QVOD IVSTITIA NOSTRA NON ſit ſola fides.

Cap. LX.

1.Cor. 1.
Iuſtitia Chriſtiana.

IVSTITIAM, qua ſola rectè colitur, qui factus eſt nobis iuſtitia, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſolam eſſe fidem arbitrati ſunt, eorum ab vna, ſancta, Catholica, & Apoſtolica Eccleſia iampridem eſt exploſa ſententia. Si quidē ante mille ducentos plus minus annos, fuiſſe ſcribuntur Anomœi quidam hęretici, quorum principes commemorãtur Aëtius & Eunomius: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt, quàm vt ipſum ſolum cognoſceremus: cuius etiam adeò ſibi notitiam arrogarunt, vt nō ſibi ſe magis eſſe notos dicerent, quàm ipſi Dei naturã perſpectam, & exploratã haberent: ac tantum illi, cuius authores ipſi fuerunt, fidei tribui volebant, vt ſi quis eam eſſet amplexus, etiam ſi grauiſsima quęq; ſcelera patraſſet, ac non modò patrare non intermitteret, verùm ſubindè grauiora patratis adiungeret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus: quemadmodum ab Epiphanio & Auguſtino memoriæ proditum legimus. Quin multo etiam antè, cùm adhuc eſſent Apoſtoli ſuperſtites, fuiſſe refert Auguſtinus, qui non intelligentes, quod ait Apoſtolus: Arbitramur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis: putauerunt eum dicere, ſufficere homini fidē, etiamſi malè viuat, & bona opera non habeat: Cùm, vt hæc ſentiret, ei, qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquàm: qui nō aliud his verbis intelligi voluit, quàm vt ſe per fidem iuſtificari quiſq; ſciret, etiamſi legis opera nulla præceſsiſſent. Hoc eſt, quod alio loco dicit, quod magno cum applauſu audiri à nōnullis videmus: Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur. De quibus nos rectè dicere poſſumus, quod à Cypriano ſcriptū legimus: corruptores Euangelij, atq; interpretes falſi, extrema ponunt, & ſuperiora prætereunt, partim memores, & partim ſubdolè corrumpentes: vt ipſi ab eccleſia ſciſsi ſunt, ita capituli vnius ſententiam ſcindūt. Niſi quòd ipſi ſuperiora ponunt, & quæ proximè inſequuntur, prætereunt. Nam, quemadmodum Auguſtinus quoq; monuit, vidit Apoſtolus, putare poſſe homines hoc ita dictum, quaſi neceſſaria non ſint opera bona credentibus, ſed eis fides ſola ſufficiat, quod iſtis tam perſuaſum eſt,

Epiph. li. 3. hære. 36.
Aug. de hæreſi. hær. 54
De gratia & libero arbit. cap. 7. & de fide & operibus cap. 14.
Epheſ. 2.
Cyp. de ſimplicitate prę latorum, ſiue de vnitate eccleſiæ.
Aug. de gratia & libero arbit. cap. 8.

quàm quod maximè: quam etiá ob cauſam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis, non ex operibus: vt in eam opinionem homines adducant, nullum eſſe bonorum operum fructum. Vidit hoc ſpiritu ſancto plenus Apoſtolus: vidit ſimul & hoc, poſſe homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda ſibi ſufficiant: Itaq; mox addit, quod iſti ſilentio prætereunt, ipſius enim ſumus figmentū, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid eſt hoc, inquit Auguſtinus, quòd, cùm Dei gratiã commendans dixiſſet: Non ex operibus: ne fortè quis extollatur: cur hoc dixerit, rationem reddens: Ipſius enim ſumus, inquit, figmentum, creati in Chriſto Ieſu, in operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi, inquit, & intellige: Non ex operibus dictum, tanquàm tuis ex te ipſo tibi exiſtentibus, ſed tanquam ijs, in quibus te Deus finxit, id eſt, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti ſumus, ſed ea, de qua ille dicebat, qui vtiq; iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apoſtolus: Si qua ergò in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt omia noua. Fingimur ergò, id eſt, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ nō præparauimus nos, ſed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaq;, chariſsimi, vita noſtra bona, nihil aliud eſt, quàm Dei gratia: ſine dubiò, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia eſt: & ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia eſt, hæc autem, quæ illi datur, quoniam præmium eius eſt, gratia eſt pro gratia, tanquàm merces pro iuſtitia, vt verùm ſit, (quoniam verùm eſt:) Quoniam reddet vnicuiq; Deus ſecundū opera eius. Ex his Auguſtini verbis, facilè perſpicimꝰ, quæ ſint opera, quæ Paulus à iuſtificatione voluerit excluſa: nimirùm ea, quę fiunt extra fidem: quæ etſi diſponere nonnihil ad iuſtificationis gratiam videntur: quoniam tamen ſine fide impoſsibile eſt placere Deo, mereri primam gratiam non poſſunt: quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur, nullis præcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non eſt gratia. Nulla igitur merita noſtra præceſſerunt, ſed ſola Dei beneficia iuſtificationem noſtram præuenerunt. Hoc eſt, quod à Fauſto ſcriptum legimus, cùm eundem ex Pauli Epheſios epiſtola locum produxiſſet: Prima, inquit, vocatio compendium fidei requirit à nobis, ſequentis verò temporis gratia, redemptis, ablutis, innouatis, ſedulitatem operis et curam laborioſę ſeruitutis indicit, vt quod ſine labore accepimus, opitulante adiuto-

Quæ opera nō conferant ad iuſtitiam.
Pſal. 50.
2. Cor. 5.
Rom. 2.
Heb. 11.
Rom. 11.
Fauſt. lib. de libero arbit. cap. 7.

CONFESSIO
HOSII

Ex Libris Bibljoteki
Miejskiej w Bydgoszczy

BIBLJOTEKA MIEJ.
W BYDGOSZCZY
706. 1936
4
K. 203, wyd. II
Piekarski Kat. Kórn. 649
Estr. XVIII 280

CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI CHRISTIANA: VEL POTIVS EXPLICATIO QVÆDAM

CONFESSIONIS, IN SYNODO PETRICOVIENSI À patribus prouinciarum Gneſnenſis, & Leopolienſis in regno Poloniæ factæ, Anno domini M. D. L. I.

Ex Testamento [illegible] Dni Andreae de Boldy [illegible]
Epi [illegible] Conuentui [illegible] Ordinis S. Francisci. Oretur pro anima ipsius.

Authore

STANISLAO HOSIO, VARMIENSI EPISCOPO,
Per quem etiam denuò liber eſt recognitus ac locupletatus, & à mendis priorum editionum repurgatus.

SALVO PER OMNIA IVDICIO
S. ſedis Apoſtolicæ.

Conuentus [illegible] Ord. Min. Conv. [illegible] ad S. Antonium.

OPVS INPRIMIS PIVM ET eruditum.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO
Cæſareo, ad annos octo.

IMPRESSVM VIENNÆ IN AVSTRIA, IN officina Michaëlis Zymmermanij,
ANNO
M. D. LX.

STANISLAVS HOSIVS EPISCOPVS Varmienſis pio lectori S.

ANnus iam decimus agitur, cum in ſynodo prouinciali Petricouienſi, cui præſedit Nicolaus Dziergowſki Archiepiſcopus Gneſnenſis, certa quædam doctrinæ capita propoſita fuerunt, vt ſuam de illis ſententiã Epiſcopi iurati dicerent. Quoniã verò nude proferebantur, poſtulatũ à me fuit vt ea paucis verbis explicarem & illuſtriora redderem, ac ſcripto mandata patribus traderem, quo melius intelligere poſſent, quid illud foret de quo iureiurando interpoſito ſententiam ſuam eſſent dicturi. Quod à me pro eo vt anguſtiæ temporis ferebãt, curatũ eſt diligenter: conatusq; ſum illa doctrinæ capita in ordinẽ redacta, ſcripturarũ & patrũ teſtimonijs, ac probabilibus etiam rationibus confirmare, quo facilius ad ea calculo ſuo cõprobanda patres adducerentur. Neq; prorſus irritus cecidit labor hic meus. Nã ſimul vt lecta fuerunt quæ conſcripſerã doctrinæ capita, iurarunt in ea ſtatim oẽs qui tum præſentes aderant Epiſcopi, & libello quem produxerã, manibus ſuis ſubſcripſerunt: quin etiã vt is typis mandaretur decreuerunt. Quoniã verò quatuor tantum dierum ſpaciũ ad ſcribendum mihi datum fuerat, & res grauis atq; ardua tractabatur, nequid feſtinantius patres de ſcripto illo ſtatuerent, petiui: ſimul me facturum recepi, vt intra paucos menſes, ea quæ ſcripſerã, accuratius expenderem, ac perpolirẽ, augerem etiã & locupletarem. Aſſenſi ſunt non grauatim: Ego verò cum Archiepiſcopus vehementer vrgeret, ac editionẽ maturari poſtularet, inter varias curas quibus tum diſtringebar, poſt vnũ et alterum menſem priorẽ tantũ partem abſolui, in qua de fide, deq; ſpe tractabatur. Et eſt ea Cracouiæ typis excuſa. Cum autẽ Romam liber perlatus fuiſſet, iudicio Theologorũ probabatur. Otto verò Truchſes, Cardinalis Auguſtanus, cuius inſignis pietas, et in ſana eccleſiæ doctrina tuenda & conſeruanda, zelus quidã ardens orbi teſtatus eſt vniuerſo, ſic labores hos noſtros complexus eſt, vt librum dignum duceret, quem in oppido ſuo Dilingenſi ſemel et iterum typis mandandum curaret. Poſtulauit etiam idem à me, quem authorẽ huius libri fuiſſe cognouerat, vt quod reliquũ erat operis ad ſe perferendum curarẽ, quo poſſet integrum excudi. Quod & Archiepiſcopus Salisburgenſis Michael, cuius & ipſius ingens eſt ſtudiũ in ea doctrina, quæ cum Euangelio Chriſti cõſentit, propaganda, ſuis à me literis contendebat. Quoniam verò iam data per me fuerat Archiepiſcopo Gneſnenſi reliqua libri pars, qui denuò Moguntiæ totũ opus excudendũ curabat, vt inde peterent, reſcripſi. Sed in eo caſtigando, non ea fuit Moguntiæ cura quã oportuit adhibita. Prodijt igitur liber valde mendoſus, ac vbi tractatur de cæremonijs à tẽpore ſumptis, ternio totus in eo deſiderabatur. Prodijt aũt ſicut in prioribus editionibus, ſic et in hac authoris nomine ſuppreſſo, neq; factum eſt quicquã propius, quã vt eum in terras inferioris Germaniæ Theologi Louanienſes importari prohiberent. Quem tamen ſtatim vt legerant, approbarunt, ac importandi facultatem

Bibliopolis conceſſerunt. Inſignis aũt ille Theologus Ruoardus Tapper Decanus Louanienſis, admoneri me curauit, vt ſi quid ſcripturus eſſem deinceps, aut denuò ſcripta mea ſub incudẽ daturus, nomen meũ edere non dubitarem. Nã in terras Catholicorũ, libros, qui nomen authoris præfixum nõ haberent, importari minimè licere. Quamuis aũt facti mei ratio mihi conſtiterat, cum tamen ab alijs etiã pluribus, vt nomen meum adſcribi facerem admonerer, non grauatim id fieri paſſus ſum, poſteaquã Viennenſis hic Typographus, eum denuò recudendi, laborem ſuſcepiſſet. Cunctatus autẽ is eſt in editione ſua priore diutius aliquanto: ex quo factũ eſt, vt ex illo Moguntino exemplari, quod pluribus mendis fuit refertũ, prius opus hoc Antuerpiæ, quã hic excuderetur. Quæ res animo noſtro non parum attulit moleſtiæ. Aucta aũt ea magis eſt, poſteaquã idem Pariſijs quoq; factum eſſe cognouimus. Nam huic Viennenſi, dederamus opus ab omnibus mendis repurgatũ, & in plerisq; locis auctum et locupletatum. Qui cum illud in mille quadringenta exemplaria tranſcribi curaſſet, ſtatim omnia prope ſunt diſtracta. Cum itaq; laborem hunc ſuum ſibi feliciter cedere, & à multis opus expeti præterea videret, denuò faciendum putauit, vt illud ſub incudẽ daret. Nondũ aũt eam partem abſoluerat, in qua de ſacramentis agitur, cum nos ad Maieſtatem Cæſaream à Pio Quarto Pontifice Max. miſſi, Viennam, venimus: Vbi cum præſentes adeſſemus, nihil curæ prætermiſimus, quo poſterior hæc editio quàm caſtigatiſſima in lucẽ prodiret. Quã tibi Lector præ cæteris cõmendamus: eſt enim & auctior, et à mendis omnibus diligentius quã vlla alia repurgata. Recuditur autem idem hoc opus Lugduni quoque, opera Franciſci Turnonij, qui iure merito principẽ inter purpuratos Romæ patres locũ obtinet: cum ſic inter ſe certent in hoc vno homine virtutũ et generis nobilitas, vt non facilè quiſquã ſtatuere queat, vtra ſit magis cõmendandus. In Hiſpanijs quoq;, typis mandatũ eſſe librũ hunc accepimus. Eſt etiã in linguã Germanicam conuerſus à viro docto Ioanne à Via, intra paucas hebdomadas, vti ſperamus, in lucem proditurus. Iam enim multo maximã illius partem impreſſam Ingolſtadij vidimus. Et cum hæc ſcriberemus, allatæ ſunt nobis Antuerpia literæ, quibus certiores reddimur, Ioannem Steelſium Typographum Antuerpienſem iterum librum hunc noſtræ confeſſionis, vnà cum alijs ſcriptis noſtris typis mandare. Quominus tibi contemnendus erit (lector) cum eum in omnibus orbis Chriſtiani partibus tam auide legi videas. De quo, cum quæ ſint Catholicorum iudicia non ignoremus, in illis libenter acquieſcimus, nec eorum ineptias moramur quicquam, qui ſibi labores hos noſtros oppugnandi, laborem prorſus inanem & inutilem ſuſceperunt. Deum precamur, vt illis det mentem ſaniorem. Abs te verò pie Lector petimus, ſi quem legendis ijs noſtris fructum cæperis, vt nos orationibus tuis Deo commendes, atq; diligenter illi ſupplices, quò nobis ad munus hoc tam graue, quod noſtris humeris eſt impoſitum, pro ſui nominis gloria & Eccleſiæ ſuæ vtilitate vires ſuppeditet, vt quã plurimum ex eo fructus ad Eccleſiam Dei redundare queat. Vale.

Regius auguſta depictus imagine vultus
Iagelloniadis Principis ora refert.
Tot populos patria qui felix arte gubernat,
Suffulcit vires dum pietate ſuas.
Sarmatico Martem qui dum procul arcet ab orbe
Pacata geſtat regia ſceptra manu.
Dixeris Auguſtum merito: nam ſemper auiti
AVGVSTVS *regni latius auget opes.*
Si vultum ſpectas, animum magis inſpice lector,
Qui vel in Heroo pectore motus ineſt.
Non humana creat tales prudentia motus,
Cor ſed enim Regis dirigit omne Deus.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMI-
no Sigiſmundo Auguſto Dei gratia Regi Poloniæ, magno Du-
ci Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, &c. Domi-
no & hæredi: Domino ſuo Clementiſsimo, Nicolaus
Dziergowski Archiepiſcopus Gneſnenſis, Legatus
natus & Primas, orationes & obſequia ſua
reuerenter commendat.

SI qua gens alia, noſtra præ cæteris habere vi-
detur, quod in Domino gloriari, de quo
Deo, cuius hoc ſolius eſt beneficium, meritò 1.Cor.1.
gratias agere poſsit ac debeat, quod cum aliæ
pleræq; poſt agnitam veritatem, & receptum
ſemel Chriſti Euangelium, transferri ſe in a- Galat.1.
liud cuiuſuis potiùs, quàm Chriſti Euangelium paſſæ ſint, no-
ſtra hæc (quod illi perpetuum, cuius hoc inſpiratione factum eſt,
Deus eſſe velit) quod audiuit ab initio, in eo permanſit, neq; com 1.Ioan.2.
miſit, vt doctrinis varijs & peregrinis abduceretur. Verùm quod Hebr.13.
Timotheum, ac verum veri Dei cultorem vnumquenq; Paulus 1.Tim.6.
admonet, depoſitum fideliter cuſtodiuit, deuitans profanas vo-
cum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quas qui-
dam promittentes, circa fidem exciderunt. Sed hanc illi tantam
conſtantiæ laudem, eripere conatur totius humani generis hoſtis
ille capitalis, quo nihil eſt ad noſtram perniciem inſtructius neque
vigilantius: Circumit enim ſemper tanquàm leo rugiens, quæ- 1.Pet.5.
rens quem deuoret. Neq; verò non reperit, quod quærere nun-
quàm intermittit. Magnam (proh dolor) orbis Chriſtiani partem
ſuis inſidijs à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia, ſegregatam imma-
nis illa beſtia iam deuorauit, ac quod malum non pro noſtris me-
ritis, ſed pro ſua gratuita bonitate & miſericordia, procul à noſtris
finibus arcere Deus velit, ad nos quoq; deglutiendos animum
adiecit. Neque verò nunc alijs artibus vtitur Satanas iſte, quàm
quibus & ab initio ſemper, & noſtro etiam hoc infelici æuo, in
finitimis nobis populis irretiendis vſus eſt. Facilè perſpicit, vt eſt
non minus callidus quàm truculentus, aperto Marte ſi congredi
velit, nihil ſe proficere poſſe. Quamobrem longè alia ſe forma ex-
hibet, quàm ea, quæ eſt ipſius propria, quam ſi cernere liceret, a-

uerterentur eueſtigiò mentes omnium, ac ſimul vt vidiſſent mon
ſtrum horrendum ingens, non modò vocem non audirent, ſed
2.Cor.10. Matth.4. nec aſpectum eius ferre poſſent. Verùm transfigurat ſe in ange-
lum lucis: Quibus armis olim caput noſtrum, Dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum, in deſerto cùm eſſet, aggreſſus eſt, ijſdem
membra nunc quoq; illius appetit, ſub vmbraculis diuinæ legis
decipere conatur incautos, ac ſuæ fraudi ſacræ ſcripturæ prætendit
authoritatem, quodq; à ſanctiſsimo quodam doctiſsimoq; viro
Amb.in cap. 3 ad Titum. ſcriptum eſt: Per verba legis, legem impugnat: Nam proprium
ſenſum verbis aſtruit legis, vt ſuæ mentis prauitatem, legis autho-
ritate commendet. Sciens enim impietas multùm authoritatem
valere, fallaciam ſub eius nomine componit, vt quia res mala per
ſemetipſam acceptabilis eſſe non poteſt, bono nominis commen
detur. Hac arte nimiò plus in hac quoq; gente noſtra iam profe-
cit, ac ſub ſpecioſo verbi Dei titulo plurimos decepit, periculum
vt ſit, niſi Deus oculis miſericordiæ ſuæ nos aſpexerit, ac ab illius
inſidijs protexerit, ne deteriore ſint loco res apud nos, quàm apud
finitimos hactenus fuiſſe videntur. Qui cùm iam bona ex parte
ad mentem ſaniorem reuerſi ſint, ad nos lues hæc ſerpere cœpit: ac
videre licet pleroſq; tam cæca mente præditos, vt cùm non igno-
rent, qui fuerint aliorum exitus, qui ſub obtentu Euangelij ſacra
profanis, imaq; ſummis miſcere conati ſunt, haud aliter tamen,
quàm ſi ne tenui quidem auditione quicquam ea de re percepiſ-
ſent, obfirmato animo in eo pertendunt, quod ſemel prauum in
animum induxerunt. Tum autem vident eos, qui à Chriſti cor-
pore diuulſi, de Chriſti Euangelio, deq; puritate verbi ſe iactant,
in tot ſectas miſerè diſſectos, ipſos inter ſe digladiari, ipſos inui-
cem ſibi hæreticos eſſe, neq; tamen vel hoc eorum diſsidio adduci
poſſunt, vt in viam redeant, vnde aberraſſe videntur. Quin eò
iam res redijt (quę res vna omnium maximè eſt deploranda) quod
ſui quiſq; capitis ſomnia, Dei verbum vocari, & fidem Catholi-
cam haberi vult, ac quantò quiſq; indoctior eſt, tantò ſibi plus ar-
rogat, tantoq; maiore audacia de rebus non intellectis temerè af-
firmat. Ante hos triginta annos vna tantùm fuit in orbe Chri-
ſtiano fides, quæ nec dici poteſt fides, niſi vna ſit, cùm quicquid
Ad Conſtantium Auguſtum. præter vnam fidem eſt, perfidiam, non fidem eſſe dicat Hilarius,
nunc iſti fidium ex ea ludum fecerunt: ex quo fit, vt quibus in re-
Epheſ.4. bus agitur ſalus noſtra, in ijs iam ludatur, neq; ſolidi ferè quicquã
à multis credatur, dum quouis vento doctrinæ circumlatæ, paulo
momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam verò
noſtrum Epiſcoporum officium hac in re nonnulli requirebant,
qui nos vel hac ex cauſa non eſſe immunes à culpa dicerent, quòd
nullam

nullam certam paſtoribus docendi formam præſcriberemus, in qua acquieſcere poſſent: quamuis ea pridem à ſanctis Patribus præſcripta eſt, nec eſt quòd quiſquam à nobis aliquid noui expectet, cùm vitare nouitates Paulus iuſſerit: Ne tamen videri cuiquã poſſemus nolle gregis noſtri ſaluti proſpicere, conuocauimus ea de re Synodum, in qua cùm eſſet de conſtituenda religione deliberatio ſuſcepta, in eam ſententiam itum eſt ab omnibus, vt certi quidam articuli ſcriberentur, de quibus ſinguli Epiſcopi ſuo quiſq; loco ſententiam rogati dicerent, iuriſiurandi etiam religione interpoſita, quod non ſecus dicat quiſq; quàm ſentiat. Eò enim iam audaciæ atq; amentiæ progreſſos plæroſq; cernimus ex ijs, quibus recepta fides Eccleſiæ non probatur, vt Catholicos etiam viros inſimulare audeant, quaſi eiuſdem ſint ſecum ſententiæ. Deinde ſi quem vident Catholicum recta ſentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, non dubitent illi vnum omniũ maximè horrendum crimen impingere, quaſi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clauſum habeat, ac quod hæreticos aliquando, nunquàm autem Catholicos feciſſe legimus, temporis cauſa ita ſentire ſe fingat: Sic illi ex ſua improbitate probos etiam viros metiuntur. Hos itaq; articulos vno ore ab Epiſcopis prouinciæ meæ omnibus iuratis, qui tum præſentes aderant, ab eorum verò, qui legitimis de cauſis abfuerunt, legatis comprobatos, & manu ſingulorum ſubſcriptos, in ordinem poſteà digeſtos, ac nonnihil expolitos, atq; in iuſtum volumen redactos, viſum eſt tuo, Chriſtianiſsime rex, nomini dedicare. Cui enim dicarem rectius, quàm orthodoxæ fidei noſtræ propugnatori? quem ſancta maiorum veſtigia perſequentem, diuinitùs datum eſſe nobis videmus, cuius authoritate conatus iſtorũ impij ſedari poſsint, qui ad religionem Chriſtianam euertendam conſpiraſſe videntur. Quos cùm Dei metus in officio continere non poſsit, continet tamen in officio Maieſtas tua, pro ea, quæ tibi à Deo conceſſa eſt, ad Eccleſiam ipſius defendendam, poteſtate. Quod vt perpetuò facias, vtq; diu te nobis incolumem & felicem conſeruet idem ille, qui tibi tam pias iſtas cogitationes inſpirauit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vnà cum clero vniuerſo totius prouinciæ meæ ſupplex precari nunquàm intermitto.

AVTHORVM NOMINA, QVORVM IN HOC VOLVMINE præcipua ſit mentio.

Abbas Panormitanus
Abdias Babylonius
Adalbertus Archiepiſcopus Gneſnenſis.
Agatho.
Albertus magnus.
Albertus Pighius.
Alexander iiij.
Alexander v.
Alexander de Ales.
Algerus.
Amalarius Treueren: Archiepiſc:
Ambroſius
Anacletus
Anaſtaſius papa.
Annales Polonorum
Andreas Hieroſolymitanus.
Anianus interpres Chryſoſtomi.
Anſelmus.
Anſelmus Hauelſburgen: epiſcopus.
Anthonius epiſcopus Conſtantienſis.
Arnobius.
Athanaſius.
Auguſtinus.
Baſilius magnus.
Beda.
Benedictus.
Bernardus.
Bonauentura.
Burchardus epiſcopus Vormatien:
Caius papa martyr.
Calixtus papa
Caſsiodorus.
Celerinus.
Claudianus.
Clemens Petri ſucceſſor.
Clemens Alexandrinus.
Chriſtianus Drutmarus.
Chromatius.
Cœleſtinus papa
Conciliorum liber.
Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Hieroſolymitanus
Damaſcenus.
Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Carthuſianus.
Dydimus.
Epiphanius
Ephrem Ediſſenæ eccleſiæ diacon.
Eraſmus Roterodamus.
Euagrius.
Euariſtus.
Eucherius.
Euſebius.
Euthimius.
Fabianus.
Fauſtinus.
Fauſtus.
Fulgentius epiſcopus Maſsilienſis.
Gabriel Biel.
Gelaſius.
Gennadius.
Gratianus.
Gregorius magnus.
Gregorius Nazanzenus.
Gregorius Niſſenus.
Guilhelmus Durandi.
Guilhelmus epiſcopus Pariſienſis.
Guimundus epiſcopus Auerſanus.
Hieronymus.
Higinus.
Hilarius.
Hormiſda

Hortulus animæ.
Hugo de S. Victore.
Hugo Cardinalis.
Hugo de Prato.
Idacius Clarus.
Ignatius.
Ioannes Chryſoſtomus.
Ioannes Gerſon.
Ioannes epiſcopus Romanus.
Ioannes Scotus.
Ioannes Caſsianus.
Ionas Aurelianenſis epiſcopus.
Ioſephus.
Ireneus.
Iſidorus.
Iſichius.
Innocentius III.
Iulius.
Iuo epiſcopus Carnotenſis
Iuſtinus.
Lactantius Firmianus.
Lantfrancus epiſcopus Cantuarienſ:
Leo magnus.
Leontius epiſc: Neapol: inſulæ Cypri
Liberatus.
Martianus.
Maxentius
Maximus Taurinenſis epiſcopus.
Maximus Tyrius.
Nicephorus.
Nicolaus papa.
Nicolaus Lyra.
Nicolaus Cabaſilas.
Oecumenius.
Optatus.
Origenes.
Oſius epiſcopus Cordubenſis
Pamphilus martyr.
Paſchaſius.
Paulinus Aquileienſis epiſcopus.
Petrus Chryſologus.
Petrus de Aliaco.
Petrus Lombardus.
Petrus abbas Cluniacenſis.
Philaſter.
Philo.
Photius,
Poſsidonius.
Primaſius.
Proclus Conſtantinopol: epiſcopus.
Proſper Aquitanicus.
Prudentius.
Rabanus.
Rabbi Samuel.
Raynerius.
Remigius Antiſiodorenſis epiſcopu
Richardus de Prato
Ruffinus.
Rupertus abbas Tuitienſis.
Saluianus.
Sathirus.
Serenus.
Sixtus papa.
Socrates.
Soter.
Sozimus.
Sozomenes.
Staniſlaus epiſcopus Cracouienſis.
Stephanus papa.
Stephanus epiſcopus Boſtrorum.
Sulpitius Seuerus.
Syritius.
Taraſius.
Tertullianus.
Teleſphorus.
Theodoritus.
Theonas.
Theophilactus.
Theophilus Alexandrinus.
Thomas de Aquino.
Victor.
Victorinus.
Vincentius Lyrinenſis.
Vincentius Beluacenſis.
Xiſtus.
Zepherinus

INDEX CAPITVLORVM HVIVS OPERIS, CVIVS PRIOR pars capitis, poſterior folij numerum continet.

Caput. Folio.

I Quòd fides fundamentum ſit religionis Chriſtianę. 1 Fides.

II Quòd fides mediatoris poſt lapſum primi hominis fuerit, & eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria, neq; potuerit aut poſsit quiſquam abſq; illa ſaluari. 1

III Quòd Eccleſia omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modò ſcriptis & ſermonibus, verùm & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & varijs cæremonijs mentibus fidelium imprimere conata eſt. Ac primum de anno in certa tempora diſtributo, deq; beneficio Chriſti incarnationis. 2

IIII De beneficio redemptionis per crucem & mortem Chriſti factæ. 3

V Quòd in die Paraſceues rectè deploratur Chriſti paſſio. 5

VI De gaudio Dominicæ reſurrectionis. 6

VII De aſcenſione Chriſti, deq; extremo iudicio. 7

VIII De ſpiritu ſancto, deq; Trinitate. 8

IX Quòd dictum Apoſtoli, Dies obſeruatis & menſes, nihil aduerſetur obſeruationi dierum, quæ fit in Eccleſia. 8

X Quomodo præcipuè Chriſti paſsionis beneficia varijs modis Eccleſia rudibus inculcare conata eſt ac primùm de ſigno crucis. 9

XI De crucifixi ſimulachro. 10 Crux.

XII Quomodo ſacerdotes & Epiſcopos ad cõtemplandum perpetuò crucis & mortis Chriſti beneficium excitare mater Eccleſia conata eſt. 12

XIII Quòd falſò quidam hoc æuo noſtro calumniantur Eccleſiam de obſcuratis Chriſti beneficijs, cùm per ipſos potiùs obſcurentur, & omnis eorum memoria extinguatur. 13

XIIII Quæ ſit vis huius articuli, credo ſanctam Eccleſiam Catholicam. 15 Eccleſia & Scriptura.

XV Scripturæ ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum. 16

Caput.		Folio.
XVI	Quod Euangelio credimus, non tanquàm hominis teſtimonio, ſed tanq̃; intus loquentis Dei voci.	18
XVII	Quod ſcriptura nihil eſt certius, quodq́; certus ex ea ſenſus elici poſsit.	18
XVIII	Quod non liceat ad ſuam cuiq; mentem ſcripturam accommodare.	19
XIX	Non propterea non eſſe conſenſum patrum in ſcripturis interpretandis ſequendum, quòd vnus aliquis aliquando errauerit.	21
XX	Deſcriptio Eccleſiæ, quodq́; ſibi nomen eius & autoritatem vſurpant etiam hæretici.	22
XXI	Quòd quatuor ſunt Eccleſiæ notæ. Prima eſt, quod ſit ſancta.	23
XXII	Altera nota Eccleſiæ, quod ſit Catholica.	25
XXIII	Quomodo dignoſci poſsit Catholicus, exemplis illuſtratur.	26
Concilia. XXIIII	Quod concilium œcumenicum Eccleſiam Catholicam repræſentat.	27
XXV	Tertia nota Eccleſiæ, quód ſit vna.	41
XXVI	Quòd aliter vnitas retineri non poteſt, quàm ſi vnus aliquis præſit Eccleſiæ, cui pareant omnes.	42
XXVII	Quarta Eccleſiæ nota, quòd ſit Apoſtolica.	44
XXVIII.	Quod vbi legitima Epiſcoporum ſucceſsio eſt, ibi doctrina Apoſtolorum, ibi vera eſt vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia.	46
XXIX	Quod fides Eccleſiæ propterea deſerenda non ſit, quòd præſident illi quandoq;, qui vitæ non omninò ſunt inculpatæ.	49
XXX	Quæ ſit ſanctorum communio.	52
XXXI	Qui ſint extra ſanctorum communionem.	54
XXXII	De Sacramentis.	55
Sacramenta. XXXIII	De numero Sacramentorum	56
XXXIIII	De baptiſmo	57
XXXV	De ſuſcipientibus baptiſmum	61
XXXVI	De miniſtro huius Sacramenti.	63
XXXVII	De ritibus & cæremonijs baptiſmi	64
XXXVIII	De Sacramento confirmationis.	66
XXXIX	De Sacramento Euchariſtiæ.	68
XL	De materia huius Sacramenti	75
XLI	Quòd hoc Sacramentum rectè dicatur ſacrificium.	83
XLII	De effectu Sacramenti Euchariſtiæ	102

XLIII

Caput.		Folio.
XLIII	Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat.	105
XLIIII	De Sacramento pœnitentiæ.	106
XLV	De materia & forma huius Sacramenti.	107
XLVI	De contritione.	108
XLVII	De confeſsione, & quæ illi reſpōdet abſolutione.	110
XLVIII	De ſatisfactione.	113
XLIX.	De Sacramento extremæ vnctionis.	121
L.	De Sacramento ordinis.	122
LI.	De diſtinctione ordinum.	124
LII.	De ſacris ordinibus, qui maiores vocantur.	125
LIII.	De ſacerdotio.	126
LIIII.	De miniſtro huius Sacramenti.	133
LV.	De Sacramento matrimonij.	141
LVI.	De impedimentis matrimonij.	145
LVII.	De ijs, quæ reſtant ex ſymbolo; peccatorum remiſsione, carnis reſurrectione, & vita æterna.	165
LVIII.	De ſpe.	166
LIX.	Expoſitio Dominicæ orationis, authore D. Cypriano.	177
LX.	Explicatio ſalutationis Angelicæ.	184
LXI.	Quòd iuſtitia noſtra non ſit ſola fides.	188
LXII.	Quòd peccato quolibet mortali fides non amittatur.	190
LXIII.	Quòd fides à ſpe & charitate non modò vocabulo, verùm etiam rationabili differentia diſtinguatur.	191
LXIIII.	Quòd fidei vt prodeſſe queat, ſpem & charitatē iungi neceſſe eſt.	191
LXV.	Quòd nihil impoſsibile Deus præceperit	193
LXVI.	Quòd non tam natura mandatorū, quam noſtra fiat ignauia, vt impleri mandata non poſsimus, cùm quæ timori grauia ſint, leuia ſint amori.	194
LXVII.	Quòd operatur bona Deus in nobis, non ipſis nihil agentibus, verùm conſentientibus & ſimul operantibus nobis.	195
LXVIII,	Quòd ſemel iuſtificatum gratia ſua Deus non deſerat, ſi non ab eo deſeratur, quodque charitati non modo nō impoſsibile, verùm nec difficile quidem quicquam eſt.	197
LXIX.	Quòd Chriſtiana iuſtitia charitas eſt ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.	198

Spes.

Charitas & iuſtitia.

LXX.

Caput.		Folio.
LXX	Quòd per fidem, ſpem & charitatem, quæ propemodum obſoleuerat in nobis, imago Dei reſtauratur.	201
LXXI	Quòd iuſtitia Dei iuſti ſumus, non qua Deus ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit	202
LXXII	Quòd non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed verè & realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſimus.	208
LXXIII	Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentem nobis iuſtitiam à quibuſdam proferuntur.	213
LXXIIII	Quòd præceptum charitatis, quæ eſt iuſtitia noſtra, in hac vita expleri poteſt.	231
LXXV	Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo.	237
Decalogus. LXXVI	De præceptis decalogi.	239
LXXVII	De primo præcepto.	240
LXXVIII	De ſecundo præcepto.	243
LXXIX	De tertio præcepto.	243
LXXX	De quarto præcepto.	247
LXXXI	De quinto præcepto.	249
LXXXII.	De ſexto præcepto.	250
LXXXIII	De ſeptimo præcepto.	254
LXXXIIII	De octauo præcepto.	255
LXXXV	De nono & decimo præceptis.	256
LXXXVI	De externo cultu.	260
Cęremoniæ LXXXVII	Cæremoniarum diuiſio.	260
LXXXVIII	De cæremonijs, quæ ſumuntur à perſonis.	261
LXXXIX	De cæremonijs, quæ ſumuntur à rebus.	263
XC	De cæremonijs, quæ ſumuntur à loco.	269
XCI.	De cæremonijs, quæ ſumuntur à tempore.	277
Traditiones XCII	De traditionibus humanis.	307
XCIII	Parænefis cùm totius operis peroratione.	327

CON-

CONFESSIO CATHOLICÆ FIDEI CHRISTIANA, PETRICOUIENſIS ſynodi nomine à R. D. Staniſlao Hoſio epiſcopo Varmienſi conſcripta.

PROOEMIVM.

QVÆ propria ſemper hominis exiſtimata ſunt, non defuêre, qui cum cæteris animantibus ea nobis eſſe communia putarent: Nam ſiue ſermone maximè differimus ab ijs, quæ bruta vocantur, prærerquàm quòd aues humana verba ſonantes audire licet, quando ſuas voces cætera viuentia proprijs inter ſe notis diſcernunt atque dinoſcunt, nónne mutuos inter ſe miſcere ſermones videntur? Siue quis ridere ſic homini proprium eſſe dicat, vt & omni homini, & ſoli, & ſemper inſit, an non apparet in quadrupedibus nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulſis auribus, contractoq; rictu, & oculis in laſciuiam reſolutis, aut homini alludunt, aut ſuis quiſq; proprijs fœtibus? Iam & prouidentia non carent bruta, quando ſibi proſpiciunt in futurum, ac cibos olim ſumendos reponunt. Qua in re adeò non ſunt quibuſdam etiam hominibus inferiora, vt pigriorem quendam ad formicam ire Sapiens iuſſerit, vt eius vias conſideraret, ac ſapientiam diſceret, quæ cùm non habeat ducem, non præceptorem, non principem, parat æſtate ſibi cibum, & in meſſe congregat, quod hyeme comedat. Rationis verò, qua ſola maximè nos à reliquis animantibus differre perſuaſum habemus, nónne ſigna in multis deprehenduntur? Nam quando vtilia ſibi appetunt, cauent ab ijs, quæ ſunt noxia, quando pericula fugiunt, quando latibula ſibi parant in plures exitus diſparentia, intelligere certè aliquid videntur. Poterit autem aliquis rationem illis ineſſe negare, cùm ipſum etiam hominem ſæpè deludant? Poterit ea eſſe ratione deſtituta affirmare, à quibus vt ſapientiam diſcamus, quorum vt prudentiam imitemur, non mortalium aliquis, verùm ipſe nos Deus admonet immortalis? Cuius enim niſi Dei vox eſt, vt diſcamus à formica ſapientiam? cuius niſi Dei vox eſt: Eſtote prudentes ſicut ſerpentes? Deum itaq; ſequutus authorem, fecit ſanctus pater Baſilius, cum quintæ diei opera in ijs libris, quos Exæmeron inſcripſit, enarraret, vt

Lactan. lib. 3 inſti. ca. 10.

Prouerb. 6.

Matth. 10.

Baſ. omil. 7. 8. 9.

ret, vt ad quorundam aquatiliũ, volatilium, & quadrupedũ imitationẽ oratione ſua mentes hominum inflammaret: Quod modò non totidem verbis poſteà factum eſt ab Ambroſio, cùm idẽ argumenti genus pertractaret: Non omninò vana, vt eorum opinio fuiſſe videatur, qui, quę nos bruta vocamus animantia, rationis expertia prorſus eſſe negauerunt. Grauis apud Græcos author Plutarchus librum etiam ea de re cõſcripſit, in quo quendam è ſocijs Vlyſsis, Circes veneficijs in ſuem conuerſum, illum perſuadere conantem inducit, quod cùm ratione, tum pleriſq; moralibus etiam virtutibus, non exæquent homines modò ea, quæ à nobis bruta dicuntur, verùm etiã longo poſt ſe interuallo relinquant. Ex ijs videre licet, quòd quæcunq; tandem ea ſunt, quibus placet ſibi genus hominũ, ac reliquis animantibus anteponi, ſeq; diſcerni ab illis vult, ea non minima ex parte cum illis habet cõmunia. Quid igitur eſſe dicemus, quo maximè diſcerni poſsint homines à pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæcunq;, ſed ſola eſt religio, quæ nos ab illis diſcernit. Hoc adeò ipſa etiam figura & ſtatus hominis indicat, qui, cùm cętera animalia prona terram ſpectent, ſolus ex omnibus eſt vultu in cœlũ erecto, vt vel ex hoc admoneatur homo, quò vultũ, eò & mentem ſpectare debere: non vt, quod Anaxagoræ viſum fuit aliquando, ſolẽ & lunam, verùm vt à quo ſol & luna, à quo etiã ipſe homo, à quo cuncta, quæ vel ſub aſpectũ hominis cadunt, vel ſolo intellectu cõprehendi poſſunt, condita ſunt & creata, eum vt cõtempletur, eum vt cognoſcere, cognitum amare, & eo, qui diuinitati propriè debetur, cultu proſequi ſtudeat. Hoc eſt igitur in homine eximiũ, hoc eſt, quo vel ſolo vel certè maximè differt humanũ genus à cæteris viuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodũ à M. Tullio ſcriptũ legimus, nullũ eſt animal præter hominẽ, quod habeat notitiam aliquam Dei. Quamobrẽ apud Plutarchum etiam Vlyſſes non habuit, quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem ineſſe brutis probare contendebat, præter vnũ hoc, quòd graue diceret eſſe, rationẽ ijs concedere, quibus Dei cognitio nõ ſit ingenita. Quæ cùm ita ſe res habeat, quid eſt aliud, in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quàm vt ad agnitionem Dei peruenire liceat? ad quem contemplandũ nati eſſe videmur? vt niſi fecerit quis id, cuius cauſa productus in hanc lucẽ eſſe videtur, rectè de illo dici queat: Homo cùm in honore eſſet, nõ intellexit, cõparatus eſt iumẽtis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Neq; enĩ tam ferè quicquam eſt in homine, quo dignoſci poſsit à iumentis, ſi ſit agnitiõe Dei deſtitutus. Deindè verò affluat aliquis omnibus ijs, quæ bona vocantur & ſunt: ſit iuſtitiæ, ſit continentiæ laudibus inſignis,

Ambr. lib. 5. Exæmeron.

Pſalm. 49.

inſignis, ſit omni virtutum genere perpolitus, ſit Ariſtide, ſit Catone, ſit Phocione ſanctior, niſi veri Dei veram agnitionem habuerit, ſuperuacanea illi fuerint hæc omnia: fruſtrà in illis aſſequendis laborauerit. Omnis eius iuſtitia, ſicut à Lactantio præclarè ſcriptum eſt, ſimilis erit humano corpori caput non habenti: in quo tametſi membra omnia & locis ſuis conſtēt, & figura, et habitudine: tamen quoniam deeſt id, quod eſt omniũ principale, & vita & ſenſu caret. Itaq; membra illa formam tantum modò membrorũ habent, vſum non habent: tam ſcilicet, quàm caput ſine corpore. Cuius gerit ſimilitudinẽ, qui cùm Deum nõ ignoret, viuit iniuſtè. Id enim ſolũ habet, quod eſt ſummũ: ſed fruſtra: quoniã virtutibus tanq̃; membris caret. Itaq; vt ſit viuũ & ſenſibile corpus, & agnitio Dei neceſſaria eſt, quaſi caput, & omnes virtutes quaſi corpus: ita fiet homo perfect⁹ ac viuus. Summa tamẽ omnis in capite eſt, quod quamuis conſtare non poſsit ſine membris omnibus, ſine quibuſdã tamen poteſt. Et erit quidem animal vicioſum ac debile, ſed viuet tamen: ſicut & is qui Deũ nouit, & in aliqua re peccat: dat enim veniã peccatis Deus. Quamobrem ſine membris aliquibus viui poteſt, ſine capite nullo modo. Hæc res efficit, vt etiamſi natura boni ſint philoſophi, nihil tamen ſciant, nihil ſapiant. Omnis doctrina & virtus eorũ ſine capite eſt, quia Deũ neſciunt, qui virtutis & doctrinæ caput eſt: quẽ qui non cognoſcit, licet videat, cæcus eſt, licet audiat, ſurdus, licet loquatur, elinguis eſt. Cùm verò conditorẽ parentemq; rerũ cognouerit, tunc & videbit, & audiet, & loquetur: Habere enim caput cœpit, in quo ſunt ſenſus omnes collocati: hoc eſt, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deũ cognoſcere ſtudeamus, etiã atq; etiam omni ope cõnitamur oẽs, vt quo vultus noſtros cõuerſos eſſe videmus, eò mentes etiã noſtras erectas habere queamus, atq; in illius, per quem conditi ſumus & redempti, contemplatione verſemur, ne ſimus corpus ſine capite, neque ſimus ij, in quos rectè quadrare poſsit, quod in Pſalmis ſcriptũ legimus. Os habent & non loquentur, oculos habent et non videbunt, aures habẽt et non audient. Ad hanc agnitionem contemplationemq; Dei optimi maximi pios oẽs, vt inuitaremus, hæc ſcribendi labor à nobis eſt ſuſceptus, quæ quidem vno verbo religio ſiue pietas dici poteſt: Religio quidem, quòd ea tanquàm vinculo quodã obſtricti Deo ſumus & religati: Pietas aũt, quòd non aliter pijs eſſe licet, quàm Deo ritè colendo. Hac itaq; de re dicere nobis nunc eſt propoſitum, quæ ſit piè colendi Deum ratio, de qua non leues hoc infelici æuo noſtro controuerſias excitatas eſſe videmus. Supplices eum precamur, quem noſſe vita eſt æterna, Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, vt qui via nobis

Li. 6. cap. 9.

Pſalm. 113.

Ioan. 17.

Ioan. 14.

bis factus eſt, pro bonitate ſua nobis concedat, ſic vt de eo, quod
Deut. 28. nobis inſtitutũ eſt, diſſeramus, vt non declinemus neq; ad dextrã,
neq; ad ſiniſtram: ſed via regia incedentes, nihil proferamus, quod
Eſai. 20. non ad ipſius gloriam, quam alteri non dat, propriè pertinere videatur: cui ſoli ſtudere ipſo inſpirante, quam ſolam, pro eo vt vires nobis fuerit ſuppeditare dignatus, propagare deliberatum habemus.
Ioan. 4. Quoniam itaq; ſpiritus Deus eſt, indubitatum illud erit, quod in ſpiritu adorari, ſpiritu coli, ſpiritualibus exercitijs venerari maximè vult: cuius generis ſunt, fides non ficta, ſpes firma, & charitas de corde puro profecta: Trib' ijs, qui propriè debetur Deo cultus abſoluitur. Ac ſi non conſtaret homo niſi ſpiritu ſolo, nihil ab eo præterea requireretur ad purè Deum colendum. Quoniam verò corporis quoq; mole premitur, æquum eſſe videtur, vt non hæc modò, quæ iam commemorauimus, interiora, verùmetiam externa quoq; ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens, fide, ſpe, & charitate: colat Dominum corpus hominis externis & corporeis rebus, quibus tanquàm ſignis quibuſdam ſuam erga Deum fidem, ſpem, & charitatem o-
Pſalm. 83: ſtendat: vt ſic totus homo dicere poſsit cum Propheta: Cor meũ & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, ſic exterior cultus ad interiorem referatur: ſine quo fruſtrà Deus quibuſcunq; tandem externis ritibus colitur. Priore itaq; loco de interno: poſteriore de externo Dei cultu verba faciemus: nihil in medium allaturi, niſi quod verbo Dei conſentaneum eſt futurum.

AVTHOR LECTORI.

NE cui ſimus offendiculo, quandoquidem charta vacat, viſum eſt nobis hic adſcribere, quo ſenſu ſcripta ſunt à nobis ea verba, quæ reperiuntur in cap. 34. vbi de baptiſmo agitur, folio 58. verſu 2. Quid enim opera quæ fidem præceſſerunt, niſi pœnas ignis æterni merebantur? Fortaßis enim ſic accipiuntur à nonnullis, quaſi nos omnia opera, quæ facta ſunt ante fidem, quamlibet ea ſint laudabilia, peccati rationem habere doceamus: & quidem talis peccati, quod hominem æterni ſupplicij reum faciat. Cum tamen conſtet, eſſe quædam opera fidem præcedentia eius generis, vt præparent ac diſponant hominem ad gratiam: qualia Cornelij fuiſſe creduntur. *Actor. 10.* Quod nobis negare, cum hæc ſcriberemus, nunquam in mentem venit. cum in capite 73 folio 216. & ſequenti, copioſius etiam de illis tractauerimus. Concedimus itaq; libenter, etiam ante fidem eſſe quædam opera, quæ præparant hominem & diſponunt ad gratiam: ſed ea tamen eius generis eſſe non concedimus, vt mereantur gratiam: multominus vt mereantur eam, quæ et ipſa gratia eſt, vitam æternam: vt ex eo ſatis liquere poßit, quod ante fidem, nullum eſt meritum (de merito loquimur mercedis æternæ) niſi ſupplicij. Non quod non ſint opera quædam ante fidem, quæ ſcholaſtici vocant ciuiliter bona, quæ nonnunquam diſponunt ad gratiam: ſed quod infidelitatis peccatum tantum eſt, vt ſub hoc vno quaſi generali nomine, putet Auguſtinus omnia peccata contineri: vſq; eo etiam, vt quæ bona videntur opera, ſi fiant ab infideli, peccata eſſe doceat: quod omnis infidelium vita peccatum ſit. *Tract 89. in Ioannem, & contra duas epiſt. Pelag. lib. 3. cap. 3.* Porro ſtipendium peccati mors: vt non poßit non eſſe verum, quod ante fidem, nullum ſit niſi ſupplicij meritum. Et hoc eſt, quod ab Auguſtino ſcriptum legimus, Quæ ſua merita iactaturus eſſet liberatus, cui ſi digna ſuis meritis redderentur, non eſſet niſi damnatus? *Lib. 4. contra Iulianũ cap. 3* Et iterum. Quid merebaris peccator? Contemptor Dei, quid merebaris? Vide ſi occurrit tibi niſi pœna, ſi occurrit tibi niſi ſupplicium. *Rom. 6. In Pſalm.* Et iterum alio loco: Vna erat maſſa perditionis ante fidem, cui non niſi ſupplicium debebatur. *De verbis Apoſtoli ſer. 11* Et paucis interiectis: Si dominus retribuere vellet, nihil niſi pœnam debitam retribuiſſet. Et alio loco: Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur iſtis operibus, deus redderet, vtiq; damnaret. *In prologo Pſalm. 31* Itaq; neq; Catonis, neq; Photionis, neq; Ariſtidis, quamlibet ij fuerint iuſtitiæ laude celebres, eius generis opera fuerunt, vt illis ex hac vita migrantibus aliud deberetur, quam æternum ſupplicium: Cum certißimum ſit illud axioma: quod ſine fide mediatoris Chriſti, nullus mortalium vel ante legem, vel ſub lege, vel ſub tempore gratiæ, ſaluus factus ſit, aut ſaluus aliquando fieri poßit. *Petrus Lombar. li. 3. ſen. diſtin. 25.* Hæc fuit & eſt ſententia noſtra. Libenter enim confitemur, quicquid eſt in nobis meriti, quod id non aliunde ſit, quam ex Chriſti crucis & mortis merito. Itaq; ſi quis in Chriſtum pro nobis crucifixum & mortuum non credit, ſi quis in illo fiduciam ſuam omnem collocatam non habet, indubitanter aſſerimus, quod is æternum ſupplicium mereri poteſt, æternam gloriam mereri non poteſt, cum Chriſti meritum ſit omne meritum noſtrum: Illius enim crucis & mortis merito, meremur quicquid meremur. Quem cum ſemel induerimus in baptiſmo, ipſe eſt qui viuit in nobis, ipſe eſt qui operatur in nobis, ipſe eſt qui meretur in nobis. Tolle crucis & mortis eius meritum ex operibus noſtris, quid aliud erunt omnes iuſtitiæ noſtræ niſi pannus menſtruatæ? *Eſaiæ 64.* Quamobrem, ſicut ante fidem nullum eſſe tale meritum perſuaſum habemus, cui merces æterna debeatur: ſic eorum cæcitatem ſatis mirari non poſſumus, qui regeneratorum & fidelium operibus, meritum omne detrahere conantur. Videntur enim ij non intelligere, ſe non hominum, ſed Chriſti, quem induimus in baptiſmo, viuentis & operantis & merentis in fidelibus, meritis detrahere: & quantum in ipſis eſt, crucem eius & mortem euacuare.

QVOD FIDES FVNDAmentum ſit religionis Chriſtianæ.

Caput I.

QVI FIDEM SANCTISSIMÆ religionis, doctrinæq; Chriſtianæ fundamentum, ſimul ianuam & viam in vitam, ac recurſum quendam atq; reductionem à corruptione ad incorruptionem immortalitatemq; eſſe dixerunt, ij verè vim eius expreſsiſſe videntur. Nam per hanc acceſſum habemus ad patrem, qui vitę nobis & immortalitatis autor eſt. Credere enim oportet accedentem ad Deum. Accedit ad Deum, qui inuocat eum. Quomodo autem inuocabunt, dicit Apoſtolus, in quem non crediderunt? Fides itaq; cùm primis eſt neceſſaria, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo: Quam qui non habet, fruſtra accedit ad Deum, fruſtrà loquitur, fruſtrà inuocat Deum. Intellexit hoc Propheta, cùm dixit: Credidi propter quod loquutus ſum. Quin & Apoſtolus: Et nos, inquit, credim⁹, propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius, qui ſe Chriſtianũ profitetur, eſt, Credo. Hinc eſt, quòd non Sophi, non Philoſophi, ſed fideles appellamur. Verùm quid tandem illud eſt, quod credere nos oportet? nihil aliud quàm Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixũ. Hæc eſt fidei noſtræ ſumma, vt credamus, nos, qui primorum parentum noſtrorum culpa facti eramus filij iræ, filij gehennæ, rei mortis æternæ, non potuiſſe, neq; poſſe à morte liberari, niſi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus: qui factus eſt propiciatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantùm, verùm & totius mundi: qui lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo: Qui cùm inimici fuiſſemus, reconciliauit nos Deo patri. Quomodo autem reconciliauit? Vt ſicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti fuimus multi, ſic per vnius obedientiam iuſti conſtitueremur multi. Factus eſt enim obediens patri vſq; ad mortem, mortem autem crucis, quò ſic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parentes noſtros admiſſum, & nos ex impijs iuſtos factos, per obedientiam ſuam, quam in perferenda morte crucis oſtendit, cum patre ſuo cœleſti in gratiam reduceret. Hoc qui

Chryſoſt. tomo 4. Omi. de fide, ſpe, & charitate. Cyril. lib. 4. ſuper Ioan. cap. 9. | Rom. 5. | Hebr. 11. | Rom. 10. | Hebr. 11. | Pſalm. 115. | 2. Cor. 4. | *Fidei Chriſtianæ ſumma.* | Ephe. 2. | 1. Tim. 2. | 1 Ioan. 2. | Apoc. 1. | Rom 5. | Philip. 2.

Rom. 10. corde credit, ſufficit illi ad iuſtitiam : qui verò confitetur inſuper
ore, conſequitur ſalutem. Hoc ſolum ſcire ſe Paulus gloriabatur,
1. Cor. 2. ſcribens ad Corinthios : Cùm veniſſem, inquit, ad vos fratres, ve-
ni non in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ, annuncians vobis te-
ſtimonium Chriſti. Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos,
niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Non veni, inquit, ſyllo-
giſmorum captiones, non ſophiſmata, non aliud quippiam huiuſ-
modi vobis afferens : verùm ſic me vobis exhibui, quaſi nihil aliud
ſcirem, præter crucem Chriſti.

Galat. 6. In hac ſola gloriabatur Paulus, hãc ſolam ſe noſſe profitebatur,
& præ ſe ferebat: Ab ijs verò vehementer animus eius abhorrebat,
& eorum conſuetudine interdicebat, qui ſuperbi, nihil ſcientes, lan-
1. Tim. 6. guebant circa quæſtiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur
inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpiciones malę : cùm ſeruum
2. Tim. 2. domini non oporteat litigare, ſed eſſe manſuetum ad omnes, do-
cibilem, patientem, &c.

QVOD FIDES MEDIATORIS, POST LAPSVM *primi hominis, fuerit, & eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria, neque potuerit, aut poſſit quiſquam abſque illa ſaluari.*

Cap. II.

1. Cor. 4. Ambr. lib. 1. ca. 3. de fide. Actor. 4. HÆC eſt igitur fides noſtra, in cuius ſimplici-
tate regnum eſt Dei, non in contentione ſer-
monis: vt credamus & confiteamur, quòd non
eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus,
in quo ſaluum quenquam factum, aut fieri o-
porteret, præter nomẽ illius, qui propterea vo-
Matth. 1. *Ieſus quare.* cari voluit IESVS, quòd saluũ eſſet facturus populũ ſuum à peccatis
eorum. Ac fides quidem hæc, ante lapſum primi hominis minimè
1. Tim. 1. fuit neceſſaria. Neq; enim alia cauſa fuit, quamobrẽ veniret in mun-
Fidei gradus. dum Ieſus Chriſtus, quàm vt peccatores ſaluos faceret. Non illum
de cœlo ad terram merita noſtra bona, ſed peccata traxerunt. Tolle
Aug. Ser. 8. morbos, tolle vulnera, dicit Auguſtin⁹, & nulla eſt cauſa medicinæ.
& 9. de verbis Apoſtoli Sufficiebat igitur primis parentib⁹ noſtris, priuſq̃ prolapſi fuiſſent,
Hebr. 11. credere, quòd Deus eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator eſt.

Poſt admiſſum verò per illos peccatum, iam illud credere ne-
quaquàm ſufficiebat : neceſſaria fuit prætereà fides mediatoris,
quem cùm ipſi, tum liberi eorum & poſteri, ſancti Patriarchæ &

Prophetæ

Prophetæ magno deſyderio venturum expectabant, certa ſpe, & fiducia futurum, vt per eum Deo patri reconciliarentur, & de diaboli poteſtate eriperentur.

Quis autem futurus eſſet mediator ille, Deíne filius, an angelus, an alius quiſpiam, de eo certi aliquid perſuaſum habere nō fuit omnibus neceſſe: ſatis erat ad ſalutem, in genere credere, quòd rationem Deus eſſet initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inuenturus. Ad explicatius verò & diſtinctius de mediatore ſingula credenda, tenebantur ij ſoli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, ſancti Patriarchę, & Prophetæ, ſimul ſacerdotes, & pontifices, quibus populi docendi munus incumbebat, qui & ante legem obſcurius, & poſt datam à Moſe legem apertius, quibuſdam ſacrificijs & cæremonijs venturū Chriſtum mediatorem adumbrabant. Quorum ſignificationē intelligebant ipſi quidem apertius maiores, quibus reuelatum erat, futurum, vt virgo cōciperet, & pareret filium, qui paſsione, cruce, & morte ſua pro peccatis hominum ſatisfaceret, qui tertia die à mortuis reſurgeret, deinde verò in cœlos aſcenderet, inde venturus iudicare viuos & mortuos: In maiorū autem fide ſaluabantur minores, qui ſub velamine quodam obſcurius cognoſcebant, ac fide apprehendebant venturum mediatorem, per quem eſſent à morte liberandi: cuius venturi fides illuſtrior fuit ſub lege, quàm ante legem. *Legalia vmbræ Chriſti.* Eſai. 7.

Poſteaquàm verò venit tempus illud acceptabile, venerunt dies ſalutis, poſteaquam apparuit gratia ſaluatoris noſtri omnibus hominibus, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, tum verò fides mediatoris Chriſti, qui pacificauit per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt, ſicut clarior & apertior, ita magis eſſe cœpit neceſſaria, vt iam non adumbratè ſicut ſub lege, vel ante legem, neque ſub velamine (quandoquidem Chriſto mortuo velum templi ſciſſum eſt) ſed clarè, dilucidè, atque apertè crederent, & confiterentur omnes, quòd venerit iam is, qui finis eſt legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti: cui teſtimonium perhibent omnes Prophetæ, remiſsionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum: cuius diem Abraham videre geſtiebat: ac vidit, atteſtante ipſo Chriſto, & gauiſus eſt: vidit autem non carnis, verùm fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mittendo Moſes orauit dicens: Obſecro domine, mitte quem miſſurus es. Orauit Dauid cùm alijs in locis, tum ter in vno Pſalmo repetens: Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Orauit Eſaias, cum deſyderio cla- 2. Cor. 6. Tit. 2. Coloſ. 1. *Quid credendum.* Luc. 23. Actor. 10. Io. 8. Exod. 4. Pſalm. 79. Eſai. 16.

Eſai. 6. mans: Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cœlos & deſcenderes. Orauit in Canticis Eccleſia dicens: Oſculetur me oſculo oris ſui: ſonet vox tua in auribus meis. Cant. 1. Quid enim aliud ijs verbis à ſponſo ſuo Chriſto petit? quàm vt qui loqueretur iam in patribus & Prophetis, idem ore proprio tandem aliquandò loquatur in carne aſſumpta. Neque verò ſatis eſt credere, quòd venit in hunc mundum, ſed & illud fideles omnes tenere memoria neceſſe eſt, quòd conceptus eſt de ſpiritu ſancto, quòd natus eſt ex Maria virgine, quòd traditus eſt propter delicta noſtra, Rom. 4. & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, quòd aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Quoniam verò qui virginis filius, idem eſt & Dei filius, in patrem quoq; omnipotentem credere neceſſe eſt, creatorem cœli & terræ: ſimul & in Spiritum ſanctum, ex quo conceptus eſt. Vt in tribus perſonis credatur vnus Deus. Diſtinctionem verò perſonarum, & vnitatem ſubſtantiæ, ſi qui ſunt rudiores, quàm vt comprehendere poſsint, non eſt adeò neceſſarium ad ſalutem, omnibus explicatè credere, vt ſi quis minus hæc fuerit aſſequutus, de eius ſalute dubitandum ſit.

QVOD ECCLESIA, OMNIA, QVÆ AD FIDEM mediatoris pertinent, non modò ſcriptis & ſermonibus, verùm & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & varijs cæremonijs, mentibus fidelium imprimere conata eſt. Ac primùm de anno in certa tempora diſtributo, deque beneficio Chriſti incarnationis.

Cap. III.

VERVM videre liceat admirabilem quandam curam, & ſolicitudinem ſanctæ matris Eccleſiæ, quæ non contenta vel ſcripto, vel verbo ſingula tradidiſſe, quæ neceſſariò credenda ſunt ad ſalutem, diligenter vias & rationes omnes perſecuta eſt, quibus ea quàm maximè clara, & manifeſta redderet omnibus. Itaque totum anni tempus Dierũ ratio. ita diſtribuit, certos vt dies inſtitueret, quibus eorum, quæ credere nos oportet, ſi modò salui eſſe volumus, ita admoneremur, nunquàm vt elabi è memoria noſtra poſſent. Quoniam verò primùm inter ea

inter ea locum obtinet incarnatio Chriſti, non vtcunque ad celebrandam huius tanti beneficij memoriam accedere liberos ſuos voluit, verùm tribus, & ampliùs etiam, hebdomadis, vt ſe præpararent inſtituit, ad mediatorem redemptoremque ſuum, eo quo par eſt honore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduentum: in quo ſanctorum patrum deſyderium nobis repræſentat, qui ſedentes in tenebris & in vmbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne iuſtitiæ ſolem, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicentes: Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis veſperis primæ Dominicæ, & per totum Aduentum ſingulis diebus in Miſſa beatæ virginis cantantur: Ad quam diluculo ſurgunt homines, tanquàm vigilantes, atque ſui ſaluatoris aduentum expectantes. Qui verò maiore feruntur erga Chriſtum charitate, carnem etiam ſuam per omne id tempus ieiunio macerant, quò domitis illius cupiditatibus, tantò magis expediti eſſe queant ad illum venientem excipiendum, debitoque honore proſequendum, quem tanto ſtudio præſtolati fuerunt. Cuius poſteaquàm diu multumque expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quanta eſt, per Deum immortalem, omnium lætitia? quàm profuſum gaudium? quàm incredibilis exultatio? quòd venerit tandem ille tantoperè deſyderatus, qui diſſolueret iugum noſtræ captiuitatis, & nos à graui ſeruitute, qua Diabolo mancipati fueramus, in libertatem aſſereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex hiſtoria didicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexandum, ad exoſculandum noſtræ ſalutis autorem. Illuceſcente verò ſole, poſteaquàm ſolenni cum gaudio perfecta ſunt in templo omnia, quæ ad diem hunc tam feſtum iuſta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquàm ijs finibus gaudium & exultatio piorum continetur: verùm in priuatis etiam cuiuſque ædibus, non ab adultis modò, verùm & à pueris, ac tantùm non ab ipſis lactantibus atq; infantibus, natus nobis puerulus, datus nobis filius, decantatur.

Aduentus. *Luc. 1.* *Eſai. 45.* *Natalis Chriſti.* *Luc. 2.* *Eſa. 9.*

Curſitatur per vicos & plateas, in ſingulis ædibus annunciatur cum iubilo gaudium illud magnum, quòd natus eſt nobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus dominus. Quoniã verò ſumma tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cùm ſit diues in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, miſit filium ſuum factum ex muliere, qui mortem noſtram moriendo deſtrueret, & vitam reſurgendo repararet, inuitantur à tenuioribus locupletiores,

Colenda vulgo. *Luc. 2.* *Ephe. 2.* *Galat. 4.* *Strenæ.*

vt & ipſi quà poſsint communis omniũ tam benigni patroni, vel patris potiùs liberalitatem imitentur, atque è ſuis copijs egentium ſubleuent inopiam. Hac ratione mater Eccleſia, quæ in ſymbolo primo loco de Chriſto nato continentur, in pectoribus liberorum ſuorum defigenda curauit: vt ne facilè excidere poſſent. Addidit ijs etiam ea, quæ nõ continentur in ſymbolo. Nam octauo die pòſt, circumciſi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati: quadrageſimo die poſt natalem, in templo oblati pueri Ieſu memoriam recolit.

DE BENEFICIO REDEMPTIONIS PER crucem & mortem Chriſti factæ.

Cap. IIII.

PRIVSQVAM verò ad ea veniat, quę deinceps habentur in ſymbolo, de eo, quomodo paſſus eſt ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit: quoniam inter omnia Chriſti beneficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omnium præ cæteris eſt inſigne maximè. Neq; enim naſcendo, ſed moriendo pro nobis, nos à morte redemit: nõ in cunis iacendo, ſed in cruce ſpiritum exhalando, pro peccatis noſtris ſatisfaciens, nos cœleſti
Col. 2. patri ſuo reconciliauit: cruci peccatorũ noſtrorum chirographũ affigens, tulit ipſum de medio ac prorſus de rerũ natura *ſuſtulit*. Quoniam itaq; ſalus hæc eſt, & redemptio noſtra, quoniã gloria noſtra crux Chriſti eſt, triumphus noſter crux Chriſti eſt, ſpes omnis, & fiducia noſtra, ſola crux eſt domini noſtri Ieſu Chriſti, ad tantũ hoc crucis & mortis beneficium commemorandum, ſancta mater Eccleſia nõ vtcunq;, verùm diligenter præparatis fidelibus ſuis, accedendum eſſe putauit. Atq; illud inprimis æquum eſſe duxit, vt ſocij Chriſti paſsionum eſſe conaremur, ſi volumus eſſe ſocij cõſolationis, quam cum illo reſurgentes, & in cœlum aſcendentes accepturi ſumus. Nam niſi commortui fuerimus, non conuiuemus: niſi ſuſtinuerimus, nõ conregnabimus. Compati neceſſe eſt, ſi quis conglorificari vult. Nam & Chriſtũ pati priùs oportuit, atq; ita intrare in gloriam ſuam. Ac rectè quidem cõmunicare Chriſti paſsionibus intelligitur, qui pro nomine illius quoſuis cruciatus, denique mortem ipſam perferre, ſi res ita poſtulet, animo prompto ſemper eſt, & parato. Rectè prætereà compati & commori ille dicitur, qui

Societas paſsionum Chriſti.

2. Tim 2. Rom. 8.

Luc. 24.

deſijt à peccatis, vt iam non deſyderijs hominum, ſed voluntate 1. Pet. 4.
Dei, quod reliquum eſt in carne viuat temporis. Cæterùm ad hæc *Quadrageſimæ ieiunium.*
perficienda, impedimento plerunq; caro eſt maximè, quæ ſpiritui
aduerſatur, vt nõ quæ volumus, illa faciamus: Hæc itaq; domanda Gal. 5.
eſt abſtinentia, quò facilius crucifigi poſsit cum ſuis vitijs & concupiſcentijs. Nam ſicut equis ferocientibus, & ſeſſori minus iam obtemperantibus, pabulum ſubducitur, & pro auena fœnũ datur: ita carni noſtræ, ob ſucci & ſpirituum abundantiam ſpiritui rebellanti, ſubduci alimoniam, & eiuſmodi ſuppeditari ciborum genus expedit, vnde quàm minimùm animo ſeſſori ſuo recalcitret: vt caſtigato 1. Cor. 9.
corpore, & in ſeruitutem redacto, vegetior ac liberior animus diuinis laudibus inſiſtat, diuinæq; voluntati ſe tantò facilius attemperet. Cùm enim qui foris eſt noſter homo corrumpitur, tum is, qui 2. Cor. 4.
intus eſt, renouatur de die in diem: quantò plus conficitur quotidianis laboribus & ieiunijs exterior noſtri pars corpus, tantò interior noſtri pars, & ea potior, animus, deficiente corpore graui ſuo aduerſario vegetior, ac valentior, & aptior efficitur ad hoc, vt Deo vacare, & illius voluntati obſecũdare queat. His itaq; cauſis adducta mater Eccleſia, quò, quæ nobis in mora plerunque ſunt, carnis deſyderijs vacui, vacare melius tanti beneficij contemplationi poſſimus, quadraginta dierum ieiunium inſtituit. Neque id ſine exemplo ſeruatoris noſtri Chriſti, qui & ipſe quadraginta dies in deſerto ieiunaſſe legitur: vt obiter etiam illud in memoriam nobis Matth. 4.
reuocet, quomodo ille, cuius beneficio nobis contigit, vt explere famem, vt ſaturi eſſe queamus, noſtra cauſa eſurire dignatus eſt. Poſteaquàm verò ventum eſt ad finem quadrageſimæ, ad hebdomadam illam, quàm iure merito ſanctam vocamus, quòd in ea repræſentatur nobis Chriſti paſsionis myſterium, per quam abluti, *Hebdomadæ ſanctæ obſeruatio.*
ſanctificati, iuſtificati ſumus, tum verò maiore ſtudio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenanda deſyderia, atq; ad auertendum animum ab omni rerum terrenarum cura pertinere putauit. Hinc ille mos quondam à plurimis, nunc verò à paucis, quorũ ardentior eſt pietas, obſeruatus: quem etiam ſua ætate ſcribit obſeruatum Epiphanius: quòd humi cubabatur, quòd afflictiones tolerabantur, quòd ſicca duntaxat edebantur, quòd precationes, vigiliæ, ieiunia ſeruabantur, atque omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones exquirebantur. Vacabatur ab omnibus ſæculi negocijs, neque alia in re per totam illam hebdomadam, quàm in contemplatione ſummi illius beneficij, quod nobis in ara crucis dominus noſter Ieſus Chriſtus, idem & ſacerdos & ſacrificiũ, conferre dignatus eſt, mentes & cogitationes hominum defixæ fue- Epiph. li. 3. hæreſi. 75.

runt: quò ſingulari & inæſtimabili beneficio, quoniam peccatorum remiſsionem, fuſo pro nobis Chriſti ſanguine, conſequuti ſumus, tum verò ſedulò facere omnes omnia iuſsit Eccleſia, quò tanti beneficij fructum conſequi poſſent: quem quoniam adipiſci non licet, niſi ijs, qui peccata ſua, quæ tantis Chriſti cruciatibus cauſam dederunt, in amaritudine mentis ſuæ recogitant, qui deteſtati ea, odium eorum concipiunt, ac iuſto propterea dolore affecti, profuſis lachrymis ea ſacerdoti Dei miniſtro, cui ligandi ſoluendique poteſtas à Deo data eſt, enumerando recenſent, eiusque miniſterio, virtute verò ac merito paſsionis & mortis Chriſti, ab illis abſolui, ac Deo patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari, ea qua par eſt animorum ſubmiſsione petunt, vt hoc quoq; ſub id tempus à fidelibus fieret, inſtituit: quò commonefaceret illos, non niſi paſsionis & mortis Chriſti merito peccata remitti. Hoc non contenta, ſimul ſtatuit, vt huius peccatorum remiſsionis, & cum Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quò tanto magis certi de ea reddi poſſent: ad viuum & viuificum Chriſti corpus & ſanguinem ſumendum, poſteaquàm peccata ſua confeſsi, atque ab eorum nexu ſoluti eſſent, accederent: quò ſicut ipſe vna caro nobiſcum, ita nos viciſsim caro vna, & ſpiritus vnus cum ipſo efficimur, atq; illius corpori coniungimur. Quoniam verò & in ſacramento hoc, & quoties memoria dominicæ paſsionis recolitur, ſicut ſæpè iam anteà commemorauimus, reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem ſuam Deo patri Chriſtus reconciliauit, fas non eſſe putauit mater Eccleſia, qui reconciliationis huius memoriam agerent, vt ij ſimultates aliquas gererent, ac odijs inter ſe mutuis flagrarent. Quamobrem & illud inſtituit, vt in hac præcipuè ſancta hebdomada, priuſquàm ad ſumendum ſalutarem illum cibum fideles accederent, qui Sacramentum eſt pietatis, myſterium pacis, ſignum vnitatis, vinculum charitatis, confiterentur alterutrum peccata ſua, ſimul veniam peterent darentque viciſsim. Quòd qui ſecus facerent, quique implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quàm ipſi Iudæi flagitium deſignarent, rurſus crucifigentes ſibimetipſis filiũ Dei, & oſtentui habentes, vt meritò à ſacris arcendi, quin etiam è piorum cœtu homines impij neque digni, qui Chriſtianorum appellatione gaudeant, exterminandi ſint. Et quoniam duplex eſt pœnitentia, priuata vna, publica altera, ſicut ſuo loco fuſiùs dicetur: illam quidẽ quocunq; die fieri ꝑmittit Eccleſia, hanc aũt alterã ſtatam ſolennẽ non exiſtimauit, niſi feria quintã ſanctę hebdomadę, peragi oportere. Eſt quidem ita, quòd omni tempore

Confeſsio auricularis. Eſai. 38.

Matth. 18.

Cõmunio ſeu ſacra ſynaxis

Reconciliatio inimicorum.

Iacob. 5.

Hebr. 6.

Pœnitentia publica.

tempore fungi debent Epiſcopi legatione ad reconciliandos peccatores, de qua loquens Apoſtolus, cùm dixiſſet, Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis: protinùs adiunxit: Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo: viſum eſt tamen, vt iſto potiſsimùm die legationis hoc munere fungerentur, quo ſummus pontifex noſter Ieſus Chriſtus aſtitit vultui Dei pro nobis in multitudine miſericordiæ ſuæ, & ſemel Sacerdotij ſecundum ordinem Melchiſedech officio perfunctus, cùm ſacrificium incruentum corporis & ſanguinis ſui ſub panis & vini ſpeciebus in vltima illa cœna Deo patri obtuliſſet, ac eiuſdem corporis & ſanguinis Sacramentum ſub ijſdem ſpeciebus poſt factam oblationem ſuis diſcipulis tradidiſſet, paulò pòſt vt Sacerdotio ſecundum Aaron finem imponeret, poſteaquàm nouum illud inſtituerat, ſacrificium pro nobis cruentum factus eſt, ſemetipſum tradens oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis: capi ſe, ligari, conſpui, flagellari, varijs probris affici, ac poſt multos grauiſsimos cruciatus ſibi illatos, tandem ſe in crucem agi paſſus, atque ibi pro nobis iuſtus pro iniuſtis mori dignatus eſt. Quam autem ob cauſam ligata eſt miſericordia? niſi vt miſeros peccatores à nexu peccatorum ſuorum ſolueret pœnitentes. Quam ob cauſam vita mori pro impijs, & mortis æternæ reis dignata eſt? niſi vt, ſicut iam toties dictum eſt, propicium nobis & placatum patrem ſuum redderet, apud quem propiciator nobis factus eſt Chriſtus in ſanguine ſuo. Quamuis igitur à diuitijs bonitatis Dei nullum tempus vacat, hoc tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitijs obrutos, viſum eſt maximè accommodum, quò ſemotis alijs curis omnibus, ac poſtpoſitis quibuſcunque ſeculi cogitationibus, ſoli propiciationis per Chriſtum in cruce factæ contemplationi vacatur, quò remiſsionis peccatorum nobis per mortis illius meritum obtentæ memoria refricatur: nulli vt iam quamlibet grauibus preſſo criminibus dubitare fas ſit, quin qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, is nunquàm ſit commiſſurus, quin ſimul cum illo ſit nobis donaturus omnia, ſit conceſſurus veniam & indulgentiam peccatorum noſtrorum omnium: cùm præſertim ob hoc ipſum eum tradiderit. Quandoquidem per Prophetam teſtatur, quòd nõ ob aliam cauſam, niſi propter ſcelus populi ſui percuſſerit eũ. Hinc perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quòd non ſatis habuit Eccleſia commonefeciſſe nos, paſsi, crucifixi, mortui Chriſti, ſed ſimul indicare

voluit,

2. Cor. 5.
Hebr. 9.
Ephe. 5.
1. Pet. 3.
Rom. 3.
Rom. 8.
Eſai. 53.

voluit, quem eſſemus fructum ex hac illius paſsione & morte conſequuti, nimirũ peccatorum remiſsionem, & cum Deo patre cœleſti reconciliationem.

QVOD IN DIE PARASCEVES RECTE *deploratur Chriſti paſsio. Cap. V.*

Luctus paraſceues. QVA quidem ex re, etſi gaudere nos æquũ eſt & exultare, quòd in cruce ſalutem noſtram operatus eſt Chriſtus, nõ ſine cauſa tamen gaudium iſtud in aliud tempus differendum, ſanctam verò hebdomadam hanc omnem, præcipuè verò diem Paraſceues in mœrore, luctu, lachrymis conſumendam eſſe cenſuit Eccleſia. Gloriari quidem nos oportet in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, atque ingentem
1. Pet. 1. ex eo cõſolationem accipere, quòd nos dignos iudicauerit, quos non corruptibilibus auro & argento, ſed precioſo ſanguine ſuo redimeret: Verùm ſunt quæ nos impediunt, quò minus, quo die redemptionis hoc noſtræ myſterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc noſtræ culpæ conſcientia. Nos enim ſumus qui paſsioni, qui cruci, qui morti eius cauſam dedimus, nos
Pſalm. 68. illius plaga doloris, nos illius culpa ſumus occiſionis: Nã ille, quæ
Rom. 4. non rapuit, exoluit. Traditus eſt propter delicta noſtra: Vulneratus
Eſai. 53. eſt propter iniquitates noſtras: attritus eſt propter ſcelera noſtra.
1. Pet. 2. Non ille ſua, quę nulla habuit, ſed noſtra peccata pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Meritò itaque gemitus edimus, meritò lachrymas fundimus propter peccata noſtra, quæ tam grauia fuerunt, vt niſi morte Chriſti expiari non potuerint. Tum autem ipſe Chriſtus noluiſſe videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos noſtra cauſa
Ioan. 16. pertulit. Sic enim dixit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili confirmat, huic tantæ rei triſtitiam conuenire. Mulier, inquit, cùm parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem peperit puerũ, iam non meminit preſſuræ, propter gaudium: quia natus eſt homo in mundũ. Mulieri comparat Eccleſiam ſuam, quæ quia Chriſtum diligit, quem ex Deo patre genitum in noſtram natu-
2. Theſſ. 5. ram ſuſcepit, rectè hoc die Paraſceues moriente illo, & per mortem
Apoc. 12. quaſi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, triſtitiam habet, & dolet, vt in vtero habens, & clamat parturiens

parturiens. Quoniam verò poſtquàm reſurrexit æterno ſuo regno natus, gauiſi ſunt diſcipuli viſo domino, ſicut ipſe dixerat: Iterum Ioan. 20. autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum Ioan. 16. nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta eſt mulieris, quæ præmiſſa fuerat, ſimilitudo, quæ poſtquàm peperit, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum. Quare non ſunt audiendi, qui Chriſti mortem lugubrem eſſe nolunt, & eam deplorari vetant. Nam etſi precioſam illam & glorioſam eſſe 1. Cor. 15. libenter confitemur, vt quę mortem, & mortis deſtruxit authorem, Hebr. 2. non continuò non eſt ipſa lugubris & fidelibus deflenda, pro quorum ſalute ſponte Chriſtus illam exhibuit: Alioqui periculum eſt, ne de nobis quoque per prophetā ſuum Chriſtus conqueri videatur: Suſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit, & qui conſolaretur, & non inueni. Psalm. 68. Cùm præſertim per Zachariam prædictum ſit, Zach. 12. quod dolebunt ſuper eum, ſicut doleri ſolet in morte primogeniti. Non gaudeamus itaque tum, quando mundus gaudebat, quando Chriſtum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti inſultabant: Non vociferemur cum inſanis illis & odio furentibus, crucifige, Luc. 23. crucifige illum: ſed cum Maria matre Ieſu, cuius tum animam doloris gladius pertranſiuit, cumq; ſanctis Apoſtolis, quorum ingens Luc. 2. luctus mentes occupauerat, diem, quò Chriſti crucifixi fit memoria, in fletu & planctu tranſigamus: gaudium verò noſtrum in id vſq; tempus differamus, quò ipſi quoque gauiſi ſunt diſcipuli viſo Ioan. 20. domino: Differamus lætitiam noſtram in perendinum diem, quò Chriſtus deuicta morte reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Rom. 4. Tempus flendi, dicit ſapiens, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus ſaltandi: Eccle. 3. prius flendum eſt, vt exultare poſteà liceat. Euntes ibant & flebant, dicit propheta, mittentes ſemina ſua: veni- Psalm. 125. entes aũt venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. Beati flentes, ait Chriſtus, quoniam ipſi ridebunt. Matth. 5. Luc. 7. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cùm tibijs cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apoſtolis, & cum ijſdem gau- Rom. 12. dentibus gaudeamus: neque cum perfidis Iudæis commune quicquam habeamus, Chriſto paſſo exultantibus, atq; illi acerbè inſultantibus. Hunc morem iam inde ab ipſis Apoſtolorũ temporibus ſemper obſeruauit ſancta mater Eccleſia, ſimul docens fideles ſuos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quòd per multas tribula- Actor. 14. tiones oportet nos intrare in regnum Dei.

DE GAVDIO DOMINICÆ RESVR-rectionis. Cap. VI.

Reſurrectio Chriſti. Iohel. 2.

QVamobrem ad iucundam illam reſurrectionis Chriſti ſolennitatem prius nos peruenire noluit, quàm eſſemus conuerſi ad dominum in toto corde noſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte prouiſum eſſe cupiebat, qui cùm nō facilè poſsint mentis oculos ad ea videnda, quæ ſunt ſpiritus, attollere, niſi vi maiore corporaliter accidentiū cauſarum excitentur, cauſas, quibus id perfici poſſet, perueſtigauit.

Quadrageſima.

Quare ieiunium quadraginta dierum, quod pro decimis anni totius offertur Deo, ſic diſpoſuit, vt ante ſacratiſsimam Paſchatis noctem nullo modo rumperetur à pijs. Ita fit, dum per abſtinentiam corpus atteritur, nec aliundè laxatio niſi ab hac Paſchali nocte ſperatur, vt hæc beata nox etiam à carnalibus tantò maiore cum expectatione & gaudio excipiatur, & antequàm veniat, ſic omnes quadrageſimæ dies, qui ſunt interiecti, tanquàm diurna viatoris itinera, magno cum deſyderio ad conſtitutum locum properantis, quotidiè penè diligenter computentur.

Hac ratione dulcis omnibus hæc ſolennitas, chara omnibꝰ, deſyderabilis cunctis efficitur: Sicut lux in tenebris ambulantibus, ſicut fons de petra ſalientis aquæ, ſitientibus, ſicut quòd fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hîc igitur tempus iam eſt lætitiæ, hîc exultamus omnes gaudio, memoria nobiſcum repetentes, quantum pro nobis Chriſtus precium perſoluerit, per quod peccatorum noſtrorum remiſsionem conſequuti, & à duriſsima captiuitate redempti ſumus. Quo magis autem abſolutū ſit gaudium noſtrum, paſsioni & morti Chriſti reſurrectionem quoq; ſemper adiungimus quæ noſtræ cauſa eſt iuſtificationis. Nam ſicut traditus eſt Chriſtus propter delicta noſtra, ita reſurrexit propter iuſtificationē noſtrā. Vnde colligere licet, quòd qui iuſtificationē nihil aliud eſſe volunt, quàm peccatorum remiſsionem, & cum Deo patre reconciliationem, ij toto (quod aiunt) cœlo errant. Neq; enim in hac ſola re conſiſtit iuſtificatio, ſi vetus homo noſter exuatur, neceſſe eſt inſuper indui nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt in ſanctitate & iuſtitia veritatis. Non ſatis eſt veterem Adam eieciſſe, nouum etiam Adam præterea Chriſtum complecti neceſſe eſt: Non tantùm peccato moriendum, ſed viuendum eſt etiam Deo in Chriſto Ieſu: Non ſufficit à peccato liberari, ſeruos etiam oportet fieri iuſtitiæ: nō commori tantùm, hoc eſt, defungi peccatis, verùm & reſurgere cum Chriſto

Rom. 4. *Iuſtificatio quid.*

Ephe. 4. Rom. 6.

cum Chriſto opus eſt. Illud itaq; merito Chriſti paſsionis nobis obtigit, quòd ſumus mortui peccatis, quòd vetus noſter homo crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà nõ ſeruiamus peccato. Verùm hoc ſatis nõ eſt: Neceſſe eſt præterea, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos fide accenſi, ſimul cum eo reſurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipſe tradidit, quam in ſymbolo poſteà comprehenderunt Apoſtoli. Quòd certi ſimus, tametſi propter eam fidem corpus noſtrum occiſum fuerit, nihilominus facturum Deum, vt ſuis promiſsis maneat, vtq; excitet nos, ſicut excitauit Chriſtum in vitam æternam. Atque hoc eſt, quod vocat Paulus iuſtificari, poſt adeptam peccatorũ remiſsionem in eiuſmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaq; Chriſtus eſt, vt in cruce veteris hominis occaſum oſtenderet: Reſurrexit autem, vt in vita ſua vitæ noſtræ nouitatem demonſtraret. Duplicatur itaq; gaudium hoc die noſtrum, quòd non ſolùm abolita ſunt peccata noſtra per mortem Chriſti, verùm etiam illius reſurrectio documento nobis eſt & exemplo, quomodo mortui per illum priſtinis culpis mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam reſuſcitati, deinceps iuſtitię viuamus, quam illius beneficio cõſequuti ſumus. Hæc itaq; duo ſancta mater Eccleſia præ cæteris inculcanda ſuis fidelibus, nec ferè ab inuicem ſeparanda eſſe duxit, tanquàm ad ſalutem apprimè neceſſaria. Nam cùm & illud credere neceſſarium ſit ad ſalutem, Chriſtum & verum hominem, & verum Deum fuiſſe: verum hominẽ declarat paſsio & mors: neq; enim potuit pati & mori, niſi homo: verum Deum declarat reſurrectio: neq; enim potuit ſua ipſius virtute à mortuis reſurgere, niſi Deus. Quamobrem non ſatis habuit in die Paraſceues mortis, in die Paſchæ reſurrectionis Chriſti memoriam celebraſſe, quin per totum annum vertentem vtriuſq; nobis memoriã ſingulis hebdomadis renouet. Nã quòd à Chriſtianis feria quarta & ſexta ieiunatur, illam rationem reddi ſcribit Auguſtinus, quòd conſyderato Euangelio, ipſa quarta ſabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, conſilium reperiuntur ad occidendum Dominũ feciſſe Iudæi, die autem vno interiecto, cuius veſpere Dominus Paſcha cum diſcipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintã ſabbati, deinde traditus eſt ea nocte, quæ iam ad ſextam ſabbati, feriam ſextam vulgò vocant, qui dies paſsionis eius manifeſtus eſt, pertinebat. Tertius autem dies pòſt reſurrectioni dicatus eſt, qui propterea dominicus etiam vocatur, quòd in eo Dominus à mortuis reſurgens, verè ſe Deũ & Dominum eſſe declarauit. Quare nõ ſolo die Paſchatis, verùm ſingu-

Rom. 6.

Spes reſurrectionis noſtræ.

Ieiuniũ quartæ & ſextæ feriæ.

Aug. ad Caſulanum epiſtola 86.

Matth. 26.

Dominicus dies.

lis dominicis diebus proceſsionem peragi videmus, qua repræſentatur Apoſtolorũ proceſsio, qui iuxta Chriſti præceptum iuerunt

Matth. 28. in Galilæam, vt ibi viderent Dominum à mortuis reſurgentem & Hieroſolymam indè poſteà redierunt. Sic ergò duos articulos hos docuit nos Eccleſia, vnum de paſſo, crucifixo, mortuo, & ſepulto Chriſto, alterum de eo, quomodo tertia die reſurrexit, qui quò magis infigerentur memoriæ noſtræ, ſingulis hebdomadis eorũ commemorationem ſextis ferijs, & diebus dominicis renouari voluit.

DE ASCENSIONE CHRISTI, DEQVE extremo iudicio. Cap. VII.

Inter Paſcha & Pentecoſten non ieiunatur.

SICVT autem quadraginta dies ante dominicã reſurrectionis in omni abſtinentiæ continentiæq; genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia cenſuit eſſe relaxanda, vt ad feſtum vſq; Pentecoſtes non ieiunaretur à cibis, quod eſt mœrentiũ, ſed in Do-

Aſcenſio Chriſti. mino gauderetur. Illud etiã ſubiecit quaſi ſub oculos noſtros, quomodo quadraginta dies cum ſuis diſcipulis verſatus eſt, quibuſcum etiam cibum interdùm capere viſus eſt, dominus noſter Ieſus Chri-

Actor. 1. ſtus, quò magis fidem faceret ſuæ reſurrectionis, poſteà videntibus illis eleuatus, & in cœlum aſſumptus eſt. Poterat quidem celeriùs in cœlum aſcendere, ſed quoniam non quæ ſua, ſed quæ noſtra ſunt, quærere venerat (deſcenderat enim propter nos homines, & propter noſtram ſalutem) quò magis claram teſtatamq; cunctis reſurrectionem ſuam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantiſper in terris commorari, aſcenſioniſq; ſuæ gloriã in quadrageſimũ diem differre dignatus eſt. Nullá aũt res æquè ſpem noſtram erigit, atq; glorioſa hæc Chriſti aſcenſio. Nam paſsio illius charitatem in nobis accendit, quam cùm ille

Ioan. 15. ſummam erga nos declarauerit (nam dilectionẽ hac maiorẽ habere poteſt nemo, quàm vt animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis, quã tamen maiorem habuit ille, qui poſuit pro inimicis) fieri nõ poteſt, quin mutuò illius amore inflammemur, qui prior nos tãtoperè dilexit. Reſurrectio verò Chriſti, non modò de diuinitate ipſius, verùm & de noſtræ carnis reſurrectione fidem noſtram confirmat &

1. Theſſ. 4. roborat: Si enim credimus, quòd Ieſus mortuus eſt & reſurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per Ieſum adducet cum eo. Aſcenſió porrò ſpem lætificat, quam firmam habemus & indubitatam, quò caput noſtrum præceſsit, eò nos, qui ſumus ipſius membra, ſequuturos:

turos: Cùm pręſertim promiſſum eius habeamus, qui fallere neſcit,
vbi fuerit ipſe, ibi futurum & miniſtrum. Sed ita nos in ſpem erigit Ioan. 12.
aſcenſio, ne prorſus tamen ſecuros & oſcitantes eſſe permittat. Nam
eodem ipſo die nobis in memoriã reuocatur, quomodo qui aſcen- *Iudicij diuini*
dit ad cœlos, & ſedet ad dextram patris, inde venturus ſit iudicare *cõmemoratio*
viuos & mortuos: Cantatur enim in Miſſæ introitu: Viri Galilæi, Actor. 1.
quid admiramini aſpicientes in cœlum? Hic Ieſus qui aſſumptus
eſt à vobis in cœlum, ita veniet, quemadmodũ vidiſtis eum euntem
in cœlum. Vnde docemur, venturũ eum in eadem forma hominis,
in corpore glorificato, quod in cœlũ ſecum detulit, iudicare viuos
& mortuos. Cantatur & illud ex Pſalmo. Aſcendit Deus in iubilo, Pſalm. 46.
& dominus in voce tubæ. Atqui in eiuſdẽ voce tubæ nouiſsimę re- 1. Cor. 15.
ſurgent omnes incorrupti, ſententiam iudicis audituri: qui, quos à Matth. 25.
ſiniſtris collocauerit, eos ad ſupplicium ignis æterni condemnabit,
quos autem à dextris poſuerit, eos ire iubebit in regnum ſuum cœ-
leſte. Propterea & in proſa canitur illud: Iudex cum veneris iudicare
ſeculum, da nobis quæſumus ſempiternam requiem in ſanctorum
gloria. Sic ergo gaudio, quod ex aſcenſione Chriſti capim⁹, quę nos
in ſpem erigit, futurum vt ipſi quoq; ſimus, vbi caput noſtrum eſt,
miſcere voluit Eccleſia ſolicitudinẽ, quam ſimul nobis adfert expe- Hebr. 10.
ctatio terribilis illius iudicij, quò & hunc articulũ, qui extremus eſt
de Chriſto, ne ignorare poſſemus: Cuius etiam commonefacit nos
ſecũda dominica Aduentus. Nam cùm in prima nos amabilis illi- Zach. 9.
us admonuiſſet, quo venit manſuetus, non vt pederet animas ho- Luc 9. Ioan. 3.
minum, ſed vt ſaluaret, non vt iudicaret mundũ, ſed vt mundus per
ipſum ſaluus fieret: in ſecunda dominica, meminit illius aduentus
horrendi, quo qui diuitias bonitatis eius cõtempſerunt, quẽ recipe- Rom. 2.
re redemptorẽ noluerũt, eum ſeuerũ & inexorabilẽ iudicẽ experien-
tur. Atq; ita nõ tam ſcribendo aut prædicando, quàm oculis quaſi
rem ſubijciendo, per certorũ dierum obſeruationes, abſoluit omnia
mater Eccleſia, quæ de Chriſto credere neceſſarium eſt ad ſalutem.

DE SPIRITV SANCTO, DEQVE TRInitate. Cap. VIII.

SED nec eum articulum prætereundum puta- *Pentecoſte.*
uit, quo nos in ſpiritum quoq; ſanctũ credere
profitemur. Nam & is quemadmodũ dudum
promiſſus Apoſtolis, tandem ſit miſſus quin-
quageſimo die poſtquàm Chriſtus reſurrexit,
feſtiua ſolennitate, magnaq; cunctorum hilari-

tate repræſentat. Tunc indicans illud impletũ eſſe, quod à Propheta
Pſalm. 64. dictum eſt de Chriſto: Aſcendens in altum, captiuam duxit captiui-
Epheſ 4. tatem, dedit dona hominibus. Quoniam verò & illud credere ne-
ceſſarium eſt ei, qui ſaluus eſſe velit, tres perſonas vnũ eſſe Deum,
Trinitatis s. feſtus dies. ſanctiſsimæ quoq; Trinitati feſtũ diem dicauit: quò non ſolum ad-
moneri populus eius rei, verùm etiam è ſuperiori loco doceri poſſet.
Rectè autem octauo die poſt, quàm Spiritus ſanctus eſſe miſſus re-
colitur, feſtũ hoc inſtituit: Nam antequàm datus eſſet Spiritus ſan-
ctus confeſsio Trinitatis celebrata non eſt, quòd ſine dono ſancti
ſpiritus fides illius haberi nõ poteſt. Quamuis ſanctos Patriarchas
& Prophetas ſpiritu ſancto afflatos, non omninò latuiſſe myſteriũ
Cruce ſignatio. hoc Trinitatis, è multis ſcripturæ locis manifeſtũ eſt. Quò magis
autem illud imprimeretur mentibus hominũ, ita vt elabi facilè nõ
poſſet, inſtituit fideles Eccleſia iam inde à pueris, ſimul vt eſſent è
ſomno expergefacti, vt ſurgentes è lecto, ſe cruce ſignarent, ac ver-
ba hæc proferrent: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: quod
ipſum ſimiliter facerent cubitum euntes. Cùm dicerent in nomine,
non autem in nominibus, admonerentur vnius Dei, qui quamuis
trinus in perſonis, vnus tamẽ eſt in ſubſtantia: ſimul & eius rei cõ-
monefierent, quòd ſalutem noſtram, quæ crucis beneficio nobis
obtigit, tota Trinitas eſt operata. Nam inſeparabilia ſunt opa Tri-
Ioan. 18. nitatis. Pater filio, ſicut & ipſe filius teſtatur, calicẽ paſsionis dedit,
Ioan. 10. & ipſe filius animę ſuę in poteſtate ſua propinauit, ſicut ipſe ait: Po
Eſai 53. teſtatem habeo ponendi animã meam: oblatus eſt enim quia ipſe
Hebr 9. voluit: & ſpiritus ſanctus illi propinari fecit, Apoſtolo teſte, qui di-
cit: quòd Chriſtus per Spirium ſanctũ ſemetipſum obtulit imma-
culatum Deo. Hæc eſt fides Catholica, quã vt paulò ante diximus,
non ſcribendo neq; prædicando modò, verùm etiam annũ verten-
tem ita diſtribuendo, dies vt certi conſtituerentur, quibus quaſi or-
dine ſinguli articuli eorum præcipuè, quæ de Chriſto cognoſcenda
ſunt, non tam auribus, quàm oculis fidelium exponerentur, ſitiens
noſtræ ſalutis mater Eccleſia, nos fideliter docere ſemper eſt cona-
ta, quòd in eo ſalutem noſtram agi, ſciret.

QVOD DICTVM APOSTOLI, DIES OBSERVATIS & menſes, nihil aduerſatur obſeruationi dierũm, quæ fit in Eccleſia. Cap. IX.

NEQVE verò defuerũt, qui ſanctæ matris noſtræ ſanctum
hoc inſtitutum reprehenderent, quòd Iudaicas quaſdam
Dierum obſeruatio. obſeruationes amplexos eſſe fideles dicerent. Obiectum eſt

 etiam

etiam ante mille ducentos annos, quòd nunc ab ijs, qui pridem ſopitas hæreſes ſuſcitauerunt, obijci nobis audimus: Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos: Sed ijs iam pridem & ab Epiphanio græco, & ab Hieronymo latino ita reſponſum eſt, ſatis vt eſſe confutati videantur. Neq; enim exiſtimandũ eſt, ignoraſſe matrem Eccleſiam, vel nunc etiam ignorare, quòd om̃es dies æquales ſint, quòdq; non die paraſceues crucifigitur, neq; die dominico reſurgit Chriſtus, quòdq; nullus dies atq; adeò nulla ſit hora, qua nõ rectè paſsionis illius & reſurrectionis, ac aliorum quorumcunq; beneficiorum fiat recordatio. Quamobrẽ receptus Eccleſiæ mos, quo ſingulis Chriſti beneficijs recolendis certos dies inſtituit, nihil habet cum Iudæorum ſuperſtitione commune. Nam illis nõ eſt fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecoſten agere, tabernacula figere: nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnũ immaculatum & offerre Deo patri, & oblatũ manducare, quotidie licet ſimul omnia Chriſti beneficia repræſentare. Quoniam verò ſeculi curis nimiò plus pleriq; omnes immerſi ſumus, neq; aut orationibus, aut gratiarum actionibus, Deiq; beneficijs recolendis perinde vt oporteret, vacamus, quid faceret ſitiens noſtræ ſalutis mater Eccleſia? permitterétne tantorum Chriſti beneficiorum interire memoriam? quæ quamuis in Eccleſijs prædicantur è ſupiore loco, tamen verbi Dei ſemen à ſpinis non rarò ſuffocatur: Non potuerunt hoc ferre plena charitatis illius erga nos viſcera, cùm præſertim ſalutem in eo noſtram agi videret. Cùm itaq; cerneret, adduci non poſſe liberos ſuos, vt quotidie ieiunarẽt, quotidie orarent, quotidie Chriſti corporis & ſanguinis communionem perciperent, ac in iugi beneficiorum eius meditatione verſarentur, fecit illa, Deo & piorum omnium cõſenſu approbante, fecit autem ſancti Spiritus docta magiſterio, certos vt dies inſtitueret, qui præ cæteris tantorum commemoratione beneficiorum eſſent inſignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere ſuo curis alijs vacui diligentius fungerentur: non aliud ſpectans hac dierum præſcriptione, quàm vt & admonerentur eorum, quæ Deus pro ſua ineffabili bonitate, tam plena manu conferre dignatus eſt, & ſepoſitum tamen tempus aliquod haberẽt, quo diligentius eorum contemplationi vacare liceret. Sic illa, à Paulo edocta, omnibus omnia facta eſt, vt omnes lucrifaceret, & qui non poſſent adhuc ſolidum cibum capere, quòd is perfectorum eſt, eos minimè negligendos, verùm tanquàm paruulis lac eis potum dandum eſſe putauit. Quò manifeſtius aũt fiat omnibus, quòd Eccleſia nullum nouit dierũ diſcrimen, vel extremendo ſacrificio, quam Miſſam vocamus, cuiuis id colligere licebit,

Galat. 4. Epiph. hæreſ. 75. Hier. aduerſ. Vigil. Matth. 13. 1. Cor. 9. Hebr. 5. 1. Cor. 1. *Miſſæ ratio.*

in qua natiuitatis, paſsionis, mortis, reſurrectionis, in cœlum aſcenſionis, & Spiritus ſancti miſsionis beneficia, nullo non die ſimul omnia celebrantur per totum terrarū orbem, quàm latè patet Chriſtiana religio, nulla prorſus varietate. Etſi enim verba mutari videmus, idq; in ijs tantùm, quibus ad ſacrificium hoc mentes præparantur, cuius generis ſunt, Introitus, Collectæ, Epiſtola, Graduale, Euangelium, Offerenda, Communio, ſignificationes tamen manent eædem. Quæ verò liturgiæ potiſsima pars eſt, & in quo vis tota conſiſtit, Canon, idem perpetuò legitur: vbi ad eundem ſemper modum præcipuorum Chriſti beneficiorum ſimul omnium fit cōmemoratio, nihil vt ab Euangelio Miſſa differre videatur: quin ipſum potiùs Euangelium & breuis quædam credendorū omnium non tam explicatio, quàm quaſi ſub oculos ſubiectio, ac fideliū ad recolendum præcipuè paſsionis illud immenſum beneficium ſit Cyp. lib. 2. epiſt. 3. excitatio: Quòd ita repræſentatur in hoc ſacro, vt rectè à Cypriano dictum ſit, paſsionem eſſe Domini, ſacrificium quod offerimus. Ex ijs itaq;, quæ peraguntur in hoc ſacro, facilè cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quòd quotidie Chriſti natalem, quotidie paraſceuen, quotidie Paſcha, quotidie in cœlum aſcenſionem, quotidie Pentecoſten celebrat Eccleſia. Sed quoniam hæc non ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præſertim, qui minores etiam vocantur, ad eorum quoq; captum communis noſtra mater Eccleſia demittere ſe dignata eſt, certis diebus inſtituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Quare nihil eſt, quòd nobis Iudaiſmum quiſquā obijciat, qui nō aliud hac dierum obſeruatione, quàm Chriſti beneficiorum conſeruare memoriā, & ea rudibus etiam inculcare conamur, nemo vt ſit, qui ignorantiam prætendere queat.

QVOMODO PRÆCIPVE CHRISTI PASSIOnis beneficia varijs modis Eccleſia rudibus inculcare conata eſt, ac primùm de ſigno Crucis.

Cap. X.

NEQVE verò finibus ijs circumſcripta fuit anxiæ de ſalute noſtra matris Eccleſiæ cura & ſolicitudo: non contenta fuit ſcriptis conſignaſſe, verbis prædicaſſe, certis diebus inſtituendis inculcaſſe, quæ de Chriſto credenda ſunt, maximè verò, quæ ſumma credendorum eſt omnium, ineffabile Chriſti paſsionis myſterium: etiam ſignis id repræ-

ſentare

ſentare voluit oculis fidelium, vt nemo tam eſſet rudis, quin illud cognoſcere poſſet. Hinc eſt ille cruce ſignandi mos, qui ab ipſis etiã Apoſtolorũ temporibus initium ſumpſiſſe videtur, ſicut ex Abdiæ ſcriptis, qui fuit eorum diſcipulus, colligere licet. De quo ſic etiam loquitur is, qui non multùm fuit à temporibus Apoſtolorum remotus Tertullianus: Ad omnẽ, inquit, progreſſum atq; promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcunq; nos conuerſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus. Quoties terror aliquis aut periculũ imminet, toties hoc ſigno vtimur, neq; nobis aliò confugiendum eſſe putamus, quàm ad crucem domini noſtri Ieſu Chriſti, per quam ille cùm deuicerit huius mundi principẽ ac tenebrarum harum, in ea certiſsimum eſſe nobis præſidium conſtitutum firmiter credimus: Ipſa enim, vt eſt apud Chryſoſtomum, Diaboli plaga, dæmonum frenum, & chamus eſt contrariarũ virtutum. Itaque fugiunt hoc ſignum dæmones, timentes baculum, quo plagam acceperunt. Quod ſuo quoq; periculo didicit aliquando, quãuis à Chriſtiana fide iam defeciſſet, Iulianus imperator, poſteaquàm ſpecum quendam ingreſſus ad hoc ſignum confugerat. Per hoc ſignum perficiuntur omnia, quæ pertinent ad ſalutem noſtram. Cùm regeneramur, Chriſti crux adeſt, cùm ſacratiſsimo cibo reficimur, cùm ſacros ordines ſuſcipimus: In omnib⁹ deniq; ſacramentis maximus eſt crucis vſus. Hoc ſigno benedicitur & ſanctificatur omnis creatura, indicium vt ſit, quòd non aliundè, quàm à cruce domini noſtri Ieſu Chriſti ſanctificatio ſit, qui per eam factus ipſe pro nobis maledictum, nos à legis maledicto redemit. Compendium autem fidei noſtræ totius, in ipſa nos cruce ſignandi ratione videre licet. Signum crucis tribus digitis exprimendum eſſe docet Innocentius, ad ſignificandum trinitatis myſterium. Quod etiam non tacuiſſe videtur Propheta, cùm dixit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primùm à vertice capitis ſiue frontis vſque ad vmbilicum, vt indicetur, de ſummo cœlo egreſſum in viſcera matris deſcendiſſe Dei filium, atq; ex puriſsimis illius ſanguinibus carnem noſtram ſuſcepiſſe: Deinde à ſiniſtro brachio ad dextrum, vbi cauſa ſimul incarnationis exprimitur. Nam proptereà deſcendit de cœlo in terram, proptereà reliquit domum ſuam, dimiſit hæreditatem ſuam, dedit dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum, vt nos qui eramus à ſiniſtris inter hædos collocandi, transferret ad dextram inter oues ſuas, vbi vocem illam deſyderatam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, poſsidete paratũ vobis regnum à conſtitutione mundi.

Cruce ſignatio. Abd. in vitis Apoſtolorum.

Tertul. de corona militis.

Chry. in lib. aduerſus gẽtiles, quod Chriſtus eſt Deus.

Idem omil. 55. in Matt.

Gre Nazan. in priore contra Iulianum apoſtatã oratione.

Galat. 3.

Innocen. li. 2. cap 44 de altaris ſacramento.

Eſai 40.

Hier. 12.

Matth. 25.

Ecce quanta fidei noſtræ myſteria vnica ſignandi nos cruce forma nos mater Eccleſia docuit, vt ſi nihil prætereà ſciret rudis homo, qui ſatis aſſequi cætera non poſſet, vel hoc pro pemodùm ad ſalutem illi ſufficere queat. Hic incarnatio, hic paſsio Chriſti, hic cauſa paſſionis, hic ſimul extremum illud iudicium vnica ſignatione crucis exprimitur.

DE CRVCIFIXI SIMVLACHRO. Cap. XI.

Imagines Chriſti crucifixi, & vexilla.

AD hunc ſignandi nos cruce morem adiecta prætereà ſunt Chriſti crucifixi ſimulachra, quæ prçferuntur quoties fiunt ſupplicationes, quas proceſsiones vulgò vocant, vnà cum vexillis, quæ ſunt Chriſti triumphantis, & in cœlum ſcandentis inſignia, in quibus & ipſis Chriſtus ferè depingitur ſiue ſculpitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideò, vt indicetur nobis atq; ante oculos noſtros ponatur, in quo gloriari, in quo ſpem noſtram habere nos defixam oportet. Per crucis enim vexillum fortior armatus dñs noſter Ieſus Chriſtus morte mortem ſuperauit, & effractis inferorum portis aditum in cœlos pijs omnibus patefecit. Abſit igitur nobis gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti: abſit in alio quoquam fiduciam noſtram collocare, quàm in hac, quæ ſalus eſt & redemptio noſtra. Nam quæ poteſt maior eſſe nobis gloriandi materia? quàm quòd rex ille regum & dominus dominantium, cui donatum eſt nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, quòd ille Dei filius Deus ipſe, relicto excelſo ſolio regni ſui cœleſtis, dignatus eſt in hanc lachrymarum vallem deſcendere, & eòuſque ſe deijcere, vt ſerui ſpeciem in ſe ſuſciperet, & quidem ſerui nocentis, cùm ipſa eſſet innocentia: dignatus eſt ceu facinoroſus aliquis capi, alligari, flagris cædi, conſpui, probris innumeris affici: dignatus eſt, quod vnum omnium & probroſiſsimum fuit & atrociſsimum ſupplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autem eſt hæc omnia tam dura perferre propter nos, qui ſerui, qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitus ſuæ dignitatis, neq; noſtræ memor indignitatis: dignatus eſt adeò nos diligere, vt ſemetipſum traderet pro nobis. Nunquid hæc non eſt iuſtiſsima gloriandi cauſa? Serui cùm ab heris laudantur, qui tamen eiuſdem naturæ, ex eodem luto conficti, iiſdé ſunt fortunæ caſibus obnoxij, placent ſibi tamen vehemen-

Gal. 6. — Apoc. 19. Philip. 2. — Rom. 5. — Ephe. 5.

vehementer hoc nomine: Nos non multo magis nobis placebimus, non multo magis de eo gloriabimur, quòd ille dominus, qui ſolus eſt verus Deus, quem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt poteſtates, non eſt dedignatus noſtra cauſa noſtram carnem indutus, horrendos in ea ſuſtinere cruciatus, ad extremum verò morte turpiſsima condemnatus, per crucis crudele ſupplicium vitam pro nobis profundere? Quis hoc amicus amici cauſa faceret? Quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta dominus pro ſeruis pati dignatus eſt? Quam autem aliam ob cauſam? niſi vt è ſeruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei patris, fratres autem ſuos, hæredes Dei patris, cohæredes autem ſuos. Rom. 8. Nulla poteſt eſſe mundi tanta gloria, quæ cũ hac vel minima in parte cõparari queat. Eſt ergò quòd gloriemur in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti: Eſt quòd firmam præthereà ſpem & fiduciam collocemus. Quid enim non certò nobis de tam benefici, tamq; indulgentis, non domini, ſed plus quàm patris miſericordia polliceri poſſumus & debemus? Quid ille nõ dabit petentibus, qui ſemet tradidit in mortem? Quid eſt quod negare queat rogatus, qui tot & tanta beneficia contulit vltrò, non modò non rogatus, verùmetiam grauiſsimis iniurijs multum prouocatus? Hæc eſt itaque cauſa, quamobrem in ſupplicationibus ſiue proceſsionib⁹ crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa ſpem noſtram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare poſſe, palàm omnibus faciamus: Neque verò præferri tantùm crucem inſtituit Eccleſia, verùm & in medio templi cuiuſque, in eminentiori loco, vt ab omnibus conſpici poſsit, Chriſti crucifixi ſtatuam erexit, quò ſicut in ſerpentem æneum, quem in deſerto Moyſes exaltauit, qui morſi à ſerpentibus intuebantur, ſanabantur, ſic qui vellent à morſibus peccatorum ſanari, quos intulit ſerpẽs Diabolus, in eum intuerentur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus eſt, certa cum ſpe remiſsionis peccatorũ illius merito conſequendæ. Numer. 21. Ac non in templis modò, verùm in vijs etiam & compitis Chriſti crucifixi ſignum iſtud erigendum putauit. Fuit hoc priſcis illis temporibus apud nonnullos in more poſitum, priuſquàm ad agnitionem veri Dei perueniſſent, vt Mercurij ſtatuas in vijs collocarent, quòd hunc Deum itineribus præeſſe perſuaſum haberent. Poſteaquàm verò depulſis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulſit, deiectæ ſunt ſtatuæ Mercuriales, quæ viarum indices fuerant, & earũ in locũ erectæ ſunt ſtatuæ Chriſti crucifixi, vt ne viatores quidẽ aliud agentes, tanti beneficij poſſent obliuiſci. Qui ſimul etiã obiter admonebatur, quandoquidẽ aduenæ

ſumus omnes & peregrini, neque manentem hic habemus ciuita-
1. Pet. 2. Heb. 13. tem, ſed futuram inquirimus cœleſtem illam Hieruſalem: quam in-
gredi viam oporteret ad eam anhelantibus. Via enim noſtra Chri-
Ioan. 14. ſtus eſt, is qui dixit: Ego ſum via, veritas, & vita. Huius veſtigijs in-
cedamus neceſſe eſt, ſi volumus ad cœleſtem patriam peruenire, ad
quam niſi per crucem aditus non patet, ipſo etiam Ieſu Chriſto at-
Matth. 10. teſtante, qui dixit: Qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me,
non eſt me dignus. Sic igitur & ingredientium & egredientium
Morituris crucifixi imago oſtenditur. templum, & in viam ſe dantium oculis, Chriſti crucifixi ſimulachrũ
obiectum ſemper eſſe voluit Eccleſia: Multò maximè verò eorum,
qui ex huius vitæ diuerſorio æternam illam in domum migraturi
præ cæteris conſolationis plurimum indigent, quò ſuæ redemptio-
nis precium agnoſcerent, ac tanto æquiore animo corpus mortis
huius relinquerent, indubitata ſpe, ſe cœleſtis patris hæredes futu-
ros, cui per Chriſtum cruci affixum abundè pro peccatis omnibus
eſt ſatisfactum. Quod in ijs maiore etiam cura obſeruari voluit,
qui propter ſcelus aliquod patratum ad extremũ ſupplicium duce-
rentur: Quorũ quo magis perterritas eſſe conſcientias oportet, hoc
maiore ſtudio ſolicita de ſalute eorum mater Eccleſia, ſuccurrendum
eis eſſe duxit, ne magnitudine flagitiorum deterriti, conſequendæ
veniæ ſpem abijcerent. Eius itaq; factum eſt inſtitutione, vt cùm ad
ſupplicij locum ſontes ducerentur, ſacerdos eos comitaretur, Chri-
ſti crucifixi ſignum præferret, plectendorum oculis illud ingereret,
atque in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti ſpem ſuam omnem eos
collocare iuberet, de qua cantat Eccleſia: O crux aue, ſpes vnica:
Crux enim eſt meritum noſtrum, crux eſt refugium noſtrum, crux
eſt vita, ſalus, & reſurrectio noſtra. Quamobrem hortatur ſacerdos
ad mortis ſupplicium condemnatos, quandoquidem ſua non poſ-
ſunt, vt Chriſti crucifixi merita ad Deum patrem allegent. Quid
eſt enim omne meritum cuiuſcunque hominis, niſi miſeratio do-
mini? Quamobrem ne ſe crederent inopes eſſe meritorum, quam-
2. Reg. 24. diu miſerationum ille dominus non defuerit, cuius ſi multæ ſunt
miſericordiæ, multa etiam eſſe merita ſua confiderent: quæ non a-
liundè quàm ex ſola Dei pendent miſericordia. Illius ergo ſatisfa-
ctioni inniterentur, illius paſſionem, crucem, & mortem Deo patri
ante oculos proponerent, cuius vel vna gutta ſanguinis ad abluen-
Eſai. 53. da totius orbis peccata cumulatè ſatisfecit. Propterea damnatus eſt
ille, vt liberaret damnatos: propterea doluit, vt ſanaret infirmos:
Matth. 27. propterea timuit, vt ſecuros faceret: propterea deputatus eſt inter la-
Luc. 23. trones, quorũ alter aſſumptus, alter eſt reprobatus, vt exemplum &
forma daretur, indiſſolubilis manẽs in poſteros, quia nec in vltimis

Dei

Dei clementia pœnitentes excludit, nec vlla hora ſera eſt, cui compunctio diſtricta occurrit, nec eos, qui vitæ ſuæ quocunq; temporis articulo veri ſunt iudices, iterùm iudicari. Neq; enim bis in idipſum Deus iudicat, cùm & Paulus dicat: Quòd ſi nos ipſos iudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Impœnitẽtes itaq; Deus iudicat & damnat: pœnitentes verò quia ſuſcipit à ſeipſis iudicatos, abſoluit: Neq; iudicio, quod humanæ pœnitentiæ ſeueritas protulit, aliquid iuſtitia cœleſtis apponit. Iudicati ſunt Ægyptij, cùm redeuntibus ſuper ſe maris fluctibus inuoluerentur: Iudicati Sodomitæ, cum ſubuerſis vrbibus eorũ ſulfureis flammis cremarentur: Sed ſi in eiſdem ſubuerſionibus gemerent pœnitentes, temporali pœnæ non ſuccederet æterna: ſed eſſet illis pro remedio ſupplicium, & pro abſolutione tormentum, neq; corde contritos æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantùm indulgentiam meruit, ſed etiam Chriſti familiaris effectus, præmiſſus eſt in paradyſum, & regni factus eſt particeps. Ad hunc modum etiam eos, quorum omnis vita in omni flagitiorum genere volutata eſt, noluit mater Eccleſia de peccatis ſuis deſperare, ſed concepto de illis iuſto dolore, ad Chriſti crucis remedium confugere, atq; inde ſalutem expectare iuſsit, nullum vt genus hominum fuerit, cui non maximè cùm alia omnia, tum hoc pręſertim crucis & mortis Chriſti beneficium ſit manifeſtare conata.

Naum. 1. 1. Cor. 11. Exod. 14.

QVOMODO SACERDOTES ET EPISCOPOS AD contemplandum perpetuò crucis & mortis Chriſti beneficium excitare mater Eccleſia conata eſt.

Cap. XII.

VOD quoniam populo frequenter inculcare, proprium ſacerdotum eſt munus, hos verò non alia in re dies noctesq;, quàm in eius aſsidua meditatione verſari voluit, ex eo natæ ſunt preces, quas vocant horas canonicas, vt ſepties in die laudẽ Deo dicerent ſacerdotes, quò ſic implerent illud, quod ab Apoſtolo ſcriptũ eſt: Sine intermiſsione orate: ſimul illius immẽſi Chriſti beneficij recordarẽtur, per vulgo notos oĩbus rithmos: Patris ſapiẽtia, veritas diuina: quid matutina: quid prima: quid tertia: quid ſexta: quid nona: quid veſpertina: quid hora completorij de Chriſto factũ ſit, per ſingula ſuppliciorũ genera, cũ grati animi ſignificatione recolentes: omne vt vitæ

Horæ Canonicæ. Pſalm. 118. 1. Theſſ. 5.

ſuæ

ſuæ tempus in hac vna cogitatione traducere ſacerdotes voluerit.
Miſſæ ritus. Porrò quoties Miſſę peragunt ſanctum ſacrificium, tum verò, ſicut anteà mentio facta eſt, quicquid eſt in Euangelio, quod ſcire omnium intereſt ad ſalutem, id non verbis explicant modò, verùm & habitu, & geſtu, & ſignis, & cæremonijs ſub aſpectũ populi ſubijciunt: illud præ cæteris inenarrabile paſsi, crucifixi, mortui Chriſti beneficiũ, non auribus magis, quàm oculis hominum inculcantes. Inde ſigna crucis tam crebra, cùm ſingulæ cruces ſingula tormentorum genera deſignant, quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius ſanguine redempti ſumus, perferre dignatus eſt. Iam ad
Hebr. 5. quorum officium pertinet nõ modò ſacrificium offerre pro populo, verùmetiam ſacrificantibus præeſſe, & eos gubernare, atque vniuerſo gregi attendere, cuius generis ſunt Epiſcopi, nequaquàm ſatis illis eſſe iudicauit, vel cùm ſacris operarentur, vel cùm precũ ſuarum penſum abſoluerent, Chriſti crucis meminiſſe, quin punctum temporis nullum propè prætermitti voluit præcipuè quoties domo prodeundum eis foret, quò crucis beneficium non recolerent:
Crucem cur gerant Epiſcopi. Hinc ille mos, quòd pendentem de collo crucem geſtant Epiſcopi, non ob id modò, ne parùm aliquando ſint memores beneficij per crucem accepti, verùmetiam vt admoneantur, quò crucifixi veſtigijs incedant, vt ſicut ille verè bonus paſtor poſuit animam ſuam
1. Ioan. 3. pro ouibus ſuis, ita & ipſi à bono paſtore paſtores ouium eiusconſtituti, ne dubitarent, ſi res ita ferret, exemplo domini ſui ponere animas ſuas pro ouibus ſuis, & quamlibet acerba ſupplicia, in ipſius præſidio fiducia collocata, ſuſtinere. Hoc enim eſt, quod à ſuis
Benedictio Epiſcoporũ. Matth. 16. exigit Chriſtus, cùm tollere crucem ſuam iubet, qui ſequi ſe vult. Quinetiam quò ſe cunctis crucis eſſe miniſtros declarent, cùm aliâs, tum præcipuè quoties primùm in ſuæ diœceſeos ciuitates ingrediuntur, cruce ſignant obuios quoſq;, idque magis maioreque ſolennitate quadam, cùm ſacris operantur, ſigno crucis benedicunt hominibus: ſimul illud in memoriã eis reuocantes, quòd per crucem peccatorum remiſsio nobis obtenta eſt, neque fructus huius tanti beneficij niſi per crucis memoriam, perque fiduciam in illa
Crux cur præferatur Archiepiſcopis. collocatam ad nos redundare queat. Cæterùm Archiepiſcopo vltra crucem de collo pendentem præfertur etiam crux, quoties in publicum prodit, quò nunquàm non ante oculos ipſius verſetur, vt quemadmodum princeps eſt epiſcoporum, ita ſe principem eſſe debere meminerit ad quæuis adeunda pericula pro fide & Eccleſia Chriſti, proque ſalute concrediti ſibi gregis conſeruanda, quin & ad mortem ipſam, ſi qua id neceſsitas poſtulet, oppetendã. Potuitne amplius aliquid facere mater Eccleſia, quàm quod fecit,

ad mediatoris fidẽ illuſtrandam, & quàm maximè propagandam, atq; ad redemptionis noſtræ myſterium non auribus modò, verùm & oculis fidelium ingerendum? Quod tanto ſtudio feciſſe videtur, vt ſi qui ratione aut memoria comprehendere non poſſent, vel oculis aſpicere, ac modò non manibus eis contrectare liceret: adeò ſe demiſit ad captum omniũ, vt ne quem lateret ea, ſine quorum fide ſaluus eſſe nemo poteſt. Non illa ſcriptis modò, non viua voce tantùm è ſuperiore templi loco, verùm & certis diebus inſtituendis, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & varijs cæremonijs, & quaſcunq; vias & rationes ad eam rem accommodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus ijs in mentibus fidelium imprimere conata eſt, cùm alia omnia, quæ in ſymbolo *Symbolũ quid* continentur, quæ breuis eſt credendorum collectio, tum præcipuè mediatorem Dei & hominum hominem Ieſum Chriſtũ, & hunc crucifixum: vt ex illo penderent omnes, in illo proram, quod aiunt, & puppim ſuæ ſalutis collocarent.

QVOD FALSO QVIDAM HOC ÆVO NOSTRO calumniantur Eccleſiam de obſcuratis Chriſti beneficijs, cùm per ipſos potiùs obſcurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.

Cap. XIII.

ET ſunt intereà filij deſertores, qui ab omni *Eſai.30.* pietate alieni, ab omni veritate remoti, perfricta, quod aiunt, fronte, omni pudore prorſus abſterſo, matrẽ ſuam audent inſimulare, quòd parum in ijs, quę ad ſalutẽ noſtram pertinent, docendis, officio ſuo functa fuerit. Comminiſcuntur homines audaces & impudentes, quòd iam indè à quadringentis & ampliùs annis, ignotus orbi Chriſtiano Dei & hominũ mediator Chriſtus, quòd eius beneficia obſcurata, quòd Euangelium abſconſum, quòd quiduis aliud potiùs, quàm Chriſtus in Eccleſia fuerit annunciatus: verùm ijs tandem triginta annis per ipſos mentibus hominum Euangelij noua lux affulſerit. Quæ eſt, ſi non hæc eſt ſumma impudentia, atq; vna omniũ grauiſsima minimeq; ferenda calumnia? Legantur theologorum libri, qui ſunt his qua- *Patres docuiſſe rectã fidẽ.* dringentis annis conſcripti, reperire licebit, quòd non aliam pleriq; *Fides mediatoris.* theologiæ materiam eſſe voluerint, quàm reparationem hominis lapſi per Chriſtum ſeruatorem. Notum eſt autem illud, quod à Petro Lombardo diligẽter tractatur axioma, quòd ſine fide mediato- *Lib. 3. ſent. diſtinct. 25.*

ris Chriſti nullus mortalium vel ante legem, vel ſub lege, vel ſub tempore gratiæ ſaluus factus ſit, aut ſaluus aliquando fieri poſsit. In quo explicando ita verſantur ſancti doctores omnes, vt non aliundè ſalutem noſtram pendere doceant, quàm ex cruce & morte Chriſti, quam niſi quis expreſsè crediderit, maximè poſt peractum iam in cruce redemptionis myſterium, niſi ſpem omnem in ea defixam habuerit, eum ad vitam æternam peruenire non poſſe, cùm tamen implicita mediatoris huius fides ante Chriſtum natum ad ſalutem ſuffecerit. Neq; verò ſcripta magis doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum commentum refellunt, quàm ea, quæ non ſemel iam commemorata, iterùm atq; iterùm repetenda ſunt, quò magis planum omnibus fieri poſsit, quàm falſò hæc à filijs deſertoribus Eccleſiæ impingantur. Quid enim, ita ſapienter annus ab ipſo Spiritu ſancto diſtributus, nullus vt ſit propemodũ articulus fidei, cui non ſumma cũ celebritate recolendo dies aliquis ſit dicatus? quid ſigna? quid ſimulachra? quid habitus? quid geſtus Sacerdotum, præcipuè ſacris operantium? quid varij ritus & cæremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernimus in Eccleſia? quid ſibi volũt? quid? niſi quòd modò non edita voce clamant, quòd ſicut ſcriptis & ſermonibus, ita dierũ obſeruationibus, ſignis, & omni cære-
1. Cor. 2. moniarum genere nihil aliud grandi cum fiducia prædicamus, nihil aliud ſcire nos iudicamus, quàm Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixũ: quòd in hoc ſolo, in ſolo paſsionis, crucis, & mortis eius merito ſpem omnẽ & fiduciam defigendam eſſe docemus. Hic eſt ſcopus, ad quem hæc omnia referuntur. Ex quo liquidò perſpicueq; cognoſci poteſt, quòd licet non omnes fortaſsis ex ijs, qui per qua-
1. Cor. 3. dringentos hos annos ſcripſerunt, aurũ, argentum, lapides precioſos, verùm alij lignum etiam & ſtipulam ædificauerint, tamen fundamentum, ſuper quod ædificauerunt, nemo poſuerit aliud, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, Dei & hominũ me-
1. Ioan. 2. diator, qui factus eſt propiciatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantũ, ſed etiam totius mundi. Quòd ſi vnquàm aliâs, hoc vel maximè tempore videtur mater Eccleſia verbis illis rectè
Cant. 1. conqueri poſſe, quæ leguntur in Canticis: Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Qui ſunt enim illi, qui per grauem calumniam ab ea, quæ Chriſti corpus eſt, quàm plurimos auellere laborant? qui ignorati Chriſti, neque agniti Euangelij matrem Eccleſiam arguunt? qui nõ verentur etiam horrendum idololatriæ crimen impingere? quinam alij? quàm filij quondam eius, fratres nõ ita pridem
Micheæ 7. noſtri, rectè vt de illis dici poſsit, inimici hominis, domeſtici eius:
Pſalm. 40. & quod ab alio Propheta ſcriptũ eſt: Homo pacis meæ, qui edebat

panes meos

panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem: quodq; apud eundem in alio Pſalmo reperitur: Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtiq;, & ſi is qui oderat me, ſuper me maligna loquutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul mecũ dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cũ conſenſu. Ante triginta hos annos ambulauimus cũ conſenſu in illa domo Dei, in qua nõ facit habitare Deus, niſi vnanimes. Fuit vna fides, vnũ baptiſma, terra fuit vnius labij, multitudinis credentiũ erat cor vnum, & anima vna: Ad quod faciendum iterùm atq; iterùm repetendo atq; obſecrando nos Paulus admonet, idipſum dicebamus, idipſum ſentiebamus, idem ſapiebamus, vno ore honorificabamus oẽs Deum & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti. Sed non potuit ferre Satanas conſenſum hunc piorum, qui cùm ſit mendax & mendacij pater, hæc tam apertè falſa de matre Eccleſia confinxit, quòd alia ratione ſe gregem domini diſpergere poſſe non videbat. Verùm quid in eo ipſo loco ſubiungit ſcriptura de ijs, qui cõſenſum hunc piorum & vnanimitatẽ rumpunt? Veniat, inquit, mors ſuper illos, & deſcendant in infernum viuentes. Legimus hoc eueniſſe Chore, Dathan, Abiron, qui ſchiſmatis authores facti, quoniam ſeorſim à Moyſe ſacrificare volebant, viui deſcenderunt in infernum, operti humo. Verùm & ijs, qui noſtro hoc æuo ſegregauerunt ſemetipſos, idem propemodum hoc accidere videmus. Etſi enim terra illis non dehiſcit, tamen, quod eſt in prouerbio, viui videnteſq; pereunt. Neq; enim illi non intelligunt vana eſſe, de quibus Eccleſiã inſimulant, ſed ſtudio contentionis eò progrediuntur, vt videntes non videant, audientes non audiant, neq; intelligant. Quin quod nobis impingunt, id, in reprobum dati ſenſum, ipſi faciunt. Quæcunq; enim Spiritui ſancto per os Eccleſiæ ſuæ ſtatuere viſum eſt, ad illuſtrandam mediatoris Chriſti fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcanda, hæc iſti prorſus euertere ſunt conati. Nam obſeruationem dierũ, quæ non ex Iudaica ſuperſtitione inducta eſt, verùm vt quorum mentes terrenis adhuc deſyderijs implicantur, & ſeculi curis impediuntur, vel ex interuallo tamen ad diuinorum beneficiorum contemplationem reſpirent, ieiuniorumq; tempora, præcipuè ſextę feriæ, quando Chriſti paſsionis admonemur, & illi nos quaſi cõpati velle declaramus, riſu & cachinnis omnia proſequuntur. Porrò ſimulachra crucifixi, quæ terrori ſunt dæmonibus, ne quid eſſet, quod eorum oculos offenderet, quibus cum nõ vnum ſe ſalis modium comediſſe gloriantur, non è vijs & compitis modò, verùm etiam è templis ipſis eiecerunt, vt ne qua tanti beneficij memoria

Pſalm.54. *Schiſma nouũ* Pſalm.67. Epheſ.4. Gene.11. Actor.4. Philip.3. 1.Cor.1. Rom.15. Ioan.8. Num.16. *Hæreticorum malignitas.* Eſai.6. Matth.13. *Hæretici obſcurant fidem & beneficia Chriſti.* *Lutherus.*

ſupereſſet: Benedictionum vſum, quæ per ſignum crucis fiunt, quò nos per crucem à maledicto liberatos palàm facimus, habent ludibrio, neq; ferre poſſunt, vt per verbum Dei ſigno crucis vlla creatura ſanctificetur. Penſum quoq; precum, quas horas canonicas vocant, ſuſtulerunt, & quæ res in terris eſt vna omnium ſacratiſsima, maximè venerandum illud ſacrificium, quod Miſſam vocamus, vbi ſumma cum pietate ſimul omnia Chriſti beneficia recoluntur, & ſub aſpectum eorum, qui interſunt, fidelium ſubijciuntur, diabolo ſuggerente, quod ipſi apertè profitentur, & præ ſe ferunt, abrogarunt, neq; metuunt idololatram pronunciare, ſi quis ei ſacrificio, quod in ara crucis pro nobis Chriſtus obtulit, cuius in Miſſa memoria quædam fit & repræſentatio, remiſsionem peccatorum acceptam ferat, ac vt fructum illius ad ſe redundare faciat, Deum patrem per ipſum, qui pro nobis factus eſt ſacrificium, filium deprecetur. Adeò quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non poſſunt. Neq; mirum, cùm non aliud ſit ſcutum, in quo maligni ſagittas extinguere liceat, præter ſignum crucis: quo cum ſemel victi ſint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viſo ſtatim in fugam conuertuntur, quorum inſtinctu fieri ab iſtis hæc omnia, vt euacuetur crux Chriſti, manifeſtius eſt, quàm vt dubitari queat. Hic homo Chriſtianus expendat ipſe, atque intra ſe tacitus conferat, quæ tot ſeculis ab Eccleſia facta ſint, vt non ſcriptis & ſermonibus modò, verùm etiam dierum obſeruationibus, ſignis, imaginibus, geſtu, habitu, varioq; ritu & cæremonijs, Chriſti beneficia quamlibet etiam rudium pectoribus imprimerentur, atque ea, quæ credere neceſſe eſt ad ſalutem, quaſi præmanſus ori cibus inſererentur: quæ contrà facta ſint hoc infelici æuo noſtro ad illa omnia ſubuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorſus euellendam, non modò falſa eſſe intelliget, quæ tam impudenter iſti de Eccleſia commenti ſunt, verùm in eos ipſos multò verius retorqueri poſſe cognoſcet. Sed nos querimoniam hanc miſſam faciamus, & eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur conſtitutum iam ſit, quod à matre noſtra Eccleſia docti ſumus, vnum eſſe mediatorem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum, extra cuius fidem, neq; fuerit adhuc ſalutē quiſquam conſequutus, neq; conſequetur deinceps vnquàm. Nam ſicut qui præceſſerunt Chriſti paſsionem, non niſi per illius futuræ, ita qui ſecuti ſunt, non niſi per illius præteritæ fidem ſalui facti ſunt, & fient. Huc pertinent omnia illa, quæ in ſymbolo cōtinentur, breuibus per nos, iuxta dierum anni vertentis obſeruationem commemorata.

1. Tim. 4.

Ephes. 5.

QVÆ SIT VIS HVIVS ARTICVLI, CREDO ſanctam Eccleſiam Catholicam. Cap. XIIII.

SED nunquid hæc ita credere ſatis eſt? an alia prætereà requiruntur, quæ niſi quis crediderit, ſaluus eſſe nõ poſsit? Eſt vnus articulus in ſymbolo cumprimis neceſſarius, quem qui credit, iam cuncta credit ad ſalutem neceſſaria. Hic ille eſt, quo nos credere profitemur, ſanctã Eccleſiam Catholicam, quam ex noſtris animabus conſtructam domũ eſſe dicit Chryſoſtomus. Hanc qui credit, non hoc ſolum credit, eſſe Eccleſiam, quod credũt hæretici quoq; & ſchiſmatici, ſed ſimul credit, extra illam, ſicut olim extra arcam Noe, ſalutem non eſſe: credit vera eſſe omnia, quę in ſcripturis omnibus Canonicis ab illa receptis ſcripta continentur: credit illam Spiritu ſancto congregatam per eundem conſeruari, & gubernari. Quo duce cùm regatur, credit ſimul eam errare non poſſe. Quamobrem ſanctiſsimam hanc parentem ſuam ea, qua decet pietate veneratur, illi ſe permittit, illi credit, illam audit, illam ſecundum Deum ipſum veretur, quæ de diuinis rebus ipſa ſentit, ſentiẽda, quæ de humanis præſcribit, facienda, quæ prohibet, fugienda eſſe ſine vlla dubitatione cenſet. Huius articuli tanta vis eſt, vt ſi quis hebetioris ingenij cætera non poſsit aſſequi, verùm hoc tantum cum Paulo profiteatur, ſe ſcire Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, deindè ſe credere ſanctam Eccleſiam catholicam, vel hoc ad ſalutem illi ſufficere queat. Neq; enim qui doctrina, ſed qui pietate cæteris præſtat, is eſt regno cœlorum propinquior. Ignorare plæraq; melius eſt, ſicut præclarè ſcripſit Tertullianus, ne quid, quod non debeas, noris, quia quod debeas, noſti. Fides tua, dicit Chriſtus, te ſaluum fecit, non exercitatio ſcripturarũ. Nihil ſcire, omnia ſcire eſt. Et eius æqualis Clemens presbyter Alexandrinus: Fides, inquit, non ſapientum ſecundum mundũ, ſed eorum, qui ſecundum Deum ſunt ſapientes, eſt poſſeſsio. Illa autem etiam abſq; literis diſcitur. Eius autem ſcriptum, quod ad rudes ignaroſq; homines pertinet, & eſt diuinum, vocatũ eſt charitas, quæ eſt decretum ſpirituale. Et eos ſequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniam, quàm præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei ſtipendiũ eſt ſperare quæ neſcias. Ante quos etiam Irenæus: Melius eſt, inquit, nihil omninò ſcientem quempiam credere Deo, & perſeuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad ſcientiam, niſi Ieſum Chriſtũ filium

Chryſ. omil. 10. in Epiſt. ad Epheſ.
Gen. 7.
Fides præfertur ſcientiæ.
1. Cor. 2.
Tert. lib. de pręſcriptionibus aduerſus hæreticos.
Clem. lib 3. pædagogi. cap. 11.
Hilar. lib. 8. de trinitate.
Irenæus lib. 2. cap. 43.

Dei, qui pro nobis crucifixus eſt, quàm per quæſtionũ ſubtilitates & multiloquium in impietatẽ cadere. Et alio loco. Qui relinquunt præconium Eccleſiæ, imperitiam ſanctorum presbyterorum arguunt, non contemplantes, quanto pluris ſit idiota religioſus, à blaſphemo & impudente ſophiſta. Hucetiam ſpectare videntur illa Philonis verba, qui fuit omnibus his antiquior: Omnis motus abſq; diuino fauore damnoſus eſt. Et præſtat hic manere oberrando inter mortales, ſicut magna pars humani generis, quàm ad cœlum à ſeipſis elatos ſubuerti per arrogantiam, ſicut plurimis ſophiſtis contigit, ratis ſapientiā inueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus certiſsimam. Non ergo qui quàm plurima memoriter è ſcripturis, plerunq; etiam Pſittaci more non intellecta recitat, ſed qui quæ ſcripta ſunt, opere complere ſtudet, is eſt, de cuius ſalute ſperandum eſt maximè, cùm pietas diuina nõ attendat, quanta cognitione credatur, ſed magis quanta deuotione quod creditur diligatur, ſicut ab Hugone ſcriptũ legimus. Quem ſequutus Ioannes Gerſon: In die, inquit, examinis nouiſsimi, nõ interrogabimur, quantũ fuerit intellectus noſter acutus & eruditus, ſed qualis fuerit affectus noſter ad dominum Deum noſtrũ, hoc eſt, quàm ſimplex, quàm rectus, quàm pius, humilis, & deuotus, quàmq; ſpontaneus & fidelis in Dei ſeruitio. Melior eſt fidelis ignorantia, dicit Auguſtinus, quàm temeraria ſcientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cœlum, & nos cũ doctrinis noſtris ſine corde, ecce vbi volutamur in carne & ſanguine. Quapropter ei, qui eſt ex minoribus, hoc eſt, cui munus alios docendi non incumbit, poſteaquàm ea crediderit, quæ de patre, quę de filio, quę de Spiritu ſancto nudis verbis in ſymbolo ſunt expreſſa, ſatis eſt, ſi de reliquis ea ſe credere profiteatur, quæ credit ſancta Eccleſia Catholica, etiamſi nullam de illis explicitam fidẽ habeat. Atq; hic eſt articulus, quo præcipuè diſcernuntur à Catholicis hæretici & ſchiſmatici, qui ſi crederent ſanctam Eccleſiam Catholicã, nulla hæreſis, nullum eſſet ſchiſma. Crediderunt omnia Nouatiani, quæ in ſymbolo, quæq; in ſcripturis Canonicis continentur: crediderunt Pelagiani: crediderunt Donatiſtæ: crediderunt & alij multi hæretici: neq; cum illis aut de ſymbolo, aut de ſcripturis vlla fuit Catholicis controuerſia: ſed quia ſanctam Eccleſiam Catholicam nõ crediderũt, inde tot hæreſes, tot ſchiſmata, tot ſectæ tã diſſectæ, non prioribus modò ſeculis, verùm & hoc noſtro conflatæ ſunt. Nam ſi crederetur ſancta Eccleſia Catholica, non ab ea diſcederetur, neq; ſibi quiſquam ſumeret, vt ſuo potiùs priuato, quàm illius ſpiritu, ſcripturas interpretari vellet. Hanc igitur mordicus

Libro 5.

In lib. de migratione Abrahami.

Hugo lib. 1. parte 10. ca. 6. de Sacramentis.

Gerſon in libello, An Monachus pro ſtudio poſsit negligere diuina. Conſideratione 9.

Aug. de verbis Apoſtoli ſermo 20.

1. Cor. 8.

Idem lib. 3. confeſ. ca. 8

Hæreſiũ fons.

teneamus, quódq; ab ipſis Apoſtolorum temporibus vnanimiter ab omnibus obſeruatum eſſe ſummo Chriſtianorũ omnium conſenſu conſtiterit, de eo dubitare nefas eſſe putemus. Neq; nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiamſi, quemadmodum ipſe per ſe Chriſto quondam, ita per ſua membra Satanas millies nobis dicat: Scriptum eſt enim. Non illi ſe transfiguranti in angelũ lucis, atq; ouiũ veſtimentis induto, verum Eccleſiæ credamus, quę nunquàm ſancti Spiritus magiſterio deſtituitur, quem ſe miſſurum illi Chriſtus promiſit, qui ſuggereret illi, qui doceret illam omnem veritatem, qui cum illa maneret in æternum. Suus quemq; priuatus ſpiritus fallere poteſt, cùm ſcriptũ ſit: Væ Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritũ ſuum, & nihil vident: Eccleſiæ ſpiritus nunquàm fallere poteſt. Illius itaq; definitionibus pareamus: illius, non priuato noſtro ſpiritu ſcripturas eſſe nobis interpretandas exiſtimemus. De quibus nobis, qui per Dei gratiam Catholici ſumus, qui cum Cypriano gloriari poſſumus, quòd non nos ab illis, ſed illi receſſeruntà nobis, nulla eſt cum nouatoribus huius temporis controuerſia: De intelligẽtia hæreſis eſt, nõ de ſcriptura. Senſus, vt eſt apud Hilariũ, non ſermo fit crimen. Neq; in legẽdo, ſicut ſcribit Hieronymus, ſed in intelligendo ſcripturæ conſiſtunt. Non in ſcripturarum verbis Euangeliũ eſt, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum folijs, ſed in radice rationis. Quamobrem æquum non eſt, quòd priuato ſuo iudicio rectum ſentit aliquis, id totius vt Eccleſiæ ſenſui & conſenſui anteponat, & quæ ſunt in œcumenicis concilijs rectè conſtituta, ea in dubiũ reuocari velit. Quin ea nos mente potius eſſe præditi debemus, vt in ijs, quæ didicimus, permanendũ nobis eſſe putemus: Didicimus enim ab ea, quæ firmamentum eſt & columna veritatis, Eccleſia: in illius interpretatione definitioneq; nos acquieſcere, neq; fluctuare, atq; omni doctrinæ vento circumferri oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus eſt, id ſibi quiſq; noſtrum dictũ exiſtimet, quicunq; veri Dei verus cultor cenſeri vult, depoſitum vt cuſtodiamus, ac deuitemus profanas vocũ nouitates, quas vniuerſitati, quas antiquitati, quas conſenſui ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ contrarias eſſe conſtat: quæ ſi reciperentur, neceſſe foret, vt fides beatorum patrum, aut tota, aut certè magna ex parte violaretur: vt omnes omnium ætatũ fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ, ſacerdotes, tot confeſſorum millia, tantus martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot inſulæ, prouinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus poſtremò iã penè terrarum orbis, Chriſto capiti per Catholicam fidem incorporatus,

Matt. 4.
2. Cor. 11.
Matt. 7.
Ioan. 14.
Ioan. 16.
Ezech. 14.
Cypria. de ſimplicitate prælatorum.
Hilari. lib. 2. de Trinita.
Hieron. con. Luciferianos
Idem in 1. ca ad Galatas.
2. Tim. 3.
1. Timo. 3.
Epheſ. 4.
1. Timo. 6.

ratus, tanto ſeculorum tractu ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciſſe, quodq; dictu eſt abominabile, idola coluiſſe pro-
1.Cor. 1. nunciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quàm euacuare crucem Chriſti? quàm abolere, obliterare, irritum reddere beneficium illud immenſum paſsionis & mortis Chriſti? Quid enim? an non iure merito nobis quoque dicere liceret, quod Galatis quondam dixit
Galat. 2. Paulus: ſi ſeipſum tradidit Chriſtus pro Eccleſia, neq; tamen ſanctificauit illam, neq; ſanguis illius eam ab operibus mortuis, præcipuè verò ab idololatria emundauit, ergo gratis Chriſtus eſt mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus eſt, ſi cuius cauſa tulit hæc omnia, ſponſa ipſius Eccleſia, mater omnium fidelium, in idolorum cultu perſtat nihilominus? ſi verſatur adhuc in ignorantiæ tenebris? Vbi illa Chriſti promiſſa?
Matt. 28. Ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſeculi. Rogabo pa-
Ioan. 14. trem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis. Sed verum eſt, quòd dicit veritas: fal-
Pſalm. 26. ſum eſt, quòd mentita eſt iniquitas ſibi. Non deſtituit corpus ſuum Eccleſiam caput ipſius Chriſtus, nec aut defuit illi, aut deeſt, aut deerit vnquàm ſanctus ſpiritus, qui viuificet, qui vegetet, qui doceat illam omnem veritatem, qui regat & gubernet, nullum vt in errorem aliquando labi potuerit, aut poſſit.

SCRIPTVRÆ NE MAGIS, AN ECCLESIÆ testimonio ſit credendum. *Cap. XV.*

SEd hic dicet aliquis, extenuari Dei verbum, eius authoritati detrahi, maieſtatemq; diuinorum oraculorum obſcurari, cùm tantùm Eccleſiæ tribuitur. Vocatur in diſceptationem hoc tempore, ſcripturæ ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum. Quæ planè videtur inutilis eſſe contentio. Nam hoc quærere, quid aliud eſt, quàm quærere, magiſne credendum ſit Spiritui ſancto loquenti per os Eccleſiæ, an eidem Spiritui ſancto loquenti in ſcripturis per literas amanuenſium ſuorum Prophetarum & Apoſtolorũ?
Ioan. 16. Omnis veritas à Spiritu ſancto eſt. Ille eſt enim, qui docet omnem
1. Tim. 3. veritatem. Cùm autem Eccleſia ſit columna & firmamentum veritatis, æquè à Spiritu ſancto illius atq; ſcripturarũ eſt veritas: cùm præſertim qui docet illam omnem veritatem, vel ipſa veritate atteſtante, ſit Spiritus ſanctus.

Eccleſia prior quã ſcriptura Quin tamen prior ſit authoritas Eccleſię quàm ſcripturæ, nega-
Matt. 18. ri non poteſt. Multis ante ſeculis, quàm hæc verba ſcripta fuerunt,

dic Eccleſiæ: qui non audierit Eccleſiam, ſit tibi tanquam ethnicus & publicanus: non fuit obſcura Eccleſiæ & natura, & authoritas, quæ cùm fuerit antiquior quàm vniuerſa non modò noui, verùm & veteris teſtamenti ſcriptura, creditum eſt illi ſine omni ſcripturarum præſidio. Apud quoſcunq; fuit fides mediatoris, apud eos Eccleſiam fuiſſe, quatenus ab illa ſe non præciderunt, dubium non eſt. Conſtat autem Adam, Abel, Seth, Enoch, & cæteros deinceps Patriarchas ac Prophetas fidem habuiſſe mediatoris, quem ſignis etiam, ſacrificijs, cæremonijs adumbrabant. Ex illo itaq; tempore cœpit Eccleſia, quæ nunquàm vna & eadem eſſe deſijt, iuxta ſeriem ſucceſsionis, continuata ab orbe condito vſq; ad nos, vſque ad ſeculi conſummationem duratura. Scriptura verò multis fuit ſeculis poſterior, quam ante Moyſen nullam fuiſſe palàm eſt, inter quem *Moyſi ætas.* & primum hominem creatum, annorum duo millia trecenti ſeptuaginta tres interceſsiſſe putantur. Nouæ quoq; legis ſcripturam, ea, quæ Chriſtum paſſum & mortuū eſt conſequuta, præceſſit Eccleſia. Quin & inter alia viſum eſt inter legem veterem & *Legis veteris & nouæ diſcrimen.* Euangelicam hoc intereſſe, quòd illam in tabulis lapideis Moyſes conſignauit, hanc verò Chriſtus in animis hominū, in viſceribus, Exod. 34. & in cordibus eorum, ſicut ab Hieremia prædictum erat, inſcripſit. Hier. 31. Nemini obſcurum eſt, Chriſtum nihil ipſum ſcripſiſſe, ſed neque ſcribendum quicquam Apoſtolis præcepiſſe. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ, Matt. 28. Marc. 16. mandaſſe Chriſtum legimus: vt autem ſcriberent, mandatum nullum inuenimus. Quin etiam hæc ipſa vox Euangelium, traditionis eſt, non ſcripturæ. Quid enim aliud ſignificat Euangeliū, quàm *Euangelium quid.* lætum & bonum, optatumq; nuncium? nimirùm redemptionis noſtræ, peccatorum remiſsionis, & obtentæ ſalutis æternæ, quæ paſsim annunciabatur & prædicabatur omnibus, neq; tamen vlla ea de re ſcriptura extabat totis annis octo poſt Chriſti in cœlos aſcenſum. Qui cùm interceſsiſſent, tum primùm quæ de Chriſto *Euangelia quando ſcripta.* Matthæus tradiderat, ſcripto mandaſſe legitur: Quem poſteà ſequuti ſunt Marcus, & Lucas, quorum neuter Chriſtum vidiſſe, ſed Marcus ea, quæ de Chriſto Petrus viua voce prædicauerat, ſcriptis conſignaſſe, Lucas autem Euangelium ſuum ex ore Pauli ſcripſiſſe dicitur. Ioannes verò per annos ſexaginta quinq; à Chriſto mortuo Dei verbum, ſicut Auguſtinus teſtis eſt, abſq; adminiculo Auguſtin. in prolo. Euāgelij ſecundum Ioan. ſcribendi vſq; ad vltima Domitiani tempora prædicauit.

Ex quo ſatis liquet, quòd prior eſt Eccleſia, prior eſt illius traditio, prius eſt Euangelium, quàm ſcriptura. Dixerat Chriſtus: Amē Marc. 14. dico vobis, vbicunq; prædicatū fuerit hoc Euangeliū in toto mundo, &

do, &

do, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius: At quo tempore dixerat hæc Christus, de ſcribendo Euangelio ne cogitaſſe quidem videtur Matthæus, aut quiſpiam Euangeliſtarũ. Habuit nihilominus authoritatem ſuam illius temporis Eccleſia, non à ſcripto, ſed à viuo Euangelio, hoc eſt, viua voce tradito & prædicato. Sed nos tamen libenter aſſentimur, eius temporis Eccleſiam, quæ ſcripturam eſt ſequuta, ab eadem ſcriptura ſuam authoritatem habuiſſe, & habere. Illa enim nos docet, quòd inſtruatur à ſpiritu ſancto: illa nos docet, quòd ſit columna & firmamentũ veritatis, & quòd etiam inferorum portæ non præualebunt aduerſus eam: Illa nos docet, quòd qui non audierit Eccleſiam, ſit habendus tanquàm ethnicus & publicanus. Sed videant interim, qui nomen Eccleſiæ ferre non poſſunt, qui tantoperè cupiunt authoritatem eius eleuatam, ne qua ratione conſtitutam volunt ſcripturarum authoritatem, ea in contrarium illis recidat, atq; magis ad euertendam, quàm ad ſtabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de Eccleſiæ fide imminuerint, tantum de ipſorum Euangeliorũ authoritate detractum iri dubium non eſt. Nam vnde illi ſcire poſſunt Euangelij ſcripturam hanc eſſe Matthæi, aut Marci, aut Lucæ, aut Ioannis? Certè non aliundè niſi ex Eccleſiæ teſtimonio: cui ſi non ſua tribuetur authoritas, nulla erit eorum, quæ ſcripta ſunt ab Euangeliſtis, authoritas. Illa enim nos docuit, vera eſſe quatuor hæc Euangelia: Nã hoc ſcriptura nulla probatur, ſed ſola Eccleſiæ traditione: cui tantum tribuit Auguſtinus, vt non dubitanter diceret: Euangelio non crederem, niſi me commoueret authoritas Eccleſiæ. Hæc eſt enim, quæ nos inter ſcripturas iudicare, quæ canonicam à non canonica diſcernere docuit. Marcus Chriſtũ non vidit, vidit Nicodemus: Eccleſiæ tamen authoritate cõmoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reijcimus Euangeliũ Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuanda Eccleſiæ authoritate, quàm quòd maieſtas diuinorum oraculorum obſcuratur, quodq; authoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hac de re Ioannis Gerſonis, viri cùm docti, tum pij ſententiam adſcribere. Scripſit is libellum cum primis lectu dignum, de examinatione doctrinarum: in eo tractans materiam hanc, ſic loquitur: Quamuis ab initio militantis Eccleſiæ, quæ componebatur ex Apoſtolis & immediatis ſucceſſoribus, nouiter & certitudinaliter à Chriſto doctis, de multis quæ non ſunt ſcripta, plus eſſet credendum authoritati talis Eccleſiæ, quàm Euangelio cuicunque, priuſquàm eſſet ab ea receptum vel authorizatum: Nihilominùs poſt approbationem & authorizationem quatuor Euangeliorum per dictam Eccleſiam, plus eſſet cre-

Eccleſiæ & ſcripturæ authoritas.

Ioan. 16. 1. Tim. 3. Matt 16. Matt. 18.

Aug. tomo 6. contra Epiſtolã fundamenti. ca. 5.

Gerſ. Par. 1 conſi. 5.

eſſet credendum Euangelio, quàm alteri cuicunq; humanæ autho-
ritati. Non dicitur quàm totius Eccleſiæ, quoniam illa eſt autho-
ritas Dei & Euangelij, nec poteſt errare in fide, lege ſtante.

QVOD EVANGELIO CREDIMVS NON TANquàm hominis teſtimonio, ſed tanquàm intus loquentis Dei voci.

Cap. XVI.

SED hîc iterùm dicet aliquis: Ergo tu me iubes *Euangelium verbum Dei.*
Euangelio credere tanquàm hominis teſtimo-
nio, & non tanquàm intùs loquentis Dei vo-
ci: vis vt accipiam Dei verbum ex humana tra-
ditione, & non ex infuſa deſuper fide? Atqui
contrarium me docet Paulus, cùm dicit: Gra- Epheſ. 2.
tia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donũ eſt.
Sed & Chriſtus ad Petrũ: Beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia Matt. 16.
caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cœlis eſt.
Iterùm Paulus gloriatur, quòd nõ ab homine acceperit Euangeliũ, Galat. 1.
ſed ex reuelatione Ieſu Chriſti. Nos verò libenter concedimus acci-
pienda eſſe Euangelia, vt verba Dei intùs docentis & reuelantis,
neq; credendum illis eſſe, niſi propter Dei vocem intùs loquentis.
Sed illud intereà ſcire oportet, ne quis erret, quòd Deus multifari- Heb. 1.
am multisq; modis loquutus eſt olim patribus, ac nunc etiã loqui-
tur filijs: Loquutus eſt per Prophetas, quemadmodũ vnus ex illis Pſalm. 44.
teſtatur, dicens: Lingua mea calamus ſcribæ, velociter ſcribentis: lo-
quutus eſt per angelos, ſicut in Geneſi, apud Zachariam, & in E- Gen. 18.
uangelio videre licet: loquutus eſt per filium ſuum incarnatum: lo- Zach. 2. Luc. 2.
quutus eſt per Apoſtolos: loquutus eſt & loquitur etiam nunc per
Eccleſiam, cui dixit Chriſtus: Non vos eſtis, qui loquimini, ſed Spi- Matt. 10.
ritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Quando igitur ſcripturam
hanc eſſe reuelatam à Deo, nos adductos Eccleſiæ authoritate cre-
dere profitemur, hoc affirmare videmur, quòd Spiritus ſanctus,
qui docet Eccleſiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod
ſcriptum eſt à Matthæo, non eſſe vocem hominis, verùm intùs
loquentis Dei: contra quod ſcriptum eſt à Nicodemo, non Dei,
ſed hominis vocem eſſe. Atque ita omnis authoritas & ſcriptura-
rum & Eccleſiæ non eſt aliundè, niſi à ſpiritu ſancto, à quo etiam
eſt veritas omnis, par vt ſit authoritas vtriuſque. Scriptura ſortitur
authoritatem ab Eccleſia, quatenus ab illa planum fit omnibus,

hanc & non aliam eſſe ſcripturam canonicam. Rurſus, Eccleſia ac-
cipit authoritatem à ſcriptura, quatenus illa teſtificatur, quod ſug-
Ioan. 14. gerit illi ſpiritus ſanctus, quòd docet illam omnem veritatem, quòd
Ioan. 16. nunquàm illam deſtituet, ſed manebit cum illa in æternum, quòd
Matt. 16. 1. Tim. 3. portæ inferi non præualebunt aduerſus eam: Quo nomine vocat
Matt. 18. etiam eam columnam & firmamentum veritatis: & qui non au-
dierit illam, eum haberi vult pro ethnico & publicano.

QVOD SCRIPTVRA NIHIL EST CERTIùs, quodq́; certus ex ea ſenſus elici poſsit.

Cap. XVII.

QVOD verò certi aliquid è ſcripturis elici non
poſsit, hoc nemo dixit vnquàm Chriſtianus:
quin illud etiam indubitatum habet Eccleſia,
nihil eſſe ſcriptura certius. Eſt enim diuinitùs
2. Tim. 3. 2. Petr. 1. inſpirata, neq; voluntate humana allata eſt ali-
quando Prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati
loquuti ſunt ſancti Dei homines. Quamobrē adeò firmiter habuit
perſuaſum ſemper Eccleſia, nihil ſcriptura neq; verius eſſe, neq; cer-
tius, vt & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ
manibus contrectantur, ea non æquè certa iudicet, atq; illa, quæ in
ſcripturis continentur. Hinc eſt, quòd in venerabili Euchariſtiæ ſa-
cramento non oculis fideliū quiſquam, non guſtui, non tactui cre-
Matt. 26. dit, ſed credit verbo Dei dicentis: Hoc eſt corpus meū. Dicat Zuin-
glius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus, hoc ſignificat corpus
meū, aut hæc eſt figura corporis mei, non credit Eccleſia, niſi Chri-
ſto in Euangelio dicenti, hoc eſt corpus meū. Tanta eſt apud illam
Luc. 21. ſcripturæ certitudo: Cœlum & terram tranſitura citiùs crediderit,
quàm vt vel hęc, vel alia quęuis illius verba peſſum ire queant. Sed
Scripturæ ſenſus ab hæreticis deprauatur. quin è ſcriptura, quæ ipſa vera eſt & certa, falſus elici ſenſus queat,
quis eſt, qui ire inficias audeat? cùm de ijs ipſis tribus verbis hoc
ipſum factū eſſe infelici hoc æuo noſtro videamus. Nam cùm pla-
nam, apertam, & omnibus expoſitam ſcripturam eſſe velint, ſicut
2. Cor. 10. certè in ijs verbis vel ipſa luce clarior eſt, modò captiuet aliquis in-
Luth. lib. 1. cōtra Zuinglium. tellectum ſuum in obſequiū Chriſti, tamen inter ipſos etiam Zuin-
glianos decem ſectas de tribus his verbis natas eſſe, teſtatur noſtri
temporis hæreſeon architectus. Non quòd certum ſenſum ex eis
pridem Eccleſia non elicuerit, ſed quòd non defuerint, quibus non
Cyril. epi. 28 placerent niſi ſingulares intellectus. Sic à Cyrillo quoq; ſcriptum
legimus,

legimus, quòd omẽs hęretici de ſcriptura diuinitùs inſpirata ſui col-
ligũt erroris occaſiones, ea quæ à Spiritu ſancto rectè dicta ſunt, ſua
malitia corrumpentes, & ſuper ſua capita flammam inextinguibilẽ
haurientes. Sic ex alijs Chriſti verbis, Pater maior eſt me, certũ ſen- Ioan. 14.
ſum elicuit Eccleſia: quę, quatenus exinaniuit ſemetipſum Chriſtus,
formã ſerui accipiens, in ſimilitudinẽ hominũ factus, & habitu in- Philip. 2.
uentus vt homo, maiorẽ eo patrem fuiſſe confitetur: quatenus aũt
in forma Dei eſt, Deus ipſe & Dei filius, æqualẽ eum eſſe patri aſſe-
uerat. Verùm Ario non ſatisfecit hic Eccleſię ſenſus, ſingularem ſuũ
intellectum attulit, ac per omnia patrẽ eſſe filio maiorẽ aſſeuerauit.
Si quis explicare conatus eſſet, qua parte inferior, qua parte filius eſ-
ſet ęqualis patri, tanq̃; humanas traditiones afferentẽ prorſus eum
reſpuebat, neque audiendum eſſe putabat: nõ aliò ſemper, quàm ad
ſcripturas prouocabat, ſubinde & ipſe vociferans, verbum domini,
verbum domini: Euangelium, Euangelium. Oſtendi ſibi ab Atha- Athan. in di-
naſio poſtulabat, vbi ſcripta vox hæc homouſios in Euangelio re- ſputatione
periretur, quòd extra ſcripturas nihil eſſe recipiendũ diceret. Sic Euty- cum Ario co-
ches in Chalcedonenſi concilio ſolas ſe ſcripturas ſcrutari profiteba- ram Probo
iudice habi-
ta.
tur, tanquã firmiores patrum expoſitionibus: Et quærebat, In qua Actione 1.
ſcriptura iacent duæ naturæ? A quo viciſsim quæſitũ eſt, quæ ſcri-
ptura diceret Homouſion. Cumq́; ille diceret: Ego à ſanctis ſcriptu-
ris nõ didici de duabus naturis: dixit Mamas viciſsim: Neq; de Ho-
mouſio à ſanctis ſcripturis edocti ſumus, ſed à ſanctis patribus, qui
ſcripturas & piè intellexerũt, & fideliter expoſuerũt. Non ergo nul-
la eſt in ſcripturis certitudo, ſed verum eſt, quod ab Hilario dictum
eſt: Forma fidei certa eſt, ſed quantũ ad hæreticos, omnis ſenſus in- Li. 2. de tri-
ni.
certus eſt. Certus eſt ergo ſcripturarũ ſenſus in Eccleſia, ſed in priua-
ti hominis intellectu tanto minor eſt certitudo, quanto ſuæ magis
innitens prudentię, ſuum admirans ingeniũ, atq; ideò ſemetipſum
ſegregans, nõ Eccleſiæ, ſed ſuum ſpiritũ ſequitur, dum ſingularem
aliquem intellectum anteà in Eccleſia nõ auditum adferre conatur:
Quod faciunt homines audaces, ſibi placentes, qui ſectas non me- 2. Pet. 2.
tuunt introducere, dum nihil eis placet quod receptum, & quod eſt
Eccleſiæ iudicio comprobatũ. Non itaq; nutat verbum Dei in Ec-
cleſia, neq; nihil è ſcripturis elici certi poteſt, ſed quod de Paulinis
epiſtolis dicit Petrus, eſſe in eis quædam intellectu difficilia, quæ in- 2. Pet. 3.
docti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuã ipſo-
rum perditionẽ: hoc de cæteris quoq; ſcripturis rectè dici poſſe ma-
nifeſtum eſt. Neq; propterea dubitationis & fluctuationis aculeus
animis fidelium infigitur, quòd è ſcripturis protulit ſententias A-
rius, quas ipſe iudicauit inexpugnabiles, cùm tamen Eccleſiæ autho-

ritate ſint expugnatę: ſed ex eo potius diſcitur, in ſcripturis interpretandis non debere quenquam ingenio ſuo fidere, non debere ſuum priuatum & ſingularem, ſed Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequi.

QVOD NON LICEAT AD SVAM CVIQVE mentem ſcripturam accommodare. Cap. XVIII.

VERVM hîc iterùm quiritabuntur Martini, verbũ nos ad Eccleſiam accommodare velle, cùm Eccleſiam ad verbum accommodari potiùs oporteat. Nos verò non hoc volumus: quin rem indignam eſſe iudicamus, ad Martinorum ſenſum accõmodari verbum, & ſecundũ eorum dogmata ſcripturas torqueri, tantumq; tribui ſuo iudicio velle Martinos, vt id Eccleſię totius iudicio anteponant. Vetus eſt

In lib. Exęmeron Omilia 2.

hæc Baſilij quoq; querela, quòd veritatis deprauatores non ſuam ſcripturæ mentem accõmodant, ſed ad ſuam voluntatem mentem ſcripturarum trahunt. Hoc nos minimè ferendũ exiſtimamus, neq; fas eſſe cuiquam putamus, ſecundum ſpiritum ſuum, aut ſecundum ſenſum humanũ ſcripturas intelligere, cùm, quo ſpiritu factæ ſunt, eo legi deſyderent, eo & intelligi velint. Quare cùm humanum eſſe conſtet Martinorum ſpiritum, fas non eſſe putamus, vt ad eorum ſenſum ſcripturæ torqueantur, verùm illũ ſenſum retinendum eſſe cenſemus potiùs, quem tot ſeculis Eccleſiã tenuiſſe videmus. Glorientur Martini quantum volent de ſpiritu, quòd certò ſciant ſe eũ habere, glorientur ad eundem modũ et Anabaptiſtæ, & Sacramentarij, & Suermeri: Quin & nobis dubium nõ eſt, quòd ſicut illi, ſic

Lutherus.

& Martini ſpiritum habent, ſed eum, de quo alter eorum non obſcurè fert, quòd nõ vnum ſalis modium cum illo comederit: Hunc ſpiritum, dolenter quidem, ſed concedimus illis tamen: verùm abſit, quòd ſecundum illum interpretari ſcripturas velimus. Eccleſiæ ſanctum ſpiritũ eſſe promiſſum, & miſſum certò ſcimus, quo nunquàm deſtituitur, ſed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cũ illius mentem ſequimur, non hominis, ſed Dei mentem ſequimur, neq; iuxta hominis, ſed iuxta Dei ſenſum, per os Eccleſię loquentis, Dei verbum interpretamur. Elaborandũ eſt omnibus, vt ſcripturas eodem ſpiritu, quo ſcriptæ ſunt, intelligere queant: ſed non ideò ſpretis Patrum interpretationibus, aut conciliorũ definitionibus, quod ab hæreticis factitatum ſemper legimus, & nunc etiam fieri vide-

Prouerb. 3.

mus, ſuæ quiſq; debet inniti prudentiæ: cùm ſcriptũ ſit: Ne innitaris pru-

ris prudentiæ tuæ: ne ſis ſapiens apud temetipſum. Spiritus veritatis olim Eccleſię datus, manens cum eadem vſque ad conſumationem ſeculi, cùm ſit ſpiritus humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, nõ ſuggerit, vt reiectis Patrũ interpretationibus, innitamur prudentiæ noſtrę, neq; vt ſepoſitis ſacris literis, ſolis hominũ commentarijs inhæreamus: ſed ſuggerit, vt intellectũ ſcripturarum et è ſcripturis apertioribus, & à ſacris interpretibus, & ex antiquis Eccleſię traditionibus addiſcere ſtudeamus. Quare qui verum è ſcripturis elicere ſenſum conatur, ei cauendum eſt inprimis, ne velit eſſe prudens apud ſemetipſum. Non alta ſapientes, dicit Paulus, verùm humilibus conſentientes. Noli altum ſapere, ſed time. Grauiter enim talibus per Prophetã cõminatur Deus, dicens: Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. Abhorret ab huiuſmodi ſanctus ſpiritus, qui non requieſcit niſi ſuper humilem, & quietũ, & trementem ſermones ſuos. Quamobrem illud ſeruari oportet, quod beatus Clemens Petri ſucceſſor admonet: vt cùm lex Dei legitur, non ſecundũ ingenij proprij intelligentiam legatur ſeu doceatur: Sũt enim multa in ſcripturis diuinis, quæ poſſunt ad eum ſenſum trahi, quem vnuſquiſq; ſibi præſumit: Et ideò ſcripturarũ intelligentiam oportet ab eo diſcere, qui eam à maioribus ſecundũ veritatem ſibi traditã ſeruat. Hoc ipſum factum legimus à Gregorio Nazanzeno, & Baſilio magno, præcipuis Græcorũ theologis, de quibus in Eccleſiaſtica hiſtoria ſcribit Ruffinus, quòd cùm omnibus Græcorum ſeculariũ libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dediſſent, eorum intelligentiam non ex propria præſumptiõe, ſed ex maiorum ſcriptis & autoritate ſequebantur, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſsione regulam intelligendi ſuſcepiſſe conſtabat. Hoc à reliquis quoq; ſanctis patribus obſeruatum fuiſſe videmus, quoties illis cum hæreticis congrediendum eſſet: qui cùm ſub vnius vmbra ſcripturæ verſarentur, & in hac ſola tanquàm in cardine quodam, omnem ſuæ diſputationis vim conſtituerent, non ad confirmationem veritatis, verùm ad perfugium erroris, cui non potuit honeſtius magiſq; populare patrociniũ inueniri: ſcripturas Patres reuerenter accipiebant, ſed qui ſenſus ab hęreticis allatus eſſet, eum productis maiorum interpretationibus refellebant, ſimul Eccleſiaſticam ſæpè traditionem opponebant. Non ſatis eſſe putabant, ſi veræ, ſi ſalutares, ſi diuinæ ſcripturæ eſſe crederentur, & dicerentur, (credũt enim hoc & Iudæi, totius legis et Prophetarum ſcripturas eſſe veriſsimas, eſſe ſalutares, eſſe diuinas) ſed ſicut illi nos falſò, ſic nos verè viciſsim illos malè intelligere ſcriptu ras, & ſecùs interpretari arguimus. Credunt & hæretici magna ex

Scripturæ ſenſus vnde petendus.

Rom. 12.
Rom. 11.

Eſai 5.

Eſai 66.

Lib. 10 recognitionũ, & epiſt. 5.

Lib. 2. eccl. hiſt. cap. 9.

Patrum autoritas.

parte, veriſsima & certiſsima eſſe omnia, quę in ſcripturis cōtinentur, nihil non ſalutare, nihil non planè diuinum in illis haberi, qui ſubinde etiam contra catholicos & orthodoxos illud proferebant: Ioan. 5. Matth 7. Scrutamini ſcripturas: Quærite, & inuenietis: quemadmodum ex Tertulliani libro contra hæreticos ſcripto videre licet: Verùm id 2.Cor.10. nunquàm ſufficere viſum eſt catholicis & orthodoxis. Illud prætereà neceſſarium eſſe iudicauerunt, vt quis in captiuitatem redigeret intellectum ſuum in obſequium fidei, ſcripturasq; veras eſſe crederet, non ſecundum ſuum ſenſum, quem ſibi præſumpſiſſet, multò minus aũt ſecundum adulterinas interpretationes eorum, qui ſegregauerunt ſemetipſos, ſed ſecundum antiquam Eccleſiæ traditionem expoſitas, quam ſancti Patres tanti fecerunt, vt nō alia machina contra ſuorum temporum hæreticos vſi magis fuerint. Hac vſus eſt antiquiſsimus Irenæus contra Valentinum hęreticum: hac Tertullianus contra Martionem: hac Origenes contra Celſum: hac Nicænum concilium contra Arium: hac Baſilius contra Eunomiũ & Amphilochium: hac Hieronymus contra Vigilantiũ, Iouinianũ & Luciferianum: hac Cyrillus Alexandrinus contra Neſtoriũ: & ad Armenios ſcribens Proclus Conſtantinopolitanus Epiſcopus: hac Theodoritus in Polymorpho contra ſui temporis hære- Lib.1.&2. ticos: hac Auguſtinus contra Donatiſtas & Iulianum: hac Leo, Gelaſius & Ioannes Romani pontifices contra Eutychen & Neſtorium: hac Fulgentius contra Arianos: hac Maxentius in libello fidei, quem ſedi Apoſtolicæ legatis obtulit, contra diuerſos hæreticos: hac ſexta Synodus contra Monothelitas: hac ſeptima contra De natura rerum cap. 42. Iconomachos: hac Beda venerabilis, vbi de diuerſitate lunaris diſcurſus agit: hac Petrus Cluniacenſis contra Henricianos & Petrobruſianos: hac æqualis eius Bernardus contra Petrum Habailardum: hac Euthymius contra varios multorum temporum hæreticos: hac reliqui ſancti Patres ad hæc vſq; noſtra tempora contra diuerſi generis hæreticos vſi ſunt.

NON PROPTEREA NON ESSE CONSENſum Patrum in ſcripturis interpretandis ſequendum, quòd vnus aliquis aliquando errauerit.

Cap. XIX.

SED

SED hîc iterũ nobis inſtrepunt Martini, ſanctos Patres homines fuiſſe, atq; ideò errare potuiſſe, quin & erraſſe nõnullos. Obijcitur ſanctiſsimi Cypriani martyris, obijcitur Origenis, obijcitur & Tertulliani error. Atqui hoc ipſum plus facit ad corroborãda, quàm ad infirmanda ea, quę per nos aſſeruntur. Qui enim *Cyprianus*
factum eſt, vt erraret Cyprianus? Non illi tantus hic error obrepſit *cur errarit.*
aliundè, quàm quòd aliter ſentiebat, quàm Eccleſiæ Romanæ conſuetudo tuliſſet, vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouandum eſſe, verùm id, quod fuit traditũ, obſeruari debere ſanciuerit: quòd intelligebat vir ſanctus & prudens, rationem pietatis aliud nõ admittere, quàm vt omnia qua fide ſuſcepta forent à patribus, eadem fide filijs conſignarentur, noſq́; religionem, nõ qua vellemus ducere, ſed qua duceret illa, ſequi oportere, idq́; proprium eſſe Chriſtianæ grauitatis & modeſtiæ, non ſua tradere maioribus, verùm à maioribus accepta ſeruare, ac iuxta Pau- 1.Tim.6.
li præceptum, depoſitum cuſtodire, profanaſq; vocum nouitates deuitare. Retẽta eſt itaq; authore Stephano antiquitas, exploſa nouitas. Neq; verò exiſtimandum eſt nouitiæ adinuentioni de rebaptizandis hęreticis patrocinia defuiſſe, imò verò tanta vis adfuit ingenij, dicit Vincentius Lirinenſis, tanta fuerunt eloquentiæ flumina, tantus aſſertorum numerus, tanta veri ſimilitudo, tanta diuinę legis oracula, ſed planè nouo ac malo more intellecta, vt omnis illa conſpiratio nullo modo deſtrui potuiſſe videretur, niſi ſola tanti moliminis cauſa, ipſa illa ſuſcepta, ipſa defenſa, ipſa laudata nouitatis profeſsio deſtituiſſet. Ex his perſpicuum eſt, non propterea Cyprianum errauiſſe, quòd eum defecerint in eo, quod aſſerebat, diuinæ legis oracula, quibus abundabat, ſed quòd ea ſuo, non Eccleſiæ
ſenſu interpretari conabatur. Hoc eſt, quod dicit de eo Auguſtinus: Cõtra Cre-
Nõ accipimus quod de rebaptizandis hæreticis Cyprianus ſcripſit, ſconium lib. 2.cap.32.
quia hoc Eccleſia non accepit, pro qua Cyprianus ſanguinem ſuũ fudit. Nõ dixit Auguſtinus: Non recipimus, quia diuinæ legis oraculis non probauit, quæ diceret, (ijs enim, verùm prauè intellectis, minimè deſtitutus fuerat Cyprianus) verùm nõ recipimus, inquit, *Errorum cau-*
quia Eccleſia non recepit. Idem de Origene, deq; Tertulliano dici *ſa.*
poteſt, qui cùm ingenio ſuo nimium indulgerent, ſibiq; plus ſatis fiderent, cùm antiquam religionis Chriſtianę ſimplicitatem paruipenderent, cùm ſe ſapere plus cæteris exiſtimarent, cùm Eccleſiaſticas traditiones veterumq́; magiſteria contemnerent, ſcripturas nouo more quodam interpretati, in abſurdas opiniones inciderunt,

atq; documento nobis fuerunt, vt non credamus vni alicui, quantalibet doctrina & eloquentia polleat, quantacunq; etiam ſanctitate & authoritate ſit præditus, contra communem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum aliquid adferenti, etiamſi quamplurima diuinæ legis oracula proferat, etiamſi nihil niſi ſcripturas, niſi verbũ Dei, niſi Euangelium crepet. Illum verò ſolum verè catholicum & orthodoxum exiſtimemus, qui veritatem Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: nõ hominis cuiuſpiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non doctrinam, ſed hæc omnia pro nihilo habens, in fide verò fixus & ſtabilis permanens, quicquid vniuerſaliter antiquitus Eccleſiam catholicã docuiſſe cognouerit, id ſolum ſibi tenendum credendumq; eſſe firmiter deliberatum habet. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes vel contra omnes potius, nouum & inauditũ antehac adferri ſenſerit, non ad religionem, ſed ad ſui potius tentationem id intelligat pertinere, ſibiq; dictum illud exiſtimet: Si ſurrexerit in medio tui propheta, & prædixerit ſignũ atq; portentum, & venerit quod loquutus eſt, & dixerit tibi: Eamus & ſequamur deos alienos, hoc eſt, extraneas quaſdam opiniones, quæ ab Eccleſiæ traditione ſunt alienæ, quas propterea deos vocat Propheta, quòd haud aliter eas colunt & obſeruant hæretici, quàm ſuos deos ethnici: Non audies, inquit, verba prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima veſtra. Quæ ergo de Cypriano, de magiſtro eius Tertulliano, deq; Origene proferuntur, pro nobis magis, quàm contra nos faciunt: Nos enim ſumus ij, qui dicimus, non eſſe cuipiam alicuius quamlibet docti, quamlibet etiam ſancti viri ſingularem opinionem ſequendam, etiamſi ſcripturarum examen protulerit: atq; in ſcripturis interpretandis non vnius alicuius, verùm Eccleſiæ iudicio ſtandum eſſe: Neq; fuit quiſquam aliquando catholicus, qui parem eſſe cenſeret canonicarum ſcripturarum, & vnius alicuius quamlibet excellentis doctoris authoritatem, ſed eandem Eccleſiæ totius, quæ nequaquàm in vno aliquo conſiſtit, cùm nomẽ Eccleſiæ, ſicut etiam a Chryſoſtomo traditum eſt, nomen ſit multitudinis, & iuſtæ iam ac abſolutæ congregationis. Eandem igitur Eccleſiæ & ſcripturæ canonicæ veritatem eſſe, ab eodem authore ſpiritu ſancto profectam, nemo catholicus dubitauit vnquam. Libenter & nos cum Auguſtino ſolis ſcripturarum libris, qui Canonici vocantur, timorem hunc honoremq; deferimus, vt nullum eorum authorem aliquid erraſſe ſcribendo firmiſsimè credamus: alios aũt

[Margin notes: Deut. 13. — *Dij alieni.* — Omil. 1. in 1 ad Theſſ. — Ad Hieronymum epiſt. 19.]

ita legimus, vt quantalibet ſanctitate doctrinaq; præpolleant, non ideò verum putemus, quòd ipſi ita ſenſerunt, ſed quia nobis vel per illos authores canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt. Atq; ita non ſolùm quæ ſcripturis probauerint, ſed etiam quæ probabili ratione perſuaſerint, ea nobis iuxta Auguſtini ſententiam amplectenda putamus. Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot ſeculis vniuerſæ Eccleſiæ probata, atq; illius iudicio ſemper fuit recepta. Si quæ verò magni alicuius doctoris ſententia ab vniuerſa Eccleſia reiecta eſt & exploſa, qualis eſt illa Cypriani de rebaptizandis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa ſit, eam nihilominus nó modò non ſequendam, verumetiam prorſus eſſe fugiendam exiſtimamus. Quæ verò de re ita ab vno aliquo ſcriptum eſt, priuata vt eius opinio eſſe videatur, non eſſe nefas arbitramur de ea nonnunquam dubitare: quinetiã examinare ac excutere diligentius, &, ſi qua nos ratio probabilis moueat, contrarium ſentire licet. Sicubi verò idem ſentiunt omnes, ita vt quod ſcriptũ eſt à Tertulliano & Auguſtino in Africa, idem viſum fuerit Hilario in Gallia, Ambroſio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chryſoſtomo in Thracia, Theophilacto in Mœſia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damaſceno & Hieronymo in Syria: Baſilio in Cappadocia: Origeni, Cyrillo et Athanaſio in Aegypto, & qui ad hæc vſq; noſtra tempora iſtos ſequuti ſunt, in diuerſis orbis regionibus cõmorati, idem & ipſi tanto locorum & ſeculorum interuallo diſiuncti ſenſerint, ſicuti de baptiſmo paruulorũ: de tremendo mediatoris Chriſti ſacrificio, quod offertur in altari: de veritate corporis & ſanguinis eius: de ſanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de ſtatis ieiuniorum diebus: de ſacerdotum celibatu: de votis monaſticis: deq; alijs multis factum eſſe videmus. Vbi tantus eſt omnium conſenſus, minimè dubitare debemus, non hominũ hanc, verùm Dei vocem eſſe, per membra ſua loquentis, atq; ideò qui contradicit huic Dei voci, eum iure meritò tanquàm ethnicum habemus & publicanum. Sed hæc iam dicta ſufficiant ad oſtendendum parem eſſe ſcripturarum & Eccleſiæ authoritatem, quandoquidem vtriuſq; veritas à ſpiritu ſancto eſt, quo regebantur amanuenſes illius, cùm ea, quæ nobis reliquerunt ſcripto conſignarent, quo regitur etiam nunc Eccleſia, nec ab ea quicquàm decernitur, niſi quod viſum eſt ſpiritui ſancto.

Ratio probabilis.

Singulares ſenſus & opiniones.

DESCRIPTIO ECCLESIÆ, QVODQVE SIBI *nomen eius & authoritatem vſurpant etiam hæretici.* *Cap. XX.*

QVONIAM verò fieri videmus, quòd ſicut ſcripturas & earum verũ intellectum ſibi falſò arrogant hæretici, ita & Eccleſiæ nomen, cuius authoritate ſe premi vident, ſibi temerè & impudenter vſurpant, ac ſicut ſcripturarum poſeſsione, in qua pridem præſcriptum eſt à catholicis, à quibus eas habere ſe negare non poſſunt, ita piorum cœtu homines impij pios omnes, & in Chriſtiana fide religioneq; fixos & immobiles permanentes, excludunt: illud nobis docendũ reſtat, quibus notis Eccleſia, quæ domus eſt Dei viui, ab ea, quam

Pſal. 25. odiuit Deus, Eccleſia malignantium diſcerni rectè poſsit. Neq; verò nouum hoc eſt, quòd qui hoſtes Eccleſiæ ſunt, ipſi dici & videri

Lib. 5. contra Valentinum. volunt Eccleſia: Et Irenæi, & Tertulliani temporibus factitatum hoc legimus. Lactantius quoq; ſcribit, quòd ſinguli quiq; cœtus

Lib. 4. cap. 30. diuinarũ inſtitutionũ hæreticorum, ſe potiſsimùm Chriſtianos, & ſuam eſſe catholicam Eccleſiam putant. Et ante eum Cyprianus de Nouitiano memo-

In lib. ad Iubaianum. riæ prodidit, quòd more ſymiarũ, quæ cùm homines non ſint, homines imitantur, cùm ipſe in Eccleſia non eſſet, imò adhuc inſuper contra Eccleſiam rebellis extitiſſet, hoc ſibi vendicabat, vt apud ſe Eccleſiam eſſe diceret, ac nos hæreticos faceret. Et qui ſequutus v-

Lib. ad Cõſtantiũ Auguſtum. trunq; videtur Hilarius, narrat de Antichriſti ſynagoga, quòd ſe Chriſti eſſe Eccleſiam mentiebatur. Idem faciebant Auguſtini tẽ-

Serm. 66. in Cantica. poribus Donatiſtę. Suo quoq; ſeculo fuiſſe ſcribit Bernard⁹ quoſdam, qui ſe vocabant Apoſtolicos, qui ſe Eccleſiam eſſe dicebant,

Matth. 5. ſed contradicebant ei, qui dixit, Non poteſt abſcondi ciuitas ſupra montem poſita: quorum temeritatem imitati ſunt proximis ſuperioribus ſeculis pauperes de Lugduno, ſiue Picardi, Vicleffiſtæ, & alij id genus hæretici, qui & ipſi ſibi ſicut ſanam doctrinã, ita Eccle-

Eccleſiæ Chriſti notæ. ſiæ authoritatem impudenter arrogant. Quamobrem vt ne quis dubitet, vbi ſit vera Eccleſia, quæ ſint illius notæ breuiter accipiat. Sũt qui duas tantùm eſſe velint Eccleſię notas, ſanam doctrinam, & legitimũ Sacramentorum vſum. Quæ, quin Eccleſiæ notæ ſint, negari non poteſt: Certum eſt enim, quòd verbum Dei, quòd ſanus illius intellectus, quòd Sacramentorũ verus vſus, nuſquàm eſt alibi, quàm in Eccleſia catholica. Sed facit hæreticorum audacia, difficulter vt his notis à quibuſuis agnoſci poſsit Eccleſia, quibus iam inde à multis ſeculis nulli fuerunt in eis ſibi vſurpandis pertinaciores. Nam ſicut nunc ſunt, qui magis Euangelici dici gaudent, quàm Chriſtiani, vel hac ratione palàm facientes omnibus, quòd à Chriſto & eius corpore, extra quod haud dubiè nullũ eſt Euangelium,

lium, ſe diuulſerint: propterea verò ſibi nomen hoc arrogant, quòd ſe ſolos Euangelium, vt ipſi cōminiſcuntur, multis iam ſeculis abſconditum, è denſiſsimis tenebris eruiſſe, ac in lucem protuliſſe, ſe ſolos verum illius intellectum inueniſſe perſuaſum rudibus eſſe volūt. Sic & olim fuerunt, qui Gnoſtici, quòd ſe ſolos ſapere, ſe ſolos omnia ſcire, & intelligere iactarent: fuerunt qui Apoſtolici, quòd Apoſtolorū & doctrinam & vitam imitari ſe ſolos gloriarentur, appellari vellent: Chriſtianorum nomen tanquàm tritum & vulgare aſpernantes, quòd ſimplicitatem quandam columbinam redoleret, atque ideò congregatione magis, quàm diuiſione, aut ſingularitate gauderet. Iam inter iſtos ipſos, qui ſe vocant Euangelicos, varias ſectas reperire licet: ſunt Lutherani, ſunt Sacramentarij, ſunt Anabaptiſtæ, quorum ſinguli ita duas has notas Eccleſiæ ſuæ proprias eſſe contendunt, ſibique, pugnantes inter ſe, verbi puritatem, & verum ſacramentorum vſum ita arrogant, vt neutri alteris eas concedant. Quare quærendæ ſunt præter has certiores aliæ notæ, quibus omnis de Eccleſia, penes quos ea ſit, dubitatio tolli poſsit. Vnde autem eas petemus, niſi è ſymbolo? partim eo, quòd Apoſtoli conſcripſerunt, partim eo, quòd à Patribus conditum eſt in concilio Conſtantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim ſancta & catholica Eccleſia: In hoc adduntur aliæ prætereà duæ, quòd ſit vna, & Apoſtolica. Hæ quatuor ita ſunt Eccleſiæ propriæ notę, vt eas vſurpare ſibi nequaquàm poſsint hęretici. Vt autem qua de re agatur intelligi poſsit, ſcire oportet, quòd ſicut videmus in vno homine eſſe vnum animum & vnum corpus, & tamen eſſe diuerſa membra ipſius, ita Eccleſia catholica eſt vnum corpus, & habet diuerſa membra, ſicut etiam Paulus meminit: anima autem, quæ corpus hoc viuificat, eſt ſpiritus ſanctus, caput verò illius eſt Chriſtus. Rom. 12. 1. Cor. 12.

QVOD QVATVOR SINT ECCLESIÆ NOTÆ.

Prima eſt, quòd ſit ſancta.

Cap. XXI.

QVATVOR aūt habet notas, quibꝰ agnoſci poſsit, & ab Eccleſia malignantiū diſcerni. Eſt enim ſancta, eſt catholica, eſt vna, eſt Apoſtolica. Primò dicitur Eccleſia ſancta, nō quòd in ea ſoli iuſti ſint & ſancti: Cùm enim à vocatione nomē ducat, multiq; ſint vocati, pauci

Mali in Eccleſia.

Matth. 22. Lucæ 3.

verò

verò electi, certum eſt plures in ea peccatores, quàm iuſtos, plures
Matth. 13.
eſſe malos, quàm bonos. Quamobrem deſignatur in ſcripturis no-
Eſai 5.
mine areæ, in qua ſicut eſt triticum, ita ſunt & paleæ: vocatur ager,
Ioan. 15. Matth. 25.
in quo cum tritico creſcunt & zizania: vocatur ſagena, in qua con-
gregantur boni piſces & mali: vocatur vinea, in qua ſunt palmites
proferentes vuas, ſunt etiam qui labruſcas producant, ſunt qui ali-
Ezech. 34. 2. Tim. 2.
quem tamen, ſunt qui nullum fructum ferunt: confertur gregi, in
quo ſunt & hœdi & oues, ſunt & arietes & hirci: confertur domui,
in qua ſunt vaſa aurea & argentea, ſunt etiã lignea & fictilia, quæ-
dam in honorem, quædam verò in contumeliam: comparatur de-
Matth. 25.
cem virginibus, quarum quinq; ſunt fatuæ, & quinque prudentes.
Quamobrem permixti ſunt mali bonis in hac Eccleſia, quæ mili-
tans dicitur. Nam ſoli ſunt boni in cœlo, quæ eſt Eccleſia trium-
phantium, idem nobiſcum corpus: ſoli mali ſunt in inferno, qui ad
corpus hoc noſtrum, quod idem Chriſti corpus eſt, non pertinent.
Iob 7.
Hæc autem noſtra Eccleſia, quæ eſt ſuper terram, in qua perpetua
quædã eſt militia, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus
dignatur: habet alios etiam, vocatos quidem Dei miſericordia, ſed
ſua poſteà culpa reiectos, quos iure ſuo ſibi vendicat infernus. Qua-
Sancta Eccleſia.
rè non ideò ſancta dicitur Eccleſia, quòd nõ ſint in ea reiecti quoq;
& reprobi, putrida quædam huius corporis membra: ſed quòd qui-
cunq; ſancti ſunt, nõ niſi in hac Eccleſia ſancti ſunt: extra quam ſpe-
cies ſanctitatis eſſe poteſt, vera ſanctitas eſſe non poteſt. A meliore
Matth. 13. Matth. 25.
itaque ſui parte ſancta dicitur, ſicut regnum quoque cœlorum ſæpè
vocatur à Chriſto, quòd nõ niſi intra ipſius ſepta continentur, qui-
bus potiri datum eſt regno cœlorum. Dicitur etiam ſancta, quaſi
Apocal. 1. Epheſ. 5. Hebr. 9.
Chriſti ſanguine tincta: Chriſtus enim eã lauit à peccatis ſuis in ſan-
guine ſuo, qui ſic eam dilexit, vt ſeipſum traderet pro illa, vt eam
ſanctificaret, atque ab operibus mortuis emundaret ſanguine ſuo.
Auguſtin. in Pſal. 85. *Sancti olim qui.*
Hac ratione, ſicut etiam Auguſtinus teſtis eſt, fideles omnes olim
ſancti vocabantur. Sunt & aliæ cauſæ quamobrem ſancta dicitur,
ſed ijs prætermiſſis, ad eam ſignificationẽ veniamus, quæ propriã
& peculiarem Eccleſiæ catholicæ notam adfert. Apud eos, qui lati-
nè ſcripſerunt, ſanctum dici legimus, quod firmũ eſt & munitum,
vt violari facilè non poſſit, neque debeat: Sic muros leges vocant
ſanctos, ſic tribunos ſanctos, ſic ærarium quoque ſanctius appella-
tum legimus. Hac ratione quoque vocatur Eccleſia ſancta, qua ni-
Ioan. 17. Matth. 7.
hil firmius, nihil eſt fortius, vel quia Chriſto dicata eſt, cui quod de-
dit pater, nemo poteſt eripere, vel quia ſuper petram ædificata eſt,
ita vt neque pluuiæ, neq; flumina, neque venti irruentes eam ſub-
uertere poſſint, atque adeò ne portas quidem inferorum aduerſus

eam præualituras dixit Chriſtus. Habet enim firmum & ſtabile fundamentum, de quo dicit Apoſtolus: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Huic fundamento cùm innitatur, nulla eſt, neque fuit, neque erit vis vnquã tanta, qua ſuperari poſsit. Ideò Chryſoſtomus fortiorem eam terra, imò fortiorem eſſe dicit ipſo cœlo, vbi radices eam fixas habere affirmat, nõ in terra, ſolem vt extingui ſit facilius, quàm Eccleſiam obſcurari. Hæc eſt illa terra, quam fundauit Deus in ſecula, de qua dicit idem Propheta: Fundaſti eam ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Hoc eſt illud regnum, de quo ſcriptum eſt: Regnum ipſius omnibus dominabitur: de quo & alius Propheta dixit: Gens & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit: Quod ita factum videmus de omnibus ijs gentibus, & regnis, quæ ab hac Eccleſia deſciuerunt. Hæc eſt illa, quam ſponſus in Canticis terribilem eſſe dicit, vt caſtrorum aciem ordinatam. Caſtra Dei ſunt ſancti Dei, charitate ordinati, quibus tanquàm Chriſti militibus & fidei propugnatoribus munitur, protegitur, & defenditur Eccleſia Dei, de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Circumdabo domum meam (Eccleſiam intellige) ex ijs qui militant mihi. Sunt autem qui militant, doctores, antiſtites, & principes Eccleſiæ: qualis fuit Timotheus, cui dicit Apoſtolus: Labora ſicut bonus miles Ieſu Chriſti: quales fuerunt innumeri martyres, qui vſque ad ſanguinem, quin ad mortem vſque reſiſtentes vitam etiam ſuam pro fide Chriſti certando profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati ſunt pagani, omni ſuppliciorum genere de pijs ſumendo: conati ſunt tyranni, libertatem eripiendo: conati ſunt falſi fratres, charitatem exterminando: conati ſunt Iudæi, fidẽ impugnando: conati ſunt ſchiſmatici, obedientiã tollendo, & eius vnitatem ſcindendo: conati ſunt hæretici, ſcripturas adulterando, veritatem earum obſcurando, praueq; eas interpretando: Sed fuit hæc acies terribilis omnibus, vicit, fudit, fugauit omnes: vicit paganos, pro Chriſti fide vitam cum ſanguine profundendo tanto animi robore, tanta conſtantia, tanta alacritate, vt gauderent etiam cùm digni eſſent habiti, qui pro Chriſti nomine contumeliam aut ſupplicium aliquod perferrent, magisq; tortores cruciando, quàm Eccleſiæ filij cruciatus perferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in Deo ſpem ac fiduciam omnem collocando, ac pro ſe perſequentibus illum deprecando: vicit falſos fratres, tolerando: vicit ſchiſmaticos, ordinem retinendo, & vnius ductũ ſequendo, vt de illa quoque dici rectè poſſet: Egreſsi ſunt omnes filij Iſraël, & pariter congregati quaſi vir vnus: Erat namque multitudinis credentium cor

Matth. 16. 1. Cor. 3. Tomo 5. O mil. de expulſione ſancti Chryſoſto. Pſalm. 77. Pſalm. 102. Eſaiæ. 60. Canti. 6. Caſtra Dei. Zachar. 9. 2. Tim. 2. Acto. 5. 1. Reg. 11. Acto. 4.

vnum,

vnum, & anima vna: vicit Iudæos & hæreticos, verùm ſcripturarũ ſenſum, ab illis non intellectum, ab ijs prauè detortum aperiendo:
Luc. 21. Nam Eccleſiæ ſuæ dixit Chriſtus: Ego dabo vobis os & ſapientiã, cui non poterint reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Neque dixit magis, quàm præſtitit. Quoties enim Eccleſię fuit cum Iudæis & hæreticis de ſcripturis concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc ſapientiam, cui nequaquàm reſiſtere & contradicere potuerũt.
Eccleſia aduerſitatibus creſcit. Eſt ergo verè ſancta, inuicta, & inexpugnabilis Eccleſia, quę tot tantis grauiſsimorum hoſtium oppugnationibus nõ modò fracta nõ eſt & debilitata, verùm confirmata magis & corroborata, rectè vt
Pſal. 128. verus Iſraël noſter verba illa Prophetæ vſurpare ſibi queat: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiam ſemper fuiſſe videtur, magis vt impugna-
Lib. 6. Stromatum. tionibus creſceret. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Clemens presbyter Alexandrinus: Et Græcam quidem Philoſophiam ſi quiuis magiſtratus prohibuerit, ea ſtatim perit, noſtram autem doctrinam à prima vſque prædicatione prohibent ſimul & reges & tyranni, & ſinguli duces & magiſtratus cum vniuerſis ſatellitibus & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, & nos pro viribus excindere conantes: illa autem magis etiam floret. Non enim emoritur, vt doctrina humana, neque flacceſcit vt donum imbecillum. Nullum enim Dei donum eſt imbecillũ, manet autem eiuſmodi, vt prohiberi nequeat. Et poſt eum Hilarius ita de Eccleſia loqtur:
Lib. 7. de trinita. Dum perſequitur, floret: dum opprimitur, creſcit: dum contemnitur, proficit: dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc ſtat
Lib. 9. in cap 20. Luc. cùm ſuperari videtur. Quem ſequutus Ambroſius: Vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, vt reciſa non minuitur, ſed augetur: ſic Eccleſia dum ligatur, exuitur: dum humiliatur, attollitur: dum recidi-
Iuſt. in colloquio cũ Triphone. tur, coronatur. Qui videtur hæc mutuatus ex Iuſtino philoſopho & martyre ſic ſcribente: Quanto magis in nos ſæuitur, tanto plures pietatẽ fidemq; per nomen Ieſu profitentur: haud ſecus quàm ſi quis vitem putatione prouocet ad vbertatẽ fructuum. Nam vitis à Deo & ſeruatore Chriſto plantata eſt eius populus. Quanti initio oppu-
In ſermo. de Pentecoſte. gnarunt Eccleſiam, ait Chryſoſtomus, cùm fidei ſemina iacerentur, & arma contra eam cõmota ſunt? ſed quanto magis impugnabatur, tanto clarior reddebatur. Hæc nota ita eſt Eccleſiæ propria, vt eam hæretici ſibi nulla ratione queant vſurpare. Stat enim fides & doctrina Eccleſiæ, ac quanto grauioribus machinis ab hæreticis oppugnatur, ſibi ſanam doctrinã, ſibi Eccleſiæ authoritatem falſò arrogantibus, tanto fit clarior omnibus & illuſtrior. Contra verò hæreticorum dogmata diuturnitatem non habuerunt, cùm & ea,

quæ nunc è tenebris eruũtur, & ſub Euangelij ſpecioſo titulo populo venditantur, iam inde à mille & amplius annis confutata abolita, antiquata, calcaca ſint: ſicut paulò poſt clarius indicabimus. Habemus ergo iam Eccleſiæ notam vnam, quam vſurpare ſibi Satanæ ſynagoga non poteſt.

ALTERA NOTA ECCLESIÆ, quòd ſit Catholica. Cap. *XXII.*

ALtera nota eſt in eodẽ ſymbolo Apoſtolico expreſſa, quòd vocatur catholica: quod nomen explicans Auguſtinus: Catholicam, inquit, dicit toto orbe diffuſam, quia diuerſorũ hæreticorũ Eccleſiæ ideò catholicæ non dicuntur, quia per loca atq; per ſuas quaſq; prouincias continentur: Hæc verò à ſolis ortu vſq; ad occaſum vnius fidei ſplẽdore diffunditur. Quam Græci vocant catholicam, eam latinè licet dicere vniuerſalem: pertinet enim ad vniuerſa loca, pertinet ad vniuerſa tempora, pertinet ad vniuerſa hominũ genera, pertinet ad nationes vniuerſas. Quòd ad omnia loca pertineat, docet ſcriptura, quæ dicit: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorũ. Apoſtoli enim in mundũ vniuerſum ire iuſsi ſunt, & prædicare Euangelium omni creaturę: quod etiam ita fecerunt. Hinc eſt, quòd commendans Romanos Paulus, Fides, inquit, veſtra annũciatur in vniuerſo mũdo. Quòd pertineat ad vniuerſa tempora, ex ijs, quæ ſuperius dicta ſunt, facilè perſpici poteſt, cùm demonſtratum eſt, ab Adam cœpiſſe Eccleſiam, atq; ad nos vſq; perueniſſe, ita vt cùm ortu, tum diuturnitate par ipſi mundo ſit & æqualis, neq; vt reliqui conuentus hominũ, murorum ambitu quodam circumſcribatur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, ſed ab ortu ſolis vſq; ad occaſum ſit laudabile nomen Domini. Sumpſit igitur initium ſimul cum orbe condito, duratura vſque ad finem orbis eiuſdem. Fundauit enim eam Deus in æternum, qui dixit: Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Et alio loco: Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Quòd pertineat ad omnia hominum genera, cuiuſcunque ſtatus, conditionis, ætatis, ſexus, gentis etiam, fuerint, teſtis eſt Paulus dicens: Non eſt in ea diſtinctio Iudæi & Græci: non eſt in ea circumciſio & præputium: non barbarus & Scytha: non ſeruus & liber: non maſculus neque fœmina, ſed omnia in omnibus Chriſtus: idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Quòd pertineat ad vniuerſas nationes, indicat ille locus ex Apocalypſi: Redemiſti nos Deus in ſanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo, ac natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum. Quodq; dicit Petrus: In veritate

Ser. 131. & 181. de tempore. *Catholica Eccleſia quid.* Pſalm. 18. Mar. vltimo Rom. 1. Pſalm. 112. Pſalm. 47. Matt. 28. Luc. 21. Rom. 10. Coloſſ. 3. Galat. 3. Ioel. 2. Apoc. 5. Actor. 10.

ritate comperi, quia non eſt perſonarũ acceptor Deus, ſed in omni
Hæretici paucitate gloriãtur. gente qui timet eum, & qui operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Si ergo per omnia loca, per omnia tempora, per omnes hominũ ſtatus, & conditiones, per oẽs gentes & nationes diſperſa eſt & diffuſa Eccleſia, vbi ſunt, qui triginta his annis nati, cum Donatiſtis de ſua paucitate gloriantur? Chriſti regis noſtri dignitati, ſicut Augu-
Pſalm.85. ſtinus alicubi queritur, ea re detrahentes, cùm ſcriptum ſit: In mul-
Prou. 14. titudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia prin
Pſalm. 2. cipis. Habet, & ſemper habebit integram Chriſtus hæreditatem ſuam, & poſſeſsionẽ ſuam terminos terræ: Se potiùs ſubtrahũt huic magnæ hæreditati, qui Chriſto illam conantur ſubtrahere. Non relinquet dominus plebẽ ſuam, quæ eſt ſicut arena maris, nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neq; enim
Pſalm.129. parua, ſed planè copioſa apud eũ redemptio. Quantus verò numerus iſtorum ad magnitudinem precij? Etiam Eunomium hoc aliquando poſtulaſſe legimus, vt ne maiori parti, neúe antiquioribus
Baſil. libr. 1. cont. Eunomium. plus tribuerent: Sed eum Baſilius audiendum non eſſe putauit: Cui viſum eſt indignum non plus aliquid antiquitati dare, non reuereri multitudinem Chriſtianorum, tam eorũ qui ſunt, quàm eorũ qui fuerunt ex eo tempore, quo prædicari cœptũ eſt Euangelium. Vbi ſunt qui tenebras imperitis offundere conantur? dũ talem eccleſiam depingũt, quę ignoretur, atq; aſpectũ ac ſenſum oẽm effu-
Matt. 18. giat. Cùm tamẽ Eccleſiã audiri, atq; ad illã fratris delinquẽtis nomẽ deferri Chriſtus iuſſerit, cùm eccleſię Dei, quæ eſt Corinthi, eccleſię Theſſalonicenſiũ ſcribat paulus, quas vtiq; ſub aſpectũ hominũ cadere oportuit, ſi denunciari frater, ſi reddi literę debuerũt. Chriſtus
Pſalm. 18. verò tabernaculũ ſuũ, hoc eſt Eccleſiã ſuã, in ſole poſuiſſe legitur, vt
Matt. 5. eam clarã, manifeſtam, & illuſtrẽ omnibus faceret. Qua etiã de cauſa vocat eam ciuitatẽ in monte poſitã, quæ non poteſt abſcondi. Po-
Eſai. 2. Michæ. 4. ſita eſt aũt ſupra eum montẽ, de quo & Eſaias & Michæas prædixerunt. Erit in nouiſsimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montiũ, & ſuper colles eleuabitur, & fluent ad eũ oẽs
Dan. 2. gentes, & ibunt populi multi. Hic eſt ille mons, quẽ vidit rex Nabuchodonoſor ex lapide ſine manibus exciſo creuiſſe in montẽ magnũ, & orbẽ vniuerſum impleuiſſe: in quo cõminutis regnis alijs vniuerſis, iuxta Danielis interpretationẽ, Deus cœli ſuſcitauit regnum, quod in æternũ nõ diſsipabitur, & alteri populo nõ trade-
Bern. ſerm. 66. in Cant. tur. Hũc Danielis locũ adducens Bernardus contra ſui tẽporis hæreticos: Itáne, inquit, lapidẽ de mõte abſciſſum ſine manibus mõtem factũ & implentẽ mundũ, veſtris creditis intruſum antris? De hoc mõte nemo ſe Chriſtianus deturbari patiatur. Quod ſi quis di-
Matth. 4. xerit homini Chriſtiano, ſicut Satanas olim dixit Chriſto, Si filius

Dei

Dei es, mitte te deorſum, quàmlibet multa diuinæ legis oracula produxerit, non cōmittat vnq̄; vt ei parere animū inducat. Si quis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic: monet nos ipſe Chriſtus, nolite credere. [Matt. 24.] Si dixerint vobis, ecce in deſerto eſt, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere: Non eſt caput niſi in corpore ſuo: non eſt Chriſtus, niſi in ſua ſancta catholica Eccleſia. Eccleſia porrò catholica ibi eſt, vbi eſt fides catholica. Fides aūt catholica ea eſt, quæ per orbem vniuerſum iuxta Chriſti præceptū eadem ſemper annunciatur, nec vel tempore, vel locis vnquàm variatur: à qua ſi quis diſſentiat, is catholicus non eſt, quòd ſingularem quandam opinionem, non vnam communem omnium fidem complecti videtur.

QVOMODO DIGNOSCI POSSIT CATHOlicus, exemplis illuſtratur. Cap. XXIII.

QVoniā verò ſicut Eccleſia, ſic fides etiā catholica dicitur, & homo catholic⁹: quo magis dignoſcere catholicū à ſingulari ſiue ſchiſmatico aut hæretico liceat, exemplis id planū facere conabimur. Dicit aliquis, abſoluta neceſsitate euenire omnia: nō eſſe liberum, ſed ſeruū hominis arbitriū: non eſt catholicus. [*Seruum arbitrium.*] Quid ita? quia doctrinā hanc non recipit Eccleſia catholica: Cuius primus author cùm fuiſſe videatur Simon Magus, à Petro Apoſtolo legitur eſſe confutatus, ſicut à ſucceſſore ipſius Clemente memoriæ proditū eſt. [Clem. lib. 3. recog.] Simonē poſteà ſequuti fuerūt in hac hæreſi pertinaciter tuenda Marcion & Manichęus: à Tertulliano & Auguſtino: [Epiſt. 190.] Petrus Habailardus ab Anſelmo, Bernardo, & Thoma confutati, Ioannes Vicleff in Conſtantienſi primū, deindè & in Baſileenſi concilio cōdemnatus. Ab ijs maioribus prodierunt, qui noſtro hoc æuo Euangelici, quàm Chriſtiani dici malūt. Ac rectè quidē: Hoc enim Euangeliū, ſi modò tam impiam, tamq; abſurdam doctrinā, tam præclaro nomine dici fas eſt, è denſiſsimis, vt gloriantur, tenebris erutū, atq; in lucē prolatum, non à Chriſto, non à quoquam Apoſtolorū, ſed à Simone Mago ſibi per manus traditū acceperūt. Dicit aliquis: Chriſtianos omnes eſſe ſacerdotes: æquè mulierē, aut puerū, vt Papam abſoluere: nō eſt catholicus: [*Omnes eſſe ſacerdotes.*] Quid ita? Quia doctrinā hanc non recipit Eccleſia catholica. Vetus eſt hæreſis hæc Quintilianorū, apud quos epiſcoporū & ſacerdotū officio fœminæ fungebantur, ſicut authores ſunt Epiphanius & Auguſtinus. [Hær. 49. Hær. 27.] Quem errorē ſequuti ſunt ante trecētos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdenſes vocantur: centū verò & octoginta pòſt annis Ioannes Vicleff hanc hæreſim ſopitā reſuſcitauit. Atq; ij ſunt Apoſtoli, à quibus hoc Euangelium ad noſtri temporis pſeudoeuangelicos manauit. Hęreſim hanc ſuo quoq; tempore fuiſſe Tertullianus indicat in libro de præſcriptionibus contra hæreticos. Dicit aliquis: Fidē ſolam [*Fides ſine operibus.*]

Biblioteka Miejska w Bydgoszczy

lam ad ſalutē ſufficere, neq; prodeſſe quicquam opera: nō eſt catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinā non recipit Eccleſia catholica. Sumpſit error hic originē ex Pauli ſcriptis malè intellectis, ipſo adhuc Paulo ſuperſtite, ſicut indicare nōnihil videtur Petrus. Quæ res, vt Auguſtinus teſtatur, adegiſſe videtur Iacobū ad epiſtolam ſuam ſcribendā. Poſteà, ſicut idem tradidit, per Eunomiū quendam error hic fuit renouatus: quem ipſe refellit in libro, quem inſcripſit de fide & operibus. Dicit aliquis: omnia opera eſſe æqualia, neq; ieiuniū vllius, neq; virginitatem eſſe meriti maioris, quàm coniugiū: eſſe virginitati pares nuptias: non eſt catholicus. Quid ita? Quia nō recipit doctrinā hanc Eccleſia catholica: quæ profecta eſt ab authore Iouiniano, qui cùm eſſet monachus, ſicut apud Auguſtinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitū eſt reuerſus, cuius errore ſeductæ ſanctæ virgines, irritam facientes primam fidē, nupſerunt: Quē duobus libris iugulauit Hieronymus. Dicit aliquis: Non eſſe ſanctos inuocandos, nec haberi reliquijs eorū honorem oportere: non eſt catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Eccleſia catholica: cuius primus author fuiſſe videtur Euſtathius, in concilio Gangrenſi damnatus: quem ſequutus eſt poſteà Vigilantius, per Hieronymū erroris conuictus. Dicit aliquis: Miſſam non eſſe ſacrificiū: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinā hanc nō recipit Eccleſia catholica. Fuit error hic impius Petrobruſſianorum, quos ante quadringentos annos confutauit vir doctus & pius, Petrus venerabilis Abbas Cluniacēſis. Dicit aliquis: In ieiunando neq; ciborum delectum, neq; dierum diſcrimen vllū habendum eſſe: quouis tempore cibos quoſlibet, etiam ſi ſecus Eccleſiæ conſtitutionibus cautum ſit, rectè ſumi: non eſſe pro mortuis Deum orandū, aut mediatoris ſacrificium offerendū: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica, quæ videtur authores habuiſſe Iouinianū & Aërium, ſicut Philaſter, Epiphanius, Hieronymus, Auguſtinus teſtantur, ante mille ducētos propè annos hæreſeos damnatos. Dicit aliquis: Chriſti & ſanctorū eius imaginibus non modò nullum haberi honorē, verùm etiam è templis eas eijciendas eſſe: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica. Huius hæreſeos author fuiſſe dicitur Felix, à quo etiam hæreſis hæc vocata eſt Feliciana: cuius cauſa Francfordię ad Mœnū ante annos ſeptingentos quinquaginta ſex Conciliū fuit congregatū. Cæterūin ſeptima ſynodo Oecumenica, quæ Nicęæ fuit iterùm habita centum annis antè, dixit Tharaſius: Inuenimus & Manichæos reſpuiſſe imagines, ſed & præter hos Marcioniſtas, & illos, qui confundūt naturas Chriſti, quorū princeps Petrus Fullo, prætereà Xeneum Hieropolitanum,

2.Pet. vltim. Auguſt. de hæreſibus. hæreſi 54. *Virginitatis meritum.* Augu. lib. 3. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 7. 2.Pet. 2. 1.Tim. 5. *Sanctorū inuocatio & reliquiæ.* *Miſſa ſacrificium.* *Delectus ciborum ac dierū.* *Pro mortuis an orandum.* Epiph. hære. 75. Li. de hæreſibus. Hæreſi. 53. *Imagines ſanctorum.* Actione 1.

tanum, ſed & Seuerum, aliosque hæreticos. Interiectum autem fuit inter hæc duo tertium, per Gregorium tertium Romæ congregatum: ad quod cùm propè mille Epiſcopi conueniſſent, veneratione imaginum confirmata, cùm perſtaret in ſua pertinacia Leo tertius imperator, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & communione fidelium fuit priuatus. Quamuis extat ad Serenum epiſtola Gregorij primi, qui fuiſſe videtur in ea Greg. lib. 7. hæreſi, vt imagines confringendas cenſeret ante annos propè mil- Epiſt. 109. et lib. 9. epi- le. Dicit aliquis: vxores ducendas eſſe ſacerdotibus: non eſt catho- ſto. 9. licus: Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catho- *Sacerdotum coniugia.* lica, quæ cum Paulo dicit: Si quis contentioſus eſſe velit, nos con- 1. Cor. 11. ſuetudinem hanc non habemus. Hæc hæreſis ad authorem Iouinianum referri poteſt. Nunquàm in Eccleſia catholica fuit ſacerdotibus licitum vxores ducere, quamuis fas aliquando fuerit, quas duxiſſent ante ſacerdotium, deinceps retinere. Sed alio loco fortaſſis ea de re fuſiùs dicetur. Verùm quid eſt neceſſe ſingulos hæreticorum errores, quos pridem ſopitos videmus, hoc tempore reſuſcitatos, enumerando recenſere? Vno verbo rem omnem complecti licet. Quiſquis Oecumenico concilio legitimè congregato non *Singularitas* credit, neq; decretis eius paret, ſed ſuum iudiciũ totius orbis iudicio *hæreticorum.* præfert, non catholicus, verùm ſingularis eſt: hoc eſt, ſchiſmaticus & hæreticus. Rectè enim à diuo Bernardo dictum eſt, quòd omni- Bernard. in bus vna intentio ſemper fuit hæreticis, captare gloriam de ſingula- cant. Ser. 65 ritate ſcientiæ. Quod ante Bernardum quoq; ſeculis aliquot his verbis à Gregorio ſcriptum legimus. Communem ſcientiam ha- Greg. lib. 4. bere refugiunt, ne cæteris æquales æſtimentur: occulta & noua ſem mora. ca. 18 per exquirunt, quæ dum alij neſciunt, apud imperitorum mentes ipſi de ſcientiæ ſingularitate gloriantur. Atq; ideò niſi quod ipſi ſentiunt, rectum putant nihil. Catholicus, ſicut antè dictum eſt, idem eſt, quod vniuerſalis. Nam quod vniuerſis probatur, in eo facilè acquieſcit: Qui verò de ſingularitate ſcientiæ captat gloriam, exiſti- Gala. 6. mans ſe eſſe aliquid, cùm nihil ſit, atq; inflatus ſenſu carnis ſuæ, & Gala. 2. non tenens caput, ex quo totũ corpus per nexus & coniunctiones ſubminiſtratum & conſtructum creſcit in augmentum Dei: non quod vniuerſis, verùm quod ſibi ſoli placet, id ſolũ recipit: omnes deſipere, ſe ſolum ſapere perſuaſum habet: atq; ita quoniam ſegregat ſemetipſum ab vniuerſitate, neq; rectum eſſe quicquam putat, niſi quod ipſe intelligit, ſingularis eſt: hæreticus eſt: ſchiſmaticus eſt: non eſt catholicus, neq; pertinet ad Eccleſiam catholicam, verùm ad Satanæ ſynagogam. Nihil autem poteſt hac ſingularitate Eccleſiæ Dei eſſe pernicioſius: quod etiam Propheta indicat, cùm de vi- Pſalm. 79. nea Domini loquitur, quòd ſingularis ferus depaſtus eſt eam.

QVOD CONCILIVM OECVMENICVM ECCLEſiam catholicam repræſentat. Cap. XXIIII.

NEque verò dubitare debet quiſquam Chriſtianus, quin cõcilium Oecumenicum legitimè congregatum Eccleſiam catholicam repræſentet. Quamobrem quod ab illo ſtatuitur, ab Eccleſia ſancta catholica ſtatuitur. Quod etiam Auguſtinus indicat, cùm plenarij concilij ſententiam totius Eccleſiæ conſenſionem vocat. Et ante eum Athanaſius: Ea, inquit, cauſa fuit, cur vniuerſus orbis in conciliũ coiret. Vniuerſum orbem vocat trecentos decem & octo patres in concilio Nicæno congregatos. Et in octaua ſynodo, quæ quarta fuit Conſtantinopolitana, Bahanis Photium ſic alloquutus legitur, Loquere domine Photi, totus mundus hic eſt. Totum mundum vocauit ſynodum Oecumenicam. Quoniam igitur Eccleſia ſpiritu ſancto regitur, in his, quæ pertinent ad fidẽ, errare nullo modo poteſt. Qui itaq; non credit Oecumenico concilio, qui non acquieſcit in eo, quod ab illo definitum eſt, ſed in dubium reuocare conatur, denuoq́; diſceptari vult de his, quæ ſemel illius iudicio terminata, recteq́; conſtituta ſunt, non credit ſanctam Eccleſiam catholicã: ſpiritui ſancto per os illius loquenti repugnat: atq; ideò catholicus aut Chriſtianus dici non meretur: ſed habendus eſt, iuxta Chriſti præceptum, tanquàm ethnicus & publicanus. Præclarè Leo pontifex: Quæ patefacta ſunt quærere, quæ perfecta ſunt retractare, & quæ ſunt definita conuellere, quid aliud eſt, quàm de adeptis gratiã non referre? & ad interdictæ arboris cibũ improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non ſunt audiendi, qui denuò de his referri volunt, de quibus decreta conciliorũ interceſſerunt. Quid enim? Superiorũ conciliorum actis reſciſsis, an non ingens diſciplinæ, religionis, & inſtitutorũ perturbatio, neq; mediocris rerũ diuinarum & humanarum omnium eſſet confuſio ſequutura? quid fide noſtra incertius? quid inſtitutis mutabilius, quid Eccleſiæ ſtatu futurũ eſſet perturbatiùs? quis tandem quærendi? quis diſputandi finis eſſet expectandus? Exoptatur concilium ab omnibus. Quis autem erit eius vſus? ſi poſteaquàm decretum in eo quicquam fuerit, poſt aliquod temporis interuallũ de eo, quod ſemel eſt decretũ, diſputare, atq; illud reſcindere, vel ſaltem in dubiũ reuocare licebit? Quid aliud hoc fuerit, quàm efficere, vt ſemper fluctuent hominũ conſcientiæ, ſi nihil pro certo & indubitato habuerint? vt poſsit Paulinum illud dici: Semper diſcentes, & nunquàm ad ſcientiam veritatis peruenientes. Poſtulabatur hoc priſcis etiam temporibus ab Arianis, vt quibus de rebus Nicænæ ſynodi decretum interceſſerat, de his denuò diſceptare liceret: verùm decretum eſt à pijs, ſufficere debere Nicænæ ſynodi decreta: nec in illis quic-

Augu. lib. 1. ca. 18. de bap. cont. Donatiſt.

In epiſto. de ſynodis Arimini & Seleuciæ congregatis.

Actione 5.

Conciliorum authoritas.

Matt. 18.

Leo epi. 78.

A cõcilijs definita, non eſſe reuocanda in dubium.

2. Tim. 3.

Socr. lib. 2. cap. 20. eccl. hiſt.

illis quicquam deinceps curioſè diuexandum eſſe. Cumq́; nouam quandam ſcripturam de fide (quam nunc vocant confeſsionem) Valens & Vrſatius produxiſſent, iuſsit ſynodus & aliarum hæreſum & Nicæni quoq; concilij expoſitionem legi, vt alijs hæreſibus damnatis, Nicænis decretis conſentirent, & in poſterum nemo de iſtis conquereretur, aut ſynodum efflagitaret, ſed præteritis contentus eſſet. Abſurdum enim eſſe, quaſi iam primū credere incipientes talia conſcribere, & præcedentium temporū traditionem traducere, qua vſi tam ipſi, quam maiores, Eccleſijs præfuiſſent. In Chalcedonenſi verò concilio non permiſſum eſt itidē in decreta Nicænæ ſynodi inquiri, quin clamauit ſancta ſynodus: Si quis retractat, anathema ſit. Si quis ſuper iſta inquirit, anathema ſit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidem cùm eſſet propoſita Leonis epiſtola, nihil aliud quæſitū eſt, quàm illud, Num expoſitionibus trecentorum octodecim ſanctorum patrum, & centū quinquaginta apud Conſtantinopolim, & in Epheſino concilio à ſanctiſsimo Epiſcopo Cyrillo expoſitæ fidei cōcordaret. Cumq́; omnes Epiſcopi concordare dixiſſent, ita ſtatim recepta eſt, vt qui contrà ſentirent, pro hæreticis haberentur. Hoc eſt, quod ab Athanaſio quoq; ſcriptum legimus: Quæ nunc à tot ac talibus Epiſcopis probata ſunt ac decreta clareq́; demonſtrata, ſuperuacaneū eſſe denuò reuocare in iudiciū, nemo non confitebitur, ne ſi nunc quoq; examinentur, & denuò iudicentur, ac rurſus examinentur atq; iterū, in infinitū exeat iſta curioſitas. Leo quoq; pontifex: Quotieſcūq; diuina gratia adminiſtrante, illos qui foris ſunt, fonte doctrinæ aut ſubmergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas Spiritus ſancti diuinitas in Chalcedonenſi concilio protulit, fidei regulis recedētes, inter vtrumq; hoſtē nouellæ perfidiæ ſermonem noſtrum cùm omni cautela libremus, non iam, quod abſit, tanquàm de dubijs diſſerentes, ſed authoritate ſua, quæ benè definita ſunt, adſtruentes. Et iterùm: Prænoſcat, inquit, pietas veſtra venerabilis Imperator, hos quos ſpondeo dirigendos, non ad confligendum cum hoſtibus fidei, nec ad certandum contra illos, à ſede apoſtolica profecturos, quia de rebus & apud Nicæā & apud Chalcedonam ſicut Deo placuit definitis, nullū audemus inire tractatū, tanquàm dubia & infirma ſint, quæ tanta per Spiritum ſanctū fixit authoritas. Extat Valentiniani Imperatoris, ſimul & ipſius collegę Martiani edictum, in quo decreta ſynodi Chalcedonenſis rata ab omnibus haberi volunt: vbi his verbis vtuntur. Ceſſet igitur iam prophana cōtentio. Nā verè impius atq; ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandū relinquit. Extremæ quippè dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium

Zozom lib. 4. cap. 17.

Athanaſ. Apolog. 2.

Leo epiſt. 6.

Idem epi. 78

Chalce. ſyn. Actione 3.

mentitium lumẽ inquirere. Quiſquis enim poſt veritatẽ repertam aliquid vlteriùs diſcutit, mendaciũ quærit. Nemo itaq; vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuſlibet cõditionis de fide Chriſtiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in poſterũ, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionẽ requirens. Nam iniuriam facit iudicio religioſiſsimæ ſynodi, ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita reuoluere, & publicè diſputare contendit, cùm ea, quæ nũc de fide Chriſtiana ſtatuta ſunt, iuxta apoſtolicas expoſitiones, & ſtatuta ſanctorũ patrum trecentorũ decẽ & octo, & centũ quinquaginta, definita eſſe noſcuntur: Nã in contemptores huius legis pœna nõ deerit, quia non ſolùm contra fidẽ benè cõpoſitam veniunt, ſed etiam cũ Iudæis & Paganis ex huiuſmodi certamine prophanãt veneranda myſteria. Quibus verbis etiam ad Palladium ſcribens Martianus vſus fuiſſe videtur, ſicut in codicẽ Iuſtiniani relatum eſſe legimus. Eſt & aliud edictũ Martiani ad Conſtantinopolitanos, vbi dicit: admonuimus vniuerſos, vt de religione diſputare deſinerent, quoniam vnus & alter tanta ſecreta inuenire non poteſt, maximè cùm ſummo labore & ampliſsimis orationibus tot venerabiles ſacerdotes, niſi Deo, vt credendũ eſt, authore, ad indaginẽ veritatis nõ potuerint peruenire. Et Leonẽ ſequutus Gelaſius: Patres, inquit, noſtri catholici, docti pontifices in vnaquaq; hæreſi, quolibet tẽpore ſuſcitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro cõmunione catholica atq; apoſtolica ſecundũ ſcripturarũ tramitem, prædicationemq; maiorũ, facta ſemel cõgregatione ſanxerũt, inconuulſum voluerũt deinceps firmumq; conſtare, nec in eadẽ hac cauſa denuò, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recentiori præſumptione permiſerunt, ſapientiſsimè prouidẽtes: quoniã ſi decreta ſalubriter, cuiquam liceret iterare, nullũ prorſus contra ſingulos errores ſtabile perſiſteret eccleſiæ conſtitutũ, ac ſemper iiſdẽ furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaret. Neq; diſsimilia legũtur apud Symmachũ ad clerũ Dardaniæ, & apud ſucceſſorẽ eius Hormiſdam, ad Epiphaniũ ſcribentẽ Quos ſequutus Gregorius, quatuor concilia, quę ſuam ætatẽ præceſſerant, ſicut ſancti Euangelij quatuor libros ſe ſuſcipere & venerari fatetur, quorũ fidei ſi quis addere vel adimere aliquid præſumpſerit, eũ anathemate ferit. Cunctas, inquit, perſonas, quas illa reſpuũt, reſpuo: quas venerantur, amplector. Quia dũ vniuerſali ſunt conſenſu cõſtituta, ſe & nõ illa deſtruit, quiſquis præſumit aut ſoluere, quos ligãt, aut ligare quos ſoluũt. In quã ſententiã ab Agathone quoq; nõnulla ſcripta ſunt ad Cõſtantinũ Imperatorẽ, ſicut in actione quarta ſextæ ſynodi Cõſtantinopolitanę legitur. Sed iſti putãt, quod de Dialecticis ſuis & Rhetoricis, quodq; de locis cõmunibus faciũt, vt quotannis propè ſcripta ſua mutent,

Gelaſius in epiſtola ad Epiſcopos Dardaniæ.

Greg. in regiſtro lib. 1. cap. 24. & li. 2. cap. 49. & lib. 3. ca 33.

idem in tam ſerio fidei catholicæ negocio facere licere. Sed alia eſt catholicæ, alia ſingularis & priuatæ fidei ratio. In illa eſt conſtans & perpetua voluntas: in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modò non in dies ſingulos, ſicut ſcriptum eſt, Stultus vt luna mutatur. De regis hominis decreto, poſteaquàm ſemel pronũciatum eſt, diſputare fas non eſt, ſed ei parẽre neceſsè eſt: & fas erit de ſpiritus ſancti decreto per os Eccleſiæ loquentis diſceptare, atq; illud in dubium reuocare? Abſit à piorum cordibus hæc tam impia cogitatio. Libet autem etiam eius ea de re ſententiam adſcribere, qui fuit noſtri temporis hæreſeon architectus. Is pſalmum lxxxij. enarrans, Legimus, inquit, quid ſancti patres in concilio Nicæno fecerint, ſimul vt Arianorũ doctrinam legi audiuerunt, exibilarũt eam vnanimiter, neq; dignati ſunt eam audire, nec paſsi ſunt vt eam defenderent, ſed condemnarunt eos eueſtigiò abſque vlla diſputatione, tanquàm manifeſtos blaſphematores. Moſes etiam in ſua lege præcepit, vt tales falſi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic non eſt multum diſputandum, ſed inauditi atque inaudita cauſa condemnandi ſunt tales manifeſti blaſphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad Titum iij. Debere hæreticum vitari poſt vnam atque alteram admonitionem: Et Timotheo prohibet cõtentiones & diſputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Chriſtianitatis, ſunt iam ſatis auditi, declarati & concluſi, ſcripto & confeſsione totius communis Chriſtianitatis: ſunt multis miraculis confirmati: ſunt multo ſanguine ſanctorum martyrum conſignati: ſunt omnium doctorum libris defenſi: neque deinceps vllius indigent magiſterio aut artificio. Deindè verò angularium prædicatorum nequitia eſt cohibenda, qui non vocati neq; miſsi, repunt in domos & venenum ſuum effundunt, priuſquàm parochi aut magiſtratus reſciſcere poſsint. Hi ſunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioannem Chriſtus, qui in alienas Eccleſias irrunt, & alienũ officium ſibi vſurpant, quòd eis non commiſſum, ſed prohibitũ eſt. Sed ſcriptũ eſt, aiunt, ab Auguſtino, etiam ipſa plenaria Concilia, ſæpè priora poſterioribus emendari. Scriptũ eſt, ſed non eo ſenſu, quaſi quod ſemel in cauſa fidei ſtatutũ eſt in vno aliquo plenario concilio, id in altero retractari poſteà liceat. Vel vnum Concilium aliquod plenarium legitimè congregatum proferatur, in quo prioribus plenarijs concilijs itidẽ legitimè congregatis contrarium ſit aliquid conſtitutũ in his, quæ ad fidem pertinent: proferri proculdubiò nullum poterit. Nam ſi quis vel Ariminenſe, vel Syrmienſe, vel Antiochenum, vel Epheſinum ſecundũ, aut ſi quæ fuerunt alia eiuſdem generis concilia congregata protulerit quandoquidem

Lutherus.

Lib. 2. cont. Donatiſtas cap. 3.

Quæ decreta conciliorum mutari poſſint.

doquidem authoritate Romani pontificis vel cógregata, vel com-probata iuxta canones Nicæni concilij non ſunt, legitimè congre-gata concilia nequaquàm dici poſſunt, ſed conuenticula potiùs & conciliabula: Eſt quidé ita, quòd in his quæ facti ſunt, fieri poteſt, vt fallatur aliquando plenariũ conciliũ, non auté in his quæ fidei: Quo reſpexiſſe Auguſtinũ, cùm diceret, plenaria concilia priora, poſterioribus emendari, vel ea, quæ ſtatim ſequuntur verba, planum faciunt, Subiungit enim eueſtigiò: Cum aliquo experimento rerũ aperitur, quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat. Quáobrem in his, quæ ſunt iuris poſitiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad eccleſiaſticam pertinent diſciplinam, quoniá pro perſonarum, locorum, & temporum circumſtantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquàm, vt priora concilia poſterioribus emendentur: quòd quædam ſuperioribus ſeculis quadrare poterant, quæ poſterioribus minimè conuenire, vel ipſa magiſtra rerum experientia compertum eſt. Itaque cùm longè ſint omnium vetuſtiſsimi canones, qui vocantur Apoſtolorum, quoniam tamen in eorum pleriſq; nimio plus inerat ſæueritatis, quàm poſteriora ſecula ferre non poſſe videbantur, factum eſt, vt poſterioribus concilijs emendarentur mitigarenturq;. Eſt canon Apoſtolicus: deponi debere presbyterum fornicantem: quem in concilio Gangrenſi, ſicut à Gratiano citatur, legimus emendatũ, pœnamq; mitigatam: Sic in concilio Nicæno conſtitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano pontifice locum teneret, cui non ita multo pòſt in Conſtantinopolitana ſynodo prælatus eſt Conſtantinopolitanus. Adeò verũ eſt, quod Iſidori, Gregorij, Hieronymiq; productis ſententijs oſtendit Gratianus, in pleriſq; decernendis, cauſam, locum, tempus, perſonas conſyderari oportere: quæ quoniam perpetua non ſunt, fit vt in eiuſmodi, etiam plenariorum conciliorum decreta nonnunquàm priora poſterioribus emendentur, quæ tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia eſſe oportet, ac ſempiterno tempore duratura. Neque verò propterea concilium Oecumenicum non repræſentat Eccleſiam catholicam, quòd non omnes è vulgo ad illud conuocantur, eiq; interſunt: Nam nec fieri id vlla ratione poteſt: etſi maximè fieri poſſet, quid tamen aliud turba, quàm turbationem eſſet allatura? Præclarè dictum eſt à Ioanne Chryſoſtomo, quòd multitudo eſt mater ſeditionis & contumaciæ, paucitas verò magiſtra diſciplinæ. Neque ſine cauſa multitudo belua multorum capitum à quodam poëta vocatur. Patres liberorum ſuorum ſaluti & tranquillitati proſpicere tenentur: patrum autem locum in eccleſia tenent Epiſcopi. Satis itaq; ſemper fuit exiſtimatum, ſi quos oportet de ſalute liberorum eſſe ſollicitos, ad quos ea cura propriè pertinet, hi ex

Can. 75. Diſt. 82. ca. presbyter. Cap. 6. Cap. 5.

Diſt. 29. cap. 3.

Concilia repræſentant vniuerſam eccleſiam.

Chryſ. omil. 1. in Matth. operis imperfecti.

vniuerſo orbe Chriſtiano ad concilium eſſent conuocati. Cùm de ſeculi rebus agitur, cumq; de his, quæ ad ſecularem rempublicam pertinent, habetur conſultatio, fieri videmus, vt non omnes accerſantur vndiq;, quòd ea res magis ad excitandum tumultum, quàm ad aliquid ex vſu reipublicæ ſtatuendũ pertineret: Sed conueniunt ſenatores, optimates, ac primarij terræ cuiuſque viri, qui poſteaquàm venerunt, regnum vniuerſum aut reſpublica conueniſſe dicitur, & quæ fiunt in eiuſmodi conuentu conſtitutiones, regni conſtitutiones vocantur. Sic Leo magnus, canonum Nicææ habitorum decreta, quò trecenti tantùm decem & octo conuenerant Epiſcopi, à totius mundi ſacerdotibus dicit eſſe conſtituta. Quò magis autem intelligi queat, ità ſe rem habere, manifeſtum id è ſcripturis faciemus. Poſt deſcriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem, dicit ſcriptura: Tum congregati ſunt omnes maiores natu Iſraël ad regem Salomonem in Hieruſalem, vt deferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pòſt: Conuertitq; rex faciem ſuam, & benedixit omni Eccleſiæ. Omnis enim Eccleſia Iſraël ſtabat. Omni Eccleſiæ benedictum: omnem Eccleſiam Iſraël ſtetiſſe dicit, cùm anteà maiores natu tantùm principes tribuum, & duces familiarum commemoraſſet. Quid aliud his verbis indicans, quàm quòd illi repræſentabant omnem Eccleſiam? Nam reliquus ferè cœtus omnis, à primarijs pendere conſueuit. Apoſtolorum temporibus concilium Hieroſolymis legimus eſſe celebratum, quod Lucas deſcribens, Conuenerunt, inquit, Apoſtoli & ſeniores, qui Græcè presbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Mox inducit Petrum loquentem, quem rectè ſcribit Hieronymus, principẽ in eo concilio lati decreti fuiſſe. Poſt cuius orationẽ, tacuit, inquit, omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulũ narrantes, quanta Deus fecit ſigna & prodigia in gẽtibus per eos. Et poſtquàm tacuerunt, reſpondit Iacobus &c. Hi ſunt oẽs, quos dixiſſe ſententiã ſcribit Lucas: Petrus primo loco, tũ Barnabas, Paulus, Iacobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod verò ſubiungitur: Tũ placuit Apoſtolis & ſenioribus cũ omni Eccleſia: nequaquàm ex eo colligi rectè poteſt, præter Apoſtolos quenquam alium dixiſſe ſententiam, cùm diſertè ſcripſerit Lucas, multitudinẽ omnẽ tacuiſſe. Quoniam verò Apoſtolorũ decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo diſſentire ſibi quiſquã fas eſſe putauit, quod fuit ab Apoſtolis decretũ, omnibus placuiſſe, oẽs in eo ſcribitur acquieuiſſe, & omniũ nomine epiſtola mittitur. Neq; verò neceſſe eſt hac de re multa verba facere. Quotquot habita ſunt deinceps cõcilia, nõ ab alijs quã Epiſcopis habita eſſe, qui libros concilio-

Leo epiſ. 24 & 26.

3. Reg. 8.

Actor. 15.

Hierony. in epiſ. ad Auguſt.

Concilia Epiſcoporũ ſunt.

Au. epi. 119 cap. 19. & 152. Cont. Dona. poſt collationem cap. 15. Et de bapt. cont. Dona. lib. 6. ca. 35. Et in breuiculo collationum diei tertiæ.

conciliorũ legerit, cognoſcet. Itaq; & Auguſtinus vocat non ſemel concilia Epiſcoporum: ante quem Papa Marcellus, ſynodum vniuerſalem, ſynodũ Epiſcoporum nominauit. Leo quoq; Papa frequenter in epiſtolis ſuis vocat epiſcopale concilium. Itidem & Flauianus in epiſtola ad Theodoſium, quæ eſt inter epiſtolas Leonis nona. Extat epiſtola Pulcheriæ Auguſtæ inter præambulares epiſtolas in ſynodũ Chalcedonenſem, qua monet Bythiniæ Strategũ, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omninò de ciuitate, deq; locis ipſis vbi conciliũ haberetur expelleret.

Marcel. epiſ. 2.

Leo epiſ. 15 13. 16. 17. 88 23. 53. 82. 91.

Si quis aũt propterea edictum hoc putat authoritatẽ non habere, quòd à fœmina profectum eſt, is, ſi fortè ignorat, diſcat, hanc Deo dicatam virginẽ, cùm ad fratrem eius Theodoſiũ recens ablactum orbis terrarũ imperium eſſet deuolutum, & fratris, & imperij procuratricẽ à Deo fuiſſe conſtitutam: cùmq; de ipſius ſentẽtia Martianus fuiſſet, mortuo fratre, imperator deſignatus, imperij nihilominus conſortem fuiſſe, ac vna cum illo Chalcedonenſi cõcilio interfuiſſe.

Sozom. lib. 9 cap. 1. eccle. hiſt.

De qua ſcribit Sozomenus, quòd nondũ quintumdecimũ ætatis annũ egreſſa, ſupra ætatẽ ſapientiſsimum ac diuinum ſpiritũ accepit: eiuſq; ſtudio & ſapientia perfectum eſſe narrat, vt ſuis temporibus hæreſes nõ obtinerent. Quam & Leo pontifex ille, quem ter ſanctũ & Oecumenicum Patriarcham, ſancta ſynodus Chalcedonenſis appellauit, ſcriptis ad eam epiſtolis aliquot, magnis effert laudibus. Quin & in octaua ſynodo cùm pro more laudare vellẽt

Actione 7.

Eudoxiam Auguſtam, vocauerunt eam nouam Iudith, nouã Helenam, nouã Pulcheriam. Adeò celebrè fuit Pucheriæ nomẽ, etiam ſexcentis poſt annis, quàm fuiſſet mortua. Sed & in actis concilij Chalcedonenſis ſemel & iterum has voces emiſſas legimus: Synodus Epiſcoporum eſt, nõ clericorũ, ſuperfluos foras mitte, vt quod à Pulcheria præceptum, id authoritate ſynodi confirmatum eſſe videamus. Ibidem etiam ſcriptum reperimus, quòd cùm ad Marti-

Actione 1.

num Archimandritam directa fuiſſet chartula, vt ſubſcriberet, non acquieuerit, dicens: Non eſt meum ſubſcribere. Epiſcoporum tantùm eſt. Vidit hoc Theodoſius imperator, qui ſanctæ ſynodo ſcribens Epheſinæ primæ: Illicitum eſt, inquit, eum qui non ſit ex ordine ſanctorum Epiſcoporum, Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus.

Epiſt. 4.

Et in epiſtola ad Cyrillũ, quæ habetur in operũ eius Tomo quarto. Nos ſanè nõ patiemur, inquit, vt ſimul & vrbes & eccleſiæ turbentur, neq; vt in excuſſa nobis ſit ea doctrina, cui dijudicandæ pręfici oportet eos, qui circumquaq; ſacerdotio præſident, & per quos in ſententia veritatis firmiores ſumus, & poſthac erimus. Vidit & Valentinianus, qui cùm per Epiſcopum Hypatianum verbis epi-

ſcoporum,

ſcoporum per Helleſpontum & Bythiniam agentium, fuiſſet rogatus, vt ipſis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, ſic eum reſpondiſſe narrat Sozomenus: Mihi qui in ſorte ſum plebis, fas non eſt talia curioſiùs perſcrutari: Sacerdotes, quibus iſta curæ ſunt, inter ſeipſos quocunque loco voluerint, conueniant. De Conſtantino quoq; ſcribit Auguſtinus, quòd cùm ad eum cauſam Ceciliani ſchiſmatici detuliſſent, non eſt auſus de cauſa Epiſcopi iudicare, ſed eam diſcutiendam atque finiendam Epiſcopis delegauit, quod & factum eſt in vrbe Roma, præſidente Melchiade Epiſcopo illius Eccleſię cum multis collegis ſuis. Ac rectè quidem. Nam, ſicut legimus in Actis Apoſtolorũ, ſolos Epiſcopos poſuit Deus regere Eccleſiam ſuam: illis dictum eſt, Paſcite qui in vobis eſt gregem. Paſtorum eſt, gregis curam habere, paſcendo iubendoq; ducere: Ouium eſt diſcendo & obtemperando ſequi. Sed neſcis, dicit quidam, ex ouibus paſtores eſſe ſolere? Scio. Verùm & illud ſcio, priuſquàm id ſint aſſequutæ, priuſquàm legitimè ſint ad hoc munus vocatæ, paſtorum eis officio fungi non licere, cùm ſcriptum ſit: Nec quiſquam ſibi ſumat honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron. Expectent igitur dum vocentur, dum paſtores fiant, neque ſe prius, quàm factæ fuerint, ad munus paſtorum ingerant. Quamobrem ſemper hoc à ſancta catholica Eccleſia fuit obſeruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem catholicam ſanamq; doctrinam pertinerent, non admitterentur niſi catholici Epiſcopi, etiamſi ad conſilium communicandum ex ordine quoque ſacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi conſueuerunt. Quòd autem reges & imperatores interfuiſſe quandoque legimus, non ob eam rem adfuiſſe credendi ſunt, vt aliquid ipſi ſtatuerent de rebus ad fidem pertinentibus, vtq; ſibi earum cognitionem aut iudicium vſurparent, verùm vt authoritatem, vnitatem, & concordiam concilij tuerentur, & quæ ſalubriter eſſent in ea conſtituta, ea vt ſeruarentur ab omnibus, prouiderent. Sed hic Varemundus, & hi qui ſunt in eadem hæreſi, Nicolai pontificis authoritatem nobis obijciunt, cuius verba Gratianus in eum librum retulit, quem ipſe decretorum inſcripſit, ex quibus probare conantur, etiam laicis vel ſententiæ dicendæ, vel iudicandi de controuerſijs concedi poteſtatem oportere. Quid autem? an non rectè de iſtis dicere poſſumus, quod in eadem illa epiſtola ſcriptum à Gelaſio profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponunt canones, dum neſciunt quid loquantur. Niſi fortè ſcire quid loquantur exiſtimandi ſunt, qui ipſi tela contra ſe miniſtrant, qui pro ſua ſententia tuenda, teſtimonium ex illa Nicolai pontificis epiſtola producunt, in qua nihil

Sozomen. lib.6 cap.7. eccl. hiſt.

Auguſt. epiſtola 68. & 166.

Actor. 10.

1. Pet.5.

Hebr.5.

Imperatorum & regum officium in concilijs.

96. diſt. vbi nam.

In epiſtola ad Fauſtum Magiſtrum.

aliud per pontificem agitur, quàm quod etiam imperatoris Theodoſij ſcripto, cuius paulò antè meminimus, prolato, tractatibus Eccleſiaſticis eos immiſcere ſe, qui non ſint ex ordine ſanctorum Epiſcoporum, illicitum eſſe docetur. Quæ namq; res alia cauſam Nicolao dedit eius epiſtolæ conſcribendæ? quàm quòd Michaël imperator Conſtantinopolitanus ad votum ſecularium, quorum numeroſa millia collegerat, congregato concilio præſularem cathedram aſcendit, & aduerſus Ignatium Patriarcham Conſtantinopolitanum ſacerdotalis officium arripuit miniſterij, quem de ſede ſua deiecit, & in eius locum Photium quendam ſuffecit, qui poſteà per Adrianum, Nicolai ſucceſſorem, congregata etiam ſynodo Conſtantinopoli, quæ dicitur octaua, legitimè depoſitus, & in ſedem ſuam Ignatius reſtitutus eſt. Huncigitur Michaëlem alloquitur pontifex his verbis: Dicite quæſumus, vbi legiſtis, Imperatores anteceſſores veſtros in ſynodalibus conuentibus interfuiſſe, niſi fortè, in quibus de fide tractatum eſt, quæ vniuerſalis eſt, quæ omnium communis eſt, quę non ſolùm ad clericos, verumetiam ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Chriſtianos? Quid aliud hæc verba ſibi volunt, niſi quòd quoties de Domini ſacerdotibus erat iudicium, nemo Imperatorum ſynodo interfuerit, cui nec Valentinianus Auguſtus intereſſe voluiſſe in eadem epiſtola commemoratur, cùm Sixto pontifici quædam crimina fuiſſent obiecta: ſed ſurgens à concilio, dedit in arbitrio Sixti Epiſcopi, vt iudicaret iudicium ſuum: cùm autem de fide tractatum eſt, Imperatores nonnunquàm interfuiſſe? Nunquid autem quoniam interfuerunt, ideò ſtatim, quod propriũ munus eſt Epiſcoporum, ſententias dixerunt? de fidei controuerſijs iudicauerunt? Minimè gentium: Verùm ad hoc tantùm interfuerunt, vt pacem, tranquillitatem, & cõcordiam tuerentur, quodq; de ſententia patrum in concilio ſtatutum eſſet, id firmum & ratum eſſe iuberent, edictiſq; propoſitis, inuiolatè ab omnibus obſeruari præciperent. Verùm vniuerſalis eſt, inquit Nicolaus, fides, communis eſt omnium, non ſolùm ad clericos, verùm & ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Chriſtianos. Quid igitur ex eo colligis? Pertinet ad omnes fides, ergò pertinet ad omnes iudicium de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuerſalis eſt iuſtitia, communis eſt omnium: quid enim ſunt regna remota iuſtitia, niſi mera latrocinia? pertinet ad omnes, vt ius ſuum cuiq; tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neque ſoli reges aut principes, aut quibus hæc ab illis eſt mandata iuriſdictio, de cauſis ciuilibus vel criminalibus iudicandi poteſtatem habebunt? Quid eſt hoc aliud, quàm ordinem ex rebus tollere, quàm

ſurſum

ſurſum & deorſum omnia miſcere? quam dũ à tyrannide metuis, anarchiam quandam inducere velle? Profertur & alia Gratiani ſententia. Epiſcoporum Concilia ſunt inualida ad definiendum, atq; ita, ſi dijs placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod eſt inualidum ad definiendum, eſt Concilium generale: Concilia Epiſcoporum ſunt inualida ad definiendum. Concilia igitur Epiſcoporum non ſunt Concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquã Pſittacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus Concilijs legitimè cõgregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani ſunt: Epiſcoporũ Concilia, vt ex præmiſſis apparet, ſunt inualida ad definiendum, ad conſtituendum, non autem ad corrigendum. Quòd ſi præmiſſa legiſſet hic homo, nunquàm ſententiæ Gratiani contrarium ſyllogiſmũ produxiſſet. Quid enim eſt in præmiſsis? Legatur tota diſtinctio, quæ præceſsit, nihil aliud in ea reperietur, quàm quòd Marcelli, Iulij, Damaſi, Gregorij, Pelagij, Symmachi ſententijs probatur, Concilia Epiſcoporum quæ præſentiam Papæ non habent, aut eius authoritate congregata non ſunt, ad definiendum et conſtituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem gloſſam legiſſet ſubtilis iſte diſputator, ſi præmiſſa legere non vacabat: de prouincialibus Concilijs loqui Gratianum didiciſſet, quod in eis nihil generaliter conſtitui poteſt. Quamobrem nõ contra alios magis hæc verba faciunt, quàm contra eos, qui nationale Concilium expetunt, in quo de fidei controuerſijs cõſtituatur aliquid. Huius generis Concilia planè ſunt inualida, & conuenticula potiùs conciliabulaque, quàm Concilia dici merentur. Siquidem fides, quam profitemur, Catholica eſt & dicitur, nec ad vnam gentem aliquam, ſed ad omnes & vniuerſos pertinet, qui Chriſtiani cenſeri volunt, in quacunq; tandem orbis parte ſint conſtituti. Quamobrẽ ſeorſum aliquid in gente quapiam à reliquo Chriſtiano populo cõſtituere velle, quid fuerit aliud, quàm ab Eccleſia fideq; catholica ſe velle ſegregare? Huc itaque reſpexit Gratianus, cum dixit, Epiſcoporum Concilia ad definiendum eſſe inualida, non quòd non aliquid in illis definiri & conſtitui poſsit, ſed quòd iuxta morem in Eccleſia Dei, iam inde à temporibus Apoſtolorum ſemper obſeruatum, de maioribus cauſis, fidei præſertim, ad ſedem Apoſtolicam, aut ad Concilium œcumenicum illius authoritate congregatum, referre ſit neceſſe. Scripſit de Vandalica perſequutione tres libros Victor, Auguſtini propemodum æqualis: in eorum altero, crudelem illum tyrannum Hunericum Vandalorum regem edixiſſe narrat catholicis, vt ad certum diem Carthaginem venirent, de fidei ratione cum ſuis Epiſcopis conflictum

Diſt. 18. capit. 1.

Gratianus.

Nationalia Concilia.

inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Epiſcopus catholicorum nomine? Agnoſcat, inquit, rex, nos diſputationem legis, cum adiutorio Dei nullatenus declinare vel fugere, ſed ſine vniuerſitatis aſſenſu, nos non debere aſſerendæ fidei noſtræ cauſas aſſumere: debere etiam tranſmarinarum omniū partium, qui nobis ſunt in vna religione vel communione conſortes, agnoſcere, quod totius mundi cauſa agitur, non ſpecialis prouinciarum Africanarum tantummodò. Cumq; per Obadum præpoſitum regni ſui dici rex iuſsiſſet: Subde mihi vniuerſum orbem terrarum, vt ſub poteſtatem meam totus mundus redigatur, & facio ô Eugeni quod dicis. Reſpondit Eugenius: Quod rationem non habet, dici non debuit: ſic eſt hoc, quomodo ſi dicatur homini, vt per aëra feratur & volitet, quod moris non eſt humanæ naturæ: Dixi enim, ſi noſtram fidem, quæ vna & vera eſt, poteſtas regia cognoſcere deſiderat, mittat ad amicos ſuos, ſcribam & ego fratribus meis, vt veniant coëpiſcopi mei, qui vobis nobiſcum communem fidem noſtram valeant demonſtrare, & præcipuè Eccleſia Romana, quæ caput eſt omnium Eccleſiarum. Senſit igitur hoc ipſum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus, in vna aliqua prouincia ſiue natione, de fide, quæ catholica eſt, & ad vniuerſos pertinet, nihil ita cōſtitui poſſe, vt ratum ab omnibus haberi ſit neceſſe, niſi fortè ſanctæ ſedis Apoſtolicæ ſubſequuta ſit approbatio. Quamobrem hæc Gratiani ſententia non contra nos facit, ſed contra eos potiùs, à quibus tanto ſtudio nationale Concilium expeti videmus. Sed inueniūtur inter laicos, dicis, multi doctrinis varijs perpoliti, in theologia etiam exercitatiores, quàm ſunt multi Epiſcoporum. Fac ita eſſe, nunquid ideò tollemus ordinem ex rebus? & non illud ſtudebimus potiùs, vt in eligendis Epiſcopis Pauli præſcriptū Canonumq; decreta ſeruentur? Reperiuntur etiam de populo priuati multi, quibus maior ineſt iuriſprudentia, quàm nonnullis ex his, qui cum poteſtate verſantur, ſiue regibus, ſiue Principibus, ſiue iudicibus, ſiue quibuſcunq; tandem alijs, quibus iuris dicendi poteſtas eſt permiſſa, num igitur tu, quia catus & prudens tibi videris, ac præ cæteris iuriſconſultus, regem aut principem de ſuo ſolio deturbabis? ac tibi ipſi dicendi iuris authoritatem à nemine conceſſam vſurpabis? Poteſtné cogitari vel dici quicquam abſurdius, & ad ſeditionem in populo contra legitimam poteſtatem excitandam aptius? Habet autem, vt ne ſis neſcius, ſuos etiam principes Eccleſia, de quibus per Prophetam dictum eſt: Conſtitues eos principes ſuper omnem terram: Qui eorum principatus tanto eſt omni regno excellentior, ſicut à Chryſoſtomo & Gregorio Nazanzeno in oratione, quam de Hieremiæ dictis, præſente

Laici docti an in Cōcilijs locum habeant.

Pſalm. 44.
Chryſ. lib 3. de Sacerdotio. Et de verbis Eſai. Hom. 4.

ſente

ſente Imperatore habuit, ſcriptum legimus, quantum inter ſpiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina & humana, diſcrimen & interuallum eſſe poteſt. Enarrans illum Pſalmi locum Auguſtinus: pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Quid eſt, inquit, pro patribus tuis tibi ſunt nati filij? Patres miſsi ſunt Apoſtoli, pro Apoſtolis filij nati ſunt tibi, conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodie enim Epiſcopi, qui ſunt per totum mundum, vnde nati ſunt? ipſa Eccleſia patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit in ſedibus patrum. Non ergò te putes deſertam, quia non vides Petrũ, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi ſunt nati filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Hæc eſt Eccleſia catholica, filij eius conſtituti ſunt principes ſuper omnem terram, filij eius conſtituti ſunt pro patribus. Agnoſcant qui præciſi ſunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum regis, &c. His igitur principibus, non his qui ſibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non ſunt, Eccleſias regendi, ligandi, ſoluendi, deq; fidei cauſis cognoſcendi poteſtas eſt conceſſa. Sed libet hic Catholici cuiuſdam Imperatoris verba adſcribere, ex octaua ſynodo Conſtantinopolitana, quam in Eccleſiæ cathedralis Varmienſis Bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina ſcriptam reperimus. Is abſoluta iam ſynodo, oratione quadam ad omnes, qui tum præſentes aderant, vſus, his tandem verbis laicos alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui abſolutè conuerſamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, neq; penitùs reſiſtere integritati Eccleſiæ, & vniuerſali ſynodo aduerſari. Hoc enim inueſtigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & ſacerdotum eſt, qui regiminis officium ſortiti ſunt, qui ſanctificandi, qui ſoluendi & ligandi poteſtatem habent, qui Eccleſiaſticas ac cœleſtes adepti ſunt claues, non noſtrum qui paſci debemus, qui ſanctificari, qui ligari, vel à ligamento ſolui egemus. Quãtęcunq; enim religionis & ſapientiæ laicus exiſtat, vel etiam ſi vniuerſa virtute interius polleat, donec laicus eſt, ouis vocari non deſinet. Rurſusq;: Quantumcùnq; Epiſcopus ſit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antiſtes eſt, & veritatis verbum rectè prędicauerit, paſtoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio eſt, in ordine ouium conſtitutis paſtores verborum ſubtilitate diſcutiendi, & ea quæ ſuper nos ſunt quærendi & ambiendi? Oportet ergò nos cum timore & fide ſyncera hos audire & à facie eorum veteri, cùm ſint miniſtri domini omnipotentis, & hu-

iuſ formam poſsideant, & nihil amplius, quàm ea quæ noſtri ordinis ſunt, requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in inſaniam accendit, vt obliuiſcentes proprij ordinis, & quod pedes ſint minimè cogitãtes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Baſilius videtur Epiſcopos: Quos Ambroſius oculorũ in Eccleſia fungi ſcribit officio. De quibus etiã in octauo Concilio Toletano legitur: dum ſecundum carnis aſſumptæ myſterium Eccleſiæ ſuæ fuerit dignatus caput exiſtere Chriſtus, meritò in membris eius intentio Epiſcoporum officia cernitur peragere oculorum. Sic & Auguſtinus ſanctos Apoſtolos vocat oculos. Quantacunque religione ſit & ſapientia laicus, etiamſi vniuerſa virtute polleat, fas tamen nõ eſſe cenſet Baſilius illi de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, quod propriũ hoc ſit Epiſcopi munus, etiamſi multo ſit is in virtute ſapientiaq; inferior: idq; Gregorij, quem Theologum Græci vocant, ſententiam ſequutus, qui in oratione ſexta, qua ſe excuſat, cur tam diu à functione abſtinuerit Eccleſiaſtica, ſic populum affatur: Vos oues, nolite paſcere paſtores, neq; ſuper terminos eorum eleuemini, ſatis enim vobis eſt, ſi rectè paſcimini: nolite iudicare iudices, nec legem feratis legiſlatoribus. Deus enim nequaquàm Deus eſt ſeditionis & confuſionis, ſed ordinis & pacis. Nemo igitur caput ſit, qui vix manus aut pes eſſe poſsit, ſiue membrũ aliud corporis honorabilius. Sed vnuſquiſq; fratres in eo ordine, in quo vocatus eſt, permaneat, licet etiam dignior exiſtat: in illoq; magis præſentem amet claritatem, quàm vt eam, quam non accepit, quærat. Nemo qui ſine periculo ſubeſſe poteſt, imperare deſideret: nec ſubiectionis lex ſoluatur, qua tam terreſtria, quàm cœleſtia ſunt colligata: neq; dominationem multiplicem ſine dominatione faciamus. Hæc Gregorius. Intereà tamen illud non concedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Epiſcopis in Theologia magis exercitatos: Neq; enim ſi quis cõmunes alicuius locos legit diligentiùs, ideò ſtatim in Theologia dici debet exercitatior, quàm Epiſcopus. Ac fieri quidẽ poteſt, vt reperiatur nonnunquàm Epiſcopus minus in ſcripturis verſatus, quàm exigere videtur ea perſona, quam ſuſtinet, num idem propterea de omnibus iudicium eſſe debet? Nulla eſt prouincia, in qua non reperire tamen aliquos liceat, minimè vulgari doctrina præditos. Certè in eo Concilio, quod proximis ſuperioribus annis Tridenti fuit inchoatum, etſi cœtus ingens fuiſſe dicitur inferioris ordinis virorum, qui doctrina præſtare multum exiſtimarentur, non alij tamen excellere magis viſi ſunt quàm Epiſcopi, à quibus pleraque ſunt animaduerſa, quæ inferioris ordinis viri docti minimè conſideraſſent. Sed no-

Oculi Eccleſiæ Epiſcopi. Baſi. epiſt. 4. Amb. de dignitate ſacerdo. cap. 6.

Aug. in Pſal. 82.

Epiſcoporum doctrina.

uum non eſt, quod ab hæreticis Epiſcopi catholici prius omnia & facere & pati parati, quàm vt ſcindi Chriſti tunicam inconſutilem permitterent, ſtupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arius hæreticus, vir dialecticarum nugarum non imperitus, in quadã epiſtola, quam hiſtoriæ ſuę Theodoritus inſeruit, eos Epiſcopos, qui ſententiæ ſuę ſunt aduerſati, non ineruditos modò, verùm & hæreticos, hæreticus ipſe vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quòd is Nicænæ ſynodi patres tanquàm ſimplices & idiotas perſtrinxerit, quibus tamen hoc elogium tribuit Euſebius, quod eorum alij celebres erant verbo ſapientię, alij firmitudine & tolerantia continentię, alij medio modo ornati. Semper enim quę præclara, rara ſunt, neq; fieri poteſt, vbi maior eſt aliqua congregatio, vt excellenter omnes docti ſint. Sunt alij mediocres, ſunt & infrà mediocritatem conſtituti: qui ſicubi tumor abeſt & arrogantia, quę ſolet eos ferè comitari, qui ſunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorũ ſententiam non inuiti ſequũtur. Et certè præſtat in eiuſmodi cœtu eſſe aliquem non doctiſsimum, qui cùm ſe videre minus intelligat, in eorum, quos plus videre perſuaſum habet, ſententia lubens acquieſcit, vt ſit non inter alta ſapientes, verùm humilibus conſentientes, quàm tales multos, quales deſcribit ſapiens: Vidiſtin hominẽ, qui ſibi ſapiẽs eſſe videtur? ſpes eſt de ſtulto, quàm de eo multo maior: Nam qui ſunt præfracto animo, nihil vt niſi quod ipſi intelligũt, rectum eſſe putent, quamuis ad rem potiùs, quàm ad cõponenda dogmatum in Eccleſia diſsidia idonei eſſe videntur. Quam in ſententiam etiam à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum legimus: Præſtat proba ignoratione detineri, quàm falſa opinione mancipari. Nam qui neſcit, facilè ratione ducitur: qui verò ſcire credit cùm neſciat, non poteſt facilè veritatem ſuſcipere, ſed maiori ſudore opus eſt, vt antequàm vera inculcentur, falſa ex animo eius eijciantur. Nam & in charta vbi nihil ſcriptũ eſt, facilimè ſcribitur, literis verò plena non ſimiliter: neceſſe enim eſt priora deleri. Et terra faciliùs aratro proſcinditur, quæ nihil habet, quàm quæ vepribus eſt referta. Nihil igitur impedit, quominus eſſe Concilia dicantur Epiſcoporũ, etiamſi non ita, vt deberent, in ſacris literis omnes Epiſcopi ſint verſati, cùm præſertim neque fuerit, neq; futurum ſit Conciliũ vllum tam œcumenicum, vt omnes ad illud orbis Chriſtiani totius Epiſcopi cõueniant: neq; mitti ferè cõſueuerũt ex vnaquaq; prouincia, niſi de quibus eſt opinio doctrinæ ſingularis. Verùm interfuerunt Imperatores & Reges cõcilijs. Quis negat interfuiſſe? cũ eos etiã noſtro tẽpore literis põtificijs ad cõciliũ inuitari nemini ſit obſcurũ. Quod verò de cauſa fidei iudicauerint, hoc eſt, quod conſtanter negamus.

Li. 1. cap. 9.

Soc. li. 1. c. 8.

Euſ. lib. 3. de vita Cõſtantini.

Rom. 12.

Prouer. 26.

Chry. Omi. 76. in Matt.

Principes in Concilijs non iudicant.

Euoluantur omnia Concilia, quæ à nato Chriſto habita ſunt ad hæc vſq; noſtra tempora, nullum reperietur, in quo ſibi quiſquam Imperatorum de fidei cauſa iudicium arrogauerit. Longum autem eſſet enumerare omnia, præſertim prouincialia, quæ rectè Gratianus ad definiendum & conſtituendum inualida eſſe docet, de quibus etiam Canonem quendam legimus octauæ Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tanquàm peroſum quiddam ab auribus noſtris repulimus, quod à quibuſdã imperitis dicitur, non poſſe ſynodum abſque principali præſentia celebrari, cùm nuſquàm ſacri Canones cõuenire ſeculares principes in Concilijs ſanxerint, ſed ſolos antiſtites. Vnde nec interfuiſſe illos ſynodis exceptis Concilijs vniuerſalibus inueniemus. Neq; enim fas eſt ſeculares principes ſpectatores fieri rerum, quæ ſacerdotibus Dei nonnunquàm eueniunt. Cæterùm recenſet idem Gratianus octo ſynodos œcumenicas: quarum prima Nicææ habita eſt anno à Chriſto nato trecenteſimo triceſimo plus minus: in qua qui Chriſtum creaturam eſſe aſſerebat, & eiuſdem cum patre ſubſtantiæ negabat, Arij hæreſis eſt extirpata. Secunda quinquaginta ſex annis pòſt Conſtantinopoli: in qua Macedonius eſt damnatus, qui ſpiritum ſanctum eſſe Deum inficiabatur, ſimul & Apolinarius, qui Chriſtum, ipſe demens, eſſe ſine mente blaſphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, Epheſi: in qua Neſtorius eſt anathemate redditus execrabilis, qui propria ſtultitia ſeductus alium ante ſecula Deum verbum, alium verò ex virgine pro noſtra ſalute incarnatum aſſeuerabat. Quarta poſt interuallum annorum triginta Chalcedone: in qua Eutyches vnà cum Dioſcoro, qui duas in vno Chriſto naturas incommutabiliter vnitas negauerat, vnam autem naturam ex duabus fuiſſe compoſitam prodigioſè pronunciauerat, infinitis execrationibus eſt deuotus. Quinta centum & duobus annis pòſt, iterùm Conſtantinopoli: in qua Origenes, Euagrius, Didymus propter falſa quædam & peregrina dogmata ſunt damnati. Sexta poſteaquàm centum viginti nouem anni interceſſerunt, tertium Conſtantinopoli: in qua Sergius, Pyrrhus, Petrus, Polychronius, qui vnam tantùm in Chriſto voluntatem & operationem eſſe contendebant, è cœtu piorum eiecti & anathemate ſunt percuſſi. Septima ſexaginta pòſt annis iterùm Nicææ: in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola vocabant, Baſilius, Theodoſius, Siſinius, & alij nonnulli ſunt hæretici pronunciati. Octaua poſt trecentorum plus minus annorum interuallum, quartum Conſtantinopoli: in qua Photius, qui per vim de ſede ſua deturbato Ignatio Conſtantinopolitano Patriarcha in lo-

Actione 10.

Diſtinct. 16. Concilia œcumenica, & quid in ijs actum.

in locum eius inuaſerat, legitimè de eo deiectus, & tanquàm nouus Dioſcorus, & qui cũ Iconomachis facere videretur, anathema pronunciatus eſt. Interfuit Nicænę Synodo Conſtantinus Imperator, ſed quomodò interfuit? Cum paucis poſtremus omniũ ingreſſus, poſita modica quadam ſede, non prius conſedit, quàm annuiſſent Epiſcopi: cumq; de concordia & pace pleraq; diſſeruiſſet, diligentiorem dogmatum inquiſitionem ipſorum ſententiæ permiſit, ſicut in hiſtorijs ſuis Euſebius, Socrates, Theodoritus, memorię prodiderunt. Itaq; trecentos decem & octo Epiſcopos in eo Concilio ſubſcripſiſſe legimus, Conſtantinũ ſubſcripſiſſe non legimus. Interfuit Conſtantinopolitanę Synodo Theodoſius. Nunquid ſubſcripſit? Solos Epiſcopos centum quinquaginta ſubſcripſiſſe legimus. Tertiæ Synodo, quæ fuit Epheſi habita, ducentorũ Epiſcoporum, non quidem interfuit Imperator, ſed miſit loco ſuo Candidianũ. Scribit autem ipſe ad Synodum, qua cum poteſtate miſerit, his verbis: Deputatus eſt, inquit, Candidianus magnificentiſsimus comes ſtrenuorum domeſticorũ tranſire vſq; ad ſanctiſsimam Synodum veſtram, & in nullo quidem quæ faciendę ſunt de pijs dogmatibus quæſtiones cõmunicare, Illicitum namq; eſt eum, qui non ſit ex ordine ſanctiſsimorũ Epiſcoporũ Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Ac miſerat idem ad eam, quę iterũ fuit Epheſi cõgregata, Synodũ, quę tamẽ inter approbatas nõ numeratur, Elpidiũ comitẽ & Eulogium tribunũ, nõ vt de cauſa fidei iudicaret: ſed valentes, inquit, noſtris iuſsionibus miniſtrare de his, quæ in Epheſo à ſancta Synodo fuerint conſtituta, & nullũ fieri tumultũ permittere: Sed & ſi quem videritis conturbationibus & tumultui ſtudentem ad læſionẽ ſanctæ fidei, hunc cuſtodiæ mancipare. In quam ſententiam etiam ad Proclum Aſiæ proconſulẽ ſcripta eiuſdem Imperatoris extat epiſtola. Interfuit Chalcedonenſi Martianus, ſed à legatis Leonis Papæ petitus, vt ſui præſentiã præſtaret Concilio, quòd ipſo abſente ſe, ad Concilium non occurſuros dicerent, ſicut in Breuiario ſuo teſtatur Liberatus. Quam aũt ad rem interfuit? Narrat hoc ipſe dicens: Ad confirmandam fidem, non ad oſtendendã virtutẽ, vt nunc per hanc ſanctam Synodum depoſita nebula, quæ nunc in his paucis annis ex prauitate quorũdam & auaritia viſa eſt exoriri, ſemper ſeruentur quæ ſtatuta ſunt. Sexcentos triginta Epiſcopos ſubſcripſiſſe legimus, Martianum ſubſcripſiſſe non legimus. In quinta, quæ eſt Cõſtantinopolitana ſecunda, nec Imperator, nec ab eo miſſus quiſquam interfuiſſe videtur, ſoli centum ſexaginta quinq; Epiſcopi & ſententias dixerunt, & ſubſcripſerunt. In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Conſtantinus interfuit, & multi

Imperatores in Concilijs. Euſe. li. 3. de vita Conſtã tini.

Euſe. li. 3. de vita Cõſtan tini. Soc. li. 1. ca. 8. Theodor. Li. 1. cap. 7.

Actione 1. Synodi Chalcedonẽſis.

Cap. 3.

multi cum eo viri illuſtres, qui etiam glorioſiſsimi iudices vocantur, itidem vt in Chalcedonenſi Synodo fuerant vocati: Sed nec Imperator, nec quiſquam eorum, qui vocantur iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de fidei cauſa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonenſi, ita in hac ſexta Synodo Conſtantinopolitana non aliam ob rem & Imperatorem & iudices iſtos interfuiſſe liquet, quàm vt ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim aut per tumultum fieret, vt libera cuiq; poteſtas dicendi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum eſſet, de eo cognoſcerent, ac de ſontibus pœnas debitas ſumerent. Atq; ad hanc non ad aliam rem iudices conſtituti fuiſſe videntur, quod ex actis vtriuſq; Synodi, & quartæ Chalcedonenſis, & ſextæ Conſtantinopolitanæ videre licet. Quid enim aliud ibi iudices, aut etiam Imperator ipſe, quàm legi preces, quæ acta eſſent recitari, authentica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant, ſi qua vis allata, ſi quid per tumultum factum eſſet, cognoſcebant: vbi de fide agabatur, Synodo iudicium permittebāt. Quod vel illa verba indicant in actione prima Chalcedonenſi, vbi Iudices & Senatus dixerunt. Dicat ſancta Synodus, ſi canonicis epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat interloquutio Euſtathij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione ijdem Iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippe & Neſtorium coram nobis anathematizauit, & à ſanctiſsimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionem fidei ſuſcepit, & epiſtolæ ſanctiſsimi Leonis ſubſcripſit. Deeſt igitur vt ſententia à Deo amabilitate veſtra proferatur, vt Eccleſiam ſuam recipiat, ſicut & ſanctiſsimus Leo iudicauit. Qua ſententia per Epiſcopos lata, dixerūt iudices, vt ſecundum decretum ſancti Concilij (non ſuum aut Imperatoris) Theodoretus Eccleſiam reciperet. Similiter & de Iba factum eſt, & de alijs nonnullis. Ad eundem modū in ſexta quoq; Synodo Imperator, & ſanctū conciliū dixiſſe leguntur. Diſcurrat Georgius codices, proueniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidem & glorioſiſsimi Iudices nunc hunc, nunc illum intromitti iuſſerunt. Poſteaquàm verò ventū eſt ad ſententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, ſed ſola ſancta Synodus, quemadmodū ex duodecima & ſedecima actione videre licet. Sed & in actione decima octaua, poſteaquàm ſubſcripſiſſent trecenti quinquaginta Epiſcopi, in ipſo fine ſubſcripſiſſe legitur Imperator in hæc verba. Et ſubſcriptio pijſsimi & Chriſto dilecti Conſtantini imperatoris, legimus & conſenſimus. Ac mox. Conſtantinus pijſsimus imperator dixit: Edicat ſanctum & vniuerſale

Iudices in Concilijs.

Actione 10.

conci-

concilium, ſi cum conſenſu omnium Epiſcoporum promulgata eſt definitio, quæ ad præſens celebrata eſt. Cumq; ſanctum concilium exclamaſſet: Omnes ita credimus, edictum ſcribi fecit imperator, vt quod fuit à concilio definitum, id omnes firmiter obſeruarent. Ac primus fuit hic, qui ſubſcripſiſſe concilij definitioni videtur, ſed non iudicans, verum conſentiens tantùm: quod factum etiam à quibuſdam in concilio Arauſicano viris illuſtribus eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali cùm poſtularetur à Baſilio imperatore, vt primus ipſe ſubſcriberet concilij decretis, reſpondiſſe legitur: Tranquilliſsimum imperium noſtrũ ſequutum precedentes & iuſtiſsimos Imperatores, Conſtantinũ videlicet magnũ, & Theodoſium ac Martianum, ac ceteros, vult ſubſcribere poſt ſubſcriptionem omnium Deo amabilium Epiſcoporum: ſed quoniam poſtulat preferri nos ſanctitas veſtra, ſubſcribam poſt ſubſcriptionem omnium ſanctiſsimorum vicariorũ: Edocti enim ſumus à Chriſto vero Deo noſtro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus verbis colligitur, ſubſcripſiſſe quidem imperatores in alijs cõcilijs œcumenicis, verùm in his actis quæ habemus, præterquàm in ſexta & octaua Synodo nullius Imperatoris ſubſcriptionem reperire licuit. In Chalcedonenſi verò concilio Epiſcopi ſubſcripſerũt hac forma. Flauius epiſcopus Conſtantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco, definiens ſubſcripſi: Presbyteri verò ſimpliciter: Euſebius presbyter ſubſcripſi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Epiſcopos & presbyteros fuit obſeruata, vt Epiſcopi ſubſcriberent, definiui & ſubſcripſi: Presbyteri ſequendo, definita ſubſcripſi. In ſeptima Synodo, quæ eſt ſecunda Nicæna, interfuerunt quidem duo Senatores, ſed initiò pauca loquuti, perpetuò poſteà tacuerunt: Epiſcopi qui numero fuerunt trecenti quinquaginta, decreuerunt & ſubſcripſerunt, prætereà nemo. In octaua Synodo, quę fuit Conſtantinopolitana quarta, interfuit quidem Baſilius imperator & ſubſcripſit, ſed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando ſibi partes de fidei negocio ſumeret, ex his quæ ſuperiùs ſcripta ſunt, cognoſcere licet. Primo loco ſubſcripſerũt legati, quos Adrianus pontifex Romanus miſerat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia epiſcopus ſanctæ Oſtienſis Eccleſiæ, locũ obtinens domini mei Adriani ſummi pontificis & vniuerſalis Papæ, omnia quæ ſuperiùs leguntur, huic ſanctæ & vniuerſali Synodo præſidens, atq; ad voluntatem eiuſdem eximij præſulis promulgaui, & manu propria ſubſcripſi. Qua forma et collegę eius duo vſi ſunt. Ignatius verò hac forma ſubſcripſit: Ignatius miſericordia Dei epiſcopus Conſtantinopoleos nouæ Romæ, ſanctã hanc

Actione 10.

Subſcriptiones in Concilijs.

vniuerſalem Synodum ſuſcipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata & ſcripta ſunt, concordans & definiens ſubſcripſit manu propria. Quam eandem formam in ſubſcribendo ſequuti ſunt Ioſeph vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Anthiocheni, Helias Hieroſolymitani. Poſt quos tandē ſubſcripſerunt Imperatores hac forma: Baſilius, Conſtantinus & Leo perpetui Auguſti in Chriſto Deo fideles, Principes Romanorum, & magni Imperatores, ſanctam hanc & vniuerſalē Synodum ſuſcipientes, & omnibus, quæ ab ipſa definita & ſcripta ſunt, concordantes, ſubſcribimus manu propria. Ex eo videre licet, quòd Imperatores, vel quicunq; alij non Epiſcopi, etiam in ſubſcriptionibus ſuis diligenter cauerunt, ne quid tanquàm iudicantes in fidei aut quacunq; tandem Eccleſiaſtica cauſa feciſſe viderentur. Vſque eò autem Imperatores catholici iudicium in cauſa fidei ſibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id feciſſe videantur. Hunericus Arianus quamlibet ſæuus tyrannus, non ipſe tamen iudicium de fide ſibi ſumpſit, ſed Patriarcham Cyrillū iudicem eſſe permiſit. Theodoricus itidem Arianus ad iudicium Eccleſiaſticū vocatus, in Synodali arbitrio eſſe dixit, in tanto negocio ſequenda præſcribere, nec aliquid ad ſe præter reuerentiam de Eccleſiaſticis negocijs pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem feciſſe quiſquam reperiet, id facturum quenquam putamus, qui vel micā in ſe Chriſtiani pectoris habeat, quiq; catholicus & orthodoxus dici & eſſe velit? Nihil eſt quòd in priſcis illis commemorandis longiores ſimus, noſtri etiam ſeculi principes non minori prędi tos religione videre licuit. Anni iam triginta & amplius interceſſerunt, cùm noua quædam & peregrina dogmata ſparſit in vulgus Martinus Lutherus, qui princeps fuit & author ſectarum, quibus miſerandum in modum Germaniam diſſectam eſſe videmus: Quas quæ clades, quæ ſint calamitates conſequutæ, quis eſt qui ſine lachrymis commemorare queat? Si Turcarum ipſe tyrannus cum quamlibet numeroſo exercitu Germaniam peragraſſet, maiore illam clade vix afficere potuiſſet. Hunc itaq; Martinum Lutherum tot ſectarum totq; cladium authorem, paternè monuerat initio Leo pontifex, vt errores ſuos reuocaret, atque ad ſanam aliquando mentē rediret: Sed cùm nihil paternis adhortationibus ſuis profeciſſet, de conſilio Patrum ampliſsimorum, & eorum qui doctrina ſacrarum literarum præſtabant, Martinum hæreticum pronunciauit, ac miſſo ad vnum omnium Chriſtianiſsimum Imperatorem, vereq; catholicum Regem Carolum, eius nominis quintum, qui feliciter adhuc imperat, legato, poſtulauit ab eo tanquàm primario Eccleſiæ filio & aduocato, vt ſententiam

Hæretici principes recuſarunt iudicium in concilijs.

Victor li. 2. de perſecutiōe Vanda.

In 4. Synodo Ro. ſub Symmacho Papa.

Lutheranæ hæreſeos exortus.

ſedis Apoſtolicæ ſequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari conſueuerunt, iuxta morem à veteribus Chriſtianis & orthodoxis imperatoribus obſeruari ſolitum. Neq; enim nouum hoc eſt, quòd Epiſcoporũ ſententiam Imperatores & reges exequutioni mandare conſueuerunt: Sic namq; Conſtantinũ, ſic Valentinianum & Theodoſium, ſic Arcadium, & Honoriũ & Martianum, & alios feciſſe legimus. Et extat in ſynodo quinta Conſtantinopolitana conſtitutio Iuſtiniani imperatoris cõtra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non inſolitam imperio & nos facientes ad præſentem venimus legem. Quoties enim ſacerdotũ ſententia quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quemadmodum Neſtorium, Euthychen, Arium, Macedoniũ, Eunomium & quoſdam alios, ad iniquitatẽ non minores illis, toties imperium eiuſdem ſententiæ & ordinationis cum ſacerdotum authoritate fuit. Horum igitur exemplum ſequutus Carolus quintus imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, non grauatim ſe facturum oſtendit, quod à primario Eccleſiæ filio & aduocato factũ oportebat. Quoniam verò vehementer inſtabant nonnulli, vt prius hominem ad ſe vocaret, quàm ad exequutionem decreti à ſede apoſtolica lati proceſsiſſet: cum illis negare non potuiſſet, ne quis factum hoc illius ſecùs interpretari poſsit, in edicto ſuo, quod promulgari fecit, cauſam cur eum accerſiri fecerit, his verbis adſcripſit. Non vt nos, inquit, de hoc negocio iudicaremus aut cognoſceremus, cum id proculdubiò ad Romanum pontificem & ſedem apoſtolicam pertineat: neque vt res ſacroſanctæ fidei noſtræ nunc tandem poſt tot ſecula per nouas altercationes, cum magno fidelium ſcandalo & perturbatione, ac infidelium deriſione, in controuerſiam vocari pateremur: ſed vt cum vulgi & plurimorum ita petentium ſatisfactione, hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus ac ſuaſionibus ad rectam ſemitam, ſi fieri poſſet, reduceremus. Nunquid & hic obſcurè tulit, minimè ſuarum eſſe partium de fidei cauſa cognoſcere? Quod clarius etiam oſtendit poſteà, cum poſtulantibus id à ſe nonnullis, non velle ſe quicquam determinare, neque poſſe concludere de negocio religionis, reſpondit: ſed apud pontificem Romanum pro officio ſuo diligenter ſe daturum operam de cõgregando concilio generali: ſicut in Auguſtanæ cõfeſsionis exordio legitur. Sed iam ad reges noſtros veniamus, qui, ex qua Carolus Imperator paternũ, ex eadem clariſsima Auſtriæ familia maternum ſuũ genus ducunt. Et ſanctus ille rex Sigiſmundus, eius nominis primus, qui ante annos nõ ita multos in Chriſto obdormiuit,

Principes executores decretorum eccleſiaſticorum.

Actione 1.

Caroli 5. Imp. factũ præclarum.

Sigiſmũdi primi regis Pol. pietas & conſtantia.

miuit, cum alijs heroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide catholica conſtantia quadam & animi robore ſingulari prædi- tus: & qui libenter veſtigijs eius incedit ſereniſsimus filius hic eius eiuſdem nominis ſecundus, quem vtinam paterna felicitate paternos annos aſſequutum, regni huius gubernacula longiſsimo tempore tenentem videamus, nunquid non & ipſi non eodem animo, eadem ſententia, eademq́; religione fuerunt? Poſtularunt ab vtroq; nonnulli (quibus rectè dici potuit, neſcitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno ſuo prædicari permitterent: Reſpondit diuus pater: ſui non eſſe muneris de puritate verbi cognoſcere, ad Epiſcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio ſe etiam ipſum libenter maieſtas eius ſubmitteret, eorumq́; iuriſdictionem ſaluam in omnibus eſſe vellet. Reſpondit ijſdem propè verbis ſereniſsimus filius eius. Neq; dubitandum eſt, quin quotquot ſunt catholici reges & principes, ſi quis eis iudicium de cauſis fidei delatũ vellet, idem omnes vno ſint ore reſpoſuri. Quod ſi maximè ſecus aliquis feciſſe reperiretur, nec allegandus tamen eſt error, nec defendendus, & verum eſt quod prouerbio dicitur: vna hirundo non facit ver. Auſus eſt & re & nomine Baſiliſcus Imperator circulares dare literas, quibus Chalcedonenſe concilium, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipſum fecit epiſcoporum ſuorũ ſententiam ſequutus, qui circularibus eiuſmodi literis etiam ſubſcripſerunt, vt magis exequutoris, quàm iudicis officio functus videri queat. Sed has tamen ipſas circulares literas non ita multò pòſt aboleri, & eis contrarias ſcribi iuſsit, ſicut apud Euagrium, Liberatum, Nicephorũ ſcriptum reperimus. Sed & ante illum Conſtantius Imperator in Arianorum gratiam plus in catholicos epiſcopos, quàm ei competeret ſibi iuris vendicabat: Ad quem ſcribens Oſius epiſcopus Cordubenſis hortatus eſt eum, vt ne ſuos comites ad ſynodos mitteret: Quid enim tale inquit, à Conſtante actum eſt? Aut quis ibi Epiſcopus relegatus? aut quando iudicijs eccleſiaſticis interfuit? aut quis ipſius palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem ſubſcriptio fieret? Deſine quæſo, & memineris te mortalem eſſe: reformida diem iudicij: ſerua te in illam diem purum, ne te miſceas eccleſiaſticis, neq; nobis in hoc genere præcipe, ſed potius ea à nobis diſce. Tibi Deus imperium cõmiſit, nobis quæ ſunt eccleſiæ concredidit. Et quemadmodũ qui tuũ imperium oculis malignis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne quæ ſunt eccleſiæ ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date, ſcriptum eſt, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Neq; igitur fas eſt nobis in terris im-

Sigiſmũdi Augusti reg. Pol. pietas.

Matt. 20.

Euag. lib 3. cap. 4. Liber. ca. 16 breuiar. Niceph. lib. 16. cap. 3. eccle. hiſt.

Epiſcopi iudicant de principibus in cauſis eccleſiaſticis.

ris imperium tenere: neq; tu thymiamatũ & ſacrorũ poteſtatem habes Imperator. Hęc illius epiſtolæ verba in ſua quadam ad ſolitariam vitam agentes epiſtola inſerit Athanaſius: qui nonnullis interiectis: Iſtud eſt, inquit, iudicium Epiſcoporũ. Quid cum eo commune habet Imperator? Sin contrà, iſta minis Cæſaris cõflantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? Quando à condito ęuo auditum eſt? quando iudicium eccleſiæ ab Imperatore authoritatem ſuam accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antehac ſynodi fuerunt, multa iudicia eccleſiæ habita ſunt, ſed neq; patres iſtiuſmodi res principi perſuadere conati ſunt: nec princeps in rebus eccleſiaſticis curioſum ſe præbuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, & per eos in literis ſalutabat Philippenſes, non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit. Nunc autem nouum quoddam ab Ariana hæreſi ſpectaculum editur: conuenerunt in vnum hæretici & imperator Conſtantius, vt ille quidem ſub prætextu Epiſcoporum ſua poteſtate aduerſus eos quos velit vtatur, & tamen in perſequutione mouẽda perſequutor non appelletur, illi verò ſuccincti principis poteſtate inſidias faciunt quibus volunt. Poſt quem Valentinianus Imperator iunior, Iuſtinæ matris impulſu, cum puer adhuc eſſet propemodum, ſibi de fide iudicium vſurpare conatus eſt. Cæterùm his ad eum verbis Ambroſium ſcripſiſſe legimus: Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ cõuenit tuæ, poſtulans vt ipſe iudices legerem, ſicut legiſſet Auxentius, nec tamen expreſſit eorum nomina, qui fuerant poſtulati, ſed id addidit, quod in conſiſtorio eſſet futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui rei reſpondeo, vt arbitror, competenter, nec quiſquam contumacem iudicare me debet, cum hoc aſſeram, quod auguſtæ memoriæ pater tuus non ſolùm ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſanxit ſuis, In cauſa fidei vel eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſſimilis (hæc enim verba reſcripti ſunt) hoc eſt, ſacerdotes de ſacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam ſi aliàs quoq; argueretur Epiſcopus, & morum eſſet examinanda cauſa, etiam hanc voluit ad epiſcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter reſpondit clementiæ tuæ? ille qui te patri ſimilem eſſe deſyderat, an qui vult eſſe diſſimilem? niſi fortè vilis quibuſdam tanti imperatoris exiſtimatur ſententia, cuius & fides, confeſſionis conſtantia probata eſt, & ſapientia, melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audiſti clementiſſime Imperator, in cauſa fidei laicos de Epiſcopo iudicaſſe? Ita ergo quadã adulatione curuabimur, vt ſacerdotalis iuris ſimus im

Epiſtola 32.

 memo-

memores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipſe alijs putem eſſe credendum? Si docendus eſt Epiſcopus à laico, quid ſequitur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus audiat? Epiſcopus diſcat à laico? At certè ſi vel ſcripturarum ſeriē diuinarū, vel vetera tempora retractemus, quis eſt, qui abnuat, in cauſa fidei, in cauſa inquam fidei, Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudicare. Eris Deo fauente etiā ſenectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc cenſebis, qualis ille Epiſcopus ſit, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui dicebat, non eſt meū iudicare inter Epiſcopos, tua nūc dicit clementia, ego debeo iudicare. Neq; verò ſcripſit hæc modò, verū &
Epiſt. 33. dixit Ambroſius, quemadmodum ad ſororem ſcribens ipſe narrat: Noli te grauare, inquit, Imperator, vt putes te in ea, quę diuina ſunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: Eſto Deo ſubditus:
Matt. 22. Scriptū eſt: Quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad ſacerdotem eccleſiæ: Publicorum tibi mœniū ius commiſſum eſt, non ſacrorum. Atq; hæc quidem contra Valentinianum Ambroſius: Qui cùm Aquileienſi concilio interfuiſſet, in quo quidam Arij ſectator Palladius, itidem vt noſtri temporis hæretici, iudicium Epiſcoporum fugiebat, ac alios quoſdam ex vtraq; parte auditores venire volebat, Quos quęris auditores? inquit Ambroſius Sacerdotes de laicis iudicare debent, nō laici de ſacerdotibus. Ac paulò poſt: Etſi in multis impietatibus deprehēſus ſit Palladius, erubeſcimus tamen, vt videatur qui ſacerdotiū ſibi vendicat à laicis eſſe damnatus, qui & in hoc ipſo damnandus eſt, quòd laicorum expectat ſententiam, cum magis de laicis ſacerdotes debeant iudicare. Audin tu Varemunde quid dicat Ambroſius? In cauſa fidei negat laicos vnquàm de Epiſcopo iudicaſſe: in cauſa fidei Epiſcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Epiſcopis iudicare dicit ſolere: nec eſſe dignum cenſet Epiſcopi nomine, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit: Palladium autē vel hoc ipſo nomine damnandum iudicat, quod laicorū expectat ſententiam, cum magis de laicis ſacerdotes debeant iudicare. Quod ſi tyrannicum eſſe putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis ſolos Epiſcopos in concilium admittendos, nónne tyrannum apertè vocas Ambroſium, cuius hæc eſt ſententia? qui mortem priùs appetere, quàm laicis ius ſacerdotale ſubſternere fuit paratus: At quem tu virum inſimulare tanti criminis audes? eum cuius iam inde à mille ducentis annis ſemper in Eccleſia Dei ſacroſancta fuit apud omnes memoria: quē
Ruff. lib. 2. ca. 15. eccle. hiſt. Aug. li. 5 cōfeſ. ca. 13. Ruffinus eccleſiæ murum & turrim validiſsimam: quem Auguſtinus ab illo baptizatus, in optimis notum eſſe ſcribit orbi terræ, &

pium Dei

pium Dei cultorem appellat: quem epiſtola quadam Baſilius celebrat: cui Pelagius quoq; quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quod in eius præcipuè libris Romana fides eluceat, qui ſcriptorum inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituerit: cuius fidem & puriſſimum in ſcripturis ſenſum, ne inimicus quidē auſus ſit reprehendere: quem deniq; tanta fuiſſe vitæ ſanctimonia narrat Auguſtinus, vt eum viuum adhuc etiam dæmones confiterentur, atq; vt ſibi parceret, obſecrarent. Hunc tu talem virum, cui non catholici modò, verùmetiam veritatis hoſtes hæretici, quin & dæmones ipſi, fidei, doctrinæ, ſanctimoniæ, tam illuſtre teſtimonium tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed non eſt tyrannus Varemunde, qui ius ſuum tuetur: ſed Epiſcopi nomine dignus non eſt, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Quin tu potiùs Varemunde gladiatorio quodam animo viam ad tyrannidem affectare videris, qui paſtores loco ſubmoues, qui per vim Epiſcopos iure ſuo ſpoliare, & in ordinem cogere, qui quæ propria eſt eorum iuriſdictio, eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondam Imperator, vt virum hunc ſanctiſsimum, epiſcopale ſuum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & pluſquàm tyrannum appellaret, ſed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multo pòſt pœnituit: informatusq; fide ac inſtitutis catholici principis Theodoſij, tanto in Ambroſium affectu pòſt incubuit, vt quem anteà perſequebatur, eum diligeret: quem antè vt aduerſarium repellebat, eum vt parentem putaret. Pientiſsimus autem Imperator Theodoſius, quamuis propter patratam cędem eccleſiæ primum ingreſſu per Ambroſium prohibitus, deindè iam reconciliatus, cancellos egredi iuſſus eſſet, intra quos myſteria peragebantur, quod Imperatores purpura faceret, ſacerdotes non faceret, non modò tyrannidis ei probrum non obiecit, verùmetiam hac ipſa de cauſa præ cæteris eum Epiſcopi nomine dignum eſſe iudicauit, neque ſe noſſe quenquam affirmauit, qui ſciret Epiſcopum agere, præter vnum Ambroſium. Da Chriſte tales tyrannos Eccleſiæ tuæ multos, qualis vel Ambroſius hic fuit, vel ante eum Babilas à Chryſoſtomo celebratus, vel poſterioribus ſeculis Thomas Cantuarienſis Archiepiſcopus in Anglia, Staniſlaus Cracouienſis Epiſcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Chriſtus autem bonos paſtores vocat, ſi nunc haberet multos Eccleſia, qui laicis ius ſacerdotale non ſubſternerent, qui aſcenderent ex aduerſo, qui murum ſe pro domo Iſraël opponerent, ac ſtarent in prælio in die domini, parati ſemper animas ponere pro ouibus ſuis, neq; tibi vi-

Baſil. epi. 55
Aug. de nup. & concupiſ. lib. 1. ca. 35.
Idem de cura pro mortuis. cap. 17.
Ambr. epiſt. 34.
Theo. lib. 5. cap. 18. eccl. hiſt.

am ad tyrannidem affectare liceret, neque tot lupi graſſarentur in ouili Chriſti, neque tam diu tam fœdè ſciſſam inconſutilem Chriſti tunicam videremus. Quid autem dices Varemunde? ſi quod tu tyrannicum eſſe vis, id iuſtum & legitimum eſſe iudicauerint etiam hi, quorum te partis eſſe non obſcurè fers: qui confeſsionis Auguſtanæ, quàm Chriſtianæ cenſeri malunt? Tanta eſt vis veritatis, vt etiam per hoſtium veritatis iugula nonnunquàm erumpat. Nunquid non hæc verba ſunt veſtræ confeſsionis Auguſtanæ? Secundum Euangelium, ſeu, vt loquuntur, de iure diuino, nulla iuriſdictio competit Epiſcopis, hoc eſt, his, quibus eſt commiſſum miniſterium verbi & ſacramentorum, niſi remittere peccata: item cognoſcere doctrinam, & doctrinam diſſentientem ab Euangelio reijcere, & impios, quorum nota eſt impietas, excludere à communione Eccleſiæ. Audin tu Varemunde, quid illi ipſi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoſcere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reijcere, nulla circumitione vſi, diſertis verbis iuriſdictionis Epiſcoporum eſſe dicunt, atque hac in parte cum catholicis conſentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confeſsione, quam es amplexus, prohibetur, commiſces poteſtates eccleſiaſticam & ciuilem? cur laicos irrumpere iubes in alienum officium? Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipſi concedere coguntur aduerſarij, longiores eſſe nolumus, cùm præſertim inſtituti noſtri non fuerit hoc loco de iuriſdictione Epiſcoporum diſſerere: ſed illud modò propoſitum habuimus, quæ ſit Eccleſia catholica, demonſtrare: quo nomine non pars, neque enim ſunt partes in Eccleſia, verùm totum quiddam ſignificatur. Docet hoc Auguſtinus, explicans illud ex Pſalmo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholica iubilet: Catholica totum tenet: quicunque partem tenet, à toto præciſus eſt, vlulare vult, non iubilare. Non ſunt ergo partes in Eccleſia, quæ totum tenet, in qua idipſum dicunt omnes, vt rectè de ea propheta ſcripſerit: Hieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipſum. Odioſum eſt partis nomen. Siquidem de parte dici volunt, ait Auguſtinus, qui in vnitate non ſunt, de altera parte ſunt, & de ipſa parte aſcendunt, id eſt, extolluntur, & volunt tollere oues. Et alio loco: Væ illis, qui oderunt vnitatem Eccleſiæ, & partes ſibi faciunt in hominibus. Et iterùm: Omnes hæretici in paucis & in parte ſunt. Et ad Seuerinum ſcribens. Catholica græcè appellatur, quod per totum orbem terrarum diffunditur, hanc ignorare nulli licet, ideò ſecundum verbum domin

Partes nō eſſe in Eccleſia

Pſalm. 121.

Aug. de verbis domini ſermo. 49.
Idem Tract. 12. in Ioan.
In Pſal. 31.
Epiſt. 170.
Matt. 5.

domini noſtri Ieſu Chriſti abſcondi non poteſt. Pars autem Donati in ſolis Aphris calumniatur orbi terrarum. Et de baptiſmo contra Donatiſtas: Induentes lupos ſuos pellibus ouium, dicunt, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, & ab vniuerſitate ciuitatis ſuper montem conſtitutæ, ad particulas inſidiarum ſuarum multos ſeparant, & iugulatos abſumunt. Apud eos itaq; partes ſunt, qui ſe præciderunt à catholica, de quibus dicit Iudas, quod ſegregauerunt ſemetipſos. Quomodo autem ſegregauerunt? Segregauerunt ſe ſuo quodam ſingulari iudicio, ſua quadam ſolitaria opinione. Nam cùm idem anteà ſenſiſſent quod nos, ac quod vniuerſa ſentit, ac ſemper ſentit Eccleſia, ab eo poſteà receſſerunt, atq; ita ſingulares quoſdam ſuos intellectus, ſolitarias ſuas opiniones ſequuti, in varias partes diſſecti ſunt. Sic à Cypriano dicitur pars Nouati: & in octaua ſynodo Oecumenica pars Photij: ab Auguſtino pars Maximiniani, pars Primiani, pars Donati ſexcentis in locis. Et ferè videre licet Auguſtinum catholicam, ſiue orbem terrarum, aut totum, Donati parti opponere. Sic ad Honoratum ſcribens: Eccleſia catholica, inquit, eſt etiam in Aphrica, quia per omnes terras eam Deus eſſe voluit, & prædixit: pars autem veſtra, quæ Donati dicitur, non eſt in omnibus illis locis, in quibus & literæ, & ſermo, & facta apoſtolica cucurrerunt. Et ad Donatum: Vtrum nobiſcū in Chriſti pace, in Eccleſiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, an pro nefaria diſſenſione, pro Donati parte, pro ſacrilega diuiſione, importunitatem, noſtræ circa ſe dilectionis diutius ſuſtinere. Et ad Celerem: Nullam fuiſſe iuſtam cauſam, cur ab orbe terrarum, quo Eccleſia catholica diffunditur, ſe pars Donati dirimeret. Et ad Generoſum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Chriſtianitatem orbis terræ, & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in epiſtola Epiſcopi tuæ ciuitatis, anathema eſſe deberet: quia te à toto præcidere & in partem contrudere conaretur, & alienare à promiſsis Dei. Si enim ordo Epiſcoporum ſibi ſuccedentium conſyderandus eſt, quanto certius & verè ſalubriter ab ipſo Petro numeramus? cui totius Eccleſiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meā, & portæ inferorum nō vincent eam. Petro enim ſucceſsit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euariſtus, &c. In hoc ordine ſucceſsionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Et alio loco. Vtrū ſicut à catholicis videbat, ita etiam in parte Donati electi eſſent. Et in eodē libro: Quicunq; recitabantur catholici Epiſcopi ex his locis, vbi non erat pars Donati. Et in Pſalmos ſcribens. Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarum, vnde ſe iſti diuiſerunt, poni-

Lib. 1. cap. 4

Cypr. lib. 1. epiſt. 3.

Aug. ep. 162

Epiſt. 104.

In appendice epiſtolarum.

Epiſt. 8.

Pſalm. 165.

Pſalm. 56.

In breuiculo collationum primi diei. cap. 8.

Cap. 12.

Pſalm. 54.

Pſalm. 54. te & partem Donati. Et in alium Pſalmum ſcribens. Tu qui dimiſiſti vnitatem omnium gentium, & in parte remanſiſti, polluiſti
In Pſal. 56. teſtamentum Chriſti. Et iterùm in alium Pſalmum: Qualem væſaniam patiantur hæretici, quæſo vt attendatis. Illi præciſi à compagine eccleſiæ Chriſti, & partem tenentes, totum omittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo diffuſa eſt gloria Chriſti. Nos autem catholici in omni terra ſumus, quia omni terræ com-
Serm. 31. de verbis Apoſtoli. municamus, quacunq; gloria Chriſti diffuſa eſt. Et de verbis Apoſtoli. Si tu dicis, Chriſtus eſt ſponſus partis Donati, ego tabulas lego, & inuenio eſſe Chriſtum ſponſum Eccleſiæ diffuſæ toto orbe
Lib. 4. ca. 64 Cap. 4. terrarum. Et contra Creſconium. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, ſi & Chriſti pacem non reſpuant in orbem terrarum. Et de vnitate Eccleſiæ. A Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia, ita diſſentiunt, vt eorum communio non ſit cum toto quacunq; diffunditur, ſed in alia parte ſeparata inueniatur. Quod genus
Cap. 84. Cap. 85. loquendi etiam in concilio Aphricano vſurpatum videmus: Vbicunq; catholica fuit, & pars Donati. Et iterùm: Si fortè antiqui catholici ſuum Epiſcopum voluerint, & illi ſuum, qui ex Donati
Cap. 86. parte cõuerſi ſunt. Et paulò pòſt: Si fuerit Epiſcopus ad catholicam ex Donati parte conuerſus. Sic noſtra ætate rectè dicitur pars Lutheri, pars Caluini, ſiue magiſtri illius Zuinglij, pars Balthaſaris Anabaptiſtæ, & aliorum, qui cùm ſint à toto præciſi, Eccleſia &
Chry. omil. in epiſtolam ad Galat. in Eccleſia eſſe deſierunt, cum eccleſiæ nomen, ſicut etiam à Chryſoſtomo traditum legimus, conſenſus concordiæq; nomen ſit: vt qui diſſecti ſunt in varias partes, nequaquàm poſsint appellari hoc cognomine. Nam niſi vna ſit, vnam fidem, vnam ſpem, vnam
1. Cor. 1. Epheſ. 4. 1. Tim. 3. charitatem retinendo, eccleſia dici & eſſe non poteſt. Sicut Chriſtus diuiſus non eſt, ita neq; corpus eius Eccleſia: vnus dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & pater omnium, vna eſt domus Dei viui, ſancta catholica Eccleſia.

TERTIA NOTA ECCLESIÆ, quod ſit vna.

Cap XXV.

ATQVE

ATQVE hæc tertia eſt Eccleſiæ nota, quà di-
noſci poſsit ab ijs, qui vel præciſi ſunt ab ea:
cuius generis ſunt, quibus interdictũ eſt piorũ
cœtu, quos vocamus excõmunicatos, vel qui
ipſi ſe vltrò præciderunt: quales ſunt hæretici
& ſchiſmatici. Quos cùm in tot ſectas miſerè
diſſectos videamus, manet nihilominus Eccle
ſia noſtra catholica vna: de qua ſponſus in Canticis clamat: Vna Cant.6.
eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuæ. Hanc illius vni-
tatem ſignificauit inconſutilis illa Chriſti tunica, quam qui Chriſtũ Ioan.19.
crucifixerunt milites, non ſcindendã, ſed iuxta id, quod prædixerat
propheta, ſortem ſuper eam mittendam eſſe cenſuerunt. Hanc ſi- Pſalm.21.
gnificauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura Exod. 12.
fuit agni illius incontaminati Chriſti, ab origine mũdi occiſi. Hanc Apocal. 13. Epheſ.4.
expreſsit Apoſtolus cùm dixit: Vnũ corpus, vnus ſpiritus, ſicut vo- *Vnitas Eccl.*
cati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Viſibilibus illa rebus, nimi-
rùm ſacramentis, fidei confeſsione, bonis operibus, publicis oratio-
nibus, in locum etiam ſæpè viſibilem, quæ domus orationis dici-
tur, congregatur. Et propterea vocat eam Apoſtolus vnũ corpus,
quod ex multis viſibilibus membris conſtet, ne quis cõmentitiam
aliquam eſſe dicat, quæ ſub hominis aſpectũ non cadat. Porrò qui
congregat eam, qui vitam huic præſtat corpori, Spiritus ſanctus eſt:
Propterea ſpiritũ etiam vnũ appellat, quòd per eam in cordibus ho
minũ diffuſa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis, vt idipſum
dicant, idipſum ſentiant, idem ſapiant oẽs, atq; vnanimes vno ore
honorificẽt Deũ & patrẽ domini noſtri Ieſu Chriſti. Sola ergo ſan- Rom.5.
cta catholica Eccleſia vna eſt, terra eſt vnius labij, vnus in ea Chri- Rom.15. Gen.11.
ſtus adoratur, vna regula veritatis obſeruatur, deniq; multitudinis Actor.4.
credentiũ eſt cor vnũ, & anima vna. Quod etiam Beda teſtatur his Beda in ſecundam epi
verbis: Reuera omnes per orbem catholici, vnam veritatis regulam ſtolã Ioan.
ſequuntur, non autem omnes hæretici & infideles vnanimo errori
conſentiunt, verùm non minus ſemet alterutrum, quàm ipſam ve
ritatis viam impugnant. Videre autem licet admirabilem curam
illius & ſolicitudinem in vnitate ſpiritus retinenda. Cùm enim ex
multis conſtet Eccleſijs, quæ tamen omnes vna ſunt Eccleſia, cùm
per orbem vniuerſum longè lateque diffuſa, linguarumque &
morum in ea ſit magna diuerſitas, eoſdem tamen ritus, eaſdem
vbique ſeruat cæremonias, quin & lingua non niſi vna &
eadem nimirùm Latina ſacrificia peragit, laudeſque Deo decantat,
ea præſertim, quæ eſt occidentis & ſeptentrionis Eccleſia, vt
ſi quis etiam ab extremo orbe veniat homo Chriſtianus, eſſe
ibi cor vnum, animam vnam, ſpiritum vnum intelligat. Nunc

tu mihi

Hæreticorum diſſenſiones. tu mihi eos circumſpice, qui nomē Euangelij prætendentes, vt erro-
ris in eo ſui latebras cōſtituant, ſe ab vna hac ſancta catholica Eccle-
ſia ſegregauerūt, quot homines, tot eſſe propè de dogmatibus fidei
ſententias, neq; nobiſcum magis, quàm ipſos inter ſe digladiari &
diſsidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumen-
tum poſsit. In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui ſi-
bi inuicem ex omni parte conſentiant: quodq́; maiore etiam dignū
eſt admiratione, aliud eos ijſdem de rebus hodie, cras aliud ſentire
Georgij ducis dictum. videas. Hinc illud præclarè dictū à Chriſtiano & catholico principe
Georgio quondam Saxoniæ duce commemoratur: Nam ſcire ſe
quidē dicebat, quid hoc anno crederent vicini ſui Wittembergen-
ſes: quid verò proximè in ſequenti anno credituri eſſent, ſe neſcire,
quòd ſubindè dogmata ſua variarent. Indicant hoc non modò li-
belli eorū, verùm & ritus toties correcti & mutati Conati ſunt illi
alta ſapiendo, & humilibus nō cōſentiendo, turrim Babel extrue-
Rom. 11. re: Ecce aūt, quomodo depreſsit Deus eorū arrogantiā. Quæ fuit a-
Gen. 11. liquando terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarū confuſionē
factam eſſe cernimus, vt non modò mutuò ſe, verùm etiā ipſi ſe nō
intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem ſancta ciuitas Hieruſalem,
cuius participatio in idipſum, ibi nunc facta eſt Babylon mater for-
nicationū, & abominationū, terra facta eſt habitatio dæmoniorū,
& cuſtodia omnis ſpiritus immundi. De vtraq; ciuitate ſic ſcribit
In cap. 5. Marci. venerabilis Beda. Benè in Babylonis conſtructione linguarū vnitas
per ſpiritū ſuperbiæ ſciſſa, in Hieroſolyma eſt per gratiā ſancti ſpi-
ritus linguarū varietas adunata: & illa cōfuſio, hęc viſio pacis inter-
pretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna
fides ac pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos aūt plu-
res ſectæ quàm linguæ diſſociando cōfundunt. Quis aūt alius exitus
Oſeæ 10. eſt expectandus, niſi quē prædixit propheta? Diuiſum eſt, inquit, cor
eorū, nunc interibunt: cū præſertim à Chriſto quoq; dictū ſit, quod
Luc. 11. omne regnū in ſeipſum diuiſum deſolabitur. Bellū hæreticorū pax
Libro 7. de trinitate. eſt Eccleſiæ: Fidē illi noſtram, ſicut ab Hilario ſcriptū eſt, dum ſibi
aduerſantur, confirmant. Neq; verò noſtro tantū hoc æuo ſic acci-
diſſe putandū eſt: Iampridem hoc ita futurum propheta prædixit.
Eſai. 19. Et concurrere, inquit, faciā Ægyptios aduerſus Ægyptios. Scripſit
De præſcriptiōe aduerſus hæretic. etiam antiquiſsimus Tertullianus de ſui temporis hæreticis, quod
etiā à regulis ipſi ſuis variant inter ſe, dum ſuo proindè modulatur
vnuſquiſq; arbitrio quæ accepit, quemadmodū de arbitrio ſuo ea
cōpoſuit ille, qui tradidit. Suo quoq; de ſeculo ſcribit Hilarius: Pe-
In lib. ad Cōſtantium Auguſtum. riculoſum nobis admodum atq; etiam miſerabile eſt, tot nūc fides
exiſtere, quot volūtates: & tot nobis doctrinas eſſe, quot mores: &
tot cauſas

tot cauſas blaſphemariũ pullulare, quod vitia ſunt, dũ aut ira fides ſcribuntur vt volumus, aut ita vt volumus intelliguntur. Et cùm ſecundũ vnum Deũ & vnum dominum, & vnum baptiſma, etiam fides vna ſit, excedimus ab ea fide quæ ſola eſt, & dum plures fiunt, ad id cœperunt eſſe ne vlla ſit. Et in confutatione ſynodi, quæ falſo ſeptima dicta eſt, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatem contempſerint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniformis enim res veritas, mendaciũ autẽ in varia diſtrahitur. Et Nicephorus in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria ſic ſcribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui ſalutis noſtræ curam gerit Deus. Nam adulterina Eccleſiæ dogmata quę paulatim emicuerant, breui ſunt extincta: ita ſeipſis inter ſe abolita, cum alij ſuper alios nouis rebus ſtuderent, atq; inter ſe conflictarentur, nõ aliter quàm fluctuũ commotiones inſurgentes ſubinde atq; decidentes in varias multiplicesq; abeunt formas, & poſtremò vt nihil eorũ appareat euaneſcũt. Contrà veritatis ipſius cauſa tum incrementa ſua capiebat, magisq; indies augebatur, acceſsionẽ quandam & robur certũ ex hæreticorum inſultu ſumens. Semper enim ſibi conſtabat Eccleſiæ catholicę ſplendor & ſtatus, & grauitas eius, modeſtia, libertas, diuinus vitæ morumq; diuerſorum ordo, doctrinæq; ſynceritas apud Græcos ſimul & barbaros mirificè relucere cernebatur. Quoties hæreſis exorta eſt in Eccleſia, non ferè ſola exorta eſt. Nolo hic commemorare Arios, Eunomios, Macedonios, Marciones, quorum ſectæ iam ſunt obſoletæ: quos in partes aliquot fuiſſe diuiſos Ambroſius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoritus, Sozomenus, Nicephorus, ac qui præceſsit hos oẽs Euſebius memoriæ prodiderunt, ita cum eorum eſſent plura nomina, vna tamen eſſet perfidia, impietate nõ diſſonans, cõmunione diſcordans, non diſsimili fraude, ſed cogitatione diſcreta. Neq; dicam de ijs, quibus æuo ſuo ante quadringentos annos idem accidiſſe ſcribit Bernardus. Patrum aut certè auorum noſtrorum memoria ſecta quædam in Boëmia & Morauia nata eſt eorum, qui vtramq; ſpeciẽ Euchariſtiæ neceſſariò ſumi à Chriſtianis omnibus debere contenderent: Nunquid ea ſola fuit? minimè gentiũ. Simul vt ab Eccleſiæ conſenſu ſemel diſceſſum eſt, ita variæ ſunt & multæ ex vna hac hæreſes propagatę, vt, quod omnibus in confeſſo eſt, qui per eas prouincias iter faciũt, intra vnius oppidi mœnia ſex aut ſeptem etiam ſectas reperire liceat, raraq; domus eſt, in qua non aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Sic fit, vbi ab vno, vbi à vero, vbi ab vnius ſanctæ catholicæ eccleſiæ conſenſu diſceditur: Veritas enim haudquaquam eſſe multiplex poteſt: ſed vt

Actione 6. ſecundæ Nicænæ ſynodi.

Lib. 4. ca. 5.

De fide lib. 1 cap. 4. Hæreſi 73. Lib. 1. ca. 25 Lib. 5. ca. 23 & 4. Lib. 2. ca. 29 Lib. 8. ca. 1. Lib. 4. ca. 7. Nice. lib. 12. cap. 29. 30. 31. & 32. eccle. hiſt.

Ber. ſer. 66. in Cant.

ſed vt ſpiritus diuinus vnicus eſt,ita verum,quod illo docente co-
gnoſcitur,non niſi vnum eſt. Atq; ea demùm vera doctrina eſt,&
hoc veros doctores arguit,quemadmodum à maioribus traditum
Li de decretis Nicænæ ſynodi con. Euſebium. eſſe refert Athanaſius, vt eadem inter ſeſe profiteantur,neq; diuerſa
ſentiant, vel inter ipſos, vel à ſuis maioribus diſsidentes. Etenim
qui in hunc modum affecti non ſunt, improbi potiùs quàm veri
doctores dicendi ſunt. Quamobrem euenit eiuſmodi,quod viato-
ribus vſu venire ſolet,ſi quando à recto itinere aberrarunt: Vt enim
illi alias ex alijs ſemitas ingredientes vagantur & errant,nullũ peri-
tum regionum ducem ſequuti, ſic iſti duce carentes Eccleſia, quam
reliquerunt,cùm de rectæ fidei religioniſq; curriculo deflexerint,alia
ex alijs impietatis diuerticula ſunt ingreſsi,capitibuſq; diſſecti,cau-
da verò colligati, in ſola vnius ſanctæ catholicæ Eccleſiæ ſententia
oppugnanda ſunt concordes, haud aliter,quàm olim Herodes &
Ioan. 19. Pilatus inter ſe paulò antè diſsidentes,in domini paſsione fuerunt
In Pſal. 80. amicitia fœderati. Huius rei figurã fuiſſe putat Auguſtinus, quod
Samſon vulpium caudas colligaſſe legitur: Vulpes enim inſidioſos
maximè hæreticos ſignificant, doloſos, fraudulentos, cauernoſis
Cant. 2. anfractibus latentes,& decipientes,de quibus etiam in Canticis di-
citur: Capite nobis vulpeculas exterminantes vineas. De ijs intelli-
Lib. 9. in Apocal. gi vult Rupertus,quod in Apocalypſi ſcriptum eſt: Commandu-
cauerunt linguas ſuas. Quomodo,inquit,commanducauerunt?
nimirùm contra ſemetipſos ſentiendo. Nam contra catholicam
quidem Eccleſiam pari & quaſi concordi malignitatis ſpiritu de-
pugnant,ſed contra ſemetipſos diſcorditer confligendo, hæreſes
multifidas fecerunt, & ita ſuas quiſq; partes defendendo, conten-
dendo,atq; rixando,linguas ſuas commanducant.

QVOD ALITER VNITAS RETINERI NON poteſt,quàm ſi vnus aliquis præſit Eccleſiæ,cui pareant omnes.

Cap. XXVI.

QVAM aũt cauſam eſſe dicemus,quod cũ per-
petuò ſibi cõſtet Eccleſia,ſitq; admirabilis quę
dam in ea fidei dogmatũ conſenſio,qui ſemel
ab ea deſciuerunt, tanta eſt eorũ inter ſe diſtra-
ctio, & opinionũ varietas? Quam aliam? niſi
Colo. 2. quod qui permanent in Eccleſia,fas eis nõ eſt,
vt ambulẽt inflati ſenſu carnis ſuæ, vt ſuos aliquos intellectus adfe-
rant ſin-

rant ſingulares, quos mordicus poſteà tueantur & defendant: ſed cùm ſint vnius corporis membra, cuius caput Chriſtus eſt, neceſſè eſt, vt caput ſuũ teneant, atq; in illius obſequium intellectum ſuum captiuent. Porrò qui caput eſt Eccleſię Chriſtus, ad patrem ſuũ cœleſtem ex hoc mundo migraturus, atq; ita facturus, vt genus humanũ corporali ſua præſentia deſtitueret, cùm ſub ſuæ tempus paſsionis oraſſet patrem, vt eos, quos dederat ſibi, ſeruaret, vt eſſent vnum ſicut ipſe cum patre vnum eſt, quò facilius vnitas hæc ſempiternis temporibus retineri poſſet, aſcenſurus ad patrem, vni curam Eccleſiæ ſuæ mandauit, vni Petro paſcendas oues ſuas commiſit, vnum illum principem deſignauit multis argumentis: vt ipſe quidem in cœlis author eſſet vnitatis perpetuæ, Petrus autem, & quiſquis ei ſucceſsiſſet, eiuſdem retinendæ dux & princeps in terris haberetur. Vnitatis itaq; conſtituendę principiũ Chriſtus, & retinendę per eundem Chriſtum Petrus, & eius ſucceſſor ſtatuitur. Hoc vniuerſa credidit antiquitas: Hoc ſacroſanctum Nicęnum concilium confeſſum eſſe legimus: Hoc modo non ædita voce clamat ipſa natura, quòd non poteſt aliter ordo conſiſtere, non poteſt aliter vnitas in Eccleſia retineri, quàm ſi præſit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in alijs etiam pleriſq; brutis animantibus videre licet: Habent caput vnum, ducem vnum, quem ſequuntur. Sic in arboribus videmus multos ramuſculos ad virgam, multas virgas ad ramum, multos ramos ad ſtipitem, multos ſtipites ad radicem vnam infigi, vt omnia ſocia fiant, & ſuccum, qui eſt in radice, participent: ſicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pinguedinis factus es. Quòd ſi in naturis rerum, multo magis idem fieri neceſſè eſt in humana ſocietate, quæ niſi ab vno aliquo gubernetur, ſtare non poteſt. Propterea dicit dominus per prophetam: Suſcitabo ſuper eos paſtorem vnum. Et rurſus: Paſtor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio: Erit vnus paſtor & vnum ouile. Quem vnum & ſolum bonum paſtorem libenter Chriſtũ agnoſcimus, libenter eum eſſe caput & fundamentũ Eccleſiæ profitemur. Quin & illud non obſcurè ferimus, nos credere, quòd ſolus ille ſufficiat ad Eccleſiam ſuam regendam, gubernandam, & in vnitate conſeruandam. Cæterùm ſicut ipſe eſt, qui ſacramenta perficit omnia, ipſe eſt qui baptizat, ipſe eſt qui peccata dimittit, ipſe eſt verus ſacerdos, qui cùm ſemetipſum ſemel obtulerit in ara crucis, ſua virtute corpus ſuum & ſanguinem ex eo quod panis erat & vinum conficit, vt iterùm offeratur non in mortem, ſed in mortis recordationem: & tamen quia cum ſuis fidelibus nõ erat in corpore permanſurus, miniſtros elegit, quibus in ſacramentis adminiſtrandis vteretur: Sic ipſe ca-

2.Cor. 10.
Vnitatis eccleſiaſticæ cauſa
Ioan. 18.
Ioan. 21.
Rom. 11.
Ezech. 34.
Ezech. 37.
Ioan. 10.

put, ipſe gubernator eſt Eccleſiæ ſuæ, ipſe ordinem in ea ſimul & vnitatem cõſeruat. Quoniã verò præſentiam ſui corporalem & viſibilem Eccleſiæ ſubtracturus erat, vnius vti miniſterio voluit, per quem vnitas hæc retineretur, cui præ cæteris oues loco ſui paſcendas commiſit, ac à ſeipſo petitum cognomẽ tribuit. Nam cùm petram eſſe Chriſtum dicat Apoſtolus, cum Petro in conſortiũ indiuiduæ vnitatis aſſumpto nomen hoc communicare dignatus eſt: Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc petrã ædificabo Eccleſiã meam. Quibus verbis cũ vno ore à ſanctis Patrib⁹ tam Græcis quàm Latinis Eccleſia ſuper Petrum ædificata dicitur, tantum abeſt, vt quicquam ea re Chriſti gloriæ detractum exiſtimari poſsit, magis vt etiam illuſtrata videatur. Neq; enim quiſquam eſt, qui eat inficias: quin illud vniuerſa prædicat Eccleſia, Chriſtũ eſſe petram illam inuiolabilem, eſſe lapidem illum angularẽ, qui fecit vtraq; vnũ, eſſe fundamentum, præter quod nemo poteſt aliud ponere. Sed cùm verum ſit illud, quod à diuo Dionyſio ſcriptum eſt: Bonum eſſe ſui ipſius maximè diffuſiuum & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam illuſtrandam, ad incredibilem ſui bonitatem toti mundo manifeſtandam, quàm ſi quod ipſi poteſtate proprium eſt, id participatione quadam eſſe ſibi cum homine commune voluiſſe diceretur? Nunquid non ſolus ipſe eſt lux inacceſsibilis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? & tamẽ Apoſtolis dixiſſe legitur: Vos eſtis lux mũdi. Nunquid non ipſe ſolus bonus eſt? nam nemo bonus niſi Deus: Sunt & hęc tamen illius verba: Bonus homo de theſauro cordis ſui profert bona, Nunquid non ſolus ipſe peccata remittit? nam hoc non eſt niſi Dei proprium: eandem tamen poteſtatem ſacerdotibus quoq; conceſsit, dicens: Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis. Sed quid opus eſt hæc enumerando recenſere? Poteſtne quicquam eſſe glorioſius, quàm & dici, & eſſe Dei filium? Hanc quoq; gloriam adeò non inuidit mortalium generi ſumma illa bonitas, vt quòd ſolus ipſe natura eſt, nos quoq; per adoptionis gratiã Dei patris filios & hæredes, fratres autem ſuos & cohæredes eſſe vellet. Et non intelligunt ſpiritus iſti fanatici, iuſto Dei iudicio in reprobum ſenſum dati, ſe eſſe potius, qui Chriſti gloriã obſcurent, dum de illius bonitate detrahunt, qua ille tanta eſt, vt cùm ſemetipſum tradiderit, cùm ſanguinem ſuum pro nobis fuderit, veriſimile non ſit, eſſe quicquam, quod communicare nobiſcum paratus non ſit: cùm pręſertim iſta cauſa fuerit, quamobrem Dei filius hominis filius fieri dignatus eſt, vt hominum filijs, Dei filijs eſſe liceret. Adducens hunc Euangelij locũ Baſilius de pœnitentia: Etiamſi petra

Ioan. 21. 1. Cor. 10. Matth. 16. *Eccleſia ſuper Petrum ædificata.* Epheſ. 2. 1. Cor. 3. De diuinis nominibus cap. 4. Ioan. 8. Matth. 6. Matth 19. Luc. 5. Ioan. 20. Rom. 8. Baſilius.

eſt, inquit, non vt Chriſtus petra eſt, ſed vt Petrus petra. Chriſtus enim reuera petra eſt immobilis & inconcuſſa, Petrus verò propter hanc petram. Largitur enim Deus ſuas dignitates, non euacuans ſe, ſed habens dat. Lux eſt, vos eſtis, inquit, lux mūdi. Sacerdos eſt, ſacerdotes facit. Ouis eſt, ecce, inquit, mitto vos tanquā oues in medio luporū. Petra eſt, petram facit, & quæ propria ſunt illius largitur ſeruis. Hoc ſignum eſt aliquē eſſe diuitem, habere & largiri. At noſtri diuites quando largiuntur, imminuunt aliquid ex ijs quę habent, non enim verè ſunt diuites, aliena ſunt quæ poſsidemus: hic verò ſic diues eſt, vt quantūcunq; largiatur, nihilominus ęquè diues maneat, tanquā fons quidam perennis, quantumcunq; ex eo hauſeris, fluxus non imminuitur. Cui non diſsimilia ſcribit, qui libenter eū imitatur, Ambroſius. Cōtinet itaq; virtute ſua molem Eccleſiæ Chriſtus, ac inuiſibiliter eam gubernat: ſed quemadmodum in ſacramentis cùm ipſe ſolus inuiſibiliter operetur omnia, miniſterio tamen vtitur viſibilium ſacerdotum: ſic viſibilem in terris elegit miniſtrum, per quem Eccleſiæ molem hanc ſuſtineret, per quē gregem ſuū viſibilem inuiſibilis ipſe gubernaret. Eſt igitur petra Chriſtus, eſt petra fides de Chriſto, quam confeſſus eſt Petrus: eſt petra Petrus ipſe cōfitens Chriſtū. Hæc adeò ſibi nō aduerſantur, vt niſi credas Eccleſiam ſuper Petrum confitentem Chriſtum ædificatam eſſe, nihil credas, nec vbi ſit Eccleſia ſcire queas. Nam ſi petram nolis niſi Chriſtum ipſum intelligere, quod futurū Chriſtus prædixit, dicet Lutherus, Ecce hic eſt Chriſtus: dicet Zuinglius, ſiue Caluinus, ecce hic eſt: Anabaptiſtæ contrà apud neutrum eſſe dicent, ſed ſibi ſolis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient: idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quàm commentitia erit Eccleſia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnoſci poterit? Si verò petram interpreteris fidem, quam confeſſus eſt Petrus, idem illud eueniet. Nam & hanc iſti certatim ad ſe rapient, ſibiq; ſinguli certatim vſurpabunt. Quamobrem ſi talem eſſe volumus Eccleſiā, quę videri & agnoſci poſsit, neceſſe eſt, vt viſibilem eſſe petram ſtatuamus, ſuper quam illa ſit viſibilis ędificata, vt petrę nomine Petrum Petriq; ſucceſſorem confitentē Chriſtū intelligi velimus. Hoc eſt, quod dicit Hieronymus: Super Petrū fundatur Eccleſia, licet idipſum in alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, & cuncti claues regni cœlorū accipiant, vt ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur, tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite conſtituto ſchiſmatis tollatur occaſio. Quod ante illum ſcriptum erat etiam à Cypriano. Hoc erant vtique cæteri, inquit, Apoſtoli, quod fuit Petrus, pari conſortio præditi honoris & poteſtatis, ſed exordiū ab vnitate pro-

Amb. in Lu. cap. 9.

Luc. 17.

Li. 1. contra Iouinianū.

De ſimplic. prēlatorum.

ficiſcitur, vt Eccleſia vna monſtretur. Sed & ante hunc Anacletus,
Epiſt. 3. qui vixit Apoſtolorum temporibus: Licet omnes, inquit, pares eſ-
ſent Apoſtoli, Petro tamen à domino eſt conceſſum, & ipſi inter
ſeidipſum voluerunt, vt reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, &
Cephas, id eſt caput & principiū teneret Apoſtolorū. Quoniã itaq;
vna eſt Eccleſia, ſuper vnū, qui claues eius accepit voce domini fun-
data eſt, per quem fit, vt Epiſcopatus etiam vnus ſit multorum E-
Li.4.epiſt 2. piſcoporum concordi numeroſitate diffuſus: ſicut ad Iubaianum,
Hier contra Luciferian. & ad Antonianū ſcribens teſtatur Cyprianus. Hieronymus quo-
que ſalutem Eccleſiæ dicit à ſummi ſacerdotis dignitate pendere,
cui ſi non exors quædam, & ab omnibus eminens detur poteſtas,
tot in Eccleſijs efficientur ſchiſmata, quot ſacerdotes. Neque enim
aliunde ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt, quàm inde, quòd ſacer-
doti Dei nō obtemperatur, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, & Eccle-
ſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & ho-
mo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur:
quemadmodum ad Florentium Pupianum, & ad Corneliū ſcri-
Lib 4.epi 9. bens teſtatur ſanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaq; toti præ-
Lib.1.epi.3. eſſe Eccleſiæ vſq; eò neceſſarium eſt, vt abſq; hoc Eccleſia vna eſſe
non poſsit. Vnus autem hic Petri Apoſtoli ſucceſſor ſit oportet:
atq; inde eſt, quòd Eccleſia noſtra, quemadmodum vna, ita etiam
Apoſtolica dicitur.

QVARTA ECCLESIÆ NOTA, *quòd ſit Apoſtolica.*

Cap. XXVII.

ET hæc quarta iam eſt Eccleſiæ nota. Cùm autem vocamus eam Apoſtolicam, non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neq; enim ab Apoſtolis, quemadmodum anteà dictum eſt, verùm ab ipſo Adam, ſiue filio eius Abel exordium ſumpſit Eccleſia, quæ ædificata eſt ſu-
Epheſ. 2. per fundamentū Apoſtolorum & Prophetarum. Nam quod Apoſtoli factum eſſe prædicauerunt, id Prophetæ futurum prædixe-
Apoſtolica Eccleſia. runt. Dicitur itaq; Eccleſia Apoſtolica, in qua & doctrina Apoſtolorum, & legitima eſt Epiſcoporum ſucceſsio, à temporibus Apo-
Apoſtolica doctrina. ſtolorū ad hæc vſq; noſtra deducta. Porrò doctrina Apoſtolorum non ſcripto tantùm, verùm & traditione cōſtat: quos, quę ad conſtituendam Eccleſiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus

ritus & cęremonias pertinent,multa docuiſſe dubium non eſt,quæ nuſquàm ſcripta reperiuntur. Scribēs ad Theſſalonicenſes Apoſtolus dicit, State & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem,ſiue per epiſtolā noſtram. Quibus verbis palàm indicat,præter ea,quæ ſcripſerat,ſe non minus pręclara,quin & præclariora ſolo ſermone docuiſſe, cùm ſermonē prius, quàm epiſtolam nominat. Id quod vel inde magis etiam liquet, quòd qua ratione cœnæ dominicæ memoria celebrari debeat, verbo tradidiſſe videtur. Ita enim dicit ſcribens ad Corinthios:Cætera (nimirùm de Sacramento Euchariſtię)cùm venero diſponam. Ex quo loco ſcribens ad Ianuarium colligit Auguſtinus,à Paulo totum illum ordinem agendi, quem vniuerſa per orbem eccleſia tenet, inſtitutum eſſe, quod nulla morū diuerſitate varietur. Alio quoq; loco dicit Paulus:Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores eſtis,& ſicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. Rurſus Timotheo ſcribens: Quæ audiſti,inquit,à me per multos teſtes, hæc cōmenda fidelibus hominibus,qui idonei erūt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet,quod etiam ab Iręneo ſcriptum eſt: de multis rebus quę literis mandatæ non erant, edoctam ab Apoſtolis recentem illam eccleſiā fuiſſe, quę ſucceſſores Apoſtolorū Epiſcopi ſibi per manus ab illis tradita,ſuis viciſsim ipſi ſucceſſoribus eccleſiæq; tradiderūt. Quamobrem quiſquis Apoſtolicā eccleſiam credere ſe profitetur, eum nō modò quæ ſcripta, verumetiam quę viua voce tradita ſunt per Apoſtolos, tenere oportet: Quę niſi recepta fuerint, de ſumma fidei noſtrę periclitabimur. Neq; enim alia re magis differre viſi ſunt à catholicis hæretici pleriq;, quàm quòd hi ſolas recipiebant ſcripturas, illi verò traditionibus etiam eccleſiaſticis inhærendum eſſe cenſebant. Sic Hilarius, ſuo quoq; tempore cùm dixiſſet quidā: Nolo verba quę non ſcripta ſunt dici. Dic, inquit,prius ſi rectè dici putas: Nolo aduerſus noua venena nouas medicamentorū comparationes, nolo aduerſus nouos hoſtes noua bella: nolo aduerſus nouas inſidias conſilia recentia. Athanaſij verba ſunt hæc, cùm ex Theognoſto,Dionyſio Alexandrino,& Origene probaſſet,filium eiuſdem eſſe cum patre eſſentiæ. Ecce, inquit,nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuiſſe hanc ſententiam demonſtrauimus. Vos autem ô noui Iudæi & Caiphæ diſcipuli,quos tandem nominum veſtrorum poteſtis oſtendere progenitores? Hoc eſt,quod apud Theodoritum legimus, ex non ſcriptis ſermonibus, piè tamen intellectis, Arianos eſſe damnatos. Nam cùm reijcerent illi vocem Homouſij,propterea quòd nuſquàm in ſcripturis reperiretur, Athanaſius & qui cum eo faciebant Epiſcopi catholici, teſtimonio

3. Theſſ. 2.
Traditiones Apoſtolicæ.
1. Cor. 11.
Epiſt. 118. cap. 6.
1. Cor. 11.
2. Tim. 2.
Li. 3. cap. 4.
In lib. ad Cōſtātium Auguſtum.
Hæretici traditionibus cō uicti.
In lib. de decretis Nicenæ Synodi contra Euſebium.
Lib. 1. ca. 8.

monio patrum, qui doctrinam hanc ab Apoſtolis receperant, eos refellebant. Nam Apoſtolorum eſſe traditionem, quòd filius eiuſdem cum patre ſit ſubſtantię, Felix Pontifex ad Benignũ ſcribens teſtatur. E ſcripturis Eluidius Marię perpetuã virginitatem: è ſcripturis Donatiſtæ paruulorum baptiſmũ impugnabãt: Sed ſicut illum Hieronymus, ita hos Auguſtinus Eccleſię traditione refellit: Cuius tantã eſſe vim Paulus voluit, vt non dubitanter diceret: Etiãſi nos, aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterquàm quod euangelizauimus vobis, anathema ſit: Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis euãgelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Nõ dixit, ſi quis vos docuerit aliter, quã ſcripſit Matthęus, aut Marcus, aut Lucas, aut Ioannes, aut quàm ipſi ſcripſimus, ſed præter id quod euangelizauimus, hoc eſt, prædicauimus vobis, præter id quod ipſi coràm docuimus, & cõcionando tradidimꝰ vobis, præter id quod accepiſtis, hoc eſt, audiuiſtis, & corã didiciſtis à nobis. Quatuor eſſe Euãgelia, quæ ſcriptura nobis prodit: & tamẽ ſi quis ea non credat, hæreticus eſt. Credimus igitur, non quia ſcriptũ eſt, ſed quia ſic ab Apoſtolis legitima Epiſcoporum & ſacerdotũ ſucceſsione per manus nobis traditũ eſt. Ad eundẽ modũ, tres perſonas Deum vnũ eſſe, nulla nobis expreſſè tradit ſcriptura, atq; adeò ne reperitur quidem perſonæ nomen in ſcripturis de Deo dictum, ſicut nec Trinitatis: nos tamen tres perſonas dicimus, nõ quia ſcriptura dicit, inquit Auguſtinus, ſed quia ſcriptura non cõtradicit, & quia ſic ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus traditum accepimus, quorum etiam eſſe traditionem, vt paruuli baptizentur Dionyſius & Origenes teſtantur: Sed & quòd in Miſſæ ſacrificio pro defunctis oratur, Apoſtolorũ eſſe traditionem narrat Chryſoſtomus. Quod de maioribus Eccleſiæ cauſis ad ſedem Apoſtolicam ſit referendũ, Apoſtolos inſtituiſſe ſcribit Zepherinus pontifex et martyr: quamuis ante eum, alij quoq; nonnulli. Symbolum quod vocant Apoſtolicum, ab Apoſtolis confectum eſſe narrant Clemens, Cyprianus, vel potiùs Ruffinus: illius enim videtur eſſe ſymboli explicatio, quæ Cypriano quoq; inſcribitur, Hieronymus, Auguſtinus, Leo pontifex, & alij. Neq; tamen vel in actis Apoſtolorum, vel in reliqua noui Teſtamenti ſcriptura vniuerſa, vlla fit eius rei mentio. Sed quorſum attinet ſingulas Apoſtolorum traditiones enumerare, quarũ bonam partem inuenire licet apud Iuſtinum, Origenem, Tertullianũ, Athanaſium, Baſiliũ, Hieronymum. Multa eſſe refert Auguſtinus, quæ neq; in literis Apoſtolorũ, neq; in concilijs poſteriorũ reperiuntur, & tamẽ quia per vniuerſam cuſtodiũtur Eccleſiam, non niſi ab ipſis Apoſtolis tradita & cõmendata credũtur.

QVOD

Galat. 1.

Quæ ſcripta non ſint, credantur tamẽ.

Aug. Lib. 7. de trin ca. 4.
Dion. ca. 7. eccl. Hiera.
Orig. li. 5. in epiſt. ad Ro.
Chryſ omil. 3. in epi. ad Phili.
Clem. in epi. ad Iacobum fratrem Domini.
Hieron. ad Pammachium aduerſus hęreſes Ioãnis Hieroſolymita.
Auguſt. ſer. 115. & 121. de tempore.
Leo epiſtola 24 & 13.
Iuſt. Quæſt. 115. & 118. ad orthodoxos.
Orig. omi 5. in Nũeros.
Tertu. de corona militis.
Athan. in li. de varijs quęſtionibꝰ.
Baſil. li. de ſpiritu ſancto ca. 28. & 29.
Hiero. cont. Luciferianũ
Auguſt. li 2. ca. 7. de baptiſmo paruulorum.

QVOD, VBI LEGITIMA EPISCOPORVM ſucceßio eſt, ibi doctrina Apoſtolorum, ibi vera eſt vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia.

Cap. XXVIII.

DIdicimus ergò iam, ibi eſſe Apoſtolicā eccleſiā, vbi eſt doctrina Apoſtolorum. Porrò doctrina Apoſtolorū ibi eſt, vbi eſt legitima Epiſcoporum ſucceſsio, à temporibus Apoſtolorum ad hæc vſq; noſtra: quæ ſucceſsio vbi non eſt, ibi non eſt Eccleſia Chriſti, ſed Satanę Synagoga. Hanc Eccleſiæ notam quia non habent, non agnoſcunt hæretici: nam neq; traditiones Apoſtolicas admittunt, cum Arianis atq; alijs hæreticis nihil præter ſcripturas recipientes: neq; ferre poſſunt aures eorum, vt de legitima Epiſcoporum ſucceſsione quicquā dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda eſt nota hæc, quantò magis abhorrere ab illa hæreticos & ſchiſmaticos videmus, quandoquidem non fuit ferè quiſquam ſanctorum patrum, qui non eam inter præcipuas Eccleſiæ notas numerauerit. Irenæus Apoſtolorum temporibus fuit proximus, eius hæc verba ſunt: Agnitio vera, eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſiæ ſtatus in vniuerſo mundo, ſecundum ſucceſsiones Epiſcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoq; loco eſt, Eccleſiam tradiderūt, quæ peruenit vſq; ad nos cuſtodita. Et alio loco ijs tantū Epiſcopis obedire iubet, qui ſucceſsionem habent ab Apoſtolis, qui cū ſucceſsione Epiſcopatus chariſma veritatis certū acceperunt: Reliquos verò, qui abſiſtūt à principali ſucceſsione, quocunq; loco colligantur, ſuſpectos haberi vult. Neq; multò poſterior Tertullianus, vbi de hæreticis ait: Cupio, inquit, oſtendāt mihi, ex qua authoritate prodierint: edant origines Eccleſiarū ſuarū, euoluant ordinē Epiſcoporū ſuorum ita per ſucceſsiones ab initio decurrentē, vt primus ille Epiſcopus, aliquē ex Apoſtolis vel Apoſtolicis viris, qui tamē cū Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit authorē & anteceſſorē. Hoc eñ modo Eccleſię Apoſtolicę cēſus ſuos deferūt, ſicut Eccleſia Smyrneorū Polycarpū à Ioanne collocatū refert, ſicut Romanorū Clementē, à Petro ordinatū edit, proinde vtiq; & cæterę exhibēt, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatu cōſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeāt. Confingant tale aliquid hæretici. Qui verò fuit propemodum æqualis eius Origenes: Cùm, inquit, multi ſint, qui ſe putent ſentire,

Epiſcoporum ſucceſsio. Li. 4. ca. 63.

Li. 4. ca 43.

De præſcr. aduerſus hæreticos.

In procœmio li. 1. Periarchon.

quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diuerſa à prioribus ſentiant, ſeruetur verò Eccleſiaſtica prædicatio, per ſucceſsionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & vſq; ad præſens in Eccleſijs permanens: Illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione. Porrò Cyprianus tantum huic notæ tribuit, vt Eccleſiam eſſe dicat, plebē ſacerdoti ſuo adunatam, & paſtori ſuo gregem adhęrentem. Ac adducens verba illa Petri: Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, ſuper quem ædificanda erat Eccleſia, docens, etſi contumax & ſuperba audire nolentiū multitudo diſcedat, quòd Eccleſia tamen Chriſtianorum non recedit. Ad extremum ſcire debes, inquit, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, & ſi qui cū Epiſcopo nō ſint, in Eccleſia non eſſe, & fruſtrà ſibi blandiri eos, qui pacem cum ſacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cùm Eccleſia quæ catholica vna eſt, ſciſſa non ſit, neq; diuiſa, ſed ſit vtiq; connexa, & cohærentium ſibi inuicem ſacerdotum glutino copulata. Ac rurſus ad Magnum ſcribens: Eccleſia, inquit, vna eſt, quæ vna intus eſſe & foris non poteſt. Si enim apud Nouatianū eſt, apud Cornelium non fuit: ſi verò apud Cornelium fuit, qui Epiſcopo Fabiano legitima ordinatione ſucceſsit, Nouatianus in eccleſia non eſt. Ibi indicauit eccleſiam eſſe Cyprianus, vbi fuiſſet Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio eſſe, idem eſſe ſcribit, quod cum catholica eccleſia communicare. Neque diſsimiliter Hieronymus, qui ſcribens ad Damaſum: Faceſſat, inquit, inuidia, Romani culminis recedat ambitio, cum ſucceſſore piſcatoris & diſcipulo crucis loquor. Ego nullum primum niſi Chriſtū ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri communione conſocior, ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio: Quicunq; extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt: Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Ac paulò pòſt: Nō noui, inquit, Vitalē, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum: quicunq; tecū non colligit, ſpargit: qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. Sic ille vir ſanctiſsimus iuxta ac doctiſsimus, quicunq; cum ſucceſſore piſcatoris Damaſo Papa non colligerent, Sataniſtas & Antichriſtos eos haberi voluit: ita nihil habere cum illis commune volebat. Quod apertius etiam in proximè inſequēti ſcribit epiſtola: In tres, inquit, partes ſciſſa eccleſia, ad ſe rapere me feſtinat: Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atq; Paulinus tibi hærere ſe dicunt: poſſem credere, ſi hoc vnus aſſereret: nunc aut duo mentiuntur, aut oēs. Tanta fuit Apoſtolicę ſedis authoritas, vt illi ſe hęrere etiam hęretici fingerent, cui qui non eſſet iunctus, eum pro ſuo nō habebat

Li.4. Epi.9. | Ioan. 6. | Li. 1. epi.6. | Li. 4. epi. 2. | Hier. in epiſ. ad Damaſ. | Geneſ. 7.

habebat Hieronymus. Qui quod eo loco ſcribit, idem etiã Theodoritus teſtatur de Paulino, deq; Apollinari, quod aſſeuerabat vterq; ſe cum Damaſo ſentire, quò facilius morbũ ſuum tegere poſſet. Auguſtinus in pluribus locis notam hanc agnoſcit: qui diſertis etiam verbis extra Eccleſiam eſſe pronunciat, qui relicto Epiſcopo, Dei ordinatione ſuccedanea præſidente, aut ſibimetipſis, aut ſemetipſos conſtituunt Epiſcopos, Præpoſitos, Primates. Cuius hæc etiam verba leguntur. Multa ſunt quæ me in Eccleſiæ gremio iuſtiſsimè tenent. Tenet conſenſio populorũ, atq; gentium, tenet authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata, tenet ab ipſa ſede Apoſtoli Petri, cui paſcendas oues ſuas Dominus poſt reſurrectionem ſuam commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſacerdotum ſucceſsio: tenet poſtremò ipſum catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hęreſes ſic iſta ſola Eccleſia obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur? nullus hæreticorum vel baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere. Rurſus in Pſalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, ſacerdotes vel ab ipſa Petri ſede, & in ordine illo patrum quis cui ſucceſsit videte: ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ. Quod autẽ in eo Pſalmo ſcripſit, in epiſtola ad Generoſum ipſe fecit, ac Romanos Epiſcopos inuicem ſibi ſuccedentes enumerauit à Petro vſq; ad Anaſtaſium: Quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, ſucceſsionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Quod idẽ ab Optato quoq;, qui fuit æqualis Auguſtini, factum legimus. Is contra Parmenianum ſcribens, eum ſcire dicit Petro primo cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo vno cathedræ vnitas ab omnibus ſeruaretur, vt iam ſchiſmaticus eſſet, qui contra ſingularem cathedram alteram collocaret. Ergò cathedra vnica quæ eſt prima, ſedet prior Petrus, cui ſucceſsit Linus, ac enumeratis vſq; ad Syricium, qui tum in cathedra ſedebat, Romanis Pontificibus: Veſtræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctã Eccleſiam vendicare. Simili enumeratione ſucceſsionis Pontificum Romanorũ, vſus eſt antiquiſsimus Irenæus: Quo in loco ſimul illud aſſeuerat, quòd ad Romanã Eccleſiam, propter potentiorem principalitatẽ, neceſſè eſt oẽm cõuenire Eccleſiã, hoc eſt, eos qui ſunt vndiq; fideles, in qua ſemper cõſeruata eſt ea, quę eſt ab Apoſtolis, traditio. Enumerationem aũt Irenęi tranſcripſit in Eccleſiaſticã ſuam hiſtoriã Euſebius. Longum eſſet ſingulos enumerando recenſere, qui ex hac nota ſucceſsionis

Li.5. cap. 3.

Aug. contra Epiſt. Manichæi cap. 4.

Idẽ in principio tomi 7

Epiſt. 165.

Li. 2. contra Donatiſtas.

Li. 3. cap. 3.

Lib. 5. ca. 6. Eccleſ. hiſt.

ceſsionis Apoſtolicæ Eccleſiam agnoſcendam eſſe putauerũt. Qua in ſententia cùm fuerint antiquiſsimi, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, Optatus, nota hæc Eccleſiæ, quam ſancti Patres agnoſcunt, vna omnium clariſsima, maximeq́; Eccleſiæ propria eſt habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam ſibi nulla ratione poſſunt arrogare. Quibus & nos cum Tertulliano & Optato dicere poſſumus: Oſtendant ex qua authoritate prodierunt: edant origines Eccleſiarum ſuarũ: euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum: reddant originem cathedræ ſuæ: confingant ſaltem aliquid de ſucceſsione legitima: ſed neq; quod confingant habent. Nam illud in confeſſo eſt, non modò nullam eſſe apud illos ſacerdotum & Epiſcoporum ſucceſsionem, qui ante triginta hos annos nati ſunt, verumetiam eorũ Eccleſias nunc quoq; ſacerdotibus & Epiſcopis legitimè ordinatis, præterquam ſi qui à catholica defecerunt, prorſus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet ſicut ſacrificio, ita & ſacerdotio deſtituta, in horrea nonnulla, pleraq; in ſtabula vel in caulas conuerſa. Egregia verò Eccleſia, in qua nullus Epiſcopus, nullus ſacerdos, nullum eſt ſacrificium: in qua cuiuis de fece vulgi prorſus illotis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad verbi miniſterium citra vocationem vllam legitimam, accedere licet. Quare cùm ipſi in Eccleſia non ſint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla ſit Eccleſia. Cùm enim niſi vna ſit, vlla eſſe non poſsit, vna autem eſſe nequeat, niſi ex vno pendeat, qui præſit omnibus, ad vnum hunc expugnandum ſuas omnes machinas conuertunt. Quod ideò per membra ſua facit Satanas, ſicut à Cypriano ſcriptum eſt, ideò præpoſitum Eccleſiæ ſua infeſtatione perſequitur, vt gubernatore ſublato atrocius atque violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Itaque Sataniſtarum non eſt maius aliud ſtudium, quàm, vt quem Chriſti vicarium, quem Petri ſucceſſorem eſſe vident, cuius miniſterio fieri perſpiciunt, vt in Eccleſia ſpiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius authoritati detrahant, eum inuiſum & exoſum reddant omnibus: Aliter enim diſpergere cum Satana nõ poſſunt niſi quo miniſtro Chriſtus vtitur in colligendo grege ſuo, quẽ precioſo ſanguine ſuo redimere dignatus eſt, ab eo quàm fieri poſsit, maximè voluntates hominũ auerſas reddant. Quemadmodũ qui vult regnũ euerſum, aut aliquã in eo ſeditionẽ concitatam, caput regni petit imprimis, illud famoſis libellis proſcindit, & quibuſcunq; poteſt artibus in odiũ & contemptũ omnium adducere conatur: Sic illi, dum hoc vnum ſtudent, vt Eccleſiam perturbent, vt illius vnitatem ſcindant, caput Eccleſiæ ſub Chriſto capite quibus modis

Hæreticorũ ſtudiũ in euertẽdo Papatu.
Li. 1. Epi. 3.

dis poſſunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit Satanas, quod etiam à Cypriano ſcriptũ eſt, concordiã ſimul iunctam omninò vinci non poſſe. Quamobrẽ ſicut lupus ouem à grege ſecernere, ſicut accipiter columbam ab agmine volantium ſeparare, ſic ille, cùm ſibi ſatis aduerſus omnes virium non eſſe videat, circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum, ac per quem fieri videt, vt ſimul iungantur omnes, eum omni ratione cupit euerſum. Lib.1.Epi.1
Sed eæ Satanæ inſidiæ cauendæ ſunt pijs omnibus, tantoq; maiore ſtudio enitendum illis eſt, vt in vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia perſeuerẽt, quemq; illi præſidere ſuo loco Chriſtus voluit, ei dicto ſint audientes, ad eum, ſi qua ſit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referãt. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipſis Apoſtolis inſtitutum eſt, neque ſecùs fuit vnquàm in Eccleſia catholica obſeruatum. Habentur libri conciliorum, in quos non modò acta Synodorum, verumetiam epiſtolæ multorũ ſanctorum pontificum & martyrum ſunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euariſti, Alexandri, Zepherini, Marcellini, Cornelij, Lutij, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocentij, Damaſi, Leonis, Agathonis, Gelaſij, Hormiſdæ epiſtolas, non aliter ſe rem habere perſpiciet. Verùm & ex quatuor illis concilijs, quæ haud aliter atq; quatuor Euangelia recipiuntur ab omnibus ijs, qui Chriſtiani cenſeri volunt, idipſum cognoſcet. Neque diuerſum reperiet in Eccleſiaſtica hiſtoria, vbi commemoratur concilium quoddam Antiochiæ celebratum, authoritatem vel hoc nomine non habuiſſe, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Epiſcopus, nec in locum ſuum aliquem deſtinauit, cùm vtique regula Eccleſiaſtica iubeat, non oportere præter ſententiam Romani Pontificis concilia celebrari. Extat inter Auguſtini epiſtolas vna patrum concilij Carthaginenſis: in qua petunt ab Innocentio Papa, vt concilij ſui ſtatutis Apoſtolicæ ſedis adhibeatur authoritas. Extat & alia eiuſdem argumenti, ab Auguſtino & cæteris Epiſcopis in concilio Mileuitano congregatis ſcripta: Cui reſpondens Innocentius, Diligenter, inquit, & congruè Apoſtolico conſulitis honori: honori inquã illius, quem ſollicitudo manet omnium Eccleſiarum, ſuper anxijs rebus, quæ ſit tenenda ſententia, antiquę ſcilicet regulæ formam ſequuti, quam toto ſemper ab orbe mecum nouiſtis eſſe ſeruatam. Ac paulò pòſt: Scientes quòd per omnes prouincias, de Apoſtolico fonte petentibus reſponſa ſemper emanant, præſertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omẽs fratres & Epiſcopos noſtros non niſi ad Petrum, id eſt, ſui nominis & honoris authorem referre debere. Quod autem à patribus in Aphricano & Mileuitano concilio cógregatis, idem

Synodorũ ſententia de authoritate Romã. Põtificis. Socrat.li. 2. cap.8 Eccl. Hiſt. Epiſt.90. Epiſt.92.

idem cùm ab alijs quibuſdam orientalibus Epiſcopis ad Symmachum ſcribentibus, tum ab his qui cum Athanaſio cōuenerant Alexandrię, factum eſſe legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuerſalis Chalcedonenſis ad Leonem extat epiſtola, qua petunt, vt ſuis decretis eorum honoret iudicium. Sed quid catholicos commemoramus? quorum nemo fuit vnquàm, qui de fidei cauſis, ſi quid eſſet in dubium vocatum, non ad ſedem Apoſtolicam referendum eſſe putaret? Etiam hæreticos id feciſſe Eccleſiaſtica docet hiſtoria, vbi legitur Euſebius Cōſtantinopolitanus Epiſcopus ad Pontificem Romanum Iulium miſiſſe, atq; ab eo petiuiſſe, vt in cauſa Athanaſij iudex eſſe vellet. Quin tota illa ſynodus Epiſcoporū, quæ fuit Antiochię cum Euſebio congregata, acta ſua eiuſdem Pontificis iudicio comprobari petiuit. De Fortunato pſeudoëpiſcopo ab hæreticis conſtituto, deq; Baſilide, quod ad Petri cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus Habaillardus Bernardi temporibus. De Celeſtio verò ſcribit Auguſtinus, quòd is beati Papæ Innocentij literis non eſt auſus obſiſtere, imò ſe omnia quę ſedes illa damnauerat, damnaturum eſſe promiſit. Idem hoc factum eſt à noſtri temporis hæreſiarcha, cuius hæc verba ſunt ad Leonem decimum. Beatiſsime Papa, proſtratum me pedibus tuę beatitudinis offero, cū omibus quæ ſum & habeo: viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocē tuā, vocē Chriſti in te pręſidētis & loquētis agnoſcā. Quamuis hæc illius hypocriſis non diutius quàm illa Celeſtij durauerit. Neq; verò ſine cauſa tanta fuit ſemper Romanæ Eccleſię authoritas, in qua ſicut ſcribit Auguſtinus: Apoſtolicæ cathedræ ſemper vnguit principatus. Nam cùm aliæ omnes Eccleſiæ, quibus Apoſtoli præfuerunt, à fide defecerint, ſola hæc ſancta & Apoſtolica, mater omniū Eccleſiarum, Chriſti Eccleſia, per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apoſtolicæ prædicationis nunquàm erraſſe, nec hæreticis nouitatibus deprauāda ſuccubuiſſe probatur: ſed quam ab exordio fidei Chriſtianę normam ab ipſis Apoſtolis accepit, in ea ſemper illibata permanſit. Defecit Hieroſolymitana Eccleſia, cui præſedit Iacobus: defecit Achaia, vbi Andreas: defecit Aſia, vbi Ioannes: defecit India, vbi Thomas: defecit Perſis, vbi Iudas: defecit Aethiopia, vbi Matthæus: defecit Phrygia, vbi Philippus: defecit Græcia, vbi Paulus: Sola fuit & eſt eccleſia Romana, ad quā, ſicut præclarè ſcribit Cyprianus, nunquàm acceſſum habere potuit perfidia. De qua ſcribens ad Ruffinum Hieronymus: Scito, inquit, Romanam fidem, Apoſtolica voce laudatam, iſtiuſmodi præſtigias non recipere, etiamſi Angelus aliter annunciet, quàm ſemel prædicatum eſt, Pauli

Actor. 3. *Hæreticorum ſententiæ de Rom. Pont. authoritate.* Soer libr. 2. cap. 11.

Lib. 1. Epiſt. 3. & 4. Bern. epiſt. 109. Aug. de peccato origina li lib. 2. ca. 7.

Lutherus.

Romanæ Eccleſiæ prærogatiua. Aug. epiſt. 162.

Cyp. lib. 1. epiſtola 3. Hiero. lib. 3.

Pauli authoritate munitam nõ poſſe mutari. Ad Damaſum quoq; ſcribens, apud ſolos Romanos incorruptam ſeruari dicit patrum authoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidem, eandem eſſe vult fidem catholicam. Fidẽ ſuam, inquit, quam vocat? eámne qua Romana pollet Eccleſia, an illam, quæ in Origenis voluminibus cõtinetur? Si Romanam reſponderit, ergo catholici ſumus. Rurſus ad Pammachium, & Oceanum ſcribens: Quiſquis es, inquit, aſſertor nouorum dogmatum, quæſo te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris quod antè neſciuimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? vſq; ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. Illam ſenex tenebo fidem, in qua puer natus ſum. Ambroſius verò: Percontatus eſt, inquit, ab Epiſcopo, vtrum nam cũ Epiſcopis catholicis, hoc eſt, cum Romana Eccleſia conueniret? Vſq; adeò autem Romana fides catholica ſemper fides eſt habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, noluerit de fide diſputari: verùm ædictum fecerit, vt cuncti ſubditi eam religionem retinerent, quam vertex Apoſtolorum Petrus initio tradidiſſet, ac tum Damaſus Romanus Epiſcopus cuſtodiret: Quod nõ modò in Eccleſiaſtica legitur Hiſtoria, verùmetiam ædictum ipſum in codicem Imperatoris Iuſtiniani relatum eſt. In Chalcedonenſi quoq; concilio legimus acclamatum: Omnes ita credimus. Papa Leo ſic credit. Cyrillus ita credit. Papa Leo ita interpretatus eſt. Et iterùm: Omnes ſic credimus, Papa Leo ſic credit. Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiſcopi: Leo ſic credit. Leo & Anatholius ſic credunt. Et iterùm: Petrus per Leonem ita loquutus eſt, Apoſtoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò pòſt: Omnes ita credimus: ſicut Leo ita credimus. Ex his omnibus perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, ex eo tempore, quo Chriſtus in cœlum aſcendit, quantum fuerit Apoſtolicæ, hoc eſt Romanæ ſemper Eccleſiæ tributũ, ad quam de fidei cauſis referebatur, quod ibi potiſsimùm ſarcita iri damna fidei ſpes eſſet, vbi non poſſet fides ſentire defectum: Quam ſolius ſedis huius prærogatiuam eſſe dicit Bernardus. Et ſunt intereà, qui neſcio cuius Witembergenſis, heri, quod aiunt, & nudiuſtertius natæ eccleſiæ iudicio, ſcripta ſua ſubijcere malunt, quàm illius omniũ antiquiſsimæ ſanctiſsimæq; Eccleſiæ, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt, cui Euangeliũ ſuum Petrus & Paulus ſanguine quoq; ſuo ſignatum reliquerunt: quæ mille iam quingentis & ampliùs annis ita eſt catholica ſemper & Apoſtolica habita, nunquàm vt vlla fue-

Galat. 1.

Romana fides catholica.

Idem lib. 1. cont. Rufi.

In oratione funebri de obitu fratris

Sozom. lib. 7 cap. 4.

C. de ſumma tri. L. cũctos pópulos

Actione 2.

Epiſt. 190.

rit hæreſeos labe maculata : in qua videre etiamnum licet viros & vitæ ſanctimonia & doctrina præſtantiſsimos. Neq; enim exiſtimandum eſt, ſi quando ad Petri cathedram de cauſis maioribus refertur, ſolum eſſe Paulum aut Iulium Pontificem, qui de illis iudicet. Habet ille lateri ſuo aſsidentes totius orbis viros doctiſsimos, quibus ipſe minimè doctrina ſecundus præſidet, de quorum conſilio de rebus grauioribus pronunciat. Quamobrem ferendi non ſunt, qui pontifici ſe dicto audientes fore profitentur, non autem Paulo aut Iulio, ſibiq; hoc arrogant, ſuum vt eſſe velint iudicium, quando vt Pontifex, quando vt Iulius decernat. Quæ ſi ſemel admiſſæ fuerint captiones, omnis erit è terris obedientia ſublata: Cur enim non eadem ratione ſibi ſumat quiſquam, vt de regis ſententia iudicet, quod Sigiſmundum, non autem regem pronunciaſſe dicat? Nihil captione hac pernicioſius cogitari poteſt.

QVOD FIDES ECCLESIÆ PROPTEREA DEſerenda non ſit, quod præſident illi quandoq;, qui vitæ non omninò ſunt inculpatæ.

Cap. XXIX.

Epiſt. 137.

Hæretici criminatores.

CÆTERVM verum eſſe illud cōperimus, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, quòd cùm non habeant hæretici, quod in cauſa ſuæ diuiſionis defendant, non niſi hominum crimina colligere affectant, & ea ipſa plura falſiſsimè iactant, vt quia ipſam diuinæ ſcripturæ veritatem, qua vbique diffuſa Chriſti Eccleſia commendatur, criminari & obſcurare non poſſunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, poſsint. Nunquàm enim id ab vllis hæreticis tam eſt impudenter factum, quàm hoc infelici noſtro ſeculo fieri videmus. Cùm enim ſe malam habere cauſam intelligant, ad eas ſe artes conuertunt, quibus vti conſueuerunt ij, qui malas cauſas defendendas ſuſceperunt. Cumq; ſint in Rhetorum præceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborant, quàm vt odio, inuidia, & huiuſmodi motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obijcere queant. Quamobrem Eccleſiæ præſides, præcipuè verò Chriſti vicarium Petriq; ſucceſſorem falſis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conantur. Quæ eſt autē iſta tam inſana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à Satana authore profecta? facilè vt Sataniſtā agnoſcere liceat. Certè

Dei præ-

Dei præceptum eſt, Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito Exod. 22.
ſcriptum eſt, Maledici regnum Dei non conſequentur. Atqui ex 1. Cor. 6.
iſtorum libris ſi quis maledicta & conuicia, ſi falſas criminationes auferre velit, chartas propemodum omnes vacuas reliquerit. Is demùm Euangelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Romanũ & reliquos Epiſcopos omni conuiciorum genere quàm acerbiſsimè fuerit inſectatus. Et quod ſuo quoq; tempore queritur eueniſſe Baſilius, vt quiſq; lingua eſt ad maledicendum & bla- Baſil. epi. 69
ſphemandum procaciſsima, ita præ cæteris maximè iudicatur idoneus, qui verbi miniſterio fungatur. Ac demus hoc illis: deflexiſſe aut deflectere quandoq; de recto vitæ curriculo Pontificem: nunquid ideò fides in Chriſtũ, quam ille docet, abijcienda eſt? Præclarè dictum eſt à Tertulliano: ex perſonis probamus fidem, an ex fide Ter. de præſcriptionibꝰ aduerſus hæreticos.
perſonas? Dummodo ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum eſt, quid mea refert, qua ſit ille vita? Deindè verò, quis ego ſum, qui ſedentem in Petri cathedra ſeruum iudicem alienum? Rom. 14.
Domino ſuo ille ſtat aut cadit, vni illi vitæ ſuæ commiſsiq; Pontificatus rationẽ redditurus. Cùm ventum erit ad Chriſti tribunal, 2. Cor. 5.
ante quod omnes nos oportet manifeſtari, non quæretur à nobis, quid Pontifex fecerit: nõ illius, ſed noſtræ à nobis vitæ ratio repoſcetur: referet vnuſquiſq; propria corporis prout ipſe geſſerit, ſiue bonũ ſiue malũ: Prout ipſe (inquit) nõ prout Pontifex geſſerit. Quamobrem non ſibi ſumat ouis, vt à quo venit ipſa iudicanda, paſtorẽ ſuũ iudicet, neq; qua ſit ille vita, quicquam ad ſalutem ſuam intereſſe putet. Securum te Chriſtus in hac parte fecit, dicens. Quæ dicunt Matt. 23.
facite, quæ aũt faciunt facere nolite: Dicunt enim, & nõ faciunt: Dicunt quæ Dei ſunt, faciunt quæ ſua ſunt: Dicunt bona ex cathedra Moyſi, faciunt mala ex peſtilẽtia ſua. Nõ eſt itaq; deſerenda ſanctitas cathedrę: neq; propter paſtores malos gregis eſt vnitas diuidẽda. Monet Iacobus, ne Chriſti fidẽ in acceptione perſonarũ habeamus, Iacob. 2.
quandoquidẽ perſonarũ reſpectus, vt eſt apud Auguſtinum, erroris Con. literas Petiliani lib. 1. cap. 2.
eſt mater, qui etiam à perfido fidẽ percipi poſſe docet. Per aſinã loqui dominus dignatus eſt, qui minus loquatur per hominẽ quamuis grauibus flagitijs coopertũ? Num. 22.
Spiritus vbi vult ſpirat, etiamſi voluntati eius is, qui loquitur non conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, contra tamẽ atq; animo deſtinauerat, ſimul ac in conſpectũ populi venit, ei benedixit. *Per malos quoq; agit & loquitur Deus.*
Saul rex ad occidẽdum Dauidem properauerat, cuius poſteaquàm 2. Reg. 19.
poteſtas erat facta, contra quam propoſuerat, veniens ad cuneum Prophetarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipſe coram Samuële cum cæteris, cùm factus eſſet ſuper eum ſpiritus domini. Quis ignorat quales fuerint ſacerdotum Principes & ſcri-

Matt. 2. bæ temporibus Herodis? qui tamen vbi naſceretur Chriſtus interrogati, ſemota quauis cunctatione dixerũt: In Bethleem Iudę. Caipha quid eſſe potuit nequius? qui quem ſceleratè nactus erat pontificatum precio redemptum, geſsit etiam ſceleratius: & tamen is cùm diceret, expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo,, & non tota gens pereat, non à ſemetipſo hoc dixit, quemadmodum Ioannes teſtatur, ſed cùm eſſet pontifex anni illius, prophetauit. Si nõ deſtituebatur dono prophetiæ, quamlibet eſſet impius, qui ſedebat in Moyſi cathedra, certè multo minùs eo deſtitui credendus eſt, qui ſedet in cathedra Petri, ſuper quem Chriſtus ædificauit Eccleſiam ſuam, cuius à domino cura ſuſcipitur ſpecialis, pro cuius fide propriè ſupplicatur, tanquàm aliorũ ſtatus certior ſit futurus, ſi mens Principis victa non fuerit: aduerſus quem nunquàm eſſe portas inferi præualituras promiſit is, qui mentiri & fallere neſcit. Numerentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vſq; Iuliũ tertiũ, nullus in iſta cathedra ſedit Arianus, nullus Donatiſta, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæreſim aliquam profeſſus eſſet. Non abs re autem fuerit: quæ ſcripta ſunt in annalibus de Vigilio Papa, breuibus commemorare. Cum is per ſcelus ad pontificatum perueniſſet, nam Siluerium Papam, cuius erat Diaconus, inſtigante Auguſta de ſede ſua deturbandum atque in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia ſe prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt, quod Auguſta tanto ſtudio poſtulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæreſim de ſede Conſtantinopolitana per Agapetum anteceſſorem ſuum deiectus fuerat, in ſedem illam reſtitueret: poſteaquàm in locum Siluerij opera Auguſtæ ſuffectus, ac Pontifex Romanus deſignatus eſt, ea lege, vt quod Silueriis conſtanter facere detrectabat, id ipſe facturum ſe, atq; Anthemium reſtituturum ad Eccleſiam Conſtantinopolitanam promitteret, res eſt admiratione digna, ſtatim vt Petri cathedram aſcendit, idem illi quod Saul euenit: nam ſuper eum quoq; factus eſt ſpiritus domini, cumq; longè alio animo ad Eccleſiæ gubernacula acceſsiſſet, admonitus ab Auguſta promiſsi, prius extrema quæq; ſe paſſurum reſpondit, quàm vt hæreticum in ſedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat, reſtitueret: Cumq; multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemq; diuturnam in carcere pertuliſſet, tulit omnia forti animo, quòd multo ſe grauiora ſupplicia commeritum diceret, qui malis artibus pontificatum aſſequutus, horrendum facinus contra ſanctum pontificem Siluerium deſignaſſet. Non fuit hic pontifex in primo ſuo ingreſſu Caiphæ diſsimilis, effecit tamen ſedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quodq; impiè promiſerat, id piè poſteà negauit, ac eo, quo dece-

Ioan. 11.

Matth. 23.
Matth. 16.

Romanæ cathedræ prærogatiua.

quo decebat animo Chriſtianum pontificem, tulit omnia potiùs fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri ſucceſſore de religione ſtatueret. Ex quo videre licet, quantum ſit Romanæ ſedis priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis non ſemper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Chriſti, quemadmodum ſcribit ſanctus Leo, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſeculum. Quæ propriæ ſunt inferorũ portæ, nunquàm aduerſus hanc ſedem hæreſes vllæ præualuerunt, nec deinceps etiam per Dei miſericordiam præualebunt. Quare meritò ſanctiſsimi vocantur, qui ſedent in iſta cathedra. Quamuis enim non omnes habeant vitæ ſanctitatem, quam habere ſine innocentia nemo poteſt, eſt tamen, ſicut ab Auguſtino memoriæ proditum legimus, quædam vnctionis: eſt quædam Sacramenti quoq; ſanctitas, qua carere nunquàm poſſunt. Quamobrem nihil pios mouere debet, ſi fortè ij præſunt aliquando in Eccleſia, qui non ſunt ſine crimine: Quin & illud potiùs reputare ſecum debet homo Chriſtianus, quòd non ſine iuſto Dei iudicio dantur Eccleſiæ præſides. Nónne duo paſſeres aſſe veneunt, dicit Chriſtus, & neuter eorum cadit in terram ſine patris veſtri voluntate? Cum ille nec minima fieri ſine voluntate Dei dicat, exiſtimat aliquis ſumma & magna aut non ſciente, aut non permittente Deo in Eccleſia fieri? & ſacerdotes & diſpenſatores eius non de eius ſententia ordinari? Hoc eſt, dicit Cyprianus, fidem non habere qua viuimus, hoc eſt, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari ſcimus & credimus. Ex quibus Cypriani verbis illud diſcimus, quòd certò nobis perſuaſum eſſe debet, Dei iudicio fieri ſacerdotes, Epiſcopos, & Eccleſiæ præſides, & eos aut ſciente, aut permittente Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat, neſcit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de ijs, qui probati ſunt: Nouit dominus qui ſunt eius. Reprobis verò dicit ipſe dominus in Euangelio: Neſcio vos vnde ſitis. Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis, neſcio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices, permittente autem Deo fiunt ij, qui ſunt minus probati. Nam facit quandoq; Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt ſit ſicut populus ita & Sacerdos: Qui ſi malus eſt, ſibi malus eſt, neq; tibi quicquã eius improbitas officit, ſi factis eius malis non communicas. Tibi mandatũ eſt, non vt in vitam illius inquiras, ſed vt quæ dixerit facias, cùm præſertim ex ea dicat cathedra, cuius, quemadmodum anteà dictum eſt, cura Deo eſt ſpecialis. Explicans illa verba diuus Hieronymus, qui recipit prophetam in

Pontifices Ro. cur ſanctiſsimi.

Contra literas Petiliani lib. 2. ca. 40.

Præſides Eccleſiæ nõ ſine voluntate Dei fiunt.

Matt. 10.

Lib. 1. epiſ. 3

Scire & neſcire Dei quid ſit.

2. Tim. 2.

Luc. 13.

Matt. 25.

Iob. 34.

Eſai. 24.

Sacerdotes mali audiendi

Matt.10. nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiſerat, in-
quit, qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum, qui
me miſit: Ad ſuſceptionem magiſtrorum diſcipulos prouocauerat.
Poterat occulta eſſe credentium reſponſio, ergo & Pſeudoprophe-
tas, & Iudam proditorem debemus recipere, & illis alimoniam mi-
niſtrare? Hoc dominus antè procurans dicit, non perſonas ſuſci-
piendas eſſe, ſed nomina: & mercedem non perdere ſuſcipientes,
licet indignus fuerit, qui ſuſceptus ſit. Non perſonas itaq; Chriſtus,
ſed nomina ſuſcipi vult, hoc eſt, non vult attendi qualis perſona ſit,
quóue vitæ merito, cuius miniſterio Deus vtitur, ſiue in Eccleſia
ſua gubernanda, ſiue in doctrina propaganda, ſiue in Sacramentis
adminiſtrandis: Iudas ne ſit, an Petrus, an Paulus, attendi nõ vult,
ſed ſolum hoc quòd ſedet in cathedra Petri, quòd Apoſtolus, quòd
Mal.2. Chriſti legatus, quòd Sacerdos, quòd Epiſcopus, quòd Angelus
eſt domini exercituũ, de cuius ore legem Dei requirere iuſſus es, hoc
ſolum ſpectari vult. Si Iudas eſt, quandoquidem Apoſtolus eſt, &
pro Chriſto legatione fungitur, nihil te moueat, quòd fur eſt. Audi
nihilominùs reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obe-
dienter: Quæ dixerit facito, quæ fecerit facere nolito. Non ad ipſum
refer animum, verùm ad illum cuius nomen gerit. Euangelium,
Lib 2. cont. dicit Auguſtinus, fur quoq; Iudas ſine detrimento fideliũ prædi-
epiſt. Parme- cauit, ac quicunq; non recepit illum, Chriſtum ipſum non recepit,
niani. cap. 11 Ioan.12. qui æquè Iudę dixerat atq; Petro vel Ioanni, qui vos reijcit, me re-
ijcit. Si verò Petrus eſt, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur,
& dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit ſalus noſtra, ſi ex ſancti-
Hiere.17. tate pendebit docentium, aut Sacramenta miniſtrantium. Prauum
eſt & inſcrutabile cor hominis, vt qui ſanctus, quiúe minus ſanctus
ſit, non poſsit niſi ſolus ille ſcire, qui ſcrutatur corda & renes. Itaq;
fit non rarò, ſanctus vt eſſe videatur qui nõ eſt, quiq́; perſequutor
eſt, aut publicanus hodie, cras fiat Apoſtolus. Quamobrem rectè
Hiere.17. à Propheta dictum eſt: Maledictus homo, qui confidit in homine,
& ponit carnem brachium ſuum. Etiam ſi quis certò ſciat, iuſtum
aliquem & innocentem eſſe, atq; omni prorſus macula carere, ta-
Pſalm.3. men ſi in illius ſanctitate ſpem ſuam collocat, ſi ſalutẽ ab illo expe-
Pſalm.53. ctat, maledictus eſt. Nam domini eſt ſalus: & : Vana ſalus homi-
nis. Pridem hæretici ſunt habiti, & Auguſtini ſeculo Donatiſtæ, &
Bern. ſerm. Bernardi æuo qui ſe vocabant Apoſtolicos, qui vtriq; noluerunt
66. in Cant. ibi eſſe Eccleſiam Apoſtolicam, vbi non eſſet vita Apoſtolica, &
Sacramentorum dignitatem ex miniſtrorum virtute metiebantur.
Quamobrem procul abſit à mentibus piorũ error hic, quin ij po-
tiùs cùm audiunt eos, qui præſident, aliquorũ criminum inſimula-

ri, ac

ri, ac eos infamiæ nota aſperſos per hominum ora traduci, meminerint ſcriptum eſſe: Qui citò credit, leuis eſt corde: ac Shem & Iaphet imitentur potius laudatos Noë filios, qui tegere ſunt & cooperire conati, quàm impium illum Cham, cui meritò poſteà pater maledixit, qui verenda patris nudare auſus eſt. Certùm eſt, multa crimina falſa contra eos, qui ſedent in cathedra Petri, à ſataniſtis confingi: & euenire ferè ſolet ijs, qui ſumma cum poteſtate verſantur, etiam ſi nulla in re ab officij ſui religione declinauerint, vt voculas tamen hominum, eorumq; reprehenſionem quandoq; non effugiant: vt non ſine cauſa dictum illud celebretur, Regium eſt male audire cùm benefeceris. Tutius fuerit in hanc partem peccare, ſi conuitijs iſtorum & impudentibus nõnunquàm calumnijs non modò fides non habeatur, verùm ne aures quidem accõmodentur: ſi modò peccatum dici poteſt, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriam ex hac ſua Chriſtiana pietate & modeſtia Chriſtianiſsimus Imperator Conſtantinus conſequutus eſt, cui cùm eſſent oblati libelli, in quibus crimina quędam ſacerdotum & Epiſcoporum continebantur, non ſatis habuit, quòd eos exuri fecit, cùm ſe ab illis, non illos à ſe iudicari oportere diceret, verùm & hoc inſuper adieciſſe legitur, ſi fortè ſuis oculis turpè facinus aliquod Epiſcopum deſignantem conſpexiſſet, obtecturus id fuerit paludamento ſuo, ne cuius oculi ea re offenderentur. Sed hic dicet aliquis, quid autem ſi teſtatiora ſunt non vnius alicuius, verùm etiam multorum oculis quæ ab ijs, qui præſident, nefaria patrantur: ſi non eam quam oporteret Eccleſiæ curam gerere, ac quibuſuis alijs in rebus potius, quàm in ijs, quæ propriè ad ipſorum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur? Quid aliud quàm illud faciendum eſt, quod feciſſe diſcipulos legimus, cùm dormiente Chriſto nauiculam fluctibus operiri vidiſſent, excitarunt enim eum dormientem dicentes: Domine ſalua nos, perimus. Hoc diſcipulorum exemplum, quicunque pij ſunt, imitari debent. Vident nauiculam, in quam aſcendit Chriſtus, hoc eſt, vnam, ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam, ita procellis ac tempeſtatibus iactari atque agitari, vt mergenda iamiam eſſe videatur: Simul & hoc intelligunt, tempeſtatis huius non poſtremam eſſe cauſam, quòd in vicarijs ſuis obdormiuit Chriſtus, qui commodis huius mundi deliniti, profundo ſomno ita ſunt conſopiti, vt quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queant expergiſci: Confugiant ad ſummum nauclerum Chriſtum: accedant ad ipſum nihil in fide hæſitantes: eum in vicarijs ſuis dormientem excitent, ac ſupplici voce precantes exclament, Domine ſalua nos, perimus. Expergiſcere

Eccle. 19. *Gen. 9.*

Conſtantini M. reuerentia erga ſacerdotes.

Theodo. lib. 1. cap. 11

Quid agendũ ſit malis præſidentibus.

Matt. 8.

in ijs, quibus in gubernanda Eccleſiæ tuæ naui vices tuas commit-
tere dignatus es. Excitet eos è profundo ſomno ſpiritus timoris
tui, ac per eos iam experrectos impera ventis & mari, quò tandem
aliquando ſedatis tempeſtatibus, ab omnibus exoptata tranquilli-
tas conſequatur, vt videntes homines mirentur & glorificent te,
dicentes: Qualis eſt hic, quia etiam miniſtris eius venti & mare obe-
diunt? Hæc eſt ratio, qua ſuccurri poſsit malis præſentibus, vt vita
noſtra in melius commutata ſupplices Deum vno ore cuncti pre-
cemur, ſi fortè per eos ſtat, qui præſunt, quominus Eccleſiæ peri-
Prouerb. 2. clitanti ſuccurratur, quandoquidē in ipſius manu corda ſunt Prin-
cipum, vt ipſe inclinet ea ad illa conſilia capienda, quibus diu deſy-
derata pax & tranquillitas Eccleſiæ Dei reſtitui tandē poſsit. Quam
enim Sataniſtæ rationem ſequuntur, vt ſiue declament de loco ſu-
periore, ſiue ſcribant aliquid, non alia in re plus temporis conſu-
mant, quàm in Pontificibus maledictis inceſſendis, in fama eorum
multis etiam confictis criminibus laceranda, magis id adeò ad ma-
iorem etiam excitandam, quàm ad excitatam tempeſtatem tran-
quillandam facere videtur. Sed hæc tandem dicta ſufficiant, quò ad
explicationem huius articuli, quo nos credere ſanctam Eccleſiam
Catholicam profitemur.

QVÆ SIT SANCTORVM COMMVNIO. Cap. XXX.

VISVM eſt aūt operę precium, aliquid etiam de
ſanctorū communione dicere. Sunt qui putent
ijs verbis Eccleſiam definiri, quòd ea ſit quaſi
cōmunio quædam, hoc eſt, ſocietas ſanctorū.
Quorū nos hanc ſententiam non reijcimus,
modò ne ſolos iuſtos intelligi ſanctos velint.
Sācti olim qui Primis illis Eccleſiæ temporibus, ſicut ſuperius etiam à nobis dictū
eſt, vocabantur ſancti fideles omnes, quicunq; Chriſto nomen de-
diſſent, & eius Eccleſiæ aſſcripti eſſent, etiamſi minus ſanctè atq; in-
tegrè vixiſſent. Horum communionem, hoc eſt, ſocietatem quan-
dam, Eccleſiam eſſe libenter concedimus. Eſt enim Eccleſia fideliū
congregatio, eſt corpus vnum ex multis membris compactū, cuius
Ephe. 5. caput eſt Chriſtus: ipſum enim Deus dedit caput ſuper omnem Ec
Rom. 12. cleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Sicut in vno corpore multa membra
1. Cor. 12. habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita
multi vnū corpus ſumus in Chriſto, ſinguli aūt alter alterius mem-
bra. Qualis itaq; membrorum inter ſe ſocietas eſt, vt operatio cu-
iuſq; mem-

iusq; membri cadat in commodum totius corporis, talis eſt inter Eccleſię membra, qui ſunt fideles, bonorum operum quędam communio, non ſolum eorum, quę fecit Chriſtus caput huius corporis, ex quo manat in reliquum corpus omne, & in ſingula eius membra quicquid eſt boni, quicquid eſt meriti: verùm & piorum hominum omnium qui ſunt, quiq; fuerũt ab initio mundi, nobis vt eorum benefacta ſubueniant, nos iuuẽt, nos ædificent, vt bonorum omnium ſpiritualium quæ fiunt, & quæ facta ſunt olim in Eccleſia, quoad illius eſſe membra non deſierimus, participes efficiamur. Hoc eſt, quod à Propheta dicitur: Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua. Hoc eſt, quod Chriſtus nos orare docens, iubet non ſibi quemq; peculiariter petere, ſed velut vnius corporis membra, eodem animata ſpiritu, quod in cõmuni cunctis expediat, à communi omnium patre poſtulare, dicendo: da nobis, dimitte nobis, libera nos: ita vt alter alterius onera portemus, & ſic legem Chriſti adimpleamus. Hoc eſt, quod in Euangelio legimus: Qui recipit prophetã in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iuſtũ in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Hoc eſt, quod in Geneſi quoq; ſcribitur: ſi decem iuſti Sodomis reperti fuiſſent, quod propter eos nõ fuerit Deus ciuitatem deleturus. Neq; verò eorum tantum qui nobiſcum in hac vita degunt, verùm & illorum, qui multò felicius cum Chriſto viuunt, nobis & orationes patrocinantur, & merita ſuffragantur. Hoc eſt, quod de tribus pueris dicit Ioannes Chryſoſtomus: Quoniam ſeipſos ad impetrandam populo veniam ſufficere non credunt, ad patrum merita confugiunt, ipſi verò nihil ſe ampliùs profitentur adferre, quàm humiliatum ſpiritum, ac dolore contritum. Et apertius adhuc in Geneſim ſcribens: Sæpè quando non eſt inuentus iuſtus in præſenti vita, propter defunctorum virtutem, viuentium Deus miſeretur & curam habet: vnde clamat dicens, Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum: Quaſi diceret, Licet ipſi indigni ſint, & nullam ſalutis habeant occaſionem, verùm quia ſolitus ſum miſericorditer agere, & ad miſericordiam promptus ſum, propter meipſum faciam, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migrauit: Hic erit author ſalutis ijs, qui ſua ſeſe perdiderunt deſidia. Vidiſti domini miſericordiam? quomodo eos, qui virtute pollent, toti multitudini opponit, & rependit. Rurſus explicans Pſalmum quinquageſimum. Hic, inquit, ſanctus Dauid, non ſolũ cùm eſſet in corpore, placuit Deo, ſed & poſt mortẽ ſuam viuis grande pręſtitiſſe ſolatium inuenitur. Contigit nanq; Ezechiæ regi inimicas in tem-

Communio bonorum in Eccleſia.

Pſalm. 118.

Matt. 6.
Gal. 6.

Matt. 10.

Gen. 18.

Sanctorũ merita alios adiuuant etiam poſt mortem.

Homil. 4. in Matt.

Homil. 41.

Eſai. 37. & 4 Reg. 19.

Homil. 2.

in temporibus Iudæorum gentes Hieroſolymam circumuallaſſe, & cùm eſſet Ezechias iuſtus vir, rogauit Deũ, & proſtratus lachrymis deprecabatur vltionem de aduerſarijs poſtulans : Venit ad eum Eſaias Propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iuſtitia ſua exauditus eſt : & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requieſcens: Quid ergo dicit ei ? Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Dauid mortuus eſt, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia Dei:

Hom. 27. in Matt.

Homo mortuus viuo patrocinatur. Et rurſus alio loco. Adeò poſt illa vulnera Dauid refulſit, ſic ſe à maculis abluit, ita mundum effecit animum, vt vel mortuus precantibus ſuccurreret. Et quod de A-

Ser. 3. & 77. ad populum Antioch. & lib. 3. aduer. vituperatores vitæ monaſticæ.

Greg. lib. 5. in 1. Regum cap. 4.

braham, id de Dauid quoq; Deũ dixiſſe ſcriptura teſtatur, imò verò multo magis de Dauid: De Abraham enim ſcriptũ eſt: Recordatus ſum teſtamenti mei, quod erat ad Abraham: hic verò non dicit Teſtamẽti, ſed propter Dauid ſeruum meum protegam ciuitatẽ hanc. Repetit idem breuiter ſcribens in epiſtolam ad Philippenſes. Gregorius quoq; magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuantur, ſicut ad peccantẽ regem Salomonem à domino dicitur: Quia non cuſtodiſti præcepta mea, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo, veruntamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrẽ tuũ, neq; eſt quiſquam ferè ſanctorũ, qui non eiuſdem ſit ſententiæ. Hęc itaq; ſanctorũ eſt intelligenda cõmunio: quòd merita ſanctorum omnia, tam eorũ, qui militant adhuc nobiſcum in terris, quàm illorũ, qui poſteaquàm certauerunt bonum certamen, & coronam gloriæ conſequuti ſunt, iam triumphant in cœlis, nobis cõmunicantur, nobis ſuffragantur, nos adiuuant. Hoc

Li. 20. ca. 21

Merita ſanctorum vnde ſint.

eſt, quod contra Fauſtum ſcribens dicit Auguſtinus: Populus Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur. Cæterùm, eſt ſanctus ſanctorum dominus noſter Ieſus Chriſtus, cuius ſanctitate ſanctus eſt, quicunq; ſanctus eſt : cuius iuſtitia iuſtus eſt, quicunq; iuſtus eſt: cuius niſi crux interceſsiſſet, nulla eſſet ſanctitas, nulla eſſet iuſtitia, nulla eſſent merita cuiuſquam. Quid enim

Eſai. 64.

aliud eſt hominis meritum, niſi, quemadmodum ſuperius dictum eſt, miſeratio domini ? niſi mors illa crucis acerba, quam ille, miſertus generis noſtri, noſtra cauſa ſubire dignatus eſt? Hanc ſi ſuſtuleris, quid erunt aliud vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, niſi pannus menſtruatæ ? quæ erunt alia merita noſtra, niſi ignis gehennæ ? Hic itaque ſanctus ſanctorum, quem dedit Deus caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, merita ſua omnia, præcipuè verò paſsionis & mortis ſuæ meritum, cum membris ſuis com-

Sacramenta ſancta.

municat. Fit autem iſta communicatio per Eccleſiæ Sacramenta, quæ

ta,quæ vocantur ſancta, quorum & ipſorum eſt in Eccleſia com-
munio quædam & ſocietas,quemadmodum Paulus dicit: Vnus 1.Cor.10.
panis & vnũ corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus.
Quamobrem vbi ijſdem ſanctis,hoc eſt,communibus Sacramen-
tis vtuntur omnes, per quæ Chriſti meritorum facti participes,v-
num cum illo capite ſuo corpus efficiuntur: vbi prætereà ſocietas
quædam eſt & communio bonorum operum omnium,quæcun-
que vel faciunt,qui verſantur adhuc in hoc ſeculo,vel fecerunt,qui
iam recepti ſunt in ſedes beatorum,ibi rectè ſanctorum eſſe com-
munionem intelligimus.

QVI SINT EXTRA SANCTORVM COMmunionem. Cap. XXXI.

EXTRA communionem hanc ſanctorũ ſunt *Ethnici, hæretici & ſchiſmatici extra Eccleſiam.*
infideles omnes, quos ethnicos ſiue Paganos
vocamus,qui nunquàm in Eccleſia, ſed foris
fuerunt ſemper: Quod Paulus indicat,dicens: 1.Cor.5.
Quid enim mihi de ijs, qui foris ſunt, iudica-
re? Sunt extra eam, qui prodierũt ex illa,ſed ſe-
gregauerunt ſemetipſos,vt dicit Iudas,animales,ſpiritum non ha-
bentes, hæretici & ſchiſmatici: de quibus dicit Ioannes: Ex nobis 1.Ioan. 2.
prodierunt,ſed nõ erant ex nobis:nam ſi fuiſſent ex nobis,perman
ſiſſent vtiq; nobiſcum: qui non ſatis habent ſegregaſſe ſemetipſos,
verùm ſeducũt præterea multos,dicentes: Ecce hic eſt Chriſtus,ecce Matt. 24.
illic:ecce in deſerto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet
Chriſtus:quos poſt vnam atque alteram correptionem vitari præ-
cipit Apoſtolus,tanquàm viperam & baſiliſcum:quibus etiam a- Tit. 3.
ue dici prohibet Ioannes: qui tantùm abeſt vt eſt in Eccleſia com- Ioan.2.
municandum cum illis putauerit, vt ne balneum quidem ingredi
voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauan-
tem. Sunt deniq; extra eam,qui non ſua ſponte exierunt,ſed tan- *Excommunicati.*
quàm putrida membra ab eius corpore ſunt reſecti, proq; ea pote-
ſtate ligandi & ſoluendi, quæ data eſt Apoſtolis & eorum ſucceſ- Matt.18.
ſoribus,declarati,vt pro Ethnicis & publicanis,iuxta Chriſti præ-
ceptum haberentur,atq; à communione fidelium reijcerentur: vnde *Excommunicationis vis.*
etiam excommunicati dicuntur, quòd neq; Chriſti, neq; ſancto-
rum cum eis vlla merita communicantur. Quamobrem & à Sa-
cramentis arcentur, & eorum conſuetudine pijs omnibus inter-
dicitur. Quòd,ſi quis rectè expendat,incomparabile damnum eſt:
traduntur enim eiuſmodi Satanæ, qui cum & Chriſti meritis,
& Eccle-

& Eccleſiæ ſint ſuffragijs deſtituti, plenam in eos accipit poteſtatem. Hoc nunc agit in Eccleſia, dicit Auguſtinus, excõmunicatio, quod agebat in veteri Teſtamento interfectio. Tunc, vt eſt apud Cyprianum, gladio occidebantur, quando adhuc & circumciſio carnalis manebat: nunc autem, quia circumciſio ſpiritualis eſſe ad fideles Dei ſeruos cœpit, ſpirituali gladio ſuperbi & contumaces necantur, dum ab Eccleſia eijciuntur: neq; enim viuere foris poſſunt cùm domus Dei vna ſit, & nemini ſalus eſſe niſi in Eccleſia poſsit. Indiſciplinatos autem perire, dũ non audiunt, nec obtemperant conſilijs ſalubribus, teſtatur ſcriptura, quæ dicit: Non diligit indiſciplinatus caſtigantem ſe, qui autem oderunt correptionem, conſumentur turpiter. Quamobrem nihil æquè formidandum eſt homini Chriſtiano, quã à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia ſeparari. Si quis enim ab ea ſeparatur, iam non eſt membrum Chriſti, non vegetatur Spiritu Chriſti: à communione ſanctorum, hoc eſt à participatione Sacramentorum & ab Eccleſiæ ſuffragijs excluditur. Quamuis autem hæc ſit pœnarũ grauiſsima, quoniam tamen, ſicut à quodam huius ſeculi ſapiente ſcriptum eſt, medicinæ quoq; pœnę ſunt, medicinæ cauſa debet adhiberi. Neq; propterea nobis hoc animaduerſionis genere vtendum eſt, vt quem è cœtu piorũ eijcimus, eum perpetuò iam condemnatum, ac gehennæ ſupplicijs traditum velimus: verùm illud magis propoſitum eſſe nobis debet, vt qui caſtigatur ad hunc modum, is ad mentem aliquando ſanam redeat, atq; ab eo, quo ligatus eſt vinculo abſolui petat. Hoc à Paulo ita faciendum eſſe diſcamus licet: is enim ad Corinthios ſcribens, Iudicaui, inquit, tradere huiuſmodi hominẽ Satanæ in interitũ carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit. Non ad ſpiritus, ſed ad carnis interitũ tradidit eum Satanæ, hoc eſt, vt libido, vt tumor, ſuperbia, contumacia, & ſi quę ſunt alia carnis opera, ea domarentur ac planè mortificarentur, quo domitis ijs, tanto minore negocio ſpiritus ſaluus fieri poſsit. Ad Theſſalonicenſes quoq; ſcribens: Quod ſi quis, inquit, nõ obedierit verbo noſtro, per epiſtolam hunc notate, & non commiſceamini cum illo, vt confundatur, & nolite quaſi inimicũ exiſtimare, ſed corripite vt fratrẽ. A quo ſeparationem indixit, dilectionẽ non pręcidit, in hoc modo vitari eum volens vt erubeſcat, & ad mentẽ ſanam redeat. Quòd ſi pudore correptus nõ fuerit, tum ipſe ſibi cauſa eſt mortis, non is, qui ſanatũ eũ hoc remedij genere cupiebat. Quòd autem excommunicatio mortem & quidem æternam adferat, pręter multos alios, docet etiam is, qui pro Chriſti fide ſanguinẽ ſuũ profudit, ſanctus ille pontifex Vrbanus: Qui prohibẽs ne facultates Eccleſiæ raperentur in alios vſus conuertendæ, vnicuiq; diripienti excom-

In Deut. ca. 37. Li. 1. epi. 11

Excommunicationis cauſa.

Ariſto. 10. Ethicorum.

1. Cor. 5.

2. Theſſ. 3.

excommunicationẽ minatus: Hæc, inquit, fratres valdè cauenda ſunt & timenda, quia res Eccleſiæ non quaſi propriæ, ſed vt communes & domino oblatæ, cum ſummo timore non in alios quàm in præfatos vſus fideliter ſunt diſpenſandæ, ne ſacrilegij reatum incurrant, qui eas indè abſtrahunt, vbi traditæ ſunt: ne pœnam & mortem Ananiæ & Saphiræ incurrant, & quod peius eſt anathema maranatha fiant, & ſi nõ corpore vt Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamen, quæ potior eſt corpore, mortua, & à conſortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vndè attendendum eſt omnibus, & fideliter cuſtodiendum, & vſurpationis illius contumelia depellenda, ne prædia vſibus ſacrorum cœleſtium dedicata, à quibuſdam irruentibus vexentur. Quod ſi quis fecerit, poſt debitæ vltionis acrimoniam, quę erga ſacrilegos iure promenda eſt, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis ſeruetur: quoniam iuxta Apoſtolum tradere oportet hominem huiuſmodi Satanæ. Hæc ſanctus ille martyr, ante mille trecentos & ampliùs annos.

Actor.5. *1.Cor.vii.*

DE SACRAMENTIS.

Cap. XXXII.

QVONIAM verò ſancta Sacramẽta, per quę ſanctificamur, & ſanctorum communionem, ſacramẽtorum participationem ſignificari, diximus, horum quoq; nobis ratio venit explicanda. Sunt autem ſacramenta ſigna quædam. *Sacramenta ſigna.* Porrò ſignũ, vt eſt apud Auguſtinũ, eſt quod *Li.2. de doctri. Chriſtiana cap. 1.* præter ſpeciẽ quam ingerit ſenſib⁹, facit aliquid aliud in cognitionẽ venire: Sicut veſtigio viſo, tranſiſſe animal, cuius veſtigium eſt, cogitamus: & fumo viſo, ignem ſubeſſe cognoſcimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiuſdem aduertimus: & tuba ſonante, milites vel progredi, vel regredi, & ſi quid aliud pugna poſtulat, oportere nouerunt. Sic circumciſio fuit ſignum, per quod veniebatur in agnitionem, eum qui circumciſus eſſet, eſſe Iudęum. Sic baptiſmus, Euchariſtia, & alia Sacramenta, ſunt ſigna, quæ præter ſpeciem, quam ingerunt ſenſib⁹, faciunt in agnitionẽ venire, qui vtuntur illis, eos eſſe Chriſtianos. Sunt igitur Sacramẽta ſigna quædam ſiue ſymbola, aut notæ, quibus Chriſtiani à non Chriſtianis diſcernuntur, qualia ſigna quæuis vt habeat congregatio, neceſſe eſt. Nam, ſicut ab eodem Auguſtino ſcriptum eſt, in nullũ nomen *Li.16. cont. Fauſt.ca.11.*

aut verum, aut falſum, coagulari poſſunt homines, niſi ſignaculorum vel ſacramentorũ viſibiliũ aliquo conſortio colligentur. Neq; verò huius tantùm generis ſigna ſunt ſacramenta, ſed ſunt ſigna ſacræ rei, nimirùm inuiſibilis gratiæ, quę in viſibili elemento confertur. Neq; qualiacunq; ſigna, ſed efficacia, vt quę et continẽt ipſa gratiam, & eius cauſa ſunt, atque id quod ſignant, efficiunt. Sunt ſigna, quibus & præteritorum admonemur, & præſentiũ, & futurorum. Admonemur eius, quæ præterijt, Chriſti paſsionis, ex qua virtutem habent omnia ſacramenta: admonemur præſentis gratię, quę nobis confertur ſacramenta ſumentibus: admonemur futuræ glorię, cuius quaſi pignora quædam ſunt, quòd per illa nos ad illam peruenturos certã ſpem concipimus. Exempli gratia: Cùm baptizamur, admonemur Chriſti paſsionis & mortis, quę iam præterijt: conſepelimur enim cum illo per baptiſmum in mortẽ, & in morte ipſius baptizamur, ipſam in nobis repræſentantes. Admonemur prætereà gratię, quæ nobis confertur in baptiſmo, nimirùm peccatorum remiſsionis, à quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus tangitur, quemadmodum ſordes corporis per aquam ablui conſueuerunt. Admonemur poſtremò vitę illius & glorię æternę, ad quã nobis aditus patet per baptiſmum, quam nos conſequuturos hoc quaſi pignore dato certos Chriſtus reddidit, ſi in ea puritate, quam nobis baptiſmus attulit, permanſerimus. Ex quo videre licet, non vnius rei ſignum eſſe ſacramentũ, ſicut baptiſmus paſsionis Chriſti, quæ præterijt, ſignum eſt rememoratiuum, præſentis gratiæ demonſtratiuum, futuræ gloriæ prognoſticon. Signa autem hæc eiuſmodi ſunt, quę ſub ſenſum cadere, quę videri poſsint, ſub quorum tegumento diuina virtus ſecretiùs operatur ſalutem. Proptereà autem virtutem ſuam in viſibilibus eiuſmodi ſignis operari voluit, vt noſtrę ſe imbecillitati diuina maieſtas accommodaret. Si tu incorporeus eſſes, dicit Chryſoſtomus, nuda ipſa bona incorporea tradidiſſet tibi: Quoniam verò corpori coniuncta eſt anima tua, in ſenſibilibus intelligenda tibi tradũtur. Ita autem natura comparatum eſt, vt ad eorũ, quę intelligenda ſunt, agnitionem, non ferè, niſi per ea, quę ſenſu percipiuntur, peruenire poſsimus. Quod non ab huius modò ſeculi ſapiente traditum eſt, qui dixit: principium noſtrę cognitionis eſſe à ſenſu, & nihil eſſe in intellectu, quòd non prius fuerit in ſenſu: verùm ab illo quoque, qui plenus cœleſti ſapientia, ſcriptum reliquit, quòd inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quę facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Quo facilius itaque ſecretior operatio Dei mente cõprehendi poſsit, ſignis quibuſdam viſibilibus id demonſtrari Deus voluit: cuius etiam ſapientiæ congruebat

Qualia ſigna ſint ſacramenta.

Rom. 6.

Chryſ. omil. 83. in Matt.

Ariſt. 2. Poſteriorum et 3. de anima.

Rom. 1.

gruebat, vt ſicut à viſibilibꝰ lapſus occaſio ſumpta fuit, ſic in eiſdem viſibilibus remedium inueniret. Signa autem hæc, elementa quoq; licet appellare, ad quę ſimul vt acceſſerit verbum, iam erunt ſacramenta. Quæ cum eſſe medicinę quædam videantur homini adhibendę qui ex corpore conſtat & anima, ad vtrunq; eas accommodari oportuit, vt eſſet quod corpus tangeret, eſſet prętereà quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum, quod illa cum audit, credit, credendo verò munda fit, & ſanatur à lepra peccatorum, ſicut dicit Chriſtus: Iam vos mundi eſtis propter ſermonem. Quem locū explicans Auguſtinus: Quare non ait, mundi eſtis propter baptiſmum, quo loti eſtis, ſed ait, propter ſermonem, quem loquutus ſum vobis? niſi quia & in aqua verbū mundat: Detrahe verbū, & quid eſt aqua, niſi aqua? Accedit verbū ad elementum, & fit ſacramentum, etiam ipſum viſibile verbū. Ac paulò poſt. Vnde iſta tanta virtus aquę, vt corpus tangat & cor abluat, niſi faciente verbo? nō quia dicitur, ſed quia creditur. Hinc eſt, quod in actis Apoſtolorum legimus. Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Eſt itaq; ſignum vel elementum in ſacramento inſtar materiæ: verbum verò inſtar formæ. Neq; verò eiuſmodi ſigna ſunt ſacramenta nouæ legis, qualia fuerūt ſacramenta veteris legis: ſiquidem ſacramenta noui Teſtamenti, ſicut ab Auguſtino ſcriptū eſt, dant ſalutem: ſacramenta veteris legis promiſerunt ſaluatorem. Illa nihil aliud quàm ſignificabant, hæc verò quod ſignificant, & continent in ſe, & efficiunt. Continent enim in ſe gratiam, & propterea vocantur vaſa gratiæ, & ſunt cauſa illius: non quòd in eis gratia ſubſtantialiter contineatur, vel cauſaliter efficiatur, cùm receptaculum gratiæ ſit anima, ſed quòd ipſa ſignificant gratiam, quæ in ipſis inuenitur & ſemper confertur. Deindè verò ſicut quod eſt in vaſe, nō eſt de ipſo, nec ex ipſo, ſed ab ipſo hauritur: ſic gratia non eſt à ſacramentis, nec de ſacramentis, ſed oritur à fonte æterno, & ab illo hauritur, ab ipſa anima de ipſis ſacramentis. Et ſicut quis recurrit ad vas, cùm requirit liquorem, ſic quærenti gratiæ liquorem & non habenti, recurrendum eſt ad ipſa ſacramenta, per quæ tanquàm inſtrumenta quædam & vaſa, gratiā curationis à ſummo medico Chriſto haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam ſuam ſacramentis alligaſſe credendus eſt, vt non per alias quoque vias quando vult, eam conferre queat. Quo melius autem res intelligi poſsit, exemplo ſiue ſimilitudine quadam illuſtrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, ſolum eſſe Deum, qui virtute poteſtateq; ſua pulſo morbo ſanitatem reſtituit? Sanare tamen dicitur nihilominus medicina,

Sacramenta corporibus et animis accõmodata.

Ioan. 15.

Aug. Tractat. 80. in Ioan.

Actor. 15.

Rom. 10.

Sacramentorum veteris & nouæ legis diſcrimen.

In Pſal. 73.

quòd ſubtracta materia, quæ peccabat, ſanitatem efficit: ſanare dicitur dieta, quòd hominem in ſanitate conſeruat: ſanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quod ex illo hauritur: poſtremò ſanare dicitur medicus, tanquàm miniſter & inſtrumentum Dei. Sic in curatione morbi ſpiritualis, quę nihil eſt aliud quàm ſignificatio, ſanctificat ſolus Deus autoritate ſua: ſanctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc eſt, peccatum: ſanctificat impletio mandatorum vt dieta: ſanctificant ſacramenta, tanquàm vaſa medicinalia, in quibus confertur gratia: ſanctificat ſacerdos tanquàm miniſter. Atque hæc quidem de vi ſacramentorum dicta ſufficiant.

Sanctificationis cauſæ multæ.

DE NVMERO SACRAMENTOrum. Cap. XXXIII.

QVOD ad numerum ſacramentorum attinet, ſunt qui iam olim receptum & vetuſtate conſecratum, parum prudenter, minus ipſi prudentes inſtitutũ fuiſſe dicunt, atq; ideò ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud eſt, quàm velle populo perſuadere, nõ ſatis tuta eſſe ac firma fidei noſtræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehenſionis, ſi maioribus noſtris viſum fuit, ſacramenta nouæ legis eo numero complecti, qui ſacris literis admodũ eſt familiaris? præſertim cum non eandem neq; vim, neq; neceſſitatem tribuant omnibus. Quid hic vel Euangelicæ doctrinæ aduerſatur, vel eam obſcurat, ſi qui ſpiritui ſancto familiaris eſt numerus, eo ſacramẽta comprehendi voluit Eccleſia? cum etiã dona ſpiritus ſancti ſeptem recenſeantur: cum ſeptem ſigillis, quibus fuit veteris Teſtamenti pagina ſignata, quę agnus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, reſerauit, ſeptem tubis, quibus angeli cecinerunt, ſeptem ſtellis, quas habebat ſimilis filio hominis in dextra ſua, ſeptẽ panibus, quibus dominus turbas pauit, ſeptem oculis ſuper vnũ lapidẽ, ſeptem lucernis tabernaculi ſuper vnum candelabrũ poſitis, ſeptem lotionibus Naaman, ea adumbrata eſſe exiſtimentur: cum ad ſeptẽ etiam virtutes animos hominum præparare videantur. Baptiſmus enim eſt ſacramentũ fidei: confirmatio ſpei: Euchariſtia charitatis: pœnitentia iuſtitiæ: extrema vnctio perſeuerantiæ, quæ perfectio quædam eſt fortitudinis: ordo, prudentię: matrimonium temperantiæ. Ad ſeptem etiam hominum genera accommodentur. Baptiſmus enim eſt intrantium in vitam: confirmatio pugnantium:

Septenarius numerus Sacramentorũ.
Eſai. 11.
Apocal. 5.
Apocal. 8.
Apocal. 2.
Matth. 15.
Zach. 3.
Zach. 4.
4. Reg 5.

tium: Euchariſtia vires reſumentium: pœnitentia de lapſu reſurgentium: extrema vnctio ex hac vita exeuntium: ordo miniſtrantium: matrimonium nouos milites introducentium. Per baptiſmum enim ſpiritualiter renaſcimur, ac in nouam vitam ingredimur: per confirmationē augemur in gratia & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Euchariſtiæ alimonia: quòd ſi per peccatum in ægritudinem animę inciderimus, præſtò eſt pœnitentiæ remedium, quo ſpiritualiter ſanamur: Porrò extrema vnctione, non ſolùm ſpiritualiter, verùmetiam pro eo vt animæ expedit, corporaliter ſanamur: per ordinem autem Eccleſia gubernatur, & multiplicatur ſpiritualiter: per matrimonium augetur corporaliter. Summa itaq; ratione factum eſt, vt ſeptenario numero ſacramenta comprehenderentur: Ad quæ ritè perficienda tria requiruntur: res, tanquàm materia: verba, tanquàm forma: & miniſtri ſacramentum conferentis perſona, cum intentione faciendi, quod facit Eccleſia. Horum trium ſi deſit aliquid, non perficitur ſacramentum. Tria autem ſunt ſacramenta, quæ characterem imprimunt in anima, hoc eſt ſpirituale quoddam ſignum à cæteris diſtinctum, indelebile: Baptiſmus, confirmatio & ordo, propterea iterari non poſſunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

Quæ requirātur in Sacramentis.

Sacramenta characterem imprimentia.

DE BAPTISMO.

Cap. XXXIIII.

AC primum quidem locum inter ſacramenta baptiſmus obtinet, quem fidei ſacramentum eſſe diximus, quòd in eo Chriſtianam fidem profitemur: qua etiam ex cauſa, fidei ſigillum vocatur à Baſilio. Hæc eſt ianua ſacramentorum omnium, in quorū communionem non admittuntur niſi baptizati: Hoc eſt noſtrę iuſtificationis exterius ac viſibile principium. Nam per baptiſmum incipimus eſſe membra Chriſti & corporis eius Eccleſiæ, quæ eſt congregatio fidelium: & illius virtute primò fides datur omnibus. Eſt in hoc ſacramento viſibile ſignum, aqua, materię locum obtinens: quod accedente verbo, Ego baptizo in nomine, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, quod verbum forma eſt huius ſacramenti, fit ſignum ſacræ rei, hoc eſt inuiſibilis gratiæ, quæ non modò ſignificatur, verùmetiam confertur multiplex per aquam baptiſmi, ſicut etiam varia eſt & multiplex

Lib. 3. cont. Eunomiū.

Baptiſmi gratiæ.

Regeneratio. aquæ proprietas. Ac prima quidem gratia, quæ & confertur & ſignificatur per aquam baptiſmi eſt hæc, quòd qui nati eramus mundo, renaſcimur cœlo: qui nati eramus ſerui peccati, renaſcimur liberi iuſtitiæ: qui nati eramus filij irę, filij diaboli, filij gehennæ, renaſcimur filij gratię, filij Dei, hæredes regni cœlorum. Hoc eſt, quod Paulus baptiſmum vocat lauacrum regenerationis, dicens: Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundū miſericordiā ſuam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abundè, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternę. Quibus verbis indicat ſimul Paulus & cauſam noſtrę ſalutis, & rationem, & modum, & finem. Cauſam eſſe dicit ſpiritum ſanctum, cui regenerationem hanc attribuit: ſic enim edoctus erat a Chriſto, qui dixit: niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non introibit in regnum Dei. Quem locum explicans Cyrillus Gregorij Nazanzeni ſententiam ſequutus: Cum non ſimplex, inquit, ſit homo, ſed compoſitus ex corpore ſenſibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate ſua ad vtrumq; poſſit accōmodari. Spiritu enim ſancto, ſpiritus hominis, aqua verò corpus ſanctificatur. Quemadmodū enim viribus ignis intenſius aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit, ſic ſpiritus ſancti operatione ad diuinā aquæ reformantur virtutem, qua baptizati corpus abſtergunt. Quæ ergo gratia eſt in aqua, non ex natura eſt aquæ, ſed ex præſentia ſpiritus ſancti: qui tamen non ita cauſa eſt regenerationis & renouationis noſtræ, vt non ſimul cauſa ſit eius & pater & filius, cū inſeparabilia ſint opera trinitatis. Et ideò tres pſonas hoc loco ponit Apoſtolus, in quarum vno nomine baptizat ſacerdos: Nō enim dicit in nominibus, ſed in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: vt quorū vna eſt diuinitas, vna eſſe largitio, nomenq; trinitatis, vnus eſſe Deus intelligatur: tres enim perſonę Deus vnus eſt. Ac ſingulis quidē perſonis ſua quaſi propria tribuuntur: aliter enim cauſa eſt pater, aliter filius, aliter ſpiritus ſanctus. Pater eſt cauſa efficiens principalis, qui ſaluos nos fecit: filius meritoria, nam per ſanguinis ac mortis eius meritum ſaluos nos fecit: per eum ſpiritum ſanctum in nos effudit, miſit eum in corda noſtra, clamantē Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius cauſa eſt ſpiritus ſanctus, ex quo & ex aqua renaſcimur. Deus itaq; trin⁹ & vnus, ipſe eſt, qui ſaluos nos fecit. Quibus aūt rationib⁹ adductus eſt, vt ſaluos nos faceret? Non ex operibus iuſtitię, quę fecimus nos, dicit Paulus, ſed ſecundū miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Sed ad Iſraël dixit

Moyſes:

Marginal notes: Rom. 6. — Epheſ. 2. — Tit. 3. — Salutis humanæ ratio. — Ioan. 3. — Cyril. lib. 2. in Ioan. cap. 42. — Naz. in ſer. de baptiſmo — 1. Ioan. 5. — Galat. 4. — Tit. 3. — Deut. 9.

Moyſes: Scito quòd nõ propter iuſtitias tuas dñs Deus tuus dederit tibi terrã hanc: Quid enim opera quę fidem præceſſerũt, niſi pœnas ignis æterni merebantur? Facti eramus vt immundi oẽs nos, Eſai. 64.
& quaſi pannus menſtruatę vniuerſę iuſtitiæ noſtrę, vt rectè cum propheta nobis dicere licuerit: Miſericordię domini, quia nõ ſumus Threnorũ 3
conſumpti: quia non defecerũt miſericordię eius. Verùm qui diues Ephef. 2.
eſt in miſericordia, propter nimiam charitatẽ, qua dilexit nos, miſit Deus filiũ ſuum vnigenitũ, vt ſicut per Moyſen exaltatus eſt in deſerto ſerpens, ſic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Neq; tamen ſatis eſſe voluit credere: ſed adipiſcendæ ſalutis, & ad vitam æternam perueniendi, ac in Dei regnum introëundi nobis modũ hunc præſcripſit, vt fide ſuſcepta renaſcamur ex aqua & ſpiritu. Regenerationis itaq; noſtrę cauſam inſtrumentalem aquam eſſe baptiſmi voluit, quòd ad illam repræſentandã nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi vis conuenire maximè videtur. Nam & ſemina ex quibus generantur omnia, nõ ipſa magis animantia quàm plantæ, humida ſunt & ad aquã pertinent. Qua etiã ex cauſa nõ defuerunt Philoſophi quidam, qui rerum omniũ principiũ aquam eſſe dicerẽt. Quare cùm aqua baptizatur homo, nõ modò ſignificatur, verùmetiam confertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius iræ, ex aqua & ſpiritu renaſcatur filius gratię. Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuam aquis tactu ſuę mundiſsimę carnis Chriſtum contuliſſe, teſtatur Auguſtinus, & eum ſequutus Beda. Saluatoris Aug. Serm. 29. & 36. de tempore.
enim baptiſmo purgata ſunt potius fluenta, quàm vt ipſa purgarẽt: ac nouo ſanctificationis genere Chriſtũ non tam lauit vnda, quàm Beda lib. 1. cap 10. in Lucam.
lota eſt: atq; ex quo tempore ſe in aquam merſit, ex eo gurgitum omniũ tractus, cunctorũq; fontiũ venas myſterio baptiſmatis conſecrauit, vitalemq; gratiã nõ corpus ex flumine, ſed flumẽ mutuatũ eſt ex corpore: Qua de re ſicà Leone quoq; pontifice traditum legimus: Terra carnis humanę, quę in primo fuerat præuaricatore maledicta, in ſolo beatæ virginis partu germen edidit benedictum, & à vicio ſuæ ſtirpis alienum: cuius originem ſpiritualem in regeneratione quiſq; cõſequitur, & omni homini renaſcenti aqua baptiſmatis inſtar eſt vteri virginalis, eodem ſpiritu ſancto replente fontem, qui repleuit & virginem, vt peccatum quod ibi vacuauit ſacra conceptio, hic myſtica tollat ablutio. Et proximè in ſequenti ſermone: Sermo. 4. de natiuitate. Gen. 3.
Niſi verbũ Dei caro fieret & habitaret in nobis, niſi in cõmunionẽ Ioan. 1.
creaturę creator ipſe deſcenderet, & vetuſtatem humanã ad nouum principiũ ſua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adã vſq; in finẽ, & ſuper homines inſolubilis condẽnatio permaneret, cũ de ſola

conditione naſcendi vna cunctis eſſet cauſa pereundi. Solus itaque inter filios hominum dominus Ieſus innocens natus, quia ſolus ſine carnalis concupiſcentiæ pollutione ſuſceptus, factus eſt homo noſtri generis, vt nos diuinæ naturæ poſſemus eſſe conſortes. Originem quam ſumpſit in vtero virginis, poſuit in fonte baptiſmatis: dedit aquæ, quod dedit matri: virtus enim altiſsimi, & obumbratio ſpiritus ſancti, quæ fecit vt Maria pareret ſaluatorem, eadem fecit vt regeneraret vnda credentem. Hæc eſt itaque prima gratia, cuius ſignum efficax eſt, quamque nobis re ipſa confert aqua baptiſmatis, regeneratio ſpiritualis qua iuſtificati hæredes efficimur ſecundum ſpem vitæ æternę, qui finis eſt regenerationis huius, quam præcedit ablutio peccatorum, quæ & ipſa eſt inuiſibilis gratia, cuius viſibile ſignum, & quidem efficax, eſt baptiſmus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, non hoc tantùm loco, quem nunc explicauimus, verùm etiam cum ad Epheſios ſcribens dicit de Eccleſia, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Hæc eſt aqua illa, de qua Propheta prædixit: Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Hic eſt ille fons, de quo narrat alius Propheta: In die illa, erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris & menſtruatę. Huic ablutioni ſignificandę quid eſſe potuit magis accommodum quàm aqua, per quam ſordes corporis abluuntur? Datur itaque baptiſmus in ablutionem, remiſsionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi vult Auguſtinus, vt auferre credatur crimina, non radere. Nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum vnde creſcant iterum reſecanda peccata. Cæterùm quamuis, vt idem ait Auguſtinus, omnia peccata baptiſmus abluat, & quidē prorſus omnia, dictorum, factorum, cogitatorū, ſiue originalia, ſiue addita, ſiue quæ ignoranter, ſiue quæ ſcienter admiſſa ſunt, non tamen aufert infirmitatem cui regeneratus reſiſtit, quamdiu bonum certamen certat: conſentit autem, quando ſicut homo in aliquo delicto præoccupatur. Deleta eſt igitur per baptiſmum iniquitas, ſed manet infirmitas. Porrò infirmitas hæc, eſt cōcupiſcentia carnis, quę dimittitur quidem in baptiſmo, verùm non ita vt non ſit, ſed vt in peccatum non imputetur. Nam cùm ſine aduerſario marceſcat virtus, in hoc relinquitur, vt habeat homo baptizatus materiā, virtutē ſuam exercendi. In huius figura dictū eſt in libro Iudicū: Hæ ſunt gentes, quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Iſraëlem, & poſteà diſcerent filij eorū certare cum hoſtibus, & haberent conſuetudinē præliandi. Vocatur autem hęc cōcupiſcentia peccatū, nō vtiq; quia peccatum

Marginal notes: Luc. 1. — *Ablutio peccatorum.* — Epheſ. 5. — Ezech. 36. — Zach. 13. — Cōtra duas epiſt. Pelag. lib. 1. ca. 12. — Cōtra duas epiſt. Pelag. lib 3. cap. 3. — 2. Tit. 4. — Galat. 6. — *Infirmitas nō tollitur in baptiſmo.* — *Concupiſcentia manēs poſt baptiſmū non eſt peccatum.* — Iudic. 3.

catum eſt, ſed quia peccato primi hominis facta eſt: ſicut ſcriptura manus cuiuſq; dicitur, quòd manus eam fecerit: ſiue etiã quòd peccandi delectatione moueatur, etſi ei vincente delectatione iuſtitiæ non conſentiatur. Quamobrem & Paulus de hoc peccato ſcribens, non dixit, non ſit, ſed non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Quia quamdiu corpus noſtrum mortale, hoc eſt neceſsitati mortis addictum eſt, fieri non poteſt, quin ſit in illo fomes concupiſcentiæ, qui minus quidem propriè, ſed peccatum tamen vocatur. Quoniam verò per baptiſmum, in quo vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, virtus peccati ſic eſt debilitata, regnum vt illius prorſus eſſe ſublatum videatur, monet Paulus, vt omni cura prouideamus, ne quod ſemel amiſit, regnum recuperet. Nam quòd habemus concupiſcentiam, nihil ex eo nobis damnationis eſt: cæterùm ſi ſeruiamus illi, ſi regnum illius feramus, ea demùm res reos nos facit æternę damnationis. Quamobrem haud aliter ſe habet baptiſmus ad refrigerandum æſtum concupiſcentię, quàm ſe habet aqua ad calorem nimium temperandum: vt aptè admodum & appoſitè huius quoque rei ſacræ, hoc eſt, inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum aqua baptiſmi dicatur, & quidem ſignum efficax. Remiſsis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptiſmi, conſequens eſt ſimul vt remittatur pœna, quæ peccatis debetur: quod & ipſum fit per aquã baptiſmi. Sicut enim elementum aquæ flammas huius ignis temporalis extinguit, ſic & illa delet incendium ignis æterni. Hoc enim perſuaſum eſſe debet omnibus in Chriſtum credentibus, quod à Paulo ſcriptum eſt: In baptiſmo Chriſto nos commori, atque haud aliter paſsionis eius & mortis particeps fieri, quàm ſi paſsi ipſi & mortui eſſemus. Quoniam verò paſsione ſua Chriſtus pro peccatis totius mundi ſatisfecit, poſteaquàm per baptiſmum ipſius mẽbra facti ſumus, haud aliter ac magis etiã hac ſatisfactione Chriſti liberamur à pœnis om̃ibus, quę peccatis noſtris debebãtur, quàm ſi ipſi pœnas eaſdem ſuſtinendo pro illis ſatisfeciſſemus. Quod tamen de ſolis æternis pœnis intelligi debet: has enim & non alias morte ſua Chriſtus aboleuit. Famem autem, ſitim, & alia corporis incommoda, quin & mortem ipſam, qua ſeparatur à corpore anima, minimè ſuſtuliſſe morte ſua Chriſtus credendus eſt: Nam poſt acceptum etiam baptiſmum, æquè ſumus iјs malis obnoxiј, atque anteà fuimus. Habet hoc quoque natura aquę, clara vt ſit & perſpicua. Qua ratione cum primis eſt idonea ad ſignificandum ſplendorem iuſtitiæ, qui baptizatis infunditur: eius iuſtitiæ, quę virtutes in ſe cõtinet oẽs, qua renouatur homo, non vt iam idem ſit, qui prius fuit,

Rom. 6.

Rom. 6.

Refrigeratio concupiſcentiæ.

Pœnæ æternæ remiſsio.

Rom. 8.

Iuſtitiæ infuſio.

fuit, verùm à ſordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum ſplendore fiat illuſtris: quod quidem fit dono ſpiritus ſancti, quem gratiarum & virtutum omnium largitorem accipimus in baptiſmo, remiſsionem peccatorum conſequuti. Quod illa Petri verba indicant dicentis: Baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſsionem peccatorum, & accipietis donum ſpiritus ſancti. Confertur & hæc in baptiſmo gratia, quòd qui de eo egreditur, illi ianua regni cœleſtis aperitur. Applicatur enim baptizato virtus paſsionis Chriſti, per quam quę fuit anteà clauſa, cũctis fidelibus ianua regni cœleſtis eſt aperta. Huic virtuti Chriſti paſsionis impiè detrahunt, qui non dubitant affirmare, etiam poſt paſſum Chriſtum & mortuum, non perueniſſe quenquam ſanctorum ad regnum cœlorum. Quod ſi concedi debeat, nihil nobis fructus attuliſſe videbitur Chriſti paſsio, ſi non meliore nunc ſumus conditione poſt profuſum illius ſanguinem, quàm fuerunt ſancti Patriarchæ & Prophetæ, qui paſsionem illius & mortem præceſſerunt. Habemus ergo iam quàm varia ſit & multiplex gratia, cuius aqua baptiſmi ſignũ eſt, & quidem efficax: verùm quo nobis hæc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primò, quoniam iniquitates noſtrę ſunt, quæ diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab illo ſeparant & elongant (Nam odio Deus habet impium & impietatem eius) reconciliari cum eo neceſſe habemus. Quod fit, quando pro foribus templi ſtantes, neque nos illius ingreſſu dignos iudicantes, abrenunciamus Satanæ & operibus eius, atque nos in Chriſtum credere, in illo fiduciam noſtram omnem collocare, illi tota mente nos adhærere velle profitemur. Qua profeſsione facta, quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis eſſe Deum, accedimus ad aquam baptiſmi: qua cum abluimur, indubitatum ſignum accipimus, nos cum Deo patre per mortem filij eius reconciliatos, atq; haud aliter à peccatis omnibus ablutos, quàm ab inquinamentis ablui corpus aqua conſueuit: neq; ſecus per baptiſmũ ignis æterni pœnas, quæ peccatis noſtris debebantur, eſſe deletas, quàm extingui flammarum incendia per aquam videmus, ita vt plenè iam ſimus & culpę & pœnæ remiſsionem conſequuti. Neq; verò finibus his clauditur diuina in nos miſericordia. Non ſatis habet poſt factam reconciliationẽ nos à peccatis mundaſſe, & ea nobis vnà cũ pœnis illis debitis clementer condonaſſe, verùm omne gratiarum genus nobis infundens, quo poſsimus in conſpectu illius grati eſſe, induit eum qui baptizatur, nouũ hominẽ, qui ſecundũ Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate. Nouus hic homo Chriſtus eſt, de quo Paulus ait: Induimini dñm Ieſum Chriſtũ, Huncindui-

Actor. 2.

Cœli apertio.

Sancti poſt mortẽ in cœlo ſunt.

Gratiarum, quæ in baptiſmo cõferuntur ordo & ratio.

Eſai. 59.

Induere nouũ hominem & Chriſtum.

Epheſ. 4.

Rom. 13.

Galat. 3.

mus in baptiſmo, ſicut idem teſtatur, dicens: Quicunq; in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quid hoc eſt, Chriſtũ induiſtis? Facti eſtis hoc, quod Chriſtus eſt. Quid eſt Chriſtus? Eſt filius Dei: quod ille natura eſt, hoc vos per gratiam adoptionis facti eſtis filij Dei. Chriſtus eſt hæres regni cœlorum, vos quoq; non veſtro, ſed illius merito facti eſtis hæredes regni cœlorum. Qui veſte aliqua induitur, protegitur & contegitur ea, & apparet ſub colore veſtis eius, occultato colore proprio: Ad eundem modum, qui Chriſtum induitur, protegitur & contegitur à Chriſto, neq; iam apparet in eo peccatum, quod fuit antè, ſed ſola iuſtitia & innocentia Chriſti. Et ſicut lignum accenſum induitur ignem, & virtutis eius fit particeps, ita baptizatus in Chriſto, Chriſtum induitur, & virtutũ eius fit particeps. Non ampliùs dicitur filius Adam, neq; reus eſt deinceps peccati eius, verùm dicitur filius Dei, frater Chriſti: dicitur hæres Dei, cohęres Chriſti: dicitur ſanctus, innocens, immaculatus, nõ ſuam, ſed Chriſti iuſtitiã indutus, hoc eſt, nõ quam à ſeipſo habet, quamúe ſuo merito conſequutus, ſed quam à Chriſto acceptam, illius meritis eſt adeptus. Neq; enim audiendi ſunt, qui nos ea iuſtitia, qua Chriſtus ipſe iuſtus eſt, iuſtos dici volunt: Quin illud potiùs modis omnibus eſt tenendũ, Chriſti quidem iuſtitia nos iuſtos eſſe, verùm non ea, qua ipſe iuſtus eſt, ſed ea, quam nobis impertit, qua nos ipſe iuſtos facit, qua donati ab eo, renouamur ſpiritu mentis noſtræ, ac non modò reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus. Neq; enim exiſtimandum eſt, nihil aliud nos in baptiſmo, quàm remiſsionem peccatorũ conſequi: renouamur prætereà, atq; vt Paulus vocat, noua quędã creatura efficimur. Neq; verò aliud eſt noua creatura, quàm fides charitate formata, quę cũ baptizamur, per ſpiritũ ſanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordib⁹ noſtris, & nobis inhęret. Quamobrem à Cypriano baptiſmus non modò mors criminũ, verumetiam vita vocatur virtutũ, quòd in eo iuſtitia, quæ virtutes in ſe cõtinet omnes baptizatis infunditur. Manet quidem poſt baptiſmũ eadem compago corporis, quę fuit antè, ſed ſepulta peccatorum vetuſtate mens hominis renouatur, & ad integritatem naturę quodammodo reditur. Proptereà Paulus hoc ſacramentũ vocat lauacrum regenerationis & renouationis, in quo adeò mutamur ab illis, qui fuimus antè, vt veterem hominem cum ſuis actibus expoliantes, diuinę naturę conſortes efficiamur, filijq; Dei nominemur & ſimus: Si autem filij, & hęredes: hęredes quidẽ Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur. Poſteaq̃ enim in baptiſmo Chriſtũ induimus, debemus ſicut ipſe ambulauit, & nos ambulare: & cùm illum oportuerit pati

Iuſtitia Chriſti.

Galat. 6.

Noua creatura.

Cyp. lib. 2. epiſt. 2.

Tit. 3.

Col. 3.

2. Pet. 1.

1. Ioan. 3.

Rom. 8.

1. Ioan. 2.

Luc. 18.

prius

prius,& ita intrare in gloriam ſuam, non debemus meliore conditione eſſe velle, quàm fuerit ille, qui principalis eſt hæres, cuius merito factum eſt, vt & nobis eiuſdem regni cœleſtis hæredibus eſſe liceret, vt ſine vllis operibus, ſine vllo labore noſtro aut moleſtia, hæreditatē hanc aſſequi nos poſſe credamus. Si quid autē aut facere nobis, aut pati pro Chriſti nomine contigerit, nemini dubium eſſe debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Chriſti corpori inſitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendam hæreditatem illius æternę glorię ſit vel maximè profuturum: Eſt quidem ita, quòd non ſunt condignę paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, ſed nihilominus quod in præſenti momentaneum eſt & leue tribulationis noſtrę, ſupra modum in ſublimitate æternum glorię pondus operatur. Tolle ſublimitatem hanc, ad quam nos Deus benignitate ſua prouehere dignatus eſt, qui nos in filiorum ſuorum numerum adoptauit, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum, qui diuinę ſuę naturæ conſortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes paſsiones & tribulationes noſtrę, quoniā ſunt huius temporis, leues & momentaneę, neq; ad futuram gloriam, quę ſempiterna eſt, ſint condignę? Cæterùm duplici ratione meritis operum, quæ fiunt à regeneratis & renouatis, deberi cœleſtia præmia dicimus: primum ex Dei promiſſo liberali, qui fallere neſcit: deindè ex ea dignitate, quam regeneratis nobis præter omne meritum noſtrum conferre dignatus eſt. Chriſtum enim induimus in baptiſmo: quod ille natura eſt, per adoptionis gratiam filij Dei facti ſumus. Quare ſi Chriſtū induimus, quę proficiſcuntur à nobis opera, tanquàm Chriſti opera placere Deo, neq; ſecus ab illo acceptari perſuaſum habere debemus. Et ſicut Paulus dicit: Viuo autē iam non ego, viuit verò in me Chriſtus: ita & nos poſt acceptam regenerationis gratiam dicere poſſumus: Operor autem iam non ego, operatur verò in me Chriſtus: mereor iā non ego, meretur in me Chriſtus: ſatisfacio iam nō ego, ſatisfacit in me Chriſtus. Huius enim vita viuimus, huius merito meremur. Ex quo videre licet, quemadmodū Chriſti gloriam obſcurare, crucem euacuare, & ſanguinis eius precium imminuere conantur, qui vitæ, qua viuit Chriſtus in nobis, qui meritis operum, quæ operatur in nobis, omnem dignitatem atque omne præmium ademptum cupiunt. Reuera, ſi ipſa opera ex ſe metiare, momentanea ſunt, leuia ſunt, non ſunt condigna ad futuram gloriam, quę æterna eſt: Rectè enim illud dictum eſt, quod finiti ad infinitum nulla eſt proportio: Sed ſi conſyderes immenſum illud precium ſanguinis Chriſti, quo reſperſa ſunt, ex quo meritum habent omne, illius dignitati derogaueris,

Merita noſtra.

Rom. 8.

2. Cor. 4.

Col. 1.

Meritorū ratio duplex.

Gal. 2.

gaueris, quamtum operibus derogaueris. Si ſpectes etiam ea tanquàm ab Adæ filio profecta, in quo mortui ſumus omnes, quamlibet iuſta, quamlibet in ſpeciem ſancta videantur, haud aliter tamē apparebunt in conſpectu Dei, quàm pannus menſtruatę. Si verò cōtēpleris ea tanquàm à filio Dei, tanquàm ab eo profecta, qui Chriſtum induit, in quo Chriſtus viuit, in quo Chriſtus operatur, non iam hominis, verùm Chriſti meritis detraxeris, ſi nullum eorū eſſe meritum dixeris. Hæc nos ideò fuſius aliquantò duximus explicanda, planum vt omnibus faceremus, quantum ſit diſcrimen inter opera regeneratorum, qui Chriſtū induti ſunt, & eius corpori inſiti, atq; infideliū, qui ſunt adhuc filij iræ, filij diaboli. Illis Deum diligētibus, omnia etiam peccata cooperantur in bonum: Cum enim ceciderit iuſtus, non collidetur, quia dominus ſupponit manum ſuam: his contrà, etiam quæ rectè facta videbuntur, magis adeò ad damnationem, quàm ad gloriam æternam profecerint. Nulla enim iuſtitia extra Chriſtum, nulla ſunt extra fidem eius rectè facta: abominatio ſunt apud Deum quæcunq; fiunt ab ijs, qui non credunt in eum. Quamobrem non mediocria bona ſunt, quæ nobis baptiſmus affert. Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debita remittitur: poſtquàm remiſſa ſunt nobis peccata, regeneramur & renouamur infuſa nobis fide, ſpe, & charitate, quæ dicitur iuſtitia Chriſtiana, neq; iam deinceps filij Adæ, ſed filij Dei nominamur & ſumus: Si filij & hæredes, hęredes autem ſecundum ſpem vitæ æternæ, quam nos aſſequuturos certò perſuaſum habemus, ſi vel baptizati ſtatim ex hac vita exceſſerimus, vel poſt baptiſmum ambulauerimus dignè Deo, Deo per omnia placentes: & abundauerimus in omni opere bono: ſcientes quòd labor noſter non eſt inanis in domino, cùm bonorum laborum glorioſus ſit fructus, neq; iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis noſtri & dilectionis, quam oſtenderimus in nomine ipſius. Atq; hæc quidem de eo, cuius inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum ſit baptiſmus, dicta ſufficiant. Nunc de ſuſcipientibus baptiſmum paucis diſſeramus.

[Margin: Rom. 8. — Pſalm. 35. — *Baptiſmi bonorum epilogus.* — Rom. 8. — Coloſſ. 1. — 1. Cor 15. — Sapient. 3. — Hebr. 6.]

DE SVSCIPIENTIBVS *baptiſmum.*

Cap. XXXV.

Baptiſmi neceſsitas.

Ioan. 3.

EX omnibus Eccleſiæ Sacramentis nullum eſt æquè cunctis neceſſarium atq; baptiſmus, ſine quo aut eius voto nihil eſt, quòd quiſquam ſalutē ſe conſequi poſſe ſperet. Clara enim ſunt & aperta Chriſti verba dicentis: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Cuius hæreditatem quiſquis adire cupit, neceſsè eſt vt ab eo ſtatu, in quo natus eſt filius primi Adæ, transferatur in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per ſecundum Adam Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum. Quæ tranſlatio quoniam, vt diximus, in baptiſmo fit, ad aſſequendam illam æternam gloriam apprimè cunctis eſt neceſſaria. Quamobrem ferendus non eſt error hic noſtri ſeculi Pelagianorū, qui contra clarū & apertum Dei verbum, contra communem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum aſſeuerare non dubitant, paruulos fidelium hoc ſolo, quòd filij ſunt fidelium, regnum cœlorū conſequi. Contra quorum errorem ſic iam indè à multis ſeculis ab

Epiſt. 28.

Auguſtino ſcriptum eſt. Quiſquis dixerit, quòd in Chriſto viuificabuntur etiam paruuli, qui ſine ſacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò & contra Apoſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat Eccleſiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis feſtinatur & curritur, quia ſine dubio creditur, aliter eos in Chriſto viuificari omninò non poſſe. Verùm idem illi contra ſanctorum patrum omnium & Eccleſiæ totius receptū ſenſum, non verentur illa Chriſti verba, Niſi quis renatus fuerit ex aqua, nō de aquæ elemento, verùm de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atq; amentiæ progreſsi ſunt homines inflati ſenſu carnis ſuæ, & non tenentes caput, dum ſibi licere volunt iuxta priuatum ſpiritum ſuum ſcripturas interpretari. Sed nos repudiatis horum tam craſsis erroribus, cum Chriſto capite noſtro, & cum eius corpore Eccleſia dicamus & ſentiamus, quòd niſi quis renatus fuerit ex aqua viſibili, & ſpiritu inuiſibili, nō poteſt introire in regnum

Lib. 4. de baptiſmo con. Donat. cap. 23.

Luc. 23.

Cypr. ſerm. de cœna domini.

Dei. Qua tamen de re ſentiendum eſt & illud, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt. Baptiſmi vicem, inquit, aliquando implere paſsionē, de latrone illo, cui non baptizato dictum eſt: Hodie mecū eris in paradiſo, non leue documentum beatus Cyprianus aſſumit. Quod etiam atq; etiam cōſiderans inuenio, non tantùm paſsionē pro nomine Chriſti, id quod ex baptiſmo deerat, poſſe ſupplere, ſed etiam fidē conuerſionemq; cordis, ſi fortè ad celebrandum myſteriū baptiſmi in anguſtijs temporū ſuccurri non poteſt. Neq; enim latro ille pro Chriſti nomine crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorum ſuorum: nec

rum: nec quia credidit paſſus eſt, ſed dum patitur credidit. Quantum itaq; valeat etiam ſine viſibili ſacramento baptiſmi, quod ait Apoſtolus: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem, in illo latrone declaratum eſt. Sed tunc impletur inuiſibiliter, cùm myſteriũ baptiſmi, non contemptus religionis, ſed articulus neceſsitatis excludit. Ex quibus Auguſtini verbis triplicem eſſe baptiſmũ patres noſtri collegerũt, flaminis, fluminis, & ſanguinis: quem vltimũ eminentiorẽ eſſe docet Origenes eo, qui per aquam traditur. Ac paruulos quidẽ non ſaluari perſuaſum habuerunt, niſi aut aqua, aut quod de innocentibus illis Herodis iuſſu trucidatis factum legimus, ſanguine ſuo fuiſſent baptizati. Quæ etiam res in cauſa eſt, quòd fœminis baptizandi quoq; poteſtas conceditur, ſi periculũ ſit, ne prius infans moriatur, quàm copia ſacerdotis haberi queat. Cæterùm ſi quis ex adultis, nec opinata morte præuentus cùm cuperet maximè, ſacerdotis tamen baptizantis poteſtatem habere non potuit, fit illud, quod ab Auguſtino ſcriptũ eſt: Coronat Deus intus voluntatẽ, cùm nõ inuenit facultatem: Si enim voluntas prompta eſt, ſecundũ id, quod habet, accepta eſt, nõ ſecundũ id, quod non habet. Affectũ Deus penſat, nõ effectum: Voluntas pro facto reputatur, vbi factũ neceſsitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur, qui quamuis ex aqua & ſpiritu renatus non eſſet, quia tamen popoſcit, eo ipſo quod popoſcit, quam deſiderauit gratiam, eum accepiſſe ſcribit Ambroſius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret abſq; actuali baptiſmo ſaluari poſſe neminem. Cuius errorem ad Hugonem ſcribens grauiter confutauit. Eſt itaq; baptiſmus omnibus ad ſalutem neceſſarius, quem niſi re paruuli receperint, ab ingreſſu regni cœlorum arcentur. In adultis tamen (modò contemptus abſit) ſi baptizantis poteſtas non datur, voluntas prompta ſufficit. Indulgentius autẽ agitur in eo cum paruulis, quàm cum adultis, quòd illis hoc regenerationis beneficium non ſolùm non libentibus, verùm etiam reluctantibus quandoq; datur, nec fides in eis propria requiritur, ſed ſatis ad ſalutem eſſe fides Eccleſiæ creditur. Nam quod aſſerũt quidã, propria fide, quam ex auditu verborũ formæ baptiſmatis concipiunt, iuſtificari paruulos, commentum id abſurdius eſt, quàm vt refelli oporteat: quandoquidem ſenſus etiam ipſe communis ſatis refellere videtur: ac veriſsimum illud eſſe conſtat, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Eius muneris meritò iuſtificari paruulos, quod eis cũ profuit neſcierunt. Vſq; adeò aũt neſcierunt, vt vocibus etiam quibus poſſent, & motibus reluctari viſi fuerint. Quam etiã cauſam eſſe ſcribit idẽ, quod eis nõ imputatur, atq; omnis hic eorũ reniſus nihili penditur, donec

Margin notes: Rom. 10. — *Baptiſmus triplex.* — Omil. in 7. lib. Iudicum. — *Baptizãdi poteſtas fœminis permiſſa.* — Aug. in pſal. 103. concione 1. — 2. Cor. 8. — Amb. in oratione funebri de obitu Valẽtiniani. — Bern. epiſt. 77. — *Infantium fides.* — Epiſt. 106. — Epiſt. 57.

in eis ſacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum eſt, expietur. In tantum enim neſciunt quid faciunt, vt nec facere iudicentur. Quamobrem cùm fides in voluntate ſit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non vtantur, portentoſum quiddam eſſe videtur, fidem illis, quæ ex auditu eſt, tribuere, cùm quæcunq; fiunt in paruulis, in Eccleſiæ, non in eorum propria fide fiant. Mater enim Eccleſia, cuius brachijs ad baptiſmum feruntur infantes, cor maternum, vt eſt apud Auguſtinũ, eis præſtat, vt ſacris myſterijs imbuantur: quia nondum poſſunt corde ſuo proprio credere ad iuſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendum, linguam accommodat ad confitendũ. Neq; verò id rationi & æquitati conſentaneum non eſt. Nam cum aliena præuaricatione peccatum paruuli contraxerint, vt iræ filij naſcerentur, non iniquum viſum eſt, vt aliena quoq; fide intercedente mundarentur, quò filij gratiæ regenerarentur. Credit infans in altero, dicit Auguſtinus, quia peccauit in altero. Enarrans illum locum Euangeliſtæ Beda venerabilis, vbi dixit Chriſtus mulieri Cananitidi: Propter hunc ſermonem vade: exijt dæmoniũ à filia tua. Propter humilem, inquit, matris fidelemq; ſermonem, filiam deſeruit dæmonium, vbi datur exemplum catechiſandi & baptizandi infantes, qui videlicet per fidem & confeſsionem parentum in baptiſmo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per ſe ſapere, aut aliquid agere poſſunt boni aut mali. At in adultis & propria fides requiritur, & ea pœnitentiæ pars, cuius cauſa fides eſt, quam contritionem vocamus. Nam per baptiſmum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouam vitam inchoat: Conſepulti enim ſumus Chriſto per baptiſmum in mortem, vt quomodo Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Is autem veteri vitę peccati mori dicitur, quem illius pœnitet, quiq; deinceps à peccatis abſtinere deliberatum habet: neque ad nouam vitam, cuius principium eſt ipſa baptiſmi ſuſceptio, niſi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquam ingreſſus patet. Hoc eſt, quod ab Auguſtino dictum eſt. Nullus voluntatis ſuæ arbiter conſtitutus poteſt nouam vitam inchoare, niſi eum veteris vitæ pœniteat. Propterea Petrum admonuiſſe baptizandos legimus, prius vt pœnitentiam agerent. Quod etiam ab Auguſtino in catechiſando factum eſſe diligenter videmus. Hæc autem pœnitentia, quæ requiritur in adulto baptizando, nihil eſt aliud, quàm odium & deteſtatio vitæ prioris. Atq; hæc quidem de ſuſcipientibus baptiſmi ſacramentum.

De peccatorum meritis & remiſsione. lib. 1. ca. 15.

De verbis Apoſto. ſerm. 14.

Mar. 7.

Pœnitẽtia in bapt. adultorũ neceſſaria.

Rom. 6.

In tracta. de vtilitate pœnitentiæ.

Actor. 2.

In eodem quo ſupra libro.

DE MI-

DE MINISTRO HVIVS ſacramenti.
Cap. XXXVI.

QVOD autem ad miniſtrum attinet, proprius eſt huius ſacramenti miniſter ſacerdos, niſi neceſsitas aliud poſtulauerit, quo tempore cuiuis baptizare licet. Hinc eſt, quod de Eunucho ſcribit Hilarius, quòd ſacramentum baptiſmi In Pſal. 67. adeò impatientis cupiditate deſiderij præuenerit, vt à Diacono miniſterium Apoſtolici officij ſalutis ſuæ cupidus exigeret. Baptiſmum Apoſtolici, hoc eſt, ſacerdotalis officij *Quis baptizet.* miniſterium vocat. Neq; verò ad integritatem baptiſmi quicquam refert, qua vita ſit præditus qui baptizat: Nam neq; qui plantat eſt 1. Cor. 3. aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Hic eſt, qui Ioan. 1. Epheſ. 5. baptizat. Huius inſtrumentum eſt ſacerdos. Cæterùm qui ſanctificat, qui mundat lauacro aquæ in verbo vitæ (vbi miniſter videtur corporaliter operari) non niſi Chriſtus eſt. Præclara ſunt Ambroſij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Am- In prologo librorum de Spiritu ſancto. broſius, nõ mundauit Gregorius, noſtra enim ſeruitia, ſed tua ſunt ſacramenta. Neq; enim humani operis eſt diuina conferre, tuũ domine munus & patris eſt, qui loquutus eſt per Prophetas, dicens: *Baptizantis dignitas non attendenda.* Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Et qui fuit æqualis Ambroſij Gregorius Nazanzenus: Ita cõſidera, inquit, ſint an- In oratione in ſanctum lauacrum. nuli duo: aureus hic, ferreus alius, vterq; eadem regia imagine ſculptus, ceræ ambo imprimantur, quid inter ſignum hoc & illud intererit? nihil. Diſcerne materiã in cera, etiamſi ſapientiſsimus exiſtas, dic quodnam ferri, quodúe ſit auri ſignaculũ? Sed quo pacto vnum eſt, quia inter materiam nõ characterem eſt diuerſitas: ita & tibi ſit omnis baptizator, qui tametſi conditione excellat, æqualis tamẽ baptiſmatis vis eſt, ac vnuſquiſq; tibi æqualis ſit expurgator, qui fide eadem eſt formatus. Et ad Anaſtaſium Auguſtũ ſcribens Anaſtaſius Papa: Baptiſmum, quod procul ſit ab Eccleſia, ſiue ab Anaſtaſius. adultero, ſiue à fure fuerit datum, ad percipientem munus peruenit illibatum, quia vox illa, quæ per columbam ſonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur, & dicitur: hic eſt qui baptizat. Nã ſi viſibilis ſolis iſtius radij cùm per loca fœtidiſsima tranſeunt, nulla contactus inquinatione maculantur, multò magis illius, qui iſtũ viſibilem fecit, virtus, nulla miniſtri indignitate conſtringitur. Quamobrẽ ſiue à fideli, ſiue à perfido diſpenſatore baptiſmi ſacramentum aliquis perceperit, ſpes ei omnis in

Chriſto eſſe debet, cuius baptiſmum percipit, non in homine à quo percipit. Nam maledictus homo, qui ſpem ſuã ponit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Benedictus vir, qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Quid Ioanne Baptiſta fuit ſanctius? cui propter ſingularem virtutem & ſanctimoniam hoc à Chriſto tributum elogiũ legimus, quòd inter natos mulierũ non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta: Quid contrà Iuda proditore ſceleratius? Et tamen poſt Ioannis baptiſmum, quod baptizauerit Paulus, ſcribitur: poſt Iudæ baptiſmũ baptizaſſe quenquam non comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptiſmus hominis erat Ioannis: per hominem autem gratia remiſsionis peccatorum & renouationis, quod Chriſti munus eſt proprium, conferri non potuit. Quo verò baptizauit Iudas, fuit baptiſmus Chriſti, agni illius immaculati, qui tollit peccata mundi. Porrò Chriſti baptiſmum cuiuſcunq; tandem miniſterio ſemel datum iterari fas non fuit, adeò vt etiam ſi ab hæretico datus eſſet, eum repeti non liceret: quodq; maius eſt, etiamſi non baptizatus baptizaſſet, modò formam debitam obſeruaſſet, valere baptiſmum, nec eum iterandũ eſſe viſum eſt. Verùm illud intereà ſcire oportet, baptiſmum eſſe quidem extra Eccleſiam poſſe, prodeſſe non poſſe. Eccleſia enim paradiſo comparata, ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt, indicat nobis, poſſe quidem eius baptiſmum homines etiam foris accipere, ſed ſalutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradiſi, ſicut ſcriptura teſtatur, etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippè commemorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradiſum conſtituta ſunt, omnibus notum eſt: Nec tamen in Meſopotamia, vel in Ægypto, quò *illa flumina* peruenerunt, eſt felicitas vitæ, quæ in Paradiſo cõmemoratur: ita fit, vt cùm Paradiſi aqua ſit extra Paradiſum, beatitudo tamen non ſit niſi intra Paradiſum. Sic ergo baptiſmus Eccleſiæ poteſt eſſe extra Eccleſiam, munus autem beatæ vitæ non niſi intra Eccleſiam. Et ſicut in Arca Noë, quæ & ipſa figura eſt Eccleſiæ, non alia ſed eadem aqua in arca poſitos ſaluos fecit & extra arcam poſitos interemit: ſic nõ alio, ſed eodẽ baptiſmo & boni catholici ſalui fiunt, & mali catholici vel hæretici pereunt. Communis itaq; nobis eſt cum hæreticis baptiſmus, ſicut & euangelium cum illis eſt commune, verùm illis extra arcam poſitis, & Euangeliũ, & baptiſmus in damnationem, nobis verò vtrumq; eſt in ſalutem. Quamobrem redeuntes ad Eccleſiam hæretici rebaptizandi non ſunt, verùm poſt abiuratam hæreſim, per manuum impoſitionem ſuſcipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam incipiant ad ſalutem, ſicut copioſè de eo contra Donatiſtas ſcribens multis in locis diſſerit Auguſtinus.

[Margin notes: Hier. 17. — Matt. 11. — Actor. 19 — Ioan. 1. — *Baptizati ab hæreticis non rebaptizandi* — *Baptiſmus extra Eccleſiam non prodeſt.* — Lib. 4. de vnico baptiſ. cap. 1. — Gen. 2. — Gen. 7.]

DE RITIBUS ET CÆREMONIIS baptiſmi. Cap. XXXVII.

ADHIBENTVR autem huic ſacramento quædam cæremoniæ, non illæ quidem adeò neceſſariæ, vt ſine illis baptiſmus perfici non poſsit, ſed quas tamen peccet ſi quis nulla vrgente neceſsitate ſolo contemptu prætermittat, cùm earum vſum antiquiſsimum eſſe conſtet: vt ſi quis ab ipſis Apoſtolis per longam Epiſcoporũ & ſacerdotum ſucceſsionem nobis per manus eſſe traditas affirmauerit, minimè à vero aberraſſe videatur. Meminerunt enim earum antiquiſſimi quiq; ſcriptores. Adhibentur autem ij ritus, maioris cuiuſdam ſolennitatis & decoris gratia, tribus potiſsimùm ex cauſis. Primò vt tanto maiore pietate ac reuerentia ad ſacramentum hoc accedatur, neúe communis ablutio quædam eſſe putetur, ſi citra ſolennitatem vllam fiat, atq; ita ſacramentum hoc contemni incipiat. Deindè, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus, vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit, vt impediat, quo minùs fructum huius ſacramenti baptizandus percipiat. Poſtremò, quò per hæc exteriora, qui ſunt ex fidelibus rudiores, diligentius inſtruantur, aut ſaltem excitétur ad hoc, vt inſtrui deſiderent, quid ſibi ritus iſti velint, atq; ita quæ gerantur in baptiſmo cognoſcant: nihil enim eorum vacat myſterio ſingulari. Quamuis autem hæc pluribus perſequi non eſt præſentis inſtituti, quoniam tamen inſtigante Satana factum videmus, vt & cæremoniæ vetuſtate conſecratæ à pleriſq; contemnantur, breuiter quid ſibi nonnullæ earum velint explicabimus. Principiò non ſtatim baptizandus templum ingreditur: neque enim ſe dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet ſanctitudo, cùm non modò ſit expers omnis ſanctitatis, verùm adhuc diaboli poteſtati ſubiectus, omni ſit ſpurcitia plenus. In hunc pro foribus templi conſtitutum inſufflat ſacerdos: neq; id ſine exemplo Chriſti, cuius perſonam gerit, cuius virtute ſacramentũ id confert: qui & ipſe inſufflaſſe in diſcipulos legitur, Spiritum ſanctum eis daturus. Propterea autem exufflantur paruuli & exorciſantur, dicit Auguſtinus, vt pellatur ab eis diaboli poteſtas inimica, quæ decepit hominem, vt poſsideret homines. Quam alio loco priſcam eſſe traditionem ſcribit: Ac rectè: cùm & Dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus exufflationis & exorciſmi meminerit. Inſufflatione facta, ſacerdos exorciſat: cuius moris meminit etiam Chryſo

Ritus bapti-ſmi an ſint neceſſarij.

Cur adhibeantur.

Statio ante fores.

Pſalm. 42.

Exufflatio.

Ioan. 20.

Aug. de ſym. ad catechumenos lib. 1 cap. 1.

Aug. de gratia & peccato originali, cap. 60.

Dion. eccle. hier. cap. 1.

In omilia de Adā & Eua. Rom. 10.

Chryſoſtomus. Eſt autem exorciſare, nihil aliud, quàm per diuina verba ſpiritum immundū adiurando expellere: quod Apoſtolorū quoq; temporibus factitatū legimus. Dum exorciſatur baptizandus, ſignat eum ſacerdos ſigno ſanctæ crucis in fronte primùm, vbi ſedes eſt pudoris: deindè in pectore, vt intelligat diabolus, expelli ſe virtute eius, qui in cruce pependit, vnde ſuam virtutē crux contra eū accepit: neq; impedimento ſit, quominùs qui baptizatur, & corde credat ad iuſtitiam, & ore confiteatur ad ſalutem. Quantum aūt exorciſmo & catechiſmo, qui baptiſmum præcedunt, ſancti patres tribuerint, vel ex eo Chryſoſtomi loco perſpicuum eſſe cuiuis poteſt: vbi quæ præcedunt baptiſmū vocat arcana verba & metuenda, ac horribiles canones dogmatum de cœlo tranſmiſſorum. Talia viſa ſunt priſcis temporibus viris grauiſsimis: Nunc non deſunt homines impij, qui cachinnis etiam ea proſequi non verentur. Poſt exorciſmū leguntur ſuper baptizandum orationes, vt fiat catechumenus, hoc eſt, vt edoceri poſsit myſterium ſacræ fidei, quæ cùm Dei ſolius donū ſit, ab illo petendam eam eſſe docemur, qui & adiuuat incredulitatem noſtram, & fidem adauget: qui niſi docuerit intus, fruſtrà vox hominis docentis foris perſtrepit. Rectè autem atq; ordine fit, quòd præcedit catechiſmum exorciſmus: priùs enim eripi vaſa neceſsè fuit iniuſto poſſeſſori diabolo, ac ita demùm in poſſeſsionem victoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem. Quòd verò ſal in os infantis imponit ſacerdos, quòd aures & nares poſteà ſputo linit: aurium linitio ſignificat receptionem doctrinæ fidei: narium, approbationem: ſal miſſum in os, confeſſionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem notitiæ eius, labia ad reſpondendum ſacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc ſacerdos ad imitationem Chriſti, quem legimus liniuiſſe lutum ſuper oculos cœci, & iuſsiſſe abire vt ablueret: miſiſſe deindè digitos in auriculas ſurdi, dixiſſeq; Epheta, quod eſt adaperire: expuentē etiam tetigiſſe linguam muti. Huius autem linitionis minimè recentem vſum eſſe, vel ex Ambroſij ſcriptis videre licet. Legitur autem dum catechiſatur baptizandus, Euangelium: admonentur poſteà ſuſceptores ſiue patrini, vt manus imponant capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteantur ſymbolum & orationem dominicam. Tenentur autem ſuſceptores dare operam, vt inſtruantur paruuli, cùm ad vſum rationis peruenerint, de ijs, quæ ad fidem pertinent. Quos & Auguſtinus in ſermone quodam admonuit his verbis: Admoneo fratres chariſsimi, quicunq; viri, quæcunq; mulieres de ſacro fonte filios ſpiritaliter exceperunt, agnoſcant ſe pro ipſis fideiuſſores apud Deum

Cruce ſignatio.

Omil. 40. in epiſt. ad Corinthios.

Oratio.

Marc. 9. Luc. 17.

Pſalm. 64.

Sal & lutum.

Ioan. 9. Marc. 7.

De ſacram. lib. 1. cap. 1.

Euangelij lectio.

Suſceptorum officium.

Sermo. 163. de tempore.

Deum extitiſſe, & ideò ſemper illis ſolicitudinē veræ charitatis impendant. Quòd autem benedictiones cum impoſitione manuũ inter catechiſandum fiunt, cauſa hæc eſt, vt qui ſemel per exorciſmum pulſus iam eſt diabolus, ei reditus præcludatur. Introducitur poſteà baptizandus in Eccleſiam, ac interrogatus à ſacerdote, reſpõdet per ſuſceptores ſuos (niſi fortè ſit adultus, tum enim ipſe loquatur neceſsè eſt) abrenunciare ſe Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius, ac Chriſto ſe cõiungi velle: in cuius etiam rei ſignũ, ad ſingulos articulos fidei, de quibus interrogatur per ſacerdotem, credere ſe reſpondet. De hac abrenunciatione ita ſcribit Auguſtinus. In veritate & non in falſitate poteſtas diabolica exorciſatur in paruulis, eiq; renunciant, quia per ſua non poſſunt, per corda & ora geſtantiũ, vt eruti à poteſtate tenebrarum, in regnũ ſui domini transferantur. Idem ad Valeriũ ſcribens, antiquiſsimam Eccleſiæ traditionem eſſe dicit, qua exorciſantur & ſufflantur paruuli. Ioannes Chryſoſtomus nihil hac voce ſcribit eſſe tutius: Abrenuncio tibi Satana, ſi ipſam per opera exhibeamus. Hæc enim, inquit, vox, cõfœderatio cũ domino eſt, & ſicut nos ſeruos ementes, ipſos qui venduntur priùs interrogamus, an nobis ſeruire velint, ita facit & Chriſtus, quando debet te in ſeruitutē capere, prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannũ dimittere & immitem, & à te fœdera ſuſcipit. Non enim coactum eſt ipſius imperiũ. Hortatur itaq; non modò cùm in forũ prodimus, verùmetiam cùm fuerimus egreſsi ianuæ veſtibulũ, ijs priùs verbis vtamur: Abrenuncio tibi Satana, & coniungor tibi Chriſte: nec vnquàm abſq; hac voce exeamus. Hęc ſit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Poſteaquàm abrenunciauerunt diabolo, & Chriſto nomen dederunt, vngit eos ſacerdos oleo, more athletarũ, qui ſtadiũ iam ingreſſuri ſunt, vt futuri iam Chriſti athletæ deſignentur, quibus colluctatio futura eſt, non aduerſus carnem & ſanguinē, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harũ, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Qua de re ita ſcribit Auguſtinus: Chriſti nomen à Chriſmate dictũ eſt, Chriſma aũt græcè, latinè vnctio nominatur. Ideò autē nos vnxit, quia luctatores contra diabolũ fecit. Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoq; neceſsè eſt eũ, qui ſit baptizatus, vt accepto Chriſmate & vnctione, eſſe vnctus Dei, & habere in ſe gratiã Chriſti poſsit. Quin & vetuſtiſsimi Dionyſius & Tertullianus vnctionis meminerũt. Vngitur aũt & in pectore, vt intrepidus diabolo reſiſtat charitate erga Deũ inflãmatus, cui nihil eſt difficile: & inter ſcapulas, vt ad ſuaue iugũ domini ferendum tantò fiat robuſtior. Vnctione facta baptizatur, ac ter

Benedictio & manuũ impoſitio.

Abrenunciatio.

De nupt. & concup. lib. 1. cap. 20.

De nupt. & concupi. lib. 2. cap. 29.

Omil. 21. ad populũ Antiochenum.

Vnctio.

Epheſ. 6.

Tract. 33. in Ioan.

Li. 1. epi. 12

Diony. eccl. hier. cap. 7. Tert. de baptiſmo.

Matt. 11.

immergitur:

Biblioteka Miejska w Bydgoszczy

Merſio. immergitur: quæ trina immerſio, vt eſt apud Damaſcenũ, tres dõ-
Dama. lib 4. cap. 10. minicæ dies ſepulturæ repræſentat, vel etiam trinitatẽ perſonarum.
Epiſ. 4. ca 3. Ante Damaſcenum aũt idem à Leone quoq; pontifice annotatũ
eſt: Sepulturã, inquit, triduanã imitatur trina demerſio: & ab aquis
eleuatio, reſurgentis ad inſtar eſt de ſepulchro. Neq; verò id ita fieri
neceſsè eſt, vt non vna immerſione baptiſmus abſolui poſsit, qua
& vnũ eſſe Deũ, qui trinus eſt in perſonis, & ſemel tantum mortuũ,
nec deinceps amplius moriturũ ſignificetur. Quod etiam in concilio
quodam Toletano in deteſtationẽ erroris cuiuſdam ita conſtitutũ
eſſe legimus, vt vna tantùm fieret immerſio. Quin & ipſa immer-
Perfuſio & aſperſio. ſio prætermitti rectè poteſt, ac vel ſola aſperſio, vel perfuſio, qua
Li. 4. epiſt. 7. multi nunc vtuntur, ſufficit, quemadmodum Cyprianus etiam te-
Chriſmatis linitio. ſtis eſt. Baptizatũ puerum ſignat cruce cum Chriſmate in vertice ca-
pitis ſacerdos ſuper cerebrũ, vt hoc ſigno illum admoneat, quando-
Coloſſ. 3. quidem vetus homo crucifixus in illo eſt, atq; cum Chriſto cõſur-
rexit, vt in nouitate vitæ ambulet, quæ ſurſum ſunt quærat, vbi
Chriſtus eſt in gloria Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapiat, non quæ
ſuper terram: quandoquidem ex terreno cœleſtis, ex Adæ filio, Dei
filius factus eſt, vt iam non ad aliam illi magis, quàm ad cœleſtem
Veſtis cãdida. hæreditatẽ aſpirare fas ſit. Poſteà dat illi veſtem candidam, vt ſit in-
Amb. lib. de ijs, qui initiantur myſterijs cap. 7. dicium, quemadmodũ ſcribit Ambroſius, quod exuerit inuolucrũ
peccatorũ, & induerit innocentiæ caſta velamina. Meminit etiam
Socrates poſt Dionyſiũ in eccleſiaſtica hiſtoria candidę veſtis huius,
Socra. lib. 7. cap. 17. quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in
Diony. eccl. hier. cap. 2 albis. Nam in primitiua Eccleſia fuit mos, vt non baptizarentur
niſi in vigilia Paſchæ, & Pẽtecoſtes. Qui itaq; baptizabantur in vi-
gilia Paſchæ, incedebant veſte candida induti per octo dies, ac voca-
Dominica in albis. bantur albati, atq; octauo demum die veſtem albam deponebant:
vnde tractum nomen dominicæ. Quòd autẽ ſuſceptores, quos Pa-
trinos vocant, adhibentur in baptiſmo, qui quaſi ſponſores paruu-
lorum voluntatis eſſe videntur, atq; inſtruere baptizatos de ijs, quę
Eccle. Hier. lib. 7. ad fidẽ pertinent, obſtricti ſunt, eſt & hoc, ſicut Dionyſius teſtatur,
Cognatio ſpiritualis. Apoſtolicæ traditionis. Contrahi autem cognationẽ ex baptiſmo,
recens non eſt. Antiquiſsimus Origenes huius cognationis me-
Rom. 16. minit, explicans illum Pauli locum: Lucius, & Iaſon, & Soſipater,
cognati mei: Hanc, inquit, cognationem vel conſanguinitatem,
arbitror eſſe ex baptiſmo contractam. Datur extremò baptizato
Cereus ardẽs. cereus ardens, vt meminerit, quandoquidem ſponſauit eum ſibi
Oſeæ 2. Chriſtus in fide, cùm venerit ſponſus ad nuptias, quo ſe præpa-
Matt. 25. ret ad occurrendum ei cum lampade non extincta, ſicut fatuæ illæ
virgines, ſed ardente, hoc eſt, cum fide, non illa mortua, ſed quæ

igne cha-

igne charitatis accenſa,ocioſa eſſe non poteſt. Hic perſpicere licet, quàm nihil non ſacrum , nihil non veneratione dignum ſit in his cæremonijs,in quibus recōdita ſunt myſteria multa homini Chriſtiano cognitu cum primis neceſſaria,quæ vt ſcrutetur diligentius, per exteriora hæc excitari videtur. Non ſunt itaq; temerè prætermittendæ,quas ipſis etiam Apoſtolorum temporibus obſeruatas, ac deinceps longo ſeculorum tractu nunquàm intermiſſas,ad hæc vſq; noſtra tempora ex vetuſtiſsimis quibuſq; ſcriptoribus abundè liquere poteſt. Verùm nos reliqua perſequamur.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS. Cap. XXXVIII.

BAPTISMVS intrantium eſt, vt diximus: confirmatio verò pugnantium. In baptiſmō Chriſto nomē damus, & eius milites efficimur, atq; ad ineundum prælium cum aduerſarijs poteſtatibus præparamur, coronam accepturi, ſi victores euaſerimus: Neq; enim co- 2.Tim.2.
ronabitur quiſquam, niſi qui legitimè certauerit. Eſt quidem ita,
quòd ſi qui baptizatur, paruulus præſertim, ex hac vita ſtatim vt ba- *Cōfirmationis cauſa & neceſsitas.*
ptiſmū accepit, migrauerit, citra vllam dubitationem, non ſuis, verùm Chriſti, quē induit, cuius corpori inſitus eſt, meritis, coronam gloriæ conſequitur: Sed cui iam vſum rationis adepto, poſt acceptū baptiſmū vitam Deus in hoc ſeculo propagare dignatur, non eſt quòd exiſtimet is, nihil aliud ſibi reſtare poſt baptiſmum, quàm vt credat ocioſus: Imò perſuaſum ſibi hoc habere debet, ſe ad graue
certamen vocari: Quod niſi certauerit bonū hoc certamē, curſumq; 2.Tim.4.
conſummauerit, nihil eſt quòd ſe iuſtitiæ coronam, quæ nō eſt repoſita niſi legitimè certantibus, aſſequi poſſe ſperet. Neq; enim perindè oppugnat homines ante baptiſmū Satanas, atq; pòſt: Nā qui non ſunt baptizati, eos pro ſuis habet, & omnem in eos tanquàm ſibi ſubiectos, poteſtatem exercet: Qui verò caſtra ſua deſeruerunt, atq; ad Chriſti vexillū confugerunt, eos è poteſtate ſua ereptos dolet, atq; omni inſidiarum genere pertrahere rurſus in eā, in qua fue-
runt anteà, captiuitatē conatur. Ipſe etiā Chriſtus documento no- Matt.4.
bis eſſe poteſt, quem non prius aggreſſus eſt tentare Satanas, quàm fuiſſet à Ioanne baptizatus. Quamobrem cùm in baptiſmo nō ad fidem ocioſam, ſed ad pugnam periculoſam vocati ſimus, ad quam rectè gerendā vires noſtræ ſufficere nequaq̄; poſſunt, dare nobis remediū dignatus eſt Chriſtus in ſacramento confirmationis, in quo

confertur nobis is, cuius ope adiuti, facilè poſſumus & carnem, & mundum, & eum cui ſemel in baptiſmo renunciauimus, diabolũ ſuperare. Is eſt ſpiritus ſanctus, qui adiuuat infirmitatem noſtram: qui niſi præſtò nobis adeſſet, turpiter nos ex acie fugere, atque hoſtibus noſtris terga dare oporteret, quorum maior eſt vis, quàm vt ſolis humanis viribus ei reſiſtere queamus. Quamobrem ſicut in baptiſmo ſpiritum ſanctum accepimus in remiſsionem peccatorũ, ita in confirmatione datur nobis idem ſpiritus ſanctus in robur contra hoſtes noſtros, quo adiuti atq; animati facilius impetũ eorum propulſare queamus. Sacramenti huius meminit Petri ſucceſſor Clemens, ac abſq; eo negat aliquem perfectum Chriſtianum eſſe, aut ſedem habere inter perfectos poſſe, ſi non neceſsitate, ſed incuria aut voluntate remanſerit. (His enim ille verbis vtitur.) Ac mox ſubdit: Quod à Petro, inquit, accepimus, ac cæteri ſancti Apoſtoli præcipiente domino docuerunt. Sententiæ Clementis Cornelius quoq; ſubſcribere videtur pontifex & martyr, ab Fabium ſcribens, cùm de Nouato, qui iam baptizatus fuerat, dicit: Nec reliqua conſequutus eſt poſt morbum, quæ iuxta Eccleſiæ canonem conſequi debebat, obſignationem videlicet ab Epiſcopo collatam. Cùm autem illa potitus non ſit, quomodo Spiritum ſanctum eſt conſequutus? Quæ epiſtolæ illius verba in libris Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Euſebij legere licet. Materia huius ſacramenti eſt Chriſma ex oleo oliuarũ & balſamo confectũ. Forma eſt hæc, quòd præmiſſo nomine eius, qui confirmatur, dicit Epiſcopus: Signo te ſigno crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, vt replearis eodẽ ſpiritu ſancto, & habeas vitam æternam. Simul vt ad ſignum & elementum viſibile vnctionis, quæ fit in fronte Chriſmate, verbum acceſſerit, fit ſacramentũ, hoc eſt, ſacræ rei, nimirùm inuiſibilis gratiæ, qua cõfertur ſpiritus ſanctus, ſignum viſibile. Simul enim vt prolatis verbis vnctus fuerit confirmandus, eueſtigio datur ei Spiritus ſanctus, qui tueatur eum aduerſus inſidias Diaboli, qui vires & robur ſuppeditet ad omnes aduerſarias poteſtates debellandas. Cùm itaq; tam ſacræ rei ſignum ſit confirmatio, & quidem efficax, nihil eſt quòd quiſquam dubitare queat, ei ſacramenti nomen tribuere, cùm ab ipſis Apoſtolorũ temporibus ad hæc vſq; noſtra fuerit inter ſacramenta numerata. Certè Auguſtinus vocat ſacramentum Chriſmatis: quod quidem, inquit, in genere ſignaculorũ ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe baptiſmus. Non minus id quàm ipſum baptiſmum ſacroſanctum eſſe vult. Quod autem in hoc ſacramento Spiritus ſanctus conferatur, aperta ſunt ſcripturæ teſtimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne, quòd

Cõfirmationis antiquitas. Epiſtola 3.

Obſignatio.

Lib. 6. ca 43

Materia.

Forma.

Confirmatio ſacramentum eſt.

Lib. 2. cont. literas Petiliani. ca. 104

Actor. 8.

quòd imponebant manus ſuper illos, qui Dei verbum in Samaria receperant, & erant baptiſati in nomine domini Ieſu, & accipiebāt Spiritum ſanctū. Ac rurſus alio loco de Paulo: Quo facto impoſuit illis manus. Actor. 19. Neq; verò quia Chriſmatis mentio non fit, ideò putandum eſt eius vſum nō fuiſſe temporibus Apoſtolorum. Extat inter alia in libro conciliorum epiſtola ſancti Fabiani pōtificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quā ſcripſit ad Epiſcopos oriētales, in qua diſertis verbis teſtatur, quòd poſtquàm cœnauit dominus cum diſcipulis ſuis, & lauit eorum pedes, Chriſma conficere docuit, Sicut, inquit, à ſanctis Apoſtolis præceſſores noſtri acceperunt, nobiſq; reliquerunt. *Chriſmatis antiquitas & conſecratio.* Et ſubdit: Ipſa enim lotio pedum, noſtrum ſignificat baptiſmum, quādo ſancti Chriſmatis vnctione perficitur atq; confirmatur. Hæc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiam edidit de Chriſmate. Sed & vtroq; vetuſtior Dionyſius Areopagita copioſè de eo multa ſcripſit, ſanctiq; doctores paſsim in multis locis meminerunt. Cap. 4 eccle. hierar. Ante mille centum annos in Carthaginēſi tertio et quarto, et Toletano primo concilijs, poſteà verò in Anthiſiodorenſi et Bracarenſi fuit conſtitutum, vt ne quiſquam alius præter Epiſcopū Chriſma conſecrare auderet. Quod etiam à Leone pontifice cautum eſt, dum ad Germaniæ et Galliç ſcribit Epiſcopos. Epiſt. 88. Eſt aūt materia Chriſmatis cum primis idonea ad exprimendam ſignificationē eius rei, quæ non modò ſignificatur, verumetiam confertur in hoc ſacramento. *Chriſmatis materia.* Datur enim in hoc ſacramento plenitudo ſancti ſpiritus ad robur ſpirituale, quod perfectæ iam ætati conuenit, ad quam cùm peruenit homo, incipit actiones ſuas ad alios quoq; communicare, cum anteà ſibi ſoli viueret. Gratia itaq; ſancti ſpiritus deſignatur oleo. Vnde & Chriſtus dicitur vnctus eſſe oleo lætitiæ, propter plenitudinem ſancti ſpiritus, quam habuit. Pſalm. 44. Admiſcetur autem balſamum propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc eſt, quod dicit Apoſtolus: Chriſti bonus odor ſumus. 2. Cor. 2. Quamobrē non quia non eſt expreſſè quicquam in ſcripturis de eo traditum, idcircò vſum eius fuiſſe negandum eſt. Rectè enim ab Auguſtino ſcriptum eſt. Aug. epi. 108. Non omnia, quę facta ſunt ab Apoſtolis, etiam ſcripta inueniuntur, veruntamen facta eſſe ex cæteris documentis probantur. Fit autem vnctio in fronte Chriſmate ſigno crucis, quod niſi adhibeatur ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi aquæ qua generantur, ſiue oleo quo Chriſmate vnguntur, nihil eorum ritè perficitur, dicit Auguſtinus. Tract. 118. in Ioan. Fit itaq; ideò in fronte tanquàm in ſede pudoris, ne Chriſti opprobrio Chriſtianus erubeſcat: quin illud potius præ ſe ferat: de illo glorietur: in illo fidat: ex illo animum ſumat viriliter contra Auguſt. in Pſalm. 30. concione ſecunda.

Confirmatio à quo inſtituta. hoſtes pugnandi. Inſtitutum autem eſt hoc ſacramentũ à Chriſto, non exhibendo, ſed promittendo: Promiſit enim ille cùm dixit: Lucæ 24. Ego mittam promiſſum patris in vos: Item: Ioan. 14. Paracletus autem ſpiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per ſe, ſed per Apoſtolorum ora ſacramentũ hoc patefacere nobis voluit, neq; id ſine cauſa: Nam cùm ſacramentum hoc contineat in ſe plenitudinem ſancti ſpiritus, quæ confertur omnibus qui Chriſmate conſignantur, quamdiu Chriſtus in hoc ſeculo verſabatur, hæc plenitudo ſancti ſpiritus dari non debuit. Sic Ioan. 16. enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequàm in cœlum Chriſtus aſcendiſſet, dari plenitudo ſancti ſpiritus non debuit: Ioan. 7. quod etiam ille locus indicat: Nondum erat ſpiritus ſanctus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Neq; verò propterea minoris authoritatis eſſe debet hoc ſacramentum, quòd à Chriſto promiſſum tantùm, ab Apoſtolis verò eſt exhibitum. Nam nó minus ratum eſt, dicit Cyprianus, *In ſermone de ablutione pedum.* quod dictãte ſpiritu ſancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe Chriſtus tradidit, & in ſui commemorationem fieri præcepit. *Epiſcopi eſt confirmare.* Miniſter autem huius ſacramenti, quod vocat ſacramentum manuum impoſitionis Euſebius pontifex, *Euſ. epiſt. 3.* non eſt niſi Epiſcopus, quòd præter Apoſtolos nemo ſacramẽtum hoc contuliſſe legitur: quemadmodũ etiam ab Vrbano, *Epiſt 4.* Damaſo, *Epi. 1. ca. 2.* Innocentio, & Leone *Leo epi. 88.* ſanctiſsimis pontificibus traditum eſt. Quin & in Aurelianenſi & Meldenſi concilijs idem eſt conſtitutum. Quò magis autem vis huius ſacramenti cognoſci poſsit, viſum eſt adſcribere quædam ex epiſtola Melchiadis Papę, quam ille ante mille ducentos annos ad Epiſcopos Hiſpaniæ conſcripſit. De ijs verò, inquit, ſuper quibus rogitaſtis vos informari, id eſt, vtrũ maius eſſet ſacramentum manus impoſitio Epiſcoporũ, aut baptiſmus, ſcitote vtrumq; magnum eſſe ſacramentum: Et ſicut vnum à maiorib⁹ fit, id eſt à ſummis pontificibus, quod à minoribus perfici non poteſt, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum eſt. Sed ita coniuncta ſunt hæc duo ſacramenta, vt ab inuicem niſi morte præueniente nullatenus poſsint ſegregari, & vnum ſine altero ritè perfici non poteſt. Nam vnum præueniente morte ſaluare ſine altero poteſt, aliud autem non poteſt. Vnde ſcriptum eſt, In diebus Ioel 2. illis, dicit dominus, effundã de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Aduertamus ſummas diuitias bonitatis Dei, quòd in cõfirmandis Neophytis manus impoſitio tribuit ſingulis, hoc tunc ſpiritus ſancti deſcenſio in credentium populos donauit vniuerſis. Sed quia diximus, quòd manus impoſitio & confirmatio ad baptiſmi perfectionem

ctionem

ctionem pertineat, et qui iam regeneratus in Chriſto eſt, confirmare aliquid poſsit, fortè cogitat ſibi aliquis: Quid mihi prodeſt poſt myſteriũ baptiſmatis, myſteriũ confirmationis? Aut quantũ video, non totũ de fonte ſuſcepimus, ſi poſt fontẽ adiectione noui generis indigemus. Nõ ita, dilectiſsimi. Attendat charitas veſtra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm imperator quemcunq; in militum receperit numerum, non ſolùm ſignet receptum, ſed etiam armis competentibus inſtruat pugnaturũ: ita in baptizato benedictio illa munitio eſt. Dediſti militem, da ei adiumentũ militiæ. Nunquid prodeſt, ſi quiſquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, niſi prouidere ſtudeat et tutorẽ? Itaq; paracletus regeneratis in Chriſto, cuſtos & conſolator, & tutor eſt. Ideò dicit ſermo diuinus: Niſi dominus cuſtodierit ciuitatẽ, fruſtrà vigilat, qui cuſtodit eam. Ergo ſpiritus ſanctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinẽ tribuit ad innocentiã: in confirmatione augmentum præſtat ad gratiam. Et quia, in hoc mundo tota ætate victuris, inter inuiſibiles hoſtes & pericula gradiendum eſt, in baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſmũ confirmamur ad pugnã: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum roboramur. At ſi continuò tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen neceſſaria ſunt cõfirmationis auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat, mox in pace beati ſeculi recipiendos: cõfirmatio autem armat & inſtruit, ad agones mundi huius & prælia, reſeruandos. Qui autẽ poſt baptiſmum, cum acquiſita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non poteſt peccare poſt mortẽ. Hîc ſi fortè illud etiam requirere velimus, poſt paſsionẽ & reſurrectionem Chriſti, quid Apoſtolis profuerit aduẽtus ſpiritus ſancti, ipſe dominus eis euidenter exponit: Quæ dico (inquit) vobis, nõ poteſtis ea portare modò. Cùm autem venerit ille ſpiritus veritatis, ipſe docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm ſpiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiã & conſtantiam dilatatur. Itaque ante deſcenſionem ſpiritus ſancti, vſq; ad negationem Apoſtoli deterrentur: poſt viſitationem verò eius, vſque ad martyrium cõtemptu ſalutis armantur. Secundum hoc per Chriſtum redimimur, per ſpiritum verò ſanctum dono ſapientiæ ſpiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, inſtruimur, conſummamur, vt illam ſancti ſpiritus vocẽ audire poſsimus: Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac, qua gradieris. De ſpiritu ſancto accipimus, vt ſpirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. De ſpiritu ſancto accipimus, vt ſapiamus inter bonũ malumq; diſcernere, iuſta diligere, iniuſta reſpuere, vt malitiæ ac ſuperbiæ re-

Pſalm. 126. Ioan. 16. Pſalm. 31. 1. Cor. 2.

pugnemus, vt luxurię ac diuerſis illecebris & fœdis indigniſq; cupiditatibus reſiſtamus. De ſpiritu ſancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt ſucceſi diuinitùs, erigere à terrenis mentem ad ſuperna & diuina valeamus. Hæc ideò viſum eſt ex epiſtola ſancti pontificis adſcribere, vt & dignitas & effectus huius ſacramenti iuxta eam doctrinam, quæ fuit ante tot ſecula, cognoſci poſſet. Porrò quæ ad chriſmatis rationem pertinent, accuratius ea perſequitur in tertia ſua myſtagogica Catecheſi Cyrillus. Quo etiam in loco non dubitauit ijs verbis vti. ὥσπερ γὰρ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτός, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ. οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον. οὐκ ἔτι ψιλόν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις κοινὸν μετ' ἐπικλήσεως, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον. Quemadmodum panis Euchariſtiæ poſt ſancti Spiritus iuuocationem, non amplius eſt panis communis, ſed eſt corpus Chriſti: ſic & ſanctum hoc vnguentum, non amplius eſt vnguentum nudum neque (ſi quis ita appellare malit) commune, poſtquàm iam conſecratum eſt: ſed eſt chariſma, quod Chriſti & ſpiritus ſancti, id eſt, diuinitatis eius præſentiam efficit. Perſequitur autem idem Cyrillus diligenter omes ritus & cęremonias quibus vtimur in baptiſmo, & hac, & duabus præcedentibus catecheſibus.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

Cap. XXXIX.

PER baptiſmum exuto veteri homine, nouam quandam vitam ingredimur, & Chriſti militiæ adſcribimur. Quò fortius autem ac virilius hoſtium impetum propulſare queamus, in ſacramento confirmationis chriſmate vngimur: in quo nobis datur ſpiritus ſanctus, qui et fiduciam ad pugnandum, & robur præſtet ad hoſtes ſuperandos. Cæterùm cui non modò viuendum, verùmetiam pugnandum eſt, is alimonia ſi deſtituatur, neq; viuere diu, neq; vires ad reſiſtendum habere poteſt. Quare cum & vita, quã ingreſſi ſumus baptizati, & pugna, quam gerimus chriſmatis vnctione confirmati, vtraq; ſit ſpiritualis: pater ille miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, vt ne vires noſtræ deficerent, de ſpirituali nobis alimonia prouidendum eſſe putauit. Qua in re ſingularem ſuam erga nos charitatem, maioremq; quàm vt vlla vis orationis eam ſatis explicare queat, nobis declarauit. Neq; enim vulgari aliquo & vſitato cibi genere, ſed ſui ſanctiſsimi corporis, ſui precioſiſsimi ſanguinis alimento nos

Euchariſtia cibus eſt.

reficien-

reficiendos eſſe putauit: quod angeli videntes tremunt, nec abſque pauore propter fulgorem, qui inde reſilit, aſpicere poſſunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quò ſic in vnam cum illo maſſam reduceremur: vnum Chriſti corpus omnes, vna Chriſti caro effecti. Quis loquetur potentias domini? auditas faciet omnes laudes eius? *Pſalm. 105.* Quis paſtor vnquã ſuis membris oues ſuas nutriuit? Quàm multas matres videmus, quæ non ſuis vberibus quos pepererunt infantes lactauerunt, ſed eos nutricibus alendos dederunt? At non ita dominus noſter Ieſus Chriſtus. Nulla dilectio non dicam verbis explicari, ſed neq; cogitatione concipi tanta poteſt, quæ ſit cum hac illius dilectione conferenda. Proprio ille corpore ſuo, proprio ſanguine ſuo nos alere, ſibique coniungere & conglutinare dignatus eſt. Illud ipſum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, illum ipſum ſanguinem, qui fuſus eſt in remiſsionem peccatorum noſtrorum, nobis in cibum & potum dedit. *Quale corpus in euchariſtia.* Ipſum quidem, ſed non eo ipſo modo quo fuit in cruce: Nam neque ſub illa ſpecie viſibili, qua pependit in cruce: ſed ipſum quidem inuiſibile ſub viſibilibus panis & vini ſpeciebus: neque quale fuit tum, quum eſſet cruci affixum, corruptioni & morti obnoxium, ſed prorſus incorruptibile iam, & immortale. Chriſtus enim reſurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi amplius non dominabitur. *Rom. 6.* Illud corpus nobis manducandum dedit, quod clauſo tumulo reſurrexit, quod per clauſas ianuas in eum locum vbi erant Apoſtoli, ingreſſum eſt: *Ioan. 20.* corpus ſpirituale, corpus incorruptibile, corpus glorificatum. Aliud eſt igitur in hoc ſacramento quod oculis cernitur, aliud quod ſola fide comprehenditur. Et propterea vocatur ſacramentum: ſacræ rei ſignum, & quidem efficax. Sacra res, cuius eſt ſignũ hoc ſacramentum, eſt viuum & verum corpus, eſt viuus & verus ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti: quod ita per ſpecies iſtas viſibiles panis & vini ſignificatur, vt ſimul ſub illis re ipſa, quamuis inuiſibiliter contineatur. Eſt præterea ſignum inuiſibilis gratiæ, quæ confertur dignè accedentibus ſub iſtis panis & vini viſibilibus ſpeciebus: qua de re poſteà diſſeremus. Nam illud admonendum prius duximus, eſſe quoddam diſcrimen inter hoc ſacramentũ, et alia, quæ et ipſa materiam habent ſenſibilem. *Diſcrimen inter euchariſtiam & alia ſacramenta.* Nam Euchariſtia continet in ſe rem ſacram abſolutè, nimirùm Chriſtum ipſum, quo nihil magis eſt ſacroſanctum: aqua verò baptiſmi continet rem ſacram, quatenus ad alium illa refertur, & alij communicatur: continet enim virtutẽ ad abluendum, ad ſanctificandum, ad iuſtificandum. Eadem eſt & chriſmatis, & ſimilium ratio. Quamobrem ſacramentum Euchariſtię perficitur in ipſa materiæ conſecratione, alia verò non perficiuntur niſi in

applicatione materiæ ad hominem ſanctificandum. Exempli gratia. Si benedicatur aqua baptiſmi, manet nihilominus aqua: Neq; eñ fit vlla ipſius trãſmutatio: neq; ſacramentũ dicitur, niſi cũ homo abluitur. At in hoc ſacramento ſimul vt ad elementũ panis et vini, verbum acceſſerit, fit ſacramentũ: fit, vt Chryſoſtomus dicit, tranſmutatio, vel vt Theophilactus tranſelementatio, vel vt in magno illo concilio Lateranenſi, in quo & Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus Patriarchę præſentes adfuerunt, definitũ eſt, fit tranſubſtantiatio panis & vini in corpus & ſanguinem dñi noſtri Ieſu Chriſti. Quamobrem audiendi non ſunt, qui negant eſſe Chriſti corpus niſi cum ſumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiam Thomas meminit) qui ſcribens ad Caloſiriũ Epiſcopum Arſinoitem, his verbis vtitur. Libet eñ ea Græca adſcribere: ἀκούω δὲ, ὅτι εἰς ἁγιασμὸν ἀπρακτεῖν φασὶν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομένοι τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν. μαίνονται δὲ ταῦτα λέγοντες. οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται Χριστὸς, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ' ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις καὶ ἡ ζωοποιὸς χάρις διηνεκής ἐστιν ἐν αὐτῷ. Audio, inquit, quòd dicant, myſticam benedictionem ſi ex ea remanſerint in ſequentem diem reliquiæ, ad ſanctificationem inutilem eſſe: Sed inſaniunt hæc dicentes. Non enim alius eſt Chriſtus, neq; ſanctum eius corpus immutabitur, ſed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuò manet in illa. Hæc ille ante mille ducentos annos. Quæ autem per Deum immortalem hæc eſt audacia atq; amẽtia, Chriſti præſentiam in ſacramento temporibus & momentis circumſcribere velle? denique tanquam finiũ regundorum ſis arbiter conſtitutus, inter ſacramentum & non ſacramentũ fines & terminos diſtinguere? Verbigratia: Si ſumpſerit cõmunicaturus, ſit ita demùm ſacramentum: ne ſit autem, ſi non ſùmpſerit. Quid ſi eo animo cõmunicaturus accedat, vt ſtatim ſumat: quoniam verò non temerè dictum eſt illud, Multa cadunt inter calicem ſupremaq; labra, ſubito ac repentino caſu aliquo ne ſumat impediatur, aut animi paſſus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quicq̃ tandem eiuſmodi euenerit, quod impedimento ſit, quò minus ſumere queat, quid dicent iſti finium regundorum arbitri à Satana cõſtituti? Cõtinuòne Chriſtum à ſacramento diſcedere, an expectare pauliſper dum ad ſe redeat communicaturus, dum reſpiret, dum vires colligat ad ſumendum? Quòd ſi pro ſua benignitate Chriſtus expectet aliquãtiſper, ſcilicet iſti præſcribent moræ terminum? vt vnam horam, mediam, aut quartam communicaturũ impeditum expectet, duas ne expectet. Quis eſt qui ſtatuere poſſit, abſurdáne magis an impia ſint hæc Sataniſtarum commẽta, quę nõ modò cum verbo Dei, verùmetiã cum ipſo cõmuni ſenſu pugnare vidẽtur? Ecquam ſcripturam proferũt iſti, qui ſcriptu-

Tranſubſtantiatio. Chryſoſt. in Miſſa. Theophi. in ca. 14. Marc.

Euchariſtia non eſt in vſu tantum. Thomas parte 3. quæſt. 76.

ſcripturas erroribus ſuis libenter obtendunt, ex qua poſsint oſtendere non eſſe ſub ſpeciebus iſtis corpus Chriſti, niſi cum ſumitur ſacramentum? Dixit Chriſtus, hoc eſt corpus meum: Nunquid addidit quando ſumitur? quod certè addidiſſet ille, qui tantopere fuit ſalutis noſtræ ſitiens, nec nos reos idololatriæ fieri paſſus eſſet, ſi extra ſumptionem Chriſtũ in hoc ſacramento adoraremus. Indicare videtur Gregorius quoque Niſenus, Baſilij magni frater, errorem hunc ſuo tempore fuiſſe, cum dicit ὁ ἄρτος καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γενέσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ᾽ εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα, διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενος καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Panis, vt inquit Apoſtolus, ſanctificatur per verbum Dei & orationem, non per manducationẽ eò progreſſus, vt corpus fiat verbi, ſed ſtatim in corpus per verbum transmutatus: quemadmodum dictum eſt à verbo, quod hoc eſt corpus meum. Poſſet his rectè dici, quod illi populo dictum eſt quondam ab Elia: Vſquequo claudicatis in duas partes, Si dominus eſt Deus, ſequimini eum: ſi autem Baal, ſequimini illũ. Si Chriſtum Deum agnoſcitis, ſequimini illum: credite illi dicenti, Hoc eſt corpus meum: non ſolùm cum ſumitur, ſed ſtatim etiam vt verbo Dei conſecratur: cuius verbi Dei, non ſumptionis meæ aut alterius virtute, quod erat ante conſecrationẽ panis, fit corpus Chriſti. Neq; enim manducatio mea, ſed ſermo Chriſti, panis & vini ſubſtantiam conuertit in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti. Sin autem non creditis Chriſto dicenti, hoc eſt corpus meum, quod reuera facitis, cur id obſcurè fertis? cur non apertè confitemini vos Baal ſequi, & illius prophetis credere, qui dicunt: hoc nõ eſt corpus meum? non eſt verum quod dixit Chriſtus: non eſt corpus, ſed ſignificat corpus: non eſt corpus, ſed eſt figura corporis Chriſti. Si ſic detecta perſona rem ageretis, quis non ſtatim agnoſceret angelos Satanæ? quis non quo ſummo poſſet ſtudio ab illis ſibi caueret? Sed verùm eſt quod dicit ſcriptura: Erat ſerpens callidior cunctis animantibus. Nulla eſt aſtutia, quæ cum illius aſtutia poſsit comparari. Intelligit ille, qui non aliundè conſtat niſi ex dolo & fallacijs, ſi ſe ſubito talem exhiberet qualis reuera eſt, nihil ſe profecturũ. Nã ſi ſtatim prorumperet per membra ſua, & diceret: Non eſt corpus Chriſti, ſicut ipſe dixit, ſed ſignificat modo corpus: eſt figura corporis: quis eſſet, qui quos tam impiam vocem proferre audiuiſſet, eos ferendos, ac non auferendos potius, atq; extremis ſupplicijs afficiendos cenſeret? Quamobrem pedetentim callidiſsima beſtia in mentes hominum illabendum, ac per gradus quoſdam ad extremã hanc impietatem eos adducendos eſſe putauit. Principio verbi Dei ſpeciem prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis

Cap. 37 ſermonis catechetici.

3. Reg. 18.

Gene 3.

Aſtutia diaboli in hæreticis.

apta & expedita via eſt) de ſpeciebus huius ſacramenti diſceptationē induxit, vt ſic, cuius rei ſymbolum eſt hoc ſacramentum, charitatē ex animis hominum tolleret, vnanimitatemq; ſcinderet. Deinde corpus exãgue dari nobis ad manducandũ, neq; verum ſanguinem, ſed cruorem dari bibendũ perſuadere conatus eſt, affirmando quòd ſub ſpecie panis corpus tantum ſine ſanguine, ſub ſpecie vini ſanguis tantum ſit ſine corpore. Hac ille arte cũ effeciſſet, minus vt iam reuerenter ad hoc ſacramentũ homines accederent, quòd fruſtra ab eo vita expectetur, in quo vita non eſt, progreſſus eſt vlterius: Neq; tamē ſtatim negauit eſſe corpus Chriſti, ſed panem in ſacramento ſimul eſſe cum corpore Chriſti docuit, iampridem ſopitam Ioan. Vicleffi, & Ioan. Huſsi hæreſim renouans: cum tamē Chriſtus non dixerit, hic panis eſt corpus meum, ſed, hoc eſt corpus meũ. Explicans Auguſtinus illam inſcriptionem Pſalmi: Pſalmus Dauid, cum mutaret vultum coram Abimelec, & dimiſit eum & abijt: ac locum illum ex libris Regum, ſecundum editionē ſeptuaginta, pertractans, Ferebatur in manibus ſuis: Hoc verò fratres, inquit, quomodo poſſit fieri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in manibus ſuis? Manibus aliorum portari poteſt homo, ſuis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipſo Dauid ſecundum literam non inuenimus, in Chriſto autem inuenimus. Ferebatur enim Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum ait: Hoc eſt corpus meum, Ferebat enim illud corpus in manibus ſuis. Seipſum itaq; ferebat Chriſtus in manibus ſuis, quando dixit, hoc eſt corpus meum, non panem cum corpore, quod nunc per membra ſua falſò docet Satanas: Qui poſteaquàm id perſuaſit hominibus, manere panem cum Chriſti corpore, neque parum venerationis huic venerabili ſacramento falſa hac doctrina ſua detraxit, ſerpit beſtia longius. Neque tamen adhuc audet profiteri quod ſentit, verùm concedit eſſe ibi corpus Chriſti, ſed non alio tamen tempore, quàm quo ſumitur: qui verò extra ſumptionem adorauerit, cum idololatriæ reum pronunciat. Hoc poſito & conceſſo, tollit ſacerdotium, tollit ſacrificium, omnem Chriſti beneficiorum memoriam prorſus obliterare conatur, atq; omni ratione diligenter cauet, ne qua in Eccleſia Dei ſummi illius & immenſi beneficij, quo ſemetipſum Chriſtus dedit redemptionem pro nobis, fiat repræſentatio. His ex animi ſui ſententia confectis, tum demum eò peruenit, quò tendebat initio, vt dicat impius, dicat inſipiēs in corde ſuo, non eſt Deus: Non eſt Deus in hoc ſacramento, non eſt in eo corpus Chriſti, merus eſt panis piſtorius, cui diuinos honores tribuere, eſt idololatram eſſe. Hoc ſi callida & truculenta illa beſtia

Panis et vinũ an maneant.

In Pſal. 30.

1. Reg. 21.

Pſalm. 13. & 52.

ſtatim initio per membra ſua dixiſſet, nullo negocio, ſemota quauis cunctatione fuiſſet obſtructum os loquentium iniqua, neq; facilè quenq; in naſſam ſuam pertraxiſſet, vt tam impiæ voci auſcultaret, eiq; fidem haberet. Verùm, vt dictum eſt, paulatim irrependum in animos hominum, atq; ijs gradibus, qui iam enumerati ſunt, incedendum eſſe putauit, quòd ſciret extremè impiam doctrinam non ita ſubitò Chriſtiano homini perſuaderi poſſe. Quamobrem quicunq; catholicam & orthodoxam fidem amplectitur, diligenter ſibi caueat ab his ſerpentis inſidijs, qui nunq; calcaneo noſtro inſidiari ceſſat. Cauendi aût hæc eſt ratio, ſi omnẽ diſputationẽ fugerit de hoc ſacramento, in quo ſtultam Deus fecit ſapientiam huius mundi. 1. Cor. 1.
Nuſquàm enim Dei maior eſt tentatio, quàm in hoc ſacramento, in quo tentat nos Deus, vtrum credamus illi. Noluit Adam credere Deo dicenti: In quacunq; die comederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit ſerpenti decipienti cùm diceret: Aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij. Credidit quod non videbat: nam in illo fructu ligni virtutẽ tantę rei effectiuam, quàm ſerpens promiſit, oculis nõ cernebat. Credidit ſerpenti diabolo, nõ credidit creatori ſuo Deo, quo illius peccato facti ſumus oẽs rei mortis æternæ. Sacrilegium illud per iſtud euchariſtię ſacramentũ emendari Deus voluit, vt ſine vlla dubitatione crederem⁹ filio dicenti: Accipite & comedite: hoc eſt corpus meum: non autem crederemus ſerpenti dicenti, hoc non eſt corpus Chriſti, ſed figura eius. Sicut cibum à Deo vetitum Adam guſtando è vita beata excidit, ſic nos quem Chriſtus præcepit cibum manducantes, & verbo eius credentes, ad vitam per illum amiſſam redire oportet. Quamobrem non quærat homo Chriſtianus cũ Capharnaitis: Quomodo hic poteſt nobis carnem ſuam dare ad manducandum, ſed captiuet intellectum ſuum in obſequiũ Chriſti: Dicat quicquid velit om̃is homo mendax, nos credam⁹ ei qui ſolus eſt verax, Deo. Ipſe dixit & facta ſunt. Ipſe dixit, hoc eſt corpus meum: ipſe dixit, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Credamus veritati de veritate ſui corporis nos admonenti, nec deinceps quæramus, quomodo. Nõ eſt impoſsibile apud Deum omne verbum. Etiamſi angelus de cœlo nobis aliud annunciaret, quàm quod Chriſtum Dei filium dicentẽ audimus, anathema ſit: non ei credamus. Non poteſt mentiri veritas. Verbum domini manet in æternũ. Senſus noſtri falli poſſunt, Chriſtus, qui eſt veritas, neq; falli poteſt, neq; fallere. Viderat Petrus Chriſtum in monte transfiguratum, audiuerat vocem de cœlo allatam, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi beneplacui, ipſum audite: & tamen habemus, inquit, firmiorẽ propheticũ ſermonem.

Fides probatur in Euchariſtia. Geneſ. 2. *Corpus et ſanguinem Chriſti verè eſſe in Euchariſtia.* Ioan. 6. Pſalm. 115. Rom. 3. Pſalm. 148. Lucæ 1. Galat. 1. Eſaiæ 40.

Certius illi viſum eſt & firmius, quod à propheta ſcriptum legerat, quam vox de cœlo allata, quam auribus audierat. Si propheticus ſermo tam illi certus viſus eſt, quanto nobis certior videri debet

Li. 4. de ſacram. cap. 4.

Chriſti ſermo, qui prophetas inſpirauit? Qua de re ſic aliquando ſcripſit Ambroſius. Sermo Chriſti conficit hoc ſacramentũ. Quis ſermo Chriſti? Nempe is, quo facta ſunt omnia. Iuſsit dominus, & factum eſt cœlum. Iuſsit dominus, & facta eſt terra. Iuſsit dominus, & facta ſunt maria. Iuſsit dominus, & omnis creatura generata eſt. Vides ergo quàm operatorius ſit ſermo Chriſti. Si ergo tanta vis eſt in ſermone domini Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant: quanto magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud com-

Pſalm. 148.

mutentur? Cœlum nõ erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Ergo tibi vt reſpondeam, non erat corpus Chriſti ante conſecrationem, ſed poſt conſecrationẽ dico tibi, quòd iam corpus eſt Chriſti. Ipſe dixit, & factum eſt: ipſe mandauit, & creatũ eſt. Et alio loco:

De ijs qui initiãtur myſterijs ca. 9.

Benedictionis maior vis quã naturæ.

Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi aſſeris quòd Chriſti corpus accipiã? Et hoc nobis adhuc ſupereſt, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus non hoc eſſe quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit, maioreḿ; vim eſſe benedictionis, quã naturæ, quia benedictione etiã natura ipſa mutatur.

Exod. 4.

Virgã tenebat Moyſes, proiecit eam, & facta eſt ſerpens. Rurſus apprehendit caudã ſerpentis, & in virgę naturã reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatã eſſe naturã, & ſerpentis & virgæ? Ac poſt multa alia exempla eius generis ex veteri Teſtamento producta, ſubiungit: Quòd ſi tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret: quid dicimus de ipſa conſecratione diuina, vbi verba ipſa dñi ſaluatoris operantur? Nam ſacramentũ iſtud quod

4. Reg. 1.

accipis, Chriſti ſermone conficitur. Quod ſi tantũ valuit ſermo Eliæ, vt ignem de cœlo deponeret: non valebit Chriſti ſermo, vt ſpecies mutet elementorum? De totius mundi operibus legiſti: Quia ipſe dixit, et facta ſunt: ipſe mandauit, et creata ſunt. Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea, quæ ſunt, in id mutare quod non erant? Non em̃ minus eſt nouas rebus dare, quã mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisq́; exemplo aſtruamus myſterij veritatẽ. Nunquid naturę vſus præceſsit, cum Ieſus dominus ex Maria naſceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare conſueuit. Liquet igitur, quòd præter naturæ ordinem virgo generauit, et hoc quod conficimus corpus ex virgine eſt. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cùm præter naturam ſit ipſe

dominus

dominus Ieſus partus ex virgine? Neque diſſimilia his apud Ioannem Damaſcenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet. Cap. 14. Cyrillus quoque Hieroſolymitanus Græcus (cuius catecheſes communicauerat nobiſcum, Romæ cum eſſemus, Guilhelmus Scirletus Protonotarius Apoſtolicus, vir pius & doctus, neque mediocri trium linguarum peritia præditus) in quarta ſua catecheſi, quam de hoc ſacramento conſcripſit, ijs verbis vtitur.

ΚΑΙ αὐτὴ τοῦ μακαρίου Παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ καθέστηκεν ἐκπληροφορῆσαι ὑμᾶς περὶ τῶν θείων μυστηρίων. ὧν καταξιωθέντες, σύσσωμοι καὶ σύναιμοι τοῦ χριστοῦ γεγόνατε. αὐτὸς γὰρ ἀρτίως ἐβόα. ὅτι ἐν νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς, λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων. λάβετε φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε λάβετε, πίετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα. αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν; καὶ αὐτοῦ τούτου διαβεβαιωσαμένου, καὶ εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτὲ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ αἷμα; τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον αἵματι ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας. καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα; εἰς γάμον σωματικὸν κληθεὶς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιΐαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος, οὐ πολὺ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται; ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν χριστοῦ, ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου, δίδοταί σοι τὸ αἷμα. ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ, οὕτω γὰρ καὶ χριστοφόροι γενόμεθα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος, εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδιδεγμένοι μέλη. οὕτω, κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος, ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγετέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοότες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλισθέντες ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νομίζοντες, ὅτι ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν καὶ ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ ἄρτοι προθέσεως, ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν, ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος. καὶ ποτήριον σωτηρίου, ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι κατάλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος. μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ. σῶμα γὰρ καὶ αἷμα τοῦ χριστοῦ, εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησίς σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλὰ ἡ πίστις σε βεβαιούτω. μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνῃς τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως. σώματος καὶ αἵματος χριστοῦ καταξιωθεὶς. καὶ ὑπαγορεύουσι Δαβὶδ τὴν δύναμιν, λέγων. ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. πρὸ τῆς σῆς παρουσίας. τράπεζαν οἱ δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμαζον, ἠληγουμένην καὶ μεμιασμένην καὶ διαβολικῆς πεπληρωμένην δυνάμεως. ἀλλὰ μετὰ τὴν σὴν παρουσίαν ὦ δέσποτα, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν. ὅταν ἄνθρωπος λέγει θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, τί ἄλλο σημαίνει, ἢ τὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡμῖν ἡτοίμασεν ἐξεναντίας, ἀντὶ τοῦ, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀντικειμένην τοῖς δαίμοσι, καὶ μάλα εἰκότως. ἐκείνη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων. αὕτη δὲ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, ἐλίπανέ σου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μετώπου, διὰ τὴν σφραγῖδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένησαι εἰς τύπωμα σφραγῖδος ἁγιάσματος θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον. ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον λεγόμενον, ὃ λαβὼν Ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, διὰ τοῦτο καὶ Σολομῶν ταύτην αἰνιττόμενος τὴν χάριν ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ, λέγει. δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου τὸν πνευματικόν. δεῦρο καλεῖ καὶ εἰς τὴν σωτήριον καὶ μακαριοποιὸν κλῆσιν. καὶ πίε τὸν οἶνον σου τὸν πνευματικὸν, οἶνος καὶ ἔλαιον ὑπὲρ κεφαλήν σου ἐκχείσθω. ὁρᾷς αὐτὸν καὶ τὸ μυστικὸν αἰνιττόμενον χρῖσμα. καὶ διαπαντὸς ἔστω σου τὰ ἱμάτια λευκὰ, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου ἀποδυσάμενος τὰ παλαιὰ ἱμάτια καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκὰ, χρὴ λευχειμονεῖν διαπαντὸς. οὐ πάντως τοῦτο λέγομεν ὅτι σε δεῖ λευκὰ ἱμάτια περιβεβλῆσθαι ἀεὶ, ἀλλὰ τὰ ὄντως λαμπρὰ καὶ λευκὰ ἀναγκαῖόν ἐστι περιβεβλῆσθαι. ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον Ἡσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ με. ταῦτα μαθὼν, καὶ πληροφορηθεὶς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος, οὐκ ἄρτος ἐστὶν εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητὸς, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ. καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστιν. εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ αἷμα χριστοῦ, καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγεν ὁ Δαβὶδ, ψάλλων. καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ. στήριζε τὴν καρδίαν, μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ, καὶ ἱλάρυνε τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον, ὃ γένοιτό σε ἀνακεκαλυμμένον ἔχοντα. ἐν καθαρᾷ συνειδήσει θεᾶσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ΑΜΗΝ.

Quæ nos ita in latinam linguã conuertimus. Vel ipſa beati Pauli doctrina, abundè ſufficere videtur, vt certam vobis de diuinis myſterijs fidẽ faciat, quibus digni redditi, cõcorpores ita vt dicã, et conſanguinei Chriſti facti eſtis. Ipſe eñ nuper clamauit, quòd in nocte qua tradebatur dñs noſter Ieſus Chriſt⁹, accipiẽs panẽ et gratias agẽs fregit & dedit diſcipulis ſuis, dicens: Accipite & manducate, hoc eſt

corpus

corpus meum. Et accipiens calicem, & gratias agens, dixit: Accipite & bibite, hic eſt ſanguis meus. Cùm igitur ipſe de pane pronunciauerit ac dixerit, hoc eſt corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cùm idem ipſe tam aſſeueranter dixerit, hic eſt ſanguis meus, quis vnquam dubitauerit, vt dicat non eſſe eius ſanguinem? Aquam olim in vinum conuertit in Chana Galileæ, quod cum quandam habeat cum ſanguine propinquitatem, facilè in illum tranſmutatur. Et eum parum dignum exiſtimabimus cui credamus, quod vinum in aquam tranſmutet? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur vocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miraculum: Et non multo magis ſic eum corpus & ſanguinem ſuum fruenda nobis donaſſe, perſuaſum firmiter habebimus, vt ea cum omni certitudine tanquam corpus ipſius & ſanguinẽ ſumamus? Nam in ſpecie panis dat nobis corpus, & in ſpecie vini dat nobis ſanguinem: vt cùm ſumpſeris, guſtes corpus & ſanguinem Chriſti, factus eiuſdem corporis & ſanguinis particeps. Sic enim efficimur Chriſtophori, hoc eſt, Chriſtum in corporibus noſtris ferentes, cum corpus eius & ſanguinem in membra noſtra recipimus: ſic ſecundum diuum Petrum diuinæ naturæ conſortes reddimur. Olim cum Iudæis Chriſtus diſſerens: Niſi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Cùm autem illi quæ dicta fuerant, non ſpiritualiter accepiſſent, offenſi abierunt retro: putabant enim quòd eos ad manducandas carnes hortaretur. Erant & in veteri teſtamento panes propoſitionis, verùm illi cùm fuerint veteris teſtamenti, finem iam acceperunt. In nouo verò teſtamento, panis eſt cœleſtis & calix ſalutaris, quæ & animam & corpus ſanctificant: Quemadmodum panis corpori cõgruit, ſic ſermo hic animę competit. Quamobrem, non ſic hæc attendas velim, tanquam ſint nudus & ſimplex panis, nudum et ſimplex vinum: corpus enim ſunt et ſanguis Chriſti. Nam etiamſi ſenſus illud tibi renunciat, fides tamen te confirmet. Ne iudices rem ex guſtu: ſed te citra vllam dubitationem fides certum reddat, quod ſis dignus factus, qui corporis et ſanguinis Chriſti particeps fieres. Cuius rei quæ ſit vis, explicat tibi Dauid, dicens: Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos qui tribulant me. Hoc eſt autem quod dicere vult: Ante aduentum tuum menſam dæmones hominibus parauerant plenam doloris, pollutam, et refertam omni potentia diabolica: ſed poſteaquàm tu adueniſti ô domine, paraſti in cõſpectu meo menſam. Quando dicit homo, paraſti in cõſpectu meo menſam, quid aliud ſignificat quàm menſam, quam nobis Deus præparauit ex

aduerſo? hoc eſt quæ planè ſit aduerſa & oppoſita dæmonibus. Et rectè id quidem: illa enim communionem habebat cum dæmonibus, hæc verò communionem habet cum Deo. Impinguaſti in oleo caput meum. Impinguauit caput tuum in fronte per ſignaculum quod habes Dei, vt per illud efficiare vas ſanctificatum Deo. Et calix tuus inebrians quàm præclarus eſt. Vides hic calicem vocari, quem cùm accepiſſet Ieſus in manus ſuas, & gratias egiſſet, dixit: Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Propterea Salomon quoq; cùm gratiam hanc in Eccleſiaſte ſignificare vellet: Vade, inquit, comede in lætitia panem tuum ſpiritualem, veni ad ſalutarem & quæ te beatum reddere poſsit vocationem, & bibe vinum tuum ſpirituale, vinum & oleum ſuper caput tuum effundantur: (Vides quemadmodum alludat ad myſticum chriſma) & omni tempore veſtimenta tua ſint candida, quia Deo placent opera tua. Poſteaquàm ſemel exuiſti vetera veſtimenta, & induiſti alba ſpiritualia, ſemper te candidis veſtitum eſſe oportet. Non hoc dicimus, vt quoquo modo veſtimentis albis induare ſemper, ſed quæ verè nitida ſunt & alba, ea te induere oportet: vt cùm beato Eſaia dicere queas: Exultet anima mea in domino. Hæc cum didiceris, & cum certo perſuaſum tibi fuerit, quod qui videtur panis, non panis eſt, quamuis talis guſtui videatur, ſed corpus Chriſti: & quod videtur vinum, non vinum eſt, quamuis ita guſtus cenſeat, ſed ſanguis Chriſti. Et quoniam de hoc dixit Dauid pſallens: Et panis cor hominis confirmat, vt exhilaret faciem in oleo: confirma cor tuum, cùm illum ſumpſeris tanquàm ſpirituale cibum, & exhilara animæ tuę faciem. Vtinam autem hac facie reuelata, cum pura conſcientia videre tibi contingat ipſius gloriam, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Animaduerte lector diligenter, quod non dicit in pane, vel ſub pane, vel cum pane, ſed ἐν τύπῳ hoc eſt in ſpecie vel ſub ſpecie panis, dat nobis corpus. Non dicit in vino vel ſub vino, vel cum vino, ſed ἐν τύπῳ hoc eſt in ſpecie vel ſub ſpecie vini dat nobis ſanguinē. Verū & illud accuratius expende quod dicit. Qui videtur panis, nō panis eſt, quāuis talis guſtui videatur, ſed corpus Chriſti. Et quod videtur vinum, non vinum eſt, quamuis ita guſtus cenſeat, ſed ſanguis Chriſti. Quaſi diceret. Eſt quidem ibi ſpecies panis et vini, ſed res ipſa nō eſt. Manente eñ ſpecie, res ipſa, hoc eſt panis, in ſubſtantiā corporis, & vinū in ſubſtantiā Chriſti ſanguinis, transformatur vel tranſelemētatur. Vidimus aūt & Gaudentij, qui fuit æqualis Ambroſij, librum epiſtolarum quarundam, quem nobis legendum dederat amicus ille noſter Gabriel Faernus, in quo

cum

cum doctrina ſic vitæ certat probitas, neutra vt alteri concedere velle videatur: in quarum vna præclarè tractat huncipſum de Euchariſtia deque ſacrificio Miſſæ locum. Cuius verba cum deſcribi feciſſemus, caſu quodam ea charta nobis intercidit: ſed ea tamen reperta iri exiſtimamus in ijs exemplaribus, quæ Lugduni fortaſſe iam ſunt excuſa, opera Franciſci Turnonij: qui non magis generis nobilitate, quam excellenti virtute, doctrina, pietateque ſua ſibi ſuffragante, eo progreſſus eſt honoris, vt nunc inter ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ Cardinales principem locum teneat. Ei namque ſub noſtrum ex vrbe diſceſſum, quod Viennæ fuit excuſum typis exemplar, cum adſcriptis omnibus ijs, quę in eo deſiderabantur, dederamus: cum is facturum ſe recepiſſet, vt Lugduni, cuius ciuitatis eſt Archiepiſcopus, typis mandaretur. Sed & Auguſtinus in ſermone quodam. Hoc accipietis, inquit, in pane, quod pependit in cruce: & hoc accipietis in calice, quod effuſum eſt de Chriſti latere. Erit enim illi mors & non vita, qui mendacem putauerit vitam. Neque multo ſecus Ioannes Chryſoſtomus, qui fuit Auguſtini æqualis. Num vides, inquit, panem? Num vinum? Num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum vadunt? Abſit: Ne ſic cogites. Quemadmodum enim, ſi cera igni adhibita illi aſsimilatur, nihil ſubſtantiæ remanet, nihil ſuperfluit: ſic & hic puta myſteria conſumi corporis ſubſtantia. Atque Ioannes Damaſcenus cum plæraque ſcripſiſſet in eandem ſententiam, ſicut ex Ambroſio citauimus, ſubiungit poſteà: Non eſt figura, panis & vinum, corporis & ſanguinis Chriſti: abſit enim hoc: ſed eſt ipſum corpus domini deificatum: ipſo domino dicente: HOC EST MEVM (non figura corporis, ſed) CORPVS: & non figura ſanguinis, ſed ſanguis. Et ante hoc ipſis Iudæis: Quoniam niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinē, non habebitis vitam æternam. Caro mea mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Et rurſus: Qui manducat me, viuet. Ac Damaſceno poſterior Theophilactus: Attende, inquit, quòd panis, qui à nobis in myſterijs manducatur, non eſt tantum figuratio quædam carnis domini, ſed ipſa caro domini. Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura eſt carnis: ſed caro mea eſt. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem, & acceſsionem ſancti ſpiritus, in carnem domini. Et hoc aliquot ſeculis poſterior vir doctiſsimus Rupertus abbas Tuitienſis, qui vixit ante annos quadringentos. Nónne hic idē Euāgeliſta Ioā. dicit in Apocalypſi? Si quis appoſuerit ad hęc, appo-

Auguſtin. ad Neophitos.

Omil. de Euchariſtia in Encenijs.

Li. 4. ca. 14.

Matth. 26.

Ioan. 6.

In ca. 6. Ioā.

In ca. 6 Ioā.

Apoc. vltim.

nat

nat ſuper illum Deus plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ. Nunquid verò minus timenda eſt hic illa maledictio, vt non detrahamus vel apponamus quicquam verbis dicentis, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur? Hic eſt ſanguis meus? Cùm enim illo dicente, hoc eſt corpus meum, nos ſubauditionem appoſuerimus, dicentes figuratiuum, vel per ſimilitudinem dictũ, cum inquam illo dicente hoc eſt corpus, nos dixerimus hoc ſignificat corpus, nónne multũ eſt quod apponimus, vel parua demutatione detrahimus, et ſenſum generamus, quẽ tantus autor Deus et homo nunq̃ eſt loquutus, nec aſcendit vnquã in cor eius? Nempè cum obijcit quis, ſuiſq; ſcriptitat in ſchedulis, quòd itidem dixerit eadem veritas: Ego ſum vitis, tam audacter quàm imperitè in argumentum mendoſum illud attrahit: cùm ſtatim ſubſequentia verba dicentis, ſicut palmes non poteſt fructum ferre à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis, manifeſtè per ſimilitudinem dictum compellant intelligi, præſertim cum non ſignanter dixerit, ego ſum hæc vitis, ſicut ſignanter dixit, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, appoſita protinus deſcriptione veræ proprietatis de corpore inquiens, quod pro vobis tradetur, de ſanguine autem, qui pro multis effundetur. Igitur ne veniant ſuper nos plagę nouiſsimę, neq; apponimus, neq; diminuimus quicquam diuinæ definitioni vel deſcriptioni, quam incarnatum verbum ore proprio deprompſit. Imò quia ꝑfecta charitas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quàm veritatis amore cõfitemur, quòd panis iſte corporeus poſtquàm ſignauerit eum pater, & vinum hoc expreſſum acinis præſentibus, mox vt eodem ſigno ſignatũ eſt per manus Eccleſiæ dicentis, vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſsimi filij tui domini noſtri Ieſu Chriſti: vſq;, in mei memoriã facietis, corp⁹ & ſanguis eius, qui huius traditionis author eſt, & hoc ſacrificiũ ipſe Chriſtus eſt: cuius paſsionis vt ſacrificiũ fieret à Deo patre in veritate ſignatum eſt. Docet idem, tres modos eſſe eſſentiæ, quibus Chriſti corpus eſt in euchariſtia, quarto aũt differre. Eſt enim nomine, re, atq; effectu. Eſt nomine, quia ſummus cœlorũ pontifex, qui cũ ſit ipſa veritas, nomina non vana rebus imponere ſolet, adeò fortiter hoc nomẽ impreſsit, vt nõ ſolũ diceret, hoc vocetur corpus meũ, hic vocetur ſanguis meus, ſed hoc eſt, inquit, corpus meũ: hic eſt ſanguis meus. Eſt etiã re, quia nimirũ ſanctũ ſanctorũ eſt, quia verè in illa ſpecie, qua tradit⁹ & lanceatus eſt, ipſe ſanctus ſanctorũ eſt. Eſt nihilomin⁹ effectu, quia quã verè in illa ſpecie, qua pependit in cruce, remiſsionẽ peccatorũ operatus eſt omnibus, qui illam

Ioan. 15.

1. Ioan. 4.

Quomodo ſit corpus Chriſti in Euchariſtia.

illam expectabant ab origine mundi cum fide, ſine legalibus fidei ſacramentis à iuſto Abel vſq; ad latronem, quem in cruce confitentem ſuſcepit, tam verè in ijſdem ſpeciebus panis & vini eandem remiſsionem operatur omnibus, qui ſunt ingreſsi vel ingrediuntur ad eam fidem, poſtquàm illa ſpecies hinc tranſiuit, & in cœlum ſeſe recepit. Quartò idem ſpecie differt, quod & plurimum prodeſt: non modò ne color & ſapor humani ſanguinis horrorem ſumentibus illum faciat, ſed vt competenti antidoto nimia parentum noſtrorum curetur credulitas. Crediderunt enim deceptori diabolo in eo, quod non videbant, videlicet quod illi ſigno conſequendę diuinitatis effectiua virtus ineſſet, & comedentes mortui ſunt. Credamus econtrà fideli ſaluatori Deo, in eo quod non videmus, ſcilicet panem & vinũ in veram corporis & ſanguinis tranſiuiſſe ſubſtantiam: vt comedentes atq; bibentes viuamus in æternum. Ac repe-

Euchariſtia nonnunquã figura, ſignũ, ſimilitudo, & exemplar dicitur.

riuntur quidem veteres, figuram, ſignũ, ſimilitudinem, exemplar, ſacramentum hoc appellaſſe: verùm non ita, vt ideò veritatem in eo corporis & ſanguinis Chriſti negarent. Nam & Paulus quòd Chriſtus à morte ad vitam reſurrexit, noſtri à morte peccati, ad vitam gratię reſuſcitationis ſimilitudinem eſſe vult. Nunquid ideò veram fuiſſe mortem, veram Chriſti reſurrectionem negauit? Dicit idem Paulus de Chriſto, quòd ſit in ſimilitudinem hominum factus, num ideò non eum verum hominẽ eſſe dicimus? Vocat idem Chriſtum imaginem inuiſibilem Dei, & figurã ſubſtantiæ patris, erit autem quiſquam tam excors, vt propterea Chriſtũ Deum inuiſibilem & eiuſdem eſſe cum patre ſubſtantię negare audeat? Itaque nihil impedit, quò minus idem myſteriũ & ſit veritas, & figura dicatur. Quemadmodum pluribus id verbis Rabanus in ſuo libro, quem de Sacramento Euchariſtię inſcripſit, oſtendere conatur.

Cap. 12.

Proferunt Auguſtini verba Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, & Algerus: Corpus Chriſti & veritas & figura eſt: Veritas, dũ corpus Chriſti & ſanguis virtute ſpiritus in verbo ipſius ex panis viniq; ſubſtãtia efficitur. Figura verò, quòd exterius ſentitur. Ex quibus Auguſtini verbis apertè videre licet id, quod ipſi quoq; ſenſus nobis renunciant, aliud eſſe quod videtur, aliud quod intelligitur. Neq; enim quæ videntur ſpecies panis & vini, ſunt ipſum Chriſti corpus, quod ſub illis realiter continetur, ſed rectè dici poſ-

Species quid repræſentent.

ſunt figurę quædam ſiue exemplaria Chriſti corporis. Repræſentãt enim nobis illud Chriſti corpus exangue, quod in cruce pro nobis pependit: ſimul & ſanguinẽ qui fuſus eſt ibidem in remiſsionem peccatorum noſtrorum, quòd exangue corpus, & cruor ab illo ſeparatus, nequaquàm ſub iſtis ſpeciebus continetur, ſed eſt ibi ve-

rus & integer Chriſtus, cũ carne, ſanguine, anima, & diuinitate ſua. Repræſentant præterea iſtæ ſpecies myſticum Chriſti corpus, quæ eſt colligatio Chriſtianorũ ad inuicem, velut membrorum ſub vno capite. Vocauit etiam Damaſcenus hæc myſteria exemplaria futurorum, verum quo ſenſu, ipſe interpretatur, dicens: Non quòd non verè exiſtant corpus & ſanguis Chriſti, ſed quòd nunc quidem per ipſa participes reddimur Chriſti diuinitatis, tunc autẽ videbimus eum ſicuti eſt, facie ad faciem. Hoc & Cyprianus indicat dicens: Panem angelorũ ſub ſacramento manducamus in terris, eundem ſine ſacramento manifeſtius edemus in cœlis, non miniſterio corporali ſæpè repetitis actionibus ad eundẽ reuertentes, ſed conſummato ſacerdotio noſtro, erit & permanebit perpetua & ſtabilis, implens & reficiens nos ſufficientia, qua proferet ſe palàm abſq; vllis integumentis, omnibus conſpicabilis, ſummi præſentia ſacerdotis. Itaq; ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Auguſtini verba catholicis obiecta, quæ ex libro ſententiarum Proſperi citant ijdem illi, quorum ſupra meminimus. Sicut ergo cœleſtis panis, qui verè Chriſti caro eſt, ſuo modo vocatur corpus Chriſti, cùm re vera ſit ſacramentum corporis Chriſti, illius videlicet, quod viſibile, palbabile, mortale in cruce poſitum eſt, vocaturq; ipſa carnis immolatio, quæ Sacerdotis manibus fit, Chriſti paſsio, mors, crucifixio, non in rei veritate ſed ſignificante myſterio: Sic ſacramentum fidei quo baptiſma intelligitur, fides eſt. Vnde idẽ beatus Auguſtinus ad Bonifacium, Nónne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, & tamen in ſacramento, non ſolum per omnes paſchæ ſolennitates, ſed omni etiam die pro populo immolatur, nec vtiq; mentitur, qui interrogatus, eũ reſponderit immolari. Si enim ſacramenta quandam ſimilitudinem earum rerũ, quarum ſacramenta ſunt non haberent, omninò ſacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine, pleraq; etiam ipſarum rerũ nomina accipiunt. Sicut enim ſecundum quendam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, ſacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt, ita ſacramentum fidei fides eſt. Quod ibi dicit Auguſtinus, ſecundum quendam modum, non excludit præſentiam realem corporis Chriſti, ſed ſingulari modo quodam ibi veritatem adeſſe declarat. Quem alio quodam loco explicat, id eſt, non vt videatur, quia non hoc corpus, inquit, quod videtis comeſturi eſtis, ſed ſpirituali modo, non ſenſibus expoſito, nec illo manifeſto modo, quomodo in cœlo contemplabimur. Sed audiamus, quid ijs olim reſponderit Algerus. Notandum, inquit, eſt, immolationem, quam non rei veritate dixit fieri, ſola ſimilitudine ſacramenti veram immolatio-

Lib. 4. ca. 14

In ſermo. de cœna domini.

Lib. 1 de ſacrament. euchar. cap. 18

nem Chriſti repræſentantis mortem, paſsionē, crucifixionem ipſo myſterio ſignificante debere intelligi: ſicq; baptiſma quod eſt ſacramentum fidei, non in rei veritate, ſed ſola ſimilitudine fidem dici. Quod verò veram carnē Chriſti ſuo modo corpus Chriſti dixit vocari, cum re vera ſui ipſius ſacramentum ſit, non ita intelligendum, quaſi non verè dicatur corpus Chriſti, ſed ſuo modo, id eſt, ſibi ſingulariter proprio: quia cum omne corpus ſit viſibile atque palbabile, ſolum corpus Chriſti poſt reſurrectionem mutata natura non ſubſtantia, non eſt corporale, ſed ſpiritale, inuiſibile, vt dictū eſt ſuperius. Quòd verò dixit ad Bonifacium, ſicut ſacramentum corporis Chriſti ſecundū quendam modum corpus Chriſti eſt, ita ſacramentum fidei fides eſt, intelligendum eſt de forma panis & vini, quæ nō verè ſed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Chriſti. Quia igitur Auguſtinus ad comprobandum quod ſacramentum fidei, fides diceretur, duas ſimilitudines dedit, vna actualis ſacramenti immolationis ſcilicet imaginariæ: altera verò realis, formę ſcilicet panis & vini, vt ſicut immolatio imaginaria figuratè vocatur mors, crucifixio Chriſti, & ſicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Chriſti, ſic ſacramentum fidei ſcilicet baptiſma figuratè vocatur fides. Notandum, quòd in altera harum ſimilitudinum, cœleſtem panem qui verè Chriſti caro eſt, non communi ſed ſuo & quaſi proprio modo corpus Chriſti vocari dixit: Quia ſcilicet corpus illud non corporale, ſed ſpiritale & diuinum præ omnibus corporibus ſingulariter vidit: In altera autem ſacramentū corporis Chriſti, id eſt, formam panis, abſolutè ſecundum quendam modum corpus Chriſti dixit, quia communi figura non exiſtentium quod dicuntur, illud dici corpus Chriſti notauit. Quod autē inuiſibile corpus Chriſti ſacramentum viſibilis corporis Chriſti dixit, intelligibiliter tantum per exteriorem aliquam actionem, & non ſenſualiter accipiendum eſt. Quomodo enim more cæterorum ſacramentorum viſibilium, id quod videri non poteſt rei viſibilis eſſe poterit ſignum, niſi exterioris alicuius actionis circa ſe imaginem habuerit? Hæc Algerus. Guimundus verò eadem Auguſtini verba adferens: Hoc, inquit, libera facultate intelligere poſſumus dictum eſſe de manna, vel de pane vel vino Melchiſedech, vel de aliquo veterum ſacrificiorum, quæ ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti fuerunt. Poſſunt enim quodammodo per figuram corporis & ſanguinis Chriſti appellari, ſicut petra vocatur Chriſtus. Et ideò non ſatis attendit homo quid apponat. Nā ſi ex abundantia de ſacramentis quoq; altaris noſtri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cùm enim ſacramenta noſtra ſint ſubſtantiuè

Con. Berengarium lib. 2

ſtantiuè corpus illud quod eſt filij Dei proprium, ſunt quodammodo per figuram ipſum corpus Chriſti, cuius ſacramenta ſunt, id eſt Eccleſia. Quod in expoſitione ſuper Ioannem confirmat Auguſtinus his verbis. Hunc itaq; cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt Eccleſia. Huius rei ſacramentũ, id eſt, vnitatis corporis & ſanguinis Chriſti alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica menſa præparatur, & de dominica menſa ſumitur. Idem in quodam ſermone de ſacramentis. Quia paſſus eſt, inquit, pro nobis, commendauit nobis in iſto ſacramento ſanguinem ſuum & corpus, quod etiam fecit & nos ipſos: nam & nos ipſius corpus facti ſumus per miſericordiam ipſius, & quod accepimus nos ſumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit eſſe quodammodo ſocietatem corporis, quod eſt Eccleſia: Nõ quòd ipſe cibus & potus ſit ipſa ſocietas, ſed ipſius ſocietatis ſacramentũ: Et hoc quod accepimus dixit quodammodo eſſe nos, quia noſtri ſacramentũ. Ita ergo corpus Chriſti propriũ eſt quodammodo per figuram illud corpus Chriſti, cuius eſt ſacramentum, quod eſt Eccleſia: Nec mirum, cum ipſe dominus per Prophetam dicit: Indumento iuſtitiæ circumdedit me, quaſi Eſai. 61.
ſponſum decoratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis. Se dicit ſponſum, quia ipſe ſponſus eſt, ſe dicit ſponſam, quia ipſe eſt quodammodo illud corpus ſuum quod eſt Eccleſia, cuius ipſe eſt ſacramentũ. Hanc intelligentiam nobis aptiſsimè ſimilitudo ſequuta commendat. Sicut enim dicimus propriũ corpus domini, alterius ſui corporis, quod eſt Eccleſia, ſacramentũ, ſic baptiſmũ viſibilẽ, viſibilis alterius inuiſibilis ſcilicet baptiſmi cognoſcimus ſacramentũ. Eſt namq; baptiſmus exterior, aqua viſibilis carnẽ abluens: eſt baptiſmus interior, fides inuiſibilis animã ſimili modo purificãs, teſte beato Apoſtolo, qui ait: Fide mundãs corda Actor. 15.
eorũ. Et iterũ: Sic & nos ſaluos facit baptiſma, nõ carnis depoſitio 1. Pet. 3.
ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deũ. Proinde ſatis conuenienti & ſana fide intelligere poſſumus dixiſſe Auguſtinum, ſicut ſacramentum corporis Chriſti, id eſt, ſicut illud proprium filij Dei corpus, quod eſt ſacramentũ corporis Chriſti, quæ eſt Eccleſia, ſecundum quendam modũ corpus Chriſti eſt, illud ſcilicet cuius eſt ſacramentum, id eſt Eccleſia: ipſe enim ſponſus, ipſe ſecundũ quendam modũ & ſponſa: ita ſacramentũ fidei, id eſt, exterior baptiſmus pro eo quòd fidei ſignum eſt, ſecundum quendam modum fides eſt. Ex his patrum ſententijs cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quæ fuerit Eccleſiæ catholicæ per vniuerſum orbem diffuſæ iam inde ab Apoſtolorum temporibus ad hæc vſq; noſtra tempora conſtans fi

des de veritate corporis & ſanguinis Chriſti: Contra quam ante Berengarium, qui vixit ante annos quingentos, nemo venire auſus eſt. Primus ille fuiſſe perhibetur, qui Chriſto aduerſari non dubitaret dicenti, hoc eſt corpus meum, ac figuram ſignificationemq; corporis eſſe affirmaret. Cuius hic error in concilio Vercellenſi primùm fuit condemnatus: in quo cùm ipſe perſiſteret nihilominùs, quòd in eo concilio præſens non adfuerat, Turonis iterùm generale concilium congregatum eſt, in quo præſidente tunc venerabili Papa Gregorio Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in ſacrificio domini non vmbraticè, ſed verè Chriſti carnem & ſanguinem fieri, dato propria manu ſacramento confirmauit. Sed ac-
2. Pet. 2. ciditilli quod eſt in prouerbio: Canis ad ſuum vomitum reuerſus eſt, & ſus lota in volutabro luti. Itaq; denuò Romæ concilio congregato, cùm eſſet apertiſsimis rationibus conuictus, libellos ſuos propria manu ſub præſentia Papæ Nicolai coram omni ſynodo cremauit, errorem anathematiſauit, & confeſsionem bonam, quam Turonis fecerat, præbito identidem propriæ manus ſacramento renouauit, illis verbis quæ in decretorum libro videre licet: Ac moriturus ingentem dolorem præ ſe tulit, quòd multos mortalium in hunc tam impium errorem adduxiſſet. Contra hunc extat libellus Lantfranci Epiſcopi Canthuarienſis, & piè & doctè ſcriptus: Guimundi Epiſcopi Auerſani libri tres: Petri Abbatis Cluniacenſis liber vnus. Sed & ante ſeptingentos annos ſcripſerunt de veritate huius ſacramenti non pauca Rabanus & Paſchaſius. Sed neq; ſequutus poſteà quiſquam eſt errorem hunc, donec ad hoc noſtrum infelix ſeculum ventum eſt, in quo nihil non audent homines, licereq; ſibi quiſq; vult quamlibet occulta fidei myſteria pertractare, ac ore in cœlum poſito ſecreta cœleſtia rimari: Qua vna re nihil eſſe poteſt magis pernicioſum: Siquidem homini Chriſtiano credendum eſt: Non diſputandum, nō diſcutiendum, non quærendum,
Abac. 2. quomodo. Iuſtus ex fide viuit, dicit ſcriptura, non ex argumentis aut rationibus. Cœleſtibus myſterijs fidem adhibendo, fit vt ad fi-
Eſai. 7. dei præmia perueniamus, ſicut ſcriptum eſt: Credite & intelligetis. Fide autem ommiſſa in ratione comprehendendis ijs, quæ ſenſum omnem & intellectum humanum ſuperant, fruſtrà laboramus.
Eccle. 3. Hoc eſt, quod ſapiens nos admonet: Altiora te ne quæſiueris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ tibi præcepit Deus, ea cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Nō eſt enim tibi neceſſarium ea, quæ ſunt abſcondita videre oculis tuis. Scruta-
Prouerb. 25 tor maieſtatis opprimetur à gloria. Hæc de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in ſacramento Euchariſtiæ dicta ſufficiant.

DE MA-

DE MATERIA HVIVS SACRAMENTI. Cap. XL.

MATERIA huius ſacramenti panis eſt & vinũ *Euchariſtiæ materia.*
aqua mixtum. Neq; enim aliter illud conficere
licet, cùm ita ſit inſtitutũ à Chriſto, cuius inſti-
tutionẽ ab homine violari fas non eſt. Quam
etiã ita firmiter obſeruauit ſemper & obſeruat
etiamnũ Eccleſia Dei, nunquàm vt ab ea ſibi
diſcedendũ eſſe putauerit. Quamobrẽ nec licuit per eam aliquando,
nec licebit cuiquam aliter aut conſecrare, aut poſt conſecrationem
offerre, aut oblatione facta ſumere: nihil vt ſit, quòd arguere quiſ-
quam Eccleſiam inſtitutionis Chriſti violatæ iure poſsit. Verùm
hic videre licet miram ſerpentis calliditatem: qui cùm intelligat in-
uictam eſſe rem concordiam ſimul iunctam, omnia facit vt illam
rumpat, vt vnitatem ſcindat, vt cõiunctos diuidat ac ſeparet, quòd
nõ aliter ſuis inſidijs eos opportunos fore perſpicit. Nam caſtrorũ Cant.6.
hanc aciem ordinatam perrumpere nulla ratione poteſt: ſed qui de-
ſeruerint ordines, in his debellandis nihil eſt ei negotij. Huc ergo vt
adducat homines, quo ſegregent ſemetipſos, nihil curæ, diligentiæ,
laboris prætermittit. Quamobrem non ſtatim orditur ab eo, quod
ſolum habet maximè propoſitum, vt Chriſtum tollat ex Euchari-
ſtiæ ſacramento, vt corporis eius & ſanguinis veritatem negare do-
ceat: neq; enim non intelligit verſipellis iſta beſtia, quòd hac ratio-
ne facilè deterreret omnes. Quamobrẽ captat initio beneuolentiã,
cùm ſit in artis Rhetoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit ſe
Chriſti cauſam agere, illius iniuriam dolere: queritur huc audaciæ
progreſſos homines, vt illius inſtitutioni derogare, vt contra illam
plebi calicem adimere veriti non ſint: Eſſe diſerta Chriſti verba, Bi-
bite ex hoc omnes: contra hæc ventum eſſe, cum populo calix eſt Matt.26.
ſubtractus. Non eſſe ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui
tantùm ſibi licere volunt, vt Chriſti etiam inſtitutionem violent.
Vides lupum, à quo vt caueremus monuit Chriſtus, veſtimentis Matt.7.
ouium indutum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? 1.Cor.11.
Dolet ſcilicet iniuriam Chriſti, qui ſtudium ſuum omne in hac v-
na re conſumit, vt Chriſtum tollat non ex hoc modò ſacramen-
to, verùm ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hæc?
Vellera, quibus obuoluit ſe lupus, hoc eſt, è lege Dei prolatam ſen-
tentiam, libenter amplectimur: grata nobis eſt lanarum hæc molli-
ties, verùm intereà cauendum nobis eſt ab aculeis dentium lupi fe-

 rocis.

rocis. Diximus hac de re nõ pauca, cùm de Eccleſia ſermo nobis eſſet. Quoniam verò temporũ horum peruerſitas hoc in primis poſtulare videtur, inculcandum eſt etiam diligentius. Libet autem hic adſcribere grauiſsimi doctiſsimiq; viri, cui perpetuum fuit cum hęreticis certamen, ſententiam. Memento, inquit, neminem hæreticorum eſſe, qui ſe nunc non ſecundum ſcripturas prædicare ea, quæ blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion, verbũ Dei cùm legit, neſcit: hinc Photinus hominẽ Ieſum Chriſtum cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius dum, quòd ego & pater vnum ſumus, nõ intelligit, ſine Deo patre, & ſine Deo filio eſt: hinc & Montanus per inſanas fœminas ſuas Paracletũ alium defendit: hinc & Manichęus & Marcion legem odit: quia litera occidit, & mundi princeps diabolus eſt. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur, & fidem ſine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo ſunt, ſed in intelligendo: non in præuaricatione ſunt, ſed in charitate. Ex his Hilarij verbis illud diſcimus, vt non ſtatim quicquid verbum eſſe Dei prætẽditur, id verbum eſſe Dei credamus. Non enim quod ſcriptum in libris Canonicis reperitur, ſed quod ſanè in illis intellectum eſt, hoc verbum Dei cenſendũ eſt. Diximus de Ario, quòd ſcripturam protulit, Pater maior eſt me: Sed quo ſenſu ille protulit, non erat verbum Dei. Neq; verò ſolus id Arius. Omnes propemodum hæretici ſcripturarum teſtimonijs ad errores ſuos confirmandos vſi ſunt. Nulla enim eſt ad fallendum via facilior, quàm ſi vbi nefarij erroris ſubinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur authoritas. Scripturã proferebat Nouatus, Impoſsibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donũ cœleſte, & participes facti ſunt ſpiritus ſancti & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœnitentiam: Si hoc ſenſu protuliſſet, negari vt diceret per hæc verba ſecundũ baptiſmũ, quod, ſicut ab Ambroſio, & Auguſtino animaduerſum eſt, ipſum etiam renouationis verbũ ſatis indicat, quę in baptiſmi non in pœnitentiæ Sacramento confertur, Dei verbũ erat, neq; fas eſſet cuiquam homini Chriſtiano contradicere. Quoniam verò non ſecundũ baptiſmum per hæc verba, ſed lapſis negari pœnitentiã intelligi voluit, tuũ hoc verbum erat ô ſatana per Nouatũ loquentis, non erat Dei verbũ. Nunquàm enim, quo dictante ſcripſit hæc Apoſtolus, ſpiritus ſanctus, qui ſum̃a bonitas eſt, qui ſpem in nobis erigit, hoc ſenſu verba hæc accipi voluit, vt omnem veniæ ſpem præcideret, ſi poſt baptiſmum in peccatum prolapſi eſſemus. Profertur & nunc ſcriptura. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Euntes docete omnes gentes, baptiſantes eos, &c. Si hoc ſenſu profertur, vt quicunq; rationis compos eſt, cùm ad baptiſmũ

Hæretici ſcripturam & verbum Dei prætexunt ſuis dogmatibus.

Hilarius in libro ad Conſtantium.

Ioan. 10.

2. Cor. 4.

Ioan. 14.

Heb. 6.

Ambr. lib. 2. de pœnitentia cap. 2.

Auguſtin. in epiſt. ad Roman.

Mar. vltimo.

Matt. vltimo

accesserite,

acceſſerit,fidem adferat,ſine qua impoſsibile eſt placere Deo,quam Heb.11.
niſi attulerit, ſaltem conſequuturus non ſit, Dei verbum eſt omni
veneratione ampleđendum : Sin autem per hæc verba paruulos à
baptiſmi Sacramento velis excluſos , quòd ij fidem non habent ,
quæ eſt ex auditu, tuum eſt hoc verbum Satana, qui ſaluti morta-
lium inuides, & quibus potes modis eam impedire conaris , non 1.Tim.2.
eſt verbum Dei. Nam qui vult omnes homines ſaluos fieri,qui Heb.2.
guſtauit mortem pro omnibus, qui ſanguinem ſuũ æquè pro par-
uulis fudit atq; pro adultis,nunquam eos excluſos à regno ſuo vo-
luit,ad quod extra baptiſmum aut baptiſmi votum aditus mortali-
um patet nulli:cùm præſertim etiam in terris verſatus,teſtatam o- Matt.19.
mnibus voluntatem ea de re ſuam fecerit, dicens: Sinit paruulos Matt.18.
venire ad me. Et: Niſi conuerſi fueritis & efficiamini ſicut paruuli,
non intrabitis in regnum cœlorum.Quamuis illi ſuam fidem pro-
priam ad baptiſmum non afferant, ſufficere tamen illis voluit be-
nignus & miſericors dominus Eccleſiæ fidem , in qua cùm bapti-
ſantur,quoniam fidei Sacramentum baptiſmus eſt, habitum in eo
fidei conſequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & ſunt, vt ſi
eo ipſo momẽto quo baptizati ſunt deceſſerint,in fide & confeſsio-
ne Chriſti nominis deceſsiſſe credantur. Nam etſi propter defectũ
rationis actu fidem adhuc exercere non poſſunt, ſi tamen vita ſup-
peditauerit,cùm ad vſum rationis peruenerint,exercebunt. Pro-
fertur ab alijs quoq; ſcriptura. Non in manu facta ſãcta Ieſus introi- Heb.9.
uit exemplaria verorum:ſed in ipſum cœlum,vt appareat nunc vul-
tui Dei pro nobis. Neq; vt ſæpe offerat ſemetipſum,quemadmo-
dum Pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos in ſanguine alie-
no (alioqui oportebat eũ frequenter pati ab origine mundi.) Nunc
autem ſemel in conſummatione ſeculorum ad deſtitutionem pec-
cati per hoſtiam ſuam apparuit. Et quemadmodum ſtatutũ eſt ho-
minibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium : ſic & Chriſtus ſe-
mel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. Et iterùm: Hic Heb.10.
autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam , in ſempiternum
ſedet in dextera Dei : de cætero expectans, donec ponantur inimi-
ci eius ſcabellum pedum eius. Vna enim oblatione conſummauit
in ſempiternum ſanctificatos. Si quæ ſcripta ſunt ab Apoſtolo ſic
accipiantur,vt viſibiliter & ſenſibiliter ſemel tantum Chriſti corpus
in ara crucis oblatum fuiſſe dicatur,eo genere oblationis,quo in ſpe-
ctante populo vniuerſo mortem pro nobis oppetere dignatus eſt,
quodque deinceps eiuſdem generis alia oblatio non ſit expectan-
da (nam neque neceſſaria eſt, cùm ad redimendum genus humanũ
vniuerſum , ad abluendos omnes à peccatis , ad ſanctifican-

dos, ad iuſtificandos omnes, vna illa hoſtia abundè ſuffecerit) Dei verbum eſt: Certum enim eſt & indubitatum, quòd Christus reſurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel. Sed ſi ita hæc verba interpreteris, vt incruentũ illud ſacrificium (ſic enim non à Gregorio modò Nazanzeno, verùm & à patribus in ſacroſancto concilio Epheſino congregatis appellari legimus) in quo memoria fit & repræſentatio ſacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontificem noſtrum dominum Ieſum Christum, vt illud in Eccleſia deinceps ampliùs non eſſe celebrandum exiſtimes: tuum eſt hoc verbũ ô Satana, qui per impium Caluinũ, & eiuſdem farinæ non paucos alios id populo perſuadere conaris: non eſt Dei verbũ. Nunquàm enim ſpiritus ſanctus, quo ſuggerente Paulus hæc ſcripſit, ſic ea verba intelligi voluit. Cuius rei, ne cæteros commemorem, vel ſolus Ioannes Chryſoſtomus, Pauli germanus interpres, locuples teſtis eſſe poteſt: qui ſcribens in illud caput ad Hebræos: Quid ergo nos, inquit? Nonne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, ſed ad recordationem facientes mortis eius: Et vna hæc eſt hoſtia, non multæ. Quomodo vna eſt & non multæ? Quia ſemel oblata eſt, oblata eſt in ſancta ſanctorum: hoc autem ſacrificium, exemplar eſt illius: idipſum ſemper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, craſtina alium, ſed ſemper eundẽ ipſum. Proindè vnũ eſt hoc ſacrificium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Chriſti ſunt? Nequaquã: ſed vnus vbiq; Chriſtus, & hic plenus exiſtens, & illic plenus, vnũ corpus. Sicut enim qui vbiq; offertur, vnũ corpus eſt, & non multa corpora: ita etiam & vnum ſacrificium. Pontifex autem noſter ille eſt, qui hoſtiam mundantem nos obtulit: ipſam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidẽ conſumi non poteſt. Hoc autem quod facimus, in commemorationẽ quidem fit eius quod factũ eſt. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud ſacrificium, ſicut Pontifex, ſed idipſum ſemper facimus: magis autem recordationem ſacrificij operamur. Quid dici potuit clariùs ad quotidiani ſacrificij noſtri rationem explicandam? & ad Pauli vel Spiritus ſancti potiùs per Paulum loquentis ſententiam explanandam? Primũ diſcrimen oſtendit inter ſacrificiũ quod offertur à nobis in altari quotidie, & quod in cruce ſemel eſt oblatum à Chriſto, nunquàm ad eundem modũ ampliùs offerendum: quod illud in mortem oblatum ſit, hoc fiat in mortis recordationem. Deindè eandem hanc & illam hoſtiam eſſe demonſtrat: idem enim verum & viuũ corpus immolatur in altari, quod ſemel in ara crucis fuit immolatum, quamuis immolationis veritas

Rom. 6. *In libris carminum.* Omil. 17. *Sacrificiũ Chriſti & noſtrũ vnum eſt.* Luc. 22.

eadem non

eadem non eſt. Propterea ſacrificiũ hoc vocat exemplar illius quod in cruce peractum eſt. Ibi enim verè oblatus, verè paſſus, verè mortuus eſt Chriſtus: hic nihil aliud quàm eorum, quæ ibi acta ſunt, fit repræſentatio. Docet ad extremum, quicquid eius facit Eccleſia eam ex Chriſti præcepto facere, qui quòd ipſe corpus ſuum in mortem ſemel obtulit, à nobis in ſuæ mortis recordationem iugiter offerri iuſſerit. Verùm hac de re paulò pòſt pluribus diſſeremus, nam nunc ideò tantùm iſta commemorare viſum eſt, planum vt omnibus faceremus, non eſſe ſtatim tanquàm Dei verbũ accipiendum, quicquid è ſcripturis in prauum aliquem ſenſum detortum profertur: Scriptura fuit ea quoq;, quam contra Chriſtum ipſum tentans eum Satanas adduxit: Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Sed quo ipſe ſenſu produxit, non Dei, ſed ipſius fuit Satanæ verbum, qui ſi ſe transfigurat in angelum lucis, non eſt magnũ, ſi miniſtri eius transfigurentur velut miniſtri iuſtitiæ: Non eſt magnũ ſi fuerunt ſemper & ſunt etiam nunc pſeudoapoſtoli & operarij ſubdoli, trãſfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti. Etiam ante natũ Chriſtũ non niſi ſub verbi Dei prætextu Satanas per pſeudoprophetas populum ſe ducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictũ: quòd currebant cùm eos non miſiſſet dominus: quòd ſubindè vociferabantur, verbum domini: os domini loquutũ eſt: Hæc dicit dominus: cùm tamen hæc dominus loquutus non eſſet, quæ ipſi dicerent. Iam qui Galatis aliud annunciabant, quàm quod à Paulo acceperant, ſub Euangelij titulo doctrinam ſuam populo venditabant. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quòd ſic tam citò trãſferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud Euangeliũ: quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui, qui vos cõturbant, & volunt conuertere Euangeliũ Chriſti. Quem locũ enarrans Ioannes Chryſoſtomus: Huiuſmodi, inquit, diaboli fraus eſt, haudquaquàm nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim ſi dixiſſent: Deſciſcite à Chriſto Galatæ, vitaſſent eos velut impoſtores & corruptores: Nunc verò, ſinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomẽ, impunè ſummaq; audacia perfodiebant domum, videlicet ijs, quæ dixi obtentis velamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfoſſores. Quoniam igitur illi ſuam impoſturam appellabant Euangeliũ, ipſe etiam aduerſus nomen repugnat, &c. Quid? an tibi non videtur his verbis eos graphicè depingere, qui Euangeliũ, qui Dei verbũ noſtro ſeculo ſic ſibi ſolis arrogauerunt, vt eius poſſeſſione Chriſtianos omnes excluderẽt? adeò, vt niſi Lutheri quis amplectatur im-

Pſalm. 90. & Matth. 4.

2. Cor. 11.

Hier. 23. 24 27. & 29.

Galat. 1.

tur impoſturam(hanc enim bona pars eorum,qui diſceſſerunt ab Eccleſia, vocat Euangelium)Chriſtianum cenſeri nolint,quamlibet is Chriſti ſe doctrinam & eius Apoſtolorũ ſequi profiteatur & præ ſe ferat. Quibus nos rectè cũ Paulo dicere poſſumus: An à vobis Dei verbum proceſsit,aut in vos ſolos peruenit? Sed expendamus nunc & hanc ſcripturã, cuius gratia iam alias aliquot excuſsimus. Scriptũ eſſe aiunt: Bibite ex hoc omnes. Hunc ſi ſenſum eſſe vis, vt quibus hoc dictum eſt, non licere putes ſacerdotibus aut conficere, aut offerre, aut oblatione facta Chriſti corpus & ſanguinem ſumere, niſi ſub vtraq; ſpecie, Dei verbum eſt: quod obuijs, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur. Sic enim Chriſtus inſtituit, ſic vna, ſancta, catholica, Apoſtolica ſemper obſeruauit Eccleſia, neq; faciet vnquàm, vt iſtud Chriſti mutet inſtitutum. Sin autem illud ex his verbis colligere conaris, quod eis tanquàm Chriſti præcepto cuncti compellantur ad vtriuſq; ſpeciei communionem, quod aliter ſaluo eſſe nemini liceat, tuũ eſt hoc verbũ ô Satana, qui per hanc viam & opinionũ, & animorum in Eccleſia Dei diſsidium excitare conaris: non eſt verbum Dei. Legantur quæ præcedunt verba: totus ille locus accuratius expendatur, cuius erit perſpicuũ, cùm in domo, vbi Paſcha cum diſcipulis ſuis Chriſtus manducauit, alij quoq; nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præſentem adfuiſſe præter duodecim Apoſtolos, ac ſolis illis hæc verba dicta eſſe. Dicit Matthęus: Veſpere aũt facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis. Dicit Marcus: Veſpere autem facto, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cùm facta eſſet hora diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. Putáſne temerè factum eſſe, quòd numerus iſte duodecim ita diligenter ab omnibus Euangeliſtis expreſſus eſt? Prę uidebant illi ſpiritu ſancto pleni, futuros nouiſsimis temporibus, qui ex verbis ipſorũ tanquàm à Chriſto præceptũ eſſe defenderent, quod ab ipſo præceptũ eſt nunquàm: atq; ideò in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad ſolos vt duodecim Apoſtolos, quos etiam tum ſacerdotes inſtituit Chriſtus, verba hęc pertinere demonſtrarent: vt illi neceſſariò ſumerent ſacris operantes, cæteri verò, quin & illi ipſi extra ſacrificium, Euchariſtiã ſub vtraq; ſpecie ſumendi, nulla eſſent neceſsitate abſtricti. Quamobrẽ nihil adferunt iſti ad inſtitutũ ſuum probandum ex eo loco, vbi cœna domini deſcribitur. Nam quod præceperat Chriſtus, id ab Apoſtolis factũ eſt, atteſtante Marco, quòd biberunt ex eo omnes, & fit etiam nunc ab ijs, qui ſacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centũ annos vetuſtum Eccleſiæ morẽ, quo ſub altera tantùm ſpecie cõmunicatur, mutantes, priuata ſua authoriate ſibi calicẽ vſurparunt, ex his verbis,

1.Cor.14.

Laicis ſub vnáne an ſub vtraque ſpecie communicandum.

Bibite ex hoc omnes.

Matth.26.
Marc.14.
Luc.22.

his verbis, Bibite ex hoc omnes, errorem ſuū confirmari non poſſe:
quamobrem ad aſtruendum illum, verba potius Chriſti, quæ ſunt
apud Ioannē, producenda putauerunt: Niſi manducaueritis carnē
filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in
vobis: Quæ tamen verba, qui triginta his annis prodierunt, de ſpi-
rituali non de ſacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ e- *Cōmunio ſub vna ſpecie.*
tiamſi de ſacramentali manducatione accipiantur (ſicut accipi rectè
poſſunt de vtraq;) tamen in toto illo capite neq; calicis, neq; vini fit
vlla mentio, magis vt ad receptum Eccleſiæ morem, quàm ad iſto-
rum errorem probandum, facere videantur. Quamobrē non mo-
dò præceptum vbi dari iuſſerit, ſed nec exemplum vbi dederit ſub
vtraq; ſpecie Chriſtus alijs quàm Apoſtolis, quiſquam in ſcriptu-
ris reperiet, cùm oſtendi contrà poſsit à nobis, qui non erant ex A-
poſtolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc ſacra- Lucæ 24.
mentum ſub altera tantùm ſpecie datum eſſe. Nam quem illis fre-
gerat panem Chriſtus, non ſimplicem panem, ſed ſacramentū fuiſ-
ſe corporis & ſanguinis Chriſti teſtantur vno ore Chryſoſtomus, Chry. Omilia 17. in Matthæum.
Auguſtinus, Beda, Theophilactus. Quin & Hieroſolymis vnius
tantum ſpeciei communionem in vſu fuiſſe, ex his, quæ de fractio- Auguſt. li. 3. de conſenſu Euangeliſtarū, cap. 25.
ne panis in actis Apoſtolorum ſcripſit Lucas, diſcimus. Totū præ-
tereà Ioannis caput ſextum, ſicut paulò antè commemorauimus, Beda in Lucam lib. 6.
nullam neq; calicis, neq; vini facit mentionem: nec obſcurè indicat,
ſufficere ſolam ſpeciem panis, cùm dicit: Qui manducat hunc panē, Theophil. in Lucam.
viuet in æternum. Quod ſi ſpectes figuras, quibus hoc ſacramen- Actor. 2.
tum in lege fuit præſignatum, agnum illum Paſchalem, & manna Exod. 12. Exod. 16.
quod de cœlo Iudæis fuit ſuppeditatum, figuram illius geſsiſſe re-
peries: De ijs comedebant omnes, de liquore verbum nullū. Quin
illud in Leuitico potius legitur, quæ libamina iuxta ritū illius tem- Leuit. 4. 6. & 16.
poris oblata, conſiſtebant in liquidis, in vſum ſacerdotū omninò
ceſsiſſe, neq; ſibi portionem eorum aliquam offerentes laicòs vſur-
paſſe: vt hæc quoq; figura ad eum, quem retinet Eccleſia catholica,
morem confirmandū pertinere videatur. Ad quem abrogandum
nō modò nihil profertur è ſcripturis, verùm etiam ex ijs ſanè intelle-
ctis cuiuis perſpicuū eſſe poteſt, vtramq; ſpeciem ab ijs tantùm, qui
ſacris operantur, alterā extra ſacrificiū ab omnibus rectè ſumi. Quid
ergò quiritaris ô Satana præceptū Chriſti violari, quod hac quidē de
re nullū eſſe conſtat? Quid ſi ille ipſe, quo tu quaſi flabello quodam
vſus es ad iſtos in Eccleſia Dei vētos & tēpeſtates excitandas, cuius
opera tam multos à Chriſto, & à corpore eius Eccleſia ſegregaſti,
teſtimonium contra te feret, nihil eſſe de vtraq; ſpecie ſumenda à
Chriſto præceptū? Lege quæ ſcripſerit ad Boëmos nondum in re- *Luth. ad Boëmos.*

probum ſenſum datus: hæc illius verba reperies. Quoniam pulchrum quidem eſſet vtraq; ſpecie Euchariſtiæ vti, & Chriſtus hac in re nihil tanquàm neceſſarium præcepit, præſtaret pacem & vnitatem, quam vbiq; Chriſtus præcepit, ſectari, quàm de ſpeciebus ſacramenti contendere. Lege quæ ſcripſit idem in Euchariſtiæ declaratione. Non dixi, inquit, neq; conſului, neq; eſt intentio mea, vt vnus aut aliquot Epiſcopi propria authoritate alicui incipiant vtramq; ſpeciẽ porrigere, niſi ita conſtitueretur & mandaretur in concilio generali. Sic ille non prorſus adhuc odio erga catholicam Eccleſiã excœcatus. Sed & poſtquàm argumenta illi per te Satana ſuppeditata ſunt, quibus ſacroſanctum Miſſę ſacrificiũ euertere, atq; ita redemptionis noſtræ per Chriſtum in cruce factæ memoriam omnem abolere penitus conaretur, ſcripſit his verbis in libro, qui de formula Miſſę inſcribitur: Si quo caſu concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraq; potiri: imò tum primum in deſpectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquàm vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunque authoritate talis concilij potirentur vtraq;. Hæc iuratus ille tuus, æſtro tuo percitus: in cuius ſcriptis, vt facilè mendacem agnoſcere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua ſecum ipſe non pugnet. Cùm itaq; ſcripturę pro recepto magis Eccleſiæ more, quàm contra illum facere videantur, cauſæ nihil eſt, quamobrẽ tanta contentione calix nunc exigatur.

Communicandi mos vetus.

Sed fuit, aiunt, eius vſus in primitiua Eccleſia. Fuit, ſed non in vniuerſa. Dedit vtramq; ſpeciem Corinthijs Paulus: dedit alterã tantum Hieroſolymitanis Iacobus. Qua de re nullum extabat Chriſti præceptum, abundat vnuſquiſq; in ſenſu ſuo.

Infantibus data olim Euchariſtia.

Diony. eccl. hierar. ca. 7. Cypr tract. de lapſis 5. Auguſt. epiſ. 107 Et de peccatorum meritis & remiſsione li. 1. cap. 20. Et contra Iulianũ lib. 3. ca. 11 Et contra Pelagianos Hipognoſticon lib. 5. Innoc. epiſ. 26.

Etiam infantulis mox vt lauacro regenerationis ſanctificati ſunt, Euchariſtia dabatur in Eccleſia primitiua, ſicut ex Dionyſio Areopagita, Cypriano, Auguſtino, Innocentio, & Sozimo Pontificibus abundè liquet. Neq; id ſine obtentu verbi Dei fiebat. Nam ſiue illud proferas: Bibite ex hoc omnes, ſi ad alios etiam, quàm ad quos dictum eſt Apoſtolos, referendũ exiſtimas: ſiue illud, niſi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, vtrumq; æquè ad paruulos atq; ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit omnes, neminẽ excludit: excluſi ſunt nihilominùs infantes ab vtriuſq; ſpeciei, vel potius ab ipſius corporis & ſanguinis Chriſti ſacramentali participatione, neq; tamen quiſquam eſt ex nouatoribus iſtis, qui propterea cœlũ terræ miſcendum putet. Quid autem cauſæ eſt, quamobrem qua authoritate fecit Eccleſia, vt ab omni ſacramentali Chriſti corporis manducatione paruulos excluderet, eadem authoritate non liceat illi iuſtis & grauibus

ex cauſis

ex cauſis, non ab ipſius Chriſti corporis & ſanguinis, ſed à ſpeciei tantum alterius vſu, eos, qui ſacris non operantur, arcere, cùm ſub vna æquè ſit integer Chriſtus, atq; ſub vtraq;? neq; ſit in ſpecie ſalus, ſed in eo, qui ſub ſpecie continetur, domino noſtro Ieſu Chriſto, extra cuius nomen aliud non eſt, in quo nos fieri ſaluos oporteat, neq; vel de altera, vel de vtraq; ſpecie extra ſacrificium ſumenda, Chriſti præceptum extet vllum, verùm Eccleſiæ poteſtas conceſſa ſit, quod ratio temporis poſtularet, ea de re ſtatuendi. Quanquam & eius rei licet exempla proferre, vbi cùm ratio poſtulabat, non modò ventum eſt ſine peccato contra Dei præceptum, verùm etiam illud ipſum ſine expreſſo Dei mandato eſt abrogatum. Circumciſio & ſabbatum, quin à Deo præcepta ſint, inficias ire poteſt nemo: & tamen etiam ſub lege & circumciſio in deſerto, & ſabbati ſanctificatio bello ingruente ſine peccato fuit à Machabæis intermiſſa: Quin etiã vtrumq; fuit paulò poſt quàm Chriſtus fuit mortuus, Eccleſiæ auctoritate abrogatum: Nõ quòd vtrumq; obſeruare malum eſſet, ſed quòd ſolicita de ſalute noſtra mater Eccleſia, nihil nobis cum Iudæis eſſe commune voluit. Sed ad noſtra ſacramenta veniamus. Nónne Chriſtus formam baptizandi præſcripſit? In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Formam tamen hanc Apoſtolos non obſeruaſſe legim⁹, quos in ſolius Ieſu nomine baptizaſſe ſcribit Lucas, neq; tamen vociferabatur quiſpiã Chriſti inſtitutionem violari, contraq; præceptum eius veniri. Quod apertius certè eſt de hoc ſacramẽto, quàm de Euchariſtia ſub vtraq; ſumenda. Poſtulabat hoc illorum temporum ratio, vt Ieſu nomen & eius virtus quàm maximè inculcaretur fidelium mentibus: tum et illud intelligebatur, quòd ſolius huius nominis appellatio, totius eſſet deitatis confeſsio, ſicut à Baſilio ſcriptum, & ab Ambroſio legimus repetitum. Quare non hoc ipſum cogitatur in alterius ſpeciei ademptione? quandoquidem vnius ſumptio, totius eſt Chriſti communicatio. Factum eſt tamen poſteà, vt quam Chriſtus præſcripſit formam, ad eam Eccleſia redeundum eſſe putaret. Deinde verò, Nónne pręceptum à Chriſto videtur, prius vt doceantur, qui baptizandi ſunt? Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos. Et alio loco: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Velle videtur, vt fides, quæ ex auditu eſt, baptiſmum præcedat. His ſcripturæ locis vrgẽt maximè Anabaptiſtę: clamant & ipſi, violari pręceptum Chriſti baptizandis paruulis, qui doceri non poſſunt: Et tamen ab ijs, qui malunt Euangelici quàm Chriſtiani vocari, quòd cuiuſuis potius quàm Chriſti Euangelium amplectuntur, illi ipſi Anabaptiſtę pro hæreticis habẽtur. Neq; videtur eis (& quidem re-

Præcepta Dei mutata.
Gen. 17.
Exod. 20.
Ioſue 1.
1. Mach. 2.
Mat vltim.
Actor. 8.
Baſilius ad Amphilochium cap. 12.
Ambroſ. lib. 1. de ſpiritu ſancto ca. 3.

ctè, nam hac in parte cum Eccleſia ſentiunt) quicquam fieri contra Chriſti præceptum baptizandis paruulis, cùm ad ſolos adultos hæc verba pertineant. Iam verò quid eſt baptizare? Nónne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergendi ritum religioſe tenuit, & ad poſteros etiã tranſmiſit Eccleſia primitiua, neq; tamen continuauit poſteritas. Quanta autẽ religione mos hic in Eccleſia primitiua fuerit obſeruatus, vel ex eo colligi poteſt, quod cum clinici, hoc eſt, in lecto propter ægritudinem decumbentes, aſpergi ſiue perfundi cœpiſſent, dubitatum eſt de perfuſione illa, quę nunc etiam in vſu eſt, vtrum pro baptizatis habendi eſſent, qui perfuſi tantũ ſiue aſperſi fuiſſent. Quam dubitationem diſcutiens Cyprianus, nihil referre ſcripſit, perfunderentúrne, an mergerentur: quòd in Sacramentis ſalutaribus neceſsitate cogente, & Deo ſuam indulgentiam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Nõ putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam eſſe, ſed fide potiùs excipi cœleſtem munificentiam. Ecce in vno baptiſmi ſacramento quàm multa mutata ſunt, non dicam contra præceptũ Chriſti, ſed quod negari certè non poteſt, contra ſcripturæ verba, nullos tamen ea res in Eccleſia Dei motus peperit, neq; eſt aliquis, qui tria verba cum quoquam hoc nomine commutanda eſſe putet. Quæ malùm eſt hæc amentia, quod de ſpeciebus, in quibus non eſt ſalus, tanta eſt altercatio, cùm tamen neq; recens, neq; perpetuum ſit hoc Eccleſiæ de vtraq; ſpecie ſumenda interdictum. Non deſunt etiam ex eorũ numero qui ſegregauerunt ſemetipſos, qui ante mille & centum annos in Epheſino concilio, quod eſt vnum ex quatuor illis, quæ tanquã quatuor Euangelia à Chriſtianis omnibus recipiuntur, fuiſſe ſcribunt decretum, vt ſub ſpecie panis tantum à laicis Euchariſtia ſumeretur. Inde traxit etiam nomen laica communio, cuius in Sardicenſis, & in Agathenſis concilij decretis fit mentio. Decretum autem illud fuerat propter abolendam hęreſim Neſtorij, qui ſub ſpecie panis carnem ſine ſanguine, hoc eſt cadauer: ſub ſpecie vini ſanguinem abſq; carne, hoc eſt cruorem, contineri blaſphemabat. Hic error durat etiam nunc. Scimus enim vtriuſq; ſpeciei vſum permiſſum fuiſſe alicubi quibuſdã, cætera catholicis, hac verò ſola in re ab Eccleſia ſegregatis, modò confiterentur, ſub ſpecie panis corpus & ſanguinem, ſub ſpecie vini ſanguinem & corpus contineri. Quorum ſacerdotes cùm deliberandi ſpacium ſibi dari petiuiſſent, poſtridiè in templis populum è ſuperiore loco admonuerunt: dixiſſe Chriſtum accepto pane, hoc eſt corpus meum non addidiſſe & ſanguis: accepto verò calice, hic eſt ſanguis meus, non addidiſſe & corpus: hominem verò velle vt dicatur, hoc eſt corpus & ſanguis:

Clinicorum aſperſio efficax.

Li. 4. epi. 7.

Vrbanus Regius in prioribus locis cõmunibus.

Laica communio.

ſanguis:hic eſt ſanguis & corpus. Quæſiuerunt deinde, vtri magis credendũ ſit, Chriſto ne Deo, Deiq; filio, an homini? magnosq; motus excitarunt, atq; irritos Pontificis conatus in reducendis illis ad vnitatem Eccleſiæ fecerunt. Non videtur autem hic error eſſe diſsimilis errori Lucianiſtarum, ſimul & Apollinariſtarũ, ſicut legitur apud Auguſtinum. Qui cùm legerent, verbum caro factum eſt, negabant animam in Chriſto fuiſſe, quòd nudè ſcriptum eſſet, verbum caro, non autem, caro & anima factum eſt. Quos reprehendens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit ſcriptura, Formauit Deus hominem: & non dixit, fecit ipſi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quæ ſunt in corpore. Per hoc intelligimus, vnum quid eſſe ex toto fabrefactum hominem ipſum, eò quòd non particulatim compoſitionẽ totius animalis ſcriptura explicat. Quæ fuerit igitur cauſa ſecundum quoſdam interdicendi ſpeciei alterius vſum, iam diximus. Porrò ſublata cauſa, nõ multo pòſt ceſſauit hoc interdictum, & vtraque ſpecies vſurpari rurſus cœpit. Qua tamen in re non idem apud omnes mos obſeruabatur, quòd apud alios vtriuſq;, apud alios alterius tantùm ſpeciei fuit vſus, donec ad Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum eſt: Quo ad Eccleſiæ gubernacula ſedente, Germania Chriſti recepit Euangelium: ac ducentis pòſt annis Polonia, & ſuccedente tempore nonnullæ ſeptentrionales aliæ nationes, apud quas vini vſus prorſus fuit incognitus. Nam & in Germania nõ multo amplius quàm trecenti anni interceſſerunt, cùm excoli vineæ cœptæ ſunt, quæ tamen & ipſa non vbiq; vini ferax eſt. Apud nos verò nunc quidem frequentior, parentum verò noſtrorum & auorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit vſus, ac minor etiã, quo tẽpore primũ noſtris maioribus Euangelij lumen affulſit. Hoc itaq; Gregorio tertio Eccleſiæ vniuerſali præſidente ante octingentos plus minus annos, tacito quodam populorum omnium conſenſu vtriuſq; ſpeciei communio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cùm alios nuper ad Chriſti fidem conuerſos propter vini penuriam vtraq; ſpecie vti non poſſe viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quòd non vnus & idem apud om̃es ritus obſeruaretur in hoc præſertim Sacramento, quod propriè ſymbolum eſt vnitatis, ab vtriuſq; ſpeciei vſu abſtinendũ ſibi eſſe putauerunt, altera tantùm contenti. Ac durauit hæc ſub vna tantùm ſpecie cõmunicandi conſuetudo ſine cuiuſquã interpellatione vſq; ad tempora Concilij Conſtantienſis, quod fuit habitum ante annos centum triginta ſex: in quo etiam præſentes adfuerũt ex prouincia noſtra Nicolaus Archiepiſcopus Gneſnenſis, Andreas Poſnanieſis, et

Aug. de anima & eius orig. lib. 1. ca. 18.

Epiphan. in Ancorat.

Vſus alterius ſpeciei quando inoleuerit.

Nicolaus Plocenſis Epiſcopus, q fuit iudex cōmiſſarius ad audiendas omnes cauſas nomine nationis Germanicæ conſtitutus: ex terris Pruſsiæ Ioannes Varmienſis, Procurator Pomeſanienſis, Culmenſis, & Sambienſis Epiſcoporū. Ibi primum exorti ſunt qui dicerent, populū ſub vtraq; ſpecie, etiam ſumpto prandio, vel cœna, ſuſcipere Euchariſtiam debere. Qua de re cùm eſſet ad patres concilij relatū, qui ex toto orbe conuenerant viri ſacrarum literarum peritiſsimi, poſt maturam deliberationē habitam, decretum eſt, quod conſuetudo ab Eccleſia & ſanctis Patribus rationabiliter introducta cōmunicandi populū ſub vna ſpecie tantùm, & diutiſsimè obſeruata, habenda eſt pro lege, quam non licet reprobare, nec ſine Eccleſiæ autoritate pro libito mutare: quodq; dicere quod hanc cōſuetudinem obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debeat erroneum, & pertinaciter aſſerentes oppoſitū, tanquàm hæretici ſint arcendi. Decem & ſeptem annis pòſt, habitū eſt aliud concilium Baſileæ, cui & ipſi Andreas Poſnanienſis Epiſcopus, tunc à ſacro concilio nationis Germanicæ præſidens deſignatus, & Franciſcus Epiſcopus Varmienſis interfuerunt. In quo cùm itidem de vtraq; ſpecie diſceptaretur, decretum eſt & declaratum, quod fideles laici cōmunicantes & nō conficientes, non aſtringantur ex præcepto domini ad ſuſcipiendā Euchariſtiam ſub vtraq; ſpecie: ſed Eccleſia, quæ regitur ſpiritu veritatis, & cum qua Chriſtus eſt vſq; ad conſummationē ſeculi, ordinare habet, quomodo ipſis nō conficientibus miniſtretur, prout pro reuerentia ipſius ſacramenti & ſalute fideliū viderit expedire. Siue aūt ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis communicet (ſecundum ordinationē ſeu obſeruantiā Eccleſię) proficit dignè cōmunicantibus ad ſalutē. Nec vllatenus ambigendū eſt, quod non ſub ſpecie panis caro tantùm, nec ſub ſpecie vini ſanguis tantùm, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus. Laudabilis quoq; conſuetudo, cōmunicandi laicum populū ſub vna ſpecie ab Eccleſia et ſanctis patribus rationabiliter introducta, & hacten⁹ diutiſsimè obſeruata, & à doctoribus diuinæ legis, ſacrarum ſcripturarum ac canonū multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda eſt, nec alicui licitum eſt eam reprobare, aut ſine autoritate Eccleſiæ ipſam immutare. Ecce duorū conciliorū decreta, quibus vſus hic Eccleſiæ ſub vna ſpecie cōmunicandi confirmatus eſt: in quibus præſentes etiam adfuerunt ex hac prouincia noſtra Epiſcopi, à rege miſſi, qui regni totius nomine ad ea, quæ ſunt in illis conſtituta ſuum aſſenſum præbuerunt. Fingamus autem controuerſum adhuc eſſe, num adſtringamur ex præcepto domini ad Euchariſtiam ſub vtraq; ſpecie ſuſcipiendam. Tibi ſic,

Seſsione 13.

Seſsione 30.

Matth. 28.

ſic, mihi ſecus videbitur: quis erit contentionis huius noſtræ finis? Iudex vt ſit aliquis oportet. Poſtulari nunc à multis audimus concilium, atq; id liberum: Quæ potuerunt autem eſſe concilia magis libera, quàm hæc duo fuerunt in Germania congregata, in quibus ipſos etiam Pontifices loco ſuo motos legimus? Vt admiranda ſit eorũ vel inſcitia, vel impudens comminiſcendi quiduis audacia, qui pontificia tyrannide calicem ademptum populo vociferantur, cùm non modò nullum oſtendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando decretum, verùm contrariũ à nobis doceri poſsit. Nam poſt Epheſinum concilium, cùm interdicti cauſa ceſſaſſe videretur, ad intermiſſum ſub vtraq; ſpecie communicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuiſſe videtur. Sed iſti verum an falſum dicant, nihil ſua referre putant, dum Pontifices quibuſcunq; confictis criminationibus exoſos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod à Cypriano ſcriptum anteà commemorauimus, gubernatore ſublato facilius circa Eccleſiæ naufragia ſe graſſari poſſe. Quamobrem hoc laborat per membra ſua, vt illius authoritatem eleuet, vt ab illius obedientia homines abſtrahat. Cæterùm quæ tyrannis eſt tueri concilij decreta, neq; permittere, quæ ſunt Eccleſiæ totius authoritate conſtituta, vt abſq; eiuſdem authoritate abrogentur? Si quæ per principem in comitijs de cunctorum regni ordinum aſſenſu conſtituta ſunt, contra eorum aliquid princeps ipſe venerit, quàm durum id multis videtur? Si verò contraria conſtitutione aliqua, quod in maioribus regni comitijs ſumma voluntate omnium ſancitum eſt, id extra comitia ſolus ipſe, paucis in conſilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non ederentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quod principi licere nolunt, id licebit monacho apoſtatæ, vt excœcatus erga monacham libidine, ac properteà ſurſum ac deorſum miſcere volens omnia, tyrannidẽ hanc ſibi vſurpet, vt quæ nõ de vnius alicuius regni aut prouinciæ, ſed de totius orbis Chriſtiani, de tot regnorum, prouinciarum, populorum, nationum aſſenſu, doctiſsimis, grauiſsimis, ſanctiſsimis viris in conſilium adhibitis, in generali concilio, & eo quidem duplici, conſtituta ſunt, ea priuata ſua authoritate, quid dicam authoritate, quam nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadam, abrogare conetur? Si quæ paulò grauior eſt cauſa, dicitur hic eſſe comitialis articulus: neq; principi fas eſſe putatur extra comitia quicquam de ea decernere: E contrà de Euchariſtia ſtatuere articulus eſt monachalis, vt ipſe cum ſua Nonna decernat, num Cõſtantienſis & Baſileenſis concilij decreta rectè ſe habeant, necne? Quę eſt, ſi nõ hæc eſt extrema dementia, tantam aut monacho apo-

Serm. 4. in Quadrage.

Li. 1. epi. 3.

ſtatæ, aut Rhetorculo alicui tyrannidem permittere, vt is mihi de conciliorum decretis, deúe ſanctorum patrum ſcriptis ferat ſententiam? vt hoc rectũ, illud minus rectũ: hoc amplectendum, illud reijciendum eſſe pronunciet? Certè ſi quis hoc de regni comitiorum ſtatutis facere tentaret, aut pro inſano haberetur, aut ſibi debitas pœnas non effugeret. Quid autem cauſæ eſt, cur ſanctior eſſe debeat comitiorum quàm conciliorũ authoritas? Cur non liceat in illa, quod licere volunt in hæc? Dicat quiſpiam, Legem in comitijs non rectè latam eſſe, ac ſuum iudicium omnium eorum, qui legem hanc ſciuerunt in comitijs, iudicio anteponendum (neq; enim deerunt illi rationes, modò non prorſus ingenio ſit deſtitutus, quibus eam infirmare conetur) fortaſsis etiam contra vitam & mores eorum, qui legem ſanxerũt, declamabit, verè, an falſò, non multum ſua intereſſe exiſtimans. (Neque enim fuit maior vnquàm nó modò dicendi, verùmetiam mentiendi quiduis impunitas & licentia, quàm ſub iſto Euangelio) atque ita ſeditionem concitet, num ferendus videbitur? Scilicet, quod contra terræ alicuius comitia factum fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò contra totius orbis comitia factum erit, id ferri poterit? meritò commendatur ab Euſebio præclara Platonis illa ſententia. Vobis quidem, inquit, ſi rectè conſtitutæ ſunt leges, vna certè lex erit præclariſsima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, rectè ne an contrà, ſe leges habeant: ſed vno omnium ore, vnaq; voce, rectè tanquàm à dijs poſitas concedi præcipiat: nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autem ſi quid excogitarit, principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre. Ne quærere quidem vir ille ſapientiſsimus adoleſcentibus permittit, num Laconum, aut Cretenſium lex rectè ſe an contrà habeat: Seni verò non plus cõcedit, quàm vt principibus referat: quò ſi iuſtas & graues aliquas cauſas attulerit, per quos condita lex eſt, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorſus abrogetur. Vult autem id à ſene fieri, nemine iuuenum audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quàm rationis magiſterio gubernari conſueuerit. Quam etiam ob cauſam Ariſtoteles, humanæ quoque Philoſophiæ minus eos idoneos auditores eſſe cenſet. Notum eſt illud quoque ex Næuij ludo: Percunctantibus enim, Cedò, quî veſtram rempublicam tantam amiſiſtis tam citò? reſpondetur: Proueniebant oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli. Temeritas videlicet eſt florentis ætatis, prudentia ſenectutis. Nunc non alij de conciliorum decretis iudicant audaciùs ne dicam an impudentius, quàm oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli: qui ſimul vt alicuius locos communes perlegerint,

Non eſſe iudicãdum de decretis maiorũ

Plato. lib. 1. de legibus. Euſeb. li. 12. de præparatione Euangelica ca. 1.

Lib. 1. Ethicorum. *Adoleſcentiũ temeritas.*

ſtatim ſe Theologos profitentur: ac eiuſmodi Theologos, vt non *Pſal. 118.*
illud modo, Super ſenes intellexi: verùm & id quod proximè præcedit, ſuper omnes docentes me intellexi: ſibi arrogare audeant. Adeò verum eſt quod prouerbio dicitur: Inſcitia confidentiam, eruditio cunctationem parit. Dicit ſcriptura: Interroga patrem tu- *Deut. 32.*
um, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de Chriſti præcurſore, Helia Propheta: Conuertet cor patrum ad *Luc. 1.*
filios, & cor filiorum ad patres. Nunc à filijs diſcunt parentes malè credere, aut nihil credere: illos interrogant, ab illis docentur, & per Antichriſti præcurſorem corda filiorum in patres, & patrum in filios conuertuntur: vt nō hoc filij quod patres quondam eorum, ſed hoc credant ſuperſtites patres, quod ab imperitis ſæpe adoleſcentulis filijs ſuis docentur. Quid eſſe poteſt magis abſurdum ac præpoſterum? Laconum aut Cretenſium leges haberi Plato vult tanquàm à Deo ſancitas, vt neq; mutire quiſquam contra eas audeat: & quæ citra omnem dubitationem à ſpiritu ſancto latæ ſunt, qui concilijs præſidet, afflatuq; ſuo fouet ac vegetat Eccleſiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modò quærere de ijs, verùmetiam eas conuellere & labefactare velle, rerum imperito adoleſcenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, *De vera religio. cap. 31.*
dicit Auguſtinus, quanquam de ijs homines iudicant cùm eas inſtituunt, tamen cùm fuerint inſtitutæ & firmatæ, non licebit iudici de ipſis iudicare, ſed ſecundum ipſas. Quanto magis id obſeruandum eſt in legibus diuinis, hoc eſt autore Spiritu ſancto latis, cuius generis ſunt, quæ feruntur in generali concilio legitimè congregato, vt ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Atq; hæc quidem de vtraque ſpecie. Hortamur autem, oramus, & per viſcera miſericordię Dei obſecramus fideles omnes in prouincia noſtra conſtitutos, quandoquidem in hoc ſacramento varia eſt & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi reſiſtāt. Neq; enim aliud ille agit, quàm vt hac de ſpeciebus altercatione à Chriſto & ab eius corpore Eccleſia ſegreget homines, quod ſegregatis facilè ſe cætera quæ velit omnia perſuadere poſſe credit. Decet autem fideles omnes expendere, quod ſicut in hoc ſacramento verū eſt et viuū Chriſti corpus, ſic qui volunt illud ſumere ad vitam æternam & non ad mortē æternam, eos & ipſos oportet eſſe Chriſti corpus. Conſyderent quid ſit quod agatur in hoc ſacramento. Quid enim aliud, niſi quod dicit Paulus, mors Domini annunciatur? Quare autē mortuus eſt? Vt *1. Cor. 11.*
filios Iſraël qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Ipſe mor- *Ioan. 11.*
tuus eſt ideò vt congregaret, tu propterea ſub vtraq; ſpecie ſumendum aſſeris, vt ſegreges, vt diuidas, vt diſpergas, quod ille precioſo

Concordia in hoc ſacramento potiſſimum ſeruanda.

 ſanguine

ſanguine ſuo collegit? Quid eſt, ſi hoc non eſt Antichriſtum eſſe? Quid hic eſt niſi ſacramentum pietatis, niſi ſignum vnitatis, niſi vinculum charitatis? Qua tu fronte audes illud facere cauſam diſſidij, materiam diuiſionis, fomitem odij? Saltem ſigna ipſa attende, neque aliud eſſe velis, quàm quod per illa notatur. Neque enim ſine cauſa Chriſtus in ſpecie panis hoc ſacramentum eſſe voluit:
1. Cor. 10. Vnus enim panis, & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo deſignauit in hoc ſacramento dominus, nos ad ſe pertinere voluit, myſterium pacis & vnitatis in hac menſa conſecrauit. Qui accipit myſterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro ſe myſterium, ſed contra ſe teſtimonium accipit: indignè enim ſumit, ac reus erit corporis & ſanguinis domini: occiſor Chriſti reputabitur: nec minus peccabit, quàm ſi Chri-
1. Cor. 11. ſtum ipſum crucifixiſſet, ſi ſanguinem eius fudiſſet. Ex multis granis vnus efficitur panis: & nos ex multis membris efficimur vnum corpus, corpus autem Chriſti. Hoc ergo corpus ſi lanias, ſi diuidis, quid aliud quàm denuò flagellas, denuò crucifigis, denuò Chriſtũ interficis? Qua crudelitate quæ poteſt maior excogitari? Quamobrem iterum atque iterum obteſtamur per eum ipſum, cuius viuum corpus in hoc Sacramento continetur, vt ab hac tanta crudelitate ſibi temperent, quin potius, quod mortis Chriſti beneficio facti ſumus omnes, id eſſe & permanere velint. Fecit ille nos corpus ſuum, tradito pro nobis in mortem corpore ſuo, ſimus & permaneamus huius & quidem vnius corporis membra. Erimus autem vnius corporis membra ſub Chriſto capite, ſi nos ab Eccleſiaſtici ædificij compage auelli non permiſerimus: ſi idipſum omnes dixerimus: ſi non fuerint in nobis ſchiſmata: ſi in eadem fidei regula permanſerimus: ſi cum alijs de rebus ad fidẽ pertinentibus, tum de hoc venerabili Sacramento vnanimes idem omnes ſenſerimus. Quamobrem non contendamus de ſpeciebus, in quibus nihil eſt quod aliquid fiduciæ quiſquam collocet: in illo ſolo ſpes nobis eſt omnis defigenda, qui ſub ſpeciebus iſtis viſibilibus inuiſibilis ipſe latet, vereq; continetur. Neque enim quod videmus, ſalutem nobis adfert, ſed quem oculis carnis huius cernere nõ poſſumus, quem ſola fide comprehendere licet, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſub his quæ videntur ſpeciebus inuiſibilis ipſe & immortalis verè
Actor. 4. continetur, ipſe eſt & non alius, in cuius nomine nos omnes fieri ſaluos oportet. Qui cum æquè ſit integer ſub vna, atq; ſub vtraque ſpecie, quorſum attinet de ſpeciebus diſceptare, ex quibus non eſt ſalus? Etiam atq; etiam nobiſcum reputemus, quid alijs acciderit, qui cùm de vtraq; ſpecie primùm inter ſe contendiſſent, Chriſtum

ex

ex vtraque paulò poſt amiſerunt. Neque enim credit iam bona
pars eorum quicquam in hoc ſacramento, niſi merum panem, &
merum eſſe vinum. Quæ quàm ſit horrenda blaſphemia, quis non
intelligit homo Chriſtianus? Verum eſt, quod dixit quidam, quã-
uis ethnicus: Nimium altercando veritas amittitur. Amiſerunt il-
li veritatem, amiſerunt Chriſtum de ſacramento, dum altercationi
ſtudentes magis quàm dilectioni mutuæ, non credunt veritati, de
veritate ſui corporis diſertè dicenti, hoc eſt corpus meum. Huc per- Matth. 26.
duxit miſeros priuatus ſpiritus, cui plus fidendum eſſe putauerunt,
quàm ei qui publicè promiſſus & miſſus eſt Eccleſiæ vniuerſæ. Po-
ſuerũt in cœlũ os ſuum, & lingua eorum tranſiuit in terra. Quam- *Epilogus.*
obrem cùm nullũ Chriſti inſtitutum, nullum præceptũ videamus
de calice cuiquam extra Miſſę ſacrificium dando, cùm Chriſtum etiã
ipſum & Apoſtolos abſq; calice ſub ſpecie panis tantùm Euchari-
ſtiam dediſſe legamꝰ: cùm certò nobis perſuaſum ſit, nihilo plus ſub
vtraq;, quàm ſub vna ſpecie contineri, ſub qua æquè vt ſub vtraq;
integer Chriſtus accipitur, ac eadem gratia confertur: non alterce-
mur cum inimicis crucis Chriſti: qui quæ pacificauit ille per ſangui- Col. 1.
nem crucis, quæ per mortem ſuam congregauit, ea ſpargere conan-
tur: non contendamus de ſpeciebus, ne quod illis accidit, & ipſi
Chriſtũ amittamus, verùm ad quod peruenimus, iuxta Pauli con- Phil. 3.
ſilium, in eo permanentes, idem ſapiamus omnes. Ita futurum eſt,
vt ipſi facti corpus Chriſti myſticũ, non ad mortem æternam cor-
pus Chriſti verum ſumamus, ſed ad vitam æternam. Verùm ad re-
liqua pergamus.

QVOD HOC SACRAMENTVM RECTE dicatur ſacrificium.

Cap. XLI.

INter om̃ia Sacramẽta nullũ eſt hoc vno Eu-
chariſtię Sacramento excellentius: quam etiam
ob cauſam à Dionyſio ſacramentum ſacra-
mentorum, & hoſtia vocatur hoſtiarũ. Nam Eccl. Hier. lib. 3.
cùm tria ſint, quibus ritè Deus colitur, fides,
ſpes, et charitas, baptiſmus fidei: ab eo enim fi-
deles appellamur: confirmatio ſpei: per illud enim erigitur ſpes no-
ſtra, tutore nobis dato ſpiritu ſancto: Euchariſtia verò charitatis eſt
Sacramentũ: quòd in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & Hier. 12.
domini noſtri Ieſu Chriſti erga nos, qui dilectam animam ſuam Heb. 9.
dedit

dedit in manus inimicorum ſuorum, ac ſemetipſum tradidit oblationem & hoſtiã Deo patri pro nobis, vt ſanguine ſuo nos emũdaret ab operibus mortuis, ac viciſsim charitate erga tam pium & beneficum ſeruatorem noſtrum accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tanti beneficij præſtare poſsimus. Quare quanto eſt excellentior charitas, quàm ſit fides & ſpes, tanto præſtat hoc ſacramentum alijs omnibus, quòd non modò ſignificat & confert gratiam ſicut alia ſacramenta, ſed eum ipſum, qui fons eſt & largitor omnis gratiæ verè in ſe continet, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Intelligit hoc Satanas, quod nullius ſacramẽti dignitas maior eſt vel vtilitas, proinde nuſquàm etiam grauius quàm in hoc ſacramento fideles tentat, quod aut ſublatum ex omni hominum memoria, aut certè debito honore ſpoliatum ac prorſus contemptum eſſe cupit. Qua tamen in re, vt paulò ante diximus, nihil agit feſtinanter, ſed illud molitur ante oĩa, vt à Chriſto, & ab eius corpore Eccleſia ſegreget homines, quo ſegregatos facilius eò quo cogitat, perducat. Itaq; primùm inijcit altercationem de ſpeciebus, vt perſuadeat hominibus, non hoc amplectendum eſſe, quod viſum eſt Eccleſiæ vniuerſæ, neq; illius, ſed priuato ſenſu ſcripturas interpretari oportere: Quod poſteaquàm obtinuit, iam reliqua minore negocio perſuadet. Nihil autẽ æquè conatibus eius obſtat, atq; iugis recordatio ſacrificij illius, quo ſemetipſum patri ſuo cœleſti Chriſtus in ara crucis hoſtiam obtulit pro peccatis noſtris: videt illius virtuti ſe reſiſtere nequaquàm poſſe: quamobrem illud oppugnat maximè: Neq; tamen apertè, verùm aſtutè prorſus & callidè. Prædicationem illius permittit, à repræſentatione tamen abſtineri prorſus vult, quod ea ſublata, fore intelligit, vt prædicatio quoq; ſuccedente tempore langueſcat. Quamobrem hic neruos ſuos omnes exerit: neq; ſatis habet oĩa dixiſſe, quibus perſuadeat non eſſe à Chriſto aut ſacerdotium, aut ſacrificium vllum inſtitutum, verùm affingit Eccleſiæ multa, quaſi ea ſentiat & doceat de hoc tremendo ſacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquàm. Quare quæ ſit Eccleſiæ hac de re ſententia, & quàm multa, quàm falſo illi per membra ſua Satanas impingat, de eo nõnihil differendũ eſſe putauimus. Illud itaq; ſcire imprimis oportet, quòd cùm diuerſæ ſint res, quarum per hoc ſacramentũ admonemur, diuerſæ ſunt etiam illius appellationes. Nam quorũ admonemur, partim præterita ſunt, partim præſentia, partim futura. Admonemur præteritæ Chriſti paſsionis, quæ fuit longè gratiſsimum Deo ſacrificiũ, quo nos ille Deo patri ſuo reconciliauit, pro peccatis noſtris morte ſua ſatisfecit, ac non modò remiſsionẽ peccatorũ noſtrorum

Satanæ conatus in euertẽdo ſacrificio.

Euchariſtiæ appellationes.

ſtrorum nobis meruit, verùm etiam dignos nos fecit in partem ſor- *Col. 1.*
tis ſanctorum, dignos fecit, qui in filios eius & hæredes adoptare-
mur. Atq; hac ratione vocatur hoc ſacramentum ſacrificium. Sic *Sacrificium.*
enim à Cypriano dictum eſt. Paſsio Chriſti, eſt ſacrificium quod of- *Li. 2. epi. 3.*
ferimus. Vocatur etiam Euchariſtia, hoc eſt gratiarum actio, quòd *Euchariſtia.*
in hoc ſacrificio grata quadam recordatione proſequimur, cùm alia
omnia, tum præſertim immenſum illud redemptionis noſtræ be-
neficium. Admonemur præſentis vnitatis, quam hoc ſacramen-
tum efficit, atq; ita vocatur Synaxis græcè, latinè cõmunio, quod *Synaxis ſeu communio.*
per illud, ſicut à Damaſceno traditum eſt, Chriſto cõmunicamus, *Li. 4. ca. 14.*
carnis eius & diuinitatis participes efficimur, ac ſicut cum illo, ita
ipſi etiam inter nos vnum reddimur, vt ſimus om̃es vnum corpus
ſub vno capite Chriſto, iuxta illud quod à Paulo dictum eſt: Vnum *1. Cor. 10.*
corpus, vnus panis multi ſumus, qui de vno pane participamus.
Admonemur poſtremò eius quod futurũ eſt, quod ſicut in hoc ſa-
cramento Chriſto cõiungimur et eo fruimur, nõ in ſua, ſed in panis
& vini ſpecie, ita poſteaquàm qui non habemus hic manentem ci- *Heb. 13.*
uitatem, verùm aduenæ ſumus & peregrini, ex huius vitæ diuerſo- *1. Pet. 2.*
rio in cœleſtem illam patriam, ad quam anhelamus, peruenerimus,
non iam amplius per ſpeculum & in ænigmate, ſed facie ad faciem *1. Cor. 13.*
videbimus eum ſicuti eſt, atq; illius aſpectu ſatiabimur, iuxta illud *1. Ioan. 3.*
quod ſcriptũ eſt, Satiabor cũ apparuerit gloria tua. Hac ratione voca- *Pſalm. 60.*
tur viaticum, quod viam nobis præbet eò perueniendi, quandoqui- *Viaticum.*
dem in ſe verè continet eum, qui via noſtra eſt, dominum noſtrũ *Ioan. 14.*
Ieſum Chriſtum: Qui etiã eſt oſtium illud, per quod ſolum, & non *Ioan. 10.*
per aliud, ad cœleſtem illam gloriam ingreſſus nobis patet. Vt au- *Sacrificij ratio.*
tem intelligi poſsit qua ratione ſacrificium vocetur, paucis non ca-
pitis noſtri ſomnia, neq; cordis noſtri viſiones, verùm quę doctiſ-
ſimis grauiſsimiſq; viris iã inde à tot ſeculis ea de re viſa ſunt, enar-
rabimus. Inter quos cum principem locum teneat Auguſtinus, is *Li. 10. de ciuita. Dei ca. 5.*
vbi ſacrificium definit, in hæc verba ſcribit: Sacrificium viſibile, in-
uiſibilis ſacrificij Sacramentum, id eſt ſacrum ſignum eſt. Quoniã
verò erant ipſius quoq; ſeculo, qui nullum externum & viſibile ſa-
crificium eſſe oportere in Eccleſia Dei dicerent, contra hos quoq;
his verbis loquitur. Qui verò putant hæc viſibilia ſacrificia dijs *Cor. 19.*
alijs congruere, illi verò tanquã inuiſibili inuiſibilia, & maiori
maiora, melioriq; meliora, qualia ſunt purę mẽtis & bonę volun-
tatis officia: profectò neſciunt hæc ita eſſe ſigna illorum, ſicut verba
ſonantia ſigna ſunt rerum. Quocircà ſicut orantes atq; laudan-
tes, ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas in corde quas
ſignificamus offerimus: ita ſacrificantes non alteri viſibile ſacri-

ficium

Cap. 20. ficium offerendũ eſſe nouerimus, quàm illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus. Ac paulò poſt, de noſtro ſacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantũ formam ſerui accipiens mediator effectus eſt Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus) cùm in forma Dei ſacrificium cum patre ſumat, cum quo & vnus Deus eſt, tamen in forma ſerui ſacrificiũ maluit eſſe, quàm ſumere: per hoc & ſacerdos eſt, ipſe offerens, ipſe & oblatio: cuius rei ſacramentũ quotidianum eſſe voluit Eccleſiæ ſacrificium: cùm ipſius corporis ipſe ſit caput, & ipſius capitis ipſa ſit corpus, tàm ipſa per ipſum, quàm ipſe per ipſam ſuetus offerri. Huius veri ſacrificij multiplicia variaq; ſigna erant ſacrificia priſca ſanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquàm multis verbis res vna diceretur, vt ſine faſtidio multum commendaretur. Huic ſummo veroq; ſacrificio, cuncta ſacrificia falſa ceſſerunt. Ex his Auguſtini verbis docemur, quale ſit hoc Eccleſię ſacrificium, de quo nunc diſſerimus. Eſt enim ſacramentum, hoc eſt ſacrum ſignũ, illius nunc quidem nobis inuiſibilis ſacrificij, quo Chriſtus in cruce ſemetipſum viſibiliter obtulit hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Hoc eſt quod apertius alio loco ſcribit idem Auguſtinus. Hebræi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & varijs modis, ſicut re tanta dignum erat, prophetiã celebrabant futuræ victimæ quã Chriſtus obtulit: vnde iam Chriſtiani peracti eiuſdem ſacrificij memoriam celebrant, ſacroſancta oblatione & participatione corporis & ſanguinis Chriſti. Ac apertius etiam paulò poſt diſcrimen oſtendit inter ſacrificia Iudæorum, & quod in cruce Chriſtus obtulit, & quod ex illius inſtitutione nunc offertur in Eccleſia. Loquens enim de eo: Huius, inquit, ſacrificij caro & ſanguis ante aduentum Chriſti per victimas ſimilitudinum promittebatur, in paſsione Chriſti per ipſam veritatẽ reddebatur: poſt aſcenſum Chriſti per Sacramentum memorię celebratur. Quod ergo per figuras fuit ſignificatum, & promiſſum & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc repræſentatur, & oculis noſtris ſubijcitur, vt iugis tanti beneficij ſit memoria. Sacrificia priſcorum, figura tantùm fuerunt & adumbratio quædam: in cruce verè fuit in mortẽ oblata pro nobis victima noſtra, dominus noſter Ieſus Chriſtus: qui poſteaquàm in cœlum aſcendit, nihil nunc aliud fit in Eccleſia, quàm illius oblationis quæ in cruce facta eſt, memoria quædã & repræſentatio. Hinc intelligimus quale ſit ſacrificium hoc, de quo nunc agimus. Eſt enim ſacrũ ſignum, quo admonemur illius ſacrificij, quod non videmus, quod in cruce pro nobis peractum eſt. Docemur prætereà ex his, quę ex Auguſti-

Contra Fauſtum lib. 20. cap. 18.

Cap. 21.

Auguſtino adduximus, quod ita demum ſacrificium hoc viſibile rectè Deo offertur, cum illius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium ipſi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Auguſtino poſterior, Amalarius Treuerenſis Archiepiſcopus, his verbis admonet: Illud intendendum eſt, inquit, in omnibus officijs immolationis, tali nomine cenſendum eſſe viſibile altare, quale eſt cor offerentium. Quare falſum eſt, quod fingunt inimici crucis Chriſti, docere Eccleſiam, quod cæremonia Miſſę ex opere operato ſine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero ſcriptum fuit aliquando priuſquàm ſegregaſſet ſemetipſum, id docuit, docet, & docebit ſemper Eccleſia, quod Miſſa ex opere operato, id eſt, ex eo quod inſtitutum domini eſt, id quod geritur, non ex opere operantis, hoc eſt, ex merito miniſtri prodeſt: ſed his, qui in illa communicant per fidem & charitatem. Hoc eſt, quod ex Auguſtino adduximus: Sacramentum quotidianum in cruce peracti ſacrificij, eſſe ſacrificiũ eccleſiæ, cum ipſius corporis ipſe ſit caput Chriſtus, & ipſius capitis ipſa ſit corpus, tam ipſa per ipſum, quã ipſe per ipſam ſuetus offerri. Quo in loco non obſcurè illud indicat, & Eccleſiam per Chriſtum, & Chriſtum offerri per Eccleſiam: quæ niſi capiti ſuo Chriſto fide ſit & charitate cõnexa, ex ea oblatione, cuius repræſentatio fit in altari, fructus percipi poteſt nullus. Hoc etiam quod à Bonauentura traditum legimus: quod virtus ſacrificij dicitur ipſa fides, quæ faciebat ſacrificiũ valere: vel dicitur interna mentis contritio, quæ faciebat externum ſacrificium virtuoſum. Sacrificium itaq; noſtrum non eſt aliud quàm illud, de quo dicit Paulus: Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Nam quod Paſchæ nomine non ſolũ illa diei ſolennitas, verùm & agnus ille ſignificatus fuerit, qui tùm iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus: Vbi vis eamus et paremus, vt manduces paſcha? Et alius apud Lucam, Venit dies azimorum, in quo neceſſe erat occidi paſcha. Paſcha itaq; noſtrum eſt ipſemet Dei filius: Hic eſt ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimã: de quo prædixerat Eſaias: ſicut ouis ad occiſionem ducetur, & ſicut agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuũ: Hic eſt ille agnus, quem veniente ad ſe quaſi digito Ioannes baptiſta demonſtrabat dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi: Hic eſt ille agnus immaculatus, cuius precioſo ſanguine nos redemptos eſſe ſcribit Petrus: quem in Apocalypſi ab origine mundi occiſum eſſe legimus. Quotquot enim ab origine mundi ſalutem conſequuti ſunt, quotquot deinceps etiam ad finem vſque ſeculi ſalutem conſequentur,

Opus operans & operatum.

In 4. li. ſent. diſt. 1.

1. Cor. 5.

14.

22.

Hier. 15.

Eſai. 53.

Ioan. 1.

1. Pet. 1.

Apoc. 13.

tur,non per alium conſequuti ſunt & cōſequentur, quàm per agnū hunc pro nobis immolatum,qui peccata noſtra ipſe pertulit in cor-
1. Pet. 2. pore ſuo ſuper lignum. Agnus innocens pro nocentibus,iuſtus pro
1. Pet. 3. iniuſtis fudit ſanguinem ſuum , crudelemq; & ignominioſam crucis mortē obiuit, atq; iſto corporis & ſanguinis ſui ſacrificio mundum Deo reconciliauit. Hoc eſt illud ſacrificium, illud inquam vnicum & ſingulare ſacrificium,quod adumbrabant,cuius figuram gerebant varia illa patrum ſacrificia , quæ & naturæ, & legis tempore fuerunt, incipiendo ab Abel iuſto , deinde per Noë, Melchiſedech, Abraham,ad ſacrificia legalia Aaron & filiorum eius tranſeundo : quibus non aliud actum eſt,quàm vt fixum hoc in hominum memoria permaneret, quòd à mundi exordio nulli ſalus aliter,quàm per huius hoſtię,quam illa ſacrificia figurabant fiduciam, contigerit. Sicut autem illa ſacrificia Deus patribus tradiderat, vt per ea magni huius,quod futurum expectabant, ſacrificij memoriam in animis ſuis renouarent, fidem confirmarent,& credendo atque orando fructum eius in ſe transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia grata recordatione proſequerentur : ſic eccleſiæ ſuę Chriſtus mundam & ſalutarem ſui corporis & ſanguinis oblationem ſub ſpeciebus panis & vini commendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appenſi & effuſi ſanguinis memoriam in animis noſtris ſubinde renouaremus,& fructum illius oblationis in cruce factæ perciperemus,eam nobis applicantes. Cæterùm quod obijcitur ab inimicis crucis Chriſti, nuſquam præcepiſſe Chriſtum offerri, ſed manducari tantùm carnem, & bibi ſanguinem ſuum
Cultus Dei ſine verbo Dei. iuſsiſſe, ac idololatriam eſſe extra verbum & ſine verbo cultus inſtituere. Si verū eſt quod ab illis dicitur,ergo idololatra fuit Abel. Quod enim præceptum habuit de ſuis primogenitis & eorum adi-
Gen. 4. pibus offerendis ? & tamen dicit ſcriptura, Quod reſpexit Deus
Gen. 8. ad Abel & ad munera eius. Idololatra fuit Noë: Nam & ille quod præceptum, aut quod habuit Dei verbum de altari ædificando, &
Gen. 12. holocauſtis in eo offerendis ? Idololatra fuit Abraham: idololatra
Iob. 1. fuit Iob : idololatrę fuerunt & alij nonnulli,quos obtuliſſe Deo ſacrificia, atque ea illi grata & accepta fuiſſe legimus. Quod dicere quàm ſit abſurdum,quis non intelligat ? Quàm falſum autem eſt, idololatram & impium atque ingratum Deo cultum eſſe,qui ſine certo & expreſſo Dei mandato ſit inſtitutus, tam falſum eſt, eum
Sacrificium Chriſtianum eſſe ex verbo Dei. cultum,quem vocamus Miſſæ ſacrificium, ſine verbo Dei & citra mandatum eius inſtitutum eſſe: Clarum enim eſt & apertum Dei verbū,Hoc facite in meam commemorationē:quo nō illud modo præcipit Deus, vt diſtribuatur ſacramentum corporis & ſanguinis

eius,

eius, verùmetiam vt benedicatur ſiue conſecretur, ac deinde immoletur, immolatum verò manducetur. Habet autem hoc Hebræorum idioma, vt facere pro offerre dicat: ſicut etiam à Marone legimus vſurpatũ. Sic facere agnos anniculos in Exodo: facere hircum pro peccato in Leuitico: facere turtures in Numeris: facere hædum in libro Iudicum: facere holocauſtum in libris Regum: facere ſeptem arietes & ſeptem vitulos in Ezechiele: legimus. Quod vſq; eò non eunt inficias illi ipſi, qui Miſſam ſacrificium eſſe negant, vt cùm aliter elabi ſe non poſſe videant, hoc genere cauilli vtantur. Eſſe quidem apud Hebræos idem facere quod offerre: ſed cum additamento, ſicut dictum eſt, facere holocauſtum: facere hircum: facere hædum: Quaſi verò non legatur apud Lucam: vt facerent pro eo iuxta legis præſcriptum, ſine additamento. Sed demus hoc illis, quod non aliter apud Hebræos facere ſignificet offerre, quàm cum additamento. Quid hoc ad eam rem facit, de qua nunc eſt ſermo? Nunquid hic additamentum non eſt cùm dicitur? Hoc facite. Præmiſerat: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur, ſubiunxit eueſtigiò: Hoc facite, corpus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cùm additamentum videas. Porrò nemini dubium eſt, fuiſſe Chriſtum ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech, quod & Paulus teſtatur, & ante illum Propheta dicens: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Vbi autem hoc ſacerdotio functus ſit, in Euangelio nuſquàm reperimus, præterquã in nouiſsima illa cœna. Nam quale fuit ſacerdotiũ, quale ſacrificium Melchiſedech? Scribitur in Geneſi: quòd panem & vinũ obtulerit, Erat enim ſacerdos Dei altiſsimi. Nónne Melchiſedech Chriſtum ſacerdotem adumbrabat? qui & ipſe ſub ſpeciebus panis & vini corpus & ſanguinem ſuum obtulit: in qua oblatione ſe ſacerdotem eſſe ſecundum ordinem Melchiſedech declarauit. Nam in ea oblatione, quę facta eſt in ara crucis, magis fuiſſe videtur ſacerdos ſecundum ordinem Aaron, quàm ſecundum ordinem Melchiſedech. Ibi enim cruentam victimam obtulit, & ſemetipſum verè morti tradidit: Tales autem victimas offerebant ſacerdotes ſecundum ordinem Aaron. At in nouiſsima cœna eandem illam hoſtiam corporis ſui & ſanguinis obtulit, ſed ſub ijs, quæ Melchiſedech obtulerat anteà, panis & vini ſpeciebus. Nihil aliud Melchiſedech, quàm panem ipſum & vinum: at Chriſtus corpus & ſanguinem ſuum ſub panis & vini ſpeciebus obtulit. Et ſicut in ara crucis, qui finis legis eſt Chriſtus, ſacrificijs, quæ ſacerdotes Aaronitæ offerebant, finem impoſuit, ita in nouiſsima cœna nouũ ſacerdotium, nouum ſacrificiũ inſtituit ſecundum ordinẽ Melchiſedech. Conſtat etiam, quòd in

Facere pro offerre.

Exod. 29. Leuit. 23. Num. 6. Iudic. 6. 3. Reg. 8. Ezech. 45.

Chriſtum ſacrificaſſe. Heb. 7. Pſalm. 109.

Gen. 14.

Rom. 10.

illa cœna paſcha cum ſuis diſcipulis manducabat: Paſcha autem nõ veruecinum, ſed multò præſtantiſsimum. Quemadmodum etiam Tertullianus testatur, dicens: Profeſſus, inquit, Chriſtus ſe concupiſcentia concupiſſe edere paſcha vt ſuum, indignum enim vt quid alienum concupiſceret Deus: Acceptum panem & diſtributum diſcipulis, corpus ſuum illum fecit. Si autem quod in confeſſo eſt paſcha cum ſuis diſcipulis celebrabat, proculdubio, qui non venerat ſoluere legem ſed implere, iuxta ritũ legis celebrabat, iuxta quem immolabatur prius agnus, deinde comedebatur. Quare vt figuræ veritas reſponderet, neceſſè fuit, vt quod paſcha cum diſcipulis ſuis manducaret Chriſtus, prius offerret corpus ſuũ & ſanguinem Deo patri, poſteà verò manducandum traderet. Nam & illud certum eſt & indubitatum, quod agnus ille paſchalis in veteri lege figura fuit agni incontaminati domini noſtri Ieſu Chriſti: qui ſemetipſum in ara crucis oblaturus erat hoſtiam Deo patri. Atqui ea figura non omni ex parte reſpondet rei geſtæ in ara crucis, ſed magis ei quæ geſta eſt in cœna. Nam agnũ ab Hebræis immolatum legimus in recordationem eius beneficij, quo liberatus erat populus Iſraël de ſeruitute Pharaonis, & eductus de Aegypto: At immolatio agni immaculati, qua ſemetipſum obtulit hoſtiam pro nobis in ara crucis, non fuit facta in recordationem alicuius beneficij, ſed fuit ipſum beneficium, fuit ipſa liberatio à peccatis: fuit ipſa redemptio de duriſsimo iugo diabolicæ captiuitatis. Quamobrem neceſſe fuit, vt per illam immolationem agni paſchalis, alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio ſignificaretur, quæ per Chriſtum in nouiſsima cœna facta eſt: quam etiam à ſacerdotibus fieri deinceps in ſuam cõmemorationẽ, in paſsionis & mortis recordationem inſtituit. Præcepit Deus, cùm eſſent agnũ illum immolaturi Iudæi, filios vt ſuos docerent, quid ſibi vellet hæc immolatio. Cùm dixerint, inquit, vobis filij veſtri, quæ eſt illa religio? Dicetis eis: Victima tranſitus domini eſt, quando tranſiuit ſuper domos filiorum Iſraël in Aegypto, percutiens Aegyptios, & domos noſtras liberans. Huius beneficij ſui perpetuam memoriam in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non diſsimile quiddã fit in hoc altaris ſacrificio. Nã & hic ſi interrogentur filij Iſraël (nõ ſecundũ carnem, ſed ſecundum promiſsionẽ) quænã eſt iſta religio? quid ſibi vult quòd ſacroſanctũ corpus et ſanguis Chriſti ſub panis & vini ſpeciebus offertur in Miſſa? Rectè reſpondere poſſunt, Grata quædam fit cõmemoratio immenſi illius beneficij, quo Dei filius homo factus, corpus ſuũ ex virgine aſſumptũ pro nobis in mortem tradidit, ſanguinem ſuũ in cruce fudit, vt mundũ vniuerſum à peccato, & ab æterna damnatione liberaret.

Li. 4. aduerſus Marcionem. Matth. 26. Matth 5. Exodi 12. Exodi 14. Exodi 12.

liberaret. Hic videre licet agni immolationem magis repræſentare eam, quæ fit in altari, quàm quæ facta eſt in cruce. Nam ſicut in paſchate Iudæorum, ita & hic præteritæ redemptionis fit recordatio, in cruce autem ipſa præſens fuit redemptio. Quod etiam Chryſoſtomus indicat, enarrans illa verba: Hoc facite in meam cõmemorationem. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit & auocat moribus? Nam ſicut illud in rememorationem miraculorum, quæ in Aegypto patres veſtri viderunt, faciebatis, ſic & hoc in meam facite cõmemorationem. Quamobrem cùm & mandatum Chriſti habeamus dicentis, hoc facite in meam cõmemorationem, & conſtet Chriſtum ſacerdotem fuiſſe ſecundum ordinem Melchiſedech, neq; reperiatur in ſcripturis, vbi ſit functus hoc ſacerdotio, præterquàm in cœna: illud præterea manifeſtum ſit, quod in illa cœna paſcha cum diſcipulis manducauerit, quod offerri priuſquàm manducari iuxta ritum Iudęorum conſueuerat, quis eſt qui dicere iam audeat, ſine Dei verbo cultũ hunc inſtitutum eſſe? quem non his modò ſcripturæ teſtimonijs, verùmetiam Prophetarum oraculis aſtrui legimus. Apud Malachiam Prophetã ad ſacerdotes Iudæorum loquitur dominus: Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiã de manu veſtra: Ab ortu em̃ ſolis vſq; ad occaſum, magnũ eſt nomen meum in gentibus: & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in verbis tria nobis conſyderanda veniunt. Primùm, quòd abolitum Deus voluerit vetus illud ſacerdotium, quod erat ſecundum ordinem Aaron, quo ſolus vtebatur popul9 Iſraël. Deindè, quod illi ſuccedere voluerit nouum & æternum ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech, non ex vna Aaron familia, ſed ex omnibus gentibus eligendum. Tertiò, quòd oblatio per ſacerdotes nouos offerenda, futura erat munda, et quę in omni orbis totius loco offerretur. Si quis prophetæ locũ hunc ad eam, quæ in cruce facta eſt, oblationem referre velit, conſtat, nec inter gentes, nec in omni orbis loco, ſed in vna Iudæa Chriſtũ in mortem ſemetipſum obtuliſſe: vt hic ſenſus ei prophetæ loco quadrare non poſsit. Si autem de contriti & humiliati cordis ſacrificio, deq; puræ mentis & bonæ voluntatis officijs intelligendum exiſtimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium non eſt: ne id quidem procedet. Etſi enim dubium non eſt, huius generis ſacrificia Deo accepta eſſe, quis tamen erit, qui gloriari poſsit ſe mundum cor habere, atq; illius oblationem mundam eſſe? cùm omnes iuſtitias noſtras eſſe dixerit alius propheta velut pannũ menſtruatæ, nulla vt alia munda oblatio rectè intelligi poſsit, præter illã quæ ſemel in cruce oblata eſt, cuius in Eccleſia iugis fit commemoratio.

Omil. 13 in Matthæum.

Malach. 1.

In omni loco oblatio mũda.

Prouerb. 20

Eſaiæ 64.

ratio. Deinde cordis contriti ſacrificium non magis huius Eccleſię, quæ ſequuta eſt Chriſti paſsionē & mortem, quàm illius quæ præceſsit, proprium eſſe videtur, vt æquè in lege atq; nunc offerri potuerit. Quin etiam non ad ſacerdotes magis eiuſmodi oblatio pertinet, quàm ad alios cuiuſcunq; tandem ordinis fideles. Iam & iuge ſacrificium illud, quod nouiſsimis temporibus per Antichriſtum ſublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi rectè poteſt, quàm iſtud Chriſti corporis & ſanguinis ſub ſpeciebus panis & vini ſacrificium? quod vſq; ad cōſummationem ſeculi duraturum eſſe, dubitandum non eſt, quantumlibet nunc etiam illud per ſuos præcurſores oppugnare conatur Antichriſtus. Sed & ſimilia, quæ pro mundatis à lepra ſolebat offerri ex more, quemadmodum à Iuſtino ſcriptum legimus, figuratè ſignificabat panem Euchariſtię, quem in memoriam paſsionis ſuæ purgantis ab omni peccato animas hominum, Ieſus Chriſtus dominus noſter tradidit poſteris, vt interim gratias agamus Deo cùm pro mundo propter hominem creato, cū cæteris, quæ hoc continentur, tum pro redemptione, qua liberati ſumus à peccatis, principatibus ac poteſtatibus in vniuerſum debellatis iuxta diuinum conſilium. Habemus itaq; iam ita clara & aperta ſcripturæ teſtimonia, de quotidiano hoc Chriſti corporis & ſanguinis ſub panis & vini ſpeciebus Eccleſię ſacrificio, nihil vt magis perſpicuè dici ſcribiúe potuerit. Facit nihilominus omnia Satanas, vt clarum etiam ſcripturarum intellectum obſcuret, ac preciū redemptionis noſtræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primùm quidem quod ad Melchiſedech attinet, aiunt miniſtri Satanæ, Apoſtolum, vbi de ſacerdotio illius tractat, ſingula accuratè ac propemodum ſcrupuloſè excutere: nomen hominis: ſedem regni: perpetuitatem vitæ: ius decimarum: benedictionem perſequi, in quibus omnibus minus momenti ſit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullum fecerit. Nunquid exiſtimandum ſit obliuione lapſum eſſe Dei ſpiritum, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad cauſam maximè valebat, id omiſerit? Quàm ineptum autem hoc eſt argumentandi genus, non ſcripſit Paulus, ergo non eſt? Non ſcripſit in tota illa epiſtola eſſe Chriſtum conceptum de ſpiritu ſancto, eſſe natum ex Maria virgine, nunquid ideò negabimus ita eſſe? Non eſt obliuione lapſus Dei ſpiritus ò Satana, quin eo potius vſus eſt conſilio, quo Chriſtus olim, cùm diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis ea portare modò. Clarè hoc ipſa Pauli verba indicāt, ſtatim enim vt fecit Melchiſedech mentionē: De quo nobis, inquit, grandis ſermo, & ininterpretabilis ad dicendū, quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum.

Iuge ſacrificiū

Dan. 8.

In colloquio quod habuit cum Tryphone Iudæo.

Melchiſedech ſacrificium

Ioan. 16.

Hebr. 6.

diendum. Illorum itaq; imbecillitas in cauſa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec ſolido cibo vti poterant, quod non omnia, ea præſertim, quæ captum illorum excedebant, de Melchiſedech Apoſtolus fuit perſequutus. Quod etiam teſtatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis ſermo eſt & ininterpretabilis: Non quia Apoſtolus non potuerit id interpretari, ſed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id eſt, Iudæis perſuadebat, nō iam fidelibus, quibus paſsim proderet ſacramentum. Verùmetiam, ſi vas electionis ſtupet ad myſterium, & de quo diſputat ineffabile confitetur, quanto magis nos vermiculi & culices, ſolam debemus ſcientiam inſcitiæ confiteri, & ampliſsimam domum paruo quaſi foramine oſtendere: vt dicamus duo ſacerdotia inter ſe ab Apoſtolo comparari, prioris populi, & poſterioris: & hoc agit tota diſputatione, vt ante Leui & Aaron ſacerdos fuerit Melchiſedech ex gentibus, cuius tantùm prædicat meritum, vt futuris ſacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totumq; quod ſequitur in laudes Melchiſedech ad Chriſti typum referri, cuius profectus Eccleſiæ ſacramenta ſunt. Extat oratio Gregorij Nazanzeni, digna quæ teratur manibus omnium, in qua præclarè de eo diſſerit, quod non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vnaquæq; res bona dicitur, ſi benè fiat. Neq; tam eſt rectum aliquid, quod ſi deſit prudentia, non æquè perniciosum euadat, atq; ſapienter adminiſtratum futurum fuerat ſalutare. Docere nos hoc vel Chriſti poteſt exemplum: qui de ſua morte, qua vna re nihil eſſe potuit humano generi vniuerſo ſalubrius, verba facturus, eam cum diſcipulis tantùm ſeorſum communicandam eſſe putauit, quòd vulgo myſterium hoc rectè committi nō poſsit. Permultum in eo poſitum eſt, quàm opportuno loco & tempore fiat aliquid, cùm etiam Deum ipſum, ſi quis conſyderet diligentius, opportunitatem quandoq; ſpectaſſe videamus, præſertim dum ſe mortalibus aperire, dum luce ſuæ veritatis mentes eorum illuſtrare conatur. Nónne vetus Teſtamentum patrem apertè prædicauit, de filio verò loquutū eſt obſcurius? At noua lex Deum filium palàm eſt profeſſa: ſancti verò ſpiritus diuinitatem non ita latè patentibus argumentis explicauit: quæ poſteà tamen intellecta & ipſa eſt. Neq; verò non maxima ratione id ita factum eſt: ſicut à Gregorio quoq; Nazanzeno legimus annotatum. Nam nondum patris diuinitate confeſſa, manifeſtè filium Deum prædicare: ac rurſus nondum Deo filio declarato, ſpiritui ſancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurum erat aliud, quàm infantibus lacte alendis ſolidum cibum manducandum dare? Fecit itaque Paulus

Ad Euagriū

De Theologia lib. 1.

Matth 20.

Lib. 5. Theologiæ.

Pſalm. 111. quod propheta faciendũ admonet, diſpoſuit ſermones ſuos in iudicio, vt ea tantùm proferret, quę profutura putaret, cętera quamuis cognitu dignisſima atq; adeò neceſſaria in tempus aliud magis opportunum reſeruaret. Quod idem feciſſe legitur, cùm ſermonem apud Athenienſes habuiſſet. Neq; enim ſtatim à primo deſtruendas putauit cæremonias idolorum: Statim namq; ſermonem eius aures gentilium reſpuiſſent: verùm ab vno Deo operatore mundi incipit dicens: Deus qui fecit mundum, & cuncta quæ ſunt in eo. Negare non potuerant vnum operatorem eſſe mundi, vnum Deum, vnum omnium creatorem. Adiunxit eò quòd cœli & terræ dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quod intra auri argẽtiq; caſſam materiam nequaquàm veriſimile ſit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remedium docens eſſe ſtudium pœnitendi. Tunc venit ad Chriſtum, nec tamen Deum maluit quàm hominem nũcupare, dicens: In viro quo definierit omnibus

Lib. 6. in Lucam. fidẽ ſuſcitans eum ab inferis. Qui enim tractat, inquit Ambroſius, debet audientium conſyderare perſonas, ne prius irrideatur quàm audiatur. Quando enim Athenienſes crederent, quia verbum caro factum eſt, & de ſpiritu virgo concepit, qui irridebant, quia reſurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionyſius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Quid intereſt, quo quiſq; credat ordine? Non in principijs perfecta quæruntur, ſed de principijs ad ea quæ perfecta ſunt, peruenitur.

Lib. de ſpiritu ſancto, cap. 27. *Myſteria in ſilentio tradita* Neq; verò Paulus modò, verùm & alij Apoſtoli, ſicut à Baſilio ſcriptum legimus, myſteriorum reuerentiam & authoritatem ſilentio conſeruandam eſſe putauerunt, ne ſi vulgo eſſent omnibus cognita, in contemptum venirent. Inde etiam vocata ſunt myſteria, quod ea occulta eſſe, neq; in vulgus prodi oporteret. Quæ etiam cauſa fuit, quòd literis non mandabantur, ſed per manus tantùm tradebantur: Sicut de hoc ipſo ſacrificio loquens dicit Baſilius. Inuocationis, inquit, verba, dum Euchariſtię panis oſtenditur, & poculum benedictionis, quis ſanctorum ſcripto nobis reliquit? Quin etiam illũ

De ſpiritu ſancto, ca. 27. Pſalm. 109. locum explicans, Tu es ſacerdos in æternum, Auguſtinus: Vident Iudęi perijſſe iam ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron, & non agnoſcunt ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Fidelibus loquor: ſi qui non intelligunt cathecumeni, auferant pigritiam, feſtinent ad notitiam. Non ergo opus eſt myſteria promere: ſcripturæ vobis intiment, quid eſt ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech. Si Auguſtinus non putauit omnibus prodenda myſteria, quo tempore terrarũ orbis magna ex parte Chriſtum agnoſcebat, quanto minus

to minus id factum oportuit à Paulo, cùm ad eos, qui recens ad fidem Chriſti conuerſi fuerant, neq; tanta myſteria capere adhuc poterant, ſcriberet. Non rectè itaq; colligitur, non meminit ſacrificij panis & vini Paulus, malè igitur ad Chriſti ſacrificiū refertur. Quod verò dicunt, Melchiſedech panem & vinum obtuliſſe non Deo, ſed Abraham, & comitibus eius ad eos reficiendos, Hebræorum opinionem ſequuti: Si fidem illis habendam putant potius, quàm toti cœtui ſanctorum eccleſiæ doctorum, qui Deo dicunt oblatum in ſacrificium, non Abrahæ in refectionem: credant eiſdem affirmantibus, quòd Abraham ſuſceperit à Melchiſedech decimas diuitiarū eius, non Melchiſedech ab Abraham decimas ſpoliorum: & incogitantiæ damnent Dei ſpiritum, à quo non fuit hoc animaduerſum. Saltem veriſimile aliquid comminiſcerentur. Nam quod aut Abraham poſt deuictos hoſtes & opima ſpolia deportata neceſſe habuerit vinum & panem manducare, vt ſe ſuosq; reficeret, aut ſacerdos Melchiſedech tantum panis & vini in promptu habuerit, quantum ad alendos trecentos decem & octo ſufficere poſſet, nullam habet veriſimilitudinem. Quamobrem commentum hoc non ſuccedit: Quemadmodum nec illud, quod adferunt ex epiſtola ad Hebræos. Neq; vt ſæpe offerat ſemetipſum. Alioqui oportebat *Heb. 9.* cum frequenter pati: Semel oblatus eſt ad exhaurienda multorum *Heb. 10.* peccata: Vna oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos. Nam quod à Paulo dictum eſt, libenter accipimus: Quod verò per hæc verba Satanas intelligi vult, reijciendum eſſe putamus. Quotquot enim ſanctificati & iuſtificati ſunt aut erunt, per vnam oblationem illam in ara crucis factam, ſanctificatos non obſcurè ferimus: Quin illi veterum omnia ſacrificia ceſſiſſe, quæ typum huius immolationis geſſerunt, & vmbram eius fuiſſe, ab Eccleſia docti confitemur. Siquidem oblatione, hoc eſt, morte ſua Chriſtus illud ipſum perfecit & conſummauit, quod hoſtiæ, victimæ, ſacrificia veterum promittebant. Promittebant autem, fore vt aliquando Dei filius in aſſumpta carne, morte ſua & profuſo precioſo ſanguine ſuo, genus humanum redimeret: Quod vna illa oblatione perfectum eſt, quæ quamuis peracta ſemel, ſemper viget nihilominus, adeoq; perpetua eſt quo ad efficaciam, atq; illius virtute quod nunquàm excidit, æternum Chriſti ſacerdotium, quo miniſtros etiam *Hoſtia eadem* ſuos fungi voluit, fulcitur. Quamobrem cum Ioanne Chryſoſto- *diuerſo modo oblata.* mo vnam hanc eſſe dicimus hoſtiam cum illa, quæ in cruce peracta *Omil. 17. in* eſt: vnum ſacrificium & non aliud, niſi quòd offerendi modus non *epiſt. ad Hebræos.* eſt idem. Ibi facta eſt oblatio in mortem, hic fit in mortis recor- *Hoſtia incru-* dationem: illa fuit immolatio ſanguinea, hæc verò eſt incruenta: *enta.*

Sic enim

Naz. in libris carminum. Athan. lib. de varijs quæſtionibus, quæſtio 34. & 38.

Sic enim appellatur non modò à Gregorio Nazanzeno, Cyrillo in interpretatione anathematiſmi decimi, Euſebio, Athanaſio, verùm etiam à patribus in ſacroſancto concilio Epheſino congregatis, tum ab Iſchirione Diacono in Chalcedonenſi cõcilio. Quòd ſi, quid loquantur vetuſti ſcriptores, miniſtri Satanę morari ſe negant, minus morari nos debemus, quid ipſi heri & nudiuſtertius, quod aiunt, nati blaterent. Neque verò ſecus Auguſtinus ſenſit Latinus, quàm Chryſoſtomus Græcus, Cuius hæc verba legimus: Sæpe ita loquimur, vt paſcha propinquante dicamus, craſtinam vel perendinam eſſe domini paſsionem, cùm ille ante tam multos annos paſſus eſt, nec omninò niſi ſemel illa paſsio facta ſit. Nempe ipſo die dominico dicimus: Hodie dominus reſurrexit: cùm ex quo reſurrexit, tot anni tranſierint. Cur nemo tam ineptus eſt, vt nos ita loquentes arguat eſſe mentitos? niſi quia iſtos dies ſecundum illorum, quibus hæc geſta ſunt, ſimilitudinem nuncupamus, vt dicatur ipſe dies, qui non eſt ipſe, ſed reuolutione temporis ſimilis eius: & dicatur illo die fieri propter ſacramenti celebrationem, quod non illo die, ſed iam olim factum eſt. Nónne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo? & tamen in ſacramento non ſolum per omnes paſchæ ſolennitates, ſed omni die populis immolatur. Nec vtiq; mentitur, qui interrogatus reſponderit eum immolari. Paſchaſius inquit: Iteratur aũt hæc oblatio in conſpectu patris, interceſsione pro peccatis noſtris filij eius, ſummi ac veri pontificis, quotidie: licet Chriſtus ſemel paſſus in carne, per vnam eandemq; mortis paſsionem ſemel ſaluauerit mundũ, ex qua morte idem reſurgens ad vitam, iam non moritur, mors illi vltrà nõ dominabitur. Quia profectò ſapientia Dei patris pro multis cauſis neceſſarium hoc prouidit. In eandem ſententiam ſcripſit propemodum æqualis Paſchaſij, vel qui paulò eũ præceſsit Rabanus, quiq; ſubſequutus eſt poſteà Algerus. Ex eo facilè colligimus, quale ſit hoc ſacrificium de quo tractamus. Eſt enim idem cum eo, quod in cruce peractum eſt, niſi quòd non eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, in altari incruento: Ibi paſsibilis & mortalis, hic impaſsibilis & immortalis: ibi viſibilis, hic inuiſibilis: ibi in humana ſpecie, hic ſub ſpeciebus panis & vini: ibi oblatus, credentibus omnibus remiſsionem peccatorum, & plenam redemptionem obtinuit, hic non vt peccatorum remiſsionem, & animarum ſalutem iamprimum ex eo quod per ſacerdotem fit, promereamur, ſed vt pridem promeritam per Chriſtũ in cruce pendentem, per hoc ſacrificium quod paſsionem & mortẽ eius repræſentat, ac memoriam eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrem

De ſacrificio altaris. ca. 9.

Cap. 22. de ſacramentis altaris. lib. 1. cap. 16.

obrem externo hoc,quod in Eccleſia celebratur, ſacrificio non modò non obſcuratur illud quod in cruce peractum eſt, verùmetiam illuſtratur magis. Neque enim aliò confugimus, quàm ad vnicum illud, quo defunctus eſt Pontifex noſter Chriſtus in cruce, quo corpus ſuum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, Deo patri ſuo reconciliauit: quo ſanguinē ſuum fudit in remiſſionem peccatorum noſtrorum. Rom. 5. Matth. 26. Hic iterum obganniunt iſti: Si credis te reconciliatum, peccataque tibi per ſacrificium in cruce peractum eſſe remiſſa, quid ergo denuò te reconciliari, peccataq; tibi remitti poſtulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? *Semel reconciliati an opus habeant alia recōciliatione* An illa tibi parum ſufficiens videtur oblatio: aut de promiſſis Chriſti dubitas? Minimè verò dubitamus: quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, quod omnis homo mendax, Deus autem verax, atque adeò veritas ipſa. Rom. 3. & Pſalm. 115. Neque poteſt quicquam eſſe certius, quàm quod ab illo dictum aut promiſſum eſt. Cæterùm qui dixit, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, nimirum in redemptionem veſtram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Matth. 19. Quoniam verò conſcij nobis ſumus nos ea ſæpe tranſgreſſos eſſe, à facie peccatorum noſtrorum non eſt nobis pax, & à facie iræ eius ſpiritū timoris concipimus, & cum propheta à iudicijs eius timentes, qui reddit vnicuique iuxta opera ſua, etiam de verbo ocioſo rationē exacturus, Pſalm. 37. Eſai. 26. Pſalm. 118. Pſalm. 61. Matth. 12. illi reconciliari poſtulamus per Ieſum Chriſtum, quem poſuit propiciatorem pro peccatis noſtris per fidem, in ſanguine eius. Rom. 3. Quamobrem profuſi ſanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriā ſubinde renouamus, ac quam ille obtulit in cruce hoſtiam, eam patri ſiſtimus, ſupplices orantes, vt illius contemplatione nobis placatus & propicius eſſe ſuæque promiſſionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerſo, nos participes eſſe velit. Scilicet ignorabat Chriſtus remiſſionem omnium totius mundi peccatorum ſacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiam poſt obtentam illam ſuę mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita noſtra. Quod quorſum attinebat petere ſecundum iſtos, quandoquidem ſemel iam per ſacrificium crucis remiſſio nobis eſt obtenta? Deinde verò, ignorabat Paulus per ſacrificium illud in ara crucis oblatum, eſſe mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios, Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. 2. Corin. 5. An ille parum illi in cruce factæ reconciliationi fidebat? Imò verò fidebat plurimum: ſicut & nos omnem ſpem & fiduciam noſtram non alia in re, quàm in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundū Chriſtus reconciliauit. Cæterùm

intellige-

intelligebat ille ſpiritu Dei plenus, adferri aliquid à nobis oportere, quo fructum illius conſequi poſſemus. Quamobrē non ſunt audiendi, qui dicunt: oblatus eſt ſemel Chriſtus ad exhaurienda peccata noſtra, & fuit illa oblatio ſufficiens precium redemptionis noſtrę, non eſt igitur vlla in eccleſia deinceps oblatio facienda. Nā ad eundem modū argumentari licebit: Orauit pro nobis Chriſtus, & fuit eius oratio ſufficiens ad obtinenda omnia ad ſalutem nobis neceſſaria, nam exauditus eſt pro ſua reuerentia, nihil itaq; neceſſe eſt nos orare: tulit crucem Chriſtus pro nobis, nihil opus eſt vt nos crucem feramus. Quæ quàm ſit abſurda collectio, quis non intelligit? Verùm vt planum fiat omnibus, quid illi ſemel in cruce peracto, quid huic quotidiano ſacrificio tribuat eccleſia, paucis de eo diſſeremus: Sic enim rem accipi volumus. In Chriſti latere, quod in cruce pro nobis apertum eſt, fontem eſſe aquæ vitalis ſalientis in vitam æternam. Ex hoc fonte quiſquis haurit, quiſquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus ſuis mundatur: Per hunc enim fontem abluti, per hunc ſanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternam ſumus conſequuti. Cæterùm qui vult hoc fonte irrigari, & quæ ſalus ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat neceſſe eſt. Patet hic quidem fons omnibus, & eſt ita copioſus, vt ad abluendas ſordes omniū, ad ſalutem omnibus conferendam abundè ſufficiat: Sed niſi accedas ad illum, niſi haurias ex illo, nihil eſt quod alicui vſui fore tibi ſperes. Quàm multi ſunt Turcę, quàm multi hæretici & infideles, quàm multi mali Chriſtiani, quos neque abluit fons iſte, neq; ſalutem illis adfert. Atqui apertus eſt omnibus. Guſtauit enim Chriſtus mortem pro omnibus: dedit redemptionē ſemetipſum pro omnibus: factus eſt ſaluator omnium, factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi: Intereà tamen pereunt multi, non ſolùm infideles, verùm etiam mali fideles, qui cōfitentur quidem ſe noſſe Deum, ſed factis abnegant, Vident menſam apparatam: vident delicatiſsimis epulis inſtructam: vident fontem aquę ſalientis in vitam æternam, fame nihilominus & ſiti moriuntur. Quam eius rei cauſam eſſe dicemus? quam aliam? Niſi quòd non attingunt id, quod vident, non eo fruuntur. Quamobrē confitemur, & quidem libenter cum eccleſia Dei confitemur, quòd ſolus Chriſtus per illud in ara crucis oblatum ſacrificium Deo patri ſuo cumulatè ſatisfecit: peccatorum noſtrorū remiſsionem, cum Deo patre reconciliationem, filiorum eius adoptionem, regni cœleſtis hæreditatem nobis ſufficienter promeruit. Addimus & hoc, quod ad hæc omnia denuò promerenda, nullis ſacramentis, nullis ſacrificijs,

Heb. 5. — *Sacrificij vtriuſq; effectus.* — Ioan. 4. — Hebr. 2. 1. Tim. 2. 1. Tim. 4. 1. Ioan. 2. Tit. 2.

cijs, nullis operibus noſtris opus nobis eſt: quod hæc omnia, tradens ſemetipſum pro nobis hoſtiam & oblationem Deo in odorem ſuauitatis, abundè nobis Chriſtus promeruit. Hæc eſt clara & aperta confeſsio noſtra. Dicet hic aliquis è ſatanæ miniſtris. Ergo tu ſententiam noſtram confirmas: neq; vlla eſt eius pro quo tantopere pugnas ſacrificij vtilitas. Abſit à nobis vt impiam ſatanæ & miniſtrorum eius ſententiam confirmemus: verùm hoc dicimus, non in hoc, aut ſacramentis, aut hoc tremendo ſacrificio nos vti, quod noui aliquid nos promereri per hunc vſum perſuaſum habeamus: verùm vt quod pridem promeruit Chriſtus in ara crucis, id in nos trãſferre, & eius fructum nobis applicare poſsimus. Hanc ad rem opus eſt nobis operibus: opus eſt nobis ſacramentis: opus eſt nobis quotidiano ſacrificio, quod in Eccleſia celebratur. Quo magis autem intelligi poſsit quod dicimus, exemplo id illuſtrabimus. Eſt fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expoſitus, à quo nemo arcetur quin eo liberè vti poſsit: tam eſt autem copioſus & redundans, vt ad ſordes omnium abluendas, ad ſitim omnium ſedandam, ad reliquas neceſsitates omnes omnium explendas, abundè ſufficiat. Num ideò tum ſitim tuã expleuiſti, aut ſordes abluiſti, quod hic fons eſt in medio omnibus expoſitus tam copioſus? Certè niſi ad eum acceſſeris, niſi ex eo hauſeris, neq; ſordes ablueris, neq; ſitim ſedaueris, neq; vllum ex eo fructum perceperis, quamlibet ſit copioſus & redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non ſpectat illum ocioſus, ac illius tantum copiam & abundantiã admiratur: verùm illud agit, vt quod videt omnibus communicatum, eius ad ſe quoq; partem aliquam deriuet: fiſtulas admouet, ſiue tubos aut canales, per quos cõmunem aquam in ſuum quoq; priuatum & propriũ vſum transferat. Non diſsimilis eſt ratio fontis huius vitę perennis, qui in latere Chriſti in cruce pendentis apertus eſt. Eſt fons perennis, fons copioſus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad ſalutem omnibus mortalibus conferendam prorſus ſufficit. Sed ſi vis vſum aliquem huius fontis habere, ſi vis fructũ ex eo conſequi, neceſſè eſt vt ad Chriſti latus in cruce pendentis fiſtulam applices, & per eam, qui ſolus peccata noſtra abluit, ſalutemque nobis confert, Chriſti ſanguinem ad te deriues atq; attrahas: vt per eum ablutus & ſanctificatus, æternam beatitudinem adipiſci queas: non ipſius fiſtulæ ſiue canalis, verùm Chriſti ſanguinis te per canalem irrigantis, virtute. Hinc videre licet, quod omnia quæcunq; ad ſalutem noſtram pertinent, non niſi illi ſoli ſacrificio in cruce peracto, non niſi fonti, qui apertus eſt in Chriſti latere, tribuuntur: verùm fructum ex illo fonte capere non

Sacrificij & ſacramenti vſus.

Q poſſumus,

poſſumus, niſi qui fuſus eſt ex Chriſti latere, ſacro ſanctus Chriſti ſanguis, eum per inſtrumenta, & quaſi canales quoſdam ad nos deriuemus. Eiuſmodi canalis eſt baptiſmus: eiuſmodi canalis eſt quotidianum hoc ſacrificium, quam vocamus Miſſam, per quam illius in cruce peracti ſacrificij, & fuſi pro nobis precioſi ſanguinis fructũ in nos trãsferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falſo itaq; nobis impingunt ſatanę miniſtri, quod per quotidianum hoc ſacrificium, illud in cruce peractum obſcuretur, cùm illuſtretur magis. An non abſurdè facere cenſeretur, ſi quis baptizare ſe volentem inſimularet, quod is per baptiſmum obſcurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ? & redemptionem ſuam in aquæ baptiſmi collocare potius, quàm in Chriſti ſanguine, quo ſolo redempti ſumus? cũ baptiſmo nihil aliud agatur, quàm vt redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri qui baptizatur, & eius fructum in ſe transferre queat. Atqui non minus abſurdè faciunt, qui nobis obijciunt, quod per quotidianum iſtud ſacrificiũ, illud quod in ara crucis peractum eſt, obſcuremus, & eius dignitati ac merito detrahamus: cùm nihil aliud agatur, nihil aliud quæratur à nobis in hoc quotidiano ſacrificio, quàm vt quod Chriſtus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, & eo ad ſalutem noſtram vti queamus. Cęterum ne quis exiſtimet nos cordis noſtri viſiones loqui, quæ fuerit patrum de hoc ſacrificio ſententia, paucis adſcribendum eſſe putauimus. Ac primùm quidem, quòd his verbis, hoc facite in meam commemorationem, Chriſtus hoc in Eccleſia fieri ſacrificium præceperit, teſtatur Ioannes Chryſoſtomus, epiſtolam ad Hebræos enarrans, quemadmodum anteà commemorauimus. Ac vetuſtior etiam illo Cyprianus. Si Ieſus Chriſtus, inquit, dominus & Deus noſter ipſe eſt ſummus ſacerdos Dei patris, & ſacrificium Deo patri ipſe primùm obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit, vtique ille ſacerdos vice Chriſti verè fungitur, qui id quod Chriſtus fecit, imitatur. Et ſacrificium verum & plenum tunc offert in Eccleſia Deo patri, ſi ſic incipiat offerre, ſecundum quod ipſum Chriſtum videat obtuliſſe. Ac vtroq; vetuſtior Irenæus. Suis, inquit, diſcipulis dans conſilium, primitias Deo offerre ex ſuis creaturis, non quaſi indigenti, ſed vt ipſi nec infructuoſi, nec ingrati ſint, eum qui ex creatura panis eſt accepit, & gratias egit dicens, hoc eſt meum corpus: & calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundum nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui Teſtamenti nouam docuit oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens, in vniuerſo mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præſtat primitias ſuorum munerum in nouo Teſta-

Sacrificium Miſſæ.

Chryſoſt. Omil. 17.

Cyprian. li. 2. epiſt. 3.

Iren lib. 4: cap. 32.

uo Teſta-

uo Teſtamento: de quo in duodecim prophetis Malachias ſic præſignificauit: Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & ſacrificium non accipiam de manibus veſtris: Quoniam ab ortu ſolis vſque ad occaſum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium purum: quoniam magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens: Manifeſtiſsimè ſignificans per hæc, quoniam prior quidem populus ceſſauit offerre Deo: omni autem loco ſacrificium offertur ei, & hoc purum. Euſebius quoq;: Poſt omnia quaſi mirabilem quandam victimam ſacrificiumque eximium patri ſuo operatus, pro noſtra omnium ſalute obtulit, eiuſq; rei memoriam vt nos ipſi Deo pro ſacrificio offerremus, inſtituit.

Euſeb.lib.1. demonſtra. euangelicæ cap. 10.

His autem omnibus paulò poſterior Leo: Ieſus, inquit, diſcumbentibus ſecum diſcipulis ad edendam myſticam cœnam corporis & ſanguinis ſui ordinans ſacramentum, docebat qualis hoſtia deberet offerri Deo. Et qui ſequutus eſt eum Theophilactus, manifeſtum eſſe ſcribit, quod Chriſtus tunc immolauerit ſeipſum, exquo tradidit diſcipulis corpus ſuum: Tunc enim functus eſt ſacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech. Teſtatur hoc Hieronymus, dicens: Poſtquàm typicum paſcha fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comederat, aſſumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paſchæ tranſgreditur ſacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipſe quoque veritatem ſui corporis & ſanguinis repræſentaret.

Leo ſerm. 7. de paſsione.

Theophil. in cap. 28. Matth.

Hieron. in cap. 27. Matth.

Teſtatur Auguſtinus cum ait: Tunc benedictus eſt à Melchiſedech, qui erat ſacerdos Dei excelſi, de quo in epiſtola, quæ inſcribitur ad Hebræos, multa & magna conſcripta ſunt. Ibi quippè primùm apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur Deo toto orbe terrarum: impleturque illud quod longè poſt hoc factum per prophetam dicitur ad Chriſtum, qui fuerat venturus in carnem: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech: non ſcilicet ſecundum ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus, illuceſcentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur.

Aug. lib. 16. de ciuitate Dei, cap. 22.

Complura ſunt autem Auguſtini loca, in quibus figuram fuiſſe docet Melchiſedech ſacrificium, eius quod nunc offertur in Eccleſia. Verùm adducere ſingula longum foret, neque neceſſarium. Vtroque autem vetuſtior Euſebius: Et ſanè oraculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodum ſaluator noſter Ieſus, qui eſt Chriſtus Dei, ipſius Melchiſedech ritu ea quæ ad ſacerdotium in hominibus gerendum ſpectant, per ſuos miniſtros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui ſacerdos

Aug. lib. 7. de ciuitate Dei, cap. 17. & 20. Epiſt. 95. in pſalm 33. & 106.

Euſeb. lib. 5. demonſtra. Euangelicæ cap. 3.

gentium erat, nuſquàm videtur ſacrificijs corporalibus functus, ſed vino ſolo & pane dum ipſi Abraham benedicit: ita ſanè primus ipſe ſaluator ac dominus noſter, deinde qui ab ipſo profecti ſunt ſacerdotes in omnibus gentibus, ſpirituale ſecundum Eccleſiaſticas ſanctiones ſacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & ſalutaris ſanguinis myſteria repræſentant: quæ ſanè myſteria Melchiſedech tanto antè ſpiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vſus fuerat, ſicut etiam Moyſi ſcriptura teſtificatur, vbi ait: Et Melchiſedech rex Salem protulit panem & vinum: Erat autem ſacerdos Dei altiſsimi. Vide eundem libro octauo, capite ſecundo. Epiphanius. Viſum eſt, vt in veteri ſacerdotio ſacerdotalis dignitas ne conſtituatur, verùm ad id, quod ante Leui, & ante Aaron fuit ſecundum ordinem Melchiſedech ſacerdotium transferatur: quod ſanè nunc in eccleſia viget à Chriſto & hucuſq;. Ioannes quoq; Chryſoſtomus Melchiſedech typum geſsiſſe ſcribit noſtri ſacerdotij. Ioannes Damaſcenus: Pane & vino ſuſcepit Melchiſedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat ſacerdos Dei altiſsimi: illa menſa, hanc myſticam præfigurauit menſam: Sacerdos ille, Chriſti veri ſacerdotis figuram præ ſe ferebat & imaginem. Tu es, inquit, ſacerdos in æternum ſecundum ordinē Melchiſedech. Arnobius ante mille trecentos annos, explicans illum locum: Tu es ſacerdos in æternum, ita de Chriſto loquitur. Hic qui per myſteriū panis ac vini ſacerdos factus eſt in æternū ſecundum ordinem Melchiſedech, qui panem & vinum ſolus obtulit in ſacerdotibus, dum Abraham victor reuerteretur de prælio. Qui verò præceſsit hos omēs Cyprianus: Significata, inquit, olim à tempore Melchiſedech prodeunt ſacramenta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius, ſummus ſacerdos panem profert & vinum. Hoc eſt, inquit, corpus meum. Ex recentioribus Rupertus: At verò Chriſtus rex Salem, id eſt pacis, rex inquam idemq; pontifex magnus, illorum talium hominum diebus natus, ſacerdotio ſuo functus eſt ſecundum ordinem Melchiſedech: protulit enim panem & vinum dicens, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus: & ſic obtulit ſemetipſum pro fideli Abraham verum ſacrificium. Ac ne Iudæorum quoque teſtimonia deeſſe putentur: Ante quingentos quinquaginta annos ſcripſit Rabbi Samuel ad Iſaac hæc verba: Secundum quod Dauid dicit de eo (Chriſtum intelligit) ipſe eſt ille, cuius ſacerdotium in æternum erit ſecundum ordinem Melchiſedech, qui fuit rex & ſacerdos Dei altiſsimi ante Aaron. Et attende domine mi, quātā ſit differentia inter ſacerdotiū Aaron, & domini iuſti illius. Dixit dominus domino meo, tu es ſacerdos in æternū.

Epiph li. 2. contra hæreſ. Hæreſi 55.

Chryſ. oratio. 4. contra Iudæos.

Damaſ. lib. 4. cap. 4.

Arnobius in pſalm.

Cyp. ſermo. de cœna domini.

Rupert. lib. 5. de trinitate cap. 12.

R. Samuel.

Sacrifi-

ſacrificium Aaron fuerunt carnes: & ſacrificium iſtius iuſti domini, fuit panis & vinum, quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifeſtè oſtendit, quod ſacrificium finiretur, quando inciperet iſtud ſacrificium in æternum: & ordinatio ſacrificandi ſecundum ordinem Aaron ex toto ceſſaret, quando inciperet ſacrificium in pane & vino æternaliter duraturum. Malachiæ quoque locum, quem adduximus de hoc ſacrificio interpretatur, præter antiquiſsimum Irenæum, Auguſtinus his verbis. Hæc quippè Eccleſia eſt Iſraël ſecundum ſpiritum, à quo diſtinguitur ille Iſraël ſecundum carnem, qui ſeruiebat in vmbris ſacrificiorum, quibus ſignificabatur ſingulare ſacrificium, quod nunc offert Iſraël ſecundum ſpiritum, cui dictum atque prædictum eſt: Audi populus meus, & loquar tibi, Iſraël, & teſtificabor tibi: & cætera, quæ iam ſuprà commemoraui. De huius enim domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iſte immolat Deo ſacrificium laudis non ſecundum ordinem Aaron, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech. De eo enim dictum eſt: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Nouerunt qui legunt, quid protulerit Melchiſedech, quando benedixit Abraham, & ſi iam ſunt participes eius, vident tale ſacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum eſt increpatio, & quod Deum non pœnitebit, ſignificatio eſt, quia hoc ſacerdotium non mutabit. Mutauit quippè ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron: Vnde alius Propheta dicit ad eum, qui carnaliter eſt Iſraël. Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & hoſtiam non accipiam de manibus veſtris. Ecce quod eſt ſecundum ordinem Aaron. Cur autem hoc accipiat, addit & dicit: quia ab ortu ſolis ad occaſum glorificatum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur incenſum nomini meo, & hoſtia pura. Ecce quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech. Euſebius. Hæc omnia quæ ab initio diuinitùs prædicta ſunt in præſenti tempore per Euangelicam Saluatoris noſtri doctrinam, ab omnibus gentibus celebrantur, propheticæ voci teſtimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Moſaicis reiectis ſacrificijs, quod futurum erat, noſtrum ipſorum inſtitutum nunciat, dicens: Quoniam ab ortu ſolis vſq; ad occaſum nomen meum glorificatum eſt in gentibus, & in omni loco offertur incenſum nomini meo, & hoſtia munda. Sacrificamus igitur Deo altiſsimo ſacrificium laudis: ſacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & ſacroſanctum ſacrificium: ſacrificamus nouo more ſecundum nouum

Mal. cap. 1.

Augu. cōtra aduerſariū legis & Prophetarum, li. 1. cap. 20.

Euſeb. li. 1. demonſtrat. Euangelicæ cap. 10.

uum Teſtamentum, hoſtiam mundam. Ac paulò pôſt: Sacrificamus & incendimus aliâs quidem memoriam magni illius ſacrificij, ſecundũ ea, quæ ab ipſo tradita ſunt myſteria celebrantes, & gratias Deo pro ſalute noſtra agentes. Ioannes quoq; Chryſoſtomus hunc ipſum Malachiæ locum adferens : Vides quàm luculenter, quamq́; dilucidè myſticam interpretatus eſt menſam, quæ eſt incruenta hoſtia. Ac paulò pôſt: Vides quòd vbiq; conceſſum eſt angelicum illud ſacrificium inclareſcere: vides nullis finibus circumſcriptum, neq; altare, neq; canticum: in omni loco thymiama offertur nomini meo. Eſt igitur hoſtia pura prima quidem myſtica menſa, cœleſte ſummeq; venerandum ſacrificium. Copioſius etiam ac magis diſertè in ſecunda contra Iudæos oratione, cùm eundem prophetæ locum adduxiſſet. Quando, inquit, hæc euenerũt Iudæe? Quando in omni loco incenſum oblatum eſt Deo? Quando ſacrificium purum? Non poſsis aliud tempus proferre, quàm hoc poſteaquàm Chriſtus aduenit. Quod niſi de hoc tempore prædixit, niſi de noſtro ſacrificio vaticinatus eſt, ſed de Iudaico, etiam legi repugnat prophetia. Nam cùm Moſes vetet vllo alio in loco ſacrificium fieri, præterquàm quem elegit dominus Deus, quumq́; ille in vnum locum ſacrificia illa concluſerit: nimirùm Propheta dicens, quòd in omni loco incenſum adolendum ſit, ac ſacrificium purum, aduerſatur ac repugnat Moſi. Verùm nulla eſt inter eos pugna, neq; diſſenſio. Ille de alio loquutus eſt ſacrificio, & hic de alio pôſt vaticinatus eſt. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quæ dicta ſunt, tũ ex alijs plurimis ſignis. Ac primùm ex ipſo loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum ſub Iudæis, ſed ab exortu ſolis vſq; ad occaſum prædixit hanc culturam eſſe celebrandam. Præterea ex ſacrificijs modò, ſiquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Deniq; à perſonis offerentium. Non enim dixit, in Iſraël, ſed in gentibus. Ac ne putares, quòd in vna duabuſúe aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus inſtaurandum eſſet, non ſimpliciter dixit in omni loco: ſed ab ortu ſolis vſq; ad occaſum: demonſtrans, quòd quantum ſol terræ aſpicit, tantundem Euangelium eſſet occupaturum. Purum autem dicit ſacrificiũ, quaſi prius illud fuiſſet impurũ, non quidem ſuapte natura, ſed iuxta voluntatem offerentium. Et ideò dixit: Incenſum abominatio eſt mihi. Quanquàm & alioqui ſi quis ipſum hoc ſacrificium conferat cum illo, ingens diſcrimen inueniet, vt iuxta comparationis rationem ſolum hoc purum dici mereatur. Quodq́; de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit, quod erat glorificatum, propter eminentem gloriam: idem & hic iure dixerimus, videlicet quòd hoc ſacrificium cum illo

Chryſoſt. in Pſalm. 115.

collatum

collatum ſolùm dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per ſanguinem ac redemptionis precia, ſed per ſpiritus gratiã offertur. Remigius Antiſiodorenſis Epiſcopus ante ſeptingentos propè annos locum hunc explicans, Mundam oblationem eſſe dixit ſacrificium, quod nunc frequentat Eccleſia. Rupertus ſimiliter eum locum enarrans. Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, ſacramentum corporis & ſanguinis redemptoris ſui. Hæc oblatio ſic eſt munda, vt exteriùs nullum habeat cruoris horrorem, & interiùs ſiue inuiſibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus magnum eſt nomen meum, &c. Et qui præceſsit hos omnes longè vetuſtiſsimus, Iuſtinus philoſophus & martyr, de ſacrificio quod offertur in omni loco à nobis gentibus interpretatur euchariſtiæ, tum pane, tum poculo, quo nos clarificare nomen Dei, quod à Iudæis profanatur, docet. Rabbi Samuël ad Iſaac ſcribens capite vigeſimo. Timeo domine mi, quod Deus elongauit nos à ſe, & ſacrificium noſtrum: ſed & acceptauit ſacrificium gentium, ſicut ipſe dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non eſt mihi voluntas in vobis dicit Deus, neq; recipiam ſacrificium veſtrum, quoniam ab ortu ſolis vſq; ad occaſum eius, magnum eſt nomen meum in gentibus, quæ offerunt nomini meo ſacrificium mundum. Ergo apud Deum ſacrificium gentium eſt mundius, quàm ſacrificium noſtrum. Et inſuper quia Deus priuauit nos omni ſacrificio, & mundo ſacrificio, vt alios doceret Chriſtianos, vt ipſi vitarent nos, vt non cõtaminarentur, ſicut nos vitauimus gentes omni tempore, quo ſacrificiũ noſtrum fuit mundum apud Deum & acceptum. Sed quid opus eſt omnium ea de re ſententias adferre? cùm veterum ſcriptorum plenæ ſint omnes paginæ. In ſacroſancto Nicæno concilio, ſimul & in Epheſino, quæ non minoris authoritatis habita ſunt, quàm ipſa Euangelia, fieri ſacrificij huius mentionem legimus. In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad ſanctum concilium, quòd in locis quibuſdam & ciuitatibus presbyteris ſacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, vt ij, qui offerendi ſacrificij non habent poteſtatem, his qui offerunt, corpus Chriſti porrigant. Ex Epheſino verò ſcribunt ad Neſtorium patres concilij, annunciantes ei: Sicut ſecundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id eſt Ieſu Chriſti, & reſurrectionem eius, & in cœlos aſcenſionem pariter confitentes, incruentam celebramus in eccleſijs ſacrificij ſeruitutem: ſic etiam ad myſticas benedictiones accedimus, & ſanctificamur, participes ſancti corporis &

In Malachiã

In colloquio quod habuit cum Tripho ne Iudęo.

precioſi ſanguinis Chriſti, omnium noſtrum redemptoris, effecti.

Aug. lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 9.

Fuerunt Auguſtini temporibus, qui non putarent viſibilia Deo ſacrificia offerenda. Centum annis pòſt fuerunt hæretici, qui ſacrificium hoc corporis & ſanguinis Chriſti, quod in Eccleſia celebratur, ſoli patri immolandum exiſtimarent. Quorum ſententiam ad

Fulg. lib. 2.

Monimum ſcribens grauiter Fulgentius cõfutauit. Et qui videtur eum præceſsiſſe Idacius Clarus aduerſus Varimadum Arianũ ſcribens: vbi docet, quod ſicut patri, ita etiam filio non ſolùm Chriſtianis temporibus, verùmetiam à priſci temporis ſacerdotibus multis varijsq; modis ſacrificium fuerit oblatum. Prolatisq; ex Daniele, ex Pſalmis, & Euangelio Matthæi teſtimonijs, tandem ita concludit. Sacrificium itaq; quod à Chriſtianis ſacris altaribus admouetur, non ſolum Deo patri, ſed etiam filio communi deuotione offertur, quoniam nec patri ſine filio poteſt offerri, nec filio ſine patre ſanciri. Ante quadringentos verò annos, fuerunt, quemadmodum anteà meminimus, Henriciani & Petrobruſiani, qui & veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia negarent, & Miſſam nihil eſſe, nec celebrari debere contenderent. Contra quos, quæ ſcripta ſunt à Petro Abbate Cluniacenſi, viro & eruditione, & vitæ ſanctimonia præſtanti, quoniam digna ſunt, quæ legantur ab omnibus, viſum eſt paulò altius repetita inſerere. Loquens enim de ſacrificio in cruce peracto: Hoc eſt, inquit, noſtrum ſacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui Teſtamenti, hoc noui populi holocauſtum, quod tunc ſemel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatum eſt, & quod ſemper in altari ab ipſius populo offerendum, ab eodem præceptum & inſtitutum eſt. Non enim aliud tunc oblatũ, aliud nunc offertur: Sed quod (vt dictum eſt) ſemel Chriſtus obtulit, hoc ſemper Eccleſiæ ſuæ offerendum reliquit. Et quia iam expeditior via ſe præbuit, per quam liberior ſermo ad oſtendendum & confutandum ſtultiſsimum errorẽ decurrat: audite, non me, ſed dominũ: non Chriſtianum, ſed Chriſtum: non hominem tantùm, ſed

Deut. 19.

Deum, audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo ſuo. Dic domine Ieſu Deus noſter, ſaluator noſter, ſacerdos noſter, hoſtia noſtra: dic: reſponde aduerſarijs Teſtamenti tui, qui volunt reſcindere quod ſtatuiſti, eradicare quod plantaſti, deſtruere quod conſtituiſti. Dic: forſan acquieſcent tibi, qui eccleſiæ tuæ reſiſtunt, verebuntur faciẽ tuam, qui tuis irreuerenter obuiant man-

Ioan. 10.

datis, & ſi oues tuæ ſunt, vocem tuam audient. Ignoſce & mihi præſumptuosè interroganti, ſed tamen pro eccleſia tua, colũba tua, ſponſa tua, quam iſti violare conantur zelanti. Planè iſti redemptorem te negant, qui precium redemptionis humanæ, quod nobis & pro nobis

pro nobis dediſti (corpus dico tuum) redemptis auferre contendunt. Volunt rurſum vincire à te olim ſolutum nodum captiuitatis, dum largitorem reſpuunt libertatis. Dic ergo domine, teſtator noui & æterni Teſtamenti, vtrum Teſtamentum hoc vnius diei, ſicut iſti dicunt, eſſe volueris, an potius æternum eſſe decreueris. Audiant iſti, non me, ſed te, vt conuertantur non ad me, ſed ad te. Quid ergo? In cœna vltima, quam cum diſcipulis tuis vetus paſcha nouo commutans celebraſti, accepiſti panem, gratias egiſti, fregiſti, dediſti diſcipulis tuis. Sed quid dixiſti? Accipite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidiſti? Hoc facite in meam commemorationē. Similiter & calicem poſtquàm cœnaſti, dicens: Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis et pro multis effundetur in remiſsionem peccatorū. Audiſtis? Nolite fieri ſimulachra, quæ oculos habent & nō vident, aures habent & non audiunt. Auditis hæc non à quolibet doctore, ſed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipſum audite: Auditis eundem dantem corpus: Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœleſtia & terreſtria, & quicquid viſui, auditui, olfactui, guſtui, tactui hic ſubiacet, corpus eſt. Vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc eſſe corp⁹, ad excludendū om̄e aliud ſenſibile vel inſenſibile corpus, poſtquā dixit, accipite, hoc eſt corp⁹, adiunxit, meū. Suū ergo nō alterius corp⁹ diſcipulis dedit. Rurſum, ne forte alicui cogitatio occulta ſubreperet: Potuiſſe creare in manibus corpus, quod ſuū quidem eſſet, ſed tamen quod ipſe erat, nō eſſet, addidit quod pro vobis tradetur: Ac ſi diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc eſt corpus, nō alterum, non alterius, ſed meum: non permutatum vel nouiter creatum, ſed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic eſt, ait, ſanguis: Non bouis aut arietis, non agni aut cuiuslibet hominis, ſed meus: non alius, vel noua creatione productus, ſed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excuſſus. Quid ad demonſtrandam veritatem corporis & ſanguinis domini dici potuit clarius, lucidius, manifeſtius? Nónne & longè ante paſsionē commendans magnificum & ſalutare ſacramentum diſcipulis & Iudæis ſæpe dicebat: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et: Panis quem ego dabo, caro mea eſt. Et: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuerſa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris: Rurſum audito nomine filij hominis, non alterius

Matth. 26. Luc. 22. Pſalm. 113. Matth. 17. Ioan. 6.

alterius alicuius carnem exiſtimes, niſi illius, qui cùm eſſet Dei filius, ſingulari gratia, ſolitaria operatione factus eſt hominis filius. Vnde quia tenaciſsimè recolendum, quia vnicè complectendum eſt tantum tantæ miſericordiæ opus, tacito ſæpe nomine filij Dei, quod pro ſe eſt, nomẽ filij hominis frequentat, quod pro nobis eſt. Idcirco vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur: idcirco filij hominis, ne alterius quàm ſua exiſtimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus tranſubſtantiationem probat, quod panis in carnem, vinum cõmutetur in ſaguinem, poſtquàm de iugi quoq; ſacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod nõ modo ab incrudelis opponitur, ſed à fidelibus quæritur, cur hoc ſacrificium toties iteratur, cùm Chriſtus ſemel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata ſufficiat? maximè cùm non hic aliud, & ibi aliud, ſed hic & ibi idem prorſus ſacrificiũ, hoc eſt, idem Chriſtus offeratur, videndum eſt: Si enĩ illud in cruce ſufficit, ſuperfluum hoc in altari videtur. Sed non eſt ſuperfluum: quia certa de cauſa à Dei filio, qui eſt iuxta Apoſtolum Dei ſapientia, factum & traditum eſt: quæ ſapientia quia ſummè rationabilis, imo totius rationis fons & perfectio eſt, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc ſacramentum ſuis tradidit, non abſq; certa ratione, vt certum eſt, fecit, quæ ſola omnibus ratio ſatifacit, quicunq; Chriſtum huius ſacramenti authorem Deum & Dei eſſe ſapientiam credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris cauſam reddere tantæ largitionis, quam cauſam dando ipſum ſacramentum aperuit. Nam poſtquàm dixit, Hoc facite, ſtatim addidit, in meam commemorationem. Hæc eſt ergo cauſa ſacramenti, cõmemoratio Chriſti. Nouerat ſaluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominem: nouerat ſingulare opus quod geſſerat induendo hominem: nouerat ſtupendum quod geſturus erat moriendo propter hominem: Sciebat ſe hoc opere ſaluaturũ hominem, ſed abſq; huius operis dilectione nullum ſaluari poſſe hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis ſuæ opus, ſicut ſuper omnia opera ſua ſummè celebratũ, ſic mortalibus pro quibus fiebat, ſummè erat commendandum. Cõmendandum erat, vtpote cuius caro pro illis torquebatur, cui9 anima pro iſtis triſtabatur, cuius nouiſsimè mors illorum vitæ miniſtrabatur. Hoc certè ſolenniter cõmendandũ erat, vt Chriſtus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquã perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus ſeruari nõ poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, niſi ſigno congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret quod maximè cordi ineſſe oportebat, ſigno rei congruente, veluti fune inſolubili,

1.Cor.1.

ſolubili,colligata eſt cordi memoria,qua fortiter vinciente, ſemper redemptus redemptionis precium cogitaret, indeq; redemptori agens gratias,fide,quæ per dilectionē operatur,nequaquàm ſe ingratum tantę gratiæ demonſtraret. Et poſſet quidē mentibus humanis huius rei vtcunq; abſq; ſigno viſibili ineſſe memoria,ſicut multarum rerū tam diuinarū quàm humanarū recordatio,fama,lectione, doctrina in eis aut gignitur,aut conſeruatur:ſed quia iuxta quendā,

Segnius irritant animos demiſſa per aurem, Horatius in arte poetic.
Quam quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus:

& res tanta erat,vt ad eam cogitandam,amandam,amplectendam, non ſegniter,ſed inſigniter humani animi mouendi eſſent,dignum & iuſtum fuit,vt humanitatis & mortis Chriſti memoria non tantùm auditu per aures, ſed etiam viſu per oculos iuuaretur. Ea de cauſa ſignum hoc à Chriſto propoſitum eſt,quod ita ſignum eſt,vt ſit tamen idem quod ſignat.Hoc aūt contra veteris ſacrificij multiplicitatem,quæ in nullo erat idem quod ſignabat,præter hoc,quod illud ſacrificium erat,& iſtud ſacrificium eſt: & illud Deo offerebatur, & iſtud eidem Deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc, noſtrum noſtri temporis ſacrificium,ſed non erat hoc,quod iſtud: quia illud vmbra,hoc corpus:illud figura,hoc veritas:illud de cadaueribus & cruore animalium,hoc de corpore & ſanguine filij Dei. Idcirco non erat idem quod ſignabat: ſed iſtud noſtri ſacrificij ſignum nō aliud,ſed ipſum eſt,quod ſignat. Ita verò eſt idem quod ſignat,vt quantum ad corpus,id eſt ad veritatem carnis & ſanguinis Chriſti pertinet, ſit idem quod ſignat. Neque enim ibi Chriſtus vt olim dolorem & mortem patitur,cùm tamen immolari dicatur. Dicitur aūt immolari,cum,licet inuiolabiliter,in altari frangitur,diuiditur,comeditur:cum ijs & quibuſdā alijs ſignis,in quantum fieri poteſt,mors domini maximè repræſentatur. Vnde,ſicut dixi,quantum ad veritatem corporis & ſanguinis Chriſti pertinet, eſt idem quod ſignat,quod tamen maximè ſignat:maximè autem dixi,quia hoc apertiſsimè Apoſtolus dicit in verſu,quem ſupra cōmemoraui: Quotieſcunq;,ait,manducabitis panem hunc,& calicem bibetis,mortem domini annunciabitis. Quare hoc? Quare nō ſimiliter ô Apoſtole Dei dixiſti,incarnationē domini,natiuitatem domini,circumciſionem domini,baptiſmū domini,vel quod magis videretur reſurrectionem domini,aſcenſionem domini? Quare dixiſti mortem domini? quare illa quę glorioſa videntur,dimiſiſti,& quod erat ignominioſius elegiſti? Vt,inquit,oſtenderem,in morte domini ſingulariter conſtare ſalutem mundi:vt oſtenderem iſtud opus eius præponderare omnibus operibus eius: vt oſtenderem 1.Cor.11.

rem tormento illo requiem, ignominia illa gloriā, morte illa mortuis redditam vitam. Ita planè & iuxta Apoſtolum, quando manducatur panis domini, hoc eſt corpus domini: quando bibitur calix domini, id eſt ſanguis domini, annunciatur, hoc eſt repræſentatur mors domini, quam paſſa eſt in cruce, non alia, ſed eadem quæ eſt præſens, caro domini: qua fuſus eſt non alius, ſed idem qui ſumitur ſanguis domini. Quod cùm fit, ad hoc vtiq; fit, vt mens longè vehementius excitata corporis domini ſuſceptione, quam poſsit excitari verbi domini admonitione, in amorem eius, quem non tan-
Ioan. 1. tum audit, ſed etiam videt & ſuſcipit, inardeſcat, & videns verbum carnem factum vt habitaret in nobis, habitās etiam corporaliter, & in ſe obliuiſci iam nullatenus poſſet, quem fide credit, amore āplectitur, manu contrectat, ore ſuſcipit, quem quondam pro ſe mortuum ipſa ſuſceptione recolens, & morte illa vitam ſibi paratam agnoſcens, à mortis operibus abſtineat, & ſic eidem Chriſto domino ſuo immortaliter iam viuenti in ſempiternum conuiuat. Hoc igitur eccleſiæ ſacramentum, quoniam ſic aſsidua ſui repræſentatione memoriam innouat, fidem auget, ſpem roborat, charitatem confirmat, non ſuperfluum, ſed valdè neceſſarium eſt. Ea propter vt dictum eſt, dominus hoc in ſui commemorationem fieri iuſsit, ea de cauſa mortem domini iſto ſacramento denunciari Apoſtolus docuit, vt Chriſti & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporum prolixitate valeret. Quæ memoria amorem excitans de animi receſsibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuerſa repleret, ſicq; quotidie per hoc ſacramentum innouans redemptionem, quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remiſsionem. Soluit quidem & plenè tollit peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamen idcirco, vt dixi, ſuperfluus eſt in altari oblatus. Et vt in te ipſo, à te ipſo hoc diſcas, aduerte quicunq; hæc legis, teq; ipſum interroga, quando magis mouearis (ſi tamen quod profiteris firmiter credis) vtrum quando dicitur: Chriſtus olim inter homines apparuit, aut quando dicitur: Chriſtus nunc inter homines conuerſatur? quando dicitur: olim in cruce pependit: an quando dicitur: nunc in altari offertur? Vtrū, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandum accendat, eius prædicata abſentia, an demonſtrata præſentia? Sed ſcio, quia non diffiteris quod verum eſt, magis humana corda moueri præſentibus, quam abſentibus rebus: mouetur igitur magis ad præſentem quàm ab abſentē: mouetur magis ad viſum, quam ad auditum Chriſtum: mouetur ad admirandum: mouetur ad amandum quo amore amanti generatur remiſsio peccatorum. Cui quantus

erga Chriſtum amor eſt,tanta eſt & indulgentia, ipſo domino atteſtante,qui de peccatrice Maria ſic ait: Dimiſſa ſunt ei peccata multa,quoniam dilexit multum.Et cùm rurſus ſcriptum ſit: Charitas operit multitudinem peccatorum.Quantam multitudinem peccatorum operit charitas in Chriſtum, ſi tantũ operit charitas in proximum? Non eſt ergo, vt dictum eſt,ſuperfluum Chriſti corporis & ſanguinis ſacramentum, quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remiſsio comparatur. Non eſt ſuperfluum:quia non tantùm per id, quòd Deus eſt,ſed etiam per id,quòd homo eſt,nobiſcũ eſt vſq; ad conſummationem ſeculi. Non eſt ſuperfluum,quia qui per corpus ſuum redemit nos, per idem corpus ſuum reficit nos, vt redempti per corpus eius,& refecti corpore eius, nutriamur & paſcamur humanitate eius,donec ſatiemur deitate & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacenſis. Quid autem dici potuit magis piè,magis religioſè, magis etiam diſertè, vel ad rationem huius ſacramenti & ſacrificij explicandam, vel ad immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium illuſtrandum, vel ad mentes hominum amore tam benefici redemptoris inflammandas, quàm quod ab hoc venerabili patre ſpiritu Dei pleno dictũ eſt? Ex cuius nos libello propterea tam multa deſcribenda, atq; huic loco inſerenda curauimus, vt quæ fuerit Eccleſiæ fides de hoc ſacramento ante quadringentos annos,planũ omnibus fieret: ſimul intelligi poſſet,quàm impudens commentum ſit eorum,qui quadringentis his & ampliùs annis extinctam Euangelij lucem in Eccleſia Dei, Chriſtiq; beneficia omnia obſcurata eſſe,literarum monumentis prodere veriti non ſunt. Cùm ſi vnquàm anteà,illo tempore vel maximè,clara,aperta,teſtataq; fuerint omnibus: quemadmodum ex eorum ſcriptis videre licet,qui vixerunt illo ſeculo,quod ferax doctiſsimorum hominũ fuiſſe conſtat. Nam intra centum annorum ſpacium tulit ætas illa viros inſignes Anſelmum & Lantfrancũ Canthuarienſes Archiepiſcopos, Guimundum Epiſcopum Auerſanum, Algerum presbyterum & Petrum Abbatem in monaſterio Cluniacenſi, Bernardum Claræuallenſem, Hugonem de ſancto Victore, Richardũ de ſancto Victore,Petrum Lombardum, fratrem eius Gratianũ,& alios nonnullos nõ doctrina magis, quàm vitæ ſanctitate claros & illuſtres. Atqui horum omnium,& cum ea,quæ præceſsit,quæ fuit ab ipſis Apoſtolis,& eorum ſucceſſoribus,& cum ea,quæ ſequuta eſt eccleſia,vſq; ad hæc noſtra tẽpora, cùm de rebus alijs omnibus,tum de iugi hoc ſacrificio mirus concentus,& incredibilis quædam eſt conſenſio. Nam quod Arnobio,Cypriano, Auguſtino,Fulgentio in

Luc. 7.

1. Pet. 4.

Patrum conſenſus de ſacrificio.

Aphrica, idem viſum fuit Irenæo, Remigio Antiſiodorenſi, & Petro Cluniacenſi in Gallia: idem patribus in ſacroſanctis Nicæno, & Epheſino concilijs, ex toto orbe Chriſtiano congregatis, idem Ambroſio in Italia, Chryſoſtomo in Thracia, Theophilacto in Mœſia, Hieronymo & Ioanni Damaſceno in Syria, Cyrillo in Ægypto, Euſebio in Palæſtina, Lantfranco in Anglia, Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano, Bertramo, & Ruperto Tuitienſi in Germania, Adalberto Gneſnenſi Archiepiſcopo, & Staniſlao Cracouienſi Epiſcopo, qui noſtræ gentis Apoſtoli fuerunt, in Polonia: qui Euangelium ſanguine ſuo ſignatum nobis reliquerunt. Quod ergò iſti omnes, & qui eos vſq; ad hæc noſtra tēpora ſequuti ſunt, vnanimiter ſenſerunt, prædicauerunt, literis etiam conſignauerunt, atque ad nos trāſmiſerunt, viciſsim à nobis ad poſteros noſtros tranſmittendum: iſti inquam omnes, in tam diuerſis regionibus commorati, tanto & locorum & ſeculorum interuallo diſiuncti, quòd nos tanto conſenſu docuerunt, non hominum hanc magis, quàm Dei per os Eccleſiæ ſuæ loquentis, doctrinam exiſtimare debemus. Quominùs ferendus eſt inflatus ille ſenſu carnis ſuæ, qui nihil morari ſe ſcribit, quid tanto conſenſu loquantur vetuſti ſcri-
1.Reg. 17. ptores. Scilicet tu ille es incircumciſus Philiſtæus, qui exprobrare
1.Tim. 3. audes aciei Dei viuentis? qui Eccleſiam vniuerſam, quæ columna eſt & firmamentū veritatis, erroris arguere: qui grauiſsimum etiam idololatriæ crimen illi impingere non vereris? Sed qua alia ratio-
Eſai. 14. ne agnoſci poſſet illius miniſter, qui dixit: In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinē nubium, & ero ſimilis altiſsimo: Qui poſteà ad infernum detractus eſt in profundum laci. Niſi quòd impius hic non vult eſſe ſimilis altiſsimo, ſed vult eſſe ſupra altiſsimum. Altiſsimus enim promiſit ſe miſſurum ſpiritum ſuum, qui doceret Eccleſiam ſuam, & cum ea maneret in æternum: & iſte neſcio quis Sataniſta audet altiſsimū arguere mendacij, cum tot ſeculis Eccleſiam ſpiritu Dei deſtitutam, ac in idololatria verſatam eſſe impudenter aſſerit. Percurre Eccleſiam totius orbis vniuerſam: Italiam, Hiſpaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, Vngariam, Boëmiā, Inſulas in mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Noruegiam, deinde quæ ſunt mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprū, Rhodum, Sardiniam, Corſicam: Adde Græcos, Ruthenos, Moſchos, tametſi iam ſchiſmaticos: adde quotquot in Syria & Armenia Chriſti nomen profitentur: adde poſtremò numeroſiſsimos Indiæ populos, toto propemodum orbe à nobis diſiunctos: in omnibus his regnis & prouincijs (præterquàm ſi qui alicubi ſe viginti aut triginta

his annis

his annis à Chriſto & ab eius corpore ſegregauerunt) iuge hoc ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, & nunc ſacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes iſti populi Chriſtum cognouerunt, nunquàm celebrare intermiſiſſe reperies: Quod à Chriſto vt diximus inſtitutum, ab eius Apoſtolis per longam ſucceſsionem ſacerdotum & Epiſcoporum per manus traditum, & obſeruatum in Ecclesia fuit ad hæc vſq; tempora, & non prius intermittetur, quàm finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Chriſtiani conſenſui vnius alicuius hominis fanatici, nihil ſibi nõ arrogantis, omnia ſanctis patribus detrahentis, omnem omnium conciliorũ authoritatem eleuantis, ſenſum anteponemus? O Chriſte qui es via noſtra, veritas noſtra, vita noſtra, prius fortunas noſtras omnes, prius vitam hanc noſtram mortalem, prius omnia quæ ſunt in hoc ſeculo mortalibus chariſsima nobis eripe, quàm in hanc nos mentem impelli patiaris. Nullum eſt tantum diſcrimen, quod non alacriter ſubire: nulla tanta difficultas, quam non conſtanter perferre: nullum tantum certamen, cui non intrepidè nos prius offerre ſumus, & eſſe parati debemus, etiam ſi eundem illum guſtare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amariſsimum bibere dignatus es, te vires ſuppeditante non modò non fugiendum nobis, verùmetiam expetendum eſſe putamus, priuſquam id faciamus, quod nos impij iſti facere iubent, vt te redemptorem negemus, vt redemptionis noſtræ precium ſacroſancti corporis & ſanguinis tui iuge ſacrificium per Satanam & miniſtros eius auferri nobis patiamur. Verùm quòd ſæpe monuimus, nihil eſt hoc virulento ſerpente callidius. Nam verbo quidem ille redemptionis noſtræ precium auferre ſe negat, quin illud potius prædicari velle ſimulat, cùm tamen re ipſa nihil agat aliud, neque alia in re curas ſuas & cogitationes conſumat omnes, quàm vt omnem tanti beneficij memoriam ſempiterna quadam obliuione prorſus obruat. Contendere quidem primum illud modò videtur, vt ne ſit externum vllum ſacrificium. Scriptum eſt enim: Vna oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos. Verùm Hebr. 9.
poſteaquàm hoc obtinuerit, ſerpet eueſtigiò longius, ſimul & prædicationem externam abolendam eſſe docebit. Scriptum eſt enim Hebr. 8. Hier. 31.
in eadem epiſtola, & ex Propheta citatum: Non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſq; fratrem ſuum, dicens, Cognoſce dominum: quoniam omnes ſcient me, à minore vſque ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc ſcripturæ locum externum verbi miniſterium abolere conantur? Atqui eadem hoc authoritate, qua tu, faciunt, & æquè tu fanaticus videri debes, qui per ea, quæ & in hoc, & in proximè inſequenti capite ſcripta ſunt, &

ſacerdotium, & ſacrificium externum abrogare niteris: vnde occaſionem iſti ſumpſerunt, idem de externa, quam vos in Eccleſia ſolam eſſe vultis, prædicatione ſentiendi. Quî magis autem vobis veſtro, quàm illis, quos meritò fanaticos vocatis, ſuo iudicio ſcripturas interpretari licebit? Eſtis aũt vtriq; fanatici, qui vos à Chriſto, & ab eius corpore Eccleſia ſegregaſtis, atq; ideò tanta errorum caligine oppreſsi eſtis. Verum eſt enim, quod vt diceres, dum fanaticos iſtos inſectaris, ipſa abs te inuito veritas extorſit, Sanæ intelligentiæ lucem Eccleſiæ promitti: Ac rectè admones, peculiariter id notandum eſſe. Non eſt enim extra illam ſanæ intelligentiæ ſcripturarum lux, cui promiſſus & miſſus eſt ſpiritus ſanctus, à qua cùm vltrò ipſe te præcideris, mirandum non eſt, ſi ſanæ intelligentię lux à te receſsit. Scit Satanas, quemadmodũ ab Auguſtino quoq; ſcriptum legimus, externum ſacrificium Deo deberi, atq; hoc vno ſigno diuinam ſeruitutem ab humanis obſequijs diſcerni. Nam obſequia cætera, quę diuinitati debentur, auſi ſunt ſibi etiam ſuperbię faſtu homines arrogare: Rariſsimi autem commemorantur, qui ſibi vt ſacrificaretur, cum regia poteſtate poſſent, auſi fuerint imperare: Quicunque tamen auſi ſunt, per hoc ſe deos haberi voluerunt. Quamobrem vt ne quòd eſſet diſcrimen inter diuinam maieſtatem, & inter mundi principes, vt nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc ſummo ſtudio contendit & elaborat, vt externum tollat ſacrificium, quo nulla vnquàm ætas ab orbe condito caruit, etiamſi nunc apud plures, nunc apud pauciores vſus eius fuerit: quò ſic tandem dicat impius, dicat inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Hic eſt ſcopus ad quem tendit Satanas, cuius ſi nouam hanc doctrinam de externo ſacrificio abrogando, (quod pro ſua miſericordia procul Deus auertere dignabitur) mũdus exaudiat, faciet, quod nunquàm fecerat, & more captiuati illius populi ſedebit abſque lege, abſque rege, abſq; ſacerdotio, abſq; Ephot & Teraphin: cumq; Deo ſacrificare ceſſauerit, & ipſe Dei eſſe ceſſabit. Erit his temporibus gratiæ, quod nunquàm fuit nec tempore iræ, vt Chriſtianis Deo ſacrificare ceſſantibus, cultus qui ſemper in mundo fuerat, omninò de mundo pereat: & qui Deum ritu ſuo colens, Deo ſubditus eſſe probatur, cultum eius abijciens abſque aliquo Deo prorſus eſſe videatur. Cum itaque detectæ iam ſint Satanæ fraudes, cum quorſum tendat ſerpens hic aſtutus planum & manifeſtum factum ſit (neq; enim aliud illi propoſitum eſt externo ſacrificio abolendo, quàm vt redemptorem, vt redemptionis noſtræ precium auferat, denique vt nos ſine Deo eſſe faciat) viriliter illius conatibus reſiſtamus, ac quantò magis ille cultum hunc Deo debitum, & ab ipſo Deo inſti-

Lib. 1. contra aduerſarium legis et Prophetarũ cap. 18.

Oſeæ 3.

tutum oppugnare fuerit adortus, tantò nos eum maiore pietate frequentemus, tantò crebrius iuge ſacrificium hoc, per quod reconciliationem in cruce factam, & peccatorum noſtrorum remiſsionem ibidem nobis obtentam, in nos transferre conamur, in Eccleſia celebremus. Neque moueat quenquam, quòd non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi poſsit. Iam enim antea ſatis docuiſſe videmur, nõ in eo quantum intelligamus, ſed in eo quàm piè Deum colamus, ſalutem noſtram poſitam eſſe. An exiſtimandum eſt, intellexiſſe pueros Hebræorum quid agerent, cùm in templo clamarent, Oſanna filio Dauid? Atqui adeò non fuit hæc eorum quamlibet imperitorum pietas ingrata Chriſto, adeò non aſpernatus eſt non intelligentium laudem, vt cùm principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixiſſent, Audis quid iſti dicunt? non obſcurè tulerit, ſe laude eorum delectari, ac iam pridem à Propheta fuiſſe prædictum admonuerit: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Qui vel ſolus ſcripturæ locus docere nos poteſt, non quæ ab eorum ſupercilio proficiſcitur, qui ſibi nihil non arrogant, ſed infantium & lactentium laudem gratam eſſe Deo. Iam verò, quotuſquiſq; fuit in populo Iſraël, qui quid ſibi vellent ritus, ceremoniæ, ſacrificia veteris legis, perſpectum haberet? Certè præter Sacerdotes, Scribas, & Phariſæos, vix milleſimus quiſq;, quid ea ſibi vellent, aſſequebatur, vt non temerè dictum fuerit à Phariſæis: Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Et tamen ex hac turba, quæ legem ignorare viſa eſt, non ex ſapientibus ſecundum carnem, elegit Chriſtus, per quos Euangelij ſui luce mundum illuſtraret: cùm interea qui de verbo Dei, de ſcripturarum, de legis peritia tantopere gloriabantur, & ſibi ſolis earum intelligentiam arrogabant, ſibi cum ſua arrogantia relicti, filij gehennæ facti ſint. Non ſciſcitabantur curioſè qui fuerant è turba, quid in ſacrificijs iſtis fieret: illud ſcire contenti erant, venturum aliquando mediatorem, per quem ſalutem ipſis conſequi liceret: illum expectabanr, illum coli, & adumbrari ſacrificijs iſtis perſuaſum habebant. In cæteris omnibus, maiorum ſuorum, hoc eſt eorum, ex quorum ore legem requirere iuſsi fuerant, fidem ſequebantur, in qua non pauciores proculdubio ex imperita multitudine & ſimplici plebecula, quàm ex illis, qui diuinæ legis præ cæteris eſſe periti videbantur, ſalui facti ſunt. Non alia ratio exiſtimanda eſt eorum, qui Chriſtum ſequuti ſunt. Etiam ſi non omnia vulgus intelligat, quæ geruntur in hoc altaris ſacrificio, ſaltem nouerit Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, atque illud ſacrificium quo ſemetipſum in cruce Chriſtus obtulit hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, in altari re-

Sacra an peragenda ſint lingua cuiuſque vernacula.

Matth. 21.

Pſalm. 8.

Ioan. 8.

Malach. 2.

præſentari intelligat, tam facilè, ac facilius etiam in hac ſua ſimplici fide ſaluari poterit, quàm qui anxiè diſputant, vtrum ea iuſtitia qua Chriſtus ipſe iuſtus eſt, an ea quam nobiſcum communicat, & ſuo modo noſtram facit, nobis eam imputans, an (quæ eſt Eccleſiæ ſana doctrina) ea quæ Chriſti merito nobis communicata, nobis inhæret, iuſti efficiamur. Cùm locum illum produxiſſet Origenes ex Paulo, in quo ſpiritũ in nobis ita orare docet, vt ſenſus ſine fructu ſit: Intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquãdo noſter quidẽ ſenſus ſine fructu: Spiritus aũt, id eſt, virtutes illæ, quæ animæ noſtræ in adiutorium datæ ſunt, paſcuntur & reficiuntur ex auditu animæ ſanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia diuinæ virtutes paſcantur & epulentur in nobis? Si nos verba diuinæ ſcripturæ proferamus ex ore, ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus ſi nos inueniat his vacantes, non ſolùm paſci & refici dignatur in nobis, verùmetiam ſi has epulas apud nos viderit apparatas, patrem ſecum dignatur adducere. Ac paucis interiectis, etiam malignarum virtutum inſidias effugari ſermonibus eiuſmodi docet, haud aliter atq; precationibus ſopitus ſerpens portatur in manibus. Si legis, inquit, ſcripturam quam non intelligis, interim hanc primam ſuſcipe vtilitatẽ, quòd ſolo auditu velut incantatione quadam noxiarum virtutum, quæ tibi inſidiantur, virtus depellitur. Et iterùm poſt pauca: Hæc idcircò diximus, ne faſtidium capiamus audientes ſcripturas, etiam ſi non intelligimus: ſed fiat nobis ſecundum fidem noſtram credentibus, quia omnis ſcriptura diuinitùs inſpirata vtilis eſt, etiam ſi non ſentiamus vtilitatem, credere tamen debemus, quia vtilis eſt. Solent medici præbere interdum cibum aliquem vel potum (verbi gratia) ad diſcutiendũ caliginem viſus: nec tamen in edendo ſiue potando ſentimus, quia vtile eſt & prodeſt oculis, ſed cùm tranſierit viſum cibi illius aut potus virtus, paulatim purgat aſpectum, & tum demum ſentire incipimus, quia cibus ille aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credendum eſt etiam de ſcriptura ſancta, quia vtilis eſt, & animę prodeſt, etiam ſi ſenſus noſter ad præſens intelligentiam nõ capit: quoniam vt diximus, & bonæ virtutes reficiuntur, & malæ torpeſcunt & effugantur. Quamobrem rectè populum inſtitutũ fuiſſe videmus à maioribus noſtris, cùm Euchariſtiam ſacerdos eleuat, quod eſt ſacrificij ſignum (nam & in lege quæcunque ſacrificabantur, eleuari conſueuiſſe docemur ex Leuitico) vt in genua procidentes, Chriſtum in Euchariſtia præſentem adorent: ſimul in memoriam redeant illius ſacrificij, quo ille in crucem ſublatus, ſe pro nobis hoſtiam obtulit Deo. Recogitent etiam ſecum, quàm acerbos cruciatus, quàm

Omil 20. in Ioſue.

Eleuatio Euchariſtiæ.

Leuit. 23.

ignominio-

ignominioſam mortem ſuſtinuit, quodq; his illius tam grauibus ſupplicijs non niſi peccata noſtra cauſam dederunt. Quare iuſtum de commiſsis illis dolorem concipiant, atq; modis omnibus ea ſibi odio eſſe, ſeq; vel maximè ea deteſtari declarent, & pectorum tunſionibus, & quibuſcunq; rebus alijs externis. Quoniam verò tam precioſa morte ſua pro peccatis noſtris omnibus Chriſtus plenè ſatisfecit, nulla vt eſſe poſsint flagitia tanta, quæ per illam abolita nō ſint, concepta inde fiducia, adeant ad thronū gratiæ Dei, & cùm noſtra merita non habeamus, quæ allegare poſsimus, allegent Chriſti merita, hoc ipſum corpus quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipſum ſanguinem qui fuſus eſt in remiſsionē peccatorū noſtrorum, Deo patri ſiſtentes: ac ſupplices illum precentur, qui protector noſter eſt, vt auertat faciem ſuam à peccatis ipſorū, & reſpiciat in faciem Chriſti filij ſui vnigeniti: qui cùm eſſet ſpecioſus forma præ filijs hominum, factus eſt noſtra cauſa deſpectus, & nouiſsimus virorum, vir dolorum, & ſciens infirmitatem, & quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus: Ipſe languores noſtros tulit, ipſe dolores noſtros portauit: ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: ipſe oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum: Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt, & quaſi agnus coram tondente ſe obmutuit. In huius itaq; faciem reſpiciat, huius merito peccata remittat: atq; concedat, vt quem fructum crucis illud ſacrificium, quod in altari repræſentatur, toti mundo attulit, eum in ſe transferre queant. Sic à maioribus noſtris vulgus fuit inſtitutum. Quòd ſi nihil prætereà de hoc ſacrificio intelligeret, vel hoc ſolùm intellexiſſe ſatis illi foret ad ſalutem. Quoniam tamen id horum temporum ratio poſtulat, dabitur à nobis opera, vt è ſuperiore loco doceatur populus de omnibus ijs, quæ ad Miſſæ ſacrificiū pertinere videbuntur. De quo conſcripti ſunt ſermones aliquot viri cumprimis docti & pij, vereq; catholici Michaëlis Epiſcopi Mersburgenſis, quos interim omnibus cōmendatos eſſe, atq; manibus omniū teri cuperemus, quòd pro eo vt hæc tempora poſtulabant, nemo diligentius eſt omnia, quæ ad hoc argumēti genus pertinent perſequutus. Neq; tamē exiſtimet aliquis temerè ac ſine cauſa factum eſſe, quòd vna & ſola latina lingua in occidentali Eccleſia ſacra peraguntur, in qua ſicut vna eſt fides, ita viſum eſt æquum, vt vna eſſet quaſi catholica lingua communis omnium gentium & nationum, qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur. Non eſt in orbe Chriſtiano gens vlla, in qua non multos reperire liceat, ex ijs præſertim, qui ſunt liberalius educati, qui linguam latinam ſi minus exactè, vtcunq; tamen calleant. Ac ſi qua

Hebr. 4.

Pſalm. 36.
Pſalm. 44.
Eſai 53.

 gens alia,

Poloni ſtudioſi latinæ linguæ. gens alia, noſtra præcipuè permultos habet eius linguæ non omnino rudes: cùm etiam colonos & agricolas reperire liceat in Eccleſia laudes Deo decantantes, ac verba latina vtcunq; ſonantes, eaq; præſertim, quæ cantantur in Miſſæ ſacrificio intelligentes. Quàm pulchrum autem & decorum eſt, cùm peregrinus venerit aliquis, ſi ea lingua ſacra peragi audiat, cuius & ipſe rudis non ſit? cum ea quaſi propria ſit gentis Chriſtianæ: ſi vnanimes, vno ore, vna etiam lingua glorificantes omnes Deum & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ſi eoſdem ritus, eaſdem cæremonias obſeruantes videat: vt vel ea res documento eſſe queat, totius quæ eſt in orbe Chriſtiano multitudinis credentium eſſe cor vnum, & animam vnam: Cùm longè diuerſum cernere liceat apud eos, qui ab Eccleſia diſceſſerunt, apud quos ſicut fides inſtabilis eſt neq; vna, ſic ritus quoq; & cęremoniæ, quæ cum doctrina ſimul quotannis variantur. Neq; tamen ſuis locis & temporibus etiam in templis vernacula lingua cantari prohibuit Eccleſia. Iam anteà cõmemorauimus, quemadmodum etiam vulgaribus cantilenis quàm maximè voluerit inculcata nobis Chriſti beneficia ſitiens noſtræ ſalutis mater Eccleſia: quod in feſtis Chriſti natalitijs, feſtis etiam Paſchæ, & Pentecoſtes dudum recepto more fieri videmus, vt hac quaſi nouitate mentes hominũ magis etiam excitentur ad ſpiritualem lætitiam, & cuius beneficij fit in Eccleſia commemoratio, eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Cęterum illud ferendum non eſt, priuatus vt aliquis, cui nulla mandata eſt authoritas, quin decet eum potius, ei qui poteſtatem hanc à Deo conceſſam habet in omnibus dicto eſſe audientem, is hoc ſibi ſumat, aliquid vt in Eccleſia ſuo iudicio mutare, aut ritus nouos, nouas etiam cantilenas inducere licere ſibi putet, cùm ne ipſis quidem Epiſcopis eius rei plena poteſtas conceſſa ſit. Vel Ozæ Regis exemplum deterrere prophanos debet, ne quid eiuſmodi ſibi arrogent. Longum autem foret omnia perſequi, quę ad Miſſæ ſacrificium explicandum pertinere videntur, neq; eſt hoc præſentis inſtituti. Quamobrem hic finem faciemus. Quoniam verò quærunt hoc tempore multi, num Dei verbum è ſuperiore loco prædicantem, an ſacris operantem ſacerdotem audire præſtet: viciſsim ab illis rectè quæri poteſt, Scirè ne præſtet, an facere voluntatem domini? Non auditores, dicit Paulus, ſed factores legis iuſtificabuntur. Seruus qui cognouit voluntatem domini ſui, dicit Chriſtus, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit plagis multis: qui autem non cognouit & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porrò cùm ſacerdotem audis è ſuperiore loco ſcripturas enarrantem, fit vt intelligas quæ ſit voluntas domini, vt autem facias,

[Margin notes: Rom. 15. (beside "propria ſit gentis"); Actor. 4. (beside "multitudinis credentium"); *Vernaculæ linguæ vſus in templis.* (beside "moniæ, quæ cum doctrina"); 2. Reg. 6. (beside "ne ipſis quidem Epiſcopis"); *Miſſane an concio præſtet.* (beside "runt hoc tempore multi"); Rom. 2. Luc. 12. (beside "domini? Non auditores")]

facias, id ab eo præſtari non poteſt, qui prædicat: ſed neque tu quicquam potes viribus tuis ſolius, opus eſt eius auxilio, à quo tanquã à fonte quodam perenni manat quicquid eſt rerum bonarum. Nam neque qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat: ſed qui incrementum dat Deus. Hoc eſt quod ille dixit ſapiens: Vt ſciui, quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſumma ſapientia, ſcire cuius eſſet hoc donum, adij dominum & deprecatus ſum illum. Huius exemplum diuinitùs inſpirata ſequi nos docuit Eccleſia, ſimul vt cognouiſſemus è ſuperiore loco voluntatem domini, ſtatim vt adiremus ad dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repræſentatio, vt eam explendi facultatem nobis concederet: cum Auguſtino dicentes, Da quod iubes, & iube quod vis: Da non noſtro merito, ſed eius qui corpus ſuum pro nobis tradere, qui ſanguinem ſuum pro nobis fundere dignatus eſt, cuius rei nunc repræſentatio fit in altari: Huius meritis concede nobis, vt iuxta voluntatem tuam, quam è ſacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam noſtram inſtituere, & quem fructũ acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes eſſe queamus. Sic olim factitatum eſt in Eccleſia Dei, non vt hoc infelici ſeculo noſtro: quo ſimul vt audita eſt concio, ſtatim proruunt omnes è templo, quaſi vel ſufficiat noſſe voluntatem Dei, neq; facere ſit neceſſe, vel ſi neceſſe ſit facere, quaſi ipſe ex ſe ſatis virium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinã implorare oporteat. Libet hic adſcribere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chryſoſtomus. Ingentem, ait, & penè inauditam hanc populi multitudinẽ, quæ modò affluxit, tantaq; cum attentione ſermonem audit meum, ſæpenumerò tempore illo perhorrendo requiſiui, & tamen nunquàm videre potui, atq; ita me vehemens cepit ſuſpirium, quòd cùm ego diſputo veſter conſeruus, ſtudium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterũ impellit & iactat, vt ipſe propius adſit, frequentes ad finem vſque dicendi patientiſsimè perſeueratis. Cùm autem ipſe Chriſtus cõmunis magiſter & dominus, ſemet in ſacris myſterijs oſtenſurus eſt, vacua deſertaq; Eccleſia redditur. Proh fidem hominum Chriſtianorum, quo pacto iſthæc veniã conſequantur? Facit profectò veſtra iſta ſiue deſidia, ſiue negligentia, vt laudem ſtudij auſcultandi illius omnẽ amittatis. Quis enim non tam vos, quàm me damnet ac reprobet, cùm fructum omnem audienti delapſum cernat & vanidum? Nam ſi cũ diligentia his quæ docuiſſem attenderetis, facto palàm ſtudium faceretis veſtrum, non verbis tenus, corde habere monſtraretis. Sed quod ſtatim cum audiſtis, diſceditis,

Sapien. 8.

Miſſa poſt concionem.

Lib. 10. cõfeſſio ca. 31. & 39.

De incomprehenſibili Dei natura contra Anomæos, Omilia 3.

diſceditis, & fugam, quaſi vos hoſtis inſectaretur, arripitis, coniectari omninò licet, nihil vos recepiſſe & recondidiſſe animo vtilitatis. Nam ſi quæ propoſita ſunt, recondita in animis veſtris ſeruarentur, prorſus vos illa in templo tenerent, et ad rem horribilē maiore cum deuotione hortarentur & mouerent. Nunc verò quaſi fidicinam audiretis aliquam, ſic omni vtilitate vacui, ſimul ac factus finis dicendi eſt, diſceditis. Sed ô frigidam excuſandi rationem, quam à compluribus reddi audio: Orare vel domi poſſumus, dicunt, ſed omiliam doctrinamq; audire non niſi in Eccleſia poſſumus. Te homo decipis, & magno in errore verſaris. Nam ſi & domi quoq; datur orandi facultas, tamen fieri non poteſt, vt domi tam benè ores, quàm in Eccleſia, vbi tot patres, vbi clamor felici ſocietate excitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras cùm ſolus dominum obſecras, atque tuis cum fratribus. Eſt enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conſpiratio, copula amoris & charitatis, ſacerdotum clamores: præſunt enim ob eam rem ſacerdotes, vt populi orationes, quæ infirmiores per ſe ſunt, validiores illas complexæ ſimul in cœlum euehantur. Adde quòd nihil fructus capi ex omilia poteſt, niſi oratio adiungatur. Porrò ſermoni oratio debet anteire.
Acto. 1. et 2. Sic Apoſtoli dicunt: Nos in oratione & ſermonis doctrina perſeuerabimus. Sic Paulus facit, cùm in exordijs ſuarum epiſtolarum orat, vt perinde quaſi lumen lucernæ, lux ipſa orationis regat ſermonem ac dirigat. Profectò ſi orare cum diligentia inſueſcas, nihil eſt quòd doctrinam tui conſerui deſyderes, cùm ipſe Deus ſine vllo interprete mentem tuam abundè luce afficiat. Quòd ſi omnis oratio tantam vim habeat, longè magis eam, quæ ore multorum proueniat valere conſentaneum eſt. Plus enim neruorum in ea eſt, & multo audiētia maior, quàm in domeſtica illa & priuata. Vnde id conſtat?
1 Cor. 5. Paulum ipſum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam ſperamus quòd adhuc eripiet, vobis quoque in oratione pro nobis ſubuenientibus, vt dono in vos collato, à multis
Actor. 12. perſonis gratiæ agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcerem euaſit. Oratio enim pro eo ab Eccleſia ſedulò agebatur ad Deum. Quòd ſi Petro oratio Eccleſię profuit, & columnam illam ac ſtabilimen noſtræ religionis carcere liberauit, cur eius vim tu contemnis & negligis? Qua te poſſis purgare ratione? Deum quoque dicentem audi, quàm populo cum beneuolentia inuocante placetur, &
Ionę vltimo parcat. Quippe qui ſe excuſans apud Ionam Prophetam, fruticis argumento cucurbitæ, verba ad hunc modum faciat: Tu doles ſuper cucurbita, in qua non laboraſti, neque feciſti vt creſceret. Ego non parcam Niniue ciuitati meæ magnæ, in qua habitant plures

quàm

quàm centum viginti millia hominum? Non ſine re amplum populi numerum proponit, ſed vt intelligas plurimùm eam pollere orationem, quæ cum conſenſu agitur, & iugi concordia plurium hominum. Quod exemplo quoq; rei humanæ libet explanare. Nam ante hos annos capti nonnulli ſunt, tyrannidem appetentes: cuius rei vos etiam meminiſſe arbitror. Fuit inter eos quidam, dignitate ac principatu præditus, qui cùm damnatus capite ad ſupplicium duceretur, populus motus miſericordia, vniuerſus prætorem adijt, & deprecandi communi opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira imperatoris. Quod ſi cùm iram terreni imperatoris velitis extinguere, vniuerſi cum liberis & vxoribus feſtinatis, cur quoties ad cœleſtem illum imperatorem placandum, reddendumq́; propitium ire pergitis, vt eius iræ eximatis non vnum, vt tunc, nec duos, aut tres, aut centum, ſed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos à flagello liberetis diaboli, foris ſedetis, non vniuerſi concurritis, & eccleſiam penetratis, vt Deus veſtram reueritus atque exoſculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata abſoluat? Si in negocijs neceſſarijs non omni leone vehementius diſruptis omnibus vinculis curriculo is, & te confers ad ſupplicationem communem, quam ſpem habere poſsis ſalutis, ni ita facias? Tempore illo mi frater chariſsime, non ſolùm homines clamorem illum horribilem reddunt, ſed etiam angeli domino genu flectunt, & archangeli rogant. Habent ſibi tempus id idoneum, habent ſacram illam oblationem in fauore. Itaq; vt homines ramos olearum gerentes mouere Reges conſueuerunt, eoq́; arboris genere miſericordiam commemorant & humanitatem: ſic angeli tunc pro ramis oleaginis, corpus domini ipſum protendentes, rogant pro genere humano: Quaſi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexiſti, vt pro eorum ſalute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his ſupplicamus, pro quibus ipſe tuum largitus es ſanguinem: pro his oramus, pro quibus hoc corpus immolaſti. Agitatos quoq; ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miſeratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defenſionem & auxilium. Et alio loco. Hæc ego dixerim ad eos, inquit, qui ſanctorum communionem & congregationem relinquunt, & ſub horam terribilis myſticæ menſæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati ſunt. Quid facis homo? Non promiſiſti ſacerdoti qui dixit: Surſum mentem & corda, Et dixiſti, Habemus ad dominum? Non re- Chryſ. tomo 3. ſerm de Euchariſtia.

uereris

ueris & erubeſcis? Et illa ipſa hora mendax inueniris, Papè, menſa myſterijs inſtructa eſt, & agnus Dei pro te immolatur: Sacerdos pro te angitur: ſanguis ſpiritualis ex ſacra menſa refluit: Seraphim adſtant ſex alis faciē tegentia: omnes incorporeæ virtutes pro te cum ſacerdote intercedunt: ignis ſpiritualis de cœlo deſcendit: ſanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere hauſtus eſt: & non erubeſcis? non reuereris? non confunderis? neq; Deū tibi propitium facis? non conſcientia tua te iudicat ô homo? Centum ſexaginta horas habente hebdomoda, vnam & ſolam horam ſibijpſi ſegregauit Deus, & hanc in opera ſecularia, & in ridicula, & in conuenticula inſumis: cum qua poſteà fiducia ad myſteria accedes? ô quàm polluta conſcientia. Et paulò pòſt. Quocirca fratres oro vos & obſecro, ne abſimus ab Eccleſijs, neq; in alijs colloquijs occupati ſimus. Stemus trementes & timidi, demiſsis oculis, renata autem anima, gementes ſine voce, iubilantes corde, &c. Ante mille & cen-
Canone 47 tum annos in Agathenſi concilio fuit ſancitum, vt Miſſas die dominico ſeculares audirent, & ante benedictionem ſacerdotis egredi populus ne præſumeret: Quod ſi feciſſent, ab Epiſcopo publicè con-
Canone 28. funderentur. Quod ipſum etiam in Aurelianenſi concilio tertio paulò pòſt fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet, quòd ad eum non confugitur, qui ſolus faciendi quod audimus, vires ſuppeditat. Verùm de his ſatis.

DE EFFECTV SACRAMENTI Euchariſtiæ.

Cap. XLII.

CVM eſu ligni vetiti parens noſter prolapſus eſſet in mortem, quam vnà cum peccato propagauit ad vniuerſum genus humanum, ſeipſum Chriſtus in nouiſsima cœna cibum fidelibus inſtituit, per quem in vitam reſurgere, & illam amiſſam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter ſumus ſauciati, ita per hunc nobis præceptum ſanaremur: & vnde vulnus eſt ortū, inde medicina prodiret: vnde ſubrepſit mors, inde vita veniret. De illius cibi guſtu dici-
Gen. 3. tur: Quacunq; die comederitis, morte moriemini: Contrà verò de
Ioan. 6. hoc: Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternum. Hoc ergò primùm nobis præſtat hoc ſacramentum, vt viuamus. Vita porrò duplex

rò duplex eſt. Eſt enim vita gratiæ, quæ nobis re ipſa confertur Euchariſtiam ſumentibus: eſt vita gloriæ, quam ſpe quidem conſequimur manducantes corpus & ſanguinem domini, re ipſa verò non prius adipiſcemur, quàm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. De vita gratię dicit Chriſtus: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Tanta eſt igitur huius cibi vis, vt ſi quis eum dignè manducauerit, non ſpirituali modò coniunctione, verùmetiam naturali quadã & ea arctiſsima Chriſto copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quæ verbi propria facta eſt, carnis, & precioſi ſanguinis Chriſti: Quæ ſumpta faciũt, vt & Chriſtus in nobis ſit, & nos in Chriſto, non animũ tantùm reformante, ſed carnem etiã noſtram ad vitam, incorruptionẽ, & immortalitatẽ præparante: ſicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducẽtos annos traditum legimus. Hæc ergo prior eſt vita, quam qui vita noſtra eſt Chriſtus, qui præſens adeſt in hoc ſacramento, ſub alia quidem forma, ſed in propria tamẽ ſubſtantia, nobis confert, cùm corpus illius & ſanguinem dignè ſumpſerimus, vt iam viuamus propter Chriſtum, hoc eſt, vt mortui peccatis, viuamus deinceps iuſtitiæ, quæ Chriſtus eſt: vt cum Paulo dicere poſsit vnuſquiſq; noſtrum, Mihi quidem viuere Chriſtus eſt, mori autem lucrum. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. Hanc vitam poſteaquàm conſequuti fuerimus per Dei gratiam (illius enim donum eſt) fieri non poteſt, quin qui viuit in nobis Chriſtus, cuius ſpiritu agimur, poſteaquàm bonum certamen in hoc ſeculo certauerimus, curſum cõſummauerimus, fidem ſeruauerimus, concedat nobis coronæ loco vitã gloriæ, vt quæ ipſi tanquàm ei, qui natura eſt filius Dei, regni cœleſtis hæreditas debetur, eam nos ex huius vitæ diuerſorio migrantes, per adoptionis gratiam conſequamur. Atq; hic primus eſt effectus huius ſacramenti. Quoniam verò cùm illud ſumimus, Chriſti paſsionis & mortis recordari iuſsi ſumus, fit vt quem illa toti mundo fructũ attulit, eius per ſumptionem Euchariſtiæ participes efficiamur. Fuſus enim eſt de Chriſti latere in cruce pendentis ſanguis in remiſsionem peccatorum noſtrorum. Hanc nobis confert iſtud ſacramentum. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chryſoſtomus, Et continuò exiuit ſanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim regenerati, ſanguine & carne nutriti: hinc myſteria ortum habuerunt, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquàm ab ipſo latere hauriens accedas. Neque tamen, quod de remiſsione peccatorum diximus, id ita accipi veli-

Vita duplex per Euchariſtiam.

1. Cor. 15.

Hil. lib. 8. de trinitate. Cyril. li. 10. in Ioan. cap. 13.

1. Pet. 2.

Phil. 1.

Galat. 2.

2. Tim. 2.

Remiſsio peccatorum.

Chryſ. omil. 84 Ioan. 19.

mus, quaſi eundem effectũ Euchariſtiæ, quem baptiſmi & pœnitentiæ ſacramento, tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, ſed venialia tantùm. Cùm enim in hoc ſacramento inſignis illa Chriſti charitas ante oculos noſtros ſubijciatur, qua adductus ſemetipſum redemptionem dedit pro nobis, fit vt viciſsim erga illum charitate inflammemur, quæ operit multitudinem peccatorũ. Charitas aũt cum peccato mortali conſiſtere non poteſt. Quamobrem prius id expiatum oportet per pœnitentiæ ſacramentum, quàm ad menſam hanc terribilem accedatur: ad quam ſi quis venerit criminis alicuius capitalis reus, non vitam, ſed mortem habebit æternam: reus erit, vt dicit Apoſtolus, corporis & ſanguinis domini. Quare monet ille, vt probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Verùm hac de re copioſius in proximè ſequenti capite diſſeremus.

1. Pet. 4.

1. Cor. 12.

Corpus Chriſti efficimur.

Tertius effectus huius ſacramenti eſt, quòd ſumentes verum & viuum Chriſti corpus, efficimur & ipſi corpus Chriſti myſticum, de quo dicit Paulus: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Ac ſignificantius alio loco: Vnus panis & vnũ corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. Huius rei quædam indicia ſunt ſpecies illæ, ſub quibus latet hoc ſacramentum, ſicut & ab Auguſtino, & ante eum à Cypriano ſcriptum legimus. Nam dominus noſter corpus & ſanguinem ſuum in ijs rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur. Nam panis ex multis granis in vnum conſtat, & vinum ex multis racemis in vnũ confluit, vt vel ex hoc, quid ſignificet hoc ſacramentum, admoneri poſsimus. Significat enim, quod & nos ad eundem modum cùm ſimus multi, vnum tamen corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Neque verò ſignificat magis, quàm efficit hoc ipſum. Hæc eſt enim huius ſacramenti virtus & efficacia, ſi dignè ſumptum à nobis fuerit, vt vnum cum capite noſtro Chriſto, vnum etiam ipſi inter nos efficiamur. Quòd enim ex hoc mũdo migraturus patrem ſuum cœleſtem precatus eſt Chriſtus, vt quos dederat ſibi, eos ſeruaret, vt omnes vnum eſſent, ſicut pater in ipſo, & ipſe in patre, vt & ipſi in vtroque vnum eſſent, hoc perficitur in hoc ſacramento. Vnum enim efficimur cum Deo patre, cui voluntate adhæremus: vnum cum Chriſto, cui tanquàm vnius corporis membra capiti connectimur. Ipſum enim dedit Deus caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius: Vnum etiam ipſi inter nos, cùm ſimus membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cuius caput eſt Chriſtus. Ad hoc autem Chriſti corpus nõ ij modò

1. Cor. 11.
1. Cor. 10.
Aug. Tract. 26. in Ioan.
Cyp. lib. 1. epiſt. 6.
Rom. 12.
Ioan. 17.
Ephe. 1.

pertinent,

pertinent, qui ſunt in hac vita ſuperſtites, verùm & pij omnes, qui cœleſtibus iam gaudijs perfruuntur, & ij ſimul, qui felicitatem quidem eandem expectant, ſed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus niſi purgatis illis egredi, regniq; cœleſtis, quo nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quæ cauſa eſt, quòd cùm tremendum illud corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium peragitur, quò facilius obtineri poſsit, quod illius immolationis merito, quæ in cruce facta eſt, concedi nobis petimus, corpus hoc vniuerſum ſimul quaſi congregatur. Adeſt enim in eo caput huius corporis Chriſtus, vnũ cum illo manens cui offertur, vnũ ipſe faciens eos, pro quibus offertur, vnus ipſe qui offert & quod offertur: ipſe & ſacerdos & ſacrificium, cuius paſsio & mors in altari repræſentatur, quam ille propterea dignatus eſt oppetere, vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Eſt itaq; inter alios fructus, quos nobis attulit Chriſti mors, etiam hic, quòd per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc ſacrificio, non modò qui corporibus præſentes adſunt, & hac vita mortali fruuntur, verùm & ij, qui iam in cœlis cum Chriſto triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, ſuperſtitũ precibus adiuuãtur, quò celerius ad illorum ſocietatem peruenire poſſint. Terribilis eſt hæc quaſi caſtrorum acies ordinata, Satanæ. Videt enim præſentem in altari Chriſtum cum omnibus corporis ſui membris, cuius ipſe caput eſt: Quare cum aperto Marte nihil ſibi profici poſſe intelligat, quibuſcunq; poteſt artibus & inſidijs, vt ſolui poſsit hæc acies contendit & elaborat. Ac primùm quidem caput ipſum petit: quod quamuis adeſſe in altari nõ ignoret, aliud tamen perſuadere membris ſuis conatur, vt aut eſſe omninò neget, aut non alio tempore, quàm quo manducatur, eſſe concedat: oblationis etiam nomen ipſum ferre non poteſt. Deinde verò nec membris parcit, quæ & ipſa grauiter oppugnat. Diximus hoc anteà quoque, quod nihil obſtat æquè conatibus eius, atque vnitas. Quare ſicut Chriſtus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominioſam oppetijt, vt congregaret diſperſos: ſic iſte contrà nihil non facit, vt congregatos diſpergat. Vult ab iſto corpore, quod in terris adhuc militat, diuiſos & ſegregatos eos, qui cùm & ipſi membra ſint eiuſdem corporis, deuictis hoſtibus noſtris ſempiternis, carne, mũdo, & diabolo, iam cum Chriſto triumphant in cœlis. Vult et eorũ memoriã prorſus abolitã, qui quamuis in fide & confeſsione Chriſti nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc ſeculo vixerunt, vt ſtatim ex eo migrantes, ad ſedes beatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quod aiunt, & nu-

Ioan. 11.

Mortuorũ memoria in ſacrificio.

diuſtertius, ſed iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, vt & ſanctorum martyrum, & aliorũ in Chriſto defunctorum in ſacrificio Miſſæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus.

Aug. omil. 17. de verbis Apoſtoli. Meminit huius conſuetudinis Auguſtinus his verbis: Habet Eccleſiaſtica diſciplina, quod fideles nouerunt, cùm martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipſis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria eſt enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Et rurſus alio loco: Ideò quippe ad ipſam menſam non ſic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requieſcunt, vt etiam pro eis oremus: ſed magis vt ipſi orent pro nobis, vt eorum veſtigijs adhęreamus, quia impleuerunt ipſi charitatem, qua dominus dixit non poſſe eſſe maiorẽ. Et clarius etiam contra Fauſtũ ſcribens: Populus, inquit, Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum, quamuis in memorias martyrum conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſsiſtens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exurgat, & in illos quos imitari poſſumus, & in illum quo adiuuante poſſumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis et ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti Dei homines, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate paſsionem paratum eſſe ſentimus. Sed illos tanto deuotius, quanto ſecurius poſt incerta omnia ſuperata: quanto etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in iſta adhuc vſque pugnantes. At illo cultu, qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non poteſt, cùm ſit quædam diuinitati propriè debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam ſanctę animę, vel cuiquam angelo.

Sanctorum inuocatio.

Tract. 84. in Ioan.

Ioan. 15.

Li. 20. ca. 21

Li. 8. ca. 27. & lib. 22. ca. 10. Neq; diſsimilia ſcribit in libris de ciuitate Dei. Atq; his verbis abundè declarat, quod ſit diſcrimen inter cultum, qui ſanctis tribuitur, & eum qui Deo ſoli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedãt orare poſſumus & debemus, ſacrificium aũt præterquàm ſoli Deo offerre fas non eſt. Quod propterea tantopere cupit abrogatum Satanas, vt ne ſit aliquod diſcrimen inter Deũ & homines, quo ſine

Deo nos eſſe faciat. Neq; verò ſolus Auguſtinus, verùm & ante eum Cyprianus commemorationis huius ſanctorum quæ fit ad altare per ſacerdotem, mentionem facit, vt longè vetuſtiſsimū morem hunc fuiſſe facilè cuiuis conijcere liceat. Quemadmodum & illum, quò cæterorum quoq;, qui in Chriſto defuncti ſunt, fit memoria, de quo & ipſo his verbis meminit Auguſtinus: Neq; enim piorum animæ mortuorū ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Chriſti. Et alio loco, cùm protuliſſet illud ex Machabæorum libris, de oblato pro mortuis ſacrificio: Sed etſi, inquit, nuſquàm in ſcripturis veteribus omninò legeretur, non parua eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret authoritas, vbi in precibus ſacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum. Chryſoſtomus verò Apoſtolicum hoc eſſe inſtitutū aſſerit, dicens: Non fruſtra ab Apoſtolis ſancitum eſt, vt in celebratione venerandorum myſteriorum memoria fiat eorum, qui hinc diſceſſerunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante ſiquidem vniuerſo populo, manus in cœlos extendente, cœtu item ſacerdotali, verendoque poſito ſacrificio, quomodo Deum nō placaremus pro iſtis orantes? Verùm iſtud quidem de illis dicimus, qui in fide abceſſerunt. Eadem repetit in Omilijs ad populum Antiochenum ſcriptis. Sed & ante illum idem proditum eſt memoriæ per Dionyſium Areopagitam, qui & ipſe cōmemorationem defunctorum in Miſſæ ſacrificio, Apoſtolicam vult eſſe traditionem. Ioannes verò Damaſcenus vtroq; poſterior, librum etiam ſcripſit de ijs, qui in fide hinc migrarunt, quòd ſacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuentur: quem Ioannes Oecolampadius cùm adhuc eſſet catholicus, in latinā linguam tranſtulit. In eo, illud ipſum quod Chryſoſtomus, atteſtatur his verbis: Diui aūt Apoſtoli diſcipuli ſaluatoris, qui totum mundi circulum viuum cepere prædicando verbum, quod ſuis oculis viderant, in tremendis vitalibusq; ſacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Extat Miſſa Baſilij: extat & Chryſoſtomi: extat vtriuſq; in libro ſacerdotali Græco explicatio. In vtraq; ſanctiſsimæ & intemeratæ, ſuper omnes benedictæ dominatricis noſtræ Dei genitricis & ſemper virginis Mariæ, ſancti Ioannis præcurſoris & Baptiſtæ, ſancti etiam cuius dies celebratur, & omnium ſanctorum, ſimul & dormientium in ſpe reſurrectionis vitæ æternæ, fit memoria. Cur autem ea fiat, rationem reddit Nicolaus Cabaſilas in eo libro, quem de diuino altaris ſacrificio

Cypri lib 3. epiſtola 6. & li. 4. epi. 5

Aug lib. 20. de ciuitate Dei cap. 9.

In li. de cura pro mortuis geren. ca. 5. 1. Mach. 12.

Chry. in epi. ad Philemonem. Ho. 3.

Omil. 69.

Eccle. Hier. cap. 7.

Cap. 33. 44. 47. & ſequētibus.

crificio inſcripſit: Vbi ſimul & illud oſtendit, plus ad ſanctificationem prodeſſe ſacrificium hoc animabus, quæ ſunt ſolutæ corporibus, quàm ijs, quæ viuunt in corporibus: quòd eæ purgantur, & peccatorum remiſsionem accipiunt per orationes ſacerdotis & donorum interceſsionem, nihil minus quàm eorum qui viuunt. In eo autem ſunt meliore conditione, quòd non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adijciunt, ſicut faciunt vt plurimùm viuentium animæ. Hactenus de ſacramenti huius effectu.

QVEMADMODVM AFFECTOS AD HOC Sacramentum accedere oporteat.

Cap. XLIII.

1. Cor. 11. *Probatio ſui ipſius ante ſynaxin.*

QVALITER autem affectum eſſe oporteat, qui dignè manducare corpus, & bibere vult Chriſti ſanguinem, indicat Paulus cùm dicit: Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Quòd ſi in veteri lege, vbi figura tantùm fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quanto minus illud licere debet in hoc ſacramento, in quo verùm corpus, & verus eſt Chriſti ſanguis? Quamobrem ſuam quiſq; conſcientiam diligenter examinet, priuſquàm ad hanc menſam accedat, ne quod bonum eſt malè malus accipiat. Hoc eſt, quod fideles admonet Au-

Tract. 26. in Ioan.

guſtinus: videte, inquit, fratres, panem cœleſtem ſpiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate, peccata etſi ſunt quotidiana, vel nō ſint mortifera. Antequàm ad altare accedatis, attendite quod dicitis: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Si dimittis, dimittetur tibi, ſecurus accede, panis eſt non venenū: ſed vide ſi dimittis: Nam ſi non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inſpicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat.

Epiſt. 118. cap. 3.

Et alio loco, indignè dicit eum accipere, ſi eo tempore accipiat, quò debet agere pœnitentiam. In ſumma, quiſquis ad ſalutem vult accipere corpus & ſanguinem Chriſti, hoc inprimis eum contendere & elaborare oportet, vt ſit membrum Chriſti, hoc eſt, vt per fidem

1. Cor. 6.

& charitatē Chriſto adhæreat. Neſcitis, dicit Paulus, quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam

faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnũ corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, vnus ſpiritus eſt. Ex hoc Pauli loco diſcimus, eius quemq; membrum eſſe, cui adhæret. Qui adhęret Christo, membrum eſt Chriſti: qui adhæret meretrici, membrũ eſt meretricis: qui adhæret Satanæ, membrum eſt Satanæ. Quamobrem niſi quis hoc egerit, vt ſit membrum Chriſti, nihil eſt quod communicet corpori & ſanguini Chriſti. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quę autem conuentio Chriſti ad Belial? Non eſt autem Chriſti membrũ, qui plus diligit creaturã, & ei magis adhæret, quàm creatori redemptoriq; ſuo Chriſto. Non eſt membrum Chriſti, qui fratrem ad Chriſti corpus pertinentem odio habet. Non eſt membrum Chriſti, qui ſegregat ſemetipſum à corpore Chriſti. Deniq; quicunque criminis alicuius capitalis reus eſt, non eſt membrũ Chriſti. Quamobrem ſi quis eius rei ſibi conſcius eſt, non prius ad ſumendum viuũ & verum Chriſti corpus accedat, quàm corporis eius myſtici membrum factus fuerit, atq; vndè auulſus eſt peccatis ſuis, Chriſti corpori ſe rurſus inſeri curauerit. Quòd ita demùm futurum eſt, ſi & cum Deo, & cum proximo, qui eiuſdem corporis membrum eſt, reconciliari ſtuduerit, & offenſam ipſe remittens, & remitti ſibi viciſsim poſtulans. Nam cùm omni immunditia atq; omni crimine vacare oporteat ad menſam hanc acceſſurum, nihil tamen æquè illi aduerſatur, atq; diuiſio, atq; voluntatis alienatio, atq; ira, odium, æmulatio. Rectè enim vocatur hoc ab Auguſtino ſacramentũ pietatis, ſignum vnitatis, vinculum charitatis. Rectè idem admonet, quòd qui accipit myſterium vnitatis, & nõ ſeruat vinculum pacis, non myſterium accipit pro ſe, ſed teſtimonium contra ſe. Annunciatur in hoc ſacramẽto Chriſti mors, dicit Paulus. Porrò Chriſtus mortuus eſt, vt morte ſua nos Deo patri ſuo cœleſti recõciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum ſecum, vnum noſipſos inter nos faceret. Quiſquis igitur hanc vnitatem rumpit, & vel à Chriſto ſe lethaliter peccando ſeparauit, vel ab eius corpore, quæ eſt Eccleſia, ſuo plus quàm illius iudicio tribuẽdo, ſegregauit, vel à quocunque eiuſdem corporis membro per odiũ & maleuolentiã ſe diuiſit, quid aliud quàm rurſus crucifigit ſibimetipſi filiũ Dei, & oſtentui habet? dum eadem illa deſignat, propter quæ Chriſtus crucifigi & mori dignatus eſt: quem peccata noſtra de cœlo detraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus cauſam dederũt. Atq; ita fit, vt non ad vitam, ſed ad mortem ſumat vitam. Reus enim efficitur corporis & ſanguinis domini. Quapropter quiſquis vel Deum, vel proximum ſe of-

2. Cor. 6.

Omil. 26. in Ioan.

1. Cor. 11.

Qui indignè accedant.

Heb. 6.

ſe offendiſſe ſibi conſcius eſt, non prius ad hanc menſam accedat,
quàm reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Propheta di-
Pſalm.68. ctum eſt: Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueũ, & in retributio-
nem, & in ſcandalũ. Quoniam verò reconciliatio eiuſmodi, fit per
pœnitentiæ ſacramentum, de eo nobis dicendum deinceps reſtat.

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ.

Cap. XLIIII.

PER lauacrum regenerationis nouam quan-
dam vitam ingredimur. Nam in eo vetus ho-
mo noſter crucifigitur, neq; viuit iam in no-
bis, niſi is qui propter nos & propter noſtram
ſalutem homo fieri dignatus eſt, Deus & do-
minus noſter Ieſus Chriſtus, quem baptizati
induimus. Ingredimur aũt in hanc vitam, non vt ocio vacemus &
delicijs, ſed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie ſem-
per ſtemus. Ad quos hoſtes noſtros ſuperandos datur nobis in ſa-
cramento confirmationis adiutor ſanctus ſpiritus, cuius virtute fa-
cilius impetũ eorum propulſare poſsimus. Datur etiam ad ſuſten-
tandos nos in Euchariſtia non quiuis cibus, ſed precioſi corporis &
ſanguinis domini noſtri Ieſu Chriſti. Fit nihilominus, quod in prę
lijs vſu venire ſolet, vt ſæpè grauiter ab hoſtibus noſtris ſauciati cor-
ruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti vitam fuera-
mus, eam morte commutemus. Sed ne ſic quidem oblitus eſt mi-
ſericordiæ ſuæ pater ille miſericordiarũ, & Deus totius conſolatio-
2. Cor. 1. nis. Ipſe enim eſt, qui alleuat omnes qui corruunt, & erigit omnes
Pſalm. 144. eliſos: Cuius tanta eſt benignitas & clementia, omnem vt humanã
affectionem longo interuallo ſuperet. Magna eſt matris erga pue-
rum ſuum infantem benignitas, ſed hanc ſuperat patris noſtri cœ-
leſtis bonitas. Quod hæc ipſius per Prophetam loquentis verba te-
Eſai. 29. ſtantur: Nunquid obliuiſci, inquit, poterit mulier infantem ſuum,
vt non reminiſcatur filij vteri ſui? etſi illa oblita fuerit, ego tamen,
inquit, nõ obliuiſcar tui. Non vult ille benignus & miſericors, pa-
Ioel. 2. tiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia, quenquã
de venia lapſum deſperare, ſed huic quoq; rei remediũ inſtituit, pœ-
nitentiæ ſacramentũ, per quod lapſo reſurgere liceret. Quamobrem
ſicut baptiſmus intrantium, confirmatio pugnantium, Euchariſtia
vires reſumentium: ſic hoc reſurgentium ſacramentum eſſe dici-
Ephes. 6. tur, cuius virtute fit, vt cùm corruerimus, eleuemur, vt ſi in iſta col-

luctatio-

luctatione, quę nobis eſt aduerſus principatus et poteſtates tenebrarum harum, nos proſterni contigerit, nō propterea ſtatim animum abijcere, verùm ad hoc pœnitentiæ remediū confugere nos oporteat, per quod erigi proſtrati, ac vires ad pugnandū recuperare poſsimus. Nam qui non venit vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam, non vult mortē impij, ſed magis vt conuertatur & viuat. Sic enim per Prophetam loquitur: Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, & nō vt conuertatur à vijs ſuis, & viuat? Ac paulò poſt: Cōuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinā iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, facite vobis cor nouum & ſpiritum nouū. Et quare moriemini domus Iſraël? quia nolo mortem morientis dicit dominus Deus, reuertimini & viuite. Adeò ipſe nos inuitat pius & miſericors pater, vt reuertamur potius & viuamus, quàm vt in peccata prolapſi, de illius benignitate deſperemus. Pronior eſt ad miſerendum, quàm nos ad miſericordiā ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazanzenus, quàm alij acceptant. Simul vt dereliquerit impius viam ſuā, ac vir iniquus cogitationes ſuas, ac ad dominum conuerſus fuerit, obuijs, quod aiunt, manibus eum ad ſe reuertentem excipit. Eſtque maius gaudium in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis.

Matth. 9.
Ezech. 18.
In oratione in ſanctum lauacrum.
Eſai. 55.

DE MATERIA ET FORMA *huius Sacramenti.*

Cap. XLV.

NEQVE verò dubitandū eſt, quin hocipſum pœnitentiæ ſacramentum ab ipſo Chriſto fuerit inſtitutū: cuius hæc clariſsima verba ſunt ad Petrum: Dabo tibi claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cœlis: Tum et ad reliquos Apoſtolos: Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Ac poſt reſurrectionem ad eoſdem: Accipite ſpiritum ſanctū, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quibus verbis et materiā & formā huius ſacramenti ſatis expreſsiſſe videtur. Eſt aūt duplex materia, propinqua & remota.

Pœnit. à Chriſto inſtituta.
Matth. 16.
Matth. 18.
Ioan. 20.
Pœnitentiæ materia.

Sicut

Sicut ſtatuę propinqua materia eſt metallum, remota verò aqua: ſic & in hoc ſacramento, remota materia ſunt peccata, non quatenus amplectenda, ſed quatenus deteſtanda, ac quàm longiſsimè propulſanda ſint, quorum fit à Chriſto mentio. Proxima autem materia, ſunt actus ipſius pœnitentis. Cùm enim aliquis iuſto dolore concepto de peccatis admiſsis, firmo etiã propoſito non modò cauendi deinceps, verùmetiam ſatisfaciendi pro illis, ea ſacerdoti confeſſus fuerit, hæc ipſa confeſsio ad hunc modum facta, ſignum eſt viſibile ſacræ rei, hoc eſt inuiſibilis gratiæ, qua ſic confeſſo peccata remittuntur: & quidem efficax ſignum. Nam ſimul vt ad confeſsionem huiuſmodi verbum acceſſerit à ſacerdote prolatum, Ego te abſoluo, ſtatim peccata omnia contrito & confeſſo remittuntur. Eſt autem in huius & aliorum ſacramentorum materia, nõnullum diſcrimen. Nam in alijs ſubſtantię quædam exteriores materię locum obtinent, ſicut in baptiſmo aqua, in cõfirmatione chriſma, in Euchariſtia panis & vinũ, in extrema vnctione, & in ordine, vnguentum olei: in hoc ipſa hominis actio materiæ loco eſt, quodq́; fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiã vſu venit in ſacramentis, quæ medicinæ quædam ſunt animarum. Sicut enim quædam ſunt medicinæ, quę in ſola illius, qui curatur paſsione conſiſtunt, cuius generis eſt ſectio vulneris: quædam verò in actione, cuiuſmodi eſt exercitatio corporis: Sic in ſacramentis cernere licet alia, quę conſiſtunt in eius paſsione, qui ſanctificatur, & nõ actione niſi per accidens, vt illa quinq;, quorũ anteà meminimus: alia verò in actu eius qui ſanctificatur, cuiuſmodi ſunt hoc pœnitentiæ, matrimonijq; ſacramentũ. Quamobrem actus iſti, materię locum obtinẽt, qui ſunt tres, contritio, confeſsio, ſatisfactio: formæ autem abſolutio. Neque verò propterea reijci debet ea forma abſolutionis, qua vtitur Eccleſia, quòd ea à Chriſto inſtituta aut præcepta eſſe non legitur: Nam eadem ratione baptiſmi quoq; formam reijciendam eſſe dixerimus. Neq; enim alia authoritate dicit ſacerdos: Ego te abſoluo, quàm qua dicit: Ego te baptizo. Sicut baptizandi formam ex Chriſti verbis mutuatur, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos &c. ſic & abſoluendi formam ex eiuſdem Chriſti verbis mutuatur, dicentis ad Petrũ: Quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Et ad Apoſtolos omnes: Quorum remiſeritis peccata. Cæterùm in pœnitente veraciter tria conſyderari ſcribit oportere Gregorius: conuerſionem mentis, confeſsionem oris, & vindictam peccati: quæ vulgo vocant contritionem, confeſsionem, & ſatisfactionem. De ſingulis ordine diſſeremus: ac primùm de contritione, ſiue conuerſione mentis.

Matth. vlti.

Matth. 16.

Greg. Lib. 6. cap. 1. in primum Regũ.

Partes pœnitentiæ.

De con-

DE CONTRITIONE.

Cap. XLVI.

COntritionem rectè dixerimus iuſtum eſſe do- Cōtritio quid
lorem de peccatis conceptum,cum eorum de-
teſtatione.Dolere autem de peccatis nemo po-
teſt,niſi prius ab illis ceſſauerit.Propterea mo- Gen.4.ſecū dum LXX.
net ſcriptura:Peccaſti,quieſce.Et in alia ſcriptu-
ra prius illud legitur: Derelinquat impius vias Eſai.55.
ſuas, & vir iniquus cogitationes ſuas:poſteà adijcitur,& reuertatur
ad dominum.Atq; apud eundem Prophetam. Quieſcite agere per- Eſai. 1.
uerſè: deinde: Diſcite benefacere. Paulus etiam cùm eſſet hortatus Rom. 13.
Romanos vt induerent arma lucis, prius admonuit, vt abijcerent
opera tenebrarū.Et Epheſios prius deponere iuſsit ſecundum pri- Epheſ.4.
ſtinam conuerſationem veterem hominem:deinde dixit:Renoua-
mini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem. Qui re-
conciliari vult amico, quibus eum antehac iniurijs afficiebat,ab ijs
deinceps iam abſtinet,quò facilius redire poſsit in gratiam.Quę au-
tem eſt alia pœnitētiæ ratio,quàm vt reconciliemur Deo,remiſsio-
ne peccatorum noſtrorum impetrata? Ceſſemus itaq; à peccatis ne-
ceſſe eſt,in quibus quamdiu perſtat aliquis, dolere de illis,eaq; ex a-
nimo deteſtari non poteſt. Primùm itaque ceſſandum eſt à pecca-
tis:quod tamē ſolum nō ſufficit.Doleamus inſuper oportet,quòd
ea patrauerimus aliquando:ac ſicut ea placuerunt anteà,ſic deinceps
deteſtemur & odio habeamus.Eſt quidem ita,quòd optima pœni-
tentia eſt,noua vita: verùm & illud verum eſt, quod ab Auguſtino
dictum exiſtimatur, Neminē nouam vitam inchoare, quem vete- Aug.Lib.de
ris non pœnituerit. Quî namq; fieri poteſt, vt proponat deinceps vtilitate pœ-
aliquis, nihil ſe niſi benefacere velle,cui quæ præterierunt malefacta nitentiæ ca. 1.
non diſplicuerint? Quam latini pœnitentiā,eam Gręci vocant Me-
tanœan,quæ latinè dici poteſt mētis mutatio ſiue reſipiſcentia:ipſo
etiam Tertulliano teſte,qui ſcribit in Gręco ſono pœnitentię nomē Tertul.lib.2
non ex delicti confeſsione,ſed ex animi demutatione compoſitum contra Marcionem.
eſſe.Quæ aūt eſſe poteſt animi demutatio,vbi quę prius placuerūt,
ea deinceps non diſplicent? Quomodo mutaſſe priorem affectionē
animi dici poterit, cui placet aliena rapuiſſe, verùm in poſterū nihil
eiuſmodi patrare deliberatū habet? Quamobrē vel cōmunis ipſe ſen
ſus indicat,ad nouam vitam inchoandā,opus eſſe deteſtatione vitæ
prioris & diſplicentia.Etiam homini ſi quis reconciliari vult,oſten-
dit

dit ſibi diſplicere, quòd eum aliquando offenderit. Quòd ſi delectari ſe offenſionib⁹ iſtis indicauerit, atq; eo nomine ſibi placuerit, tantum abeſt, vt in gratiam redeundi poteſtas illi fiat, maiorem etiam vt iram ſibi cumulet. Si ad hunc modum agi par eſt cum homine, æquè vt nos mortali, quo ore ad Deum accedemus? qua fronte ei reconciliari poſtulabimus, nullũ de eo quod offenderimus, quodque iuſtam illius contra nos iram prouocauerimus, doloré præ nobis ferentes? Quamuis autem ineptum ſit ad hunc modum colligere, Non eſt ſcriptum, ergo approbandũ non eſt: tamen & res & nomen ipſum contritionis è ſcripturis oſtendi poteſt. Nam quod vnus ex Prophetis auerſionis ab impietate meminit, quid aliud ſignificare vult hoc nomine, quàm odium eorũ & diſplicentiam, quę prius placuerunt? Nam quem odimus, ab eo libenter nos auertimus. Iam verò ille locus: Poſtquàm conuertiſti me, egi pœnitentiam, & poſtquàm oſtendiſti mihi, percuſsi cor meum: confuſus ſum, & erubui, quoniam ſuſtinui opprobrium adoleſcentiæ meæ: nónne apertè vim contritionis demonſtrat? in quo conteritur & percutitur cor, fitq; vt confundamur & erubeſcamus de his, quæ patrata ſunt per nos. De hoc genere confuſionis dicit Auguſtinus. Eſt quædã confuſio temporalis, vtilis perturbatio animi reſpicientis peccata ſua, reſpectione perhorrentis, horrore erubeſcentis, erubeſcentia corrigentis. Vnde dicit Apoſtolus. Quam enim gloriam habuiſtis tunc in ijs, in quibus nunc erubeſcitis? Ergo erubeſcere eos dicit iam fideles, non de præſentibus donis, ſed de præteritis peccatis. Hanc confuſionem nõ formidet Chriſtianus, imò ſi hanc non habuerit, æternam habebit. Neq; minus clarus & manifeſtus eſt ille locus, quo dominus non cõtentus dixiſſe: Conuertimini ad me in toto corde veſtro: addit inſuper, in ieiunio, in fletu, in plãctu: & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Quando flere, quando plangere, quando ſcindere cor iubet, quid aliud quàm contritionem præcipit, ſine qua in toto corde noſtro conuerti ad Deum nõ poſſe videmur? Sed nõ hoc modo quod ſignificatur eo nomine, verùm ipſum etiam cõtritionis nomẽ in ſcripturis reperire licet. Quod apertè illa verba indicant. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus nõ deſpicies. Et illa alterius Prophetæ: Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos? Et apud eundem alio loco: Euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde. Ex quo vel ſolo diſcere poſſumus, qui ſanari vult per pœnitentiam, eum contrito corde eſſe oportere. Sanctorum verò doctorum vix quiſquam eſt, qui ad contritionem compunctionemq; cordis

Ezec. 18. 33.
Hierem. 31.
Aug. Cõcione 1. in Pſal. 30.
Rom. 6.
Ioel. 2.
Pſalm. 50.
Eſai. 60.

dis non inuitet. Inter Auguſtini opuſcula, etiam vnum illi inſcriptum videre licet, de contritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pœnitentiæ partem hanc ſublatam voluerunt: Agite, inquit, pœnitentiam plenam doloris, ac lamentantis animi probate mœſtitiam. Neq; vos quorundam moueat aut error improuidus, aut ſtupor vanus, qui cùm teneãtur in tam grandi crimine, percuſsi ſunt animi cœcitate, vt neq; intelligant delicta, neque plangant. Ac aliquanto pôſt: Qui pœnitentiam criminis tollunt, ſatisfactioni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quorundam promittitur ſalus falſa, vel creditur, ſpes veræ ſalutis adimatur. Sed & vetuſtior Cypriano Tertullianus ſcripſit librũ de pœnitentia: in quo inter cætera de exomologeſi in hũc modum loquitur: Exomologeſis proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem iniungens miſericordiæ ilicem: de ipſo quoq; habitu atq; victu mandat: Sacco & cinere incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit triſti tractatione mutare. Cæterùm paſtum & potum pura noſſe, non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa. Plerunq; verò ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lachrymari, & mugire dies noctesq; ad dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripſit Ambroſius quoq; de pœnitentia libros duos. Et inter Auguſtini libros recenſentur vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius de medicina pœnitentiæ. Chryſoſtomi verò complures de ea ſunt Omiliæ: de compunctione verò cordis libri duo: ac totidem etiam eadem de re libri beati patris Ephrem: quem ad tantam veniſſe claritudinem ſcribit Hieronymus, vt poſt lectionem ſcripturarum, publicè in quibuſdam Eccleſijs eius ſcripta recitarentur: qui de pœnitentia quoq; libros duos, & ſermonem vnum conſcripſit: neq; alia in re magis occupatur, quàm in mentibus hominũ ad compunctionem excitandis. Cuius etiam hæc verba ſunt: Proijce abs te onera peccatorum, offer munera obſecrationum, ſuppone lachrymas in putredine vulnerũ. Intantum enim cœleſtis medicus bonus eſt, vt lachrymis & gemitibus donet vulneribus ſanitatem. Accede peccator, & procidens huic benigniſsimo medico offer lachrymas, quæ ad huiuſmodi medicamentum proficiunt. Sic enim vult cœleſtis medicus ſanare vnumquemq;, medicamentũ diligens lachrymarum. Nihil eſt enim, quod non cedat & ſanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vſquequaq; detinet ægrotũ, ſed ſtatim ſanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Oſtende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum eſt oſtium pœnitentiæ.

Cyp. ſermo. 5. de lapſis.

Hiero. de viris illuſt.

Ephrem de pœnitentia, cap. 1.

De extremo iudicio ca. 5. nitentiæ. Feſtina peccator priuſquàm claudatur. Et alio loco: Beatus homo qui habet compunctionem iugiter ſecundum Deum. Compunctio fratres ſanitas animæ eſt, illuminatio mentis eſt: cõpunctio fratres remiſsionem delictorũ nobis conquirit: compunctio fratres Ieſum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum deſyderamus & quærimus. Volo vobis fratres enarrare potentiam

1. Reg. 1. lachrymarum. Anna per lachrymas à Deo Samuëlem prophetam

Lucæ 7. accepit, ad ſublimitatem & gloriationẽ animæ ſuæ. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Simonis à Chriſto domino dimiſſa ſunt, quæ lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grandis virtus eſt lachrymarum, multumque præualent lachrymæ, quę ſecundum Deum ſunt. Fiduciam domini ſemper acquirunt lachrymæ, ſordidas cogitationes expellunt, nec proximare eas permittunt animæ compunctionem cordis habenti. Gregorius quoque Nazanzenus vocat pœnitentiam baptiſmum lachrymarum. Sic Abdias quoque de quodam: Vberrimis, inquit, lachrymarum ſuarum fontibus iterum baptizatur. Sic & Gregorius Niſenus, Lachrymarum, inquit, effuſio, baptiſmi vim habet: gemitusque reducit gratiam, quæ pauliſper exceſſerat. Quamobrem & è ſcripturis, & ex conſenſu doctorum omnium Eccleſiæ, pars hæc pœnitentiæ probari poteſt. Quantum autem temporis ad eam requiratur, non videtur hominis eſſe definire. Præclarè enim ſcripſit Leo pontifex, quòd miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire moras conuerſio, dicente ſpiritu Dei per Prophetam: Cùm conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris. Et alibi. Dic tu inquitates tuas, vt iuſtificeris. Et iterum. Quia apud dominũ miſericordia eſt, & copioſa apud eum redemptio. Sed & ante eum Cœleſtinus papa: Salutem, inquit, homini adimit, quiſquis mortis tempore pœnitentiam denegauerit, & deſperat de clementia Dei, qui eum ad ſubueniendum morienti ſufficere vel in momento poſſe non credit. Perdidiſſet latro in cruce præmium ad Chriſti dexteram pendens, ſi illum vnius horæ pœnitentia non iuuiſſet. Cùm eſſet in pœna promittit, & per vnius ſermonis promiſsionem, habitaculum paradiſi promeruit. Vera ergo ad Deum conuerſio in vltimis poſitorũ, mente potius eſt æſtimanda, quàm tempore: Propheta hoc taliter aſſerente: Cùm conuerſus ingemueris, tũc ſaluus eris. Et æqualis eius Auguſtinus: Pœnitentia quamuis ſit exigui temporis, ſi intima cordis amaritudine agitur, non deſpicitur apud iudicem iuſtũ Deum, qui cordis ſecreta conſyderat. Non enim longitudinẽ temporis tantum requirit Deus, quantum affectum ſynceritatis pœnitentis penſat. Et qui

præceſsit

Nazan. in ſermo. de ſanctis lumi nibus Epiphaniarum.

Lib. 5.

Gre. in omi. quã ſcripſit ad eos, qui durius alios iudicant.

Leo epi. 89. ad Theodorum.

Ezech. 18.

Eſai. 43.

Pſalm. 129.

Cœleſtin. ad Epiſcopos Galliæ, epi. 2. cap. 2.

Lucæ 23.

Aug. ſermo. 66. de tempore.

præceſsit hos Ioannes Chryſoſtomus, cùm eſſet hortatus populum, vt ablueret peccata, tum maximè, cùm adhuc relicta eſſet quadrageſimæ pars, ſubdit. Hoc autem dixi, non quòd ſolũ tanto tempore opus habet peccatorum correctio, ſed quia dominũ habemus miſericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantum magno feruore & ſobrietate ad ipſum accedam⁹, reiectis ſecularibus curis omnibus, & ſupernę gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quàm triũ dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandam, quæ aduerſus ſe lata erat, ſententiam. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neq; vno die opus habebat: Et quid dico die vno? neque breui hora. Tanta eſt erga nos Dei miſericordia. Nam vbi viderit voluntatis noſtræ firmum propoſitum, et feruenti nos deſyderio ad ſe accedere, non retardat, neq; differt, ſed accelerat, ſuamq; ſolitam liberalitatẽ exhibens dicit: Adhuc loquente te dicam, Ecce adſum. Ac qui fuit omnibus his vetuſtior Cyprianus: Sed et in eodem articulo temporis cùm iam anima feſtinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerſerit, pœnitentiam clementiſsimi Dei benignitas non aſpernatur, nec ſerum eſt quod verum, nec irremiſſibile, quod voluntarium, et quæcunq; neceſsitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, ſi vera contritio, ſi pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, ſed in amplitudine ſinus ſui, mater charitas prodigos ſuſcipit reuertẽtes, & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationem meruerat & ſupplicium, ſed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & ſanguinem in baptiſmum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & ſtatim conſummatus ciuis ſanctorum & domeſticus Dei permiſſus eſt in regnum.

Chry. Omil. 27. in ca. 8. Geneſeos.

Cyp. ſermo. de cœna domini.

DE CONFESSIONE ET QVÆ ILLI RESPONdet abſolutione. Cap. XLVII.

CÆTERVM pœnitẽtia hominis Chriſtiani poſt lapſum, non ſolùm à peccatis ceſſatio continetur, & eorum deteſtatio, aut cor contritum & humiliatũ, verùmetiam eorundem ſacramentalis confeſsio, ſaltem in voto, ſuo tempore facienda: & ſacerdotalis abſolutio.

Confeſsio.

Nam cùm Sacramentum hoc medicina ſit à ſummo medico Chri-
ſto inſtituta, qui ſanitatem quidem ipſe confert, ſed in ea conferen-
Omil. 2. in Pſalm. 37. da ſacerdotis vtitur miniſterio, quemadmodum etiam Origenes admonet, oportet nos morbum noſtrum coram eo, quo miniſtro Deus in curando eo vtitur, non celare. Fortaſsis enim, inquit, ſicut ij qui habẽt intus incluſam eſcam indigeſtam, aut humoris, vel flegmatis, ſtomacho grauiter et moleſtè imminentia, ſi vomuerint, releuantur: ita etiam ij qui peccauerunt, ſiquidem occultant & retinẽt intra ſe peccatum, intrinſecus vrgentur, & propemodum ſuffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipſe ſui accuſator fiat, dum accuſat ſemetipſum & confitetur, ſimul euomit & delictum, atq; omnem morbi digerit cauſam. Ac ne quis hoc de ea accuſatione confeſsioneq; dictum interpretetur, quæ coram Deo fit, ſubdit mox. Tantummodo circumſpice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuũ. Proba prius medicum, cui debeas cauſam languoris exponere: qui ſciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: qui & condolendi & compatiendi nouerit diſciplinam, vt ita demùm, ſi quid ille dixerit, qui ſe prius & eruditum medicũ oſtenderit & miſericordem, ſi quid conſilij dederit, facias & ſequaris. Si intellexerit & prouiderit talem eſſe languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſiæ exponi debeat & curari, ex quo fortaſsis & cæteri ædificari poterint, & tu ipſe facilè ſanari, multa hoc deliberatione, & ſatis perito medici illius conſilio procurandũ eſt. Neq; diſsimi-

Hierony. in Eccle. 10. lia ſunt, quæ ſcribit Hieronymus, illud enarrans ex Eccleſiaſte: Si momorderit ſerpens in ſilentio, non eſt amplius habenti linguam. Si quẽ, inquit, ſerpens Diabolus occultè momorderit, & nullo cõſcio eum peccati veneno infecerit, ſi tacuerit, qui percuſſus eſt, & non egerit pœnitentiã, nec vulnus ſuum fratri & magiſtro voluerit confiteri, magiſter qui linguam habet ad curandum, facilè ei prodeſſe non poterit. Si enim erubeſcat ægrotus vulnus medico confi-

Aug. ſermo. 66. de tempore. teri, quod ignorat medicina non curat. Et æqualis eius Auguſtinus: Quomodo poteſt medic⁹ vulnus ſanare, quod ægrotus oſtendere erubeſcit? Deus confeſsionem noſtram deſyderat, vt iuſtam

Baſil. in regula Monachorum. ca. 98. habeat cognoſcendi cauſam. Ante quem etiam Baſilius: Confeſsio, inquit, peccatorum hanc habet rationẽ, quam habet vulnus aliquod corporis vel paſsio, quæ medico demonſtranda eſt. Si ergo non omnibus quis vicia vel vulnera corporis ſui reuelat, nec quibuſlibet, ſed ijs tantummodo qui ſummæ peritiæ teſtimoniũ habent, & curæ ac medelę diſciplinam, ita confeſsio peccatorum fieri debet apud eos tantummodo, qui curare hæc præualent, & emendare ſecundũ

Rom. 15. quod ſcriptũ eſt: Vos qui fortiores eſtis, infirmitatem infirmorũ

portate

portate, hoc eſt auferte & exportate per curationem. Et in eodem libro aliquanto antè. Neceſſariũ, inquit, videtur ijs, quibus diſpenſatio myſteriorum Dei commiſſa eſt, confitenda eſſe peccata. Sic enim & ij, qui antiquitus pœnitebāt, inueniuntur apud ſanctos confeſsi eſſe peccata ſua. Scriptum eſt in Euangelio: Quia Ioanni Baptiſtæ confitebantur populi peccata ſua: & in Actis Apoſtolorum Apoſtolis ij qui baptiſabantur. Ex quibus verbis colligere licet, quanta ſit confeſsionis antiquitas, quam à domino inſtitutam eſſe ſcribit Tertullianus, ac Eccleſiæ conſenſus obtinet. Videtur autem illis verbis inſtituta, quibus Petro cæteriſq; Apoſtolis ligandi ſoluendiq;, remittendi retinendiq; peccata, poteſtas à Chriſto conceſſa eſt. Qua vti quemadmodũ potuerint Apoſtoli, vel etiam nunc poſsint eorum ſucceſſores, intelligi non poteſt, niſi prius cognouerint, cuius generis ea peccata ſint, & quæ medicina ſit illis adhibenda. Rectè dicitur à Sapiente: Qui iudicat quod nouit, iuſtitiæ iudex eſt. Verum eſt & illud, quod ex Hieronymo proximè citauimus, quod ignorat medicina, non curat. Cùm itaq; ſacerdos, & iudex vice Chriſti ſit, & medicus ab ipſo conſtitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiuſmodi ſit ignorat, curabit? Deinde verò nõ ſola remittendi, verùmetiam retinendi, neq; ſola ſoluendi, verùmetiam ligandi poteſtas illi data eſt. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid ſoluere debeat, quis ſcire poterit, ſi non fuerit illi vulnus indicatum, ſi peccatum non fuerit manifeſtatum? Ac fatendum quidem eſt, quòd ab ignotis etiam nonnunquàm ſacerdos abſoluit, ſed non ab his tamen, quæ ſciens aliquis proferre nolit, verùm ab ijs, quæ vel peccata eſſe neſcit, vel eorum reminiſci non poteſt. Verum eſt enim quod ait propheta: Delicta quis intelligit? Neq; rarò fit, vt etiã grauia peccata per ignorantiam committantur. Quin & illud ab eodem propheta non ſine cauſa dictum eſt: Ab occultis meis munda me. Quamobrem ad ea manifeſtanda, quæ vel eſſe peccata neſcimus, vel memoria non tenemus, nemo fuit vnquàm obligatus. Non eſt itaq; dubitandum, quin ſicut abſolutio à Deo eſt inſtituta, ita & confeſsio, quæ fit per peccatorum enumerationem, Dei miniſtro ſacerdoti factam. Quæ duo ita ſibi mutuò reſpondent, vt vbi nõ eſt confeſsio, ibi nulla eſſe poſsit abſolutio. Sed ſi quis alium ſcripturarũ locum à nobis exegerit, vbi Chriſtus confeſsionem præceperit, præter ea, quæ per nos adducta ſunt, ad Petrum & ad reliquos Apoſtolos dicta, ab eo viciſsim exigere licebit, vt & ipſe locum oſtendat, vbi primùm eccleſia confeſsionẽ præceperit. Quod cùm graue multis onus videatur, certè nemine præcipiente ſuſceptum à fidelibus vltrò fuiſſe, veriſi-

Cap. 21. Matth. 3. Actor. 19. Tertul. li. 1. de trinitate. *Confeſsionis inſtitutio.* Matth. 16. Matth. 18. Ioan. 20. Prouer. 12. *Abſolutio ignotorũ peccatorum.* Pſalm. 18. Pſal. eodem.

mile non eſt. Quin & illud difficilè eſt creditu, hominis alicuius authoritate ad hanc rem tam grauem fideles adigi potuiſſe. Atqui oſtendi non poteſt, quòd ea fuerit ab Eccleſia inſtituta, cùm ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad hęc vſq; noſtra in vſu ſemper fuerit. Ex quo colligere licet, quòd viua voce proculdubiò fuerit à Chriſto tradita, cuius multo maxima dictorum et factorum pars mandata ſcripturis non eſt. Clemens Petri ſucceſſor hanc Petri doctrinam fuiſſe refert, quam illũ à magiſtro ſuo Chriſto accepiſſe dubium non eſt: vt ſi fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepſerit, non erubeſcat qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri hæc ei qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei & conſilium ſalubre curetur. Quo facilius autem perſpici poſsit, eum de occultis peccatis loqui, ſubiungit hæc verba. Abijcienda prorſus è corde eſt omnis intrinſecus latens amaritudo peccati, ſi qua fortè ex deſiderijs iniquis, velut ex cibis noxijs, congregata eſt. Iam illis verbis: Confitemini alterutrum peccata veſtra: non tam inſtitutam à Iacobo et præceptam ſacramentalẽ confeſsionem, quàm eam, quę pridem inſtituta eſſet & præcepta, promulgatam, rectè viri quidam pij & docti exiſtimauerunt. Neque mouere quenquam debet vox hæc alterutrum, vt putet eam ad ſacramentalem confeſsionem, quæ ſacerdoti fit, referri non poſſe. Vir fuit excellens & doctrina & vitæ ſanctimonia Hugo de ſancto Victore Bernardi æqualis: is cùm adduxiſſet hunc Iacobi locũ: Quid eſt, inquit, alterutrum? Ac mox reſpondet: non ſolum homo Deo, ſed inter vos alter alteri, homines hominibus, oues paſtoribus, ſubiecti prælatis, ij qui peccata habent, ijs qui peccata dimittere poteſtatem habent. Et certè communis hoc loquendi mos obtinet, vt dicatur aliquando ab Epiſcopo, ſiue eius Vicario, Confiteare cui vis. Quæ tamen verba non ita accipiuntur, quaſi non ſacerdotibus etiam confitendi poteſtas permiſſa ſit: verùm illud concedi verbis ijs videtur, vt non proprio ſacerdoti, cui iure tenetur, verùm cuicunq; velit alij, modò ſacerdoti, confiteri poſsit. Inter opuſcula quæ adſcribuntur Auguſtino, extant etiam duo de viſitatione infirmorum. In eorum altero ſcribit his verbis. Sunt quidam, qui ſufficere ſibi ad ſalutem autumant, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, quem nullius latet conſcientia, ſua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubeſcunt ſiue dedignantur oſtendere ſe ſacerdotibus, quos tamen inter lepram, & lepram diſcernere per legiſlatorem conſtituit dominus. Sed nolo vt ipſa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri coram domini vicario, tabeſcens præ rubore, vel ceruicoſus præ indignatione. Nam ipſius humiliter ſubeundũ eſt iudicium, quem dominus ſibi non de-

Clemens epiſt. 1.

Iacobi 5.

Hugo lib. 2. de ſacramẽtis, parte 14. capit. 1.

Aug. cap. 4.

Deut. 17.

non dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges ſacerdotem, & fac ipſum conſcientiarum tuarum penitus participem. Nolo ſeducat te ſomniantiū illa ſuperſtitio, quæ in viſitando confirmat, quia ſaluat ſacerdote inconſulto ad Deum peccatorum confeſsio. Nos autem non denegamus, quin ſit ad Deum frequenter conferenda peccatorum confeſsio: Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos ſuos ad petram, petra autem Chriſtus eſt: Sed teſtamur, & teſtatur illud ſana doctrina: Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius eges ſacerdotis, qui mediator ſit ad Deum tuum, ſalubri iudicio. Alioqui & ſub lege & ſub gratia, Ite & oſtendite vos ſacerdotibus, reſponſum domini quomodo conſummaretur? Confitemini alterutrum peccata veſtra quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter Dei vice presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipſe tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoq; diligens Auguſtini ſectator, verba hæc Iacobi itidem de ſacramentali confeſsione interpretatur, quam eſſe neceſſariam cùm alio quodam in loco, tum in libro quinquaginta omiliarū, teſtatur Auguſtinus, dicens: Qui poſt vxores veſtras vos illicito concubitu maculaſtis, ſi præter vxores veſtras cum aliqua concubuiſtis, agite pœnitentiam, qualis agitur in eccleſia. Nemo ſibi dicat, occultè ago, apud Deum ago, nouit Deus qui mihi ignoſcit, quia in corde ago: Ergo ſine cauſa dictum eſt: Quæ ſolueris in terra, ſoluta erunt in cœlo? ergo ſine cauſa ſunt claues datæ Eccleſiæ Dei? fruſtramus Euangeliū Dei, fruſtramus verba Chriſti, promittimus vobis quod ille negat, nónne vos decipimus? Sed hæc de neceſsitate, vtilitateq; confeſsionis, aut re, aut ſaltem voto, deq; eo quod à Chriſto ſit inſtituta, dicta ſufficiant. Cæterùm confeſsioni reſpondet abſolutio. Ac illa quidem præcepta eſt omnibus, ſiue ij è clero ſint, ſiue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & ſoluendi, ſicut ab Ambroſio quoq; ſcriptum legimus, permiſſum eſt ſolis ſacerdotibus. Quamobrem craſſus eſt error eorum, qui dicunt non magis abſoluere ſacerdotem, aut epiſcopum, aut Papam, quàm vel mulierem, vel puerū (addere debebant pſitacum quoq;, nam & is æquè vt puer aut mulier doceri poteſt vt dicat, ego te abſoluo) At non ita Ioannes Chryſoſtomus, vir non doctrina magis, quàm vitę ſanctitate cōſpicuus, qui vel hoc nomine ſacerdotij dignitatem cuiuis alteri anteferendam eſſe cenſet, quòd terreſtres dignitates habent quidem vinculi poteſtatem, ſed in corpora tantum: At ſacerdotum vinculū ipſam etiam animam attingit, atq; ad cœlos vſq; peruadit, vſq; adeò, vt quæcunq; infernè ſacerdotes confecerint, illa eadem Deus ſupernè rata habeat, ac ſer-

Pſalm. 136.
1. Cor. 10.
Lucæ 17.
Iacobi 5.
Beda in Iacobum.
Aug. omil. 49.
Matth. 19.
Matth. 16.
Abſolutio ſacerdotis eſt.
Rom. 3.
Ambroſius Li. 1. de pœnitentia. ca. 2.
Chryſ. lib. 1. de ſacerdotio.

uorum ſententiam dominus confirmet. Quam poteſtatem non modò nullis regibus & principibus, verùm ne ipſis quidem angelis aut archangelis datam eſſe dicit. De qua Hilarius quoq; Petrum alloquens ita dicit: O in nuncupatione noui nominis felix eccleſiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quę infernas leges & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret: ô beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium præiudicata authoritas fit in cœlo, vt quæ in terris aut ligata ſint aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem obtineant & in cœlo. Ex quibus verbis illud ſimul diſcere poſſumus, quæ ſit abſolutionis vis, neq; enim hoc eſt abſoluere, quod nonnulli ſomniant, abſolutum oſtendere, ſed quod dixit Chriſtus peccata remittere, ſimul etiam à pœnis quæ illis debentur ſoluere. Quod prius in terris quàm in cœlis fieri etiam Cyprianus indicat dicens: Cùm permiſerit ipſe qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cœlis ligata eſſent, ſolui autem poſſent illic, quæ hic prius in eccleſia ſoluerentur. Quos ſequutus Bernardus de Petro ſcribens, ait, quòd claues regni cœlorum tam ſingulariter accepit, vt præcedat ſententia Petri ſententiam cœli. Ac ipſe quidem hoc authoritate ſua Deus efficit, ſed in ea tamen re miniſterio ſacerdotis vtitur. Itaq; quicquid eius ſacerdos facit, non ſua propria, ſed à Deo ſibi conceſſa poteſtate facit. Hunc errorem notaſſe videtur Ioannes Chryſoſtomus his verbis. Corporis lepram purgare, ſeu verius dicam non purgare quidem ſed purgatos probare, Iudęorum ſacerdotibus ſolis licebat: Neq; neſcis quanta cum ambitione, quanto cum ſtudio ac concertatione ſacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò noſtris ſacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt. Ante quadringentos plus minus annos fuerunt, qui abſoluere interpretarentur, abſolutos oſtendere. Sed eos viri pij & docti, Hugo, & Richardus de ſancto Victore grauiter admodum reprehendunt. Ille quidem his verbis: Non dicit quodcunque ſolueris, hoc eſt, vt illi aiunt, ſolutum oſtenderis, fuit ſolutum, ſed erit ſolutum: quia ſententiam Petri non præcedit, ſed ſubſequitur ſententia cœli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod commune fuerit hoc omnibus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, quoniam omnibus ipſis dictum eſt: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis, &c. continenter ſubdit: Vbi dixit, Si oſtenderitis fuit? Nuſquam dixit hoc: ſed dixit, Si feceritis erit. Richardus autem etiam acrius: Extat, inquit, quorundam de poteſtate ligandi atq; ſoluendi ſententia, vt ridenda videatur potius, quàm refellenda. Putãt enim & prædicant,

Canone 16. in Matth.

Abſolutio quid ſit.

Cypri. lib. 1. epiſt. 2. ad Cornel.

Bern. ſerm. 1. in die Petri & Pauli.

Chryſ. lib. 3. de ſacerdotio.

Hugo lib. 2. de ſacramentis parte. 14. cap. 8.

Ioan. 20.

Richard. ca. 12. de poteſtate ligandi & ſoluendi.

dicant, ſacerdotes non habere poteſtatem ſoluendi & ligandi, ſed oſtendendi homines eſſe ſolutos ſiue ligatos. Sed nunquid dominus dicit: Quodcunq; ligatum oſtenderis, erit ligatum, & quodcunque ſolutum oſtenderis, erit ſolutum? Non oſtendendi aliquem ligatū aut ſolutū, ſed ipſa ligandi ſoluendiq́; poteſtas ſacerdotibus à Chriſto data eſt, quæ clauium nomine appellatur. Scimus autem, quòd clauis inſtrumentum eſt, quo oſtium aperitur & clauditur. Regni autem cœlorum oſtium per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pœnæ reatum. Clauium itaque nomine poteſtas ſignificatur, qua obſtaculum eiuſmodi remouetur. Hæc poteſtas eſt in ſumma trinitate per authoritatē, vt rectè penes illam dicatur eſſe clauis authoritatis: in Chriſto homine fuit hæc poteſtas ad remouēdum prædictum obſtaculum per meritum paſsionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire, & ideò dicitur à quibuſdam habere claues excellentiæ: Quoniam verò ex latere Chriſti dormientis in cruce ſacramenta fluxerunt, quibus Eccleſia fabricata eſt, ideò in ſacramentis Eccleſiæ manet efficacia paſsionis: propterea miniſtris etiam Eccleſiæ, qui ſunt diſpenſatores ſacramentorum, aliqua poteſtas ad prædictum obſtaculum remouendum eſt collata, non propria, ſed diuina virtute, & merito paſsionis Chriſti: & hæc poteſtas metaphoricè clauis Eccleſiæ dicitur, quæ eſt clauis miniſterij. Clauis authoritatis eſt penes Deum trinum & vnū: clauis excellentiæ penes Chriſtum hominem, cuius paſsionis merito, quæ clauſa fuerat anteà, nobis ianua regni cœleſtis eſt aperta. Clauis miniſterij eſt penes ſacerdotes, qui poteſtate vtuntur ligandi & ſoluēdi ſibi à Chriſto conceſſa. Sed hac de re ſatis.

Claues regni cœl.

DE SATISFACTIONE.

Cap. XLVIII.

TERTIA pœnitētię pars eſt ſatisfactio: quam ſi quis malit ſequelā appellare, nulla eſt litigandi cauſa. Nam quę præcedebat olim abſolutionem, nūc ſequi plerumq; conſueuit. Fit autem ſatisfactio per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitę exercitia: non quidē pro pœna æterna, quę vel ſacramento, vel ſacramenti voto vna cū culpa remittitur, verùm pro pœna tēporali, quę vt ſacrę literę docēt, non tota ſemper (vt in

Satisfactionis opera & efficacia.

baptiſmo

baptiſmo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati, ſpiritum ſanctum contriſtauerunt, & templum Dei violare non ſunt veriti. Diximus initiò cùm de ſacramentis agere cœpiſſemus, quòd baptiſmus fidei, confirmatio ſpei, Euchariſtia charitatis eſt ſacramentum, pœnitentia verò refertur ad iuſtitiam, maximè in ea parte quæ dicitur ſatisfactio, quæ videtur iniuriæ illatæ quædam eſſe recompenſatio. Iam enim baptiſatis non perinde facilis, neque tam liberalis & gratuita via patet ad miſericordiam diuinã, quàm fuit ipſis baptiſmus, quem qui ſuſcipiunt, nulla requiritur ab eis ſatisfactio. Contrà aũt eſt in hoc pœnitentię ſacramento. Quantò enim grauius peccat homo fidelis per baptiſmum Chriſto ſemel incorporatus, tanto maior illi difficultas impendet in miſericordia diuina impetranda: Vt iure merito Ioannes Damaſcenus verè laborioſum baptiſmum, pœnitentiam appellauerit. Iuſtum itaq; eſt, vt ipſe à ſe peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod ſcriptum eſt: Pro menſura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quantum ſe glorificauit & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Si magnus eſt lapſus tuus, dicit Chryſoſtomus, maior ſit lachrymarũ tuarũ torrens. Et æqualis eius Euſebius Emiſenus: Nõ putemus tam facilè remitti poſſe iniuſta ſemel crimina, & profundo vulnere in animæ ipſius impreſſa viſceribus. Multo opus eſt fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad ſanandos ipſius cordis dolores. Tota inſiſtendũ eſt ſpiritus contritione, vt vetuſta mala tanquàm ſagittæ de conſcientia euellantur. Non ſufficit ſummis labijs dicere: Peccaui: parce: remitte. Saul dicebat, Peccaui, ſed nõ obtinuit illam veniam, quã Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confeſsionem nuda magis verba, quàm veri gemitus exprimebant. Quia non compenſabat magnitudinem criminis lenta humiliatio ſupplicantis. Non leui agendũ eſt contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Nec tranſitoria opus eſt ſatisfactione pro malis illis, propter quæ paratus eſt ignis æternus. Et iterũ omilia decima: Ieiunia ac vigilię, ac ſanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, ſed maculata corda purificãt, membris ſubtrahunt fortitudinem, ſed conſcientijs addunt nitorẽ. Nihilominus de contritione animi redimuntur crimina voluptatũ. Per durę crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. At ſic mortificatione præſenti, futuræ mortis ſententia pręuenitur, et dum culpę author humiliatur, culpa cõſumitur, dumque exterior afflictio voluntariæ diſtrictionis infertur, tremendi iudicij offenſa ſedatur, & ingentia debita labor ſoluit exiguus, quæ vix conſumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo cauſam

Damaſ. Lib. 4. ca. 10. ſuæ Theologiæ.

Deuter. 25.
Apoca. 18.

Chry. Omil. 22. ad populum Antiochenum.

Euſeb. omi. 5.

ſalutis

ſalutis noſtræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere ſolent medici, ſi læſura aliqua vel querela in prima corporis cute ſentitur, curatio medicamēti blandioris apponitur: ſi verò in oſsibus vulnus abſconditum, aut in viſcera profunda immerſum eſt, auſteriorem & fortiorem poſcit vis occulta medicinam, vt vlceris magnitudo aut ſectione, aut exuſtione ſupercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio eſt in ægritudine hominis interioris adhibenda, ſi leuia ſunt fortaſſe delicta. Verbi gratia: Si homo vel in ſermone, vel in aliqua reprehenſibili voluptate, ſi oculo peccauit, aut corde, verborū & cogitationum maculæ quotidiana oratione curandæ, & priuata compunctione tergendæ ſunt. Si verò quiſquam conſcientiā ſuam intus interrogans, facinus aliquod capitale commiſerit, aut ſi fidem ſuam falſo teſtimonio expugnauerit, ac ſacrū veritatis nomen periurij temeritate violauerit: Si veram baptiſmi tunicam cœno commaculati pudoris infecerit, ſi in ſeipſo nouum hominem nece hominis occiderit, ſi per augures & diuinos atque incantatores captiuum ſe diabolo tradiderit: hæc atq; huiuſmodi commiſſa, expiari penitus communi & mediocri, vel ſecreta ſatisfactione non poſſunt, ſed graues cauſæ, grauiores & acriores publicas curas requirūt, vt qui cum plurimorum deſtructione ſe perdidit, cum plurimorum ædificatione ſe redimat. Homo enim ſeipſum decipit, ſi quum in medullis feruere ſibi ſentiat morbū, per ſuperficiem corporis molle deducat vnguentū. Sic & Theodoritus in præclaro illo libello, quem inſcripſit diuinorum decretorum epitome. Sunt ergo medicabilia etiam quæ poſt baptiſmū fiunt vulnera, medicabilia autem non, vt olim per ſolam fidem data remiſsione, ſed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborē, facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non ſic affecti ſunt, eos nec admittere quidē didicimus, nec diuina ſunt eis manu impartienda. Nolite, inquit, ſanctum dare canibus, nec margaritas porcis. Fit autem eiuſmodi ſatisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiandā, hæc enim ſatisfactio ſoli Chriſto tribuenda eſt. Solus ille factus eſt propiciatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris tantum, verùm & totius mundi. Solus ille mortem moriendo deſtruxit, per eam pro peccatis noſtris abundè ſatisfecit, per eam patri ſuo cœleſti nos reconciliauit. Non de hac itaque ſatisfactione nunc loquimur, ſed de ea quę in ijs maximè pœnitentię fructibus conſiſtit, quos iuſtitiæ nomine Chriſtus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemoſyna, ſiue à nobis ea ſuſcepta, ſiue per parochos noſtros ſacramentorumque diſpenſatores nobis iniuncta ſit: quæ cùm ex fide & charitate peragitur, peccatorum cauſas excindit, peccati

Theodo. ca. de pœnitentia.

Matth. 7.

1. Ioan. 6.

Matth. 6.

reliquijs

reliquijs medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat, denique & in exemplũ adhibetur. Eſt quidem ita, quod Chriſtus pro peccatis noſtris abundè ſatisfecit, pro nobis tot cruciatus, ac mortẽ etiam ipſam perferendo: ſed num ideò paſſus eſt? num ideò ſatisfecit, vt nos nihil iam patiamur, nihil faciamus pro peccatis noſtris, poſteaquàm ſemel à gratia illa exciderimus, quam, illi commortui, per baptiſmũ conſequuti fueramus? Quin ille nobis exemplũ dedit potius, vt eius veſtigia ſequamur, vt ſicut ipſe tulit crucem ſuam, carnem noſtrã indutus, verùm ab omni peccato prorſus immunis, ita & nos tot peccatis contaminati, tollamus & ipſi crucem noſtrã. Hoc eſt quod nos admonet dicens: Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Explicans illa verba Samuëlis ad Saulem Gregorius: Ecce quod remãſit, pone ante te. Remanſit quidem, inquit, quia non omnia noſtra Chriſtus expleuit. Per crucem quidem ſuam omnes redemit: ſed remanſit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò reſiduum viderat qui dicebat: Si compatimur & conregnabimus. Quaſi dicat: quod expleuit Chriſtus, non valet, niſi ei, qui id quod remãſit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apoſtolus dicit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplũ, vt ſequamini veſtigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ deſunt paſsionum Chriſti in corpore meo. Dicit hic aliquis: Quid ergo mihi contulit crux Chriſti, ſi nihilominus opus eſt aſsiduè portare me crucem propriam, quaſi illa non ſuffecerit? Multũ adeò contulit. Nullus enim eſſet noſtræ crucis vſus, neque fructum ex ea caperemus vllum, niſi Chriſti crux præceſsiſſet, cuius merito valet noſtra crux, quicquid valet. Ad eundem modũ & ſatisfactionis noſtræ pro peccatis nulla eſſet prorſus vtilitas, niſi Chriſti ſatisfactio præceſsiſſet, per cuius mortem & ſanguinem efficacia redduntur, & Deo grata, quæ fiunt à nobis in ſatisfactionem pro peccatis noſtris. Quòd ergo prodeſt nobis noſtra ſatisfactio, non aliter prodeſt, niſi virtute, merito, & efficacia Chriſti paſsionis, quę fons & fundamentum eſt omnium bonorum operũ noſtrorum, quæ iam nõ noſtra magis ſunt, quàm eius qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, Chriſti. De quo dicit Propheta: Dñe, oĩa opera noſtra operatus es in nobis. Hunc itaq; paſsionis, crucis & ſanguinis Chriſti fructum habemus, quòd quæ opera noſtra quãlibet in ſpeciẽ bona, nihil nobis anteà fuerãt profutura, ea poſteaquàm Chriſti ſanguine tincta ſunt, prodeſſe nobis incipiunt ad placandam iram Dei, & ad ſatisfaciendum pro peccatis noſtris. Noluit Chriſtus paſsionem & mortem ſuam operculũ eſſe turpitudinis & aſylum iniquitatis noſtrę, vt quoniã ille ſatisfecit

Satisfactionis vſus.

1. Pet. 2.

Matth. 16.

Greg. Li. 4. in librũ Regum. cap. 4. 1. Regum 9.

Satisfactionis vis à Chriſto.

Eſai. 26.

pro

pro nobis, licere nobis exiſtimemus, vt deinceps ventri iam liberè ſeruiamus, in omni peccatorũ cœno volutemur, atq; omnia quæ libido noſtra fert faciamus. Non propterea paſſus eſt, nõ propterea ſatisfecit pro nobis: ſed ſicut Petrus docet, ideò peccata noſtra, hoc eſt, pœnam nobis pro peccatis noſtris debitam, ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum crucis, vt peccatis mortui, non modò non peccemus deinceps, verùmetiam iuſtitiæ viuamus, & exhibeamus nos Deo tanquàm ex mortuis viuentes, vt ſicut exhibuimus anteà membra noſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita deinceps exhibeamus membra noſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, ne tanti redemptoris mortem & ſanguinem, quo ſumus à peccatis noſtris abluti, pro nihilo habuiſſe videamur. Et hoc eſt, quod nos ſatisfactionem vocamus, exhibere membra noſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, ſicut anteà exhibuimus ea ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: vt fiat illud quod eſt apud Prophetam, Sicut fuit ſenſus veſter vt erraretis à Deo: decies tantum iterum conuertentes requiretis eum. Hoc eſt enim ſatisfacere, quantum offendiſti Deum peccando, tantum dare operam, vt eum tibi placatum reddas, non tantum à peccatis abſtinendo, verùmetiam indebita quędã bona opera faciendo: vt quoad eius fieri poſſit, infectum reddere coneris, quod perperam factum eſt, & præcedentis vitæ ſtudia in diuerſum mutes. Qui furabatur iam nõ furetur, dicit Paulus, magis autẽ laboret operando manibus quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſsitatem patienti. Non furari eum qui furatus anteà fuerat, ſed honeſtis operibus ſe alere, eſt reſipiſcentiæ: Suis verò laboribus etiam indigenti victum parare, ſatisfactionis eſt: non illius qua dominis ablata reſtituuntur, nam hæc reſtitutio vocari propriè conſueuit, ſed huius, quam veræ pœnitentiæ partem eſſe dicimus. Quamobrem Chriſtianus homo non ſolùm aliena non tollere iubetur, ſed & de labore ſuo penuriam patientibus ſubminiſtrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abſtulerat, & de cætero theſauriſet ſibi in futurũ. Quid enim magnum, aut cuius meriti eſt ab alienis temperare? Faciunt hoc etiam ethnici viri boni: illud verò ad meritũ proficit, cùm quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit ſatisfactio Zachæi, qui verè, & ex animo pœnitens dixit: Ecce dimidium bonorũ meorum Domine do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: Quę tam grata Chriſto fuit, vt mox ei diceret: Hodie ſalus huic domui facta eſt. Ad talem ſatisfactionẽ inuitat nos Ambroſius, dicens: Nos quoq; ſi tam graue peccatum fuerit, vt minimè ſolis fletibus abluatur, addamus miſericordiæ oleũ, acrimoniamq; ieiunij.

1. Pet. 2.
Rom. 6.
Baruch. 4.
Epheſ. 4.
Lucæ 19.
Ambr. ſerm. 15.

V Nullum

Nullum enim tam graue delictum eſt, quod non purgetur abſti-
Eccleſ. 3. nentia, eleemoſynis extinguatur. Ait enim ſanctus Propheta, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccata. Magna eſt ergo eleemoſyna, quæ ardentium criminum globos, beneuolentiæ ſuæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum, vt quamuis offenſus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemoſynis, quem diſpoſuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodo, dum compellitur pro actibus noſtris mutare ſententiam, & in vno eodemq; homine nunc ſeueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus eſt cùm benè agimus, iudex noſter eſt cùm peccamus. Compellitur ergo operibus noſtris dominus, vt nobis miſericordiam ſuam largiatur: atque ideo ipſe in Euangelio
Matth. 11. ſancto dicit: A diebus Ioannis Baptiſtæ regnum cœlorum cogitur. Hinc perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quantum ei ſatisfactioni tribuat Ambroſius, quæ fit per ieiunium & eleemoſynam. Neq; verò ſolus ille. Nam & Baſilius, Per ieiuniũ, inquit, ſatiſfacite Deo. Et Euſebius Emiſenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hic redimi poſſunt per emendationem prioris vitæ, per eleemoſynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis caſtitatem, per exercitia iuſtitiæ & miſericordiæ. Nullus eſt ſanctorum, qui non idem cum ipſo ſentiat. Eſt autem admirabilis eorum cœcitas, qui nõ verentur affirmare, per hæc opera ſatisfactoria meritis & ſatisfactioni Chriſti derogari. Nonnè ſicut ille pro peccatis noſtris copioſè ſatisfecit, ita copioſè quoque nos ab illis redemit, perfectè nos patri ſuo reconciliauit, omnia peccata noſtra pertulit in corpore ſuo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternam? Atqui non obſtantibus ijs, fatenturiſti, qui nihil iudicio ſuo non tribuunt, atq; illud Eccleſiæ totius iudicio anteponunt, naſci nihilominus paruulos iræ filios, & niſi baptizati fuerint, condemnari: quin & adultos vt iuſtificentur, et fide & baptiſmo opus habere: iuſtificatis autem, præcepta decalogi, lapſis pœnitentiam interiorem eſſe neceſſariam. Si nihil derogat pleniſſimę Chriſti ſatisfactioni fides, ſi nihil derogat baptiſmus, ſi nihil derogat interior pœnitentia, cur ſecus iudicant de exteriore pœnitentia, quæ interioris index
Matth. 6. eſt, deq; ijs operibus, quæ Chriſtus ipſe, qui eſt iuſtitia noſtra, iuſtitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur: quæ tamen & ipſa, quod iam toties admonuimus, non aliundè precium habent, quàm ex Chriſti ſanguine, quo reſperſa ſunt: ad quem ſi referantur, non poſſunt Deo grata non eſſe. Quemadmodum rurſus
Eſaiæ 64. ſi quis alio referat, nihil aliud ſunt omnes iuſtitiæ noſtræ, quàm

Baſil. in 1. oratione de laudibus ieiunij.

pannus menſtruatæ. Verùm & illud ineptum eſt, quòd propterea ſatisfactionem reijciendam putant, quòd nomen hoc in ſcripturis non reperiri dicant. Non diſsimili ratione reijciebant vocem homouſion Ariani, quòd eam in ſcripturis non reperiri dicerent. Ac fuit hoc proprium & perpetuum hæreticorum, vt nihil reciperent, quod in ſcripturis non eſſet: quemadmodum fuſius à nobis anteà ſcriptum eſt. Quaſi verò de nomine magis, quàm de re laborandũ ſit. Atqui reperitur ipſa res. Quid enim aliud ſibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciendos hortatur Ioannes? Quid aliud ſibi vult, quod annunciabat Paulus, vt pœnitentiã agerent & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? Quid aliud hæc ſignificãt, quàm eam, de qua nunc loquimur, ſatisfactionem? Dignos fructus pœnitentiæ facimus, dicit Chryſoſtomus, ſiue quiſquis ille fuit author operis imperfecti in Matthæum, cùm commiſsis peccatis aduerſa facimus. Aliena rapuiſti, incipe donare propria: longo tempore fornicatus es, à legitimo quoq; coniugij vſu ſuſpendere, ac perpetuam continentiam paucorum dierum caſtitate ſæpius meditare: iniuria vel opere quenquam vel ſermone affeciſti, refer benedictionis verba: conuicijs te percutientem, nunc officijs, nunc beneficijs placare contende. (Neq; enim vulnerato ſufficit ad ſalutem ſpicula de corpore euellere, ſed etiam remedia vulneribus oportet adhibere.) Delicijs anteà & temulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrumq; compenſa, vt famẽ ſuperes imminentem: Vidiſti impudicis alienum decorem oculis, fœminam omnino iam non videas, maiore tactus cautione poſt vulnera. Cyrillus verò Hieroſolymitanus, dignos pœnitentię fructus intelligi vult illud, quod ab eodem Ioanne Baptiſta dicitur: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Vis, inquit, fieri particeps gratiæ ſpiritus ſancti, & non dignaris cibo ſenſibili pauperes. Magna petis, parua communicare non vis. Quam illius interpretationẽ ſequitur etiam Auguſtinus. Præclarè Gregorius Niſenus, peccatorem pœnitentem cum ægroto morbo ſuo remedium adhibente comparat. Non eſt conſentaneum, inquit, vt qui ſe ægrotare confitetur, eadem victus ratione vtatur, qua vtuntur illi, qui proſpera ſunt valetudine. Quod cùm pluribus verbis demonſtraſſet, tandem ad peccatorem conuerſus, Tu verò, inquit, cuius animus æger eſt, cur non ad medicum properas? cur non ei confitendo morbum oſtendis tuum? Quid pateris, vt depaſcatur, vt ſerpat, vt inflammetur? Tandem aliquando reſipiſce, & teipſum noſce. Deum offendiſti: Procuratorem tuum irritaſti: eum qui & præſentis vitæ poteſtatẽ habet, & futuræ domi-

Satisfactio an in ſcriptura fundamentum habeat.

Matth. 3.

Actor. 26.

Chryſ. omil. 10. operis imperfecti.

In Catecheſi 4.

Serm. 50 de tempore

Gre. ĩ oratione ad eos qui durius alios iudicant.

nus ac iudex eſt. Delicijs indulgens in morbum delapſus es, eum inedia & ieiunijs cura. Animus laborat incontinentia, adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrem incidiſti, liberalitate & eleemoſyna depellatur: hæc enim eſt nimium expletæ mentis curatio. Læſit te rerum alienarum direptio, quæ rapta ſunt ad proprios dominos reuertantur: mendacium te proximè duxit ad interitum, veritatis ſtudio periculum euitetur. Quid autem aliud eſt ſatisfacere, quàm quod his verbis exprimitur, quodq́; Ioannes admonuit, dignos pœnitentiæ fructus facere? Quem locum de hoc genere ſatisfactionis

Omil 41. & 80. ad populum Antiochenum. Baſil in ethicis, & in regulis contradictionib. quæſt 287. Auguſtin. li. 21. de ciuitate Dei cap. 27. & ſerm. 50. cap. 66. Greg omil. 20. Iſichius li. 4. in cap. 14. Leuit. Druthmar. in cap. 3. Math. Irenæus lib. 3 cap. 35. Cyp. tractat. 5. de lapſis.

rectè intelligi, non modò Ioannes Chryſoſtomus, verùmetiam Baſilius, Auguſtinus, Gregorius, Iſichius, Chriſtianus Druthmarus, & alij ſcriptum reliquerunt. Irenæus de primō parente noſtro ſcribit in hunc modum. Per ſuccinctorium in facto oſtendit ſuam pœnitentiam, folijs ficulneis ſemetipſum contegens, exiſtentibus & alijs folijs multis, quæ minus corpus eius vexare potuiſſent: condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conterritus amore Dei, & retundens petulantem carnis impetum: velut tale quid ſignificans, quoniam quam habui à ſpiritu ſanctitatis ſtolam, amiſi per inobedientiam, & nunc cognoſco, quoniam ſum dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præſtat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo loco licet illud colligere, etiam in paradiſo quodam genere ſatisfactionis primum parentem noſtrum vſum eſſe. Cyprianus quoq; lapſos ad ſatisfactionem inuitat his verbis: Ne ceſſet, inquit, in agenda pœnitentia atq; in domini miſericordia deprecanda, ne quod minus eſſe in qualitate delicti videtur, in neglecta ſatisfactione cumuletur. Confiteantur ſinguli quæſo fratres delictum ſuum, dum adhuc qui deliquit in ſeculo eſt, dum admitti cōfeſſio eius poteſt, dum ſatisfactio & remiſſio facta per ſacerdotem, apud Dominū grata eſt. Conuertamur ad Dominum tota mente, & pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes, Dei miſericordiam deprecemur: illi ſe anima proſternat, &c. modumq́; ſatisfaciēdi pluribus verbis poſteà perſequitur. Quòd autem ſemel & iterùm admonuimus, ſatisfactionem hanc nō ita velimus accipi, quaſi culpæ propitiatoria, & æternæ pœ-

Eſai. 53. 1. Ioan. 2.

næ ſit abolitoria: ſoli Chriſto tribuendum eſt hoc, ſolus eſt ille qui delet iniquitates noſtras, ſolus eſt ille qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, ſolus eſt ille qui mortem æternam moriendo deſtruxit.

Pœnā nō ſemper cū culpa ſimul remitti. Pſalm. 88.

Sed ſolet Deus in hac vita temporariam pœnā æternæ loco peccatis noſtris infligere. Sic enim ait per Prophetam: Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, miſericordiam

cordiam

cordiam autem meam nō diſpergam ab eis. Qui locus nō obſcurè indicat, quòd quam pœnam cōminatus eſt dominus, ea non ad internecionem, ſed ad correptionem vti voluerit. Multa in ſcripturis eius rei exempla reperire licet. Remiſſum eſt peccatum diffidentiæ Moyſi & Aaron, non tamen eſt remiſſa pœna temporaria: neq; enim ingreſsi ſunt in terram promiſsionis. Hoc de reliquo populo Iſraël: hoc de Maria ſorore Moyſi: hoc de Dauid rege factū legimus: quibus omnibus remiſsis peccatis, non ſunt remiſſę pœnę temporariæ: Quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemoſyna Deum nobis placatum reddere conamur, ſicut Niniuitas, ſicut Ezechiā, ſicut Achab, & alios feciſſe legimus. Hoc eſt, quod ab Eucherio Lugdunenſi Epiſcopo ſcriptum eſt: Si peccatum Dauid tam deteſtabile dominus tranſtulit, quid eſt quòd omnia, quæ de eodem peccato per Prophetam ei à domino dicta ſunt, poſtmodum tolerauit? ſed proculdubiò dominus delet illud: ſed ſine vltione non deſerit: Aut enim ipſe hoc homo in ſe pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquàm igitur peccato parcit, quod nullatenus ſine vindicta dimittit. Sic ēm Dauid audire poſt conuerſionem meruit: Dominus tranſtulit peccatum tuum: tamē & multis poſt cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum quem perpetrauerat exoluit. Si nos ſalutis vnda à culpa primi parentis abſoluit, ſed tamen reatum eiuſdem culpæ diluentes, abſoluti quoque, adhuc carnaliter obimus: quia delicta noſtra, ſiue per nos, ſiue per ſeipſum reſecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim ſuis iniquitatum maculas ſtudet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod iiſdem propè verbis in moralibus à Gregorio ſcriptum legimus, qui fuiſſe videtur ducentis plus minus annis poſterior. Qui verò fuit proximus Apoſtolorum temporibus Iuſtinus philoſophus, quęrit, Cum omniū regum Iſraëlitarum & Iudæorum ardentiſsimum religionis ſtudium præſtiterit Ioſias, quî factum ſit, quod gentili gladio vitam violenter poſuerit? Ac reſpondet, hoc ideò factum eſſe, quia non obtemperauit Hieremiæ præcepto, qui denunciauerat ei iuſſu Dei, ne exiret obuiam Ægypti regi in prælium. Vt igitur eum purum à peccatis ex vita reciperet dominus Deus, proptereà permiſit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedientię, ad docendum in poſterum homines, ne Prophetis non obediant: tum etiam ad docendum quid ſit illud: ſi iuſtus ægrè ſeruatur, improbus & impius vbi comparebit? Verùm & Auguſtinus contra Fauſtum ſcribens, in eadem eſt ſententia: Qui rectè colligit, ſi dimiſſa culpa nullus reliquus eſſet ad pœnam reatus, quòd neque mortuus Adam, neque fuiſſet

Numer. 11. Numer. 14. Numer. 20. 1. Reg. 12. Ionæ 3. Eſai. 38. 3. Reg. 2. Euch. in lib. 2. Regum. cap. 8. 2. Reg. 1. Gregor. lib. 9. cap. 27. Iuſt. in quęſt. ad orthodoxos, quæſt. 79. Aug. de pec. mer. & remiſs. lib. 2. cap. 34.

aliјs miſeriјs & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, po-
Sapien. 10. ſteaquàm, teſte Salomone, eduxit eum Deus à delicto ſuo. Quin &
nos morti & multis aliјs ærumnis huius vitę ſubiecti nõ eſſemus,
poſteaquàm originale peccatum nobis in baptiſmo remiſſum eſt,
ſi omnes in vniuerſum pœnę inflictę pro peccatis ſimul cum cul-
pa delerentur. Cæterùm videre licet, quòd ipſi ſibi non conſtant,
quodq́; ipſi ſecum pugnãt, qui volunt dimiſſa culpa ſimul dimitti
pœnam omnem, etiam temporariam. Cùm enim agunt de pecca-
to originali, quod aliena voluntate contraximus, ſic nobis illud
remitti per baptiſmum aſſeuerant, vt concupiſcentia carnis, quæ
pœna ipſius eſt, ſemper nihilominus in nobis maneat, neque vlla
ſatisfactione, etiam Chriſti, poſsit impediri, quominus propriè
ſit peccatum. Intereà tamen illi ipſi ex his ſceleribus & flagitiјs,
quæ re ipſa voluntariè patrantur, nullum ſequi reatum conten-
dunt, qui non ſimul cum ipſis per ſatisfactionem Chriſti deleatur,
vno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc eſt aliud,
quàm peccatum originis grauius facere, quàm actuale? & pœni-
tentiam vel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata
exiſtimare, quàm baptiſmum? Quæ quàm ſint abſurda, quis eſt
1. Cor. 11. qui non videat? Indicat hoc etiam ille Pauli locus: Quòd ſi noſ-
metipſos diјudicaremus, non vtique iudicaremur, ita demùm fo-
Ad virginē lapſam, ca. 8 re, ſicut etiam ab Ambroſio traditum eſt, vt nobis parcat Deus,
Lib. de pœnitentia. ſi nobis ipſi non pepercerimus. Hoc Tertullianus quoque teſta-
tur dicens: Inquantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus
Paræneſi ad pœnitentiam (crede) parcet. Quem ſequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, per
fidem Eccleſiæ, fratres, per ſolicitudinem meam, per communes
omnium animas obteſtor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne
pigeat opportuna quamprimum remedia ſalutis inuadere: deiјce-
re mœroribus animum, ſacco corpus inuoluere, cinere perfundere,
macerare ieiunio, mœrore conficere, multorum precibus adiuua-
re. Inquantum pœnæ veſtræ non peperceritis, intantum vobis
Deus parcet. Et qui fuit Tertulliani propemodum æqualis Ori-
Omil. 3. in lib. Iudicum. genes: Non expectes, inquit, vt humiliet te Chuſarſaton, & in-
uito neceſsitas extorqueat pœnitentiam, ſed ipſe præueni tortoris
manus: quia ſi te ipſe emendaueris, ſi te ipſe correxeris, pius eſt
Deus & miſericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam pœ-
Aug. de pœnitentiæ medicina. ca. 2. nitendo præuenit. Ac qui fuit eiuſdem cum Tertulliano gentis
Auguſtinus: In hac, inquit, pœnitentia maiorem in ſe ſeuerita-
tem vnuſquiſque debet exercere, vt à ſeipſo iudicatus non iudice-
Chry. de Lazaro concione 3. tur à Deo: ſicut Apoſtolus ait: Si enim nos iudicaremus, à do-
mino non iudicaremur. Ioannes quoque Chryſoſtomus eundem
illum

illum locum adferens, Si nos ipſos dijudicaremus, non vtique iudicaremur: Vides, inquit, quomodo hic inflicta pœna liberat à pœna quæ illic eſt. Et in ea omilia quæ proximè ſequitur, poſt adducta eadem illa verba: Vt igitur, inquit, neque puniamur, neque pœnas demus, in ſuam quiſque conſcientiam ingrediatur, vitamque explicet, cunctiſque commiſsis diligenter excuſsis, condemnet animam quæ hæc patrauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque ſuam ipſius mentem, ſuppliciumq́; à ſeipſo exigat pro peccatis per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confeſsionem, per ieiunium, per eleemoſynam, per continentiam & charitatem, vt poſsimus omnes omni modo hic depoſitis peccatis multa cum fiducia illuc proficiſci. Bernardus quoq;: Vnum eſt, inquit, ſi noſmetipſos iudicauerimus, non vtiq; iudicabimur. Bonũ iudicium quod me illi diſtricto diuinoq; iudicio ſubducit et abſcõdit: prorſus horreo incidere in manus Dei viuentis: volo vultui iræ iudicatus præſentari, non iudicandus: Spiritalis homo om̃ia dijudicat, & ipſe à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona: mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæteriſq́; ſanctæ laboribus diſciplinæ: In bonis de me humiliter ſentiam, & iuxta præceptum dñi ſeruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui tantum feci. Dabo operã nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas, & ſtudia mea, quo is qui ſcrutaturus eſt Hieruſalem in lucernis, nihil inſcrutatum in me ſiue indiſcuſſum inueniat: neq; enim iudicaturus eſt bis in idipſum. Ex his, & alijs multis, quorum verba longum foret recenſere, colligere licet, remiſſa culpa ſupereſſe adhuc reatum ad pœnam temporariam. Quamobrem rectè Sapiens admonuit: Fili peccaſti, ne adijcias iterum. Et ne hoc ſolo ſecurum ſequiſquam eſſe putaret: & de priſtinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittantur: parum eſſe iudicans recedere à peccatis, ſi præterita curare neglexerimus. Neque verò pœna tantum remanet dimiſſa culpa, verùm & ipſa culpa non ita per pœnitentiam aboletur, vt non illius aliquæ maneant reliquiæ quibus pœna debetur. Hoc Dauid exemplo diſcimus, cui dixerat quidem Nathan, Dominus trãſtulit peccatum tuum, ſed quia remiſſo peccato reliquiæ peccati remanſerant, orat nihilominus Deum Dauid, vt ſecundum multitudinem miſerationum ſuarum deleat iniquitatẽ eius, atq; amplius lauet eum ab iniquitate, et à peccato mundet. Non ſatis habet curatum eſſe vulnus (ait Chryſoſtomus) etiam cicatricem ſanari, priſtinum etiam decorẽ reſtitui petit. Quod fieri videmus in baptiſmo, vt remiſſo originalis peccati reatu, reliquiæ

[Margin notes: Bern. ſerm. 55. in Cant. — Hebr. 10. — 1. Cor. 2. — Lucæ 17. — Sophon. 1. — Nahum. 1. — Eccle. 21. — *Culpã non ſtatim penitus aboleri per pœnitentiam.* — 2. Reg. 12. — Pſalm. 50. — Chryſ. omil. 2. in Pſalm. 50.]

tamen eius maneant, fomes ille cōcupiſcentiæ, quem tota vita pijs exercitijs oportet mortificare: hoc & in pœnitentiæ ſacramento euenit. Manent, quaſi fomes quidam, quædam reliquię peccati, quas purgare ſatisfactione ſalubri neceſſe eſt: Cùm præſertim præteritum peccatum in conſuetudinem abijt, quod quantò fixerat radices altius, tanto maiore & longiore purgatione opus habet. Nam lauari quidem citò poſſumus, dicit Bernardus, ad ſanandum verò opus eſt curatione multa. Athanaſius hoc intereſſe ſcribit inter baptiſmum & pœnitentiam, Quòd cùm pœnitet homo, ceſſat quidem à peccando, ſed habet vulnerũ cicatrices: Cæterùm qui baptizatur, veterem quidem hominem exuit, renouatur autem vt denuò renatus per ſpiritus gratiam. Et Baſilius in omilia de pœnitentia: Eſt ſpes etiam poſt peccatũ, eſt ſanatio etiam poſt vlcus, ſed manet cicatrix. Et frater eius Gregorius Niſenus, Si quo perturbationũ impetus duxerit, beſtiarumq; pellem ad vicia miniſtram & adiutricem habebit, aliud ei deinde ineundum erit conſiliũ vt ad bonum perueniat: cùm è corpore egreſſus, cognita quæ inter virtutem & vicium eſt differentia, non poterit diuinitatis particeps fieri, niſi maculas animo immixtas, purgatorius ignis abſtulerit. Ac paucis interiectis. Alijs autem poſt hanc vitam purgatorio igne materiæ labes & propenſionem ad malum abſtergentibus, & ad gratiã initio naturæ conceſſam, voluntaria bonorum cupiditate redeuntibus. Et his omnibus vetuſtior Origenes: Tranſi nunc ab iſta legis vmbra ad veritatem eius, & intuêre quomodo anima, quæ peccati vulnus accepit, etiam ſi curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris reſidentem, quæ cicatrix non ſolùm à Deo videtur, ſed ab ijs, qui acceperint ab eo gratiam, per quàm videre poſsint animæ languores, & diſcernere quæ ſit anima ita curata, vt omni genere veſtigium illati vulneris abiecerit, & quæ curata ſit quidem, ſed ferat adhuc veteris morbi ipſo veſtigio cicatricis indicia. Et Cyprianus: Quàm neceſſaria, quàm benigna eſt diuina clementia, quæ cùm ſciat non deeſſe ſanatis quædam poſtmodum vulnera, dedit curandis ſanandisq; denuò remedia ſalutaria. Gregorius Nazanzenus in oratione, qua ad baptiſmum cohortatur: Præſertim cùm alia non detur regeneratio, neq; refectio, neque priſtinum in ſtatum reſtitutio, licet ea maximis gemitibus & lachrymis, ex quibus, vt ego quidem ſentio atq; ſtatuo, vix cicatricis obductio ſequitur, inquiramus. Et his omnib⁹ vetuſtior Philo Iudæus: Manent nihilominus in animis cicatrices quædam & veſtigia nequitiæ priſtinæ. Neque verò tantum in viuentibus, verùmetiam in vita functis manent & cicatrices quædam ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ, & pœnę per

Bern. in ſermo. de cœna domini.

Athan. in li. de blaſphe. in ſpiritum ſanctum.

In oratione non eſſe dolendum ob eorũ obitũ qui in fide deceſſerunt.

Orige omil. 8. in Leuiticum.

Cypr. ſerm. 1. de eleemoſy.

Philo. lib. 2. de monarchia.

Purgatorium poſt hãc vitã.

per quas pro peccatis ſatisfit, venialibus tantum, pro quibus debita pœnitentia in hoc ſeculo peracta non eſt. Quorum vtrumq; neceſſariò credi oportere, grauiſsimis rationibus diſcimus. Primum enim illud conſtat, quòd illa cum Christo triumphantiũ eccleſia, ſicut Apoſtolus teſtatur, ſine macula eſt & ruga: de qua ſcriptum etiam legimus, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Nam & illud ad eam referri poteſt: quod via ſancta vocabitur, nec tranſibit per eam pollutus. Quamobrem purgari neceſſe eſt cicatrices & maculas peccatorum, priuſquàm ad Eccleſiam illam, quæ eſt ſine macula & ruga, peruenire liceat. Quod ex illo Eſaiæ liquet loco: Abluet dominus ſordes filiarũ Syon, & ſanguinem Hieruſalem lauabit de medio eius, in ſpiritu iudicij & ſpiritu ardoris. Et ex altero Malachiæ loco, Ecce venit, dicit dominus omnipotens, & quis ſuſtinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit vt aſpiciat eum? ipſe enim quaſi ignis cõflans, & quaſi herba fullonũ, & ſedebit quaſi conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurũ & quaſi argentum, & erunt domino offerentes ſacrificia in iuſtitia. Ex vtroq; hoc loco rectè id colligit Auguſtinus. Qui ſimul ex illis verbis, vbi dicitur, peccatum in ſpiritum ſanctum non dimitti neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro, docet eſſe quædam peccata, quæ ſi non in iſto, tamen remittantur in futuro ſeculo: Quod non tam de pœna peccati, quàm de ipſo peccato rectè intelligi, cùm ipſe Auguſtinus, tum ſequuti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atq; alij complures, authores ſunt. Deinde verò ita miſericors eſt Deus, vt ſit iuſtus nihilominus: neque boni quicquã eſt, quod non remuneretur, neq; mali, quod pœna aliqua non proſequatur. Remittit itaq; pœnam æternam pro ſua miſericordia, ſed exigit nihilominus temporalem pro ſua iuſtitia, ne ſit malum prorſus impunitum. Quamobrẽ certò perſuaſum eſſe debet pijs omnibus, reſtare poſt hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiantur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent ipſi pœnas de illis ſumere conati non ſunt. Hic eſt ille ignis, de quo dixiſſe Apoſtolũ: Saluus erit tanquàm per ignem: vetuſtiſsimus Origenes, & eum ſequuti, Auguſtinus, atque Gregorius memoriæ prodiderunt. Hunc eſſe carcerem, de quo Chriſtus loquitur: Non exibis inde, donec reddas nouiſsimum quadrantem: intelligi vult Ambroſius. Iam illa Apoſtoli verba: Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum: Et illa rurſus ex Apocalypſi: Quòd nemo inuentus eſt, nec in cœlo, nec in terra, nec ſubtus terram, qui dignus eſſet aperire librum: nunquid non apertè purgatorium indicant? Cui enim dubium eſſe poteſt,

Epheſ. 5.
Apocal. 21.
Eſai. 35.
Eſai. 4.
Malach. 3.
Aug lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 25.
Matth. 12.
Aug lib. 21. ca. 24. de ciuitate Dei.
Gregor. lib. dialo. 4 cap. 39.
Beda in capt 3. Marci.
Bernardus omil. 65. in Cant.
1. Cor. 3.
Orig. omi. 6. in Exod. & 8. in Leuiticum.
Auguſti. lib. 21. ca. 26. de ciuitate Dei, & in Pſalm. 37. ſerm. 38. & 41. de ſanctis.

Gregor. li. dialogor. 4. cap. 7. Ambroſ. in cap. 12. Luc. lib. 7. Philip. 2. Apocal. 5. 2. Macha. 12

teſt, qui ſubtus terram in gehenna ſunt, eos in Ieſu nomine genua non flectere, quem iugiter potius blaſphemant? Sed nec aperiendi libri vlla de eis eſt probabilitas, vt nō de alijs intelligi locus hic poſſit rectius, quàm de ijs, quorum in purgatorio delicta expiātur. Sed & ex illo Machabæorū libri loco: Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur: rectè colligi poteſt, eſſe quędam abdita receptacula, in quibus eorum animæ detinentur, qui cū ſigno fidei in confeſsione Chriſti nominis ex hac vita deceſſerunt. Nam pro his qui ſunt in cœlo nihil attinet Deum precari, qui cum ſumma beatitudine perfruātur, gratiæ potius agendæ ſunt Deo, qui tantæ beatitudinis eos participes facere dignatus eſt, quàm vt orare

Omil. 71. de verbis Apoſtoli.

pro illis neceſſe ſit. Iniuriā facit martyri, dicit Auguſtinus, qui pro illo orat. Qui verò ſunt ignis æterni ſupplicijs deſtinati, pro eis ſupuacanea eſt oīs oratio. Nam in inferno nulla eſt redemptio. Si itaq; ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, neq; neceſſe eſt orare pro ijs, qui ſunt in cœlo, quò nulli patet aditus, niſi prius omni peccati reatu ſit ſolutus, ſuperuacaneum autē ſit pro ijs orare qui ſunt in gehenna, quid reſtat aliud niſi tertium eſſe locū aliquem, in quo pœna quadam temporaria purgentur ij, qui nō ſatis purgati ex hac

Gen. 4.

vita migrauerunt? Legimus in Geneſi, flammeum gladium atque verſatilem ante paradiſum eſſe collocatum. Quid autem ſibi vult flammeus iſte gladius? niſi quòd quicunque deinceps admittendi

Ambroſ. in Pſalm. 118. ſermo. 20. Rupert. li. 3. cap. 32. in Geneſin.

ſunt, illos tranſire per examinatorium ignem oporteat, ſicut Ambroſius, & eum ſequutus Rupertus, locum hunc interpretantur. Quod ſi ſcripturis etiam probari purgatorium non poſſet, cùm tamen vnanimes vno ore ſancti doctores omnes à Chriſto nato ad hæc vſque noſtra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & ſacrificiorum pro defunctis meminerint, cùm plerique eorum, nominatim verò Auguſtinus & Ioannes Damaſcenus etiam libros de cura pro mortuis gerenda cōſcripſerint, quis eſt, qui dubitare queat Apoſtolicam hanc eſſe traditionem, quæ tanto omnium conſenſu tot ſeculis in Eccleſia ſemper fuit obſeruata. Cui qui contradixit Aerius ante mille ducentos annos, pro hæretico habitus eſt, quòd ſuperuacaneas eſſe diceret orationes & oblationes pro defunctis, ſicut apud Philaſtrum, Epiphanium, Auguſtinū legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobruſiani: qui cùm ad eundem lapidem offendiſſent, per Petrum Cluniacenſem, & Bernardum Abbatem Clare-

Lib. 50. omiliarum. Omil. 16.

uallenſem confutati ſunt. Libet autem vnicum hic Auguſtini locum adſcribere: Hi qui temporalibus pœnis, inquit, digna geſſerūt, de quibus Apoſtolꝰ dicit. Si cuius opus arſerit, detrimentū patietur,

ipſe

Ipſe tamen ſaluus erit, ſic tamē quaſi per ignem: per fluuiū igneum, de quo propheticus ſermo commemorat: Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruentibus globis horrenda tranſibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranſeundi mora. Quantum exigerit culpa, tantum ſibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis diſciplina. Et quantum ſtulta iniquitas ſuggeſſerit, tantum ſapiens pœna deſeuiet. Verùm nobis hoc loco propoſitum non eſt hoc argumenti genus tractare, obiter tantum illud ſignificandum eſſe duximus: Si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc, vel in futuro ſeculo pro peccatis noſtris nobis infligēdas, opus eſſe vt ipſi nos iudicemus, vt ipſi ſupplicium de nobis ſumamus, vt per ieiunium, orationem, et eleemoſynam peccata noſtra expiantes, Deum nobis placatum reddamus, vt cum ipſi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atq; à pœnis quas longè grauiores eramus commeriti, nos liberet. Atque hæc eſt ſatisfactionis ratio, quæ inter partes ſiue actus pœnitentiæ tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonnunquam per indulgentias, quæ & ipſæ valent ad peccatorum remiſsionem. Quo magis autem intelligi poſsit, quæ ſit indulgentiarum vis, ſic accipi rem oportet. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſicut ab Auguſtino traditum legimus, vnus eſt homo cum capite & corpore ſuo, ſaluator corporis & membrorum corporis: duo in carne vna, & in voce vna, & in paſsione vna, & cùm tranſierit iniquitas in requie vna. Paſsiones itaq; Chriſti non in ſolo Chriſto: imò paſsiones Chriſti non niſi in Chriſto. Si enim Chriſtum intelligas caput & corpus, paſsiones Chriſti non niſi in Chriſto: Si autem Chriſtum intelligas caput tantum, paſsiones Chriſti non in ſolo Chriſto. Si enim paſsiones Chriſti in ſolo Chriſto, ſiue in ſolo capite: vnde dicit quoddam membrum eius Paulus Apoſtolus: Vt ſuppleam quæ deſunt paſsionum Chriſti in carne mea? Nunquid aliquid paſsionum deerat in Chriſto capite? an non paſſus eſt, quicquid pati debuit? Nónne ipſe dixit, Conſummatum eſt? Quibus verbis ſignificauit iam de menſura paſsionum ſuarum nihil deeſſe, quia omnia quæ dicta de ſe fuerant, completa eſſent. Nihil ergo deerat paſsionibus Chriſti, quatenus caput eſt, ſed reſtabant adhuc & reſtant Chriſti paſsiones in corpore, in eo corpore, de quo dixit alibi Paulus: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc eſt, in pijs hominibus, qui tanquam caput ſemel paſſus eſt, paſſus eſt ſæpè, & patitur Chriſtus. Nam vnuſquiſque piorum pro modulo ſuo exoluit quod debet, & pro poſſe virium ſuarum quaſi canonem paſsionum infert,

Indulgentiarum vis. Auguſt. in Pſalm. 61. & 86.

Coloſſ. 1.

Ioan. 19.

1. Cor. 12.

ſert, quarum non erit finis, niſi cùm ſeculum finitum fuerit. Sic patiebatur Chriſtus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule, quid me perſequeris? Membra perſequebatur, & tamen ſe in mẽbris ſuis pati Chriſtus interpretabatur. Quomodo ſolet lingua dicere calcato pede, calcas me: Linguam nullus tetigit, compaſsione clamat, non attritione: Ita Chriſtus, ſi quis membro ſuo faciat iniuriã, ſi quis illud perſequatur, ſibi fieri, quicquid illi fit, imputat. Hãc qui capitis cum corpore coniunctionẽ intelligit, facilè pſpicere poteſt, quæ ſint Chriſti capitis, quæ ſint corporis & membrorũ eius merita. Nam ſicut viuit Chriſtus in mẽbris ſuis, ita patitur in membris ſuis, ita meretur in membris ſuis, ita ſatisfacit in membris ſuis. Hoc eſt, quod dicit Paulus, adimplere ſe quæ deſunt Chriſti paſsionum in carne ſua: non quòd congeries Chriſti paſsionum, quas tanquàm caput pertulit, non fuerit ſufficiens ad exolutionem pœnarũ, quæ totius ecclesiæ peccatis debebantur, ſed quòd multa pars paſsionũ eius adhuc corpori eius, quæ eſt eccleſia, deeſt, priuſquàm perſequutionum Chriſti ſit finis, quia vſq; in finẽ ſeculi patitur Chriſtus in ſuis mẽbris. Hinc colligere licet, quòd meritum paſsionis et mortis Chriſti, ac ſanctorũ eius, in quibus patitur & patietur Chriſtus vſq; ad conſummationẽ ſeculi, multo fuerit & ſit abundantius, quàm fuerint & ſint & eſſe poſsint omia totius orbis flagitia, ad illa abluẽda, pro quibus vel vna gutta ſanguinis ſui ſatisfacere poterat. Nam ſi potuit dicere beatus Iob: Vtinã appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quã patior, in ſtatera, quaſi arena maris grauior hæc appareret: certè multo rectius de Chriſto dici poteſt, quòd calamitas, quam pertulit iuſtus pro iniuſtis, multo grauior eſt ſi in ſtatera appendatur, quàm ſint omnia peccata in vnum collecta, non vnius, verùmetiam ſi dici poſsit multorum mundorũ, pro quibus eam ſuſtinere dignatus eſt, meritũ vt illius infinitis partibus omnes iniquitates & ſcelera totius orbis ſuperare videatur. Ex hac itaque ſuperabundantia meritorum & ſatisfactionum Chriſti & ſanctorũ eius, hoc eſt capitis & corporis, pendet & conſtat indulgentiarum theſaurus, cuius diſpenſatio cùm ad alios Epiſcopos, tum ad ſummum Pontificem præcipuè pertinet, qui totius Eccleſiæ ſub Chriſto capite caput eſt, cui Chriſtus ipſe peculiariter claues regni cœlorum commiſit. Hoc eſt, quod dicit Apoſtolus: Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei. Et iterum: Diſpenſatio mihi credita eſt. Et rurſus alio loco: Cui donaſtis aliquid, & ego. Nã & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti. Effectus ergo, ſiue fructus indulgentiarum hic eſt, quòd per eas illius, quę fit per opera pœnitentiæ, & per ſacerdo-

Actor. 9.
Iob 6.
Matth. 16.
1. Cor. 4.
1. Cor. 9.
2. Cor. 2.

ſacerdotem alicui in ſacramento pœnitentiæ iniungitur & præcipitur, ſatisfactionis fit remiſsio ſiue condonatio. Quoniam verò per iniunctam ſatisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, ſoluitur & aufertur pœna temporalis, quæ peccato, quod patratum eſt, ex iuſtitia diuina debetur, conſequens eſt per indulgentias veluti ſatisfactorias pœnas (tantum enim valent, modò dignè ac rectè adminiſtrentur & acquirantur) tantundem remitti pœne temporalis apud iuſtitiam diuinam, quantum apud eam ipſæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ. Ac ne cui nouum videatur, quòd etiam ſanctorum paſsiones & merita valere dicimus ad remiſsionem peccatorum, libet hic adſcribere, quid ea de re vetuſtiſsimus & idem doctiſsimus vir ſenſerit Origenes. Quod dominus noſter Ieſus Chriſtus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte ſua peccata noſtra deleret, nullus qui Chriſto credit ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata ſanctorum, id eſt, Apoſtoli & martyres, ſi poterimus ex ſcripturis diuinis probare tentabimus. Audi primùm Paulum dicentem: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus veſtris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tempus regreſsionis ſiue reſolutionis meæ inſtat. Pro his ergo quibus ſcribebat, expēdi ſe & immolari dicit Apoſtolus. Hoſtia autem cùm immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus iugulatur peccata purgentur. De martyribus autem ſcribit Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi: Quia animæ eorū, qui iugulati ſunt propter nomen domini Ieſu, adſiſtant altari: qui autem aſsiſtit altari oſtenditur fungi ſacerdotis officio. Sacerdotis autem officium eſt, pro populi ſupplicare peccatis. Et in eodem libro. Vide, inquit, ne fortè ſicut dominus et ſaluator noſter quaſi agnus ad occiſionem ductus, & in ſacrificium altaris oblatus peccatorum remiſsionem vniuerſo præſtitit mundo, ita fortaſsis cæterorum ſanctorum ac iuſtorum ſanguis fuſus eſt ad expiandum pro parte aliqua populum. Ac interiectis nonnullis, poſteaquam docuit, quòd etiam Paulus hoſtiam ſe obtulerit iugulandam, ſimiliter & alij ſancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus eſt agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum, & ideò ceſſauerunt cæteræ hoſtiæ, quia talis hæc fuit hoſtia, vt vna ſola ſufficeret pro totius mundi ſalute. Cæteri enim precibus peccata, hic ſolus poteſtate dimiſit. Dicebat enim: Fili remiſſa ſunt tibi peccata tua. Detrahere itaq; meritis ſanctorum, nihil eſt aliud, quàm detrahere meritis Chriſti. Chriſtus eſt enim qui viuit in illis, Chriſtus eſt qui patitur in illis, Chriſtus eſt qui meretur in illis, cuius fuſo precioſo ſanguine fit, vt illorum quoq; fuſus pro Chriſto ſanguis valeat nobis ad remiſsionem peccatorum, quamuis hęc remiſ-

Sanctorum merita.

Orig. omil. 10. in Numer.

2. Cor. 12.

2. Tim. 4.

Omil. 24. in Numer.

ſio non per alium detur, quàm per Chriſtum. Sed hæc obiter de ſanctorum meritis, quæ miro quodam conſenſu ſemper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris præſtantibus omnibus ſeculis in eccleſia celebrata, deq; pœnitētia & eius partibus dicta ſufficiant. Nunc de ſacramento extremæ vnctionis dicendum nobis reſtat.

DE SACRAMENTO EXTREMÆ Vnctionis. Cap. XLIX.

1. Tim. 2. Lucæ 19. MEDIATOR Dei & hominum, qui cum veniſſet ſaluum facere quod perierat, dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus, non ſolum Ieſus, verùmetiam Chriſtus vocari voluit. At illud quidem nomen inde ſortitus eſt,
Matth. 1. Matthęo etiam Euangeliſta teſte, quòd ipſe ſaluum facturus eſſet populum à peccatis eorum. Neq; enim eſt nomē
Actor. 4. aliud ſub cœlo datum hominibus, in quo nos fieri ſaluos oporteat, præter nomen Ieſu. Chriſtus verò ex eo appellatus eſt, quòd cùm regia ſimul & ſacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat non ab hominibus, verùm ab ipſo Deo: non confecto oleo, ſed diuino ſpi-
Eſaiæ. 61. ritu. Sic enim dicit de eo Propheta: Spiritus domini vnxit me. Neq; verò propterea tantū Chriſtus nominari voluit, quòd vnctus ipſe, verùmetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffuſurus eſſet. Le-
Dauid rex ter vnctus, et quid deſignet. gimus Dauid regem tribus vicibus vnctum eſſe. Primùm in domo patris ſui. Hæc vnctio ſignificabat illam, quæ fit in baptiſmo, quæ
1. Reg. 16. & ipſa ſignum eſt, futuros nos regni illius participes quod expecta-
Luc. 1. mus, regni ſempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod para-
2. Reg. 2. uit nobis Deus à conſtitutione mundi. Secundo vnctus eſt in Hebron, vt regnaret ſuper domum Iuda, poſt quam vnctionem mala & aduerſa multa paſſus eſt. Hæc ſignificabat vnctionem in ſacramento confirmationis, per quam nobis confertur ſpiritus ſanctus ad reſiſtendum diaboli tentationibus, qui nos per omne vitæ no-
Iob. 7. ſtrę tempus grauiter oppugnare nunquā intermittit, nihil vt aliud ſit
2. Reg. 5. vita hominis ſuper terram, quàm militia. Tertio iterum vnctus eſt in regem ſuper omnem Iſraël. Poſt hanc vnctionem in pace regnauit. Hæc ſignificabat vnctionem iſtam extremam de qua nobis nūc ſermo eſt. Poſt hanc enim ſuperatis hoſtibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptiſmo inuncti ſumus & inaugurati, pace fruamur ſempiterna. Quemadmodum autem ba-
Vnctio extrema. ptiſmus eſt intrantium, ſic hoc extremæ vnctionis ſacramentum eſt ex hac vita mortali exeuntium. Nam cum calcaneo noſtro

ſerpēs callidiſsimus inſidietur maximè, neq; vllo alio tempore nos-oppugnet grauius, quàm cùm ex hac vita migrandum eſt, quod eam etiam ob cauſam agon vocatur, quòd tum pugna validiſsima, tum certamen inſtat grauiſsimum, noluit Chriſtus in extremo periculo noſtro ſua nos ope deſtitutos eſſe, verùm ſacramentum hoc extremæ vnctionis inſtituit, per quod non ſolum ad ſuſtinendos, verùmetiam ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem ſicut pœnitentia ad iuſtitiam, ſic hoc extremæ vnctionis ſacramentum ad fortitudinem refertur, quòd in eo & animæ & corporis robur nobis confertur: Nam vtriuſque morbus propulſatur, animæ cùm peccata remittuntur, quibus nulli poſſunt eſſe morbi grauiores: corporis cùm alleuiatur homo: quod tamen non ſemper euenit. Rectè igitur inter ſacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Eſt enim ſacræ rei ſignum efficax: eſt viſibile ſignum inuiſibilis gratiæ, nimirum peccatorum remiſsionis, quæ confertur in hoc ſacramento: cuius principalis iſte fructus eſt, vt auferatur peccatum eius, qui ſacro oleo inungitur: Secundarius autem eſt corporis quoque ſanitas. Legimus apud Marcum, quòd exeuntes diſcipuli prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ægros, & ſanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re teſtimonio, Vnde patet, inquit, ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctæ Eccleſiæ morem eſſe traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo pontificali benedictione conſecrato. Theophilactus quoq; locum eundem enarrans: Quòd vnxerant, inquit, oleo Apoſtoli, ſolus Marcus narrat. Quod & frater domini Iacobus in Catholica epiſtola dicit. Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper illum, vngentes eum oleo. Eſt igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, ſignificatq; Dei miſericordiam, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudiũ, ac hilaritatem ſpiritualem accipimus. Expreſsius autem Iacobus effectum huius ſacramenti demonſtrat: Cuius hæc verba ſunt: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & ſi in peccatis ſit, remittētur ei. Ex quibus Iacobi verbis diſcimus, nihil extremæ vnctioni deeſſe, quod ad ſacramenti rationem pertinet. Eſt enim elementũ ſiue ſignum viſibile, quod materiæ locum obtinet, oleum pontificali benedictione conſecratum, valdè accommodatum ad demonſtrandum id, quod perficitur in hoc ſacramento. Quod enim olei natura præ ſe fert, hoc in huius ſacramenti diſ-

Agon mortis vnde dictus.

Eſaiæ. 27.
Mar. 6.

Iaco. 5.

penſatione in homine ægroto diuina virtute per fidei efficaciam efficitur. Nam ſicut oleum conducit ad labores, & lucis fomentum, & hilaritatem, ita extrema vnctio conducit ad liberandũ hominem à labore corporis, ex morbo, & animæ, ex peccatis cõtracto, lucéq; gaudium, & ſpiritualem hilaritatem confert, modò fides ęgrotantis accedat. Ad hoc olei elementum cùm accedit verbum, fit ſacramentum: Verbum autem eſt oratio fidei, quando presbyter vngens dicit: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, adiunctis pijs & ſuccinctis precationibus, ab Ambroſio & Gregorio compoſitis, vt quicquid illicito viſu, auditu, cęterisq; ſenſibus ęgrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum imprecatione pacis. Atq; hæc eſt gratia quæ confertur accedente verbo ad elementum, expiatio remiſsióq; peccatorum. Qui verò ſecundarius eſt effectus huius ſacramenti, eum quod non ſemper ægrotus conſequitur, vel ideò fit, quòd animæ non ſemper expedit, vel quòd oratio non ex firma fide proficiſcitur. Vbi enim fides magna eſt & ardens, facile quiduis à Deo impetrat, vbi verò modica fides eſt aut nulla, nihil obtinet. Matth. 13. Iacob. 1. Legimus quòd in ſua patria Chriſtus nullã potuit facere virtutem, propter incredulitatem eorum. Quamobrem non quæuis oratio, ſed fidei oratio, quando quis orat in fide nihil hæſitans, ea demum quiduis obtinet. Vbi ergo eſt oratio fidei, modò ne quid ea res ęgrotantis animæ ſaluti officiat, nihil dubitandum eſt, quin corporis Sulp. cap. 21 quoq; ſanitatem per vnctionem hanc ſit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita ſancti Martini, quòd oleo ſanctificato puellam quandam dira paralyſis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vſus corporis officio fungeretur, ſanitati reſtituit. Commemorat Ruffinus quoq; non diſsimilia de diſcipulis Antonij, quòd multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius ſacramenti Chryſoſtomus, vbi tractat de ſacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoq; ad Ruſticum ſcribens, & Auguſtinus in locis aliquot: & eius ſynchronus Innocentius epiſtola prima, quam ſcripſit ad Decentium capite octauo, vbi inter cætera ſcribit: Pœnitentibus iſtud fundi non poteſt, quia genus eſt ſacramenti. Nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur poſſe concedi? Sed iam ad ſacramentum ordinis accedamus.

Ruff. lib. 2. cap. 4. Eccl. Hiſt. Chryſ. lib. 3. Auguſt de viſita. infirmo. lib. 2. ca. 4. & de rectitudine Catholicæ conuerſationis.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Cap. L.

CVM

CVM quæ ſunt à Deo, ordinata ſint, non alibi Rom.13.
magis requiri videtur, vt ſint ordinata omnia,
quam in Eccleſia: quam à Deo eſſe dubiũ non
eſt. Ipſe enim Deus & dominus noſter Ieſus
Chriſtus collegit eam, & ædificauit ſanguine
ſuo, qui propterea mori dignatus eſt, vt filios
Iſraël, qui erant diſperſi, congregaret in vnum, Ioan.11.
vt eſſet vnus paſtor, & vnũ ouile. Quamobrem rectè in Canticis ca Ioan.10. Can.6.
ſtrorũ acies ordinata vocari legitur: Neq; alia magis re eſt aduerſarijs
poteſtatibus terribilis, quàm eo ipſo quòd eſt ordinata. Eſt igitur or
do cumprimis in ea neceſſarius, de quo præclarè ſcriptum eſt ab Au Lib.1. de or
guſtino. Ordo eſt quem ſi tenuerimus in vita, perducet ad Deum, dine cap. 9.
& quem niſi tenuerimus in vita, non perueniemus ad Deum. Si er-
go non peruenitur ad Deum niſi ſit ordo retentus, omnia prius &
facere & pati nos oportet, quàm vt eum deſeramus, ne ſi deſerueri-
mus, eo (quod abſit) nos venire contingat, vbi vmbra mortis & Iob.10.
nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Rectè autẽ ordinem, *Ordo ſacer ſacramentum.*
quatenus eſt Eccleſię ſacramentum, de quo nunc à nobis oratio ſu-
ſcepta eſt, ſignaculum eccleſiæ quoddam eſſe dicimus, per quod ſpi-
ritualis poteſtas traditur ordinato, ad quam exercendam non licet
cuiquam ſeipſum ingerere, verùm vocationem expectare neceſſe eſt,
quæ nihil aliud eſſe videtur, quàm ordinatio. Hoc eſt quod Paulus
admonet. Ne quiſquam ſibi ſumat honorem, ſed qui vocatur à Hebr.6.
Deo tanquam Aaron: Et rurſus alio loco: Quomodo inuocabunt Rom.10.
in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non au-
dierunt? quomodo autem audient ſine prædicante? quomodo ve-
rò prędicabunt, niſi mittantur? Quòd autem ordo, vel quod recti-
us dici poteſt, ordinatio ſit ſacramentum, vel ex eo liquet, quod eſt
ſacræ rei ſignum efficax. Eſt enim viſibile ſignum, ſiue forma viſi-
bilis inuiſibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc ſacramento confertur,
cùm etiam ipſe ſit ordo multiplex, quemadmodum paulò poſt do-
cebimus. Signum ſeu elementum huius ſacramenti, ſiue quis ma-
teriam vocare malit, eſt in ſacerdotibus vnctio, ſiue manuum impo
ſitio, in reliquis attactus eorum quæ tangenda ſunt. Ad quod ele-
mentum cùm accedit verbum, fit ſacramentum. Nam non ſignifi-
catur modò, verùmetiam re ipſa confertur inuiſibilis gratia, per
quam fit vt tradita ſibi ſpirituali poteſtate rectè fungi poſſit ordi-
natus. Quòd autem conferatur in hoc ſacramento gratia, teſtis eſt
Paulus, cùm Timotheum ſuum his verbis alloquitur: Noli neglige 1.Tim.4.
re gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam, cum im-
poſitione manuum presbyterij. Et iterum ad eundem dicens: Ad- 2.Tim.1.

moneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ in te eſt per impoſitionem manuum mearum. Meminit hoc loco Paulus elementi viſibilis manuum impoſitionis: meminit ſimul inuiſibilis gratiæ, quę per eam confertur. Quiſquis enim eo, quo debet, affectu ad hoc ſacramentum percipiendum accedit, is virtute diuina ad ardui numeris, quod ei mandatur, exequutionem præparatur & inſtruitur, ſimul etiam datur ei diuinitus authoritas & poteſtas, rata vt ſint & efficacia, quæcunq; ſic ordinatus in eo quod ſuſcepit officio, iuxta Chriſti capitis & eius corporis Eccleſiæ inſtitutionem, ritè geſſerit. Non

Hebr. 5. enim perſona ſacerdotis attendi debet, qui eadem eſt qua cæteri infirmitate præditus, verùm eius à quo miſſus eſt poteſtas, eius qui

Ioan. 20. dixit, Sicut miſit me pater, & ego mitto vos: qui baptizandi, qui ligandi & ſoluendi, qui conſecrandę, diſtribuendę, & offerendæ Euchariſtiæ, quiq; cæterorum myſteriorum ſuorum diſpenſandorum poteſtatem tradidit. Rectè itaq; inter ſacramenta ordo numeratur.

Aug. lib. 2. contra epi. Parmeniani cap. 13. Quod nomen illi ab Auguſtino quoq; tribui legimus, cuius hæc verba ſunt. Nam illud quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperant, baptiſmum quidem non amittit qui recedit ab Eccleſia, ſed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet fruſtra & inaniter dici. Primò, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, ius dandi amittere poſſit. Vtrũq; enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione vtrumq; homini datur, illud cùm baptizatur, illud cùm ordinatur: ideoque in catholica vtrumque non licet iterari. Nam ſi quando ex ipſa parte venientes etiam præpoſiti pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt: & ſi viſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gererent quæ gerebant, non ſunt rurſus ordinandi, ſed ſicut baptiſmus in eis, ita ordinatio manſit integra, quia in præciſione fuerat vicium, quod vnitatis pace correctum eſt, non in ſacramentis, quæ vbicunque ſunt, ipſa vera ſunt. Et cùm expedire hoc videatur Eccleſiæ, vt præpoſiti eorum venientes ad catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi non adminiſtrent: non eis tamen ipſa ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed manent ſuper eos. Ideoq; non eis in populo manus imponitur, ne non homini, ſed ipſi ſacramento fiat iniuria. Ex quo loco illud diſcimus, æquè ordinationem ſacramentum eſſe vt baptiſmum. Et ſicut baptiſmus non iteratur, ita neq; ordinatio, quod æquè in illa atque in baptiſmo character ſiue ſignum imprimitur, quo diſcernuntur fideles ab infidelibus, ſic in ordinatione character

Leo epiſ. 81 imprimitur, quo diſcernuntur clerici à laicis. Leo quoque pontifex primus eius nominis, ſacramenti nomen tribuit ordinationi, dicens: Præter authoritatem conſuetudinis, quam ex Apoſtolica no-

uimus

uimus venire doctrina, etiam ſacra ſcriptura manifeſtat, quòd cùm
Apoſtoli Paulum & Barnabam ex præcepto ſpiritus ſancti ad E- Actor.13.
uangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & oran-
tes impoſuerunt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium
& accipientium deuotione curandum ſit, ne tantæ benedictionis
ſacramentum negligenter videatur impletum. His verbis doce-
mur, non modò ſacramentum eſſe ordinationem, verùm etiam gra
tiam in ea conferri. Quid enim opus eſſet ieiunio, oratione, tantaq;
deuotione dantium & accipientium, niſi gratia conferretur? Inde
illud inſtitutum videmus, quod non ordinantur ſacerdotes, niſi
præcedente ieiunio, vel quadrageſimæ, vel eo quod vocatur qua-
tuor temporum: quod ea etiam ex cauſa inſtitutum eſſe videtur, vt
vno animo, vnoq; conſenſu, placato per ieiunium & eleemoſynas
domino precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in Luc.10.
meſſem ſuam.

DE DISTINCTIONE ORDINVM. Cap. LI.

DIVIDVNTVR autem ordines in mino-
res & maiores. Minores quatuor nominantur:
Oſtiarij ſiue Ianitores, Lectores, Exorciſtæ, A-
colythi: Maiores tres: Subdiaconi, Diaconi, Sa-
cerdotes. Præcedit autem hos omnes prima *Prima tõſura*
tonſura, quæ non eſt ordo, ſed magis diſpoſitio
quædam ad ſuſcipiendos ordines. In qua quòd capillorum in
modum coronæ quædam fit reſectio, illud ſignificat, eum cui ca-
pilli reſecantur, in illius miniſterium aſſumi, cui ſeruire regnare eſt,
atque in regnum quoddam ſpirituale transferri. Ianitorum ſiue
Oſtiariorum officium eſt, ſtare ad oſtia templi, quos dignos eſſe *Oſtiarij.*
ſciunt admittere: quos indignos nouerint, eos repellere. Hos Igna-
tius cuſtodes appellat ſanctarum portarum. Cenſebantur autem Igna.epiſ.8.
indigni pagani ſiue ethnici, catechumeni, hæretici, excommunica-
ti, energumeni, flagitioſi, pœnitentes, qui excludebantur ab adytis
templorum: ſicut apud Chryſoſtomum & Ambroſium videre licet. Chryſ.omil.
Videtur hic ordo etiam Apoſtolorum temporibus fuiſſe, & ab ipſis 60.&41.ad
inſtitutus eſſe: quandoquidem ſynchronus Apoſtolorum Diony- populũ Antiochenum.
ſius, & qui non magno interuallo eos ſequuti ſunt, Ignatius & Ter Amb.epi.33
tullianus huius ordinis meminerunt. Dantur oſtiario cùm ordina- Diony.cap. 3. Eccl.Hie.
tur claues Eccleſiæ: ſimul admonetur ab Epiſcopo, ſic agat quaſi ra- Ignat epi.8.
tionem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus ijs recluduntur. Tertul.aduerſus hæreticos.

Matth. 21. Officium hoc expreſsiſſe videtur Seruator noſter, quando flagello de funiculis facto ementes & vendentes eiecit de templo: Qui etiam Ioan. 10. oſtium ſeipſum appellare dignatus eſt. Per me, inquit, ſi quis introierit, ſaluabitur. Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium *Lectores.* Lectoris, vt ex Eccleſiæ traditione legat in ea Prophetias & lectiones Apoſtolicas. In cuius rei ſignum traditur illi codex diuinarum ſcripturarum, ſimul admonetur ab Epiſcopo, vt accipiat, & ſit verbi Dei relator: habiturus ſi officium ſuum impleuerit partem cum iĳs, qui bene miniſtrauerunt. Quod officium exhibuit dominus noſter in propria perſona, quando in medio ſeniorum librum Eſaiæ aperuit atq; in eo legit: Spiritus domini ſuper me, &c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Satyrum: apud Gregorium Nazanzenum, Baſilium, apud Socratem in Eccleſiaſtica hiſtoria, Ioannem Chryſoſtomum. Tertius eſt exorciſtarum ordo, cuius eſt officium eĳcere dæmones, & dicere populo, vt qui non communicat, det locum: ac aquam in miniſterio fundere. Datur huic per Epiſcopum codex, in quo ſcripti ſunt exorciſmi. Dicitur illi, vt accipiat & cõmendet memoriæ, & habeat poteſtatẽ imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue catechumenos. Hoc officio ſæpè Chriſtum & Apoſtolos eius functos eſſe legimus, quando dæmonia ex obſeſsis corporibus eiecerunt. Quarto loco ordinantur Acolythi, qui latinè vocantur ceroferarij, quòd accenſos cereos ferunt cùm legitur Euangelium, vel cùm offertur ſacrificium: non vt propellant tenebras has viſibiles, ſed vt ſicut lumen viſibile geſtant manibus, quo noctis tenebrę propulſantur, ſic luceat lux illorum coram hominibus, vt videant opera illorum bona, & glorificent patrem noſtrum qui in cœlis eſt. Hi cùm ordinantur, accipiunt ab Epiſcopo candelabrum cum cereo: Simul ab eo audiũt, vt accipiant ceroferariũ cum cereo, & ſciant ſe ad accẽdenda Eccleſiæ luminaria mancipatos in nomine domini. Accipiunt ſimul vrceum ad ſuggerendum vinum & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti. Hoc officium ſe teſtatur habere dominus dicens: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri Teſtamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœleſti ad illuminandas tenebras aquilonares. In argumento vtriuſque epiſtolæ ad Theſſalonicenſes fit Oneſimi Acolythi mentio. Vnde colligi poteſt fuiſſe hunc ordinem, ſicuti de aliĳs quoque rectè creditur, Apoſtolorum temporibus. Extat epiſtola Caij Papæ & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus: In qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Eccleſiaſticos accedãt, quàm vt ſit aliquis primò Oſtiarius,

Marginal notes: Luc. 4. Eſai. 61. — Cyp. lib. 2. epiſt. 5. Lib. 4. epi. 5. Li. 3. epi. 22. Nazan. lib. 6. cap. 3. in monodia in Baſilium. — *Acolythi* — Matth. 5. — Ioan. 8.

Oſtiarius, deinde Lector, poſtea Exorciſta, inde ſacretur Acolythus, demùm Subdiaconus, deinde Diaconus, & poſtea Presbyter, & exinde ſi meretur Epiſcopus ordinetur. Sic gradatim ad Epiſcopi dignitatē perueniendum eſſe decreuit. Quę etiam ratio eſt, quòd ſacramentum hoc, ordo vocatur. Aequum enim eſſe viſum eſt, quod in gubernatore nauis obſeruatur, vt id multo diligentius obſeruetur in Eccleſiæ naui gubernanda. Sicut enim in illa non ſtatim alicui gubernacula creduntur, ſed primùm adhibetur ad remos; poſtea in proram deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multam rerum maritimarum experientiam conſequutus eſt, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus bellicis, militis primùm officio fungitur aliquis, poſtea decurio fit, deinde centurio, ac poſteaquam ordines duxit aliquandiu, tandem ſi ſit repertus idoneus, dux & imperator militum deſignatur: Ita fieri oportet in Eccleſia, vt ne quis ad ſummum gradum ſubitò proſiliat, verùm in minoribus aliquandiu ſe exerceat, ac pedetentim ad maiores progrediatur. Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Baſilij docet Gregorius Nazanzenus. Sozimus verò Pontifex, qui fuiſſe videtur Auguſtini ſynchronus, etiam interuallum temporis deſcribit inter vnumquenq; gradū, ita vt inter lectores ſiue exorciſtas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel ſubdiaconus quatuor annis, & ſic ad benedictionem Diaconatus ſi meretur accedat, in quo ordine quinque annis ſi inculpatè ſe geſſerit hærere debebit: exinde ſuffragantibus ſtipendijs per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyteri ſacerdotium poterit promereri. De quo loco ſi eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum pontificatum ſperare debebit. Hinc videre licet, quòd ſuo quiſq; fungebatur ordine in primitiua Eccleſia, & erant certò numero ex vnoquoq; ordine conſtituti: Sicut etiam ab Euſebio ſcriptum legimus, vbi recenſet Epiſcopum vnum, Presbyteros quadraginta ſex, Diaconos ſeptē, Subdiaconos ſeptem, Acolythos quadraginta & duos, exorciſtas & lectores cum oſtiarijs quinquaginta & duos. Epiphanius vbi ordines enumerat, meminit Epiſcopi primo loco, deinde Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & ianitorū. Ignatius verò ſalutari iubet primùm Presbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cantores, Oſtiarios, Laborantes, Exorciſtas, atq; Confeſſores, extremo verò loco cuſtodes ſanctarum portarum. Cæterum ordines ij minores inter ſacros non numerabantur, ſed hi tres tantum ad ſacros ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium.

Sozim. ad Iſichium cap. 3.

Euſeb. lib. 6. cap. 20. Eccle. hiſt.

Epipha. in fine libri ſui de hęreſibus

Epiſt. 8.

DE SA-

DE SACRIS ORDINIBVS, QVI MAIOres vocantur. Cap. LII.

Subdiaconi officium.

INTER ſacros ordines qui maiores appellantur, primum locũ obtinet ſubdiaconatus. Eſt autem officium ſubdiaconi, aquam ad miniſterium altaris præparare, ac tantum de oblationibus in altari ponere, quantum ſufficere poſsit populo Dei, tum epiſtolam cantare: In cuius rei ſignum accipit patenam & calicem vacuum de manu Epiſcopi, & admonetur, vt videat cuiuſmodi miniſterium ſibi tradatur, atq; ideò ita ſe exhibeat, vt Deo placere poſsit. Datur etiam liber epiſtolarum, diciturq; ei ab Epiſcopo, vt eum accipiat, & habeat poteſtatẽ legendi eas in Eccleſia ſancta Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Hoc officio dominus vſus eſt, quando facta cœna cum diſcipulis linteo ſe præ-
Ioan. 13. cinxit, & mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit, & linteo extersit. Qui ſuſcipit hunc ordinem, ei continentiæ lex indicitur, vt impleatur illud quod à Propheta dictum eſt, Mundamini qui
Eſai. 52. fertis vaſa domini. Aequm enim eſt, vt ſcipſos exhibeant vaſa in honorem non in contumeliam, atq; ab omni carnis inquinamento ſe cõtineant, qui altari appropinquantes vaſa illa ferunt, in quibus corpus & ſanguis domini conficitur. Meminit Cyprianus, qui fuerunt
Cyp. lib. 2. epiſt. 10. in Eccleſia Carthaginenſi, ſubdiaconorum, Meſsiæ, & Clementis,
Li. 3. epi. 21 per quos ad Corneliũ Papam literas dedit. Quin ipſum Cyprianũ
Li. 3. epi. 22. ordinaſſe legimus ſubdiaconum Optatum. Hunc ordinẽ ſequitur ordo Diaconorum, qui latinè poſſunt dici miniſtri. Hic ordo leui-
Diaconi. tarum appellabatur in veteri Teſtamento. Præceperat enim domi-
Num 3. nus Moyſi, vt poſt ordinationem Aaron & filiorũ eius, tribus Le-
Leuit. 8. ui ad diuini cultus miniſterium ordinaretur, & conſecraretur domino, & ſeruirent pro Iſraël in tabernaculo Dei coram Aaron & filijs eius. Legimus in Actis Apoſtolorum, ſeptem viros boni teſtimo-
Actor. 6. nij ſpiritu ſancto plenos ad hoc officiũ electos, & oratione præmiſſa manus eis impoſitas eſſe. Fuit inter eos Stephanus protomartyr, fuit & Nicolaus author ſectę vnius omnium flagitioſiſsimæ. Inde mos inoleuit, quin etiam decretum interceſsit, vt in omni matrice Eccleſia ſeptem Diaconi circa Chriſti aram ſublimiori gradu tanquam columnæ ſeptẽ Epiſcopo aſsiſtant: habitiq; ſunt Diaconi tãquam oculi Epiſcopi, oberrantes & circumluſtrantes cum verecundia actus totius Eccleſię: perſcrutantes diligentius, ſi quem videant vicinum fieri præcipitio & proximum eſſe peccato, vt referant hæc

ad Epi-

ad Epiſcopum, vt commonefieri ab eo poſsit, ſicut à Clemente ſcri- Clem. epi. 1.
ptum eſt. Qui cuſtodiebant etiam Epiſcopum à maleuolis homi- ad Iacobum fratrem do-
nibus, & conſenſum eius præbebant ſacrificio. Origenes autem mini.
Sacerdotes mauult oculos Eccleſiæ dici: quòd ſpeculatores vocen- Orig. tract. 5. in Matth.
tur: Diaconos autem cæteroſq; miniſtros mauult exiſtimari ma-
nus, quoniam per eos opera ſpiritualia vniuerſa geruntur: popu-
lum verò pedes. Temporibus Apoſtolorum, ſicut in Actis legi- Acto. 6.
mus, menſis miniſtrabant, hoc eſt pecuniam diſpenſabant, quæ da-
batur Apoſtolis, & in pauperum vſus conuertebant: ſicut ex eo- Orig tract.
dem Origene, Chryſoſtomo, &, qui præceſsit eum, Cypriano di- 15. in Matt.
ſcimus. Ordinantur autem per manuum impoſitionem, daturque Chryſ. in o-
illis Euangeliorum liber, & poteſtas legendi illud conceditur: Ne- milia contra concubina-
que legendi modò, verùm etiam prædicandi: Quamuis æuo ſuo rios.
ſcribat Ambroſius prædicandi poteſtatem Diaconis ademptam Cyp. lib. 2. epiſt. 8.
fuiſſe. Hos Apoſtolus vult eſſe pudicos, non bilingues, non Ambr. in 4. ca. ad Ephe.
multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes, habentes myſte- 1. Tim. 3.
rium fidei in conſcientia pura: quos primùm etiam probare iu- Matth. 26.
bet, & ſic miniſtrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi
functus exiſtimatur Chriſtus, quando poſt cœnam proprio ore &
proprijs manibus ſacramenta confecta diſpenſauit, & quando dor-
mientes Apoſtolos ad orationem inuitauit dicens: Vigilate & ora- Ibidem.
te, vt non intretis in tentationem.

DE SACERDOTIO.
Cap. LIII.

VNVS autem omnium excellentiſsimus eſt or-
do ſacerdotum, cui reliqui omnes ſubſeruiunt.
Verſatur eius officium circa corpus Chriſti. Eſt *Sacerdotis officium.*
autem corpus Chriſti duplex: Verum, quod à
ſacerdote conſecratum offertur in altari, ac ſu-
mere volentibus diſtribuitur: Myſticum, eſt Ec-
cleſia, ſicut iam antea nō vno loco copioſè diſſeruimus. Vnus enim 1. Cor. 10.
panis, vnū corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. Cir-
ca vtrunq; verſatur ſacerdotis officium, cui varia & multiplex pote-
ſtas conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuum Chriſti cor-
pus, datur illi poteſtas conſecrandi, offerendi, & ijs qui ſumere vo-
luerint diſtribuendi: idq; ex inſtitutione Chriſti, qui in cœna illa no-
uiſsima ſacerdotes inſtituens ſecundū ordinem Melchiſedech, ac di-
cens: Hoc facite in meam cōmemorationem: poteſtatem hanc illis Matth. 26.
largitus eſt, quemadmodū vbi de ſacrificio Miſſæ ſermo nobis fuit,

pluribus verbis teſtimonio ſanctorũ patrũ confirmauimus. Quod verò attinet ad myſticum Chriſti corpus Eccleſiam, datur illis poteſtas baptziandi: Sic enim Chriſtus dixit Apoſtolis: Euntes docete
Mar. 16. omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: Datur poteſtas abſoluendi, quod illa Chriſti verba indicant,
Ioan. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: Datur poteſtas prædi-
Matth. 18. candi: Dicit enim idem Chriſtus: Euntes in mundum vniuerſum,
1. Cor 4. prædicate Euangelium omni creaturæ. Paulus Apoſtolus vocat ſacerdotes miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorũ Dei. Qua-
2. Cor. 5. le ſit autem ſacerdotis miniſterium, docet idem alio loco, cùm dicit: Quòd Deus nos reconciliauit ſibi per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, & non reputans illis delicta ipſorum: & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur: tanquam Deo exhortanre per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Hoc legationis munus tunc mandauit Chriſtus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, cũ poſt ite-
Ioan. 20. ratam ſalutationem, Pax vobis: Sicut me miſit pater, inquit, & ego mitto vos. Quomodo enim vel ad quid miſit filium pater, niſi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hoc igitur ipſum ſuos in vniuerſum orbem filius miſit ſacerdotes & Epiſcopos, vt eorum miniſterio reconciliarentur Deo, ſi qui ſe ab illo diſiunxiſſent, peccatisq; ſuis eum offendiſſent. Quod ergo dixit Chriſtus: Miſit me pater, idem eſt cum eo quod dicit Apoſtolus: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Quod vero ſubiungit, Ita & ego mitto vos: idem eſt cum eo, quod idem dicit Apoſtolus, poſuit in nobis verbũ reconciliationis: pro Chriſto legatione fungimur: Et: Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus ſemel dicere, repetita vice dixit: Pax vobis: vt inſinuaret, & pacem ſe feciſſe illis, & pacem ſe per illos mittere nobis. Ex quo loco colligitur, ſacerdotem nihil aliud eſſe, quàm Chriſti legatum,
Malach. 2. qua etiam ex cauſa dictus eſt à Propheta angelus domini exercituũ. Quando autem Chriſti legatum dicimus eſſe ſacerdotem, & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Chriſtus, & caput eſt & corpus. Pro Chriſto capite legatione fungitur ſacerdos, quando ex loco ſuperiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, ſimul obſecrat nomine Chriſti, vt vicia ſua deteſtati, atq; ab illis auerſi Deo reconcilientur. Pro Chriſti corpore, hoc eſt Eccleſia legatione fungitur, quando ſtans ad altare, eam quæ per fuſum pro nobis Chriſti ſanguinem in cruce facta eſt reconciliationem, Deo patri offerens, atq; illius eum commonefaciẽs, ſupplex rogat in per-
ſona

ſona totius Eccleſiæ, vt illius reconciliationis virtute, populo ſuo propitius eſſe, ac fructum illius ad ipſum redundare velit. Hoc eſt, quod Hieronymus ſacerdotem, Dei vocat ſequeſtrum & hominũ. Hier. in cap. 1. Malach. Hoc eſt, quod Chryſoſtomus medium ſtare dicit ſacerdotem inter Deum & humanam naturã, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & noſtras petitiones illuc perferentem, dominum iratum vtriq; naturæ reconciliantem, & nos qui offendimus ex illius manibus eripientem. Chryſoſt. de verbis Eſaiæ omilia. Hoc eſt, quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerſo terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremq; eſſe apud Deum dicit, vt hominum omnium non viuentiũ modò, ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: itaq; quaſi mundus vniuerſus illi concreditus, atq; omnium ſit pater, ſic ipſum ad Deum accedere. Chryſ. lib. 6. de ſacerdotio. Ac paulò poſt: Cùm autem ille & ſpiritum ſanctũ, inquit, inuocauerit, ſacrificiumq; illud horrore ac reuerentia pleniſsimum perfecerit, communi omnium domino manibus aſsiduè pertractato, quæro ex te, quoto illũ in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli ſacerdoti aſsident, & cœleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorẽ qui immolatur, angelorum choris plenus eſt. Hoc eſt, quod Ambroſius quoq; Ieſum alloquens. Ambr. in oratione priore præparatoria ad Miſſam. Quoniã (inquit) me peccatorẽ inter te & eundem populum mediũ eſſe voluiſti, licet in me boni operis teſtimoniũ non agnoſcas, officium diſpenſationis creditæ non recuſes, nec per me indignũ famulum tuum eorũ ſalutis pereat precium, pro quibus victima factus, ſalutaris dignatus es eſſe redẽptio. Hoc eſt, quod Gregorius quoq; Nazanzenus ſcribit, eſſe ſpeciale ſacerdotis officiũ populi mediatorem apud Deũ effici. Greg. Naz. in apologetico. Qui & Baſilium vocat mediatorẽ inter Deum & hominẽ. Ad Simpliciam hæreticã epiſtola 88. Et eius cognominis Gregorius Romanus pontifex: Quid antiſtes, inquit, ad dñm, niſi pro delictis populi interceſſor eligitur. Grego. li. 1. epiſtolarum epiſt. 24. Et qui fuit his om̃ibus vetuſtior, quartus à Petro pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipſe filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita et vos eius vice in Eccleſia eſtis cõſtituti, vt inter Deũ et homines legatione fungamini. Hæc ille ſcribens ad Epiſcopos per diuerſas regiones cõſtitutos. Hoc eſt, quod à Cœleſtino quoq; primo ſcribitur: Cœleſt. epiſtola 1. ca. 1. Cùm ſanctarũ plebium præſules mandata ſibi legatione funguntur, apud diuinam clementiã humani generis agunt cauſam, et tota ſecum cõgemiſcente Eccleſia poſtulãt & precantur, vt infidelibus donetur fides &c. Et à Cypriano multò ante ſcriptũ eſt: Cyp. lib. 1. epiſtola 3. Sacerdotibus maior labor incumbit in aſſerenda, propicianda, et procurãda Dei maieſtate. Sacerdos igitur nihil aliud eſſe videtur, quàm, ſicut Paulus dicit, recõciliationis miniſter. Fungitur autem hoc miniſterio, primùm quãdo annunciat popu-

lo per Chriſtum in cruce pro nobis mortuum remiſsionẽ peccatorũ nobis obtentam, ac Deo patri nos eſſe reconciliatos: Deinde cùm eum admonet, quandoquidẽ facta iam ſunt per Chriſtum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil vt ex illius parte deſit hominibus ad ſalutem conſequendam, vt ne ſibi deeſſe ipſi velint, ſed pro ſe quiſq; reconciliari Deo conetur. Neq; enim exiſtimare quenquã oportere, quod hoc ſolùm ſufficiat ſcire & credere, quòd cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortẽ filij eius: verùm neceſſè eſt, vt ipſi quoq; adferamus aliquid ad reconciliationis illius in cruce factę fructum in nos transferendum, vt peccata deteſtemur, quæ diuiſerunt inter nos, & inter dñm Deum noſtrum, quę nobis illum offenſum reddiderunt, atq; ab illis auerſi, conuertamur ad dñm Deum noſtrum in toto corde noſtro, illi nos credamus, in illo ſpem & fiduciam noſtram omnẽ collocemus, illius amore inflammemur, ac per fidem viuam & per ſacramentorum ſuſceptionem, quę ab illo ſunt inſtituta, tanquàm inſtrumenta quædã ſalutis noſtræ, deniq; per orationẽ ardentem, ac paſsionis & mortis illius iugem commemorationẽ, cuius in altari per ſacerdotem ſacris operantẽ repræſentatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructum vniuerſo mundo mors Chriſti attulit, eius participes eſſe queamus. Quamobrẽ non ſolum cùm prædicat Euangelium ſacerdos, miniſter eſt recõciliationis, verùmetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem abſoluit, cùm Euchariſtiæ ſacramentum porrigit, cùm orat pro peccatis populi, cùm corporis & ſanguinis Chrſtii ſacrificiũ offert, in omnibus his nihil aliud eſt, quàm reconciliationis miniſter, quam nõ modò verbis prædicat, verùmetiam habitu & actione repręſentat, ac quemadmodũ ea facta ſit in cruce, ſub aſpectũ aſtantis populi ſubijcit, atq; oĩa facit, vt fidei ſuę cõmiſſus populus reconciliationis in cruce factè fructum conſequi poſsit. Quam ad rem nõ alio vtitur mediatore, quàm ipſo Chriſto. Illius enim corpus, illius ſanguinẽ offert Deo patri, ac tanti precij, quo redemptus & reconciliatus eſt ei mundus, ipſum commonefacit, Eccleſiæq; totius nomine ſupplex petit, vt propter fuſum filij ſui ſanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ ſuæ eam reſpicere, atq; reconciliationis in cruce factæ fructum ad eam redundare velit. Qua tamen in re nihil aliud, quàm miniſter eſt ſacerdos. Nam verus ſacerdos, verus mediator & reconciliator non eſt, niſi ille, cui dictum eſt: Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech: ille de quo ſcriptũ eſt, quòd factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Ille eſt qui baptizat, ille eſt qui peccata remittit, ille eſt qui reconciliat, ille eſt qui interpellat pro nobis, ille eſt

Iohel. 2.

Chriſtus per ſacerdotem omnia facit.

Pſalm. 109.

1. Ioan. 2.

eſt qui docet, ille eſt qui conſecrat Euchariſtiam, ille eſt qui porrigit ſumere volentibus, ille eſt qui offert corporis & ſanguinis ſui ſacrificium in altari, ipſe & ſacerdos & ſacrificium, vnũ cum eo cui offertur, vnum cum ijs pro quibus offertur. Sicut igitur in prædicando Euangelio non eſt ſacerdotis niſi miniſteriũ: non enim ſacerdos eſt qui loquitur, ſed ſpiritus patris cœleſtis qui loquitur in illo: Quod etiã teſtatur Paulus dicens: An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me, Chriſti? Sicut in baptizando nõ eſt ſacerdotis niſi miniſterium: ſolus enim verè baptizat, & à ſordibus abluit peccatorũ, de quo dictum eſt in Euangelio, Hic eſt qui baptizat, dñs noſter Ieſus Chriſtus: quod et Paulus indicat, cùm reprehendens eos qui baptiſmum ex miniſtrorũ dignitate metiebantur, dicentes, Ego quidẽ ſum Pauli: alius autem, Ego Apollo: Quid igitur eſt, inquit, Apollo? quid verò Paulus? Ac mox ſubdit: Miniſtri eius cui crediđiſtis, & vnicuiq; ſicut dñs dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: ſed Deus incrementũ dedit. Itaq; neq; qui plantat, eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Sicut in remittendis peccatis, nõ eſt ſacerdotis niſi miniſterium: Rectè enĩ illi dixerunt, Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus? Sicut in alijs quoq; functionibus non eſt ſacerdotis niſi miniſteriũ: nam quod virtutis eſt & efficacię, nõ præſtat niſi ſolus Deus: ſic in conſecratione, ſic in oblatione, ſic in Euchariſtiæ diſtributione, non eſt ſacerdotis niſi miniſterium. Teſtatur hoc Chryſoſtomus quoq;, qui poſteaquã duriter eos increpauerat, qui poſt admiſſa peccata nõ contriti, neq; confeſſi ad Euchariſtiã accedebant, (quod tamẽ ita faciendum eſſe docent noſtri temporis hæretici) cùm illa verba dixiſſet, Dæmonium patiente peior eſt, qui poſtquàm peccauit accedit: Verùm & tu laice, inquit, cum ſacerdotem videris offerentem, ne tu ſacerdotem eſſe putes hoc facientem, ſed Chriſti manum inuiſibiliter extenſam. Sicut enim cùm baptizaris ipſe te non baptizat, ſed Deus eſt qui tuum caput inuiſibili potentia continet, & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet, ita nunc quoq;. Ac alio loco. Non ſunt humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna confecit, ipſe nunc quoq; operatur, ipſe perficit: miniſtrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc ſanctificat & tranſmutat, ipſe eſt. Ac rurſus in ſuis in Paulum cõmentarijs: Sacra ipſa oblatio ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamq; ſacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet iſta quàm illa minus. Cur id? Quia nõn hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui illam anteà ſacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ loquutus

Matth. 10.
1. Cor. 13.
Ioan. 1.
1. Cor. 3.
Luc. 5.
Chryſ. omil. 60. ad populum Antiochenum, & in Matthæum. 51.
Omil. 83. in Matthæum.
In poſteriorem ad Timoth. epiſtolam omil. 2.

eſt Chriſtus, eadem ſunt quę ſacerdotes nunc quoq; pronunciant; ita & oblatio eadẽ eſt. Oecumenius, qui vixit ante nongentos annos, enarrans illum Pauli locũ: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundũ ordinẽ Melchiſedech: Significat, inquit, ſermo, quòd licet Chriſtus non obtulerit carentẽ ſanguine hoſtiam, ſiquidẽ ſuum ipſius corpus obtulit, attamen qui ab ipſo fungentur ſacerdotio, quorum Deus pontifex eſſe dignatus eſt, ſine ſanguine offerent, nam hoc ſignificat, in æternum. Neq; eñ de ea, quę ſemel à Deo facta eſt oblatio et hoſtia, dixiſſet in æternũ, ſed reſpiciens ad præſentes ſacrificos, per quos medios Chriſtus ſacrificat et ſacrificatur, qui etiam in myſtica cœna modum illis tradidit huiuſmodi ſacrificij. Hinc vel cœco perſpicuũ eſſe poteſt, quàm ſit eorum ſacrilega audacia, qui ſacerdotium, qui ſacrificium ex Eccleſia ſublatum eſſe volunt. Quid enim aliud illi, quàm Chriſti ſacerdotium, Chriſti ſacrificiũ ex ea tollere, ac redemptionis noſtræ precium nobis auferre conantur? Manus quidem mortalis, lingua mortalis, miniſteriũ hominis eſt mortalis, verùm conſecratio, verùm oblatio nõ eſt niſi æterni ſacerdotis illius & immortalis, dñi noſtri Ieſu Chriſti. Quemadmodum autẽ non propterea non rectè dicitur baptizare miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt qui baptizat: nõ propterea non rectè dicitur peccata remittere miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt qui peccata remittit: nõ propterea nõ rectè dicitur docere miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt vnus magiſter noſter qui docet nos: non propterea nõ rectè dicitur interpellare miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt, cuius ſanguis interpellat pro nobis: ita nõ propterea non rectè dicitur ſacerdotio fungi miniſter, quia ſacerdotio fungitur in altari Chriſtus, quia ſeipſum hoſtiam offert Deo patri, ſacerdos ille nunc quidem nobis inuiſibilis, et immortalis, ſecundum ordinem Melchiſedech.

Sacrificium et ſacerdotium in Eccleſia.

Neq; iuſtior eſt cauſa externum in ſacrificando, quàm in prædicando verbo miniſterium abrogandi. Nam plures magiſtros fieri prohibet ſcriptura: ſacrificare non modò non prohibuit vnquàm, verùmetiam præcepit Chriſtus dicẽs, hoc facite in meam commemorationem. Quo minus etiam ferendi ſunt, qui ſacrificandi, quàm qui prædicandi Euangelij miniſterium externum abolitum cupiunt. Habẽt enim ij, quas errori ſuo prętendant ſcripturas. Nolite plures magiſtri fieri, vnus eſt enim magiſter veſter. Non neceſſe habetis, vt aliquis doceat vos: vnctio eius docet vos. Non docebit vnuſquiſq; proximum ſuum, & vnuſquiſq; fratrem ſuum, dicens, cognoſce dominum, quia omnes ſcient me à minore vſque ad maiorem. Has illi cùm ſcripturas proferant tam apertas, habere tamen videntur aliquem erroris ſui prætextum, cùm & illud præ ſe ferant, pati ſe non poſſe, vt obſcuretur Chriſti gloria,

Iacob. 3. Matth. 26. Iacob. 3. Matth. 23. 1. Ioan. 2. Hebr. 8. & Hier. 31.

vt illius qui verus eſt magiſter noſter dignitati derogetur, quaſi parum idoneus ille ſit ad docendos nos, neq; citra miniſterium hominis id præſtare queat. Iſti verò quam ſcripturam proferunt, qua ſit ſacrificium abrogatũ? Certè Paulus non ſublatũ, ſed tranſlatum eſſe dicit ſacerdotium. Sic enim loquitur: Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt & legis tranſlatio fiat. Chriſtus autem dicit, ſe non veniſſe legem ſoluere, ſed adimplere. Ad eundem modum, nõ venit ſacerdotium abrogare, ſed conſummare: Venit quod erat imperfectũ perficere. Quid enim fuit ſacerdotium Iudeorum? quid aliud quàm vmbra quædam & figura. Quid autem Chriſti ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech, quo nunc ille fungitur in Eccleſia, ſacerdos æternus & immortalis per miniſtros ſuos mortales? quid niſi corpus ipſum & veritas. Vmbræ corpus, figuræ ſucceſsit veritas. In vmbratico illo ſacerdotio & ſacrificio, fuſus victimarũ ſanguis, fundendum pro nobis Chriſti ſanguinem in ara crucis ſignificabat. In hoc autẽ vero ſacerdotio & ſacrificio, verum corpus & ſanguis Chriſti fideliũ oculis ſub panis & vini ſpeciebus exhibetur, ac quemadmodum corpus illud in crucẽ actum, quemadmodum de pendentis latere ſanguis in remiſsionẽ peccatorum noſtrorũ fuſus fuerit, repræſentatur. Non igitur ſublatum ſacerdotium, ſed tranſlatũ: non abrogatum, ſed conſummatum, ſed in aliud multo auguſtius & excellentius eſt mutatum: craſſa vt ſit eorum impudentia, qui ex Apoſtoli verbis illud abrogatum eſſe colligere conantur: ac omne ſacerdotium & ſacrificium funditùs ac radicitùs euerſum & euulſum cupiunt, nullum vt inter laicos & ſacerdotes diſcrimen eſſe velint: quòd quicunque in Chriſto baptizati ſunt, eos eſſe ſacerdotes dicant. Neque verò deſunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum eſt enim, aiunt, & ad omnes in Chriſto credentes dictum: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis. Et rurſus: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum & ſacerdotes Deo. Et iterùm apud eundem: Redemiſti nos in ſanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Adeò non deſunt Satanæ diuinæ legis oracula, non tam de abrogato, quàm de exæquato & profanato ac in ordinem redacto ſacerdotio, quibus in prauum ſenſum detortis, tenebras offundit imperitis, vt in errorem inducat, ſi fieri poſsit, etiam electos. Sed nunquid in veteri quoque lege ſcriptum non eſt, & ad filios Iſraël dictum. Vos eritis mihi regnum ſacerdotale, & gens ſancta? Atqui num ideò nullum fuit ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron? num ideò nullum fuit

Marginalia: Hebr. 7. — Matth. 5. — 1. Pet. 2. — Apocal. 1. — Apocal. 5. — Matth 24. — Exod. 19.

inter plebem & ſacerdotes diſcrimen? Quamobrem ſancta quidem ſunt ſcripturæ verba, quę adferunt: nihil eis certius, nihil eſt eis verius: Cœlum & terra prius peſſum ierint, quàm vel apex vnus ex illis pereat: Sed ſi hoc ex illis colligere vis, ex æquo ſacerdotes eſſe omnes, æquè baptizare, æquè prædicare, æquè abſoluere poſſe mulieres, pueros, adde etiam pſitacos et graculos, atq; pontificem quemuis aut ſacerdotem: tuum eſt hoc verbum ô Satana, nō eſt Dei verbum. Tu em̄ ille es, qui diuina cum humanis confundere, qui cœlū terrę, qui ſacra profanis, qui ſurſum & deorſum miſcere conaris oīa.
Cant. 6. Quoniā verò conatibus hiſce tuis opponit ſe caſtrorum acies ordinata, quę non alio nomine tibi magis terribilis eſt, quàm quòd eſt ordinata, in hoc totus es, in hoc om̄es curę & cogitationes tuę conſumuntur, vt ordinē ex ea tollere poſsis, vt ne ſit illud, quod Paulus
1.Cor. 14. præcepit, om̄ia honeſtè & ſecundum ordinē fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum, non hoc loquitur per Ioannē ſpiritus ſanctus quod tu vis: non hoc dicit, quod cuiuis de fece vulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quinetiam carnifici (quod apud iſtos, qui hæc à te docti tradiderunt, vſu veniſſe ſcimus) prædicare, conſecrare, baptizare, abſoluere, ſacris operari, & quocunq; alio reconciliationis miniſterio fungi liceat, verùm illud ijs verbis ſignificare voluit, qui Chriſto nomen dederunt, atq; illius corpori per baptiſmum inſiti ſunt, eos rectius vocari genus electum, & regale ſacerdotium, quàm
Sacerdotes et ſacerdotium regale. Hebræos, qui non aliundè magis gloriari ſolebant, quàm quòd ſecundū carnem ex Abrahā eſſent propagati, qui neq; rex fuit, neq; ſa-
Pſalm. 109. cerdos, cùm nos in Chriſtum credentes, qui & ſacerdos iuxta ordi-
Zach. 9. nem Melchiſedech dictus eſt, & rex manſuetus, iuſtus, & ſaluos faciens, multo rectius id nobis vendicare poſsimus, ſacerdotis illius & regis mēbra facti, quando per lauacrū regenerationis corpori eius
Baſi. ſerm. 2 de baptiſmo cap. 8. ſumus inſiti. Sic Dydimus, ſic Baſilius, ſic Oecumenius, ſic Auguſtinus, ſic qui libenter eum ſequitur Beda, ſic qui nō multò fuit illo
Aug. lib. 20. de ciui. Dei cap. 10. poſterior Rabanus, ſcripturarum hæc loca interpretantur. Ac libet Auguſtini verba adſcribere: ſic enim ſcribit. Quod aūt cùm dixiſſet:
Raba. ca 24. de ſacramento altaris. in iſtis ſecunda mors non habet poteſtatem, adiunxit atq; ait: Sed erunt ſacerdotes Dei & Chriſti, & regnabunt cum eo mille annis:
Apoc. 20. non vtiq; de ſolis Epiſcopis & presbyteris dictum eſt, qui propriè iam vocantur in Eccleſia ſacerdotes, ſed ſicut omnes Chriſtianos dicimus propter myſticū chryſma, ſic omnes ſacerdotes, quoniam
1. Pet. 2. membra ſunt vnius ſacerdotis: de quibus Apoſtolus Petrus, plebs, inquit, ſancta, regale ſacerdotiū. Quibus in verbis duo nobis conſyderanda veniunt: primùm, quòd cùm vocat nos Petrus regale ſacerdotium, non hoc vult quòd omnibus reconciliationis miniſte-

rijs

rijs æquè cuiuis è plebe fungi liceat, atq; ijs, qui legitimè ſunt ad eam rem ordinati, ſed illud modò indicat, omnes in Chriſtum credentes fieri per baptiſmum vnius ſacerdotis Chriſti membra: deinde quòd non alij propriè vocentur ſacerdotes, quam Epiſcopi & presbyteri, ad quos propriè miniſteria reconciliationis pertinent, cùm alijs è vulgo hęc appellatio non conueniat, niſi per metaphoram quandã. Tractat hac de re Hieronymus quoq; contra Luciferianos ſcribẽs, quærit enim, quare laicum venientẽ ab Arianis recipiat, Epiſcopum non recipiat? Reſpondet Luciferanus: Recipio laicum, quia erraſſe ſe confitetur. Hieronymus contrà. Recipe & Epiſcopum, quia erraſſe ſe confitetur. Ad hæc Luciferianus: Si erraſſe ſe confitetur, cur Epiſcopus perſeuerat? deponat ſacerdotium, cõcedo veniam petenti. Hieronymus verò: Reſpõdebo tibi, inquit, & ego ſermonibus tuis. Si laicus erraſſe ſe confitetur, quomodo laicus perſeuerat? deponat ſacerdotiũ laici, id eſt, baptiſmum, & ego do veniã pœnitẽti. Scriptum eſt enim: Regnum quippè nos & ſacerdotes Deo patri ſuo fecit. Et iterum: Gentem ſanctam, regale ſacerdotium, populum acquiſitum. Hic quoque non obſcurè ſignificat Hieronymus, longè diuerſum eſſe ſacerdotium, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo, quo presbyteri funguntur & Epiſcopi: Loquuntur enim illi de ſacerdotio laico, quod eſt baptiſmus. Nam ſimul vt quiſque baptizatus eſt, ex iræ filio Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis ſalutaribus monitus, ac dinina inſtitutione formatus, dicat confidenter, Pater noſter, qui es in cœlis, ac exhibeat corpus ſuum hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, in odorem ſuauitatis. Atque hoc eſt ſacerdotium laici, non autem prædicare, baptizare, abſoluere, conſecrare, & ſacris operari, quæ ad ſolos pertinent Epiſcopos & presbyteros. Cæterùm quis eſt qui non intelligit, ſi ita ſint accipienda ſcripturarum iſta verba, vt quotquot baptizati fuerint, veri ſacerdotes cenſeri debeant omnes, futurum vt illud neceſſario ſequatur, reges quoque vt ſint omnes. Nam qui dicti ſunt ſacerdotium, idem & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaque reges omnes, neque ſubiectum eſſe quenquam cuiquam oportebit. Hoc eſt quod maximè laborat Satanas, vt ſublato ordine, quã maximè fieri poſsit perturbet omnia. Neque verò non pulchrè illi proceſſerunt conſilia ſua apud vicinos noſtros: quibus ſimul vt perſuaſit, nihil pontifici, nihil Epiſcopis & ſacerdotibus eſſe tribuendum, quòd omnes regale ſumus ſacerdotium, excuſſo iugo pontificis & Epiſcoporum, quandoquidem non ſacerdotes modò, verùm & reges eſſe omnes eadem ſcriptura docet, facilè perſuaſit, vt

Apocal. 1.
1. Pet. 2.
Matth. 6.
Rom. 12.

principum quoq; legitimæq; ſuæ poteſtatis iugum excuterent, ſeruili bello concitato, neq; multò pòſt eò quoq; perduxit amentię miſeros, vt Chriſtianiſsimi Imperatoris iugum excutere molirentur, quem iam ſcriptis ſuis de Imperio deturbatũ, non amplius Imperatorẽ, verùm Carolum à Gandauo appellare auſi ſunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimum dñm ſuum, virum inter alias heroicas virtutes, quibus excellit, incredibili ſimul erga Deum pietate religioneq; præditum, verbiq; illius propugnatorẽ acerrimum, quàm anteà fuerant erga Romanum pontificẽ, cæteroſq; Epiſcopos & ſacerdotes. Adeò videre licet, quòd mutuo ſibi cohæret vtraque dignitas, Regalis & ſacerdotalis, ruere vt altera non poſsit, quin eodẽ motu labefactata concidat altera. Neq; alios in Regum & principum fama libellis, quos famoſos vocãt, proſcindendis magis audaces eſſe, quàm qui prius in laceranda pontificum & ſacerdotum exiſtimatione calamos ſuos & linguas exacuerunt, dubium erit nemini, ſi modò rem diligentius explorare velit. Hi ſunt præclari ſcilicet fructus iſtius, quemadmodum ipſi vocant, Euangelij. Si Turcæ Germaniam quamlibet numeroſo exercitu peruaſiſſent, maiorem cladem & exitium adferre non potuiſſent, quàm quantum cacangelium iſtud attuliſſe videmus. Cognitos habebat iſtorũ mores Eraſmus Roterodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat commoratus. Is in libro, quem ſcripſit in hos pſeudeuangelicos, hoc de illis præbet teſtimonium: At iſte, inquit, populus tam Euangelicus, etiam Turcarum principi dicitur deteſtabilis, quẽ ait ſeditioni natum: Quos ſubinde tumultus excitat? quoties quàm leuibus de cauſis procurrit ad arma? ne ſuis quidem Eccleſiaſtis ſatis obtemperans, niſi dicant blanda auribus: profligandi etiam, ſi liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione diſſentiant. Initio tantum non Deus erat illis Lutherus, nunc iiſdẽ prorſus delirat, quòd nouum de Euchariſtia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere, ſentire quod cuique libitum eſt. Huc nimirùm tendunt artes Satanæ, vt rupta acie ordinata, perturbationem inducat, vt fiat illud, quod ſcriptum eſt
Iudic. 17. in libro iudicum: In diebus illis non erat rex in Iſraël, ſed vnuſquiſque, quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat. Vult vt ſimus ſine lege, ſine rege, ſine ſacerdotio, ſine ſacrificio: quod cùm perfecerit, ſimul & illud nullo negocio perfecerit, vt ſimus ſine Deo. Nam vbi non eſt ſacerdos & ſacrificium, ibi nullus Deus agnoſcitur: ſicut anteà quoque copioſius de eo diſſeruimus. Ac ſatis iam planum feciſſe videmur, quandoquidem eſt Dei cultus in Eccleſia, eſſe in ea ſacerdotium, eſſe & ſacrificium. Quòd verò iſti dicunt,

nuſquam reconciliationis miniſtros in libris noui Teſtamenti ſacerdotes appellari, ſed presbyteros tantum, demus hoc illis. Fieri enim poteſt, quamdiu durauit ſacerdotium Iudæorum, vt ne quid cum illis habere commune Chriſtiani viderentur, quòd ſuos appellari ſacerdotes noluerint, ſed presbyteros, hoc eſt, antiquiores, ſiue digniores, vt auguſtius quoddam Chriſtianorum quàm Iudęorum ſacerdotium eſſe demonſtrarent, et cuius maiorem haberi rationem æquum foret. Hoc enim Græci πρεσβύτερον, Latini vocant antiquius. Quod autē hoc eſt collectionis genus? miniſtros reconciliationis ſiue presbyteros nō reperimus in nouo Teſtamento vocari ſacerdotes, ergo non ſunt ſacerdotes? Nónne ád eundē modum argumentari viciſsim licebit? Nomen perſonæ non modò in noui, ſed nec in veteris quidē Teſtamenti libris de Deo dictū reperimus, nō ſunt ergo tres perſonę Deus vnus: Quin & ipſum trinitatis nomen in ſcripturis nuſquā inuenitur, non eſt ergo ſancta Trinitas? Quis nō videt, quàm hæc abſurda ſint? Sit ita, nō fuerit appellatio ſacerdotum inter Chriſtianos ante euerſam Hieroſolymam, & prorſus abolitum Iudæorum ſacerdotium: At ſimul vt illud eſt deletū, ſtatim à Clemente Petri ſucceſſore, à Dionyſio Areopagita Pauli diſcipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus alijs ad hæc vſq; noſtra tempora ſacerdotum nomen in Eccleſia frequentari cœpit. Cùm autem Eſaias futurum prædixit, vt ex gentibus aſſumeret dominus ſacerdotes & Leuitas, qui quomodo ſolebant filij Iſraël, dum eorum ſtaret religio, & templi cæremonię ſeruarentur, offerrent victimas cum Pſalmis in domo domini, nónne clarè de Chriſti ſacerdotibus eſt loquutus? Verùm quorſum attinet de vocula diſceptare? Vbi fuit ſacrificium, ibi ſacerdotium quoque fuiſſe nemo ſanus dubitat: Nam hæc duo ſic inter ſe coniuncta ſunt, vt abinuicem ſeparari non poſsint: Neque ſacerdos ſine ſacrificio, neque ſacrificium eſſe poteſt ſine ſacerdote. Fuiſſe autem ſacrificium Apoſtolorum temporibus ſi quis ambigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi ſcribitur: Sacrificantibus illis domino, & ieiunantibus, dixit illis ſpiritus ſanctus &c. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat miniſtrantibus, Eraſmus tamen quod eſt in Græco λειτουργούντων, ſignificantius vertit, cùm ſacrificarent. Siquidem λειτουργὸς non ſimpliciter ſonat miniſtrum, ſed plerumque ſacrorum miniſtrum, & qui fungitur officio ſacerdotis pro alijs: & λειτουργεῖν non ſimpliciter miniſtrare, ſed ſacrum miniſterium peragere, ſacris operari, ſiue ſacrificare: & λειτουργία non quoduis miniſterium, verùm illud vocatur, quod nos Miſſam vocam?. Hinc eſt, quod Baſilius et Chryſoſtomus Miſſas ſuas in-

Eſai. 66.

Sacrificium tempore Apoſtolorum.
Actor. 13.

inſcripſerunt λειτουργίας. Sic autem appellatur Miſſa κατ' ἐξοχὴν tanquam
vnum omnium excellentiſsimum Deoq; gratiſsimum miniſteriũ,
qua ratione Tullius orator, Ariſtoteles philoſophus, Paulus voca-
tur Apoſtolus: Ad hunc modum ſacerdos quoq; miniſter: et ſacri-
ficium, quod offert, vocatur miniſteriũ: Non quod alij quoq; non
rectè miniſtri dicantur, nã & principes Dei ſunt & eccleſiæ miniſtri:
Sic em̃ de illis Paulus loquitur λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσὶν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες.
hoc eſt, miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes, ſed quòd
illud longè pręſtantiſsimum omnium eſt miniſteriũ, quo fungun-
tur ſacerdotes. Quòd aũt λειτουργία ſacrum miniſterium ſiue ſacrificium
Luc. 1. ſignificet, indicat ille locus apud Lucã: ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ.
hoc eſt, vt impleti ſunt dies officij eius. Λειτουργίαν tranſtulit interpres
officiũ, nihil aliud intelligere volens, quàm ſacrificiũ: Loquitur em̃
Hebr. 8. de Zacharię ſacerdotis officio. Pontifices autẽ & ſacerdotes ex homi-
nibus aſſumptos, pro hominibus conſtitutos veteri lege fuiſſe in his
quę ſunt ad Deum, vt offerrent dona et ſacrificia pro peccatis, cùm
à Paulo ſcriptum ſit, nemo eſt tam proteruè improbus, qui negare
audeat (quanquã illud temerè nõnulli negant) ad noſtri quoq; tem
Officium ſacrificium. poris ſacerdotes hæc Pauli verba rectè referri poſſe. Cæterùm aptè
atq; appoſitè admodũ etiã nunc ſacrificium vocatur officium: Sic
em̃ dici ſolet, celebratur nunc officiũ. Nã cùm officium rectè factum
dicatur, nos aũt nulla rectè facta proferre poſsimus, quę quatenus no
ſtra ſunt, ad irã Dei placandã, et remiſsionẽ peccatorum obtinendã
ſufficere nobis queant, proferimus illud, quod omniũ rectiſsimè fa-
ctum eſt à ſaluatore noſtro pro peccatis noſtris abolendis, proferi-
1. Cor. 1. mus corpus illius & ſanguinẽ, qui factus eſt nobis iuſtitia et ſancti-
Phil. 2. ficatio, & redemptio, factus pro nobis obediens patri vſq; ad mor-
Pſalm. 50. tem, mortẽ autem crucis: ſimul ſupplices deprecamur, vt auertat fa-
Pſalm. 84. ciem ſuã à peccatis noſtris, et reſpiciat in faciẽ Chriſti ſui, pro nobis
in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis ſecundum
peccata noſtra, non iudicet nos ſecundum actus noſtros, non retri-
buat nobis ſecundum iniquitates noſtras, ſed faciat nobis, iudicet
nos, retribuat nobis ſecundum iuſtitiam filij ſui, quam ille luens
obedientia ſua peccatum inobedientiæ noſtræ pro ſua ineffabili
miſericordia nobiſcum communicare, nobis impartiri, & noſtram
facere dignatus eſt, poſteaquàm ſemel ipſum per fidem & bapti-
ſmum induti ſumus. Eſtne quod officij nomine rectius appellari
queat, quàm vnum hoc? Quæ enim ſunt officia? quæ ſunt rectè
facta noſtra? quæ coram oculis Dei & domini noſtri proferre,
quibus illum, qui iuſtè peccatis noſtris iraſcitur, propitium nobis
& placatum reddere poſsimus? Certè niſi vni illi officio, quod

illenobis pro ſua immenſa bonitate in cruce moriens pręſtitit, innitantur, nulla ſunt. Qui igitur ſunt iſti tam impij, tam à Chriſto auerſi, qui nobis hoc quod ſolum verè dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij, quàm iurati Satanæ miniſtri, quorum omne ſtudium vna hac in re conſumitur, vt immenſum illud redemptionis noſtrę beneficiū, in quo ſolo cōfidimus, in quo ſolo gloriamur, ſempiterna quadā obliuione obruatur? Nobis verò extrema quęq; perferre prius cōtingat, quàm vt tantū hoc flagitium patrari permittamus, quod ne ſol quidē ipſe æquis oculis aſpicere poſsit. Verùm iuſto dolore cōmoti ab inſtituto ſumus nōnihil digreſsi. Nunc eo vnde cœpit redeat oratio. Illud eñ orſi eramus dicere, quandoquidem ſacrificaſſe cōſtat Apoſtolos, quemadmodū clarè liber Actorum docet, ſacerdotes re ipſa fuiſſe, etiā ſi detur illud, quod propter diſcrimen ſacerdotum legis, ante euerſam Hieroſolymā et extinctū Iudęorum ſacerdotiū, presbyteri, quàm ſacerdotes appellari maluerint. Obiter aūt explicauimus, quid ſibi velit Liturgię nomen: Significare enim miniſterium ſiue officium per excellentiā quandā, id quod nos Miſſam vocamus, ſiue ſacrificium, vnde & ſacerdotes alicubi vocari officiantes audimus, quod illorum proprium eſt munus & officium ſacris operari, hoc eſt Miſſas celebrare, quod ante mille quoq; trecentos annos his verbis teſtatur Fabianus martyr & Pontifex: Sacerdotes dominus ſibi elegit, vt ſacrificent ei & offerant oblationes domino. In quam ſententiam ſcripſit etiam pleraq; Chryſoſtomus, epiſtolam ad Corinthios explicans. Nam etſi prędicare quoq; præclarum ſit ac Deo maximè gratum officium, non tamen hoc ſacerdotū quondam proprium fuiſſe videtur: quod ex Poſsidonio colligi poteſt: qui cùm fuiſſet auditor Auguſtini, vitam illius conſcripſit. Narrat is, Valeriū Hipponenſem Epiſcopum, ordinato in presbyterum Auguſtino, exultaſſe & Deo gratias egiſſe, ſuas exauditas à domino fuiſſe preces, quas frequentiſsimè fuderat, vt ſibi diuinitus homo concederetur talis, qui poſſet verbo Dei & doctrina ſalubri Eccleſiam Dei ædificare, cui rei ſe, homo natura Græcus, minusq; Latina lingua & literis inſtructus, minus vtilem pręuidebat. Dedit igitur poteſtatem eidem Auguſtino presbytero corā ſe in Eccleſia Euangelium prædicandi ac frequentiſsimè tractandi, contra vſum quidem & conſuetudinem Aphricanarum Eccleſiarum, vnde etiam ei nonnulli Epiſcopi detrahebant. Clarius etiam hoc indicat Socrates in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria, cauſam etiā explicans, quamobrem verbi miniſterio presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandriæ non committitur verbi miniſterium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arius Eccleſiam turbauit.

Fab. epiſt. 2. ad oriētales Epiſcopos.

Chryſ. in 2. ad Corinth. Omil. 13.

Prædicare cu ius ſit.

Poſsid ca. 5 de vita Auguſtini.

Socr. lib. 5. cap. 22.

Ex his Poſsidonij et Socratis verbis cernere licet, quàm craſſa ſit iſto rum inſcitia, qui putãt ad hoc ordinari potiſsimum presbyteros, vt ſint verbi miniſtri, cùm verbi miniſterium proprium olim fuerit in multis Eccleſijs Epiſcoporum, ad quod ſacerdotibus aſpirare non licuerit: nõ quod maior in eo ſit dignitas, quàm in altaris miniſterio, quod oĩa alia excellere, ſatis iam docuiſſe videmur: verùm quod ad prædicãdi munus nõ æquè quiuis eſt idoneus, atq; ad ſacrificandum. Nã in ordinando Sacerdote nõ tam ſpectabatur excellẽs doctrina, quàm pietas & vitæ ſanctimonia. In eligendo aũt Epiſcopo minimè ſufficere viſum eſt, ſi vitæ eſſet inculpatæ, ſi ætatem ſuam

1.Timot. 3. omnẽ ſine crimine tranſegiſſet: ſed requirebatur prætereà, potens vt eſſet exhortari in ſana doctrina, et eos qui contradicunt arguere. Sed hæc de proprio Sacerdotũ officio dicta ſufficiant. Quòd autẽ ordo Sacerdotij Sacramentum ſit, vel ex eo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quòd quę requiruntur ad Sacramẽti rationẽ, eorum ipſi deeſt nihil.

Sacerdotij ordinem ſacramentum eſſe.

Eſt enim ſacrę rei ſignum, et quidẽ efficax: eſt viſibile ſignum inuiſibilis gratiæ. Signum aut elementum viſibile, ſiue quis materiã dicere malit, eſt manuum impoſitio. Neq; tamẽ ea ſola, præcedit em̃ illam benedictio et inunctio, ſequitur aũt calicis porrectio. Præcipuum tamẽ in hoc Sacramẽto ſignum eſt, manuum impoſitio. Nã per benedictionẽ ordinandus diuinis officijs mancipatur: per vnctionem ad Chriſti corpus tangendum idoneus redditur: per calicis porrectionem officij miniſterijq; ſui admonetur: per impoſitionem verò manuum, omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedente verbo, quod profertur ab Epiſcopo ordinante, quæ eſt forma huius Sacramenti: Nam ſimul vt accedit verbum ad elementum, fit Sacramentum, ac omnis ordinando gratię plenitudo confertur, vt quæcunq; pertinent ad officium Sacerdotis, ea efficaciter exequi poſsit omnia. Hinc eſt, quod non in conferendis modò Sacramentis efficax eſt Sacerdotis miniſterium, verùmetiam ſi quis præoccupatus in delictis fuerit, oratio tamen eius magis efficax eſſe creditur, quàm cuiuſuis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit vitæ integritate præditus. Etſi autem nulla ſit in libris noui Teſtamenti inunctionis mentio, ſed ſolius manuum impoſitionis, non ideò tamen exiſtimandum eſt recens hoc inuentum eſſe, vt ordinandi Sacerdotes oleo inungantur. Apoſtolorum hanc eſſe non ſcriptam traditionem teſtis eſt Anacletus Petri ſucceſſor. Ordinationes, inquit, Epiſcoporum authoritate Apoſtolica ab omnibus, qui in eadem prouincia fuerint Epiſcopis ſunt celebrandæ, qui ſimul conuenientes, ſcrutinium diligenter agant, ieiuniumq; cum omnibus celebrent precibus, & manus cum ſanctis Euangelijs, quę prædicaturi

Vnctio ſacerdotum.

Anacl. epi. 2.

dicaturi ſint, imponentes, dominica die hora tertia orantes, ſacraq́;
vnctione, exemplo Prophetarũ & regum capita eorum, more A-
poſtolorũ & Moyſi vngentes, quia omnis ſanctificatio conſtat in
ſpiritu ſancto, cuius virtus inuiſibilis ſancto chryſmati eſt permix-
ta: & hoc ritu ſolennem celebrent ordinationem. Clemens quoq;: Clem epi. 2.
Omnis, inquit, pontifex ſacro chryſmate perunctus, & in ciuitate ad Iacobum fratrem do-
cõſtitutus, ſcripturis ſacris eruditus, charus & precioſus hominibus mini.
oppidò eſſe debet, quem quaſi Chriſti locũ tenentẽ honorare om̃es
debent, eiq; ſeruire, & obedientes ad ſalutem ſuam fideliter exiſtere:
ſcientes, quòd ſiue honor, ſiue iniuria, quæ ei defertur, in Chriſtum
redundet, & à Chriſto in Deum. Scripſit de eo copioſe Pauli diſci-
pulus Dionyſius Areopagita: Scripſit & Cyprianus libello de Dion eccle. Hier. cap. 4.
chryſmate edito: meminit Tertullianus. Neq; quiſquã eſt veterùm Tertul. de
penè ſcriptorum, qui non cum quadam etiam honoris præfatione carnis reſur
meminerit. Quominus ferendi ſunt, qui noſtro hoc æuo ſine qua- rect.
dam ſubſannatione ſacri huius vnguenti meminiſſe non poſſunt.
Quòd ſi propterea putant eſſe reijciendum, quòd Iudæorũ quondã
fuerit cæremonia genus hoc vngendi, reijciant & manuum impo-
ſitionem, quę & ipſa traxiſſe videtur ab Hebræis originem, quibus
admodum ea fuit familiaris, cùm aliquid cõmendabatur, aut offere
batur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filijs Ioſeph: Sic ſu- Geneſ. 48.
per caput hoſtiæ immolandæ manus ponebatur. Verùm hæc de ſa- Leuit. 1.
cramento ordinis dicta ſufficiãt, quod miniſtrantium eſt, nam per-
tinet ad miniſterium reconciliationis. Quatenus aũt hæc recõcilia-
tio docendo fit aut prædicãdo, rectè referri poſſe videtur ad eam vir-
tutem, quę prudentia dicitur: quandoquidẽ ſcriptum eſt, quòd labia
ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem ex ore eius requirent: quẽ Malach. 2.
etiam in Euangelio vocat dominus ſeruum fidelem & prudentem, Matth. 24.
quem conſtituit dominus ſuus ſuper familiam ſuam, vt det illis Dion. eccle.
cibum in tempore. Hoc eſt, quòd Dionyſius quoque ſacerdotum Hiera. cap. 5.
ordinem vocat illuminatiuum & luciducum, quòd eorum pro-
prium eſt munus luce doctrinæ per ſalutis iter ducere proximos.

DE MINISTRO HVIVS SACRAMENTI. Cap. LIIII.

MINISTER huius ſacramẽti eſt Epiſcopus:
cuius hoc ſolius proprium eſt munus ordinare.
Eſt aũt Epiſcopatus nõ ordinis nomẽ, quate- *Epiſcopatus non eſt ordo.*
nus ordo ſacramentũ eſt, verùm dignitatis &
officij. Nam quemadmodũ paulò ante cõme-
morauimus, ex presbyteris, qui multi erant in

vna aliqua Eccleſia, vnus eligebatur, qui non reliqui magis gregis totius, quàm ipſorum etiam presbyterorum curã gereret. Ac in ſacramentis quidẽ conficiendis & miniſtrandis, excepta ordinatione & cõfirmatione, nihilo maior eſt Epiſcopi, quàm ſacerdotis authoritas, niſi quòd ligandi ſoluẽdiq; poteſtas tanto maior eſt penes Epiſcopũ, quanto plus ad eam rem doctrinę iudicijq; requiritur: quibus præ cæteris Epiſcopum abundare præſumitur, qui vel ipſe reliquis rebus ijs præſtat, vel adiunctos habet ſaltẽ lateri ſuo viros eruditione iudicioq; pręſtantes, vt, quòd vulgus ſacerdotũ de grauioribus peccatis perinde facere non poteſt, quid ligandũ quidúe ſoluendum ſit, facilè diſcernere queat. Inde eſt illa caſuũ, vt vocant, reſeruatio: quorũ nõnulli ad ordinarij cuiuſuis, alij verò, qui ſunt grauiores, non niſi ad ſummi pontificis iudiciũ ſpectant. Quod ad reliqua attinet, æquè baptizat, æquè conſecrat, æquè ſacerdos abſoluit vt Epiſcopus: In hoc ergo pares ſunt Epiſcopus et ſacerdos. Cæterùm quod in humano corpore fieri videmus, vt ſit corpus quidẽ vnum, membra verò multa, oĩa aũt non eundẽ actum habeãt, idem & in Chriſti corpore, quę eſt Eccleſia, cernere licet. Multi namq; corpus vnum ſumus in Chriſto, ſinguli aũt alter alterius mẽbra. Hæc connexio totius corporis vnanimitatẽ requirit, ſed præcipuè concordiã exigit ſacerdotum, quibus, vt à Leone pontifice verè maximo ſcriptum eſt, etſi dignitas non eſt communis, eſt tamen ordo generalis: Quoniam & inter beatiſsimos Apoſtolos, in ſimilitudine honoris, fuit quædam diſcretio poteſtatis: & cùm electio par eſſet omnium, vni tamen datum eſt, vt cæteris præemineret. De qua forma Epiſcoporum quoq; eſt orta diſtinctio, & magna diſpoſitione prouiſum eſt, ne oẽs ſibi omnia vendicarent, ſed eſſent in ſingulis prouincijs ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia: & rurſus quidam in maioribus vrbibus conſtituti, ſolicitudinem ſuſciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri ſedem vniuerſalis Eccleſiæ cura confluerct, & nihil vnquam à ſuo capite diſſideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoque Papam in Epiſtola ad Orientales ſcripta reperiuntur, illud diſcimus, qui non diſſenſionis, verùm pacis & dilectionis Deus eſt, eum vt pax & vnitas in Eccleſia ſua retineri poſsit, hanc rationem conſtituiſſe, vt non modò diſcretus eſſet ordo ſacerdotum ab ordine laicorum, verùm & inter ipſos etiam ſacerdotes & Epiſcopos, quamuis ordo generalis, non eſſet tamen dignitas communis. Non eſt enim alius Epiſcoporum, quàm ſacerdotum ordo, verùm dignitas maior eſt Epiſcoporum. Inter Epiſcopos autem honoris quidem eſt ſimilitudo, verùm diſcretio poteſtatis. Idem honos, eadem eſt dignitas

Epiſcopi officia.

Rom. 12.

1. Cor. 12.

Epiſt. 84.

Epiſcoporum ordo.

Papæ ſeu pontificis max. eminentia.

Epiſcopi, qui infimo loco ſedet, atq; vel Archiepiſcopi, vel Patriarchę, vel ſummi etiã pontificis, qui Papa, hoc eſt pater patrum appellatur, qui non magis eſt Epiſcopus, quàm quiuis alius ex alijs, qui ſunt extremo loco: Hoc tantum differt ab alijs, quòd illi in partem ſunt vocati ſolicitudinis, penes hunc verò eſt plenitudo poteſtatis. Nã ſi ex æquo poſſent oẽs omnia, retineri vnitas nõ poſſet. Quare, ſicut anteà docuimus, à Chriſto fuit inſtitutũ, vt de maioribus fidei præſertim cauſis, ad vnũ illum, qui ſedet in Petri cathedra, pontificẽ Romanũ referretur, quod ab Apoſtolorũ temporibus ad hæc vſq; noſtra ſemper quidẽ à Catholicis, ſæpè etiã fuit ab hæreticis obſeruatum. Si quis aũt ſecum diligẽtius expendat, quàm admirabili con ſilio hic in Eccleſia ſit ordo cõſtitutus, facere nõ poterit, quin dicat, à dño factum eſt iſtud. Neq; eñ humani ingenij, verùm diuinæ res eſt ſapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res ſacras nõ oportere niſi reuerenter tractari. Quæ aũt adhiberi poterit reuerentia, ſi promiſcuè cuiuis è fece vulgi ad tractandas illas aditus patebit? ſi baiulis et zonarijs, ſi carnificibus etiam, quod apud iſtos factum videmus, qui volunt ordinẽ ex Eccleſia ſublatum, ſi deniq; fœminis, quas ne loqui quidẽ in Eccleſia permittit Apoſtolus, verbum Dei prædicare, baptizare, abſoluere, cõſecrare licebit? De Marcione ſcribit Epiphanius, quòd is mulieribus fecerit poteſtatẽ baptizandi: mox ſubdit: Apud ipſos enim oĩa ſunt ludibrio plena, & nihil aliud. Re-uera nihil aliud ſunt apud iſtos quàm ludibria ſacramenta omnia, diuinaq; oĩa, dum ita peruulgãtur ac profanãtur, quæ non niſi maxima cum reuerentia tractari oportebat. Ac rectè de hoc genus hęreticis ſcripſit Tertullianus. Ipſę mulieres hæreticæ quàm procaces? quę audeant docere, cõtendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tingere. Ordinationes eorũ temerariæ, leues, inconſtantes. Nunc neophitos collocãt, nunc ſeculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligent, quia veritate nõ poſſunt. Nuſquam faciliùs proficitur quàm in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic, promereri eſt, & laicis ſacerdotalia munera iniungunt. Quamobrem ſumma quadam, neque humana ſed diuina ratione inſtitutum eſt, vt Eccleſiæ miniſtrorum ordo diſtinctus eſſet à laicis. Iam inter ipſos Eccleſiæ miniſtros & hoc prudenter admodum eſt excogitatum, vt ne de repentè cuiuis ad ſacerdotij gradum proſilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad oſtia ſtabat aliquandiu, quo munere cùm rectè functus eſſet, dabatur ei poteſtas legendi prophetias, ac paulò poſt dæmonia expellendi. In quibus officijs cùm diligenter verſatus fuiſſet, iam admittebatur intra cancellos vbi myſteria peragebantur, non excludebatur cum cæteris:

Pſalm. 117.

1. Cor. 14.

Epiph. lib. 3. cõtra hæreſ. Hæreſi 42.

Tertull. de præſcriptione aduerſus hæreticos.

Ordinum ſacrorum ratio.

quin Epiſcopis & presbyteris pręſto ſemper aderat, et eos continuè ſequebatur, qua etiam ex cauſa acoluthos dictos exiſtimãt. Poſteaquàm verò ex diuturna cum ſacerdotibus cõſuetudine, ritum ſacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouiſſe viſus eſt, tum primùm ad ordines, qui ſacri vocantur, promoueri licebat. Neq; ſic tamen ſtatim ſacerdos ordinabatur, verùm Subdiacono facto, dabatur ei tantum poteſtas vaſa ſacra, calicem, & patenam contrectandi, & ad ſacerdotis vſum ferendi, ac epiſtolã cantandi. Ad Euangelium verò cantandum & prædicandum non admittebatur, niſi prius Diaconus eſſet ordinatus. Cùm verò Lector in ſcriptis Prophetarum, Subdiaconus in epiſtolis Apoſtolorum, Diaconus autem in Euangelijs legendis iuſtum tẽpus poſuiſſet, ac per ſupraſcriptos gradus omnes ritum omnem ſacrorum peragendorum diligenter inſpexiſſet, tum primùm ad conficiendum & offerendum Chriſti corpus & ſanguinem, ad verbum eius annunciandum, & ad ſacramenta fidelibus miniſtranda admittebatur. Atq; ita omni ex parte perfectus tandem eſt ordo, quatenus eſt ſacramentum, nondum tamen perfectus eſt, quatenus facit ad vnitatem Eccleſiæ tuendam & con-

Hæreticorum diſsidia.

ſeruandam, quę ſine ordine conſtare non poteſt. Nam ſi par eſſet ſacerdotum omnium authoritas & poteſtas, effugere ſchiſma non liceret: Futurum enim eſſet, quod hoc infelici ſeculo noſtro eueniſſe videmus apud eos, qui ſemetipſos ſegregantes, Euangelici quàm Chriſtiani dici maluerunt, vt ſecundum ſuum quiſque ſenſum ſcripturas interpretaretur, ſuo quiſque iudicio atque arbitrio ſacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac nouos inſtitueret, at-

Geneſ. 11.

que ita nõ eſſet iam Eccleſia terra vnius labij & ſermonum eorundem, ſed futura eſſet Babylon quędam, confuſis prędicantium linguis, vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui, qualis reuera eſt apud eos, apud quos om̃is Epiſcoporum iuriſdictio & authoritas eſt abrogata. Miſerandam ibi videre licet Eccleſiæ faciem, non ſolùm quòd ſecus in vna ciuitate docetur quàm in alia, quodque fidibus luditur non fides vna retinetur, verùmetiam quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in templo, aliud ille è loco ſuperiore detonat: Huic ille Suermerus, ille contrà huic hæreticus eſt: atque ita præclarum iſtud, ſi dijs placet, Euangeliũ ſecum ipſum pugnat. Intereà verò, ſcinditur incertũ ſtudia in contraria vulgus: Hic dicit, ego ſum ſancti Lutheri: alius, ego verò ſancti Zuinglij, alius ego verò ſancti Caluini, alius, ego verò ſancti Balthaſaris Anabaptiſtæ, alius, ego verò ſancti Schuenckfeldij, alius, ego verò ſanctorum omnium Suermerorum. Sic huic ſanctum videtur quod Lutherus, illi, quod Caluinus, vel alius quiſquam hæreticorũ ſcripſit,

neq;

neque minus habere id vult authoritatis, quã ipſum Apoſtolorum ſymbolum: neq; iam ſcripturarum canonicarum, ſed alicuius ex hæreticis authoritate ſententiam ſuam confirmare conatur. Quid hic aliud expectandum eſt in hac ipſorum inter ſe, qui ſe à Chriſti corpore auulſerunt, dimicatione? quàm quod à Propheta dictum eſt, Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt. Vtinam autem ſaluis ijs qui errauerunt, primo quoq; tempore error ipſe intereat. Huius itaq; generis ſchiſmata ne orirentur in Eccleſia, aut ſi quæ orta eſſent, vt priuſquam radices altius agere cœpiſſent, extirpari tempore poſſent, prouidere volens ſpiritus ſanctus, poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo: qui ex eo nomen ſortiti ſunt, quòd omnes inſpiciant, cunctaq; ſpeculentur, ac diligenter attendant non modò de populo, verùm etiam de clero, quomodo vitam quiſque ſuam inſtituat: ac inprimis de doctrina cuiuſq; accuratius inquirant, quæ ſi ſana non ſit, nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam ſicubi fidei firmum & ſtabile fundamẽtum iactũ non eſt, quicquid ſuperſtruxeris, corruet. Quamobrẽ hæc prima & præcipua Epiſcoporũ cura eſt & eſſe debet, ſana vt in eccleſia doctrina conſeruetur, neque fas cuiquam ſit ſomnia ſui capitis pro Euangelio populo venditare. Planum id anteà fecimus, verbi miniſterium peculiariter ad Epiſcopos pertinere, quare non eſt cuiquam licitum illud ſibi ſumere, niſi mandatum ab Epiſcopo fuerit. Neq; enim alicuius profani magiſtratus munus eſt, arbitratu ſuo verbi ſacrorumq; miniſtros inſtituere, multo minus autem vulgi: de quo præclarè ſcripſit quidam, quòd non eſt in eo conſilium, non ratio, non diſcrimen, non diligentia: ſemperq; ſapientes ea quæ feciſſet populus ferenda, non ſemper laudanda duxerunt: Ad ſolos Epiſcopos ea cura propriè pertinet. Legimus Timotheũ & Titum à Paulo conſtitutos Epiſcopos. Tito verò mandatũ ab illo fuiſſe, vt ipſe, non vt populus, qui docendus, nõ ſequendus eſt, aut profanus magiſtratus aliquis conſtitueret per ciuitates presbyteros. Legat qui volet & acta, & epiſtolas Apoſtolorum omnium, nuſquã reperiet quòd quicquã in hac parte ſibi iuris vel populus, vel profanus magiſtratus vſurpauerit. Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit: verùm hoc nunquam fuit, vt ipſe ſibi conſtitueret ſacerdotem aut Epiſcopum: oſtendebat quidem quem ſibi dari vellet, verùm inſtitutio ſacerdotis non fuit niſi penes Epiſcopum, Epiſcopi verò penes Romanum pontificem. Meminit Chryſoſtomus electionis, quę fiebat per populum, verùm ita, minimè vt laudandã, quin reprehendendam potius exiſtimet: his enim verbis vtitur. Ito iam hinc, ac publica feſta ſpectato, ea dico, in quibus dignitatum

Oſeæ 10. *Epiſcoporũ vſus in eccleſia.* *Actor. 20.* *Cicero pro Plan.* *Titum 1.* *Epiſcoporum electio.* *Chryſ. lib. 3. de ſacerdotio.*

Eccleſiaſticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Epiſcopũ, quanta eſt tota illa ſubditorum multitudo, quibus eligendi poteſtas conceſſa eſt. Hos omnes tam in multas factiones ſcindi, neque inter ſe conſentire, neque cum eo, cui ſorte Epiſcopatus delatus eſt, conuenire videas: ſed vnuſquiſq; à ſuis vnius partibus ſtat, alius hunc, alius illum eligens: cuius rei cauſa hæc eſt, quòd idipſum nõ ſpectant, quod ſolum ſpectandum fuerat, nempè animi virtutem, ſed aliæ ſunt cauſæ, quibus honor is conciliatur. Verbi gratia: Hic quòd claro genere natus ſit, in Epiſcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille quòd opibus abundet, neque indigeat alimentis ex Eccleſiæ prouentibus quæſitis: alius quòd ab aduerſarijs ad nos transfugerit: alius ſibi genere propinquum ac neceſſarium, alius adulatorẽ cœteris anteponere mauult: Nemo eſt qui eum qui idoneus ſit ſpectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud orientales eligendi per populũ ratio Chryſoſtomi temporibus. Neq; diuerſa fuit in Aphrica: Qua etiã ex cauſa faciendum putauit Auguſtinus, vt quemadmodum ipſe non ſucceſſerat, ſed acceſſerat Valerio, ſic viuens Eccleſiæ ſuæ de ſucceſſore prouideret, quòd ſciret per ambitioſos & contentioſos homines Eccleſias perturbari ſolere. In quadã ad Corneliũ epiſtola Cyprianus de Epiſcopi electione mentionem faciens, diuini primum iudicij, deinde populi ſuffragij, poſtremò coepiſcoporum conſenſus meminit. In ea verò quæ proximè ſequitur, de vniuerſæ fraternitatis ſuffragio, deque Epiſcoporum qui in præſentia conuenerant iudicio, Sabino delatum Epiſcopatum ſcribit. Neque dubium eſt, quin quo tempore vigebat perſequutio Chriſtianorum, cùm epiſcopatum deſyderare nihil tum fuerit aliud, quàm velle martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maior fuerit populi grauitas & conſtantia. Poſteaquàm verò ſecundis Chriſtianorum rebus paulatim irrepſit ambitio, corrupto iam Eccleſiæ ſtatu, commutata fuit ea ratio, ita vt ſacerdotum quidem electio, fidelis verò populi conſenſus tantum adhiberetur, quemadmodum ex Stephani, & Nicolai pontificum epiſtolis docemur, ita tamen, vt penes pontificem Romanum, aut certè Metropolitanum, conſtituendi epiſcopum poteſtas eſſet: quí niſi quid impediret, non inuitus cleri plebiſque conſenſum & deſyderium ſequebatur. Morem hunc deſcribit Leo Pontifex his verbis: Vota, inquit, ciuium, teſtimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus ſacerdotum conſtituantur. Origenes requiri ſcribit in ordinando ſacerdote & præſentiam populi, vt ſciant omnes & certi ſint, quia qui præſtantior eſt ex omni populo,

Aug. epiſt. 110.

Cypr. lib. 1. epiſt. 3.

Stepha. ad Rom. Archi epiſco. Rauennat. Nicola. ad Ioan. Rauennat. Archiepiſcopum. Leo epi. 84

Orig omi. 6. in Leuiticũ.

populo, qui doctior, ſanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad ſacerdotium, & hoc aſtante populo, ne qua poſtmodum retractatio cuiquã, ne quis ſcrupulus reſideret. Sic in veteri quoq; lege coram omni ſynagoga iubet Deus conſtitui ſacerdotem. Hoc, inquit Cyprianus, inſtruit & oſtendit, ordinationes ſacerdotales non niſi ſub populi aſsiſtentis conſcientia fieri oportere, vt plebe præſenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & ſit ordinatio iuſta & legitima. Quamuis autem hoc noſtrum ſeculum ſit longè corruptiſsimum, obſeruari tamen etiam nunc videmus, vt ordinationes fiant præſente populo, cuius etſi ſuffragia non requiruntur, admonetur tamen is, vt ſi quid habeat quod obijcere poſsit contra ordinandum, dicat intrepidus. Quòd ſi tacuerint, omnes conſenſiſſe iam in ordinandum videntur. Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Eccleſiæ præficiendum, non tam imperitæ multitudinis, quàm patronorum voluntatis & deſyderij ratio nunc habetur: Hi quem dignum eſſe cenſuerint ad gerendum in Eccleſia ſacerdotium, offerunt Epiſcopo, qui ſi cognouerit idoneum, nihil iam impedit quominus ipſius authoritate Eccleſiæ illius miniſterio fungatur. Sic fieri videmus, vt de minoribus Eccleſiæ miniſtris penes Epiſcopos, de Epiſcopis verò conſtituendis iudicium & poteſtas penes eum ſit, qui pater eſt patrum, Romanum pontificem: Sic vnitas in eccleſia retinetur: ſic ſchiſmatibus obuiam itur: ſic vt idipſum ſapiant, idipſum dicant, idem ſentiant omnes prouidetur, dum vnius diœceſeos vnus eſt Epiſcopus, cui tanquàm patri, nõ reliquus modò grex à Deo ipſi concreditus, verùm & ſacerdotes omnes dicto ſunt audientes. Omnium autem Epiſcoporum in omnibꝰ totius orbis Chriſtiani prouincijs, vnus tanquàm communis pater eſt Romanus pontifex, ex quo pendent, cuius authoritatem ſequuntur, ad quem de cauſis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione viſum eſt ſpiritui ſancto concordem in Eccleſia Dei doctrinam conſeruare. Nam ſi vel magiſtratui, vel populo cuiuſcunq; ciuitatis aut oppidi, iudicio ſuo, non relata prius re ad Epiſcopũ, citra ipſius authoritatem conſtituere ſibi presbyteros liceret, tot eſſent ſchiſmata, quot ſacerdotes: ad ſua quiſq; deſyderia coaceruarent ſibi magiſtros prurientes auribus: cum præſertim idem nunc de pleriſq; in prouincia hac noſtra dici poſsit, quod de Athenienſibus in Actis Apoſtolorũ ſcriptũ legimus, quòd ad nihil aliud vacant, quã aut dicere, aut audire aliquid noui. Iudiciũ itaq; de verbi miniſtris, deq; doctrina eorũ, nõ aliorũ eſſe, quàm Epiſcoporũ adeò certum eſt & indubitatũ, vt illi ipſi, qui nõ tam eorum, quàm Chriſti ſuaue iugum per eos eccleſiã

Numer. 10.
Cypr. epi. 4. lib. 1.
Patroni eccleſiarum quid iuris habeant.
2. Tim. 4.
Actor. 17.
Epiſcoporum iuriſdictio ſecundum proteſtantes.

ſuam regentis excuſſerunt, in confeſsione ſua Auguſtana diſertè ſcripſerint, Hanc Epiſcoporum eſſe iuriſdictionem de doctrina cognoſcere, & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reijcere, ſimul etiam impios, quorum nota eſt impietas, excludere à communione eccleſiæ. Tanta eſt vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnantibus ijs, qui eam oppreſſam cupiunt, per ipſorum nihilominus iugulum erumpat. Verùm hic iſti cauſificantur, eſſe pleroſq; indoctos Epiſcopos, vt de ſana doctrina iudicare non poſsint. Quid ſi cauſificatores iſti, nihil non ſuo iudicio tribuentes, multo ipſi ſunt indoctiores? Neq; enim neſcimus, qui ſint iſti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeò literarum omnium rudes pleriq; omnes, vt vix etiam paulùm aliquid vltra prima elementa progreſsi videantur. Eſt aũt Deo gratia, cuius hoc eſt ſolius beneficium, quod nullum fuit vnquam tempus, ex quo lux Euangelij nobis affulſit, quo non habuerit Epiſcopos hæc noſtra prouincia viros & prudentia, & doctrina inſignes. Verùm demus hoc illis, reperiri nõnunquàm inter eos aliquem non doctiſsimum: atqui prouidit huic quoq; rei ſpiritus ſanctus: Magna enim ex parte ita videre licet eccleſias dotatas, vt minimè deſint Epiſcopis facultates, quibus viros doctos in

Canonicorum officium. comitatu ſuo alere queant. Deinde verò ſunt in vnaquaq; Cathedrali eccleſia ſacerdotum collegia conſtituta, quos Canonicos vocant, qui ſunt à conſilijs Epiſcoporum, in quibus & ipſis reperiun-

Exod. 18. tur ſæpè non pauci doctrina præſtantes. Quamobrẽ ſicut Moyſes cùm ſolus haberet poteſtatem præeſſe populo, ſeptuaginta presbyteros elegit, quibuſcum populũ iudicaret: ſic Epiſcopus quamuis principem in eccleſia locum teneat, adſciſcit tamen & ipſe presbyteros, quoties de re aliqua grauiore ſuſcipi deliberationem oportet, ſine quorum conſilio etiã nihil agi fuiſſe ſolitum in eccleſia ſcribit

Ambr. in ca. 5 epi. ad Timotheum. Ambroſius. Sed tanta nunc eſt morum in quibuſdam peruerſitas, vt cuiuſuis potius, quàm Epiſcopi ſui iudicium de doctrina requi-

Prouer. 10. rant. Aquæ furtiuæ dulciores, & panis abſconditus illis eſt ſuauior. Sit alius quiſpiam neq; doctus, neq; virtute vlla præditus, quin ex omni viciorum genere cõflatus, modò noui proferat aliquid, quod cum ſanctæ catholicæ Eccleſiæ recepta doctrina pugnet, ſtatim audiunt, & in oculis ferunt quamlibet improbũ & indoctũ. Atqui nõ hoc habet Auguſtana confeſsio, quam iſti ſe tanquam Chriſtianam amplecti non obſcurè ferunt, & in eam ſe nonnulli conceptis verbis iuraſſe profitentur: quæ certè iuriſdictionem concedit Epiſcopis de doctrina cognoſcendi, & doctrinam ab Euangelio diſsidentem reijciendi: Atque hic neceſſario & iure diuino debere dicit eis

Lucæ 10. Eccleſias præſtare obedientiã, iuxta illud: Qui vos audit, me audit.

Verùm

Verùm diſsidet, aiunt Epiſcoporũ doctrina ab Euangelio. Quam autem ſibi iſti non conſtant, quamq; ſecum ipſi pugnant. Docent Epiſcopis iuriſdictionem competere de doctrina cognoſcendi, & intereà doctrinã eorum, tanquàm ab Euangelio diſsidentem, reijciunt & condemnant. Eſtné hoc de doctrina iudicium Epiſcopis permittere, ac non tibi potius hanc authoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius te iudicio ſubiectum, quem haud aliter quàm ſeipſum te Deus audire voluit? Inde autem ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt & oriuntur, dicit Cyprianus, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, & eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur. Quis enim hic eſt ſuperbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem ſuam præpoſitos & ſacerdotes vocare: ac niſi apud te purgati fuerimus, & ſententia tua abſoluti, per te iam ſex annis nec fraternitas habuerit Epiſcopum, nec plebs præpoſitũ, nec grex paſtorẽ, nec eccleſia gubernatorem, nec Chriſtus antiſtitem, nec Deus ſacerdotem. Subueniat Puppianus & ſententiã dicat: & iudiciũ Dei & Chriſti inacceptum referat, ne tantus fidelium numerus, qui ſub nobis accerſitus eſt, ſine ſpe ſalutis & pacis exiſſe videatur, ne nouus credentiũ populus nullã per nos conſecutus eſſe baptiſmi & ſpiritus ſancti gratiam iudicetur: ne tot lapſis & pœnitentibus pax data, & cõmunicatio noſtra tui examinatione conceſſa iudicij authoritate ſoluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & Epiſcopatũ noſtrum cognitionis tuę vigore firmare: vt Deus & Chriſtus eius agere tibi gratias poſſint, quòd per te ſit antiſtes & rector altari eorũ pariter & plebi reſtitutus. Apes habent regẽ, & ducem pecudes, & fidẽ ſeruant latrones mancipi, cui obſequio plenæ humilitatis obtẽperant. Quanto ſimpliciores & meliores vobis ſunt brutę pecudes, & muta animalia, et cruenti licet ac furentes inter gladios atq; inter arma prædones? Prępoſitus illic agnoſcitur et timetur, quẽ non ſententia diuina conſtituit, ſed in quẽ factio perdita & nocẽs caterua cõſenſit. Quod Puppiano ſanctus pontifex & martyr Cyprianus, hoc ſibi quoq; dictũ iſti putẽt, in quib⁹ tantus eſt ſuperbię tumor, tanta animi arrogãtia, tanta mẽtis inflatio, vt ad cognitionẽ ſuã Epiſcopos vocare audeãt, ac niſi apud eos purgati, ac eorũ ſententia ſint abſoluti, nõ ſex, quẽadmodũ ſcribit Cyprianus, ſed ſexcentis annis, neq; ſacerdotes, neq; Epiſcopos, neq; ſanam Euangelij doctrinã Polonia habuerit, neq; Chriſtum vnquã agnouerit. Nõ fuerit Epiſcopus Adalbertus, non fuerit Staniſlaus, qui Chriſti Euangelium ſanguine ſuo ſignatum nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerunt? quàm quod

Cyp. lib. 4. epiſt. 9.

Polonia quam diu Chriſtiana ſit.

Adalbertus et Stanislaus, Epiſcopi ſancti

ſucceſſo-

ſucceſſores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirùm de quo initio ſcripſimus, Ieſum Chriſtũ, & hunc crucifixum? Hunc non modò ſermonibus & ſcriptis, verùm & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & actione, varijſq; cæremonijs, deniq; om̃i quacunq; fieri potuit ratione, non tantùm animis fidelium infigere, verùm et rudium oculis ingerere conati ſunt, vt ſi quis mente cõprehendere non poſſet, vel manibus ei contrectare liceret. Iſtorúmne doctrina diſsidet ab Euãgelio, ac non veſtra potius? qui, ſicut anteà per nos fuit demonſtratum, Chriſti crucifixi memoriam omnẽ ex omniũ animis euellere, ſempiternaq; obliuione obruere nixi eſtis, externis illis ſignis, quibus ea rudiorum animis inſculpebatur, abolendis: Vnde etiam anſa data eſt alijs, quandoquidẽ externa omnia

Schiſma. in contemptum adduxiſtis, externum etiã verbi miniſterium abrogandi. Quid autem aliud eſt ab Epiſcopo ſe ſegregare, nouamq; ſibi cathedram conſtituere, quàm à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia ſeparari? Rectè enim præclarus idem pontifex & martyr Cyprianus:

Cypr. lib. 4. epiſt. 9. Illi ſunt, inquit, eccleſia, plebs ſacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. Vnde ſcire debes, Epiſcopum in eccleſia eſſe, & eccleſiam in Epiſcopo, & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in eccleſia non eſſe. Cæterùm quàm graue ſit crimen ab Epiſcopo ſe velle ſecernere, docet idem alio loco Cyprianus. (Libenter em̃ ſanctiſsimi martyris vtimur teſtimonio) cuius hæc verba ſunt: Auerſandus talis, inquit, atq; fugiendus, quiſquis fuerit ab eccleſia ſeparatus. Peruerſus eſt huiuſmodi, & peccat, & à ſemetipſo damnatus. An eſſe ſibi cum Chriſto videtur, qui aduerſus ſacerdotes Chriſti facit? qui ſe à cleri eius vel plebis ſocietate ſecernit? Arma ille contra eccleſiam portat, contra Dei diſpoſitionem repugnat: Hoſtis altaris aduerſus ſacrificium Chriſti rebellis, pro fide perfidus, pro religione ſacrilegus, inobſequens ſeruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Epiſcopis & Dei ſacerdotibus derelictis conſtituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ hoſtiæ veritatem per falſa ſacrificia prophanare, nec ſcire, quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduerſione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui ſibi

Cyp. tractatu 8. de ſimplicitate prælatorum.

Numer. 16. contra Moyſen & Aaron ſacerdotem ſacrificandi licentiam vendicare conati ſunt, pœnas ſtatim pro ſuis conatibꝰ pependerũt. Terra compagibus ruptis in profundum ſinum patuit, ſtantes atque viuentes recedentis ſoli hiatus abſorbuit. Nec tantum eos qui autores fuerant, Dei indignantis ira percuſsit, ſed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiuſdẽ furoris et criminis: qui coagulati cũ

ijſdem

ijſdem ſimul ad audaciam fuerant, exiens à domino ignis properata vltione conſumpſit, admonens ſcilicet & oſtendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad deſtruendam ordinationem Dei humana voluntate conati. Sic & Ozias rex, cùm turibulum ferens, & contra legem Dei ſacrificium ſibi violenter aſſumens, reſiſtente ſibi Azaria ſacerdote, obtẽperare nollet & cedere, diuina indignatione confuſus, & lepræ varietate in fronte maculatus eſt, ea parte corporis notatus, offenſo domino, vbi ſignantur, qui dominũ promerentur. Auguſtinus grauius eſſe cenſet ſchiſmatis quàm idololatriæ crimen: inde argumento ſumpto, quòd multo de ſchiſmaticis ſumptũ eſt ſuppliciũ atrocius, quàm de quibuſcunq; alijs, quibuſcũque tandẽ flagitijs & ſcelerib9 coopertis. Tempore, inquit, illo, quo dominus priora delicta recentibus pœnarũ exemplis cauenda monſtrauit, & idolum fabricatum atq; adoratũ eſt, & propheticus liber ira regis cõtemptoris incenſus, & ſchiſma tentatum, Et idololatria gladio punita eſt, exuſtio libri bellica cæde, & peregrina captiuitate, ſchiſma hiatu terræ, ſepultis autoribus viuis & cæteris cœleſti igne conſumptis. Quis iam dubitauerit hoc eſſe ſceleratius commiſſum, quod eſt grauius vindicatum? Vel hinc diſcant, quanto ſe ſcelere obſtringant, quamq; grauiorũ ſuppliciorum ſe debitores conſtituant, qui diſceſsione facta à paſtore ſuo, & à reliquo grege illi adhærente, altare contra altare erigere, nouamq; ſibi cathedram conſtituere conantur. Verùm hic dicet aliquis. Quid tu? Nunquid Epiſcopos non eſſe putas homines, qui & errare poſsint, & docere nõnunquã, quę cum Euangelio palàm pugnare videãtur? Quàm multos autem non tantum Epiſcopos, verùm & primi nominis patriarchas commemorare licet, qui in hæreſim lapſi diſceſſerunt à fide? Nónne hoc Conſtantinopolitano, nónne Hieroſolymitano, nónne Antiocheno, nónne Alexandrino patriarchis eueniſſe legimus? Num igitur ſi quis talis contingat Epiſcopus, eius mihi nihilominus error ſequendus, num eius doctrinę adhęrendũ eſt? Eſt ita vt dicis, homo eſt Epiſcopus, eadẽ infirmitate qua cæteri mortales præditus, vt & errare ipſe, & alios in errorẽ inducere poſsit. Ac vidimus noſtra quoq; ætate quoſdam Epiſcopos à fide diſceſsiſſe: Verùm, quod anteà demonſtrauimus, non ſine cauſa conſtituta ſunt collegia ſacerdotũ, ad quę de doctrina, ſi quę parum ſana propagari videtur, referre licet: quę videmus alicubi puram Euangelij doctrinam retinuiſſe, quam Epiſcopus fraudibus hæreticorum ſeductus deſeruerat. Deinde ſunt ſynodi diœceſanæ, eſt Metropolitanus Epiſcopus quem Archiepiſcopum vocant, ſunt ſynodi prouinciales, eſt poſtremò pater patrum omniũ Romanus pontifex, ſunt cõcilia Oecume-

2. Paral. 16. 4. Reg. 16.

Aug. de baptiſmo contra Donati. lib. 2. cap. 6.

Exod. 32. Hierem. 36. Numer. 16.

Quid, ſi erret Epiſcopus.

Oecumenica: adeò multa remedia Deus inſtituit ad quæ confugere liceret, ſi doctrina Epiſcopi alicuius ſuſpecta haberetur. Cæterùm vt tu ad cognitionem tuam voces Epiſcopum, vt de doctrina illius iudices, vt eam priuato tuo iudicio condemnes, teq; ab illo propria tua authoritate ſegreges, ſacrilegæ cuiuſdam temeritatis inſolentiſsimæq; ac minimè ferendæ eſt inſaniæ. Sed hic iterum vſitata illa cantilena nobis occinitur: Non fungi officio ſuo Epiſcopos, & ſacerdotes: eſſe mores illorum perditos: eſſe vitam omni viciorum genere contaminatam. Atq; vtinam quàm eſt vſitata, tam eſſet falſa catilena hæc, verùm pròh dolor veriora ſunt & omnium oculis teſtatiora in plerisq;, quàm vt negari poſsit. Declinatum eſt ab officij religione, deflexum eſt de recto vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti ſumus: Deq; eo ordine, qui vnus eſt omnium nobiliſsimus atq; excellentiſsimus, rectè dici poteſt, Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus. Neq; tamen hæc iuſta cauſa eſt, ſicut anteà docuimus, propter vicia eorum qui præſident, eccleſiæ communionem deſerere velle. Ac reſponſum quidem eſt his, vbi de Eccleſia tractauimus: Verùm hic quoq; non noſtris, ſed vetuſtiſsimorum eorumq; et doctrina & pietate excellentiſsimorum virorum, Origenis & Ioannis Chryſoſtomi verbis reſpondere viſum eſt. Quorum ille in Ezechiëlem ſcribens ita loquitur, explicans illum locum: Accepiſti veſtiméta varia & operuiſti illa. Varia veſtis, inquit, eſt & hic vnus in ſcripturis locus, quo induimur aſſumentes viſcera miſericordiæ, benignitatis, manſuetudinis, longanimitatis ad ſufferendum inuicem. Has varias veſtes & pulchros amictus, quos nobis largitus eſt Deus, ſi laceramus atq; conſcindimus, ac circumdamus falſæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium eſt quin varijs veſtibus operiamus idola. Intelliges autē hoc quod dicitur, ſi rem ipſam manifeſtius deſcribamus. Vide mihi aliquem Marcioniſtam, ſiue diſcipulum Valentini, aut certè cuiſlibet hæreſis defenſorem, & conſydera, quomodo idola ſua, id eſt, figmenta quæ ipſe compoſuit, manſuetudine & caſtitate veſtiat, vt in aures audientium facilius ex vitæ bonitate ornatus ſermo ſubrepat: & cùm hoc fecerit, intellige eum aſſumpſiſſe veſtem variā morum, & conuerſationis optimæ, & idolis ſubieciſſe, quæ ipſe conſtruxit. Ac iuxta mei quidem animi ſenſum, multo nocentior eſt hæreticus bonę vitæ, & plus in doctrina ſua habet autoritatis, eo qui doctrinam conuerſatione maculat. Qui enim vitæ peſsimæ eſt, non facilè homines ad falſum dogma ſolicitat, nec poteſt per vmbram ſanctitatis audientium decipere ſimplicitatem: qui verò ſermone peruerſus eſt, & diſciplinis

Sacerdotum parui mores.

Pſalm. 13.
Pſalm. 48.

Ezech. 16.
Orig. omil. 7

ſaluti

ſaluti contrarius, mores autem compoſitos & ornatos habet, nihil facit aliud, niſi accipit indumēta varia inſtituti boni & conuerſationis quietæ, & circumdat ea idolis ſuis, vt magis decipiat audientes. Idcircò ſollicitè caueamus hęreticos, qui cōuerſationis optimę ſunt, quorū fortè vitam non tam Deus, quàm Diabolus inſtruxit. Nam quomodo quaſdam illecebras eſcarum aucupes proponūt, vt facilius aues capiant per oblectamentū gulæ, ſic, vt audacius dicam, eſt quædam caſtitas diaboli, id eſt decipula humanę animę, vt per iſtiuſmodi caſtitatem & manſuetudinem, & iuſtitiā, poſsit facilius capere, & falſis ſermonibus irretire. Diuerſis diabolus pugnat inſidijs, vt miſerum perdat hominem, & bonam malis tribuit vitā ad decipiendos videntes, & malam bonis induit conſcientiam. Mihi ipſi qui in Eccleſia prædico laqueos ſæpè tendit, vt totam Eccleſiā ex mea conuerſatione confundat: & ideò plus ij, qui ſunt in medio oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quę celari non poteſt omnib⁹ ſcandalum fiat, & impediatur fides per conuerſationem peſsimam clericorum. Omnia vt diximus diabolus operatur, & ea quæ videntur eſſe bona nec ſunt, & ea quæ per naturam ſuam mala ſunt, omnia aduerſus humanam commentatur animā. Vnde qui curam habet vitæ ſuæ, neq; manſuetudine hæreticorum capitur ad conſentiendum doctrinę eorum, neq; meis delictis, qui videor in eccleſia prædicare, ſcandalizabitur, ſed ipſum dogma conſyderans, & pertractans eccleſiæ fidem, me quidem auerſabitur, doctrinā verò ſuſcipiet, ſecundum præceptum domini, qui ait: Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi: Omnia quęcunq; vobis dicunt audite & facite, iuxta opera autē illorum nolite facere: dicunt quippe, & nō faciunt. Iſte ſermo de me eſt, qui bona doceo, & contraria gero, & ſum ſedens ſuper cathedrā Moyſi quaſi ſcriba & Phariſæus. Præceptum tibi eſt ô popule, ſi non habueris accuſationem doctrinæ peſsimæ, & alienorum ab eccleſia dogmatum, conſpexeris verò meam culpabilem vitam atq; peccata, vt nō habeas iuxta docentis vitam tuā inſtituere, ſed ea facere quæ loquor. Nullum imitemur, & ſi volumus imitari quempiā, propoſitus eſt nobis ad imitādum Chriſtus Ieſus, deſcripti ſunt actus Apoſtolorum, & Prophetarū geſta de ſacris voluminibus agnoſcimus: illud exemplar firmū eſt, illud propoſitū ſolidū, quod qui ſequi cupit, ſecurus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandū, vt cū dicam⁹ ille docet, & ijs quę docet facit ipſe cōtraria, aduerſus pręceptum dn̄i facimus, qui mandauit doctrinas magiſtrorum magis cōſyderari debere, quàm vitas. Ioannes verò Chryſoſtomus alterā ad Timotheū epiſtolā enarrans: Hoc nempè, inquit, eſt malorum

Maatth. 23.

Chry. omi. 2.

omnium cauſa, quòd rectorum authoritas perijt, nulla illis reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, præpoſitis
Hebr. 12.
veſtris, & ſubditi eſtote illis. At nunc peruerſa et confuſa ſunt omnia. Neq; hæc præpoſitorum gratia dico. Quid enim illi de noſtro honore lucrantur, niſi inquantum obtemperantes habebunt, idq; pro vtilitate noſtra? Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremq; damnationē inde ſuſcipiunt. Et ſi patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt: imò & meritorū illis accedit cumulus, atq; defenſio. Noſtri deniq; cauſa cuncta illi faciunt. Nam ſiue honorantur à ſubditis, et hoc illis fieri iubet, quemadmodum dicebat Heli: Aſſumpſi te de domo patris tui: ſiue iniurijs afficiantur, hoc in ſe Deus ipſe perpetitur, ſicut ad Samuëlem ait: Non te ſpreuerunt, ſed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus eſt. Non ergo hæc illorū gratia, ſed veſtri cauſa dico. Qui honorat ſacerdotem, Deum quoque honorat: qui verò ſacerdotem ſpernit, ad id ſenſim prolabitur, vt in Deum ipſum aliquando contumelioſus euadat. Qui vos, inquit, ſuſcipit, me ſuſcipit. Et ſacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum aſpernari didicerunt, quia Moſen contempſere, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè ſacerdoti afficitur, longè maiori pietate Deum reuerebitur. Etſi enim malus fuerit ſacerdos quiſpiam, attendit Deus, quòd ſui cauſa illum etiā, qui dignus honore non eſt, obſequijs foues, ipſeque tibi præmia exoluet. Si enim qui prophetam in nomine prophetæ ſuſcipit, mercedem prophetæ accipiet: profectò & qui cedit & obtemperat ſacerdoti, mercede ſua non deſtituetur. Nam ſi vbi de hoſpitalitate agitur tantum, vbi quem ſuſcipis ignoras, tantum præmiorum accipis: ſi ei ſubijciaris cui imperat Deus, non multò magis mercede donaberis? Super cathedram, inquit, Moſi ſederunt ſcribæ & phariſæi: omnia ergo quæcunq; dixerint vobis facere, facite, ſecundum autem opera eorum ne faciatis. An ignoras quid ſit ſacerdos? Angelus vtiq; domini eſt. Non ex ſeipſo loquitur: Si deſpicis, non illum deſpicis, ſed Deum, qui illum ordinauit. Sed vnde, inquies, conſtat, Deum fuiſſe illius ordinationis autorem? Nempè niſi tu hanc habeas opinionem, ſpes tua inanis facta eſt. Nam ſi nihil per illum operatur Deus, neq; lauacrum habes, neq; myſteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergo Chriſtianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipſe operatur, ſalutē populi moliens, non illorum intuens merita. Nam ſi per aſinæ os, ſi per Balaam ſceleſtū hominem populi cauſa loquutus eſt: multò magis loquitur

1. Reg. 2.
1. Reg. 8.
Matth. 10.
Numer. 11. & 16.
Matth. 10.
Matth. 23.
Sacerdos eſt angelus domini.
Numer. 22.

tur per ſacerdotem, plebis ſuæ gratia. Quid enim non agit Deus ſalutis noſtræ cauſa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus eſt, & per prophetas quibus dicturus eſt: Non noui vos, diſcedite à me qui operamini iniquitatem: perque illos, qui dæmones in nomine ſuo eiecerunt: non magis per ſacerdotes diuino miniſterio famulantes operabitur? Namq; ſi præpoſitorum vitas diſcutere pergimus, ipſi doctores noſtros ordinare contendimus, peruerſoq; ordine naturali, quæ ſuprà ſunt infrà eſſe volumus, vt ſuperius pedes, inferius verò ſit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer aut ab humano die. Et iterum: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quantò minus magiſtrũ? Nam ſiquidẽ hoc ſtatuit Deus, bene facis, peccasq; ni facias: ſin verò contraria præcipit, noli præſumere, neque ea coneris, quæ ſuprà te ſunt. Inſurrexerunt aduerſus Aaron, poſt vituli formatam effigiem, Core, Dathan, & Abiron. Quid ergo? Nónne illi periêre? Quilibet, quæ ad ſe pertinent ſolicitè curet. Nam ſi quidem fidei dogma peruertat, etiam ſi angelus ſit, obaudire noli: ſin verò recta docet, noli vitæ ſed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibusq; moderantem. Non diſtribuit pauperibus, inquies, non bene diſpenſat Eccleſiæ res. Vnde tibi id conſtat? Noli illum culpare antequàm diſcas. Reatum caue. Plurima quippè ex ſimplici ſuſpicione iudicantur: Imitare Deum tuum, audi ipſum dicentem: Deſcendẽs videbo, ſi ſecundum clamorem ſuum conſummatur: ſin autem, vt ſciam. Quod etſi didiciſti, & examinaſti, & vidiſti, iudicem ſuſtine. Noli præripere Chriſti iudicis ordinem: illius eſt munus iſta diſcutere, non tuum. Tu ſeruus vltimus, non dominus es. Ouis ipſe es, paſtorem noli curioſè diſcutere, ne eius quoque criminis reus tenearis, quod illum accuſare pręſumis. Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipſe non facit? Non tibi ipſe dicit: Nam ſi illi obtemperas, mercede priuaris. Chriſtus hæc admonet. Plus aliquid dicam: ne Paulo quidem obedire oportet, ſi quid dixerit propriũ, ſi quid humanum, ſed Apoſtolo Chriſtum in ſe loquentem circumferenti. Non igitur aliena iudicemus: ſua quiſq; diſcutiat, vitamq; dijudicet ſuam. At debet ille, inquies, melior eſſe, quàm ego. Cur obſecro? Quia ſacerdos eſt. Et quid nõ habet ille amplius quàm tu? Nõ labores nõ angores, nõ ærumnas? Debet eſſe te melior? Quid ergo? Niſi ſit melior, teipſum perdis ac perimis. Sunt verba iſta plena arrogantię. Vnde enim noſti illum te non eſſe meliorẽ? Furatur, inquies, et ſacrilegus eſt. Vnde hoc noſti ô homo? Cur teipſum per præcipitia impellis? Nempè ſi quis dixerit, ille purpurã habet, quamuis

Matth. 7. 1. Cor. 4. Rom. 14. Numer. 22. Geneſ. 18.

id ſcias, aurē obruis: & ſi arguere poſsis, protinus reſilis, teq; ſcire diſsimulas, nolens gratis ſubire periculum. Quid ergo hoc in loco periculum minimè neceſſarium ſuſcipis? Non caret reatu hæc ver-
Matth. 12. ba. Audi quid dixerit Chriſtus: Dico autē vobis, quòd omne verbum ocioſum quodcunq; loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur teipſum quouis arbitraris eſſe meliorem? Cur non ingemiſcis magis ac pectus tundis, atq; in humum
Lucæ 18. reſpicis, imitando felicem publicanum? Etſi enim melior ſis, tamen hac fœda exiſtimatione tua cuncta perdidiſti. Melior es, tace, vt perſiſtas eſſe melior: Quòd ſi lòquaris, omnia exinaniſti. Si te putas eſſe, deſiſti: ſi non putas, multum ſanè profeciſti. Si enim qui peccator aduenerat vbi confeſſus eſt, iuſtificatus deſcendere meruit, quī peccator non eſt & eſſe ſe putat, quid oro non lucrabitur? quantum ex ea humilitate ſuis adijciet commodis? Vitam tuam diligentius diſcute. Fur non es? at rapis, at violas, at innumera eiuſmodi perpetras: Neq; id, vt furtum probem, dixerim. Abſit: imò illud valde execror, & eum qui eſt eiuſmodi defleo: Nam dici non poteſt quàm ſit ſacrilegium malum: ſed vobis parco. Nolo enim virtutem veſtram alios accuſando minuere. Quid, oro, publicano deterius? At cùm eſſet innumeris peccatis obnoxius, Phariſęusq; id ſolum diceret, Non ſum ſicut publicanus iſte, omnia perdidit: tu de ſacerdote dicis, non ſum ſicut iſte ſacrilegus, & non omnia prorſus amittes? Iſta neceſſariò dicere, ac plurimis verbis proſequi cogor, non ſacerdotum tantum gratia, ſed veſtri. Nam vereor ne hac elatione virtus exhauriatur veſtra, in iudiciumq; decidatis. Audi deniq; quid
Gal. 6. dicat admonens Paulus: Opus autem ſuum probet vnuſquiſq;, & tunc in ſemetipſo tantum habebit gloriā, et non in altero. Nam, dic oro, ſi ſaucius proficiſcaris ad medicum, num ommiſſa curæ vulneris tui, ſtudioſè medicum percunctaris, vulnus ille habeat necne? An verò etſi ille ſit ſaucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicisq;, ſanum illum eſſe oportuit medicus cùm ſit? Quando verò ſanus medicus non eſt, abſcedo, vulnus meum inſanabile referens. Nunquid enim ſi ſacerdos malus ſit, inde ſolatium capiet ſubditus? Nihil minus. Cæterùm dabit ille quidem ſcelerum ſuorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Etenim magiſter ſolum iam ordinem implet: Erunt enim,
Ioan. 8. inquit, omnes docibiles Dei: neque dicent, Agnoſce dominum: Omnes enim agnoſcent me à minimo vſq; ad maximum eorum. Cuius ergo rei gratia, inquies, præſidet? cur præpoſitus eſt? Ne quęſo, doctores noſtros maledictis impetamus, vt ne noſmetipſos lędamus. Noſtra, vt dixi, omnia diſcutiamus, & neminem penitus

male-

maledicemus. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis ſumus. Patrem qui habet, etſi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerentia conteget. Noli enim, inquiunt, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tam gloria, quàm probrum eſt: Etſi ſenſum amiſerit, veniam habe: Longè hæc magis in patre ſpirituali dicenda ſunt. Reuerere illum quòd tibi diebus ſingulis diuina miniſtrat, ſcripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota perſoluit, pro te Deum precaturus adſtat, tui cauſa preces exoluit, pro te apud illum religio, cultusq; & obſequium eſt, pro te iſta omnia. Reuerere hæc ergo, atque conſydera, accede ad ea ſumma cum reuerentia. At malus ille eſt. Et hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus nõ eſt, ipſe tibi magna iſta & diuina largitur? Abſit. Fides enim tua ad omnia valet: neq; tibi iuſtus quiſpiam proderit, niſi ipſe fidelis ſis: neque nocebit malus, ſi fueris ipſe fidelis. Per vaccas in arca operatus eſt Deus, cùm populum ſaluare vellet: num enim ſacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuiſſet? Non poſſunt quæ Deus ipſe largitur, veluti ſacerdotali virtute perfici: omnia quippè diuinę ſunt gratiæ. Huius tantùm munus eſt aperire os, cæterùm Deus cuncta operatur: ſymbolum iſte tantummodo implet. Intuere quantum inter Ioannem & Ieſum intereſt, & audi dicentem Ioannem: Ego opus habeo à te baptizari. Et, non ſum dignus ſoluere ipſius corrigiam calciamenti. Sed tamen cùm tantum intereſt, deſcendit ſpiritus, quem non habebat Ioannes (de plenitudine enim, inquit, ipſius nos omnes accepimus) prius tamen quàm baptizaretur, nõ ille deſcendit, neque Ioannes ipſum deſcendere fecit. Cur ergo iſtud fit? Vt ſcias, ſacerdotem ſymbolum implere tantummodo. Nemo homo tantum diſtat ab homine, quantum à Chriſto Ioannes. Deſcendit tamen ſpiritus, vt diſcas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adijcere planè mirabile, & nolite mirari, neque turbemini. Quid verò iſtud eſt? Sacra ipſa oblatio, ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamq; ſacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet iſta, quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui illam antè ſacrauerat. Quemadmodum enim verba quæ loquutus eſt Chriſtus, eadem ſunt, quę ſacerdotes nunc quoque pronunciant: ita & oblatio eadem eſt, eademque baptiſmi ratio eſt, adeò omnia in fide conſiſtunt. Cornelium ſpiritus repentè repleuit, quia prius ipſe alacritatem voluntatis oſtenderat, fidemq; pleniſsimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Chriſti corpus, & illud eſt: Qui autẽ hoc illo minus aliquid habere

Marginal notes: Eccle. 3. — 2. Cor. 6. — 1. Reg. 6. — Matth. 3. — Ioan. 1. — Actor. 10.

putat, ignorat Chriſtum eſſe, qui nunc etiam adeſt atque operatur. Iſta vobis non abſque certa ratione diximus, ſed vt ſententiam veſtram ſenſumque corrigamus, cautioreſque in poſterum faciamus. His Origenis & Chryſoſtomi verbis abundè reſponſum eſſe videtur ijs, qui cùm aliud non habeant quod obijcere poſſint, plauſtris quibuſdam conuiciorum in vitam & mores ſacerdotum & Epiſcoporum inuehuntur: quorum veſana rabies pios mouere non debet, etiam ſi vera eſſent quæ ab illis dicuntur, quę tamen ex magna parte ficta ſunt & commentitia. Parendum eſt nihilominus etiam ijs præpoſitis, quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigentibus. Nam contemnendis illis Deus ipſe contemnitur, audiendis illis Deus ipſe auditur. Si mali ſunt præpoſiti, non vita ſed doctrina eorum eſt amplectenda, de qua nihil eſt quod arroget ſibi priuatus aliquis cognoſcendi poteſtatem, quæ propria eſt Epiſcoporum. Vna eſt in vnaquaque diocœſi Chriſti cathedra, vnde etiam Eccleſia cathedralis dicitur: Ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter audiendum eſt. Contra hanc ſi quis nouam ſibi cathedram conſtituere ſit conatus, etiam atque etiam videat, ne (Num. 16.) quæ Core, Dathan, & Abiron, eadē illum grauia & inuſitata ſupplicia maneant. Nullum enim facinus æquè Deus vlciſcendum putauit vnquàm, atq; hoc, quod eſt vnum omnium atrociſsimum. Sed nos reliqua iam perſequamur.

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

Cap. LV.

Anacephaleoſis ſacramentorum. Galat. 2.

DIXIMVS iam quemadmodum nati mūdo, per lauacrum regenerationis felicius Chriſto renaſcimur in vitā quandam nouā, qua non iam ipſi viuimus, verū viuit in nobis Chriſtus, quē in baptiſmo ſumus induti. Quod aūt viuimus deinceps in carne, in fide viuimꝰ filij Dei, qui dilexit nos et tradidit ſemetipſum pro nobis: qua etiā de cauſa fidei ſacramentū baptiſmus vocatur. Simul & illud docuimus, poſteaquàm in baptiſmo ſemel Chriſto deſponſi ſumus, non ad fidem ocioſam, ſed ad pugnā periculoſam nos vocatos eſſe. Dolet enim ſatanas ereptum ſibi bolum è faucibus, quamobrē omni telorū genere nos oppugnat, vt à ſponſo noſtro, cuius precioſo ſanguine ſubarrati ſumus, abſtractos, in

ſuam nos rurſus redigat poteſtatem. Contra quem cùm perpetuò nos in acie ſtare oporteat, neq; enim fruſtra ſcriptum eſt, Militia eſt vita hominis ſuper terram, quò ſimus in prælio gerendo fortiores, ſignamur in fronte ſigno crucis, & vngimur chriſmate ſalutis, quo ſigno datur nobis ſpiritus ſanctus, qui præſto nobis adſit, pugnantibus robur præſtet, fiduciamq; reſiſtendi ſuppeditet. Itaq; vocatur confirmatio ſpei ſacramentũ, quòd per illud in bonam ſpem erigimur ex hoſtibus victorię deportandę. Oſtẽdimus poſteà, quandoquidẽ qui nõ modò viuunt, verùmetiam pugnant, alimonię indigere videntur, quòd alioqui vires nõ eſſent ſuffecturę, de hac quoq; prouidiſſe nobis patrem miſericordiarũ Deum. Qualis vita, qualis pugna, talis & alimonia. Nihil in ijs omnibus nõ eſt ſpirituale. Spiritus enim eſt qui viuificat: caro non prodeſt quicquã. Quamobrem non ea carne quę videri, quæ tangi, quæúe ſenſu aliquo cõprehendi poſsit, ſed ea quã fide ſola complecti licet, ſua ipſius vera & viua carne, ſuo ipſius vero & viuo ſanguine nos reficere dignatur Qua in re cùm maximè ſit illuſtris illius in nos charitas, qua nos viciſsim ad amandũ illum inflammamur, qui prior dilexit nos, rectè dicitur Euchariſtia ſacramentũ charitatis, per quod vnum cum Chriſto capite, vnum etiã ipſi inter nos corpus efficimur. Illud quoq; demonſtrauimus, quandoquidem noſtra culpa fit, vt cum hoſtibus dimicantes aliquando ſuccumbamus, grauiterq; ſauciati proſternamur, hac quoq; in parte de remedio nobis patrem noſtrum cœleſtem pro ſua ineffabili bonitate proſpexiſſe, pœnitentiæq; medicinam conceſſiſſe, qua ſanati reſurgere poſſemus. Quoniam verò non niſi noſtra culpa fit, vt victi in noſtri hoſtis poteſtatem recidamus, meritò nobis Deus iraſcitur, cui per hoc pœnitentiæ ſacramentum reconciliamur: Neq; tamen iam omninò gratis ſicut in baptiſmo, ſed requiritur deinceps à nobis, ſi redire cum Deo velimus in gratiã, vt à peccatis ceſſemus, vt ea deteſtemur, & odio habeamus, vt corde contrito & humiliato, quod Deus non deſpicit, non ſolùm recogitemus in amaritudine peccata noſtra, verùmetiam miniſtro reconciliationis ſacerdoti ea confiteamur, & abſolutionis ab eo beneficium petamus, denique vt per ieiunia, orationes, eleemoſynas, & alia pia vitæ ſpiritualis exercitia, digna pœnitentiæ opera ſatisfaciamus, non quidem pro pœna æterna, quæ merito Chriſti paſsionis & mortis per ſacramentum vel ſacramenti votum vnà cum culpa nobis remittitur, ſed pro pœna temporaria, quæ non tota ſemper vt in baptiſmo fit, remittitur. Quare ſacramentum hoc ad eam virtutem refertur, quam iuſtitiam vocamus: iuſtum enim eſt, vt qui gratiæ, quam acceperat, ingratus, Spiritum ſanctum

Iob 7.

Ioan. 6.

Pſalm. 50.

contriſtauit,& templum Dei violare non eſt veritus, non ſine aliqua ſatisfactione recōcilietur. Illud prætereà planum fecimus, quòd non alio tempore grauius & periculoſius certamē inſtat, quàm cum graui morbo cōflictatis ex hac vita migrandum eſt, quodq; ne tum quidem deeſſe nobis dignata eſt Dei benignitas, deditq; ſacramentum vnctionis, quam extremā vocāt, quò vires tam corporis quàm animi refocillari poſsint, vt ad congrediendū cum tam potenti aduerſario illius gratia adiuti nō omnino impares eſſe poſſemus. Hoc ſacramentū ad fortitudinē refertur, cuius pars eſt perſeuerantia, quā huius vnctionis beneficio conſequimur, fortes in pugna perſeuerantes, ac ſumpto ſcuto fidei, om̄ia tela nequiſsimi ignea extinguentes. Declaratū eſt & illud, quādo ſine miniſtris vita conſtare non poteſt, etiam de illis Deum Eccleſię ſuę prouidere voluiſſe, non ſine quodam ordine, qui non ſolùm ad decorem facit plurimū, verùm etiam ad concordiā & vnitatē retinendā. Dediſſe minores quoſdā, Oſtiarios, Lectores, Exorciſtas, Acoluthos. Dediſſe maiores quoq; miniſtros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes. Quia verò, ſicut præclarè dictum eſt à Chryſoſtomo, vbi honoris eſt æqualitas, aut om̄es principatum gerunt, ibi nunquā poterit eſſe pax, quòd iſta verbo tenus æqualitas, ſicut anteà quoq; fuit à Philone ſcriptum, inæqualitatē rerum pariat. Nam æqualia dignitate imparibus tribuere eſt inæqualitas: inæqualitas verò fons malorum: Dediſſe quoſdā etiam qui cum quadā in eccleſia poteſtate verſarentur, non ſolū cognoſcendi de ijs quę ad forum Eccleſiaſticū pertinent, præcipuè verò de doctrinæ genere, verùm etiā flagitioſos coërcendi, & eos, qui doctrinā impiam ſectarentur, ab Eccleſiæ ſeptis arcendi, ac ex piorum cœtu exterminandi. Hos ordines per Paulum ſignificatos putat Ambroſius, cùm dicit: Et ipſe dedit quoſdam quidē Apoſtolos, quoſdam aūt prophetas, alios verò Euangeliſtas, quoſdā verò paſtores et magiſtros ad cōſummationē ſanctorū in opus miniſterij. Apoſtoli, inquit, Epiſcopi ſunt: Prophetę verò explanatores ſunt ſcripturarum: Euangeliſtę Diaconi ſunt, ſicut fuit Philippus: quamuis nō ſint ſacerdotes, Euangelizare tamen poſſunt ſine cathedra: paſtores ſunt lectores, qui lectionib⁹ ſaginēt populū audientē: magiſtri verò exorciſtę ſunt, quia in eccleſia ipſi compeſcūt & verberant inquietos. Refertur aūt hoc ſacramentum ad prudentiam, quandoquidē fidelem eſſe ſeruū & prudentē oportet, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore. Atq; hæc quidē dicta iam à nobis ſunt. Quoniam verò cùm vnius hominis ætas longa nō ſit, breui defuturi erant, qui per baptiſmum renati, Chriſti ſe militiæ adſcriberent, etiam huic rei Deus remedium proſpexit, ac

Epheſ. 6.

Chry. in epiſto. ad Epheſios. omi. 20
Phil. li. 2. de monarchia.

Amb. in epi. ad Ephe. capit. 4.

matrimo-

matrimonij ſacramentum in ipſo paradyſo inſtituit, ex quo noui Chriſti milites conſcriberentur: ſi modò, quod fieri dubitandum non eſt, non alia voluntate liberos parentes procrearent, quàm vt per baptiſmũ ex membris primi hominis in mẽbra Chriſti tranſlati, in eiuſdem Chriſti militum album referrentur, atque ijs qui vita functi eſſent, noui ſemper ſuccederent. De hoc itaque ſacramento nobis nunc dicendum eſt, quod antequã peccaſſet Adam, in officiũ tantum & miniſterium, poſt admiſſum verò peccatum, iam non in officium tantum, verùmetiã in remedium eſt inſtitutũ. Quapropter ad eam virtutem refertur, quę temperantia dicitur, vt eſſet incontinentiæ remedium. De hoc ſacramento ſic ſcribit Paulus: Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint ſicut domino, quoniã vir caput eſt mulieris, ſicut & Chriſtus caput Eccleſię: Ipſe eſt ſaluator corporis eius. Sed vt eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus. Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam, et ſeipſum tradidit pro ea, vt eam ſanctificaret, mũdans eã lauacro aquę in verbo vitę, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, non habentem maculã, aut rugã, aut aliquid huiuſmodi: ſed vt ſit ſancta & immaculata: Ita & viri debent diligere vxores ſuas vt corpora ſua. Qui ſuam vxorẽ diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim vnquã carnẽ ſuam odio habuit: ſed nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus eccleſiã: quia membra ſumus corporis eius, de carne eius, et de oſsibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ ſuam, et adhærebit vxori ſuę: & erunt duo in carne vna. Sacramẽtum hoc magnũ eſt: ego aũt dico in Chriſto, & in eccleſia. Verùm tamen & vos ſinguli vnuſquiſq; vxorẽ ſuam ſicut ſeipſum diligat: vxor aũt timeat virũ ſuum. Nullũ eſt è ſeptem, de quibus nobis nunc ſermo eſt, cui ſacramenti nomẽ in ſcripturis Canonicis tribui legamꝰ, præter vnũ hoc: quòd non modò ſacramentũ, verùmetiã maguum ſacramentũ vocat Paulus. Neq; deſunt tamẽ, qui inter ſacramẽta matrimonium numerari nolunt: Nam à Paulo qui Græcè ſcripſit, non ſacramentũ ſed myſteriũ vocari dicunt. Quaſi verò aliud ſonet Græcis myſteriũ, quàm quod Latini vocãt ſacramentũ. Cyprianus, Cyrillus, Chryſoſtomꝰ Euchariſtiã ſępe vocãt myſteriũ, nunquid ideò ſacramentum nõ eſt? Ac latè quidẽ patet myſterij nomẽ, ſicut & ſacramenti, verum & ea ſignificatione, qua nunc vtimur, ſacramentum appellari matrimonium à Paulo dubitandũ non eſt, quandoquidẽ ita multis & diſertis verbis omnia illi competere oſtendit, quæcunq; ad ſacramenti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid eſt enim aliud ſacramentum, niſi ſacræ rei ſignum? Docuimus autem anteà tria eſſe ſignorum genera: Nam & præteritarum, & præſentium

Matrimonij cauſæ.

Epheſ. 5.

Matrimonij ſacramentũ.

&

& futurarum rerum per ea admonemur. Omnium harum rerum nos admonet ſignum huius ſacramēti, ſiue quis materiam aut elementū vocare malit, quæ eſt viſibilis illa coniunctio, quæ fit ſtipulatione veborum, data arra, iunctis dextris, alijſq; ſolennibus cæremonijs. Primùm admonet præteritę myſticæ conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ, Chriſti ſponſi & Eccleſiæ ſponſæ: quomodo dñs noſter Ieſus Chriſtus reliquit quodammodo patrem
Epheſ. 2. ſuum Deum, poſteaquàm exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens: reliquit matrem ſuam ſynagogã, ex qua ſecundùm carnem natus eſt: reliquit domum ſuam: dimiſit hæreditatem ſuam:
Hierem. 12. dedit dilectam animam ſuam in manus inimicorũ ſuorum. Quam tandem ob cauſam? Vt adhæreret vxori ſuæ Eccleſię, quam ex gentibus ſibi copulauerat, vt quam fœdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutam, eam ſanguine ſuo ablutam ſanctificaret, ac exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, neq; rugam. Huius præteritæ rei futuros coniuges primùm admonet ſignum iſtud viſibile. Admonet autem non in hoc tantum vt mirentur, verùmetiam vt imitentur: vt viri diligant vxores ſuas, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiã, vt neq; patris neq; matris amorem illius amori anteponendum eſſe putent: vt ſicut Chriſtus tradidit ſemetipſum pro ſponſa ſua Eccleſia, ita vir pro vita, pudicitia, fama vxoris ſuæ non dubitet vitæ quoduis diſcrimen adire. Sicut Chriſtus adamauit immundã, & acerbiſſima quæq; paſſus eſt, vt mundam & incontaminatã redderet, ſic & vir ſi non vſquequaq; munda ſit vxor, ſi qua ſit vel corporis vel animi infirmitate prædita, nõ ſtatim abijciendam exiſtimet, verùm infirmus infirmã toleret; atq; omnia prius & facere & pati in animum inducat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi poſſit. Huius rei cõiunctionis Chriſti ſponſi cũ ſponſa eccleſia ſic ſignũ eſt viſibilis coniunctio viri cum fœmina, vt eius admoneat tantũ, nõ aũt eam efficiat: Cæterùm admonet præterea præſentis rei, præſentis gratię, quã in hoc ſacramento confert Deus, qui quod iubet nõ modò verbo, verùmetiã exemplo, idem etiam dat pro ſua bonitate. Siquidẽ viſibilis iſta copulatio, quę fit datis arris, iunctis dextris, admonet inuiſibilis gratię, quã largitur Deus. Nam ſimul vt ad elementum viſibile acceſſerint verba, quæ præeunte ſacerdote profert vterque coniunx, fit ſacramentum, per quod peculiare donũ ſpiritus infunditur, quò & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robuſtiores ad pariter toleranda huius vitæ incõmoda, & inſtructiores ad ſobolem pijs moribus educandam. Quod quidem donum ſic demùm infunditur, ſi quemadmodum oportet ita ſacramentum hoc ſuſceptum fuerit.

fuerit. Nam ſi ſecus factũ ſit, ſicut in alijs ſacramentis, ita & in hoc, ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promiſit hoc ita futurum, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ. Quod ſacramentum etſi in viro quoque & in muliere eſſe dicit Paulus, maius tamen eſſe vult in Chriſto & in Eccleſia. Quòd autem ad virum quoque & mulierem pertineat myſterium hoc ſiue ſacramentum, teſtatur Chryſoſtomus, eum locum enarrans, his verbis: Reuera nanq;, reuera, inquam, myſterium eſt, & magnum myſteriũ: relicto parente, eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miſerè & cum labore parturiuit, illis videlicet deſertis qui tanta beneficia præſtiterunt, quibus cùm conſuetudo tracta eſt, adhærere virum illi, quæ anteà neq; viſa ſit, neq; aliquid cõmercij cum illa habuerit, atq; hanc etiam omnibus præferre. Verè myſterium eſt. Et parẽtes etiam, cùm iſta fiunt, non offenduntur, ſed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt, expenſis quoq; pecunijs ac ſumptu facto lętantur. Magnum reuera myſterium & ineffabilẽ quandam ſapientiã habẽs. Iſtud ſupra præfatus dixit, in Chriſto & in eccleſia. Verũtamẽ nõ propter ipſum ſolum ita dictum eſt. Sed quid? Vt vxorem ſcilicet tanquàm propriam carnem foueat, quemadmodũ & Chriſtus eccleſiam: vxor verò vt reuereatur virum. Neq; diſsimilia ſcribit Auguſtinus quoq;: cuius hæc ſunt verba: Quoniam non tantũ fœcunditas, cuius fructus in prole eſt, nec tantũ pudicitia, cuius vinculum eſt fides, verumetiam quoddã ſacramentum nuptiarũ commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apoſtolus, Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam: huius proculdubio ſacramenti res eſt, vt mas & fœmina cõnubio copulati, quamdiu viuunt, inſeparabiliter perſeuerent, nec liceat, excepta cauſa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi: Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, vt viuens cum viuente in æternũ nullo diuortio ſeparetur. Cuius ſacramenti tanta obſeruatio eſt in ciuitate Dei noſtri, hoc eſt in Eccleſia Chriſti, quibuſque fidelibus coniugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, vt cùm filiorum procreandorum cauſa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec ſterilem coniugẽ fas ſit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quòd ſi quiſquam fecerit, non lege huius ſeculi, vbi interueniente repudio ſine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia, quod etiam ſanctum Moyſen Dominus propter duritiam cordis eorũ, Iſraëlitis permiſiſſe teſtatur: ſed lege Euangelij reus eſt adulterij: ſicut etiam illa, ſi alteri nupſit: Et vſque adeò manent inter viuentes ſemel inita iura nuptiarum, vt potius ſint inter ſe coniuges,

Geneſ. 2.

Chryſo. ſermo. 20.

Augu. de nuptijs & concupiſcentia. lib. 1. ca. 10.

Matth. 19.

ges, qui ab alterutro ſeparati ſunt, quàm cum his, quibus alijs adhę-

Cap. 21.

ſerunt. Ac aliquanto poſt, adducens illa verba, Relinquet homo patrem & matrem. Quod magnum Sacramentum dicit Apoſtolus in Chriſto & in eccleſia. Quod ergo eſt in Chriſto & in eccleſia magnum, hoc in ſingulis quibusq; viris atq; vxoribus minimum, ſed tamen coniunctionis inſeparabilis ſacramentum. Ad eundem

Amb in epi. ad Epheſ. Theoph. ibidem. Leo epi. 92.

modum ſcripſerunt Ambroſius quoq;, Theophilactus, Leo pontifex, & alij nonnulli: qui omnes eadem ratione qua ſeptem reliquis, huic quoq; ſacramenti nomen tribuunt. Duplicis itaq; rei ſignum eſſe docuimus hoc ſacramentum, præteritæ coniunctionis Chriſti cum Eccleſia, & præſentis gratiæ quæ nobis confertur: cuius non admonet modò, verùmetiã cauſa illius eſt, & eam efficit hoc ſacramentum. Eſt etiam tertię rei ſignum: Admonet enim iſta coniunctio viſibili matrimonio copulandos futuræ coniunctionis cum ſponſo noſtro Chriſto, quandoquidem per vas ſuum electum lo-

1. Tim. 2.

quutus eſt ſpiritus ſanctus, quòd ſaluabitur mulier per generationẽ filiorum, ſi permanſerit in fide & dilectione & ſanctificatione cum ſobrietate. Fuerunt apud gentes quoq; matrimonia, qui lege quadam naturæ mẽti diuinitus inſita ſanctam eſſe rem matrimonium, & maius quiddã, quàm vt humanum inuentum exiſtimari poſſet iutelligebant, atq; ideò vagos concubitus arcebant, ac de ijs, qui ſtuprum aut adulterium cõmiſiſſent, pœnas càpitis legibus ſumebant, matrimonij tamen ſacramentum apud eos non fuit, cùm liceret eis etiam nulla cauſa matrimonium reſcindere. Sed neque apud Iudæos, apud quos maior etiã fuit matrimonij ſanctitas, fuit matrimo-

Deut. 24. Matth. 19. *Matrimonij bona.*

nij ſacramentum, eadem illa ratione, qua apud nos ſacramentum eſt, quibus & ipſis ob duritiam cordis permiſſum erat vxores dimittere quamuis leuem ob cauſam. Solum ergo Chriſtianum matrimonium ſacramentum rectè dicitur, & eſt: Cuius cùm tria bona re-

Aug. de gene. li. 9. ca. 7. De bono cõiugali ca. 24. & de peccato originali contra Pelagium libr. 2. cap. 34. 1. Cor. 7. 1. Tim. 5.

cenſeat Auguſtinus: primum dicit eſſe fidem, ſecundũ prolem, tertium ſacramentum. In fide attenditur ne præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur: Vxor enim non habet poteſtatẽ ſui corporis, ſed vir: Similiter & vir non habet poteſtatẽ ſui corporis, ſed mulier. In prole vt amanter ſuſcipiatur, benignè nutriatur, religioſè educetur: Huius enim potiſsimum gratia contrahi debet matrimoniũ: Ita enim dicit Apoſtolus: Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliâs eſſe. In ſacramento autẽ, vt coniugium ne ſeparetur, & dimiſſus aut dimiſſa nec prolis cauſa alteri

Matth. 5.

coniungatur. Hoc enim eſt Chriſti verbum: Dictum eſt, quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, det illi libellum repudij. Ego autẽ dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem, excepta fornicationis cauſa,

facit

facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Et rurſus:
Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et ſequutus magiſtrum Matth. 19.
ſuum Paulus: His, inquit, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, 1. Cor. 7.
non ego, ſed dominus: vxorem à viro non diſcedere: quòd ſi diſceſſe-
rit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Quæ & Chriſti &
Apoſtoli verba, non alio ſenſu acceperunt, Ambroſius, Hierony- Ambroſ. in
mus, Auguſtinus, & ante eos Origenes & Chryſoſtomus, ac qui ſe- 1. Cor. 7. &
ctator ipſius eſt Theophilactus, alijq; ſancti doctores, quàm quòd lib. 8. in Lucam
per ea ſignificari exiſtimarent tanti ſacramenti rem, eſſe fœdus illud Hierony. ad
initum nuptiale, vt nec ipſa ſeparatione irritum fiat: quandoquidem quæſtiones. Amandi
viuente viro, à quo relicta eſt, mœchatur, ſi alteri nupſerit. Neq; di- presbiteri &
ſpar eſt cauſa viri, quem non oportet eſſe meliore conditione, quàm in epitaphio Fabiolæ.
ſit mulier. Magna itaq; eſt firmitas vinculi coniugalis, quam non Auguſtinus
deſignat modò, verumetiam efficit accedẽte verbo, viſibilis illa, quę de bono cõ-
fit per ſacerdotem, copulatio. Confertur enim per illam donũ per- iugali cap. 7. Origenes in
ſeuerantię peculiare, modò quis animũ præbeat capacem, & eo quo Matt. omi. 7.
debet affectu ad ſacramentum hoc accedat. Qui qualis eſſe debeat, Chryſoſt. omi. 17. in
docet nos oratio Saræ filiæ Raguelis, quæ matrimonium ſuſceptu- cap. 5. Matt.
ra ſic orauit: Tu ſcis domine, quia nunquã concupiui virum, et mun- Tobiæ. 3.
dam ſeruaui animã meam ab omni concubitu. Nunquam cũ luden- *Matrimoniũ*
tibus miſcui me, neq; cum his qui in leuitate ambulant me participẽ *ſuſcipientes*
præbui. Virum aũt cum timore tuo non cum libidine mea conſenſi *quomodo affectos eſſe*
ſuſcipere. Contracturus matrimoniũ concipere debet animo, quan- *oportet.*
tũ ſit hoc ſacramentũ, nempe quòd Deo autore copulatur, neq; ali-
ter affectus eſſe, quàm ſi præſentem Deũ videat, vxorem ſibi copu-
lantem. Miniſterium enim ſacerdotis eſt, Deus autem eſt, qui nexu
quodam inſolubili cõiungit, iuxta illud quòd dictũ eſt: Quod Deus Matth. 19.
coniunxit, homo non ſeparet. Debet etiam animo ſecum reputare,
quanta ſit ſigni maieſtas, quod ſimilitudinem refert coniunctionis
Chriſti ſponſi cum Eccleſia ſua ſponſa. Hoc affectu qui acceſſerit, du-
bitare non debet, quin gratiæ quæ confertur in hoc ſacramento, ſit
particeps futurus. Qui verò profano affectu ſacramentum hoc per-
cipiunt, tantum abſunt à gratia percipienda, vt iram etiam ſibi the-
ſauriſent in die iræ. Neq; enim alijs ex cauſis contrahendum eſt ma-
trimonium, quàm propter ſanctam ſocietatem, religioſæ poſterita-
tis amorem, ac fornicationis odium ac deteſtationem: vt dicere poſ-
ſit vxorem ducturus cum ſancto Tobia: Domine tu ſcis quia non Tobiæ. 8.
luxuriæ cauſa accipio coniugem, ſed ſola poſteritatis dilectione, in
qua benedicatur nomen tuum in ſecula ſeculorũ, amen. Nam ſi qui Tobiæ. 6.
coniugiũ ita ſuſcipiunt, vt Deum à ſe & à ſua mente excludant, & ſuę
libidini ita vacẽt ſicut equus & mulus, quibus nõ eſt intellectus, ha- Pſalm. 31.

 bet poteſta-

bet poteſtatem dęmonium ſuper eos: ac formidare debent, ne idem illis eueniat, quod ſeptem illis viris, qui cùm luxuriæ cauſa Saram vxorem ducere voluiſſent, ordine omnes prima ſtatim nocte propter incontinentiam ſuam à dæmonio ſunt ſuffocati. Libet hic adſcribere ſancti pontificis & martyris Euariſti verba, de eo, quo ritu legitimũ
Epiſt. 1. matrimonium contrahi oporteat. Legitimum, inquit, vt à patribus accepimus & ſanctis Apoſtolis eorumq; ſucceſſoribus, non eſt matrimonium, niſi ab his qui ſuper ipſam fœminam dominationẽ habere videntur, & à quibus cuſtoditur, vxor petatur, & à parentibus, propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacer dotaliter vt mos eſt, cum precibus & oblationibus a ſacerdote benedicatur, & à paranymphis, vt conſuetudo docet, cuſtodita & ſociata à proximis tempore congruo petita legibus detur, & ſolenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant, vt bonæ ſoboles generentur, & domino ſuis in actibus placeant. Taliter enim placebunt, & filios non ſpurios, ſed legitimos atq; hæreditabiles generabunt.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

Cap. LVI.

SVNT quędam de eſſentia matrimonij, ſunt alia quæ ſicut in cæteris ſacramentis, ita & in hoc magis ad ſolennitatem quandã pertinent. Quæ ſunt poſterioris generis, contrahendum quidem impediunt matrimonium, ſed non dirimunt contractum: Quæ verò prioris, non ſolùm impediunt contrahendum, verumetiam dirimunt contractum: De vtriuſq;, quò facilius memoriæ commendari poſſent, hos verſiculos, ante aliquot ſecula conſcriptos, legimus:

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.
Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis:
Hæc ſocianda vetant connubia, facta retractant.

Nobis de duobus tantum dicere nunc eſt propoſitum, de quibus hoc tempore controuerti maxime videmus, de voto & de ordine.
Venus. Venerem notę fuiſſe incõtinentię fœminam, adeò peruulgatum eſt apud omnes, vt inde nomen etiam traxerit omnis obſcœnitas & libido. Hęc prima fuiſſe dicitur in Cypro author mulieribus, vt vul-
Lib. 1. ca. 19 gò quæſtum corpore facerent. Quòd ideò ſcribit eam imperaſſe

Lactan-

Lactantius Firmianus, ne ſola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur, quam tamen inter numina ſua gentes retulerunt. Huius exemplo duo Martini, quò & ipſi poſſent inter hęreticorum numina referri, numinis huius œſtro perciti, violato iureiurando quod præſtiterunt, vt incœſtam libidinem ſuam explerent, non quibuſuis mulieribus, verùm eiuſdem, cuius & ipſi fuerant ordinis, hoc eſt, Nonnis, ſiue quis Sanctimoniales appellare malit, quaſi matrimonio coniuncti, authores fuerunt omnibus, qui corpora ſua domino conſecraſſent, & perpetuam profeſsi continentiã, ſe voto caſtitatis obſtrinxiſſent, quò & ipſi contra iuriſiurandi ſui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitię clauſtris, eadem ſe nefaria turpitudine contaminarent. Quamuis autẽ non par crimen, non omnino tamen diſsimilis cauſa fuiſſe videtur imperatoris Valentiniani: qui cùm alteram vxorem duxiſſet priore ſuperſtite, nec repudiata, quò leuius videri poſſet facinus à ſe patratum, ſi plures eiuſdem culpę affines facti eſſent, legem tuliſſe, ac eam promulgari paſsim iuſsiſſe legitur, per quam cuiuis ſimul duas vxores habere liceret. Martinorum itaq; ſacrilega audacia factum eſt, vt in dubium illud reuocari cœptum ſit, liceat ne voto ſe caſtitatis obſtringere, aut ſi quis obſtrinxiſſet ſe, matrimoniũ nihilominus contrahere. Quamuis aũt nemini, qui catholicæ fidei eſt, dubiũ ſit, quin & licitum ſit vouere caſtitatẽ aut continentiam, & quod ſemel quis vouerit, id ab eo præſtari oporteat, quò tamen magis id perſuaſum eſſe queat etiam his, qui vacillare nonnihil videntur, paucis de eo diſſerendũ eſſe putauimus. Quòd & vouere piũ, & quod voueris prę̃ſtare neceſſariũ ſit, apertiora ſunt ſcripturæ teſtimonia, quàm vt negari poſsit. Sic enim per Prophetam Deus loquitur: Vouete & reddite domino Deo veſtro. Et iterum: Cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quòd autem cœlibatus votum, pium Deoq; gratũ ſit, vel ex eo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quòd & à Chriſto laudantur eunuchi, qui ſe propter Dei regnum caſtrauerunt. Et apud Eſaiam ſempiternum ſe illis daturum nomen Deus promiſit, quod non peribit. Et de virginibus conſilium dat Paulus: qui ſimul indicat ad Timotheũ ſcribens, quod quę viduę ex Eccleſię ſtipe alebantur, voto ſe perpetuæ continentiæ obſtringebant. Et Philo teſtatur (quanquam Iudæus) qui fuit Apoſtolorum ęqualis, fuiſſe tũ inter Chriſtianos, qui ſuam Deo caſtitatem deſponderent. Quamobrem quod aſſerunt caſtitatis hoſtes & continentię, votum cœlibatus fieri contra mandatũ Dei, tam apertè vanum eſt, vt refellere neceſſe non ſit. Nullum enim Dei mandatum proferre poſſunt, de non vouendo continentiã, quam Deo gratam & acceptam

Lutheri & Buceri conſilium.

Socr. lib. 4. cap. 31. *Valentiniani factum.*

Pſalm. 75. Deutr. 23. *Cœlibatus votum.*

Matth. 19.

Eſaiæ 56.

1. Cor 7. 1. Tim. 5.

In libro de viris Apoſtolicis.

Caſtitatem ſeruari poſſe. eſſe, tot locis non obſcurè ſcriptura teſtatur. Sed hîc illi aliam æquè friuolam ratione adferunt, qua votum cœlibatus parum eſſe pium demonſtrent. Diſplicere, aiunt, Deo infidelem & ſtultā promiſsionem: eſſe aūt infidelem & ſtultam promiſsionem, vouere quod præſtare non poſsis: cuius generis eſſe volunt continentiā: De qua non dubitauit alter ex eis dicere, æquè non eſſe arbitrij ſui, vt ſe à fœminę commixtione ſeruaret, quam nō eſt arbitrij ſui, mas ſit an fœmina: Adeò nihil puduit impudens iſtud os orbi toti ſuā incontinentiam teſtatam facere. Quis autem non videt, ſi nihil vouendum ſit, quod à nobis tanquam à nobis præſtari non poſsit, omnem iam vouēdi rationem prorſus eſſe ſublatam? Nam non modò facere, verùm ne cogitare quidem aliquid ex nobis tanquam ex nobis idonei ſumus, vt rectè in altero concilio Arauſicano ante mille & centum annos habito ſcriptum ſit: Nemo quicquam domino rectè vouerit, niſi ab ipſo acceperit, ſicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Quod ſi quia periculum eſt in vouendo, vouendum non eſt, ergo nemo militet, inquit Ambroſius, ne aliquando vincatur, nec pedis vtatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intendat officio, qui concupiſcentiæ timet lapſum. Locum illum ex Pſalmis enarrans Auguſtinus, Vouete & reddite: monet vt quiſque quod poteſt voueat & reddat. Non ſitis, inquit, pigri ad vouendum, non enim viribus veſtris implebitis: deficietis, ſi de vobis præſumetis, ſi autem de illo cui vouetis, vouete ſecuri, reddetis. Quo in loco cùm de alijs votis, tum de voto caſtitatis & continentiæ, tanquàm pio Deoque grato copioſè diſſerit. Quod etiam ad Pollentium ſcribens inter ea numerat, quæ rectiſsimè vouentur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat ſarcina continentiæ. Leuis erit ſi Chriſti erit: Chriſti erit ſi fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iuſſerit. Non eos frangat quòd videtur eorum continentia neceſsitatis eſſe non voluntatis, quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam eſſe neceſsitatis, quoniam vani ſine damnatione ab ea deuiare non poſſunt, & qui in eam neceſsitatem contruſi ſunt, faciunt eam eſſe voluntatis, ſi non de ſeipſis, ſed de illo à quo eſt bonum omne, confidunt. Qui etiam in confeſsionum libris ad Deum orationem conuertens, ait: Tota ſpes mea in magna valdè miſeratione tua: Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam. Et cùm ſcirem, ait quidam, quia nemo poteſt eſſe continens niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientię ſcire cuius eſſet hoc donum, adij dominum et deprecatus ſum illum. Quamobrem non modò non impoſsibile, verumetiam facile, iucundum, ſuaue nobis futurum eſt continere, illo adiuuante qui dixit:

Marginal notes: Eccl. 5. — 2. Cor 3. — Cap. 11. — Ambr de viduis. — Pſalm. 75. — Aug. li. 1. ca. 24 de adulterinis coniugijs. — Lib. 2. ca. 19 — Sapien. 8.

dixit: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Verum eſt quod dixit Comicus: Nihil eſt tam facile, quin difficile fiat, ſi inuitus facias. Sed & illud verum eſt, quod à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum eſt: Nihil eſt quod non ſuperet amor cum deſiderio: neq; poteſt tam eſſe quicquam difficile, tam durum, tam moleſtum, quod non facile, iucundum, & ſuaue ſit amanti. Sicubi vera eſt fides, non illa ſola, quæ triginta his annis prædicari cœpta eſt, quam Iacobus vocat mortuã: ſed illa de qua dicit Paulus, quæ per charitatẽ operatur, nihil credenti & amanti difficile, atq; adeò nihil non erit cùm primis leue & ſuaue. Qui Pythia cantat, ſcripſit quidam, abſtinuit Venere & Baccho. Deinde verò, qui ferarum capiendarũ deſyderio tenentur, eorũ quanta ſępè ſit abſtinẽtia, vel Hypoliti docemur exemplo. Poſtea verò, quàm ijdẽ in frigore & æſtu perferendo patientes ſunt, quæ nõ adeunt vitę pericula? Ab equis, à foſsis, à pręcipitijs, à fluminibus, à feris, quib⁹ aliquãdo temerè ſeſe cõmittẽtes, immaturã quãdoq; mortẽ obeunt, nullã tamẽ ex eo ſentiũt moleſtiã, quin magis voluptatẽ maximam. Quem verò faciendæ rei tenet ſtudium, dum Matth. 11. Chryſ. omi. 64. ad populum Antiochenum. Iacob. 2. Gal 5.

Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes,

nónne & illius videre ſæpè licet abſtinentiam ſingularem? qui plurimis præterea vitam ſuam exponit periculis & moleſtijs. Si tãtum poteſt amor & deſyderiũ ferarum capiẽdarum, ſi tantũ poteſt amor & deſyderiũ pecunię cumulandæ, quam tamen relinquat homo neceſſe eſt, cùm ex hac vita migrauerit, ſicut ſcriptum eſt: Dormierunt ſomnũ ſuum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus ſuis: nõ multò poterit amplius amor & deſyderiũ illius, qui vita noſtra eſt, & quidẽ vita ſine fine beata? Quo cùm eſſent inflãmati ſancti Apoſtoli & martyres, non ab vxorũ complexu tantùm abſtinuerunt, verùmetiam cùm cæſi eſſent, ibant gaudentes à conſpectu concilij, quia digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Quibus vſq; eo durũ non fuit, aut, quod iſti volunt, impoſsibile, ſuaue iugũ Chriſti in cõtinendo, vt nõ modò carnis concupiſcentias frenarent, verùmetiam vltrò pro Chriſto mori expeterent. Sic Andreas cùm crucẽ ſibi paratam eſſet conſpicatus, exclamaſſe legitur. O bona crux diu deſyderata, & iam cõcupiſcenti animo pręparata, ſecurus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans ſuſcipe me, diſcipulũ eius qui pependit in te. Sic Laurẽtius vltrò Sixto cõmori cupiens: Quò progrederis, inquit, ſine filio pater? quo ſacerdos ſine miniſtro ꝓperas? cumq; extrinſecus arderet beatus martyr in craticula poſitus tyranni ſęuientis incendijs, maior eũ intrinſecus Chriſti amoris flãma torrebat: & quamuis rex improbus ligna ſubijceret, ac grauioribus incẽdijs cruciaret, tamen ſanctus Laurentius has flãmas fidei calore non Pſalm. 75. Actor. 5.

 ſenſit,

ſenſit, & dum Chriſti præcepta cogitat, frigidum eſt ei omne quod
2.Cor.11. patitur. Sic Paulus cùm quinquies quadragenas à Iudæis accepiſſet,
Rom.8. ter virgis cæſus, ſemel lapidatus eſſet: Quis ergo nos, inquit, ſepara-
bit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas,
Pſalm.43. an periculum, an perſecutio, an gladius, Sicut ſcriptum eſt: quia pro-
pter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis:
Sed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Certus
ſum enim, quia neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neque Principa-
tus, neq; virtutes, neq; inſtantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; al-
titudo, neq; profundũ, neq; creatura alia poterit nos ſeparare à cha-
ritate Dei, quę eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Hic mihi reſpon
deant iſti delicati martyres, qui ſiue animi, ſiue corporis aliquo mor
bo laborent, nullũ ſciũt aliud remedium, præter fœmineas carnes,
aut quadrupedũ & volatiliũ: vtrũ ſit difficilius, vtrum ab homine
pręſtari minus queat, carnis vt ſtimulis reſiſtat, an im̃inentis mortis
terrorẽ ſuperet, ac illos cruciatus nõ difficulter ferat, quos tot millia
ſanctorũ martyrũ, etiam ex fragili fœmineo ſexu tanta animorũ ala-
critate legimus pertuliſſe? Certè ceſſare ſtimulos carnis fateamur ne-
ceſſe eſt, vbi vel metus tantũ grauioris alicuius periculi impẽdet: adeò
motus huius eſt & impulſio vehementior. Et tamen potuerunt illi,
quæ ſunt multo grauiora, potuerunt nõ ſolum viri, verùmetiã fœ-
minæ & ſexus & ætatis tenerioris: potuerũt aũt in illo, qui cõfortat
Philip.2. omnes in ſe ſperantes, Chriſto. Qui cùm viuat in nobis, cùm ope-
retur in nobis & velle & perficere, quid eſt quod illo faciẽte vt facia-
mus facere nõ poſſimus? Ipſe eñ eſt qui in pugna noſtra cõgreditur.
Chryſ. tomo 3 in ſermo. de martyr. Cõſidera, inquit Chryſoſtomus, pręſente Deo te cũ hoſte pugnare:
fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas. Ac paulò poſt: In tua pugna do
minus congreditur, dñs dimicat, dominus pręliatur, & victoria tibi
adſcribitur: certamẽ tuum, Dei certamẽ eſt: pręliũ tuũ, Chriſti pręliũ
eſt. Quid trepidas? Quid formidas? quaſi tua virtute deuincas. Præ-
hẽde arma, procede in bellũ, fortiter dimica, vt dimicãti adſit ille qui
Omil.43. de verbis domini. vinci nõ poteſt. Quẽ ſequutus Auguſtinus: Nõ eñ, inquit, nõ ha-
bes vnde pugnes, Deus tuus in te eſt, ſpiritus bonus datus eſt tibi: ſpi
ritus Dei eſt, qui pugnat in te aduerſus te: aduerſus illud quod eſt in te
contra te. Hoc eſt quod de Antonio ſcribit Athanaſius: Adiuuabat
ſeruũ ſuũ dominus, qui noſtri gratia carnẽ ſuſcipiẽs, victoriã corpo-
ri cõtra diabolũ largitus eſt, vt ſingulis ita certantibus, apoſtolicũ li
Rom.8. ceret proferre ſermonẽ: Nõ ego aũt, ſed gratia Dei mecũ. Hãc igitur
Philip.4. cùm habeamus quę adiuuet infirmitatẽ noſtrã, cõfidẽter dicat qui-
libet homo Chriſtianus, claraq; voce pronũciet: Omnia poſſum in
eo, qui me cõfortat. Cõtinentiã iubes Chriſte? da quod iubes, & iu-
be quod vis. Iubes vt nõ modò carnis, verumetiã oculorũ cõcupi-
ſcentiam

ſcentiam ſuperem? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt à faſtu quoq; me contineã? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt cruciatus pro tuo nomine perferã, vt vitã etiã cum ſanguine profundã? da quod iubes, & iube quod vis: Pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Si exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo. Omnia poſſum in te, qui confortas me. Sic dicat, ſic faciat ſtrenuus Chriſti miles: neq; cùm in acie fuerit contra hoſtem collocatus, ſimul vt leuis aliqua impreſsio facta fuerit, abiecto fidei ſcuto, ſtatim fugiat & clamet: Non poſſum, non habeo Dei donum. Mulier quædam filium in prælium euntem, dato illi clipeo, ſic adhortata legitur: Fili, aut hũc, aut ſuper hunc. Laconica breuitate filiũ inſtruens, ita rẽ in bello gerendã, vt aut victor clipeum referret, aut mortuus in eo domũ reportaretur. Hoc ſibi quoq; Chriſti miles, contra carnẽ, contra mundũ, contra diabolũ prę liũ initurus, dictum exiſtimare debet, vt aut cum fidei ſcuto vincat hoſtes, aut in fide moriatur intrepidus: neq; dicat, non poſſum, ſed Chriſto dicẽti credat, omnia poſsibilia ſunt credenti: & iterum atq; iterũ repetendo dicat cũ Paulo, claraq; voce pronunciet, omnia poſſum in eo qui me confortat. Neq; diſpiciat in qua re cõfortetur à Deo, qua non: impium eſt hoc de Deo cogitare, quod aut nolit is, qui fons eſt totius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus æquè cõfortare, aut nõ poſſit, quem omnipotentẽ in fidei noſtræ ſymbolo profitemur. Omnibus ad omnia ſemper præſto adeſt gratia Dei Saluatoris noſtri, qui dat donum caſtitatis coniugibus, qui confortat eos, vt quo ſe ſacramento inuicem obſtrinxerunt, id inuiolatũ obſeruent, etiamſi vel per abſentiam, vel per aduerſam valetudinem alter alterius corporis poteſtatem habere non poſsit: idẽ & cœlibatum profeſsis continentiæ donũ dat, & aduerſus carnẽ pugnantes confortat, modò poſtulent ab eo, qui dat omnibus affluẽter: poſtulent autem in fide nihil hęſitãtes. Quòd ſi nõ impetrant, non Deo culpam aſsignent, quaſi vel noluerit is, vel non potuerit, cum & velit omnia noſtra cauſa, & poſsit omnia, ſed ſe potius non eam fidẽ ad poſtulandũ attuliſſe putent, quę potuerit impetrare. Paulus cùm hanc materiã tractaret, noluit dicere: Qui non poſſunt continere nubãt, ſed qui non continẽt: idq; Chriſti exẽplo, qui & ipſe nõ dixit: nõ omẽs poſſunt capere: ne quis fati rẽ eſſe putaret, ſicut Origenẽ ſecuti, Hieronymus & Chryſoſtomus annotarũt: Sed nõ omẽs capiũt verbũ hoc. Poſſumus em̃ in eo qui nos cõfortat, ſed nõ volumus omẽs: nõ adhibemus illud ſtudiũ quod oportet, nõ accedimus ea fide qua oportet, ad eũ precãdũ, cuius hoc miſericordia poſſumus. Nõ em̃ ſumus ſub lege bonũ quidẽ iubẽte, non tamẽ dãte, ſed ſumus ſub gratia, quę id quod lex iubet

Iob. 17. Pſalm. 26. Plutarchus in Apophthegma. Laconicis. Marc. 9. Iacob. 1. 1. Cor. 7. Orig tract. 7. in Matth. Hiero. lib. 3. in Matth. Chryſ. omil. 63. in Matt. Aug. de cõtinentia, ca. 3.

Naz. oratione 31. Matth. 19. facìens nos amare, poteſt liberis imperare. Gregorius Nazanzenus explicans illum locũ, Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt Cum audis, inquit, quibus datum eſt, adde, datũ quidem his qui volunt & qui aſſentiuntur. Quem pręceptorẽ ſuum ſecutus Hieronymus, datũ eſt, inquit, his qui petierunt, qui voluerũt, qui vt Matth. 7. acciperent laborauerũt. Omni enim petenti dabitur, & quęrens inueniet, & pulſanti aperietur. Omni, inquit, petenti non coniugato tantum, ſed & cœlibi cuiuſcunq; ſexus, cuiuſcunq; ſit ordinis, omni petenti dabitur. Ac ne quis putaret hoc aut illud petenti datum iri, Ioan. 15. dicit alio loco: Quodcunq; volueritis petetis, & fiet vobis. Quod-Marc. 11. cunq; petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Omnia quęcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis: nihil prorſus excludẽdo, cum omnia quæ habemus dona ſint illius, neq; boni quicquam niſi dono illius habere poſsimus. Ioannes Chry-De virginitate, cap. 39. ſoſtomus. Non dixit, ſi quadam libidinis vi cogantur, ſi tranſuerſe agantur, ſi non poſſunt. Nihil omninò poſuit eiuſmodi, quod aut vim allatam oſtendat, aut venia dignũ ſit. Verum quid is inquit? Si verò ſe non cõtinent, nubant: quod eorũ voluntati tribuendum eſt, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demonſtrat enim, ipſos rei facultatẽ habentes, ob id minus eã perficere, quod laborẽ defugiũt. Etiã pudicitiã coniugalem Dei donũ eſſe beatiſsimus Paulus oſten-1. Cor. 7. dit, vbi de hac re loquẽs, ait: Volo aũt omnes homines eſſe ſicut meipſum, ſed vnuſquiſq; propriũ donũ habet ex Deo, alius quidẽ ſic, Augu. de nuptijs & concupiſcentia ad Valerium lib. 1. Et de bono perſeuerantiæ, cap. 14. alius verò ſic. Ecce & hoc, inquit Auguſtinus, donũ eſſe dixit à Deo, & ſi inferius quàm illa continentia, in qua volebat omnes eſſe ſicut ſeipſum, tamen donũ à Deo. Vnde intelligimus, cùm hæc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud oſtendi, quàm ineſſe nobis oportere ad hæc accipienda & habenda, etiam propriam voluntatem. Non ſolùm carnis deſyderia frenare, ſed oculorum etiã cõcupiſcentiam domare, faſtũ quoq; calcare, deniq; à quocunq; alio crimine abſtinere Dei donum eſt. Quid ergo? non poſſe me dicam, quia non eſt mihi datum? Non ergo penes me culpa erit, ſed penes Deum, qui mihi donum hoc non eſt impartiri dignatus. Huc tandẽ impietatis prolapſi ſunt iſti, vt Deum malorũ authorem, quin etiam impulſorem facere nõ dubitent: dum nihilo plus in nobis libertatis eſſe aſſerunt, *Blaſphemia Phil. Mel.* quàm in ſtipite vel in trunco: Quorũ etiam hæc eſt blaſphemia vox: Non minus proprium opus eſſe Dei Iudæ proditionẽ, quàm Pauli vocationẽ. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vetus ac pridem iam ſopita Simonis hęreſis & Manichęi reſuſcitatur. Interea tamen qui hęc tam impia dicere veriti non ſunt, tanquam idola quędã coluntur à multis, & quod ſcriptũ ab illis eſt, quamlibet pugnet cum Euãgelio, Dei tamẽ verbũ & Euangeliũ vocatur: neq; alio iam lo-

co, quàm

co, quàm quo ſcriptura Canonica habetur: Adeò ſunt, proh dolor, mentes hominum excæcatæ. Sed nos ad inſtitutum redeamus. Planum iam feciſſe videmur, neq; aduerſari Dei mãdato votum cœlibatus, nec eſſe eiuſmodi quod homo Deo fretus præſtare nõ poſsit. Eſt quidem ita, ſi noſtras ipſorũ ſpectemus vires, nos non poſſe: ſed poſſumus, ſi fiduciã omnem in illo collocemus, qui paratior eſt ad pręſtandũ, quàm ſimus nos ad petendum cum vera fide. Quem aũt offendit, quod cõtinere facile, iucundũ, & ſuaue eſſe dixerimus Deo adiuuante, quid is diceret, ſi Chryſoſtomi locum illũ inſpexiſſet, vbi contra eos declamans, qui ſimiliter concubitũ, voluptatis quiddam habere, continentem aũt voluptatẽ habere non poſſe, vt qui bellum cũ naturę tyrannide ſine intermiſsione gereret, vociferabantur. Imò contrà, inquit, res eſt, violentia nanq; & turba penes impuros eſt maior, tumultus ingens & qualibet tempeſtate ſęuior: ſic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis congreſſum conſiſtat, victus aſsiduè cadat, quemadmodum dęmoniaci malignis ſpiritibus agitati. Continens aũt ille, prælio victor, hanc aſsiduè proſternit, nobiliſsima & infinities præſtantiore voluptate potitur, ſimul ipſa victoria & conſcientia bona & ſplendidiſsimis tropheis perpetuò fulgens. Itaq; dici non poteſt, quanta continentium hominum voluptas ſit, vt qui coronam ſibijpſis cõcinnent, & præmia, conſuetudinẽ angelorum, & toto orbe terrarum præconium, libertatem, ſpem certam & immortalem. Certè quod cum tanta voluptate coniunctum eſt, id non poteſt eſſe non facile, iucundum & ſuaue. Quid diceret ſi Baſilium legiſſet his verbis ea de re diſſerentẽ? Ne dixeris, quomodo aſcẽdam in cœlum, vt virginitatis meæ integritatẽ in de deducam? aut quomodo deſcendã in abyſſum, vt eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipſi recuperem? Sed quid? propè te eſt, inquit, & ſecundum naturam tibi ingeneratur virginitas: Neque igitur maria transfretare, vt eam acquiras tibi opus eſt, neq; aërem immenſum peruolare, neque terrarum tractus hanc inueſtigando circuire, aut è terris euolare, cœlumq; pro ea inuenienda luſtrare: ſed omiſſa cura ſuperflua locorum ſpacia & interualla peragrandi, teipſam vt te habeas diligentius inſpice, atq; hanc in te per naturam opertam abditamq; reperies. Quod ſecundũ naturam eſt, ſicut ſcribit Baſilius, quid in eo difficultatis, quid eſſe poteſt laboris & moleſtię? quid nõ voluptatis potius? Nos tamen quicquid eſſe facilitatis in ea re diximus, illius gratiæ tribuimus, qui adiuuat infirmitatem noſtram: qui ſimul vt ſui charitatẽ diffuderit in cordibus noſtris, nihil poteſt eſſe tam difficile, quod non facile etiam ſtatim fiat, iucundum & ſuaue: Quam facilitatem qui nondum eſt conſequutus, extat apud Caſsianum Ioannis Chryſoſto-

In priorem ad Corinthios omil. 37.

Baſil in libro de vera virginitate.

Rom. 12.

Rom. 5.

Caſſ. in collationibus patrũ, colla. 12. cap. 15.

Chryſoſtomi diſcipulũ, Cheremonis conſilium, quemadmodũ ad eam peruenire poſsit: id ſequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tempore poſsit acquiri & perfici caſtitas? Temerarium eſt, inquit, ſuper conſummatione caſtitatis in tanta preſertim vel voluptatum diuerſitate vel virium, certam temporis definire menſuram, rationem tamen obſeruanti & temporis modũ quomodo eius poſſibilitas agnoſcatur, conſtantiſsimè poſſumus præfinire. Quiſquis abſtractus à cunctis ocioſis conſabulationibus, & mortificatus ab omni ſolicitudine, curaq; mundana, duobus tantum paximacijs fuerit quotidiana refectione cõtentus, & aquę ſacietate ſubtracta, quietem ſomni trium, vel vt alij ſtatuerunt, quatuor horarũ ſpacio terminauerit, nec tamen laborum aut continentię huius merito, ſed miſeratione domini eam ſe crediderit adepturum, quia ſine hac fide vana eſt omnis laboris humani intentio, non amplius quàm ſex menſibus perfectionem ipſius impoſsibilẽ ſibi eſſe cognoſcat. Sed & ante Cheremonem Origenes: Nutrimenta ſpiritus ſunt, diuina lectio, orationes aſsiduę, ſermo doctrinę: his alitur cibis, his conualeſcit, his victor efficitur. Quod quia non facitis, nolite quæri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus, ſed non poſſumus: volumus continenter viuere, ſed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur ſtimulis eius. Tu das ſtimulos carni tuæ: tu eam aduerſus ſpiritum tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus ſatias, vino nimio inundas, omni mollicie palpas & ad illecebras nutris. Verùm adduci multi creduntur, vt ſe voto cœlibatus implicent, non vt quod vouerint præſtent, ſed vt, cuius rei cauſa vouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re ſolius Dei iudicium eſt, qui ſcrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi ſint, de quibus id non verius quàm Eccleſiæ expedit, exiſtimari poſsit. Vetus eſt autem illa Dei querela, quòd nemo vel oſtia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tempore quot Epiſcopi & presbyteri, tot fuerũt propè martyres, à Paulo ſcriptum ad Philippenſes legimus his verbis: Spero inquit, Timotheum me citò mittere ad vos, vt & ego bono ſim animo cognitis quæ circa vos ſunt: neminẽ enim habeo tam vnanimem, qui ſyncera affectione pro vobis ſolicitus ſit. Omnes enim quę ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Quòd ſi verè dictum eſt illo tempore, noſtro ſeculo multo verius dici poteſt, quò mercenarios multos, raros admodum paſtores videre licet. Apud eos etiam, qui Euangelici malunt appellari, quàm Chriſtiani, quotum quenque reperire licet, qui gratis prædicet Euangelium? Quorundam ex his tanta fuiſſe fertur cupiditas, vt expleri non poſſet, quam inflammauit magis vxorum, & qui ſunt ex

Orig. omi 9. in Leuit.

Hier. 17.

Malach. 1.

Philip. 2.

incœſto

incœſto coniugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias cauſas, quamobrem interdicta ſunt ſacerdotibus matrimonia, videri poſsit hæc non poſtrema, ne magis etiam accenderetur auaritia. Cæterũ quo quis animo ſacerdos fieri velit, aut voto ſe cœlibatus obſtringat, Dei ſolius eſt iudicium, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia: homo videre non poteſt, niſi ea quæ patent, dominus autem intuetur cor. Verùm vt demus hoc, Eſſe nõ neminẽ, qui dum furijs ambitionis actus ad ſacerdotium aſpirat, hac ſola de cauſa cœlibatum vouerit, num ideò tollendus eſt cœlibatus? Etiam ad matrimonium accedunt multi longè alia affectione, quàm qua ſuſcipi tantum hoc ſacramentum oporteret: Nam quotumquẽq; reperire licet, qui illud ſpectet in matrimonio contrahendo, quod ſpectari ſolum debet, ac non ad dotem, ad formam, aut aliò quocunque potius reſpiciat: num ideò dicemus, ne ſit matrimonium? Sed nequit, aiunt, præſtare quod vouit. Hoc dicere, Simonis eſt, & Marcionis, ac Manichęi hereſim profiteri. Chriſtiano dicere fas non eſt, niſi quod dixit Chriſtus: omnia poſsibilia ſunt credenti: quod dixit imitator eius Paulus, omnia poſſum in eo qui me confortat: quod dixit Auguſtinus, leuis erit ſarcina continentiæ, ſi Chriſti erit: Chriſti erit ſi fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iuſſerit. Verùm non præſtant multi. Nunquid in baptiſmo quoq; Satanę & pompis eius non abrenunciamus? Præſtatur ne id ab omnibus? an ideò abroganda erit hæc Apoſtolorum traditio, quæ mille quingentis annis in Eccleſia duraſſe videtur? Moyſi legem nunquid omnes obſeruabant Iudęi? num ideò fuit abroganda, quia præuaricatores eius erant plurimi, priuſquam veniſſet finis legis Chriſtus? An ideò tollemus præceptum de non concupiſcendo, quod magis videtur accendere concupiſcentiam quàm extinguere, ſi Dei ſimus auxilio deſtituti? Non ita nos Paulus docuit. Lex quidem, inquit, ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum: Sic & cœlibatus lex ſancta eſt, iuſta eſt, bona eſt, etiamſi neq; ſancti, neque iuſti, neque boni ſunt, qui profeſsi cœlibatum, ventri nihilominus & libidini ſeruiunt. Præclarè Ioannes Chryſoſtomus: Calumniantur, inquit, ebrioſi fructum à Deo factum, dicentes: non ſit vinum. At nos ipſis dicamus: non ſit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli opus eſt. Non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuſes, ſed conſerui inſaniam argue. Totidem verbis reſpondere licet his qui dicunt: non ſit votum cœlibatus, vt dicamus illis: nõ ſit ſcortatio, non ſint incœſtæ nuptiæ: Votum enim cœlibatus, Dei: ſcortatio & incœſtæ nuptiæ diaboli opus eſt. Non votum cœlibatus ſcortationem facit, ne quod à Deo laudatum eſt accuſes: verùm illius inſaniam

argue

Marginal notes: Hebr. 4. — *Votum cœlibatus an ſit relaxandum.* — Marc. 9. Phil. 4. — Rom. 10. — Rom 7. — Chryſ. omil. 1. & 71. ad populũ Antiochenum. Et omil. 58. in Matth.

argue, qui quod promiſit non præſtat, non quia nō potuit, ſed quia noluit, quia non ea qua oportuit fide Deum precatus eſt, vt ſibi continentiæ donum impartiret. De quo Paulus quoque teſtatur: Quod fidelis eſt Deus, qui non patietur nos tentari ſupra id quod poſſumus, ſed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt poſsimus ſuſtinere. Non ſunt laudandi qui ſe temerè votis obſtringunt, præſtat enim longè non vouere, quàm quod ſemel voueris, in eo non perſiſtere: ſed cum animi cuiusq; coniectura ſit difficilis, etiam ſi quis anteacto vitæ ſuę tēpore parum ſit continenter vixiſſe viſus (quamuis haberi delectum oporteat, vt ne citò manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis communicetur) prohiberi tamen vix poterit quò minus quod ſanctum eſt voueat, neſcit enim tarda molimina ſpiritus ſancti gratia: Vno momento ex publicano Euangeliſtam, ex perſecutore Apoſtolum, ex meretrice vas electum, ex latrone paradyſi ciuem factū eſſe legimus. Hęc eſt mutatio dextræ excelſi. Optandum tamen foret, vt quæ regula præſcripta eſt ab Apoſtolo in conſtituendis Epiſcopis & presbyteris, ea ſeruaretur. Eſt autem Chriſtianæ charitatis, non cogitare malum, nec temerè ſecus aliquid de proximo ſuſpicari. Verè dictum eſt, à quodam ethnico, & à Gregorio Nazanzeno repetitum: quod vt quiſq; optimus eſt, ita difficilimè alium improbum eſſe ſuſpicatur. Contrà verò ſcriptū à Sapiente legimus: In via ſtultus ambulans, cum ipſe inſipiens ſit, omnes ſtultos æſtimat. Ex ſuis quiſque moribus libenter fingit alios. Sic Nero ſcribitur, cùm vnus eſſet omnium impuriſsimus, animum inducere non potuiſſe, vt quenquam pudicum eſſe crederet. Verùm vtcunq; res ſe habeat, reperiri videmus non paucos, qui cùm ſe voto cœlibatus obligauerint, non præſtent tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendum foret, quàm vt ſancta lex propter homines non ſanctos antiquaretur. Sed hic à Bucero Cypriani nobis authoritas obijcitur, qui ſcriptum alicubi reliquerit cùm de virginibus Deo dicatis loqueretur: Si perſeuerare nolunt aut non poſſunt, melius eſt vt nubant. Fingamus hoc, ſicut iſti volunt, ſenſiſſe Cyprianum. Quod autem eſt iſtud ſingularitatis ſtudium, velle ſolitariam alicuius opinionem ſequi potius, quàm totius Eccleſiæ catholicæ ſenſum & conſenſum? Congregatum fuit vnius omnium ſanctiſsimi, doctiſsimi, grauiſsimiq; pōtificis Leonis authoritate Chalcedonenſe Concilium, ſexcentorum triginta Epiſcoporum, aliquanto pòſtquàm ad Chriſtum Cyprianus migrauerat, quod inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipſis noſtri temporis hæreticis reijciuntur, à catholicis verò non aliter quàm ſicut quatuor Euangelia recipiuntur: in eo diſertis verbis contrarium eſt ſancitum. Nónne to-

1. Cor. 10.

Votum temere non eſt faciendum.

1. Tim. 5.
Lucæ 5.
Actor. 9.
Lucæ 7.
Lucæ 23.
Pſalm. 76.
1. Tim. 3.
Cicero epiſ. 1. ad Q. fratrem.
Naz. in oratione funebri in Athanaſium.
Eccl. 10.
Suetonius in Nerone.

Incontinentibus an poſt votum nubere liceat.

Chalc. cōci. Actio. 14. cap. 16.

ne totius orbis Chriſtiani potius quàm vnius alicuius ſequi ſententiam oporteret? Quem tamen & ipſum exiſtimandũ non eſt id ſenſiſſe, quod iſti volunt, vt quæ votum continentiæ ſolenniter eſſet profeſſa, Deo dicatæ virgini nubere licitum exiſtimaret. Sed ſcripſit is de Deo dicata. Scripſit: Sed quo ſenſu ſcripſerit videamus. Poſtulauerat à Cypriano Pomponius, vt ſibi reſcriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cùm ſemel ſtatum ſuum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ ſunt poſteà in eodem lecto pariter manſiſſe cum maſculis, ex quibus vnus fuerit diaconus. Quid huic reſcribens Cyprianus, nunquid ait nubant? Nihil minus: verùm conſultè feciſti, inquit, abſtinendo diaconum: virgines autem inſpiciantur ab obſtetricibus diligenter, & ſi virgines inuentæ fuerint, accepta communicatione ad eccleſiam admittantur: ſi autem de his aliquæ corruptæ fuerint deprehenſæ, agant pœnitentiam plenam, quia quę hoc crimen admiſit, non mariti, ſed Chriſti adultera eſt, & ideò æſtimato iuſto tempore, poſteà exomologeſi facta, ad eccleſiam redeant: Quòd ſi obſtinatè perſeuerant, nec ſe ab inuicem ſeparant, ſciant ſe cum hac ſua impudica obſtinatione nunquam à nobis admitti in eccleſiam poſſe. Hoc eſt reſcriptum Cypriani. Quę verò interiecta ſunt, doctrinam quandam in ſe continent, quemadmodum aſſeruari virgines oporteat: ibi inter cætera verba ſunt hæc: Si perſeuerare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt vt nubant. Quæ nequaquàm ita accipienda eſſe, tanquam eis poſteaquàm ſe ſemel Deo deſpondiſſent, nubere licere vellet, ſed retrò potius trahenda, ad id tempus quo nondum ſe Deo dicauerát, vel ſequentia quę iam commemorauimus Cypriani verba manifeſtè declarant, vbi Chriſti ſponſam Deo dicatam virginem, ſi cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, ſed Chriſti vocat adulteram. Eſt ne autem credibile in hunc errorem tam impium lapſum eſſe Cyprianum, vt virgini Deo dicatæ permittendum adulterium eſſe cenſeret? Deinde verò ſi quæ nupſit homini marito, fas nõ eſt vt alij nubat, quomodo fas eſſe poterit ei cum aliquo mortalium nuptias contrahere, quę ſemel Deo nupſit immortali? Certè prius illud Auguſtinus nõ matrimonium quod eſt cum altero ſuperſtite priore marito contractum, ſed adulteriũ appellat, ſicut à nobis paulò antè cõmemoratũ eſt, quanto magis adulterium dici meretur, & quidem longè grauiſsimum adulterium, quod à Chriſti ſponſa committitur, vbi non homini mortali, ſed Deo data fides immortali violatur? Quamobrem longè ab ea ſententia Cyprianus abfuit, vt virginibus Deo dicatis nubere licitum eſſe vellet. Quin ille potius non diuerſum ea de re ſenſiſſe credendus eſt ab eo, quòd Hieronymũ et Ambroſium latinos,

Aug. de nuptijs & concupiſcenti, lib. 1. ca. 10.

Baſilium & Chryſoſtomum Grecos,aliosq; qui ſecuti ſunt eum, ſanctos doctores ſcripſiſſe legimus,qui quæ virgines poſt conſecratione nupſiſſent, eas non vxores legitimè iunctas, verùm adulteras & incœſtas eſſe dixerũt. Paulus viduas continentiam profeſſas,quę tantũmodo vellent nubere,damnationẽ habere ſcribit,& eſt veriſimile Cyprianũ contra Pauli doctrinã hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluiſſe? Nihil itaque ſuffragatur iſtis Cypriani quod adferunt teſtimonium. Vtrum autem diſpenſari poſsit votum cœlibatus nec ne, nihil eſt quòd in præſentia verba multa faciamus. Thomæ quidẽ Aquinatis,quem pro ſua ſẽtẽtia confirmanda teſtem citant nonnulli, verba ſunt hæc: In voto ſolenniſato per profeſsionem religionis,non poteſt per eccleſiam diſpenſari. Et rationem aſsignat decretalis, quia caſtitas eſt annexa regulæ monachali. Atqui tale eſt votũ virginum ſolenniter Deo dicatarũ. Sed non eſt præſentis inſtituti,poſſit nec ne diſpenſari, de eo diſſerere: Satis fuerit illud ſcire, quòd per ſe licitum eſt,diſpenſationis non egere. Verùm hæc de voto dicta ſufficiant. Quod autem ad ordinem attinet,eum non repugnare matrimonio,quatenus vtrunque ſacramentum eſt, à ſanctis patribus didicimus: cæterùm quæ fiunt à matrimonio iunctis,quę citra ruborem nominari non poſſunt, ea cum ſacerdotio pugnare vehementer,ab Origene, Ambroſio, Hieronymo, Beda, cæteriſq; viris non doctrina magis quàm pietate præditis excellenti, docemur. Neque verò mirum id alicui videri debet, ſi matrimonij ſiue nuptiarum bonũ à malo concupiſcentiæ diſcernimus, quod aliquando feciſſe Auguſtinum Pelagius, Iulianus, Cœleſtius hæretici reprehendebant: cæterùm is, non ſolum ratione ſubtili, verùmetiam vulgatiſsimo iudicio naturali,quod in primis illis hominibus apparuit, hodieq; tenetur etiam ab hominibus coniugatis, illud diſcerni docuit. Quod enim,inquit,illi poſteà propagatione fecerũt, hoc eſt connubij bonum: quòd verò prius confuſione texerũt, hoc eſt concupiſcentiæ malum. Proinde nuptiæ quia etiam de illo malo aliquid boni faciũt,gloriãtur,quia verò ſine illo fieri non poteſt, erubeſcũt. Tanquàm ſi quiſpiam pede viciato ad aliquid bonum etiã claudicans perueniat: nec propter claudicationis malum, mala eſt illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonum, bona eſt claudicatio, ita nec propter libidinis malum nuptias condemnare, nec propter nuptiarum bonum libidinẽ laudare debemus. Bonæ ſunt itaq; nuptiæ, ſed ſine qua bonum nuptiarum fieri non poteſt,mala eſt libido. Atq; hæc eſt cui repugnat ordo, quę tam turpis eſt, vt eam etiam ipſi turpes turpitudinem vocent: cuius licet ſint amatores, oſten-

1. Tim. 5.

Votum cœlibatus diſpenſationem non admittit.

22. quæſt. 88. art. 11.

Ordo & matrimoniũ an pugnent inter ſe.

Aug. de nup. & concupiſ. ad valerium lib. 1. cap. 7.

tatores

tatores eſſe non audent. Cuius tanta eſt fœditas, vt etiam copulatio coniugalis, quę ſecundum matrimonialium præſcripta tabularum, procreandorum fit cauſa liberorum, latebras ad ſubterfugiendum hominum conſpectum, & remotũ ab arbitris cubile conquirat. Certè non qui benè, ſed qui malè agit, odit lucem, dicit Chriſtus: omnia verò rectè facta in luce collocari volunt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cum ſacerdotio maximè, cuius opera in luce collocari volunt. Quòd ſi illa ſic exerceri poſſent, quemadmodum ante peccatum ea primi noſtri parentes exercuiſſent in paradiſo, nihil vt aliud quàm liberorum procreatio ſpectaretur, cùm ſacerdotio nō pugnaret. Nunc illorũ peccato factum eſt, vt ſine peccato (quod tamen niſi modum excedat non imputatur) opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc eſt illud peccatum quod vocatur originis, de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Qui verò ſequutus eſt Auguſtinum Fauſtus: Ordinatio nuptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in paradiſo à creatore conceſſum, & earum vſus extra paradiſum iam ſumpſit exordium. Peccatum in medio fuit inter generationem & concupiſcentiam. Quicquid præceptio diuina cōſtituit, hoc laudo: quicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo. Quomodo ſi aliquis atro inquinamento candorem veſtis aſpergat, non diſplicet factura, ſed macula veſtimenti non amiſit vſum, etſi perdidit dignitatem: futura enim erat indubitanter caſta & ſyncera generatio, ſi non interceſsiſſet inimica tranſgreſsio. Sed immaculatos thoros caro maledictioni addicta maculauit, & per ſuperbiæ ſpiritum, ſimplicem corrupit affectum, & ſicut immortalitatis priuilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in querelam vocatur nuptialis gratia, ſed obſcœnæ paſsionis iniuria. Non aurum in culpam venit, ſed quicquid auro obriſo adulterinum fraus iniquitatis admiſcuit. Quòd ſi ſacerdotem eſſe nihil eſſet aliud quàm prophetam eſſe, verbiq; miniſterio fungi, ne ſic quidem licitum illi futurum exiſtimat Epiphanius, vt mariti officio fungatur: ſic enim ille ſcribit: Nunquid inhoneſtæ ſunt nuptiæ? num impurum cubile? at à prophetis & pontificibus prohibentur propter maius miniſteriũ. Nam poſtquā prophetauit Moyſes, non amplius vxori coniunctus eſt, nō amplius liberos genuit, non amplius gignit talis: habet enim vitam domino vacantem: Vacare autem domino non poteſt, qui mariti officio fungitur. Multò minus licitum eſſe videtur ei, qui ſacrificium indeſinens oblaturus eſt, quod impediri certum eſſe ſcribit Origenes his, qui coniugalibus neceſsitatibus ſeruiunt. Ac videtur ei quòd illius ſolius

Ioan. 3.

Pſalm. 50.

Lib. 1. de libero arbitrio. cap. 2.

Epiph. hær. 78. contra Antidicomarianitas.

Orig. omil. 23. in Num. Hiero. cont. Iouinianum lib. 1.

eſt offerre ſacrificium indeſinens, qui indeſinenti & perpetuæ ſe deuouerit caſtitati. Si laicus & quicunq; fidelis, dicit Hieronymus, orare non poteſt, niſi careat officio coniugali, ſacerdoti, cui ſemper pro populo offerenda ſunt ſacrificia, ſemper orandum eſt, ergo ſemper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non ſolùm in domibus ſuis non erant, ſed purificabātur ad tempus ab vxoribus ſeparati, & vinum & ſiceram non bibebant, quæ ſolent libidinem prouocare. Et alio loco. Quòd ſi indignè, inquit, accipiunt mariti, non mihi iraſcantur, ſed ſcripturis ſanctis, imò Epiſcopis, presbyteris, & diaconis, & vniuerſo choro ſacerdotali & leuitico, qui ſe nouerunt hoſtias offerre non poſſe, ſi operi ſeruiant coniugali. Sic & Ambroſius enarrans illa verba: Diaconi ſint vnius vxoris viri. Veteribus idcirco conceſſum eſt leuitis aut ſacerdotibus vxores ad vſum habere, quia multum temporis ocio vacabant à miniſterio aut ſacerdotio: multitudo enim erat ſacerdotum, & vnuſquiſque certo tempore ſeruiebat diuinis cæremonijs. Nunc autem ſeptem diaconos eſſe oportet, aliquantos presbyteros, vt bini ſint per Eccleſias, & vnus in ciuitate Epiſcopus, ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abſtinere debere, quia neceſſe eſt eos quotidie præſto eſſe in Eccleſia, omni enim hebdomada offerendum eſt, etiam ſi non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada. Si plebeis hominibus orationis cauſa abſtinere ſe præcipit, vt vacent orationi: quanto magis Leuitis aut ſacerdotibus, quos die noctéque pro plebe ſibi commiſſa oportet orare? Mundiores ergo eſſe debent cæteris, quia actores Dei ſunt. Beda quoque venerabilis: Vicis ſuæ tempore pontifices templi tantum officijs mancipati, non ſolùm à complexu vxorum, ſed ab ipſo quoque domorum ſuorum abſtinebant ingreſſu, vbi noſtri temporis ſacerdotibus, quibus ſemper altari ſeruire iubetur, perpetuò ſeruandæ caſtitatis exemplum datur. Quia enim tum ſacerdotalis ex ſtirpe Aaron ſucceſsio quærebatur, neceſſario tēpus ſubſtituendæ ſoboli procurabatur, at quia nunc non carnalis ſucceſsio ſed perfectio ſpiritualis inquiritur, conſequenter ſacerdotibus, vt ſemper queant altari aſsiſtere, ſemper ab vxoribus continendū, ſemper caſtitas obſeruanda præcipitur. Non pugnat igitur eſſe maritum & ſacerdotem: ſed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus verſari, & cœleſtia myſteria tractare, cùm præſertim ſui corporis maritus poteſtatem non habeat, ſed vxor: quam quoties id exigit, ei fraudare fas non eſt. Porrò diuina myſteria liberum hominem requirunt, qui ſuæ ſit, non alienæ poteſtatis. Quamobrē non apud orientales modò, verùm & in noſtra hac

Hier. in apologia pro libris aduerſus Iouinianū ſcriptis.

Ambr. in epiſt. ad Tit. cap. 1.

Beda in 1. cap. Luc.

occiden-

occidentali eccleſia nihil impedit, quòminus qui maritus eſt, fiat idē ſacerdos, modò conſentiente vxore, ac ſe quoq; ipſa Deo deuouente, quæ mariti ſunt, ea præſtare deſinat: His enim præſtandis ita totus animus & corpus impenditur, vt ſubmergi mens, & caro tota fieri videatur, ſicut ab Auguſtino quoq; legimus annotatum. Corpus autem Chriſti quod ſacerdos conficit, cùm ſit ſpirituale, nihil eſt quòd magis refugiat quàm carnē: quòd vel illa Dei verba ſatis indicant: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniā caro ſunt. Qui ſemel vxorem duxit, quoad illa vixerit, etiam ſi diuortium factum ſit, maritus tamē illius eſſe nunquàm deſinit: caro viri, caro ſemper vxoris eſt: caro vxoris, caro viri eſt, neutrius vt poteſtatem tertius aliquis habere poſsit. Sed ſi ceſſerit vltrò coniunx iure ſuo, quod habet in viri carnem, ac ſuam quoque Deo carnem conſecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum ſe Deo dicare ſacerdotioq; fungi. Sic Petro non fuit vxor impedimento, quò minus Chriſti fieret Apoſtolus, ſed quòd eam tamē reliquerit Chriſtum ſecutus, vel hæc ipſius verba teſtantur, cùm dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Clarius autē id ex reſponſo Chriſti colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domum, vel fratres, vel ſorores, aut patrem, aut matrē, aut vxorem propter nomen meum, centuplum accipiet. An autem reliqui Apoſtoli coniuges habuerint, quoniam hoc de illis relatum nō eſt, videtur Hieronymo veriſimilius eſſe quòd non habuerint. Quod autem eſt nouum hoc Apoſtolorum genus, qui cùm veri Chriſti Apoſtoli ductas vxores reliquerint Euangelij ſtudio, nec duxerint cùm nulli fuerit interdictū, non putant ſe ſuum Euangeliū profiteri poſſe, niſi contra eccleſiæ interdictum vxores duxerint? Inter ſeptuaginta diſcipulos, maritos fuiſſe nonnullos credibile eſt, quos tamen & ipſos poſteaquàm Chriſti diſcipuli facti ſunt, Petri exemplo, cum vxoribus commercij deinceps nihil habuiſſe dubitandum non eſt. Ea res occaſionem dedit Corinthijs ex Paulo ſciſcitandi, quandoquidem videbant Chriſti diſcipulos vxores ſuas relinquere, neque deerant, qui id ab omnibus in Chriſtum credentibus fieri oportere dicerent, num ſibi quoque relinquendæ vxores eſſent, poſteaquàm ſemel in Chriſtum credere cœpiſſent. Quibus reſpondens Paulus: De quibus, inquit, ſcripſiſtis mihi, quærentes an ad fidem conuerſis cum vxoribus commercium habere maritis liceret: bonum eſt homini mulierem nō tangere, hoc eſt ab vxore abſtinere: propter fornicationem autem vnuſquiſque habeat vxorem ſuā, & vnaquæque virum ſuum. Non dixit, ait Hieronymus, vnuſquiſque ducat, ſed vnuſquiſque habeat vxorem ſuam: ſuam, inquit,

Augu lib. 4. con. Iulianū ca. 14. & de ciuitat. Dei Lib. 14. cap. 16.
Gen. 6.
Apoſtoli Chriſtum ſequētes reliquerunt vxores.
Matth. 19.
Hiero. lib. 1. contra Iouinianum.
1. Cor. 7.
Vnuſquiſque vxorem ſuam habeat.
Hiero. lib. 1. contra Iouinianum.

habeat, ſua vtatur quam habebat antequam crederet. Neque ſolus Hieronymus, verùm & ante eum, Tertullianus, & æquales Hieronymi, Ambroſius & Auguſtinus, & qui ſecuti ſunt vno & altero pòſt ſeculo, Gregorius & Fulgentius latini, tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chryſoſtomus, Epiphanius, Theodoritus, Oecumenius, Theophilactus græci, Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt. Sed momenta rationũ, ait quidam, pluris facimus in diſputando, quàm authoritates. Quaſi verò fuerint iſta tot tam præclara totius orbis Chriſtiani lumina rationibus deſtituta, ac ſolus tu ſis, qui momenta rationum adferas. Quis eſt hic ſuperbiæ tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipſum verba ſua Paulum explicantem audiamus. Cum enim dixiſſet, propter fornicationem vnuſquiſq; habeat vxorem ſuam, & vnaquęq; ſuum virum habeat: vt ne cui dubium eſſe poſſet quid ſibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virum, ſtatim ſubiungit: Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro. Quaſi diceret, ſi non intelligis quid ſit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clarius, vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Quòminus autē ambigi queat de quo debito dicat, ſubdit eueſtigiò: mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: ſimiliter & vir ſui corporis poteſtatem non habet ſed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedò quiſquis es, qui te ſolum ſapere, te ſolũ videre putas, cœlebs habeat ſui corporis poteſtatē nec ne? Tum aũt, quem fraudet cœlebs, ſi non faciat alteri ſui corporis poteſtatem, cùm eius rei nemini ſit debitor? Vel cæco appareat, nō de alijs hæc verba dici quàm de coniugibus: hic vt ſit germanus Pauli verborũ ſenſus: commodũ quidem illud foret, quandoquidē tempus breue eſt, neq; procul iam dies ille ſupremus abeſt, vt aut relinqueretis vxores Apoſtolorũ exemplo, aut eas haberetis tanquàm non habentes, nec alio quàm quo ſorores eſſent apud vos loco, ita vt in totũ ab earum carnali commertio vobis temperaretis: quoniam verò periculum eſt, ne qua detur occaſio fornicandi, vnuſquiſque maritus habeat, hoc eſt, retineat vxorem ſuam, non dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugij debet: neque enim hactenus eſt ſui corporis dominus, vt quod ad vſum coniugalem attinet, eius copia fraudare poſsit vxorem. Ad eundem modum vnaquæque vxor habeat, hoc eſt, retineat virum ſuũ, non diſcedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nam quod ad vſum pertinet matrimonij, ius vxorij corporis penes maritũ eſt, non penes vxorē, quæ ſui copiam negare marito non debet. Ex eo videre licet, quanta ſit illorum cæcitas, qui ex his Pauli verbis longè diuerſam ſententiā colligere conantur

Tertul. in li. de monogamia. Ambroſ. in Paulum. Auguſt in epiſt. 100. & in lib. 1. de ſermo. dom. in monte. Grego. lib. 6. cap. 1. in lib. Reg. 1. Clem. lib. 3. ſtromatum. Chryſoſt. in cōmētarijs. Epiphan. Hær. 78. Theod. in Epitome decret. Oecum. in cōmētarijs Theophil. ibidem. Fulge. epiſt. 2. ad Gallā de ſtatu viduarum. Et in ea quæ proximè ſequitur ad Probam de virginitate.

conantur, quaſi præcipiat is omnibus qui ſunt cœlibes, vt vxores ducant, cùm tamen etiam Eraſmus ipſe Roterodamus, quamuis cùm primis iniquus cœlibatui, paraphraſi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur: Sic enim ſcribit: Ad quæſtiones de quibus me per literas conſuluiſtis, paucis reſpondendo, quid faciendum ijs qui matrimonio ſunt irretiti, quid ijs qui in cœlibatu degunt, & viduis, item quid ijs, qui matrimonio ſunt moleſto aut impari impliciti, poſtremò quid virginibus elocandis aut non elocandis. Quamobrem, quo quaſi fortiſsimo telo vſi ſunt rerum nouandarum cupidi, ad cœlibatum oppugnandum, id magis adeò contra ipſos facere manifeſtum eſt. Tantum enim abeſt, vt his Pauli verbis vocentur cœlibes ad nuptias, vt ne ijs quidem, qui matrimonio iam irretiti ſunt, vſquequaque liberum eſſe velit Paulus quouis tempore præſtare, quæ debent inuicem ex lege matrimonij, ſeq; magis indulgere quàm præcipere ſcribat, vt mutuum ſibi præſtent debitum. Sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram: hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Quæ verba non ita ſunt intelligenda, quaſi permittat, vt ne precum tempore ſeſe coniuges attingant, ſicut quidam ſomniat, non intelligens neque quæ loquatur, neque de quibus affirmet: Sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tempore, ne fraudetis deinceps inuicem, ſed ad intermiſſum vſum coniugij reuertamini. Non hoc dico præſcribens aut præcipiens, cùm aut carere vos prorſus vxoribus, aut eas loco ſororum habere cupiã: ſed dico hoc infirmitati veſtræ condeſcendens. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus, nuptias indulgentiã vocari debere, non præceptum. Auguſtinus verò: Poſſet, inquit, putari, non eſſe peccatum miſceri coniugi non filiorum procreandorum cauſa, ſed carnalis etiam voluptatis, niſi addidiſſet, hoc autem dico ſecundum veniam, non ſecundum imperium. Quis autem iam eſſe peccatum neget, cum dari veniam facientibus Apoſtolica authoritas fateatur? Et in alio quodam libro dicit idem Auguſtinus, Pauli locum hunc adducens: Euidenter dum tribuit veniam, denotat culpam. Et contra Iulianum ijſdem verbis citatis: Notatur, inquit, in ijs, etſi ignoſcitur culpa. Et contra eundem ſcribens: Quod ſecundum veniam, non ſecundum imperiũ à tanto doctore dicitur, vtiq; ignoſcitur, non iubetur. Datur igitur venia reddendi debitum, non abſtinendi. Quamuis autem vel prolis procreandæ, vel ſtupri vitandi cauſa rectum ſit vxorem duce-

Hiero. li. 1. cõt. Iouinianum.

Auguſt. in Enchiridio, cap. 78.

De peccato originali cõtra Pela. & Celeſtium li. 2. cap. 38.

Libro 2.

Lib. 5. ca. 7.

re, rectius tamen eſt, ſine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquàm ſorore habitare. Et hoc eſt quod monet Paulus cùm dicit: Tempus breue eſt, reliquum eſt, vt qui habent vxores tanquàm non habentes ſint: nam & abſque vſu coniugali conſtare poſſe matrimonium, non ſolùm Ambroſius & Chryſoſtomus Chriſtiani, verùmetiam Ethnici docuerunt. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, ſed pactio coniugalis: denique cùm iungitur puella coniugium eſt, non cum virili admixtione cognoſcitur, niſi fortè non fuit inter Mariam & Ioſeph coniugium, vbi nihil interceſsiſſe carnalis commercij certum eſt. Negabat quidem coniugium id fuiſſe Pelagij ſectator Iulianus, ſed eum veritatis Euangelicę apertiſsimo teſtimonio cõfutauit Auguſtinus. Qui nõ dubitauit etiã dicere, quod beatiora coniugia iudicanda ſunt, quę ſiue filijs procreandis, ſiue etiam iſta terrena prole contempta, continentiam inter ſe pari conſenſu ſeruare potuerint, quod neque contra illud præceptum fit, quo dominus dimitti coniugem vetat: non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter ſed ſpiritualiter viuit, & illud ſeruatur, quod per Apoſtolum dicitur: Reliquum eſt, vt qui habent vxores, quaſi nõ habentes ſint. Ad huiuſmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit, quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccati vitandi cauſa. Verùm vt vnde deflexit eo redeat oratio. Non eſſe pugnantia docuimus matrimoniũ & ſacerdotium, ſed eſſe pugnantia reddere debitum vxori, et reddere debebitum Deo, iuge ſacrificium offerẽdo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remiſſum, ei & fuiſſe ſemper & eſſe nunc etiam licitum non in orientali modò, verùm & in hac eccleſia noſtra ſacerdotio fungi. Obſeruatum autem hoc fuiſſe legimus & in orientali eccleſia, vt maritus cùm ſacerdos eſſet factus, aſſentiente vxore, mariti officiũ facere deſineret, adeò viſum id eſt ex diametro, quod aiunt, cum ſacerdotis officio pugnare. Quòd hoc ita ſit, docet Hieronym⁹, cùm de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Epiſcopos dicitur ſui ſceleris habere conſortes, ſi tamen Epiſcopi nominandi ſunt, qui non ordinant Diaconos niſi primùm vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiã, imò oſtendẽtes quàm ſanctè viuant, qui malè de omnibus ſuſpicantur, & niſi pręgnantes vxores viderint clericorum, infanteſq; de vlnis eorum vagientes, Chriſti ſacramenta non tribuunt. Quid facient orientis Eccleſiæ? quid Ægypti, aut ſedis Apoſtolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut ſi vxores habuerint, mariti eſſe deſinunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adoleſcentia plerunq; ferueſcit, ſuis hortatibus

Lib. 5. contra Iulianũ cap. 8. De ſerm. domini in monte lib. 1. Matth. 19.

bus duplicãs, imò extinguẽs coitu fœminarum, vt nihil ſit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab equis, de quibus ſcriptum eſt: Equi inſanientes in fœminas facti ſunt mihi. Docet, qui videtur æqualis Hieronymi fuiſſe, Socrates quoq; Gręcus: Si quis, inquit, in Theſſalia clericus factus cum vxore quàm ante clericatum legitimè duxit, dormierit, abdicator, cùm oẽs qui pręclari ſunt in oriẽte abſtineant, præcipuè verò in Theſſalia, Macedonia, & Hellade. Cui ſuffragatur ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem Epiſcopum ſcribens Leo pontifex: Cùm extra clericorum, inquit, ordinẽ cõſtitutis, nuptiarum ſocietati & procreationi filiorum ſtudere ſit liberum, ad exhibendã tamẽ perfectæ cõtinentię puritatẽ, ne ſubdiaconibus quidẽ carnale connubium conceditur, vt & qui habent ſint tanquã non habentes, & qui non habent, permaneant ſingulares. Quòd ſi in hoc ordine, qui quartus à capite eſt, dignum eſt cuſtodiri, quanto magis in primo, ac ſecundo, aut tertio ſeruandum eſt? ne aut leuitico miniſterio, aut presbyterali honore, aut epiſcopali excellentia quiſquam idoneus exiſtimetur, qui ſe à voluptate vxoria necdum frenaſſe detegitur. Clarius autem Epiphanius Conſtãtię Cypri Epiſcopus, qui adducto eo loco: Oportet Epiſcopum irreprehenſibilẽ eſſe, vnius vxoris virum. Reuera, inquit, non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio poſt Chriſti aduentum eos, qui à nuptijs mortua ipſorum vxore ſecundis nuptijs coniuncti ſunt, & hoc certè ſancta Dei Eccleſia cum ſynceritate obſeruat: ſed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non ſuſcipit, ſed eum qui ſe ab vna continuit, aut in viduitate vixit, diaconum, & presbyterum, & epiſcopum, & hypodiaconum, maximè vbi ſynceri ſunt canones eccleſiaſtici. At dicis mihi. Omnino in quibuſdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, diaconos, & hypodiaconos: At hoc non eſt iuxta Canonem, ſed iuxta hominum mentem, quę per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud orientales, vbi ſynceri fuerunt Canones eccleſiaſtici, fuiſſe legimus obſeruatum, vt ſacerdotes mariti deinceps à maritorum officijs abſtinerent. Quod verò ſcripſit alicubi Stephanus Papa, orientalium ſacerdotes matrimonio copulari, id ibi factum intelligi debet, vbi ſynceri Canones non ſunt. Et quamuis rideat Philippus gloſſatorem, quòd is interpretetur copulantur, id eſt, copulato vtuntur, hunc tamen, quem gloſſator vult, Stephani verborum ſenſum eſſe, certum eſt & indubitatum. Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba ſint hæc, quę in Decretorum librum retulit Gratianus, non ſatis liqueat (nouem enim eius nominis fuiſſe conſtat) neque reperiuntur inter decreta Stephani Papæ, cuius epiſtola libris Conciliorum

Hierem. 5.

Socr. lib. 5. cap. 12. eccl. hiſt.

Leo epi. 48.

Epiph. hær. 59.

eſt

eſt inſerta, nequaquàm tamen credendum eſt, quicunq; tandem fuerit iſte Papa Stephanus, adeò rudem eum & rerum omnium imperitum fuiſſe, vt illud ignoraret, in nulla vnquã orbis Chriſtiani parte matrimonia contrahere ſacerdotibus licuiſſe. Ac ex aliȷs nonnullis locis, quæ per Gratianũ proferuntur, cuiuis manifeſtum eſſe poteſt, copulantur, hoc loco aliter accipi non poſſe, quàm ſicut intellectum eſt à gloſſatore, nimirùm copulato vtũtur, ac lege matrimonij, quod pridem initum eſt, carnaliter commiſcentur. Adfertur ab eodem Gratiano reſcriptum Nicolai pontificis ad Salonitanũ Epi-
30.quæſt. 1. Noſſe. ſcopum: cuius hæc verba ſunt: Noſſe deſyderas, vtrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de ſacro fonte leuauit, poſtmodum poſsit cum eodẽ viro copulari. Quis nõ videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi quod eſt matrimonio iungi, quod iampridẽ factum fuiſſe verborũ ſequentium contextus indicat, ſed carnaliter
Aug. de nupti. & cõcupiſc. li. 1. c. 4. miſceri. Qua ſignificatione vſus etiã eſt verbo copulationis Auguſtinus dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi cauſa bonum eſt naturale nuptiarũ, ſed iſto bono malè vtitur, qui beſtialiter vtitur, vt ſit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate pro-
Greg. lib. 9. epiſt. 44. paginis. Et eum ſecutus Gregorius: Poſtquã copulatione coniugij viri atq; mulieris vnũ corpus efficitur, nõ poteſt ex parte cõuerti et ex
Idem lib. 5. epiſt 149. Anian in omil. 4. in Matthæum. parte manere in ſeculo. Et alio loco: Dum vnũ vtrorumq; corpus cõiugij ſit factũ copulatione, incongruũ eſt partẽ conuerti, & partẽ in ſeculo remanere Ad eundẽ modũ Anianus interpres Chryſoſtomi: Habitare cum ſponſis nondum ſibi copulatis lege cõiugij. Certè copulatio & copulari, in his locis non contractũ, ſed vſum ſigni-
27. quæſt. 2. Qui dormierit. ficant matrimonij, quod etiã illa verba concilij Aurelian. declarãt, vbi vis dictionis eius, copuletur, ſic eſt explicata: Nec ipſi adultero vnquam in coniugio copuletur, hoc eſt, nec propriæ vxori ſibi licet reddere debitũ, quã ſibi reddidit illicitã, ſororem eius cognoſcendo. Nónne manifeſtè hîc oſtenditur, coniugio copulari non aliud eſſe, quàm reddere debitum? Sed fit non rarò, quòd quę non intelligunt, rident imperiti. Hic itaq; germanus eſt verborum Stephani ſenſus, quòd orientaliũ ſacerdotes maritorũ officijs funguntur, & præſtant vxoribus ea quæ debent ex lege matrimonij, occidentaliũ verò nequaquàm: verùm ſi qui ſint etiam, quos vxores habere contingat, ſunt iuxta Pauli conſilium tanq̃; nõ habentes, neq; deinceps quicq̃; eis cum vxoribus eſt cõmercij. Hic ſanus cùm ſit Stephani verborũ intellectus, facilè apparet, quã nihil Philippũ hic locus adiuuet, quo probare nititur, ſacerdotibus aliquãdo matrimoniũ cõtrahere licuiſſe, cum etiã Apoſtolorũ canonib⁹ id vetitũ eſſe legamus: extat eñ in-
Canon. 25. ter alios hic quoq;: Qui cũ cœlibes eſſent clerici facti ſunt, ex his ſolis lectori-

lectoribus & cantoribus, ſi modò ſic eis viſum ſit, matrimoniũ con
trahere licere volumus. Quo canone quid aliud ſtatuitur, quã quòd
hypodiaconis, diaconis, & presbyteris poſteaquàm ordinati fue-
rint, vxorem ducere fas non eſt? tales enim nuptias, vocant patres
ſub Iuſtiniano Imperatore in Trullo regij palacij Conſtantinopoli
Conſt. ſyn. Cano. 3.
congregati ducenti viginti ſeptem, illegitimas, & illegitimum eiuſ-
modi contubernium ſolui iubent. Qua ſynodo ante annos propè
Diſt. 28. ca. presbyterũ, & 31 Quoniam, & 32.
noningentos habita, cum poſterior fuiſſe videatur Stephanus hic
pontifex, quicunq; tandem is fuerit (nam primùm nõ fuiſſe liquet)
eſtne veriſimile eum aut canonẽ Apoſtolicum, aut iſtorum patrũ
Diſt. cap. Si quis.
decretum ignoraſſe? quorum ſynodum, ſextam quidem ſynodum
Nic. 2. ſyn. Actione 6. tomo 1.
vocat Gratianus, cùm eius decreta nonnulla producit, ſed ex Nicę
na ſecũda ſynodo, tum ex actis quoq; Florentini concilij, & ex prę-
Flor. conc. Seſsione 5.
fatione Anaſtaſij Abbatis in octauã ſynodum liquere poteſt, quod
quatuor aut quinq; pòſt annis fuerit congregata. Quã cùm pręceſ-
ſerint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymus, Epiphanius,
Leo, qui nõ vxores modò ducere, verùm etiã cũ his, quas duxiſſent
ante ſuſceptos ſacros ordines, rem habere ſacerdotibus etiam orien-
talibus licitum non eſſe ſcripſerunt, non poteſt oſtendi tempus vl-
lum, quo vel orientaliũ, vel quarumcũq; aliarum eccleſiarũ ſacerdo-
tibus matrimoniũ inire fas fuerit: ficulneum vt planè ſit præſidium
hoc Philippi, quo nititur ad incœſtas magiſtri ſui nuptias defenden-
das. Iam illud quàm ridiculum, quàm ineptũ, quàm prorſus pueri-
33. quęſt. 2. latorem.
le, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam, cui dum
pœnitentia præſcribitur, à propria & legitima coniuge non ſepara-
ri iubetur, quem fuiſſe ſacerdotẽ ex eo colligere volunt, quòd obla-
tiones facere prohibetur. Quaſi verò ſoli ſint ſacerdotes, qui obla-
tiones offerant, aut quaſi non ſit alia oblatio præter eam, de qua ſu-
perius ſcripſimꝰ, qua ſemetipſum in ara crucis Chriſtus obtulit, cu-
Laicorum oblationes.
ius repręſentatio fit per ſacerdotẽ in altari. Poterat iſte Theologus,
iuris vtriuſq; conſultus, Grãmaticus, Rhetor, Medicus, Geometer,
Alyptes, Augur, Schœnobates, & quid nõ? poterat ex illo ipſo de-
cretorũ libro, in quo tã diligẽter verſatus eſſe videri vult, hoc quoq;
legiſſe, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quòd omis Chriſtia-
De conſecr. diſt. 1. Omnis.
nus procuret ad Miſſarũ ſolennia aliquid Deo offerre, & ducere ad
memoriã quod Deus per Moſen dixit: Non apparebis in conſpectu
Exod. 34.
meo vacuus: atq; inde diſcere, ſuas etiam laicos oblationes habere,
quas offerant ad altare, quas etiã apud Catholicos nunc offerri vide-
mus, & fuit hic vſus offerẽdi antiquiſsimꝰ. Ab hoc genus oblationi
bus offerẽdis repellebãtur pœnitẽtes, qualis fuit iſte matricida, repel-
lebãtur fratres diſsidẽtes, tum qui pauperẽ oppreſsiſſent, qui ſacrile-
gium

gium commiſiſſent,& vi ſeruum ſuum ad eccleſiam profugum extraxiſſent,raptores,vſurarij,meretrices,& aliorum atrocium criminum affines, quemadmodum XC diſtinctione,multis canonibus allegatis,gloſſator indicat. Nō ergo ſtatim ſacerdos eſt,ſi quis oblationem offert,quòd non viris magis quàm fœminis licet,modò ne ſint ex earum numero, quarum oblationes recipere vetitum eſt. Hinc videre licet quàm anxiè quærēdo,quàm nihil inuenire poſsint nouatores iſti,quo demonſtrēt,aliquando ſacerdotibus matrimonia contrahere licuiſſe. Quanta eſt aūt iſta temeritas,quòd per mille quingentos annos nunquam in eccleſia catholica licuiſſe legitur, id nunc demùm licitum vt ſit ſacerdotibus, contendere? cùm tempus multò iam ſit breuius, quàm fuit illud quo Paulus etiam eos qui haberēt vxores voluit eſſe tanquàm nō habentes. Manifeſtūm ergo iam eſt,ſacerdotibus in eccleſia catholica neque licuiſſe vnq̃;, neque nunc etiam licere matrimonia contrahere. Quod verò adfertur ex Paulo: Oportet Epiſcopū vnius vxoris eſſe virum, id ad excludendos bigamos à ſacerdotio,dictum eſſe ſancti patres omnes vno ore teſtantur,quemadmodum apud Tertullianū,Origenem,Chryſoſtomum,Epiphanium,Hieronymum, Ambroſium, Auguſtinū, Leonem,Theophilactum,& alios videre licet.Illud autem perridiculum,quod ex his Pauli verbis colligere volunt,non fuiſſe,ſed eſſe oportere Epiſcopum vnius vxoris virum,atq; eum liberos etiā actu habentem,vt niſi ſe ſtrenuum vereq; maſculum in illis procreandis præſtiterit,parum ſit idoneus qui Epiſcopi munus obeat.Quorum ſi ſententiā recipimus,non erit ſacerdos et Epiſcopus Chriſtus,non Paulus ipſe qui hæc ſcripſit,non Ioannes Euangeliſta,de quo indubitatum eſt virginem fuiſſe,non alij quidam Apoſtoli,qui cœlibes fuiſſe legūtur,non Titus,nō Timotheus,nō Dionyſius,non Ignacius,non Baſilius,non Chryſoſtomus,nō innumeri alij ſacerdotes et Epiſcopi,quos oēs, vt aliarum virtutum, ita caſtitatis & continentię laude cumprimis celebres fuiſſe legimus.Quid hac vna re dici poteſt abſurdius? Reclamant huic ſententię omes omnium ætatum viri doctiſsimi ſanctiſsimiq;,nō Latini magis quàm ipſi Gręci. Ac primùm Euſebius: Oportet enim, dicit ſermo diuinus, Epiſcopum vnius vxoris virū eſſe: veruntamē eos qui ſacrati ſunt,atq; in Dei miniſterio occupati, continere deinceps ſeipſos ab vxoris commercio decet. Epiphanius contra Montaniſtas ſcribens: Vnas, inquit,nuptias honorat Eccleſia, etiāſi maximè ſacerdotij dona per ęos,qui ab vnis etiam nuptijs ſe continuerunt, & in virginitate vitam degunt,ſe ornaſſe præexpreſsit,velut etiam Apoſtoli ipſius eccleſiaſticam ſacerdotij regulam ordinatè ac ſanctè conſtituerunt. Et alio

[Margin notes:]
Cap. Oblationes.
1. Tim. 3.
Vnius vxoris vir.
Tertul libro priore ad vxorē de exhortatione caſtitatis, & de monogamia.
Orig. omil. 17. in Lucā. Chryſ. omil. 10. ad Tim. & Titum. Epiph. hæreſi 59. Hiero lib. 1. contra Ioui. et ad Titum. Ambr. lib. 1. de officijs c. 50. & epi. 82 Leo epi. 45. & 49. Theoph. in 1. Tim. 3. Euſeb. Demonſt. Euā. lib. 1. cap. 9. Epiph. Hęr. 48.

alio loco: Vertex autem horum omniũ aut mater, vt ita dicam, eſt ſanctũ ſacerdotium, ex virginibus quidem vt plurimũ procedens, ſi verò non ex virginibus, at ſolitariam vitam degentibus, ſi verò non ſuffecerint ad miniſteriũ ſolitariam vitam degentes, de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatẽ ſeruantibus: nam eũ qui ſecundas nuptias contraxit, non licet ad ſacerdotiũ ſuſcipere. Ioannes Chryſoſtomus: Tito dicit Paulus, cõſtitue Epiſcopos, ſicut ego diſpoſui tibi: ſi quis eſt ſine crimine, & vnius vxoris vir: nõ ea ratione quòd id nunc in Eccleſia obſeruetur: oportet enim omni prorſus caſtitate ſacerdotẽ ornatũ eſſe. Idẽ in epiſtolam ad Timotheũ: Non hoc velut ſanciens dicit Apoſtolus, quaſi non liceat abſq; vxore Epiſcopũ fieri, ſed eius rei modũ conſtituens. In eandem ſententiã Græcus ille ſcholiaſtes: vnius vxoris virũ. Non de hoc legẽ fert, vt vxorẽ omnino habeat Epiſcopus: ſed ſi ſit, inquit, ex mũdanis, ne ſit tamen is, qui ſecundis ſe nuptijs implicauerit, vel vt nouerit vnã vxorem eſſe legitimam ad ea præſtanda, quæ debẽt inuicem cõiuges iure matrimonij. Poſteaquam verò vocatus ad epiſcopatũ fuerit, illud impleat quod à Paulo ſcriptũ eſt, vt ſint qui habent vxores tanquam nõ habentes. Et: Volo omnes eſſe ſicut & ego. Neq; diſsidet ab his Theophilactus. Quinetiam ducẽti viginti ſeptẽ patres, de quibus paulò antè meminimus, qui in Trullo regij palacij ſub Iuſtiniano conuenientes Canones ediderunt, inter cæteros hunc etiam conſcripſerunt: Vxor eius qui ad epiſcopalem dignitatem promotus eſt, ſimul vt is electus & conſecratus fuerit, cõmuni ſui viri conſenſu prius ſeparata, poſtquàm in Epiſcopum ordinatus eſt ac cõſecratus, monaſterium ingrediatur, quod ab ædibus Epiſcopi procul abſit. Quid hi tot ſancti patres, tam excellenti doctrina præditi nunquid Pauli locum hunc, de eo quod Epiſcopus vnius vxoris vir ſit, non intellexiſſe iudicãdi ſunt? per quos nulli vnquam Epiſcopo eſſe licuit niſi aut virgini, aut cuius vxor cõmuni conſenſu Deo continentiã ſuam dicaſſet: quod etiamnũ apud Græcos & Ruthenos obſeruari videmus, qui quamuis plus aliquid ſacerdotibus permittant, neq; eos ab vxoribus ſuis ſeparent, quas ante ſacerdotiũ duxerunt, tamen Epiſcopos non ordinant, niſi vel virgines, vel cõtinentes. Quorſum autem attinet Latinorũ quoq; ſuper hunc Pauli locum interpretationes adducere? quos nunquam eum aliter intellexiſſe recepta totius Eccleſiæ conſuetudo manifeſtum facit. Ne quis tamen de eo ambigat, ex multis paucorum teſtimonia proferemus. Extat epiſtola Syritij, ante annos mille ducentos propè ſcripta, cuius hæc verba ſunt: Fortè quæritur, quia ſcriptum eſt vnius vxoris virũ: non permanenti in concupiſcentia generandi dixit, ſed pro-

In compendiaria doctrina de fide catholica.

Chryſ. omil. 2. de patientia Iob.

Idem omil. 10.

1. Cor. 7.

Conſt. conc. cano. 48.

Syr. epiſt. 4.

pter continentiam futurã: neq; enim integros non admiſit qui ait, vellem autem omnes ſic eſſe ſicut & ego. Quæ verba repetit ad Exuperium ſcribens, qui poſt Anaſtaſium Syritio ſucceſsit Innocẽtius. Hieronymus quoq;: Non dicit Apoſtolus Paulus, Eligatur Epiſcopus qui ducat vnã vxorem & filios faciat, ſed qui vnam habuerit vxorẽ. Et aliquanto poſt: Vnius vxoris virum, qui vnam vxorem habuerit, non habeat. Et Ambroſius ad Vercellenſem ſcribens Eccleſiã: Vnius vxoris virum eſſe præcipit Epiſcopũ, non quo exortem excludat coniugij, nam hoc ſupra legẽ præcepti eſt, ſed vt coniugali caſtimonia ſeruet ablutionis ſuæ gratiam, neq; iterũ vt filios in ſacerdotio creare Apoſtolica inuitetur autoritate, habentẽ enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apoſtolicam hanc eſſe traditionem, continentes vt ſint ſacerdotes, præſertim aũt Epiſcopi: ac totis mille quingentis annis nunq̃; aliter in vniuerſa totius orbis Chriſtiani Eccleſia obſeruatum fuiſſe. Quis igitur dubitabit, qui quidem ſanæ ſit mentis, quin totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequatur potius, quàm vt Martinos audiat, ventris & Veneris impudentiſsimos patronos? qui dũ ſuos incœſtos ac nefarios concubitus, omni religione ſpreta & conculcata, defendere moliuntur, ne ipſi in pietatem peccaſſe videantur, in idem in quod ſe præcipitauerũt impietatis baratrũ, reliquos etiam quos poſſunt omnes, remis, velis, manibus ac pedibus obnixè pertrahere conantur. Verùm adfertur aliud ex Paulo telum: Qui non continent nubant: melius eſt enim nubere quàm vri. Sed hoc quoq;, modo ſanus adſit verborum intellectus, facile retunditur. Hoc dictũ, ait Ambroſius, ad non pollicitam pertinet, ad nondũ velatam. Cæterùm quæ ſe ſpopondit Chriſto, & ſanctũ velamen aſſumpſit, iam nupſit, iã immortali iuncta eſt viro, & iã ſi voluerit nubere cõmuni lege coniugij, adulteriũ perpetrat, ancilla mortis efficitur. Chryſoſtomus aũt: Viduę omnino ſi voluerit poteſtatẽ nubendi facit: At eam quę cõiuge mortuo ſe in reliquum tẽpus Deo caſtam fore promiſerit, ſi poſtea nupſerit, vehemẽter accuſat, vt quę fidẽ quam Deo dediſſet, fefellerit. Nõ ijs ergo, ſed illis dixit, ſi ſe nõ continẽt nubant: melius eſt enim nubere quam vri. Photius enarrãs illud: Si nupſerit virgo nõ peccat. Virginẽ, inquit, hic intelligit, nõ illã Deo conſecratã, ſed innuptã puellã: illa enim quę Deo iã conſecrata ſit, ſi nupſerit, adulterũ introducit Chriſto cui nupta eſt. Ad eundẽ modũ hæc Pauli verba interpretati ſunt ante Photiũ Epiphanius Gręcus, & Hieronym⁹ atq; Auguſtinus Latini, vt ad ſacerdotes et eos, qui cõtinentiã ſuã Deo vouerũt minimè referri poſsint. Cùm dixiſſet, inquit Auguſtinus, quòd ſi ſe nõ cõtinet, nubat: melius eſt eñi nubere quàm vri: nõ dixit, melius eſt mœchari, quàm vri.

Innocent. epiſt. 3.
Hiero. lib. 1. contra Iouinianum.
Amb. epi. 82

Qui non continent nubant 1. Cor. 7.

Amb. ad virginẽ lapſam, cap. 5.

De virginitate cap. 39.

Epiph. hær. 61.
Hiero. lib. 1. contra Iouinianum.
Aug. de bono viduitatis cap. 8. & ad Pollentium de adulterinis coniugijs. lib. 1. cap. 15.
Auguſt. lib. 2 de adulterinis coniugijs cap. 12.

Mœchatur autem, quiſquis poſt votum factum continentiæ ducit *Remedia fu-*
vxorem. Quamobrem neceſſe eſt, vt alia quærãt remedia, nimirum *giendæ libidi-*
ea quibus vſus eſt Paulus, qui caſtigauit corpus ſuum, & in ſeruitu- *nis.*
tem redegit, neceſſe eſt vt occaſiones omnes fugiãt, vt vigilijs, ieiu- 1.Cor.9.
nijs, laboribus carnem atterãt. Poſtquam verò fecerint omnia, quæ
ad frenanda carnis deſyderia pertinere viſa fuerint, nihil ſibi tribuãt,
verùm omnem de ſuis viribus fiduciam prorſus abijcientes, in eo
ſolo ſpem ſuam poſitam & defixam habeant, cuius hoc donum eſt, Pſalm.144.
de quo cùm ſcripſit Propheta: Quod propè eſt omnibus inuocanti Luc.11.
bus ſe, cùm ipſe etiam dixerit: Petite & dabitur vobis: omnis qui pe- Hebr.6.
tit accipit: quoniam impoſsibile eſt mentiri Deum, accedant cum fi- Hebr.4.
ducia ad thronum gratiæ eius, precentur eum ſupplices in fide nihil Iacob.1. 2.Cor.12.
hæſitantes, facere non poterit benignus & miſericors Deus, quin ita
precantes exaudiat. Sic feciſſe Paulum legimus, cui & ipſi cùm datus
eſſet ſtimulus carnis, qui eum colaphizaret, non ad nuptiarum reme
dium ſibi confugiendum eſſe putauit, ſed cùm ter eſſet dominũ de-
precatus, poſteaquam audiuit, ſufficit tibi gratia mea, nam virtus in
infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter contra ſtimulũ car-
nis pugnauit, & in ea pugna ſuperior euaſit. Sic Hieronymum, ſic
Benedictum, ſic Bernardũ, ſic ſexcentos alios, quos enumerare lon-
gũ foret, feciſſe nobis narrant hiſtoriæ. Quamobrem nõ hoc ſolum
remediũ datum eſt his, qui tentãtur libidine, ſtatim vt vxores ducãt.
Quid enim ſi quam ſemel duxerunt, eius propter diuturnam & in-
ſanabilem ægritudinẽ nullus ſit vſus? Quid ſi lõgius maritus abeſ-
ſe cogatur, vel quòd legatione fungatur, vel militiæ, vel mercatus
gratia, vel captiuitate ſeparatus, vel quacũq; tandẽ alia ex cauſa, num
ſtatim ſibi dictũ putabit, melius eſt nubere quàm vri, & ad quam-
cunq; ciuitatẽ peruenerit, aliam atq; aliam vxorem ducet? Quid ſi il
licita animoſitate vxor continere voluerit, nunquid erunt admittẽ-
da incontinẽtium murmura, & permittenda adulteria? Scimus hoc
permiſſum ab iſtis incœſtarũ nuptiarũ authoribus & propugnatori-
bus, à quibus etiã libelli ſcripti ſunt, polygamiam approbantes. Ve
rùm ea res in Eccleſia Chriſti magnę ſemper fuit abominationi. Cę
terùm quorũ Deus venter eſt, & qui diligenter colunt, quæ ſub ven
tre ſunt, nihil penſi habent: non eos religio, non eos honeſtatis pu-
blicæ ratio mouet quicquã, dũmodo libidinem ſuam incœſtam ex-
pleant. Fuerunt Auguſtini tẽporibus qui dicerent: Si quis dimiſiſſet
vxorẽ cauſa fornicationis, licere ſibi ſuperſtite illa aliã ducere, quòd Aug.li.2.ad
melius foret nubere quàm vri. Cęterũ Auguſtinus nequaquã id li- Pollentium
cere cõtendit, & eiuſmodi non eſſe cõiugia, ſed adulteria dicit. Quã- de adulteri-
obrem non vult, vt nuptijs incontinentię ſuæ medeãtur, ſed ſuadet, nis cõiugijs ca.vltimo.

vt voto potius continentiæ facto ſupplicent Deo, quò donum eis præſtet continentię. Neq; carnalis infirmitatis excuſationem admittit, ſed muliebrem illis caſtitatem imitandam proponit, quę cùm æquè carnem habeant vt viri, tale tamen aliquid illis viri licere nolũt. Cùm, inquit, à fœminis vtiq; carnem habentibus tantam flagitant caſtitatem, vt quando ab vxoribus diutiſsimè peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu incõtaminatas feruorem tranſire iuuentutis, & plurimę pudiciſsimè tranſigunt, & maximè Syræ, quarum mariti negociandi quæſtibus occupati, iuuenes adoleſcentulas deſerunt, & vix aliquando ſenes ad aniculas reuertuntur: eo ipſo euidentius conuincũt, non eſſe impoſsibile, quod ſe non poſſe cauſantur. Si enim hoc non poſſet infirmitas virorum, multo minus id poſſet ſexus infirmior fœminarũ. Vndè iſtos, qui virilem excellẽtiam non putant niſi peccandi licentiam, quando terremus ne adulterinis coniugijs hærendo pereant in ęternum, ſolemus eis proponere etiã continentiam clericorum, qui plerunq; ad eandem ſarcinam ſubeundam capiuntur inuiti, eamque ſuſceptam vſq; ad debitum finem domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid ſi & vos ad hoc ſubeundum populorum violentia caperemini? nónne ſuſceptum caſti cuſtodiretis officium? Sed hic quæritur ab iſtis, vtrum ſit melius, alligatum voto continentiæ fornicari, an matrimonium contrahere? Quaſi verò vbi vtrũq; malum eſt, ibi poſsit alterutrum eſſe melius, aut quaſi non multos videre liceat, qui cùm alligati voto continentiæ matrimonium contraxiſſent, nihilo continentiores fuerunt, quàm videre nonnullos licet, in catholica cœlibatum profeſſos.

Scortarine an matrimonium contrahere tolerabilius ſit voto obligatis

Poſſemus nos quoque non pauca iſtorum incontinentiæ exempla producere: ſed qui vixit inter eos, Eraſmi Roterodami teſtimonium adferre malumus: Sic enim ille loquitur ſcribens ad fratres inferioris Germaniæ. Efferunt honorabile coniugium & thorum immaculatũ, ſed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus ſum) nihilo caſtius colere coniugiũ quàm catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet, cùm vulgo narrentur. Negat eſſe notiſsima cũ falſa ſint, & tamen ipſe fatetur de duobus. Ego noui monachum qui pro vna duxerit tres: noui ſacrificũ, virum alioqui probũ, qui duxit vxorẽ, quam pòſt comperit alteri nupſiſſe. Similia permulta de monachorum & monacharum coniugijs referuntur, qui ductas repudiarunt eodẽ iure quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus ſit adulteriorũ? Quid Argẽtorati fiat neſcio: quid alibi compertum ſit, mecum nouit populus. Iam vt donemus iſtis Euangelij præconibus, eſſe fas vxores ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi deſtinatas, nihil in hoc mundo

quærentes

quærentes præter Chriſti gloriam, tot curis diſtrictos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tum miſerum, tum graue, non poſſe viuere ſine vxoribus, quas tam multi obleuiores cauſas aut non ducunt, aut ductas nollent. At iſtis omnis tragœdia exit in cataſtrophen comicam: Vbi contigit vxor, occinitur: valete & plaudite. Quæ malum eſt iſta tanta ſalacitas, quàm tot mala non poſſunt excutere? Vndè tanta rebellio in his, qui ſe iactāt agi ſpiritu Chriſti? Hęc Eraſmus. Reprehenditur à Philippo Pighius, qui non verè magis quàm piè ſcriptũ reliquit: Minus peccare ſacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationem ſit prolapſus, quàm qui nuptias contraxit. Turpis illi videtur hæc oratio: contrà catholicis honeſtiſsima. Probat autem hoc Pighius verbis his à ſimili: Tu vide, inquit, quis peior ſeruus eſt, an qui grauatus ſeruitio fortaſſe negligentius aut incautius agens cadit ſub onere, an qui iugum in totum proijcit? Quis peior diſcipulus, an qui ex præſcripto ediſcit non quidem vniuerſum, quod fortè potuiſſet, niſi crapulę & ſomno ſecurius indulſiſſet, tamen partem: an qui ſcholam prorſus deſerit? Quid in hac oratione turpè? quid non pium potius & honeſtum? Non dicit Pighius, Bonum eſt fornicari: Quod ſi diceret, turpis eſſet oratio: ſed dicit, minus malum eſſe, quàm ſpreta & conculcata iuriſiurandi religione nubere. Quod non modò Pighio, ſed Paulo etiam Apoſtolo tam graue viſum eſt flagitium, vt non modò nubere, verùm & velle nubere voto obligatis damnabile eſſe diceret. Quid reſtat igitur aliud, quàm vt Pauli orationem turpem eſſe dicat Philippus, qui, quod iſti fingunt, prohibendo nubere, doctrinas dæmoniorum docuerit, docens non modò nubere, verùm etiam velle nubere contra fidem iureiurando interpoſitam, eſſe damnabile? Sed quid in re ſit de qua agitur, videamus. Quærunt, plus ne mali ſit in nuptijs, an in fornicatione eorum, qui ſe voto continentię alligarunt? An iſtis non rectè Comici verbis reſponderi poterit? Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ: Sunt incœſta adulteria. Sic à Cypriano, ſic ab Hieronymo, ſic ab Ambroſio, ſic à Baſilio, Chryſoſtomo, Photio, ſic ab alijs viris pijs & doctis vocari legimus. Quam igitur boni rationem habere poteſt incœſtum adulterium? Contrahat nuptias qui nulla eſt voti religione obſtrictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile connubium & thorus immaculatus: Sed ſi contrahat ſacerdos aut monachus, quid aliud rectè dicere poſſumus, quàm abominabile adulterium, & thorus incœſtu contaminatus? ſic enim appellant eiuſmodi nuptias ſancti doctores, quorum ſupra meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiam eorum verba ſubſcribere. Ac Cypriani quidem, Ambro-

1. Tim. 5.

Hebr. 13.

Hier.lib 1. contra Iouinianum. Baſi. de vera virginitate.

ſij, Photij, iam commemorauimus: Hieronymi verò verba ſunt hæc: Virgines quæ poſt conſecrationes nupſerunt, non tam adulteræ ſunt, quàm incœſtæ. Baſilius verò pluribus ea de re verbis diſſerit, quę vel ob hanc cauſam huic libro viſum eſt inſerere, vt planum omnibus fieret, quod fuerit ſanctorum patrum de Martinorum nuptijs iudicium. Horrendum vocat ille ſacrilegium, ſi quis ſub miniſtri nomine & habitu, Chriſti ſponſæ adulter efficitur. Cùm enim, inquit, virginitatem domino profeſſæ ſint, carnali poſtmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, ſtupri ſcelus honeſto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiuſmodi, quę ſponſi dextram & fœdera præuaricata ſit, eam nec illius vltrà eſſe ſponſam, quem nequitiæ dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici poſſe, cui ſe deſerto ſponſo libidine incitata coniunxit. Ac paulò poſt: Non ſe fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, coniugium quippè illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia peſsimum huius coniunctionis fundamentum voluptatem iecit præuaricationisq; malum: deinde, quia cauſa non eſt libera, neque eſt enim mortuus vir eius vt cuiuis nubat, viuēte immortali viro, meritò cenſetur adultera, quæ mortalem hominē ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nam quòd ſolenne legitimumque connubium ſponſus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & præterea proceſſus ipſe teſtatur, huiuſmodi quippè nobilitata viro proceſsit in publicum. Porrò ſi connubium iſtud & proceſſu, & teſtibus, cunctis deniq; iudicijs illuſtre & apertum eſt, nec eſt vir eius mortuus, mœchatur quæ huiuſmodi admittit ſcelus, viuente viro ſemper adultera. Nec ſanè video qua ratione, imò quo ſacrilegio ipſa pro immortali viro Dei filio mortalem hominem in malum ſuum ambire pręſumat, ante viri oculos in ipſum impuris ac nequiſsimis ſemper amplexibus impia: quo itē furore homo ille cubile domini conſcendere, ac violare non metuat: Nempe ex rebus humanis eorū, qui ſic delinquunt, pœnas cōiectare poſſumus. Quæſo, quo cruciatu digna cenſeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, ſeruo ſuo ſeipſam violandam impudicè ſubſterneret, ac ſeruū inſidioſè nequiterq; domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus eſt ſeruus, qui in dominā ſuā dominiq; cubile ſeipſum petulanter immiſit? Sed eñ vafrę iſtę quid faciunt, quę tantum impietatis contra ſeipſas per carnis flagitia admittere non metuerunt. Non modò non lachrymantur aut ingemiſcunt, vt vel lachrymis remittant peccatū ſuū, leuioresq; ſuſcipiant pœnas, verùm virginitatem inſuper, quam anteà profeſſę fuerant, abnegāt, quippe virginitatis limites tranſgredi, vt voluptatibus

inſeruiatur

inſeruiatur, turpiſsimum eſſe, plenumq; dedecoris non ignorantes, huiuſmodi negatione, maiore ſcilicet ſcelere, virginitatem ſolari ſeſe arbitrantur amiſſam, homines miſerè & infeliciter eligunt, ſub quibus ad excuſationem præuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec dominum metuunt, cum quo fœdera caſtitatis inierant, cuiq; dederant dextras, eò quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miſeræ, quia apud Deum & apud homines contra ſe crimen exaggerant, cùm hi quidem ex præcedente cunctisq; cognito virginitatis iuſtituto, quòd ſe illæ profeſſas eſſe negant, veſaniam ſummamq; impudentiã auerſentur atq; oderint: Chriſtus verò prę-ter violata virginitatis fœdera huiuſmodi negationem, quàm vice pœnitentiæ patrocinium criminis ſumunt, acrius ac ſeuerius ſuo illo iudicio vindicet. Itaq; ne ſpecioſo charitatis nomine virgo in hoc peccati baratrũ corruat, charitatem puram omniq; mortali affectione liberam ſumat. Neq; enim prolapſæ ad voluptatem, quicquam ad excuſationem proderit vmbra ſolatiumq; connubij: neq; viuentem virum ſub prætextu coniugij non ſoluta circumuenire aut fallere poterit, cui mortalem hominem poſt eximios illos quos ab illo perceperat honores, impiè per adulterij nefas in honore prætulerit. Nec ſanè incongruè his qui ſunt eiuſmodi illud apoſtolicũ aptari poteſt: Quoniam cùm fornicatæ à Chriſto fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: non coniugium, ſed adulterium malè conſummantes. Nullus itaq; ſeruus ad id impietatis erumpat, vt ſponſam domini contingere audeat: nullus adeò inſanus ac ſacrilegus ſit, vt immaculatam hoſtiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ temeritatisq; proſiliat, vt eiuſmodi vltionem ſacrilegis impendere conſyderans, non vaſa inanima ex auri argentiq; materia elaborata, ſed animata ipſa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atq; incœſtare pręſumat: imò verò nullus adeò impius, atrox, impuruſq; ſit, vt non inanimata templi vaſa, ſed ipſum domini templũ, virgineum ſcilicet corpus, ipſamq; omnium precioſiſsimam animam in templo Dei ſacratiſsimi donarij vice locatam, libidinis facibus barbarica immanitate ſuccendat. Verùm & ſi ſponte ſua ſe virgo ſponſi fœdera tranſgreſſa ſubſternat, cunctaq; ſimul & templum, & donaria, & charitatem ſponſi, communionemq; ac ſocietatẽ regni, pernicioſæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur, noli huiuſmodi ad ſcelus vti, neq; te peccati communione commacules. Quòd ſi te renuente alij ſe virgo in matrimonij conſortium tradiderit, ille pœnas ſceleris luat, tu te mundum atque integrum ſerua, ne ſceleris impij in dominum particeps fias. Oportet, inquit,

1. Tim. 5.

Matth.26. filium hominis tradi: Vę autem illi per quem tradetur, vtile illi eſſet ſi natus non fuiſſet. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, qui virginitatem antè profeſſa, poſtmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mortali ſe viro immunda coniunxit? Et ſi dixerit, oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi per quem illa ſponſi fœdera tranſgreſſa, ſuam impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere) homini illi non eſſe natum, quàm ſocium tanti in domi-

Matth.19. num flagitij damnari. Non audis, quoniam qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Etſi enim, inquit, pro culpa dimiſſa eſt, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimiſſam perturbas? cur illi ſpacium non das, vt & de his agat pœnitẽtiàm, quorum gratia dimiſſa eſt, & vir à ſe dimiſſæ pœnam emendationemq; miſeratus, ad ſe rurſus proprium reuocet membrum? Quid emendandi ſe ſpacium præripis viuente viro ſic dimiſſam ducens? Permitte aut ad viuentẽ virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cùm neq; vidua, neque vxor ſit, pro remiſsione culpæ qua peccauit in virum, ſemper pœnas dare. Tu cur antequàm peccatum ſuum, pro quo dimiſſa eſt, planè intelligere poſsit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad ſcelera deinceps facis? Nempe viuente viro alienam adulteras cõiugem, facilemq; illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimiſſam à mortali viro ducit, adulter atq; impius eſt, qui immortalis viri ſponſam nunq̃; dimiſſam violare præſumit, multo profectò funeſtius adulter atque impius erit. Hæc aduerſus Martinos Baſilius, ac plura etiam, niſi quòd longum eſſet omnia adſcribere: quæ ideò pluribus verbis in hunc locum tranſcribenda duximus, vt quæ fuerit ſanctorum patrum de incœſtis eiuſmodi nuptijs ſententia, cunctis conſtaret: ſimul illud planum omnibus fieri poſſet, non primum fuiſſe Pighium, qui tolerabilius eſſe peccatum dixerit, voto obligatum ex infirmitate carnis cadere, quàm nuptias contrahere: cùm hoc expreſsis verbis à Baſilio dictum videamus, qui maius eſſe ſcelus dicit, negationẽ virginitatis, nuptiasq; contra-

Chry. epi. 6. ad Theodorũ monachũ ctas, quàm lapſum virginis. Sed Ioannẽ quoq; Chryſoſtomũ eadẽ de re diſſerentem audiamus: Bonum quidem, inquit, nuptias & ipſe confiteor. Honorabiles nuptiæ & cubile immaculatum, fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam ſeruare non conuenit priuilegia nuptiarũ: Angelorũ enim ſocietate ſemel iunctum, illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere eſt: quamuis frequenter hoc ipſum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neq; vllus tibi fortè perſuaſerit dicens, nihil de non

accipi-

accipienda vxore dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomẽ accipiet, ſi volueris vnquã, quod abſit, nuptias cogitare. Et quid mirũ ſi nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio cõparantur? maius longè audies. Homicida iuſtorum laude donatur: & miſericors pluſquã homicida punitur: quoniam hoc vetante fit domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iuſtitiam reputatum eſt, quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percuſsiſſet: Saulẽ aũt Samuel ſanctus Dei, in luctibus, lachrymis, precibusq; pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quando hoſtiũ ducem, quem debuerat trucidare, inuitò parcendum credidit Deo. Cùm hæc ita ſint, ſtupere deſiſte: ſi nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Chriſtus offenditur. Sic apoſtolus Matthæus apud Abdiã, cùm de laudibus matrimonij multa dixiſſet, tandem conuerſus ad Hirtacũ regem, qui cupiebat virginẽ à ſe violatam Iphigeniã vxorem ducere: Si hodie, inquit, deſponſatã regi ſeruus regis vſurpare audeat, nõ ſolùm offenſam, ſed etiam crimen tam grande incurriſſe dignoſcitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendijs: non ideò quidẽ quia duxerit vxorem, ſed quia ſponſam ſui regis accepit. Ita etiam tu fili, ſciens Iphigeniam filiam regis deceſſoris tui, ſponſam regis cœleſtis effectã, & ſacro velamine conſecratã eſſe, quomodo quæſo poteris ſponſam potentioris tollere, & eam tuo matrimonio copulare? Sed Auguſtinus, aiunt, vitę ſanctitate & doctrina iſtis minimè inferior, nec adulteros vocari vult, qui poſt votum nupſerint, & qui tales diuidant grauiter peccare aſſerit. Cuius hæc verba proferuntur non ſicut ab illo ſcripta, ſed ſicut à Gratiano ſunt in decretorũ librũ relata: qui citat hęc verba ex Auguſtino de bono coniugali: Quidã nubẽtes poſt votũ aſſerũt adulteros eſſe: Ego aũt dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt. Quid ſi in eo libro ſcripta non reperiũtur? Quid ſi ne in libro quidem de bono viduitatis his verbis? Quid ſi liber is de bono viduitatis Auguſtini non eſt, verùm Iuliani potius, quẽadmodũ annotatũ ab Eraſmo legimus? Quid ſi palam Auguſtini ſententiæ aduerſatur locus hic? cuius hęc verba alibi leguntur: Virgo quę ſi nuberet nõ peccaret, ſanctimonialis ſi nupſerit, Chriſti adultera reputabitur. Nunquid ipſe ſibi contradicit Auguſtinus? nunquid vnius huius quã omniũ aliorũ, quã etiã ſua ipſiꝰ alio in loco plus valere debet autoritas? Sed nos tamẽ dabimus hoc Gratiano, cuiuſcunq; ſit autoris liber hic, vt parẽ tamen, acſi ab Auguſtino ſcriptus eſſet, autoritatem & pondus habeat, modò vt verba illius non truncatim excerpta, ſed quò melius cognoſci ſententia poſsit, paulò altius repetita diligen-

Num. 25.
1. Reg. 15. & 16.
Abd. de vitis Apoſt. lib. 7
27. diſt. Quidam.
In Pſalm. 83

Capit. 8. diligentius excutiantur. Dixerat is in præcedente capite: Quæ ſe non continent nubant, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod niſi reddant, iure damnantur. Alio

1. Tim. 5. quippe loco de talibus dicit: cùm enim in delicijs egerint, in Chriſto nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id eſt, voluntatem ad nuptias à propoſito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, quam prius vouerant, quòd perſeuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis

Matth. 19. in proximè ſequenti capite: Quoniam, inquit, ſicut ait dominus, non omnes capiunt verbum hoc: quę poteſt ergo capere capiat: quę ſe non continet nubat: quæ non cœpit deliberet: quę agreſſa eſt perſeueret: nulla aduerſario detur occaſio, nulla Chriſto ſubtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo ſi pudicitia conſeruatur, damnatio non timetur: Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur, qua expetita & electa, & voti debito oblata, iam non ſolùm non capeſſere nuptias, ſed etiam ſi non nubatur, nubere velle damnabile eſt. Nam vt hoc demonſtraret Apoſtolus, non ait, cùm in delicijs egerint in Chriſto nubunt, ſed nubere volunt, habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, etſi non nubendo, tamen volendo, non quia ipſæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicantur, ſed damnatur propoſiti fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non ſuſceptio à bono inferiori, ſed ruina ex bono ſuperiori. Poſtremò damnantur tales, non quia coniugalem fidem poſterius inierunt, ſed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt: Quod vt breuiter inſinuaret Apoſtolus, noluit eas dicere habere damnationẽ, quæ poſt amplioris ſanctitatis propoſitum nubunt, non quia non damnentur, ſed ne in eis ipſæ nuptiæ damnari putarentur: Sed cùm dixiſſet, nubere volũt, continuò addidit, habentes damnationem, & dixit quare: Quoniam primam fidem irritam fecerunt, vt voluntatem, quæ à propoſito cecidit, appareat eſſe damnatam, ſiue ſubſequantur nu-

Capit. 11. ptiæ, ſiue deſint. Ac paucis interiectis: Quapropter non poſſum quidem dicere à propoſito meliore lapſas fœminas ſi nupſerint, adulteria eſſe, non coniugia: ſed planè non dubitauerim dicere, lapſus & ruinas à caſtitate ſanctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs eſſe peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum eſt, ad offenſionem Chriſti pertinet, cùm membrum eius fidem non ſeruat marito, quanto grauius offenditur in eo, quòd exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuſcunque tandem ſcriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos, qui talium nuptias non eſſe nuptias, ſed potius adulteria dicunt, & fieri per

opinio-

opinionem hanc non paruum malum, vt à maritis ſeparentur vxores. Demus hoc Gratiano, vt quamuis hæc Iuliani potius, Pelagij ſectatoris, contra quem ſcripſit Auguſtinus, quam Auguſtini cenſeri poſsint, non minus tamen authoritatis habere patiamur, quàm ſi citra dubitationem vllam ab ipſo Auguſtino eſſent prolata. Da tu viciſsim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo teſtem citas, vt quo ille ſenſu hæc dixiſſe vult Auguſtinum, eo accipi velis, & erit omnis controuerſia ſublata. Sic autem prolatis in vtranque partem authoritatibus nonnullis, loquitur Gratianus: Hic diſtinguendum eſt, quod vouentium alij ſunt ſimpliciter vouentes, de quibus Auguſtinus & Theodorus loquuti ſunt: alij ſunt quibus poſt votū benedictio accedit conſecrationis, vel propoſitū religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus ſcripſerunt. Neq; verò ſolus Gratianus, verùm & Petrus Lombardus, quē omnis poſtea Theologorum eſt ſchola ſequuta, hoc inter ſimplex ſiue priuatum, & ſolenne votum diſcrimen poſuerunt, vt hoc matrimoniū contractum dirimeret, illud verò non. Vides igitur, quòd qua tu vis ex parte, nihil hæc verba pro te faciunt? Vbi verò dicitur, lapſus & ruinas eiuſmodi eſſe adulterijs peiores, apertè Pighij ſententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum, clariſsima Dei ciuitatis lumina, ſub illius nomine lacerare, & quæ ſectari fideliter debebas, ea non dubitas hoſtiliter inſectari, dum non contentus cum Philippo turpem hanc eſſe Pighij orationem dicere, minus malum eſſe ſi fornicetur alligatus voto continentiæ, quàm ſi nuptias contrahat, blaſphemam inſuper vocas. Scilicet, blaſphemi ſunt Cyprianus, Hietonymus, Ambroſius, Auguſtinus, Baſilius, Chryſoſtomus, de quibus non doctrinæ magis, quàm ſanctimoniæ tam excellens eſt apud omnes opinio, quàm latè patet orbis Chriſtianus? His tu talibus viris ore blaſphemo tam horribile crimen obijcere audes? Fortaſſe vim vocis huius ignoras? Si ſcholam Xenocratis, ſicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulentus intraſſes, non tanta, quanta in iſto cœtu tot ſanctorum deberes verecundia coërceri. Hic enim certè tantò maior debet eſſe verecundia, quātò verior addiſcitur ſapientia. Tantò amplius reuerendi ſunt tot venerabilium Epiſcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus, quanto Platone Xenocratis doctore, doctor iſtorum maior eſt Chriſtus. Nunc tu vide, quam illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio temulentus, quàm inſano conuicio turbulentus eos blaſphemos vocare non vereris, in quibus Chriſtum ipſum loqui dubitandum non eſt. Neque enim Pighij, verùm iſtorum eſt, quam tu blaſphemam vocas, ſententia, qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Eccleſiæ ſunt

Diſtin. 17. Presbyteris.

Lib. 4. ſentē. diſt. 38. ca 1.

ſiæ ſunt habiti: ipſi ſunt qui nuptias eorum, qui continentiæ voto ſunt alligati, & adulteria vocant, & adulterijs eſſe peiores affirmant. Quis autem eſt qui non grauius eſſe crimen iudicet adulterij, quàm fornicationis? Sed fac vtrumq; eſſe adulteriũ, ſiue ducat vxorem alligatus voto continentiæ, ſiue fornicetur. Nunquid non grauius eſt quòd quis ex propoſito dataq; opera committit, quàm in quod ex humana ſit infirmitate prolapſus? Nunquid quod perpetuũ, quàm quod intermittitur tamen, magis flagitioſum non eſt? Non ſumus hi, qui ſacerdotum & monachorum incontinẽntiæ patrocinari velimus: Procul à nobis abſit hęc tam impura cogitatio: Quin eos diſciplina ſeueriore iuxta ſanctorum Canonum ſanctiones coërcendos eſſe cenſemus. Quæ quidem diſciplina, per iſtud nuper natum Euangelium ſic eſt multis in locis abolita, vix vt vllum iam illius veſtigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus, ingẽs eſſe flagitium & graui animaduerſione puniẽdum, fornicationes & concubinatus ſacerdotum & monachorum: Sed intereà tamẽ, non poſſumus Auguſtini, Baſilij, Chryſoſtomi, ac aliorum ſanctorum doctorum ſententias non probare, qui nuptias iſtorum eſſe multò ſceleratiores affirmant. Nam qui peccat ex prolapſione carnis, agnoſcit perſæpe peccatum ſuum, & eius admiſsi pœnitet, quo fit, vt à
Ezech.18. patre miſericordiarum, qui non vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat, facilius miſericordiam impetrare poſsit. At qui ducit vxorem, tantum abeſt, vt ſe peccaſſe confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquam Sodoma *(Eſaiæ 3.)* prædicet peccatũ ſuum, vt glorietur in malitia qui potens eſt in iniquitate, *(Pſalm.51.)* vt virtutis etiam nomine palliare conetur. Niſi fortè non palliat ſuum flagitium virtutis nomine, qui, quòd pręclara illa ciuitatis Dei lumina non modò adulterium, verùm & incœſtum & ſacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimeſcunt. Quid eſt hoc aliud, quàm cum his, quibus Propheta væ ſempiternum comminatur, *(Eſaiæ 5.)* dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid eſt hoc aliud, quàm in ſpiritum ſanctum peccare, *(Matth.12.)* quod peccatum etiam ipſe Chriſtus tam graue eſſe dicit, vt nec in hoc, nec in futuro ſeculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rẽ diligentius. Quærunt quid mali ſit in nuptijs, quibus ipſe Chriſtus etiam intereſſe, & eas primo ædito miraculo honeſtare dignatus eſt, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elogia? Viciſsim ab eis quæramus licet: Quid eſt mali in ſalutando? cùm hic communis vſus ſit gratiæ, & tamen dixit Chriſtus: Neminem ſalutaueritis in via. Nõ hic ſalutationis officium & ſedulitas aufertur, inquit Ambroſius, ſed obſtaculum impediẽdę deuotionis amouetur, vt

Bonæ res malæ fiant ſi non ritè fiant.

Lucæ 10.

Lib.7.in Lu.

tur, vt

tur, vt quando diuina mandatur, paulisper ſequeſtrentur humana. Pulchra eſt ſalutatio, ſed pulchrior quo maturior diuinorũ exequutio, quæ per moram ſæpè traxit offenſam. Ideò autem & honeſta prohibentur, ne ſolennis gratia obrepat officij, & impediat miniſterium, cuius mora culpa ſit. Quod de ſalutatione dixit Ambroſius, hoc totidẽ verbis de nuptijs dici poteſt. De quibus ita loquitur Auguſtinus: Si licet, & bonũ eſt nubere, cur ſacerdotib⁹ non licet vxores habere: id eſt, vt ordinatis iam nõ liceat cõuenire? Quis neſciat vnũquodq; ſuam legẽ habere? Eſt enim quod omnino generaliter omnibus non licet: eſt item quod alijs licet, et alijs nõ licet: & eſt quod aliquãdo licet, & aliquando nõ licet. Fornicari om̃ibus ſemper non licet: negociari verò aliquando licet, aliquãdo non licet. Anteq; em̃ eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negociari: facto iam, non licet. Et Chriſtiano cum vxore ſua cõuenire aliquando licet, aliquando verò nõ licet. Propter dies enim proceſsionis aliquando non licet conuenire: quia etiã à licitis abſtinendũ eſt, vt facilius impetrari poſsit quod poſtulatur. Vnde Apoſtolus, Ex conſenſu, ait, abſtinendũ ad tempus, vt vacetur orationi. Nam ſecundum legem in ieiunio cædi & iurgari non licet, poſteà licet: quia maior reuerentia debetur Dei cauſis. Nunquid omne, quod ante cæteros licet, ante imperatorem licet? Quanto magis in Dei cauſis? Ac per hoc antiſtitem eius puriorem cæteris eſſe oportet, ipſius em̃ perſonã habere videtur: eſt enim vicarius eius, vt quod cæteris licet, illi non liceat: quia neceſſe habet quotidie Chriſti vicẽ agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Et nõ ſolùm huic concubitus non licet, verùm etiã & miniſtro eius: quia ipſe mundior debet eſſe, quia ſancta ſunt quę miniſtrat. Nam ſicut ad cõparationẽ lucernę tenebrę non tantũ obſcurę, ſed etiã ſordidę ſunt: ad comparationẽ aũt ſtellarum, lucerna caligo eſt: ad ſolis verò comparationẽ ſtellę nebuloſæ ſunt: ad Dei aũt claritatẽ ſol nox eſt: Ita & quę ad nos licita & munda ſunt, ad Dei dignitatem quaſi illicita & immunda ſunt: Quanq; em̃ bona ſunt, Dei tamen perſonę non cõpetunt. Nunquid non tunica mediocris hominis, quãuis munda, imperatori tamẽ ſordida & illicita eſt. Ac per hoc antiſtites Dei puriores eſſe debent, quàm cæteri: quia & Chriſti habent perſonam, & miniſtros Dei mundiores eſſe oportet. Nemo enim imperatori miniſtrat, niſi veſtimẽtis claris & mundis indutus: Deus aũt quia natura clariſsimus eſt, miniſtros eius natura magis, quàm veſtibus mundos eſſe oportet. Hæc ille in ipſo calce quæſtionũ veteris & noui teſtamenti. Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca ſuſtentanda, quę minari ruinã viſa eſt? an non pietatis id potius videri poterat? & tamen qui ſuſtentauerat Oza indignãte 2. Reg. 6.

dn̄o mulctat⁹ eſt. Sic qđ natura ſua piū erat, ratione perſonæ factū eſt impiū. Quid mali eſt in adolēdo incenſo? Certè ſcribens ad Demophilū Dionyſius, nihil inconueniens feciſſe regē exiſtimat, & tamen qui facere id aggreſſus erat Oſias rex, cùm quod ſacerdotū munus erat propriū, id vſurpare ſibi conaretur, lepra percuſſus moritur. Quid mali eſt in ſacrificando? Proprius hic eſt Dei cultus, et illi ſoli debitus: Core tn̄, Dathan, & Abirō, cùm id facere ſeorſum tentaſſent, dirupta eſt terra ſub pedibus eorū, & aperiens os ſuū deuorauit eos cū tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorū, deſcenderuntq́; viui in infernū operti humo: quin & ignis egreſſus à dn̄o interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Baſilius: Fieri poteſt, vt ſit aliquid propria ſua ratione, & voluntas Dei, & bonum: quando verò præter perſonę vel temporis rationem vſurpatur, iam Deo acceptum non ſit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat, & bonum erat, incenſum offerre Deo: Verùm acceptū illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca ſuſtentanda, nihil in adolendo incenſo, nihil in ſacrificando mali fuit, ſed quoniā non ab his fiebat, à quib⁹ factum oportuit, quoniam in diuiſione fiebat, quæ per ſe bona, quæ ſancta fuit res, quia non bene facta eſt, mala facta eſt, & in perniciem ceſsit his, à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ ſunt, ſed bonum quoq; malum fit, ſi non bene fiat, ſi fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quòd ſi verùm eſt, quod à Gregorio ſcriptū legitur, quòd peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, ſed minoris culpæ ſunt quàm ſpiritualia, quod adeò verum eſſe credit Auguſtinus, vt audeat dicere, quod ſuperbis continentibus expedit cadere, vt in eo ipſo, in quo ſe extollunt humilientur, Chryſoſtomus autem inuidum ſcortatore, fure, homicida deteriorem eſſe ſcribat: quis dubitabit affirmare, plus in nuptijs eorum eſſe culpæ, qui voto continētiæ ſunt alligati, quàm in fornicatione? Hoc em̄ carnis tantū eſt vitiū, ibi verò carnis vitio ſimul adiunctum eſt illud, quod è ſpiritus vitijs vnum eſt omnium grauiſsimum, nimirùm arrogantia: Siquidem abominatio domino eſt omnis arrogans. Quæ maior autem eſſe poteſt arrogantia, quàm ſi quis hoc ipſe ſibi tribuat, vt ſe plus intelligere putet, quàm om̄es omnium ætatum homines, qui fuerunt ex eo tempore quo Chriſtus homo fieri dignatus eſt, quib⁹ viſum eſt vnanimiter omnibus, neq; licere ſacerdotibus vxores ducere, neque deeſſe alia præter nuptias incontinentiæ remedia? Hæc arrogantia vna omnium maximè eſt Deo abominabilis, hæc primum hominem de paradiſo deiecit: neq; enim guſtando pomo grauiſsimè peccauerat, ſed in hoc erat crimen maximum, quod contra Dei præceptum

Epiſt. 8.
2. Paral. 26.
Numer. 16.
Baſil. in regulis contractioribus quæſt. 176.
Aug. ſermo. 53. de verbis domini.
Chryſ. omil. 36. in Ioan.
Prouer. 16.
Geneſ. 3.

ptum venerat, quòd eſſe ſicut Deus volebat, quòd ſerpentis conſilium ſequutus, quid è re ſua foret, ſe melius quàm Deum intelligere ſibi perſuadebat. Hæc Luciferum quoq; de cœlo deturbauit. Neq; enim ob ſcortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus eſt de cœlo, ſed ſuperbia illum indè præcipitauit infra ipſam abyſſum, cuius hæc verba ſunt: Aſcendam & ponā ſolium è regione Dei, & ero æqualis altiſsimo. Et ob hæc verba deiectus eſt, inquit Athanaſius, ignisq; æternus eius hæreditas & portio factus eſt. Hæc eſt, quę ſchiſmata ſemper generauit & nunc generat. Huius fons eſt cæcus amor ſui, quando quis ita ſe, ita ſua idola, hoc eſt, cōmenta ſuarum opinionū amat, ita ſibijpſi placet, vt cōtemptis patrū ſanctorū theorematis, ſua illis theoremata non dubitanter anteponat. Hinc hæreſes & ſchiſmata oriri Petrus etiam indicat, cùm dicit eos eſſe maximè cruciandos, qui poſt carnē in concupiſcentia immundiciæ ambulant, dominationemq; ſiue poteſtatem contemnūt, audaces, inquit, ſibi placentes, ſectas non metuunt introducere. Cùm enim ſibi placeant, cùm adeò ſeipſos ament, vt nihil niſi quod ipſi ſentiunt rectum eſſe putent, ita fiunt in ſententia ſua pertinaces & præfracti, vt ab eo quod ſemel in animum induxerunt, nulla ratione deduci poſſe videantur. Hinc exiſtunt poſteà ſectæ: ſequuntur enim qui ſunt hoc ingenio præditi, nō quod vniuerſæ Eccleſiæ, ſed quod ſuo capiti videtur. Hinc ædificatur Babylon, quàm ædificat, ſicut ab Auguſtino ſcriptū eſt, amor ſui. Nam dum quiſq; opinionē ſuam ſolitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri ſe de ea patitur, fit Babylon: fit confuſio linguarū & opinionum tanta, quantam nunc videre licet in ea Babylone, cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæritur, plus ne vitij ſit in nuptijs, an in fornicatione voto continentiæ alligatorum, illud in quæſtionem venire videtur, maior ne ſit ſchiſmatis, an fornicationis culpa. Neq; dubitandū eſt, quin multò maior ſit in ſchiſmate: quod Cyprianus tam graue crimen eſſe ſcribit, vt ne ſanguine quidem expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, vtrumq; tamen crimen remiſſum eſt illi, ſimul vt cōfeſſus eſt: De Core, Dathan, & Abiron, nihil eius generis cōmemoratur, nullius criminis affines fuiſſe leguntur: quin vt ſcribit idem Cyprianus, eundem cum ſacerdote Aaron & Moſe Deum nouerant, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atq; inuocandus fuerat inuocabant, ob hoc ſolum facinus quòd ſeorſum ſacrificabant, quodque loci ſui miniſterium tranſgreſsi, contra ſacerdotem Aaron & Moſen inſurgentes, ſe ab illis ſegregauerant, diuinitus percuſsi, pœnas ſtatim pro illicitis conatibus pependerunt. Itaq; quod olim Donatiſtis dixit Auguſtinus:

Eſai. 14.

Athan. in li. de virginitate.

Amor ſui quid efficiat.

2. Pet. 2.

Aug. lib. 14. de ciuitate Dei ca. vlti.

Schiſma crimen grauiſsimum.

Cyp. de ſim. prælatorū.

2. Reg. 11.

Numer. 16.

Idem lib. 1. epiſt. 6.

Aug. contra epiſt. Parmeniani. lib. 2. cap. 13.

guſtinus: Non in ſacramentis, ſed in preciſione vitium eſt: hoc & nos iſtis rectè dicere poſsumus: non tantùm in nuptijs voto continentiæ alligatorum, quantum in ſeparatione crimen eſſe, quando quis ſeipſum ſeparat à Chriſto: Separat autem ſeipſum à Chriſto, quiſquis ab eius corpore, quæ eſt Eccleſia, ſe ſegregat. Etenim totus Chriſtus, quemadmodũ ab eodem Auguſtino ſcriptũ legimus, caput & corpus eſt. Caput eſt vnigenitus Dei filius, & corpus eius Eccleſia: ſponſus & ſponſa, duo in carne vna. Quicunq; de ipſo capite à ſcripturis ſanctis diſſentiunt, etiã ſi in omnibus locis inueniantur in quibus Eccleſia deſignata eſt, non ſunt in Eccleſia. Et rurſus: Quicunq; de ipſo capite ſcripturis ſanctis conſentiunt, & vnitati Eccleſiæ non communicant, non ſunt in Eccleſia: quia de Chriſti corpore quod eſt eccleſia, ab ipſius Chriſti teſtificatione diſſentiunt. Verbi gratia: Qui non credunt Chriſtum in carne veniſſe de virgine Maria ex ſemine Dauid, quod apertiſsimè ſcriptura Dei loquitur, aut in corpore ipſo reſurrexiſſe, in quo crucifixus & ſepultus eſt, etiam ſi per omnes terras inueniantur, per quas eſt Eccleſia, non vtique ſunt in Eccleſia, quia ipſum caput Eccleſię non tenent, quod eſt Chriſtus Ieſus: nec in aliqua diuinarum ſcripturarum obſcuritate falluntur, ſed notiſsimis & apertiſsimis earum teſtimonijs contradicunt. Item quicunq; credunt quidem, quòd Chriſtus Ieſus, ita vt dictum eſt, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & paſſus eſt, reſurrexerit, & ipſe ſit filius Dei, Deus apud Deũ, & cum patre vnum & incommutabile verbum patris, per quod facta ſunt omnia, ſed tamen ab eius corpore, quod eſt Eccleſia ita diſſentiunt, vt eorum communio non ſit cum toto quacunque diffunditur, ſed in aliqua parte ſeparata inueniatur, manifeſtum eſt eos non eſſe in Eccleſia. Ex his Auguſtini verbis diſcimus, quòd quiſquis vnitati Eccleſiæ non communicat, Chriſto non communicat: quòd à Chriſto ſe ſeparat, quiſquis ab eius corpore ſancta Catholica Eccleſia ſe ſeparat. Nunquid aũt is cõmunicat vnitati Eccleſiæ, qui, quod vno ore affirmãt oẽs, iam inde à mille quingentis annis, cõtinentię voto alligatis nuptias cõtrahere fas nõ eſſe, contra id venire, & contrarium aſſerere audet? Nunquid non apertè à Chriſti corpore ſe præcidit, qui quòd tam conſtanter Chriſti membra ſancti Catholici & Orthodoxi doctores omnes tot ſeculis docuerũt, id oppugnare nõ dubitat? Eſt non nemo, qui propterea minus peccare putat ſacerdotem ſi ducat vxorem, quòd non in aliud peccet, quàm in legem Eccleſiæ. Et citatur Auguſtinus, qui dixerit, Gratiano referente: Copulam ſacerdotalem vel conſanguineorum, nec legali, nec Euangelica, vel Apoſtolica authoritate prohiberi: cùm tamen neque ſcripſerit

Idem de vnitate eccleſię cap. 4.

Epheſ. 5.

26. quæſt. 2. Sorſ.

rit hoc alicubi Auguſtinus, neque ex Auguſtini, verùm ex ſua ipſius ſententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos, ſi quis dixerit Eccleſiaſtica lege copulam ſacerdotalem interdici, cum eo tria verba non commutabimus. Nunquid autem qui contra legem eiuſmodi venit, ideò minus peccat, quia non in aliud, quàm in Eccleſiæ legẽ peccat? Vis audire quantum committat flagitium? Audi nõ Auguſtinum, non Hieronymum, non hominum quenquã, ſed ipſum Deum & hominẽ Chriſtum, huius peccati grauitatẽ demonſtrantem: Si non audierit, inquit, Eccleſiam, ſit tibi tanquã ethnicus & publicanus. Matth. 18. Nunquid leue tibi videtur crimen ethnicum eſſe? nunquid non multò grauius quàm fornicatorem aut adulterum eſſe? Quid eſt autem ethnicum eſſe, niſi infidelem eſſe? in Chriſtum non credere? Poteſt autem extra Chriſtum ſpes eſſe ſalutis vlla? Certè peccatum infidelitatis tantũ eſſe vult Auguſtinus, vt ſub hoc vno, quaſi generali nomine, putet peccata omnia contineri. Et ſicut cùm dicimus, Apoſtolus, etiamſi non exprimatur quis Apoſtolus, non intelligitur tamen niſi Paulus, ita cùm dicimus, peccatũ, etiamſi non exprimatur quod peccatum, nõ intelligitur niſi infidelitatis. Aug. tractat. 89. in Ioan. Contra duas epiſtolas Pelagianorũ, lib. 3. cap. 3. *Peccatum infidelitatis omnia reliqua in ſe includit.* Quod etiam illa Chriſti verba videntur indicare, cùm dicit de ſpiritu ſancto: Ipſe arguet mundum de peccato. Ac mox quaſi exponens: de peccato quidem, quòd non crediderunt in me. Itaque tantum eſſe crimen infidelitatis vult Auguſtinus, vt etiam quæ bona videntur opera, ſi fiant ab infideli, peccata eſſe doceat, quòd omnis infidelium vita peccatum ſit. Ioan. 16. Quod cùm ita ſit, cùm eccleſiam non audire ſit ethnicum & infidelem eſſe, nunquid eſſe dubium cuiquam poterit, quin multò ſit flagitium grauius, in Eccleſiæ cõtemptum, continentiæ voto alligatis nubere quàm vri? Li. 4. contra Iulianũ ca. 3. Certè nullum eſt vitium hæreſi, ſchiſmate, infidelitate deterius. Congerantur, inquit Eraſmus, in vnum ſacerdotem luxus, libido, ambitio, auaritia, & ſi quid prætereà criminum eſt, omnem hanc vitiorum lernam vna ſuperat hæreſis. Rotero. ad fratres inferioris Germaniæ. Eadem eſt & ſchiſmatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cùm de traditionibus humanis agemus, dicendi locus erit vberior. Nunc illud ſcire ſufficiat, honorabile connubium & thorum immaculatum, nos cum Paulo prędicare: ſed eccleſię contemptum, ſed ſchiſma, ſed infidelitatẽ ſiue ethniciſmum execrari. Quare, quicunque non ita credit ſanctam catholicam Eccleſiam, vt eam tanquàm parentem audiendam, vt eius legibus tanquàm à ſpiritu ſancto latis obtemperandum eſſe putet, ſchiſmaticus eſt, hæreticus eſt, ethnicus eſt & publicanus, Nec eſt quòd exiſtimet, non in aliud ſe peccare quàm in legem Eccleſiæ, peccat in Chriſtum ipſum. Neq; enim ſponſus à ſponſa ſua, neque caput à corpore ſuo disiungitur.

Lucæ 10. Qui vos audit, dicit Chriſtus, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. A Chriſto itaque ſeparatur, quiſquis ab eius corpore ſeparatur, & quantumlibet laudabiliter viuere ſe exiſtimet, hoc ſolo ſcelere, quòd Epiſt. 150. à Chriſti vnitate diſiunctus eſt, non habebit vitam, ait Auguſtinus, ſed ira Dei manet ſuper eum: contrà, qui permanet in Eccleſiæ vnitate, quamlibet grauibus ſit flagitijs coopertus, quacunque tamen hora ingemuerit, nihil eſt quòd dubitet, quin poſteaquàm ex animo patratorum criminum eum pœnituerit, remiſsionem peccatorum conſequutus, ad vitam peruenire poſsit æternam. Neque enim eſt alibi remiſsio peccatorum & æternæ vitæ conſequendæ ſpes, quàm in ea quæ corpus eſt Chriſti, ſancta catholica Eccleſia.

DE IIS QVÆ RESTANT EX SYMBOLO, Peccatorũ remiſsione, Carnis reſurrectione, et vita æterna.

Cap. LVII.

ATQVE hæc eſt cauſa quamobrem in ſymbolo, poſteaq; credere nos profeſsi ſumus ſanctam Eccleſiam catholicam, ſanctorum communionem, mox ſubiungimus, peccatorũ remiſsionem, carnis reſurrectionem, & vitam æternam. Nulla eſt vitæ æternæ ſpes, niſi remiſſis peccatis, ſine quibus nemo naſcitur mortaliũ: Quibus cùm inquinetur Apocal. 21. anima (nihil autem coinquinatũ intrare poſsit in illam ciuitatem, in qua eſt vita æterna) neceſſe eſt ab inquinamentis eiuſmodi mundari per peccatorum remiſsionẽ, quam aſſequi non licet, niſi in ſancta catholica eccleſia, idq; per ſanctorum, hoc eſt ſacramentorum communionem. Remiſsis autem peccatis, non eſt dubitandum homini Chriſtiano, quin ſit compos futurus vitę æternę. Atque hic eſt ſcopus ad quem omnes tendimus: hic eſt finis, propter quẽ omnia illa credimus, quę ſunt in hoc libro cõmemorata. Quoniam verò totum Deus hominem ſaluandum ſuſcepit, conſtat aũt homo ex anima & corpore, ex eo factum eſt, vt carnis prius, hoc eſt corporum reſurrectionẽ, poſteriore verò loco vitam æternã nos credere profiteamur. *Reſurrectio carnis.* Quæ carnis reſurrectio cùm in Chriſto præceſſerit, licet ſperare corpori, quod præceſsit in capite. Caput Eccleſiæ Chriſtus eſt, Chriſti corpus Eccleſia: caput noſtrum ſurrexit, in cœlum aſcendit: vbi caput, illic & membra. *Carnis nomine quid intelligendum.* Carnis aũt nomine, corpus humanũ, reſurrectionis, reuiuiſcentia intelligitur, de qua nemini Chriſtiano dubitandum eſt: quandoquidẽ, vt à Ioanne Chryſo-

ſtomo

ſtomo ſcriptum eſt, qui docendus eſt eſſe reſurrectionẽ, is profectò *Chryſ.omi.*
non eſt Chriſtianus. Quamobrem inconcuſſa fide tenenda eſt: Cu- *44.in Ioan.*
ius fidei magna eſt vtilitas. Nã & pijs in hoc mundo afflictis præ-
cipuum ſolatium, & impijs terrorem adfert: qui ſine modo in o-
mnia collaberentur vitia, ſi poſt hanc vitam non ſua cuiuſq; factis
merces tribueretur. Præclarè Cyrillus Hieroſolymitanus. Radix *Catheſi.vlt.*
omnis bonę operationis, eſt reſurrectionis ſpes. Nam expectatio re-
tributionis, attrahit mentem hominis ad bene operandum. Paratus
eſt enim omnis operarius ad perferendos labores, cum perſpexerit,
laborũ ſuorũ mercede ſe fraudatũ non iri. Hæc eſt baſis totius fidei *Reſurrectio*
noſtrę, quam ſolidã eſſe oportet: quę ſi vacillet, reliqua penè fruſtra *ex mortuis fi-*
creduntur. Cur aũt vacillet cauſa nõ eſt, quandoquidẽ reſurrectionẽ *dei noſtræ ba-*
hanc vel reuiuiſcentiã quotidie videmus in ſeminibus, quę ſpargi- *ſis.*
mus in terram, à quorũ ſimilitudine probat etiam Paulus carnis re-
ſurrectionem. Sic enim loquitur: Sed dicet aliquis, Quomodo re- *1.Cor.15.*
ſurgent mortui? Quali autem corpore venient? Inſipiens tu, quod
ſeminas non viuificatur, niſi prius moriatur. Et quid ſeminas? Nõ
corpus quod futurũ eſt ſeminas, ſed nudum granum, vt puta triti-
ci, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi corpus ſicut vult, &
vnicuiq; ſeminum proprium corpus. Stultum vocat Paulus eum,
qui miretur ſemel id poſſe præſtare Deum in reſuſcitandis corpori-
bus, quod quotidie natura facit in eliciẽdo ſemine. Tu, inquit, ſemẽ
aridum aut mortuum conijcis in terram, ibi rurſus putrefactum in-
terijſſe videtur, atq; ita demùm exiliens è terra velut renaſcens & re-
uiuiſcens, nec aliter reuiuiſcit granum frumenti, niſi cadens in ter- *Ioan 12.*
ram mortuũ fuerit, ac alia multò ſpecie renaſcitur, quàm in ſcrobe
conditum fuerat. Puſillum, vile, nigrum, ac ſiccũ granulum infodi-
tur humo, id putrefactum in limo, ſuo tempore velut reuiuiſcens in
teneram herbam erumpit, mox culmi, dein ariſtæ. At nihil horum
apparebat in illo granulo, quod terrę tradidiſti. Sua cuiq; ſemini vis
ineſt, ea ſe profert, vbi rurſus emerſerit, vt iam aliud omnino videa-
tur cùm idem conſpicias, ſed renatum in meliorẽ formam. Ex quan-
tulo grano quantã arborem enatam vides? quod ſtirpis robur? quæ
radicis ambages? quàm latè ſparſi rami? quę pompa frondium? quę
florum amœnitas? quæ fœtuum vbertas? Nihil horum erat cùm tu
vile illud ac minutum granũ inſepelires humo, & tamen hæc omnia
audebas ſperare naturæ viribus fretus, & non audes idem à Deo
ſperare fretus illius omnipotentia? Hac ſimilitudine carnis reſurre-
ctionem probat Paulus, quę euidentior eſt, quàm vt de ea dubitari
debeat. Eſt autem duplex reſurrectio: Nam procedent qui bona ege- *Reſurrectio*
runt in reſurrectionem vitæ: qui vero mala fecerunt, in reſurrectio- *duplex.* *Ioan.15.*

Daniel. 12. nem iudicij, id eſt condemnationis. Quod & Daniel teſtatus eſt di-
cens: Tunc reſurgent qui ſunt in terræ puluere, ij quidem in vitam
æternã, ij aũt in opprobrium & confuſionẽ ſempiternam. Vnde
Athanaſius ita ſymbolum ſuum concludit: Ad cuius aduentũ oẽs
homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de
factis proprijs rationem: Et qui bona egerunt, ibunt in vitã æter-
nam, qui verò mala, in ignem æternum. In Apoſtolorum autem
ſymbolo neq; ignis, neq; opprobrij, neq; iudicij ſit vlla mentio,
ſed poſt carnis reſurrectionẽ mox concluditur, & vitã æternam. Etſi
aũt animę impiorum æquè vitam æternam habebunt atq; piorum,
impiorũ tamen immortalitas mors potius æterna, quàm vita æter-
Rom. 8. na in ſcripturis dicitur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati
mors, gratia aũt Dei vita æterna. Neq; vnquã in ſcripturis vita æter
na niſi in bonã partẽ accipitur: in qua quid nõ ſit, quã quid ſit di-
cere faciliùs eſt. Non eſt ibi mors, non eſt ibi luctus, non eſt laſſitu-
do, non eſt infirmitas, non eſt fames, non ſitis, non æſtus, non cor-
ruptio, non indigentia, non triſtitia. Vis noſſe quid ibi ſit? Dicit E-
Eſaiæ 64. ſaias: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcen-
1. Cor. 2. dit. Si in cor hominis nõ aſcendit, cor hominis illuc aſcendat. Mun
detur cor ab omni immunditia, vt poſſit eum videre qui eſt vita æ-
Ioan. 17. terna. Hæc eſt autem vita æterna, dicit dominus, vt cognoſcant te
2. Cor. 3. ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Ea cogni-
tio hic incipit per fidem, ibi conſummabitur cùm reuelata facie glo-
riam domini ſpeculabimur. Quòd vt nobis cõtingat gratia & mi-
ſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti, dicamus omnes, Amen.

DE SPE. Cap. LVIII.

Fidei obiecti. PORRO ad Deum piè colendũ non eſt quòd
quiſquam exiſtimet ſolã fidem ſufficere. Hæc
eſt enim qua credimus. Credimus autem non
modò promiſſionibus, verùmetiam commi-
nationibus Dei. Quoniam verò peccatorum
noſtrorum nobis conſcij ſumus, fieri non po-
teſt, quin ea nobis timorẽ incutiant, qui tum ſalubris eſt, quãdo ſpe
Fidei & ſpei comparatio. miſericordiæ ſuſtẽtatur. Hæc igitur indiuidua fidei comes eſſe debet.
Hæc eſt enim quæ accipit, quod fides credit. Adeò ſunt hæc duo ſibi
Chry. tomo 4 iuxta finẽ. Omil de fide ſpe & charitate. inuicẽ coniuncta, vt altera ſine altera ſtare nõ poſſit. Nam quemad-
modum à Chryſoſtomo præclarè ſcriptũ eſt, fides gloriam inchoat,
ſpes ſuſtinendo cõſummat: Illa fundamentũ ponit, hæc ipſum ho-
minẽ conſtruit. Illa dat principiũ, hæc Chriſtianũ perducit ad ſum-
mum.

mum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad conſummationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur credit, hæc quod ſperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apoſtolus, per ſpeculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quiſquam poterit fidei fructum percipere, niſi qui ſpei gloriam voluerit cõſummare. Vt enim ſine fide non habet firmitatem ſpes, ita ſine ſpe fides non habet mercedem. Hæc eſt quæ filium prodigum ad pœnitentiam erexit: De hac per Prophetam dicit dominus: Quoniam ſperauit in me, liberabo eũ: De hac ſcripſit Paulus: Spe ſalui facti ſumus: Hanc vocat galeam ſalutis: quòd quemadmodum galea præcipuum corporis noſtri membrum tuetur & conſeruat, dum caput circumdat & vndiq; tegit, ita & ſpes cogitationem noſtram non ſinit concidere, ſed capitis inſtar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. Hanc alibi comparat anchoræ, quòd ſicut anchora iacta de naui, non permittit eam circumferri, licet innumeri venti commoueant, ſed iactam fixam reddit & immobilẽ, ita ſpes fixam reddit animam in Deo, quantiſcunq; tentationum procellis ac tempeſtatibus ea iactetur atque agitetur. Hæc eſt quę nos petere facit vt accipiamus. Neq; enim ſatis eſt credere daturum Deum quę promiſit, ſed oratione contendendum eſt, vt accipere queamus. Orandi autem formulam præſcripſit nobis magiſter noſter, dominus noſter Ieſus Chriſtus: cuius explicationem non ita multò pòſt ex Cypriano ſubiungemus. Verùm ita Deus à nobis orãdus eſt, nihil vt hæſitemus, ac plenam in eo ſpem ac fiduciam collocemus. Cùm enim pater noſter ſit, proculdubio non cõmittet vnquàm, aliquid vt neget à ſe petentibus, ijs, quos nimia charitate in filios adoptauit: cùm præſertim Chriſti promiſſum habeamꝰ dicentis: Petite & accipietis. Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Impoſsibile autem eſt mentiri Deum, qui veritas eſt: Deinde cùm ſit omnipotens, nihil eſt quòd dubitemus, quin pręſtare queat quę petiuerimus. Quando itaque certò nobis conſtat, quòd & vult & poteſt ea præſtare nobis omnia, quæ precati fuerimus, accedendum nobis eſt ad thronum gratiæ & miſericordiæ eius, indubitata ſpe certaq; fiducia quæ petiuerimus obtinendi. Quò plures autem acceſſerimus, hoc facilius impetrabimus. Verè eñ ſcripſit Hieronymus, quòd impoſſibile eſt multorum preces non exaudiri. Quamobrem nõ ipſi modò Deum deprecemur, verùm etiam ſicut Iob admonitum legimus, vt conuerteretur ad aliquẽ ſanctorũ; Sicut Paulũ quoq; non ſemel feciſſe videmus, vt ſe fratrũ orationibus peteret adiuuari: ſic & nos adiuuari nos ſãctorũ interceſsionibus poſtulemus: non eorũ tantum qui in hac lachymarum valle nobiſcũ degunt, ſed magis etiam illorum,

[Margin notes: 1. Cor. 3. — Lucæ 15. — Pſalm. 90. — Rom. 8. — 1. Theſſ. 5. — Hebr. 6. — *Orandi ratio.* — Matth. 6. — Ioan. 1. — Matth. 7. — Ioan. 15. — Hebr. 6. — Ioan. 14. — Hebr. 4. — Hiero. in ca. 18. Matth. — Iob 5. — Rom. 15. — Coloſſ. 4. — *Sanctorum interceſsio & inuocatio.*]

rum, qui cum Chriſto felicisſimè viuunt. Nā qui corpus hoc mortis circumferunt, cùm & ipſi non ſint abſq; peccato, vt neceſſe habeant nobiſcum vnà dicere, Dimitte nobis debita noſtra, non poſſunt ipſi de ſe quoque non eſſe ſoliciti. Quare fieri nequit, vt pari ſint erga nos affectione, ſimiliterq; res illis noſtræ curæ ſint atq; ijs, qui cùm ſint abſq; macula iam & ruga, omni cura & ſolicitudine de ſe vacui, ea iam ad quam nos anhelamus cœleſti patria ſunt potiti. Qui cùm fratres noſtri, cùm eiuſdē cuius nos corporis membra ſint, atq; ideò nos non diligere non poſsint, cùm præſertim fides & ſpes ceſſatura ſint in patria, charitas aūt non modò non ceſſatura, verùm etiā tum demùm perfecta ſit futura, facere nulla ratione poterint, vt ſalutis noſtræ cura ne tangantur. Preces autem eorum tanto plus apud Deum ponderis obtinere dubium non eſt, quanto certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimum: quod de ijs certo ſciri vix poteſt, qui nondum ſunt de corpore mortis huius liberati. Quapropter ferendi non ſunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridē eccleſiæ iudicio condemnato, quòd dum viuimus, mutuò pro nobis orare poſſumus: poſteaq̄; verò mortui fuerimus, nullius pro alio exaudienda eſt oratio. Nam ſicut verè ſcriptum eſt ab eo, qui duobus libris errorem hunc illius confutauit, Hieronymo, Si Apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro cæteris, quando pro ſe debent adhuc eſſe ſoliciti: quanto magis poſt coronas, victorias & triumphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me dominum: cur impius habeatur, qui totidē verbis eum nunc appellet in cœlis agentem? Verùm nec eos audiamus, qui mortuorum hanc vocant inuocationem: Quin ipſum

Matth. 22. potius Chriſtum veritatis magiſtrum audiamus dicentem: Deus Abrahā, Deus Iacob, Deus Iſaac, non eſt mortuorum Deus, ſed vi-

Sancti viuūt. uorum. Scilicet eos mortuos rectè dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur, & qui mortui ſunt, vitę reſtituuntur? Noſtra hæc, mors potius quā vita dicenda eſt. Nam quotidie morimur, neq; eſt hora vlla, qua nō fiat aliqua vitę noſtrę diminutio: illorum autē vita ſempiterna cùm ſit, nulli iam eſt morti deinceps obnoxia, nos vt prę illis verè mortui dici poſsim⁹. Iam verò quod dicunt, inuocatione ſanctorum Chriſti gloriam obſcurari, tantum abeſt vt ita ſe res habeat, magis etiam vt illuſtretur, quando non in alium tota fiducia, quàm in Chriſtum transfertur. Niſi fortè ſi quis parum ſibi bene conſcius, atque adeò regis conſpectum reueritus, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eum eſſe gratioſos exiſtimet, is quoniam ipſe non adijt, regis gloriæ detraxiſſe ſit putandus. Certè & pudor hominis, quo cùm ſuam indignitatem

rem agnoſcit, tum regis magnitudinem reueretur, adeò non offendit regem, vt reddat illum ei commendatiorem. Et fit non raro, vt princeps per alios dare malit quod petitur, nimirũ ſi qui ſunt, quibus gratiam authoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nonnunquàm ipſum etiam regem regum & dominum dominantium non eſt incredibile: qui vſqueadeò ſuę gloriæ iacturam nihil metuit, vt diſcipulis ſuis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet. Sic viſum eſt illi gloriam ſuam communicare cum his, quibus dignatus eſt communicare regnum ſuum, quorum non eſt dedignatus fieri miniſter, quos vt naturę ſuę diuinæ conſortes faceret, ideò non exhorruit formam ſerui ſuſcipere, carnem noſtram indutus. Neq; verò non præſtitit, quod credentibus in ſe pollicitus eſt. Contactu fimbriæ Chriſti ſanata eſt mulier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: Sed maius illud, quod vmbra Petri ſanabat ægrotos: quòd ſudarijs & ſemicinctijs, quæ Pauli corpus contigiſſent, à dæmonijs pleriq; liberabantur. Quæ res tantum abeſt vt aliquid Chriſti gloriæ detraxerit, magis etiam vt illuſtrem eam reddiderit. Neq; enim ad alium, quàm ad ipſum Chriſtum om̃is gloria transferebatur, in cuius nomine hæc ab Apoſtolis miracula fiebant. Sed hic obijcitur nobis Dei verbum. Scriptum eſt, aiunt: Gloriam meam alteri non dabo: Soli Deo honor & gloria. Scriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: Quamobrem impiè faciunt, qui contra Dei verbum ita clarũ & manifeſtum, Deo debitum cultum in homines transferunt. Scriptum eſt ô Satana: ſed non hoc eſt Dei verbum, quod tu perſuadere membris tuis conaris. Neque enim ſecum ipſe pugnat Dei ſpiritus, qui per Paulum alibi locutus eſt: Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primùm & Gręco: non em̃ eſt acceptio perſonarum apud Deum. Scriptum eſt & illud, quòd Iacob adorauit ſepties obuiantem ſibi fratem: quòd Iudith Holofernem in conopæo ſedentem: Quòd Nathan, quòd Berſabææ regem Dauid: quòd Nabuchodonoſor Danielem: quòd Abrahã & Ioſue angelos adorauerunt. Audebis ne ſanctos hos Patriarchas & Prophetas idololatriæ reos pronunciare? audebis ne, quòd Paulus ipſe ſibi contraria ſit loquutus, affirmare? Qui cũ dixerit vno loco, Soli Deo honor et gloria, dixit alio, Gloria & honor omni operanti bonũ. Vides igitur non de verbo Dei, non de ſcriptura controuerti inter nos, ſed de eo, quemadmodum quod Dei digito ſcriptũ eſt, intelligi oporteat. Abſit opinio ſcientiæ, quæ inflat: adſit charitas quæ ædificat, non deerit nobis, ſicut aliarum, ſic & harum ſcripturarum ſanus intellectus.

1. Tim. 6.
Ioan. 14.
2. Pet. 1.
Philip. 2.
Matth. 9.
Actor. 5.
Actor. 19.
Honor Dei et Sanctorum.
Eſaiæ 42.
1. Tim. 1.
Deut. 16.
Matth. 4.
Rom. 2.
Geneſ. 33.
Iudith. 10.
3. Reg. 1.
Daniel. 4.
Geneſ. 19.
Ioſue 5.
1. Cor. 8.

tellectus. Quòd ſi verba captioſè ſcrutatus fueris, cùm dicitur: Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies, nunquàm ex illis colliges ſolum Deum eſſe adorandũ, verùm illud potius, ſoli Deo eſſe ſeruiendum. Ex quo conſequens illud erit, hominem homini ſeruire non debere. Nullus ergo ſeruiet alteri, niſi qui velit idololatriæ reus pronunciari. Atqui Paulus adeò non prohibet hominem homini ſeruire, vt etiam de eo, quemadmodũ ſeruire oporteat, prę-

Epheſ. 6. cepta dederit. Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placẽtes, ſed vt ſerui Chriſti. Tam longè Paulus ab eo abfuit, vt ſeruire hominib⁹ prohiberet, vt haud aliter etiam ſeruos dominis carnalibus quàm ipſi Chriſto voluerit obedire. Quæ verba ſi quis inflatus ſenſu carnis ſuæ remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis, quàm idololatriam docuiſſe Paulum colliget? qui non alio loco dominos à ſeruis haberi voluerit, quàm quo Chriſtum ipſum. Verba ſunt clara & aperta: Sed nunquàm id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines tranſlatum vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aſpergi infamia, qua nunc Eccleſiam vniuerſam ab his qui ſegregauerũt ſemetipſos aſperſam videmus? quę vel errare cũ Paulo ſatius ducit, quàm cum iſtis rectè ſentire. Certa enim eſt, quòd neq; Paulus errare, neq; poſſunt iſti rectè ſentire, qui ſe à compage Chriſti corporis auulſerunt, atq; ita ex membris Chriſti facti ſunt mẽbra diaboli, qui men-

Ioan. 8. dax eſt & pater eius. Qui, quemadmodum iam antè docuimus, quò facilius incautis ouib⁹ obrepat, ſeſe diuinę legis ſentẽtijs, velut quibuſdam velleribus obuoluit, ſubinde vociferans, ſcriptum eſt enim. Sed de eo quid ſcriptum ſit, non eſt vlla nobis dubitatio, de eo verò, quemadmodum quod ſcriptum eſt accipi oporteat, controuertitur. Ridẽt iſti qui nihil ſibi non arrogant, nihil eccleſiæ nõ detrahũt, tanquàm à ſcholaſticis Theologis inuentũ, quod de duplici cultu, ſiue adoratione, ſeu ſeruitute, traditum ab illis legimus: cùm tamen id non trecentis his annis, quod iſti volunt, ab illis excogitatum, ſed ante mille propè ducentos annos ab Auguſtino literis mandatum eſſe legamus. Ac niſi diſtinctionem hanc ad lucem ſcripturis afferendam attulerimus, quemadmodum defendi poſſint, quin ipſæ ſibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In ſcholis itaq; Theologorum hæc à priſcis per manus tradita didicimus, neq; fuit ferè quiſquã liberalius educatus, cuius aures his vocibus non perſonuerint, eſſe duplicem cultum, adorationem, ſeruitutem: vnam latriæ, duliæ alteram: illam ſoli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui.

Cultus duplex.

Aug. li. 8 de ciui. Dei. ca. 27. & li. 10. cap. 1. & 3.

Hanc

Hanc ſeruitutem, hunc honorem duliæ Paulus hominibus præſtari voluit, latriæ verò nequaquam. De quo duplici cultu in ſecunda Nicæna ſynodo multa ſcripta ſunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur: Cum crucem viuificam ſalutamus, conuenienter canimus: Crucem tuam adoramus domine: quę ſanè adoratio nihil aliud eſt quàm ſalutatio, ſiue amplexum malis dicere, & eſt vox multæ ſignificationis. Adoratio enim eſt cùm venerationem, deſyderium, & timorem ſignificamus. Ita nos veſtrũ victorioſum & placidiſsimum imperium adoramus. Eſt adoratio quæ tantummodo timorem ſignificat, quemadmodum Iacob adorauit Eſau: eſt quæ gratiam notat, quomodo Abraham pro agro, quem accepit à filijs Heth, in ſepulchrum Saræ vxoris ſuæ, adorauit illos. Rurſus qui ſperant beneficium ſe accepturos à potentioribus, eos adorant, queadmodum Iacob adorauit Pharonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in ſpiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina ſcriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi ſoli cultum exhibebis, quod Græcè eſt latreuſeis, Adorabis, abſolutè ponit, neq; adijcit ſoli, vt ſignificetur vox diuerſę notionis & æquiuoca: cultum autem exhibebis ſiue ſeruies, quod græcè eſt latruſeis ſoli adijcit, quam ob cauſam latriã ſoli Deo tribuimus, ad illumq; referimus. Et in ſecunda actione: Qualis verò eſt iſte adorationis honor? profectò non alius quàm is quo nos peccatores quoq; inuicem proſequimur, ſalutantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Epiſcopi Boſtrorum. Et in ea epiſtola, quam præpoſuit actis ſynodi Taraſius: Soli Deo latriam exhibentes, poſcimus interceſsionem intemeratæ dominæ noſtræ ſanctæ Deiparæ, ſanctorum item angelorum, omniumq; ſanctorum. Extant autem tres libri Ioannis Damaſceni aduerſus eos, qui ſanctis imaginibus & ſanctorum inuocationi detrahunt ſcripti, in quibus adorationis modi diligenter explicantur: & quæcunq; vel contra imaginum, vel contra ſanctorum venerationem obijciuntur, præclarè diluũtur. Verùm vt res omnis vel cæco perſpicua eſſe queat, neq; ſit quiſquam, qui non intelligat, quàm falſò iſti, qui quòd ne milites quidem impij, qui Chriſtum in crucem egerunt, facere auſi ſunt, Chriſti tunicam inconſutilẽ in tot iam particulas conſciderunt, vnam, ſanctam, catholicã, apoſtolicam Eccleſiam idolatriæ vnius omnium grauiſsimi criminis inſimulẽt, propter eum quem ſanctis tribuendum eſſe docet honorem, libet de cultu Deo debito, quatenus is ad homines rectè transferri queat, paucis diſſerere. Triplicem Deo cultũ deberi, mater nos Eccleſia docuit: imitationem, honorem, & inuocationem. Ex ijs præcipuus & Deo gratiſsimus cultus eſt imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille,

In epiſt. Taraſij & vniuerſę ſanctę ſynodi ad Imperatores, quæ eſt in fine 7. actionis.

Ioan. 19.

Cultus Dei triplex.

Seneca qui dixit. Vis Deos propiciari, bonus eſto: Satis illos coluit, quiſ-
Lib. 8. De ci-uitate Dei, cap. 17. quis imitatus eſt. Auguſtinus verò ſummã religionis eſſe dicit, imi-
tari quẽ colis. Hunc adeò requirit à nobis Deus, vt filiũ ſuum vni-
genitũ de cœlo deſcendere, & in terris cũ hominibus verſari volue-
rit, quò in illo homine facto, quemadmodũ nos imitari Deũ opor-
teret, diſceremus. Neq; enim propterea tantũ incarnari Chriſtus vo
luit, vt eſſet vita noſtra, verumetiã vt eſſet via, per quam ad vitã per-
uenire nobis liceret: Non ideò tantũ homo factus eſt, vt (quod ſo-
lũ vrgeri videmus hoc tẽpore) pro peccatis noſtris ſatisfaceret, mor-
temq; noſtrã moriendo deſtrueret, verùmetiã vt ſeipſum viã nobis
& exemplũ viuendi proponeret: vt ſicut ipſe ambulauit, & nos am
bularemus, neq; ſatis eſſe putaremus, ſi crederemus quòd vita no-
ſtra factus eſt, quodq; ſatisfaciendo pro peccatis noſtris, nos à mor
te liberauit: atq; ita omni cura ſoluti, in vtrãq; quod aiunt, aurem
Hebr. 12. dormiẽtes, ocio iã & voluptati vacaremus: verùm vt aſpicientes in
authorẽ fidei & conſummatorẽ Ieſum, eadẽ qua ille via incedere-
Geneſ. 2. mus, ſi veritate cognita vitã conſequi vellemus. Cõdiderat Deus ho
minẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuã: hanc ille cùm propemodum
amiſiſſet vitio ſuo, Deus homo fieri dignatus eſt, vt eã ſic deforma
tã in nobis vt amiſſa videretur, reſtauraret. Quantũ igitur eũ eſſe cul
tũ exiſtimare debemus, propter quẽ Deus de cœlo deſcendere, & in
hac lachrymarũ valle carnẽ noſtrã indutus cum hominibus verſari
Epheſ. 5. dignatus eſt? Ad hunc nos cultũ inuitat Paulus, dicens: Eſtote imi-
tatores Dei, ſicut filij chariſsimi, & ambulate in dilectione, ſicut
1. Pet. 2. Chriſtus dilexit nos. Inuitat Petrus ita ſcribens: Chriſtus paſſus eſt
pro nobis, relinquẽs vobis exemplũ, vt ſequamini veſtigia eius. In-
1. Ioan. 2. uitat Ioannes cùm ait: Qui dicit ſe in Deo manere, debet ſicut ipſe
ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipſe, qui via noſtra, qui ſi-
Ioan. 14. mul & oſtium & oſtiarius noſter fieri dignatus eſt, dominus Ieſus
Chriſtus. Sic enĩ loquitur: Si quis vult poſt me venire, abneget ſe-
Matth. 16. metipſum, & tollat crucẽ ſuã, & ſequatur me. Ac rurſus alio loco:
Ioan. 10. Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Quid igitur?
Sanctorum imitatio. Nũquid nefas eſſe putabimus, pręcipuũ cultũ hũc, propter quẽ Deus
homo fieri, ad quem toties & ipſe per ſe, & per Apoſtolos ſuos nos
inuitare dignatus eſt, ad homines transferre? Hoc ſi nefas eſt, nefariũ
1. Cor. 7. ſcelus cõmiſit Paulus, qui dixit: Volo aũt omnes vos eſſe ſicut me-
1. Cor. 4. Galat. 4. ipſum. Ac rurſus clarius in eadem epiſtola repetitis vicibus: Imita-
tores mei eſtote. Et in alia: Eſtote ſicut ego. Quid ais ô Paule. Chri-
ſtus ideò venit in mundum, vt imaginem & ſimilitudinem Dei,
quam inobedientia ſua primus parens noſter propemodum ami-
ſerat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis reſtauraret,

Chriſtus

Chriſtus dicit: Ego ſum via: ego ſum oſtiũ: qui vult venire poſt me, ſequatur me: non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciſcum: & tu dicis, Eſtote ſicut ego, Volo omnes eſſe ſicut me: Imitatores mei eſtote. Quem temetipſum facis? Nunquid tua in nobis imago reſtaurari debet? nunquid tu es via noſtra, qua nobis incedendum, nunquid tu es oſtium noſtrũ, per quod nobis ad vitam ingrediendum eſt? Quid eſt, ſi hoc non eſt Dei ſibi gloriam vendicare? ſoli Deo debitum cultum in ſe transferre velle? qui præcipuus Deoq; multò gratiſsimus in imitatione cõſiſtit. Hic facile quiuis perſpicit, ſi quis verbo vrgeat (quod hoc tempore fieri pròh dolor, videmus) à nefario ſcelere defendi Paulum non poſſe. Sed non ita ſoli Deo debetur imitatio, vt non rectè hominem etiam imitari liceat. Non itaq; trãſtulit in ſe Dei gloriam Paulus, neq; ſoli Deo debitũ ſibi cultum arrogauit, quin potius, quemadmodũ hãc, ad quam inuitat, imitationem ſui vellet intelligi, declarauit, cum pòſt ea verba, Imitatores mei eſtote: ſtatim ſubiunxit: ſicut & ego Chriſti. Hactenus imitari ſe quemq; voluit, quatenus ipſe Chriſtum imitatus eſt: non quatenus fuit perſequutor, blaſphemus, cõtumelioſus, verùm quatenus miſericordiam Dei conſequutus: non ipſe iam viuebat, ſed in ipſo Chriſtus, quatenus ipſi mundus & ipſe mundo fuit crucifixus: vt imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quàm Chriſtũ in Paulo viuentẽ imitari. Vides igitur quòd rectè cultus hic ſanctis tribuitur, quos cùm imitari iubemur, nihil aliud quàm Chriſtũ in ſanctis imitari iubemur, omnis vt honos ad ſolum illum, qui via noſtra, qui oſtiũ noſtrũ eſt, dominũ Ieſum Chriſtũ, redundare videatur. In illo perfectiſsimum nobis pietatis exemplar editum eſt. Sed quoniã dicere poſsit aliquis: Quid eſt homo, vt poſsit ſequi regem factorem ſuum? Quomodo præſtare poſſum ego puluis & cinis, vt incedam veſtigijs creatoris mei? Vt ne quis exiſtimaret ſibi non eſſe poſsibile, quod propter nos homini facto Deo fuit poſsibile, puri proponuntur homines, vt in illis Chriſtũ viuentẽ & operãtem imitemur, neq; deſperemus ea nos præſtare poſſe, quę eadem qua nos infirmitate præditi viri ſancti quandoq; præſtitiſſe commemorantur. Sic à Baſilio ſcriptum legimus: Reſpicientes igitur in Chriſtum, animi noſtri alacritatem glorioſo imitãdi ſtudio intendamus, vbi verò ſanctos conſyderamus, docemur ſtudium hoc imitandi Chriſti nõ eſſe impoſsibile, vt per illorum conſyderationem alacriores facti, ſyncerum & immaculatum omne mandatũ Domini ad mortem vſq; ſeruemus, atq; ita in vitam æternam ingrediamur, regnũ cœlorum hæreditate poſsideamus, quemadmodum pollicitus eſt qui mẽtiri neſcit dominus ac Deus noſter Ieſus Chriſtus vnigenitus Dei viuẽtis filius.

1. Tim. 1. Galat. 2. Galat. 6.

Eccleſ. 2. Gen 8.

Baſil. Ser. 2. de baptiſmo cap. vltimo.

tis filius. Nihil ergo detrahitur perfectiſsimo exemplari, quòd eſt in Christo Ieſu, ſanctis imitandis, ac augetur potius illius gloria, quàm minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta ſufficiant. Secundum genus in honore conſiſtit ac veneratione. Dicit itaq; Paulus, Soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid ipſe ſibi contradicit? Minimè gentium. Non adeò fuit hebes Paulus, vt ignoraret ſummum illum cultum & gloriam omnem ſoli Deo deberi, atq; ad ſolum illum eſſe referendum: ſed non propterea ſua quoque gloria & honore fraudandos eſſe putabat eos, qui bonum eſſent operati, per quos nomen Dei ſanctificabatur, ſicut contrà per eos, qui perperam agunt, quique nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blaſphematur. Quid autem aliud honoramus & veneramur in ſanctis niſi Dei dona, niſi Chriſtum ipſum viuentem & operantem in illis? Athanaſium laudans, dicit Gregorius Nazanzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo. Dei namq; donum eſt virtus omnis, à quo proficiſcitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Qui honorat Dominum, inquit Epiphanius, honorat etiam ſanctum: qui verò ignominia afficit ſanctum, ignominia afficit etiam ipſum Dominum. Ad eundem modum Baſilius: Honos erga bonos conſeruos (ſanctos intelligit vita iam functos) collatus, beneuolentiæ ſignificationem apud communem Dominum habet. Quod totidem propè verbis & à Ioanne Damaſceno, & in decretis ſynodi ſanctæ ſecundæ Nicænæ repetitum legimus. Neque diſsimiliter Auguſtinus: Oſtendatur, inquit, mihi Romę in honore tanto templum Romuli, in quanto ego ibi oſten do memoriam Petri. In Petro quis honoratur? niſi ille defunctus pro nobis: Sumus enim Chriſtiani non Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto & Stanislao, quòd Apoſtoli, quòd martyres, quòd imitatores Chriſti fuerunt, non plus illis honoris debetur, quàm vel Ariſtidi iuſto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitæ ſanctimoniam ab his, qui Gręcorum hiſtorias conſcripſerunt, plurimum eſſe legimus commendatam. Chriſtus igitur in ſanctis honoratur, ac tantum abeſt, vt honorandis illis obſcuretur Chriſti gloria, nihil vt magis ad eam illuſtrãdam pertinere videatur, quàm ea quæ ſanctis pręſtatur veneratio. Sed hac de re, dicunt iſti qui ſegregauerunt ſemetipſos, non eſt nobis vobiſcum controuerſia, de inuocatione contendimus, quam ſoli Deo deberi cenſemus: atque ea qua fungimur vſurpata nobis authoritate, ſi quis inuocet mortuum, eum idololatriæ reum pronunciamus. Atqui quę imitationis, quæ venerationis, eadem eſt & inuocationis ratio. Si nullum eſt crimen

Sanctorũ veneratio.

Ezech. 36. & Rom. 1.

Naz. in ora. in Athana.

Iacob. 1. Epipha. Hæreſi 26.

Baſi. in 40. martyres.

Damaſ. li 4. Actione. 4 Aug. in Pſalm. 44.

Sanctorum inuocatio.

men in imitandis ſanctis,cùm ſe Chriſtus,non Petrum, non Paulum ſequi iuſſerit,ſe,non ſanctorum aliquem,vitam & oſtium eſſe docuerit: ſi nullum eſt crimen in glorificandis illis,cum diſertis verbis Deus dixerit, Gloriam meam alteri non dabo: quid eſſe criminis poterit in illis inuocandis? non tanquam largitoribus,hoc enim ſolius Dei proprium eſt,ſed tanquam deprecatoribus. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem non crediderunt? In ſanctos autem non credimus. Quid ſi in illos quoque rectè credi docet Paulus. Verba ſunt illius ad Philemonem: Fidem quam habes in domino Ieſu & in omnes ſanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt rectè in ſymbolo dici poſſe: Credo in ſanctam catholicam Eccleſiam. Quo genere loquendi vſus eſt Hieronymus quoque dicens: Cùm ſolenne ſit in lauacro, poſt Trinitatis confeſsionem interrogare, credis in ſanctam Eccleſiam? In quam eccleſiam credidiſſe eum dicis? In Arianorum? Sed non habent. In noſtram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere quam neſciuit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens,adfert illud,quod eſt in Exodo ſcriptum,Credidit populus Deo & Moyſi ſeruo eius. Vna,inquit, atque eadem credulitas in Moyſen refertur & in Deum: vt populus qui credebat in dominum,æquè credidiſſe dicatur in ſeruum. Hoc autem non ſolùm in Moyſe ſed in omnibus eius ſanctis eſt,vt quicunque credidit Deo,aliter eius fidem recipere nequeat, niſi credat & in ſanctos eius. Non eſt enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in miniſtros eius odio & infidelitate tenuatur. Sed & Chryſoſtomus eundem Exodi locum adferens, negat imminui Dei dignitatem, quòd ei coniunctus eſt Moyſes: coniunctus eſt enim,inquit,non vt honore par Deo,ſed vt miniſter Dei. Origenes quoq;,recitante Pamphilo in apologia eius. Eſt,inquit,fides noſtra, primò quidem omnium in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: conſequenter verò etiam in omnes ſanctos Patriarchas, vel Apoſtolos Chriſti. Si ergo rectè credimus in ſanctos, rectè etiam inuocamus ſanctos. Quemadmodum autem aliter in ſanctos credimus quàm Deum,ſic aliter etiam eos inuocamus quàm Deum. Deum inuocantes dicimus,concede quæſumus,da quæſumus,præſta quęſumus,largire quęſumus,tribue quęſumus: Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus,quàm,ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione noſtra in cœlis cùm Chriſto triumphantibus, quàm cuiuis è fratribus in terris nobiſcum adhuc militantibus. Quæ malum igitur intemperiæ agunt iſtos,qui ſoli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas eſt,ora pro nobis ſancte Dei genite? Eſt qui-

Margin notes: Eſa. 42. — Rom. 10. — *Credere in ſanctos.* — Hier. Aduerſus luciferianos. — Hier. in epi. ad Philemonem. — Exod. 14. — Chryſoſto. Tomo 3. in ſer de fide, & lege naturæ.

1.Ioan.2. dem ita, quòd aduocatus noſter Chriſtus etiam nunc ad dextram ſedens patris interpellat pro nobis: verùm hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Chriſtum inuocauit vnquam, ne cum Ario creaturam eſſe Chriſtum ſentire, aut aliquid eius poteſtati detrahere videretur, quaſi non æquè largitor ipſe ſit vt pater, aut ſpiritus ſanctus. Et enim quatenus eſt homo, Pontifex eſt noſter pro nobis interpellans: quatenus autem æqualis eſt patri, non tam preces fundit, quàm precantes exaudit: Cum enim ſit vnus ex diuerſa ſubſtantia, ipſe eſt, inquit Claudianus, qui quodam modo petit, ipſe eſt qui ſe quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifeſtum faceret mater Eccleſia, nullum ſe diuinum honorem in ſanctos transferre, in illa ſolenni ſupplicatione, quam Litaniam vocant, quid creatori, quidq; creaturæ tribuendum ſit, diſertè docet, dum aliter Deum vnum in ſubſtantia, trinum in perſonis, qui creator eſt omnium, aliter ſanctos, qui Dei creaturæ ſunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur: Pater de cœlis Deus, miſerere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miſerere nobis. Spiritus ſancte Deus, miſerere nobis. Ad ſanctos vbi ventum eſt, non miſericordiam, ſed interceſsionem tantum ab illis poſtulat, ſicut ab alijs in hoc ſeculo nobiſcum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre, ora pro nobis. Sic in concilio Toletano octauo, quod ſecundam Nicænam ſynodũ præceſsit, vbi forma præſcribitur orandi: Solo Deo, aiunt, creatore ſuo adorato, inuocet ſanctos, vt pro ſe intercedere apud maieſtatem diuinam dignentur. Vides iam quiſquis es, qui cum Saulo Chriſtum in membris ſuis perſequi, quàm eorũ quæ pro nobis ſolicita ſunt ad Chriſtum interceſsione cum Paulo vti mauis, quod nullus diuinitati proprius honos in litania ſanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorum ſedes translatis, quam ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente. Sed in hoc, ais, Chriſti gloriæ derogatur, quòd alius à Chriſto mediator quæritur, dum à ſanctis interceſsio poſtulatur. Derogabat igitur Chriſti gloriæ Paulus, quem toties ad ſanctorum interceſsionem confugiſſe legimus. Alios ſcilicet præter Chriſtum mediatores agnoſcebat? Quid magis abſurdum dici poteſt? Sciebat verò Paulus, quòd ab eo docta confitetur Eccleſia, vnum eſſe mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum: ſed tantum abfuit, vt propterea ſanctorum inuocationem eſſe putauerit excludendam, vt in eo ipſo capite, vbi mediatoris vnius facit mentionem, pro regibus & pro omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt obſecrationes fieri voluerit. Quid eſt autem obſecrare pro aliquo, niſi mediatorem inter eum eſſe,

Clau. de ſta. animæ, lib. 1 cap. 3.

Cap. 7.

Mediatores etiam ſancti. Rom. 15. 2. Cor. 1. Coloſ. 4. 2. Theſſ. 3.

quem

quem petis, & eum pro quo petis? Qualem ſe fuiſſe Moyſes teſtatur inter Deum & populum Iſraël, cum dicit: Ego medius & ſequeſter fui. Talem vt mediatorem non eſſe niſi ſolum Chriſtum diceret, nunq̄; ne cogitare quidem in mentem venit Paulo. Sed audiamus Cyrillum ea de re loquentem: Mediator, inquit, Dei & hominũ, Ieſus Chriſtus eſt, non ſolùm quia reconciliauit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & ſubſtantialiter & Deus & homo in vna ſubſtantia eſt. Hoc enim modo naturam noſtram ſibi Deus reconciliauit: Nam aliter quomodo vnum mediatorem Chriſtum Paulus dixiſſet: multi enim ſanctorum mediationis miniſterio vſi ſunt, & ipſe Paulus clamat: Rogamus pro Chriſto reconciliamini Deo. Moſes quoq; mediator fuit, miniſtrauit enim filijs Iſraël legem datam à Deo. Mediator etiam fuit beatus Hieremias, pręcipuè quando clamabat ad Deum: Recordare mei ſtantis coram te, ad loquendum pro ipſis bona. Quid multa? ſinguli Prophetarum mediatores fuerunt, Apoſtolorum quoq; ſinguli. Quomodo igitur vnicus mediator Dei & hominum Chriſtus? niſi noua inauditaq; in alijs mediatio ſua ſit. Sed modum quoque perſtringere non alienum eſt. Quòd igitur duo quædam ſicut medium coniungit, ab vtroq; neceſſario tangitur, & hoc modo diuerſa per medium coniunguntur. Eſt autem Chriſtus mediator Dei & hominum, quia in eo vno Deus et homo coniungitur. Verùm et ipſe Paulus qualem vnum & ſolum mediatorem Chriſtum intelligi vellet, mox explicauit poſt ea verba: Vnus eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus: mox illa ſubijciens: qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. Vides nullam hic interceſsionis, verùm ſolius redemptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator, qui precioſo ſanguine ſuo nos redemerit, non eſt niſi ſolus Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Sic enim docti ſumus à Leone pontifice, quòd quamuis in conſpectu Domini multorum ſanctorum precioſa ſit mors, nullius tamen inſontis occiſio propitiatio fuit mundi. Acceperunt iuſti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata ſunt patientiæ, non dona iuſtitiæ: Singulares quippe in ſingulis mortes fuerunt, nec alterius quiſquam debitum ſuo funere ſoluit: cùm inter filios hominum ſolus dominus noſter Ieſus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes etiam ſunt ſuſcitati: de quibus ipſe dicebat: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad meipſum. Sic & ante Leonem à Cyrillo ſumus inſtituti, quod vnum mori oportuit, ſufficientem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum et viuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum

Deutr. 5.

Cyril. lib. 12

Leo ſer. 12. de paſsione domini. Epi ph. 83. et 34

Cyril. lib. 11 in Ioã. ca. 34

verum eſſe putaret, Apoſtolorum mortem ad deſtructionem interitus aliquid contuliſſe: Cum liberatis enim ab interitu etiam Apoſtoli iure connumerantur: vnius enim nobiſcum illos naturę fuiſſe conſtat, in quos imperium mors ſuum exercuit. Sic æqualis eius Auguſtinus: Solus Chriſtus pro nobis ſuſcepit ſine malis meritis pœnam, vt nos per illum ſine bonis meritis conſequeremur gratiam. Et rurſus: Etſi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remiſsionem nullius martyris ſanguis funditur, quod fecit ille pro nobis. Sic & qui præceſsit hos Hilarius: Domino, inquit, ſeculi motus tempeſtatesq; calcanti, non eſſe quiſquam paſsionis particeps poterat: Solus enim paſſurus pro omnibus, omnium peccata ſoluebat, nec ſocium admittit quicquid vniuerſitati præſtatur ab vno, ita cùm eſſet ipſe redemptio vniuerſorum, erat etiam Petrus antè redimendus ad redemptionis iſtius fidem, cùm in Chriſti martyrem reſeruatur. Sic poſt hos quoque aliquot ſeculis docuit Petrus Lombardus: quem authorem quadringentis his annis ſecuti ſunt, quotquot ſacræ Theologiæ profeſſores dici & eſſe voluerunt. Chriſti paſsio cauſa eſt noſtræ ſalutis, quod non eſt paſsio alicuius ſancti: Nullius enim paſsione redempti ſumus niſi Chriſti. Profuerunt quidem non modò ijs, qui paſsi ſunt, verumetiam alijs fidelibus ipſorum paſsiones, veruntamen noſtra redemptio non ſunt, hoc enim paſsio illius ſola potuit, qui Deus eſt & homo. Ambroſius li. 7. in Lucam. Nullius ſanguis profuit, ſicut ſanguis Chriſti, neq; enim redimere potuit ſanguis prophetarum. Neq; redemit nos Petrus aut Paulus. Chriſti ſolius paſsione redēpti ſumus, ſolus ille nos redimere morte ſua potuit, qui & Deus eſt & homo: quod qui purus homo fuiſſet, præſtare nunq̄; valuiſſet. Vtcunq;: ſanctorum quoq; paſsiones nobis, verùm iam redemptis proſunt. Quamobrem qui redemerit nos, mediatorem eum, nunquam agnouit aliū vna, ſancta, catholica, apoſtolica Eccleſia, quàm vnum & ſolum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in cruce pro nobis mortuum: à quo docta, vt in ipſius nomine patrem peteret, ſimul à Paulo admonita, vt per Chriſtum hoſtiam laudis offerret Deo, omnes orationes ſuas, quas collectas vocant, ad patrem ferè dirigens, concludit, non per Petrum, neq; per Paulum, neq; per alium quempiam ſanctorum, ſed per dominum noſtrū Ieſum Chriſtū: per ſolius illius paſsionis & mortis meritum, qua nos redemit, quę petit, omnia cōcedi ſibi poſtulat. Vides ergo Satana, quòd non ignorat mediatorē Chriſtum Eccleſia, quemadmodū tu rudi plebeculæ heu nimium credulæ perſuadere conatus es: quodq; iuxta ſanam Pauli doctrinam non alium redemptorem agnoſcit & confitetur,

Ad Bonifaciū li. 4. ca. 4
Tract. 84. in Ioan.
Cap. 14. in Matth.
Lib. 1. Sent. diſt. vltim.
Ioan. 15.
Hebr. 13.

tetur, quàm dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, etiamſi cum eodem Paulo ſanctorum ſibi putat interceſsionibus vtendũ. Sed Paulus, inquit, ad viuorum non mortuorum interceſsiones confugit. Atqui Deo viuunt illi, cuius conſpectu fruuntur, præ quibus nos rectè mortui eſſe cenſeri poſſumus. Tum autem, vbi Paulus, vbi ſcriptura aliqua, ſanctos cœlo iam potitos inuocare, & eorum interceſsione vti prohibet? Sed nuſquam id faciendum eſſe præcipit, neque vllum eius rei in ſcripturis extat exemplum. Non præceperit: Verùm ille tamen ſcripturæ locus, quo benedicens Iacob filijs Ioſeph, ait: Inuocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Iſaac: quid aliud quàm ſanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam ſunt, inuocationem confirmare videtur? A qua non abhorret etiam illud, quod à Moſe dictum eſt: Quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper malicia populi tui. Recordare Abraham, Iſaac, & Iacob, ſeruorum tuorum, quibus iuraſti per temetipſum dicens, &c. Quodq; dixit Daniel: Ne auferas à nobis miſericordiam tuam Domine Deus noſter, propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iacob ſanctum tuum. Chryſoſtomus diuinæ humanitatis exemplum adducens, Quando, inquit, inter viuos homines quibus loquendi fiducia ſit, quiq; peccatores reſtituere poſsit, nullos prorſus inuenerit, tunc verò ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto, Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipſe gratia tutor vrbem, Dauid etiam filij mei cauſa, qui ab hac iampridem vita diſceſsit. Aſpice, ſanctorum quanta ſit virtus: Neque enim ſua verba tantum aut corpora, ſed ipſa etiam corporum tegmina ſemper omni poſſeſsione ſunt auguſtiora. Heliæ ſiquidem leonina pellis Iordanem diſcindere fecit: Trium puerorum calcei per ignes ambulauerunt. Heliſæi lignum potuit vndarum mutare naturam, quas quidem ſuperficie ſua quaſi tergo ferrum ſuſtinere coegit: Moſis virga mare rubrum dehiſcere iuſsit, petram diſrumpere valuit: Pauli veſtes morbos fuderunt: Petri vmbræ mortem fugarunt: ſanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Non deſunt itaque ſcripturæ teſtimonia, quibus & intercedere pro nobis ſanctos, & ad eos rectè nos confugere doceri poſsit. Verùm fac ita eſſe, quòd nuſquam id ſcriptum ſit. At ſi nihil quod ſcriptum eſt, recipiendum putaueris, ne Symbolum quidem recipi debebit, quod in ſcripturis nuſquam continetur. Enumerauimus autem iam antea pleraque de voce homouſios: de diuinitate ſancti Spiritus: de perpetua Mariæ virginitate: de baptiſmo paruulorum: deque alijs nonnullis, quæ Arius, Macedonius, Eluidius,

Sancti mortui inuocādi.

Geneſ. 48.

Exod. 32.

Daniel 3.

Chryſ. omi. 5. in omi. de virtutibus et vitijs.

4. Reg. 20.

4. Reg. 2.
Daniel 3.

4 Reg. 7.
Exod 24.
Exod. 17.
Actor. 19.
Actor. 5.

1. Theſſ. 3.

uidius, Donatus, reijcienda eſſe putauerunt, quod è ſcripturis probari non poſſent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus iſtud collectionis, Non eſt ſcriptum, igitur amplectendum non eſt, cum ipſis illis authoribus hæreticis, quorum ſemper propriũ fuiſſe videtur, explodemus, & quod Paulus admonet, non ſcriptas etiam traditiones vetuſtate conſecratas, ac totius Eccleſiæ perpetuo conſenſu cõprobatas, mordicus retinebimus. Non eſt quiſquam ferè ſanctorum Patrum, qui à Chriſto in cœlum translato ad hæc vſq; noſtra tempora vixerunt, cuius calculo ſanctorum cum Chriſto triumphantium interceſsio non fuerit approbata. Neque fuit illis inuſitata hæc interpellandi formula, qua nos in litanijs vtimur. Origenem longè vetuſtiſsimum ita legimus orantem: O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conſpectu regis Domini, ora pro nobis miſeris. Et alio loco: Incipiam me genibus proſternere & inuocare omnes ſanctos, vt mihi, non audenti petere Deum propter nimietatem peccati, ſuccurrant. O ſancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis miſericordijs eius pro me miſero. Beatus Ephrem Ediſſenæ Eccleſiæ diaconus, ante mille trecentos annos in ſermone de laudibus ſanctorum martyrum: Precamur, inquit, beatiſsimi martyres, qui pro Domino tormenta ſubijſtis, atq; ideò familiarius Domino coniuncti eſtis, vt pro nobis miſeris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Treno, Mariam alloquens: Eſto, inquit, noſtra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: Tu nanq; es ſpes apud Deum Chriſtianorum. Gregorius quoq; Nazanzenus, quem Theologum Græci vocant: Tu autem, inquit, Baſili ſacrum ac diuinum caput, ex alto nos reſpice, & carnis ſtimulum, inſtructionem noſtram à Deo nobis datam, aut tuis ſiſte precibus, aut fortiter nos ferre perſuade. Et eius diſcipulus Hieronymus: Vale, inquit, ô Paula, & tui cultoris vltimam ſenectutem orationibus iuua: Fides & opera tua Chriſto te ſociant, præſens facilius quod poſtulas impetrabis. Ac ſynchronus huius Auguſtinus: Orate Dominũ, orate pijſsimi, orate omnia agmina ſanctorum. Et qui ſequutus Auguſtinũ, eodem vixit ſeculo, Victor. Deprecamini Patriarchæ, de quorum ſtirpe nata eſt, quæ nunc laborat in terris Eccleſia: orate ſancti Prophetæ cognoſcentes afflictam, quam antea vaticinante præconio ceciniſtis. Eſtote Apoſtoli ſuffragatores eius, quàm vt congregaretis, vniuerſum orbem, aſcendente in vobis Domino, velut equi velociſsimi curſitaſtis, præcipuè tu Petre beate, tu ſancte Paule gentium magiſter, vniuerſiq; ingemiſcite ſancti ſimul pro nobis Apoſtoli:

Orig. li. 2. in beatum Iob.

In lamenta.

Naza. in monodia Baſilij

Hiero. in Epitaphio Paulæ.

Aug. In meditat. ca. 23.

Vict li. 3. de perſequutione Vãdalica.

ſtoli: Sed ſcimus quia indignũ eſt vobis pro nobis orare, quia iſta quæ venerũt nobis, nõ ad probationẽ quomodo ſanctis, ſed malis meritis ſupplicia debebantur. Sed & pro malis orate iã filijs, quia & Chriſtus orauit pro inimicis Iudæis: proſtrati rogamus, vt nõ ſpernatis veſtros miſeros peccatores, per eũ, qui vos ad Apoſtolicũ culmẽ prouexit humiles piſcatores. Et ęqualis eius Antoniꝰ Epiſcopus Conſtantiẽſis ad Arcadiũ ſcribẽs: Qualis eris, inquit, cùm Petum et Paulũ, quos rogare ſolebas vt patronos, habebis amicos? Et qui pręceſsit hos Prudẽtius, ad Laurentiũ verba faciẽs. O Chriſti decus, inquit, Audi poëtã ruſticũ, cordis fatentẽ crimina, & facta prodentem ſua: Indignus agnoſco & ſcio, quẽ Chriſtus ipſe exaudiat: Sed per patronos martyres, poteſt medelã conſequi. Porrò Baſilius adeò non reprehendendã putat ſanctorũ inuocationẽ, vt ſcribens de quadraginta martyribus dicat: Qui aliqua premitur anguſtia, ad hos confugiat: qui rurſus lætatur, hos oret: Ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lętis. Quos etiã ipſe poſtea inuocat. Quẽ imitatꝰ Gaudẽtius, de ijſdẽ & de alijs nõnullis ſcribẽs: Supplices, inquit, ad eorum veſtigia concurramus, vt ipſis intercedentibus vniuerſa quæ poſcimus, adipiſci mereamur. Sed & Ioãnes Chryſoſtomus in laudibus ponit imperatoris, quòd is purpura indutus, accedit martyrũ ſepulchra cõplexurꝰ, & faſtu depoſito ſtat ſanctis ſupplicaturus, vt pro ſe apud Deũ intercedant: & ſcenarũ fabrum, & piſcatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Quid ergo, dicemus idololatras fuiſſe Origenem, Baſilium, Gregorium Nazanzenum, Ioannem Chryſoſtomum, Hieronymum, Auguſtinum, beatum Ephrem, Prudentium, qui ad ſanctorum interceſſionem & confugerunt ipſi, & alijs vt confugerent authores fuerunt? Nos verò multò rectius eos idololatras eſſe cenſebimus, qui commẽta opinionum ſuarũ ſic adorant, & quod ſemel in animum induxerunt, id mordicus adeò tuentur, vt eccleſiæ totius cõſenſum, quæ columna eſt & firmamentum veritatis, pro nihilo ducant, & ei ſui cordis viſiones anteponant: Cui cùm reſiſtunt, non hominibus reſiſtũt, ſed ipſi ſpiritui ſancto, qui cùm ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in ſanctis ſuis coli, ſequuntur deos alienos: Sic enim in veteri Teſtamẽto nouas & peregrinas atq; alienas ab Eccleſia doctrinas legimus appellari, quòd non ſecus ab hęreticis ipſorũ commenta quàm ab ethnicis dij ſui obſeruentur. Tanta fuit priſcis illis ſeculis ſanctorum, & eorum reliquiarum veneratio, vt ad martyrum ſepulchra non niſi cum tremore quodam & horrore homines accederent. Quemadmodũ cùm alijs in locis, tùm vbi vitam beati Babilę perſequitur,

Inſerm. quẽ habuit in dedicatiõe Baſilicæ concilij ſanctorũ.
Chryſ. omi. 66. ad populũ Antioch.

Hier. 3.
Oſeæ 3.
Reliquiæ ſanctorum venerandæ.
Chry. tomo 3. in demonſtr. aduerſus gent. quòd Chriſtus ſit Deus.

ſequitur, à Chryſoſtomo memoriȩ proditũ legimus. Cuius etiã alio quodam loco verba ſunt hȩc, loquitur aũt de ſanctis: Qui ducebantur & circũducebantur: qui contempti erant & vincti: qui innumera patiebantur dũ viuebant, vbi defuncti ſunt, regibus ipſis erant magis venerabiles. Etiam Romȩ, quæ vrbium eſt regaliſsima, relictis omnibus, ad ſepulchra piſcatoris & pellionis currũt & reges, & prȩſides, & milites. Et in Cõſtantinopoli reges noſtri magnã gratiam putant, nõ ſi propè Apoſtolos, ſed ſi vel extra eorũ veſtibula corpora ſua ſepeliãtur, fiantq; piſcatorum oſtiarij reges: neq; hinc in morte confunduntur, ſed honeſtantur, & ipſi & eorũ nepotes. De Theodoſio narrat Ruffinus, quòd is contra Eugeniũ prȩliũ initurus, circũibat cum ſacerdotibus & populo omnia orationũ loca, ante martyrũ & Apoſtolorũ thecas iacebat, cilicio proſtratus, & auxilia ſibi fida ſanctorũ interceſsione poſcebat. De reliquijs Geruaſij, Protaſij, ac Stephani martyrũ, quantus ad ea fuerit hominũ concurſus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, ſcribit Auguſtinus. Quo etiã in loco moris fuiſſe ſcribit, vt recitaretur in templo, quid quiſq; beneficij accepiſſet. Suo quoq; tempore factum eſſe refert Theodoritus, vt votorum rei dona perſoluerent: atq; alij oculorũ, alij pedum, alij manuum ſimulachra ſuſpenderent, ex auro argentoue confecta. Deniq; ſub ipſa propemodũ Apoſtolorũ tempora tantus fuit honor ſanctorum martyrum reliquijs habitus, vt beati Polycarpi corpus Chriſtianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctum illum pro Deo colerent, quemadmodũ ab Euſebio memoriæ proditũ legimus. Itaq; non eſt nouũ hoc, quod infelici æuo hoc noſtro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Chriſtũ in ſanctis adorant, & eorũ precibus adiuuari petunt, idolatriæ inſimulentur. Iam indè à multis ſeculis factitatũ id eſſe narrat Auguſtinus, cùm à Fauſto Manichȩo, tùm à Maximo Madaurenſi, tùm ab alijs nõnullis, qui idolatriæ Chriſtianos affines eſſe dixerint, propter ſingularem cultũ, quo ſanctos martyres proſequi videbantur. Quorum errorem refellens Auguſtinus: quamuis reuerenter colerentur ſancti, negat illis tamen vllũ honorem diuinũ tribui. Sic enim loquitur contra Fauſtum ſcribens: Populus Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atq; orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum (quamuis in memorias martyrum) conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum in locis ſanctorum corporũ aſsiſtens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipſorum locorum

Ruff. lib. 2. cap. 32. eccl. hiſt.

Aug. lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 28.

Theod. lib. 8 de curatio Græ. affect.

Euſe. lib. 4. ca. 15. eccl. hiſt.

Aug. cõ. Fauſtum, lib. 21. cap. 21. Lib. 8. de ciuitate Dei, cap. vltimo. Lib. 10. ca. 1 Epiſt. 43 inter epiſtolas Auguſtini. Li. 20. ca. 21

rum

rum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari poſſumus, & in illũ quo adiuuante poſſumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita colũtur ſancti Dei homines. Sed illos tantò deuotius, quantò ſecurius poſt incerta om̃ia ſuperata: quantò etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in iſta adhuc pugnantes. At illo cultu qui grę cè latria dicitur, latinè vno verbo dici non poteſt, cùm ſit propriè quædam diuinitati debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus niſi vnum Deum. Cùm autẽ ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorum qui hoc etiã idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, vel offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquàm ſanctæ animæ, vel cuiquam angelo. Nunquid non perſpicuè ſatis declarauit Auguſtinus hoc loco, qui cultus, quæúe ſeruitus propriè diuinitati debeatur, quæ contra mortalibus quoq; tribui rectè poſsit. Imitatio, honor, inuocatio, debentur quidem Deo, verùm non ita propriè, vt non etiam ad homines rectè transferri poſſint: Cæterùm offerre ſacrificium ita eſt propriè diuinitati debita ſeruitus, vt qui homini eam tribuerit, idololatriæ crimen effugere non poſsit. Sicut etiam ex quarta & ſexta actione ſecundæ Nicænæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus, hæc ſeruitus non tribuitur in Eccleſia niſi ſoli Deo. Imitari verò ſanctos, honorare ſanctos, dicere ſancte Petre ora pro nobis, & licuit in eccleſia Dei ſemper, & licebit: Neq; alij ſunt, qui cultum hunc deberi ſanctis negant, quàm qui ſacrificium propriè diuinitati debitam ſeruitutem ex Eccleſia ſublatum prorſus eſſe cupiunt. Sic ſuũ prius miniſtris vel amicis, aut filijs potius Dei honorem auferre conantur, quo faciliùs poſteà, qui ſoli Deo cultus debetur, ſacroſancti corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium abrogare queant, vt omni ſacrificio atque ſacerdotio ſpoliatos nos abſq; Deo eſſe faciant. Et hoc eſt quod paulatim Satanas molitur, Primũ vt amicos filioſq; Dei, et membra Chriſti corporis, deinde vt Deum ipſum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorum eius memoriam ſempiterna quadã obliuione obruat. Verùm hoc, aiunt, eſt diuinum honorem in homines transferre: quod ſolius Dei proprium eſſe videtur, qui dixit: Ego dominus ſcrutans corda, & probãs renes, id hominibus tribuere, quaſi poſsint aut audire ſancti petitiones noſtras, aut motũ cordis eius qui precatur, iudicare. Cæterùm ſi quis nefas eſſe putat hoc homini tribuere, ſcripturã arguat, quę tribuit Eliſæo, quod is abſens cognouerit, quę Gieſi diſcipulus eius fecerat, cùm à Nahaman Syro munera accepiſſet: quòd omnia verba quæcunq; locutus eſſet in conclaui ſuo Syriæ rex, co-

Sancti quomodo cognoſcãt preces viuentium.
Hier. 17.
4. Reg. 6.
4. Reg. 5.

gnita habuerit: nec illud ignorauerit, miſſum eſſe ab rege Iſraël, qui
Actor. 5. caput ſuum præcideret. Tribuit eadē & Petro, quòd ſciuerit is Ana-
Diuini qui dicti. niam & Saphirā fraudaſſe de precio agri. Quòd ſi diuini latinè vo-
cantur, qui vel præterita vel futura cognoſcũt, cur hoc diuinitatis ge
nus non rectè tribuatur ſanctorum ſpiritibus, quando corpus etiam
Eccle. 48. Eliſæi mortuum, oſſa Ioſeph quæ viſitata fuerant, poſt mortē pro-
Eccle 49. phetaſſe legimus? Quid autem aliud eſt prophetia, quàm quod à
Prophetia quid. Caſsiodoro ſcriptum eſt, inſpiratio ſiue reuelatio diuina? Eſt ne aũt
veriſimile, quòd pleraq; reuelata ſunt Eliſæi cadaueri, reuelata ſunt
oſsibus Ioſeph, reuelata ſunt Eliſæo, reuelata ſunt Petro, reuelata
ſunt alijs quoque ſanctis in terris adhuc agentibus, & non reuela-
bitur eorundem, aut aliorum etiam ſanctorum ſpiritibus, in bea-
torum ſedes receptis, quid à ſe petant, quæ degunt adhuc in hac vita
membra corporis eiuſdem, de quorum ſalute cumprimis illos con-
Lucæ 16. ſtat eſſe ſolicitos? Sepultus in inferno diues, quid ſui fratres agerent,
quos in hoc ſeculo reliquerat, nō ignorabat: & ignorabunt ſpiritus
cœleſtes, quid agant, quid à ſe precentur fratres, corruptibile corpus
Dæmon vnde dictus. hoc adhuc circumferentes? eruntq; meliore conditione dæmones,
quos non omnino latere cordis noſtri cogitationes, & ſingulari
Aug. li. 9. de ciuit dei. ca. 20. & 22. quadam rerum ſcientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt). Au-
guſtinus, & apud Caſsianũ Serenus memoriæ prodiderunt, quàm
Caſſ. Colla 7. cap. 1. animæ beatorum ſuauiſsimo Dei conſpectu fruẽtium? Ipſam ani-
marum vim ſubtilitate ſua pleraq; præuidere, maximè cùm à ſenſib⁹
Greg. li. 4. dialogo. cap. 25. corporis abſtrahuntur, Gregorius & ante eum Auguſtinus teſtan-
tur: Quātò plura præuiſuros certum eſt, cùm eum videbunt, qui vi
Aug. de gen. ad lit. lib. 12. cap. 26. det omnia, in quo videbunt om̄ia, quæcunq; Deo viſum fuerit eis
reuelare? Quòd ſi verum eſt, quod dixit veritas, quę mentiri neſcit,
Matth. 22. quòd in reſurrectione erimus ſicut angeli in cœlo: angelos autem
Zachariæ & Tobiæ 1. & Apo. 5. non modò ſcire q[illegible] precentur in hoc ſeculo degentes, verumetiam
Deo preces eorum offerre manifeſtè ſcriptura docet, quid eſt quòd
iam dubitet quiſquam, quin animæ piorum deſyderatiſsimo Dei
conſpectu fruentes, non ignorent quid à ſe petant fratres in terris a-
Dion. ca. 4. cœleſt. Hier. gētes, ſiue reuelantib⁹ angelis, quod Dionyſio viſum eſt: ſiue quod
Hier. cont. vigilan. Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiendi, cùm ſimiles an-
gelis facti ſint: ſiue quia videntes videntem omnia, in eo & per eum
Greg. li. 4. dialo. ca. 32. vident omnia. Quid enim eſt, inquit Gregorius, quod ibi ſancto-
& li. 12. moral. cap. 13. rum animæ neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt? Quis ibi aliquid
Dion. ca. 11 cœleſt. Hier. neſciat, ait ante Gregorium Dionyſius, vbi omnes fontem ſcien-
tiæ Deum vident? Certè qui intus omnipotētis Dei claritatem vi-
dent, nullo modo credendũ eſt, quia foris aliquid ſit quod ignorẽt.

Verùm

Verùm vt qui ſemel à via recta deflexerunt, eos in alium atque alium errorem incurrere videre licet, ſic in ijs qui à verò ſemel aberrauerunt, error alius alium trudit. Neq; enim deſunt, qui cum falſam opinionem ſuam de non inuocandis ſanctis alia ratione cõfirmare non poſsint, eo tandem audaciæ atq; amentiæ prorumpant, vt aſſeuerare non dubitent, nondum eſſe potitos ſanctos eius conſpectu ſuauiſsimo, in quem angeli proſpicere deſyderant, ſed adhuc in abditis quibuſdam receptaculis, extremum expectare generalis iudicij diem, in quo redditurus vnicuiq; ſit Deus iuxta opera ſua. Hoc verò eſt mediatorem Chriſtum negare, hoc eſt alium cum Iudæis Meſsiam expectare, qui de nouo quodam limbo defunctorum animas iterum educat: hoc eſt dicere, Ergo Chriſtus gratis eſt mortuus. Nam ſicut ſuperius à nobis dictum eſt, quis erit fructus paſsionis et mortis Chriſti, ſi nõ melior nunc eſt noſtra conditio, quàm fuit patrum, qui Chriſti paſsionem & mortem pręceſſerunt? Si æquè vt illis, clauſa nobis adhuc eſt cœli ianua, quam nos illius morte nobis apertam eſſe perſuaſum habemus? Quæ autem fuit cauſa quamobrem vel illi tantopere deſyderarent venturi Meſsiæ incarnationẽ, vel nos de eo, quòd is tandem aduenerit, vna cum illis adeò lætaremur, ſi carendũ nihilominus, & illis, & nobis eſt eius viſione, neq; prius ea perfruendum, quàm extremus ille generalis iudicij dies aduenerit? Quid autem? nunquid non huic iſtorum inſaniæ manifeſtè ſcriptura reclamat & veteris & noui Teſtamẽti, quę ſimul vt homo fuerit mortuus, vel pœnas eum debitas perſoluere, vel ſi nihil in eo ſit quod purgandum reſtet, eueſtigiò cœleſtis regni præmia conſequi docet? Ducunt, inquit, in bonis dies ſuos, & in puncto ad infernum deſcendũt. Mortuus eſt diues, ait Chriſtus, & ſepultus eſt in inferno. Latroni cõtrà in cruce pendenti dicit ipſe quoq; cruci affixus, Hodie mecum eris in paradiſo. Rurſus alibi ſcriptura loquitur: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei. Porrò Paulus cùm dixiſſet: Id quod in præſenti momẽtaneum eſt & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quę videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna: Subiungit ilico: Scimus autem, quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, ſed æternam in cœlis. Quibus verbis an non clarè indicat, quòd ſimul vt ex diuerſorio corporis huius anima migrauerit, ad æternam illam cœleſtem domum eueſtigio transfertur? Quòd ſi quis contenderit, ſpe tantum id fieri tum, non autẽ re, quid aliud ex eo conſeque-

Sanctos iam eſſe cum Chriſto.

1. Pet. 1.

Galat. 2.

Iob 21.

Lucæ 16.

Lucæ 23.

Apocal. 2.

2. Cor. 4.

ſequetur, quàm quòd nihilo melior futura ſit animæ conditio iam à corpore ſeparatæ, quam eiuſdem adhuc in corpore permanentis? Quorſum igitur attinebat dicere: Si terreſtris dom⁹ noſtra huius habitationis diſſoluatur: quandoquidẽ etiam illa non diſſoluta, per æquè ſperare nobis domũ illã cœleſtem licet? qui (quod ab eodẽ Paulo dictũ eſt alibi) ſpe ſalui facti ſumus. Verùm & hunc ſcrupulũ exemit nobis Paulus, & omni prorſus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis ita loquitur. Audentes igitur ſemper & ſcientes, quoniã dum ſumus in hoc corpore peregrinamur à dño: (Per fidẽ enim ambulamus, & nõ per ſpeciem) audemus aũt, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad dominum. Quid magis dilucidè dici potuit ad id quod volumus oſtendendum? Sicut mercenarius præſtolatur finẽ operis ſui: ſicut deſyderat ceruus ad fontes aquarum, ſic ſitiebat anima Pauli ad Deũ fontẽ viuum, atq; ideò cupiebat ab iſto corpore peregrinari, vt illius præſentia frui poſſet, quem tanto ardore videre geſtiebat. Hoc eſt quod alio quoque loco dixit: Habere ſe deſyderium diſſolui & eſſe cũ Chriſto. Quorſum aũt peregrinari à corpore, quorſum diſſolui cupiebat, ſi nihilominus tam deſyderato Chriſti aſpectu fruendum illi nõ erat? ſi diſſolutione facta, fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudicij dies, quò primũ ei videndi Chriſti poteſtas fieret? Quis nõ videt quàm inepta, quàm abſurda ſit hæc opinio, etiãſi Græci quidam non ignobiles in ea fuiſſe videntur. Quamuis Cyrillus contrarium non obſcurè ſenſerit, ſic ſcribens ad reginas libro ſecundo de recta fide: Olim, inquit, liberatæ à corporibus animæ hominum in ſubterranea receptacula demittebantur implentes mortis promptuaria, vbi autem Chriſtus ſpiritum ſuum patri cõmendauit, etiam hanc nobis præparauit viam: non enim ingredimur in infernum, abſit, ſequemur autẽ potius, ſecundum hoc ipſi & fideli cõditori noſtras commendates animas in bona ſpe, ſuſcitabit enim oẽs Chriſtus. Itidẽ & Baſilius. An non extremi ſtuporis eſt, inquit, ſanctos fateri cum Chriſto non eſſe, quandoquidẽ Paulus peregrinans à corpore præſens eſt apud dñm, & reſolutus iam eſt cũ Chriſto: iſtos verò non concedere ſpiritui ſancto quantum in ipſis eſt, vt vel eodẽ modo, quo homines cum Chriſto ſit. Verùm hic iſti quærunt, quis generalis iudicij ſit vſus futurus, ſi ante illud mercedem quiſq; ſuã recepturus eſt? Reſpõdet huic quæſtioni Gregorius, quòd hoc animab⁹ creſcit in iudicio, quod nunc animarũ ſola, poſtmodũ verò etiã corporũ beatitudine pfruuntur, vt ipſa quoq; carne gaudeant, in qua dolores pro dño cruciatuſq; pertulerunt. Pro hac quippè geminata earum gloria ſcriptũ eſt, in terra ſua duplicia poſſidebunt.

Hinc

Rom. 8. — 2. Cor. 5. — Iob 7. — Pſalm. 41. — Phil. 1. — Baſ. de ſpiritu ſancto ad Amphilochium. — *Iudicij generalis vſus.* — Greg lib. 4. dialo. ca. 24.

Hinc etiã ante reſurrectionis diem de ſanctorũ animabus ſcriptum eſt: Datę ſunt illis ſingulæ ſtolę albę, et dictum eſt illis, vt requieſcerent tempus adhuc modicũ, donec impleretur numerus conſeruorũ & fratrum eorũ. Qui itaq; nunc ſingulas acceperũt, binas in iudicio ſtolas habituri ſunt: quia modò animarum tantum, tunc aũt animarum ſimul & corporum gloria lætabuntur. Creſcit & illud in iudicium, ſicut Chryſoſtomus docet, explicans illum Pauli locum: Nõ acceperũt repromiſsionẽ, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur: quòd augetur electorũ gaudium & glorificatio, cùm fratres quoq; ſuos coronari ſimul vidẽt. Si enĩ corpus vnum oẽs ſumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cum ſimul & communiter coronatur, & non per partes. Quod etiam vberius tractatur ab Origene in Leuiticum ſcribente. Extat pręclarus quidã ſermo Theodoriti: in quo docet: Quandoquidẽ in certamine quod in hac vita ſuſtinuit anima, ſocium corpus habuit, non eſſe rationi conſentaneũ, vt vel ſi vicerit ſola coronetur, vel ſi nõ ſit victoriã conſequuta, ſola puniatur. In quo ſicut animã hominis dãnati querentẽ de carne inducit, cum illius impulſu peccauerit, vt ſociũ illud habeat in cruciatu poſtulantẽ: ſic viciſsim carnẽ iuſtũ illum iudicẽ deprecantem: quandoquidẽ illa miniſtra vſa eſt anima in ijs om̃ibus faciendis, quibꝰ æternã beatitudinẽ eſt aſſequuta, vt ſicut laborũ, ſic etiã eſſet glorię particeps. Sed hęc ad probandũ ſanctorum inuocationem, ſimul ad oſtendendum quòd orationes noſtras ſancti cognoſcant, dicta ſufficiant. Nunc Cyprianum orationem dominicã explicantem audiamus: cuius hunc librum commendans Auguſtinus, hortatur vt eum diligenter legant, & quantum dominus adiuuerit intelligant, memoriæq; commendent.

Apocal. 6.

Chryſ. omil. 28. in epiſt. ad Hebręos.

Orig. Om 7

Theod. de prouidentia ſermo. 9.

De gratia & libero arbitrio cap. 13.

EXPOSITIO DOMINICAE ORATIONIS AVthore beato Cypriano martyre. Cap. LIX.

EV Angelica præcepta, fratres dilectiſsimi, nihil ſunt aliud, quàm magiſteria diuina, fundamenta ædificandę ſpei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præſidia obtinendæ ſalutis: quæ dum dociles credentium mentes in terris inſtruunt, ad cœleſtia regna perducunt. Multa & per prophetas ſeruos ſuos dici Deus voluit & audiri: ſed quanto maiora ſunt quę filius loquitur, quę Dei ſermo, qui in Prophetis fuit, propria voce teſtatur? nõ iam mandans, vt paretur venienti via, ſed ipſe veniẽs, & viam nobis aperiens & oſtendẽs, vt qui in tenebris mortis errantes

improuidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ illuminati, iter vitę duce et rectore dn̄o teneremus. Qui inter cætera ſalutaria ſua monita et præcepta diuina, quib⁹ populo ſuo conſulit ad ſalutem, etiā orandi ipſe formā dedit, ipſe quid precaremur monuit & inſtruxit. Qui fecit viuere, docuit & orare, benignitate ſcilicet qua & cætera dare & conferre dignatus eſt, vt dum prece & oratione ea, quā filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prędixerat horā venire, quando veri adoratores adorarent patrem in ſpiritu & veritate, & impleuit quod ante promiſit, vt qui ſpiritum & veritatē de eius ſanctificatione percepimus, de traditione quoq; eius verè & ſpiritaliter adoremus. Quæ enim poteſt eſſe magis ſpiritalis oratio, quàm quę à Christo nobis data eſt, à quo nobis & ſanctus ſpiritus miſſus eſt? Quæ vera magis apud patrem precatio, quàm quæ à filio, qui eſt veritas, de eius ore prolata eſt? vt aliter orare, quàm docuit, nō ignorantia ſola ſit, ſed et culpa, quando ipſe poſuerit & dixerit: Reijcitis mandatum Dei, vt traditionem veſtram ſtatuatis? Oremus itaq; fratres dilectiſsimi, ſicut magiſter Deus docuit. Amica et familiaris oratio eſt Deum de ſuo rogare, ad aures eius aſcendere Chriſti orationem. Agnoſcat pater filij ſui verba, cùm precem facimus. Qui habitat intus in peccatore, ipſe ſit & in voce. Et cùm ipſum habeamus apud patrem aduocatum pro peccatis noſtris, quando peccatores pro delictis noſtris, petimus, aduocati noſtri verba promamus. Nā cùm dicat: Quia quæcunq; petierimus à patre in nomine eius dabit nobis, quanto efficacius impetramus ſi quod petimus in Chriſti nomine, petamus eius oratione? Sit autē orantibus ſermo & precatio cum diſciplina, quietem continens et pudorē. Cogitemus nos ſub conſpectu Dei ſtare. Placendū eſt diuinis oculis & habitu corporis et modo vocis. Nam vt impudentis eſt clamoribus ſtrepere, ita contra congruit verecūdo modeſtis precib⁹ orare. Deniq; magiſterio ſuo dn̄s ſecretò nos orare præcepit, in abditis & ſecretis, vel ſemotis locis, in cubiculis ipſis, quod magis conuenit fidei, vt ſciamus Deum vbiq; eſſe præſentem, audire oēs & videre, & maieſtatis ſuæ plenitudine abdita quoq; & occulta penetrare, ſicut ſcriptum eſt: Ego Deus approximās, et non Deus de longinquo. Si abſconditus fuerit homo in abſconditis, ego ergo nō videbo eū? Nōnne cœlū et terrā ego impleo? et iterū: In om̄i loco oculi Dei ſpeculantur bonos & malos. Et quādo in vnū cū fratrib⁹ conuenimus, & ſacrificia diuina cū Dei ſacerdote celebramus, verecundię & diſciplinæ memores eſſe debemus: Nō paſsim ventilare p̄ces noſtras inconditis vocibus, nec petitionē cōmendandā modeſtè, Deo, tumultuoſa loquacitate iactare. Quia Deus nō vocis, ſed cordis auditor eſt. Nec admonēdus eſt

Oratio dominica cæteris anteferenda.

Matth. 15.

Ioan. 16.

Oratio qualis.

Hier. 23.

Prou. 15.

Sacrificium.

eſt clamoribus, qui cogitationes videt, prouocante dño et dicente: Quid cogitatis neq̃; in cordib⁹ veſtris? et alio loco: Et ſciẽt oẽs eccleſię, quia ego ſum ſcrutator renis et cordis. Quòd Anna in primo libro regnorũ eccleſię typũ portãs cuſtodit et ſeruat, quæ Deum non clamoſa petitione, ſed tacitè & modeſtè intra ipſas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, ſed manifeſta fide: Loquebatur nõ voce, ſed corde: q̃a ſic ſciebat Deũ audire, et impetrauit efficaciter quod petijt, quia fideliter poſtulauit. Declarat ſcriptura diuina, quę dicit: Loquebatur in corde ſuo, et labia eius mouebãtur, et vox eius non audiebatur, & exaudiuit eã dñs Deus. Item legim⁹ in Pſalmis: Dicite in cordibus et in cubilib⁹ veſtris & conpungimini. Per Hieremiam quoq; hæc eadem ſpiritus ſanctus ſuggerit & docet, dicens: In ſenſu aũt tibi debet adorari dñe. Adorans autẽ fratres dilectiſsimi nec illud ignoret, quemadmodum in tẽplo cum Phariſæo & Publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad cœlum oculis, nec manibus inſolẽter erectis, ſed pectus ſuũ pulſans, & peccata intus incluſa conteſtãs, diuinæ miſericordiæ implorabat auxiliũ. Et cùm ſibi Phariſæus placeret, ſanctificari hic magis meruit, qui ſic rogauit, qui ſpem ſalutis non in fiducia innocentiæ ſuæ poſuit, cùm innocẽs nemo ſit, ſed peccata confeſſus humiliter orauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoſcit. Quæ dñs in Euangelio ſuo ponit & dicit: Homines duo aſcenderunt in templum orare, vnus Phariſæus & alter Publicanus: Phariſęus aũt cùm ſtetiſſet, talia apud ſe precabatur: Deus gratias tibi ago, q̃a nõ ſum ſicut cæteri homines, iniuſti, raptores, adulteri, quomodo et publican⁹ iſte: ieiuno bis in ſabbato, decimas do omniũ quæcunq; poſsideo. Publicanus aũt de longinquo ſtabat, et neq; oculos volebat ad cœlum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcẽdit hic iuſtificatus magis in domũ ſuã quàm ille Phariſęus. Quia omnis qui ſe extollit humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur. Quæ nos fratres dilectiſsimi de diuina lectione diſcentes, poſt quã cognouim⁹ qualiter ad orationẽ accedere debeamus, cognoſcamus, docente dño, & quid oremus. Sic, inquit, orate: Pater noſter qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tuũ. Adueniat regnũ tuũ. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo et in terra. Panẽ noſtrum quotidianũ da nobis hodie, et remitte nobis debita noſtra, ſicut et nos remittimus debitoribus noſtris, Et ne patiaris induci nos in tentationẽ, ſed libera nos à malo, Amen. Ante om̃ia pacis doctor atq; vnitatis magiſter ſingulatim noluit et priuatim precem fieri, vt quis cùm precatur, pro ſe tantum precetur. Nõ dicimus, pater meus qui in cœlis es: nec panẽ meũ da mihi hodie. Nec dimitti ſibi tantũ vnuſquiſq; debitum

Lucæ 5. *Hier. 17.* *Anna typus eccleſiæ.* *1. Reg. 1.* *Pſalm. 4.* *Hier. 29.* *Orandi adorãdiq́; modus* *Pater noſter.*

poſtulat, aut vt in tentationẽ nõ inducatur, atq; à malo liberetur, pro ſe ſolo rogat. Publica eſt nobis et cõmunis oratio: & quãdo oram⁹, non pro vno, ſed pro toto populo oramus, quia totus populus vnũ

Oratio ſit cõmunis & publica. ſumus. Deus pacis et concordię magiſter, qui docuit vnitatẽ, ſic orare vnũ pro omibus voluit, quomodo in vno oẽs ipſe portauit. Hãc

Dan. 7. orationis legẽ ſeruauerunt tres pueri in camino ignis incluſi, conſonãtes in prece, et ſpiritus cõſenſione cõcordes. Quod declarat ſcripturę diuinę fides, et cum docet, quomodo orauerint tales, dat exẽplum quod imitari in precib⁹ debeamus, vt tales eſſe poſsimus. Tunc, illi tres, inquit, quaſi ex vno ore hymnũ canebant, et benedicebãt Deũ. Loquebãtur quaſi ex vno ore, et nondũ illos Chriſt⁹ orare docuerat, et idcirco orantib⁹ fuit impetrabilis et efficax ſermo, quia ꝓmerebatur Deum pacifica, et ſimplex, et ſpiritualis oratio: Sic & Apoſtolos

Actor. 1. cum diſcipulis poſt aſcenſum dñi inuenimus oraſſe: Erãt, inquit, perſeuerantes oẽs vnanimes in oratione cũ mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Ieſu, et fratribus eius. Perſeuerabãt in oratione vnanimes, orationis ſuæ inſtantiã ſimul et concordiam declarantes. Quia

Pſalm. 67. Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo, nõ admittit in diuinã et æternã domũ, niſi apud quos eſt vnanimis oratio. Qualia aũt ſunt fratres dilectiſsimi orationis dñicæ ſacramenta, quàm multa, quã magna, quã breuiter in ſermone collecta, ſed in virtute ſpiritaliter copioſa? vt nihil omino pretermiſſum ſit, qđ nõ in precib⁹ atq; orationib⁹ noſtris cœleſtis doctrinę compendio comprehendatur.

Matth. 6. Sic, ait, orate: Pater noſter, qui es in cœlis. Homo nouus renatus, &

Ioan. 1. Deo ſuo ꝑ gratiã eius reſtitut⁹, Pater, primo in loco dicit, quia filius

Patrẽ cur appellamus Deũ eſſe iã cœpit. In ſua, inquit, propria venit, et ſui eum non receperunt. Quotquot aũt eum receperũt, dedit illis poteſtatẽ, vt filij Dei fierẽt, ijs qui credunt in noĩe eius. Qui ergo credit in nomine eius, et factus eſt Dei filius, hinc iã debet incipere, vt et gratias agat, et profiteatur ſe Dei filium, dum nominat patrẽ ſibi eſſe in cœlis Deum: cõteſtetur quoq; inter prima ſtatim natiuitatis ſuę verba renunciaſſe ſe terreno & carnali patri, & patrem ſolum noſſe, & habere cœpiſſe, qui ſit in

Deut. 33. cœlis, ſicut ſcriptum eſt: Qui dicunt patri & matri, Non noui te, & filios ſuos non agnouerunt, hi cuſtodierunt præcepta tua, & teſtamentum tuum ſeruauerunt. Item dominus in Euãgelio ſuo præ-

Matth. 23. cepit, ne vocemus nobis patrẽ ſuper terra, quod ſcilicet ſit nobis v-

Matth. 8. nus pater, q eſt in cœlis. Et diſcipulo, qui mentionẽ defuncti patris fecerat, reſpondit: Sine, vt mortui ſepeliãt ſuos mortuos: dixerat eñ patrem ſuum mortuum, cùm ſit credentium pater viuus. Nec hoc ſolum fratres dilectiſsimi animaduertere & intelligere debemus, quòd appellemus patrem, qui ſit in cœlis: ſed coniungimus & dicimus:

cimus: Pater noſter, id eſt, eorum qui credunt, eorum qui per eum ſanctificati, & gratię ſpiritalis natiuitate reparati, filij Dei eſſe cœperunt. Quæ vox etiam Iudęos perſtringit & percutit, qui Chriſtum ſibi per Prophetas annunciatum, & ad ſe prius miſſum nõ tantum ſpreuerũt infideliter, ſed & crudeliter necauerunt. Qui iam non poſſunt patrem Deum vocare, cùm dñs eos confundat & redarguat, dicens: Vos de diabolo patre eſtis, & concupiſcentias patris veſtri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate nõ ſtetit, quia veritas non eſt in illo. Et per Eſaiam Prophetam Deus clamat indignans: Filios genui et exaltaui, ipſi aũt me ſpreuerũt. Agnouit bos poſſeſſorẽ ſuum, & aſinus pręſepe dñi ſui, Iſraël aũt me nõ cognouit, et populus me non intellexit. Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis, filijs ſine lege. Dereliquiſtis dñm, et in indignationem miſiſtis ſanctum Iſraël. In quorum exprobrationem Chriſtiani, quando oramus, Pater noſter dicimus, quia noſter eſſe cœpit, et Iudæorum (qui eum reliquerunt) eſſe deſijt: nec peccator populus poteſt eſſe filius, ſed quibus remiſſa peccatorum datur, eis filiorum nomen aſſcribitur, eis æternitas repromittitur, domino ipſo dicente: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum: quanta eſt domini indulgentia, quanta circa nos dignationis eius et bonitatis vbertas, qui ſic nos voluerit orationem celebrare in conſpectu Dei, vt Deum patrem vocemus, et vt eſt Chriſtus Dei filius, ſic et nos Dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo noſtrum in oratione auderet attingere, niſi ipſe nobis ſic permiſiſſet orare. Meminiſſe itaque fratres dilectiſsimi et ſcire debemus, quia quando Deum patrem dicimus, quaſi filij Dei agere debem⁹, vt quomodo nos nobis placemus de Deo patre, ſic ſibi placeat et ille de nobis. Conuerſemur quaſi Dei templa, vt Deum in nobis conſtet habitare. Nec ſit degener actus noſter à ſpiritu, vt qui ſpiritales et cœleſtes eſſe cœpimus, non niſi ſpiritalia et cœleſtia cogitemus et agamus, quia et ipſe Deus dixit. Eos quia clarificant me, clarificabo: et qui me ſpernit, ſpernetur. Beatus quoque Apoſtolus in epiſtola ſua poſuit: Non eſtis veſtri, empti enim eſtis precio magno, clarificate et portate Deum in corpore veſtro. Poſt hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo, vt ſanctificetur orationibus noſtris, ſed quòd petamus ab eo, vt nomen eius ſanctificetur in in nobis. Cæterum à quo Deus ſanctificatur, qui ipſe ſanctificat? Sed quia ipſe dixit: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum, ideò petimus et rogamus, vt qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus, perſeueremus, et hoc quotidie deprecamur.

[Margin: Ioan. 8. — Eſaiæ 1. — Ibidem. — Ioan. 8. — 1. Reg. 2. — 1. Cor. 6. — *Sanctificetur nomen tuum.* — Leuit. 20.]

Delinquimus quotidie. Opus eſt enim nobis quotidiana ſanctificatione, vt qui quotidie delinquimus delicta noſtra ſanctificatione aſsidua repurgemus. Quæ aũt ſit ſanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apoſtolus prædicat, dicens: Neq; fornicarij, neq; idolis ſeruientes, neq; adulteri, neq; molles, neque maſculorum appetitores, neque fures, neq; fraudulenti, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; raptores regnum Dei cõſequentur. Et hæc quidẽ fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine dñi noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Sanctificatos nos dicit in nomine dñi Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Hæc ſanctificatio vt in nobis permaneat oramus. Et quia dñs & iudex noſter ſanato à ſe & viuificato cõminatur iam nõ delinquere, ne quid ei deterius fiat, hãc continuis orationib⁹ precem facimus, hoc diebus ac noctibus poſtulamus, vt ſanctificatio & viuificatio quę de Dei gratia ſumitur, ipſius protectione ſeruetur. Sequitur in oratione (Adueniat regnũ tuum) Regnũ etiã Dei repræſentari nobis petimus, ſicuti & nomẽ eius, vt in nobis ſanctificetur poſtulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & ſemper fuit, & eſſe non deſinit? Noſtrum regnũ petimus aduenire à Chriſto nobis repromiſſum, Chriſti ſanguine & paſsione quęſitum, vt qui in ſeculo antè ſeruiuimus, poſtmodũ Chriſto dominante regnemus, ſicut & ipſe pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnũ, quod vobis paratũ eſt ab origine mũdi. Poteſt verò fratres dilectiſsimi & ipſe Chriſtus eſſe regnũ Dei, quẽ venire quotidie cupimus: cuius aduentus vt citò nobis repræſentetur optamus. Nam cùm reſurrectio ipſe ſit, quia in ipſo reſurgimus, ſic & regnum Dei poteſt ipſe intelligi, quia in illo regnaturi ſumus. Benè aũt regnum Dei petimus, id eſt, regnum cœleſte, quia eſt & terreſtre regnum. Sed qui renunciauit iam ſeculo, maior eſt & honoribus eius & regno, & ideò ſoli ſe Deo & Chriſto dicat, non terrena, ſed cœleſtia regna deſyderat. Continua autem oratione & prece opus eſt, ne excidamus à regno cœleſti, ſicut Iudæi, quibus hoc promiſſum prius fuerat, exciderunt, dño manifeſtante & probante: Multi, inquit, venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum: Filij aũt regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & ſtridor dentiũ. Oſtenditur quia ante filij regni Iudæi erant, quando & filij Dei eſſe perſeuerabant. Poſtquàm ceſſauit circa illos nomen paternum, ceſſauit & regnũ. Et ideò Chriſtiani qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, noſſe vt regnum Dei nobis veniat oramus: addimus quoque & dicimus: (Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra) non vt Deus faciat quod vult, ſed vt nos facere poſsi-

1. Cor. 6.

Adueniat regnum tuum.

Matth. 25.

Regnũ cœleſte, terreſtre.

Matth. 8.

Fiat voluntas tua, &c.

poſsimus quod Deus vult. Nam Deo quis obſiſtit, quò minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obſiſtitur, quò minus per omnia noſter animus atq; actus Deo obſequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quę vt fiat in nobis, opus eſt Dei voluntate, id eſt, ope eius & protectione, quia nemo ſuis virib⁹ fortis eſt, ſed Dei indulgentia & miſericordia tutus eſt. Denique & Deus infirmitatē hominis, quē portabat, oſtendens ait: Pater ſi fieri *Matth. 20.* poteſt, trāſeat à me calix iſte. Et exemplum diſcipulis ſuis tribuens, vt non voluntatē ſuam, ſed Dei faciant, addidit dicens: Veruntamē non quod ego volo, ſed quod tu. Et alio loco dicit: Non deſcendi de cœlo, vt faciā voluntatem meam, ſed eius qui me miſit. Quòd ſi filius obaudiuit vt faceret patris voluntatē, quanto magis ſeruus obaudire debet, vt faciat dn̄i voluntatem? ſicut in epiſtola ſua Ioannes quoq; ad faciendā voluntatem Dei hortatur & inſtruit dicens: Nolite diligere mundū, neq; ea quę in mundo ſunt. Si quis dilexe- *1. Ioan. 2.* rit mundū, non eſt charitas patris in illo, quia omne quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorū, & ambitio ſeculi, quę non eſt à patre, ſed ex concupiſcentia mundi: & mundus tranſibit & cōcupiſcentia eius. Qui aūt fecerit voluntatem Dei, manet in æternum. Qui in æternū manere volumus, Dei qui æter- *Voluntas Dei* nus eſt, voluntatē facere debemus. Voluntas aūt Dei eſt, quā Chriſtus & docuit & fecit. Humilitas in conuerſatione, ſtabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iuſtitia, in operibus miſericordia, in morib⁹ diſciplina, iniuriā facere non noſſe, & factam poſſe tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quòd pater eſt, timere quòd dn̄s, Chriſto nihil omninò præponere, quia nec nobis ille quicquam præpoſuit, charitati eius inſeparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter aſsiſtere, quando de eius nomine & honore certamen eſt, exhibere in ſermone conſtantiam qua confitemur, in quæſtione fiduciam, qua congredimur, in morte patientiam, qua coronamur: hoc eſt cohæredem Chriſti velle eſſe, hoc eſt præceptum Dei facere, hoc voluntatem patris implere. Fieri autem petimus voluntatem Dei vt in cœlo & in terra, *Sicut in cœlo & in terra.* quod vtrunq; ad conſummationē noſtrę voluntatis pertinet & ſalutis. Nā cùm corpus è terra, & ſpiritū poſsideamus è cœlo, ipſi terra & cœlū ſumus, & in vtroq;, id eſt, & corpore et ſpiritu, vt Dei voluntas fiat oram⁹. Eſt enī inter carnē et ſpiritū colluctatio, et diſcor- *Colluctatio carnis & ſpiritus.* dantib⁹ aduerſus ſe inuicē quotidiana congreſsio, vt nō quę volumus, ipſa faciamus, dū ſpiritus cœleſtia et diuina quęrit, caro terrena et ſecularia concupiſcit: et ideò petimus inter duo iſta ope et auxilio Dei concordiam fieri, vt dum et ſpiritu et carne voluntas Dei geritur,

ritur, quę per eum renata eſt, anima ſeruetur. Quod apertè atq; ma-
Gal. 5. nifeſtè Apoſtolus Paulus ſua voce declarat: Caro, inquit, cōcupiſcit aduerſus ſpiritū, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim inuicem aduerſantur ſibi, vt non quæcunq; vultis, ipſa faciatis. Manifeſta aũt ſunt facta carnis, quæ ſunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, ſpurcitię, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitię, contentiones, æmulationes, animoſitates, ꝓuocationes, ſimultates, diſſenſiones, hęreſes, inuidię, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quę prędico vobis, ſicut prædixi, quoniã qui talia agunt, regnũ Dei non poſſidebunt. Fructus aũt ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, bonitas, magnanimitas, fides, manſuetudo, continētia, caſtitas. Et idcirçò quotidianis, imò cõtinuis orationibꝰ hoc precamur, & in cœlo & in terra voluntatē circa nos Dei fieri, quia hæc eſt voluntas Dei, vt terrena cœleſtibus cedant, ſpiritualia & diuina pręualeant. Poteſt etiã ſic intelligi fratres dilectiſsimi, vt quoniã mandat & monet dñs etiam inimicos diligere, & pro ijs quoq; qui nos perſequuntur orare, petamus & pro illis qui adhuc de terra ſunt, & necdũ cœleſtes eſſe cœperunt, vt & circa illos voluntas Dei fiat, quam Chriſtus hominē cōſeruando et redintegrando perfecit. Nã cùm diſcipuli ab eo nō iam
Matth. 5. terra appellentur, ſed ſal terrę, & Apoſtolus primum hominē vocet
1. Cor. 15. de terrę limo, ſecundũ verò de cœlo, meritò & nos qui eſſe debemus patri Deo ſimiles, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos et malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, ſic Chriſto monēte oramus & petimus, vt precem pro omniũ ſalute faciamus, vt quomodo in cœlo, id eſt, in nobis per fidē noſtrã voluntas Dei facta eſt, vt eſſemus de cœlo, ita & in terra, hoc eſt in illis credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc ſunt prima natiuitate terreni, incipiant eſſe cœleſtes ex aqua & ſpiritu nati. Procedēte oratione poſtulamus & dicimus: Panē noſtrum quotidianũ da nobis hodie. Quod poteſt et ſpiritaliter & ſimpliciter intelligi, quia & vterq; intellectꝰ vtilitate diuina pro-
Panem noſtrũ quotidianum. ficit ad ſalutē. Nam panis vitę Chriſtus eſt, & panis hic omnium nō eſt, ſed noſter eſt: & quomodo dicimus pater noſter, quia intelligentium & credentiũ pater eſt, ſic & panē noſtrum vocamus, quia Chriſtus, noſter, qui corpus eius contingimus, panis eſt. Hunc autē panē dari nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidie cibum ſalutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abſtenti & non communicantes à cœleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur, ipſo prædicãte
Ioan. 6. et monente: Ego ſum panis vitę, qui de cœlo deſcendi. Si quis ederit de hoc pane, viuet in æternum. Panem autē, quem ego dedero, caro mea eſt pro ſeculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere,

ſi

ſi quis ederit de eius pane, vt manifeſtum eſt eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Euchariſtiam iure communicationis accipiũt, ita contrà timendum eſt & orandum, nedum quis abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore, ſeparatus remaneat à ſalute, comminante ipſo & dicente: Niſi ederitis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem noſtrum, id eſt, Chriſtũ dari nobis quotidie petimus, vt qui in Chriſto manemus & viuimus, à ſanctificatione & corpore eius non recedamus. Poteſt verò & ſic intelligi, vt qui ſeculo renunciauimus, & diuitias eius & põpas fidei gratia ſpiritalis obiecimus, cibum nobis tantũ petamus & victũ, cùm inſtruat dominus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus quæ ſunt eius, non poteſt meus diſcipulus eſſe. Qui autem Chriſti cœpit eſſe diſcipulus, ſecundũ vocem magiſtri ſui renuncians omnibus, diurnũ debet cibum petere, nec in longum deſyderia petitionis noſtræ extendere, ipſo iterum domino præſcribente & dicente: Nolite in craſtinũ cogitare: Craſtinus enim dies ipſe cogitabit ſibi, ſufficit diei malitia ſua. Meritò ergo Chriſti diſcipulus victũ ſibi in diẽ poſtulat, qui de craſtino cogitare prohibetur, quia & contrariũ nobis eſt & repugnans, vt quæramus in ſeculo diu viuere, qui petimus regnũ Dei velociter aduenire. Sic & beatus Apoſtolus monet, formans & corroborans ſpei noſtræ ac fidei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundũ, verùm neq; auferre quid poſſumus: Habentes itaq; exhibitionẽ & tegumentũ, his contenti ſimus. Qui aũt volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & muſcipulas diaboli, & deſyderia multa & nocẽtia, quæ mergũt hominẽ in perditionẽ & in interitum. Radix enim omniũ malorum eſt cupiditas, quam quidã appetentes naufragauerunt à fide, & inſeruerũt ſe doloribus multis. Docet non tantũ cõtemnendas, ſed & periculoſas eſſe diuitias, illic eſſe radicem malorũ blandentiũ, cęcitatem mentis humanę occulta deceptione fallẽtiũ. Vnde & diuitẽ ſtultũ ſeculares copias cogitantẽ, & ſe exuberantiũ fructuũ largitate iactãtem redarguit Deus dicens: Stulte hac nocte expoſtulatur anima tua, quæ ergo paraſti, cui⁹ erũt? Lętabatur ſtultus in fructib⁹ nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiã cogitabat. Contrà aũt dominus perfectum & conſummatum docet fieri, qui omnibus ſuis vẽditis, atq; in vſum pauperum diſtributis, theſaurum ſibi condit in cœlo. Eũ dicit poſſe ſe ſequi, & gloriam dominicæ paſsionis imitari, qui expeditus & ſuccinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, ſed ſolutus ac liber, facultates ſuas ad Deum ante pręmiſſas ipſe quoq; comitatur. Ad quod vt poſsit vnuſquiſq; noſtrũ parare ſe, ſic diſcit orare, & de orationis lege qualis eſſe debeat noſcere. Neq; eñ deeſſe

Ibidem. *Alia interpretatio.* Luc. 14. *Matth. 6.* *1. Tim. 6.* *Cupiditas malorum radix.* Luc. 12. Matth. 19.

Prouerb.10 quotidianus cibus poteſt iuſto, cùm ſcriptũ ſit: Non occidet domi-
Pſalm. 36. nus fame animam iuſti: Et iterum: Iunior fui & ſenui, et non vidi
Matth.6. iuſtum derelictũ, neq; ſemẽ eius quærens panẽ. Item dominus pro-
mittat & dicat: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibe
mus, aut quo veſtiemur? hęc enim nationes quęrũt. Scit pater veſter,
quia horũ omnium indigetis. Quærite primùm regnũ & iuſtitiam
Dei, & hæc omnia apponentur vobis. Quærentibus regnum et iu-
ſtitiã Dei, omnia promittit apponi. Nam cùm Dei ſint omnia, ha-
Daniel.14. bẽti dominũ nihil deerit, ſi Deo ipſe nõ deſit. Sic Danieli in leonũ la
cu iuſſu regis incluſo, prandiũ diuinitus procuratur, & inter feras e-
3.Reg.17. ſuriẽtes & parcentes homo Dei paſcitur. Sic alitur Helias in fuga, &
in ſolitudine coruis miniſtrãtibus, & volucribus cibũ ſibi apportan
tibus in perſecutione nutritur. Atq; ô humanæ malitiæ deteſtanda
Remitte nobis debita noſtra. crudelitas: feræ parcũt, aues paſcũt, homines inſidiãtur & ſæuiũt. Poſt
hæc et pro peccatis noſtris deprecamur dicẽtes: Et remitte nobis de-
bita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Poſt ſubſi-
diũ cibi petitur & venia delicti, vt qui à Deo paſcitur, in Deo viuat,
nec tantũ pręſenti & tẽporali vitæ, ſed & æternæ cõſulatur, ad quam
veniri poteſt, ſi peccata donẽtur, quæ debita dominus appellat, ſicut
Matth.18. in Euãgelio ſuo dicit: Remiſi tibi omne debitum, quia me rogaſti.
Quàm aũt neceſſarie, quàm prouidenter & ſalubriter admonemur,
quòd peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare cõpellimur, vt dum
indulgẽtia de Deo petitur, cõſcientię ſuę animus recordetur. Ne quis
Nemo ſine peccato. ſibi quaſi innocẽs placeat, & ſe extollẽdo plus pereat, inſtruitur & do
cetur ſeſe peccare quotidie, dũ quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic
1.Ioan.1. deniq; Ioãnes in epiſtola ſua ponit dicẽs: Si dixerimus, quia peccatũ
nõ habemus, nos ipſos decipimus, & veritas in nobis nõ eſt. Si aũt
cõfeſsi fuerimus peccata noſtra, fidelis et iuſtus eſt dominus, qui no
bis peccata dimittat. In epiſtola ſua vtrunq; complexus eſt, quod et
rogare pro peccatis debeamus, et impetremus indulgentiã cum ro-
gamus. Ideò et fidelẽ dixit dominũ ad dimittẽda peccata, fidẽ polli
citationis ſuę reſeruantẽ. Quia qui orare nos pro debitis et peccatis
docuit, paternã miſericordiam promiſit et veniam ſecuturam. Ad-
iuuxit planè et addidit legem, certa nos cõditione et ſponſione cõ-
ſtringens, vt ſic nobis dimitti debita poſtulemus, ſecundũ quod et
ipſi debitoribus noſtris dimittimus: ſciẽtes impetrari nõ poſſe quod
pro peccatis petimus, niſi et ipſi circa debitores noſtros paria feceri-
Matth.7. mus. Idcircò et alio loco dicit: In qua menſura menſi fueritis, in ea
Ibidem 18. remetietur vobis. Et qui ſeru⁹ poſt dimiſſum ſibi à domino om̃e de
bitũ, conſeruo ſuo noluit ipſe dimittere, in carcerem relegatur. Quia
indulgere conſeruo ſuo noluit, quod ſibi à domino indultum fue-

rat, ami-

rat,amiſit. Quę adhuc fortius Chriſtus in præceptis ſuis maiore cen
ſuræ vigore proponit, Cùm ſteteritis, inquit, ad orationem remit- Marc. 11.
tite ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & pater veſter qui in cœlis
eſt, remittat peccata vobis: ſi aũt vos nõ remiſeritis, neq; pater veſter
qui in cœlis eſt remittet peccata vobis. Excuſatio tibi nulla in die iu
dicij ſupereſt, cùm ſecundum tuam ſententiam iudiceris: & quod fe
ceris, hoc et ipſe patiaris. Pacificos enim & concordes atq; vnanimes
eſſe in domo ſua Deus præcepit, & quales nos fecit ſecunda natiuita
te, tales vult renatos perſeuerare, vt qui filij Dei eſſe cœpimus, in
Dei pace maneamus: & quibus ſpiritus vnus eſt, vnus ſit animus &
ſenſus. Sic ſacrificiũ Deus recepit. Diſsidentes & ab altari reuerten-
tes prius fratres recõciliari iubet, vt pacificis precibus Deus poſsit eſſe
pacatus. Sacrificiũ Deo maius eſt pax noſtra, & fraterna concordia,
& de vnitate patris & filij & ſpiritus ſancti plebs adunata. Neq; eñ Gen. 4.
in ſacrificijs, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorũ De-
us, ſed corda intuebatur, vt ille placeret in munere, qui placebat in
corde. Abel pacificus & iuſtus, dum Deo ſacrificat innocẽter, docuit
& cæteros quando ad altare munus offerunt, ſic venire cum Dei ti-
more, cum ſimplici corde, cum lege iuſtitiæ, cum cõcordiæ pace. Me
ritò ille dum in ſacrificio Dei talis eſt, poſtmodũ ſacrificiũ Deo fa-
ctus eſt, vt martyrium primus oſtendens, initiaret & ſanguinis ſui
gloria dominicam paſsionẽ, qui & iuſtitiã domini habuerat, & pa
cem. Tales deniq; à domino coronantur, tales in die iudicij à domi
no vindicabuntur. Cæterum diſcordans & diſsidens, & pacem cum
fratribus non habens, ſecundũ quod beatus Apoſtolus & ſcriptura
ſancta teſtatur, nec ſi pro nomine Chriſti occiſus fuerit, crimẽ diſſen
tionis fraternæ poterit euadere, quia ſicut ſcriptum eſt: Qui fratrem 1. Ioan. 3.
ſuũ odit, homicida eſt, nec ad regnũ cœlorũ peruenit, aut cùm Deo
viuat homicida. Non poteſt eſſe cum Chriſto qui imitator Iudę ma
luit eſſe, quàm Chriſti: Quale delictũ eſt, quod nec baptiſmo ſangui
nis poteſt ablui? Quale crimẽ eſt, quod martyrio non poteſt expia-
ri? Illud quoq; neceſſariè admonet dominus vt in oratione dicamus:
Et ne patiaris nos induci in tentationem. Qua in parte oſtẽditur ni- *Ne nos inducas in tentationem.*
hil contra nos aduerſarium poſſe, niſi Deus antè permiſerit, vt o-
mnis timor noſter & deuotio atq; obſequium ad Deũ conuertatur,
cùm in tentationibus noſtris nihil malo liceat, niſi poteſtas inde tri-
buatur: probat ſcriptura diuina, quæ dicit, Venit Nabuchodonoſor 4. Reg. 24.
rex Babilonię in Hieruſalẽ, & expugnabat eam, & dedit eam Domi
nus in manu eius. Datur autem poteſtas aduerſus nos malo, ſecun-
dũ noſtra peccata, ſicut ſcriptũ eſt: Quis dedit in direptionem Iacob Eſa. 42.
& Iſraël eis, qui prædantur illũ? nõnne Deus cui peccauerunt, & no-

Hh ij lebant

lebant in vijs eius ambulare, neq; audire legem eius, & ſuperduxit ſu
3.Reg. 11. per eos iram animationis ſuæ? & iterũ: Salomone peccante, & à prę
Tentationis cauſæ. ceptis & à vijs domini recedente ſic poſitum eſt: Excitauit dominus
ſatan ipſi Salomoni. Poteſtas verò aduerſus nos dupliciter datur, vel
ad pœnã, cùm delinquimus, vel ad gloriam, cùm probamur: ſicuti
Iob 1. de Iob factum videmus, manifeſtante Deo & dicente: Ecce omnia
quæcunq; habet, in manus tuas do, ſed ipſum caue ne tangas. Et do-
Ioan. 19. minus in Euangelio loquitur tempore paſsionis: Nullã haberes ad-
uerſum me poteſtatem, niſi datũ tibi eſſet deſuper. Quando aũt roga
mus, ne in tentationẽ incidamus, admonemur infirmitatis & imbe
cillitatis noſtræ, dũ ſic rogamus, ne quis ſe inſolẽter extollat, ne quis
ſibi ſuperbè atq; arroganter aliquid aſſumat, ne quis aut confeſsio-
nis, aut paſsionis gloriam ſuam ducat, cùm dominus ipſe humilita
Mar. 14. tem docens dixerit: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationẽ. Spi-
ritus quidẽ promptus eſt, caro aũt infirma: vt dum præcedit humi-
lis & ſummiſſa confeſsio, & datur totũ Deo, quicquid ſuppliciter
cum timore & honore à Deo petitur, ipſius pietate præſtetur. Poſt
iſta om̃ia in conſummatione orationis venit clauſula, vniuerſas pe
Sed libera nos à malo. titiones et preces noſtras collecta breuitate concludẽs. In nouiſsimo
em̃ ponimus: Sed libera nos à malo: Cõprehendentes aduerſa cun-
cta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus po
teſt eſſe fida & firma tutela, ſi nos Deus liberet, ſi deprecantibus atq;
implorantibus opem ſuam pręſtet. Quando aũt dicimus: libera nos
à malo, nihil remanet, quod vltrà adhuc debeat poſtulari, cùm ſemel
protectionem Dei aduerſus malum petamus, qua impetrata contra
omnia, quæ diabolus & mundus operantur, ſecuri ſtamus & tuti.
Quis enim ei de ſeculo metus eſt, cui in ſeculo Deus tutor eſt? Quid
mirũ, fratres dilectiſsimi, ſi oratio talis eſt, quam Deus docuit, qui
magiſterio ſuo omnẽ precẽ noſtrã ſalutari ſermone breuiauit? Hoc
iam per Eſaiam Prophetã fuerat antè prædictũ, cùm plenus ſpiritu
Eſai. 10. ſancto de Dei maieſtate ac pietate loqueretur: Verbũ cõſummãs, in-
quit, & breuiãs in iuſtitia, quoniã ſermonẽ breuiatũ faciet Deus in
toto orbe terræ. Nã cùm Dei ſermo dominus noſter Ieſus Chriſtus
omnibus venerit, & colligẽs doctos pariter & indoctos, omni ſexui
atq; ætati præcepta ſalutis ediderit, præceptorum ſuorũ fecit grande
compendiũ, vt in diſciplina cœleſti diſcentiũ memoria nõ laboraret,
ſed quod eſſet ſimplici fidei neceſſarium, velociter diſceret. Sic cùm
doceret, quid ſit vita æterna, ſacramentum vitæ, magna & diui-
Ioan. 17. na breuitate complexus eſt dicens: Hęc eſt autem vita æterna, vt co-
gnoſcãt te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.
Deut. 6. Item cùm de lege & Prophetis præcepta prima maiora decerperet:

Audi,

Audi, inquit, Iſraël, dominus Deus tuus, Deus vnus eſt, Et diliges dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, et de tota virtute tua: hoc eſt primum: et ſecundum ſimile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet et Prophetę: et iterum: Quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines bona, ita et vos facite illis. Hæc enim lex et Prophetæ. Nec Matth 7.
verbis tantum, ſed et factis orare nos dominus docuit ipſe orans frequenter et deprecans, et quid facere nos oporteret exempli ſui conteſtatione demonſtrans, ſicut ſcriptum eſt: Ipſe autem fuit ſecedens Luc 9.
in ſolitudinem et orans: et iterum: Exiuit in montem orare, et fuit Matth. 14. Mar 6.
pernoctans in oratione Dei. Quòd ſi ille orabat, qui ſine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et ſi ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem dominus et rogabat non pro ſe (quid enim pro ſe innocens precaretur?) ſed pro delictis noſtris, ſicut & ipſe declarat, cùm dicit ad Petrum: Ecce Satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodo triticũ, ego Luc. 22.
autẽ rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et poſtmodum pro omnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his autem ſolis rogo, ſed et Ioan. 17.
pro illis, qui credituri ſunt per verbum ipſorum in me, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me et ego in te, vt et ipſi in nobis ſint. Magna domini propter ſalutem noſtram benignitas pariter & pietas, vt non contentus quòd nos ſanguine ſuo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogãtis autem deſyderium videte quod fuerit, vt quomodo vnum ſunt pater & filius, ſic & nos in ipſa vnitate maneamus, vt hinc quoq; poſsit intelligi, quantum delinquat, qui vnitatem ſcindit & pacem, cùm pro hoc et rogauerit dominus, volens ſcilicet plebem ſuam vnire, cùm ſciret ad regnum Dei diſcordiam non venire. Quando autem ſtamus ad orationem, fratres dilectiſsimi, vigilare, et incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis ſecularis et carnalis abſcedat, nec quicquam tunc animus, quàm id ſolum cogitet quod precatur. Ideo et ſacerdos ante *Cogitatio carnalis abijcienda*
orationem præfatione præmiſſa, parat fratrũ mentes dicendo: Surſum corda, vt dum reſpondet plebs, habemus ad dominum, admo *Surſum corda*
neatur nihil aliud ſe quàm dominum cogitare debere. Claudatur contra aduerſarium pectus, et ſoli Deo pateat, nec ad ſe hoſtem Dei tẽpore orationis adire patiatur: Obrepit enim frequẽter et penetrat, et ſubtiliter fallens preces noſtras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce, cum intentione ſyncera Deum debeat non vocis ſonus, ſed animus et ſenſus orare: Quæ autem ſegnitia eſt alienari et capi ineptis cogitationibus et profanis, cùm Deum depre-
 caris,

caris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quàm id quòd cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo poſtulas, cùm teipſe non audias? Vis eſſe Deũ memorem tui cùm rogas, cùm tu ipſe memor tui non ſis? hoc eſt ab hoſte in totũ non cauere, hoc eſt, quando oras Deũ, maieſtatem Dei negligentia orationis offendere, hoc eſt, vigilare oculis & corde dormire, cũ debeat Chriſtianus & cũ dormit oculis, corde vigilare. Sicut ſcriptum eſt ex perſona Eccleſiæ loquẽtis in
Cant. 5. Cãtico canticorũ: Ego dormio & cor meũ vigilat: Quapropter ſolicitè & caute
Coloſ. 4. Apoſtolus admonet dicẽs: Inſtate orationi vigilantes in ea: docẽs ſcilicet & oſtendens eos impetrare quod poſtulant de Deo poſſe, quos Deus videat in oratione vigilare. Orãtes aũt nõ infructuoſis nec nudis precibus ad Deũ veniãt. Inefficax petitio eſt, cùm
Matth. 3. precatur Deũ ſterilis oratio. Nã cùm omnis arbor nõ faciẽs fructũ excidatur, & in ignẽ mittatur, vtiq; & ſermo nõ habẽs fructũ, promereri Deũ non poteſt, qui nulla eſt operatione fœcũdus. Et ideò ſcri-
Tobiæ 12. ptura diuina inſtruit dicẽs: Bona eſt oratio cũ ieiunio et eleemoſyna. Nam qui in die iudicij præmiũ pro operibus & eleemoſynis redditurus eſt, hodie quoq; ad orationẽ cũ operatione veniẽti benignus
Cornelius centurio. auditor eſt. Sic deniq; Cornelius Cẽturio cùm oraret meruit audiri:
Actor. 10. Fuit faciẽs multas eleemoſynas in plebẽ, & ſemper orans Deũ: huic circa horam nonam oranti aſtitit angelus teſtimoniũ reddens ſui operis & dicens: Corneli orationes tuæ & eleemoſynę aſcenderunt ad memoriam coram Deo. Citò orationes ad Deum aſcendunt, quas ad Deum merita noſtri operis imponũt. Sic & Raphaël angelus To-
Tobiæ 12. biæ oranti ſemper, & ſemper operanti teſtis fuit dicens: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum eſt. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis veſtræ in conſpectu claritatis Dei. Et cùm ſepelires tu mortuos ſimpliciter, & quia nõ es cunctatus exurgere & derelinquere prandium tuum, & abijſti & condidiſti mortuũ, & miſſus ſum tentare te. Et iterum: Me miſit Deus cu-
Raphael angelus. rare te, et Saram nurũ tuam. Ego enim ſum Raphaël vnus è ſeptem angelis iuſtis, qui aſsiſtimus & conuerſamur ante claritatẽ Dei. Per
Eſai. 54. Eſaiam quoq; dominus admonet & docet ſimilia cõteſtans: Solue, inquit, omnem nodum iniuſtitiæ, reſolue ſuffocationes impoten-
✠ *Alias cogitationem.* tium commerciorũ, Dimitte quaſſatos in requiem, & omnẽ ✠ conſignationem iniuſtam diſsipa. Frange eſurienti panem tuũ, et ege-
Eſai. 58. nos ſine tecto induc in domũ tuam. Si videris nudum veſti, & domeſticos ſeminis tui non deſpicies. Tunc erumpet temporaneũ lumen tuũ, & veſtimenta tua citò orientur, & præibit ante te iuſtitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te, dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adſum. Adeſſe ſe repromittit, et audire &

dire et protegere ſe eos dicit, qui iniuſtitiæ nodos de corde ſoluentes, & eleemoſynas circa domeſticos Dei ſecundùm eius præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcepit fieri, ipſi quoq; à Deo merentur audiri. Beatus Apoſtolus Paulus in neceſsitate preſſuræ adiutus à fratribus, opera quæ fiunt, ſacrificia Dei dixit eſſe. Saturatus ſum, inquit, percipiens ab Epaphrodito ea, quæ à vobis miſſa ſunt, odorem ſuauitatis, ſacrificium acceptum & placitū Deo. Nam quãdo quis miſeretur pauperis, Deo fœnerat, & qui dat minimis, Deo donat, ſpiritaliter Deo ſuauitatis odorem ſacrificat. In orationibus verò celebrandis inuenimus obſeruaſſe tres cū Daniele pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, ſextam, nonam, ſacramẽto ſcilicet trinitatis, quæ in nouiſsimis temporibus manifeſtari habebat. Nam & prima hora in tertiā veniens conſummatum numerum trinitatis oſtendit. Itemq; ad ſextā quarta procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à ſeptima nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum ſpatia iam pridem ſpiritaliter determinantes adoratores Dei, ſtatutis & legitimis ad precē temporibus ſeruabant, & manifeſtata poſtmodum res eſt, ſacramentum olim fuiſſe, quòd ante ſic iuſti precabantur. Nam ſuper diſcipulos hora tertia deſcendit ſpiritus ſanctus, qui gratiam dominicæ repromiſsionis impleuit. Item Petrus hora ſexta in tectum ſuperius aſcendens ſigno pariter & voce Dei monentis inſtructus eſt, vt omnes ad gratiā ſalutis admitteret, cùm de emundandis gentibus antè dubitaret. Et Dominus hora ſexta crucifixus ad nonam, peccata noſtra ſanguine ſuo abluit, & vt redimere & viuificare nos poſſet, tunc victoriam ſuam paſsione perfecit. Sed nobis fratres dilectiſsimi præter horas antiquitùs obſeruatas orandi, nunc & ſpatia & ſacramenta creuerunt. Nam & manè orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus ſanctus deſignat in Pſalmis, dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine manè, & exaudies vocem meam, manè aſsiſtam tibi, & contemplabor te. Et iterùm per Prophetam loquitur Dominus: Diluculo vigilabunt ad me, dicentes: Eamus et reuertamur ad dominum Deum noſtrum. Recedente item ſole ac die ceſſante, neceſſariò rurſus orandum eſt. Nam quia Chriſtus ſol verus eſt, et dies verus ſole ac die ſeculi recedente, quando oramus et petimus, vt ſuper nos lux denuò veniat, Chriſti precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Chriſtum autem diem dictum, declarat in Pſalmis Spiritus ſanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ędificantes, hic factus eſt in caput anguli: à domino factum eſt iſtud, et eſt mirabile

Philip. 4.

Orationis tempora.

Manè orandū

Pſalm. 5.

Orandum veſperi.

Pſalm. 117.

rabile in oculis noſtris. Iſte eſt dies, quē fecit dominus, ambulemus et iocūdemur in eo: Item quòd ſol appellatus ſit, Malachias Propheta
Malach. 4. teſtatur, dicens: Vobis aūt, qui timetis nomē domini, orietur ſol iuſtitiæ, et in alis eius curatio eſt. Quòd ſi in ſcripturis ſanctis ſol verus et dies verus eſt Chriſtus, hora nulla à Chriſtianis excipitur, quò minus frequenter ac ſemper Deus debeat adorari, vt qui in Chriſto, hoc eſt in ſole et in die vero ſumus, inſiſtamus per totum diem precibus et oremus, et quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta ſuccedit, nullum de nocturnis tenebris eſſe orantibus damnum poteſt, quia filijs lucis et in noctibus dies eſt. Quando enim ſine lumine eſt, cui lumē in corde eſt? Aut quando ſol ei et dies non eſt, cui ſol et dies Chriſtus eſt? Qui autem in Chriſto, hoc eſt, in lumine ſemper ſumus, nec noctibus ab oratione ceſſemus. Sic Anna vidua ſine intermiſsione rogans ſemper et vigilans, perſeue-
Lucæ 2. rabat in promerendo Deo: ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: Non recedebat, inquit, de tēplo, ieiunijs et orationibus ſeruiēs nocte ac die. Viderint vel gentiles, qui necdū illuminati ſunt: vel Iudæi, qui deſerto lumine in tenebris remāſerunt. Nos vero fratres dilectiſsimi, qui in domini luce ſemper ſumus, qui meminimus et tenemus, quid eſſe accepta gratia cœpimus, computemus noctē pro die. Ambulare nos credamus ſemper in lumine: nō impediamur à tenebris, quas euaſimus. Nulla ſint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra et ignaua diſpēdia. Per Dei indulgentiam recreati ſpiritaliter et renati, imitemur quod futuri ſumus, habituri in regno ſine interuentu noctis ſolum diem. Sic nocte quaſi in lumine vigilemus, oraturi ſemper et acturi gratias Deo, hic quoq; orare et gratias agere non deſinamus.

EXPLICATIO SALVTATIONIS Angelicæ.

Cap. LIX.

SIC moribus receptum eſt in ſancta Catholica Eccleſia, neq; recens fuiſſe videtur hoc inſtitutum, vt orationi dominicę, virginis Marię ſalutatio ſubiungatur: quā etiam in Liturgia ſua Ioannes Chryſoſtomus, non ſine præfatione quadam inſerendam eſſe putauit. His enim verbis Mariam affatur: Vt verè dignum et iuſtū eſt, glorificare te Deiparam, et ſemper beatiſsimam, et penitus incontaminatam Dei noſtri matrem: honorationem Cherubin, et glorioſiorem incom-

parabiliter

parabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperiſti, verè Deiparam te magnificamus. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quoniam ſaluatorem animarum noſtrarum peperiſti. Quid ni glorificemus autem? quid ni magnificemus eam? quam electam à ſeculo, quam ab altiſsimo præcognitam, ſibiq; præparatam, quam longè antè patribus noſtris cœlitus promiſſam, quam typis myſticis adumbratam, quam prophetarum oraculis videmus eſſe pręnunciatam? Hæc eſt enim illa, de qua in ipſis adhuc rudis mundi primordijs conditor ipſe primum edidit vaticiniũ: olim fore mulierem, quæ calcaneo lethiferi ſerpentis caput protereret: Hæc eſt noui Adæ noua Eua: non nouerca, quòd illa vetus, quæ ſuos fœtus, prius etiam quàm pareret, extinxit: ſed mater: neq; mater morientium, quòd illa, ſed reuiuiſcentium: quæ myſterio quodam ineffabili, quod nulla poſsit humana mens comprehendere, de cuius oſſe genita fuerat, eum ipſa de ſua carne viciſsim genuit, nec ab alio fœcundata, quàm quem peperit: vt inextricabili quodam ænigmate, ſimul eadem fuerit, & filia, & ſponſa, & mater. Quid autem nobis aliud illa virga ſacerdotalis adumbrabat, quæ ſine radice germinauit? quam huius virgineam fœcunditatem, quæ neq; mortali manu conſita, neq; terreno ſucco irrigata, & cœlitus concipiendo floruit, & ſine cruciatu pariendo viuificum fructum edidit. Iam & niueum illud Gedeonis vellus, quod in areæ ſiccæ medio maduit, cuius alius præfigurabat ſimulachrum, niſi Marię? quę procul quidem à carnis contagio ſemota, verùm cœleſti rore ter compluta, trinitatis opificio Deũ pura concepit, pura enixa eſt, pura poſt editum partum permãſit. Cuius obtineat imaginem, niſi Mariæ diuini vatis inſignis illa porta, non ad Aquilonem, vnde pãditur omne malum, ſed ad exortum ſpectans, vnde ſol oritur nouus, & nouator omniũ? cuius integritatis clauſtra Princeps pacis, non modò non violauit, vel ingrediens vel egrediens, verumetiam conſecrauit. Verba Prophetæ ſunt: Porta quæ proſpiciebat ad orientẽ, clauſa erit, & vir nõ tranſibit per eam, quoniam Dominus Deus Iſraël ingreſſus eſt per eã: eritq; clauſa. Clauſa fuit in Maria virginitatis porta, per quam intrauit Dominus Deus Iſraël, & per ipſam proceſsit, & in ęternum porta virginis clauſa ſeruata virginitate permanſit. Hanc denotabat ſignum illud magnum, quod in cœlo ſcribit apparuiſſe Ioannes: Mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarũ duodecim. Fuit enim reuera Maria amicta lumine tanquam veſtimẽto, fuit induta iuſtitiæ ſolem, eum de quo ſcribit Apoſtolus: Induimini Dominum Ieſum Chriſtum: in illo manebat, & ipſe

Mariæ encomium. Gen. 3. Numer. 17. Iudic. 6. Ezech. 44. Apoc. 21. Eſai. 9. Ezech. 44. Apocal. 12. Pſalm. 103. Rom. 13.

& ipſe in ea: veſtiuit illum, & veſtita eſt ab illo: veſtiuit illũ ſubſtantia ſuæ carnis, & veſtita viciſsim eſt ab eo, gloria maieſtatis eius: veſtiuit nube ſolem, & eſt ipſa veſtita ſole. Certè ſignũ hoc magnum eſt, mulier illęſa manens amicta ſole: ſed non eſt hæc mulieris potentia, non modò non humana, verùm ne angelica quidem, ſed ſublimiore quadam virtute factum eſt, ea nimirũ de qua dixit angelus.
Luc. 1. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. Quoniam verò poterat responde-
Ioan. 4. Deut. 4. re: Spiritus Deus eſt: Deus autem noſter ignis conſumens eſt, quaſi occurrens ait: virtus non mea, non tua, ſed virtus altiſsimi obumbrabit tibi: Nihil vt ſit mirum, ſi ſub tali vmbraculo, talis à muliere
Exod. 3. ſuſtineatur amictus. Myſticus quoq; Moyſi rubus flagrare viſus, prægnantem huius virginitatem portendebat, quæ ſola mortalium nomen eſt puerperæ promerita, cum vxoris officium nũquam præſti-
Hier. 3. tiſſet: Hanc præludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodã & inaudito miraculo, zona ſui corporis illibata, virũ circundedit
Pſalm. 109. citra virilem operam. Siquidem Ieſus Chriſtus, ante Luciferum ge-
2. Para. 2. nitus, ex hac ſumpſit carnis initium, & quem cœli cœlorũ non capiunt, qui implens omnia, cùm ſit in omnibus, ab ijs tamen nõ capitur, nec tenetur, is intra virginis huius viſcera claudi dignatus eſt.
Cyp. ſermo. de natiuitate Chriſti. Reuera nouum & inauditũ, ait Cyprianus, quòd in vteri materni anguſtia circumdedit intra ſe fragilis caro virtutem altiſsimi, & ordinem rerũ, curſumq; naturę mutauit ſapientia Dei, & vbiq; eſt dilatata, plenitudinem ſui, vaſi infundens exiguo: ſic eſt circundata vtero muliebri, vt tamen vniuerſa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra ſe omnia còntinẽs, extra vniuerſa complectens. Mons
Daniel. 2. etiam ille magnus, quem vidit Daniel, vnde ſine manibus exciſus eſt lapis, lapis angularis ille, qui fecit vtraq; vnum, cui nititur omnis ædificatio, nõ ceſſura tempeſtatibus huius ſeculi, in quẽ quiſquis ceciderit, collidetur: mons, inquam, ille magnus, cuius niſi Marię ty-
Eſaiæ 11. pum gerebat? quam præ cæteris Eſaias quoq;, nunc de radice Ieſſe
Eſaiæ 7. virgam orituram, nunc euidentius virginem parituram eſſe prædi-
Prou. 13. xit. Quam & Salomon requirere viſus eſt, cùm diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille ſapiens, quanta ſexus huius eſſet imbecillitas, quàm fragile corpus, quàm lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promiſiſſe legerat, & ita congruere videbat, vt qui per fœminam vicerat, per fœminam vinceretur, cum ſtupore quodam & admiratione prorũpit in hæc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quaſi diceret: Si de manu fœminæ ſic pendet & ſalus noſtra omnium, & innocentię reſtitutio, & de hoſte victoria, cumprimis eſſe fortẽ oportet, quæ tantũ ad opus hoc eſſe queat idonea. Quam ergo ſic et oracula Prophetarum præcinuiſſe, et my-

ſticæ

ſtycæ Synagogæ typicas imagines deliniaſſe, et facundos Eccleſiæ
doctores ſuis poſtea virtutibus exornaſſe, ſuiſq; coloribus depinxiſ-
ſe videmus, quid ni laudes illius decantemus? quid ni quoties vſus
venerit, ſupplices opem illius imploremus? Quòd ſi qui ſunt, qui Bernardus in ſermone de virgine Maria.
nobis obſtrepant, dicentes: Nunquid non ſufficit vnus Chriſtus?
Reſpōdet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Suffi-
cere poterat Chriſtus, ſiquidē omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt, 2. Cor. 3.
ſed nobis bonum non erat, hominem eſſe ſolū: congruum magis Geneſ. 2.
vt adeſſet reparationi noſtræ ſexus vterque, quoniam corruptioni
neuter defuiſſet: Fidelis planè et potens mediator Dei et hominum 1. Tim. 2.
homo Chriſtus Ieſus, ſed diuinam in eo homines reuerentur ma-
ieſtatem, Deus autem noſter ignis conſumens eſt. Quid ni vereatur Hebr. 11.
peccator accedere, ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, ſic pe- Pſalm. 57.
reat ipſe à facie Dei? Opus eſt itaq; mediatore ad mediatorem iſtū,
nec alius nobis vtilior quàm Maria. Crudelis nimirum Eua, per Geneſ. 3.
quam ſerpens antiquus peſtiferum etiam ipſi viro virus infudit, ſed
fidelis Maria, quæ ſalutis antidotum et viris et mulieribus propi-
nauit. Illa miniſtra fuit ſeductionis, hæc propiciationis: Illa ſuggeſ-
ſit prȩuaricationem, hȩc iniecit redemptionem. Ac in alio ſermone.
Quicquid illud eſt, quod offerre Deo paras, Mariæ commendare De natiuitate Mariæ virginis.
memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo
influxit. Neq; enim impotens erat Deus, et ſine hoc aquæ ductu in
fundere gratiam prout vellet, ſed tibi vehiculum voluit prouidere.
Fortè enim manus tuȩ aut ſanguine plenæ, aut infectȩ muneribus,
quòd non eas ab omni munere excuſsiſti, ideò modicū illud, quod
offerre deſyderas, gratiſsimis illis, et omni acceptione digniſsimis
manibus offerendum tradere cura, ſi non vis ſuſtinere repulſam.
Neq; verò ſolus hoc Bernardus ita ſenſit. Nam et multis ante ſe-
culis beatus Ephrem Deiparam virginem, conciliatricem, et aduo-
catam vocat. Andreas quoq; Hieroſolymitanus, qui vixit ante an-
nos prope mille, in ſermone, quem ſcripſit in hanc ipſam ſalutatio-
nem Deiparȩ virginis, vocat eā diuinam cum hominibus reconci-
liationem. Et qui fuit proximus Apoſtolorū temporibus Irenȩus. Iren lib. 5. contra hæreſes.
Quemadmodum Eua per angelicum ſermonem, inquit, ſeducta eſt,
vt effugeret Deum, præuaricata verbum eius, ita Maria per angeli-
cum ſermonem euangelizata eſt, vt portaret Deum, obediens eius
verbo: Et ſicut illa ſeducta eſt, vt effugeret Deum, ſic hæc ſuaſa eſt,
obedire Deo, vti virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata: Et quē-
admodū adſtrictū eſt morti genus humanū per virginē, ſoluatur per
virginē, ȩqua lance diſpoſita virginalis inobedientiȩ per virginalem
obedientiā. Quæ poſtrema verba citantur etiā ab Auguſtino contra Lib. 1.

Inuocatiō Mariæ. Iulianum ſcribente. Quin & alij pleriq; ſancti patres Deiparam virginem & inuocarunt ipſi, & cęteris vt inuocarent authores fuerunt, quemadmodum vbi nobis de ſanctorum inuocatione ſermo fuit, pluribus verbis demonſtratum eſt. Vnius tantum Athanaſij locum *Atha in euāgeliū de ſanctiſsima Deipara.* hic adſcribemus, qui ſic virginem hanc alloquitur: Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſsima virgo, quæ etiā à partu virgo permanſiſti, & retribue nobis pro exiguis iſtis eloquijs magna dona ex diuitijs tuarum gratiarum: tu quæ gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipſa deſumptis, & natura laudatoris præcipuè in tuum encomiū vtimur, ſi quando hymnus, ſi quando laus tibi ſiue à nobis, ſiue ab vniuerſa creatura effertur. Tibi, inquam, gratioſæ dominæ noſtræ reginæ, heræ, matri Dei, arcæ ſanctuarij. Ac interiectis nōnullis: Ab iſtis, inquit, hierarchijs cœleſtibus, deinde nos hierarchiæ terreſtres exaltationes Dei in gutture ferentes, ſiue quod didicimus, ſiue quòd mutuò hæc verba ſumpſerimus, exaltamus te magna & canora voce, dicentes: Aue gracioſa, dominus tecum: intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis. Cæterum ſi quis alius, certè Bernardus is fuiſſe videtur, qui cùm alijs in rebus, quod illi ipſi cōfitentur, qui ſegregauerunt ſemetipſos, tùm quod ad honores attinet vel Deiparæ virgini, vel ſanctis tribuēdos, præclaro ſemper vſus fuerit iudicio. *Epiſt. 172.* Indicat hoc vel epiſtola, quam ſcripſit ad Canonicos Lugdunēſes, vel ſermones, quos de ſanctis non paucos edidit, in quibus omnibus adeò non transfert in homines Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quàm à multis tribui videmus. Quamobrē nihil eſt quòd huius authoritatem quiſquam ſequi dubitet in re præſertim tam vetuſta, receptoq; totius Eccleſiæ mòre confirmata. Si qui diuos colit, Chriſtum in diuis colit: qui ſanctos laudat, Chriſtum laudat in ſanctis: qui ſanctos inuocat, Chriſti per ſanctos auxilium inuocat: qui ſanctos imitatur, Chriſtū imitatur in ſanctis: qui ſanctos adorat, Dei dona in ſanctis adorat: quanto magis idem quiſq; facere credendus eſt in ea colenda, laudanda, inuocanda, adoranda, ex cuius vtero proceſsit is, per quem ſancti ſunt, quotquot ſancti ſunt. Affectus in matrem, pietas eſt in filium, quandoquidem in matre filium, & matrē ob filium veneramur, vt omnis honos matri præſtitus, in ipſum redundet filium. Hic eſt enim in omnibus & ſuper omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus. Quę quidem omnia ſi ſuo modo quodam ſanctis tribuantur, manet nihilominus Deo ſua gloria, nulli communicabilis. Verùm nos ad ſalutationem Angelicam, de qua nobis initio ſermo fuit, redeamus: quæ tanto nobis debet eſſe commendatior, quòd non ab hominis ingenio profecta,

verùm

verùm de cœlo per angeli pręconium in terras eſt delata: tum autem, ita breuis eſt & ſuccincta, vt in ea ediſcenda nihil eſſe queat negocij: & verborum in ea numerum, ſententiarum ſuperat vbertas. Huc accedit, quòd quoties hac vtimur ſalutatione, felicis illius horæ ſtatim admonemur, quæ prima poſt infelicem parentis noſtri caſum humano generi læta cumprimis illuxit, Qua Deus afflictionē populi ſui miſeratus, miſſo angelo, fœminam ſibi delegit, cuius miniſterio, quam per fœminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eamq; vita ſempiterna cōmutaret. Sed iam ipſum angelum loquentem audiamus. Is ad Mariam virginē ingreſſus ait: AVE GRATIA PLENA. Noua quidem hæc tum fuit ſalutandi formula, quam in omni ſcriptura negat Origenes ſe inuenire potuiſſe, Græca vox, quę legitur apud Lucam, non ſaluere tantum vel auere, verùm etiā gaudere ſignificat & valere. Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & appoſita. Siquidem quæ veræ voluptatis authorem conceptura, & quem Eua miſeris mortalibus mœrorem ingentem inuexerat, eum erat ſempiterno gaudio commutatura, quo nam alio quàm gaudij vocabulo ſalutatā eam oportuit? Quamobrem rectè Chryſologus: In hac voce, inquit, oblatio eſt, oblatio muneris, nō ſimplex ſalutationis officium. Quod munus nato Chriſto paſtoribus obtulerat angelus, dicens: Euangelizo vobis gaudium magnū, quod erit omi populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator: Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tum virgini Mariæ, cùm ex ea natum iri Saluatorē renunciauit. Legimus autem & de Stephano, quòd fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoq; Baptiſta: de Elizabeth: de Zacharia: de Apoſtolis dicit ſcriptura, quòd repleti fuerunt ſpiritu ſancto: neq; tamen propterea credendum eſt, quòd ſimiliter vt Deipara, gratia vel ſpiritu ſancto repleti fuerint: Nam neq; conceperunt illi de ſpiritu ſancto, ſicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter, quēadmodum in Maria, cui quę per partes alijs eſt præſtita ſingulis, totam ſe ſimul infudit gratię plenitudo, quę deſcendit in eam ſicut pluuia in vellus. Vellus cùm ſit de corpore, neſcit corporis paſsiones: ita virginitas cùm ſit in carne, carnis ignorat vitia. Cœleſtis igitur imber in vigineum vellus Mariæ placido ſe fudit illapſu, & tota diuinitatis vnda bibulo ſe noſtræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expreſſum, terris omnibus pluuiā ſalutis effunderet. Hac igitur ratione, plena gratia dicitur, quod ſola eſt Maria, de qua propter honorem domini, nullam prorſus cùm de peccatis agitur, haberi quęſtionem, non modò Auguſtinus, verùm etiam vniuerſa voluit Eccleſia: quod vel indè ſciri poſsit, ad vincendum ex omni parte peccatū plus ei gratiæ col-

Aue.
Orig. omi. 6 in Lucam.
Chryſo. ſer mo. 140.
Lucæ 2.
Gratia plena.
Acto. 6.
Lucæ 1.
Acto. 2. & 4.
Aug. de natu & gratia cap. 36.

latum eſſe, quia concipere & parere meruit, quem cõſtat nullum habuiſſe peccatum. Etenim hac vna virgine excepta, ſi ſanctos alios omnes & ſanctas cùm hic viuerent congregare licuiſſet, et interrogare, num fuerint abſq; peccato, quantalibet fuerint in iſto corpore excellentia ſanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamaſſent: Si di-

1. Ioan. 1. xerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: Nec humilius id quàm verius reſpondiſſent. Plenior itaq; gratia fuit Maria, quàm oẽs alij, cùm ſola ſit, quàm o-

Ioan. 1. mni peccato fuiſſe vacuã, perſuaſum habemus. Scriptum aũt eſt de Chriſto quoq;, quod ſit plenus gratia et veritate: verùm ab hac plenitudine tanto longius abfuit Maria, quàm abfuerunt à Mariæ plenitudine ſancti reliqui, quanto maius inter creaturam et creatorem, inter hominem mortalem et Deum diſcrimen eſt immortalẽ. Siquidem Chriſtus ipſa eſt plenitudo, Maria ſicut alij ſancti, ſed plus tamẽ quàm alij ſancti: quicquid habet gratię, de Chriſti plenitudine accepit. Poſteaquàm Angelus Mariam gratia plenã ſalutauit: ſubdit

Dominus tecum. DOMINVS TECVM. Quid autem aliud angelus, quàm à domino miſſus eſt nuncius? Erat ergò cum virgine, qui miſit ad virginem: præceſsit nuncium ſuum Deus, ſed à Deo non receſsit. Locis teneri non poteſt, qui locis habetur in omnibus, et vbiq; totus eſt,

Iudic. 6. ſine quo nihil totum eſt. Gedeonem quoq; legimus ijſdem verbis ab angelo ſalutatum: Sic enim eſt eum alloquutus: Dominus tecum virorum fortiſsime: verùm aliter cum Gedeone fuit dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonẽ elegit dominus, vt eſſet ſaluator Iſraëlis de manu Madian: Mariam elegit, vt non Iſraëli tantum,

1. Ioan. 2. verùm orbi ſaluatorem ederet vniuerſo, qui eſſet propiciatio totius mundi, qui nos morte ſua reconciliatos, ac de Satanæ poteſtate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filijs Dei patris ſui filios et hæredes faceret. Hunc talem virgo ſacratiſsima virginali vtero ſuo cõplexa, cœlo maior, terra fortior, orbe eſt latior. Quem enim non modò terrarum orbis vniuerſus, ſed ne cœli quidem cœlorũ capiunt, eum ſola clauſum intra viſcera ſua geſtare meruit. Non dixit autẽ angelus, Dominus in te: Nam cùm in om̃ibus quę ſunt, quatenus ſunt, Dominus ſit, ſoli tamen boni ſunt, in quibus ita eſt dominus, vt etiã cum eis ſit propter concordiam voluntatis: Cæterùm cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quàm cum ſanctis alijs omnibus, cum qua tanta fuit conſenſio, vt eius nõ modò voluntatem, verùm et carnem ſibi copularet, ac ſic de ſua, deq; virginis ſubſtantia Chriſtum vnum efficeret, vel potius Chriſtus vnus efficeretur, qui etſi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei, et totus virginis eſſet, nec duo filij, ſed vnus vtriuſq; filius.

lius. Subdit angelus, quæ verba repetiuit etiam Elizabeth, eodem ſpiritu ſancto repleta, BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Quæ verò ſequuntur. ET BENEDICTVS FRVCTVS VENTRIS TVI: nõ iam ab angelo, ſed à ſola dicta ſunt Elizabeth. Non Pſalm. 20.
quia tu benedicta, dicit Elizabeth, ideò benedictus fructus ventris tui, ſed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in quo benedi- Gen.22.
ctæ ſunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoq; benedictionem accepiſti cum cæteris, etſi differentius à cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, ſed in mulieribus: ille verò benedictus, non in hominibus, non inter angelos, verùm, vt ait Apoſtolus, ſuper Rom. 11.
omnia benedictus in ſecula. Verè itaque benedictus, qui fons eſt benedictionis, & autor omnis gratiæ, fructus eſt ventris tui, qui te ſuæ benedictionis ita fecit participem, nullus vt mortalium ſimiliter, vt tu fuerit benedictus. Siquidem ſola maledictionem illam generalem effugiſti, de qua dictum eſt: In triſtitia paries filios: Et aliã, Gen.3.
de qua ſcriptum eſt: Maledicta ſterilis in Iſraël: & es benedictionem conſequuta ſingularem: vt quamuis eſſe virgo, & propterea ſterilis elegeris, ſalua tamen virginitate, neq; ſterilis permaneres, neq; cum dolore pareres. Ac non ipſa modò maledictionem effugiſti, verùm & à nobis eam repuliſti, ædito in lucem fructu ventris tui, qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictũ. Fructus aũt Gal. 3.
iſtius nomen non expreſsit Elizabeth, verùm addidit Eccleſia IESVS CHRISTVS. Ieſus, quoniam ipſe ſaluum fecit populũ ſuum à pec- Matth. 1
catis eorum. Chriſtus quoniam cùm ſit rex noſter & pontifex noſter, vnctus eſt à Deo, non oleo communi, ſed oleo lætitiæ: nec ſicut Pſal. 44.
participes ſui, id eſt, illi, qui in imagine præceſſerunt, ſed præ participibus ſuis, virtute ſpiritus cœleſtis conſecratus. Cuius vnctionis nos quoq; facti participes, à Chriſto Chriſtiani vocamur. Nam qui rex & ſacerdos noſter eſt, qui, quæ nunquàm ſatis eſt prædicanda bonitas illius, non ſua tantum omnia nobiſcum cõmunicare, ſed ſe etiã ipſum nobis eſt impendere dignatus, poſteaquàm nos redemit in ſanguine ſuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, fecit Apoc. 5.
nos quoq; regnũ & ſacerdotes Deo, vt regnantes ſuper terram, & animi noſtri cunctis affectionibꝰ imperantes, exhiberemus noſmet- Rom.12.
ipſos hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem in odorem ſuauitatis, ac nomen illius laudaremus ac glorificaremus in ſecula ſeculorum, Amen. Quòd ſi quis diligentius explicatã videre voluerit, horum nominum rationem IESVS CHRISTVS, legat Euſebium Euſeb. lib. 4. ca. 15. & 16.
in libris Euangelicæ demonſtrationis, & Cyrillum Hieroſolymitanum, qui præ cæteris accuratiùs id feciſſe videntur. Cateche. 10.

QVOD IVSTITIA NOSTRA NON ſit ſola fides.

Cap. LX.

1.Cor. 1. *Iuſtitia Chriſtiana.*

IVSTITIAM, qua ſola rectè colitur, qui factus eſt nobis iuſtitia, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſolam eſſe fidem arbitrati ſunt, eorum ab vna, ſancta, Catholica, & Apoſtolica Eccleſia iampridem eſt exploſa ſententia. Si quidē ante mille ducentos plus minus annos, fuiſſe ſcribuntur Anomœi quidam hęretici, quorum principes com memorātur Aëtius & Eunomius: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt, quàm vt ipſum ſolum cognoſceremus: cuius etiam adeò ſibi notitiam arrogarunt, vt nō ſibi ſe magis eſſe notos dicerent, quàm ipſi Dei naturā perſpectam, & exploratā haberent: ac tantum illi, cuius authores ipſi fuerunt, fidei tribui volebant, vt ſi quis eam eſſet amplexus, etiam ſi grauiſsima quęq; ſcelera patraſſet, ac non modò patrare non intermitteret, verùm ſubindè grauiora patratis adiungeret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus: quem-

Epiph. li. 3. hære. 36. Aug. de hæreſi. hær. 54 De gratia & libero arbit. cap. 7. & de fide & operi bus cap. 14.

admodum ab Epiphanio & Auguſtino memoriæ proditum legimus. Quin multo etiam antè, cùm adhuc eſſent Apoſtoli ſuperſtites, fuiſſe refert Auguſtinus, qui non intelligentes, quod ait Apoſtolus: Arbitramur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis: putauerunt eum dicere, ſufficere homini fidē, etiamſi malè viuat, & bona opera non habeat: Cùm, vt hæc ſentiret, ei, qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquàm: qui nō aliud his verbis intelligi voluit, quàm vt ſe per fidem iuſtificari quiſq; ſciret, etiamſi legis opera nulla præceſsiſſent. Hoc eſt, quod alio loco dicit, quod magno cum applauſu audiri à nōnullis videmus: Gratia ſal-

Epheſ. 2.

uati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur. De quibus nos rectè dicere poſſu-

Cyp. de ſimplicitate prę latorum, ſiue de vnitate eccleſiæ.

mus, quod à Cypriano ſcriptū legimus: corruptores Euangelij, atq; interpretes falſi, extrema ponunt, & ſuperiora prætereunt, partim memores, & partim ſubdolè corrumpentes: vt ipſi ab eccleſia ſciſsi ſunt, ita capituli vnius ſententiam ſcindūt. Niſi quòd ipſi ſuperiora ponunt, & quæ proximè inſequuntur, prætereunt. Nam, quemad-

Aug. de gratia & libero arbit. cap. 8.

modum Auguſtinus quoq; monuit, vidit Apoſtolus, putare poſſe homines hoc ita dictum, quaſi neceſſaria non ſint opera bona credentibus, ſed eis fides ſola ſufficiat, quod iſtis tam perſuaſum eſt,

quàm

quàm quod maximè: quam etiã ob cauſam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis, non ex operibus: vt in eam opinionem homines adducant, nullum eſſe bonorum operum fructum. Vidit hoc ſpiritu ſancto plenus Apoſtolus: vidit ſimul & hoc, poſſe homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda ſibi ſufficiant: Itaq; mox addit, quod iſti ſilentio prætereunt, ipſius enim ſumus figmentũ, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid eſt hoc, inquit Auguſtinus, quòd, cùm Dei gratiã commendans dixiſſet: Non ex operibus: ne fortè quis extollatur: cur hoc dixerit, rationem reddens: Ipſius enim ſumus, inquit, figmentum, creati in Chriſto Ieſu, in operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi, inquit, & intellige: Non ex operibus dictum, tanquàm tuis ex te ipſo tibi exiſtentibus, ſed tanquam ijs, in quibus te Deus finxit, id eſt, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti ſumus, ſed ea, de qua ille dicebat, qui vtiq; iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apoſtolus: Si qua ergò in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt omia noua. Fingimur ergò, id eſt, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ nõ præparauimus nos, ſed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaq;, chariſsimi, vita noſtra bona, nihil aliud eſt, quàm Dei gratia: ſine dubiò, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia eſt: & ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia eſt, hæc autem, quæ illi datur, quoniam præmium eius eſt, gratia eſt pro gratia, tanquàm merces pro iuſtitia, vt verùm ſit, (quoniam verùm eſt:) Quoniam reddet vnicuiq; Deus ſecundũ opera eius. Ex his Auguſtini verbis, facilè perſpicim⁹, quæ ſint opera, quæ Paulus à iuſtificatione voluerit excluſa: nimirùm ea, quę fiunt extra fidem: quæ etſi diſponere nonnihil ad iuſtificationis gratiam videntur: quoniam tamen ſine fide impoſsibile eſt placere Deo, mereri primam gratiam non poſſunt: quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur, nullis præcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non eſt gratia. Nulla igitur merita noſtra præceſſerunt, ſed ſola Dei beneficia iuſtificationem noſtram præuenerunt. Hoc eſt, quod à Fauſto ſcriptum legimus, cùm eundem ex Pauli Epheſios epiſtola locum produxiſſet: Prima, inquit, vocatio compendium fidei requirit à nobis, ſequentis verò temporis gratia, redemptis, ablutis, innouatis, ſedulitatem operis et curam laborioſę ſeruitutis indicit, vt quod ſine labore accepimus, opitulante adiuto-

Quæ opera nõ conferant ad iuſtitiam.

Pſal. 50.

2. Cor. 5.

Rom. 2.

Heb. 11.

Rom. 11.

Fauſt. lib. de libero arbit. cap. 7.

 rio,

rio, cum labore ſeruemus, Apoſtolo commonente: Videte ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Agnoſce diſtinctos eſſe gradus vocationis & conſummationis. Fidem expectat à paruulis, opera aũt cum fide à confirmatis requirit. Ita tamen vt ſedulitatis affectum proficientibus augeat,& laborantibus adiutor quotidianus exiſtat. Quamobrem non ad ea opera,quę præparauit Deus, vt ambularemus in illis, poſtquàm cor mundũ creauit in nobis, poſtquàm nouę creaturæ facti ſumus: verùm ad ea, quę nondũ exuto veteri homine fecimus excludenda, hæc à Paulo dicta interpretatus eſt Auguſtinus: Qui etiam ad refellendam eorum opinionem, qui bona opera om̃ia, in quibus creati ſumus in Chriſto Ieſu, reijcere voluiſſe Paulum exiſtimabant, alios Apoſtolos, Petrum, Ioannem, Iacobũ, Iudã, epiſtolas ſuas ſcripſiſſe putat: quodq; meminit Petrus, eſſe quædam in epiſtolis Pauli difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditioné: id ad hunc Pauli locum, in quo de fidei iuſtitia tractat, referendum eſſe putat, quòd nunquàm ea Pauli mens fuerit, quam iſti corruptores Euangelij fuiſſe volunt, nihil ad iuſtitiã, nihil ad ſalutem conſequendam opera bona facere. Sunt enim vel ipſa luce clariora, quę huic errori aduerſantur Pauli verba. Quòd compati oportet, ſi conglorificari: commori, ſi conuiuere: ſuſtinere, ſi corregnare volumus: quodq; non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Declarat autem ipſe Paulus alio loco, quam fidem intelligi velit, qua vel iuſtificamur, vel coronam illam immarceſsibilem aſſequimur. Nam ad Galatas ſcribens, diſertis verbis illud planũ facit, quòd non de qualicunq; fide loquatur, qua creditur, peccata nobis propter Chriſtum eſſe remiſſa, ſed de ea, quæ per dilectionem operatur. Illam verò ſolam fidem, quam pleriq; cùm ad iuſtitiam, tùm ad ſalutem ſufficere volunt, adeò nihil prodeſſe aſſeuerat, vt non dubitanter dixerit: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. In quam ſententiam à Iacobo quoq; dictum eſt: Quid proderit, fratres mei, ſi fidem dicat quis ſe habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides ſaluare eũ? Quamobrem quàm volent iſti ſibi placeãt, deq; ſola fide glorientur, quòd ea iuſtitiam, quod ſalutem adferat, nobis illud certum & indubitatum eſſe debet, quòd per organum ſuum ſpiritus ſanctus loquitur: Nolite errare: neq; fornicatores, neq; idolis ſeruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; maſculorum concubitores, neq; fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſsidebunt.

Pſalm 50.
2. Cor. 5.
De fide & operibus cap. 14.
2. Pet. 3.
Rom. 8.
2. Tim. 2.
Fides iuſtificans.
Galat. 5.
1. Cor. 13.
Iacob. 2.
1. Cor. 6.

QVOD

QVOD PECCATO QVOLIBET MORTA-li fides non amittatur.

Cap. LXI.

VERVM hic iſti, quo rimam habere queant,
per quam elabi liceat, fieri poſſe negant, vt hæc
inſint fidem habēti, quam amitti mortali pec-
cato quolibet aſſeuerāt. Quòd ſi ita eſt, cur igi-
tur operarios iniquitatis vocat Chriſtus eos, Matth.7.
qui in ipſius nomine prophetabant, dæmonia
eijciebant, virtutes multas faciebant: quæ tam eximia, ſine fide certè
præſtare non poterant? Cur idem viro ſtulto comparat eum, qui Matth.7.
verba ſua audiret, & ea non faceret, cùm fides ex auditu ſit? Cur Rom.10.
multos ex principibus in Chriſtum, ait, credidiſſe, ſcriptura, verùm
eos magis hominum, quàm Dei gloriam dilexiſſe? Cur alio loco Ioan.12.
dicit: Seruus ſciens voluntatē domini, & non faciens, plagis vapu- Lucæ 12.
labit multis? Cur à Iacobo ſcriptum eſt: Scienti igitur bonum facere, Iacob.4.
& non facienti, peccatum eſt illi. Quid autē eſt aliud ſcire volunta-
tem domini, ſcire bonum, niſi credere ſpiritui ſancto, per amanuen-
ſes ſuos Prophetas, Apoſtolos, & Euangeliſtas nos docenti, hanc
eſſe domini voluntatem. Et cum hac tamen fide, peccatū dicit eſſe
ſcriptura, quando non fit, quod creditur. Quare falſum eſt, quod ab
iſtis aſſeritur, per peccatum fidem amitti, aut ſi remaneat, non eſſe
veram fidem, aut eum, qui fidē habeat ſine charitate, non eſſe Chri-
ſtianum: Falſum eſt, quòd ſolam incredulitatē eſſe peccatum, ſolam
fidem eſſe iuſtitiam, tam peruicaciter aſſerunt. Nam ſi nullum eſt
peccatū, niſi incredulitas, ſi nulla eſt iuſtitia niſi fides, quorſum igitur
illud extremum erit iudicium? quod non eſſe futurū de infidelibus,
illa Chriſti verba non obſcurè videntur indicare: Qui nō credit, iam Ioan.3.
iudicatus eſt. Futurum eſt ergò iudicium de fidelibus, quos non
ideò collocatos à ſiniſtris, incorruptus ille iudex viuorum & mor-
tuorum, in ignem æternum ire iuſſurus eſt, quia non crediderunt, Matth.25.
ſed quia pietatis opera facere neglexerunt. Hoc eſt, quod à Sapiente
dictum eſt: Omnis miſericordia faciet locum vnicuiq; ſecundum Eccleſ.16.
meritum operum ſuorū. Hoc eſt, quod à regio Propheta ſcriptum, Pſal.16.
& eſt ab Apoſtolo repetitum: Tu reddes vnicuiq; ſecundum opera Roma.2.
ſua. Ad Corinthios quoq; ſcribens idem Apoſtolus, ait: Omnes 1.Cor.5.
nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſ-
que propria corporis: non dicit, prout credidit, ſed prout geſsit, ſiue

Apocal 22. bonum,ſiue malũ. Sed & in Apocalypſi legimus: Ego venio citò, & merces mea mecum eſt,reddere vnicuiq; ſecundũ opera ſua. Quin

Ioan. 15. & ipſe Chriſtus: Procedent,inquit,qui bona fecerunt,in reſurrectionem vitæ,qui verò malè egerunt,in reſurrectionem iudicij. Plena eſt ſcriptura hoc genus ſententijs,futuram eſſe retributionem,futurum eſſe iudicium,non ſecundum fidem, ſed ſecundũ opera. Quorum autem opera? num infidelium? Minimè gentium: nam ij, veri-

Ioan. 3. tate ipſa atteſtante,eo ipſo,quòd nõ credunt, iam iudicati,iam condemnati ſunt. Fidelium igitur opera ea ſunt,ſecundum quæ retributio, ſecundum quę futurum eſt iudicium. Quamobrem longè alia fidei & ſpei,alia charitatis,per quã fides operatur,eſt ratio. Hæc em̃ indiuidua comes eſt gratiæ,nec vnquàm ab illa deſtituitur. Sic enim

Prouerb 8. loquitur patris æterna ſapientia: Ego diligentes me diligo. Et alio

Ioan. 14. loco: Qui diligit me, diligetur à patre meo. Quamobrẽ,quàm ſunt inter ſe pugnantia, peccatum & gratia,tam pugnant inter ſe peccatum & charitas: fides autem & ſpes,etiam ijs ineſſe queunt,qui cum Deo nõ ſunt in gratia. Quemadmodum igitur, ſi quis furtũ admi-

1. Cor. 13. ſit,excluſit is quidem charitatem, quæ non modò non concupiſcit aliena,verùm etiã pro eo, vt benigna eſt,libenter impertit ſua ſed interim nihil impedit,quò minus in eo maneat habitus caſtitatis: Ita nulla eſt ratio,quę impediat,quò minus qui fur eſt,idem amiſſa charitate,fidei retineat habitum,& ſpei: quamuis et fides et ſpes, quarũ vita eſt charitas,nullum habenti, fructũ ſint allaturæ ſi vita ſua fuerint deſtitutæ. Sola igitur eſt hæreſis,aut apoſtaſia,per quam excluditur habitus fidei,ita, vt ſi quis in vno aliquo articulo fidei diſcrepet ab vnius ſanctæ, catholicæ,apoſtolicę Eccleſię ſenſu & conſenſu, is habitum amiſiſſe fidei rectè dici poſſit. Eſt igitur vera fides etiam in ijs,qui peccatis aliquibus grauioribus obſtricti tenentur, ſi cùm alios articulos fidei, tùm ſanctam credant Eccleſiam catholicã.

1. Reg. 11. *Dauid cõmiſſo adulterio non amiſit fidem.* Neq; credendus eſt Dauid rex,poſtquàm adulterio cõmiſſo,cædem quoq; patrauit,eueſtigiò fidẽ ſimul amiſiſſe,ſiue qua reuelatis à Deo credimus,ſiue qua nobis eum propitiũ fore propter Chriſtum confidimus: quod tamen alterũ ſpei magis,quàm fidei eſſe videtur. Nã niſi crediſſet Dauid, eſſe Deum grauem peccatorũ vltorem, non ita grauiter animo perculſus fuiſſet,nõ tantùm de ſceleribus patra-

Ioel 2. tis dolorem concepiſſet. Rurſus, niſi benignum eundem et miſericordem,patientẽ & multæ miſericordiæ,ac præſtabilem eſſe ſuper malicia perſuaſum habuiſſet, niſi certam ſpem & fiduciam concepiſſet,

Pſalm. 24. fore, vt propter nomen ſuum,propter vnigenitũ filium ſuum, propitiaretur peccato ſuo,nunquàm ad cinerem,ad lachrymas,ad ieiunium confugiſſet,nunquã ſupplici prece, placatum eum ſibi redde-

re

re ſtuduiſſet. Petrum negaſſe Chriſtum legimus: non deſunt tamē, qui illo ipſo paſsionis tempore, fidem eum in Chriſtum habuiſſe contendant, propter illa verba Chriſti potiſsimùm, quæ multò antè prædixit veritas: Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Non excluditur itaq; per mortale peccatū vera fides, etiamſi viua fides cum eo conſiſtere non poſsit: quę non propterea vera non eſt, quoniā à Iacobo mortua vocatur: cùm qui mortuus eſt, verus homo dici nequeat. Nam ſi verba Iacobi diligentiùs expendas, longè diuerſum reperies. Non enim dixit Iacobus, ſicut homo, ſed ſicut corpus ſine ſpiritu mortuū eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt. Eſt quidē ita, quòd & homo moritur, extincto ſpiritu, & fides moritur, extincta charitate, per quam, qui vita noſtra eſt, Deus habitat in nobis, quæ ipſa eſt Deus, verùm fides habet ſe inſtar corporis, charitas inſtar animę: eſt enim anima fidei charitas. Quamobrem ſicut cùm ex corpore migrauerit anima, verum nihilominùs corpus permanet, etiamſi ſpiritu deſtitutū ſit, neq; deeſt illi quicquā, quod ad eſſentiam ſpectet corporis & proprietatem: ſic amiſſa charitate, remanet nihilominùs vera fides, neq; deeſt illi quicq̄; eorum, quę ad rationem, ſubſtantiam, & proprietatē fidei pertinere videntur, nimirùm, vt Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, aſſentiatur.

Matth. 26. — Amb. lib. 10 in Lucam. — Pet. Lomb. lib 3. diſt. 24 — *Petrus Chriſtum negans fidem non amiſit.* — Iacob. 2. — *Charitas anima fidei.*

QVOD FIDES A SPE ET CHARITATE, non modò vocabulo, verùmetiam rationabili differentia diſtinguatur. Cap. LXII.

SVNT igitur diſtincta inter ſe fides, ſpes & charitas, neq; ita ſibi tres hę virtutes cohęrent, vt ab inuicem ſeparari non poſsint, quas non modò vocabulo, verùmetiam rationabili differentia diſtingui, in Enchiridio ſuo docet Auguſtinus. Verùm quis poteſt huius rei locupletior eſſe teſtis, quàm ipſe Paulus, qui cùm dixiſſet: Si habuero omnē fidem, charitatem autem non habuero, nihil ſum: nónne videtur apertè fidem à charitate ſecreuiſſe? Nam quòd hæc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in ſcripturis nuſquàm legimus. Gratia ſanitatum, donum linguarum legimus in ſcripturis, fides ſanitatum aut linguarū nuſquàm reperimus: Verùm de verbo nihil eſt quòd diſceptemus: Scimus enī vno atq; altero loco, ſignorū atq; miraculorū fidei meminiſſe Ioannem Chryſoſtomū, et eo multò poſteriorem Bernardū. Sed quę tandem

Aug. cap. 8. — 1. Cor. 12. — 1. Cor. 12. — Chryſ. omil. 29. i 1. & 23 in 2. ad Cor. & 13. in epi. ad Epheſ. — Bern. in paruis ſer. ſer. 1.

eſt iſta fides, de qua Paulus loquitur? certè perfectior quàm quæcunq; alia: nimirùm ea, qua nõ ſolùm aſſentimur om̃ibus, quę nobis tradita ſunt, ad ſalutẽ æternã conſequendam, neceſſaria, quaq́ue certam fiduciã de miſericordia Dei, deq́; promiſsis eius concipimꝰ, verùmetiã qua tanta ferimur in Deum, vt eam etiã ſigna ſequantur & miracula. Certè Origenes, Baſilius, Gennadius, Theophilactus de perfecta, deq́; ſolida atq; integra fide, Pauli verba hæc interpretantur, quæ ſatis eſſe queat, etiã ad montes transferendos. De qua etiã dictum eſt à Chriſto, Si habueritis fidem, & non hæſitaueritis, etiã ſi monti huic dixeritis, Tolle, & iacta te in mare: fiet. Quam idem Chriſtus alio loco ſinapis grano comparauit, non propter exilitatẽ ſui, ſed propter vim & acrimoniã, qualem in modico ſinapis grano videre licet. Certum eſt igitur, ibi Paulum loqui de vera, firma, et nihil hæſitante fide, qua nõ modò reuelatis à Deo creditur, verùmetiam certa fiducia cõcipitur, quod petitur, eum omninò liberaliter conceſſurũ. Cæterùm quorſum attinet, qua de fide loquatur Paulus, ambigere? cùm in extrema capitis eiuſdem parte, tria doceat eſſe diſtincta, fidem, ſpem, & charitatẽ: maiorem aũt horum charitatẽ. Poterítne cuiquàm eſſe dubiũ, quin loquatur de chariſmatibus, deque ea fide, qua Chriſtiani ſumus? quæ ſi ſola fuerit, ea quæ vita ipſius eſt charitate deſtituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem iſtorũ commentis reiectis, cum Auguſtino dicamus, quòd ſine charitate fides poteſt quidem eſſe, ſed non & prodeſſe.

Ori in tract. 4. in Matth. Baſil. in regula de inſti. monachorũ cap. 4. in ſcholijs. Matth. 21. Matth. 13.

Augu libro 15. de Trini. cap. 18. et in ſerm. ſuper geſtis cum Emerito.

QVOD FIDEI, VT PRODESSE QVEAT, Spem & Charitatem iungi neceſſe eſt: Cap. LXIII.

CÆTERVM, quò prodeſſe queat, ſpes vt illi iungatur, neceſſe eſt: quam quidem eiuſmodi eſſe oportet, nihil vt nobis ipſi fidamus, verùm ſpem omnem & fiduciam noſtrã in Deo poſitã habeamus, cuius vnigeniti filij paſsione & morte acerbiſsima, peccatorum noſtrorum remiſsionem conſecuti ſumus. Ad hanc igitur dñi noſtri Ieſu Chriſti paſsionẽ et mortẽ, quę prora, quod aiũt, & puppis eſt ſalutis noſtrę, cõfugiamus: per hãc remitti nobis peccata noſtra, cum Deo patre nos recõciliari: ſimul æternę vitę cõcedi nobis hęreditatẽ, accedentes ad thronum illius gratiæ, ſupplices precemur. Quæ tamen et ipſa ſpes vana prorſus erit & inutilis, ſi nõ ad eam opera charitatis acceſſerint: Nam fruſtrà crediderit aliquis, peccata ſibi propter Chriſtum eſſe remiſſa, niſi iuſtum de patratis illis dolorem conceperit,

niſi

niſi deteſtatus et cōfeſſus illa fuerit: niſi dignos fructus, digna opera Matth. 3.
pœnitentiæ fecerit: Quare coniuncta ſint oportet, ſperare, & benè agere, vel ſaltē ſtudium aliquod ingens ad benè viuendum adhibere. Cuius rei, nō vno in loco nos admonet ſanctus Dauid: Spera, inquit, in dn̄o, & fac bonitatē. Ac rurſus: Sacrificate ſacrificiū iuſtitiæ, & ſperate in dn̄o: Sic demùm ſpes in dn̄o nobis eſt profutura, ſi fecerimus bonitatē, ſi ſacrificauerimus ſacrificiū iuſtitię, ſi per charitatē fides in nobis fuerit operata. Sin aūt nihil aliud, quàm credere nos et ſperare profeſsi, charitatis opa neglexerim⁹: & à iuſtitia longè remoti fuerimus, & ad illā vitam nobis aditus non patebit, ad quā ſi vellemus ingredi, mandata ſeruare iuſsi ſumus. Neq; enim exiſtimare quiſquā debet, datū nobis eſſe à Deo Chriſtū, vt redēptorē tantùm, cui fidamus, & non ſimul vt legiſlatorem, cui obediamus. Aperta ſunt Eſaię verba, dicentis: Ex Syon exibit lex, et ſermo dn̄i ex Hieruſalem. Quæ in libro, qui inſcribitur de cognitione Dei, cuius author eſſe fertur Gregorius Niſſę pontifex, ſic explicata legimus: Dominus, inquit, noſter Ieſus Chriſtus, nunc in monte Syon ſedens & docens, nunc in ciuitate Hieruſalē verſans, legem et doctrinā Euangelicam tradidit. Neq; eñ de Moſaica lege Propheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri queat, cùm ea non in Syon, nec in Hieruſalem, ſed in monte Synai fuerit data multò antè, quàm natus eſſet Eſaias: quemadmodū Euangelica multo poſt ipſum Eſaiā tempore promulgata fuit. Quapropter appoſitè dixit, Exibit: quoniá antiqua lex iam exierat. Apertius aūt, idem propheta Eſaias, alio loco de Chriſto loquens: Dominus enim iudex noſter, dn̄s legifer noſter, dominus rex noſter, dominus ipſe ſaluabit nos. Et per alium Prophetam dicit dominus: Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. Quin & Iacobus de Chriſto Vnus eſt, inquit, legiſlator & iudex, qui poteſt perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate ſcribit Cyrillus, non redemptorem tantùm, verùm & legiſlatorem eſſe Chriſtum. Beatus Ephrem in oratione de transfiguratione domini. Ieſus eſt, inquit, dominus non ſeruus: dominans & non parens imperio: legiſlator, & non is cui lex datur: filius, non verna: natura & non adoptione. Eſt quidem ita, quod is factus obediens Patri vſq; ad mortem, mortem aūt crucis, factus eſt omnibus cauſa ſalutis æternæ. Nunquid aūt omnibus credentibus tantùm in ſe? Non hoc dicit Paulus: Verùm omnibus, inquit, obtemperantibus ſibi, omnibus legem ſuam cuſtodientibus, omnibus mandata ſua ſeruantibus. De ijs verò, qui non obediunt Euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti, tantum abeſt, vt eis Chriſtum factū eſſe dicat cauſam ſalutis

[Margin notes: Pſalm. 36. Pſalm. 4. Matth. 10. *Chriſtus legiſlator.* Eſaiæ 2. Eſaiæ 33. Hierem. 31. Iacob. 4. Cyril. lib. 3. Phil. 2. Hebr. 5.]

lutis æternæ, vt non dubitet etiam affirmare, quòd pœnas dabunt in interitu æternas. Errat igitur, ſi quis putat Euangelium eſſe nudã & abſolutam vitæ æternæ promiſsionem, ſine conditione mandatorum obſeruationis. Omnis huic ſententiæ ſcriptura reclamat.

Rom. 8. 2. Tim. 2. Matth 19. Ioan. 13. Lucæ 24.

Compati nos oportere, ſi conglorificari: commori, ſi conuiuere: ſuſtinere, ſi conregnare volumus, monet Paulus: Verùm apertius multò Chriſtus ipſe: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et alio loco: Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea. Quod ſi oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam, multò magis oportet pati nos, vt intremus in alienã, ſupernaturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè meritis noſtris imparem. Præclarè vir ille, ſingulari pietate præditus, nomine tantùm Idiota, regulas quaſdam deſcribens, vitam Chriſtianam complectentes, poſteaquàm non minus laborioſam vitam docuiſſet, quæ eſt ſecundum mundum, quã ſit via virtutis: ſtultum eſſe, dicit, credere, ad cœlum poſſe perueniri, niſi per pugnam aduerſus carnem, diabolum & mundum, quando quidem & caput noſtrum Chriſtus non aſcendit in cœlum, niſi per crucem, nec debet ſerui conditio melior eſſe conditione Domini.

Bern. in natali ſancti Victoris, ſerm 1.

Quem ſequutus aliquot pòſt ſeculis Bernardus. Nõ recti planè, ſed peruerſi eſt animi, antè quærere gloriam, quàm exercere virtutem, & velle coronari, qui legitimè non certauerit. Vanum eſt vobis, inquit, ante lucem ſurgere. Ita eſt. Fruſtrà ad celſitudinem nititur gloriæ, qui prius non claruit virtute: fruſtrà fatuæ virgines ſponſo obuiam ſurgunt, quarum lampades extinguuntur, & ideò vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Abſit mihi gloriari, niſi in gloria illorum, quibus Propheta congratulãs,

Pſalm. 88.

ait: Dñe, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua exaltabuntur. Et infert: Quoniam gloria virtutis eorum tu es: pulchrè non eorum, ſed virtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim ſine virtute eſt gloria, profectò indebita venit, præproperè affectatur, periculoſè captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater eſt glorię: Fallax gloria, & vana eſt pulchritudo, quam illa non parturiuit: ſola virtus eſt, cui iure gloria debetur, & ſecurè impenditur.

Ambr. lib. 5. in Luc.

Sed et Ambroſius, Tenera, inquit, corporis cura, luxuq; & laſciuiarum cupiditate mollitos, nequaquàm cœleſtis aula ſuſcipit, ad quã duris laborioſæ virtutis gradibus aſcenditur. Hi verò, quibus fluida delicijs membra ſoluuntur, regni cœleſtis extorres, intra mundi huius habitacula conſeneſcunt. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum ſcribens: Difficilè, imò impoſsibile eſt, inquit, vt et præſentibus quis, & futuris fruatur bonis, & hic ventrem, & ibi mentem impleat, vt de delicijs tranſeat ad

delicias. Ante quem etiam Athanaſius: Qui habet requiem ſuam in hoc mundo, ne ſperet æternam requiem ſe poſſe conſequi: Regnum enim cœlorum non eorum eſt, qui hîc ociantur, ſed eorum, qui in multa tribulatione & anguſtia vitam tranſigunt. Non enim id gratis accipiunt, ſed cum ingenti labore & magnificis ſudoribus illud adepti ſunt, quotquot eo digni habiti ſunt. Ad eundem modum Baſilius quoq;: Quomodo cum vitæ ſecundum mãdatum Domini inſtituendæ, eam, quæ voluptatum eſt præferamus, æternæ vitæ felicitatem & conuerſationem ei, quę ſanctorum eſt, conformem, et angelica gaudia in facie Chriſti nobis pollicemur? Stolidi certè animi ſunt talia phantaſmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cum gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicũ nullo ſum lenitatis affectu præditus? quomodo cum Daniele, qui non aſsidua continentia & deprecatione ſedula Deum quæſiui? quomodo cum ſingulis ſanctis, qui veſtigia illorum non ſum ſecutus? Quis athleta ita iudicij expers eſt, vt ijſdem velit dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquàm ſpoliorum partem cum ijs, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuiſſent quidem? Bonus eſt Deus: verùm & iuſtus. Iuſti verò eſt retribuere pro dignitate factorum, ſicut ſcriptum eſt: Benè fac Domine bonis: Declinãtes autem in obliquationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Miſericors eſt: at & iudex: Diligit enim miſericordiam, inquit, & iudicium dominus. Quapropter dicit, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Similiter & Auguſtinus: Manducant homines fungum malũ et moriuntur. Ecce in qua fragilitate eſt vita humana, quam quandoq; relicturus es. Noli pro illa ſic pugnare, vt tu relinquaris. Vita noſtra Chriſtus eſt. Chriſtum attende, pati venit, ſed & glorificari: contemni, ſed etiam exaltari: mori, ſed etiam reſurgere. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducit, niſi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cum labore magno perueniſti. Si ad argentum tuum, quod quandoq; vel moriens amiſſurus es, non perueniſti ſine labore, ad vitam æternam ſine labore vis peruenire? Et his omnibus vetuſtior Origenes: Nemo poteſt in carne & in ſpiritu habere delicias: ſed ſi quis in carne deliciatur ſicut ille diues, carebit gremio Abraham, & delicijs: qui verò in præſenti ſeculo pane afflictionis veſcitur, ſicut & ille pauper, cùm hinc abſceſſerit, in delicijs erit.

Atha. de virginitate.

Pſalm. 124.

Aug. ſermo. 6. de verbis domini.

Orig. in Pſ. 36.

QVOD NIHIL IMPOSSIBILE DEVS præceperit. Cap. LXIIII.

VERVM hic iſti, Si nos ad mandata remittis, aiunt, vt niſi ea obſeruemus, eſſe iuſti non poſſimus, actum eſt de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere, poſsibile non eſt: in qua legi ſatisfacere nemo poteſt. Scilicet, ſi fidẽ iſtis habemus, impoſsibilia pręcepit Deus. Poteſt autẽ dici quicquam, aut cogitari magis blaſphemum, quàm hoc ſit? Quis præcipiat his, qui ſibi ſubiecti ſunt, quod ab eis nullo modo præſtari poſſe videat: niſi aut prorſus inſanæ ſit mẽtis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui ſibi datam cupiat occaſionem, per quam ſuam in illos crudelitatem expromere queat. Atqui talem iſti nobis Deum fingunt, præclari, ſi Dijs placet, glorię Dei vindices, quam tot ſeculis obſcuratam, nunc demùm aſſerere ſe, rudi plebeculæ perſuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blaſphemię ſcriptura? In Euangelio ſuo dicit

Matth. 11. Chriſtus: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiẽ animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. In Cacangelio ſuo dicunt iſti, Iugum Chriſti durum et acerbum, et onus eius eſt prorſus importabile. Ad quod ferendum Chriſtus inuitat, ab eo deterrent iſti, ne venire quiſquam ad Chriſtum audeat: qui legem tu-

1. Ioan. 5. lerit, cui ſatisfacere poſsit nemo. Dicit Dei ſpiritus per Ioannem: Mandata Dei grauia non ſunt. Dicit Satanæ ſpiritus per membra ſua: Mandata Dei non modò grauia, verùmetiam prorſus ad implendum impoſsibilia ſunt. Nimirùm hoc eſt illud purum Euangelium, quod à zonarijs, baiulis, figulis, tãtoperè vidimus expetitum, cùm ex diametro, quod aiunt, cum Euangelio Chriſti pugnare videatur, quo virtutis omne ſtudium eneruatur, omnis faciendi mandata Chriſti conatus impeditur. At non ita priſci Patres illi ſancti, qui, ſi quis impoſsibile aliquid homini à Deo præceptum eſſe blaſphemaſſet, eum anathema pronunciauerunt: quòd impiũ eſſe dicerent, affirmare, quæ à ſpiritu Dei mandata profecta ſunt, ea eſſe credentibus impoſsibilia. Inter quos Ioannes ille, qui iure merito Chryſoſtomus appellatur, adeò nihil impoſsibile mãdaſſe Deum, affirmat, multos vt fuiſſe dicat, qui plus etiam vltrò præſtiterunt, quàm à Chriſto mandatum eſt, tantum abeſt, vt eius mandata non impleuerint. Nam cùm neq; virginitatem, neq; paupertatem Deus

Patres priſci quomodo populum inſtituerunt.
Hier. ad Damaſum in expoſit. ſymboli.
Baſil. in verba illa Moſeos, Attende tibi ipſi.
Chryſ. omi. 8 de pœnit. ſer. de charitate, & omil. 19. in epiſt. ad Hebr.

vnquàm

vnquàm mandauerit, minimè tamen defuerunt, qui iniuſsi, vltrò vtrunq; amplecterentur. Quin & illud non vno in loco perſuadere populo conatur, multò grauius eſſe iugum ſeculi, quàm ſit iugum Chriſti: Quòd illud iugum eſt ſeruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugum eſt libertatis, iugum ſpiritus & gratiæ. Origenes: Qui dicit, implere non poſſum, quæ mandãtur à Deo, quid tibi videtur aliud, quàm inter mulieres, quæ nihil virile poſſunt, eſſe numerandus? Locum illum enarrans Hilarius: Latum mandatum tuum nimis: Latum, inquit, mandatũ Dei eſt, & in omnia ſpei noſtræ genera diffunditur, vt non difficile ſit, ſi voluntas adſit, præcepto Domini obtemperare: cùm & latũ & diffuſum ſit ad placendum, officioſæ religionis varietate: neq; ſolùm latũ, ſed vehementer latum. Etiã Prophetis longè grauiſsimũ viſum eſt onus iniquitatis, quàm ſedere quidam ait ſuper talentum plumbi: Sub quo gemebat alius quoq; dicens: Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Quamobrem duriora multò ſunt, quemadmodum etiam à Baſilio ſcriptũ legimus, quæ vel inſanus amor, vel inexplebilis habẽdi cupiditas, mortalibus imperat, quàm quæ Chriſtus præſcribit. Vt non ineptè dictum ſit à Ioanne Gerſone, quòd plures videre licet, qui maiorem pœnam habent ad infernum acquirendum, & ad malè agendũ, quàm requiratur pœna ad regnum paradiſi lucrãdum: Siue quis obſcœno ſit amore captus, ſiue rei faciendæ ſtudio teneatur immodico, ſiue miſera vexetur ambitione, quas non perfert moleſtias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus? vt non defuerint, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dum eo, quod amant, potiri ſtudent. At in Deo piè colendo, atq; illius contemplationi vacando, quid tandem eſt moleſtiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas potiùs, cum animi ſumma tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in cœlis animæ piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atq; in fragili corpuſculo, repræſentari videtur. Initia fortaſsis aliquid habent difficultatis & moleſtiæ: Quò longiùs autem progreſſus fueris, hoc faciliora, iucũdiora, ſuauiora ſunt omnia. Sic priſci populum inſtituebant: ſic de ſuperiore loco, mentes eorum ad virtutum ſtudia, quæ nos amplecti Chriſtus voluit, oratione ſua inflammabant. A quibus, quid aliud iſti, quàm deterrere prorſus videntur? dum non difficilia modò, quod ferri tamen poſſet, verùm etiam prorſus impoſsibilia Deum præcepiſſe blaſphemãt. Ex quorum hac impia doctrina, quam ipſi nihilominùs verbũ Dei vocari volunt, hoc eſſe conſecutum cernimus, nullo vt vnquàm tempore, quàm hoc, magis refrixerit charitas, magis abundauerit iniquitas.

Omi. 39. in Mat. & omi. 2. ad Philip. *Iugum ſeculi grauius quàm iugum Chriſti*

Orig. in Ioſue, omil. 9.

Pſalm. 118.

Iniquitatis grauiſsimũ onus. Zach. 5.

Pſalm. 37.

Gerſ. parte quarta in ſer. de omnibus ſanctis.

Matth. 24.

Quis enim adduci facilè poſsit, vt aut eum Deum colat, quem im-
poſsibilia præcepiſſe perſuaſum habeat, aut ad ea præcepta animum
adijciat, quæ impleri non poſſe credat?

QVOD NON TAM NATVRA MANDATO-rum, quàm noſtra fiat ignauia, vt implere mandata non poſsimus, cùm quæ timori grauia ſunt, leuia ſint amori. Cap. LXV.

SED hîc iſti nobis obijciunt: Si tam leuia ſunt
Chriſti præcepta, quàm ea tu videri vis, cur igi-
Matth. 7. tur dixit Chriſtus, quòd anguſta eſt porta, & ar-
cta via, quæ ducit ad vitã: & pauci ſunt, qui in-
ueniunt eam? Cur vias Domini duras appellat
Pſalm. 16. Propheta? Nos verò non noſtris, verùm eorũ,
qui totius orbis iudicio grauiſsimi, doctiſsimi, ſanctiſsimiq; ſunt
habiti, verbis, ad hæc reſpõdebimus. Ac primo quidem loco, quòd
laborioſa via Dei, quòd eius mandata videntur eſſe difficilia, dicit
Chryſ. omil. 8. de pœnit. Ioannes Chryſoſtomus, non tam id fieri natura mandatorũ, quàm
Omil. 1. in epiſt. ad Phil. noſtra ignauia. Quid enim eſſe poteſt melle dulcius? ægròto tamen
Omil. 16. in epi. ad Heb. amarum perſæpè videtur: Num quòd natura tale ſit? Minimè gen-
tium, ſed eſt id morbi vitium. Ad eundem modũ lex oneroſa, non
tam ſua natura, quàm noſtra fit pigritia. Ac vt inſit etiam aliquid in
ipſius legis natura difficultatis & moleſtiæ, tamen ſi nautis minaces
pelagi fluctus, ſi tempeſtates & hyemes agricolis, ſi vulnera cædeſq;
militibus, ſi pugilibus ictus plagæq; grauiſsimæ leues adeò videntur
& tolerabiles, vt voluntarij magna cum alacritate ſe diſcriminibus
iſtis & difficultatibus offerant, ſpe temporalium commodorũ, quæ
mox peritura ſunt: quanto magis homini Chriſtiano videri leue de-
bet ac tolerabile, ſi quid etiam aduerſi ferendum ſit, cui præmium
in cœlo poſitum eſt, non momentaneum, ſed æternum: cùm nec
1. Cor. 2. oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis aſcenderit, quę
præparauit Deus his, qui diligunt illum: vt verè dictum ſit à Paulo:
2. Cor. 4. Quòd in præſenti momentaneum eſt, & leue tribulationis noſtræ,
ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in
nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non vi-
dentur: quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non vidẽ-
tur, æterna. Leue Paulus vocat & momentaneũ, quod eſt in præſen-
ti tribulationis: at iſti non ſatis habent, ſi dicant eſſe difficile, verùm
prorſus impoſsibile, prorſus volũt eſſe onus importabile, cui feren-
do nemo ſit mortalium. Intereà tamen purum putum Dei verbum
haberi volunt, quod iſti loquuntur & ſentiunt, quamuis ex diame-

tro,

tro, quod aiunt, cum Dei verbo pugnare videatur. Diuus Augustinus, cum & ipſe locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: pluribus verbis laborioſiorē eſſe docet huius mundi amorem. Et in Pſalmos commentatus: Bonū opus, inquit, non multum laborat, malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducēs illud ex Pſalmo: Propter verba labiorū tuorum, ego cuſtodiui vias duras: Duræ ſunt, inquit, timori, leues amori. Om̄ia quippè ſunt facilia charitati, cui vni Chriſti ſarcina leuis eſt: quin ea potius eſt ipſa illa ſarcina, quæ leuis eſt. Itaq; quę dura ſunt laborantibus, eiſdem ipſis miteſcunt amātibus. Nam quę ſęua ſunt etiam & immania, prorſus facilia & prorſus nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis eſt, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iuſtitiæ: Quis autem neſcit, cùm præceptū ſit generale charitas, quia finis præcepti eſt charitas, & plenitudo legis eſt charitas, nō eſſe graue, quod diligendo fit, non timendo. Laborant aūt in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere. Sed perfecta charitas foras mittit timorē, & facit præcepti ſarcinam leuē. Ac paucis interiectis, dicit: charitati Dei non eſſe graue mandatū Dei, non humanæ voluntati, cui plus dādo quàm oportet, ignoratur iuſtitia Dei. Et explicās illud ex Pſalmo 30. Statuiſti in loco ſpacioſo pedes meos. Certe anguſta, inquit, eſt via: laboranti anguſta eſt, amanti lata eſt. Eadem quæ anguſta eſt, lata fit. In ſpacioſo, dicit, poſuiſti pedes meos, ne anguſtati pedes mei irent in ſe, & incurrendo in ſe, deijcerent me. Ergo quod ait, Poſuiſti in ſpacioſo pedes meos, plane feciſti mihi facilem iuſtitiā, quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc eſt, Poſuiſti in ſpacioſo pedes meos. Quē ſecutus Gregorius quoq; loquēs de præcepto dilectionis: Hoc eſt, inquit, præceptū Domini, hoc iugum eſt diuinæ ſuauitatis: Quid enim leuius, aut vnquàm gratius, quàm amor, fertur? quid prætereà graue nō leuiter tolerat, qui amat? Quicquid enim diligitur, cū magna deuotione portatur: Poteſt hoc amor huius mundi, vt etiā quę vidētur difficilia, facilia videri faciat, & nō poſſit multò magis, quò nihil eſt fortius, amor Chriſti? Quòd ſi ſoli nos eſſemus, ſi noſtris ipſorū viribus lex nobis implenda foret, fortaſſe noſtræ nobis imbecillitatis conſcij, de difficultate, atq; adeò impoſſibilitate ipſius nō immeritò queri poſſemus. Nunc aūt qui viuit in nobis Chriſtus, qui per fidē habitat in cordibus noſtris, ipſe eſt, qui operatur omnia in omnibus: ipſe eſt, qui operatur in nobis & velle & perficere: ipſe eſt, qui facit in nobis, quod placeat coram ſe. Hoc eſt, quòd cùm ſcribens ad Corinthios, gloriatus fuiſſet Paulus, quòd plus alijs omnibus laboraſſet, ne ſibi ſuæq; virtuti bona tribuere videretur,

Aug. li. 5. de Muſi. ca. 14. & ſerm. 9 de verbis domini.
In Pſalm. 92
De natu & gratia, capi. penult. & vltimo, & ſer. 48. de tēplo. & ſerm. 12. de verbis Apoſtoli.
Cap. 17.
Greg libr. 9 cap. 2. in primū lib. Reg.
Epheſ. 3.
1. Cor. 12.
Philip. 2.
Hebr. 13.
1. Cor. 15.

deretur, quæ per ipſum Deus operatus fuerat, ſubiunxit eueſtigiò: Non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Quæ tamen verba nequaquàm ita ſunt accipienda, quaſi cùm dixerit, non ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil ſe laboraſſe, nihil prorſus operatum eſſe: Non enim adiecisſet mecum, ſi præueniente gratia, ſubſequens liberum arbitrium non habuiſſet. Poterat dicere, per me, quemadmodum annotatum eſt à Bernardo: ſed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum, præſumens ſe non ſolùm operis eſſe miniſtrum per effectum, ſed operantis quodammodò ſocium per conſenſum. Ac ſi diceret, abundantius laboraui, non ego, ſed & ego: In eo enim, quòd ſolo Dei dono præuentus ſum, non ego: in eo autem, quòd donum voluntate ſubſecutus ſum, & ego.

Bern. in lib. de gratia & libero arbitrio

QVOD OPERATVR BONA DEVS IN NObis, non ipſis nihil agentibus, verùm conſentientibus, & ſimul operantibus nobis. Cap. LXVI.

QVAMOBREM execrandus eſt eorum impius error, qui nihilò plus hominem aſſerunt in bonis agere, quàm agat ſecuris in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atq; ita Deũ per filium ſuum legem in credẽtibus implere docent, nihil vt agant ipſi. Quos etiam ad ea blaſphemiarum portenta deueniſſe tãdem videmus, vt eum, qui ſolus bonus eſt, de quo dicit Propheta: Non Deus volens iniquitatem, tu es, eum etiam malorum authorem faciant, neq; bona magis, quàm ipſa etiam in nobis operari mala, impudenter affirment: quòd haud aliter habere ſe dicant facinoroſos, ad ea quæ patrant crimina, quàm habet ſe gladius, quo iugulatur proximus. Neq; minùs eſſe propriũ opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditionẽ, quàm Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici peſtilentius? Quid autem eſt aliud hoc docere, quàm omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem ſolicitudinem, prouidentiam, ac induſtriam, diſciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicitùs omnem euellere, deniq; proſcriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuinam ac feralem quandam ſecuritatem ac licẽtiam introductam? Quorſum enim leges? quorſum magiſtratus? quorſum bonis prẹmia, malis cõſtituta ſunt ſupplicia? Deniq; quorſum illud pertinet, quòd Deus etiam ipſe mercedem regni cœleſtis pijs promittit, gehennæ verò pœnas impijs comminatur, ſi omnia, ſiue bona ſiue mala, ſine nobis operatur in nobis? ſi abſoluta neceſſitate & ineuitabili patimur magis, quàm agimus, aut velut ſerræ quædam,

Matth. 19.

Pſalm. 5. *Deus non eſt mali operator*

Blaſphemia Phil. Melan.

quædam, ab illo acti agimus? Sed nobis illud in præſentia refutare propoſitũ non eſt, à quo nõ aures modò, verùmetiam cogitationes piorum abhorret omniũ, quòd quæ facinoroſi patrant ſcelera, eorum ſit author Deus. De eo tantùm breuibus diſſerendũ eſſe putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta ſunt ſcripturæ verba, quòd à Deo greſſus noſtri diriguntur, quódq; omnia opera noſtra Deus operatur in nobis: qua quidem ſcriptura nihil eſt certius. Verùm intereà non minus certum eſt & hoc, nos facere cùm facimus, quãuis ille faciat vt faciamus, prębendo vires efficaciſsimas voluntati, qui dixit: Faciã vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis, & faciatis ea. Quem Prophetæ locum adducens Auguſtinus: Cùm dicit, inquit, faciam vt faciatis, quid aliud dicit, niſi auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis, & dabo cor carneũ, vndè faciatis? Et hoc quid eſt? niſi auferam cor durum, vndè non faciebatis, & dabo cor obediens, vndè faciatis. Ille facit, vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine cuſtodiã ori meo. Quod beneficium Dei iam fuerat conſecutus, qui dixit: Poſui cuſtodiam ori meo. Quando igitur legimus in ſcripturis, quòd omnia opera noſtra operatur Deus in nobis, quòd operatur & velle & perficere, quòd operatur om̃ia in omnibus, quòd facit in nobis, quod placeat coram ſe, nequaquàm in eo ſenſu accipiendũ eſt, vt ſic agi nos, cùm agimur ſpiritu Dei putemus, quemadmodũ faber agit ſerram, ſed potiùs quemadmodum ſeſſor agit equũ. Operatur quidem in nobis Deus, verùm non ocioſis nobis, ſed ipſis etiam & volũtatem & conatum adhibentibus. Quãquàm vt velimus ſine nobis operatur, inquit Auguſtinus: ab ipſo enim præparatur voluntas noſtra: cùm autem volumus, & ſic volumus vt faciamus, nobiſcũ cooperatur: ſine illo tamen, vel operante vt velimus, vel cooperante cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Et alio loco: Nõ ſolùm, inquit, Deus poſſe noſtrum donauit atq; adiuuat, ſed etiam velle & operari operatur in nobis: non quia nos nõ volumus, aut nos non agimus, ſed quia ſine ipſius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Et in Pſalmũ 30. Quicquid Deus operatur per nos, nos videmur operari. Poteſt ille multum & totũ ſine nobis, & nos nihil ſine ipſo. Pręclarè Guilelmus Pariſienſis: Opera, inquit, noſtra, opera ſunt etiam Dei, quæ ipſe operatur in nobis, & etiam per nos. Non quidem tanquàm per organa quędam aut inſtrumentũ: tunc enim, nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputanda eſſent nobis opera bona: Sicut citharę & tibiæ nihil imputatur ad culpam aut meritũ de citharizantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus bona opera ſua & noſtra, non

Pſalm. 36. Eſaiæ 26. Ezech. 36. Aug. de gratia & libero arbit. cap. 16 Pſalm. 140. Pſalm. 38. Eſaiæ 26. Philip. 2. 1. Cor. 12. Hebr. 13. Aug. de gratia & libero arbit. cap. 17 De gratia Dei contra Pelagium & Celeſtinum, lib. 1. cap. 25 Guil. lib. de meritis.

tam præſtando virtutē, facultatem, & opportunitatem, quam etiam excitando, & foris doctrinis, & prędicationibus, & beneficiorū conſolatione, flagellorum quoq; ſtimulationibus, & interdùm compulſionibus, & interiùs inſpirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & alijs modis multiplicibus, qui ſibi ſoli noti ſunt. Aequū eſt autem vt illius adſcribamus omnia diuinę bonitati, nō quòd nihil agamus ipſi, ſed quòd nihil poſſumus, nihil volumus, agimus aut ſumus, quod non illius beneficio poſsimus, velimus, agamus, aut ſimus, à

Iacob. 1. quo ſolo proficiſcitur omne datū optimum, & omne donū perfe-

1. Cor. 3. ctum. Neq; enim ſufficientes ſumus, vel cogitare ſaltem aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficiētia noſtra ex Deo eſt. Quemadmo-

Galat. 2. dum igitur à Paulo dictū eſt: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus: ita qui cum Paulo per fidē & baptiſmū eidē Chriſti corpori ſumus inſiti, cuius etiam ſpiritu vegetamur, ſi, quòd ſub-

1. Cor. 4. 11. indè nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere quiſq; noſtrū cum illo poterit: viuo autem iam nō ego, viuit aūt in me Chriſtus: laboro autem iam non ego, laborat aūt in me Chriſtus: operor autem iam non ego, operatur autē in me Chriſtus: mereor autem iam non ego, meretur aūt in me Chriſtus: modò ſanus adſit horū verborum intellectus. Neq; enim ea ſic oportet accipi, quaſi non viuamus, nō laboremus, nō operemur, nō mereamur ipſi quoq;: quinimò nos ſumus qui viuimus, nos ſumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: ſed vt viuamus, facit vita noſtra Chriſtus: vt operemur, facit qui & voluntatē inſpirat, & vires ad operandū ſuppeditat, adiutor noſter Chriſtus: vt mereamur facit, qui merita ſua nobi-

Aug. contra duas epi. Pelag. li. 4. ca. 6 ſcū communicat, redemptor noſter Chriſtus. Sic Auguſtinus ad Bonifaciū ſcribens: Nos quidem ambulamus, verum eſt, nos obſeruamus, nos facimus, ſed ille facit vt ambulemus, obſeruemus, vt faciamus. Hæc eſt gratia Dei, bonos faciens nos, hæc miſericordia eius

De bono perſeuerantiæ, cap. 13. pręueniēs nos. Et in alio quodā libro: Nos ergo volumus, ſed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, ſed Deus operatur in nobis & operari pro bona volūtate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc eſt pium, hoc verum, vt ſit humilis & ſubmiſſa cōfeſſio, & totum detur Deo. Quādo itaq; dicit homo Chriſtianus: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus: hoc dicere videtur: viuo autem ego: non iam ille, qui conceptus in iniquitati-

Pſalm. 50. bus ex carnis meæ parentibus, iræ filius natus: verùm qui ſum ex

Ioan. 3. Galat. 3. aqua & ſpiritu ſancto Dei filius renatus, qui ſum in baptiſmo veterem exutus, & nouum hominem indutus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in cuius fide viuo, cuius etiam agor ſpiritu: Hic meam infirmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatem

impellit,

impellit, & facultatē ſuggerit: hic efficit pro ſua inenarrabili bonitate, vt qui dum natura filius eſſem iræ, nihil mereri poteram, niſi gehennæ ſupplicia, factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, Rom 8. frater autem ipſius & cohęres, iam deinceps mereri poſſim ea, quæ Dei filio & hæredi, quæ Chriſtum induto debentur, vt quicquid mereor, nō tam meo, quàm ipſius, quem indui, Chriſti merito merear. Meum nanq; meritum quatenùs purè meum, extra Chriſtum factum, non erat niſi meritum ſupplicij: Poſtquàm autem viuo in fide filij Dei, iam illud qualecunq; à me profectum, illius aſperſum ſanguine precioſo, precium ex eo mutuatur, vt fiat meritum cœleſtis pręmij, non ſua quidem ipſius, verùm Chriſti viuentis, operantis, et merentis in me virtute dignitateq;: qui, quę eſt illius immenſa benignitas, merita mea, quę ſunt ipſius dona, nō tanquàm merita mea, ſed tanquàm dona ſua coronat. Nam & ab ipſo manāt, & ex ipſius morte precium acquirunt. Hic ſanus eſt & pius horum verborum intellectus. Nos ergo ſumus, qui viuimus: nos ſumus, qui operamur: nos ſumus, qui viuentes in fide filij Dei, legem implemus, qui quæ mandata ſunt ab eo perficimus: verùm non ſine eo, qui dicit: Sine me nihil poteſtis facere. Illius deſtituti gratia, nihil poſſu- Ioan. 15. mus: illius adiuti gratia, nihil non poſſumus: qua fretus, nemo eſt ex ijs, qui credunt in Chriſtum, qui non confidenter dicere queat: Philip. 4. Omnia poſſum in eo, qui me confortat.

QVOD SEMEL IVSTIFICATVM GRATIA ſua Deus non deſerat, ſi non ab eo deſeratur: quodq; charitati non modò non impoßibile, verùm nec difficile quicquam ſit.

Cap. LXVII.

EST autem, quod ab Auguſtino quoq; legimus annotatum, Dei tanta bonitas, vt quem ſemel iuſtificauit impiū, gratia ſua nunquàm deſerat, ſi nō ab ipſo deſeratur, nihil vt ei deſit, quò minus piè ſemper iuſteq; viuere queat. Quod etiā ab Ambroſio, aut quiſquis ille fuit author libri, qui inſcribitur de vocatione gentium, animaduerſum legimus. Qui certiſsimum eſſe vult, nullum fidelium à Deo non diſcedentem relinqui, neque cuiuſquam ruinam ex diuina eſſe diſpoſitione diſpoſitam, ſed multis, qui iam iudicio rationis vtuntur, ideò liberum eſſe diſcedere, vt non diſceſsiſſe ſit pręmium, & vt quod non poteſt niſi cooperante ſpiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Verùm teſtatur hoc etiam propheta,

Aug. de natura & gratia, cap 26. & in confutatione articulorū, qui falſo ſibi ſunt impoſiti, articulo 7 Et ſerm. 88. de temp. Ambr. lib. 2. cap. 4.

2. Paral. 18. propheta, dicens: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo: Si quæſi
ueritis eum, inuenietis: ſi autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic
ille fons totius bonitatis & miſericordiæ, nunquàm nos deſerit, ni-
Rom. 8. ſi prius à nobis deſeratur. Cęterùm, ſi nobiſcum & pro nobis Deus,
quis contra nos? quid erit, quod præſtare non poſsimus, illo per fi-
dem in cordibus noſtris habitante, illo viuente in nobis, illo operan
te in nobis, vt velimus, & cooperante, vt quod rectè volumus, fa-
Charitatis vo ciamus? Etenim à Domino præparatur voluntas noſtra, quę ſi ma
lũtas maxima gna eſt, charitas vocatur: Nulla nanq; voluntas maior eſſe poteſt,
quàm ſit volũtas charitatis, quę tanta eſt, nihil vt ſit, quod ei reſiſtere
Cantic. 8. queat: quandoquidē nō ſolùm fortis eſt vt mors dilectio, quemad-
modũ à Sapiente ſcriptũ eſt: verùmetiam fortior ipſa morte: non ea
re tãtùm, quia, quos diuidit mors, nō diuidit charitas, verùmetiam
quòd, cum à corpore per mortem anima ſeparatur, tùm verò, quæ
fuit in corpore mortis huius tantùm inchoata charitas, fit perfecta.
Rom. 8. Senſit vim huius magnæ voluntatis ille, qui dixit: Quis nos ſepara
bit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas?
Pſalm. 43. an periculum? an perſecutio? an gladius? Sicut ſcriptũ eſt: Quia pro-
pter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.
Sed in his omnibus ſuperamus propter eum, qui dilexit nos. Certus
ſum enim, quòd neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus,
neq; virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque
Rom. 5. altitudo, neque profundum, neque creatura vlla, poterit nos ſepa-
rare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Hæc
igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur, in cuius corde diffuſa
eſt per ſpiritum ſanctum, huic iugũ Domini verè ſuaue, huic onus
eius verè leue eſt. Quamlibet enim aſperum aliquid & durum eſſe
videatur, ſi tamen hæc magna voluntas acceſſerit, non modò non
impoſsibile, verùm ne difficile quidem, quin potiùs iucundum erit
Aug. de gra- & ſuaue. Verum enim eſt, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Sarcina
tia & libero illa, quæ grauis eſt infirmitati, leuis eſt charitati. Documento ſunt,
arbit. ca. 17. tot tam ſęui terribileſq; cruciatus, quos tot millia ſanctorum mar-
tyrum, etiam ex fragili fœmineo ſexu, deinde tenerioris etiam æta-
tis, amore ſponſi ſui Domini noſtri Ieſu Chriſti inflammati, non
maiore conſtantia, quàm animorum alacritate pertulerunt. Qua in
re ſe tales præſtiterunt, minùs vt alacres ad epulas pleriq;, quàm iſti
ad vitam ſuam pro Chriſti nomine cum ſanguine profundendam
Euſeb. lib. 6. feſtinarent. Vt nullam nunc Origenis mentionem faciamus, quem
cap. 3. tanto martyrij ſtudio flagraſſe puerulum adhuc Eccleſiaſtica narrat
Origenes puer hiſtoria, multum vt negocij mater habuerit in eo domi detinēdo, ne
martyrium ap vitam ſuam in apertum diſcrimen offerret. Vt multos etiam alios
petiuit.

ſilentio

ſilentio prætereamus, vnũ in præſentia recenſuiſſe contenti erimus, quod in eadem hiſtoria legitur Ediſſenæ mulieris exemplum: Quæ cùm eſſet facta certior, ciuitatis Ediſſenæ præfectum, ad campum, in quem Chriſtiani conuenerãt, proficiſci, poſteaquã vidit frequentiorem ſolito Chriſtianorum populum eò tendere, currere præcipites, ac feſtinare, tanquã vererentur, ne quis deeſſet ad mortẽ, et ipſa ſuis ex ædibus properè prorupit, cùm nec oſtiũ clauſiſſet, nec, vt mulierũ habitum decet, ſe diligentius operuiſſet: infantẽ quoq; paruulũ ſecum attrahẽs, ac rapido curſu, irrupto etiã officij agmine, feſtinauit: Quã cùm ita feſtinantẽ præfectus vidiſſet, apprehendi, et ad ſe deduci iuſsit, ſimul percunctatus eſt, quónam infelix mulier tã feſtina properaret. Illa verò, Ad campũ, inquit, quò catholicorũ populus conuenit. Tum ille, Nõ audiſti, quòd præfectus eò pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit mulier, et ideò feſtino, vt ibi inueniar. Et quò, inquit pręfectus, paruulũ iſtum trahis? Vt et ipſe, ait illa, martyriũ cõſequi mereatur. Tantũ potuit amor Ieſu Chriſti, nõ ſolùm apud viros, verumetiã apud fœminas, vt non modò nõ cederẽt periculis, nec infringerẽtur doloribus, nec formidarent res aſperas, nec vllos mortis terrores extimeſcerẽt, verumetiã quã natura mortales omnes mortẽ fugiunt, ea ſit illis adeò non fugienda, adeò non horrenda viſa, vt expetendã etiam vltrò ducerẽt: nec magis dulcè quicquã et iucundũ eis accidere poſſet, quàm, ſi cuius morte ſe ſalutem aſſecutos, & ab æterna morte liberatos eſſe, meminiſſent, pro eius nomine mortem viciſsim oppetẽdi facultas & occaſio daretur: Cuius amore ſic inflammati pleriq; fuerũt, vt ſenſum etiam doloris omnẽ amitterẽt, & cùm carbonibus incenſis nudis pedibus inſiſtere cogerẽtur, nihil affirmarẽt intereſſe, vtrũ per carbones illos, an per humi ſparſas roſas ſibi eſſet ambulandũ: Cumq; flagris et neruis cęderẽtur, vt triticum, niſi benè exculcatum et purgatum in horreo, ſic animam in cœlo, niſi ſic excuſſam et perpurgatam, dignè ſtare non poſſe, dictitarent. Scilicet ijs durũ fuit aliquid ex ijs, quę multitudinis iudicio ſunt multò duriſsima, quos ex ſũmis corporis ſui cruciatibus voluptatem quandam animi non mediocrẽ percepiſſe legimus. Ijs fuit aliquid impoſsibile, qui plus etiã vltrò præſtiterũt, quàm à Deo mandatũ fuerat. Nã vt exigat hoc à nobis lex charitatis, qua Deum ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mẽte noſtra diligere iubemur, vt cùm deprehenſi fuerimus, mortem prius, in eius nominis cõfeſſione, ſimus occũbere parati, quàm vt eũ negemus: hoc certè, quod ab iſtis factũ eſt, nõ exigit, vt vltrò ſe diſcrimini quiſquã offerat: quẽadmodũ à Gregorio Nazanzeno diligẽter legimus animaduerſum. Quid aũt eſt, quod pręcipit nobis Deus? Quid aliud, quàm id, quod ipſe eſt.

Ruff. lib. 2. cap. 5. Socrat. lib. 4 cap. 18. Theodor. li. 4 cap. 17.

Martyrij deſiderium in muliere Ediſſena

Deut. 6. Matth. 22.

Nazan. orat. 6. in Monodia Baſilij.

1.Ioan 4. ipſe eſt. Deus charitas eſt, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem
nobis præcipit: & quod iubet, ipſe nobis pręſtat Deus charitas. Prior
ipſe diligit nos, ac ad ſe diligendum accendit nos: ſeipſum impertit
nobis, manſionem facit apud nos, ita vt nos in ipſo maneamus,
& ipſe in nobis. Quamuis autem prior diligit, nunquàm tamen prior
deſerit nos, niſi prius deſeratur à nobis. Quòd nos deſerit, culpa
noſtra, quòd manſionem in nobis facit, ipſius fit gratia: qui paratior
eſt ad eam nobis impartiendam, quàm ſimus nos ad recipiendam:
tam eſt illius obuia bonitas, tam eſt noſtra ſupina negligentia.

QVOD CHRISTIANA IVSTITIA CHARITAS eſt, ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.

Cap. LXVIII.

VERVM, vt vnde cœpit, eò redeat oratio. Non
ſola fides iuſtitia noſtra eſt, neq; ſi ſpes ad eam
acceſſerit, abſoluta eſt iuſtitia noſtra: Dæmones
Matth. 8. quoque fidem habent, & contremiſcunt:
Neq; enim non credebāt, cùm Chriſtum confeſſi
dicerēt: Quid nobis eſt et tibi Ieſu fili Dei?
Fidem et fiduciam iactant hæretici. Hæretici quoq; ſpem habent & fiduciam, neq; ſoli Lutherani, verùm
& reliqua fex hæreticorū, Sacramentarij, Anabaptiſtæ, ac quibuſcunq;
alijs nominibus appellantur, ſe certos eſſe gloriantur, ſibi
propter Chriſtum eſſe peccata remiſſa, ſeq; eſſe apud Deum in gratia,
ac citra dubitationem vllam, promiſſam ſibi regni cœleſtis hæreditatem
conſecuturos. Attamen, quamuis habeant fidem dæmones,
quamuis habeant inanem fiduciam hęretici, iuſtitiam tamen habere
dici non poſſunt, quæ extra charitatem haberi nequit. Tribuit
Aug. in ſer. ſuper geſtis cum Emerito, tomo 7. Auguſtinus Donatiſtis ſacramenta, non detrahit Euangelium, non
adimit fidem, ſed quemadmodum hæc illis ineſſe poſſe cōfitetur, ſic
prodeſſe poſſe negat. Quid ita? Quia ſola charitas eſt, quæ facit, vt
hæc prodeſſe queant: extra quam, ſi quis habeat omnia ſacramenta,
ſi prophetiam omnem, ſi ſcientiam omnem, ſi fidem omnem, ita vt
montes transferat: ſi facultates ſuas omnes in vſum egentiū diſtribuat,
ſi corpus etiam tradat, ita vt ardeat, tātum abeſt, vt propterea
1.Cor. 13. iuſtus cenſeri debeat, vt eum nihil eſſe Paulus indubitanter affirmet.
Quem Pauli locum diligenter in quarto libro ſtromatum tractat
Clemēs Alexandrinus. Hac ergò charitate, cùm, ſicut omnes alij hęretici
& ſchiſmatici, deſtituti fuerint Donatiſtæ, (nam alioqui non
diuiſiſſent vnitatem) negat Auguſtinus, alia quæ habebant omnia,

quicquam

quicquam illis vel ad iuſtitiam vel ad ſalutē profuiſſe: Nam cætera fruſtrà habet omnia, qui vnam charitatem nō habet: quincunq; totam legem ſeruauerit, offendit autem in vno charitatis præcepto, factus eſt omnium reus, quia contra præceptum illud facit, in quo pendent omnia. Siquidem hæc eſt plenitudo legis: hic eſt finis præcepti: hoc eſt vinculum perfectionis: hæc via Dei ad homines: hæc via hominum eſt ad Deum: Per hanc è cœlo deſcendit Deus in terram: per hanc ex iſta valle lachrymarū aſcendere nos oportet in cœlum, vbi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens: vt ſit, vbi dominus ibi & miniſter eius. Charitatem habeto, dicit Auguſtinus, & cuncta habebis: quia ſine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta, & ab ea pendent vniuerſa. Sola eſt quę vincit omnia, & ſine qua nihil proſunt omnia, & quæ vbicunq; fuerit, ad ſe trahit omnia. Hæc omniū arx eſt virtutum: hæc promiſſio regni: hæc præmium eſt ſanctorum: abſq; hac nihil eſt quòd ſe quiſquam bonum aut iuſtum fieri poſſe ſperet. Hinc eſt quòd cùm quæritur, vtrum quiſquam ſit homo bonus, non quæritur, dicit Auguſtinus, quid credat, aut quid ſperet, ſed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubiò rectè credit & ſperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamſi ſint vera quæ credit, inaniter ſperat, etiamſi ad veram felicitatē doceantur pertinere, quæ ſperat. Qui etiam alio loco: Interroget ſe quiſq;, inquit, quid amet, & inueniet vndè ſit ciuis: verbi gratia: Amat aliquis mundū, & ea quæ ſunt in mundo, carnem, pecuniā, honores, ciuis eſt Babyloniæ, nihil ei cum iuſtitia commune. Amat aliquis Deum, ciuis eſt Ieruſalem: bonus eſt, iuſtus eſt, neq; dubitare debet, quin redditurus illi ſit Deus in illa die coronā iuſtitiæ. Itaque propria piorum & bonorum virtus eſt charitas, ſine quā cæteræ virtutes & bonis ineſſe poſſunt, & malis. Habere baptiſmū, & malus eſſe poteſt: habere prophetiam, & malus eſſe poteſt: accipere ſacramentum corporis & ſanguinis domini, & malus eſſe poteſt: habere nomen Chriſti, id eſt, Chriſtianus vocari, & malus eſſe poteſt: habere ſacramenta oīa, & malus eſſe poteſt: habere virtutes alias et malus eſſe poteſt. Sola charitas eſt, quàm habere, & malus eſſe poteſt nemo. Hæc eſt proprius & ſingularis ille fons, cui nemo communicare poteſt alienus: ad ſolos hæc virtus pertinet catholicos: quam ſi habere poſſent hæretici, hæretici eſſe non poſſent: neq; enim ſcinderent vnitatem, cuius vinculum eſt charitas. Ex quo facilè perſpici poteſt, falſum eſſe, quod vulgo nonnulli perſuadere conantur hoc tempore, ſolam fidem iuſtificare, quā æquè malis atq; bonis ineſſe poſſe conſtat. Charitas em̄, inquit Auguſtinus, ea eſt, qua vna vere iuſtus eſt, quicunq; iuſtus eſt. Et in eodē libro: Charitas, inquit, ea de-

Iacob. 2. Matth. 22. Rom. 13. 1. Tim. 1.

Coloſſ. 3.

Ioan. 12.

Aug. tractat. 32. in Ioan.

Aug. ser. 53. de tempore in Enchiri. cap. 117.

Auguſt. in Pſalm. 64.

Aug. tractat. 7. in epiſt. Ioan.

Charitate carent hæretici

Aug. de natura & gratia, cap. 38. Cap. 42. & 70.

mùm veriſsima, pleniſsima, perfectiſsimaq́; iuſtitia eſt: Charitas inchoata, inchoata iuſtitia eſt: charitas prouecta, prouecta iuſtitia eſt: charitas magna, magna iuſtitia eſt: charitas perfecta, perfecta iuſtitia eſt. Qui etiam contra duas epiſtolas Pelagianorum ſcribens, negat pium quenquam dubitare, quòd quantò amplius diligimus in hac vita Deum, tantò ſumus iuſtiores, ac tum demùm piam veramq́; iuſtitiã perfici, cùm fuerit dilectio Dei perfecta. Quod pluribus etiam verbis perſequitur in libro de perfectione iuſtitiæ. Omniũ ſumma virtutum, & totius plenitudo iuſtitiæ de illo naſcitur amore, inquit Leo Magnus, quo Deus proximusq́; diligitur. Quærit Rupertus, cùm & pater ſpiritus, & filius ſpiritus, et pater ſanctus, et filius ſanctus ſit, quã ob cauſam vocabulũ hoc, quod eſt ſpiritus ſanctus, propriè adſcribitur perſonæ huic? Et mox reſpondet, nimirùm quia tota perſonę huius operatio, nihil aliud, niſi ſanctificatio eſt. Hæc operationum diſtinctio diligenter animaduertenda, quia Deus pater, omne quod factum eſt, per filium fecit: & omne quod ſanctũ eſt, per ſpiritum ſanctũ ſanctificauit. Quid enim eſt ſpiritus eius, niſi amor eius? et quomodo creatura rationalis aliter, niſi amando creatorem, potuit vnquam vel poteſt ſanctificari? Igitur quamuis & pater ſpiritus, et filius ſpiritus, & pater ſanctus, & filius ſanctus ſit, rectè tamẽ hæc ſola perſona, ſpiritus ſanctus debuit nuncupari, cuius operatio propriè creaturæ ſanctificatio eſt: Sine quo nec angelus ſanctus, nec homo ſanctus eſt: Quem non habens Angelus, Diabolus eſt: quem non habens homo, Antichriſtus eſt, vel membrũ Diaboli eſt. Hic ſanctificationem, quæ eadem iuſtificatio dici poteſt, Rupertus tribuit ſoli charitati. Charitatem autẽ cùm dicimus, non eam hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus perpetuò dilexit nos, et miſerans attraxit nos: quæ cauſa noſtræ iuſtificationis eſt efficiens: Nos autem nunc de formali loquimur, nimirùm de ea, quam Paulus diffuſam eſſe ſcribit in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Datus autem nobis, vt habitet in nobis, tanquàm in templis ſuis, non corporaliter, hoc eſt, non ſecundum ſubſtantiã ſuam: Solus eſt enim Chriſtus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: Verùm per fidem & charitatem, quam diffundit in cordibus noſtris. Quemadmodum etiam Hilarius teſtatur, dicens: Habitat enim Deus in religioſorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingreſſu, vt alibi non degens, illic tantum quò ſe intulerit inſiſtat: Sed ſpirituali virtute, in vacua ſe à terrenis labibus corda permittit, ſeſeq́; luminis modò, in patentibus innocentię forib⁹, mẽtes illuminaturus, infundit. Sic & à Cyrillo ſcriptum eſt: Etiamſi habitauit in nobis verbum, dictum tamen etiam hoc

Margin notes: Idem lib. 3. cap. 7. — *Charitas iuſtificat & ſanctificat.* — Leo in ſer. de ſanct. Laurentio. — Ruper. lib. 1. in Matth. — *Sãctus dictio cur magis Deo ſpiritui tribuatur quã patri & filio.* — *Charitas Dei & noſtra.* — Hier. 31. — Rom. 5. — Coloſſ. 2. — Hil. in Pſal. 131. — Cyril. lib. 10 ca. 14. in Ioannem.

hoc eſt, quod in Chriſto habitet omnis plenitudo diuinitatis corpo-
raliter. Sed cùm ſentimus, quod caro factum ſit, non eodem modo
ſicut in ſanctis habitare dicitur, & in Chriſto iſtam factam eſſe habi-
tationem definimus: ſed quod ſecundum naturam vnitum, non ta-
men in carnem conuerſum, talem effecerit habitationem, qualem &
hominis anima cum proprio habere dicitur corpore. Quamobrem *Deus quomodo eſt in rebus*
cùm in omnibus ijs quę creata ſunt, quatenus & ſunt, & creata ſunt, *creatis.*
per præſentiam, potentiam, & eſſentiam ſuam Deus eſſe dicatur, ſo-
læ ſunt mentes piorum, in quibus non ſolùm eſſe, verùm etiã habi-
tare per gratiam: ſolus autem eſt Chriſtus, in quo per vnionem ſub-
ſtantiæ eſſe dicitur. Hoc eſt quod ab Auguſtino ſcriptum legimus: Aug epi.57.
Fatendum eſt, Deum vbiq; eſſe per diuinitatis præſentiam, ſed non ad Dardanũ
vbiq; per habitationis gratiam. Deus enim qui vbiq; æqualiter totus *Deus vbiq; et*
eſt per ſuam ſimplicem ſubſtantiã, aliter tamen in rationalibus crea- *quomodo.*
turis eſt, inquit Bernardus, quàm in cæteris: & ipſarũ, aliter in bo- Bern.omi.3
nis eſt, quàm in malis, per efficaciam. Ita ſanè eſt in irrationalibus ſuper miſ-
creaturis, vt tamen non capiatur ab ipſis, à rationalibus autẽ omni- ſus eſt.
bus quidem capi poteſt per cognitionem, ſed à bonis tantùm capi-
tur etiam per amorẽ. In ſolis ergo bonis ita eſt, vt etiam ſit cũ ipſis
propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari ſpiritus ſan-
ctus intelligitur, qui patris amor eſt & filij, quando ſui nos huius a-
moris reddit participes, vt quemadmodum ipſe cum patre & filio
vnus eſt Deus, vna ſubſtantia, ſic nos adhærentes Deo, vnus cum
eo ſpiritus efficiamur. Atq; hoc eſt, quòd iuſtificari, quòd iuſtũ fie- 2. Cor. 6.
ri dicimus: Neq; enim id aliud eſſe videtur, quàm quòd à Propheta Pſalm. 22.
dictum eſt: Mihi autẽ adhærere Deo bonum eſt. Deus eſt enim iu-
ſtitia noſtra: ipſe iuſtus, ipſe iuſtificans nos: cui quantò magis adhę-
ſerimus, tantò magis participes iuſtitiæ fuerimus. Hoc eſt, quod ab Aug.epi.85.
Auguſtino quoq; ſcriptum legimus: Ea iuſtitia, quæ viuit in ſeipſa,
proculdubiò Deus eſt. Sicut autem cùm ſit in ſeipſa vita, etiam no-
bis fit vita, cùm eius efficimur participes, ita cùm in ſeipſa ſit iuſtitia,
etiã nobis fit iuſtitia, cùm ei cohærendo iuſtè viuimus, & tantò ma
gis minúsue iuſti ſumus, quantò magis illi, minúsue cohæremus.
Adhæremus autẽ illi charitatis vinculo copulati: Quod etiam Cy- Cyril.li.10.
rillus teſtatur his verbis: Voluntaria eſt noſtra cũ Chriſto conglu- ca.14.in Io-
tinatio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo no- annem.
ſtro conſiſtit, veram Dei cognitionem efficiens, charitas verò man-
datũ eius ſeruare facit. Qui enim me diligit, is inquit, mandata mea
ſeruabit. Qui ergò per fidem Chriſto ſolummodò coniunguntur,
ſola illi confeſſione inhęrentes, nec charitatis vimine ſe colligantes,
palmites quidem ſunt, ſed non fructuoſi. Nam fides abſq; operibus

mortua quædam res eſt. Huiuſmodi autem palmites agricolæ falx ſeueriſsimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuoſis arboribus fieri ſolet. Si igitur iuſtitia eſt, per quam adhæremus Deo: Deo autem per charitatem adhæremus, cui dubium eſſe poteſt, quin charitas noſtra ſit iuſtitia noſtra? quæ quantò perfectior eſt, tantò perfectior erit iuſtitia noſtra. Qua de re ſic à Bernardo quoq; ſcriptũ legimus: Quis eſt, qui perfectè adhæret Deo, niſi qui in Deo manens, tanquàm dilectus à Deo, Deum nihilominus in ſe traxit, viciſsim diligendo? Ergo cùm vndiq; inhærent ſibi homo & Deus: inhærent autẽ vndiq; intima mutuaq; dilectione inuiſcerati alterutrum ſibi: per hoc Deum in homine, & hominẽ in Deo eſſe, haud dubiè dixerim. Quamobrem diligendo Deum, quodammodo trahimus illũ ad nos, vt ipſe viciſsim diligat nos, qui dixit: Ego diligentes me, diligo. Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Si quis diligit me, ſermonem meũ ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionẽ apud eum faciemus. Porrò vbi manſionẽ facit Deus, ibi neceſſe eſt remiſſa peccata, quorum charitas multitudinem operit, ibi neceſſe eſt iuſtitiam omnem infuſam eſſe. Quæ enim participatio iuſtitię cũ iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quod autem dicimus diligendo Deum effici, viciſsim vt ipſe diligat nos, nequaquàm ita velimus accipi, quaſi priores nos dilexerimus Deũ, quin cũ Ioanne potiùs libenter profitemur, quòd in hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniã ipſe prior dilexit nos: ipſe elegit nos ante mundi conſtitutionem: ipſe miſit filiũ ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Nam niſi prior ille dilexiſſet nos impios, vt faceret pios: niſi dilexiſſet iniuſtos, vt faceret iuſtos: niſi dilexiſſet ægrotos, vt faceret ſanos: niſi nimia quadã noſtri charitate flagrãs miſiſſet filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris, qui & immenſis beneficijs præſtandis nos ad viciſsim diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquàm poſſemus. Ipſius itaq; miſericordia fit, vt diligentes viciſsim ab eo diligamur. Ipſius miſericordia præuenit nos: ipſius miſericordia ſubſequitur nos. Hoc eſt quod ab Ambroſio quoq; ſcriptum legimus: Qui veniunt, inquit, ad Deũ, amore ducuntur: dilecti enim ſunt & dilexerunt, quæſiti ſunt & quæſiuerũt: & quod eos voluit Deus velle, voluerũt. Præclara ſunt ea de re Bernardi verba, quæ viſum eſt adſcribere: Nemo ſe, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor noſtrum quem pręuenit ſubſequitur: Nam quomodo redamare pigebit, quos amauit, & nec dum amãtes? Amauit, inquam, amauit: Habes enim dilectionis pignus

Bern. omil. 71. in Cant.

Cant. 8.

Ioan. 14.

2. Cor. 6.

1. Ioan. 4.

Ephes. 1.

Pſalm. 58.

Pſalm. 22

Amb. de vocatione gentium, libr. 2. cap. 9.

Bern. epiſtola 107.

gnus ſpiritum, habes & teſtem fidelem Ieſum, & hunc crucifixum. O geminum ipſumq; firmiſsimum Dei erga nos amoris argumentū: Chriſtus moritur & meretur amari: Spiritus afficit & facit amari. Ille facit cur ametur, iſte vt ametur: ille ſuam multam dilectionem in nobis commendat: iſte et dat: & in illo cernimus quod amemus: ab iſto ſumimus vndè amemus. Charitatis igitur ab iſto occaſio, ex iſto affectio. Quanta confuſio Dei filiū ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facilè contingit, ſi deſit ſpiritus. Nunc autem *Rom. 5.* quia charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctū, qui datus eſt nobis, amati amamus, amantes amplius amari meremur. Eſt itaq; iuſtitia noſtra, quæ legis plenitudo, quę finis pręcepti, quę *Roma. 13.* vinculum eſt perfectionis, charitas. *1. Tim. 1. Coloſſ. 3.* Charitas autem non numi, ſed Dei, charitas non terrę, nō cœli, ſed eius qui fecit cœlum & terram: charitas vt eſt apud Paulū, ex corde puro, conſcientia bona, & fide *1. Tim. 1.* non ficta. Quo loco, ſicut animaduerſum ab Auguſtino legimus, *Auguſt. in Pſalm 31.* conſcientiam pro ſpe poſuit: *Conſcientia pro ſpe à Paulo poſita.* Ille enim ſperat, qui bonam conſcientiam gerit: quem verò pungit mala conſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat niſi damnationē. Hæc igitur vbi adſunt, fides, ſpes, & charitas, ibi demùm perfecta eſt & abſoluta iuſtitia. Quod Pau- *2. Tim. 2.* lus etiā ſignificare viſus eſt, qui cum Timotheo ſuo dixiſſet: Sectare iuſtitiā, quaſi volens indicare, quibus in rebus iuſtitia ſita ſit: ſubiunxit mox, fidem, ſpem, & charitatem.

QVOD PER FIDEM, SPEM, ET CHARITAtem, quæ propemodùm obſoleuerat in nobis, imago Dei reſtauratur. Cap. LXIX.

LEGIMVS hominem ad imaginē & ſimili- *Geneſ. 1.* tudinem Dei factum eſſe: Quam quod incontaminatam retinuit, iuſtus erat: Simul vt verò poſt admiſſum peccatum, hæc in eo imago, nō quidem prorſus abolita, verùm obſoleta tamē eſt & deformata, iuſtus eſſe deſijt, atque ſuam hanc iniuſtitiam, ex inobedientia contractam, in vniuerſam poſteritatem ſuam primus parens noſter propagauit, ac per eius vnius delictum, diuinum iudicium proceſsit in omnes homines in *Roma. 5.* condemnationem. *Imago Dei in homine.* Eſt autem non ſecundum formam corporis ad imaginem Dei factus homo, ſed ſecundum rationem mente præditam. Quod cùm alij pleriq; oēs, tùm longè vetuſtiſsimus ille Philo in eo libro, quem ſcripſit de opificio mundi, pluribus demonſtrat. Sed & Clemens presbyter Alexandrinus his verbis indicat: *Cle. in ora-*

tione adhortatoria ad gentes. Eſt enim Dei imago, eius verbũ & filius mentis germanum, diuinum illud verbũ, lucis lux exemplaris & archetypa, verbi autẽ imago eſt homo, vera mens quæ eſt in homine, qui ad Dei imaginem & ſimilitudinem propterea factus eſſe dicitur, prudentia quæ eſt in corde diuino verbi aſsimilatus, ea ratione verbi rationisq; particeps. Verùm indicat hoc etiã ipſa ratio: Nam cùm Deus ſpiritus ſit,

Ioan. 4.

non alibi conſentaneum eſt imaginem eius eſſe, quàm in ſpiritu hominis. Sed ipſius etiam Apoſtoli declarat hoc authoritas, cùm dicit:

Epheſ. 4.

Renouamini ſpiritu mentis veſtrę, & induite nouum hominẽ, qui ſecundum Deum creatus eſt. Quòd dixit: Induite nouum hominẽ, illius videtur explicatio eſſe, quod antè dixerat, Renouamini ſpiritu mentis veſtræ: Quod mox addit, Qui ſecundum Deum creatus eſt,

Coloſſ. 3.

id alio loco quaſi declarãs, dixit: Ad imaginem Dei: quum alijs verbis idipſum præcipiens: Expoliãtes vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem Dei, ſecundum imaginem eius, qui creauit eum. Ibi ſecundum Deum, hîc verò ſecundum imaginem, inquit, eius, qui creauit

Homo factus ad imaginem trinitatis.

eum: vt creatum eſſe ſecundum Deum, nihil aliud intelligi poſsit, quàm eſſe creatum ſecundum imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiã annotatum ab Auguſtino videmus. Factus eſt igitur

Aug. lib. 12. de Trini capit. 2. & lib. 12. cap. 16. Lib. 12. de Trinit ca. 6. Lib. 14. de Trinit. ca. 8. & lib. 15. ca. 20.

homo ad imaginem Dei in ſpiritu, quæ mens noſtra eſt: factus eſt autem ad imaginem totius Trinitatis, quod ex voce, noſtram, colligit Auguſtinus. Quæ cùm ſit pluralis numeri, non rectè diceretur, ſi homo ad vnius perſonę fieret imaginẽ: ſiue patris, ſiue filij, ſiuę ſpiritus ſancti. Habet itaque mens noſtra, ſicut ab eodem annotatum eſt, ſuam quoq; Trinitatem: Eſt enim in ea memoria, eſt ratio ſiue intellectus, eſt & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in

Imago Dei poſt lapſum in homine planè deformata

primo homine ſana & integra, vt neq; memoriam quicquam impediret, quò minùs in recolenda Dei potentia, ſapientia, bonitateq; verſari ſemper poſſet, nec rationi deeſſet aliquid ad diſcernendum inter bonum et malum, verum & falſum, commodum & incõmodum: nec eſſet quod obſtaret volũtati, quò minùs quę ſola eſt Chriſtiana iuſtitia, per charitatẽ adhærere Deo poſſet. Cæterùm poſt infelicem eius caſum, in contrarium omnia reciderũt: Nam nõ ipſius magis primi parentis noſtri, quã vniuerſæ poſteritatis eius memoria ſic eſt labefactata, vt in cuiuſuis alius rei cogitatione conſumeretur potiùs, quàm cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demerſa eſt caligine, vt vmbras rerum pro rebus ipſis, noxia pro ſalubribus, falſa pro veris amplecteretur. Voluntas aũt vſq; eò à creatore ſuo auerſa, & ad om̃em vanitatem fuit conuerſa, vt non Deo, qui fecit cœlum & terrã, ſed ipſi tantum terræ viſa ſit adhærere: nihil

hil vt aliud propè mens humana tota, quàm terra, quàm caro eſſe videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternū, quoniā caro eſt. Quid multis: eò redacta fuit humana mens, vt in qua fuerat imago Dei, quaſi pecudis imaginē in ea cernere liceret. Quod etiā Propheta deplorat, dicens: Homo cùm in honore eſſet, nō intellexit, cōparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Tantā hanc ſuæ creaturæ deformitatē, quam pulchram & decorā, nimirùm ad imaginem ſui fecerat, ferre non potuit pater ille miſericordiarū Deus: qui memor miſericordiæ ſuæ, im memor culpæ noſtrę, rationē inuenit, qua ſic obſoleta imago Dei in homine renouari poſſet. Venit igitur à patre Dei filius, verbum caro factū, & fidem dedit purificantem corda. Poſt filium ſpiritus quoq; ſanctus miſſus eſt, per quē in cordibus noſtris charitas eſt diffuſa, quā qui habet, ei mūda ſunt omnia. Per hęc duo fidem & charitatem, ad patrem redeundi ſpes facta eſt: atq; ita per hæc tria, purgata ſunt illa tria, quę fuerāt in mente noſtra deformata. Fides illuminauit rationē, ſiue intellectum: Credite nanq; & intelligetis, dicit ſcriptura: Spes erexit memoriam: charitas purgauit affectum, ſiue voluntatē. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obſcurata, vix vt vllum iam illius veſtigium appareret, renouari cœpta eſt, quæ renouatio ad iuſtitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur. Tunc autē renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portaueramus imaginē hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœleſtis. Nam quemadmodum anteà quoq; dicere nos meminimus, errant, qui iuſtitiā noſtrā non aliud eſſe putant, quàm peccatorum remiſsionem: quandoquidem nō ſolùm remittuntur nobis peccata, quando iuſtificamur, ſed renouamur præterea ſpiritu mentis noſtrę, induimur nouum hominem, illum, qui de cœlo venit, dominum noſtrū Ieſum Chriſtum, in illius imaginē transformamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quam alibi dicit eſſe fidem, quæ per charitatē operatur. Nam quòd dixerat, in Chriſto Ieſu, neq; circumciſio valet aliquid, neq; præputium, ſed noua creatura, id in proximè pręcedenti capite, totidem propè verbis dixit: In Chriſto Ieſu, neq; circumciſio valet aliquid, neq; præputium, ſed fides quę per charitatē operatur: facilè vt appareat, quòd per nouam creaturam, non aliud intelligi voluerit, quàm fidē non ocioſam, nō ſolam, vt noſtri temporis contendunt hæretici, ſed quæ per charitatē operatur, per quam, quæ ſic obſoleta fuerat, vt nulla propemodū eſſe videretur, imago Dei in nobis reparatur. Preclarè Auguſtinus. Vbi eſt fides, vbi eſt ſpes veſtra, vbi charitas veſtra, ibi habet Deus imaginem ſuam.

Geneſ. 3. Geneſ. 6. Pſalm. 48.

Imago dei in homine quomodo reſtituta.

Actor. 15. Lucæ 11. Eſaiæ 7.

Renouatio noſtra quando incipiat.

Epheſ. 4. Roma. 13. Galat. 6.

Per nouā creaturam quid intelligi voluerit Paulus.

In pſal. 48.

QVOD IVSTITIA DEI IVSTI SVMVS, NON qua Deus iuſtus eſt, ſed qua non iuſtos facit.

Cap. LXX.

1. Ioan. 3.

CONSTITVTVM itaq; iam eſt, quòd iuſtitia noſtra charitas eſt ex corde puro, cõſcientia bona, & fide non ficta, per quam quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorũ Dei numerũ cooptamur, & à filijs diaboli diſcernimur.

Aug. de ſpiritu & litera, capit. 32.

Charitatẽ aũt, Auguſtinum ſecuti, non eam intelligi volumus hoc loco, qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſui, qua nos amati à Deo, amamus Deũ, & amantes amplius amari meremur. Quamobrem audiendi non ſunt, qui iuſtitiam noſtrã eſſe quiddam extra nos affirmant, nihil vt in nobis eſſe velint, vndè iuſti dicamur: ſed ea ſola iuſtitia nos iuſtos eſſe putent, qua Deus ipſe iuſtus eſt, non qua nos iuſtos facit: ea ſola charitate nos Deo charos & gratos eſſe, qua nos ipſe charos habet, non qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligentes amplius diligi meremur. Quaſi dicat aliquis, parietem album eſſe, nõ ea quæ ipſi parieti, ſed quæ mihi, vel meę veſti inſit, albedine. Aquam feruentem calidam eſſe, non ea quæ ipſi aquę, ſed quæ igni inſit, caliditate. Potéſtne dici quicquam abſurdius? Quis vnquàm ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formã eſſe diceret, quę ipſi rei non ineſſet? Pugnat itaq; cum ipſa ratione, ſi quis dicat iuſtitiam Dei, quæ nobis non ineſt, cauſam eſſe formalem iuſtificationis noſtræ: neq; minus pugnat cum recepta tot ſeculis totius Eccleſiæ doctrina: quæ docuit nos quidem, quòd iuſtitia Dei iuſti ſumus, ſed non hoc ſenſu, quaſi nihil ſit in nobis, quo iuſti ſimus: verùm quòd hoc ipſum, quod in nobis eſt, quo iuſti ſumus, non ex nobis eſt, verùm Dei donum eſt.

Aug de ſpiritu & litera, ca. 9. 11. 18. & 31

Pſalm. 30.

Quod in libro de ſpiritu & litera, quem falſò pro ſe facere nouatores iſti contendunt, aliquot in locis inculcat Auguſtinus. Sed apertius etiam hanc ſententiam adſtruit, enarrans illud ex Pſalmo: In tua iuſtitia erue me. Eſt, inquit, iuſtitia Dei, quę & noſtra fit, cùm donatur nobis. Ideò autem Dei iuſtitia dicitur, ne homo ſe putet à ſeipſo habere iuſtitiam.

Pſalm. 70.

Et eadem verba in alio Pſalmo explicans: Cùm ero iuſtus, inquit, tua Deus iuſtitia erit, quia iuſtitia mihi abs te data iuſtus ero: & ſic erit mea, vt tua ſit, id eſt, mihi abs te data.

Li. 14. de trinit. cap. 12.

Et alio loco: Dicitur iuſtitia Dei, non ſolùm qua ipſe iuſtus eſt, ſed quam dat homini

cùm

cùm iuſtificat impium. Et iterùm alibi: Ignorantes Dei iuſtitiã, id Rom. 10.
eſt, quam dat hominibus Deus, qui ſolus eſt iuſtus & iuſtificans: &
ſuam volentes conſtituere: id eſt, velut à ſe ſibi paratam, non ab eo
impartitam: iuſtitiæ Dei nõ ſunt ſubiecti. Et in alio quodam libro, Quæſtio ſuper Exod. capit 25.
loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quæ pri-
mùm virga dicta eſt Aaron, poſteà verò virga Moyſi: Sicut dicitur Exod. 7.
ſpiritus Eliç, qui eſt ſpiritus Dei, cuius particeps fuit Elias, ſic illa po-
tuit dici. Dicitur etiã Dei iuſtitia, quç noſtra eſt, ſed donata à Deo,
de qua loquens Apoſtolus Iudæos arguit, dicens: Ignorantes Dei Roma. 10.
iuſtitiam, & ſuam conſtituere volentes, tanquàm à ſe ſibi paratam:
contra quales dicit: Quid enim habes, quod nõ accepiſti? Eundem 1. Cor. 4.
etiam Pauli locum explicans alibi: Quid eſt hoc, inquit, iuſtitia Dei Tractat. 26.
& iuſtitia hominis? Iuſtitia Dei dicitur, non qua iuſtus eſt Deus, ſed in Ioan.
quam dat homini Deus, vt ſit iuſtus homo per Deũ. Et ad Bonifa- Contra duas Epiſt. Pelagianorum li. 3 cap. 7.
cium ſcribens: Non enim propterea iuſtitia Dei dicitur, quoniam
Deus iuſtus eſt, ſed quia homini ex Deo eſt. Et producens illum ex Sermo. 69.
Pſalmo locum: Exaudi me Domine in tua iuſtitia: hoc eſt, inquit, de tempore.
non in mea: Si diceret, Exaudi me in iuſtitia mea, tanquàm meritũ
vocaret. Vocat quidẽ in nõnullis locis & ſuam iuſtitiam, ſed ſic me-
liùs diſcernit, quia & ſuam quando dicit, datam dicit: quomodo di-
cimus panem noſtrum quotidianũ da nobis hodie: quomodo no-
ſtrum: quomodo da. Ne verò poſſet videri negare merita, poſt in-
teriecta quædam ſubiungit: Hinc cùm exieris, recipieris pro meritis,
& reſurges ad recipienda quæ egiſti: tunc Deus coronabit, non tam
merita tua, quàm dona ſua. Atq; iterùm alio loco, qui crediderit in Serm de verbis Apoſtoli
eum, non habebit ſuam iuſtitiã, quæ ex lege eſt, quamuis ſit bona
lex: ſed implebit ipſam legem non ſua iuſtitia, ſed data ex Deo, ita
enim non confundetur. Charitas enim eſt plenitudo legis. Et vn- Rom. 13.
dè iſta charitas? diffuſa eſt in cordibus noſtris, non vtiq; à nobis, ſed Roma. 5.
per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Hic, quod alijs quoq; lo
cis ſemel & iterùm fecit, iuſtitiam noſtram vult eſſe charitatem, non
à nobis profectam, ſed per Spiritum ſanctum in cordibus noſtris
diffuſam, qua legem impleri dicit. Ac paucis interiectis, cùm dixiſ-
ſet, Noli velle habere iuſtitiam tuam: Iuſtitia, inquit, ſit, ſed ex gratia
ſit, à Deo tibi ſit, non tua ſit: Sacerdotes, inquit, tui induantur iuſti- Pſalm. 131.
tia: veſtis accipitur, non cum capillis naſcitur: pecora de ſuo veſtiun-
tur: hanc prædicat Apoſtolus Paulus. A Deo tibi ſit: geme vt impe-
tres: plora vt impetres: crede vt impetres. Ac iterùm poſt pauca:
totum, inquit, ex Deo, non tamen quaſi dormientes, nõ quaſi vt
non conemur, non quaſi vt non velimus: Sine voluntate tua non
erit in te iuſtitia Dei: Voluntas quidem non eſt niſi tua, iuſtitia nõ

eſt niſi Dei, eſſe poteſt iuſtitia Dei ſine voluntate tua, ſed in te eſſe nō poteſt, niſi per voluntatē tuam. Demonſtratū eſt quid agere debeas: iuſsit lex, non facias illud aut illud, fac hoc aut illud: demonſtratū eſt tibi, iuſſum eſt tibi, apertum eſt tibi: ſi tibi eſt cor, intellexiſti quid facias, roga vt facias. Et iterùm paucis interiectis: Qui fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te: ergò fecit neſcientē, iuſtificat volentem: tamē ipſe iuſtificat: ne ſit iuſtitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta,
Philip. 3. ta, ad ſtercora: inueniare in illo non habens iuſtitiam tuam quæ ex lege eſt, ſed iuſtitiam per fidem Chriſti, quę eſt ex Deo: iuſtitiam ex fide, ad cognoſcendū eum & virtutem reſurrectionis eius, & communicationem paſsionum eius, & ipſa virtus tua erit: communicatio paſsionum Chriſti, virtus tua erit. Quid autē erit in communicationibus paſsionum Chriſti, ſi charitas non erit? Ac paulò pòſt: Non poteris cōmunicare Chriſti paſsionibus ſine amore: ſed quæ-
1. Cor. 13. ro, quo amore? Nō ſit cupiditas, ſed ſit charitas. Si enim tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & charitatem non habeam, nihil mihi prodeſt. Vt proſit tibi communicatio paſsionū Chriſti, charitas adſit. Vndè tibi charitas? ô mēdiciſsima infirmitas. Vndè tibi charitas Dei? vis oſtendi tibi vndè ſit tibi? ipſum interroga horrearium dominicum. Si enim fuerit in te charitas Dei, communicabis Chriſti paſsionib⁹, et eris verus martyr: In quo charitas coronatur, ipſe erit verus martyr. Vndè ergò tibi? Habemus theſaurū iſtum
2. Cor. 4. in vaſis fictilibus, ait ipſe Apoſtolus, vt eminētia uirtutis Dei ſit, & non ex nobis. Ergò vndè tibi charitas? niſi quia diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctū, qui datus eſt nobis. Ex his et alijs plerisq; locis hanc Auguſtini ſententiā eſſe cognoſcimus, quòd noſtra quidem iuſtitia iuſti ſumus, ſed ita noſtra, donata nobis vt ſit à Deo, non à nobis ipſis parata. Neq; enim nati, ſed facti ſumus iuſti, facti autem non à nobis, verùm ab eo qui creauit nos. Ipſe fecit nos, & non ipſi nos, vt nō minùs ipſius opus ſit, quòd iuſti ſumus, quā quòd homines ſumus: Melius enim eſt iuſtū eſſe, quàm hominē eſſe. Quòd ſi nos homines facit Deus, & iuſtos ipſi nos facimus, meliùs aliquid facimus nos, quàm fecit Deus: Quod cùm vel cogitare cumprimis abſurdum ſit, tenendum eſt illud firmiter, quemadmodum quòd homines ſumus, ita & quòd iuſti ſumus, Dei donū eſſe. Ipſius opus eſt vt credamus, ipſius opus eſt, vt amemus. Atq; hæc eſt iuſtitia noſtra, fides quę per charitatē operatur: hęc eſt renouatio noſtra: hæc eſt imaginis Dei, quæ fuit in nobis obſoleta, reſtauratio. Hanc & non aliam Auguſtini de iuſtificatione noſtra ſententiam eſſe, cùm ex his quæ per nos adducta ſunt, tum ex alijs nōnullis locis, manifeſtius eſt, quàm vt quiſquā inficias ire queat. Neque

diuerſum

diuerſum ſentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus: cuius hæc verba legũtur. Hęc hominis eſt ſumma iuſtitia, quicquid potueris habere virtutis, non tuum eſſe putare, ſed domini qui largitus eſt. Quamobrẽ nemo ſe palpet, inquit Auguſtinus, de ſuo Satanas eſt, de Dei beatus eſt. Quid eſt enim de ſuo, niſi de peccato ſuo? Tolle peccatum quod eſt tuum, iuſtitia, inquit, de meo eſt. Quid enim habes, quod non accepiſti? Nunc videamus, num ſecus ea de re Gręci ſenſerint. Neq; verò neceſſarium eſſe putamus, omnium proferre ſententias. Cyrilli maximè viſum eſt authoritate niti, viri longè doctiſsimi grauiſsimiq;, cui cũ Arrianis, Eunomianis, Neſtorianis perpetua fuit conflictatio, cui tributum etiam hoc elogium ab Euagrio legimus, quòd clariſsimus pręco, et fortis rectorum dogmatũ propugnator decantetur atq; prædicetur. Is Pauli locũ adducens: Eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei: Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius in ſimilitudine carnis peccati factus, ipſe peccatum eſſe factus dicitur: ſic & nos reformati ad ipſum per fidem, iuſtitia Dei dicimur facti, quę propriè filius eſt: nos enim naturalium bonorum Chriſti per Spiritum ſanctum participes ſumus, ipſe autem rurſus in ſeipſo humana ſuſcipit ad diuinam pulchritudinem, naturam noſtram in ſeipſo reducens. Ac non ita multò pòſt: Omnia quæ naturaliter diuinæ inſunt naturæ, non poſſunt naturaliter ac propriè creaturis ineſſe, ſed per gratiam innata ſunt. Quid enim habes, quod non accepiſti? Paulus clamat. Quare ſanctitas quoq; ſoli Deo ineſt naturaliter, in alijs per gratiã: à Deo enim ſanctificata, quaſi à fonte ſanctificationem accipiunt, & ideò ſanctificare non poſſunt: id autem Chriſtus facit: Sanctificauit enim eccleſiam. Nunquid non pulchrè cum Auguſtino Latino conuenit Cyrillo Græco? Quid em̃ hic aliud, quàm negat natura nos eſſe iuſtos, negat naſci nos, verùm fieri dicit iuſtos, atque id non à nobis, verùm ab eo qui ſolus iuſtus eſt & iuſtificans: cui quod eſſe, hoc ipſum eſt iuſtũ eſſe: ab eo qui factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, ſanctificatio, & redemptio, domino noſtro Ieſu Chriſto: in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter: de cuius plenitudine omnes nos accepimus, de plenitudine miſericordiæ eius, de abundãtia bonitatis eius. Ipſe eſt em̃ ita bonus, vt ſit ipſa bonitas: ipſe eſt ita iuſtus, vt ſit ipſa iuſtitia. Videtur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & ante cũ aliquot in locis author eſt Dionyſius, vt omnibus ſe proponat, & frui ſe velit omnes, prout ſinguli poſſunt: quod certè facit. Habitaturum enim ſe in nobis promittit, & nos in filios adoptaturum. Ita ergò clemens & bonus eſt Deus, vt bonitas ſua per filium

in

Hiero. lib. 1. contra Pelagianos.
Aug. tractat. 49. in Ioan.
Cyril. li. 12. Theſau. capit. 3.
Euag. lib. 1. cap. 7. Eccleſia. hiſto.
2. Cor. 4.
Cap. 5.
Epheſ. 5.
1. Cor. 1.
Coloſſ. 2.
Ioan. 1.
Dion. lib. 4. cap. 1. cœleſtis Hierarc. cap. 4. & de diuinis nominib9 ca. 4
Leuit. 26.
Ioan. 14.

in Spiritu ſancto ad omnes tranſeat, & nemo à participatione ſuæ
bonitatis repellatur. Patris verò participatio per filiũ in ſpiritu decen
ter & propriè fit: nam & ſole per ſplendorem, qui ex eo emittitur,
nec ſine calore participamus, qui operationis Spiritus ſancti imagi-
Cyril. lib. 7. Theſau. ca. 4 — nem gerit. Et iterùm alio loco: Bonus, ſanctus, cæteraq; huiuſmo-
di de hominibus quandoq; per participationem veri boni & ſancti
dicuntur. Ex his & alijs Cyrilli locis non dubiè colligitur, quòd nos
ſumus, qui boni, qui ſancti, qui iuſti ſumus: verùm non natura, ſed
per participationem tantùm, hoc eſt, quatenùs Dei participes effici-
mur, qui nõ tam bonus, quàm ipſa bonitas, nõ tam ſanctus, quàm
ipſa ſanctitas, nõ tam iuſtus, quàm ipſa eſt iuſtitia. Cæterũ ad hanc
1. Tim. 2. — participationẽ Solis illius iuſtitię, qui lucem habitat inacceſsibilem,
Lucæ 1. Epheſ. 1. — nos qui ſedebamus in tenebris, & in vmbra mortis, viribꝰ ipſi no-
ſtris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues eſt in
miſericordia, dominus Deus noſter, non pro meritis noſtris, quæ
Hebr. 1. — nulla erant niſi mala, & æterno ſupplicio digna, ſed propter nimiam
charitatem ſuam, qua dilexit nos, vt eum qui ſplendor eſt ipſius glo-
riæ, filium ſuum vnigenitum, è ſublimi cœlo demitteret, qui carnis
noſtræ particeps factus, & eam indutus, qua ratione ſuæ diuinitatis
ipſo largiente participes fieri poſſemus, in hac lachrymarũ valle no-
biſcum verſatus, ac per omnia ſimilis nobis factus, illuminãs tene-
bras noſtras, ac ſplendore ſuæ lucis omnem ex animis noſtris caligi-
Chriſtus cur in mundũ venerit. — nem depellens, nobis demonſtraret. Neq; enim in hunc mundum
veniendi ſola Chriſto cauſa fuit hæc, vt pro peccatis noſtris morte
ſua ſatisfaceret, ac nos per hunc modum patri ſuo cœleſti reconci-
liaret: verùmetiam vt quemadmodũ nos iam reconciliatos, in no-
Roma. 6. Lucæ 1. — uitate vitę ambulare, hoc eſt, in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus
noſtris Deo ſeruire oporteret, in corpore mortis noſtræ, ſe nobis
exemplum proponeret. Quod quidem corpus propterea geſtauit,
Baſil de vita ſolitaria c. 1. Fauſti in libris de fide contra Aria. cap. 3. — ſicut Baſilius quoq; ſcriptum reliquit, vt nos ipſius vitę cõuerſatio-
nem, quantũ poſsibile eſt imitaremur. Factus homo, inquit Fau-
ſtinus, obſeruare voluit quodcunq; docuiſſet, vt cæteros inuitaret,
magis autem dixerim, vt cæteros ſubleuaret. Itaq; vita eius nobis vi
uendi regula, mors à morte fuit redemptio. Illa vitã inſtruxit, mor-
Oſeæ 13. 1. Pet. 2. — tem iſta deſtruxit. Mors Chriſti, mors fuit mortis noſtræ, quoniam
ille mortuus eſt, vt nos viueremus. Quemadmodum autem pecca-
tis mortuos, iuſtitiæ nos viuere deinceps oporteret, inter nos ali-
quandiu verſatus, exemplo ſuo nos docuit. Idcircò nanq; in carne
Gre. Paſtoral. curæ, li. 1. cap. 3. — apparuit, dicit Gregorius, vt nõ ſolùm nos per paſsionem redime-
ret, verùmetiam per conuerſationem doceret, exemplum ſe ſequen-
tibus præbens. Quamobrem cauſa meritoria iuſtificationis noſtræ,

morte

morte ſua nobis factus eſt Chriſtus: omni autem vitæ ſuæ genere, factus eſt cauſa noſtræ iuſtificationis exemplaris: vt veriſsimè dicatur, ipſius nos iuſtitia iuſtos eſſe. Nã ſiue quis meritũ ſpectet, mortis ipſius merito fit vt iuſti ſimus: Niſi enim dediſſet ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, nos iuſti ſectatoresq; bonorum operũ nullo modo eſſe potuiſſemus: Siue quis ipſam conſyderet iuſtitiam, non eam aliundè, quàm ab ipſo Chriſto habemus: qui niſi factus eſſet nobis iuſtitia, niſi nobis & verbo & exemplo iuſtitiæ viam commonſtraſſet, nobis ad eam aſpirare nunquàm licuiſſet: in tenebris adhuc verſaremur, omniq; prorſus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iuſtitiæ procùl abeſſemus, niſi nos paternæ ſplendor gloriæ Chriſtus illuminaſſet. Huius itaq; ſplẽdoris qui Chriſtus eſt, quiſquis particeps eſt, is demùm iuſtus eſt: vt nihil ſit aliud iuſtum eſſe, quàm Chriſti participem eſſe: Quemadmodum etiam à Paulo dictum eſt: Participes Chriſti facti ſumus: ſi tamen initium ſubſtantiæ eius, vſq; ad finem firmum retineamus: Quicunq; in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilarium ſecutus Ambroſius, quicunq; tramitem iuſtitiæ tenuerit, Chriſti particeps eſt. Chriſti autem participem eſſe, eſt Chriſtianũ eſſe: à Chriſti enim participatione Chriſtiani vocamur. Porrò fiunt non naſcuntur Chriſtiani, ſicut à Tertulliano ſcriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitum. Quantò magis autem aliquis Chriſti particeps fuerit, tantò magis Chriſtianus, hoc eſt, iuſtus dici meretur. Pręclara ſunt Leonis magni verba: Crux Chriſti quæ ſaluandis eſt impenſa mortalibus, & ſacramentum eſt, & exemplum: Sacramẽtum, quo virtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur humana. Quoniã captiuitatis iugo erutis, etiam hoc præſtat redẽptio, vt eam ſequi poſsit imitatio. Nam ſi mundana ſapientia ita in ſuis gloriatur erroribus, vt quem ſibi quiſq; ducẽ elegerit, eius opiniones & mores atq; omnia inſtituta ſectetur: quę nobis erit communio nominis Chriſti? niſi vt ei inſeparabiliter vniamur, qui eſt, vt ipſe inſinuauit, via, veritas, & vita? Via ſcilicet cõuerſationis ſanctę: veritas doctrinæ diuinæ, & vita beatitudinis ſempiternæ. Sed & à Saluiano rectè ſcriptũ eſt: Nihil prodeſt nomẽ ſanctum habere, ſine moribus: quia vita à profeſsione diſcordans, abrogat illuſtris tituli honorem, per indignorum actuum vtilitatem. Hoc eſt igitur Chriſtianum & iuſtum eſſe, Chriſti participem eſſe: Quod tum efficitur quiſq;, quando Chriſtum induit. Quid eſt Chriſtianiſmus, quærit Baſilius? ac mox reſpõdet: Similitudo Dei, quò ad eius humana capax eſt natura: Si Chriſtianiſmũ amplexus es, ſtude ſimilis fieri Deo:

Chriſtus qualis cauſa iuſtificationis noſtræ.

Tit. 2.

Hebr. 3.

In Pſal. 118 ſermo 8.

Chriſtianũ eſſe quid ſit.

Tertul in Apologetico. Hilar. lib. 12 de Trinit. Hiero. in epiſtola ad Lætam.

Sermo. 2 de reſurr. dom.

Ioan. 14.

Sal. lib. 3. in fine.

Chriſtianiſmus quid.

Baſ. in Hexamerõ, omil. 11.

indue Chriſtum. Quomodo illum indues? Qui baptiſmum nō accepit, quiq́; veſtem incorruptionis non induit, ſimilitudinem Dei repudiauit. Ac paulò ſuperius: Aſſume viſcera miſerationis, bonitatem & comitatem, vt Chriſtum induas: Quibus enim modis ſympathiam aſſumpſeris, iiſdem & Chriſtum indues, & per Chriſti cognationē Deo quoq; coniunctus eris. Quē imitatus frater eius Gregorius Niſenus: Suſcipe, inquit, viſcera miſericordiæ, beneficium exerce, vt induas Chriſtum. Per quos enim miſericors & benignus es, per eos Chriſtum induis, Chriſtiq́; neceſsitudine & coniunctione cum Deo coniungeris & deuinciris. Ac paucis interiectis, Quoniam accepiſti vt eſſes Chriſtianus, operam da, vt ſis Deo ſimilis: indue Chriſtum. Quo autē pacto illum indues? niſi eius ſigneris nota, niſi baptiſmū ſuſcipias, niſi capias incorruptionis indumentum. Hæc ille, explicans verba illa ſcripturæ, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.

Baſi. cap. 43

Chriſtianiſmi finis.

Et iterum Baſilius in Aſceticis: Chriſtianiſmi, inquit, finis hic eſt, vt Chriſtum pro menſura incarnationis, iuxta quod cuiuſq; vocationi competit, imitemur. Quod idem pluribus verbis docet frater eius Gregorius Niſenus, ad Olimpium monachum, perfecti hominis Chriſtiani formam deſcribens: quam nihil aliud eſſe vult, quàm Chriſti imitationem.

Augu. lib. 5. de baptiſmo paruulorū cap. 25.

Chriſtum induere.

Galat. 3.

Rom. 13.

Rom. 6.

Ex quibus Baſilij Gregorijq́; Niſeni ſcriptis colligere licet, quod ab Auguſtino quoq; ſcriptum eſt: duobus modis nos Chriſtum induere: per baptiſmi ſuſceptionem, & per morum eius imitationem. De priore genere dicit Apoſtolus ad Galatas ſcribens: Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtū induiſtis. De poſteriore meminit, cùm Romanos iam proculdubiò credentes, & per baptiſmum Chriſtum indutos, hortatur, vt induātur Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Priorem igitur iuſtitiam, credentes in baptiſmo conſequimur, vbi complantati facti ſimilitudini mortis Chriſti, vetere ſimul homine crucifixo nouum induimus, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate. Quo quidem tempore non ſolùm peccata nobis omnia remittūtur, paſsionis & mortis Chriſti merito, quod nobis credētibus in baptiſmo communicatur, haud aliter ac magis etiam quàm ſi eadem ipſi pro peccatis noſtris paſsi, atq; ad eundē modum mortui eſſemus: verùmetiam infunditur omne gratiarū genus, ipſo gratiarum largitore Chriſto per fidem in cordibus noſtris habitante: vt ſi quem, ſimul atq; lauacro regenerationis ablutus eſt & ſanctificatus, ex hac vita migrare ſtatim contigerit, dubium eſſe debeat nemini, quin is Chriſtū indutus, & quod Chriſtus eſt natura, per adoptionis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœleſtis eueſtigio conſequatur: etiam ſi nō modò nulla bona, verùmetiam opera multa

ta multa mala baptiſmũ eius præceſſerint. Cæterum, ſi poſteaquàm fidem eſt & baptiſmum conſecutus, aliquòd ei viuendi ſpaciũ Deus ſuppeditare ſit dignatus, nequaquàm ſuffecerit, quòd per gratiã adoptionis, quam adeptus aliquis eſt, credens & baptizatus, Chriſtum indutus, filiusq; Dei factus eſt. Neq; enim ſine cauſa dictũ eſt à Ioanne: Chariſsimi, filij Dei ſumus, & nondũ apparauit quid erimus: 1. Ioan. 3. fieri enim poteſt, vt qui per baptiſmum & fidem Chriſtũ indutus, filius Dei per adoptionis gratiam factus eſt, poſteaquàm guſtauit ſe Hebr. 6. mel donum cœleſte, particepsq; factus eſt Spiritus ſancti, contriſtet voluntariè peccando Spiritum ſanctum quem accepit, & quod ipſe factus eſt, templum eius violet, atq; ita duplo quàm anteà gehennę filius efficiatur: quòd melius illi fuerat nõ cognoſcere viam iuſtitiæ, 2. Pet. 2. quàm poſt agnitionem retrorſum cõuerti. Neſcimus igitur, inquit, quid erimus: ſed ſi conformes illi facti fuerimus, imaginem ipſius hic portando, crucem eius ferẽdo, membra noſtra, quę ſuper terram ſunt mortificãdo, cùm apparuerit, ſimiles ei erimus in gloria: ſi compaſsi illi fuerimus, & conregnabimus. Hunc eſſe Ioannis verborum Rom. 8. ſenſum, vel ex eo colligi poteſt, quod ſtatim ſubiungit: Omnis qui habet hanc ſpẽ in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. Quod verbum diligenter eſt obſeruandum: Neq; enim dixit Ioannes, Qui habet hãc ſpem, Deus illum ſanctificat, aut pro ſancto & iuſto habet, non imputando ei peccata ſua, propter fidem & ſpem: nam non loquitur ibi de ſanctificatione & iuſtitia, quam supernè accepimus, mundati lauacro aquę in verbo vitæ: ſed de ea qua ſanctificati iã & abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti ſumus Chriſtum per ſacramenti ſuſceptionẽ, eum induimus per vitæ ipſius imitationem: vt quemadmodum ei ſimiles eſſe cupimus in gloria, ſic prius ei pro modulo noſtro ſimiles eſſe contendamus in ſanctitate & iuſtitia: ea iuſtitia, de qua ſcribit idem Ioannes alio loco: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Tunc autem iuſtifica- Apoc. 22. tur, qui iuſtus eſt, cùm qui per lauacrũ regenerationis, non ablutus tantùm à ſordibus peccatorum ſuorum, verùmetiam iuſtificatus eſt & ſanctificatus, aſpiciens in authorem fidei & conſummatorem Ie- Hebr. 12. ſum: quòd, cùm baptizaretur profeſſus eſt, omni genere vitę ſuę pręſtat: ſacris Ieſu veſtigijs incedit, ac quemadmodum ille ambulauit, ambulat ipſe quoq;. Quam ad rem hortatur nos Paulus, cùm dicit: Epheſ. 5. Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſsimi, & ambulate in dilectione. Hoc eſt igitur iuſtum eſſe, Chriſtum induere, Deiq; filium fieri, non modò per ſuſceptionem ſacramenti, verùmetiam per imitationem illius vitæ ſanctiſsimæ, citra quam ſalui eſſe non poſſumus. Hoc eſt quod à Dionyſio quoq; Areopagita ſcriptũ eſt: Deus maxi- Dion cap. 1 Eccl. Hier.

mè deſyderat ſalutem noſtram, quæ nobis niſi deificatis continge-
Deificatio quid. re non poteſt. Deificatio autem eſt ad Deum quantùm poſsibile eſt, & ſimilitudo & vnitas, quæ quidem ſimilitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Si quidē ſimilitudo, cauſa dilectionis, ſicut contrà diſsimilitudo, cauſa eſt diſplicentię & diſiunctionis. Quid autem eſt in quo Chriſtum imitari, in quo nos illi pro noſtro modulo eſſe velle ſimiles oporteat? Nunquid in virtute, quam oſtendit in faciendis miraculis? num in ſapientia? num in potentia & maieſtate? Nihil horum dicit Paulus: verùm quando Dei nos imitatores eſſe iubet: Ambulate, inquit, in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc eſt omnis iuſtitia noſtra non aliud eſſe videatur, quàm dilectio: Verùm in hac quoq; Deum imitari perdifficile eſt. Quid eſt enim homo, vt poſsit ſequi regē factorem ſuum? Infirmiores reuera ſumus, quàm vt exemplo Chriſti in dilectione ambulare, atq; ita iuſti eſſe queamus. Verùm data eſt tibi diuinitus poteſtas, inquit Chryſoſtomus, imitari Chriſtum pro viribus & ſimilem fieri. Noli expaueſcere hoc audiens: Timendum enim tibi potiùs eſt, ſi ſimilis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem noſtram Chriſti Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, ſimul vt ignem ſui amoris in mentibus noſtris accenderit. Ex quo videre licet, quàm appoſitè dictum ſit à Cyrillo: quòd iuſtitia, ſiue bonitas patris, per filium in ſpiritu ſancto tranſit ad omnes. Qui etiam alio loco, ſanctificationem noſtram eſſe vult in ſpiritu participationem filij, quod exemplo quoq; planum facit, dicens: Nam & ſole per ſplendorem, qui ex eo emittitur, non ſine calore participamus, qui operationis ſpiritus ſancti imaginē gerit. Sol iuſtitiæ Deus pater eſt, ſplendor filius, qui tenebras noſtras illuminauit, quiq; nobiſcum in terris degens, viam iuſtitię nobis cōmonſtrauit: calor ſpiritus ſanctus: qui ſimul vt charitatem in cordibus noſtris diffuderit, & eius igne mentes noſtras inflammauerit, iam ſumus iuſtitiā conſequuti. Et Cyrillo vetuſtior Athanaſius in epiſtola ad Serapionem de Spiritu ſancto: Sicut ex patre per filium eſt gratia, quæ tribuitur, ſic largitionis communio in nobis eſſe non poteſt, niſi in Spiritu ſancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipſius Spiritus communionem. Ex his cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quomodo Dei, quomodo Chriſti, quomodo noſtra dicitur eſſe iuſtitia. Dei dicitur, quoniam à Deo proficiſcitur, à Deo nobis donatur. Deus eſt enim qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuitò nos abluit & ſanctificat: Chriſti dicitur, non ſolùm quia Chriſti merito fit, vt iuſti ſimus, qui niſi lauiſſet nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, niſi nos per mortem ſuam Deo patri

Eccleſ. 2.

Chryſ. omil. 79. in Matt.

Cyril. lib. 4. Theſauri capit. 5. Idem libr. 6. de Trinit.

Iuſtitia Dei, Chriſti, & noſtra.

Apoc. 1.

patri ſuo cœleſti reconciliaſſet, non modò nulla iuſtitia, ſed mera eſ- Roma. 8.
ſet in nobis iniuſtitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verùm-
etiam quia non aliter iuſti efficimur, quàm ſi ſplẽdoris illius pater-
næ gloriæ, qui Chriſtus eſt, participes reddamur. Cuius cùm nobis
lux eſſet inacceſsibilis, (quæ bonitas illius eſt, & miſericordia nun-
quàm ſatis prædicanda) dignatus eſt ſe nobis exhibere verbũ in car-
ne, ſolẽ in nube, lumẽ in teſta, cereum in laterna, quominus difficul-
ter ſuſtinere ſplendorem lucis illius poſſemus. Porrò noſtra dicitur
iuſtitia, quoniam cùm à Deo nobis donatur, ſpiritu mentis noſtræ Epheſ. 4.
renouamur, & non modò reputamur, ſed verè iuſti nominamur &
ſumus, iuſtitiam in nobis accipientes, de plenitudine iuſtitiæ, quæ
Chriſtus eſt, pro modulo noſtro, quemadmodũ dicit Auguſtinus, Aug. de gratia & libero arbitrio ca. 9
tanquàm particulas noſtras: ſecundũ menſuram, quam ſpiritus ſan
ctus partitur ſingulis ſicut vult, & ſecundũ propriam cuiuſq; diſpo
ſitionem, & cooperationem, diffuſa in cordibus noſtris charitate, 1. Cor. 12.
quę quãto maior fuerit, tãto maior erit iuſtitia noſtra. Quæ quam-
uis à Deo nobis infunditur per Chriſti merita, noſtra tamẽ eſt, quia
nobis inhæret, quia non ſine nobis eam Deus operatur in nobis,
iam præſertim adultis: quia poſteaquam ſemel abluti, ſanctificati, iu
ſtificati ſumus, nos etiam ipſi deinceps in Deo ſpem habentes, ſan-
ctificamus nos & iuſtificamus, ambulantes in dilectione, ſicut Chri
ſtus dilexit nos: in qua qui ambulat, omnem virtutem, omnem eſt
iuſtitiam conſecutus. Noſtra ergò eſt iuſtitia, non qua Deus iuſtus
eſt, ſed qua nos iuſtos facit. Neq; enim propterea noſtra non eſt,
quòd ab illo donata eſt. Niſi fortè quis dicat & veſtem propterea
noſtram non eſſe, quòd eam ab amico donatã habemus. Noſtrum
eſt, inquit Auguſtinus, quod à nobis habetur: noſtrum eſt & quod Augu. in lib. 50. omi. omilia 14.
nobis donatur. Hoc eſt quod à Bernardo quoq; ſcriptum legimus:
quem nouatores iſti ſecum facere gloriantur. Iuſtũ, inquit, me dixe- Bern. Epiſt. 190.
ro, ſed illius iuſtitia. Quænam ipſa? Finis legis Chriſtus, ad iuſtitiam Rom. 10.
omni credẽti: Deniq; qui factus eſt nobis, inquit, iuſtitia à Deo pa- 1. Cor. 1.
tre. Quæ ergò mihi iuſtitia facta eſt, mea non eſt? Si mea traducta
culpa, cur non & mea indulta iuſtitia? Et ſanè multò tutior donata,
quàm innata. Nam iſta quidẽ gloriam habet, ſed nõ apud Deum:
illa autem cùm ſit ſalutis efficax, materiam gloriãdi non habet, niſi
in Domino. Nam etſi iuſtus, inquit, fuero, non leuabo caput, ne Iob. 10.
videlicet reſponſum accipiam: Quid enim habes, quod non accepi- 1. Cor. 4.
ſti? Quòd ſi accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Quid aliud
his verbis Bernardus, quàm illud ipſum aſſerit, quod ab Auguſti-
no, quodq; à Cyrillo ſcriptum anteà retulimus? negat innatam, ſed
eſſe nobis donatam dicit iuſtitiam: negat naſci, ſed fieri dicit Chri-

ſtianos, hoc eſt iuſtos. Non quia factus eſt mihi iuſtitia Chriſtus, ideò, inquit, iuſtitia mea non eſt: Etiam vita factus eſt nobis Chriſtus: Sic enim loquitur Paulus: Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra: Sic loquitur ipſe Chriſtus: Ego ſum vita & reſurrectio: Ego ſum via, veritas & vita: nunquid ideò noſtra non erit vita? In Deo viuimus, mouemur & ſumus. Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur, quo mouetur Deus? ſi modò rectè dici poteſt moueri Deum. Poſſet ne dici quicquam abſurdius? Viuimus igitur vita, quæ eſt in nobis, verùm quam Deus produxit in nobis: Sicut aër clarus eſt, non ea luce quæ eſt in ſole, ſed ea, quam accepit à ſole: Sicut aqua feruet, non eo calore, qui eſt in igne, ſed quem recipit ab igne, & ineſt illi: ſic & nos non ea iuſtitia iuſti ſumus, quæ eſt in ſole iuſtitiæ Deo, ſed quam accepimus à ſole iuſtitiæ Deo, & ineſt nobis. Qua de re ſic à Gregorio quoque ſcriptum legimus: Iuſtitia noſtra dicitur, non quæ ex noſtro noſtra eſt, ſed quæ diuina largitate fit noſtra. Sicut in Dominica oratione dicimus: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: Ecce, & noſtrum dicimus, & tamẽ vt detur oramus: Noſter quippè fit cùm accipitur, & tamen Dei eſt, quia ab illo datur. Et Dei ergò eſt ex munere, & noſter fit veraciter per acceptionem. Hoc ergò ſentiendum eſt de noſtra, & de Dei ſiue Chriſti iuſtitia, quòd nos iuſtitia iuſti ſumus quæ eſt in nobis, ille verò eſt ipſa iuſtitia: nos capaces tantùm iuſtitiæ ſumus, ille, ſicut ex Dydimo vertit Hieronymus, non capax, verùm capabilis: Nam qua iuſtitia nos iuſti ſumus, eam ab illo accepimus: ille contrà à ſemetipſo habet quod iuſtus eſt, & eſt (quo verbo libenter Victorinus vtitur) fontana quædam iuſtitia. Deus, inquit Ambroſius, vniuerſitate bonus eſt, nos ex parte. Deus, inquit Gregorius, eſt iuſtitia iuſtificans: in nobis eſt iuſtitia iuſtificata. Nos iuſtitiam ſimilitudine tantùm, Chriſtus æqualitate comprehendit: in illo corporaliter inhabitat plenitudo iuſtitiæ, nos non plenitudinem, ſed gratiæ portionem accepimus: mentes noſtræ de plenitudine acceperunt, mens Chriſti plenitudinem ipſam comprehendit: Quin ipſe Chriſtus plenitudo eſt, nam hoc ei nomen Cyrillum tribuiſſe legimus. Siquidẽ homo non eſt capax omnium, inquit Chryſoſtomus, ideò dicit Paulus: Num omnes Apoſtoli? num omnes Prophetæ? num omnes habent dona ſanationum? In carne autem Chriſti omnia dona fuerunt ſecundum ſubſtãtiam carnis. Cuius æqualis Baſilius: Filius, inquit, Dei iuſtitia vocatur, nos verò participatione illius iuſtitiæ iuſti ſumus. Et eius frater Gregorius Niſenus: Vna & eadem eſt, quæ in Chriſto, & quæ in mentibus noſtris conſpicitur puritas: Sed illa in fonte naſcitur, hæc indè manat, & in nos deri-

Coloſſ. 3. Ioan. 11. Ioan. 14. Actor. 17. Greg. li. 33. moral. cap. 2. Dydi. lib. 1. de ſpiritu ſanct. Victo. lib. 1. & 3. cont. Arrium. Ambr. lib. 8. cap. 17. Luc. Greg. lib. 18 moral. ca. 33 Coloſſ. 2. Cyril. lib. 1. cap. 3. in Ioannem. Chry. in om. 25. ſancto & adoran. ſpir. Tomo. 7. 1. Cor. 12. In lib. de perfecti Chriſtiani hominis forma.

deriuatur. Quod ante patres hos ſic ab Origene ſcriptum eſt: Sicut participatione iuſtitiæ ſaluatoris iuſti efficimur, & participatione ſapientiæ eius ſapientes, ita & participatione patientiæ eius patientes efficimur. Eſt ergò velut fons quidam perennis, de quo haurire poſſumus & patientiam, & ſapientiam, & iuſtitiam, & omnia quæcunq; ſunt virtutis bona, ſi tamen bona, digna, & pura vaſcula noſtra deferamus ad fontem. Et Cyrillus Hieroſolymitanus. Vere vnus Deus dicitur ſanctus, qui natura ſanctus eſt. Nos vero ſancti, non natura, ſed participatione & exercitio, & voto. Et ante hos cùm alibi tùm in libro de diuinis nominibus, idem frequenter inculcat Dionyſius. Alio verò loco Baſilius: Quemadmodum in igne eſt caliditas, quæ ſimul cum ipſo igne exiſtit, & quaſi conſubſtantialis illi eſt, eſt & caliditas, quam cõmunicat aquæ, & alteri cuipiam conſimili: ſic & ſpiritus ſanctus, & in ſe vitam habet, & qui participes ipſius fuerint, vitam agunt Deo dignam, vitam diuinam & cœleſtem conſequuti. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum eſſe docet, nihil in ipſo acquiſititium, ipſum fontem eſſe bonorum omnium, ſpiritum ex Deo promanantem eiuſdem cum eo ſubſtantiæ: quæ verò ex ſpiritu profluũt, ipſius eſſe operationes. Leo quoq; magnus: Nemo hominum veritas, inquit, nemo ſapientia, nemo iuſtitia eſt, ſed multi participes ſunt veritatis, & ſapientiæ atq; iuſtitiæ: Solus autem Deus nullius participationis indigus eſt: de quo quicquid dignè vtcunq; ſentimus, non qualitas eſt, ſed eſſentia: Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia eſſe illi quod eſt ſempiternum, ſemper eſt proprium. Ante quem Ioannes quoque Chryſoſtomus, explicans illud ex Pſalmo: Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine: Non aliundè docet aſcendere virtutes, niſi à bonitate boni, nec aliam vult eſſe bonitatem Chriſtianorum, niſi quam Deus infundit bonis, vt ex malis eſſent boni. Et ante Chryſoſtomum Origenes: Sola Trinitatis ſubſtantia eſt, quæ non extrinſecus accepta ſanctificatione, ſed ſui natura fit ſancta. Omnis verò creatura, vel dignatione ſancti Spiritus, vel meritorum ratione ſanctificata, ſancta dicitur. Sic ergò & ſcriptum legimus: Sancti eſtote, quoniã ego ſanctus ſum. Non continuò ſimilitudo ſanctitatis in Deo atq; hominibus ponenda: de Deo enim dicitur, quia ſanctus eſt: homines autem quaſi qui non ſemper fuerint, iubentur vt ſancti fiant. Ac paucis interiectis. Manifeſtum ergò eſt, quòd qui ſanctificat, ſanctus eſt, quia ſemper ſanctus eſt, qui autem ſanctificantur, non ſimpliciter ſancti, ſed ſanctificati ſancti dicendi ſunt. Proſper etiã Aquitanicus diligẽs Auguſtini ſectator, Leonis ęqualis, vbi de libero arbitrio diſſerit: Virtus, inquit, principaliter Deus eſt, cui non aliud eſt

Orig. in Pſ. 36. omil. 2.

In 5. catecheſi myſtagogica.

Baſi omi. de ſpiritu ſanc.

Leo epiſt. 93 cap. 5.

Orig. omil. 11. in Numeros.

habere virtutẽ, quàm eſſe virtutẽ: cuius cùm participes ſumus, habitat Deus in nobis, qui eſt Dei virtus & Dei ſapientia: habitat fides, ſpes, & charitas, continẽtia, intellectus, conſiliũ, fortitudo, cæteręq; virtutes: cùm verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: Diſcedente enim pulchritudine, quid ſuccedat niſi deformitas? abeunte ſapientia, quid reſideat niſi inſipientia? non regnãte iuſtitia, quid dominetur niſi iniquitas? Virtutum itaq; ſemina, quæ beneficio creatoris inſerta ſunt, præuaricatione primi parentis euerſa ſunt: nec haberi queunt, niſi eo reſtituente qui dedit: Reformabilis enim eſt natura humana formatori ſuo, & eorum bonorum, quę habuit, capax eſt, vt per mediatorem Dei & hominum Ieſum Chriſtũ, in eo ipſo quod ei remanſit, poſsit recuperare quod perdidit: Remanſit autem ei rationalis animus, qui non virtus, ſed virtutis habitaculum eſt. Ex participatione enim ſapientiæ & iuſtitiæ, & miſericordiæ non ſapientia, neq; iuſtitia, neq; miſericordia, ſed ſapientes & iuſti & miſericordes ſumus: Quæ bona, quamuis rationale noſtrum vitijs occcupatũ ſit, & præuaricantibus nobis Dei templũ ſpiritus immũdus inuaſerit, poſſunt tamẽ rurſum in ipſum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem, vaſa eius rapit, fugatoq; mundi huius ſpiritu, dat ſpiritum, qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Et qui videtur non multo fuiſſe poſterior Fauſtus: Cùm Deus, inquit, iuſtus ac iuſtitia, miſericors ac miſericordia, pius & pietas ſit, homo iuſtus eſſe poteſt, iuſtitia eſſe non poteſt: miſericors eſſe poteſt, miſericordia eſſe non poteſt, pius eſſe poteſt, pietas eſſe non poteſt: quia non naturaliter habet iſta, ſed largiter. Verbi gratia: Ille aurum eſt, homo autem deauratum vas videri poteſt: & in homine gratia eſt, quod in Deo natura eſt: & in hoc creatum eſt, quod in illo probatur ingenitum. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, non ea nos iuſtitia iuſtos eſſe, qua Deus iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, dum ſuæ iuſtitiæ participes reddit.

Animus rationalis virtutis habitaculum eſt.

Fauſt. libr. 2. de libero arbitrio, cap. 7

QVOD NON SOLA IVSTITIÆ CHRISTI IMputatione, ſed verè realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus. Cap. LXXI.

VERVM hîc alios audire licet, qui nolunt videri ſe prorſus negare noſtram eſſe iuſtitiam, qua iuſti ſumus: Eſſe enim, aiunt, & Chriſti & noſtram: Chriſti, quòd in ipſo non in nobis ſita ſit: noſtram autem imputatione fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita nõ verè nos iuſtos eſſe,

ſed

ſed imputatione, vel non eſſe iuſtos, ſed pro iuſtis imputatione haberi, quatenùs Chriſti iuſtitiam per fidem poſsidemus: Hanc enim ſolam eſſe volunt noſtram iuſtitiam, non quatenùs ea nobis à Chriſto cõmunicatur, ſed quatenùs in Chriſto ipſo reſidens, poſteaquàm per fidem eam apprehendimus, nobis perindè ac ſi noſtra eſſet, imputatur. Docent igitur nos reputari iuſtos, hoc eſt acceptos, nõ propter propriam qualitatem, hoc eſt, non propter gratiã, quàm de plenitudine Chriſti accepimus, ſed propter aliud extra nos, ſcilicet propter mediatorem filium Dei per miſericordiam. Verum hæc quoq; non minùs quàm illa prior abſurda eſt opinio, & eodẽ propemodũ recidere videtur. Quid enim aliud affirmant hi quoq;, quàm quòd ea qua Chriſtus iuſtus eſt, non autẽ ea, qua nos verè iuſtos facit, iuſtitia iuſti ſumus, quandoquidẽ extra nos eſſe volunt id, quo iuſti ſumus? Quòd ſi Paulus audiendus eſt, qui prophanas vocum nouitates deuitare iubet, noua certè vox eſt, & his quæ nos pręceſſerunt ſeculis inaudita, imputatiuæ iuſtitiæ. Nam reputari nobis fidem ad iuſtitiam, beatum eſſe, cui non imputauit dominus peccatum: propter Chriſtum non reputare nobis Deum delicta noſtra, legimus in ſcripturis: iuſtitiam verò Chriſti nobis ad iuſtitiam reputari, ac ſi noſtra eſſet, nec in Canonicis, nec in veterum Orthodoxorum libris temerè quiſquam ſcriptũ inueniet. Communicationis, participationis, diffuſionis, deriuationis, applicationis, coniunctionis, copulationis nominibus, vſi quandoq; patres reperiũtur: verùm imputatiuę iuſtitię vox, noua eſt, & catholicorũ auribus hactenùs inaudita. Neq; verò eunt hoc inficias ipſi nouatores, nouam hanc eſſe vocem, nec à catholicis vſurpatam: Sed ſicut veteres licere ſibi voluerunt eſſentiæ, perſonæq; nominibus vti, quamuis in ſcripturis ea non legantur, ſic iſti concedi ſibi poſtulant, vt imputatiuã vocent iuſtitiam, quamuis ab orbe cõdito, hoc præſertim ſenſu, quo ab ipſis profertur, hęc vox nunq; fuerit à quopiam vſurpata. Vti ſe dicũt hoc locutionis genere, quò planioribus verbis ediſſerant ea, quæ captui noſtro in ſcripturis perplexa impeditaq; ſunt. Intereà tamen, quam ſibi dari poſtulant, eam catholicis veniã non concedunt, à quibus ſimul vt aliquid prolatum fuerit, quod illis ipſis verbis in ſcripturis non legitur, vſitato hæreticis collectionis genere, quia nõ eſt ſcriptũ, reijciendũ eſſe cenſent. Noſtras autem aures, vocis hæc nouitas nõ offenderet, ſi quod iſti ſe facere videri volunt, ad explananda ea, quæ ſunt in ſcripturis abſtruſiora, illa vterẽtur. Verùm tantũ abeſt, vt per has nouas voces ediſſerantur ea, quę ſunt in literis ſacris perplexa, contrariũ vt potiùs illis aſſeratur. Aperta ſunt ſcripturæ verba: per obedientiam vnius Chriſti, iuſtos conſtitui multos. An cum hac ſcriptura non pugnat, qui

Imputatiuã iuſtitia.

1. Timo. 6.

Geneſ. 15.
Roma. 4.
Pſalm. 31.
2. Cor. 5.

Nouæ voces.

Rom 5.

qui nõ conſtitui,ſed reputari tantùm nos iuſtos aſſeuerat? Quid autem hoc eſt aliud, quàm Chriſti meritis derogare? quàm gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis,quod à primo Adam patratum eſt, vt verè nos peccatores & iniuſtos conſtitueret: vt illius peccato,non ſolùm per imputationem damnemur,ac ſi alieni peccati exigeretur à nobis pœna:ſed ideò pœnam illius ſuſtineamus,quia & culpæ rei ſumus: Et non erit ſecundi Adam Chriſti iuſtitiæ tanta vis,vt ea nos verè iuſtos conſtituat? Vbi eſt igitur quod

Rom.5. dixit Paulus: Vbi abundauit delictum,ſuperabundauit & gratia. Et paulò antè: Sed non ſicut delictum,ita & donum: Si enim vnius delicto multi mortui ſunt,multo magis gratia Dei & donum,in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti,in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Chriſtianus,quod à Bernardo ſcriptũ ſupra commemorauimus: Si mea traducta culpa,cur non & mea indulta iuſtitia? Si peccato primi Adæ,non per ſolam imputationem damnor,ac ſi alieni peccati à me exigeretur pœna, ſed ideò pœnam illius ſuſtineo, quia & culpæ reus ſum:cur & iuſtitia ſecundi Adam,non per ſolam imputationem iuſtificor, ac ſi alienæ iuſtitiæ merces mihi daretur: ſed ideò præmium illius fero,quia iuſtitiæ particeps ſum,quę mihi non innata, ſed per Chriſti meritum eſt à Deo donata? Dicat cum

Cyril.lib.poſteriori ad reginas de recta fide. eo,qui multis antè ſeculis præceſsit Cyrillo. Abſurdum eſt,nos quidem hæredes factos ſupplicij primi parentis,corruptione per inobedientiam immiſſa,non autem fieri participes iuſtitiæ ſecundi,qui ad vitam nos reuehit,per maximam illius obedientiam. Eſtne autem veriſimile,propterea Dei filium de cœlo deſcendiſſe,propterea car-

Philip.2. nem indutum,propterea factum eſſe patri obedientẽ vſq; ad mortem,mortem autem crucis,vt nos imputatione tantum,non autem verè iuſtos faceret? Atqui cùm eſſet ad mortem iturus,patrem pro ſuis diſcipulis,proq; omnibus qui eſſent in ſe crediturı precatus: Pa-

Ioan.17. ter,inquit,ſanctifica illos in veritate: Iſti verò non veritate, ſed imputatione ſanctificari nos dicunt & iuſtificari: non verè nos iuſtos eſſe,et ſanctos,ſed imputatiuè: vel non iuſtos eſſe potiùs et ſanctos,

Ioan.8. ſed pro iuſtis et ſanctis imputatione haberi. Dicit idem Chriſtus: Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. At iſti:non eritis, aiunt,verè liberi,ſed hactenus tantùm eritis à peccatis liberi,quòd ea vobis non

Ioan.3. imputabuntur. Sic dixit dilectus Chriſto diſcipulus: Qui facit iuſtitiam,iuſtus eſt: Iſti,ſi Dijs placet,Euangelici,nõ qui facit iuſtitiam, aiunt,ſed cui imputatur Chriſti iuſtitia, iuſtus eſt. Dixit idem in eodem capite: Videte qualem charitatem dedit nobis Deus,vt filij Dei nominemur & ſimus: Iſti verò, Non eſt verum,aiũt,quod dicit ſpiritus Dei per Ioannẽ: non ſumus filij Dei, verùm nominamur tantùm &

tùm & reputamur. Niſi fortè poſſunt eſſe filij Dei, qui iuſti non fuerint. Atqui reclamat ſpiritus Dei per Paulum, dicens: Quæ participatio iuſtitię cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Idem Paulus cùm recenſuiſſet fornicarios, idolis ſeruientes, & alijs id genus criminibus infames: Et hæc quidem fuiſtis, inquit, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis: Iſti autem fuiſtis, aiunt, hæc & eſtis adhuc, niſi quòd non imputatur vobis: iuſtitia autem Chriſti, imputatur vobis ad iuſtitiam. Nimirùm hoc eſt planioribus verbis ediſſerere, quæ ſunt perplexa in ſcripturis: hoc eſt purum Euangelium docere, quæ cum Chriſti & Apoſtolorum doctrina pugnant ex diametro, populo perſuadere conari: hoc eſt Chriſti gloriam propagare, negare tantam fuiſſe virtutem paſsionis & mortis eius, vt per eam verè iuſtificati, verè ſanctificati, verè per eam abluti ſimus, & à peccatis liberati, verè ex filijs iræ filij Dei facti. Deinde verò non intelligunt iſti, per quos miro quodam artificio Satanas omnia Chriſti beneficia non obſcurare modò, verùmetiam ex omni hominum memoria delere, & ſempiterna quadam obliuione conatur obruere: non intelligunt, inquam, iſti ſe pugnantia dicere: Neque enim non legerunt, peccata noſtra eſſe, quæ diuidunt inter nos & Deum: Odio eſſe Deo impium, & impietatem eius: quî igitur fieri poteſt, vt non imputet, quod odio habet, cùm ipſum etiam imputationis verbum odium quoddam ſignificare videatur? Quamobrem explodenda prorſus eſt iſtorum, & de manente quidem in nobis, ſed non imputato peccato, & de non inhærente nobis, ſed imputata tantùm iuſtitia, doctrina: Pugnat enim cum verbo Dei: qui non dixit: Ego ſum qui non imputo, ſed ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et in Euangelio loquitur de Chriſto Dei ſpiritus: Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit, inquit, non qui non imputat. Verùm à ſancto Dauid, aiunt, ſcriptum eſt: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Scriptum eſt, verùm non eo ſenſu, quo volunt nouatores iſti, neque hoc verbis iſtis Dauid ſignificare voluit, peccatum, quod quidem veri peccati rationem habet, quodque ſempiternæ mortis reum facit hominem, eatenùs tantùm remitti, vt non imputetur, non autem vt non ſit. Longè abſuit ab hac ſententia ſanctus ille Rex & Propheta: quin illud his verbis exprimere potiùs voluiſſe videtur: Beatum eum eſſe, in quo ſic peccatum deletur, vt eius etiam omnis memoria prorſus extinguatur, quaſi nunquam admiſſum fuiſſet, vt fiat illud, quod per Ezechielem dicit Dominus: Omniũ iniquitatum, quas operatus eſt, non recordabor.

[Margin notes: 2.Cor. 6. — 1.Cor. 6. — Eſaiæ 59. — Sapient. 14. — Eſaiæ 43. — Ioan. 1. — Pſalm. 31. — Ezech. 18.]

Iuſti in coll. cum Trypho ne Iudæo. Iuſtinus philoſophus & martyr, proximus Apoſtolorum tẽpori-
bus, cùm hunc ipſum locũ adduxiſſet, quaſi perſtringẽs noſtri tem-
poris hęreticos: Beatus, inquit, cui non imputabit peccatũ Domi-
nus: hoc eſt, cui pœnitenti peccata Deus remittet. Non ſicut prædi-
catis, voſmetipſi fallentes, & alij quidam veſtri ſimiles aſſeuerant,
etiamſi peccatores fuerint, modò Deum norint, non imputabit eis
peccata Dominus. Videtur autẽ Propheta quaſi gradus quoſdam
conſtituere, quiddam vt amplius eſſe velit tegere peccata, quàm re-
Lib.4. in epi. ad Rom. mittere: Rurſus maius quiddam non imputare, quàm tegere: quem-
admodum à doctiſsimo Origene, & ab Eutimio legimus annota-
In Pſal.31. tum. Tunc enim non imputari peccatum interpretatur Origenes,
quando mens hominis ad perfectum venerit, ita vt omnis malitiæ
radix ex ea penitùs amputetur, eò vſq; vt nullum in eo veſtigium
poſsit reperiri nequitiæ. Hieronymus quoq; Pſalmum hunc enar-
rãs, remitti dicit peccata per baptiſmum: tegi per charitatem, de qua
1.Pet.4. ſcriptum eſt, quòd operit multitudinem peccatorum: non imputa-
ri per martyriũ. Quibus verbis non obſcurè videtur indicare, maius
quiddam ſignificari, cùm non imputari, quàm cùm vel remitti, vel
tegi peccatum dicitur: Quamobrem cùm legimus, non imputari no
bis peccatum, ſic accipere debemus, vt cum puluiſculo, quod aiunt,
ablatum, nec vel veſtigium vllum deinceps eius in nobis reliquum
eſſe factum perſuaſum habeamus. De iuſtitia verò, Chriſto potius
& Apoſtolis eius fidem habeamus, qui verè nos ſanctos, verè libe-
ros, verè iuſtos eſſe conſtitutos, ac filios Dei non modò nominari,
verùm etiam eſſe dixerunt: quàm nouatoribus iſtis, per quos non
aliam ob cauſam hanc de ficta & imputata iuſtitia, quam ipſe com-
mentus eſt Satanas, doctrinam diſſeminauit, quàm vt homines ve-
ræ iuſtitię prorſus expertes faceret. Veniſſe nunc reuera tempus illud
2.Timo 4. videtur, de quo ſcripſit Apoſtolus, in quod ſe quoq; incidiſſe que-
Libr.10. de Trinitate. ſtus eſt olim Hilarius: Erit, inquit Apoſtolus, tempus, cùm ſanã do
ctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſyderia, coaceruabũt ſibi ma-
giſtros, ſeruientes auribus. Quid enim? non videntur nunc quoque
dicere: Loquimini nobis placentia, quorum nimis aures delicatæ,
ferre non poſſunt, vt retributio fieri dicatur ſecundum opera, vt re-
2.Cor.5. ferat vnuſquiſq; propria corporis prout geſsit, ſiue bonum, ſiue ma
lum: ſed volunt vt retributio fieri dicatur ſecundum illa, non quæ
geſſerunt ipſi mala, ſed quæ geſsit Chriſtus in corpore ſuo bona, vt
ſi ipſi probi non ſunt, ſufficiat Chriſtũ tamen probũ fuiſſe. Quam-
uis de recens baptizatis, ſi ſubitò ex hac vita eos migrare contingat,
non abſurdè dici queat, retributionem futuram, ſecundum ea, quæ
Chriſtus geſsit in corpore ſuo bona: de his verò nequaquàm, qui

poſt

poſt baptiſmum aliquandiu ſuperſtites, in peccatorum cœno ſunt volutati. Fuítne tempus vllum, quo maior eſſet magiſtrorũ aceruus, auribus hominum ſeruientiũ, quàm ſit iſtud, in quod incidit ætas hæc noſtra? Niſi fortè non titillat hoc aures noſtras, non eſt auditu mortalibus vel maximè gratum & iucundum, cùm dicitur: nulla noſtra ſed ſola Chriſti iuſtitia nos iuſtos, ſola Chriſti iuſtitia nos ſaluos eſſe: quicquid ſit de noſtris operibus, vnumquemq; certum eſſe debere, quòd gratis propter Chriſtum peccata ſibi remiſſa, quodq; Deo acceptus & vitæ ſit hæres æternæ. Ac videtur hic eſſe temporum horum ſtatus, haud facilè vt quiſquam ſtatuere poſſit, in magiſtris ne linguarũ, an in diſcipulis aurium ſit pruritus ardentior: neq; enim in his audiendi, quàm in illis placẽtia loquendi, maius eſt ſtudium: adeò ſe vltrò ingerunt auribus etiam auſcultare nolentium, vt vel indè facilè quiſquam perſpiciat, quòd ex eorum numero ſunt de quibus Propheta ſcribit: Non mittebam prophetas, & ipſi currebant, nec loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Et planè impletum eſt quod ab eodem Propheta ſcriptũ eſt: Stupor & mirabilia facta ſunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, ſacerdotes applaudebant manibus ſuis, & populus meus dilexit talia. Quem autem fructum attulerit hæc eorum doctrina, quam iſti parum ſani, ſanã haberi volunt, quamq; ſub ſpecioſo verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerum exitus ipſe declarat. Non eunt hoc inficias ipſi ſeruientes auribus magiſtri, ſuos vitam agere improbam & contaminatiſsimam, nihiloq; meliores nunc eſſe quàm ante receptum nouum hoc doctrinæ genus fuerunt, quin etiam maiore audacia ſequi mundum, & eius cupiditates, omniaq; ſibi permittere. Qui bonam vitæ ſuæ partem inter eos traduxit, qui malunt Euangelici, quàm Chriſtiani vocari, vir amœno cumprimis ingenio, neque mediocri iudicio, dicendiq; ſuauitate quadam admirabili præditus Eraſmus Roterodamus: Circumſpice mihi, inquit, ſodalitatẽ iſtam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix vnquàm fuit in rebus humanis, quin malorũ admixtu viciaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri poteſt vt mea ſit hæc infelicitas: mihi adhuc neminẽ contigit noſſe, qui non videatur ſeipſo factus deterior. Et iterùm paulò pòſt: Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quiſq; ſe illi iungebat: Hanc doctrinam non ferè niſi leuiſsimus quiſq; amplectitur. Et ad fratres inferioris Germaniẽ ſcribens, de quodam ſacerdote narrat, qui cùm virgis cæſus, & ex vrbe eiectus eſſet, & in carcere, & extra portam, cùm à carnifice dimitteretur

Aurium pruritus in iſto ſeculo.

Hier. 23.

Hier. 5.

Eraſ. in epi. contra Pſeudo euangelicos.

Lutheri doctrina homines fieri deteriores.

retur, publicè teſtatus eſt, ſe poſteaquàm illi ſe ſectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruiſſe. Et in alio quodam libro, adeò per hoc quod ipſi vocant Euangelium, non corrigi ſcribit homines, vt potiùs videantur deteriores, nec fieri, vt peccare deſinant, ſed vt peccent impunitius. Ac verè quidem ille. Quis eñ non peccet impunitius, cùm ab iſtis, hominum ſceleribus blandientibus, & ſeruientibus auribus magiſtris, nõ noſtris, in immenſum exaggerari vim peccati originalis audiuerit, adeò vt etiam renati ex aqua & ſpiritu ſancto, non poſsimus non peccare: cùm cuius impulſu fit vt peccemus ab iſtis edoctus, fortiorem eſſe credit vnum dæmonem, quàm om̃es homines. Quaſi non contrà fortior ſit vnus Deus, quo adiuuante peccatum effugere poſſumus, quàm omnes dæmones: Quem tamẽ & ipſum, quę cacangelicorũ iſtorũ inſignis eſt & horrẽda blaſphemia, peccati faciunt authorem: vt ab eo nos ad peccatum agi blaſphement. Quis non peccet impunitius, cùm nulla ſua, ſed ſola Chriſti iuſtitia, ſe ſaluum fore perſuaſum habuerit? Quis nõ peccet impunitius, ſi nullum eſſe meritum bonorum operum arbitretur, etiam eorũ, in quibus à Deo creati ſumus? Quæ Deus ipſe operatus eſt in nobis: quæ non aliundè precium, non aliundè meritũ habent, quàm ex precioſo Chriſti ſanguine, quo reſperſa ſunt: quemadmodum à viro quodam docto pręclarè ſcriptum eſt: Quòd iuſtitia meritorum Chriſti fulget in virtutibus ſanctorum, ſicut ſol in gemmis, quæ magis rutilant in præſentia ſolis, in abſentia autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cùm omnem iuſtitiam & ſanctitatem noſtram, merum eſſe peccatum & rem damnatã crediderit? atque adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendam, vt quo quiſq; turpior eſt, eò citiùs illi Deus gratiam impartiatur? Sed quorſum attinet aliundè quærere teſtimonia: modò non ædita voce clamat hoc res ipſa: quod ipſe quoq; princeps & architectus huius temporis hęreſeon fatetur, ſe corruptiores expertum eſſe mores Germanorum, poſteaquàm, quod ab eo traditum eſt, quintum Euangelium, acceperunt, quàm fuerint ſub regno (ſic eñ ipſe vocat) Romani pontificis, hoc eſt in eccleſia Dei, quę quatuor tantùm recipit Euangelia, quę tamẽ quatuor vnum ſunt. Qui etiã alio loco ſuos increpans, decies eos dicit Sodomitis eſſe peiores. Intereà tamen, quę miſeranda eſt iſtorum hominum cęcitas, Dei verbum vocatur, quod ad omne genus nequitiæ feneſtram patefecit: quod ex bonis improbos, ex improbis multò reddit improbiſsimos. Nos verò aduerſus iſtorum voces tanquàm Sirenum cantiones, dulces illas quidem, verùm certam perniciem adferentes, aures noſtras obturemus. Nam præterquàm quòd omne ſtudium virtu-

Hyperaſpiſte ſecundo.

Alberto Magno diſtinct. 20. in 3. li. ſent.

Lutherus.

tis eneruant,dum ſi minùs ipſi probi ſumus,ſufficere docent,quòd Chriſtus probus fuerit,atq; illius nos ſola iuſtitia contentos eſſe oportere,etiāſi minùs ipſi iuſtè viuamus:nondum inter ipſos, qui de via regia declinauerūt,hoc eſt,ab Eccleſiæ ſana doctrina aberrarunt, de ratione iuſtificandi ſatis conuenit:nec ipſi modò diſsident inter ſe,& inuicem ſibi ſunt hæretici,ſeq; mutuo iudicio condemnāt,verum etiam ſecum ipſi nō rarò pugnant. Annotauit hoc vir quidam doctus,quamuis ex eorum numero,qui ſegregauerunt ſemetipſos, Philippum Melanchthonem in iuſtificationis negotio quaterdecies variaſſe. Sic iſtorū oratio,ſicut alicubi ſcribit Baſilius,videtur neſcio quomodo,cùm ſemel extra veritatem deducta ſit,ad multiplicia periculoſaq; inconuenientia per quādam ſeductionis conſecutionem efferri. Nam qui ſemel de rectæ fidei religionisq; curriculo deflexerunt haud aliter,atq; ij, qui à recto itinere aberrarūt,alias ex alijs ſemitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionis ducem ſequuti. Sic iſti duce carentes Eccleſia, quam reliquerunt, alia ex alijs erroris & impietatis diuerticula ingreſsi, nullum errandi finem faciunt. Miſcuit enim Deus in medio eorum ſpiritum vertiginis,& immiſit illis operationem erroris: Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum,vt non intelligant,neq; quæ loquuntur,neq; de quibus affirmant. Sic fit vbi ſuo quiſq; præfidit ingenio,ſibiq; hoc arrogat,vt proprio ſuo,non communi totius Eccleſiæ ſenſu,ſcripturas interpretetur:vt cæteros om̃es,quamlibet pios & doctos viros, talpis fuiſſe cæciores,ſe verò ſolum videre, ſe ſolum ſapere, perſuaſum habeat. Quamobrē iſtos cum imputatiua ſua iuſtitia miſſos faciamus, & Auguſtino credere potiùs animum inducamus:qui verè nos & realiter eſſe iuſtos docet,cùm per illum,in quo om̃es viuificabuntur, præterquàm quòd ſe ad iuſtitiam exemplū imitantibus præbuit, dari etiam dicit ſui ſpiritus occultiſsimā fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: ſicut & ille in quo om̃es moriuntur, præterquàm quòd eis qui præceptum Domini voluntate tranſgrediuntur, imitationis exemplum eſt, occulta etiam tabe carnalis concupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venientes. Itaq; iuſtificari in Chriſto qui credunt in eum,dicit Auguſtinus,propter occultam communicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis,qua quiſquis adhæret domino vnus ſpiritus eſt. Hęret autem quiſq; domino per charitatem,qua vna,ſicut in alio libro dicit idem Auguſtinus,verè iuſtus eſt,quicunq; iuſtus eſt:cuius charitatis habitus ineſt etiam paruulis,vt cùm adulti fuerint,actu eam exercere poſsint. Non igitur ſola peccatorum remiſsione,verùm etiam cuius toties Paulus meminit, interioris hominis renouatione,noſtra

Varietas doctrinæ inter hæreticos.

Oſiander in Nicticorace.

Baſil. lib. 2. cont. Euno.

Eſaiæ 19. 2. Theſſ. 2. Rom. 8. 1. Tim. 1.

Aug. de peccatorū meritis & remiſ. lib. 1. cap. 9.

Ibidē ca. 10.

Aug. de natura & gratia, cap. 28.

Iuſtitiæ noſtræ vis.

conſtat iuſtitia, quæ renouatio fit, quemadmodum ex Auguſtino iam docuimus, per occultam quandam communicationem & inſpi rationem gratiæ ſpiritalis. Quam etiam alio loco vocat interioris hominis pulchritudinem, cùm ſcribit ad Conſentium. Quid eſt aliud iuſtitia in nobis, quàm interioris hominis pulchritudo? Neq; verò diſsidet ab Auguſtino latino, Grçcus author Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus, ſiue quis Emiſenũ eſſe malit, quòd ex hoc libello pleraq; citant Petrus Lombardus & Gratianus ſub Emiſeni nomine, qui vbi docet quod nemini nouum & impoſsibile videri debeat, quod in Chriſti ſubſtantiam terrena & mortalia nimirùm panis & vinũ cõmutantur: Teipſum, inquit, qui iam in Chriſto renatus es, interroga, dudum alienus à vita, peregrinus à miſericordia, à ſalutis via intrinſecus mortuus exulabas: ſubitò initiatus Chriſti legibus & ſalutaribus myſterijs innouatus, in corpus Eccleſiæ non videndo, ſed credendo tranſiſti, & de filio perditionis adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruiſti. Quod Auguſtinus, occultam communi cationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis, hoc Euſebius vocat occultam puritatem. Et mox ſubdit: In menſura viſibili permanens, maior factus es teipſo inuiſibiliter ſine quantitatis augmento: cùm idem atq; ipſe eſſes, multò aliter fieri fidei proceſsibus meruiſti. In exteriore nihil additum eſt, & totum in interiore mutatum eſt, ac ſic homo Dei filius effectus, & Chriſtus in hominis mente formatus eſt. Sicut ergò ſine corporali ſenſu, præterita vilitate depoſita, ſubitò nouam indutus es dignitatem, et ſicut hæc, quæ in te Deus læſa curauit, infeſta diluit, maculata deterſit, non oculis, ſed ſenſibus ſunt credita: ita & cùm reuerendũ altare cibis ſatiandus accedis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honore mirare, mente continge, cordis manu ſuſcipe, & maximè hauſtu interiori aſſume. Quàm clarè docet hic Euſebius, nõ imputatione iuſtitię nos iuſtos, Deiq; filios nominari & eſſe, ſed occulta quadam puritate, ſed mutatione in virum alium. Quemadmodũ etiam ſcriptura dicit, Mutaberis in virũ alium. Quæ verba Gregorius explicãs: Amor, inquit, electæ mentis quid eſt aliud, quàm immutatio vetuſtatis? Natura em̃ noſtra per lapſum primi hominis ſic damnata eſt, vt quotidie labendo deficiat, et deficiendo veteraſcat. Sed qui in nobiſmetipſis deficimus, cùm in nos ille ſpiritus inſilit, renouamur, quia ſtatim quod non eramus efficimur. Tepidus erat quis, ſed repentè viſitatus à ſpiritu feruens efficitur, incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus eſt, quia eſſe cœpit, quòd ante inſilientem ſpiritum in ſe eſſe non potuit. Vtrum aũt pręcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpæ remiſsionẽ,

Epiſt. 83.

Euſe. de corpore & ſanguine domini.

1. Reg. 10. Greg. lib. 4. cap. 4 in lib. Reg.

an ſequatur, curioſe magis quàm fructuoſe quæritur. Scribit quidẽ Dionyſius, quòd quibus inſinuat ſe diuinitas, eorum animos purgat primùm, deindè illuminat, poſteà conformat ad Deiformẽ perfectionem. Cæterùm ſi quis hæc om̃ia ſimul et eodem puncto tem poris fieri dixerit, à verô nihil aberrauerit. Neſcit enim tarda molimina ſancti ſpiritus gratia: ac tria hæc non tam re ipſa, quàm ratione diſtingui videntur. Si quidem vnus & idem actus, quatenùs repurgat mentem hominis ab inquinamẽtis & peccatis, dicitur purgatio: quatenus eam agnitione veritatis illuſtrat, vocatur illuminatio: quatenùs verò ſic amore Dei accendit, vt præ illo terrena contemnat omnia, perfectio nuncupatur. Quanquam ſi cauſa prior eſt effectu ſuo, gratiæ communicatio prior eſſe videtur, quàm ſit culpę remiſsio. Sic enim Deus per gratiam expellit culpam, ſicut ſol per ſuos radios tenebras propulſat. Quamuis itaq; natura ſit inſpiratio gratiæ poſterior, quòd ea locum non habet, niſi propulſa ſint peccata, quoniã tamen cauſa eſt peccatorum propulſionis, prior eſſe dicitur: Sicut infuſio radiorũ, prior eſt effugatione tenebrarũ, quamuis non prius incipiunt radij ſplendeſcere, quàm tenebræ fuerint propulſatæ. Quamobrem anxia diſquiſitione omiſſa, præcedat ne an ſequatur gratia culpæ remiſsionem, an quòd veriſimilius eſt, ſimul vtrunq; fiat, perſuaſum illud habeamus, eſſe in nobis iuſtitiam. Quemadmodum etiam alio loco ſcriptum eſt ab Auguſtino: Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, noſmetipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Item ſi dixerimus, quia iuſtitiæ nihil habemus, aduerſum Dei dona mentimur. Si enim iuſtitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: Si autẽ fidem habemus, iam aliquid habemus iuſtitiæ. Ipſum aliquid vis noſſe quãtum eſt? Iuſtus ex fide viuit. Et paulò pòſt: Beati prædicti ſumus, & de iuſtitia nihil habemus? Venit dñs carnaliter ad Iudæos, & occiſus eſt: non venit ad nos, & acceptus eſt. Populus quem nõ cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi: nos ſumus, & de iuſtitia nihil habemus? Omnino habemus, grati ſimus ex eo quod habemus, vt addatur quod nõ habemus, & nõ perdamus quod habemus. Et iterũ paucis interiectis, ne quis eum de ſola fide loqui putaret: Ad fidem, inquit, quid pertinet? Credere. Sed ait Apoſtolus Iacobus: Et dæmones credunt & contremiſcunt. Si tantùm credis & ſine ſpe viuis, vel dilectionem non habes, & dæmones credunt & contremiſcunt. Quid magnum eſt? Dicis Chriſtum filium Dei: hoc dixit Petrus, et audiuit: Beatus es Simon Bar Iona: hoc dixerũt dæmonia, et audierunt, Obmuteſcite: Ille beatus, dicitur ei, quia non reuelauit tibi caro & ſanguis, ſed pater meus, qui in cœlis eſt: Illi autem audiũt, obmute-

Dion. Eccl. Hierar. ca. 5.

Aug. ſer. 16. de verbis Apoſtoli.

1. Ioan. 1.

Abac 2.

Pſalm. 17.

Iacob. 2.

Matth. 16.

Lucæ 4.

muteſcite,& hoc ipſum dicunt & repelluntur. Vna vox eſt, ſed do-
Hebr. 12. minus radicem interrogat, non florem. Vnde dicitur ad Hebręos: Ne qua radix amaritudinis ſurſum germinãs moleſtet, & per illam contaminentur multi. Prius ergò diſcerne fidem tuam à fide dæmonis. Vnde eam diſcernis? Dęmones hoc dixerunt timendo: Petrus amando: Adde ergò fidei ſpem: & quę ſpes eſt, niſi de aliqua conſcientię bonitate? ſpeiq; ipſi adde charitatem. Diſcernite fidem ve-
Galat. 5. ſtram, iam eſtis de prędeſtinatis, vocatis, iuſtificatis. Paulus Apoſtolus dicit: Neq; circumciſio aliquid valet, neq; pręputium, ſed fides. Dic adhuc Apoſtole, adde, diſcerne, quia & dęmones credũt & contremiſcunt: Ergo adde: Dęmones enim credunt, & contremiſcũt quod oderunt. Diſtingue Apoſtole & circumcide fidem meam, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Planè diſtinguit, diſcernit, circumcidit: Sed fides, inquit, quę per dilectionem operatur. Vnuſquiſq; ergò, fratres mei, inſpiciat ſe intus, appendat ſe, probet ſe in omnibus factis ſuis, bonis operibus ſuis, quę faciat cum charitate, non expectans retributionẽ temporalẽ, ſed promiſſum Dei, faciem Dei. Fides ergò quę per dilectionem operatur, ſi eſt in vobis, iam pertinetis ad prædeſtinatos, vocatos, iuſtificatos. Ergò creſcat in vobis. Quibus verbis, quàm his Auguſtini, potuit apertius demonſtrari, quòd ſit in nobis iuſtitia, quodq; ea iuſtitia ſit fides noſtra, non ſola, ſed quę per charitatem operatur?

EORVM CONFVTATIO, QVÆ CONTRA VErè & realiter inhærentẽ nobis iuſtitiam à quibuſdam producuntur.

Cap. LXXIII.

VERVM hic iterùm reclamant iſti, qui iuſti & ſalui eſſe volunt, iuſtitiam aũt habere nolunt: Si nos ad noſtram remittis iuſtitiam, quò nos alio quàm ad gehennę pœnas remittis? Siqui-
Rom. 8. dem non ſunt condignæ paſsiones huius tem-
Eſaiæ 64. poris ad futurã gloriam. Nos verò cum Propheta libenter profitemur, quòd facti ſumus vt immundi omẽs, &
Pſalm. 13. quaſi pannus menſtruatę vniuerſę iuſtitiæ noſtræ: Omnes declinauimus, ſimul inutiles facti ſumus, non eſt quí faciat bonum, nõ eſt
Lucæ 16. vſq; ad vnum. Nam & magiſter noſter nos docuit: Cùm feceritis omĩa, quę præcepi vobis, dicite, Serui inutiles ſumus, quod debui-
Pſalm 142 mus facere, fecimus. Occinitur hic & illud ex Pſalmo: Nõ intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo

omnis

omnis viuens. Producitur & Auguſtini ſententia, qui dixerit alicubi: Væ etiã laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Gregorij quoq;, quamuis & Romani pontificis & monachi, hac in parte multùm valet authoritas, quo tamen Eccleſiæ præſidente, iam indè à mille propemodum annis extinctam Euangelij lucem de vera fide, deq; veris cultibus eſſe volunt: Quem etiam, quę eſt eorum ſacrilega audacia, manifeſtam ethnicorum idololatriã in eccleſiam introduxiſſe mentiuntur, neq; dubitant ei viro impietatis notã, impij nepharijq; homines inurere, cuius pietas vitæq; ſanctimonia ſingularis, totius eſt orbis Chriſtiani teſtimonio comprobata. Sed hic nihilominus plurimũ authoritatis illi tribuunt, quod ſcriptum ab eo legatur: Quantalibet iuſtitia polleant, nequaquam ſibi ad innocentiam vel electi ſufficiunt, ſi in iudicio diſtrictè requirantur. Et alio loco: Omnis humana iuſtitia, iniuſtitia eſſe deprehenditur, ſi diuinitùs diſtrictè iudicetur. Hic & alterius monachi Bernardi vox laudatur: Æternam vitam nullis potes operibus promereri. Quod ante eum totidem propè verbis ab Auguſtino ſcriptum legimus. Neq; verò noua ſunt hęc, quę ab iſtis obijciuntur: Suo quoque tempore quæſitum fuiſſe ſcribit Algerus ante quingentos & amplius annos, quî fieret, quòd æternitas felicitatis vel pœnæ retribuatur temporalibus meritis reatus vel iuſtitiæ? Ac reſpondet his verbis, Gregorij & Auguſtini ſententiam ſecutus: Deus non temporalem actionem, ſed perpetuã boni vel mali remunerat vel damnat voluntatem, quę, ſi in æternum viueret, in æternum in ſuo propoſito maneret. Ideò iuſtè æternitatem retributionis æternitati voluntatis appendit: vndè etiam cùm, vt ait Apoſtolus, paſsiones huius temporis non ſunt condignę ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis: quia ſi ab initio mundi vſq; ad finem, nõ modò quis pro Deo laboraret, ſed & pateretur, non tamen eſſet condignum, vt hoc temporali commercio æternitatẽ mercaretur: Ne tamen malo diutiùs liceret peccare ad maiorem ſui pœnam, ne etiam bonos in mundi exilio tęderet viuere, ſi nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuiauit Deus humanę vitę dies propter electos, ne prauorum afflictione, vel nimio ſuo labore deficerent, & ne minutio temporalis laboris, aliquod æterni pręmij videretur diſpendium. Ipſius præcurſoris ſui vitam, quo nemo maior, ipſo teſte, ſurrexit, triginta duorum & ſemis annorum eſſe voluit: Suam etiam ipſius, qui ſuper omnes eſt, eodem numero conſummauit, vt quia Deus non curat, ex quanto tempore, ſed ex quanto corde, ſibi ſeruiatur, perfectionem meriti non tempori adſcriberet, ſed virtuti. Ante Algerum verò multis ſeculis Euſebius Emiſenus:

Aug. lib. 9. conf. ca. 13.

Meritorũ ad præmium cõparatio.

Greg. lib. 8. moral. ca. 23.

Lib. 21. moral. cap. 15.

Bern. ſer. de annũciatio.

Algerus lib. 2. de ſacram. Euchariſtiæ cap. 7.

Greg. lib. 4. dialo. ca. 44.

Aug. epi. 44.

Rom. 8.

Matth. 11.

Emiſ. cap. 8.

Totis licet animę & corporis laboribus deſudemus, totis licet obedientiæ viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro cœleſtibus bonis compenſare & offerre valebimus: non valent vitæ præſentis obſequia æternæ vitę gaudijs comparari: Laſſeſcant licet membra vigilijs, palleſcant licet ora ieiunijs, non erunt tamen condignę paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis. Pulſemus ergò chariſsimi in quantũ poſſumus: quia nõ poſſumus quantum debemus: futura beatitudo acquiri poteſt, æſtimari non poteſt. Niſi enĩ cum auiditate, niſi cum bona voluntate, cum lętitia opera Dei egerimus, Deo nos perire nouerim⁹.

Voluntatem Deus ſpectat non opus.

Et hoc etiam vetuſtior Antonius, ſicut eius vitam deſcribens narrat Athanaſius, cùm hũc ipſum Pauli locũ produxiſſet: Om̃is, inquit, terra ad infinitatem comparata cœlorum, breuis ac parua eſt. Si ergò nec vniuerſo orbi renunciantes dignum aliquid habitaculis poſſumus compenſare cœleſtibus, ſe vnuſquiſq; conſyderet, & ſtatim intelliget, paruis iugeribus agri & portionibus, vel modica portione auri contempta, nec gloriari ſe debere quaſi magna dimiſerit, nec tędere quaſi parua ſit recepturus. Vt enim contemnit aliquis vnam æream dragmã ad centum aureas dragmas conquirendas, ita etiam qui totius orbis dominiũ dereliquit, centuplum de melioribus pręmijs in ſublimi ſede recipiet. Ex his Euſebij Emiſeni & Algeri verbis facilè quiſq; perſpexerit, in remunerando vel puniendo diſcutere Deum quid quiſq; voluerit, non quid potuerit: non attendere facultatem, ſed voluntatem. Coronat Deus intus voluntatem, inquit Auguſtinus, vbi nõ inuenit facultatẽ: Sola voluntas eſt, quod etiam à Bernardo ſcriptum eſt, quæ retributionem meretur, cuius alio quoq; loco, digna vox eſt quæ celebretur: Sola voluntas, quoniam pro ſui ingenita libertate aut diſſentire ſibi aut pręter ſe in aliquo conſentire nulla vi, nulla cogitur neceſsitate, non immeritò iuſtam vel iniuſtam beatitudine ſeu miſeria dignam ac capacem creaturam conſtituit: prout ſcilicet iuſtitię iuſtitięúe conſentit. Cuius æqualis etiam Petrus Abbas Cluniacẽſis: Solus creaturę rationalis affectus, creatoris gratia adiutus vel deſertus, ſemper aut remuneratur aut condẽnatur. Et qui vixit ijſdem temporibus, Anſelmus Hauelburgenſis Epiſcopus. Intentio, inquit, bona ſiue mala, operi nomen imponit, & ſiue meritum ſiue ſupplicium iuſtę retributionis acquirit. Sed ante vtrunq; Chryſoſtomus: Voluntas remuneratur non opus: Quia voluntas ex noſtro arbitrio procedit, opus autem per gratiam Dei cõſummatur. Auguſtinus quoq;: Volũtas, inquit, omnium factorũ meritorumq; menſura eſt. Ex qualitatibus quippè voluntatum, non ex temporũ ſpacijs ſiue rectè facta, ſiue pecca-

Aug. in Pſal 61.
In Pſal. 83.
In Pſal. 103
Ber. de præcepto & diſpenſatione
Ber. de gratia & libero arbitrio
Petrus de veneratiõe ſanctæ crucis.
Anſel. lib. 1. cõtrapoſito. cap. 10.
Chryſ. omil. 26. imperf. in Matth.
Epiſto. 49. quæſtio. 4.

ta

ta metimur. Alioqui, maius peccatum haberetur arborem deijcere, quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, actibus multis, hoc vno ictu, breuiſsimo tempore. Pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, ſi perpetua deportatione homo punitur, etiam mitius cum illo actum quàm dignus fuerat diceretur: quamuis in ſpacio temporali longitudo pœnæ cũ breuitate facinoris nullo modo ſit cõparanda. Et qui præceſsit hos omnes Hilarius: quid dico Hilarius? Vniuerſa ſemper eccleſia docuit, vnius cuiuſq; aut pœna, aut præmijs affici electionem. Falſo igitur ſibi perſuadent nouatores, quòd cũ illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Æternam vitam nullis potes operibus promereri: quo tamen ſenſu dixerit, ex his quę proximè citata ſunt verbis, liquere cuiuis poteſt: Non enim opus eſt quod meretur, ſed voluntas in credentibus, quæ ſi mala eſt, mortem æternam, ſi bona eſt, meretur vitam æternã: Non virtus, dicit Auguſtinus, ſed cauſa virtutis apud Deũ mercedem habet. Hoc eſt quod Hugo quoq; dixit, æqualis Bernardi, ſententiã Auguſtini ſequutus, in quo tam diligenter verſatus eſt, vt ſui ſeculi Auguſtinus vocaretur: Totum, inquit, meritũ in voluntate eſt: quantum vis, tantum mereris. Si ergò magnum habere meritum vis, magnam habe voluntatem, magnam fiduciam. Tantũ mereris, quantũ vis. Poſſunt eſſe voluntate pares, qui ſunt facultatibus impares. Multum dedit Zachæus, qui diues erat & multũ habebat: Vidua illa quæ duo minuta miſit, parum habuit & parũ dedit: imò tantum dedit, quantũ Zachæus: minores facultates ferebat, ſed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuerſa inuenies: ſi attendas vndè dederint, paria inuenies. Non aũt penſat Deus, quantum detur, ſed ex quanto detur: Si ergò vbi plus datur, & vbi minus, differens meritum non eſt, ſi æqualis vtrinq; voluntas habeatur: ergò vbi aliquid datur, & vbi nihil datur, ibi differens meritum eſſe non poteſt, ſi æqualis vtrinque voluntas habeatur. Ideò dixi tibi, vt non deſperes: Si facultas deeſt, adſit bona voluntas: Quantũ vis, tantum mereris. Fac ergò volũtatem magnam, ſi vis habere meritum magnum. Benè hoc ſciuit peccatrix illa, quæ quia multum habuit, quod dimitteretur, non attulit ſubſtantiam magnam, ſed dilectionem magnam: multum contra multum. Si multa pecunia magis quàm charitate multa iniquitas multa redimeretur, feliciores diuites eſſent, quàm pauperes, & ſecurè peccare poſſent quandiu vellent, & quantum vellent: in ipſis enim eſſet redemptio peccatorum ſuorum: quando vellent, darent pecuniam & haberent iuſtitiam. Nunc autem benè fecit Deus, quia in eo poſuit redemptionẽ noſtram, vbi nullus, niſi ipſe velit, egere poteſt.

Hila. in Pſal. 118.

Bernar. in Pſal. 118.

Aug. de tẽpore ſer. 59.

Hug. li. 2. de ſacramentis parte 14. capit. 6.

Aug. de libero arbit. li 1. cap. 14. Et lib. 50. omiliarũ omil. 8

Lucæ 19.

Lucæ 2.

Lucæ 7.

Amare

Amare poſſunt æqualiter diues & pauper, etiam ſi pecuniam æqualiter dare nõ poſſunt: Dilige multùm, ſi vis vt multùm tibi remittatur. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Et ante hunc multis ſeculis Ioannes Chryſoſtomus, explicãs illum ex Euangelio locum: Qui dederit calicem aquæ frigidæ. Non quia aliquid eſt, inquit, quod dat, ideò habet mercedem, ſed ob id quia magnus eſt, propter quẽ dat. Quid enim ſi aliquis voluit dare & non potuit: Nunquid iuſtum eſt, vt ſecundum modicũ anguſtetur larga voluntas? Melius eſt ergò vt opus oſtendatur ſecundum voluntatem, quàm larga voluntas anguſtetur ſecundum opus. Ex his Hugonis & Chryſoſtomi quoq; verbis diſcimus, quòd nõ tam operi, quàm volũtati merces tribuitur: Quæ ſi mala eſt, à nobis eſt, & ſtipendium illius mors eſt: ſi bona eſt, à domino præparatur, qui operatur in nobis & velle & perficere: per quem diffunditur in cordibus noſtris charitas, atq; huic retributio datur æternæ vitæ, vt rectè Ioannes Gerſon admoneat, tenendũ eſſe pro regula, quòd qualis eſt in cognoſcendo & amando Deum Chriſtianus, talis eſt ſibi in retribuendo Deus. Dilectus meus mihi, dicit ſponſus, & ego illi, & ad me conuerſio eius. Quamobrem nemo dicat, non habeo, non poſſum: charitas non de ſacculo erogatur, dicit Auguſtinus: quia quicquid dicimus, & quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus, vel nos, vel poſt nos, vel qui ante nos, finẽ non habet, niſi charitatem. Sic à Clemente quoq; Alexandrino ſcriptũ eſt: Quòd eundem honorem conſequentur hi, qui voluerunt, cum ijs qui potuerunt, quorũ eſt voluntas æqualis, etſi alij ſuperẽt facultatibus. Quò magis autem intelligi poſsit, quæ de meritis operum, eccleſiæ doctrina ſit, operæprecium nos facturos eſſe putauimus, ſi paucis ea de re diſſereremus. Primùm igitur hoc ſemper in Eccleſia catholica docebatur, docetur, & docebitur, quod ab Hieronymo quoq; legimus annotatum. Priuſquàm fidẽ Chriſtí quis recipiat, & in eo ſpiritus ſancti fundamenta iaciantur, nullum audire poſſe: Eſt merces operi tuo: Siue ille Iudæus ſit, ſiue hæreticus, ſiue gentilis, quicquid boni operis fecerit, niſi in nomine Chriſti fecerit, mercedem eum ſui boni operis non habiturum: Poſteaquàm verò conuerſus ad Chriſtum et templum eius effectus aliquis fuerit, tũc eum ſtatim auditurum Apoſtolum proclamantem: Vnuſquiſq; accipiet propriam mercedẽ iuxta opus ſuum. Proindè & illud ſemper obſeruatum, obſeruatur etiam nunc, & deinceps obſeruabitur, quod Auguſtinus monuit: Si volumus animos ad rectè viuendum frigidos & pigros Chriſtianis exhortationibus excitare & accendere, primitùs exhortemur ad fidem, qua Chriſtiani fiant, & eius nomini ſubijciãtur, ſine quo ſalui eſſe

Chryſ. omil. 26. in Matt. cap. 1.

Roma. 6. Philip. 2.

Gerſ. in Anago. de verbo & hymno gloriæ partitione 4

Cant. 2.

Auguſt. in Pſalm. 103.

Clem. lib. 4. ſtromatum.

Hiero. lib. 2. in Zachari. capit. 8.

Quænam opera ſint meritoria.

2. Para. 25. Hier. 31.

1. Cor. 3.

Docẽdi ratio in Eccleſia.

Aug. de natura & gratia, cap. 68.

eſſe non poſſunt. Si autē iam Chriſtiani ſunt, & rectè viuere negli-
gunt, verberentur terroribus & præmiorum laudibus erigantur: Ita
ſanè vt non ſolùm ad bonas actiones, verùmetiam ad pias oratio-
nes, eos exhortari meminerimus, atq; hac inſtruere ſanitate doctri-
næ, vt & illi gratias agāt, cùm inſtituerint benè viuere, quòd aliquid
ſine difficultate fecerint: & vbi difficultatem aliquam ſentiunt, fide-
liſsimis & perſeuerantiſsimis precibus & miſericordiæ promptis o-
peribus facilitatem à domino impetrare perſiſtant Et eum ſequutus
Fauſtus, difficultatem, quę eſt in Paulinis epiſtolis, ita demùm tolli Fauſt. lib. 1. de libero ar-
poſſe docet, ſi perſonarum vel operum intellecta fuerit diſtinctio. bitrio, cap. 5
Ad Iudæos, inquit, dicitur: Non iuſtificabitur in conſpectu eius
omnis caro. Ad Chriſtianos autem, iam in Chriſto renatos ita in-
ſtructionis ſermo dirigitur: Operamini bonum ad omnes. Itaque
ſecus in Eccleſia fidelibus: ſecus eſt prædicatū infidelibus: His nihil
eſt inculcatum præter fidē, extra quam impoſsibile eſt placere Deo, Heb. 11.
quamlibet multa in ſpeciem bona opera feceris: Illi contrà ſunt ad-
moniti, quandoquidem Chriſtianā fidem iam ſemel eſſent pro-
feſsi, vt ſe Chriſtianos eſſe, non tam verbis quàm factis oſtenderēt,
neque lingua magis quàm moribus & bonis operibus Chriſtum
confiterentur, quòd fides ſine operibus mortua ſit. Quod verò ad
ipſa opera attinet, diſcrimen inter ea factum eſt, quòd quædam eo- Iacob. 2.
rum præcedant, quædam ſequantur gratiam. Gratiam autem vo-
care viſum eſt, reconciliationem, ſiue amicitiam cum Deo, quæ fi-
delibus contingit per baptiſmi vel pœnitentiæ ſacramentum. Hanc
gratiam quæcunque præceſsiſſent opera, nullius apud Deum eſſe
meriti. Quamobrem ne bona quidem ea vocare dignatur Augu- Aug. tracta.
ſtinus, quamlibet rectè laudabiliterq; facta videri poſsint. Quid e- 86. in Ioan.
nim eſt, inquit, boni operis ante fidē? cùm dicat Apoſtolus: Omne Roma. 14.
quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et Iterùm: Non ſunt bona ope- De prædeſt.
ra, niſi ex fide: Iuſtus enim ex fide viuit: & omne quod nō eſt ex fide, ſanct. ca. 10. Hebr. 11.
peccatum eſt: & ſine fide impoſsibile eſt placere Deo. Et alio loco: In Pſal. 31.
Nemo computet bona opera ſua ante fidem: vbi fides non erat,
bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentio-
nem fides dirigit. Non valdè attendas, quid homo faciat, ſed quid
cùm facit aſpiciat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. Ac
paucis interiectis: Crede in eum, qui iuſtificat impium, vt poſsint et
bona opera tua eſſe bona opera. Nam nec bona illa appellauerim
quamdiu de radice nō bona procedunt. Et iterùm: Per fidem etiam
peccata ſoluuntur, quia iuſtus ex fide viuit. Sine ipſa verò etiam quę
videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne eñ quod nō eſt Proſ. in ſen
ex fide, peccatū eſt. Et ſectator eius Proſper: Non ſunt bona opera, ex Aug. col- lectis.
niſi

niſi quæ per fidem & dilectionem fiunt. Et Paulinus Aquileienſis Epiſcopus, contra Felicem & Eliphandum ſcribens, Nihil eſſe boni docet omne quod videtur bonum, niſi fuerit ſuper fidei fundamentum firmiter radicatum. Et tamen alio loco dicit Auguſtinus: Ad ſalutem æternam nihil proſunt bona opera aliqua impio. Hieronymus quoq;: Abſq; fide quāuis bona opera ſint, mortua computantur. Quid igitur dicimus? Num inter ſanctos doctores parum hac de re cōuenit? aut num ſecum ipſe pugnat Auguſtinus, qui non diuerſis, verùm etiam eodem aliquando in loco, impij, hoc eſt, infidelis, & bona & nō bona opera eſſe dicit? Nulla diſſenſio, nulla pugna eſt: verùm quod alicubi dicit Auguſtinus: Vbi fides non erat, bonum opus non fuiſſe: nequaquam ſic intelligere voluiſſe credendus eſt, quaſi quod hæretici noſtri temporis faciunt, opera omnia infidelium eſſe verè peccata iudicauerit. Quos huc etiam dementiæ prolapſos videmus, vt in omni bono quoq; opere iuſtum peccare contenderent. Non hæc fuit Auguſtini ſententia: verùm ipſe declarat, quomodo intelligere voluerit, ea non eſſe bona, cùm ait: Ea ipſa opera, quæ dicuntur, ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania ſunt. Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires & curſus celerrimus præter viā. Senſit igitur Auguſtinus, quemadmodum ipſe contra Iulianum ſcribens, pluribus verbis explicat, eſſe quidem ea bona, hoc eſt, laudabilia apud homines, non eſſe autem bona, hoc eſt, eſſe inania, cùm neq; gratiam ſiue iuſtificationē, neq; vitam æternam nobis mereri poſsint. Solum enim hoc affirmat, ſe bonum opus dicere, per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum regnumq; perduci. Quod eodem Pauli loco allato: Omne quod non eſt ex fide, peccatū eſt, pluribus etiam verbis demonſtrat Origenes, aut quiſquis fuit author commentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chryſoſtomus, Cornelij opera, bona quidem vocat & admirabilia, ſed mortua tamen, eò quòd fidem nō haberent. Mittit igitur Deus, inquit, angelū, operibus ad acquirenda præmia miniſtrantem, ita vt benè certando ob fidem coronari poſsit. Quid dicit ei? Corneli, preces tuæ aſcenderunt in memoriam coram Deo. Si igitur exaudita eſt petitio, & eleemoſynæ meæ acceptæ ſunt, quid mihi deeſt ad iuſtitiā? Mitte igitur in Ioppen, dicit, & accerſe Simonem, qui agnominatur Petrus, qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus ſaluaberis tu, & tota domus tua. Itaq; nō poterant opera ſaluare. Nam ſi his, quę Petrus prædicat, ſaluatur & ipſe & domus ſua, nondum habuit Cornelius ex operibus ſalutē, donec operibus ſuis fides acquirendum præmium offerret. Quid aliud his verbis Chryſoſtomus quoq; quàm quòd Auguſtinus, ciuiliter quidē bo-

Aug. de ſpiritu & litera, cap. 28.

Opera bona extra fidem an ſint.

Li. 4. cap. 3.

Orig. li. 1. in Iob.

Chryſ. de fide & lege naturæ.

Ioan. 3.

Actor. 10.

na fuiſſe, dicit, opera, bonitate moris, vt aiunt ſcholaſtici, quæ reprehendi non poſſent, quin laudem potius apud homines mererentur, quoniam verò fides nõ aderat, fuiſſe inania, vt quę nihil ad ſalutem & vitam æternam conſequendam prodeſſent. Si quidem vita æterna, gratia, & ex gratia Dei eſt, hoc eſt, meritis datur ex gratia Dei profectis: gratiam verò nulla pręcedunt merita. Quoniam verò legitur apud veteres non raro mereri peccatores iuſtificationem, mereri peccatorum remiſsionem: indè natæ ſunt illæ ſcholaſticorum diſtinctiones, de merito congrui deq; merito condigni, quòd in impijs, hoc eſt, in ijs, qui nondum per lauacrum regenerationis credentes abluti, vel iam abluti crimine ſe aliquo capitali contaminaſſent, meritum eſſe congrui dicerent, ſi feciſſent quod in ſe eſt, hoc eſt, ſi nihil eorum prætermiſiſſent, quæ ad conciliandam Dei gratiam pertinere putaſſent. Non quòd eorum opera fidem præcedentia digna eſſent, quibus Deus placaretur, ſed quod congrueret bonitati diuinæ, non prorſus eos aſpernari & reijcere, qui tanto ſtudio demereri ſibi gratiam eius contendiſſent. Tale meritum, ſunt qui putent etiam in Cornelio fuiſſe: quin ab Eraſmo quoq; contra Lutherum ſcribẽte, meritum iſtud congrui defenditur. Loquitur enim ibi non de piorum, ſed de meritis impiorum. Neq; tamen defuerunt viri docti, qui meritum hoc, quod cõgrui vocatur, prorſus reijciendum eſſe putarent, ne quid habere cum Pelagianis commune videremur. Quòd bis iam eſt inchoatũ Tridenti concilium (vtinam perfectum aliquando videamus) in eo diſertis verbis illud eſſe ſancitum legimus, iuxta patrum decreta, quòd nihil eorum, quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Veriſsimum enim eſt, quod ab Auguſtino dictum eſt: Sciat ſe quiſq; per fidem iuſtificari, etiam ſi legis opera non præceſſerint: ſequuntur enim iuſtificatum, non præcedunt iuſtificandum. Quamobrem quæ præcedunt iuſtificationem opera bona, diſpoſitiones vel præparationes ad gratiam, quàm qualiacunq; tandem merita patres illi, qui fuerunt in concilio Tridentino congregati, vocare maluerunt, ne quis mereri ſibi poſſe primam gratiam exiſtimaretur, cùm pugnent inter ſe gratia & meritum. Sicut Apoſtolus etiam ait: Si autem gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non eſt gratia: non eſt enim quo intret gratia, vbi meritum iam occupauit. Explodendũ igitur nonnullis viſum eſt omne meritum congrui, ſolumq; condigni meritum retinendum, quod iam fidelium eſt, & eorum, qui crimine nullo capitali commiſſo Dei voluntatem à ſe abalienauerunt, quiq; cum eo ſunt in gratia conſtituti: cui gratiæ tribuitur, quicquid eſt meriti, quod cõdignum vocatur. Hęc enim eſt iuſtitiæ

Meritum congrui & condigni.

Eraſ. Hiperaſpiſte 2. in fine.

Aug. de fide & operibus, cap. 14.

Operum iuſtificationẽ præcedentium vis

Rom. 11.

principium: hæc bonorum fons, & origo meritorum: hanc ſi exclu feris, nullum erit meritū. Hoc eſt, quod in Canonibus concilij Arauſicani ſecundi ſcriptum reperitur: Debetur merces bonis operibus, ſi fiant: ſed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant. Hoc eſt, quod Bernardum quoq; dixiſſe legimus. Nolo meritum, quod gratiam excludit: horreo quicquid meū eſt, vt ſim meus: niſi quòd illud magis forſitan meum eſt, quòd me meum facit. Gratia reddit me mihi iuſtificatum gratis, & ſic liberatū à ſeruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam, ſed excludit indignitatem: cùm gratia ſit, quæ dignitatem operibus noſtris adfert, quæ in honorem ea adducit: Quorum ſi naturam ſpectes, nihil eſt eo verius quod ait Apoſtolus: Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam. Neque eſt quòd ſibi quiſquam hoc arroget miſer homuntio, Pauli ſententiam hanc vt probabiliter tueri velit. Non opus habet ſpiritus ſanctus, vt quod ipſe per Paulum loquutus eſt, id ſibi tuendum homo ſumat. Non modò probabili defenſione, verùmetiam quauis certiſsima demonſtratione certius eſt & verius, quod ipſa dixit veritas. Vndè igitur, dices, eſt iſta condignitas in operibus, ſiue paſsionibus noſtris? Vbi de baptiſmo ſermo nobis fuit, docere nos meminimus, quòd non ex operum ipſorum natura, ſed primùm ex promiſſo Dei liberali, qui fallere neſcit, cuius tanta eſt bonitas, vt quæ natura ſua digna non ſunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis præmio: deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis, præter omne meritum noſtrum conferre dignatus eſt. Quæ autem eſt iſta dignitas? Quòd Chriſtum induimus, quòd filij Dei facti ſumus. Magna reuera dignitas eſt, eſſe Chriſtum, eſſe Dei filium. Nunquid autem illam vlla merita noſtra præceſſerunt? Præceſſerunt, ſed merita gehennæ. Quæ enim impiorum alia eſſe merita potuerunt? Quamobrem quod per lauacrum regenerationis Chriſtum induimus, quòd filij Dei facti ſumus, meræ gratiæ, meræq; bonitatis & liberalitatis eſt diuinę. Hanc gratiam nulla merita præceſſerunt, niſi quis fortè diſpoſitiones & præparationes ad illam, vocare merita voluerit. Tolle gratiam hanc, tolle dignitatem, quam ex ea conſecuti ſumus, nullum opus noſtrum, quantacunq; laude & admiratione dignum fuerit, futuræ gloriæ præmio dignum iudicabitur. Sed poſteaquàm ſemel gratuita Dei bonitate dignitatem iſtam conſequuti, Chriſtum induti, filij Dei facti ſumus, dummodo, quod facti ſumus, eſſe non deſierimus, iam incipiunt merita noſtra, iam digni cenſemur, qui vocem illam omnibus exoptandam audiamus: Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Non quòd quę facimus opera, quatenus à noſtra volūtate profecta ſunt,

tanti

Bern. in ſermo. 67. in Cantica.

Roma. 8.

Operum dignitas vnde.

Matth. 5.

tanti ſint, ſed quòd qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, qui pa
titur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus, vnus eſt omnium digniſsimus, cuius operibus tanta merces hęc
tribuatur, cùm præſertim propter hoc ipſum paſſus ſit & mortuus,
vt ea quæ natura ſua tanti non ſunt opera paſsionesq; noſtræ, paſ-
ſionis & mortis ipſius merito tanti eſſe poſſent. Neq; verò quoniam *Operatur Deus & nos opera bona.*
operatur & meretur Chriſtus in nobis, ideò non operamur neq; me
remur nos. Dixit Chriſtus: Non enim eſtis vos, qui loquimini, ſed Matth. 10.
ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Dixit Paulus: An expe- 2.Cor. 13.
rimentum eius quæritis, qui loquitur in me Chriſtus. De Stephano Actor. 6.
quoq; ſcriptum legimus, quòd qui cum eo diſputabant, non pote-
rant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui, qui loquebatur: Nunquid quia ſpi
ritus, quia Chriſtus in Stephano loquebatur & in Apoſtolis, ideò
non ipſi loquebantur? Atqui legimus in eodem libro: Tunc reple- Acto. 4.
tus ſpiritu ſancto Petrus, dixit ad eos: Quin & Stephani, & Pauli, &
aliorum Apoſtolorum orationes multas ibidem inſertas videre li-
cet: Quid igitur? Pugnant hæc inter ſe? tu non loqueris, ſed ſpiritus?
& Petrus loquutus eſt plenus ſpiritu ſancto? Nequaquàm pugnant:
loquebatur enim ſpiritus ſanctus in Apoſtolis, verùm ſic, vt ſimul *Spiritus S. quomodo in Apoſtolis loquutus.*
ipſi loquerentur obtemperantes ſpiritui. Quos cùm non loqui di-
xit Chriſtus, non ideò dixit, quòd nihil agerent ipſi, ſed quòd ipſi
non fuerint principales ſermonis authores, quodq; quicquid effica-
citer & cum audientium fructu loquebantur, id omne fuit illius qui
dixit: Aperi os tuum & ego adimplebo illud: Cuius niſi præſens vir Pſalm. 80.
tus adfuiſſet, niſi per eorum ora ſpiritus ipſe Chriſti loquutus fuiſ-
ſet, nunquàm duodecim homunculi, omni humano præſidio deſti-
tuti, tam breui temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem
ſub imperium Chriſti ſubiunxiſſent. Sicut igitur non propterea non
loquebâtur Apoſtoli, quia Chriſtus loquebatur in illis, ita non pro-
pterea non operamur aut meremur nos, quia Chriſtus operatur &
meretur in nobis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Chriſtus
viuit in nobis, cùm tamen digito Dei ſcriptum ſit: Iuſtus ex fide vi- Abac. 2.
uit. Operamur itaq; nos, ſed quòd fructum aliquem operum noſtro
rum cõſequimur, illo fit operante, illius paſsionis & mortis merito
intercedente, qui ſi non operaretur, ſi non mereretur in nobis, ope-
ra noſtra, qualiacunq; tandem eſſent, gehennæ ſtipendio digna eſſe
poſſent, ad futuram gloriam condigna eſſe non poſſent. Quamob-
rem non tam noſtræ, quàm ipſius paſsiones ſunt, quibus in cœlo co
pioſa merces eſt repoſita, vt quod illis detrahitur, ipſi Chriſto detra-
hi videatur. Ipſe enim eſt, qui & patitur adhuc & coronatur in no-
bis: ipſe caput noſtrũ eſt, nos membra ſumus eius: ipſe dolet in mem

bris ſuis:ipſe gaudet in membris ſuis. Vis videre, vbi doleat? vbi patiatur in membris ſuis? Quando Saulo dixit Chriſtus: Saule Saule, quid me perſequeris? nunquid nõ patiebatur tum? nũquid non dolebat in membris ſuis? Neq; enim Chriſtum tum perſequebatur Paulus, ſed membra Chriſti: ſe tamen in membris pati Chriſtus interpretabatur. Ipſius ergò paſsiones, ſunt paſsiones noſtræ, quæ tanquàm noſtræ, condignæ non ſunt, tanquàm Chriſti paſsiones condignæ ſunt ad futuram gloriam. Neq; quia Chriſti ſunt, propterea noſtræ non ſunt, ſed Chriſti ſunt, quoniam ipſe & præparat ad paſſiones voluntatem, & confert illis dignitatem: noſtræ ſunt, quia non fiunt niſi volentibus nobis. Sic Auguſtinus cùm de iuſtitia, continentia, pietate, caſtitate loqueretur: Hæc, inquit, Dei dona ſunt, & veſtra quidem ſunt: ſed non ex vobis: Habetis enim theſaurum iſtum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquàm in vaſis fictilibus, vt eminẽtia virtutis Dei ſit, & non ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, & veſtra eſſe, & ex vobis non eſſe: Nam & panem quotidianum dicimus noſtrum, ſed tamẽ addimus, da nobis, ne putetur eſſe ex nobis. Si cui verò reprehendendæ locutiones hoc genus eſſe videntur, Chriſtus viuit, Chriſtus operatur, Chriſtus loquitur in nobis, is quem alium quàm ſpiritum ſanctũ per Paulum loquentem reprehendit? Nunquid autem ſicut rectè dicimus, viuere Chriſtum, operari, mereri, quin & coronari in nobis, ita rectè dicere queamus, credere Chriſtũ, amare Chriſtum in nobis? Scripſit aliquando Auguſtinus: Dicit Apoſtolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus: nuſquam autem dictum eſt: Deus credit omnia in omnibus. Quòd egò credimus, noſtrum eſt: quòd autem bonum operamur, illius eſt, qui credentibus in ſe dat ſpiritũ ſanctum. Quem locum retractauit, dicens: Profectò, inquit, ſic non dicerem, niſi ſcirem, etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Et alio loco: Vt ames Deum, habitet in te Deus, & amet ſe de te, id eſt, ad amorem ſuum moueat te, accendat te, illuminet te, excitet te. Cęterùm cùm dixit Paulus, Nõ ſunt condignę paſſiones, videtur dicere voluiſſe, quòd non ſunt ęquales vel cõparabiles. Quis aũt eſt, qui hoc ire inficias audeat? inter paſsiones ſiue merita noſtra, quatenus noſtra ſunt, & à libero arbitrio noſtro profecta, & futuræ gloriæ pręmiũ, ęqualitatem eſſe nullã? cùm hę leues & momẽtaneæ ſint: & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contrà ſit æternũ. Cæterùm ſicut iuſtitiã duplicem eſſe legimus, ſic & ęqualitatẽ eſſe duplicẽ intelligimus. Eſt iuſtitia cõmutatiua, eſt & iuſtitia diſtributiua. Illa eſt inter cõtrahentes, vt emptorẽ & vẽditorem: hæc pendet ex liberalitate diſtribuentis. Illa reſpicit æqualitatem

Actor. 9.

Aug. ad Iul. Epiſt. 143.

Aug. in expoſitione quarundam propoſitionum in epi. ad Roma. cap. 23. primi libri retract.

Serm. 43. de verbis domini.

Iuſtitia & æqualitas duplex.

tem arithmeticam, quæ eſt quantitatis, hæc geometricam, quæ eſt proportionis. Si quis iuſtitiam ſpectet commutatiuam, certum eſt, neq; iuſtum eſſe, neq; dignum, vt pro paſsionibus huius temporis detur æterna gloria, cùm inter leues & momentaneos labores & præmium illud æternum nulla ſit æqualitas, ſitq; hoc, quàm illud infinitis partibus maius & præſtantius. Si quis verò ſpectet distributiuam, eſt aliqua tamen æqualitas, quæ vocatur proportionis, inter opera, quæ charitate ſunt informata, & futuram gloriam, quæ merces eſt charitatis: quæ licet quantitate maius quiddam ſit, quàm gratia & charitas, quibus meremur, non eſt tamē maius virtute. Quod vel exemplo planum facere poſſumus. Semen arboris multò minus eſt, quàm ſit arbor ipſa, ſi quantitatem ſpectes: ſi virtutem, minus non eſt: quandoquidem in virtute ſeminis arbor tota continetur. Ad eundem modum gratia ſancti ſpiritus, quam nunc habemus, quamuis actu vel quantitate non ſit ęqualis glorię, eſt tamen æqualis virtute: quia ſicut in ſemine tota eſt arbor virtute, ſic in nobis per gratiam ſpiritus ſanctus, qui cauſa eſt efficiens vitæ æternæ, cùm ſit fons aquæ ſalientis in vitam æternam: & ideò vocatur à Paulo pignus hæreditatis noſtræ. Summa doctrinæ de operibus hæc in Eccleſia ſemper fuit, & eſt, & erit. Quòd ſi ſubſtantia ſpectetur operum noſtrorum, ac ipſa tantum in ſe conſyderentur, fieri poſſe mortem vt mereantur æternam: vt mereamur vitam æternam, fieri nō poſſe. Quamobrem vt hanc mereri queant, illud requiri neceſſariò putauerunt, vt & à Chriſto proficiſcerentur, & ad Chriſtum referrentur. Si viuit Chriſtus in nobis (viuere autem non poteſt, niſi & operetur in nobis) ſi nihil ad oſtentationem, ſi ad illius gloriam referimus omnia, ſi illius amore facimus quicquid facimus: quę ad hunc modum facimus, non poſſunt non eſſe digna vita æterna, non propter ipſorum operum, ſed propter eius, qui viuit & operatur in nobis dignitatem, & propter finem, ad quem referūtur, Chriſtum: cùm idem eſt & effector & finis eorum. Verum eſt enim, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Non actibus, ſed finibus officia penſari. Et præclarè ſcriptum eſt à Maximo, quòd nō ad opera, ſed ad ſcopum operum, diuinum iudicium intentos habet oculos, & in omnibus, quę fiunt à nobis, actionibus, ſcopus ad Deum quæritur, num propter illum, aut aliud quiddā, quod agimus, faciamus. Quodq; ſcriptum eſt à Gregorio Niſeno, vt quicquid non eſt ex fide, peccatum Paulus dicit, ita nos eodē modo cogitantes planè poſſumus affirmare: quæcunq; nō reſpiciunt Chriſtum, ſeu verba, ſeu opera ſint, ſeu cogitationes, illa omnia ad id omninò ſpectare, quod Chriſto aduerſarium eſt. Quamobrem admirādaeſt iſtorum hominūcæcitas, qui

Ioan. 4.
Epheſ. 1.
Operum vis & ratio.
Aug li. 4. cōtra Iulianū.
Max. centuria 2 cap. 37 & centuria 3 cap. 48.
In lib. de perfecti hominis Chriſtiani forma.

Lutherana dogmata de operibus. tantoperè bona opera impugnant, qui negant Euangeliũ pati poſſe, vt prædicetur de illis: ouiculam Chriſti horrere, vbi prædicari ea audit: fidem nullum opus bonum poſſe iuxta ſe ferre: eos qui bonis operibus cooperti ſunt, vix poſſe cœlum penetrare, quòd ea iuſtificationē etiam conſequentia impura ſint, cùm opus optimè factum peccatum ſit: peſtilētes eſſe magiſtros & radicem germinantem fel, qui in nouo Teſtamento operibus conſcientias vexant: non eſſe in eccleſia ſimul magiſtrum fidei, & operum: Deum nō reſpicere opera, non curare: non valere, non placere coram Deo opera: nihil ea prodeſſe, nec amari quenquam à Deo propter ea. Hæc tam abſurda qui docent, admirabilis eſt eorũ cæcitas: quandoquidem de Chriſtianorum operibus loquuntur: quod non intelligunt, ſe non operibus noſtris detrahere, ſed illi à quo hauriuntur, illi ad quē tanquam ad finem referuntur, domino noſtro Ieſu Chriſto, quem ſi tollas ex operibus noſtris, reuera tanquàm pannus menſtruatæ ſunt, vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Quandoquidē, ſicut ex Alberto paulò antè commemorauimus, in ſanctorum virtutibus, nō fulget niſi meritorum Chriſti iuſtitia, ſicut ſol in gemmis, quæ magis rutilant in pręſentia ſolis, in abſentia autem contenebrantur. Chriſtus eſt, qui virtutes in nobis operatur: Chriſtus eſt, qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans illum Zachariæ locum, ſcribit Hieronymus, & eum ſequutus Rupertus. Ab iſtis ſumes argentum & aurũ, & facies coronas, & pones in capite Ieſu Ioſedech ſacerdotis magni. Quia videlicet, inquit, per ſingulas virtutes electorũ ſuorum dominus coronatur, imò in illis omnibus coronatis ſaluator in ſingulis coronā accipit, quia videlicet ipſius gratia, ipſius eſt opus, omnis omniũ ſanctorũ corona. Sed cũ ſola ſit Eccleſia catholica, cui ſanæ intelligentiæ lux promiſſa eſt, non eſt adeò mirandũ, ſi qui ſegregauerunt ſemetipſos ab ea, percuſſi ſunt à Domino amentia & cæcitate, ac furore mentis, vt palpent in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & in ſumma errorum caligine verſentur. Hæc autem eorum improbitas ferenda non eſt, quòd Eccleſiam Dei docuiſſe fingunt, propter opera noſtra, non autem propter Chriſtum remitti nobis peccata: propter opera noſtra, non autem propter Chriſtum, donari nobis vitam æternam. Nónne videntur iſti quoque dicere: Poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus, qui cùm iſta tam apertè falſa comminiſcuntur, non aliundè, quàm ex mendacijs & calumnijs eſſe conflati videntur? Vel vnum aliquem proferāt ex Eccleſiæ doctoribus, quamlibet etiam recentibus, qui docuerit opera extra Chriſtum facta, aut aliò quàm ad Chriſtũ relata, vel remiſſionem peccatorum, vel vitam æternam nobis mereri: extra Chriſtum in-

Marginal notes: Alb. in lib. 3 ſent. diſt. 20 — Zachar. 6. Hiero. lib. 2. in Zacha. — Deuter. 28. — Eſaiæ 28.

ſtum inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contrà vel ex his libellis, qui puerorum manibus aliquando terebantur, quos hortulos animæ vocant, docere poſſumus, etiam nouiſsimis his temporibus, quibus iſti extinctam Euangelij lucem fuiſſe mentiuntur, non aliter in Eccleſia fideles inſtitutos fuiſſe, quàm quòd ea ſola opera prodeſſe nobis queunt, quorum & initiũ & finis ad Deum refertur: cætera verò æternæ vitæ retributionem non mereri. Eſt in eo libello, qui hortulus animæ inſcribitur, quem pueri legebamus, modus confitendi deſcriptus. Enumerantur in eo ſpecies & filiæ peccati cuiuſq; mortalis. Superbiæ quatuor ſpecies ex Gregorio recenſentur: quarum prima eſt, ſi quis à ſemetipſo ſe bonũ habere iactat: ſecunda, ſi datum ſibi quidem deſuper eſſe credat, pro ſuis tamen hoc ſe meritis accepiſſe putet: Enumerantur & filiæ, inter quas recenſentur hypocriſis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus? quàm iuſtitiam quam habemus, non eſſe nobis ex nobis, non eſſe viribus noſtris partam, non eſſe meritis noſtris præcedentibus datam, quę ante fidem nulla eſſe potuerunt, ſed ex mera gratia liberalitateq; Dei patris, per Chriſti meritum nobis communicatam, vt & acceptum referamus Deo quicquid boni agimus, & in agendo nihil aliud, quàm Dei gloriam ſpectemus. Quòd ſi ſecùs à nobis factum ſit, ea ipſa quę bona viderentur, non eſſe nobis bona futura, ac mortem potiùs, quàm vitam ſempiternam allatura. Nunquid malum eſt habere bonum? Quis vſq; eò eſt ab omni mente deſertus, vt hoc exiſtimet? Et tamen ſi hoc ipſum, quod habet, bonum, non ad authorem Deum referas, qui mentem bonam dònat vt recta conetur, & vires vt conata perficiat: ſi non Dei gloriam, ſed humanam laudem vel commodum aliquod ex eo vitę degendę quæſieris, iam hoc ipſum quod habebas bonum, factum eſt tibi malum, factum eſt tibi crimen capitale. His ergò præceptis pueri ſumus imbuti, non propter ſe, ſed propter Chriſtum, opera noſtra Deo placere: non propter operum noſtrorum, quatenus à nobis proficiſcuntur, dignitatem, ſed propter Chriſtum operibus noſtris vitam æternam donari, à quo cum authore proficiſcuntur, cumq; non ad alium finem, quàm ad ipſum pertendunt, quod leue & momentaneum eſt tribulationis noſtrę, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Sic docuit, ſic docet, ſic docebit ſemper vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia. Sic ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus, quod vita æterna merces eſt bonorum operum. Nunquid autem hæc merces propter opera datur? minimè gentium: Datur quidem operibus, verùm propter Chriſtum, qui viuens & habitans in nobis operatur ea:

Greg. lib. 27 moral. ca. 7.

2. Cor. 4.

Aug in Enchiridio cap. 107.

propter Chriſtū, ad quem operantes reſpicimus: propter Chriſtum, qui dixit: Merces veſtra copioſa eſt in cœlis: Procedent qui bona egerunt in reſurrectionē vitæ: propter Chriſtum, de quo ſeculis iam aliquot cantatum fuit ab hominibus in Germania, materna gentis lingua, quòd niſi natus puer ille fuiſſet, om̄es eramus perituri. Nam niſi factus homo, lauiſſet nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, niſi dediſſet ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, quid aliud eſſent vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, niſi pannus mēſtruatæ? Quæ eſt igitur iſtorum hominum audacia? quæ tam perfrictæ frontis impudentia? qui populo perſuadere conantur, Eccleſiam tot ſeculis nunquam docuiſſe de fide intuente non noſtram dignitatem, ſed mediatorem, & accipiente remiſsionem peccatorum & hæreditatem æternæ vitæ propter Chriſtum. Quod, cùm dixerunt, Paulum iuſtum eſſe propter ſuas virtutes & afflatum diuinum, nihil addiderunt de mediatore, de promiſsione ſiue Euangelio, & de fide ſeu fiducia mediatoris. Aut iſti nunquàm Eccleſiæ doctores legerunt, aut ita malitia cor eorū excæcauit, vt videntes non videant, & audientes non audiant, neque intelligant. Quis enim vnquàm Theologorum, non iam dico veterum, ſed eorum qui quadringentis his annis floruerunt, qui ſententiarij ſiue Scholaſtici vocantur, aliter docuit, quàm quòd illa ſola opera Deo placent, ſolis illis merces datur æterna, quæ in fide mediatoris facta ſunt? Nónne pater ſcholaſticę Theologiæ fuiſſe videtur Petrus Lombardus? Atqui is, vbi de fide tractat, quàm diligenter illud inculcat, & Auguſtini & Gregorij pleriſque ſententijs in medium productis, quòd ſine fide mediatoris, vel ante vel poſt aduentum eius, nullus mortalium ſaluus factus fuerit. In quem cum commentati ſint omnes ferè, qui poſteà ſequuti ſunt Theologi, idem vno ore ſcripſiſſe ſenſiſſeq; cunctos, nemo qui quenquam eorū legerit, dubitabit: apud quos etiam illas diſtinctiones de explicita, de implicita fide, deq; vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Sed quò magis omnes intelligant, quanta ſit iſtorum hominum, in his aſſerendis, temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorū libris tantùm, quos Theologiæ ſcholaſticæ principes fuiſſe conſtat, vt quæ fuerit eorum de meritis operum ſententia, cuiuis perſpicuum eſſe queat. Ac primo quidem loco, eum qui cumprimis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus, qui ante annos propè trecentos in hanc ſententiam ſcripſiſſe legitur. Si conſyderetur opus hominis meritorium ſecundū ſubſtantiam operis, & quatenus ex libero proficiſcitur arbitrio, vita æterna dignū non eſt: Sin autem ſpectetur, quatenus procedit

Matth. 5. Ioan. 5. Apocal. 1. Tit. 2. Eſaiæ 16. Lib. 3 ſent. diſtinct. 25. Epiſt. 157. Greg omil. 17 in Ezechielem. *Scholaſt. theolog. ſententia de meritis bonorū operum.* Tho. prima ſecūdæ quę. 114. Arti. 3.

cedit ex gratia Spiritus ſancti, dignum eſt, non propter ſuam, ſed propter Spiritus ſancti dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, ſicut ſcriptum eſt: Erit in eo fons aquę ſalientis in vitam ęternam. Addit & hoc: Attendi precium operis ſecundum dignitatem gratiæ, per quam homo diuinæ naturæ conſors factus, adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas, ex ipſo adoptionis iure: iuxta illud Pauli: Si filij & hæredes. Scribit prætereà: Deum ex promiſſo debitorem nobis fieri, quòd ipſe benè agentibus præmium promiſit, vt mereri dicamur, quoniam promiſit. Nunquid hic de promiſſione tacuit, aut de fide intuente non noſtram dignitatem, ſed mediatoris? Qui cùm reconciliauerit nos Deo patri per mortem ſuam, factus eſt primogenitus in multis fratribus, & per eum adoptionem filiorum Dei conſecuti, atq; ita hæreditate regni cœleſtis digni facti ſumus. Sed & præceptor eius Albertus Magnus an oblitus eſt mediatoris? cùm dixit: Iuſtitia meritorum Chriſti fulget in virtutibus ſanctorum. Ante quem etiam Innocentius tertius Romanus pontifex: Quatuor, inquit, cruces purpureæ, ſunt quatuor virtutes politicæ, iuſtitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ niſi crucis Chriſti ſanguine purpurentur, fruſtra ſibi virtutis nomen vſurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Aequalis autem Alberti Bonauentura, cùm demonſtrare conatur, quòd nobis lapſis incarnato Chriſto maius gratiæ munus tribuitur, quàm tributum fuiſſet, ſi in ſtatu innocentiæ primus homo permanſiſſet: Quia mediator, inquit, & interceſſor pro nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri pro ſua reuerentia, vndè cùm appareat vultui Dei ſemper ad interpellandum pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valdè probabile videtur, quòd maius munus gratiæ tribuatur nobis, quàm ſi non fuiſſet incarnatus, vel pro nobis oblatus. Ac præter ea quæ ſcribit copioſius, in vigeſimam ſeptimam diſtinctionem ſecundi libri Petri Lombardi, in eo libro quem inſcripſit Compendium Theologicæ veritatis, octo cauſas enumerat, quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam. Prima, inquit, eſt efficacia doni Spiritus ſancti cooperantis in meritum. Secunda, veritas Dei promittentis. Tertia, perſuaſibilitas liberi arbitrij conſentientis & finaliter perſeuerantis. Quarta, difficultas ſtatus merendi. Quinta, dignitas Chriſti noſtri capitis interuenientis, quod glorificari debet in membris ſuis. Sexta, liberalitas Dei retribuentis, quem non decet parua reddere. Septima, obſequium ſibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit: quod tantùm ponderatur in conſpectu iudicis, quantum amor, ex quo procedit,

Ioan. 4.

2. Pet. 1. Roma. 8. Tho. quæſt. 3 in 27. diſt. Petri Lomb. ſent. lib. 2.

Rom. 8.

Albe. art. 3. q. 2 in 29. diſt. Pe. Lõb. lib. 2 ſent. Inno. myſteriorum miſſæ lib. 1. cap. 63.

Bon. art. 3. quæſt. 2. in 29. diſt. Petri Lomb. ſent. lib. 2.

Hebr. 5. Hebr. 9.

Bona lib. 5. ca. 15. comp. theol. *Cauſæ octo quamobrē ex condigno mereamur vitam æternam.*

procedit, & ideò non poteſt ſufficienter, niſi à ſummo bono, remu nerari. Num & hic nullam Chriſti mediatoris, nullam promiſsionis fecit mentionem? Et æqualis horũ Guilhelmus Epiſcopus Pariſienſis: Diligens Deum & ſeruiens ei, Deum ſibi facit re vera debitorem: non quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel ſeruitij, ſed magis ex promiſsione diuina, qua ſe obligauit benè negociãtibus in talentis ſibi commiſsis. Ac nonnullis interiectis: Noſtris meritis ſolis Deum nobis in aliquo facere nõ poſſumus debitorem, ſed meritis noſtris, & promiſsione ſua ſimul. Qui verò centum annis poſterior fuiſſe videtur Guilhelmus Durãdi: Quia in iuſtificatione plura et nobiliora ſunt à Deo ſeu à Chriſto, tum quia etiã illud, quodã nobis eſt, potius haberet rationẽ mali quàm boni, niſi quodam modo eſſet à Deo per gratiam pręuenientem elicitum, regulatum, et acceptum. Et eius æqualis Ioannes Scotus, poſteaquàm docuit, nullum actum hominis, ſecundum ſtrictam iuſtitiam eſſe dignum æternæ beatitudinis præmio, extrinſeca bonitate, quam habet ex ſuis principijs: atq; ideò rectè dici, quòd Deus ſemper pręmiat vltra meritum condigni, vniuerſaliter quidem vltra dignitatem actus qui eſt meritũ: demonſtrat ſimul, quomodo actus aliquis condignum meritum cenſeatur: dicens, quòd ille actus eſt condignum meritum, hoc eſt vltra meritum et bonitatem actus intrinſecam ex mera gratuita diuina acceptatione, ita vt omnis ratio meriti non aliundè magis proficiſcatur, quàm ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Quem ſecutus Gabriel Biel parentum noſtrorum memoria, meritum condigni quiddam in eo, qui operatur, quiddam in ipſo opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, vt ſit amicus requiri, nam inimicus nõ eſt dignus pręmio, ſed pœna. Quamobrẽ quãdiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non eſt quòd præmium expectet, ſed pœnam, eſt enim inimicus Dei: cùm ſcriptum ſit: Similiter odio Deo ſunt, impius et impietas eius: Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, vt referatur ad honorem Dei: nam ſi quis etiam in gratia exiſtens aliò referat opus, quàm ad honorem Dei, præmium non meretur. In eo qui dat præmiũ, requiritur acceptatio, ſiue ordinatio actus ſic eliciti, vel imperati ad tale præmium, ita vt pręmium iuſtitiæ in præmiante actum ex gratia procedentem tali præmio ęterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinſeca, & principijs ſuis naturalibus, ſed diuinę ordinationi, quę eſt quædam conuentio ſiue promiſsio & pactum: debent autem pacta & promiſſa ſeruari. Quam Scotus ordinationem diuinę voluntatis alicuius actus ad præmium, eam exponens Gabriel, promiſsionem vocat,

Guilh. in lib. de meritis.

Dur. in rationali diuinorum officiorum libr. 4. cap. 38.

Scot. diſtinc. 17. li. 1. ſent.

Gabr lib. 2. diſtinct. 22.

Sapien 14.
Sapien. 4.

vocat,ſiue conuentionem & pactum,vt quod opus ex ſe dignum non erat æternæ vitæ præmio,dignum fiat propter promiſsionem Dei,ſic illud ex liberalitate ſua tanquàm dignum acceptãtis,quemadmodum in libro Heſter legimus:Hoc honore dignus eſt,quemcunq; Rex voluerit honorare. Nunquid & hic nullam fecit de promiſsione mentionem? Idem Gabriel Biel Miſſæ Canonem explicans: Nullum,inquit,foret noſtrum meritum,ſi non per Chriſti meritum fieret præmio dignum. Nunquid hic Chriſti mediatoris oblitus eſt? Dionyſius verò Carthuſienſis,qui nõ ita multis annis Gabrielẽ pręceſsit,his verbis vtitur: Actio virtuoſa,ex motione actuali Spiritus ſancti,& ex ſupernaturalibus pręſtantiſsimis gratiæ donis, & charitatis procedens,talis eſt dignitatis,quòd nullum temporale bonum poteſt eſſe condigna aut ſufficiens merces eius: ideò ſecundum valentiores doctores Scholaſticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios:imò & ſecundũ Auguſtinum, Gregorium, Bedam & alios ſanctos,in omnibus promiſsionibus Moſaicæ legis,in quibus temporalia bona pro pręmio actuum virtuoſorum promittuntur,ſub promiſsionibus temporalibus intelliguntur ſpiritualia gratiæ bona,ac gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona quę habemus, ſint dona Dei,attamen benè & laudabiliter vti eiſdem eſt meritorium. Et quoniam quę à Deo ſunt,ordinata ſunt,& ipſe ſupergloriosiſsimus Deus omnia in ſapientia fecit,atq; in cunctis operibus ſuis miſericordiam iuſtitiamque ſuam contemperat, ipſemet ſic ordinauit, & ita inſtituit, vt rationalis creatura per viam non ſolùm miſericordiæ, ſed etiam iuſtitiæ ad ſummam & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoque & confirmandum nos in fide,ſpe,& charitate,& ad laborandum idoneè,indefeſſè, & feruidè,dignatus eſt hominibus ſuis dona beatifica ac diuina,non ſolùm aſſerendo, ſed & promittendo,& iurando prænunciare,ſicq; ſe quodammodo ad id agendum conſtrinxit,& debitorem conſtituit. Vndè ad Abraham loquebatur: Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem, benedicam tibi:Propter quod Zacharias in Cantico ſuo deprompſit: Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis. Hinc & Iacobus dixit Apoſtolus: Beatus vir,qui ſuffert tentationem,quoniam cùm probatus fuerit,accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Dominus diligentibus ſe. Iterumque Apoſtolus Paulus: Quam promiſit,qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypſi etiam: Ambulabunt mecum,inquit, in albis, quoniam digni ſunt: Sicque de condigno hoc meruerunt: nihilominus, totum originaliter ex mera ſyncera bonitate & munifi-

Heſter.6.
Gab.in can. miſſæ lect. 86.
Dion.Cart. in lib.2.ſen. diſtinct.27. quæſt.2.
Roma.3.
Pſalm.103.
Geneſ.22.
Lucæ 1.
Iacob.1.
Tit.1.
Apocal.3

munificentia ſuperbeatiſsimi Dei fluxit. Hactenus Dionyſius. Nunquid autem & hic de promiſsione tacuit? Sed quorſum attinet aliorũ omnium teſtimonia producere, quos videre licet, aut Thomam, aut Bonauenturam, ſiue Scotum eſſe ferè ſecutos? vt ab horum ſententia minimè diſcrepare videantur. Libet nihilominus hic adſcribere verba Petri Aliaci, & Ioannis Gerſonis, qui vixerunt ante centum quadraginta annos: Quorum ille ſic ſcribit, enarrans illa verba: In iuſtitia tua libera me. Si attendis, inquit, ad iuſtitiam meam damnas me, ideò in iuſtitia mea non liberas. Nam iuſtitia hominis eſt, quæ ſuis viribus putat ſe iuſtificari, non credens gratis ſaluari. Abſit à me hæc iuſtitia, heu verius iniuſtitia, ſæuiſsima cõtra te ferens arma. Sit, ſit in me potius illa humilis cõfeſsio: Gratia Dei ſum id quod ſum. Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita mea non præceſſerunt, ſed beneficia tua præuenerunt. Nec inuenit in me gratia tua merita bonorum quæ coronet, ſed demerita malorum quæ damnet. In hac ergò iuſtitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me, quia hæc ſola liberat dum iuſtificat impium à ſua impietate, & iniuſtum à ſua iniquitate conuertit. Ioannes verò Gerſon ſic: Spes, inquit, ad certam beatitudinis expectationem ſic ſe habet. Ponit ſibi per fidem, quòd eſt aliqua talis beatitudo: iũgit, quòd ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab æterno quoſdam prædeſtinat, & eligit: addit, quòd ad conſequutionem eiuſmodi finalis beatitudinis ordinauit media conuenientia varijs modis, ſine numero: inter quæ medium præcipuum eſt gratia, quæ ideò dicitur vita æterna, quia pignus eſt vel arra. Hanc autem gratiam nulli daturus eſt, niſi per medium mediatoris Dei & hominum, quam gratiam pro omnibus meruit ad ſufficientiam, ſed non efficaciam, niſi incorporatis ſibi per fidem habitualem, vt in paruulis, vel actualem & habitualem, quæ per dilectionem perſeueranter operatur. Quæ fides minus explicita fuit in Prophetis tempore legis ſcriptę, quàm in Apoſtolis tempore gratiæ. Et alio loco: Si obſiſtat fortaſsis antiquus ille aduerſarius, & calumniabitur, iniuſtum eſſe, vt alienis precibus, & non proprijs operibus quiſquam ſaluetur, ad verbum illud fateor expaueſcerem, niſi magna merita mea recognoſceré. Habeo autem duo merita magna & valida, & meritò pro ijs ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vſq; ad domum Dei. Et primùm quidem eſt Domini mei paſsio: ſecundum verò, mei eſt & ipſius operatio: etiamſi vel minimum quid operatus fuero, etiamſi vel vnum in fine vitæ gemitum edidero: Quacũq;, inquit, hora peccator ingemuerit, ſaluus erit. Primum opus operatus eſt Dominus meus pro me, & ſine me, & quia merito eius ipſe non eguit, mihi dedit. Secundum

Petr. de Aliac. in Pſal. 30.

Gerſ. de cõſolatiõe Theologiæ lib. 1 Proſa. 4.

Idẽ in ſerm. de verbis domini: Venite ad me oẽs parte 2.

Pſalm. 41.

Merita duplicia.

Ezech. 18.

opus

opus operatur mecum, & in me, & eius meritũ mihi totum dat, ac pro eo & præmium dabit: atq; ita verum eſt, quod electi Deo dicunt: Omnia enim opera noſtra operatus es in nobis. Primum meritum ianuam mihi regni cœleſtis reſerat: ſecundum in beatitudine ſedem collocat. De primo ſcriptum eſt: Occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, & feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, & regnabunt ſuper terram. Item, Chriſtus pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo. Et magiſter Petrus in ſententijs: Non potuit patefieri regni aditus, & fieri ſalus, niſi per mortem vnigeniti: cuius tanta fuit humilitas & patientia, vt merito eius patuerit in eum credentibus regni aditus. De ſecundo ſcriptum eſt: vnuſquiſq; propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem. Et alibi: Cuius miſericordia locum vnicuiq; tribuit, ſecundum meritum operum ſuorum, & ſecundum intellectum peregrinationis eius. Benè aũt dicitur, ſecundum intellectum peregrinationis eius: quia ſecundũ quod magis aut minus ſe hic peregrinum eſſe quiſquã intelligit, & iuxta intellectum veram patriam inquirit, ſecundum hoc maius aut minus in regno claritatis habebit. Attamẽ qui vel vltimus erit in regno, vtpote, qui illud ſibi conquiſierit vno ſolo gemitu, vel vno aquę frigidę potu, ſcimus quòd tantam gloriam habebit, quantam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Et iterùm alio loco loquens inimicis animam in deſperationẽ inducere volentibus: Nec opus eſt, inquit, vt mihi mea peccata commemoretis inferentes hinc, me cœleſtibus præmijs eſſe penitùs indignum: id enim ſcio: ſed ſcio, quòd pius ille meus pater Ieſus Chriſtus meũ debitum ſoluit, & mea om̃ia, quotieſcunq; mihi diſplicuerint, delebit peccata, mihiq; ſuo precioſiſsimo ſanguine cœleſte regnum lucrifecit & emit: & hoc titulo, et nullo alio poſſeſsionem eius rei præſtolor. Et Paulò pòſt ad eoſdem. O nequam & deſperati, non quidẽ dico mihi hanc adeſſe fiduciam, vt abſq; obſeruantia diuinæ legis ſaluari præſumam: eſſet hoc indubiè nõ ſpes, ſed prẹſumptuoſa temeritas. Huiuſmodi ſunt quãplures, qui ſine pœnitentia & correctione malę vitę Deum eos ſaluaturum arbitrantur: dicentes, non ideò eos Deum feciſſe, vt condemnet. Abſit vt ſic ſpem meam inſtituam: quin imò ſummè cupio in melius reformari, & legem totã adimplere, ſine qua impoſſibile eſſe ſcio me ſaluari, Ad id autem faciendum mihi confido prẹſtari vires à Domino. Sit igitur hæc vobis mea reſponſio: quòd cœleſtium bonorum retributionem peto, ſub titulo, & in ſpe mei glorioſi redemptoris Ieſu Chriſti, qui mihi ius in illis vendicauit: & ob id ſuam mihi impertiri miſericordiã precor, qua in primis à pec-

Eſaiæ 26.
Apocal. 15.
1. Pet. 3.
Lib. 3. ſent. diſtinct. 18.
1. Cor. 3.
Eccle. 16.
Matth. 10.
1. Cor. 2.
Gerſ. de medicitate ſpirituali, parte. 2.

catis meis ex mera ſua gratia ſuam auertat faciem, & omnes meas deleat iniquitates, & exindè me faciat ſuæ legis factricem & mandatorum eius. Hæc Ioannes Gerſon. Quoniam verò, vt ſuprà diximus, hos ferè Scholaſtici Doctores reliqui ſecuti ſunt, nec aliud ſcripſerunt, aut ſenſerunt omnes ſancti monachi, Dominicani, Franciſcani, Carthuſiani, & cuiuſcunq; tandem alterius ordinis: quin et quotquot alij fuerunt ſcriptores, qui petrum Lombardum ſequuti ſunt ad hæc vſque noſtra tempora: quis eſt incircumciſus iſte Philiſtæus, qui ſic audet aciei Dei viuentis exprobrare, quaſi nihil in ea tot ſeculis de mediatore, nihil de promiſsione ſeu Euangelio, nihil de fide ſeu fiducia mediatoris dictum ſit? Videtur hic non modò Theologos nõ legiſſe vnquàm, ſed ne templa quidem Chriſtianorũ ingreſſus aliquando: Vidiſſet in his Ieſu Chriſti mediatoris noſtri ſimulachra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore ſpem noſtram omnem defixam habeamus, admonemur: & cùm alia pleraq; animaduertiſſet, de quibus initio libri huius ſcriptum eſt à nobis, tum illud audiuiſſet, quòd in ijs orationibus, quę funduntur ad altare, (vulgò collectas vocãt) preces om̃es ad Deum patrem ferè dirigimus: neq; per alium concedi nobis ea quæ petimus, poſtulamus, quàm per vnicum Dei et hominum mediatorẽ, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: vt dicere fuiſſe mediatorem orbi Chriſtiano tot ſeculis ignotum, non ſit aliud quàm dicere: nil intra eſt oleam, nil extrà eſt in nuce duri. Verùm iſti qui dici volunt (ſi dijs placet) Euangelici, verum an falſum dicant, nihil ſua referre putãt: dum quos Chriſtus precioſo ſanguine ſuo collegit, eos diſpergere: & à corpore ipſius, quæ eſt Eccleſia, ſegregare, Satanæq; lucrifacere queant. Quam ad rem cùm non aliam eſſe viam commodiorem intelligerent, hoc illis commentũ placuit, ignoratum tot ſeculis fuiſſe mediatorẽ Dei & hominũ, hominẽ Ieſum Chriſtũ, qui dedit ſemetipſum redemptionẽ pro om̃ibus: nihil de promiſsionibꝰ, nihil de beneficijs eius dictũ eſſe, verùm hoc actũ potius, vt ea quàm maximè obſcura eſſent om̃ibus. Atq; interim hæc ab imperitis non leguntur modò magna cum admiratione, verùm etiam non minore leuitate creduntur. Sed iam quæ ſit Eccleſiæ ſententia de meritis operum, & quàm ſint ab omni veritate longè remota, quæ matri noſtræ per filios deſertores affinguntur, ſatis planũ feciſſe videmur. Ex his autem quæ iam dicta ſunt, ad ea quæ per iſtos obijciuntur, facilè fuerit reſpondere. Nam & nos cum Paulo nõ inuiti fatemur, quòd non ſunt cõdignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam: Quin & illud addimus: Si fieri poſſet, vt quis ab eo die quo conditus eſt orbis, ad extremũ vſq; iudicij diem viueret, ac per om̃e tempus

Merita bonorum operum

tempus id non modò laboraret, verùmetiam extrema quæq; ſupplicia pro Deo pateretur, nondum eſſent labores illius & cruciatus digni, quibus æternę vitę præmium redderetur. Quamobrem ipſa quidem operũ natura, ſiue ſubſtantia, digna nõ eſt: verùm dignus eſt Deus, qui operatur ea in nobis: digna eſt Chriſti paſsio, per quam quę indigna fuerant ex ſe, digna facta ſunt opera noſtra æternę vitę retributione: digna eſt deniq; charitas, quę diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, quę cùm finem neſciat, non eſt huius temporis, atq; ideò nullũ temporale, ſed æternum prę mium illi pro dignitate tribui poteſt. Sed nec illud imus inficias, quod facti ſumus vt immundi omnes, & quaſi pannus menſtruatę vniuerſę iuſtitię noſtrę. Sed quid ſi ſanguis Ieſu Chriſti emundauit nos ab omni peccato? ſi propterea dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum? nunquid euacuabo crucem eius? nunquid mortis illius beneficium abolebo? nunquid non agã potius gratias infinitę bonitati illius & miſericordię? per quam factum eſt, quòd iuſtitię meę, quę natura ſua tanquàm pannus menſtruatæ fuerũt, ſanguine illius ablutæ, factæ ſunt mundæ, factæ ſunt acceptæ Deo, factæ ſunt per hanc illius acceptationem dignæ præmio vitę æternę: quòd fulget in illis iuſtitia meritorum Chriſti: quę ſi non adeſſet, ſi non fulgeret in illis, eſſent adhuc quales fuerunt, tanquàm pannus menſtruatę. Sic à Ruperto Abbate ſcriptum legimus: Quem tu erudieris Domine, ille ſcit, quòd iuſtitia nulla ſit, quod omnis ex operibus iuſtitia vana ſit, niſi teſtimonium habeat ex fide huius filij hominis Ieſu Chriſti: cuius ſanguis cũ aqua fluens de latere eius niſi iuſtos omnes emundaſſet, immundę, & ſordidę eſſent omnes iuſtitię. Confitemur & illud non magis humiliter, quàm & veraciter & libenter, quòd cùm fecerimus omia, quę nobis pręcepta ſunt, ſerui ſumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed quid ſi ille iam non dicit nos ſeruos, ſed amicos? quid ſi non tantùm amicorum, ſed etiam filiorum ſuorum honore nos et appellatione dignatur, quibus omni iure cœleſtis regni debetur hęreditas? quid ſi tanta liberalitas eius eſt, qui fons eſt perennis totius bonitatis, vt vltrò ſe obliget: vt cui nos debitores ſumus, ipſe ſe nobis ex promiſsione debitorem conſtituat? Debitor enim factus eſt, inquit Auguſtinus, nõ aliquid à nobis accipiẽdo, ſed quod ei placuit promittẽdo. Illo ergò modo poſſumus exigere Dominũ noſtrũ, vt dicamus: Redde quod promiſiſti, quia fecimus quod iuſsiſti, & hoc tu feciſti, qa laborãtes iuuiſti. Quẽ ſecutus Fulgẽtius: Ecce qualis eſt, inquit, dominus noſter, vt donando debeat: & quãto magis donat,

1. Ioan. 1. Tit. 1. Ruper. li. 2. in Matth. Ioan. 15. Roma. 8. Aug. de verbis Apoſtoli Omil. 16. & in enarratio Pſalm. 109. In prologo librorũquos ad Monimũ ſcripſit.

tanto magis eum debitorem eſſe nō pigeat: In quantum enim gra-
Pſalm. 15. tis largitur, in tantum debitor inuenitur: nec eum poteſt aliquis debitorem habere, niſi in eo, quòd ipſe dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Hanc igitur illius inenarrabilem beneficentiã nunquid non obuijs vlnis amplectar potiùs, quàm vt parum illi me gratum præſtem? Scio quòd bonorum meorum non eget: Scio me nihil ha-
1. Cor. 4. bere, quod ab eo non acceperim: Scio quòd illius ſunt omnia, neq;
1. Paral. vlt. poſſum illi dare quicquam, quod de manu eius nō acceperim: Scio
Phil. li. 2. allegoriarum. veriſsimum eſſe, quod à Philone ſcriptũ eſt: Cùm ne parentibus quidem dignam referre valeamus gratiã, multò minus poſſe nos Deo vicem reponere mutuã: qui omnia ex nihilo condidit, qui virtutem omnem largitur: Scio, quòd illius munera ſunt, ſi quę ſunt merita mea: ac ſi quid valet opus aliquod meũ, Chriſti paſsionis & mortis merito valet: quòd iuſtitia meritorũ eius fulget in virtutibus meis ſi quę ſunt: omne meritum illius vt ſit proprium, neq; debere mihi quicquam poſsit. Sed quid faciã illius immenſę bonitati? Nunquid
Matth. 20. oculus tuus nequam eſt, quoniã ille bonus eſt? Agnoſco quę dicis omnia, vera eſſe confiteor, cùm digito Dei ſcripta ſint. Sed quis ego ſum, qui modum ponam diuinæ benignitati, quæ tanta eſt, vt etiam pro ijs, quorum nomine ipſe debeo, ſe mihi debitorem Deus conſtituat: vt ſuis ipſe donis mercedẽ promittat: vt ſuis ipſe muneribꝰ coronã tribuat: quæ mihi certè iam debetur, non ex operis mei per ſe conſyderati dignitate, ſed ex immenſa promittentis Dei liberalitate. Quis vnquàm prædicare ſatis poterit admirandam hanc illius bonitatẽ? quam quantò mihi Satan magis inuidet, tantò magis de illa gloriabor, tanto maiores illius authori gratias agam, tanto ſum in illa perpetuò prædicãda futurus diligentior, & cum Propheta di-
Pſalm. 88. cam: Miſericordias domini in æternum cantabo. Qui cum & illud
Pſalm. 142. canam lubẽs: Non intres in iudiciũ cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Nam, quemadmodũ etiam
Gerſ. ſerm. ſuper verba Chriſti, Venite ad me omnes. Ioannes Gerſon admonuit, aliter cum Satana loquimur, ſi quando ille nos in deſperationem adducere, aut ſi quando opera, quę Deus operatur in nobis, eleuare, ac om̄e meritum illis detrahere conatur, quò ſegniores nos ad benè operandum reddat: aliter agimus cùm ſiſtendi ſumus in conſpectu diuinæ maieſtatis. Tunc enim nos cum
Geneſ. 18. ſancto Abraham cinerem & puluerẽ eſſe recognoſcimus: tunc nos miſerrimos peccatores & omni ſuppliciorum genere dignos profitemur, tunc qua ſumma poſſumus animorũ noſtrorũ ſubmiſsione veniam deprecamur: tum quaſi ſuper terrã ſtamus, alas ſubmittentes, quas in altercatione cũ diabolo, quaſi in cœlo volantes, extenſas tenemus, vt ſemper & erecti coram Diabolo, & humiles coram

Deo

Deo reperiamur. Quod etiam Bernardũ feciſſe ſcribit Guilhelmus, qui cùm extremũ iam ſpiritũ trahere videretur, in exceſſu mentis ſuę ante tribunal domini ſibi viſus eſt præſentari. Affuit autem, inquit, & Satanas ex aduerſo, improbis eũ accuſationib⁹ pulſans. Vbi verò ille omnia fuerat proſecutus, & viro Dei pro ſua fuit parte dicendũ, nihil territus aut turbatus ait: Fateor, non ſum dignus ego, nec proprijs poſſum meritis regnũ obtinere cœlorũ: Cæterùm duplici iure illud obtinens dominus meus, hæreditate ſcilicet Patris, & merito paſsionis, altero ipſe cõtentus, alterũ mihi donat, ex cuius dono iure illud mihi vendicans nõ confundor. In hoc verbo confuſus inimicus, cõuentus ille ſolutus, & homo Dei in ſe reuerſus eſt. Sed et Anſelmus Archiepiſcopus Cantuarienſis interrogationes quaſdã prę- ſcripſiſſe dicitur infirmis in extremis conſtitutis: inter quas extrema eſt: Credis te non poſſe niſi per mortem Chriſti ſaluari? Reſpondet infirmus, Etiam. Tum illi dicitur. Age ergò, dum ſupereſt in te anima, in hac ſola morte fiduciã tuam conſtitue: in nulla alia re fiduciã habe, huic morti te totum committe, hac ſola te totum contege, totum immiſce te in hac morte, totum confige, in hac morte totũ inuolue. Et ſi dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem domini noſtri Ieſu Chriſti obijcio inter me & tuum iudicium, aliter tecũ non contẽdo. Et ſi tibi dixerit: quia peccator es, dic: Domine, mortem domini noſtri Ieſu Chriſti pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quòd meruiſti damnationẽ, dic: Domine, mortẽ domini noſtri Ieſu Chriſti obtendo inter me, & mala merita mea, ipſiusq; meritũ offero pro merito, quod ego debuiſſem habere nec habeo. Si dixerit, quòd tibi eſt iratus, dic: Domine, mortem domini noſtri Ieſu Chriſti oppono inter me & iram tuam. Quamuis aliorum etiam exempla ſanctorum commemorare liceat, qui cùm iam eſſent morti proximi, nõ omninò ſuis operibus diffidere viſi ſunt. Sic Ezechias rex, cùm dixiſſet illi dominus: Diſpone domui tuę, quia morieris et non viues: conuerſa facie ſua ad parietem, orauit dominum & dixit: Obſecro domine, memẽto queſo, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonũ eſt in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cùm delibaretur, & tempus reſolutionis eius iam inſtaret: Bonum, inquit, certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iuſtus iudex. Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam ex hac vita migraturũ, vſum fuiſſe ſcribit Hieronym⁹: Qui de Hylarione quoq; narrat, quòd cùm iã modicus calor teperet in corpore, nec præter ſenſum quicquã viui hominis ſupereſſet,

Guil in vita D. Bernardi cap. 12.

Eſaiæ 34.

2. Tim. 4.

Hiero. in vita eius.

hæc verba protulerit: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? ſeptuaginta annis ſeruiuiſti Chriſto, & mortẽ times? atq; in hæc verba ſpiritum exhalauit. Sed quotum quenq; reperire licet, his præſertim temporibus, quibus abundauit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui ſic vitã ſuam tranſegerit, vt per æquè confidenter vt iſti loqui poſsit, ex diuerſorio corporis huius æternam illam in domũ migraturus? Quamobrẽ tutiùs fuerit, vt cum ſancto

Iob. 9. Iob vereamur omnia opera noſtra, cùm nõ ſine cauſa videamus in

Mos Chriſtianus circa morituros. Eccleſia Catholica ſemper obſeruatũ, vt qui morti iam ſunt proximi, diligenter admoneantur, etiã ſimulachro Chriſti crucifixi ante oculos poſito, quò proprię iuſtitiæ diffiſi, in vna Chriſti iuſtitia ſpẽ ſuam & fiduciam omnem habeant collocatam: illã patri cœleſti repræſentent, illi vni innitantur. Sic enim futurũ eſt, vt inanem gloriam ſugiamus, dum præcipuum authorem & conſummatorẽ noſtrę iuſtitię Chriſtum profitemur: & ipſius merita denuò nobis applicari promereamur, ad eas quæ tunc occurrunt tentationes ſupe

Poſsid. de vita Auguſtini cap. 27. randas. De Ambroſio ſcribit Poſsidonius, quòd moriturus dixerit: Non ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ſed nec mori timeo, quia bonum dominum habemus. Quæ verba ſenex Auguſtinus, tanquã elimata ac librata, ſit admiratus, ac vehementer laudauerit. Ideò enim eum dixiſſe: nec mori timeo, quia bonum dominum habemus, ne crederetur præfidens de ſuis purgatiſsimis moribus præſumpſiſſe. Quòd verò præceſsit: Nõ ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere, ad illud reſpicientem dixiſſe, quod homines de homine noſſe poterant. Nam ſciens examen æquitatis diuinæ, de bono domi-

Aug. contra Creſcon. lib. 3. cap. 80. no, quàm de meritis ſe dicit magis cõfidere. Vocem aũt hanc Ambroſij nõ ſolùm admiratus, verum & imitatus eſſe videtur Auguſtinus, cùm contra Creſconiũ ſcribens ita loquitur: Ad exiſtimationem humanam magna teſtium qui me nouerũt ſuppetit copia, ad Dei verò conſpectũ ſola conſcientia: quam contra veſtras criminationes cùm intrepidam geram, non me tamen ſub oculis omnipotentis iuſtificare audeo: magisq; ab eo effluẽtem miſericordiæ largitatem, quàm iudicij ſummum examen expecto: cogitans quod ſcriptum eſt: Cùm rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Quan-

Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. quam illa Pſalmographi verba, Nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, nõ ita doctores ſancti accipienda putauerunt, vt negari per ea crederent, iuſtificari quenquã in extremo iudicio: Certũ eſt enim, quòd omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, quodq; iudicium ibi futurũ ſit de operibus, vt referat vnuſquiſq; propria corporis prout geſsit, ſiue bonum ſiue malum. Quamob-

rem ſi nemo tum iuſtificaretur, ſi nemo referret propria corporis, prout aliquid boni geſsit, neq; glorificaretur quiſquam, nec eſſent quibus rectè dici poſſet: Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Quæ verba proferens Auguſtinus, quærit: Quibus meritis? Et ſtatim ſubiungit: Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare, &c. Quem eundem locum adducens etiam Gregorius Niſenus: Audio, inquit, quid ipſi reſpondeant Regi: Deniq; pro ſuis quenq; meritis ornatum cerno: illis qui boni benigniq; fuerint, atq; optimè vitam egerint, ſumma & perpetua quies tribuitur in regno cœleſti: Inhumanis autẽ & improbis ſuppliciũ ignis. Erit igitur iudiciũ & retributio ſecundum opera, erit iuſtificatio ſecundum opera cuiuſq;. Ibunt qui bona egerunt in reſurrectionẽ vitæ. Cæterùm expendamus Prophetæ verba diligentius. Non dixit ſimpliciter: Quia non iuſtificabitur omnis viuens, verùm addidit, in conſpectu tuo. Hoc itaq; dixiſſe videtur, quod in libro Iob ſcriptum legimus: Nunquid homo, Dei comparatione iuſtificabitur, aut factore ſuo purior erit vir? Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem: quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentũ, conſumẽtur velut à tinea. Et alio loco: Verè ſcio, quòd ita ſit, quòd nõ iuſtificabitur homo compoſitus Deo. Et iterùm alio loco: Nunquid iuſtificari poteſt homo compoſitus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundę in cõſpectu eius: quanto magis homo putredo, & vermis, & filius hominis vermis? Quæ loca enarrãs Gregorius: Humana, inquit, iuſtitia, diuinę iuſtitię comparata, iniuſtitia eſt: quia et lucerna in tenebris lucere cernitur, ſed in ſolis radio poſita tenebratur. Et rurſus: Homo quippè Deo non compoſitus, iuſtitiam percipit, compoſitus amittit: quia quiſquis authori bonorum ſe comparat, bono ſe quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos noſtram iuſtitiam? percipit, inquit, iuſtitiam non compoſitus, amittit cõpoſitus Deo. Quid aliud his verbis, quàm hoc indicare videtur, quòd non comparata Deo, eſt aliqua iuſtitia noſtra, comparata illi mera eſt iniuſtitia? Sicut eſt aliquis lucernę ſplendor in tenebris, cæterùm ſi ponatur in ſolis radio, meræ ſunt tenebræ. Quod indicat etiam Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non eſt ſanctus, ſicut dominus. Si ſcriptum eſſet, inquit, non eſt ſanctus, niſi dominus, conſequens erat omnes nos renunciare nobiſmetipſis ab hac ſpe, vt ſancti efficeremur: nunc autem neceſſaria diſtinctione vtitur, & dicit: Non eſt ſanctus ſicut dominus: hoc eſt: Etſi ſint ſancti multi, ſed nullus ita ſanctus eſt, vt dominus.

Matth. 25. | Aug. ſerm. 49. de verbis domini. | Ioan 15. | In oratione de pauperibus amãdis. | Iob 4. | Iob 9. | Iob 25. | Greg. lib. 4. moral. c. 26. | Idem lib. 9. cap. 5.

Poſſunt ergò multi ſancti fieri: ſicut & mandatum Dei dicit: Sancti eſtote, quoniã et ego ſanctus ſum: ſed quãtumcũq; quis in ſanctitate proficiat, quantũlibet puritatis et ſynceritatis acquirat, ita eſſe ſanctus homo non poteſt, ſicut dñs: Quia ille largitor ſanctitatis eſt, iſte ſuſceptor: Ille ſanctitatis fons eſt, hic aũt ſancti fontis potator: ille ſanctitatis lux eſt, hic ſanctę lucis inſpector: & ideò non eſt ſanctus, ſicut dominus. Hoc & ab Hilario dictum aliquot antè ſeculis his verbis legimus: Quanquam verò eam eſſe infirmitatẽ humanæ naturę meminerimus, vt ex comparatione diuinæ bonitatis bonus nemo ſit, ſed incomparabilis illa diuinitatis exceptio non intercluſit bonitatis officium, vt ſecundum comparationẽ hominũ inter homines bonus nemo ſit. Ad eundẽ modũ Ioannes quoq; Chryſoſtomus: Quemadmodũ hora veſpertina quis ſtellam alijs comparatã lucidam vocat, quã ſole fulgente lucidam nemo diceret, quòd excellens ſplendor ſolis, fulgorẽ ſtellę obtegit: ita & hominem veracem ac bonum eſſe dicimus, quando eum cum alijs hominibus conferimus: cæterùm quando eum cum Deo comparamus, non eſt verax: Omnis enĩ homo mendax. Et qui fuit vtroq; poſterior Beda preſbyter explicans locũ Euangelij: Vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare hominibus: Apoſtoli, inquit, qui electionis merito bonitatẽ generis humani multis exceſſerunt modis, ſupernę bonitatis intuitu mali eſſe dicuntur: quia nihil eſt per ſemetipſum ſtabile, nihil immutabile, nihil bonũ niſi Deitas ſola. Oẽs verò creaturę, vt beatitudinem æternitatis vel immutabilitatis obtineant, nõ hoc per ſuam naturã, ſed per creatoris ſui participationem & gratiam conſequuntur. Non modò iuſtitiã non habere, ſed ne eſſe quidem dicimur cõparati Deo, ſicut in libro de diuinis nominibus nõ vno loco docet Dionyſius, & poſt eum Origenes, explicãs illud ex Annę Cantico: Non eſt pręter te. Sed et Auguſtinus: Om̃ia quę creata ſunt, quamuis ea Deus fecerit bona valdè, creatori tamen comparata, nec bona ſunt: cui comparata, nec ſunt: Qui Prophetæ locum hunc adducens in eodem libro: Hoc eſt, inquit, ne intres in iudiciũ cum ſeruo tuo: noli me iudicare ſecundũ te, qui es ſine peccato, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Quòd ait, non iuſtificabitur, ad illam perfectionem retulit, quę in hac vita non eſt. Neq; ſecùs interpretatus eſt Arnobius, qui centum plus minus annis Auguſtinũ præceſsiſſe videtur: Non intres, inquit, in iudicium cum ſeruo tuo: Hoc ergò voluiſti dicere, iuſtitia tua eſt, vt dominus in iudicium intrare cum ſeruo contemnat: Quis enĩ ad comparationẽ tuam iuſtificabitur homo? quamuis ſanctum & electum & mundũ, et laudabilem in conſpectu tuo, id eſt, ad comparationem tuam, ſiue diuina iudicia,

Hila. in Pſal. 52.

Chryſ. in Pſal. 115.

Beda li. 3. in ca. 11. Luc.

Aug. de perfectione iuſtitiæ.

Arno. in Pſal.

iudicia, ſiue humana probare nō poſſunt. Omnis enim pulchritudo te præſente deformis eſt: omnis fortitudo te præſente infirma: omnes diuitię te præſente mendicitas: omnis iuſtitia te præſente iniuſtitia. Ad eundē modum Euthymius quoq;: Nō dixit ſimpliciter inquit, nō iuſtificabitur: ſed in conſpectu tuo non iuſtificabitur: hoc eſt, ſi ad ſummā iuſtitiam tuam comparetur, & iuxta illam exquiratur. Eandē interpretationē adferūt Bernardus, Hilarius, Hieronym⁹ & alij Pſalmorū interpretes. Quò magis aūt intelligi queat, ita rem accipiamus: Eſt iuſtus Deus, eſt iuſtus Dei filius dominus noſter Ieſus Chriſtus, quatenus homo, ſunt iuſti Angeli, ſunt iuſti et alij Spiritus beatorū in cœlis degentiū: ſunt iuſti et homines in terris agētes. Deus ita iuſtus eſt, vt ſit ipſa iuſtitia: Chriſtus quatenus homo, plenitudo eſt iuſtitię: In angelis cęterisq; ſpiritib⁹ beatis eſt quidē perfecta iuſtitia, ſed quę longius abeſt à perfectione, ſi cū Dei iuſtitia cōparetur: Nos aūt in hac vita degentes de plenitudine Chriſti, ſi qui iuſti ſumus, accepimus oēs pro modulo noſtro, tanquàm particulas noſtras perexiguas: quę ſi examinentur, quales ipſę ſunt in ſe, certum eſt quòd immundę ſunt, quòd nomen iuſtitię non merentur, quòd æternę beatitudinis præmio dignæ non ſunt. Sed quoniā de plenitudine Chriſti ſunt, quoniā opera manuū ipſius ſunt, quoniā illius precioſo ſanguine conſperſa ſunt, ex eo fit, quòd acceptantur à Deo, tanq; æternę beatitudinis pręmio digna: totū vt ſit bonitatis et miſericordię diuinę. Illa eſt quę pręuenit nos: illa eſt quę ſubſequitur nos: illa eſt quę nobis adhæret: ſiue cū cōuertimur, ſiue cū prælíamur, ſiue cū coronamur: queadmodū à Dauide ſcriptū legimus: Miſericordia eius præueniet me. Et iterum: Miſericordia eius ſubſequetur me. Præuenit nos eius miſericordia, quādo qui prior dilexit nos, fidem nobis largitur, quæ per charitatem operatur: Subſequitur nos, quādo, quæ munera nullis noſtris meritis pręcedentib⁹ ex mera ſua liberalitate largitus eſt, ea quoniā nō ſumus aſpernati, tanq; noſtra merita coronat: Coronat aūt in miſericordia et miſerationib⁹. Huc reſpexiſſe videtur Gregorius, dicens: Nō bonitate noſtra, ſed Dei fit, vt homo terrenus bonis cœleſtibus perfruatur: Donū quippè Dei eſt, nō ex nobis. Et alio loco, illam ſanctorum felicitatem miſericordiam eſſe dicit: Quoniā & ex hoc miſericordia iure poteſt, inquit, nominari, quia pro illis operibus datur, quæ ſine præuentu diuinę miſericordiæ nemo aſſequitur: quia quibus miſericorditer tribuit, vt in hac vita benè operentur, eis miſericordius largitur, vt in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc eſt gratia quam pro gratia dandam ſanctus Apoſtolus perhibet: vt quibus in hac vita diuinitùs datur gratia ſanctificationis, eis in futuro detur gratia æter-

Bern. de verbis Eſa. ſer. 7
Hiero. lib. 1. contra Pelagianos.
Iuſtitia Dei & creaturarum diuerſa.
Pſalm. 78.
Pſalm. 102.
Greg. li. 5. in 1. Reg. ca. 2.
Greg. in 7. Pſal. pœnitentialem.
Gratiam pro gratia.

ęternę felicitatis. Et tamen hęc ipſa bonitas, hęc ipſa miſericordia Dei iuſtitia eſt: Iuſtum eſt enim, quòd miſericordia motus per Prophetam dixit pater ille miſericordiarũ, & Deus totius conſolationis: in quacũq; hora ingemueris, ſaluus eris, vt illud pręſtet, promiſſiq; ſui memor, vel extremum peccatoris gemitũ coronet in miſericordia & in miſerationibus ſuis multis: Quod etiã in latrone pręſtitit, propter facinora ſua in crucem acto: Qui ſimul vt dixit: Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum, ſtatim audire meruit: Hodie mecũ eris in Paradiſo. Atq; hoc eſt fortaſsis, quod à Propheta ſcriptum legimus: Exęquabit gratiam gratię eius: Hoc eſt, quod Ioannem quoq; dicere voluiſſe ſcribit Auguſtinus: qui poſteaquàm dixit: De plenitudine eius accepimus omnes: mox adiecit, & gratiã pro gratia: pro gratia fidei, ſpei & charitatis, in quibus per gratiam eius proficientes ambulamus, accepimus iam ſpe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Paulus: Gratia autem Dei vita ęterna. Quem ſequutus Rupertus: Prius, inquit, in hac vita gratiam dat, diuerſa credentibus in ſe tribuens chariſmata, & pòſt in illo ſeculo, de quo nunc ſermo eſt, pro gratia benè expenſa, retributionis æternę præmia recompenſat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadem illa Ioannis verba explicans: Gratiam pro gratia: Triplicem, inquit, gratiam diuinitùs accepimus. Vnam qua conuertimur: aliam qua in tentationibus adiuuamur: tertiã qua probati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum eſt: ſecunda meritum: tertia præmium: De prima dictum eſt: De plenitudine eius omnes accepimus. de duabus reliquis dictum eſt, & gratiam pro gratia, id eſt, munera gloriæ æternę pro merito temporalis militię. Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud, ſicut ſcribit Auguſtinus, niſi quòd gratis datur: nec ideò quia meritis nõ datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita quibus datur: vt cùm Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronet, quàm dona ſua: quàm ea, quę nõ deſpicit, opera manuum ſuarum. Cuius etiam alio loco verba ſunt hęc: Quia & ipſa vita æterna, quam certum eſt bonis operibus debitam reddi, à tanto Apoſtolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, ſed gratis detur: ſine vlla dubitatione confitendum eſt, ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quę gratia contulit homini. Rectè quippè ipſa intelligetur, quę gratia in Euangelio legitur, gratiam pro gratia, id eſt, pro his meritis, quę contulit gratia. Qua de re ſic antè Auguſtinum quoq; ſcripſit Baſilius: Quis adeò rudis eſt, vt non audiuerit de bonis quę Deus præparauit dignis, vt ignoret, quòd corona iuſtorum eſt ſpiritus ſancti donũ ſiue gratia: quæ largior tum ac perfectior exhibebitur, cùm iuxta proportio-

2. Cor. 1. Ezech. 18.

Lucæ 23.

Zach. 4. Aug. Tract. 3. in Ioannẽ Ioan. 1.

Rupe. li. 12. in Apoc.

Bern ſer. 5. de aſſumptione.

Gratia triplex.

Aug. ad Sixtum Epiſto. 105.

Pſalm. 137. Aug. de correptione & gratia, ca. 13

Baſil de ſpiritu ſancto, cap. 16.

portionem rectè factorum ſpiritualis gloria fuerit vnicuiq; diſtributa. Neq; hac vna in re illuſtris eſt illius gratia & miſericordia, quòd ſua dona coronare in nobis dignatur, magis etiam in hoc inſignis eſt, quòd vnigenito ſuo filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus Rom. 8. tradidit illum: Tradidit autem ad illudendum, flagellandũ, & morte turpiſsima condemnandum: vt paſsionis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternam liceret. Atq; hæc illa videtur eſſe miſericordia, de qua dicit Auguſtinus: Væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Nam niſi Chriſti miſericordia interceſsiſſet, qui ſemetipſum tradidit pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo: niſi ſanguis eius interpellaret, niſi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi ſuas oſtentans, væ foret quamlibet laudabili vitæ noſtrę, ſi remota hac miſericordia diſcutienda veniret. Ad hanc igitur miſericordiam confugiamus, ſecundum hanc miſericordiam iudicari petamus, vt in illa die tremenda, quando cœli mouendi ſunt & terra, non iudicentur opera noſtra qualia ſunt in ſe: (actum enim erit de illis, ſi ſecundum naturam, ſiue ſubſtantiam ipſorum iudicium factũ fuerit) ſed iudicentur tanquàm à Deo data, tanquàm opera manuum illius, tanquàm (quę nunquàm ſatis eſt prædicãda bonitas illius et miſericordia) Ieſu Chriſti ſanguine reſperſa, & per eum in honorem adducta, vt iam non poſsint æternę vitæ præmio digna non cenſeri. Si quis nos tanquàm Adę ſpectet filios, ſi quis opera noſtra tanquàm ex nobis profecta conſyderet, reuera digni non ſumus, quibus tam excellens præmium detur, & ſunt omnes iuſtitiæ noſtrę tanquàm pannus menſtruatæ. Sed Coloſſ. 1. quid ſi pater ille miſericordiarum dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine? quid ſi proptereà filius eius vnigenitus pa- Rom. 5. ti, crucifigi, mori dignatus eſt, vt nos qui eramus inimici, & na- Epheſ. 2. tura filij iræ, efficeremur ciues ſanctorum & domeſtici Dei, efficeremur membra eius, efficeremur non amici modò, verùmetiam filij Dei: ſi filij & hæredes: hæredes quidem Dei, fratres autem & co Rom. 8. hæredes Chriſti: vt quæ opera noſtra per ſe fuerunt immunda, ea ſanguine ipſius abluta, munda & grata redderentur in conſpectu Dei, æternęq; beatitudinis præmio digna. Præclarè Athanaſius: Quemadmodum verbum caro factum eſt, ſic & homo, quę Dei ſunt per verbum accepit. Omnia enim quæ homo accepit, verbum dicitur accepiſſe: vt quamuis indignus ſit homo, quantum ad naturam eius pertinet, qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum accepiſſe monſtretur. Diſcutientur igitur in extremo iudicio opera noſtra, ſed non remota miſericordia Chriſti, qui non ſolum author eorum & effector eſt, verùmetiam quę na-
tura

Marginal notes: Aug lib. 9. conf ca. 13. — Epheſ. 5. — Hebr. 9. — Atha. li 5. cõtra Arrianos.

tura ſua fuerunt immunda, ſanguine ſuo mundare dignatus eſt. Simul illud effecit, vt quod illis deeſt, ſuæ paſsionis & mortis precio compenſetur: vt rectè cum Bernardo dicere poſsimus. Pauperes ſumus, parum dare poſſumus, attamẽ reconciliari poſſumus pro paruo illo, ſi volumus: Totum quod dare poſſum, miſerũ corpus iſtud eſt, id ſi dedero ſatis eſt: Si quo minus, addo & corpus ipſius: Nam illud de meo eſt, & meum eſt. Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt mihi: De te domine ſuppleo, quod minus habeo in me. Cuius alio loco de meritis, hæc eſt ſententia: Sufficit ad meritum ſcire, quòd non ſufficiant merita: ſed vt ad meritum ſatis eſt, de meritis nõ præſumere, ſic carere meritis, ſatis ad iudicium eſt: Porrò infantium renatorum neminẽ carere meritis, ſed Chriſti habere merita, quibus ſe tamen indignos reddunt, ſi ſua iungere non nequiuerint, ſed neglexerint, quod quidem periculum iam adultę ætatis eſt. Merita proindè habere cures, habita data noueris, fructum ſperaueris Dei miſericordiam: & omne periculum euaſiſti paupertatis, ingratitudinis, præſumptionis. Periculoſa paupertas penuria meritorum: Præſumptio autem ſpiritus, fallaces diuitiæ: & ideò, Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens. Felix eccleſia, cui nec merita ſine præſumptione, nec præſumptio abſq; meritis deeſt: Habet vnde præſumat, ſed non merita: habet merita, ſed ad promerendum, non ad præſumendum: Ipſum non præſumere nónne promereri eſt? Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia eſſe merita paruuli, ſiue cuiuſcunq; tandem alterius recens baptizati, alia adulti, poſt baptiſmum aliquandiu ſuperſtitis: Ille non habet ſua, ſed ſola Chriſti merita, & ſecundum illa iudicabitur dignus vita æterna: adultus verò Chriſti meritis iungit ſua quoq;, quę ſi bona ſunt, pronunciabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui poſsideat regnũ patris ab æterno ſibi præparatum, iuxta merita ſua Chriſti meritis innitentia. Simul & illud perſpicuũ eſt ex his Bernardi verbis, quòd non merita, ſicut nouatores contendunt, ſed præſumptionem de meritis excludere videtur, ſicut & ille qui dixit: Quantum detrimentum eſt non laborare, tantum periculi de labore præſumere. Quàm frequens autem illud eſt apud Chryſoſtomum, vt ne alijs in rebus vllis, quàm in bonis operibus confidamus? Sic in Matthæum ſcribens monet, vt vnuſquiſq; noſtrum nulla in re ſpem ſuam, niſi poſt Dei miſericordiam, in ſanctitate morum conſtituat. Cuius in his quoq; Commentarijs, quæ in Geneſin edidit, hæc verba ſunt. Habenda eſt ſalutis expectatio in omni virtutis operatione, & neq; in appellatione ſublime ſapere, neq; in cognatione ſanctorũ virorum, neq; in aliquo, ſed in fiducia bonorũ operum, imò neq; in illis multum

[Margin notes: Bern. Serm. 1. in Epiph. — Eſaiæ 9. — Bern. in Cãtica ſer. 68. — Prouer. 30. — *Merita alia paruuli, alia adulti.* — Fauſt. lib. 1. de libero arbitrio cap. 1. — Chryſ omil. 5 in Matth. — *Operum fiducia.* — Chryſ omil. 21. in Gen.]

tum

tum de ſe ſentire, ſed tunc magis humilem & modeſtum eſſe oportet, cum magnas virtutum diuitias congerere poſſumus: ſic enim & ipſi collectas diuitias cuſtodiemus, & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimuerò propter hoc & Chriſtus diſcipulis ſuis dicebat: Cùm omnia feceritis, dicite, Serui inutiles ſumus. Igitur in omnibus inflationes & faſtus noſtros humiliemus, & diſcamus modeſti eſſe, & non extolli in bonis operibus, & ſcire maximam virtutũ eſſe, in bonis operibus modeſtè atq; humiliter ſe habere. Non reprehendit hic fiduciam operum Chryſoſtomus: qui ſuper eundem librũ commentatus, opera multæ nobis fiduciæ eſſe fulcimenta ſcribit. Et iterùm, In proprijs bonis operibus cum ſuperna gratia ſpem ſalutis noſtræ habendam docet. Et in alio quodam libro, vnum duntaxat apud Chriſti tribunal patrocinium eſſe dicit operũ, quo qui caruerit, aliundè nuſquàm, inquit, ſaluti locus eſt. Et rurſum in Paulum ſcribens: Oramus, inquit, vt poſt baptiſmũ etiam, vitam honeſtam habeamus: Tu contrà ſtudes, vt hinc migres abſq; bona vita: Quid autem refert, ſi iuſtus fias, ſed ſola fide? At nos optamus, vt & ex benefactis habeas fiduciam. Non reprehendit igitur ſobriam operum fiduciam Chryſoſtomus: Sed ſicut ab eodem ſcriptũ eſt, aut quiſquis ille fuit author operis imperfecti: In om̃i re, ex ipſa re naſcitur, quod exterminet rem: vtputa in ligno, ex ipſo ligno naſcitur vermis, qui exterminat lignum: ex veſtimẽto naſcitur tinea, quæ comedit veſtimentum: ex oleribus naſcitur vermis, qui olera vniuerſa corrumpit. Sic & in ſpiritualibus, ex ipſo propoſito eorum ſpirituali, accipit occaſionem inimicus, vndè eis retia texit, ita vt cùm cætera vitia tantùm in malefactis valeant, ſola ſuperbia etiam in rectè factis cauenda ſit. Hãc à nobis amoliri ſtudet his verbis Chryſoſtomus. Quod apertius etiam alio loco demõſtrat, dicens: Caueamus de nobiſmetipſis dicere glorioſè: Hoc enim nos & hominibus & Deo facit abominabiles. Et idcircò quãto maiora fecerimus bona, tanto de nobis minora dicamus: Hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriã conſequemur: nec ſolùm gloriã, quę à Deo eſt, verùmetiam mercedem retributionemq; pleniſsimam. Noli ergò mercedem repoſcere, vt merearis accipere: Tu ſaluari te Dei gratia confitere, vt ſe ille tibi debitorem fateatur: nec modò pro operibus tuis, verùmetiam pro hac grata humiliq; ſententia: Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum procùl dubio debitorem, quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quàm propter opera ipſa, quæ facimus. Minimũ itaq; de ſe ſenſiſſe, tam magnum eſt, quàm maximas res feciſſe: quod ſi non adſit, nec illę poterint eſſe laudabiles: Nam nos quoq; famulos habentes

Chryſ. omil. 1. in Geneſ.
Omil. 43. in Geneſ.
Omil. 11. in Ioan.
Omil. 2. in poſteriorem ad Cor. epi.
Omil. 43. in Matth.
Superbia & humilitas.
Chryſ omil. 3. in Matth. & 38. ad populum Antiochenum.

habentes, tum eos maximè comprobamus, quando cum bona gratia in omnibus obſequuti, nihil ſe grande arbitrantur egiſſe. Itaq; ſi bona tua magna vis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna

Matth. 8. eſſe nō poſſunt: Sic enim Centurio dixit: Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: & propterea dignus effectus, ſupraq; omnes

1. Cor. 15. Iudæos iure mirabilis. Sic etiam Paulus ait: Non ſum dignus vocari Apoſtolus: & omnium primus inuentus eſt. Sic & Ioannes: Non ſum, inquit, dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius: & idcircò a-

Ioan. 1. micus factus eſt, & manum Chriſtus, quæ indignam ſe calciamentis eſſe ducebat, à pedum obſequio ad caput ſuum ſubleuauit. Sic

Luc. 5. etiam Petrus ait: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum, & propterea factus eſt Eccleſiæ fundamentum. Nihil enim ſic eſt amicū Deo, quàm ſi quis ſe minimis annumeret: Hoc eſt em̄ caput totius Philoſophiæ atq; faſtigium. Et iterùm explicans illum locum ex li-

2. Paral. 26. Chryſ. omil. 3. bro Paralipomenō: Elatū eſt cor Oziæ: Nihil, inquit, perindè gignit ſuperbiam, vt bona conſcientia, niſi aduigilemus: Vnde Chriſtus ſciens, quòd poſt benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat diſcipulis ſuis: Cùm omnia feceritis, dicite, inutiles ſerui ſumus. Cùm em̄ hæc noxia beſtia parat inuadere vos, tunc inquit, per hæc verba fores illi occludite: Neq; dixit, cùm omnia feceritis, inutiles eſtis: ſed, vos dicite, inutiles ſumus. Dic: ne metuas: non ex tuo iudicio fero ſententiam: Nam ſi tu teipſum dixeris inutilem, ego te vt vtilem corona-

Chryſ. omil. 4. in Matth. & 38. ad populum Antiochenum. bo. Et iterùm alio loco: Non igitur in ſuperbiā intumeſcamus, ſed dicamus nos ipſos inutiles, vt in partem vtilium tranſeamus. Si em̄ te laudandum eſſe dixeris, reprobus effectus es, etiamſi fueras antè laudabilis. Si verò inutilem te eſſe fatearis, factus es vtilis, etiā ſi fue-

Fauſt. lib. 2. de libero arbitrio cap. 4 ras antè culpabilis. Explicans eundem locum Fauſtus, qui nō multò fuit Chryſoſtomo poſterior: Aduerte, inquit, quia non excluſit operis ſtudium, ſed operantis requirit obſequium: nec laborem ſeruitutis recuſat, ſed humilitatem mentis inſinuat. Vitium ergò, quòd laborem imperitiſsimè refugiendum putas, non in opere, ſed in corde conſiſtit. Totis ergò viribus laboro, ſed quicquid de ſuperna largitate percepero, gratiæ, non induſtriæ deputabo. Beneficium vocabo, non precium: donum teſtabor eſſe, non meritum: remunerationem, non retributionem. Ex his Chryſoſtomi & Fauſti locis vi-

Merita operū dere licet, quemadmodum quæ Chriſti verba noſtri temporis hæretici producunt ad extenuanda merita operum, ijs non modò non extenuari, verùm amplificari potius ea ſint interpretati, modò vt, quæ ſequi ſolet in rectè factis, periculoſa vitetur arrogantia: Aliud

Matth. 25. Ioan. 12. em̄ loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo dicit: Seruus ſum: & ſeruus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, ſerue bone & fidelis. Et

lis. Et, Iam non dico vos ſeruos, ſed amicos: quin & pro ſeruis fra- Ioan. 1.
tres appellat, & qui ſe vocant ſeruos inutiles, Deus appellat filios
ſuos: atque ipſi, qui ſe nunc vocant ſeruos inutiles, audiunt à Do- Matth. 25.
mino: Venite benedicti patris mei: & audiunt commemorari ſua
benefacta, quæ ipſi ſe feciſſe neſciebant. Neq; verò ſolus Chryſoſto-
mus, verumetiam æqualis eius Baſilius, vſque eo non reprehendit Baſil. in ſer-
fiduciam operum, vt diſertis etiam verbis ſcriptum reliquerit: Mul- mone de grà-
ctaris: ſed diuitijs cœleſtibus & theſauro, quem per bona opera tibi tiarum actio-
repoſuiſti, intende. Et alio loco: Exhibe opera, & tum demùm exige ne.
retributionem. Iterùm alio loco, hominem ſaluum fieri dicit per Baſil. in ſer-
iuſtitiam operum. Et in Omilia, quam ſcripſit in initium Prouer- mone ad di-
biorum: Omnes, inquit, qui viam Euangelicam incedimus, mer- uites.
catores ſumus, per opera mandatorum nobis poſſeſsionem cœle- Idem de ſpi-
ſtium comparantes. Quo ſenſu dictum etiam eſt ab Auguſtino: A- ritu ſancto
uaritia te ad Indos miſit ad deportandum aurum: ego tibi ante o- ad Amphil.
ſtium Chriſtum poſui, à quo emeres regnum cœlorum. Et alio lo- cap. 24.
co. Venale eſt regnum cœlorum. Dicis illi, Quantum valet? Pre- Auguſt. in
cium ipſius labor eſt. Et ab Ambroſio: Habemus plura ſubſidia, ſermone de
quibus peccata noſtra redimamus: pecuniam habes, redime pecca- verbis Apo-
tum tuum: non venalis eſt Dominus, ſed tu ipſe venalis es, peccatis ſtoli, ſer. 22.
tuis venundatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: In Pſalm. 93
vilis pecunia, ſed precioſa eſt miſericordia: Eleemoſyna, inquit, à pec Ambr. de
cato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri diuitiæ eius. Et in Euan- Helia & ieiu-
gelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniqui- nio cap. 20.
tatis. Et à Ioanne Chryſoſtomo: Precium non appono, ne obijcias Chryſ. omil.
inopiam: quanti potes, tanti eme: habes denarium, eme cœlum, 9. de pœni-
non quòd venale ſit cœlum, ſed quòd clemens eſt Dominus: non tentia.
habes denarium, da calicem aquæ frigidæ: Inquit enim: Quicunque Matth. 10.
dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ propter me, non
perderet mercedem ſuam. Mercatura negotiatioq; cœlum eſt, atque
ipſi pigritamus: da panem, & accipe Paradiſum: parua da, & magna
ſuſcipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Et alio loco: Pro Chryſ. omil.
paucis iugeribus, & exiguis habitaculis non modò aurum, ſed pro- 12. in Matt.
prium quoque ſanguinem frequenter impendimus: vt verò cœlum
nobis emamus ipſum, ne hęc quidem, quę noſtris vſibus ſuperant,
erogamus: & hoc cùm & exiguo illud precio emere poſsimus, & in
perpetuum poſsidere, ſi ſemel emerimus. Et iterùm alio loco: Chryſ. omil.
Deus tibi pecuniam tradidit, vt cœlum merceris. Et in Omilijs ad 78. in Matt.
populum Antiochenum: Vide quanta ſit Dei miſericordia, tem- Chryſoſt.
poralem redimere mortem tibi non conceſsit, ſed conceſsit æter- omil. 36.
nam mortem: Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, ſed vitam il-

lam æternam: illam tibi vendo, non hanc: non illudo tibi. In quam ſententiam & à Gregorio Nazanzeno, & à Petro Chryſologo pleraq; ſcripta legimus: Præclarè autem Chryſoſtomus: Eme, inquit, cœlum, non quòd venale ſit cœlum, ſed quòd clemens ſit Dominus: Quis enim neſcit, quòd non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam? quodq; noſtris operibus, quatenus noſtra tantùm ſunt, ea comparari non poſsit? verùm tanta eſt Dei clementia, vt quæ per ſe digna non ſunt, ea intercedente filij ſui ſanguine, quo reſperſa ſunt, pro dignis habeat, quibus regni cœleſtis præmium largiatur. Cæterùm numiſma noſtrum charitas eſt, quæ precium imponit actibus noſtris: per quam, ſicut à Ioanne Gerſone ſcriptum legimus, non ex illorum dignitate, ſed ex digniſſima ſeu dignantiſsima condeſcenſione Dei, mereamur cum eodem de regno cœlorum, cum fœnore multo. Et quamuis omnia, quæ damus, ſint de ſuo, & ſuſcepimus ea de manu ſua, & ita dare propriè nequimus quid pro quo, nihilominus ipſe totus deſyderabilis acceptat bona noſtra valore huiuſmodi numiſmatis, tanquàm noſtra eſſent appropriatè, & non ſua: reddit quoque abſque vlla commutatione ciuili, ſed emptione gratuita, vinum compunctionis, lac deuotionis, imò & ſeipſum, & regnum cœlorum. De hoc numiſmate charitatis ita ſcribit vetuſtiſsimus autor, Origenis præceptor, Clemens presbyter Alexandrinus: Ne ſi Pactolum quidem, qui totus aureo, vt eſt in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro ſalute iuſtum precium numerauerit. Ne vos ergo laboraſſe pigeat: licet vobis, ſi velitis, precioſiſsimam ſalutem emere proprio theſauro, charitate, & fide vitæ: quod quidem eſt iuſtum precium. Iuſtum precium ſalutis eſſe dicit Clemens charitatem. Cum autem dicit Ioannes Gerſon, numiſma noſtrum eſſe charitatem, cumq; multis ante ſeculis iuſtum ſalutis noſtræ precium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus, non ita accipi oportet, quaſi ſola charitate, non autem ſimul operibus ex illa procedentibus, regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterùm quemadmodum vis comburendi penes ignem quidem eſt omnis, non tamen effectus ipſe combuſtionis, qui penes ignem eſt & materiam lignorum: ſic habere ſe videtur charitas, tanquam ignis, quæ radix eſt merendi, opera verò ex illa procedentia, ſunt tanquàm ligna. De quibus & ipſum etiam Auguſtinum, qui præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita differentem audiamus: Nemo, inquit, habitabit in terra viuentium, niſi per opera ſua: nemo glorietur ſe habitaturum ibi, ſi dicit ſe ſeruum Dei, & opera non habet: Non enim habitabunt, niſi filij: Filij tui te deducant ad terram promiſsionis,

Nazan. in oratione de baptiſmo.
Chryſ. ſermone 8.
Numiſma noſtrum charitas eſt.
Gerſ. de vita ſpirituali animæ, lectione 3.
Clem. in oratione exhortatoria ad gentes.
Charitas.
Augu. in Pſalm. 101.

nis terram viuentium & non morientium. Præcedant filij tui, præcedant te opera tua. Quales filios præmiſeris, talis & ſequeris. Et alio quodam loco: Nihil te adiuuabit, quod hic non feceris: vnumquenq; opera ſua iuuabunt: aut opera ſua preſſura ſunt. Et ſermone 25. Da petenti, vt poſsis accipere: Tribue pauperi, ſi non vis flammis exuri. Da in terra Chriſto, vt tibi reddat in cœlo. Et in Pſalmum 49. Quid tam vile, quid tam terrenum, quam frangere panem eſurienti. Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis interiectis. Tantum emit vidua duobus minutis, quantum Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tanti valet, quantum habueris. Et in Pſalmum 110. Quid potentius, inquit, quam vt regnum cœlorum non ſolum Zachęus emat dimidio rerum ſuarum, ſed & vidua duobus minutis, & tantundem vterq; poſsideat? Quid potentius, quam vt idem regnum & theſauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Qui etiam enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicem aquæ frigidæ etc. Regnum cœlorum, inquit, venale propoſuit, & precium eius calicem aquæ frigidæ eſſe voluit. Scripſit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiendam eleemoſynam accendit, Saluianus Epiſcopus Maſsilienſis: vbi inter cætera ſic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus ſaltem ad emendam beatitudinem: ſi non damus, ne damnemur, demus ſaltem vt muneremur: ſi non habent ſancti quæ redimant, habent tamen quæ emant. Atque hæc quidem ſecundo libro. In eo autem qui præceſſit: Neq; homo, inquit, Deo præſtat beneficium, in his quæ dederit, ſed Deus in his homini, quæ acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac domini ſui munus eſt, ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non ſuum reddit, Dominus ſuum recipit. Itaque cum offert Deo quiſquam facultates ſuas, non offerat quaſi præſumptione donantis, ſed quaſi humilitate ſoluentis: nec abſoluere ſe peccata ſua credat, ſed abluere: nec offerat cum redemptionis fiducia, ſed cum ſupplicationis officio: nec quaſi totum debitum reddens, ſed quaſi vel paruum de magno reddere cupiens, quia etiam ſi tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum. Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum prorſus excludendam, ſed arrogantiam repellendam, quæ ſequi ſolet in rectè factis, veteres exiſtimauerunt: qui meritis operum plurimum tribuiſſe videntur. Quamobrem immeritò reprehenditur à quibuſdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi: Spes certa eſt expectatio futuræ beatitudinis, veniens

Serm. 21. de verbis domini.

Aug. in lib. 50 omiliarũ Omil. 13.

Lib. 3. ſenten. diſt. 26.

ex gratia & meritis præcedẽtibus: Sine meritis enim ſperare, nõ ſpes,
ſed præſumptio dici poteſt. Quæ tamen ſpei definitio, non Petri
Lombardi, ſed Haymonis eſt: qui Petrum quadringentis & am-
plius annis præceſsit, vir minimè vulgari doctrina præditus. Ante
Aug in præfatione quem etiam his verbis ab Auguſtino ſcriptum legimus: Ille ſperat,
Pſalm. 38. qui bonam conſcientiam gerit: quem verò pungit mala conſcien-
tia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat, niſi damnationem: Vt ergo
ſperet regnum, habeat bonam conſcientiam: & vt habeat bonam
conſcientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei eſt: quod
operatur, charitatis eſt. Sed ante Auguſtinum Hilarius, enarrans il-
Pſalm. 118. lud ex Pſalmo: Feci iudicium & iuſtitiam, nõ tradas me nocentibus
me. Fecit, inquit, placentia Deo opera, & quia fecit, ne nocentibus ſe
tradatur, orat: opus merendi antefertur, & dehinc meriti præmium
poſtulatur: fit enim primũ quòd placeat, & tũ dignatio eius, cui per
Hil. Canone 4. opera placetur, oratur. Idẽ in Matthęum ſcribens: Diuinæ bonitatis
pręmiũ atq; honos, pręſentis, inquit, vitę operibus eſt merẽdus, atq;
ita per hãc ſpiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus &
indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, regnum cœlorum erit
Canone 6. noſtrum. Et in eo qui proximè ſequitur Canone: Regnum, inquit,
Canone 13. Dei, vitæ noſtræ ſtipendijs quæramus. Et iterùm: De noſtro eſt bea
ta illa æternitas promerenda. Et iterùm enarrans parabolam de the
ſauro abſconſo: Per ſimilitudinem, inquit, theſauri in agro, ſpei no-
ſtræ opes intra ſe poſitas oſtẽdit, quia Deus in homine ſit repertus,
in cuius precium omnes ſeculi vendendæ ſunt facultates, vt veſtitu,
cibo, potuq; indigentium æternas cœleſtis theſauri diuitias compa-
Chryſ. Homil. 15. remus. Ad eundem modum Ioannes Chryſoſtomus, aut quiſquis
fuit author operis imperfecti: Sicut oleum, inquit, accendit lumen
lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confiden-
Ambr. in commentarijs Paul. 2. Cor. 3. tiã animæ apud Deum orandi. Sed & Ambroſius: Opus eſt, inquit,
vt creſcat in nobis fiducia bonis actibus parata. Baſilius epiſcopus
Seleuciæ Iſauriæ, in oratione de transfiguratione domini, poſt fa-
ctam extremi iudicij mentionem: Huius, inquit, terrorem reputan-
tes, mores mutemus, ante id tempus bonis actionibus fiduciã com
paremus, & ante tempus iudicij meditemur defenſionẽ. Itaq; non
Petrum Lombardum, ſed Haymonem, ſed Auguſtinum, ſed Am-
broſium, ſed Hilarium, ſed Cyrillum Hieroſolymitanũ, ſed Chry-
ſoſtomum, ſed reliquum orthodoxorum ſcriptorum chorum o-
mnem reprehendunt, qui ſpei definitionem hanc reprehendunt.

QVOD PRÆCEPTVM CHARITATIS, QVÆ eſt iuſtitia noſtra, in hac vita expleri poteſt. Cap. LXXIIII.

HACTE-

HACTENVS veterum orthodoxorum teſtimonijs demonſtratum à nobis eſt, quòd Dei quidem iuſtitia, ſed non ea qua ipſe iuſtus eſt, verùm qua nos iuſtos facit, quodque non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed verè, & realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus, quæ quidem iuſtitia noſtra charitas eſt & dilectio, quam ſolam præcepiſſe nobis Chriſtus videtur: ita vt omnia mandata ſint vnum charitatis mandatum: Hinc pendet vniuerſa lex & Prophetæ. Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuerſam omninò iuſtitiam impleri, ſcribit Auguſtinus: qui præceptum etiam dilectionis, vocat præceptum iuſtitiæ: Cæterùm ſunt, qui negant, in hac vita mandatum hoc expleri poſſe. Quod qui non dubitant affirmare, quid aliud quàm impoſsibilia Deum præcepiſſe blaſphemant? Nos verò Chriſto potiùs credamus dicenti: Omnia poſsibilia ſunt credenti. Et cum Paulo quiſque noſtrum glorietur, dicens: Omnia poſſum in eo, qui me confortat Chriſto. Incredulis, dubium non eſt, quin ea, quæ Chriſtus præcepit, factu ſint impoſsibilia: Cæterùm qui fidem habemus in Chriſtum, qui regenerati ſpiritum ſanctum accepimus, qui adiuuat infirmitatem noſtram, dicere, quòd nihilòminus explere Chriſti præcepta non poſſumus, quid fuerit aliud quàm ſpiritum ſanctum imbecillitatis arguere? quàm virtuti paſsionis & mortis Chriſti detrahere? quaſi parum efficax ea fuerit ad promerendum nobis vt poſſimus? Siquidem hoc nobis præſtat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quemadmodum à Leone magno ſcriptum eſſe iam antè commemorauimus, vt eam ſequi poſsit imitatio. Teſtatur hoc Auguſtinus quoque, iuſtitiæ perfectionem etiam in hac vita eſſe poſsibilem, quia omnia poſsibilia ſunt Deo, ſiue quæ facit ſola ſua voluntate, ſiue quæ cooperantibus creaturæ ſuæ voluntatibus à ſe fieri poſſe conſtituit. Quanquàm illud intereà fateri neceſſe eſt, quoddam eſſe dilectionis genus, quod in hac vita non poteſt expleri. Verùm non eſt ita crudelis Deus, vt exigat à nobis quod præſtare nequimus: facilè in eo acquieſcit, ſi quod facultas noſtra fert faciamus. Eſt quædam perfectio viæ, eſt alia perfectio patriæ: cuius duplicis perfectionis Ambroſius quoque meminit in his libris, quos de officijs inſcripſit: & eum ſequutus Auguſtinus in libris de doctrina Chriſtiana. Non requirit à nobis Deus in his diebus peregrinationis vitæ noſtræ paruis & malis, eam iuſtitiæ ſiue charitatis perfectionem, quam habent ſpiritus beatorum

Matth. 22. Aug. de ſpiritu & litera, cap. 36. *Charitatis mandatum an impleatur.* Marc. 9. Philip. 4. Rom. 8. Leo ſerm. 2. de reſur. Aug. de ſpiritu & litera, cap. 5. *Perfectio duplex.* Ambr. lib. 1. cap. 48. & lib. 3. cap. 2. Aug. libr. 1. cap. 39. Gen. 47.

in cœleſti patria degentium, vbi eſt Eccleſia illa glorioſa, de quâ
Ephes 5. Paulus meminit, ſine macula & ruga. Nos quoad corpus hoc, quod
Sapient. 9. corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit ſenſus noſtros multa cogitantes, non poſſumus ab officij religione quandoq; non declinare, quin ſæpè potius in multis offendimus omnes, atq; ideò neceſſe habemus quotidiè dicere, ſicut nos magiſter noſter docuit: Dimitte nobis debita noſtra. Nam ſi dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quamobrem ſicut ab Auguſtino ſcriptum legimus, etiam perfecta noſtra iuſtitia, imperfecta eſt: præcipuè, ſi vel cum Dei, vel cum hominis Chriſti, vel cum ſpirituum beatorum in cœleſti patria commorantium iuſtitia comparetur. Neq; tamen proptereà iuſti non ſumus, quòd peccato non caremus. Nullus ſanctus & iuſtus caret peccato, dicit Auguſtinus: nec tamen ex hoc deſinit eſſe iuſtus & ſanctus, cum affectu teneat ſanctitatem: ſiquidem diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Vſq; adeò prorſus omnia, quemadmodum idem ſcribit Auguſtinus, vt etiam ſi qui horum deuient & exorbitent, hoc ipſum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores: Diſcunt enim, quòd in ipſa vita iuſti cum tremore debeant exultare, non ſibi arrogando tanquàm de ſua virtute fiduciã permanendi, nec dicendo in abundantia ſua non mouebor in æternum, propter quod eis dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſtá. Neq; enim ait: Et ne veniatis ad viam iuſtam, ſed ne pereatis, inquit, de via iuſta: quid oſtendens, niſi eos eſſe commonitos, qui iam ambulant in via iuſta, vt in timore Deo ſeruiant? id eſt, non altum ſapiant, ſed timeant. Non ergo ſtatim iuſtus eſſe deſinit, ſi quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia ſcribit Hieronymus: Non ex eo quòd parua peccauit, iuſtitiæ nomen amiſit: Sed ex eo quod multa bona fecit, iuſti vocabulum poſsidet. Septies in die cadit iuſtus, dicit ſcriptura. Iuſtum vocat etiam, cùm ceciderit: Cùm ceciderit, inquit, iuſtus, non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam. Præclarè Hieronymus: Si cadit, quomodo iuſtus? ſi iuſtus, quomodo cadit? Sed iuſti vocabulum, inquit, non amittit, qui per pœnitentiam ſemper reſurgit. Ad eundem modum Theonas quoq; referente Caſsiano: Quid enim aliud eſt, inquit, cadere quàm peccare? & tamen cùm dicatur ſepties cadere, nihilominus pronunciatur iuſtus, nec iuſtitiæ eius præiudicat lapſus fragilitatis humanæ. Vbi poſteaquàm quædam interpoſuit de eo, quantum interſit inter ſancti & hominis peccatoris lapſum, ſubiungit ad

extre-

Iacob 3. Matth. 6. 1. Ioan 1. Auguſt. de peccat. mer. & remiſſ. lib. 2. cap. 13. Aug. de Eccleſiaſt. dogmat. ca. 86. Rom. 8. Aug. de gratia & correcti. cap. 9. Prouerb. 2. Pſalm. 29. Pſalm. 2. Rom. 11. Hier. lib. 2. aduerſus Pelagianos. Prouerb. 24. Pſalm. 36. Hier. in epiſt. ad Ruſticum. Caſſ. collatione 22. cap. 13.

extremum: Nec enim ſanctus eſſe deſinit poſt ruinam, qui cùm ſe fiducia operum ſuorum iuſtificari non poſſe cognoſcat, & à tantis peccatorum nexibus credat ſola Domini gratia liberandum, cum Apoſtolo proclamare non deſinit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Gregorius quoq;: Iuſtorum caſus, quodammodo ſtatus eorum eſt: quia aliquando permittuntur cadere, vt ſemper valeant fortius ſtare: permittuntur vt in malis corruant, ne ſumma virtutum dona per elationem perdant: hi profectò, & ſi verba Domini quandoq; non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico deſipiunt, ſed poſt modicum reſipiſcunt. Non igitur omni prorſus iuſtitia vacui ſtatim ſumus, etiam cùm in leuiora peccata prolapſi ſumus, modò ne capitalis alicuius criminis affines ſimus. Quòd ſi nec illud fortaſsis effugerimus, modò lapſi per pœnitentiam reſurgamus, non ideò ſtatim iuſti nomen amittimus: & erit iuſtitia noſtra, ſi præſertim nullius fuerimus rei criminis capitalis, in ſuo nihilominus genere perfecta, etiam ſi collata cum iuſtitia ſpirituum beatorum, valdè futura ſit imperfecta: cum Dei verò iuſtitia comparata, mera erit iniuſtitia. Quod ab Hieronymo quoq; contra Pelagianos ſcribente videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta, qui dixit: Iudica me Domine ſecundum iuſtitiam meam. Cùm enim intelligeret eſſe iuſtitiam Dei, quæ mentem omnem excedit, quam tantum abeſt, vt vlla creatura poſsit exæquare, vt non modò non imitando, verùm ne cogitando quidem, vim eius comprehendere queat: Eſſe deinde iuſtitiam ſpirituum beatorum, ſiue ij ſint Angeli, ſiue ex hominum piorum cœtu in ſedes beatorum recepti, ad quam & ipſam nulli mortalium ita accedere liceret, vt eam aſſecutus iudicari poſsit, noluit neq; ſecundum priorem illam, neq; ſecundum poſteriorem hanc iudicari: Sed iudica, inquit, me ſecundum iuſtitiam meam: hoc eſt, ſecundum eam iuſtitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiuta, poteſt apprehendere. Addit deinde: Et ſecundum innocentiam meam ſuper me. Innocentiam interpretatur Baſilius, Pſalmum hunc enarrans, ſimplicitatem, inexperientiam, & ignorantiam eorum, quæ neceſſaria ſunt cognitu: ſicut in prouerbijs dicitur: Innocens omni verbo credit. Quoniam itaq; nos mortales per ignorantiam & inexperientiam noſtram in multis offendimus, rogat Propheta Deum ſuper innocentia veniam: Iudica me, inquit, ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam in me exiſtentem: id eſt, ſecundum iuſtitiam humanæ fragilitatis, & ſecundum morum meorum ſimplicitatem:

Rom. 7.

Greg lib. 6. cap. 2 in 1. Reg.

Lib. 1.

Pſalm. 7.

Iuſtitia hominis.

Prouer. 14.

Quaſi

Quaſi diceret: Scio me parum eſſe conſyderatum, neque ſatis in mundi negocio circumſpectum: Quamobrem noli me iudicare ſecundum iuſtitiam tuam: hoc eſt, qua tu iuſtus es: Nam ſi ſecundum illam iudicaueris, actum eſt de me: ſiquidem omnis humana iuſtitia, cum tua comparata, mera eſt iniuſtitia. Sed neque iudica me ſecundum iuſtitiam ſpirituum beatorum, nam & hanc, quoad corpus hoc mortis circumfert, humana fragilitas aſſequi non poteſt: (Ac verè dictum eſt ab Auguſtino, quòd etiam filij Dei comparati ſibi ipſis, quales in illa perfectione æterna futuri ſunt, ita boni ſunt, vt adhuc & mali ſint.) ſed iudica me ſecundum iuſtitiam imbecillitatis & ignorantiæ humanę, quę non poteſt ab omni prolapſione prorſus eſſe libera, ita vt ſæpè cadere, ſæpè etiam reſurgere neceſſe habeamus. Sic ferè locum hunc Pſalmi Baſilius interpretatur. Dicitur itaq; iuſtus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patriæ iuſtitiam, quæ verè perfecta eſt, ſed qui quo maximè poteſt ſtudio contendit & elaborat, vt ad eam quàm proximè accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iuſtitiæ pluribus verbis docet Auguſtinus: Qui negat etiam alio loco, iuſtum impedire peccata quædam venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur, quominus ad vitam æternam peruenire queat. Eſt igitur perfecta iuſtitia, hoc eſt, perfecta charitas etiam in hac vita, ſed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam verò perfectionem in cœleſti patria nos conſequuturos eſſe ſperamus, eam in hac peregrinatione noſtra Deus à nobis exigere non videtur. Eſt quidem eadem numero viæ charitas, quæ patriæ: ſicut idem numero eſt homo, qui cùm puer fuerit, factus eſt poſteà vir, neque alius eſt factus vir, quàm fuit puer: Sic & nos in hac vita degentes paruuli ſumus, loquimur vt paruuli, ſapimus vt paruuli, cogitamus vt paruuli, diligimus vt paruuli: quando autem facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quæ erant paruulorum, & perficietur in nobis, quæ fuit in hac vita degentibus inchoata charitas. Quamobrem nihil impoſsibile præcipitur, cùm ex toto corde noſtro diligere Deum iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquiſiui te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias rex: Memento, inquit, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto. Sic Salomonem quoque dixiſſe legimus: Domine Deus, qui cuſtodis pactum & miſericordiam ſeruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde ſuo. Si tales nulli ſunt, pro quibus orat Salomon? aut nunquid mentitos eſſe dicimus Dauidem & Ezechiam reges, qui ſe exquiſiuiſſe Dominum in toto corde, & ambulaſſe in corde perfecto gloriantur? Quamobrem in hoc præcepto

De perfectione iuſtitiæ.

Aug. de ſpiritu & litera, cap. 28.

Pſalm. 118.

Eſaiæ 38.

3. Reg. 8.

cepto, quo iubemur diligere Deum ex toto corde noſtro, & ex tota anima noſtra, eſt quiddam, quod à nobis rectè perfici poteſt, etiam in hac via: eſt aliud, quod non poteſt, niſi cùm ad patriam noſtram, cœleſtem illam Ieruſalem peruenerimus. Nam ſi quis ita verba hæc accipiat, vt illis præcipi putet, ſic Deum vt diligamus & colamus, ſic in eo ſpem & fiduciam noſtram omnem collocatam habeamus, vt ne partem vllam cultus & amoris illi ſoli debiti, in alienos & factitios deos impendamus, quis eſt, qui non videat hoc nullo negocio ab homine Chriſtiano præſtari poſſe? Atque hunc eſſe verborum horum ſenſum, præter alia multa ſcripturæ loca, vel ex hoc vno ſatis colligi poteſt, vbi Samuel populum Iſraëliticum hortatus fuiſſe legitur his verbis: Si in toto corde veſtro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio veſtri. Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cum nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neq; nobis præter vnum Deum alium conſtituimus vllum, nec in alio quoquam ſpem noſtram defixam habemus. Et hoc eſſe, quod à nobis hoc præcepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proximè præceſsit, liquere poteſt, vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus, neue colamus ſculptilia, ſed ſolum illum adoremus, ſoli illi ſeruiamus: quod credenti præſtare non modò non impoſsibile, verùm ne difficile quidem eſſe, quis eſt qui non intelligat? Cæterùm ſi quid amplius etiam exigatur hoc præcepto, nimirùm ſummus amor Dei comparatione rerum cæterarum, vt is diligat Deum ex toto corde, anima, & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis etiam vitæ & morti, ſi caſus inciderit, vt aut ſit offendendus Deus, aut mors oppetenda, ne ſic quidem adhuc impoſsibile præcipitur aliquid, cum quod à tot myriadibus martyrum factum eſſe legimus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deum poſsit. Quod ſi verò quis hunc eſſe verborum horum ſenſum velit, vt præcipi nobis exiſtimet, quo ſic amore diuino inebriemur, vt obliti noſtri, factiq; nobiſipſis tanquam vas perditum, toti pergamus in Deum, & inhærentes Deo, vnus cum eo ſpiritus efficiamur, vt cum Propheta dicere nobis liceat: Deficit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum: hoc verò quin arduum ſit & difficile, negari non poteſt. Te enim quodammodo perdere, tanquàm qui non ſis, & omninò non ſentire teipſum, & à temetipſo exinaniri, & penè annulari, cœleſtis, inquit Bernardus, conuerſationis, non humanæ res eſt affectionis: videtur enim id eſſe hominem exuere, & Deum induere. Nam quemadmodum exigua aquæ gutta, multo vino infuſa, deficere in ſe tota videtur, dum vini & ſaporem induit & colorem:

Ex toto corde.

1. Reg. 7.

Deum ex toto corde quando diligimus.

Pſalm. 30.
1. Cor. 6.
Pſalm. 72.

Bern. in lib. de diligen. Deo.

lorem : quemadmodum ferrum ignitum & candens, igni ſimillimum fit, priſtina propriaq; forma exuta: quemadmodum ſolis luce perfuſus aër, in eandem transformatur luminis claritatem, adeò vt non tam illuminatus, quàm ipſum lumen eſſe videatur: Sic in eiuſmodi hominibus, humanam affectionem, quodam ineffabili modo neceſſe eſt à ſemetipſa liqueſcere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem : Alioqui quomodo omnia in omnibus erit Deus, ſi in homine de homine quicquam ſupererit? Quamobrem fateri neceſſe eſt, cum primis id eſſe magni negotij. Neque tamen propterea vel ſemel in vita præſtari non poteſt. Niſi fortè non fuit ab illo præſtitum, qui poſteaquàm ſe Chriſto confixum eſſe cruci dixerat, exclamauit: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus : qui propter Chriſtum omnia detrimentum fecit, & arbitratus eſt vt ſtercora, vt eum lucrifaceret, qui tanto in eum amore ferebatur, vt deſiderium haberet diſſolui, & eſſe cum Chriſto: Mihi enim, inquit, viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum: qui denique quaſi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in has tandem voces prorupit: Quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an perſequutio? an gladius? Certus ſum, quia neq; mors, neq; vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Nunquid aliquid huic defuit ad iuſtitiæ charitatiſq; perfectionem, quæ à mortalibus in hac lachrymarum valle peregrinantibus, vel maxima requiri poteſt? Certè Clemens Alexandrinus, cum dixiſſet Paulus, Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus, hoc eum dicere voluiſſe ſcribit: quod cum eſſet in carne, ſic viueret, vt in cœlo verſari videretur, cœleſtemq; vitam in terris adhuc degens repræſentaret. Qua in re ne cæteri quidem Apoſtoli multò videntur inferiores fuiſſe, quorum etiam ſectatoribus hoc teſtimonium tribuit Philo Iudæus, quod vſque eo fuerunt diuinarum rerum contemplationi dediti, vt abieciſſe curam carnis omnem, ac reficiendi etiam corpuſculi per continuos dies aliquot obliti prorſus eſſe viderentur, vix vt quandoque ſexto aut ſeptimo die cibum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Chriſtus lumina mundi conſtituerat, quiq; vniuerſum orbem diuinæ ſapientiæ ſale condire debebant. Neq; verò ipſi ſoli fuere diuinitatis contemplatores, ſed quos in fide Chriſti inſtituerant, eos quoq; ſpiritualium donorum ſpeculatores eſſe cupiebant. Tales etiam ſuo tempore fuiſſe monachos narrat Chryſoſtomus, qui

Coloſſ. 3. — Galat. 2. — Philip. 3. — Philip. 1. — Rom. 8. — Clem. lib. 4. ſtromatum. — Phil. in libr. de vita contempl. ſiue de ſupplicib. — Chryſ. in Omil. 70. & 71. in Matt.

qui carnis illecebras reſpuentes, ab omni ſtudio mundanarũ rerum auerſi, ſuos amores in cœleſtibus optandis, ac in illa cum Deo gratia coniunctioneq; ponentes, nullis vel carnis deſyderijs, vel quarumcunq; aliarum affectionum motibus perturbarentur, quæ ex mundanis curis excitari ſolent, ſed cœleſtiũ vitam in terra & in fragili adhuc corpore repræſentantes, ad iuſtitię diuinę ſimilitudinem quàm proximè accederẽt. Tales nullo vnq̃; ſeculo defuiſſe, ac ne nũc quidẽ deeſſe credendum eſt. Verùm hic dixerit aliquis: Si tantã iuſtitię perfectionẽ Paulo tribuis, cur ergo queritur ille, quòd videat aliã legẽ in membris ſuis repugnantẽ legi mentis ſuę, & captiuantẽ ſe in lege peccati, quę eſt in membris ſuis? Cur ſe vocat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio loco negat ſe iam accepiſſe, aut ſe iam perfectũ eſſe, ſed ſe ſequi tantum dicit, ſi quo modò comprehendat? Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid ſi veteres Orthodoxi complures negent illic eum loqui de ſe, ſed ſub ſua perſona de quouis homine, qui victus à concupiſcentia, iam ſeruiat peccatis? Nec em̃ Apoſtolus cùm hæc loqueretur, per legẽ erat mortuus, nec illi mandatũ inuentum eſt ad mortẽ, qui legis fuit obſeruantiſsimus: neq; carnalis erat, neq; venundatus ſub peccato, neque malũ, quod nõ volebat, faciebat, neq; erat infelix, vt optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet: verùm docendi gratia peccatoris in ſe perſonam recepit, vt oſtenderet à peccatis neminem poſſe fieri liberum niſi per gratiam Euangelij. Quid ſi ijdem veteres, non de peccato originis, quod oẽs contraximus, ſed de conſuetudine peccandi, qua deprauatur hominis & ratio & voluntas, verba hæc Pauli interpretantur? aut ſi quem locum tribuunt peccato naturę, maximã certè portionẽ adſcribunt aſſuetudini vitiorum, quam in Paulo fuiſſe, dici verè non poteſt. Verùm demus hoc iſtis, vt à qua ſententia non abhorruit Auguſtinus, ſub ſua perſona Paulus dixiſſe credatur: Video aliam legem in membris meis, repugnantẽ legi mentis meę: non ideò tamen ab ea perfectione iuſtitiæ ſiue charitatis remotus fuiſſe putandus eſt, quę à nobis in hoc fragili corpore noſtro exigitur: quæ certè tanta non exigitur, vt perpetuò ſimus in ſolius Dei contemplatione defixi: nihil vt prætereà cogitemus vnquàm, nullam vt carnis noſtræ, nullã amicorum noſtrorũ, nullam rerum ad vitam hanc ſuſtendandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiuſquam cupiditate ſeu deſiderio tangamur. Nam etſi dictũ eſt: Non concupiſces: quemadmodum tamen intelligi dictũ hoc oporteat, docet nos Paulus dicens: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius. Docet & Sapiens, cùm ait, Poſt concupiſcen-

Philip. 3.

Infelix ego, &c.

Aug. con. duas epiſt. Pelagianorum ad Bonifacium li. 1. cap. 10.

Non concupiſces, quomodo intellig.

Exod. 20. Deuter. 5. Rom. 6.

Eccle. 18. 2. Cor. 5. 1. Pet. 1. tias tuas non eas. Non concupiſcere, non eſt noſtrę fragilitatis, qui dũ ſumus in iſto corpore, peregrinamur à dño: ſed eorũ eſt, qui cœleſti iam patria potiti, præſentis eius aſpectu fruuntur, in quẽ angeli proſpicere deſiderant. Cæterùm non ire poſt concupiſcentias, non obedire concupiſcentijs, noſtrũ eſt, & à nobis præſtari poteſt, ſpiritu noſtrã infirmitatẽ adiuuante. Vt non concupiſcat aliquis, ad cœleſtis patriæ perfectionẽ pertinet: in hac verò lubrica via, quam inſiſtere aut ingredi ſine caſu aliquo & prolapſione non poſſumus, nõ alia perfectio requiritur à nobis, quàm vt non eamus poſt concupiſcentias noſtras, vt non obediamus illis. Quam etiam ob cauſam Paulus, cùm nondum ſe perfectum eſſe, paulò antè dixiſſet, ſubiunxit eueſtigiò: Quicunq; ergo perfecti ſumus: duplicem nobis perfectionem inſinuans, vnã patrię, quam ſe nondum accepiſſe confeſſus eſt: alteram vię, quam ſibi cum alijs optimo iure vendicat. Oſtendit, inquit Auguſtinus, ſecundũ iſtius vitę modũ eſſe quandam perfectionẽ, eiq; perfectioni hoc deputari, ſi ſe quiſq; nouerit nondum perfectum eſſe. Et in eodem libro: Licet non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius vitę capacitate iuſtitia perfecta dicitur, parua tamen eſt ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorũ. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam, quę iam inerat, perfectũ, & propter iſtam, quę adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Ac aliquanto ſuperius in eodem capite: Tunc eſt ſecundum hanc infirmitatem pro ſuo modulo perfecta iſta parua iuſtitia, quando etiam quid ſibi deſit, intelligit. Ideoq; Apoſtolus & imperfectum & perfectum ſe dicit. Imperfectum ſcilicet cogitando, quantum illi ad iuſtitiam deſit, cuius plenitudinem adhuc eſurit & ſitit: Perfectum autem, quòd et ſuam imperfectionẽ confiteri erubeſcit, et vt perueniat, benè procedit. Et in alio libro: Paulum dicit fuiſſe perfectum viatorem, & ſi nondum fuerit ipſius itineris perfectione peruentor. Scripſit autem Gregorius quoq; Niſenus orationem quandam de perfectione hominis Chriſtiani, quam ita concludit: Ea enim verè perfectio eſt, vt qui augetur in melius, nunquàm conſiſtat: nunquã terminis vllis perfectionem exiſtimet eſſe concluſam. Sic in Euangelio perfectus dicitur diſcipulus, ſi fuerit ſicut magiſter eius: non quod quiſquam par ſit Chriſto, ſed quòd in eodem virtutis genere, quamuis longè impari ſucceſſu, verſetur. Ibidem iubemur eſſe perfecti, ſicut pater cœleſtis perfectus eſt: non quòd vllus hominũ, aut etiam angelorum ad perfectionẽ Dei poſsit accedere, ſed quòd in aliquo virtutis genere nihil impedit, quominus aliqua ex parte referre patrẽ cœleſtem queat, nimirùm in benignè faciendo nõ amicis modò, verùmetiã inimicis. Clemens quoq; presbyter Alexandrinus

Marginal notes: Philip. 3. — Augu. cont. duas epiſt. Pelag. ad Boniſ. lib. 3. cap. 5. Cap. 7. — Aug. de peccat. meritis & remiſſ. li. 2. cap. 13. — Lucæ 6. — Clem. lib. 1. ca. 6 in fine.

drinus in pædagogo ſuo Pauli locũ hunc explicans : Ego me non- *Phil 3.*
dum exiſtimo comprehendiſſe,&c. Seipſum,inquit, perfectum e-
xiſtimat, quòd à priore vita liberatus ſit : meliorem autem perſe-
quitur, non tanquàm in cognitione perfectus, ſed tanquã id quod
perfectum deſiderans: & ideò ſubiungit: quicunq; ergò perfecti,hoc
ſentimus : perfectionem dicens renunciaſſe peccatis, & in fidẽ eius,
qui eſt perfectus, eſſe regeneratos, poſteriorum peccatorum oblitos.
Et iterũ: Solum, inquit, credidiſſe & regeneratũ eſſe, eſt in vita perfe- *Ibidem ab initio.*
ctio. Libet autem & Gregorij verba adſcribere, ex quibus planum Greg.lib.5.
fieri poſsit, quis ſit verborũ Pauli ſenſus: Explanans enim illa: Vel- cap.1.in lib.
le adiacet mihi, poſſe autem bonum non inuenio : nõ enim quod Reg. Rom.7.
volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum id facio : Quaſi dicat,
inquit: vellem eſſe in carne non ea perfectione, qua perfectus in car-
ne perfectus eſt, ſed ſicut angeli Dei in cœlo : ſed hoc poſſe non in-
uenio, quia quamdiu mors quoq; peccati abſorpta in futura reſurre
ctione non fuerit, illud quod in me peccatum inhabitat, mouet me
contra me. Videtur autem Gregorius Auguſtini ſentẽtiam ſequu-
tus, quam his verbis recitat Proſper: Iuſtitia, ſecundũ quam iuſtus Proſp.ſenten.313.
ex fide viuit, quoniam per ſpiritum gratiæ homini ex Deo eſt, ve-
ra iuſtitia eſt : quæ licet non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius
vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen eſt ad illam magnam,
quam capit æqualitas angelorum. Quam qui nondum habebat, et
propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter iſtam, quę ad-
huc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Sed planè minor iſta iuſti-
tia, facit meritum, maior illa, facit præmium. Vndè qui iſtam non
ſequitur, illã non aſſequitur. Ex his facilè cuiuis liquere poteſt, fuiſ-
ſe Paulum perfectum ea perfectione, qua perfectus in carne perfe-
ctus eſt, non autem ea quam deſiderabat, qua angeli in cœlo per-
fecti ſunt. Ac vt ſenſerit aliquãdo Paulus legem in membris ſuis re-
pugnantem legi mentis ſuæ, dubium tamẽ non eſt, quin adeò fue-
rit ab omni ſenſu eiuſmodi perſæpè remotus, vt iam non ipſe viue-
ret, ſed viueret in ipſo Chriſtus, in quem tota mente cunctiſq; ani-
mi ſui viribus ferebatur. Quòd ſi vel ſemel ab homine Chriſtiano
fieri contingat, iam ad ſummam præcepti de diligendo Deo perfe-
ctionem perueniſſe videtur. Cuius quidem præcepti nõ continuò
tranſgreſſor exiſtimandus eſt, qui non ad plenum forte præſtitit:
cùm ſemper augendæ dilectioni ſupereſſe locus videatur : Quòd ſi
nos, quod in nobis eſt, pręſtamus, amplius à nobis Deus non exi-
git. Quamobrem audiendi non ſunt, qui mandatum hoc dilectio-
nis in hac vita negant expleri poſſe. Nam quatenus præceptum eſt,
expleri poteſt: quatenus aũt expleri non poteſt, nobis adhuc à do-

mino peregrinantibus minimè præceptum, verùm quò contendere, quóue currere nos oporteat, via tantùm eſt commonſtrata: quemadmodum in libro quoque de perfectione iuſtitiæ docet Augustinus: Certè grauis author Baſilius, adeò non impoſsibile putat, vt ne difficilè quidé eſſe dicat, his qui volunt ſuſcipere dilectionem erga iuſtitiam, & odium aduerſus impietatem: Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis participi, ſicut amandi, ſic odio habendi vtiliter dedit, vt ratione directi, virtutem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco, vbi propriè de hoc ipſo diligendi Deum præcepto tractat: Qui mandatum, inquit, diligendi Deum accepimus, ijdem ſtatim in prima noſtri conſtitutione, & diligendi facultatem vnà nobis inſitam adepti ſumus. Vſque eo Baſilius non eſſe difficile vult præceptum hoc, vt naturæ maximè conſentaneum, & animis ab illa noſtris inſitum eſſe dicat. Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur. A cuius ſententia nec Hieronymus abhorrere videtur, qui natura omnibus ineſſe dicit Dei notitiam, nec quenquam ſine Chriſto naſci, & non habere ſemina in ſe ſapientiæ & iuſtitiæ reliquarumque virtutum. Vndè multi abſque fide & Euangelio Chriſti, vel ſapienter faciunt aliqua, vel ſanctè, vt parentibus obſequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant: magiſque iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in ſe principia virtutum & Dei ſemina, non credunt ſine eo, ſine quo eſſe non poſſunt. Vetuſtiſsimus quoque ſcriptor Iuſtinus philoſophus & martyr: Quid eſt, inquit, tota legis iuſtitia? Diligere Deum pluſquàm ſeipſum, & proximum vt ſeipſum. Quod dicit igitur non iuſtificari ex lege carnem vllam, non dicit, quia non poſſunt impoſsibilia, ſed quia nolunt poſsibilia. Voluntate enim ad poſsibilia vtimur, non ad impoſsibilia. Et hoc vetuſtior Philo: Nihil à te Deus exigit graue, multiplex & arduum, ſed ſimplicia quædam & facilia: videlicet vt eum tanquam benemeritum diligas, ſi non libet reuereri, vt principem ac dominum: vtque incedas per vias ei placitas, colaſque eum non obiter, ſed ex tota mente referta pijs opinionibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum habeas in precio. Quamobrem etiam in hac via præceptum hoc dilectionis perfici poſſe, perſuaſum habeamus, quamuis non ita plenè ſicut in patria: Siquidem viſio, ſicut à philoſopho quoque traditum legimus, amoris eſt cauſa. Porrò nunc in terris degentes, non videmus niſi per ſpeculum & in ænigmate. Cùm ventum erit ad cœleſtem patriam, videbimus facie ad faciem. Quanto tunc eum plenius cognouerimus, tanto plenius & perfe-

Baſilius in Pſalm. 44.

Baſ. in Aſceticis cap. 2.

Hiero. in ca. 1. ad Galat.

Iuſtin. ad orthodoxos, quæſt. 103.

Phil. in libello de victimas offerentibus.

10. Ethicorum.

1. Cor. 13.

perfectius amabimus. Quamobrem quãdiu peregrinamur à domino, imperfecta eſt dilectionis noſtræ perfectio, vt rectè cũ Propheta dicere queamus: Imperfectum meum viderunt oculi tui domine. Hoc eſt, quod à venerabili quoq; Beda ſcriptum legimus: Hæc eſt in hominibus ſola fidei perfectio, ſi omnibus, quę præcepta ſunt, impletis, imperfectos eſſe ſe nouerint: & quandiu peregrinantur à domino, ſemper ineſſe ſibi mala, quæ defleant, ſemper meminerint deeſſe bona, ad quę gratia eius iuuante proficiant. Eſt igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnent, imperet: quiſquis hoſtem pugnando vicerit, perfectè ducis imperium expleuit: huc enim ſpectabat dux, dum inire prælium iuberet, vt pugnando miles vinceret. Itaq; plenè per militem eius eſt imperio ſatisfactum. Si verò ſtrenuè quidem pugnauit miles, neq; quicquam eorum, quę ſunt artis & diſciplinæ militaris prætermiſit, nõ eſt nihilominus quod cupiebat aſſecutus, vt hoſtem prælio ſuperaret, nunquid is non expleſſe ducis mandatum exiſtimandus eſt? etiamſi per aduerſam fortunam, non per aliquam inertiam ſuam ad optatum illum finem, quem non modò dux, verùm ipſe miles etiam ſibi propoſitum habebat, non peruenit? Ad eundem modum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum Deo ſpiritus efficiamur, quod quoad corpus iſtud mortis circumferimus, à nobis plenè præſtari nequaquàm poteſt. Nam vt omnibus curis alijs vacui, ſolius Dei contemplationi perpetuò vacemus, & in eum hac ratione quodammodo transformati, vnus cum eo ſpiritus efficiamur, humana fragilitas noſtra nõ permittit. Cæterùm ſi omnia fecerimus, vt quàm proximè ad iſtã cum Deo coniunctionẽ accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in iſto corpore. Nam vt verè cum Deo coniungamur, & vnus verè cum eo ſpiritus efficiamur, non in hoc, verùm in illo ſeculo futurum ſperamus, quando Deus erit omnia in omnibus: qui tamen intereà tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes, ac prout quiſque profecerit, ſic eum, poſteaquã ex hac vita migrauerit, coronat in miſericordia & miſerationibus ſuis multis.

Pſalm. 138. Beda. li. 5 in Luc. cap. 17. 1. Cor. 15.

EXPLICATIO PRÆCEPTI DE diligendo Deo & proximo.

Cap. LXXV.

Iuſtitia noſtra quæ. HABEMVS ergò iam quæ ſit iuſtitia noſtra: Eſt enim fides, ſpes, & charitas, aut ſi quis compendio vti, & vno verbo rem expedire malit, iuſtitia noſtra eſt charitas: quæ vbi eſt, quid eſt, quod poſsit deeſſe? vbi non eſt, quid eſt, quod poſsit prodeſſe? Nam fides haberi
Iacob. 2. poteſt abſq; charitate, cum dæmon credat, nec diligat: venia quoq; quamuis fruſtrà, ſperari tamen poteſt ab eo, qui non diligit: Cęterùm qui ex animo diligit, facere non poteſt, quin & credat, & ſpem atq; fiduciam ſuam in eo collocatam habeat, quem diligit. Cum autem iuſtitiam noſtram charitatem eſſe dicimus, quemadmodum anteà quoq; ſemel & iterum dicere nos meminimus, non eam intelligi volumus, qua Deus diligit nos, ſed qua nos amati à Deo, viciſsim amamus eũ, & amantes, amplius amari meremur. Illorũ quoq; iam eſt refutata per nos opinio, qui iuſtitiam hanc, in
Rom. 5. hac vita expleri à nobis poſſe negant: Siquidem propterea Deus miſit filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, vt quod legi præſtare fuit impoſsibile, poſteaquàm de peccato damnauit peccatum in carne, iuſtitia legis impleretur in nobis. Quomodo autem impleretur? Impleretur, inquit, in nobis, non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum ambulantibus. Hoc eſt, quod dicit
Clem. lib. 5. ſtromatum. Clemens presbyter Alexandrinus, de Chriſto ſcribens: Non id quod erat, viſus eſt ijs, qui non potuerãt capere propter imbecillitatem carnis. Cum ergo carnẽ accepiſſet ſenſibilem, venit oſtenſurus hominibus ſufficientes eſſe eorum vires, vt poſsint obedire mandatis. Lex præcipere poterat: cæterùm infirmior erat caro noſtra, quàm vt quod ab illa præceptum fuit, præſtare poſſet. Indutus carnem noſtram Dei filius, quod in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mortem peccato, nobiſq; Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedimento eſſe poſſent, quo minus iuſtitia legis in nobis impleretur: quæ iam in nobis ex aqua & ſpiritu renatis impletur: Chriſto non modò & verbis docente, & exemplo nobis præeunte, verùm etiam ipſo in nobis operante, ipſo faciente, vt iuſtitiam faciamus, ipſo diligente nos, vt viciſsim eum, ipſius amore prouocati, diligamus. Etenim omnis iuſtitia legis eſt vna dilectio, & hoc vno præcepto continetur, quo diligere Deum iubemur ex toto corde noſtro, & proximum ſicut nos ipſos: Quod præceptum vnum quidem eſt, ſed
Diligere Deũ quid? duo tamen in ſe complecti videtur: Iubemur enim Deum, iubemur & proximum diligere. Deum diligere iubemur ex toto corde,

de, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine noſtra: ita, vt prę illius amore poſtputemus omnia, neq; ſit in hoc mundo res vlla, in quā pari noſtrę voluntatis inclinatione propendeamus: nō honores, non aurum aut argentum, non poſſeſsiones, aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla veſtium ornamenta, non amicos, non parentes, non liberos, deniq; ne vitam quidem noſtram tanti faciamus, vt non & hanc & reliqua omnia, ſimus alacri animo deſerturi propter Chriſtum, ſi forte vſus veniat: quin ea potius vt ſtercora reputemus, modò lucrifacere Deū liceat. Deinde verò non alia vlla in re præſidium nobis conſtitutū, ſed in illo ſpem & fiduciam noſtram omnem poſitā habeamus. Non ſperemus in incerto diuitiarū: non in curribus et in equis, nō in filijs hominū, in quibus nō eſt ſalus: verū ex Dei ſolius benignitate toti pendeamus: inde ſalutē, inde rebus noſtris afflictis præſens auxilium expectemus. Poſtremò, cōtemplando illi toti vacemus, oēs vt ſenſus noſtri, cogitationesq; noſtrę nō aliò referantur, quàm ad illius bonitatē, ſapientiā, maieſtatē perpetuò contemplandā. Hoc eſt, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex om̄ibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Deum diligere. Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationē ſiue intellectū noſtrū omnē captiuamus in obſequiū Dei: ita vt non quod ratio noſtra dictat, non quod intellectus noſter aſſequitur, ſed quod in ſcriptura diuinitùs inſpirata continetur, id ſolū verum, id ſolū rectum eſſe perſuaſum habeamus: quamlibet etiā pugnare cū ratione ſiue intellectu noſtro videatur. Ex tota verò mente tum Deū diligi, cū in memoria noſtra nō alia res verſatur magis, quàm vel Deus ipſe, vel quod ad honorē Dei pertinet: ita vt in eius ſolius meditatione om̄is noſtra cogitatio conſūmatur. Ex tota verò anima, quando ſic volūtas noſtra oīs citra cōtradictionē vllā Deo addicta eſt, vt ſumma cum alacritate iuſsis eius omnibus obtemperet: vt nec vel proſperis rebus elata, nec aduerſis fracta, cōmittat vnquàm aliquid, quo volūtas eius offendi poſsit, quin potius in eo tota ſit, vt eius mandata pro virili ſua expleat. Meminimus in ſuperioribus nos de eo diſſerere, quēadmodū ad imaginē & ſimilitudinē Dei facti ſimus, quę quidē imago, cū peccato primi Adę deformata fuiſſet, virtute ſecūdi Adę rurſus eſt in nobis reparata: vt ſicut portaueram⁹ anteà imaginē terreni, ſic portare deinceps poſsim⁹ imaginē cœleſtis hominis. Hāc aūt imaginē in anima noſtra eſſe docuimus, ac ſicut in Deo, ſic in illa quoq; trinitatē quandā. Deus vn⁹ eſt, tres perſonæ, pater, filius & ſpiritus ſanctus. Sic anima cuiuſq; noſtrum vna eſt,

Deut. 6. Matth. 22. Marci 12. Lucæ 18. *Philip. 3.* *1. Tim. 6. Pſalm. 19.* *Ex toto corde.* *Ex tota mēte* *Ex tota anima.* *1. Cor. 15.* *Imago Dei in homine.*

tres autem vires,ſiue potentię: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre naſcitur filius, ex patre & filio procedit ſpiritus ſanctus. Ita ſuo modo ex intellectu naſcitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hęc trinitas in homine valde fuit, vt diximus, primi parentis noſtri vitio deformata: Nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore ſuo vehementer auerſa fuerunt, ad quem viciſsim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deũ diligimus, ita vt & ratio illi noſtra tota ſubiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuò defixa, & voluntas ad omnem illius nutũ ſemper ſit conuerſa, nihil vt magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mandata pro virili ſua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obſoleta, & Deiformes efficimur. Eſt enim animæ ratione præditæ forma Deus, cui haud aliter eam imprimi oportet, quàm ſigillo quod ſignatum eſt, imprimitur. Hæc autem impreſsio non fit, niſi per charitatem, per quam ſolam Deo ſimiles efficimur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non poſſumus, niſi collectis in vnum tribus his animæ viribus, & à creatura auerſis, in ſolum autẽ Deum conuerſis. Hæc ſi videntur apud homines impoſsibilia, certè apud Deum nihil eſt impoſsibile, modò prompta voluntas adſit, ſpemq; noſtram omnem in Deo poſitam habuerimus, ac deindè ipſi quoq; manum admouerimus, & quod in nobis eſt, fecerimus: citò ſentiemus per gratiã eſſe facilè, quod per naturam non modo difficile, verùm etiam impoſsibile fore videbatur. Eſt aliquo prodire tenus, ſi non datur vltra. Nec ille tantùm perfectus homo dicitur, qui tanta eſt mole corporis, quanta in homine eſſe maxima poteſt: quales aliquando Gigantes fuiſſe feruntur. Perfectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non poſsit, nihil tamen ei deeſt eorum, quæ hominis natura requirit. Eadem eſt & dilectionis ratio: Si non poſſumus ad eam aſpirare, qua Gigantes ardent in cœlo: (nam & caro noſtra, cum ſpiritu noſtro, bellum gerit implacabile, vt non quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti eſſe queamus: in multis offendimus omnes, & ſeculi domeſticarumque rerum curis impediti, cor in ſolũ Deum intentũ habere, & actu ſemper in eum ferri, et quod maximè proprium dilectionis eſt, vnus cum eo ſpiritus effici nõ poſſumus) ſi igitur nõ poſſumus quod Gigantes in cœlo, faciamus quod vel pumiliones ſaltẽ in terris: Quantominꝰ nobis ſatisfecerimus, tãto ſibi magis ille ſatisfactũ eſſe iudicabit, etiã ſi ſit minimè ſatisfactũ. Porrò proximũ iubemur diligere,

ligere, tanquàm noſipſos, ita vt Dei dilectio ſuperet, proximi autẽ exæquet noſtram ipſorum dilectionem. Proximus autem eſt omnis homo, fidelis præſertim, qui cùm ſit imago Dei, quiſquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim rex in imagine ſua vel honoratur, vel contemnitur: ſic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. Non poteſt hominem odiſſe, qui Deum amat: non poteſt Deum amare, qui hominem odit: Scriptũ eſt enim, ſi quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum odit, mendax eſt: Qui enim non diligit fratrem ſuum, quem videt, Deum quem non videt quomodo poteſt diligere? Quis honorat regem, & eius contemnit imaginem? aut quis honorat imaginem, & authorem contemnit imaginis? Sic igitur alterum dilectionis præceptum pendet ex altero, primum vt ſeruare nemo queat, niſi ſeruet ſimul & ſecundum. Quamobrem proximi dilectioni tantum tribuit Paulus, vt non dubitauerit dicere: Qui diligit proximũ, legem impleuit. Et in alia epiſtola: Omnis lex in vno ſermone impletur: Dilige proximum tuum ſicut teipſum: Dixit autem hoc à magiſtro ſuo doctus, qui cùm alicubi duobus in mandatis de diligendo Deo & proximo pendere legem vniuerſam & Prophetas affirmaſſet, alio loco quaſi explicans, quid ſit proximum diligere, ijs verbis vſus eſt: Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: hæc eſt enim lex & Prophetæ: Vbi tantũ tribuere videtur vni huic, quantum alibi vtriq; dilectionis mandato. Siquidem vnum abſque altero conſtare non poteſt, atque in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque cauſa in ſuo effectu. Hinc enim apparet, quòd Deum diligas, ſi propter Deum proximo benè velis, & in eum ſuauiter ſis effuſus. Iubetur autem quiſque diligere proximum tanquàm ſeipſum. Porrò qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Quemadmodum itaq; nõ diligit ſeipſum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo: Duo igitur cùm ſint in proximo, homo & peccator: diligendus eſt homo, odio habendus eſt peccator. Si bonus eſt homo, diligendus eſt in eo Chriſtus, cuius bonitate bonus eſt: Si malus eſt, corripiendus eſt malus, ſed nihilòminus diligendus eſt homo, verùm in hoc tantum, vt cõuertatur ad Chriſtũ. Quiſquis aliud ſpectat in proximo, non diligit proximum: qui tum rectè diligitur, cùm propter Deum diligitur, vt in proximo non niſi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio noſtra referatur. Sicut medicus cum diligit ægrum, non morbũ diligit, quem venit propulſare, ſed ſalutem, quam cupit reuocare: Sic cum diligere proximum iubemur, non peccatum diligere iubemur, qui

morbus

Diligere proximum.
Proximus quis.
1. Ioan. 4.
Rom. 13.
Galat. 5.
Matth. 22.
Matth. 7.
Sicut ſeipſum
Pſalm. 10.

morbus eſt animi, qui modis omnibus propulſandus nobis eſt pro virili noſtra: ſed ſalutem proximi, quam ille tunc adipiſcitur, quando Deo, qui ſalus noſtra eſt, coniungitur.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI. *Cap. LXXVI.*

Decalogi diuiſio.

Ioſeph lib. 3 antiquitat. cap. 6. Orig. omi. 8. in Exod. Rup. li. 3. in Exod. ca. 32 Augu. ſuper Exo. quæſt. 71.

Lib. 3. ſent. diſtinct. 37. Diſtinct. 36. lib. 3.

Charitas finis præcepti.

NVNC videamus quomodo lex in duobus his mandatis pendet vniuerſa. Duas legis tabulas, digito Dei ſcriptas, Moyſi datas eſſe legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem ſcripſit de decalogo, & Ioſephus, quinq; præcepta in vna tabula, quinq; in altera conſcripta referunt. Origenes autem, cuius hanc ſectionem ſequutus eſſe videtur Rupertus Abbas Tuitienſis, quatuor in priore (nam primum præceptum in duo diuidit) ſex in poſteriore: (nam vltima duo vno comprehendit.) Auguſtinus verò, quem vt in alijs ferè omnibus, ita in hoc quoq; ſequitur ſchola Theologorum, tria vult prioris, ſeptem autem poſterioris eſſe tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata ſpectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei, ſeptem verò tabulę poſterioris, ad proximi dilectionem pertinent, quemadmodum Auguſtinum ſequutus Petrus quoque Lombardus annotauit: qui neque impleri, niſi per charitatem, neque ad alium finem præterquàm ad charitatem, ea rectè referri docet. Quamobrem in vtriuſque tabulę præceptis, nõ tam quid exterius geratur, quàm quid intus fiat, & ex qua radice, quod fit proficiſcatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominum radices duæ: charitatis vna, quam plantat agricola Chriſtus: cupiditatis altera, quam plantat Diabolus: Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni naſcitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit ſemper ſancta catholica Eccleſia. Quæ malùm igitur intemperiæ iſtos agitant? qui eam inſimulare audent, quòd tot ſeculis ſecundam tabulam tantùm & opera politica ſit intuita, primam nihil curauerit: quaſi nihil pertineret ad rem: aut certè tantùm externos cultus requiſiuerit: illam æternam legem, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, prorſus non conſiderauerit? Cùm non obſcurè falſitatis hos arguat Petri Lombardi, quam paulò ante commemorauimus, ſententia: quem authorem ſequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholaſticos. Etiam pueri didicimus in Eccleſia, non quid, ſed propter quid faciamus aliquid, Deũ attendere: adeò, vt

ſi quid ex radice charitatis profectum non ſit, nihil ſit nobis vtili-
tatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam eſſe docet Apo- 1.Cor.12.
ſtolus, quæ per ſe ambulantes ducit ad patriam. Et ſicut ſine via
nullus peruenit eò quo tendit, ita ſine charitate, non ambulare poſ-
ſunt homines, ſed errare. Hæc enim eſt ſumma bonarum actio- *Charitatis*
num, ſalus morum, finis cœleſtium præceptorum, mors crimi- *laus.*
num, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, cauſa
meritorum bonorum, præmium perfectorum. Sine hac nemo
Deo placuit, cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quem-
admodum diligens Auguſtini ſectator, Proſper Aquitanicus, vbi Proſ.li.3.de
de laude charitatis tractat, ſcriptum reliquit. Ad hanc ergo Dei vita contem
charitatem ſiue dilectionem referimus cætera præcepta omnia: a- plat.cap.3.
deò vt perſuaſum habeamus, proximos quoq; diligendo, niſi pro-
pter Deum, et in Deo charos eos habeamus, non modò nos offi-
cio noſtro functos non eſſe, verùmetiã peccati grauis reos factos.
Hoc eſt, quod à Thoma quoq; ſcriptũ Aquinate legimus: Quod Thom.opu-
omnium actuum humanorum regula lex eſt charitatis diuinæ. Si- ſculo 4.
cut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus
tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: Sic
etiam quodlibet opus humanum tunc rectum eſt & virtuoſum,
quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò diſcor-
dat ab hac regula, non eſt bonum, nec rectum.

DE PRIMO PRÆCEPTO.
Cap. LXXVII.

PRIORIS tabulæ tria tantùm vt eſſent præ- Augu.ſuper
cepta, propterea viſum eſt Auguſtino con- Exo.quæſt.
gruentius, quòd trinitatem diligenter intu- 71.
entibus inſinuare videntur. Primum enim
quòd Deum vnum colere iubemur, ad pa- *Ratio trium*
trem: Secundum deiuramenti veritate, ad fi- *præceptorum*
lium: Tertium de ſpirituali vacatione, ad ſpiritum ſanctum perti-
nere videtur: ita vt tribus his præceptis tres perſonas vnũ Deũ cole-
re iubeamur. Quoniam verò ſicut principes non ſunt in terrorem Rom.13.
benè operantium, ſed malè: mittuntur enim ad vindictam malefa 1.Pet.2.
ctorũ, laudem verò bonorũ: ita lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis 1.Tim.1.
& non ſubditis, impijs & peccatoribus, ſceleratis & cõtaminatis: eſt
enim poſita, propter tranſgreſsionẽ: Deus aũt quoniam cùm iuſtũ
in terris reperiret neminem, & iniuſtos & omni vitiorum gene-
re contaminatos curandos ſuſceperat: quod facere ſolet diligens
agri-

agricola, ſi malis radicibus terram videt occupatam, primum vt eas euellat, ad meliorem deindè plantationem terram præparet: hoc ſibi quoque faciendum eſſe putauit: vt non prius charitatem præcipiendo in mentibus hominum inſereret, quàm radicitùs extirpaſſet omnia, quæcunque videntur impedire, quòminus ea radices agere queat. Cùm itaque de diligendo Deo præceptum, tribus modis tranſgredi nos contingat, corde, ore, et opere, tribus etiã præceptis tranſgreſsionem hanc prohibet: Primo eam, quæ fit corde: ſecundo quæ fit ore, tertio quæ fit opere. Corde de colendo vno Deo legem tranſgredimur, ſi deos habeamus alienos, ſi faciamus nobis ſculptile, aut ſimilitudinem aliquam. Hæc tria primo præcepto Deus fieri vetat, dicens: Non habebis deos alienos coram me: non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra: non adorabis ea neque coles. Cultus quem ſibi præſtari Deus vult, eſt illa, de qua iam ita multa dicta ſunt à nobis, dilectio, ſine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum ſibi cor hominis vendicat, nullam vt eius partem alicuius alterius amor occupet. Eſt enim dominus Deus noſter zelotes: non modò non præferri, ſed nec exæquari ſibi quicquam in amore patitur. Quod ab Eſaia dictum eſt: Coanguſtatum eſt ſtratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrunque operire non poteſt: de cordis humani ſtrato rectè dici poteſt, quod tam anguſtum & arctum eſt, vt ipſum etiam Deum ſolum, pro eo, vt debet, capere non poſsit. Quamobrem excidit is eueſtigio de ſtrato cordis noſtri, ſimul vt alius admiſſus fuerit. Hoc eſt, quod Apoſtolus dicit: Non poteſtis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ domini eſſe participes, & menſæ idolorum, Quod à Chriſto quoque dictum eſt: Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ. Atque hac de cauſa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi ſculptile, aut aliquam ſimilitudinem. Sunt qui inter deos alienos & inter ſculptile diſcrimen hoc faciunt, vt ſpiritualem per illos & internam, per hoc verò craſſam & externam idololatriã ſignificari velint. Eſt enim duplex idololatria, lapidum vna, cordis altera. Cæterùm de vtraque rectè vtraque verba accipi poſſunt. Nam etiam vitia, ſiue peccata noſtra, nunc deos alienos, nunc idola vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, vbi de ijs, quorũ Deus venter eſt, vbi de Deo huius ſeculi, vbi de Dijs, & dominis multis, mentionem facit. Denique vbi auaritiam ſemel & iterùm idolorum ſeruitutem vocat. Hinc eſt, quod ab Hieronymo quoque ſcriptum legimus:

Præceptũ dilectionis diuinæ tribus modis tranſgredimur.

Exod. 20.

Deus non patitur ſibi quicquã anteponi.

Eſaiæ 28.

1. Cor. 10.

Matth. 6.

Differẽtia inter deos alienos & ſculptile.

Philip. 3. 2. Cor. 4. 1. Cor. 8. Galat 5. Epheſ. 5.

Vnuſ-

Vnuſquiſq; adorans vitia ſua atq; peccata, Deum habere cœpit, à quo victus eſt, dicente Petro Apoſtolo: A quo enim quis ſuperatur, huius & ſeruus eſt. Auarus aurum, guloſus ventrem, libidinoſus penem & Beelphegor colit, laſciua mulier, quæ cum ſit in delicijs, viuens mortua eſt, adorat Venereas voluptates. Qui etiam alio loco non ea tantùm, quæ manu fiunt artificis, de quibus ſcriptum eſt: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari docet idola, verumetiam hæreticorum peruerſam doctrinam, quæ quodcunque ſimulauerit, vertit in idolum, & pro Chriſto facit adorari Antichriſtum. Illum quoque locum enarrans Eſaiæ: Repleta eſt terra idolis, opera manuum ſuarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir: idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neq; ſecus intelligi vult, quod ab Ozea ſcriptum eſt: Argentum ſuum & aurum ſuum fecerunt ſibi idola, vt interirent. Auguſtinus quoq;, poſteaquàm de ſimulachris manu factis pleraque dixerat: Eſt, inquit, alius deterior, & inferior ſimulachrorum cultus, quo phantaſmata ſua colunt, & quicquid animo errante, cum ſuperbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obſeruant. De cuius generis phantaſmatibus, illum etiam Ioſue locum exponit: Auferte Deos alienos de medio veſtri, & inclinate corda veſtra ad dominum Deum veſtrum. Itidem & illum Ezechielis locum: De auro meo & de argento meo, feciſti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantaſmatum ſuorum, cum quibus carnalis anima volutari delectatur, conuertit omnia ſacramenta, & verba ſanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falſæ ſunt, propterea & illa ſacramenta & illa diuina eloquia ſic exhonoranda ſunt, vt illorum eſſe putentur, cùm Dominus dicat: De auro meo & de argento meo &c. Vincentius quoq; Lyrinenſis aliena ab Eccleſia dogmata, vetus Teſtamentum Deos alienos appellare ſcribit, quòd ab hæreticis ipſorum opiniones haud aliter obſeruentur, quàm à gentilibus Dij ſui. Quod itaq; legitur in Deuteronomio: Si ſurrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit ſignum, atq; portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus, & ſequamur Deos alienos, quos ignoras, non audies verba Prophetæ illius: quia tentat vos dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima veſtra: Per Deos alienos, extraneos errores dicit ſignificari, nouos quoſdam & inauditos, quos propterea ſpargi nonnunquàm patitur Deus, vt probet conſtantiam noſtram in diligendo ſe, & in adhærendo ſanæ doctrinæ. Quemadmodum

Hieron. in Amos cap. 2. 2. Pet. 2. | 1. Tim 5. | Hieron in Zach. ca. 13 | Pſalm. 113. | Eſaiæ 2. | Ozeæ 8. | Auguſti. de vera religione, cap. 38. | Aug Quæſt. 29. ſuper Ioſue. | Ioſue 23. | Aug. lib. 3 de Baptiſmo contra Donatiſtas. cap. vltimo. | Deuter. 13.

1. Cor. 11. etiam à Paulo ſcriptum eſt: Oportet & hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. Ob hoc (ait Vincentius) hæreſeôn non ſtatim eradicantur authores, vt probati manifeſti fiant: id eſt, vt vnuſquiſque quàm tenax & fidelis & fixus Catholicæ fidei ſit amator, appareat. Et reuera cum quæque nouitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum: tunc ſine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij prorſus euolant, alij verò tantummodò excuſsi, & perire metuunt, & redire erubeſcunt, ſaucij, ſemineces & ſemiuiui: quippe qui tantam hauſerint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere ſinat. Ex his perſpicuum eſſe poteſt, quòd non tunc ſolùm peccatur contra præceptum hoc, quando vel planetæ, vel aſtra, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cùm adorantur idola manu facta, verumetiam cùm adorantur idola vitiorum, multoque deteriorem eſſe ſimulachrorum cultum, quo ſua quis phantaſmata colit, & quo ſuas impoſturas pro verbo Dei populo venditat, quàm ſit is, quem ſuis gentes præſtant ſimulachris. Nam quòd primo hoc præcepto prohiberi quidam putant ſanctorum inuocationem, & imaginum venerationem: quandoquidem non alia ratione ſancti, qui cum Deo viuunt, quàm qua ij, qui conſtituti ſunt adhuc in corpore mortis huius, inuocantur, hoc eſt, non tanquàm largitores, ſed tanquàm interceſſores: quemadmodum vbi de ſpe diſſeruimus, pluribus verbis planum fecimus: deinde verò qui tribuitur honos imagini, non aliò, quàm ad prototypum refertur: ſicut etiam à Baſilio legimus annotatum: cùm nemo tam ſit lapis, vt lapidibus & lignis ineſſe putet ſenſum: nihil contra præceptum hoc peccatur, ſi ſanctis & eorum imaginibus debita veneratio præſtatur, modò ne in homine, neuè in ſtatua, aut depicta tabula aliqua, ſed in ſolo Deo ſpes omnis & fiducia collocetur. Vnde ſanctam Synodum ſeptimam exclamaſſe legimus: Quicunque ſententias ſacræ ſcripturæ de idolis contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Chriſtiani vt Deos adorent, anathema. Quod ſimiliter in octaua factum reperitur. Cæterùm hominis alicuius verbum, contra receptam Eccleſiæ totius doctrinam pleraque omnia docentis, tanquàm Dei verbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo ſcriptum eſt, ſeq; coram eo incuruare, quæ eſt, ſi hæc non eſt ipſiſsima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quàm quod ſcribit Hieronymus, pro Chriſto adorant Antichriſtum?

Hæreſes & errores quare patitur Deus.

Baſil. in lib. de ſpir. ſancto ad Amphil. cap. 18.

Synod. 7. Actione 7.

Synod. 8. Actione 10.

tichriſtum? Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum eſt, & purum Euangelium: ſtatim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptiſtæ, dicunt alij quoque hæretici: mox hominis, vel Diaboli potius per hominem loquentis verbum, pro Dei verbo, proq; Chriſti Euangelio miſeri amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc eſt idololatria, ac velis, quod aiunt, remiſq; fugienda. Quid enim ex eo conſequitur aliud, quàm cum vnaquæq; ſecta ſuum verbum, verbum Dei eſſe iactet, vt iſti tot Deos habeant, quot ſunt hæreſiarchæ? quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorum ſcriptis, in quibus cum doctrina certabat vitæ ſanctimonia, non aliundè iam ferè, quàm ex impuriſsimi alicuius hæretici libris opinionem ſuam confirmare, nec minore authoritate, quæ ab illo dicta, quàm quæ in Canonicis libris ſcripta ſunt, proferre. Huc idololatriæ cæcas hominum mentes, præſtigijs dæmonum adductas eſſe videmus. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipſi ſua phantaſmata, & coli volunt ab alijs, tanquàm idola, & quod ipſi ſentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium: vt ſic eueniat, quod à Propheta ſcriptum eſt: Vocauerunt in terris nomina ſua. *Pſalm.48.* Haud aliter enim iſti diuinitatis opinionem affectant, quàm feciſſe ſcribit olim in Lybia Pſaphonem quendam, Tyrius ille Maximus, qui quàm plurimas aues cepiſſe dicitur, vocales & humani ſermonis dociles, eaſque ſonare docuit hæc verba: Magnus Deus Pſaphon: atque ita doctas emiſit in montes: illæ vero quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem ſonare docebant. Porrò Lybes cum ignorarent commentum, credentes id diuinitùs accidere, Pſaphoni rem diuinam facere decreuerunt, & eum in Deorum numerum retulerunt. Sic iſti, cupientes & ipſi in Deorum numerum referri, verbo ſuo verbi Dei titulum prætenderunt, atque vt verbum Dei vocaretur à rudibus, perfecerunt: à quibus iam pro Dijs quibuſdam eos coli videmus. Neque verò ipſi tantùm hæretici, ſed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquàm Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei ſunt. Nobis verò propoſitum non eſt, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venitur, enumerando recenſere: quandoquidem non paucorum extant de ea re commentarij: ab illis hæc peti poſſunt. Verùm hoc tamen ſilentio prætereundum non eſſe duximus, grauiſsimè contra præceptum hoc peccare, qui Miſſæ ſacrificium, propriè diuinitati debitam ſeruitutem, ſicut ex Auguſtino docuimus, abrogare conantur. Quid enim iſti aliud quam Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes alij

Hæretici diuinitatis nomen affectant.

Max.Tyr. Sermo.19. quis ſi[t] finis philoſophiæ

Miſſam abrogantes grauiſsimè peccant.

cultus,ſiue ij conſtent imitatione,ſiue adoratione,ſiue inuocatione,non ita Deo propriè debentur,vt non etiam ad homines,quãquam diuerſo modo,ſicut alibi docuimus,rectè trãsferri poſsint: Solus hic eſt,quo diuina ſeruitus ab humanis obſequijs diſcernitur, neq; poteſt alius vllus Deo præſtari gratior. Nam quod de Deo ex toto corde,ex tota anima, ex omnibus viribus diligendo præcipitur,id aut hic,aut nuſquàm alibi,quatenus in hac peregrinatione fieri poteſt,perfectè pręſtatur. Hic enim ſacerdos mentẽ ab omnibus alijs cogitationibus abſtractam, & in diuinorũ beneficiorum contemplatione defixam habẽs,eorum recordatione prouocatus,tanto erga Deũ amore inflammatur,vt ſui prorſus oblitus,in illum totus rapiatur. Ex quo fit,vt cùm agendis Deo gratijs pro hac immenſa illiùs beneficentia mentem ad eum cogitationemq; tollit, illicò mentis hanc ad Deũ ſublationem, vultus, oculi,manuſq; ſequantur,vt quod mens cogitat,idem vultus,oculi,manus,totum deniq; corpus actione repręſentet. Quibus rebus ad idem faciendũ,qui præſentes adſunt,omnes inuitantur,quo & ipſi cum ſacerdote in eorundem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agẽtes verſentur,ſimul patrẽ illũ miſericordiarum ſupplices deprecentur, vt quod filius eius dilectus pro mundi totius dilectione,ſacroſancti corporis & ſanguinis ſui ſacrificium in cruce pendens obtulit,cuius rei fit in altari repræſentatio,eius in ſe fructum faciat redundare. Neq; minus grauiter contra præceptum hoc peccant,qui bonis operibus Deũ colendũ eſſe negant:cum & hic ſit cultus Deo longè gratiſsimus. Non enim qui dicit mihi,domine domine, introibit,inquit, in regnum cœlorũ, Sed qui facit voluntatẽ patris mei,qui in cœlis eſt, ipſe intrabit iu regnũ cœlorũ. Opera Deus à nobis exigit,non verba. Si filij Abrahæ,inquit, eſtis,opera Abrahæ facite. Ac dilectus illi diſcipulus: Filioli mei, non diligamus verbo,neq; lingua,ſed opere,& veritate. Quamobrem vocẽ Euangelij negant,qui Deũ operibus colendũ eſſe negant, cum à Paulò quoq; ſcriptũ legamus: Beneficentiæ & communicationis nolite obliuiſci: Talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Etiam ab Ethnico quodam piè dictum eſt: Vis Deos propiciari? bonus eſto. Clamet aliquis ad rauim vſq;: Credo in Deũ, ac non modò iactet habere ſe, verumetiam habeat re ipſa fidem, qua vel montes transferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam ſibi collocatam eſſe dicat,quanta maxima haberi poteſt, niſi dilexerit Deum in proximo ſuo,niſi dilectionem hanc ſuam non verbo magis,quàm opere declarauerit,inanis erit cultus omnis,quo ſe Deum proſequi gloriatur.

Miſſam celebraturus quid facere debeat.

Miſſa quomodo audienda.

Operibus bonis Deum colendum eſſe negantes peccãt

Matth.7.

Ioan.8.

1.Ioan.3.

Hebr.13.

Seneca.

DE

DE SECVNDO PRÆCEPTO.

Cap. LXXVIII.

PRIMO loco, corde, ſecundo prohibemur ore tranſgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit dominus: Non aſſumes nomen domini Dei tui inuanum: nec enim habebit inſontem Deus eum, qui aſſumpſerit nomẽ domini Dei ſui fruſtrà. Qui diligit & colit aliquem, non meminit illius niſi reuerenter, & cum quadam etiam honoris præfatione. Cum itaq; præ cunctis alijs diligere nos, & colere Deum oporteat, cõmittere non debemus, quin & ipſi ſumma cum reuerentia nomen eius vſurpemus: neq; id in alios, quàm tantam decet maieſtatem, vſus conferamus. Quod faciũt ij, qui necromantijs, incantationibus, ſortilegijs, diris deuotionibus, & id genus alijs rebus impijs Dei nomen, & ſanctæ ſcripturæ verba ſeruire faciunt: qui per iocum Deũ aliquando nominant: qui ſcripturis iocular iter vtuntur: qui mendacij ſui teſtem Deũ nõnunquàm citant. Is autem cum ſit veritas, nulla poteſt ei fieri maior contumelia, quam ſi quis eum ſui mendacij teſtem inuocet. Quare prohibetur hic omne iuſiurandũ, quod non vel Dei gloria, vel fratrum vſus neceſſariò poſtulet. Peccat igitur contra præceptum hoc, quiſquis voluntariè iurat. Nã ſi quis iuret exigente magiſtratu, ſibiq; iuramentum deferente, modò id faciat in veritate & in iudicio, & in iuſtitia, nõ peccat. Nam quòd prohibuit Deus ne iuretur, illud Auguſtinus prohibuiſſe vult intelligi, ne quiſquam, ſicut bonum appetat iuſiurandũ, & aſsiduitate iurandi ad periurium per conſuetudinem delabatur. Quamobrem non eſt appetenda ſicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tanquã mala, cum eſt neceſſaria. Cùm igitur non in bonis, ſed in neceſſarijs iuratio ſit habenda, refrenet ſe quiſq;, quantum poteſt, vt ea non vtatur, niſi cum neceſsitas poſtulauerit: Si quando videt difficiles homines ad credendũ, quod eis expedit credere, niſi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi vtilitatẽ in veritate, iudicio & iuſtitia iuſiurandum præſtatur, non modò contra præceptum hoc nihil fieri, verum illud magis impleri credendum eſt, quod in Deuteronomio ſcribitur: Deum tuũ timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis.

Ioan. 14.

Iurare quatenus liceat.

Hier. 4.
Matth. 5.

Iuſiurandum quale prohibitum.

Auguſt. de mendacio. cap. 15. Et de ſermon. domini in monte lib. 1

Deuter. 6

DE TERTIO PRÆCEPTO. Cap. LXXIX.

DILIGERE Deum & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodum id corde fiat & ore, quemadmodum etiam vtroq; contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonſtratum eſt: Reſtat nunc, vt quemadmodũ opere Deus diligendus & colendus ſit, breuibus de eo diſſeramus: Hac enim de re, tertium hoc eſt mandatũ, cuius hæc verba ſunt: Memento vt diem ſabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies om̃ia opera tua, ſeptimo verò die ſabbatum domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas.

Sabbati præceptum ad cæremonias & ad mores pertinet.

Eſt in hoc præcepto quiddam, quod ad cæremoniam, eſt quod ad mores quoq; pertinet. Quod ſeptimus dies vacationi fuit aſsignatus, erat cæremoniæ: Sic enim loquitur Dominus: Videte vt ſabbatum meum cuſtodiatis, quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris.

Exod. 31

Quod autem in contemplandis Dei beneficijs, in hymnis, precationibus, & ſacrificijs dies ille conſumebatur, morale fuit: ſublata cæremonia, remanſit quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id, quod vetat Apoſtolus, ne videamur obſeruare cũ Iudæis dies, annos, & tempora, non iam ipſa tempora, ſed res, quarum illa ſigna ſunt, obſeruamus: Repudiamus cum illo temporum obſeruationem, intereà tamen temporaliũ ſignorum intelligentiam, cum eodem Apoſtolo, ſicut Auguſtinus quoq; ſcribit, retinemus.

Galat. 4.

Aug. con. Adimantum, cap 16.

Sabbati Iudaici ſignificatio.

Triplicem autẽ habebat Sabbatũ Iudæorũ ſignificationem: Vnam, quæ ad mores pertinet, ceſſationem à peccatis, & ab ijs omnibus, quæ ſunt impedimento, quò minus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere poſsit. Aliam, quæ ad allegoriam, quietẽ Chriſti corporis in ſepulchro. Tertiam, quæ ad anagogen, æternam requiem in cœlo. Ac primum quidem, illud præceptũ nobis modis omnibus obſeruandum eſt, vt quieſcamus peruerſè agere.

Eſai, 1.

Secundum expletum iam eſt in Chriſto. Tertium expectatur & ſperatur à nobis, vt liberati de corpore mortis huius, ac ſoluti graui peccatorũ onere, quo premimur in hoc mundo, poſt multas tribulationes & anguſtias, poſt varios exantlatos labores, quo caput noſtrum Chriſtus preceſsit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua ſabbatum eſt ex ſabbato, Sabbatum delicatum & ſanctum Domino.

Hebr. 4.
Eſai. 66.
Eſai. 58.

Cùm igitur figuræ ſucceſſerit veritas, quodq; fuerat externa

rat externa Sabbati obſeruatione ſignificatum, Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, & ſiti & inedia, & multis moleſtijs grauiſſimiſq; corporis cruciatibus, quos vltrò noſtra cauſa pertulit, vehementer fatigatum, ad extremũ acerbiſſima, turpiſſimaq; morte confectum, die ſeptimo tandem in ſepulchro quieturum, id reipſa ſit expletum, nihil fuit neceſſe figuram deinceps amplius obſeruari. Sicut enim adueniente ſole ceſſat vmbra, ſic adueniente veritate, ceſſare debet figura. Itaq; ſeptimus dies in octauum eſt mutatus: Nam pro Sabbato diem feriatum agimus eum, qui proximè Sabbatum ſequitur. Mutatus eſt autem Apoſtolorum authoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quemadmodum eorundem authoritate conſtitutum eſt, ſi quis ante æquinoctium vernale ſanctæ Paſchæ diem cum Iudæis celebraret, epiſcopus aut presbyter, vt abijceretur. Quin & illud cautum eſſe videtur, quamdiu durabat ſacerdotium Iudæorum, vt qui miniſterio recõciliationis apoſtolorum temporibus fungebantur, non ſacerdotes, verùm presbyteri tantùm vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter ſancti Patres cauerunt ſemper, ne quid Chriſtiani Catholici, non modò cum Iudæis, ſed ne cum hæreticis quidem haberent commune. Sic Ioannes Chryſoſtomus, grauiter eos reprehendit, qui ieiunarent ijſdem diebus, quibus à Iudæis ſolenniter ieiunabatur. Sic in Epheſino Concilio, cùm Neſtorius Chriſtotocon, non autem Theotocon eſſe Mariam virginem aſſeueraret, ſub anathematis pœna fuiſſe legimus interdictum, ne quis eam Chriſtotocon auderet appellare: Non quòd hoc nomine rectè vocari non potuerit aut poſſit: ſed quòd obuiandum errori putauerunt, quo Neſtorius purum hominem Chriſtum, non autem Deum et hominem peperiſſe Mariam virginem contendebat. Sic in Toletano quoq; quarto, propter vitandum ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis vſum, decretum eſt, vt ſimpla teneretur baptiſmi merſio: ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorũ approbare aſſertionẽ, dum ſequuntur et morem. Quòd autem in octauum et non in alium, dies hic mutatus eſt, propterea factum eſt, quòd is præ cæteris multis eſt Dei beneficijs inſignis: cuius præconia Leo pontifex his verbis recenſet: Tantis eſt, inquit, hæc dies diuinarum diſpenſationum myſterijs conſecrata, vt quicquid à domino eſt inſignius inſtitutũ, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac mundus ſumpſit exordiũ, in hac per Chriſti reſurrectionẽ et mors interitũ, et vita ſumpſit initiũ: in hac apoſtoli à domino prædicandi omnibus gentibus euangelij tubã ſumũt, et inferendũ vniuerſo mũdo ſacramentũ regenerationis accipiunt:

Sabbatum mutatum.

Cano. 8. *Paſchæ celebratio ab Apoſtolis.*

Chryſ. tomo 3. aduerſus Iudæos oratione 1.

Dominicus dies.

Leo epi. 81.

Dominicæ diei beneficia.

Marci 16. & Matth. 28.

Ioan. 20. In hac, ſicut beatus Ioannes euangeliſta teſtatur, cum congregatis
in vnum diſcipulis, clauſis ianuis ad eos dominus introijſſet, in-
ſufflauit & dixit: Accipite Spiritum ſanctum: In hac deniq; pro-
miſſus à Domino Spiritus ſanctus aduenit. Tot igitur beneficia
cùm hoc die acceperimus, quem vocant Euangeliſtæ vnam ſiue
primam Sabbati, meritò recolendis illis diligentius eum aſsigna-
uit Eccleſia. Magnum fuit beneficium, quod creati ſumus, qui nō
eramus: ſed multò maius illud, quòd reſtituti ſumus, qui periera-
mus, per eum ipſum, per quē creati ſumus, dominū noſtrū Ieſum
Sabbatum cur diem dominicum vocitemus. Chriſtū. Quapropter meritò diē hūc celebramus, meritò domini-
cum appellamus, in quo verè ſe dominum Chriſtus declarauit: nō
ſolum quando per eū totus hic orbis ex nihilo creatus eſt, verum-
etiam quando reſurgens ex mortuis, manifeſtum fecit omnibus,
Ioan. 10. quòd poteſtatem haberet ponendi animā ſuam, & ſumendi eam:
Meritò cantat in eo chorus Eccleſiaſticus: Hæc eſt dies, quam fecit
Dominus. Eſt quidē ita, quod nullo non die, quin potius nulla
nō hora, nullo non temporis momento vacandū nobis eſſet tan-
Pſalm. 45. torum Dei beneficiorū contemplationi, ad quam ipſe nos inui-
tat, dicens: Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus: vacate à cu-
ris & ſeculi negocijs, & in ſancto ocio & quiete videte, quod ego
ſum, qui creaui vos: Ego ſum, qui, cum vitio veſtro, quod eratis
per me creati, perdidiſſetis, dato pro vobis in mortem filio meo,
Galat. 6. denuò per eum vos quaſi creaui, vt iā in filio meo ſitis noua crea-
1. Cor. 15. tura, & ſicut portaſtis quondā imaginem terreni, ita nunc portetis
imaginē cœleſtis hominis, neq; ſitis iam deinceps Adæ filij, ſed ſi-
tis mei filij, ſitis & vocemini filij Dei, fratres autem & cohæredes
Chriſti: Hæc tanta beneficia, per me vobis multis quidem offen-
ſionibus, nullis aūt veſtris meritis præcedentibus præſtita, vobiſ-
cū recogitate, & à quo tantopere vos eſſe dilectos videtis, me vi-
ciſsim ex toto corde veſtro diligite. Quod igitur à nobis exigit i-
Matth. 11. pſe Dominus, qui nos etiam laborantes, & oneratos ad ſe venire
iubet, quòd in eo ſimus animabus noſtris requiem inuenturi, hoc
nobis nunquàm non faciendum, ac ne reſpirandum quidē toties,
quoties illius eſſet reminiſcendum. Nihil aliud mentem noſtram
cogitare, nihil aliud linguam ſonare, non aliò cunctas animi no-
ſtri vires, & ſenſus noſtros omnes oportuit referri, quā ad viden-
dum & contemplandum Deum tam beneficum, tam liberalem,
tam noſtri amantem, qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro
Rom. 8. nobis omnibus tradidit illum. Cæterùm tale Sabbatum celebra-
re, ſic totos Dei & beneficiorum eius contemplationi vacare, non
Sapien. 9 eſt huius ſeculi, non eſt huius corporis, quod corrumpitur, quod

aggrauat

aggrauat animã, quod deprimit ſenſum, ea quæ ſurſum ſunt, cõgitare volentem: haud aliter, quam ſi quis paſerculum pede alligatum in ſublime ſe tollere cupientem in terrã funiculo detrahat. Sabbatiſmus hic, ſiue vacatio hæc, & requies, nõ huius peregrinationis, ſed cœleſtis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, nõ eſt quiſquam tanta firmitate animi præditus, tantò virtutis robore munitus, tamq; ſibi admirabiliter & inuictè cõſtans, qui nõ aliquo lapſu aliquando, aliquoq; deflexu ad carnẽ, & carnis deſideria protrahatur, quẽ nulla vnq; animi affectio, nullus cupiditatũ motus perturbet: vt in vna illa Dei cõſideratione perpetuò conſiſtere humanę menti datum nõ ſit: quam ſæpè cum Deo rationẽ omnẽ habere meditantẽ, terrenę iſtæ induuiæ de cœlo ipſo deducunt, atq; eijciunt, ac fidei complexu in Chriſto Ieſu hærere cupientem, proturbant inde tamen, diuelluntq; à beata cura, & ad inquinatas & ſordidas cogitationes detrahunt. Cũ nec Cyniphes Aegyptijs perinde moleſtæ fuerint, ſubitò in oculos eorum incurſantes, & quoties abactæ fuerant, iterùm atq; iterùm recurrentes, quàm ſunt ſæpè nobis moleſtæ ſeculi curę, carniſq; noſtræ deſideria, quibus non poſſumus quandoq; non à Dei contemplatione auocari. Non ignorauit hoc, qui vt miſericors fieret, ac fidelis pro nobis pontifex ad Deum, ad impetrandam delictorum noſtrorum veniam, per omnia ſimilis nobis fieri dignatus eſt, ac omnes infirmitates noſtras (quæ modò peccatum non importarent) aſſumpſit. Quamobrem quaſi digito commonſtrare contentus, quo nobis contendendũ eſt, non tam exactè Sabbatum hoc ſempiternum, hoc eſt, perpetuam animi tranquillitatem, ac in ſe, ſuiſque beneficijs contemplandis vacationem à nobis exegit, vt non auocari nos quandoq; ab eo, vel corporis noſtri, vel eorum, qui nobis aut genere coniuncti, aut quocunq; tandem alio neceſsitudinis genere ſunt deuincti, cura & ſolicitudine ſine aliqua ſui grauiore offenſione patiatur. Quamobrem non impetrauit, quòd à nobis minimè præſtari poſſe videbat: ſed optandũ, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura ſolicitudineq; remoti, ſoli numinis mei contemplationi vacaretis, in eaq; perpetuo mentẽ veſtram omnem defixam haberetis: Quoniam verò carnem noſtram, peccati tamen expertem indutus, quæ ſit illius fragilitas didici, non exigo, quod præſtare non poteſtis: Eſt aliquo prodire tenus, ſi non datur vltrà: Prima ſequentem, etiam in ſecundis & tertijs conſiſtere honeſtum eſt. Non ſemper vobis eſt otium, animũ ad ea, quæ ſunt pietatis, colligendi: non poteſtis hymnis, precationibus, ſacrę doctrinę, ſacrificijs, eleemoſynis, & id genus alijs exercitamentis,

Exod. 8.

Hebr. 2.

Sabbatum quomodo ſanctificandum.

tamentis, quæ fidem & charitatem excitant, toti perpetuò vacare, vt ſic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus veſtris diligere declaretis, ſaltem quotidie ſepoſitum tempus aliquod ad iſta habeatis: Sin & hoc difficile eſt, ſaltem ſeptimum quemque diem ijs rebus propriè dicetis. Scio quòd non omninò eſt ſui iuris maritus, aliquam ſui partem debet vxori, non eſt ſui iuris & vxor, aliquàm ſui partem debet marito, neuter vt vacare mihi ſemper totus queat, dum in diuerſas vterque curas diſtrahitur; quomodo ſocero, ſocrui, quomodo cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis ſatisfaciat, vnde victum indies creſcenti familiæ ſuppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legitimum vſum, non piam minimeq; anxiam de ſeipſo cuique, deque liberis ac domeſticis ſuſtentandis ſolicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti eſtis, liberis procreandis operam dare, licet agros, licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificio victum quærere, nihil ea me res offenderit, non propterea violatum eſſe præceptum meum exiſtimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mente, ex omnibus viribus veſtris, modò ne ſic in harum rerum ſolicitudine toti ſitis occupati, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Poteſtis etiam in medijs laboribus veſtris mei meminiſſe: poteſtis meum, non manuum veſtrarum, beneficium agnoſcere, ſi quid rectè proceſſerit: poteſtis mihi ſemper gratias agere. Cæterùm ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præſtandum, ſi vacare ſemper non poteſtis, tempus tamen aliquod ad eam rem ſepoſitum habetote. Sex dies conſumatis licet in ijs, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum ſuſtentationem, quæ ad rem veſtram familiarem tuendam pertinere videbuntur: ſaltem ſeptimum quemque diem, vel ſi qui ſunt alij non ita multi feſti dies, mihi totos dicetis: vt in ijs à mutuo congreſſu, & ab alijs quibuſcunq; curis vobis temperetis, quo magis defecatis animis ſacris precibus, ac cœleſtium rerum meditationi vacare queatis. Hoc ſi feceritis, erit mihi ſatisfactum. Quamobrem vel ex hoc præcepto ſatis liquet, quod anteà quoque dictum eſt, nihil nobis impoſsibile Deum præcepiſſe, nec exigere, vt mandatum de ſe ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis omnibus alijs reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpetuo mentes cogitationesque noſtras occupatas habeamus: Saltem præſtemus aliquando, quod præſtari iugiter à fragilitate noſtra non poteſt: ſaltem dies huic rei propter imbecillitatem noſtram peculiariter dicatos obſeruemus: Denique

vel ſe-

vel ſemel in vita ſaltem, conuertamur ad dominum Deum noſtrum in toto corde noſtro, neque deum aliquem alienum occupare deinceps cor noſtrum patiamur, ſiue is deus venter ſit, ſiue Mammona, ſiue quocunque tandem alio nomine vocetur. Si ſic conuerſi, nec à Deo noſtro poſt eiuſmodi conuerſionem auerſi poſteà, migrauerimus ex hac vita, etiamſi per omne vitæ præteritæ tempus deos alienos coluiſſemus, ſi ventri atque ijs, quæ ſub ventre ſunt, ſi auaritiæ, ſi quibuſcunq; vitijs alijs mancipati fuiſſemus, nihil nos ea res impediet, quòminus æterna gaudia conſequamur, illius gratia & miſericordia, qui dixit: Quacunque hora ingemueris, ſaluus eris: vel eo ipſo tempore ille nos impleuiſſe interpretabitur, quod à ſe de diligendo ſe mandatum nobis datum eſt: Vt vel ex hoc perſpicuum cuiuis eſſe queat, falſum eſſe, quod à blaſphemis iſtis dicitur, præceptum hoc ab homine Chriſtiano expleri non poſſe. Perpetuum Sabbatum fatendum eſt à nobis obſeruari non poſſe: verum vt ſemel in hebdomada, vel ſemel in anno, vel ſemel in vita tantùm obſeruemus, adiuuante ſpiritu infirmitatem noſtram, non eſt nobis impoſsibile. Cæterùm ſempiterni iugiſq; Sabbati obſeruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione noſtra: cùm ventum erit ad cœleſtem patriam, ad manentem illam ciuitatem, quam futuram inquirimus, ibi Sabbatum erit ex Sabbato, ibi requies erit ſempiterna, ibi vacabimus, & videbimus, & amabimus, amabimus & laudabimus abſq; vllo faſtidio, abſq; vlla fatigatione, eum, qui & legis, & deſideriorum noſtrorum finis eſt dominum Deum noſtrum: vt ſit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apoſtolo ſcriptum eſt, & inter eos numerabimur, de quibus in Pſalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Videmus igitur iam, quid ſibi velit præceptum hoc de ſanctificando Sabbato: Quod expediret quidem iuge vt eſſet, verùm infirmitati noſtræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos non poſſe videmur, certos tamen dies obſeruemus, quos ſanctificemus, hoc eſt, in ſanctis operibus tranſigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem ſint ſancta iſta opera, in quibus dies feſtos tranſigere nos oportet, ex Agathenſi concilio diſcimus: In quo cunctis præcipitur, vt populus Miſſas die dominico totas audiat, nec ante benedictionem ſacerdotis egredi præſumat. Apoſtolorum quoque canonibus cautum eſt, vt communione priuentur, qui ſolennibus ſacris non perſeuerauerint in oratione, vſque dum Miſſa peragitur: quo tempore conueuire etiam ad Eccleſiam, & ſcripturas apoſtolorum ac euangelium audire iubentur. Hoc eſt,

Ezech. 18. Hebr. 13. 1. Cor. 15. Pſalm. 83.

Feſtorum dierum opera. Canon. 47. *Miſſæ ad finem intermanendum.* Cano. 10.

igitur

igitur ſanctificare Sabbathum, ſacrificijs, concionibus, & alijs diuinis officijs, non corpore magis quàm animo intereſſe. Nam ſi mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, ſi quis corpore præſens adſit: illam itaq; tunc Deo maximè vacare, beneficia illius recolere, & pro illis gratias agere oportet. Atq; hæc eſt cauſa, quamobrem alijs operibus omnibus tum interdicitur, non quòd per ſe malum ſit arare, ſeminare, rem familiarem curare: ſed quòd quæ potiora ſunt, ijs vt rectius vacari queat, ab alijs operibus abſtinendum eſt, ne quid contemplationi noſtræ impedimenti adferant. Maximè

Peccatũ grauiſs. ſeruitus.

verò abſtinendum tum eſt ab omni opere ſeruili. Nulla autem grauior eſt ſeruitus, quàm ſit peccatum. Quare ſi quid per dies reliquos peccatum eſt, recogitare debemus in amaritudine, cùm dies feſtus aduenerit, & omnia facere, vt reconciliari Deo poſsimus, atque ab omni deinceps peccato cauere, ita vt neque ventri ſeruiamus, neq; mammonæ, neq; cuiquam alij vitio. Nam qualia nunc à multis Sabbata celebrantur, non ſanctificari, ſed prophanari videntur: Neque enim ad potationes, ad choreas, ad luxus inſtituta

Auguſtin. in Pſalm. 91.

ſunt Sabbata, cùm rectè ſcriptum ſit ab Auguſtino: Melius eſt arare, quàm ſaltare. Nulla ſunt opera magis ſeruilia, quàm ſint hæc: ſed vt tantò tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficijs eius recolendis vacare queamus. Quamobrem ab ijs, quæ ve-

Feſtis an laborare liceat.

rè ſeruilia ſunt opera, ſemper abſtinere oportet. Cæterùm labores manuum fieri quandoque poſſunt, etiam diè feſto, ſi vel neceſsitas euidens poſtulet: ſicut Dominum excuſaſſe legimus diſcipulos e-

Matth. 12. Ibidem.

uellentes ſpicas in Sabbato: vel Eccleſiæ commodum: ſicut in Euangelio Sacerdotes feciſſe dicuntur omnia, quæ erant neceſſaria in templo in die Sabbati: vel proximi vtilitas, ſicut Dominus curauit in die Sabbati habentem manum aridam, & Iudæos, qui fa-

Ioan. 17.

ctum id reprehenderant, confutauit exemplo adducto de oue: vel ſuperioris authoritas: ſicut idem præcepit Iudæis, vt circumciderent in die Sabbati. Extra hos caſus ſi quis manibus laborauerit, tranſgreſsi præcepti de ſanctificando Sabbato reus erit. Proſper Aquita-

Proſp. Parte 1. de promiſsi. & prædictionibus, cap 36. Lucæ 10.

nicus: Qui votum, inquit, vouentes ſeſe offerunt Deo, eiuſq; verbo vacantes ſpiritale Sabbatum obſeruant, vt Maria, quæ meliorem partem elegit: à quo declinantes in ſtrangulatione, dum mundanis curis innodantur, morſu peſtifero tertiæ plagæ Aegyptiorum læduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptum hoc de Sabbato ſanctificando manifeſtum eſt, qui cum ſemel Deo ſe deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt: cuius generis ſunt Sacerdotes & monachi, quibus non propterea nuptijs interdictum eſt, quòd malæ

ſint nuptiæ, ſed quòd cùm perpetuum illis Sabbatum obſeruandum, & iuge ſacrificium ſit offerendum, ac in lege domini die nocteq; meditandum, abſtinendum eſt eis ab ijs omnibus, per quæ poſsint à continua Sabbati obſeruatione auocari.

DE QVARTO PRÆCEPTO.

Cap. LXXX.

EDOCTI ſumus in prima tabula, quemadmodũ diligere, pieq; colere Deum, & ea fugere, quæ à verò ipſius cultu auocare poſſent, oporteat: In poſteriore, quomodo ſit proximus diligendus, docemur. Proximum autem existimare debemus omnem hominem: ſicut præter alios à Baſilio quoq; legimus annotatum. Siquidẽ omnes inuicem proximi ſumus, omnes cognati, fratres omnes, ex eodem patre prognati ſumus omnes. Si ſpiritualem quæris, pater noſter ille eſt, quem vno ore inuocantes dicimus omnes: pater noſter, qui es in cœlis. Sin autem terrenam quæris originem, Pater noſter Adam, mater noſtra terra eſt, ex eodẽ luto fabricati ſumus omnes. Itaq; natura fratres ſumus ſecundum carnem: ſed & ſecundum ſpiritum fratres nati, vel potius regenerati ſumus: eundem à primo homine ſanguinem ducimus, eandem à domino gratiam accipimus. Quæ cùm ita ſint, non ea, quæ noſtra ſunt ſinguli, ſed ea, quæ ſunt aliorum conſiderare: non quod nobis ipſis, verùm quod multis eſt vtile, quærere debemus. Reputet homo ſecum, nomen ſuum vnde traxerit: ab humo vtiq;, quæ nihil cuiq̃; accipit, ſed omnia largitur omnibus, non hominibus modò, verum & brutis: dum in vſum omnium animantium diuerſos fructus miniſtrat. Inde appellata humanitas, ſpecialis & domeſtica virtus, quàm vel ipſa nos docere debet noſtri corporis forma, membrorumq; vſus. Nam & nos omnes vnũ corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Sicut igitur ipſa pro ſe inuicem ſolicita ſunt membra, ac non modò non lædit vnum alterum, verùm etiam pro virili ſua ſuccurrere læſo conatur: ſic & nos alterum pro altero ſolicitos eſſe, ac quoties neceſsitas poſtulat, inuicem ſubuenire oportet. Omnes itaq; diligendi ſunt: ſed quoniam copiæ ſingulorum paruæ ſunt, eorum autem, qui ijs egent, infinita eſt multitudo, delectus habendus eſt eorum, quibus benigne facias. Nam vt quiſq; nobis fuerit coniunctiſsimus, ita

Proximus quis.

Baſ. in Pſal. 14.

Matth. 6.

Phil. 2.

Homo vnde dictus.

Humanitas.

1. Cor. 10.

Benignitatis ratio.

pluri mum eſt in eum benignitatis conferendũ. Quapropter hanc probandam eſſe putat liberalitatem Ambroſius, vt proximos ſeminis tui ne deſpicias, ſi egere cognoſcas. Melius eſt enim, inquit, vt ipſe ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab alijs ſumptum depoſcere, aut alicui poſtulare ſubſidium neceſsitati. Paulus quoque: Si quis, inquit, ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Inter ſuos autem & domeſticos iure ſuo primum locum ſibi parentes vendicant, per quos factum eſt, vt lucem hanc aſpiceremus. In hos ergò cùm primis nos eſſe beneficos oportet, vt gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorum eſſe declaremus. Et hoc eſt quod præcipit Dominus, dicens: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præcepto, non ſolùm vt parentes debita veneratione proſequamur, & eis dicto ſimus audientes, admonemur: verùmetiam, ſi quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè ſuppeditemus, & eos viciſsim alamus, quorum cura ſingulari nutriti ſumus & educati, iubemur. Honos enim in ſcripturis, quod annotauit etiam Hieronymus, non ille ſolùm intelligitur, qui in ſalutationibus & officijs deferendis, verùm & ille, qui cõſiſtit in eleemoſynis ac munerum oblationibus: vt honorare ſit idem, quod liberalitate proſequi. Sic in prouerbijs legimus: Honora dominum de tua ſubſtantia: Et apud Tobiam: Cùm ex his quibus honoratus fuerat à rege, habuiſſet decem talenta. Et apud Paulum: Viduas honora, quæ verè viduæ ſunt. Ac paulò pòſt: Qui benè præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, hoc eſt, non ſolùm illis debita veneratio præſtari, verùmetiam vitæ neceſſaria debent ſuppeditari. Parentum autem nomine, non ij ſolùm accipiendi ſunt, ex quibus prognati ſecundum carnem ſumus, verùmetiam omnes qui præſunt, ſiue ſint paſtores & Epiſcopi, ſiue Reges & Principes, aut quicunq; tandem alij magiſtratus. Omnis enim poteſtas à Deo eſt, & qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Quamobrẽ vtriq; poteſtati duplex hic honos debetur, & venerationis & ſubſidij. Cui tributum, tributum, dicit Paulus: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorẽ, honorem: nemini quicq̃; debeatis, niſi vt inuicẽ diligatis. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui vel decimas negant Epiſcopis & paſtoribus, vel tributis & vectigalibus principes ſuos fraudant, vel vtriuſq; dicto audientes non ſunt: cùm etiã illis diſcolis obedire Petrus iubeat. Magis etiam peccant, qui non ipſi modò non honorant, verùm & alios ab honorandis illis auocant: dum illos

iudicant,

Amb. lib. 1. offi. cap. 30.

1. Tim. 5.

Domeſticorũ ratio habẽda, quiq; eo nomine intelligantur.

Honos & honorare.

Hieron. in Math. ca. 15.

Prouerb. 3.

Tob. 1.

1. Tim. 5.

Parentes qui.

Rom. 13.

Ibidem.

1. Pet. 2.

iudicant, à quibus ipſos iudicatos oportuit: dum eorum exiſtimationi detrahunt, dum falſis etiam plerunque criminationibus famam eorum proſcindunt & lacerant: dum quicquid ab illis ſtatuitur, id ſecus interpretantur, & quæ non intelligunt, ea ſæpè reprehendunt, neque ferre poſſunt, ſi, qui cum poteſtate verſantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: cùm ſi ipſi eodem loco eſſent, multo fortaſſe grauiora patrarent. Ferenda ſunt à ſubditis, eorum qui præſunt errata: Non eſt ab oue iudicandus paſtor: diuino pleraq; iudicio ſunt reſeruanda: Dominus enim eſt, cui ſtat aut cadit. Multo grauiſsimè verò peccant cõtrà præceptũ hoc, qui eos, ex quibus interrogare ſunt iuſsi de ſemitis antiquis, cum ipſi contemnunt, tum in aliorum contemptum adducere conantur: quicquid ſancitum ab illis, & tot ſeculorum vſu in Eccleſia Dei receptum eſt, & approbatum, id vno traditionum humanarum nomine reijciendum eſſe docent. Sanctos patres omnes pro nihilo ducunt, ſibijpſis nihil non tribuunt, illis contrà nihil non detrahunt. Rident ieiunia, rident vota, rident ſacrificia: quin & ipſa ludibrio ſunt ſacramenta. Denique quæcunq; mille quingentis annis & deinceps, per Apoſtolos, & eorum ſucceſſores, & per œcumenica Cõcilia piè ſunt inſtituta, cachinnis omnia proſequuntur. Atqui non ita nos docet ſcriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos & dicent tibi. Ne tranſgrediaris terminos, quos poſuerũt patres tui. Qui diſsipat ſepem, mordebit eum coluber. Quam grauiter autem iſtos momordit coluber, qui diſsipare ſepem, hoc eſt, omnia Eccleſiæ dogmata, omnes inſtitutiones, ab Apoſtolis & Apoſtolicis viris fundatas, conuellere ſunt & labefactare conati: qui pleraque non aliam ob cauſam contemnunt & reijciũt, quàm quòd ita ſunt à ſanctis patribus quamuis ſumma ratione conſtituta: Verbi gratia: Viſum eſt patribus, & ab ipſis etiam Apoſtolis inſtitutum, vt ſextis ferijs à carnibus abſtineretur, quò grata fieret eius rei recordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, ſexta feria graue crucis pertulit ſupplicium, & mortem acerbiſsimam oppetiuit. Illi in contemptum patrum, nulla prorſus neceſsitate cogente, eo die carnibus veſcuntur. Deniq; quicquid à ſanctis patribus, quacunq; tandem de re, quamlibet piè conſtitutum eſt, contra id omne pedibus & manibus obnixè venire conantur. Quid eſt, ſi hoc nõ eſt grauiſsimè contrà præceptum iſtud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit ſpiritus Dei, diſciplinã patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Pater noſter Deus eſt, huius diſciplinam vt audiamus præcipit. Sed nunquid hoc ſatis

Rom. 14.

Eccleſiaſticorum inſtitutorum contemptores.

Deuter. 32.
Prouer. 22.
Eccle. 10.

Ieiunij ſextæ feriæ ratio.

Prouer. 1.

fuerit, ſi nos diligere Deum, ſi præceptis eius obtemperare, ſi diſciplinam eius audire dicamus? Minimè gentium. Mater noſtra

Mater Eccleſia. Eccleſia eſt: huius legem ſi dimiſerimus, ſi morem illi non geſſerimus, ſi nos ab illius vnitate ſegregauerimus, fruſtra nos audiuiſſe patris diſciplinam gloriabimur. Erimus enim ij, quos vocat

Eſaiæ 30 Propheta filios deſertores, de quibus etiam alio loco ſcriptum eſt:

Pſalm. 17. Filij alieni mentiti ſunt mihi. Nam vt alia omnia, ſic hoc quoq; præclarè Cyprianus: Eccleſia, inquit, eſt, quę nos Deo ſeruat, quæ filios regno, quos generauit, aſsignat: Quiſquis ab Eccleſia ſegregatus adulteræ iungitur, à promiſsis Eccleſiæ ſeparatur, nec pertinet ad Chriſti præmia, qui relinquit Eccleſiam Chriſti. Alienus eſt, prophanus eſt, hoſtis eſt: habere iam non poteſt Deum patrem, qui Eccleſiam non habet matrem. Sic igitur patrem noſtrũ Deum honoremus, vt ſuo matrem Eccleſiam honore non fraudemus. Sic patris noſtri diſciplinam audiamus, vt matris quoq; legem ne dimittamus: Quam qui non audit, eum Deus haberi

Cyp de ſimplicitate prælatorum.

Matth. 18. vult tanquàm Ethnicum & Publicanum: non agnoſcit eum pro filio, qui quam ſibi ſanguine ſuo mundatam copulauit, ſponſæ ſuæ Eccleſiæ non obtemperat: cuius contemptus ad patris con-

Lucæ 10. temptum redundat. Sic enim loquitur Deus: Qui vos audit, me

1. Reg 8. audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. Et ad Samuëlem: Non te ſpreuerunt, ſed me, ne regnem ſuper illos. Nunquàm à diſciplina patris lex matris, nunquàm à lege matris diſciplina patris diſsidet. Non eſt Euangelium, vbi non eſt Eccleſia: Non eſt Eccleſia, vbi non eſt Euangelium. Non quòd ſcriptura non haberi poſsit extra Eccleſiam, de qua Iudęos gloriatos, cuius teſtimonio Diabolum & membra eius hæreticos & ſchiſmaticos ita frequenter vſos legimus, vt eam eiuſq; ſanum intellectum ſibi ſolis propriè vendicare conati fuerint: Sed quòd viuum Euangelium ipſa eſt Eccleſia, extra quam pelles haberi, ſiue chartæ poſſunt, atramentum haberi poteſt, literæ ſiue characteres, quibus conſcriptum eſt Euangeliũ, haberi poſſunt, cæterùm ipſum Euangelium extra Eccleſiam non habetur, nec haberi poteſt. Quæ cauſa eſt, quòd Apoſtoli Spiritu ſancto pleni, cùm ſymbolum tradidiſſent, nuſquàm propoſuerunt: credo ſancta Biblia, aut ſanctum Euangelium, ſed credo, dixerunt, ſanctam Eccleſiam. In ea ſunt Biblia, in ea eſt Euangeliũ, in ea ſanus eſt Euangelij intellectus: quin ipſa potiùs eſt Euange-

2. Cor. 3. lium ſcriptum non atramento, ſed Spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Hoc eſt illud verbum

Eſaiæ 40. Domini, quod Propheta manere dixit in æternum: de quo Chri-

Lucæ 21. ſtus loquitur: Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non

tranſi-

Libros legis Dei cõbuſtos Eſdras reſtituit.

Euſebius in Chronicis.

Chry. in op. imperfect. in Matth. omil. 39. & omil. 8 in epiſtol. ad Hebræ.

Aug. de mirabil. ſacræ ſcript. lib. 2. cap. 33.

Beda de ratione temp. cap. 21.

Epheſ. 5.

tranſibunt: Nam quæ calamo ſunt in charta ſcripta, tranſire poſſunt, poſſunt aliquo caſu perire: quemadmodum libros legis Dei combuſtos legimus, quos tamen Eſdras poſteà, qui eodem ſpiritu, quo antè ſcripti fuerant, plenus fuit, reſtituit: ſicut Euſebius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, & alij memoriæ prodiderunt. Quæ verò ſcripta ſunt Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis, aut pecorinis, verùm in tabulis cordis carnalibus, ea nulla ratione poſſunt interire. Quamobrem honoremus patrem noſtrum Deum, honoremus & matrem noſtram Eccleſiam: vtriq; morem geramus, vtriq; dicto ſimus audientes. Etenim cum Dei filio, carnem noſtram induto, corpus vnũ Eccleſia mater noſtra facta eſt. Quare qui non audit hanc, Deũ non audit: Deo detrahit, quiſquis illi detrahit: Si quidem duo ſunt in carne vna, Chriſtus & Eccleſia. Mentitur quiſquis audire ſe patris diſciplinã iactat, ſi matris legem dimittit: nam niſi doctus à matre fuerit Eccleſia, quæ patris diſciplina ſit, ignorabit. Teneamus igitur illam, quæ firmamentum eſt, & columna veritatis, neque cuiuſquam authoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is ſibi catus & prudens videatur, quamlibet etiam multa ſcripturarũ proferat oracula, quæ non in legendo, ſed in intelligendo conſiſtunt. Satanę ſunt illæ voces: Deponite quicquid armaturæ ſuppeditant orthodoxi veteres, Theologorũ ſcholę, authoritas conciliorum & pontificum, conſenſus tot ſeculorum, ac totius populi Chriſtiani: nihil recipimus, niſi ſcripturas: ſed ſic, vt penes nos ſolos ſit certa authoritas interpretandi: Quod nos interpretamur, hoc ſenſit Spiritus ſanctus: quod adferunt alij, quãuis magni, quãuis multi, à ſpiritu Satanę & alienata mẽte profectũ eſt: Quod orthodoxi docuerũt, quod authoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, quod ſcholæ defendũt, exitiabile venenũ eſt Satanę: quod ego doceo ſpiritus eſt vitæ. Credite in ſcripturis nihil prorſus eſſe obſcuritatis, vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego nõ cæcutio, nam conſcius mihi ſum me habere Spiritum Chriſti, quo poſſum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, ſed requiro obſequium. Neq; quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas, Eccleſiæ ſanctorum: Omnes perierunt, ſi ſenſerunt vt ſcripſerunt: niſi qui forte reſipuerunt ante ſupremũ vitæ diem: Qui meis probationibus diffidunt, aut carent ſenſu communi, aut blaſphemiam committunt in Spiritum ſanctum. Et tamen per quod idolum hæc Satanas loquutus eſt, nõ continua quidem oratione, ſed ſparſim in multis locis, in illo omni

Lutheri ſuperba verba.

impiæ doctrinæ genere referto libello, De ſeruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Germaniæ: Quod ille ſentit, Dei verbum & purum Euangelium vocatur.

DE QVINTO PRÆCEPTO.
Cap. LXXXI.

QVEMadmodum nihil eſt magis ſecundum naturam, quàm vt homo homini, quicunq; ſit, ob eam ipſam tamen cauſam, quòd homo ſit, conſultum velit: Sic ecõtrario, detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo ſuum augere cõmodum, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quę poſsint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incommoda, quæ per hominem homini poſſunt importari, multo grauiſsimum habetur, & longè facinus atrociſsimum exiſtimatur, ſi quis alicui lucis huius vſuram eripiat, ſi quem vita priuet. Quamobrem rectè primo

Præceptum Non occides, quatenus ſe extendat.

loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quod tamen interdictum non ita latè patet, vt minimè nobis per id licere putemus animalia terræ, volucres cœli, piſces maris, ac quæcunq; tandem bruta animantia, quæ in vſum hominis creata ſunt, occidere. Nam ſi quicquid viuit occidendum non eſt, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergò fas fuerit virgultum vellere, aut herbis

Geneſ. 9.

etiam veſci. Cùm tamen diſertis verbis ſcriptum ſit: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia, tradidi vobis omnia: vt feras, & quaſcunq; tandem beſtias, & pecora non alio loco habere debeamus, quàm quo vel herbas, vel fructus

1. Cor 10.

alios. Cùm præſertim à Paulo quoq; ſcriptum ſit: Omne quod

Cædes non omnis contra præceptũ Dei

in macello venit, manducate. Tantum autem abeſt, vt beſtias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipſum etiam vt hominem occi-

Exod. 21.

di iuſſerit, idq; in eiuſdem libri capite mox ſequenti: Qui percuſſerit, inquit, hominem volens occidere, morte moriatur. Et pro-

Exod. 22. Leuitic. 24. Deuter. 17.

ximè in ſequenti: Maleficos non patieris viuere. Et rurſus in Leuitico: Qui percuſſerit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio: Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdoti, ex

Magiſtratibus licet occidere.

decreto iudicis moriatur homo ille. Quod ergò dicit hoc loco, Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam ſi qui magiſtratu funguntur, ſupplicium capitis de nocente ſumpſerint,

Deuter. 32.

non ipſi hoc, ſed ille facere videtur, qui dixit: Ego occidã, & viuere faciam.

faciam. Ipſe enim eſt per quem reges regnant, & legum conditores Prouerb. 8.
iuſta decernunt. Quid enim aliud eſt rex, aut iudex quicunque,
quàm Dei miniſter, bonis in bonum? Si autem malũ feceris, in-
quit Paulus, time: Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim Roma. 13.
miniſter eſt, & vindex in iram, ei qui malè agit. Ipſius miniſterio
Deus plectit ſontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu ada-
ctus quiſq;, quod de non occidendo præceptum eſt, tanto diligen-
tius obſeruet. Quamobrem non modò non peccat iudex, cùm de
ſonte pœnas ſumit, verùmetiam ſi id facere intermittat, non mi-
nus in vitio eſt, quàm ille ipſe qui facinus patrauit, cuius cauſa
mortis reus erat pronunciatus. Homicida eſt, quiſquis iuriſdictio *Magiſtratus*
nem ſibi datam habens, homicidam impunitum relinquit: de quo *non puniens ſontes homi-*
cùm debitas pœnas exegerit, nõ iam homicida, verùm Dei mini- *cida eſt.*
ſter eſt, vindex in iram ei, qui malè agit. Præclarè quidã dixit, quã-
uis Ethnicus: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim
ſpes maxima eſt peccandi illecebra, qua furor hominũ alitur effre-
natus. Non igitur violati præcepti huius reus eſt iudex, ſi hominẽ
occidi faciat, ſed qui priuata ſua & propria authoritate occiderit
hominem, is demùm violaſſe mandatum hoc exiſtimandus eſt: *Rei huius*
non ſolùm ſi manu id faciat, verùm etiam ſi ſit ex eorũ numero, *præcepti.*
de quibus dicit ſcriptura: Filij hominum, dentes eorum arma & Pſalm. 56.
ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Quare ſiue quis conſiliũ
det alicui, vt occidat, ſiue prouocet aliquem ad interficiendũ, vel
accuſando proximum, vel detrahendo, ſiue quodcunq; præſtet au-
xilium, aut aſſenſum ſaltem ſuum præbeat, reus erit huius præce-
pti violati: Siquidẽ digni ſunt morte, non ſolùm qui faciunt, ſed Roma. 1.
etiam qui conſentiunt facientibus. Conſentire autem videtur &
is, qui nõ obſiſtit ſi poteſt. cùm ſcriptum ſit: Erue eos qui ducun- Prouer. 24.
tur ad mortẽ, & qui trahuntur ad interitum liberare neceſſes. Qui
videt igitur fame morientem, neq; paſcit, ipſe occidiſſe iudicatur.
Paſce fame morientem, dicit Ambroſius: Si non paueris, occidi-
ſti. Ac peccãt quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, ſed
grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabo- Ioan. 8.
lo dicit Chriſtus, quod homicida erat ab initio. Atqui ille nõ gla-
dio armatus, non ferro accinctus ad hominem venit. Verbum
malum ſeminauit, inquit Auguſtinus, & occidit. Noli ergò puta- Aug. Tract.
re te non eſſe homicidam, quando fratri tuo malè perſuades. Gra- 42. in Ioan.
ue genus id eſt homicidij, ſi quis oratione ſua hominem ad peccã-
dum inuitat, atque ita gehennæ reum facit: ſi doctrinis varijs
& peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelium
transferre conatur, ab eo, qui vocauit nos in gratiam Chriſti.

Graue eſt & illud homicidij genus, ſi quis vita ſua contaminatâ corrumpit alios, dum ſua in eos vitia infundit, ac plus etiã exemplo, quàm peccato nocet: ſi præſertim ſit ex eorum numero, quibus dictum eſt: Vos eſtis ſal terræ, quòd ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Vos eſtis lux mundi. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Qui ſi præierint alijs flagitioſè viuendo, tot eos mortibus dignos eſſe ſcribit Gregorius, quot ad ſubditos ſuos perditionis exempla tranſmittunt. Quamobrem tanto diligentius cauere eos oportet, vt non modò crimine, verùmetiam ſuſpicione criminis vacare queant, quanto pluribus æternę mortis authores fiunt, cùm ſua in illos vitia infundunt.

Matth. 5.

Greg. in paſtorali parte 3. admonitione 5.

DE SEXTO PRÆCEPTO.

Cap. LXXXII.

GRAVE crimen eſt homicidium, ſed nõ minus graue, quod ſexto loco prohibet Deus: Non mœchaberis. Quamobrẽ non Romanorũ modò, verùm & Hebræorum & barbarorum legibus, in adulteros capitis pœna fuit cõſtituta. Furti manifeſti reum, quadrupli: nec manifeſti, dupli pœna abſoluebat: ſcelus adulterij ſecuris expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, quòd id violaſſet, ſine quo populus non eſſet. Nec hoc contenta legum ſeueritas, illud etiam permiſit, depręhenſum adulterum, ſine iudicio, ſine legibus confodere: nimirùm id maritali donans dolori, quod grauatim concedit vim à capite propellenti: quaſi lædat atrocius, qui coniugẽ adimit, quàm qui vitam. Nunc, proh dolor, apud Chriſtianos ludus ac iocus eſt adulterium. Qui ſemel furtum admiſit, non audet faciem attollere: qui multis adulterijs nobilitatus eſt, principem inter alios ſæpè locum obtinet: atque adeò non pudet facti pleroſq;, vt glorientur etiam in malicia ſua, lætentur cùm malè fecerint, & exultent in rebus peſsimis. Si quis veſtem ſublegerit, in crucem agitur: ſi pudicitiam vxoris alienæ furatus, omni eam honeſtate ſpoliauerit, non modò nulla pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus exiſtimatur, verùmetiam idoneus ducitur, cui honores mandentur. In vxore tantũ crimen habetur adulterij, maritus etiã commendatiorẽ inde ſe fore perſuaſum habet: Quẽ tamẽ, ſicut ab Auguſtino ſcriptũ legimus, tanto puniri grauius

Adulteriũ crimen grauiſsimum.

Adulterium quomodo punitum olim, et eius noſtro æuo impunitas.

Pſalm. 51.
Prouerb. 2.

Aug. de adulterinis nuptęs, lib. 2. Cap. 2.

grauius oportuit, quanto magis ad eum pertinet, & virtute vincere fœminam, & exemplo moderari. Caput mulieris eſt vir: itaque ducem illum, vxorem comitem eſſe decet. Quo diligentius illi cauendum eſt, ne illac eat viuendo, qua timet, ne ſequatur vxor imitando. Virum, ſunt qui putent à virtute dictum, quod plus in eo, quàm in fœmina, virtutis inſit. Quod ſi ita eſt, æquum eſt, vt virtutis exemplo præeat vxori, neq; quod illi nolit, ſibi licere velit: prior ipſe præſtet, quàm ab illa coniugij fidem exigit. Cæterùm adulterij ſiue mœchiæ nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus hoc præcepto prohibetur. Licitus autem cenſetur ſolùs ille, qui eſt inter matrimonio iunctos. Ex quo manifeſtum eſt eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum eſſe negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius peccatum ſit ſimplex fornicatio, quàm adulterium, vtrunq; tamen coniunxit Apoſtolus, dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Et rurſus in alia epiſtola, Fornicationem inter alia carnis opera recenſens: Prædico vobis, inquit, quoniam qui talia agunt, regnũ Dei non conſequentur. Certè quod peccatũ excludit à regno Dei, mortis æternæ reum facit. Ridiculum aũt eſt, quòd hoc præcepto nonnulli ſanciri putant, & confirmari legitimũ coniugiũ: Qui ſi hoc dicerent, ſancire Deũ, vt à lege matrimonij cõiuges non diſcedãt, neue quid indignũ committant honeſtate temperantiaq; coniugali, næ illi rectè ſentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri coniugij fidem ſeruent inviolatã. Cæterùm hoc iſti perſuadere velle videntur, præceptũ hic eſſe cunctis, vt vxores ducãt: quæ ſcripturę mens nunquàm fuit. Nam quod ait Deus, nõ mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibẽ vitã agunt, quã ad eos, qui matrimonio ſunt irretiti, propriè dictũ eſſe videtur. His præcipitur, vt inuicem ſibi fidem ſeruent, vt thorũ immaculatũ cuſtodiant, neue maritus alicui præterquàm vxori, neue vxor alicui præterquàm marito ſui corporis poteſtatẽ faciat. Ad vxorẽ aũt ducendã nemo per hoc pręceptũ adigitur. Eſt quidẽ ita, quòd inter alias inſtituti matrimonij cauſas, & hæc recenſetur, quòd hac ratione facilius, & fornicationẽ & quemuis aliũ illicitũ concubitũ effugere liceat: Sed ſi quis putat, vnicũ hoc eſſe vitandę fornicationis remedium, is à verò longè aberrat. Multa millia virginũ, multę myriades continentiũ fuerũt in eccleſia, qui alijs, quàm contrahendi matrimonij

Vir vnde dictus.

Mœchia quid

Fornicatio quale crimen.

Hebr. 13.

Epheſ. 5.

Galat. 5.

Continẽtia an poſsit ſeruari trimonij remedijs vſi,pudicè & caſtè vitę ſuę tẽpus omne tranſegerunt. Scilicet quod potuerunt tot ſeculis tot myriades hominũ, *Eſaiæ 59.* hoc nunc vix quenquam poſſe dicemus? Non eſt abbreuiata manus domini: idem nunc Deus eſt, qui fuit ſemper, neq; cœpit vnquàm, nec idem eſſe deſinet, æquè nunc potens, æquè nunc benignus eſt & miſericors: non exaruit fons ille bonitatis: æquè nunc etiam copioſus eſt, & redundãs. Quamobrem qui negat rectè dici hodie nos Dei auxilio adiutos, omnia poſſe, negat Euangelij *Matth. 9. Philip. 4.* vocem: Omnia poſsibilia ſunt credenti: Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Quamobrem ſicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere: neq; ſe ſubducit vocatione ſua contra Dei voluntatem, ſi quis vitam cœlibem a- *1. Cor. 7.* gere firmiter deliberatum habuerit. Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergò, quod melius eſt, vocati ſumus omnes: cũ *Matth. 19. 1. Cor. 7.* per ipſum Chriſtum dicentem: Qui poteſt, hoc eſt, qui vult, capere, capiat: tum per Apoſtolum eius ad Corinthios ſcribentem: Volo autem omnes eſſe ſicut meipſum: Hoc præcipuè tempore, quod cùm breue ſit, etiam qui habent vxores, vult Apoſtolus eos eſſe, tanquàm non habentes: hoc eſt, vt negelectim eas habeant, & in Deo piè colendo potiùs occupati, quàm rei ſint vxoriæ mancipati. Quare vocati ſumus ad ea quæ ſunt optima. Nam ſi Ethnicus ille dixit: Optimam vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet conſuetudo: non eſt veriſimile, non multo magis id voluiſſe Deum, qui nos ad perpetuũ quendam ſabbatiſmum vocaſſe videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuiq; poteſtatem, ſi dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (ſicut natura ſua virtus omnis eſt difficilis) quin quod proximum eſt ſequeretur. Prima ſequentem, ſicut anteà quoq; diximus, honeſtum eſt in ſecundis & tertijs cõſiſtere. Quin optima ſit virginalis caſtitas, proxima cœlibũ continentia, nemo eſt tam proteruè improbus, qui negare audeat. Sed ſi cui vitæ genus hoc arduum videtur, bonum eſt & matrimoniũ inire: & ſecundas et tertias et quartas nuptias contrahere, malum non eſt: verùm ei qui nulla ſe voti religione *Continentia an contra naturam ſit.* obſtrinxit. Neq; propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet, vt maximè verum ſit, contra naturam eum niti. Siquidem ſi quis naturam ſpectet corruptam, et vitio primi parentis deprauatam, non modò carnis, verùm et oculorum, et honoris concupiſcentia, maximè ſecundum naturam eſt. Omnes enim natura et voluptate frui, et diuitijs affluere, et honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum contra corruptam

ptã naturam hanc? nunquid Deum tentare putandus eſt, ſi quis fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hæceſt militia noſtra. Militia enim eſt vita hominis ſuper terrã. Quid aliud in baptiſmo factum eſt, quàm quod Chriſto nomẽ dedimus, quàm quòd illi ſtipendia nos facturos, & contra omnem & carnis, & oculorũ, & honoris concupiſcentiã fortiter eſſe pugnaturos nos obſtrinximus? Neq; propterea deſpondere nos animum ſtatim oportet, ſi victi quandoq; fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterùm pugnabit. Præclarè Baſilius: Non angeli ſumus, inquit, ſed homines: & cadimus & reſurgimus, idq; ſæpè eadem hora. Ambroſius verò contra eos, qui propter infirmitatem non eſſe putabant vouendã continentiam, ne quis fortè non præſtet quod vouiſſet: Ergò nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur: nec pedis vtatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui concupiſcentiæ timet lapſum. Quid? ipſi coniuges, nunquid omnes caſtitatem obſeruant coniugalem? Etiam in ipſo coniugio adulterium committi poſſe, vel illa Xiſti ſententia ab Hieronymo & Auguſtino producta, nos docet: Adulter eſt in ſuam vxorem amator ardentior. Quam multos autem reperire licet, quibus quod eſſe debebat fornicationis remedium, peccati grauioris fit occaſio: apud quos adulterium ludus & iocus eſt: Nunquid ideò malæ ſunt nuptiæ? nunquid ab illis abſtinendum eſt propterea, quòd alteruter, aut vterque coniugum non rarò illicito concubitu miſcetur? Et certè cùm non diſpar ſit admiſſum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo ſanctior eſt res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam ſanctam adulterio temerauerit. Non propterea tamen non eſt honorabile coniugium, & thorus immaculatus: non propterea peccat, ſi quis fidem ſuam coniugi obſtringit, ſi corporis ſui poteſtatem penes coniugem tantum fore promittit: etiamſi non paucos reperire liceat, qui quod promiſerint non præſtent. Quòd ſi difficilius contineat, qui coniugis vti commercio conſueuit, ſi quo caſu longius abſit à coniuge, aut ſi non modico temporis interuallo nullus illius propter diuturnam infirmitatem ſit vſus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra concupiſcentiam à natura ſibi inſitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat, ſui corporis poteſtatem alteri facere noluerit? Scilicet ſi iſtos audiemus, ſuperſtite coniuge, quandoquidem illius vſus eſſe non poteſt, ad ſecundas ac tertias aut quartas etiam nuptias tranſibit, ne ſi continere voluerit, Deum tentare videatur: contra naturam, quæ ab eo nobis indita eſt, nitendo.

Iob 7.

Baſil. in om. de pœniten.

Ambr. lib. 1. de viduis.

Matrimoniũ quomodo violetur.

Hiero. lib. 1. cõtra Iouin.

Aug. libr. 2. cont. Iulian.

Quis

Quis non videt, quanta ſit in his abſurditas? Et tamen cati ſibi videntur, qui hæc magno cum ſupercilio pronunciant: ſeq; prudentiores eſſe deierauerint, quàm vel Apoſtolos ipſos, qui tam fuerunt rerum omnium imperiti, vt ſimul atque Chriſtum ſequi cœperant, vxores reliquerent, neq; ſui corporis poteſtatem deinceps illis vnquàm facerent: vel eos, qui per mille quingentos annos, illos ſequuti ſunt omnes. Verùm huc iſtos cœcitatis & dementiæ perduxit mœchia ſpiritualis, quæ multò grauior eſt, quàm illa carnalis. Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto, dicit Paulus: per quem qui loquutus eſt, idem etiam per Prophetam multò antè dixerat: Et ſponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & in iudicio, & in miſericordia, & in miſerationib⁹. Sumus ergo ſponſæ Chriſti: quodq; ſtupendum maximè eſt, & om̃es vna ſponſa, & ſinguli ſingulæ ſpõſæ ſumus. Hactenus autem ſinguli Chriſti ſponſæ ſumus, quatenus illius vnius ſponſæ ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ membra ſumus. Sponſus noſter ille eſt, de quo ſcriptum eſt, Rex omnis terræ Deus: ipſe ſponſus noſter totam tenet, quia totam emit. Vide autem quanti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod preciũ dedit? Empti eſtis, dicit Paulus, precio magno. Sed quodnam eſt illud precium magnum? ediſſerit hoc alius Apoſtolus, dicens: Non corruptibilibus auro & argento redempti eſtis, ſed precioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti. Sanguinem ergò ſuum fudit, ſanguinis ſui precio nos emit. Vbi fudit ſanguinem ſuum? in paſſione cruci affixus, quam prædixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Habet ergò veſtem ſponſus noſter. Qualis ea fuerit, docet Ioannes, dicens, quòd erat deſuper contexta per totum. Quid ea res niſi charitatem? quid ſignificat niſi vnitatem? Hanc tunicam non diuiſerunt impij milites, Chriſti perſequutores: intereà diuidũt Eccleſiam, qui volunt haberi Chriſtiani. Cæterùm quiſquis hanc diuidit, milites, qui Chriſtum in crucem egerunt, impietate ſua ſuperat. Quiſquis à toto, quiſquis à ſponſa Chriſti ſancta catholica Eccleſia ſemetipſum ſegregat, is à ſponſo quoq; Chriſto, à quo tanto emptus fuit precio, ſegregatus eſt, atq; illius eſſe ſponſa deſinit: tantoq; grauius mœchatur, quàm qui coniugio irretitus alienum thorum inuadit, quanto maior eſt Chriſtus, Deus & homo, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchię ſcribit Clemens presbyter Alexandrinus. Eſt autem adulterium, ſi quis relicta Eccleſiaſtica & vera cognitione, &

Adulterium ſpirituale grauius quã carnale.

1. Cor. 11.

Oſeæ 2.

Sponſæ Chriſti ſumus quomodo.

Pſalm. 46.

1. Cor. 6.

1. Pet. 1.

Pſalm. 21.

Ioann. 19.

Vnitas eccleſiæ, Chriſti inconſutili tunica ſignificata.

Clem lib. 6. ſtromatum.

& de Deo perſuaſione accedat ad falſam, quæ non conuenit, opinionem. Et eum ſequutus Hieronymus Ezechielem enarrãs: Eſt & alia, inquit, fornicatio ſpiritualis, quando deſerentes eccleſiam hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar noſtrum in capite omnis viæ: quibus præcipit ſermo diuinus: State in vijs & quærite ſemitas domini ſempiternas, & videte quæ ſit via bona, & ambulate in ea, Moyſi videlicet, Ieſu, Iudicũ, & Regũ libris, Eſaiaq; & Hieremia, & alijs Prophetis. In omnibus viarum principijs fabricatur lupanar ſuum, qui ad peruerſitatem doctrinæ teſtimonijs malè abutitur ſcripturarũ, & dicit: hæc ait Eſaias: hæc dicit Ozea: hoc loquutus eſt Moyſes: hæc Daniel. Et pulchrè, non in medijs vijs, nec in viarum terminis ponit lupanar ſuũ, ſed in principio. Si enim ad ſcientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non poteſt. Et paucis interiectis: Quicquid de Hieruſalem diximus, refer ad Eccleſiam, animaſq; credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in ſenſu, argentum in eloquio, & veſtimenta, quibus fœditas noſtra, ac turpitudo velatur, dant amatoribus ſuis, vel contrarijs fortitudinibus, vel magiſtris dogmatum peruerſorum: quando aſſerunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendũ, quia ad hoc facti ſunt vt ſumantur &c. Hanc fornicationem ita grauem eſſe dicit Hieronymus, vt exponens illum locum, Et poſt te non erit fornicatio: collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem exiſtimari debere dicat. Vocant eiuſmodi, Prophetæ, mulieres adulteras, vocant & meretrices: ſicut apud Hieremiam legimus: In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix. Hoc enim ingenio ſunt, qui ſemel à Chriſto ſponſo noſtro ſe diuiſerunt & ſponſæ ipſius Eccleſiæ membra eſſe deſierunt, vt quando ſemel ei fidem datam fefellerunt, eam ſubinde mutent, ac ſimulac viderint collem aliquem ſublimem, aut lignum frondoſum, hoc eſt, qui ſcientiæ habet opinionem, quæ inflat, quiq; verbis ornatis & amplis ea quæ praua ſentit, ediſſerere queat, ſtatim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi ſectæ ſe tradant, dum nihil apud eos ſtabile eſt & diuturnum. Sed neq; apud magiſtros eorum, ſectarumq; principes, conſtans eſt aliquid & perpetuum, cùm quotannis, & ritus & dogmata ſua varient. Pleroſq; videre licuit, qui cùm nati vel renati potius fuiſſent Chriſtiani, facti ſunt Lutherani, deinde Sacramentarij, poſteà temporis cauſa finxerunt ſe Lutheri de Euchariſtia dogma, quãuis falſum, amplecti, vt ne prorſus veritatem Chriſti corporis ex Euchariſtia tollere viderentur, ad extremum tamen, mortui ſunt Sacramentarij. Alij verò Icono-

Hieron. libr. 5. cap. 16.

Hier. 6.

Ibidem.

Hier. 2.

Hæreticorum dogmata non ſunt diuturna

Vv machi,

machi, alij Anabaptiſtæ facti ſunt, & ſubinde nouũ aliquod dogma ſequuti: nullus vt apud eos legitimus thorus, ſed vagi ſint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cumprimis cauendũ eſt homini Chriſtiano, cui perſuaſum eſſe debet, ſpem ſalutis in diuiſione nullam eſſe. Quamobrem prius omnia & facere & pati paratus eſſe debet, quàm vt ab Eccleſia, quam ſibi ſponſam Chriſtus elegit, in cuius communione Chriſti ſponſa & ipſe efficitur, ſe diuelli quacunq; tandem ratione patiatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne vnquam ſe à ſponſo Chriſto ſeparet, & fidem ſemel illi datam inuiolatam ſeruet, quò poſſit ad præmia, quæ ſponſis ſuis Chriſtus pollicitus eſt, peruenire.

Poſſe pro velle ſæpe in ſcripturis vſurpatum.

Nazan. lib. 4 Theologiæ. Chryſ. omil. 67. in Ioan.

Ne verò durius alicui videatur, quod à nobis dictum eſt: Qui poteſt, hoc eſt, qui vult capere, capiat: veterum orthodoxorum interpretationem hanc eſſe ſciat. Nam & Gregorius Nazanzenus & Ioannes Chryſoſtomus ſæpè ſcripturam poſſe pro velle vſurpari docent. Libet autem Chryſoſtomi verba adſcribere: qui enarrans illum Euangelij locum: Propterea non potuerunt credere: quia dixit Eſaias: Non potuerunt, inquit, hoc eſt, noluerunt. Neq; te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui poteſt capere, capiat: ita nonnunquam poteſtate pro voluntate vtitur. Et iterum: Nõ poteſt mundus vos odio habere, me autem odio habet. Hoc & communi ſermone vſurpatum videmus, cùm quis dicit, Nõ poſſum aſperum hominem diligere: vehementiam voluntatis poteſtatem appellans. Et iterum: Non poteſt ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem ſuã, & pardus varietatem ſuam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit mala. Nõ dicit, quòd impoſsibile ſit ei bene operari: ſed quia nolunt, ideò non poſſunt.

Hier. 13.

Omil. 63 in Matth.

Et in Matthæum: Non omnes capiunt, ſed quibus datum eſt: Vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, non vt ſorte datam neceſsitatem ſuſpiceris. His enim datum eſt, qui ſponte id eligunt: Quod ideò dixit, vt oſtenderet ſuperiore nobis auxilio opus eſſe: quod quidẽ omnibus paratũ eſt, ſi volumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Et in opere imperfecto: Non dixit: nõ omnes poſſunt, ſed non omnes capiunt: id eſt, omnes quidem capere poſſunt, ſed non tamen omnes capere volunt. Palma propoſita eſt. Qui cõcupiſcit gloriã, non cogitat de labore. Nemo vinceret, ſi omnes periculum pugnæ timerent. Hieronymus quoq; ſententiam ſecutus Origenis, Matthæi locum eundem explicans: Non omnes capiũt verbũ iſtud: Nemo putet ſub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi ſunt virgines, quibus à Deo datũ eſt: ſed his datum eſt, qui petierunt, qui voluerũt, qui vt acciperent laborauerũt.

Omni

Omni enim petenti dabitur, & quęrens inueniet, & pulſanti aperietur. Ad eundem modum interpretatur & Euthymius, explicãs illa verba: qui poteſt capere, capiat: Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens: qui poteſt capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat. Neq; diuerſa eſſe videtur interpretatio Theodoriti, qui priuſquàm hunc ex Euangelio locum adferret, his verbis vtitur: Dominus Deus, non tulit quidem leges de virginitate, intellexit enim eſſe rem ſupra naturam, eam tamen laudibus proſequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus eſt.

Theod. in Epitome diuinorũ decretorum cap. de virginit.

Auguſtinus quoque eundem, quem Chryſoſtomus, Ioannis locum explicans: Sic dictum eſt, non poterant, vbi intelligendum eſt, quod nolebant: quemadmodum dictum eſt, de domino Deo noſtro: Negare ſeipſum non poteſt. De omnipotente dictum eſt, non poteſt. Sicut ergo quòd Dominus ſeipſum negare non poteſt, laus eſt voluntatis diuinæ: ita quòd illi non poterant credere, culpa eſt voluntatis humanæ.

Aug. Tract. 53. in Ioan.

Tractans autem eundem locum: Non omnes capiũt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Quibus enim non eſt datum, aut nolunt, aut nõ implent quod volunt. Quibus aũt datum eſt, ſic volunt vt impleant quod volunt. Itaq; vt hoc verbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum eſt, & liberum arbitrium.

De gratia & libero arbitrio, cap. 5.

DE SEPTIMO PRÆCEPTO. Cap. LXXXIIII.

QVOD ſeptimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet alijs leuius videri, quòd cùm abſq; ſatisfactione & pœnitentia peccatum non remittatur, de furto difficilior eſt, quàm de alijs quibuſcũq; ſatisfactio. Nam ſi quis cædem patrauerit, ſi thorum alienum inuaſerit, modò iuſtum animo dolorem concipiat, ieiunio, oratione, eleemoſyna placatum ſibi Deum reddere, peccatiq; ſui veniam impetrare poteſt. Cæterùm ſi rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiuniũ, nihil orationes, & lachrymæ, nihil profuerint eleemoſynæ: Si non vult quadruplum cum Zachæo reſtituere, ſaltem id quod furatus eſt reſtituat oportet, ei cui furatus eſt, ac poſteaquam reſtituerit, tum demùm de ſuo det pauperibus. Neq; enim gratæ Deo ſunt eleemoſynæ, quæ fiunt de alieno. Si verò fiant ex ijs, quæ pauperibus erepta ſunt, nihil eſt quod magis abominetur Deus. Nam qui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperis, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris ſui. Hinc eſt

Reſtitutio rei alienæ.

Eccleſ. 34.

Abac. 2. quod Propheta quidam, ea, quæ furto ſiue rapinã cõgregata ſunt, vocat denſum lutum, dicẽs: Væ ei, qui multiplicat non ſua, vſque quo aggrauat contra ſe denſum lutum? Nam & grauant & polluunt vt lutum: & haud aliter morantur ac retardant hominem, quominus euadere poſsit, quàm profundum lutum eum, qui in ipſo hæſit. *Rapina.* Non eſt autem exiſtimandum ſolum illud furti genus hic prohiberi, quod occultè fit: quin illud multo grauius eſt, ſi quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrem furti nomine quamuis alienæ rei illicitam vſurpationem intelligi vult Auguſtinus: *Aug. in quæſti. in Exod. cap. 71.* Neq; putandus eſt, inquit, rapinam permiſiſſe, qui furtum prohibuit: quin à parte potius totum id ſignificare voluiſſe videtur, quod illicitè de proximi rebus aufertur. *Aug. de verbis Apoſtoli, omil. 19.* Sed etſi quid inueniſti, inquit, & non reddidiſti, rapuiſti: quantũ potuiſti, feciſti: quia plus non potuiſti, ideò non plus feciſti. Qui alienum negat, ſi poſſet, & tolleret: Deus cor, non manum interrogat. *Vſura.* Vſuram etiam ſi quis accipiat, furti vel rapinæ potius reus eſt: quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus exiſtimatum eſt, quàm hominem occidere. Nec is à furto immunis eſt, qui rerum imperitum aliquem in negocijs & contractibus circumſcribit, aut pluris vendendo, aut iuſto vilius emendo ab ijs, qui precia rerum ignorant. Quacunque quis arte fuerit vſus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commiſit. Qui nouis & inſuetis vectigalibus præter neceſsitatem vllam ſuos grauant, in eadem cauſa eſſe videntur, de quibus dicit *Eſaiæ 1.* Propheta: Principes tui inobedientes, ſocij furum: qui cùm per rapinas, miſerorumq; lachrymas diuitias congregent, ſi minus fures, certè ſocij furum rectè vocantur. Sunt enim ex eorum numero, *Pſalm. 49.* de quibus ſcribitur: Videbas furem & currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neq; verò ſi ipſi non rapiant, crimine vacant: ſed ſi non prohibent eiuſmodi facinora, eiuſdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohibere poteſt eum, qui *Chry. in Geneſ. omil. 33* iniuriam facit, & non prohibet, is non minorem, ſcribit Chryſoſtomus, luet pœnam, quàm qui iniuriam fecit. Contrà verò qui dominos ſuos debitis fraudant vectigalibus, & ipſi fures meritò dicuntur. Vix vllum autem crimen eſt, quod latius quàm hoc pateat. Nam & qui mercedem non ſoluit operario, non eſt alienus *Ioan. 10.* ab hoc crimine. Deinde verò, qui non intrant per oſtium in ouile ouium, hoc eſt magiſtratus & honores, eccleſiaſticos præſertim, pecunia ſibi comparant, eos fures & latrones ipſe Dominus appellat. Numerant quidam & hæc inter furti genera: Si quis, Eccleſiæ pręſertim, bonis per luxum abutatur, ſi maiores quàm pro cenſu ſumptus faciat: conſequitur enim neceſſariò, vt omnes corradendæ

dendę pecunię rationes excogitet, non ſine magno eorum quibus *Hæretici fures.* præeſt, grauamine. Cæterum inter omnia furti genera, multo pernicioſiſsimum illud eſt, cuius prophetas quoſdam arguit Dominus, qui furabantur verba ſua. Hierem. 23. Quem locum enarrans Hieronymus: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatē, & niſi habuerit aliquā ſimilitudinē recti, decipere non poteſt innocentē. Quomodo igitur in priori populo metiebantur Prophetæ atque dicebant: Hæc dicit Dominus: Et: vidi Dominum. Et: verbū domini, quod factum eſt ad illum, ſiue illum: ſic hæretici aſſumunt teſtimonia ſcripturarū, de vetere & nouo Teſtamento, & furantur verba Saluatoris, vnuſquiſq; à proximo ſuo, Prophetis & Apoſtolis & Euangeliſtis, & aſſumunt linguas ſuas vt cordis venena ore pronunciēt. Neq; enim competit hęreticis ſcripturarū poſſeſsio, quam *Scripturarum poſſeſsio non competit hæreticis.* quoties inuadunt, ſyluam alienam cædunt, fontes alienos tranſuertunt, limites alienos commouent, in alieno ſeminant, & paſcunt: quemadmodum pluribus ea de re verbis Tertullianus diſſerit. Et propterea rectè dicuntur furari verba Dei, quorū poſſeſſio non pertinet niſi ad Catholicos. Hinc etiam eſt, quòd ſcriptura Lib. de præſcrip. aduerſus hæret. doctrinā hæreticorū aquas furtiuas vocat, & panē abſconditum. Prouerb. 9.

DE OCTAVO PRÆCEPTO. Cap. LXXXIIII.

OCTAVO præcepto prohibetur omne genus mendacij, quemadmodum etiam alio loco dicit ſcriptura. Noli velle mentiri omne *Mendacium.* mendacium: Aſsiduitas enim illius non eſt Eccleſ. 7. bona. Quantum aūt ſit crimen mendacium, vel ex eo colligi poteſt, quod ab Auguſtino Augu. tract. 42 in Ioan. ſcriptum eſt: Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, ſic Diabolus lapſus, genuit quaſi filium mendacium. Quare qui veritatem loquitur, Dei, quī veritas eſt: qui verò mentitur, filius eſt Diaboli: qui ſicut ipſa dicit veritas, mendax eſt, & pater eius, intel Ioan. 8. lige mendacij. Verùm & ſcriptura quàm graue ſit hoc facinus, Sapient. 1. demonſtrat, dicens: Os quod mentitur occidit animam. Et rurſus: Pſalm. 9. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Peccat igitur quicunq; mentitur. Cùm autē tria ſint mendacij genera: pernicioſum quod *Mendacij tria genera.* obeſt: officioſum quod prodeſt: iocoſum quod delectat: peccatur quidem omni genere, ſed eo grauiſsimè quod perniciem adfert proximo: ſiue quis eum doctrinis varijs & peregrinis in aliud Euangelium transferre, Dei verbum adulterando: ſiue capitis aut fortunarum, aut quæ vita charior eſt, exiſtimationis ei periculum

creare conetur, falſum contra eum teſtimonium dicendo. Quòd ſi iuriſiurandi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatũ. Nullum enim eſſe poteſt facinus magis capitale, quàm teſtẽ citare mendacij veritatem. Quamobrem cùm graue ſit crimẽ mendaciũ, longè grauiſsimum eſt periurium. In veteri lege contra falſum teſtẽ pœnam hanc fuiſſe conſtitutã legimus: Cùm diligentiſsimè perſcrutantes, inquit, inuenerint falſum teſtem contra fratrem dixiſſe mendaciũ, reddent ei ſicut fratri facere cogitauit, & auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri timorẽ habeant, & nequaquam talia audeant facere: Nõ miſereberis eius, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadẽ videtur falſo teſti pœna propoſita, quam aduerſus homicidas in Exodo ſancitam legimus. Neq; enim leuius eſt, falſo teſtimonio, quàm ferro, quenquam lædere. Videtur autem ſub hoc falſi teſtimonij titulo cõtineri noxa omnis, qua proximus per linguã afficitur, quæ nonnunquã eſt omni ferro nocentior. Quãobrem impingunt in hunc ſcopulum detractores, Deo odibiles, qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiamq; mutuã euertere conantur: qui ſimiles eſſe videntur ſerpentibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inſerunt, ſic iſti clàm detrahentes virus ſui pectoris infundunt in fratrem: cumq; lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationem hominis ſit creata, iſti eam ſerpenti faciunt ſimilem, dum virtutibus eius in peruerſum abutuntur. Neq; verò modò ipſi qui detrahũt alienæ famæ, verùm & ij qui detrahentibus aurem accommodant, ad eundem lapidem offendunt, quos monet ſcriptura, dicẽs: Sepi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito oſtia, & ſeras auribus tuis. Offendũt & ſuſurrones qui ſeminãt diſcordias inter fratres, qui multos turbant ſæpe pacem habentes. Offendũt & palpones, qui laudãt peccatores in deſiderijs animæ ſuæ, qui dicunt bonũ malũ, & malum bonum, dum nihil non loquuntur ad gratiam, contra quos dicit Propheta: Popule meus qui beatum te dicũt, ipſi te decipiunt. Offendunt & murmuratores, quibus nunq̃; ſatisfieri poteſt. Offendunt, vt vno verbo complectamur omnia, quicũq; vel vitã proximi, vel exiſtimationẽ, vel fortunas lingua ſua vocãt in diſcrimen, quæ ſæpe muratas etiã diuitũ ciuitates deſtruxit, ſicut dicit ille ſapiens: & domos magnatorũ effodit, virtutes populorũ concidit & gẽtes fortes diſſoluit, plures vt per linguam interijſſe, quàm in ore gladij cecidiſſe videantur: vt rectè eam Iacobus vniuerſitatem iniquitatis vocauerit, inquietum malũ, plenam veneno mortifero.

Falſi teſtis pœna in veteri teſtamento Deut. 19.

Exod. 21.

Detractores. Roman. 1

Eccleſ. 10.

Eccleſ. 28. *Suſurrones.* Prouerb. 6. Eccleſ. 18. *Palpones.* Pſalm. 9.

Eſaiæ 5. Eſaiæ 3.

Murmuratores.

Eccl. 18. *Plures occidit lingua quã gladius.*

Iacob. 3.

DE

DE NONO ET DECIMO PRÆCEPTO.

Cap. LXXXV.

HVMANARVM & diuinarum legum *Legum huma-*
inter alia diſcrimen & hoc eſſe putatur, quòd *narum & di-*
illis aut facta puniuntur, vt furta cædesq́;:aut *uinarum di-*
ſcrimen.
dicta, vt conuitia, & infidæ aduocationes: aut
ſcripta, vt falſa charta, & famoſi libelli: aut
conſilia, vt coniurationes & conſcientię latro
num. Cæterùm cogitationis pœnã nemo patitur, modò ſuis ter-
minis ea ſit cõtenta. Deus verò de malis etiã cogitatis pœnas per-
ſequitur. Siquidem homo videt quæ foris ſunt, atq; ea ſola punit 1.Reg.16.
quæ videt: Deus autem, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia, Hebr.4.
cor intuetur, cor non manum interrogat: Solaq́; voluntas eſt, ſi- *Volũtas à Deo*
iudicatur.
cut ex Bernardo quoq; docuimus anteà, quę, quoniã pro ſui inge-
nita libertate, aut diſſentire ſibi, aut præter ſe in aliquo conſentire
nulla vi, nulla cogitur neceſſitate, non immeritò iuſtam vel iniu-
ſtam, beatitudine ſeu miſeria dignam, & capacem creaturam con-
ſtituit, prout ſcilicet iuſtitiæ iniuſtitiæúe conſentit. Quamobrem
apud Deum, qui hominem occidere diſponit, antequam occidat,
quaſi homicida habetur: & qui peierare paratus eſt, antequam pe-
ieret, iam periurus habetur: & qui adulteriũ committere niſus eſt,
antequã committat, iam adulter eſt ante Deum. Deus enim, in-
quit Ioannes Chryſoſtomus, non ex operibus iudicat, ſed ex cogi- Omi.46.
tationibus cordis. Voluntas eſt, quæ aut remuneratur pro bono,
aut condemnatur pro malo: opera autem teſtimonia ſunt volun-
tatis. Hanc igitur voluntatem, vt radicitus omne malũ ex animis
noſtris euellat, prohibet Deus extremis duobus his præceptis.
Non cõcupiſces domũ proximi tui: Non deſiderabis vxorẽ eius,
non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia
quæ illius ſunt. Falluntur autem, qui prauam inclinationẽ fomi- *Concupiſcẽtia*
temq́; peccati, qui primi parẽtis noſtri vitio nobis inſitus eſt, hoc
loco prohiberi cenſent. Nam, ſicut anteà quoque fuit à nobis de-
monſtratum, non exigit à nobis Deus, quod in poteſtate noſtra
non eſt. Verùm iſti nihil non comminiſcuntur, quò poſſint bla-
ſphemã ſuam ſententiã de eo, quod impoſſibilia pręceperit Deus,
cõfirmare. Nos verò cum Auguſtino dicamus, quòd nec impoſſi Auguſt. ſer.
61. de temp.
bile aliquid potuit imperare, qui iuſtus eſt, nec damnaturus eſt ho-
minẽ, pro eo quòd nõ potuit vitare, qui pius eſt. Quãobrẽ primos

illos cõcupiſcentiæ motus nõ prohibuit Deus, cùm diceret: Non concupiſces. Fomes iſte nobis inſitus eſt à natura: quæ verò ſunt à natura, nec laudem nec vituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem eſt in renatis concupiſcentia: Siquidem baptiſma, quemadmodum ab Auguſtino ſcriptũ legimus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, non radit, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, vnde creſcant iterum reſecanda peccata. Sed vocat, aiunt, concupiſcentiam peccatum Apoſtolus. Etiam Chriſtum vocat peccatũ: Nunquid ideò Chriſtum, aut culpæ alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium? Quamobrem quamdiu non conſentimus illi, concupiſcentia peccatũ tale nõ eſt, quod nos æternæ damnationis reos faciat. Nam dicere peccare aliquem ſine voluntate, magnum eſſe deliramentum ſcribit Auguſtinus, & peccati reum teneri quẽquam, quia non fecit quod facere non potuit, ſummæ iniquitatis eſſe putat & inſaniæ: vſq; adeò enim peccatum, volũtarium eſſe malum cenſet, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium. Quòd itaque concupiſcentiam peccatum vocat Apoſtolus, non ideò ſic vocat, quòd propriè peccati culpæq; alicuius rationem habeat, ſed vocatur, inquit, peccatũ, quia peccato facta eſt, cùm iam in regeneratis non ſit ipſa peccatum: Sicut vocatur lingua, locutio quã lingua facit, & manus vocatur, ſcriptura quam manus facit, itemq; ſic vocatur peccatũ, quia peccatũ, ſi vincit, facit: Sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, ſed quòd pigros faciat. Nihil igitur aliud damnat hic Deus, quàm vicioſos affectus, ad quos accedit conſenſus: vt non concupiſces, idem eſſe videatur cum eo, quod alio loco dicit ſcriptura: Poſt concupiſcentias tuas non eas: quodq; dixit alibi idem Apoſtolus: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcẽtijs eius. Ioannes Chryſoſtomus aliud eſſe vult concupiſcere, aliud velle: Concupiſcere, inquit, paſsionis: velle autem arbitrij eſt: frequenter enim concupiſcimus, etiã quod nolumus. Si ergo concupiſcentiæ non conſentit voluntas, concupiſcentia ſola non damnat, magis autem glorioſiorem facit virginitatis coronã. Qui diſertis etiam verbis alio loco concupiſcentiam nõ eſſe peccatũ affirmat. Quò magis autem intelligi res poſsit, illud ſcire oportet. Concupiſcentiam nonnunquam eſſe nomen fomitis, & quandam ad malum inclinationem: factum enim eſt peccato primi parentis noſtri, quòd ſenſus & cogitatio humani cordis in malũ prona ſunt ab adoleſcẽtia ſua. Hanc Paulus vocat legem in membris noſtris, repugnantem legi mentis no-

Concupiſcentia remanens poſt baptiſmũ non eſt peccatum.

Aug. contra duas epiſt. Pelag. lib. 1. cap. 13.

Roman. 7.

Peccatum nullum ſine voluntate.

Aug. de duabus animabus contra Manich. Idem de vera religione, cap. 14.

Eccleſ. 18. Rom. 6.

Concupiſcere & velle.

Chryſ. omil. 52. oper. imperf. in Mat.

Chryſ. omil. 13. in epiſt. ad Rom.

Concupiſcentiæ diuiſio.

Geneſ. 8. Rom. 7.

tis no-

tis noſtrę. De hac ſcribit Iacobus: Vnuſquiſque tentatur à concu- Iacob. 1.
piſcentia ſua abſtractus & illectus. Hæc non ſolum peccatum non eſt, verùmetiam occaſio perſæpè coronæ. Beatus enim qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò concupiſcentia hæc cùm conceperit, parit peccatū. Concipit autem delectando, qua quidem re iam offendimus, ſed lapſum tamē mortis nondum incurrimus. Eſt itaq; iam hic ſecundus ſtimulus, qui & ipſe concupiſcētia vocatur. Nam primus eſt, leuis quidam punctus ſenſuum & incentiuum vitiorum. Secundus eſt cogitatio, quæ concipit peccatū delectationis. Hos duos ſti-
mulos, quos Gręci προπαθείας vocant, ſcribit Hieronymus Deū non In cap. 18.
punire, ſine quibus nullum hominum eſſe poſſe dicit. Cæterùm Ezech.
peccatum cùm conſummatum fuerit, hoc eſt, cùm quis facere decreuerit cogitata, aut cùm opere perpetrauerit, tum demùm generat mortem. Quos autem ſtimulos Hieronymus, eas affectiones
vocat Proſper Aquitanicus: de quibus ita loquitur: Non has affe- Proſ. lib. 3.
ctiones habendo, ſed eis malè vtendo delinquimus. Quia huma- de vita contemplatiua,
norum affectuum proprietas, hominis indicat creaturam: quali- cap. 3.
tas bonam vel malam ſignificat voluntatem, ac ſic motus ij, qui in hominibus affectiones ſunt, ijdem ipſi in benè vtentibus virtutes, & malè vtentibus paſsiones, ſiue perturbationes, aut vt quidam volunt, ægritudines fiunt. Ex eo colligere licet, quòd concupiſcētia quatenus vel vrit, vel etiam delectat, nihil aliud quàm bellum, quàm pugna, quàm rixa quædam eſt, in qua ſi quis victor euaſerit, æternæ vitæ præmia meretur: Sin autem ſuperatus fuerit, ſtipendium illius mors erit æterna. Nihil igitur peccati, nihil damnationis eſt in eo quòd vrimur, quòd delectamur, ſed ſi ſuccumbimus delectationi, tum demùm peccati, tum æternæ mortis rei efficimur. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, in eo nihil eſt peccati: nam & ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Suggerit caro, fac a-
dulterium: ſuggerit ſpiritus, non fac. Luctam video, dicit Auguſti- Aug. om. 43
nus, victum non video. Pugna eſt: concupiſcit caro aduerſus ſpi- de verbis do-
ritum, delectat adulterium. Fateor quia delectat: Sed ſpiritus ex ad- mini.
uerſo concupiſcit aduerſus carnem: delectat & caſtitas. Ergò vincat ſpiritus carnem, aut certè non vincatur à carne. Adulterium tenebras quærit, caſtitas lucem deſiderat. Quomodo vis innoteſcere, ſic viue. Quomodo vis hominibus innoteſcere, etiam præter oculos hominum ſic viue: quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur caſtitas publicè ab omnibus? Quare non lau-
dant adulterium nec adulteri? Qui ergò quærit veritatem, ve- Ioan. 3.
nit ad lucem. Sed delectat & adulterium: contradicatur, reſiſtatur,

tur, repugnetur: Non enim nō habes vnde pugnes, Deus tuus in te eſt, ſpiritus bonus datus eſt tibi. Et tamen permittitur ipſa caro concupiſcere aduerſus ſpiritum, ſuggeſtionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat quod ait Apoſtolus, Nō regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Nō dixit, Nō ſit: Iā enim eſt ibi. Quod ideò peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in paradiſo caro concupiſcebat aduerſus ſpiritum, aut erat ibi iſta pugna, vbi pax erat ſola, ſed facta tranſgreſsione, poſteaquam homo noluit ſeruire Deo, & donatus eſt ſibi, nec ſic donatus ſibi vt poſſit ſaltem poſsidere ſe, ſed ab eo poſſeſſus à quo deceptus, cœpit caro concupiſcere aduerſus ſpiritum. Cæterùm ſpiritus Dei eſt, qui pugnat in te aduerſus te, aduerſus illud quod eſt in te contra te Quòd autem aliud ſit concupiſcere, aliud velle, explicans illa verba Pauli, vt nō quæcunq; vultis illa faciatis, docet Auguſtinus quoq;: Velle enim dicit, hominem caſtum pacem, vt nulla omnino ſurgat in membris eius concupiſcentia aduerſaria caſtitati. Sed nihilo minus, velimus nolimus, concupiſcentias habemus: velimus nolimus, titillant, blandiuntur, ſtimulant, infeſtant: neq; prius illis liberabimur, quàm cùm corruptibile hoc induerit incorruptionē, & mortale hoc induerit immortalitatem: tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria: Tunc audientur voces illę triumphantiū: Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Percuſsiſti, vulneraſti, deieciſti, ſed vulneratꝰ eſt propter me, qui fecit me. O mors, ô mors, vulneratus eſt pro me, qui fecit me, & de morte ſua vicit te. Voces illæ ſunt triumphantium: pugnantium verò vox eſt, Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum, ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea: & anima mea turbata eſt valdè, & tu Domine vſquequo? Hanc vocem emittebat & Paulus, cui & ipſi, ne magnitudo reuelationum extolleret eum, datus fuerat ſtimulus carnis, angelus Satanæ, qui eum colaphizaret, propter quod ter Dominum rogauit, clamans: Et tu Domine vſquequo? Et reſponſum accepit à Domino: Sufficit tibi gratia mea: virtus in infirmitate perficitur. Vel ex his verbis perſpicuum eſſe cuiuis poteſt, quòd infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modò peccatum non eſt, verumetiam facit ad virtutis perfectionem: quodq; ea prohibita non ſit, neque enim prohibetur pugna, ſed vt ne cedatur in pugna. Non potes efficere, vt omnino nullæ ſint in te concupiſcentiæ carnis, fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore ad obediendum deſiderijs eius. Ecce quod nolo, mala deſideria ſurgunt, ſed noli obedire. Arma te, ſume inſtrumenta bellorum:

Aug de verbis domini ſerm. 43. vbi ſupra.

Pſalm. 6.

2. Cor. 11.

præcepta

præcepta Dei, arma tua ſunt: Si bene me audis, & eo quod loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in veſtro mortali corpore: Rom.6.
Quid eſt, non regnet? Non obediatis concupiſcentijs ſuis: Si enim cœperitis obedire, regnant. Et quid eſt obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponam tibi? fac quod audiſti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus poteſtatem per ſpiritum ſanctum, vt membra tua teneas: ſurgit libido, tene tu membra: noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato: tene pedes ne eant ad illicita, tene manus ab omni ſcelere: tene oculos, ne malè attendant: tene aures ne verba libidinis libenter audiant: tene totum corpus: tene latera: tene ſumma: tene ima. Spiritu ambulate, Galat.5.
dicit Paulus, & concupiſcentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit concupiſcentias carnis ne habueritis? quia neceſſe eſt, vt habeamus illas. Quare non dixit, concupiſcentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cùm concupiſcimus: Ipſum concupiſcere facere eſt. Sed ait Apoſtolus: Iam non ego operor illud, ſed quod Rom.7.
habitat in me peccatum. Ergò quid tibi cauendum eſt, hoc ſine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis, ſuggeſsit, non audiatur: ardet, non ſe compeſcit, & velles vt non arderet? & vbi eſt, vt non ea quæ vultis faciatis? Noli dare membra, ardeat ſine cauſa, & conſumit ſe. In te ergò fiunt ipſæ concupiſcentiæ: fatendum eſt, fiunt: ideò dixit, ne perfeceritis. Decreuiſti facere, perfeciſti: perfeciſti etenī, ſi decernas faciendum eſſe adulterium, & ideò non facis, quia locus non eſt inuentus, quia oportunitas non datur, quia fortè illa caſta eſt, de qua videris eſſe commotus. Ecce iam illa caſta eſt, & tu adulter es. Quare? quia perfeciſti concupiſcentias. Quid eſt perfeciſti? in animo tuo faciendum eſſe adulterium decreuiſti. Par enim eſt maleficium, inquit Philo, patraſſe cædem, & decreſſe. Hæc eſt concupiſcentia, quæ prohibetur iſto præcepto. Si quis vratur, ſi quis delectetur, non eſt adhuc reus præcepti huius violati. Siquidem ſemina iſta cupiditatis, quemadmodum à Baſilio quoque ſcriptum legimus, primo motu compeſci nequeunt, quin etiam occaſio potius & materia ad Dei gratiam promerendam exercendamq; virtutem exiſtunt, vt non ſine cauſa dixerit Origenes: Sicut caro, ſi ſale non aſpergatur, quamuis ſit magna et pręcipua, corrumpitur: ita et anima niſi tentationibus aſsiduis quodammodo ſaliatur, continuò reſoluitur ac relaxatur. Si verò blandior aliquantulum in ijs mora fuerit, humana tentatio. Cæterùm ſi ad extremum certa ratione deliberationeque firmentur, etiamſi in actum non prodeant, omninò lętifera iam ſunt:

Philo de cōfuſione linguarum.

Baſil. in inſtitutione illorum qui vitam cupiunt ducere perfectam.

Orig. om. 27 in Numeros

Tum

Tum enim demùm ventũ eſt contra præceptum Dei: Non con-
Rom.6. cupiſces. Sic & Anſelmus exponens illum Pauli locum: Non regnet peccatum &c. Non ait, inquit, non ſit: ſed, ne regnet. Et ſi ſit peccatum, id eſt, fomes & delectatio peccati, tamen non regnet, id eſt, non faciat, quod illicitè cupit. Ineſt modò peccatum cùm delectaris, regnat ſi conſenſeris. Sed quid Anſelmum commemoramus, virum excellenti quidem doctrina præditum, ſed qui quingentorum annorum ætatem nõ exceſſerit? Etiam ante mille prope ducentos annos ſic Pauli locum hunc enarrauerunt, ante Auguſtinum Chryſoſtomus, & poſt Auguſtinum eius diſcipulus Primaſius, & qui propemodum fuit illius æqualis Petrus Chryſologus: poſt hunc Theophilactus, atq; alij non pauci. Libet au-
Chryſ.ſer. 113. tem Petri Chryſologi verba adſcribere: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Non dixit, inquit, non veniat ad vos: non dixit, non prouocet, non titillet: ſed non regnet, non dominetur. Confligat, ad vincẽtis gloriam dimicet, & decidat ad triumphum victoris, & tandẽ ſe doleat impia peccati dominatio à ſeruis quondam ſuis tota ſecuritate calcari, & crudelis tyrannus ingemiſcat, ſubiectum ſe ſuorũ pedibus captiuorum, & ad eorũ triumphum, de quibus diu triumphauerat, ſe veteranus hoſtis perueniſſe deplo-
In Pſal. 118 ret. Sed & vetuſtior omnibus his Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Non dominetur mei omnis iniuſtitia. Non, inquit, vt à ſe abſit, ſed ne dominetur ſui, orat: Scit per tentationes ad gloriam perueniri. Ac paulò poſt: Dominationem iniuſtitię Propheta metuit, tentationem vero eius non recuſat. Quæ malum igitur iſtos agitant intemperiæ? qui tanto priſcorum patrum conſenſui repugnare, ſuamq; opinionẽ, illorum ſententiæ anteponere audent? Nam quod Auguſtino & Primaſio in Africa, idem Ioanni Chryſoſtomo in Thracia, Petro Chryſologo in Italia, Proſpero Aquitanico in Gallia, Theophilacto in Mœſia, Anſelmo in Anglia, & qui ſequuti hunc ſunt, reliquis deinceps omnibus, idem viſum eſt, in varijs orbis Chriſtiani partibus. Sed & ipſe ſenſus communis indicat, non prohiberi à Deo pugnam carnis: in qua ſi quis ſtrenuè ſe geſſerit, coronam aſſequitur, ſed prohiberi, ne concupiſcentiæ carnis aſſentiamur, ne nos ab ea ſuperari patiamur. Vita no-
Iob.7. ſtra militia eſt: Si premit nos hoſtis, in eo peccatum nullum eſt, modò ne opprimi nos ab eo ſinamus. Cùm igitur prohibetur concupiſcentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet: Vt cùm dicit lex: Non concupiſces, hoc velle dicere credenda ſit, non diligas quod diligi non oportet. Non oportet autem diligi, quod vel in Dei cedit iniuriam, vel in proximi detrimentum.

detrimentum. Quamobrem om̄is iniuſtiſtia prohibetur hoc vno verbo, Non cōcupiſces: Nam etſi bona concupiſcentia quoq; ſit, qua ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem: de qua ſcriptum etiam legimus, Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum: tamē cùm non additur quid concupiſcatur, ſed ſola punitur, non niſi mala, ſicut ab Auguſtino traditum eſt, intelligitur. Itaq; non ſolùm opere, quod non oportet ſi perfeceris, verùmetiam animum ad perficiendum ſi adieceris, contra legem hanc peccatum eſt. Siquidē nō tam operi, quàm volnntati præmia ſunt à Deo vel ſupplicia conſtituta. Ex hac & iuſtitia noſtra et iniuſtitia pendere videtur. Quòd ſi voluntas magna eſt & bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iuſtus es: diligis quod non oportet, iniuſtus es. Dilectio eius quod non oportet, vocatur cupiditas, vel concupiſcentia: dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Hæ ſunt duæ radices, quas attendit Deus: Radix malorum omnium eſt cupiditas, radix bonorum omnium eſt charitas: Ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficiſcitur: Hanc in bonorum Chriſtus, illam in malorum cordibus plantat Diabolus. Non attendit igitur Deus id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur, vtrum ex cupiditate an ex charitate facias, ſolum id ſpectandum eſſe putat: vſq; eo etiam, vt homicidam laudatum, de eo verò qui miſericordia ductus abſtinuiſſet à cæde, pœnas expetitas eſſe legamus. Phinees vno pugione duos confecerat: commendatus à Domino æterni ſacerdotij teſtamentum accepit: Non quòd ipſum bonum ſit per ſe homicidium, quod lege prohibitum eſſe ſcimus, ſed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas rem per ſe malam, fecit eſſe bonam. Contrà Saul non occidit Agag regem pinguiſsimum, & optimis gregibus ouium & armentorū, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea diſperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctesq; precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neq; pœnam ſibi conſtitutam euadere potuerit: non quòd malus eſſet affectus miſericordiæ, ſed quòd contra Dei præceptum pepercit, deq; rebus Amalec concupiuit. Non eſt in Phinees laudatum homicidium, ſed charitas, ſed zelus. Non eſt in Saule damnata miſericordia, ſed concupiſcentia, partim laudis, partim rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupiſceret, qui radicem, non quod foris apparet, inſpicit. Abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiſcitur: Contrà quicquid ex radice charitatis procedit, qualecūq; ſit de eo mortalium iudicium, Deus tamen qui cor non manum

Sapien. 6.

Aug in Pſal. 118. Concione 8.

Radices bonorū et malorū.

1. Tim. 6.

Numer. 25.
1. Mach. 2.
Phinees homicidium cur Deo gratum.

1. Reg. 15.

interrogat, grato cum primis animo id amplectitur. Porrò charitatis radix in hominis corde plantari non poteſt, niſi prius eiecta ſit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cùm dicit: ne concupiſcas, quo faciliùs inſerere poſsit radicẽ illam, ex qua naſcitur quicquid eſt rerum bonarum: cuius meminit Chriſtus, dicens: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum ſicut teipſum. Ex his colligere licet, quod anteà quoq; copioſe per nos demonſtratum eſt, quòd ſicut iniuſtitia noſtra cupiditas, ſic iuſtitia noſtra non eſt niſi charitas. Quam ſi iuſtitiæ nomine non dignantur hæretici, mirandum non eſt. Quemadmodum enim ſcientia, ſicut à Philoſopho ſcriptum legimus, non habet inimicum niſi ignorantem, ſic non alij magis aduerſantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quàm qui ſunt omnis charitatis prorſus expertes: Cuius generis omnes hęreticos & ſchiſmaticos eſſe iam ex Auguſtino docuimus. Poſſunt enim hæretici loqui linguis, poſſunt habere prophetiam, poſſunt habere myſteria omnia & omnem ſcientiam, poſſunt habere fidem, ita vt montes transferant, poſſunt non modò ſuas facultas om̃es in cibos pauperum diſtribuere, verùmetiam tradere corpora ſua ita vt ardeant: Sola eſt charitas, quam ſi habere poſſent, hæretici & ſchiſmatici eſſe non poſſent: Sola eſt charitas, quæ ſicut Dei filios à diaboli filijs, ſic ſecernit catholicos ab hæreticis: ſola eſt charitas, per quam retinetur ſpiritus vnitas in vinculo pacis. Hæc enim eſt quæ non modò non inflatur, verùmetiam in mortalium animis eam parit modeſtiam, vt alteri ſe præferat nemo, quin alterum ſe quiſq; præſtantiorem exiſtimet. Hac ſe deſtitutos eſſe negare nõ poſſunt, qui poſteaquàm ſegregauerunt ſemetipſos, inflati ſenſu carnis ſuę nihil ſibi non arrogant, nihil alijs nõ derogant, ſibi lumen & intelligentiam ſcripturarum, ſibi pietatem ſolis ita vendicant, vt qui tot ſeculis in ſancta catholica Eccleſia magna cum pietatis & conſtantiæ laude vixerunt, eos aut cæcitatis, aut impietatis condemnent omnes, qui aut nihil viderint in tam clara ſcripturarum luce, aut agnitam veritatem, (quod extremæ cuiuſdam eſt impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio præditi qui ſunt, nihil ab illo faciunt alienum, ſi, quo ſe defici dono charitatis intelligunt, ei iuſtitiæ nomen tribui, ferre non poſſunt. Verùm de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantum præſens tempus poſtulat, dixiſſe ſatis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda reſtant, ſermonem noſtrum conuertamus.

Deuter. 6. Matth. 5. Mar. c. 12. Lucæ 10.

Hæretici charitatis inimici

Epheſ. 4. 1. Cor. 13.

DE

DE EXTERNO CVLTV.

Cap. LXXXVI.

QVOD ſi nuda mens eſſet noſtra, nec vllo
membrorum inuolucro irretita, ſatis iam de
ratione colendi Dei dixiſſe videri poteramus:
nec erat quòd plura ſcribendi laborem cape-
remus. Quoniam verò iuncta eſt & implica-
ta cum corpore, ac illius adminiculo perſæpe
mouetur, & nititur ad ſummum Deum, de eo quoq; cultu pau-
cis diſſerendum nobis reſtat, qui corpore, quiq; rebus externis ex-
hibetur. Sic enim à Baſilio quoq; ſcriptum legimus: Si extra cor- Baſil. de vita ſolitaria c. 5.
pus conſtituti eſſemus, neceſſarium eſſet, ea tantum curare, quæ
animæ ſoli optimè conducerent. Quoniam verò geminus eſt ho-
mo, conuenit geminũ eſſe virtutũ ſtudiũ, quod & corporis labori
bus, & animæ exercitijs abſoluatur. Ac illud quidẽ homini Chri- *Cultus Dei verus in quo cõſiſtit.*
ſtiano certum & indubitatum eſſe debet, quòd omnis Dei cultus,
omnis veræ pietatis & religionis vis, per quam cum Deo re vera
cõiungimur, ac illius numini maieſtatiq; dediti ſumus, in mente
& ſpiritu, & in ipſa inteſtina voluntate conſiſtit. Quæ voluntas
cùm bona & magna eſt, charitas vocatur, per quam adhærentes
Deo, vnus cum eo ſpiritus efficimur. Hac ſola coli Deus maximè 1. Cor. 6.
gaudet: qui cùm ſit ſpiritus, in ſpiritu & veritate vult adorari. Nec *Chriſtus cur in mundũ venerit.*
eſt alia cauſa, quamobrem de ſublimi cœlo filium ſuum in hanc
lachrymarum vallem demittere, & hoc mortis noſtræ corpus in-
dutum in terris verſari cum hominibus voluit, quam, vt ſicut ipſe
nobiſcum vna caro, & vnum corpus fieri dignatus eſt, ſic nos vi-
ciſſim eius, qui prior dilexit nos, & ſemetipſum tradidit pro no- 1 *Ioan* 4.
bis, amore inflammati, ex illo toti pendentes, in illo acquieſcen- Epheſ. 5.
tes, in illius beneficiorum contemplatione om̃i mente cogitatio-
neq; noſtra defixi, voluntates et actiones noſtras omnes ad illum,
tanquàm ad vltimum finem referentes, vnus cum eo ſpiritus ef-
ficeremur. Hic eſt cultus, quẽ præcipuè Deus à nobis exigit: quem
quantum diligimus, tantum colimus. Nam, ſicut ab Auguſtino *Aug. epiſto.* 120. cap. 18. Et epiſt. 26.
quoq; ſcriptum legimus, pietas Dei cultus eſt, nec colitur ille niſi
amando. Cæterùm vbi verus eſt amor, nequaquã ſic in ipſa men- *Cæremoniarũ vis.*
te reconditus et abſtruſus eſſe poteſt, vt non per ſigna quædam &
indicia ſe foras proferat, ac ad ſpectantium oculos traducat. Hinc
illæ ſublationes & deiectiones oculorum, pectorum percuſſiones,

capitum inclinationes, genuũ inflectiones, & hoc genus externæ geſtiones aliæ, quæ cæremonię vocantur: quę, ſicut alia externa omnia, ita demùm ad promerendam gratiam, & miſericordiam Dei momenti aliquid adferre videntur, ſi ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum voluntate proficiſcuntur: imitationes vt ſint, & ſimulachra animi varios in ſe affectus erga Deum ſuſcipientis. Sin autem falsò & per ſimulationem vſurpata fictaq; fuerint & ementita, vix eſſe poteſt vlla magis nefaria conſceleratæ mentis improbitas: cùm in rebus huiuſmodi, ſicut ſummum bonum veritas, ita ſummum ſit flagitium ſimulatio. Rectè enim ab
Aug. in Pſal. 63. illo dictum eſt: Simulata æquitas, duplex eſt iniquitas. Quamob-
Apocal. 2. rem talia cenſentur apud Deum, qui ſcrutatur corda & renes, cuius
Hebræ. 4. oculis nuda & aperta ſunt omnia, iſta, quæ foris aguntur, qualis eſt intus voluntas hominis. Hanc inſpicit iuſtus ille rerũ æſtimator, non ea ſola, quæ fiunt externè: quæ ſi ſpiritu ſint & veritate dilectionis deſtituta, plus adeò ad prouocandam, quàm ad placandã iram Dei facere videbuntur. Verùm eſt enim quod à Pro-
Pſalm. 44. pheta ſcriptum eſt. Omnis gloria filiæ regis ab intus. Intus videt Chriſtus, intus amat, intus alloquitur, nec vel punit, vel coronat, niſi quæ fiunt intus.

CÆREMONIARVM DIVISIO.

Cap. LXXXVII.

EST autem duplex ordo cęremoniarũ. Quædam enim è veritate mentis profectæ, in ipſo corpore ſtatim & in ijs quę vnita ſunt corpori, ſuſcipiũtur: cuius generis ſunt preces, Deiq; inuocationes, & ea quę paulò antè recenſuimus: quędam nõ magis à veritate proficiſci, quàm ad illam aſpirare videntur: quales illæ ſunt, quæ in templis, ornatibusq; templorũ, in varietate ordinũ, in ritu quorundã ſacrorũ, in cantibꝰ, in veſtibꝰ, in feſtorũ dierũ celebratione ſitę ſunt: quas qui ſumptu ſuo inſtituerũt, ſi non alia re quàm flagrãti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quàm laudẽ illius et gloriam, finem ſibi propoſitũ habuerũt, fieri non poteſt, quin hæc eorũ præclara volũtas, cumprimis Deo grata ſit & accepta, ac ſuam apud illum mercedem habitura: Sin autem alio reſpexerũt, quadrabit in illos
Matth. 6. quod de hypocritis dicit Chriſtus: Acceperunt mercedem ſuam.

Omnis

Omnis autem tractatio cæremoniarum harum, ad inſtructionem populi ſumpta præcipuè videtur. Eſt enim eorum pars multo maxima, qui cùm ſenſibus magis, quàm intelligentia, menteq́; moueantur, ſuis ipſi cogitationibus ad piè Deum colendum & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione proſequendam, non facilè queunt excitari. Quamobrem fit nõ rarò, rebus vt his externis, quæ in oculos incurrunt, quæq́; ſenſibus offeruntur, pulſati ſæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Chriſtiano dignã ſuſcipiant. Horum igitur vtilitati, cæremoniarum hoc genus inſtitutione proſpectum eſt maximè. Sumuntur autem cæremonię à perſona, re, loco, & tempore. Et ſunt quæ recta ad Deum ipſum referuntur, cui cultus exhibetur, vt ritus ſacrificij: ſunt quæ ad homines Deum colentes, vt ieiunia, eleemoſynæ, orationes, & eiuſdem generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendum Deum præparatur: ſunt rurſus alia quaſi quædã inſtrumenta diuini cultus, vt ſacra vaſa, ſacræ veſtes, chriſma, cereus, luminaria, & id genus alia. Nobis de ſingulis dicere, rationemúe ſingulorum explicare propoſitum non eſt, verùm quæ temporum iſtorum ratio poſtulare videbitur, paucis de quibuſdam diſſeremus.

Cæremoniarũ inſtituendarũ cauſa.

DE CÆREMONIIS, QVÆ SVMVNTVR à perſonis.
Cap. LXXXVIII.

QVÆ ſumuntur à perſonis cæremonię, de ijs, quo loco de ſacramento ordinis ſermo nobis fuit, cùm pleraq; dixerimus, tanto nunc futuri ſumus breuiores. Neq; enim omnibus in Eccleſia viſa ſunt omnia conuenire: neq; fas eſſe putatum eſt, vt ſibi quiſq;, quę vellet, ſumeret, vtq; legitimè non vocatus, munus aliquod Eccleſiaſti-
cum vſurparet. Verùm, quod Paulus diligẽter monuit, omni ſem 1. Cor. 14.
per ſtudio laboratũ eſt, vt non ſolùm ordo, verumetiam ordinis ornandi cura retineretur in Eccleſia: vt quid perſonas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atq; etiam circumſpiceretur. Non o-
mnes voluit Paulus Apoſtolos, nõ omnes Prophetas, nõ omnes 1. Cor. 12.
eſſe doctores, non omnes ſacerdotes, nõ omnes Epiſcopos: non Hebræ. 5.
vt ſibi quiſquã honorẽ ſumeret, ſed vt vocaretur tanquã Aaron. Neq; ſufficere exiſtimauit, ſi quis vocatus eſſet, manuũ impoſitionẽ neceſſariã præterea iudicauit: de qua & ipſa nihil feſtinãtius, mi-

Manuũ impoſitio cur ordinandis adhibetur.

1.Tim. 5. nusq; conſideratè ſtatui præcepit. Cui verò manus eſſent impoſitæ, ſignum id erat, quod non iam vſurpauerit, verùm approbatione Eccleſiæ, & Spiritu ſancto autore delatum ſibi publicum in Eccleſia miniſtrandi munus acceperit. *Actor. 13.* Præcedebant autem impoſitionem manuum, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus, gratiam per ea ſuam ordinandis largiretur: quem etiam nunc obſeruari morem videmus. *Ordines cur poſt ieiunium conferantur.* Neq; enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, niſi poſt triduanum ieiunium: in quorum collatione ſolennes etiam ritus precationum, chriſmatum, prælectionum, examinū, teſtificationum & indumentorum adhibentur. Quæ ſi minus eodem omnia modo factitata ſunt ab Apoſtolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quòd ſi ſucceſſu temporis adiectum eſt aliquid ad ea, quę temporibus Apoſtolorum in vſu fuerunt, factum id eſt, quò religioſiores & auguſtiores Eccleſiaſticę functiones redderentur, atque vt ordini publico maieſtas quædam diuini ſpiritus adderetur: ne vel ij, qui manus imponunt, parum eſſent in legendis miniſtris circumſpecti, vel ij quibus imponuntur, cùm ſe tanta vident obſeruatione receptos, donum ſuum contemnerent, & parui facerent. *Cœlibatus ſacerdotum.* Quòd verò non admittuntur ad miniſterium Eccleſiæ niſi cœlibes, non ideò fit, quòd cœlibatus pro cultu Dei habeatur, ſicut quoſdam hoc tempore ſomniare videmus: nam & cœlibes reperire licet cuiuis potiùs quàm Deo ſeruientes: ſed quòd qui ſe propter Dei regnum caſtrauerunt, multò ſunt ad colendum eum expeditiores, quàm qui matrimonio ſunt irretiti. *Matth. 6.* Quamuis enim non eat quiſquam inficias, quin honeſta ſit res matrimonium, tamē ſeculi curis quamlibet nolentem inuoluit hominem: quibus quantum additur ſtudij, tantum ſacris rebus deciditur. *1.Cor. 7.* Teſtatur hoc Apoſtolus quoque, cum orationes impediri dicit vſu coniugij. *Orationes impediuntur vſu coniugij.* Quamobrem vult omnes eſſe ſine ſolicitudine. Qui ſine vxore eſt, inquit, ſolicitus eſt, quæ domini ſunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt quę ſunt mundi, quomodo placeat vxori: & diuiſus eſt. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu: quę autem nupta eſt, cogitat quę ſunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniam igitur qui ſunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Chriſtus: dum ſic placere Chriſto ſatagunt, vt coniugi quiſque ſuæ, cui debet obſequium, non diſpliceat, cuius cauſa mundi curis implicari neceſſe habet, ideò factum eſt, vt cœlibes tantum ad ſacerdotium admitterentur: quos nihil impedit, quominus omni ſtudio in eam cogitationem

nem incumbant, quomodo ſponſo ſuo Chriſto placere queant: nec eſt quicquam quod eos ab ipſius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Aſceticis diſſerit Baſilius : vbi qui Chriſti militiæ nomen daturus eſt, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modo coniugio interdicit ei, qui Chriſto ſtipendia facere decreuerit, verùm & priuatarum facultatum poſſeſsionem eum à ſe relegare, quin & voluntati ſuæ propriæ renunciare, ſeque in poteſtatem alterius tradere vult, vt ſic nudus nudum Chriſtum ſequatur: ac non modò nullas facultates, ſed ne voluntatem quidem propriam habeat: quò ſic ab omnibus mundi curis liber, totus Chriſto ſponſo ſuo vacare queat, illiusq; poteſtati ſe quantus quantus eſt, ſuaq; omnia ſubijciat. Non eſt itaque cultus Dei cœlibatus aut monachatus: ſed eſt ad colendum Deum via quædam expeditior. Quamobrem impudens eorum commentum eſt, qui monachatum, cœlibatum, votaque caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cùm non aliam ſequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis quæ iam recenſuimus obſtricti, quàm reliqui Chriſtiani omnes. Vna cunctorum eſt religio, vna fides, eadem fidei ſacramenta, eadem ſpes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orandi regula, idem miniſterium: non alius vt ſit monachi, & cœlibis cultus, quàm coniugati, niſi quòd magis ille continuus eſt, & minus habet interpellationis. Nam quacunque tandem in re verùm Dei cultum conſtitueris, non alius monachi quàm laici, non alius erit cultus cœlibis quàm coniugati: Quòd ſi fide, ſpe, charitate rectè coli Deum exiſtimaueris, non eſt alia monachi fides, alia coniugati: eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem ſperant, eundem diligunt. Sin autem in contemplando Deo, Pſalmis & canticis, hymnis & laudibus proſequendo, ſi in peccatorum agnitione, in corporis & ſanguinis Chriſti participatione, in eius ſeruitutis, quæ latria dicitur, exhibitione, cultum Dei ſitum eſſe iudicaueris, quicquid tandem illud fuerit, quo verè Deum coli dixeris, commune eſt monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vſu ſibi ipſe interdixit, ille verò præter hanc cœlibatus, alias quoque ſibi nouas leges adſciuit, in quas voluntaria primum animi inductione cùm iuraſſet, earum poſteà ſeruandarum neceſsitate conſtringeretur, non alia de cauſa factum eſt, quàm vt his, tanquàm arctioribus vinculis, in ſtudijs pietatis teneretur,

Baſi in libel. lo de vita ſolitaria, ca. 1.

atq; curis alijs omnib⁹ vacuus, tanto liberior & expeditior debitum Deo cultũ pręſtaret, reiectis omnibus ijs, quibus à Deo retardari poſsit. Nõ eſt igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus: neq; peccat contra primum præceptum, quo deos alienos habere prohibemur, ſi quis aut cœlibatũ, aut monaſticę vitę genus aliquod ſit amplexus. Nam hoc aſſeueranter dicere, quid aliud fuerit, quàm vniuerſam Eccleſiã iam inde ab Apoſtolorũ temporibus ad hęc vſq; noſtra, idololatrię condemnare? Quis enĩ fuit ex primis illis Eccleſię luminibus, qui nõ aut monachus ipſe fuerit, aut in ſumma veneratione monachos habuerit? Sunt qui ipſos etiam Apoſtolos cœnobiorũ primos autores fuiſſe dicant. Certè Caſsianus à Marco Euangeliſta monachos normã ſuſcepiſſe viuẽdi ſcribit. Verùm vt nihil dicamus de Apoſtolis, nihil de ijs, qui in Ægypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuere monaſticã profeſsi, nihil de Antonijs, Paulis, Hylarionibus, & multis alijs eorum ſectatoribus: certè beatum Ephrem, Baſiliũ, Hieronymũ, Auguſtinum, Gregoriũ, & quàplurimos alios, qui non doctrinæ magis, quàm ſanctitatis nomine cumprimis in Eccleſia celebres habentur, monachos fuiſſe dubium eſt nemini: qui verò alij monachi non fuerunt, monachos nihilominus recepiſſe, laudaſſe, ſuſpexiſſe. Ex quorum numero Athanaſius, quemadmodum à Gregorio Nazanzeno memoriæ proditum legimus, operæprecium ſe facturum eſſe putauit, ſi vitam Antonij monachi conſcriberet. Ioannes verò Chryſoſtomus, præterquàm quòd in quibuſdam locis monachorum inſtitutum in cœlum vſq; laudibus vexit, ac è ſuperiore templi loco ſuos, vt eorum inſequerentur veſtigia, diligenter eſt hortatus, etiã tres libros aduerſus vitæ monaſticæ vituperatores edidit. Quid igitur dicemus? Nunquid omnes hos idololatras pronunciabimus, vt monachos aliquot apoſtatas noſtri temporis à periurij crimine, cuius rei ſunt propter votum, quo Deo ſe obſtrinxerunt, violatũ, liberemus? Nos verò potiùs hæreticos eſſe cenſebimus, quos à tam ſanctis patribus, inflatos ſenſu carnis ſuæ, tantopere diſſentire videmus: qui ſuo ipſorum iudicio condemnati, quod ab Eccleſia factum oportuit, vt eos è cœtu piorum eijceret, id priores ipſi fecerunt, ſeq; vltrò à Chriſti corpore, à ſancta Catholica Eccleſia præciderunt. Qui verò peruerſas iſtorum hominum opiniones, tanquàm Dei verbum ſuſpiciunt & adorant, atq; eorũ potiùs, qui ipſi inter ſe diſſident, prauum ſenſum, quàm pium totius Eccleſiæ, tot ſeculorum conſenſum ſequuntur, quemadmodũ ab idololatrię crimine defendi poſsint, non videmus. Verùm nos hic monaſticæ vitæ propu-

Monachatus.

Caſſ. libr. 2. ca. 5. de cœnobiorũ inſtitutione.

In vita eius.

propugnationem non ſuſcepimus. Cùm igitur quantum præſens poſtulat inſtitutum, de cæremonijs quę ſumuntur à perſonis, ſatis multa dixiſſe videmur, ad alia properabit oratio.

DE CÆREMONIIS, QVÆ SVMVNTVR à rebus.

Cap. LXXXIX.

A REBVS quoque ſumí cæremonias diximus: inter quas principem locum obtinet ſacrificium: quę vſq; eo propriè Deo debita ſeruitus eſt, vt neget eſſe quenquam hominum Auguſtinus, qui dicere audeat, ſacrificium alij cuiquam deberi, quàm domino ſoli.

Sacrificiũ propriè Deo debita ſeruitus.

Aug lib. 10. de ciuitate Dei cap. 4.

Nam cùm de diuino cultu multa ſint vſurpata, quę honoribus deferuntur humanis, ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera, ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeantur, qui dicuntur colendi & venerandi, ſi autem eis multum additur, & adorandi: Quis, ait, vnq̃; ſacrificandũ cenſuit, niſi ei, quẽ Deũ aut ſciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus eſt ſacrificiũ: Nam quicũq; Deo cultus alij deferuntur, cõmunes illi ſunt cum hominib⁹. Quæ cauſa etiam eſt, quòd eum tantoperè Satanas oppugnat, quòd hac ſeruitute ſublata, ſublatum iri quicquid illud eſt ex rebus ijs, quæ ſub aſpectum hominum cadunt, quo propriè Deus colitur, intelligit: nullus vt eximius ei præ mortalibus honos habeatur: neq; maior illius, quàm aliorum quorũcunq;, qui dignitate præſtant inter homines, ratio ducatur.

Sacrificiũ externum Satanas cur abrogare conatur.

Etiam Auguſtini ſeculo perſuadere per ſua membra Satanas hominibus eſt conatus, viſibilia ſacrificia dijs alijs congruere: vero autem Deo tanquàm inuiſibili inuiſibilia, & maiori maiora, meliorię; meliora, qualia ſunt puræ mentis, & bonæ voluntatis officia.

Aug.lib. 10. de ciuitate Dei cap. 19.

Ac verũ quidẽ eſt, quemadmodũ ab Auguſtino dictum, & ab Algero legimus repetitum, quod inuiſibilia maiora melioraq; ſacrificia Deo debentur: ſed non propterea viſibile ſacrificiũ excludendum eſt, quod ita ſignum eſt illorum inuiſibilium, ſicut verba ſonantia ſigna ſunt rerum.

Sacrificiũ eſt viſibile ſignũ rerum inuiſibilium.

Sicut enim orantes atq; laudantes, ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas in corde quas ſignificamus offerimus: ita ſacrificantes nõ alteri viſibile ſacrificiũ offerendũ eſſe ſcimus, quàm illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus, quod niſi facti fuerimus,

Sacrificiū verum quod

mus, nullam nobis quidem ipſis, viſibile ſacrificium quod offerimus vtilitatem adfert. Eſt enim verum ſacrificium, ſicut ab eodem Auguſtino ſcriptum legimus, omne opus quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo. Quicquid igitur non eo animo agitur, vt Deo ſancta ſocietate adhæreatur, quantum ad hominẽ ſacrificantem pertinet, verum Deoq́; gratum ſacrificium non eſt. Cùm autem ſacrificia multa ſint, quibus hoc agimus, vt, quod ſibi ſolum Propheta bonũ eſſe dixit, Deo adhærere queamus, nullo magis id efficitur, quam eo, quod Miſſæ ſacrificium vocatur. In quo cùm exacta fiat, & accurata cumprimis omnium Chriſti beneficiorum commemoratio, fieri non poteſt, quin eorum contemplatione mens hominis ardeſcat, & in eius ineffabilem incorporeumq́; complexum, ſancto deſiderio feratur, à quo ſe tot & tantis beneficijs immerentem, quin extrema quæq; ſupplicia merentem potiùs, affectam eſſe perſpicit.

Aug. lib. 10. de ciuitate Dei cap. 6.

Pſalm. 72.

Miſſæ ſacrificio Deo perfecte adhæremus.

Sacerdos quomodo ſe ad Miſſam præparare debeat

Quamobrem celebraturus hoc ſacrificium ſacerdos, illud ante omnia curat, vt ſedato prorſus animo, cunctis perturbationibus & ſeculi curis omnibus vacuo, per ſummam quietem, ſabbatum agat ſpirituale: quo vacare poſsit, & videre, quoniam Chriſtus eſt ille Deus, qui oblato in ara crucis præcioſi corporis & ſanguinis ſui ſacrificio, nos cœleſti patri ſuo per mortem ſuam reconciliauit, ex impijs pios, ex inimicis amicos, ex irę filijs Dei filios & hæredes, fratres autem ſuos & cohæredes effecit. Qua cogitatione accenſus, & ſe, & adſtantes omnes, quin & Eccleſiam vniuerſam, cuius ad altare ſtans perſonam gerit, tam bono, tamq́; benefico Deo ſacrificium offert, atq; vt ab eo tantopere amata, tantiſq; beneficijs affecta, viciſsim illi per dilectionẽ adhærere, nec vnquam ab eo ſeparari queat, ipſius, qui ſolus id præſtare poteſt, miſericordia perfici petit. Quo magis aũt huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhærere Deo poſsit, membra quoq; corporis omnia per id tempus vt huic vni rei ſubſeruiant, procurat: vt mentis iudicio voluntatiq; parentia, et illius veritatem ac ſinceritatem conſequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemq́; tanquam dominam comitentur: ita vt mentis motum motio ſemper corporis aſſequatur: vt ſiue animus peccati & culpæ conſcius, proſternat ſe atq; abijciat corã Deo, corpus eundẽ geſtum, eundemq́; actũ ſubeat, atq; cõficiat: ſiue agendis pro acceptis beneficijs gratijs mentẽ ad Deũ cogitationemq́; ſuſtulerit, eandem ad Deum ſublationẽ, vultus, oculi, manuſq́; ſequantur: ſiue quòd quoquo modo ſtudeat animus, atq; decernat, quod quidẽ ad colendũ Deum pertinere videatur, repente tanquam in ſpeculo, ſic in corporis motu, illud inteſtinum

teſtinum animi conſiliũ voluntasq́; cernatur. Sicut autem ſacerdos, ad eundem modum affectus etiam eſſe debet è populo quiuis, qui præſens adeſt, quoties tremendum hoc à ſacerdote ſacrificium peragitur, vt & ipſe non alijs rebus vacet, quàm ijs quæ per ſacerdotẽ aguntur contemplandis, atq; illius exemplo omnibus & animi, & corporis motibus in Deum feratur: cumq́; verba illa dicentem audierit: Surſum corda, non ore magis, quàm intimo corde reſpondeat: Habemus ad dominum. Admonentur enim his verbis qui præſentes adſunt, vt quæ ſurſum ſunt quęrãt, vbi Christus eſt ad dextram Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapiant, non quæ ſuper terram. Procul itaq; tum faceſſat ex cordibus hominum carnalis omnis & ſecularis cogitatio, & in eo toti ſint, ad quod ſacerdos inuitat, vt quod verbo ſe facturos promittunt, re præſtent, ne ſi quis aliud in lingua promptum, aliud in pectore clauſum habuerit, quod Ananiæ dixit Petrus, ſibi quoq; dici audiat: Cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te ſpiritui ſancto? Non enim es mentitus hominibus, ſed Deo: atq; ita magis etiam Deus eum execretur, ſicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me: Quamobrem quod lingua profitentur, corda reipſa ſurſum erigant, vbi Christus eſt in dextra Dei ſedens, ibi mens cuiuſq;, ibi fixa ſit cuiuſque cogitatio, vt cum Paulo dicere poſsint: Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt, vnde ſaluatorem expectamus dominum Ieſum Chriſtum. Ceſſent confabulationes, ceſſent curæ terrenarum rerum, in eo ſint hominum animi defixi, quod à ſacerdote poſteà geri vident, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid ſit illud pro quo Deo gratias agere debeamus oſtendit, cùm quemadmodum pro nobis paſſus, in crucem actus, mortuus & ſepultus ſit, tertia die reſurrexit, in cœlum aſcenderit, non verbis magis explicat, quàm totius corporis actione repræſentat, ac ſub aſtantium oculos ſubijcit, in horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum eſſe mentes hominum oportet, vt quod eſſe dignum & iuſtum fatemur, Deo pro illis gratias agamus, neque verbis modò gratam noſtram voluntatem declaremus, verùmetiam ſicut Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, ita nos eius hac tanta dilectione prouocati, viciſsim diligamus eum, & exhibeamus corpora noſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, ea mente, vt ſicut ipſe poſuit animam ſuam pro nobis, & nos animas noſtras pro nomine illius ponere, ac omnia prius & facere & pati parati ſimus, quàm vt vnquàm ab illius

In ſacrificio Miſſæ præſentes, quomodo affecti eſſe debeant.

Coloſſ. 3.

Actor. 5.

Eſaiæ 19.

Philip. 3.

Epheſ. 5.

Rom. 12.

lius nos dilectione ſeparari permittamus. Hoc animo qui prædi-tus eſt, ſiue ſit ſacerdos, ſiue ſit aliquis ex ijs, qui rei diuinę præ-

Philip. 4.

ſentes interſunt, is demùm in odorem ſuauitatis hoſtiam acceptã Deoque placentem offert. Nam externę cæremonię nullus eſt eam exercenti vſus, ſi non ſit ex hac inteſtina voluntate profecta.

Sacrificium ſine bono motu non valet.

Falſum eſt enim, quod filij deſertores de matre ſua quondam Eccleſia commenti ſunt, quaſi prædicatum in illa fuerit, valere coram Deo ſacrificium ſacerdotis ex opere operato, ſine bono motu vtentis: cùm Eccleſię doctrina, cum iſto commento pugnet ex diametro. Nam valere ſacrificium ſine bono motu vtentis, vel ſacerdotis, vel populi, non modò docuit in Eccleſia nemo, verùm illud vno ore potius affirmarunt omnes, niſi quis per fidem, animiq; deuotionem fructum illius in ſe transferre conatus eſſet, exitio potius illi futurum ſacrificium, quàm vtilitatis aliquid allaturum. Quorſum autem admoneret populum ſacerdos, vt corda ſurſum erigerẽt, ſi valere ſacrificium ſine bono motu vtentis perſuaſum haberet? vt vel hinc perſpicuũ cuiuis eſſe queat, quàm ſint ab omni veritate auerſi, quos iſta comminiſci non puduit, cùm tamen authorem huius commenti proferant neminem. At docuerunt ſcholaſtici, Miſſam ex opere operato valere. Docuerunt: verùm illud nuſquàm addiderunt: ſine bono motu vtentis. Tum autem, longè alio ſenſu docuerunt, quàm quem iſti ſibi confinxerunt. Quò magis autem dilucidè cognoſci res queat, libet planioribus verbis ediſſerere, quid ſit illud quod Scholaſtici docuerunt, vt ſic omnibus iſtorum impia calumnia detegatur. Scholaſtici do-

Opus operatũ & operans.

ctores, rerum quàm verborum ſtudioſiores, hoc habuiſſe propoſitum videntur, vt orationis ornatu neglecto, quo breuiſsimo poſſent verborũ compendio rem explicarent. Itaq; cùm de eo foret diſceptatio, num & mali ſacerdotis Miſſa valeret, quoniam ad rem apertius intelligendam permultum lucis adferre diuiſio conſueuit, diſtinguendum inter opus, & opus eſſe putauerunt, vt

Anth. 1. in parte ſũmæ.

aliud eſſe dicerent opus operans, aliud opus operatũ. Opus operans appellare placuit ſiue ſacerdotis actionem, quod Anthiſiodorenſi viſum eſt: ſiue ſacerdotem ipſum ſacris operantem: (Sic e-

Innoc. lib. 3. myſteriorũ Miſſæ ca. 5.

nim loquitur Innocentius: Non ergò ſacerdotis iniquitas effectum impedit ſacramenti, ſicut nec infirmitas medici virtutem medicinę corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando ſit immundus, ſemper tamen opus operatũ eſt mundum.) opus autem operatum, rem immolatam. Quid igitur docent cùm ſcribunt, Miſſam ex opere operato valere? Quid aliud, quam, nõ eſſe perſonam aut actionem ſacerdotis attendendam, verum ipſam

quæ præſens eſt in altari, rem immolatam, ipſum verum corpus Chriſti, quod pro nobis traditum eſt, ipſum verum ſanguinem Chriſti, qui pro nobis fuſus eſt in remiſsionem peccatorum noſtrorum? Huius enim corporis pro nobis traditi, huius ſanguinis pro nobis effuſi virtute, non autem merito Sacerdotis, aut actione fieri, vt cum Deo reconciliationem, peccatorum remiſsionem, & ea quæ petimus omnia conſequamur. Potuit ne dici magis pium aliquid, aut veritati Chriſtianæ magis conſentaneum? Quid enim? an non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in ſola Chriſti paſsione (hoc enim eſt ſacrificium quod offerimus:) collocari iubent, cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carem brachium ſuum: Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quiſquam in ſanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, ſpem ſuā omnem defixam habeat, verùm in agno illo immaculato, cuius precioſo ſanguine redempti ſumus. Hic eſt qui tollit peccata mūdi: hic eſt in cuius nomine ſi quid petierimus patrem, dabit nobis: hic eſt vnus aduocatus, mediator, & reconciliator noſter. Homo ſacerdos, miniſter tantum eſt reconciliationis: miniſterium enim reconciliationis dedit illi Deus, quemadmodum à Paulo ſcriptum legimus. Vera propiciatio pro peccatis noſtris, verus Sacerdos in æternum, ſolus ſanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus eſt, & exauditur ſemper pro ſua reuerentia, eſt ille qui per proprium ſanguinem inrroiuit ſemel in ſancta, qui ſedens ad dextram patris, etiam nunc interpellat pro nobis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Cuius corporis & ſanguinis Sacramentum cùm præſens adſit in altari, cumq; ſubijciatur ſub oculos aſtantium, quemadmodum ille ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata: in huius ſacramenti præſentia, ſicut à ſancto martyre Cypriano ſcriptū eſt, non ſuperuacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocauſtum repulſam. Hoc ſenſu dixerunt Scholaſtici, Miſſam ex opere operato valere, non propter ſanctitatem, aut actionem ſacerdotis, ſed propter victimam illam ſalutarem, cuius tum fit immolationis repræſentatio. Quis autem eſt, qui ſenſum hunc cumprimis pium eſſe negare audeat? Ne quis autem ita ſenſiſſe Scholaſticos dubitare queat, ipſa eorum verba ſubiungemus. Ac ventilant quidem hanc quæſtionem: Vtrum ſacerdotis mali Miſſa tantundem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino: præceptor eius Albertus: Bonauentura, Ioannes Gerſon, Gabriel Biel, & alij nonnulli: Quoniam verò longum eſſet ſingulorum verba

Hierem. 17.

1. Pet. 1.
Ioan. 1.
Ioan. 15.

2. Cor. 5.

Hebr. 5.
Hebr. 9.
Rom. 8.

Hebr. 9.

Cypr. Serm. de cœna domini.

Tho. Parte 3. quæſt. 82. art. 6.
Alber. lib. 4. ſentent. diſt. 13. art. 31.

Bona. in 4. ſenten diſt. 13. queſt. 4. Gerſon ſer. 2. de die mortuo. Scotus in quodlibet, queſt. 20. in expoſitione ſacri Canonis Miſſæ. Lectione 26 Ioan. 6.

recenſere, breuitati ſtudētes ex Ioanne tantum Scoto quædam adſcribemus. Miſſa non ſolùm valet, inquit, virtute meriti, ſiue operis operantis, ſed etiam virtute ſacrificij & operis operati: vel, non ſolùm valet virtute meriti perſonalis ſacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti generalis Eccleſiæ, in cuius perſona per miniſtrum communem offertur ſacrificium. Alioqui, Miſſa mali ſacerdotis, qui in illo actu non meretur perſonaliter, ſed demeretur, nulli valeret in Eccleſia, quod reputatur communiter inconueniens: & rationabiliter, iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita. Quandocũq; enim Chriſtus vt ſummus ſacerdos offert, panis quem dat, id eſt, caro eius, eſt mũdi vita. Hactenus Scotus. Cùm de ſacerdotio ſermo nobis eſſet, docere nos meminimus, quòd ſacerdos nihil aliud eſt, quàm reconciliationis miniſter: fungitur enim legatione ſiue miniſterio pro Chriſto: & capite, & corpore. In conſecrando ſiue ſanctificando, offerendo, diſtribuendo, manus, lingua, miniſterium hominis eſt mortalis: verùm ipſa conſecratio ſiue ſanctificatio, oblatio, diſtributio, deniq; virtus omnis, & efficacia, non eſt niſi æterni ſacerdotis illius & immortalis, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hoc igitur in loco Chriſti capitis miniſtrum agit. Cùm verò precatur Deum, vt oblationis in cruce factæ, cuius fit in altari repræſentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat, miniſtrum agit Chriſti corporis Eccleſiæ. Scotus igitur hoc dicere videtur ijs verbis, quæ paulò antè per nos adducta ſunt. Siue ſacerdotem conſideres tanquam Chriſti capitis, ſiue tanquam Chriſti corporis miniſtrum, vtroq; modo valet Miſſa. Nam quod ad prius illud miniſterium attinet, non refert quo ſit vitæ merito ſacerdos. Chriſtus eſt enim ſummus ille Sacerdos, qui ſemetipſum offert: panis quem dat, id eſt caro eius, eſt mũdi vita. Quamobrem non hominis Sacerdotis actio, verùm Chriſti Sacerdotis oblatio, Chriſti caro, quam ſemel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa eſt vita mundi, illa eſt, per quam ſalutem conſequimur: Hominis autem ſacerdotis nihil aliud eſt, quàm miniſterium. Virtus omnis penes carnem illam eſt, quæ cùm propter noſtram ſalutem in cruce pependiſſet, nũc ad dexteram Dei collocata, pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Auguſtino dictum eſt: Qui fuerit ſuperbus miniſter, cum diabolo computatur: ſed non contaminatur donum Chriſti: quod per illum fluit purum eſt, quod per illum tranſit liquidum, venit ad fertilem terram: Puta quia ipſe lapideus eſt, quia ex aqua fructum ferre non poteſt. Per lapideum canalem tranſit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil

Aug. tract. 5. in Ioannem.

generans

generans, ſed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus ſacramẽti ita eſt vt lux: & ab illuminandis pura accipitur, & ſi per immundos tranſeat, non inquinatur. Quod verò ſpectat ad poſterius miniſterium, quo ſacerdos pro Chriſti corpore fungitur Eccleſia, cumprimis id optandũ foret, vt quibus illa miniſtris vtitur ad iram Dei placandam, eſſent moribus inculpatis, ne, ſi ſicut populus, ita ſacerdos quoq; factus ſit, rectè ad vtrunq; Eſaiæ 24. dici poſsit, quod à Propheta ſcriptum eſt: Iniquitates veſtræ diuiſe Eſaiæ 59. runt inter vos & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiat. Certum eſt enim quod multum valet deprecatio iuſti, neque temerè dictum eſt ab illo cæco nato, cui Chriſtus oculorum viſum reſtituerat: Deus peccatores non audit: Cæterùm in homine Sacerdote ſacris operante, ſi nulla ſunt ipſius miniſtri merita, non deſunt tamen eius, cuius eſt miniſter, Eccleſiæ merita: quæ non à maiori quidem, ſed à meliore *Eccleſia non à maiori ſed à meliore ſui parte ſancta dicitur.* tamen ſui parte, ſancta dicitur: & regnum ſæpè cœlorum à Chriſto vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura, neq; fructum erat vllum allatura, (ſcriptum eſt enim: Qui declinat aurem ſuam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.) Prouerb. 18 cùm is orat in Eccleſię perſona, quæ in potiore ſui parte ſancta eſt, non poteſt eius oratio non ijs, pro quibus orat, eſſe fructuoſa, quamuis ipſi ſacrificanti ſit perniciosa. Malitia enim miniſtri non impedit bonitatem, ſiue bonum opus perſonæ, quæ bona eſt: ſicut ſi bonus aliquis dominus per manus famuli ſui nequam, eleemoſynam tribuat, non ideò perdit eleemoſynæ ſuæ meritum. Et hoc eſt quod orans dicit ſacerdos: Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis: pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, quæſo ne reſpicias peccata mea, ſed fidem Eccleſiæ tuæ. Videntur eiuſmodi non eſſe diſsimiles procuratoribus hoſpitalium aut captiuorum, quibus eorum contemplatione pro quibus petunt, largè datur eleemoſyna, cùm tamen ipſis pro ſe petentibus nihil daretur: fortaſsis etiam turpiter abigerentur: cùm tamen ipſi nihilominus partem diſtributionis accipiant. Præclare ſcriptum Hiero. lib. 1. contra Iouinianum. eſt ab Hieronymo. Epiſcopus, presbyter, diaconus, non ſunt meritorum nomina, ſed officiorum. Ante quem etiam Cyprianus. Cypr. in ſer. de baptiſmo Chriſti. Scribæ & Phariſæi in cathedra Moyſi ſedẽtes, dum agunt quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine poteſtatis vtuntur, et officium, non vita, tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorciſtis. Chriſtum (inquiunt) ſcimus, & Paulum nouimus, *Exorciſtæ quæſtuarij nihil ſuo nomine peragunt, ſed Chriſti.* & in nomine Chriſti quem Paulus prædicat adiurati egredimur, vos autẽ penitus ignoramus. Ecce in nomine ſuo quæſtuarij nihil per-

hil peragunt exorciſtæ, nec ſe eis deferre ipſi dęmones profitentur; ſed nomen Chriſti etiam per lucrorum ſectatores ſuæ gloriæ retinet poteſtatem: & fiunt in talibus cauſis miniſtri mercenarij ſicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehunt inſtitores, quarum rectores potius eorum quos ducunt, pecunijs inhiant, quam ſaluti. Et tamen mare ſeculi huius neceſſarios habet eiuſmodi tranſuectores: alioqui ceſſabunt commercia, nec ex tranſmarinorum copia aliorum inopia habebit ſubſidium, nec occurrent ſibi ſolatia regionum, ſi vehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippe ſæpe malorum miniſteria ſuffragantur. Hæc ille. Iam ergò quæ Scoti fuerit mens in ijs verbis, quæ per nos producta ſunt, planum ſatis feciſſe videmur. Neq; verò ſolùm in hac ſententia fuiſſe Scotum aut Thomam exiſtimandum eſt. Fuerunt etiam Auguſtini ſeculo, qui ſacramenta & ſacrificia ex dignitate miniſtrorum eſſe metienda putarent, quiq; mali Epiſcopi, aut ſacerdotis preces obeſſe potius, quàm prodeſſe, pro quibus fierent, affirmarent. Quos, contra Parmenianum, Creſconium, Gaudentium, contraq; Donatiſtas alios ſcribens Auguſtinus, pluribus verbis cõfutauit. Proferebat Parmenianus locum ex Eſaia: Facinoroſus qui ſacrificat mihi vitulum, quaſi qui canem occidat, & qui ſimilaginẽ, quaſi ſanguinem porcinum, & qui offert thus, quaſi qui benedicat idolo. Sed hæc Auguſtinus cùm de ſchiſmaticis multo congruentius dici docuiſſet, his deinde verbis vtitur: Si primis tẽporibus non obfuerunt mali ſacerdotes, vel collegis bonis, ſicut fuit Zacharias: vel popularibus, ſicut fuit Nathanael, in quo dolus non erat: quãto magis nihil obeſt in vnitate Chriſtiana Epiſcopus malus vel Coëpiſcopis, vel laicis bonis, cùm iam ille ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech, & pontifex noſter, ſedens ad dexterã patris, interpellat pro nobis. Nec illud bonis obeſt, ſed offerentibus malis, quòd veriſsimè dictum eſt, Dona iniquorum non probat altiſsimus. Ac paulò pòſt, cùm obiectum eſſet ab eodem: Sacrificia impiorũ execratio eſt Domino. Sacrificia, inquit, impiorum eiſipſis oberunt, qui offerunt impie. Nam vnum atq; idem ſacrificium, propter nomen Domini quod inuocatur, & ſemper ſanctum eſt, & tale cuiq; fit, quali corde ad accipiẽdum acceſſerit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Non ait, alijs, ſed ſibi. Qui ergò manducat dignè & bibit, gratiam ſibi manducat & bibit. Quid aliud his verbis Auguſtinus innuit, quàm quòd alijs verbis dictum eſt à ſcholaſticis: ex opere operato, non ex opere operantis valere ſacrificium ſiue ſacramentum. Certum eſt enim, quòd mali bona adminiſtrando,

Aug. contra Creſco. lib. 3 cap. 6.
Gaud. cõtra ſecundã epiſtolam Gaudentij lib. 2. cap. 9.
Donat. lib. 2 cap. 4. & ſequentibus.
Eſaiæ 66.
Contra Parme. li. 2. ca. 5.

Idem cap. 6.
Eccleſ. 33.

ſtrando, ſe tantummodo lædunt: ſicut fax accenſa ſibi quidem detrimentum præſtat, alijs verò lumen in tenebris adminiſtrat, & vnde alijs commodum exhibet, inde ſibi diſpendium præbet. Cùm verò idem Parmenianus protuliſſet ex Euangelio: Deus peccatores non audit: An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Epiſcopus non exaudiri, cùm pro populo rogat? Quod etſi ita eſſet, non ideò tamen populus, ſi bonus atq; fidelis eſt, ſolicitus eſſe deberet: Securos enim illos facit illa ſcriptura: quæ ait: Etſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem IESVM CHRISTVM iuſtum, & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris. Cumque poſuiſſet de Balaam exemplum: Non mirum eſt, inquit, ſi verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam ſi à malis dicantur Epiſcopis, exaudiantur tamen, non pro peruerſitate præpoſitorum, ſed pro deuotione populorum. Quid hic aliud dicit, quàm quòd poſteà ſcriptum eſt alijs verbis à Scoto: Sacrificium ſiue preces, non ſolùm valere virtute meriti perſonalis ſacerdotis, verumetiam virtute meriti generalis Eccleſiæ, in cuius perſona per miniſtrum communem offeruntur: cuius fidem, non peccata miniſtri Deus reſpicit. Habemus igitur iam, quæ ſit ſcholaſticorum ſententia, cùm ex opere operato valere Miſſam dicunt: nimirum eadem quæ quondam Auguſtini, eadem quæ totius Eccleſiæ Catholicæ fuit, eſt, & erit ſemper. Qui verò ſenſum illis contrarium affingunt, aut non intelligunt ipſi, neq; quæ dicunt, neq; de quibus affirmant, aut extremè ſunt improbi, qui dum quamplurimos à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia, ſegregare ſtudent, quod veritate non poſſunt, eiuſmodi conficta calumnia perficere conantur: alienũ prorſus & abſurdum, ac minimè pium illis ſenſum affingentes. Verùm hæc eſt poteſtas tenebrarum, quibus in hanc cæcitatem adducuntur. Sed & ſi quis viſus eſt eſſe de applicatione ſacrificij ſcrupulus, an ea pro alijs fieri poſsit, per hæc quæ dicta ſunt, iam ſublatus eſſe videtur. Cùm enim iſti cõcedant, tantum propiciatorium Chriſti ſacrificium applicari poſſe pro alijs, hoc eſt illud, quod in Miſſa dicimus applicari. Neq; enim ſacerdos in Eccleſiæ perſona, cuius miniſter eſt, ſuum cuiquam opus applicat, verùm applicat opus Chriſti: ſacrificium illud applicat in ara crucis peractum, paſsionem applicat & mortem Chriſti, per quam cùm patre cœleſti reconciliati, peccatorum noſtrorum ſumus remiſsionem conſequuti. Huius fructum vt fideles adipiſci, peccatorumq; remiſsionis & ſalutis in cruce nobis promeritæ participes fieri queant, Deum patrem precatur, per eum ipſum, qui ſacrificium pro nobis

[Margin: Idem cap. 8. Ioan. 9. — 1. Ioan. 2. — Numer. 23. — 1. Tim. 2. — Luc. 22. — *Applicatio ſacrificij.*]

factus, morte ſua nobis hæc promeruit, Dominum noſtrum Ieſum filium eius vnicum. Atq; hoc eſt, quod applicari dicitur, ſacrificium. Applicatur autem non viuis magis, quàm mortuis: neque præſentibus modò, verùm & abſentibus: niſi forte pro viuis tantum ſemetipſum Chriſtus obtulit, & pro ijs qui præſentes tum adfuerunt, & non pro mortuis & abſentibus quoque. Atqui contradicit ſcriptura, quæ mundi totius eum aſſerit propitiationem fuiſſe: & ex perſona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit, ô mors, & morſus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quàm Euangelij vocem negant, qui cum impio Aërio pro mortuis rectè ſacrificium offerri negant? Non enim aliam oblationem, ſed eandem quam Chriſtus obtulit, offert in Eccleſiæ perſona miniſter eius ſacerdos, neque pro alijs, quam pro quibus Chriſtus obtulit, & oblatione ſua Domini mortem annunciat, qua redempti ſunt omnes: cui oblationi participant omnes, qui ſunt in vnitate corporis Chriſti myſtici, ſiue ſuperſtites in hac vita, ſiue iam ex ea migrauerint, ſiue præſentes, ſiue ſint abſentes. Quòd ſi non redemit Chriſtus morte ſua patriarchas, prophetas, & ſanctos alios patres in ſe credentes, qui mortem eius præceſſerunt, non rectè dicitur precium hoc redemptionis pro mortuis offerre ſacerdos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides eſt Eccleſiæ, qui ſunt iſti, qui cùm eandem ſe lingua confiteri profiteantur, negare tamen audent, quòd Chriſtus obtulit in omnium redemptionem æquè mortuorum atque viuorum, id rectè mortuis applicari? Sed iſti putant ſuum opus applicare ſacerdotem. Videntur Eccleſiæ myſteriorum eſſe prorſus imperiti, ac vbiuis potius, quàm in Catholica, de ijs quæ pertinent ad fidem Catholicam, inſtituti. Repetendum eſt igitur iterum atque iterum, & inculcandum, vt ne ſint neſcij. Non ſuum opus, non ſuam oblationem applicat ſacerdos: verùm opus Chriſti, oblationem illam qua ſemetipſum obtulit Chriſtus in odorem ſuauitatis, cuius fructus vt perueniat cùm ad eos, qui nobiſcum adhuc in terris degunt, tùm ad illos, qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis, Deum patrem per eundem Chriſtum precatur. Quòd verò ſeorſum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum eſt: quin iam inde ab Apoſtolorum temporibus vſurpatum. Auguſtinus oblatum eſſe ſcribit pro matre ſua ſacrificium precij noſtri. Cyprianus antiquior Auguſtino negat offerri pro eo, nec ſacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominaſſet. Vtroque vetuſtior Tertullianus, etiam anniuerſariorum meminit, de vxore dicens: Marito ſu-

Miſſæ ſacrificiũ pro mortuis valet.

1. Ioan. 2.
Ozeæ 13.

Aug. lib. 9. cõfeſ. ca. 12.
Cypr. lib. 1. epiſt. 9.
Tert. de monogamia.

vito ſuperſtite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpoſtulet ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro. Iam repete apud Deum, pro cuius ſpiritu poſtules, pro qua oblationes annuas reddas. Ambroſius, & trigeſimum & quadrageſimum obitus diem obſeruari ſolitum ſcribit, atque vtramque obſeruationem habere authoritatem, qua neceſſarium pietatis impletur officium. Et beatus Ephrem cùm trigeſimum diem compleſſet, ſui memoriam fieri petiuit. Quod igitur tanto conſenſu, tot ſeculis, quàm latè patet Chriſtianum nomen, obſeruatum ſemper vbique locorum fuiſſe videmus, quid aliud quàm Apoſtolorum hanc eſſe traditionem exiſtimare fas eſt? Sicut exiſtimaſſe iam ante docuimus Dionyſium Areopagitam, Ioannem Chryſoſtomum, & Ioannem Damaſcenum. Verùm hæc de ſacrificio dicta nunc ſufficiant, quæ eſt vna omnium præſtantiſsima, Deoq; longè gratiſſima ceremonia: cuius quaſi quædam ſunt inſtrumenta, ſacra vaſa, ſacræ veſtes, chriſma, cereus, luminaria. Viſum eſt enim, ad honorem huius tanti ſacrificij pertinere, vt rei tam ſacræ etiam inſtrumenta ſacra eſſent, quorum quædam non niſi legitimè conſecratis attingere liceret. Quod & ipſum nouum non eſt, quin ipſis etiam Hieronymi temporibus, & multò antè vſitatum. Sic enim ille ſcribit ad Theophilum Alexandrinum Epiſcopum, quæ epiſtola libris eius Paſchalibus annexa eſt, in Latinam linguam ab eo conuerſis: Diſcant qui ignorant, eruditi teſtimonijs ſcripturarum, qua debeant veneratione ſancta ſuſcipere, & altaris Chriſti miniſterio deſeruire, ſacroſq; calices & ſancta velamina & cætera, quæ ad cultum dominicæ paſsionis pertinent, non quaſi inanima & ſenſu carentia ſanctimoniam non habere, ſed ex conſortio corporis & ſanguinis Domini eadem, qua corpus eius & ſanguis, maieſtate veneranda. Quæ tamen verba non ita ſunt accipienda, quaſi res inanimæ, vaſa & veſtes, gratiam in ſe ſuſcipiant, quod in hominibus, qui conſecrantur, fieri dubium non eſt: ſed per conſecrationem tamen, vel benedictionem, illud efficitur, vt magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragendum: ſanctaq; propterea dicuntur, ſiue ſacra, quòd poſteaq; ſemel Deo dicata, diuinoq; cultui deſtinata ſunt, iam deinceps in alios vſus quoſcunq; ea conuertere non licet. Hieronymi quoque præceptor Gregorius Nazanzenus: Ne ipſa quidem, inquit, indumenta ſacerdotalia, vel miniſterij vaſa, cuilibet contingere ſaltem aut contrectare fas eſt. Neque verò Hieronymi aut Gregorij ſeculo primum ſacris vaſis & veſtibus, calici præſertim, patinæ & pallæ hic

Tert. de exhortatione caſtitatis.

Amb. de obitu Theodoſij.

Ephrem in teſtamento ſuo.

Sacrificij inſtrumenta.

Sacra vaſa.

Naz. in Apologetico.

honor eſt habitus: propè centũ annis antè, Stephanus Papa, idem & martyr, ad quem extant Cypriani quoque martyris ſcripta, ad Hilarium ſcribens his verbis vſus legitur: Veſtimenta Eccleſiaſtica, quibus Domino miniſtratur, cultusq; diuinus omni cum honorificentia & honeſtate à ſacerdotibus, reliquisq; miniſtris celebratur, & ſacrata debent eſſe & honeſta, quibus alijs in vſibus, cum Deo eiusq; ſeruitio conſecrata & dedicata ſint, nemo debet frui, quàm eccleſiaſticis & Deo dignis officijs: quę nec ab alijs debent contingi, aut ferri, niſi à ſacratis hominibus: ne vltio quæ

Dan. 5.

Baltaſſar regem percuſsit, ſuper hæc tranſgredientes & talia præſumentes veniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ vltionis iu-

Sot. epiſt. 2.

ſtum flagellum ad ima. Idem in epiſtola Soteris ad Epiſcopos

Sixt. epiſt. 2.

Italiæ multò antè: Idem à Sixto Papa, qui fuit ſextus à Petro, ſcriptũ legimus, cuius verba hæc ſunt: In hac ſancta ſede Apoſtolica à nobis & reliquis Epiſcopis, cæterisq; Domini ſacerdotibus ſtatutũ eſt, vt ſacra vaſa nõ ab alijs quàm à ſacratis, Dominoq; dicatis contrectentur hominibus. Indignũ enim valdè eſt, vt ſacra Domini vaſa, quęcunq; ſint, humanis vſibus ſeruiant, aut ab alijs, quàm à Domino famulantibus, eiq; dicatis tractentur viris: ne pro talibus præſumptionibus iratus Dominus, plagam imponat populo ſuo, & ij etiam qui non peccauerunt, mala patiantur & pereant, quia perit iuſtus ſæpiſsimè pro impio. Cereorũ quoq; & lu-

Cereorum vſus antiquiſſimus.

minarium vſus vetuſtiſsimus eſt in Eccleſia. Cùm accenderentur pro martyrum honore cerei, viſum eſt Vigilantio minimè ferendum, quòd idololatriam quandam reſiperet. Contra quem ſcribens Hieronymus: Cereos, inquit, non clara luce accendimus, ſicut fruſta calumniaris, ſed vt noctis tenebras hoc ſolatio temperemus & vigilemus ad lumen, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quòd ſi aliqui propter imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum, vel certè religioſarum fœminarum: de quibus

Rom. 10.

verè poſſumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde

Matth. 26.

perdis? Cauſabantur quondam & Apoſtoli, quòd periret vnguentum, ſed Domini voce correpti ſunt. Neq; enim Chriſtus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honorem Chriſti hoc fecit, deuotioq; eius mentis recipitur: & quicunq; accendunt cereos ſecundum fidem ſuam, habent mer-

Rom. 14.

cedem, dicente Apoſtolo: vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abundat. Idololatras appellas huiuſmodi homines: Non diffiteor omnes nos, qui in Chriſtum credimus, de idololatriæ errore veniſſe: non enim naſcimur, ſed renaſcimur Chriſtiani. Et quia quondam co-

lebamus

lebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne ſimili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco deteſtandum eſt: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum eſt. Nam & abſq; martyrum reliquijs, per totas orientis Eccleſias, quando legendum eſt Euangelium, accenduntur luminaria iam ſole rutilante, non vtiq; ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ ſemper habent accenſas lampades ſuas. Et ad Apoſtolos dicitur: Sint lūbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris. Et de Ioanne Baptiſta: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt ſub typo luminis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua in Pſalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuū Domine, & lumen ſemitis meis. Malè facit ergò Romanus Epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum Petri & Pauli ſecundum nos oſſa veneranda, ſecundum te, vilem puluiſculum, offert Domino ſacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus. Aquę verò benedictæ vſus, ab ipſis Apoſtolorum temporibus ortum habere videtur: Siquidem, qui fuit quintus à Petro pontifex Romanus, Alexander his verbis illius meminit: Aquam ſale conſperſam populis benedicimus, vt ea cuncti aſperſi purificentur, & ſanctificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Nam ſi cinis vitulæ aſperſus ſanguine populum ſanctificabat, atque mundabat: multo magis aqua ſale aſperſa, diuiniſq; precibus ſacrata, populum ſanctificat atque mundat. Et ſi ſale aſperſo per Eliſæum Prophetam ſterilitas aquæ ſanata eſt, quanto magis diuinis precibus conſecrata, ſterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos ſanctificat, atque mundat & expurgat, & cætera bona multiplicat, & inſidias diaboli auertit, & à phantaſmatis verſutijs homines defendit. Nam ſi tactu fimbriæ veſtimēti ſaluatoris ſaluatos infirmos eſſe non dubitamus, quanto magis virtute ſacrorum eius verborum diuinitus ſacrantur elementa, quibus ſanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? Sed nobis hoc loco de ſingulis cæremonijs, quæ ſumuntur à rebus, dicere propoſitum non eſt, cùm præſertim copioſè de ijs multa ſint ab alijs perſcripta. Ante annos centum propè ſeptuaginta, ſcripſit octo libros ea de re Gulielmus Durandi Epiſcopus Miniacenſis, quibus titulum dedit, Rationale diuinorum: quem totidem annis præceſsit Rupertus Abbas Tuitienſis, cuius extant de diuinis officijs libri duodecim. Editus eſt etiam non ita pridem in lucem opera viri pij & docti, Ioannis Cochlæi, liber Amalarij Treuerēſis Archiepiſcopi de officio miſſę, ante annos ſeptingentos

Cerei accenſi cur Euangelij lectioni præferantur.

Matth. 25.

Luc. 12.

Ioan 5.

Pſalm. 118.

Aquæ benedictæ vſus.

Alex epiſt. 1 ad omnes orthodoxos.

Hebr. 9.

2. Reg. 4.

Matth. 6.

gentos & amplius ſcriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argũmenti genus pertinentia. Scripſit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Iſidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officijs. Inter eas autem res, à quibus cæremoniæ ſumuntur, recenſeri poſſunt & ea, quæ ad orationes, eleemoſynas, & ieiunia pertinent. Verùm alio loco ſtrictim ea de re breuiterque nonnulla dicemus: neq; enim huius eſt inſtituti, omnia quæ dici poſſunt perſcribere.

DE CÆREMONIIS, QVÆ SVMVNTVR à loco. Cap. XC.

Templa. *Sepultura.*

A LOCO quoq; ſumuntur cęremoniæ: Nam oraturi ad templa cõuenimus, quæ ſunt ædes Deo ſolenni ritu conſecratæ. Quin & corpora noſtra, non niſi in templis, aut certè in cœmiterijs, quæ & ipſa conſecrantur, ſepeliri volumus. Præcipuè verò tremendum illud ſacrificium alibi quàm in æde Domino ſacrata, peragi, per ſanctorum patrum canones non licet. Neq; verò nouum hoc eſt inſtitutum: nam præterquam quòd in veteri quoq; lege tabernaculi per Moyſen, ac templi per Salomonem conſtructi fuit vſus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hieroſolymitanum aſcendiſſe legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apoſtoli prædicabant, nominatim autem in Aſiæ, Syriæ, Æthiopiæ & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipſos Anthropophagos, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Andream, templa & quidem maxima conſtruxiſſe tradit Nicephorus, quos eadem illa conſecraſſe quoq; dubiũ non eſt, vt in alios vſus ea transferri fas non fuerit: etiam ſi primus Higinus, referente Gratiano, & ante eum Iuone, templorũ, vel vt ipſe vocat baſilicarum conſecrationis mentionem facere videatur, qui fuit octauus à Petro pontifex Romanus, iuxta ſupputationẽ Euſebij in Chronicorum libro, vt Apoſtolicum hoc inſtitutum fuiſſe minimè ſit ambigendum. Philo quoq;, qui fuit Apoſtolorum æqualis, ſcribit hoc de viris Apoſtolicis, quòd habuerint ſacra domicilia, quæ ſemnia, ſiue monaſteria vocabant, in quibus manentes, honeſtæ ac ſanctæ vitæ myſteria celebrabant, nihil illo inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicquam eorũ, quæ ad corporis ſuſtentationem neceſſaria ſunt, ſed leges & oracula Prophetarum & hymnos, ac reliqua eiuſmodi, quibus ſcientia & pietas augeſcunt & conſummantur. Ac illud quidẽ dubiũ non eſt, quantum

Templorum antiquitas & vſus. Exod. 26. 3. Reg. 6. Actor. 3.

Niceph. libr. 2. ca. 39. 40. & 41. Eccle. hiſt. Grat. de cõſecrat. libr 1 cap. omnes. Iuo. libr. 2. decret.

Vide Euſ. li. 2. cap. 17. Eccleſ. hiſt.

tum ad ipſum Deum attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cũ ſit corporis expers, nullis finibus circũſcribitur, nec loco clauditur vllo: quod nec ille ignorabat, qui templũ illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorum te capere non poſſunt, quanto magis domus hæc quã ædificaui tibi? Cæterùm quòd in templis potius orationes, præſertim verò ſacrificia peraguntur, hominum id cauſa conſtitutum eſt, quorum ingenium eſt, eorũ præſertim qui ſunt de vulgo, quæ peruulgata ſunt, minorẽ vt eorum rationem habeant: quin ea deſpicatui ducunt. Si quæ verò ſolenni ritu propriè diuinæ rei faciendę dicata ſunt & cõſecrata, neſcio quomodo maiore quadã habentur à multis in veneratione. Sic videmus ad regum & principũ venerationẽ permultũ facere, ſi domus habitẽt, quàm reliqua multitudo, magnificentiores: ſi veſtes etiam induti ſint ſplendidiores. Viſum eſt igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiam excitandam, non parum intereſſe, vt ædes certæ conſtituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquam quæ ad colendum Deum pertineret: quin & vaſa, quemadmodum anteà commemorauimus, & veſtes, & miniſtri quoque peculiares ei rei deſignati ſunt. Deindè verò cùm præcipuus Dei cultus, in eo charitate proſequendo conſiſtat, (nihil autem amatur, niſi cognitum, ſicut ab Auguſtino quoq; ſcriptũ legimus) omni certè ſtudio laboratum oportuit, vt clarum omnibus & illuſtre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere poſſet, quantis ille beneficijs mortalium genus affecerit, quò ſic illis commemorandis, ad colendum, hoc eſt amandum Deum, facilius homines accenderentur. Poſtulabat itaque ratio, locus vt aliquis deſignaretur, in quo beneficia Dei quàm maximè clara teſtataq; cunctis redderentur: cui rei non alia domus viſa eſt magis idonea, quàm ea ipſa, quæ rebus diuinis faciendis eſſet dicata, quarum non poſtrema pars eſt verbi Dei prædicatio. Neque dubitandum eſt, quin gratiores Deo ſint preces, & ad impetrandum quod velis efficaciores, quæ fiunt in templo Deo conſecrato: non ſolùm propter loci reuerentiam: ſicut Salomon quoque petiuiſſe Deum legitur: Sint oculi tui aperti nocte ac die ſuper domum: de qua dixiſti: Erit nomen meum ibi: vt exaudias orationem ſerui tui, & populi tui Iſrael in loco iſto: verumetiam quòd cùm coijt cœtus omnis, & aggregatur ad Deum, cùm quaſi manu facta precationibus ambiunt orantes, grata eſt hæc vis Deo, ſicut ſcribit Tertullianus: quodq; ſingulis petentibus negaturus forte fuerat, multorum vnanimitati precantium ferè tribuit. Fieri namque, dicit Ambroſius, Eccleſiæ contemplatione, vt quòd alicui Dominus negare

3. Reg. 8.

Aug. libr. 10 de trinitate cap. 1.

Preces quæ fiunt in templo, ſunt Deo gratiores.

3 Reg. 8.

Tert. in Apologetico, ca. 19.

Ambr. lib. 5. in Lucam.

negare poſſet, ignoſcat: certum vt ſit, quòd maiore cum fructu Deo ſupplicatur in Eccleſia, quàm quouis in alio priuato loco. Quod his etiã verbis teſtatur Ioannes Chryſoſtomus. Et domi quidem orari poteſt: ſic autem vt in Eccleſia non poteſt, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te ſolus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid eſt, puta, vnanimitas & conſonantia, charitatiſq; vinculum, & ſacerdotum orationes. Propterea namq; ſacerdotes propoſiti ſunt, vt multitudinis orationes cum ſint infirmiores, hiſce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cœlum aſcendant. Si namq; Petrum Eccleſiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu ipſius potentiam contemnis? Quin & alio loco, vbi tractat de incompræhenſibili Dei natura, fieri non poſſe dicit, vt domi tam benè quis oret, quàm in Eccleſia: quod pluribus etiam verbis inibi perſuadere conatur. Beatus quoq; Baſilius æqualis eius, eadem de re diſſerens: Nobis quoque periculum eſt, inquit, malè obiti mandati, ſi loci rationem neglexerimus, maximè ſi ſacerdotij myſteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quòd ea res indiciũ haberet cõtemptus in celebrante, offendiculum quoq; generaret pro varietate affectionum multifaria, propter variam multorũ in rerum diuinarũ ſcientia infirmitatem. Si verò quiſquam obijciat. Quid igitur eſt quod Apoſtolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipſe poteſtatem dedit orandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neq; Hieroſolymis poſthac, neq; in monte iſto adorabitur pater: hoc dicendum eſt, quod illud in omni loco, non compræhendit eos locos, qui humanis vſibus, rebuſq; immundis & prophanis deputati ſunt, ſed dilatat ac deducit ad orationem Dei, ab arcto ac Hieroſolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum. His verbis indicare Baſilius videtur, non ſic accipiendum illud eſſe, quod dicit Paulus in omni loco, quaſi paſsim in prophanis quibuſque locis Deus adorandus, Deoq; ſacrificia ſint offerenda, quod tamen vbiq; mente fieri poteſt: ſed quòd non ſolùm in templo Hieroſolymitano, aut in monte Garizin, verùm in quouis alio loco, ad colendum Deum propriè deſignato, preces, ſupplicationes, & ſacrificia fieri poſsint, vt quod à Chriſto dictum eſt: Venit hora, quando neq; in monte hoc, nec Hieroſolymis adorabitis patrem: &: Veri adoratores, adorabunt patrem in ſpiritu & veritate, nequaquam per hæc verba templa Deo deprecando dicata, videantur excluſa: ſed cùm Iudæi contenderent, nuſquam adorari Deum oportere præterquã Hieroſolymis in tẽplo, quaſi Deus alibi non audiret

Chry. ad popul. Antioche omi. 79.

Actor. 12

Chry. omi. 3

Baſil. de Baptiſmo, ter. 2. cap. 8.

1. Tim. 2.

Ioan. 4.

audiret vota deprecantium: contrà Samaritani negarent eum vſquã adorandũ niſi in monte Garizin: quod is locus à Moyſe decretus eſſet, vbi Patriarchę benedicerent populo ſeruanti mandata Dei, hoc dicere voluiſſe Chriſtus intelligendus ſit: futurũ non ita multò pòſt, vt & Samaritanorũ impius cultus aboleretur, & Iudęorum carnalis religio transferretur, ac antiquatis vtriſq; pius et verus cultus, nempe ſpiritualis, in eorum locũ ſuccederet, quo non in hoc monte, quaſi concluſus in eo credatur, qui non ſolùm huius montis, verùmetiam totius orbis Deus eſt & dominus: nec Hieroſolymis, quaſi nõ alius ad adorandũ patrem ſit locus aptus & idoneus, verùm quàm longè, quamq; latè pateat orbis vniuerſus, in omnibus terrarũ locis templa Deo piè colendo fabricarentur, in quibus ipſi pij templa Deo facti, nõ iam in externis tantũ ritibus, quemadmodũ à Iudæis eſt factitatũ, verùm ſpiritu Deum & veritate ſint adoraturi, nimirùm fide vera, charitateq; non ficta: vt quicquid externorũ rituum adhibitũ fuerit, ij nihil aliud, quàm certa quędã indicia ſint huius fidei, charitatiſq; futurę. Eſt quidem ita, quòd in omni loco Deum adorare fas eſt, qui non locum, ſed mentẽ requirit feruidã. Sic Hieremiam in cœno, ſic Danielem in lacu, ſic Iob in ſterquilinio iacentem, ſic Ionam in ventre ceti, ſic latronẽ in cruce pendentẽ, ſic Ezechiam in lectulo decumbentẽ, ſic Paulum in carcere clauſum, Deũ deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Sed ſi illã ipſam mentẽ feruidã ad locum ſanctũ, ad congregationem ſanctam attuleris, certum eſt & indubitatum, quòd ex tali mente profectæ preces multò tum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futuræ ſint efficaciores. Quamobrem facere prorſus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel feſtis ſaltem diebus templa Deo conſecrata ingreſſus, ad ſanctorum ſe cœtum aggreget, & cum illis puras manus leuet, Deumq; cùm ſibi, tum Eccleſiæ vniuerſæ propicium reddere conetur, ac quæ ſit illius voluntas, ex ore ſacerdotis accipiat. Neq; verò ſine cauſa, loca eiuſmodi Deo conſecrata, vocantur Eccleſiæ. Etſi enim quæ propriè dicitur Eccleſia, conſtat ex viuis lapidibus, ex hominibus in Deum credentibus (idem enim græcè ſonat vox hæc, quod latinè cœtus vocatorum) tamen quoniam in eum locum conueniunt, qui vocati ſunt ad ſpem cœleſtis hæreditatis conſequendæ, locum ipſum eodem nomine, quo cœtum in eo congregari ſolitum, appellare viſum eſt. Quiſquis igitur ex vocatis eſſe vult, ædes eas vt frequentet neceſſe eſt, in quas conuenire vocatos videt: vt ad eandem vocationem ſe quoq; pertinere teſtatum omnibus faciat. Quoniam verò non eſt quòd quiſquam ſperet fore, vt inter

Deuter. 27.

Hiere. 38. Daniel 7. Iob 2. Ionæ 2. Lucæ 23. Eſaię 38. Actor. 16.

Loca Deo conſecrata cur vocentur Eccleſiæ.

1. Pet. 2.

electos cenſeatur, qui non ſit è cœtu vocatorum, vel hoc ipſo nomine facere quiſq; debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu verſetur, quo poſsit in electorum numerum aggregari : cùm præſertim cœtus hic in terris adhuc militantiū, ad agēdas Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus, imago quædam ſit illius iucundiſsimę, & eius quidē ſempiternæ conſolationis beatorum ſpirituum, in cœlo triumphantiū, & abſq; vlla intermiſsione Deū laudantiū : vt qui ad eam peruenire vult, cœtū hunc in terris agentiū frequentare opus habeat, atq; hic illud incipiat meditari, quod erit

Tēpla magis orationi quā prædicationi extructa initio.

illic ſine fine faciendum. Porrò congreſſus iſtos non exiſtimandū tantū ad Euangeliū audiendum fieri oportere, vt eo audito, ſubitò quiſq; è templo ſe proripiat, neq; ſibi quicq̄; prætereà in eo negocij eſſe putet: ſed ſic Euangeliū audiendum eſt, vt ſimul orationi vacetur: cui rei magis etiā, quàm audiendo Euangelio, templa di-

Matth 21.

cata vidētur. Domus mea, dicit dn̄s, domus orationis vocabitur: nō prædicationis aut auditionis. Hinc eſt quod Gręci quoq; tem-

Oratoria.

pla vocāt εὐκτήρια, Latinè dicere poſsis oratoria, non prædicatoria vel auditoria. Non quod non rectè prædicetur et audiatur in illis Dei verbū, ſed quod orationibus Deo placando propriè ſunt deſtina-

Matth. 23.

ta. Verùm eſt, quod à veritate dictum eſt, quòd vnus eſt magiſter noſter in cœlis. Quos enim hic magiſter ſpiritus ſanctus intus nō docet, indocti remanent. Siquidem forinſecus magiſteria, ſicut ab

Aug. in epi. Ioan. omi 3.

Auguſtino ſcriptū legimus, adiutoria quędā ſunt, & admonitiones: cathedrā in cœlo habet, qui corda docet: qui niſi loquatur nobis intus, fruſtra foris verba perſtrepunt, quę haud aliter ſe habent ad mentē hominis, quàm quemadmodū ad arborē agricola. Forinſecus is operatur, adhibet aquā et culturę diligentiā : verùm adhibeat ille forinſecus quęcūq; velit, nunquid poma format? nunquid nuditatē lignorū veſtit vmbra foliorū? nunquid tale aliquid intrinſecus agit? Sed quis agit hoc? docet nos Apoſtolus dicens:

1. Cor. 3.

Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus. Cùm itaq; ſonos tantum verborum ab homine magiſtro percipiamus, res autem ipſas veritate intus docente cognoſcamus, quid aliud faciendum nobis reſtat? quàm vt ad illum qui cathedram habet in cœlo, confugiamus, illū, vt nos intus doceat, precibus fatigemus, quò & cognoſcere voluntatem illius, & eam cognitam explere ſimul queamus. Quam autem cauſam eſſe dicemus aliam, quamobrem parentum noſtrorum memoria multos videre licuerit, non magis ad audiendum promptos, quàm ad obtemperandū Dei mandatis paratos, cùm nūc auditores plurimi,

rimi, factores verò propè nulli reperiantur: niſi quòd illi, cùm ſonum verborũ hominis à ſuperiore loco Dei voluntatẽ in eccleſia annunciantis percepiſſent, nequaq̃; ea vna re contenti fuerint, verùm, ſicut anteà quoq; commemoratũ à nobis, eſt ad eum qui cathedram in cœlo collocatã habens intus docet, ſupplices confugerunt, eiuſq; fidem implorarunt, vt & ſanũ eorum, quę à miniſtro verbi dicta eſſent, intellectũ præſtaret, & ad explendam Dei voluntatem vires ſuppeditaret, illud quod ab Auguſtino in locis aliquot ſcriptũ eſt, ſubinde repetentes: Da quod iubes, & iube quod vis. Atq; vt alibi, quàm in templo, preces ad Deum rectè fundi poſſint, probanda tamẽ eſt illa Felicis Papę ſanctio, ante mille annos lata, quòd ſicut non alij quàm ſacrati dño ſacerdotes debent Miſſas cantare, nec ſacrificia ſuper altare offerre, ſic nec in alijs quàm in ſacratis locis Miſſas cantare, aut ſacrificia offerre licebit. Ac paulò ſuperius: Satius eſt, inquit, Miſſam nõ cantare, aut non audire, quàm in illis locis vbi fieri nõ oportet: niſi vt ſæpè dictũ eſt, pro ſumma contingat neceſsitate: quoniam neceſsitas non habet legem. Vnde ſcriptum eſt: Vide ne offeras holocauſta tua in omni loco quem videris, ſed in loco, quẽ elegerit dominus Deus tuus. Quem qui præceſsit eiuſdẽ nominis pontifex propè ducentis annis: Mandamus, inquit, vt ſuper memorias martyrũ Miſſæ celebrentur, ne memoria eorũ à talibus extingui, aut veneratio poſsit prohiberi. Quod in Concilio quoque Laodicenſi inter hos duos pontifices interiecto, ad eundem modum conſtitutum legimus: & poſteà in concilio Cabilonenſi, vbi eiuſdem Laodicenſis concilij fit mentio. In ſuis quoque contractioribus regulis Baſilius: Quemadmodum, inquit, ratio non admittit, vt commune vas in ſancta loca inferatur: ita neque permittit, vt ſacra in prophanis ædibus celebrentur: veteri inſtrumento apertè ex præcepto Dei nihil tale fieri permittente, dominoq; dicente: Templo maius quid eſt hic. Et Apoſtolo: An domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis? Laudabo ne vos in hac cauſa? Non laudabo: & quę ſequuntur. Nec commune conuiuiũ in eccleſiam inferendum, neque dominicam cœnam in priuatis ædibus contemptui exponendam eſſe, ex his docemur: niſi quis in articulo neceſsitatis delegerit puriorem locum, aut domũ tempore accommodo. Quamobrem qui nulla neceſsitate adacti in illis ipſis locis, vbi potatur ſæpè, ſaltatur, pergræcatur, ſacrificium hoc tremendum peragi iubent, nulla ratione iuſtam reprehenſionem effugere poſſunt. Qui ſi hunc honorem habendũ Deo non putant, vt in domum Dei, domum orationis conueniant, quæ

Aug lib. 10. conf. ca. 29.

Fel. in epiſt. ad omnes epiſcopos, cap. 1.

Non niſi in tẽplo ſacrificandum.

Deut. 12.

Fel. epiſt. 2.

Baſi. quæſt. 310.

Miſſa ſine neceſsitate in locis profanis fieri non deber.

non alij rei, quàm Deo placando ſacrata eſt, neq; ſubmiſſum pij centurionis illius animũ imitari volunt, qui ſe iudicabat indignũ, ſub cuius tectum Chriſtus intraret, ſed quaſi pro imperio Chriſtũ ad ſe venire iubent, multo rectius facerent ſi ab audienda Miſſa abſtinerent: quę prophanari certè videtur, cum in prophanis ædibus extra neceſsitatẽ celebratur. Excuterent iſti pigritiam, faſtumq; ſuũ abijcerent potius, ac quantacunq; dignitate præditi ſint, ita tamen ſe ſuperiorem eſſe Deum ſibi perſuaderent, vt cum illo comparati ne ſint quidẽ, aut ſi quid ſint, cinis & puluis ſint. Qui hanc animi ſubmiſsionem ad orandum Deum non adfert, inane ſacrificium, inanis eſt illius omnis oratio. Ad quam vt inuitarentur homines, illud quoq; moribus eſt receptum, etiam inde à multis ſeculis obſeruatum, vt pro foribus templorũ eos qui varijs morbis confecti, membris etiam ſuis mutilati, ac ad extremã egeſtatẽ redacti ſunt, collocarent: qui quaſi communes quidam hominum præceptores eſſent, per quos vt nec ſecundis rebus efferrentur, nec aduerſis frangerentur, admoneri poſſent. Nihil æquè Deus odit atq; ſuperbiam: quam ſi ſecum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantũ abeſt, vt placatũ ſibi Deum reddat, maiorẽ etiam vt illius indignationem prouocet. Aſsident igitur iſti foribus diuinarũ ædium, vt cùm oculos in eos noſtros defixerimus, admoneamur fragilitatis noſtræ: nos ijſdem quibus illos caſibus obnoxios eſſe recordemur. Placet ſibi quiſquam, quòd ætate florenti, quòd forma præſtanti, quòd valetudine ſit firma: cùm in hos aſpexerit in veſtibulis templorũ iacentes, fieri non poteſt, quin criſtas demittat ilico: animo ſecum repetens, ex ijs fuiſſe quoſdam, quos cùm æquè Deus ijſdẽ corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen ſqualidi ſint, deformes, & grauibus totius corporis doloribus miſerandũ in modum oppreſsi. Tumet aliquis diuitijs & potentia: fortaſſe inter eoſdem reperiet aliquem, qui cùm & ipſe locuples aliquando fuerit, neq; ſecundas res moderatè ferre potuerit, eo tandẽ calamitatis recidit miſer, vt mendicare ſtipem cogatur. Itaque viciſsitudinis rerum humanarum commonefactus, de faſtu ſuo permultum remittet, dum quod huic accidit, ſibi quoq; euenire poſſe putabit. Atq; hæc quidem doctrinæ cuiuſdam ſunt & admonitionis: ſed & conſolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam præter voluntatem aliquid: at quàm leue eſt illud, ſi cum iſtius caſu, ſtipem pro foribus templi mendicantis, conferatur. Non eſt eo loco quo velis valetudo tua: at huius miſeri morbus prorſus eſt incurabilis. Facultatum tuarum grauẽ aliquam iacturã feciſti: at huius eſt multo grauior, qui ne panem quidem habet,

Matth. 8.

Mendici apud templa cur aſſideãt, et quorum nos admonere debeant.

quo

quo vitam ſuſtentare queat, niſi tua benignitate ſit adiutus: non murmurat tamē, nō maledicit, non aliquod impatientis animi ſignū dat, ſed ærumnā ſuam æquo fert animo. Nunquid ea res non magnā dolori noſtro leuationē adfert, ſi quē ex rebus cōtra voluntatem noſtrā fluentibus accepimus, ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro paterno ſuo in nos animo caſtigandos nos eſſe putauerit, ſuę tamē miſericordię non eſt oblitus: neq; nos extrema illa calamitate afficere voluerit, qua miſeros iſtos, pro foribus iacentes eccleſię, premi videmus. Admonet præterea nos calamitoſorū hic aſpectus, vt & ipſi propenſo ſimus ad miſericordiā animo, & ſingularē dei miſericordiā & benignitatē admiremur. Nā ſi Deus iſtos non aſpernatur, neq; pudet eum ipſorū, quòd ſuę domus veſtibulis aſsident, multo minus te fas eſt carnem tuā & membra tua deſpicere, neq; eis qua poſsis ratione ſubuenire velle. Simul cōſidera, quam ſit longè diuerſa ratio eius, quam poſsidet rex mortalis, & eius aulę, quam ſibi conſecratā habet immortalis ille rex regum, & dn̄s dominantiū. Illic omnia faſtus, hic humilitas omnia. Non licet illic videre, niſi auro & gemmis ornatos, & precioſis veſtibus indutos: huius contrà aulici pannoſi ſunt, ſitu ſqualoreq; obducti, quorū ſedes & collectio modò non admonitio quædā eſt ad hominū genus: præclarā illam vocem edens: Nihil humana ſunt omnia, fumus & vmbra ſunt. Si bonum eſſent diuitiæ, Deus ante veſtibula ſua pauperes non collocaſſet: Quos propter eam cauſam ibi collocaſſe videtur, vt quemadmodū qui ad hominē regem adire vult, prius ſe in alicuius, qui ſit ex illius comitatu, familiaritatē inſinuat, & eum officijs, obſequijs, liberalitateq; ſua ſibi demereri conatur, quò per eum & aditus faciles, & aures principis benignas habere queat: ſic qui vult in Dei domum ingredi, ac orationē ab illo ſuā exaudiri, prius aulicos ipſius, qui ꝓ foribus eius aſsidēt, ſibi cōciliet, ac memor illius quod ſcriptū eſt, Non apparebis in cōſpectu meo vacuus: eos muneribus deliniat: certo perſuaſum habēs, quod ſibi factū Deus interpretatur, quicquid ex minimis iſtis vni factū fuerit: ac delinitis illis tum primū accedat cum fiducia ad thronum gratię Dei, qui cùm dixerit: Beati miſericordes, quoniā ipſi miſericordiā conſequentur: non poteſt quod promiſit nō præſtare. Cæterùm fruſtrà miſericordiā expectat à Deo, qui prior in proximū vſus ea non fuerit: erga quē qualem ſe quiſq; præſtiterit, talem Deum erga ſe viciſsim experietur: qui miſericordiam ſe velle, non ſacrificium, diſertis verbis pronunciat. Quiſquis igitur quod vult Deus, Deo negat, quod ipſe deſiderat, à Deo ſibi vult negari. Eſt in cœlis miſericordia, quemad-

Aulici Dei pauperes.

Exod. 23.

Matth. 25.

Matth. 5.

Oſeæ 6.

Matth. 9.

Pſalm.35. modum à Propheta dictum eſt: Dñe in cœlo miſericordia tua: ad hanc non niſi per terrenas miſericordias peruenitur. Vocat igitur

Chry in prima ad Tim. omil. 14. *Mendici ſunt medici vulnerum noſtrorũ.* Chryſoſtomus, eos qui pro foribus eccleſię ſedent, ſtipem à nobis mendicantes, medicos vulnerum noſtrorũ: non ſolùm quod faſtui plerunque noſtro medentur, quod graue vulnus eſt animæ, quodq́; ſi quem ex rebus aduerſis dolorem accepimus, ei conſolationem adferũt: verùmetiã quòd per eos peccatorũ noſtrorum remiſsionẽ conſequuti, grauibus eorum morbis liberamur. Verba Chryſoſtomi hæc ſunt: Niſi eſſent pauperes, peccatorũ difficilè ſarcinam poneres: medici illi ſunt vulnerum tuorũ, manus eorum tibi medicamenta præſtant. Non ita medicus, vt medicamẽta imponat, extendens manum curationẽ exhibet, ſicut pauper, abs te vt accipiat, porrigens manum. Dediſti pecuniã & peccata ſimul exuiſti.

Chryſol. ſer. 8. Ad eundẽ modũ Petrus quoq; Chryſologus: Manus, inquit, pauperis eſt gazophilacium Chriſti: quia quicquid pauper accipit, Chriſtus acceptat. Da ergo homo pauperi terrã, vt accipias cœlũ, da numum, vt accipias regnum, da micam, vt accipias totum. Sed quid horum opus eſt proferre teſtimonia, quibus referti ſunt ſanctorum omniũ libri? Dixit ipſe Chriſtus: Date eleemoſynã, &

Lucæ 11. Baſil. in regulis cõtract quæſt. 27. ecce omnia munda ſunt vobis. Omnia, inquit Baſilius locum hunc enarrans, quę per rapinam & auaritię ſtudium peccamus, & malè agimus. Addit paulò pòſt: Non quòd per ſe iſta ad mundationẽ ſufficiant, cùm principaliter opus ſit miſericordia Dei et ſanguine Chriſti: in quo & aliorum omnium redemptionem habe-

Reſipiſcentiæ fructus, qui. Quæſt. 281. mus, ſi in vno quoq; dignos reſipiſcentię fructus fecerimus. Fructus aũt reſipiſcentiæ dignos intelligi vult idem in eodẽ libro Baſilius, opera iuſtitię, peccato oppoſita. Verbi gratia: Rapuiſti alie-

Lucæ 19. na, non modò rapere deinceps deſine, verùmetiam cum Zachæo dic: Ecce dimidium bonorum meorum dñe do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Eſt igitur eleemoſyna cumprimis ad id quod velis impetrandum neceſſaria. Scri-

Tob. 12. ptum eſt enim: Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Oratio pulſat, ieiunium impetrat, eleemoſyna accipit. Hæc tria vnũ ſunt, ac ſibi inuicem vitam dant. Orationis anima, ieiunium: ieiunij vita eſt eleemoſyna ſiue miſericordia: ita ſibi connexa hæc ſunt,

Pauperes à foribus templi procul arcere conantes, reprehendũtur. vt rectè ſeparari non poſsint. Quamobrem reprehendendi merito ſunt, qui, per quos ad miſericordiam prouocamur, pauperes & calamitoſos homines, à templi, quę domus eſt & aula Dei, forib⁹, procul arcere conantur: cùm non hanc ex illis vtilitatem tantum capiamus, quòd nos ad præſtandam miſericordiam, quàm præſtari nobis à Deo velimus, inuitant: verùmetiam & viciſsitudi-

nis rerum humanarum, caſuumq́;, quibus ſubiecti ſumus, admo-
nemur, & in rebus aduerſis non parum ex eorum aſpectu conſo-
lationis capimus. Retinendus eſt igitur laudatus eccleſiæ mos, vt
pro foribus domus Dei pauperes excubent, atq; ibi miſericordiā
ab iјs qui Deum ſui miſereri cupiunt, expectent. Et quamuis rectè
quouis in loco preces ad Deum funduntur, rectè tamen & illud *Orationes in*
creditur, quòd quæ cum reliquo cœtu piorum in ſacris ædibus fi- *templo efficaciores.*
unt orationes, multo ſunt efficatiores. Rectè & illud à ſanctis pa-
tribus conſtitutum obſeruatur, vt tremendum ſacrificium nō ali-
bi, quàm in Deo ſacratis templis offeratur: ad quod celebran-
dum, & homines & veſtes & vaſa & locus requiritur ſacer, vt ni-
hil ibi ſit, quod non verbo Dei ſanctificatū ſit, quo ſic maiore
in veneratione ſacrificium inter omnia maximè venerandum, à
populo haberi poſsit. Eſt quidem ita, quòd vbiq; Deus eſt: verùm *Loca Deus ſibi elgit.*
non vbiq; tamen æqualiter operatur. Miſericordia domini plena Pſalm. 32.
eſt terra: Sed in ſcripturis tamen legimus, quòd certa loca ſuis ope-
rationibus delegerit: exauditioni templum Hieroſolymitanum: 3. Reg. 8.
arcam miraculis: piſcinam probaticam ægrorum ſolatio. Tem- *Templi prærogatiua.*
plum quidem eo dignatus eſt honore, vt ſi quis etiam exul ad il-
lud verſa facie oraret, exaudiretur: quod priuilegium nulli alij loco
conceſſum eſſe legimus. Arcę porrò tantam virtutē eſſe voluit, vt Ioſuæ 6.
ea præſente funderentur hoſtes, Hiericho corrueret, & Iordanis Ioſuæ 4.
retrorſum conuerteretur. Piſcinæ verò probaticæ prærogatiuam Ioan. 5.
hanc fuiſſe nobis Euangelium indicat, vt qui primus in eam de-
ſcendiſſet, quocunque tandem affectus eſſet morbo, ſtatim ab eo
liberatus diſcederet. Nunquid parem vim ad ſanandum aliæ
quoque vulgares aquæ habuerunt? Sic Deus cuius miſericordia
pleni cœli, plena eſt & terra, nullo vt loco circumſcribatur, certa
tamen loca eſſe voluit, in quibus manifeſtius virtutem ſuam de-
clararet. In templo Deus olim reſponſa dabat, in templis ange-
los videre licuit, quos inibi etiam habitare vel illud nobis eſſe do- *Angeli in tēplis habitant.*
cumēto poteſt, quod à Ioſepho memorię proditum eſt, cùm iam-
iam Hieroſolymitanum excidium inſtaret, angelos auditos eſſe Ioſephi de bello Iudaico li. 7. ca. 12
qui dicerent: Recedamus ex his ædibus. Sed hæc dicet aliquis ve-
teris teſtamenti fuiſſe, nec ad nouum pertinere quicquam, in quo
Samaritanæ diſertis verbis dictum legimus: Mulier, crede mihi, Ioan. 4.
veniet hora, quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis
adorabitis patrem. Atqui ille ipſe qui hæc dixit, noui teſtamenti
mediator & autor, templo tantum honoris habuit, vt cùm eijce- Matth. 21.
ret ex eo vendentes et ementes, domum illud ſui patris vocauerit.
Nunquid nō totus mundus domus eſt illius, qui dixit: Cœlum et Hierem. 32.

Eſaiæ 65.

terram ego impleo. Cœlum ſedes mea, terra autem ſcabellum pedum meorũ? Et tamen domum ſui patris peculiari modo quodã, templũ Chriſtus appellauit. Quin & in ipſis templis arcano quodam & inperſcrutabili Dei iudicio fieri videmus hoc ipſo gratiæ tempore, vt terribiliora in vno ſint, quàm in alio Dei opera Sic ab Auguſtino factum legimus, cùm quidam ex eius ſodalitio iuuenis graue quoddã presbytero crimen intentaſſet, nec res euidentibus argumentis aut refelli poſſet, aut coargui, quòd iuſſerit ambos ad locum ſanctum (his eñ verbis vtitur) peregrinari, nimirum eum, vbi beati Felicis Nolenſis corpus conditũ erat, vt ibi ad confeſſionem, vbi pœnę miraculo vel timore compellerentur. Ac mox ea verba ſubijcit Auguſtin⁹: Vbiq; quidẽ Deus eſt, & nullo cõtinetur vel includitur loco, qui cõdidit oĩa, & eũ à veris adoratorib⁹ in ſpiritu et veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiẽs, in occulto etiã iuſtificet, et coronet: verùm tamẽ ad iſta, quę hominib⁹ viſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius conſilium perſcrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? Multis eñ notiſsima eſt ſanctitas loci, vbi beati Felicis Nolenſis corpus conditũ eſt, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quę Mediolani fierent apud memoriã ſanctorum: Nunquid, inquit, nõ & Africa ſanctorũ martyrum corporibus plena eſt? & tamen nuſquã hic ſcimus talia fieri. Sicut enim, quod Apoſtolus dicit: Non omnes ſancti habent dona curationum, nec omnes habent dijudicationem ſpirituum, ita nec in omnibus memorijs ſanctorum iſta fieri voluit, qui diuidit vnicuiq; propria prout vult. Quare minimè nouum, ac iam indè à multis ſeculis in orbe Chriſtiano receptum eſt, quòd propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio ſanctior habitus, & à pijs hominibus magis eſt frequentatus. Qui ſcripſerunt Eccleſiaſticam hiſtoriam, Euſebius, Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hieroſolymam, & ad martyrum ſepulchra, religionis ergò peregrinationes etiam ex voto ſuſceptas eſſe, memoriæ prodiderunt. Quas adeò non contemnendas putauit Ioannes quoq; Chryſoſtomus, vt diceret, cùm in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus, laudem erupiſſet: Vellem nunc locis in illis verſari, quibus vincula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & angeli venerantur. Si Eccleſiaſticis curis eſſem vacuus, corpuſque robuſtum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recuſarem, quò cathenas ſaltem viderem, & carcerem, quo Paulus vinctus eſt. Ante annos plus minus ſeptingentos, fuit Claudius

Opera Dei in vno loco quã in alio terribiliora.

Epiſt. 137.

Loca delecta miraculis.

1. Cor. 12.

Peregrinationes Deo non ingratæ.

Euſeb. lib. 1. cap. 11. Socrat. li. 7. cap. 47. Sozo. lib. 2. cap. 14. & li. 4. cap. 5. Theod. lib 8 de curatiõe græcarũ affectionum. Chryſ. omil. 5. de beato Iob.

dius quidam, qui peregrè proficiſcentes ad ſepulchra ſanctorũ martyrum ridebat, eum in eorum, quos de cultu ſcripſit imaginum libro tertio, grauiter confutauit vir doctus Ionas Epiſcopus Aurelianenſis. Verùm in hoc genere, non tam labor ipſe peregrinationis attenditur à Deo, quàm affectus. Quemadmodum dicit ille: Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Si quis charitate erga ſanctum aliquem inflammatus, & virtutum illius amore ardens, viſat reliquias illius, & oſculetur, non poteſt hic affectus Deo gratus non eſſe. Sed hæc obiter. De Chriſtianorũ templis ſiue baſilicis refert Auguſtinus, & in Eccleſiaſtica quoq; hiſtoria ſcriptum legimus, quod etiã ab immanibus barbaris tantus olim illis honor habitus fuerit, vt quiſquis ad ea confugiſſet, is ab hoſtium inſultu liber eſſet. Nunc miſerandum in modũ ea prophanari paſsim cernimus, nec in horrea modò pleraq; commutata, verùm & equorum ex eis ſtabula facta, & in quoſcunq; tandẽ vſus Deo dicatas domos conuerſas: quodq; etiam dictu horrendum eſt, neq; facilè creditura poſteritas videatur, in eo ipſo loco vbi tremendum Deo ſacrificium non ita pridem oblatũ fuit, furcam erectam videre licuit, ab ijs qui Euangelici quàm Chriſtiani dici malũt. Hi ſunt fructus præclari, ſi dijs placet, iſtius Euangelij. Sed hoc fortaſsis offendit nõnullos, quòd templa diuis eriguntur. Verùm hi cui templa conſtituerentur, vel ex Innocentio tertio pontifice Romano diſcere potuerunt: Cuius hæc verba ſunt: Duæ ſunt ſpecies ſeruitutis: vna quę debetur ſoli Deo creatori, & dicitur latria: & altera, quę creaturis impenditur, et dicitur dulia. Vtramq; ſpeciẽ determinat dominus, dicens: Reddite quę ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent, templa, altaria, ſacerdotia, ſacrificia, & huiuſmodi, quę ſunt ſoli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio ſanctorum, magnus & metuendus ſuper om̃es, qui in circuitu eius ſunt. Non enim ſanctis ad honorem Dei, ſed Deo potius ad honorem ſanctorum dedicantur templa, conſecrantur altaria, ſacerdotia ſtatuuntur, ſacrificia offeruntur: ne fortè ſi ſecus agatur, non theoſebia, ſed idololatria committatur. Quem qui multis præceſsit ſeculis Auguſtinus, cùm ad eundem modum, ſicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Chriſtianos argui videret, quòd ad monumenta martyrum pleriq; omnes confugerent maximo concurſu, atque illorum interceſsione ſe facilè quæ petiuiſſent impetraturos à Deo confiderent: Nec tamen, inquit, nos eiſdem martyribus templa, ſacerdotia, ſacra, & ſacrificia conſtituimus, quoniã non ipſi, ſed eorũ Deus, nobis eſt Deus. Honoramus ſanè memorias eorũ, tanq; ſanctorũ hominum Dei, qui

Aug. li. 1. de ciuitate Dei.
Sozom. li. 9. ca. 9. eccl. hi.
Templa æuo noſtro profanata.
Facinus horrendum.
Tẽpla ſanctis non erigi.
Inno de myſterijs Miſſę cap. 11.
Pſalm. 88.
Aug. li. 8. de ciuitate Dei, cap. 27.

qui vſq; ad mortē ſuorū corporū pro veritate certarunt, vt innoteſceret vera religio, falſis religionibus fictiſq; conuictis. Itaq; videre licet paſsim apud Auguſtinū, quod nō alio ferè martyrū templa, quàm memoriarū nomine dignatur: cuius etiā hæc verba legūtur alicubi. Nōne ſi templū alicui ſancto angelo excellētiſsimo de lapidibus & lignis faceremus, anathematizaremur à veritate Chriſti, et ab eccleſia Dei? qui creaturæ exhiberemus eam ſeruitutē, quæ vni tantū debetur Deo. Sed quòd nimia quadā religione dicere nō fuit auſus Auguſtinus, dixit ante eum Ioannes Chryſoſtomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixêre qui fuerunt eius æquales Socrates, Sozomenus, nec ita multo poſterior Euagrius, ac alij multi: apud quos templa martyrum, baſilicas Apoſtolorū & martyrū, eccleſiā Apoſtolorū, eccleſiam Theonę, eccleſiam Dionyſij, ſacrū Eufemię martyris templū, et aliorum ſanctorū legere licet. Quid igitur? num ignorabant iſti oēs, quòd ex diuino præcepto ſciebat Auguſtinus, non eſſe creaturę ſeruitutē eam exhibendā, quę ſoli debetur creatori? Minimè gentiū: æquè illi hoc atq; Auguſtinus ſciebant, neq; ſecus faciebant: ſed in verbo nihil fuiſſe periculi iudicabant. Quis eīn neſcit, etiā ſi templum Petri et Pauli, vel cuiuſcunq; ſancti tandem eſſe dicatur, non propterea Petro vel Paulo, ſed ſoli Deo dicatum eſſe, ſoliq; Deo ſacrificia in illo offerri, etiamſi Petri, vel Pauli, vel alterius cuiuſquam ſancti fiat in eo memoria: vt rectè Auguſtinus memorias martyrum, rectè cæteri quoq; templa, ſiue baſilicas, aut Eccleſias martyrum eiuſmodi loca vocauerint. Nam propriè quidem ſolius Dei templa ſunt: Quoniam verò vel ſunt in illis Apoſtolorum aut martyrum reliquiæ, vel eorum frequens fit commemoratio, rectè martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quanquam extat liber de Eccleſiaſticis dogmatibus, qui Auguſtino inſcribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac ſi Chriſti membra, ſynceriſsimè honoranda, & baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca ſancta, diuino cultui mancipata, affectu pijſsimo, & deuotione fideliſsima adeundas credimus. Si quis contra hanc ſententiam venerit, nō Chriſtianus, ſed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Auguſtini loco licet colligere, baſilicę ſiue templa Dei, ſed appellantur tamen ſanctorum nominibus, haud aliter, quàm nos fideles, cùm & ipſi templa Dei ſumus, ſuo tamen quiſq; proprio nomine vocamur. Quanquam in eo quoq; libro, qui ſine controuerſia Auguſtini eſt, quem inſcripſit de cura pro mortuis gerenda, his ille verbis vtitur: Mater filij defuncti

Aug contra Maximinū lib. 1.

Templa cur ſanctorum nominibus vocētur.

Chryſ omil. 28. ad pop. Antioch

Hier. ad Riparium et aduerſus Vigilantium.

Soc. lib. 1. ca. 16. & vltim. & li. 2. ca. 11.

Sozo. lib. 4. cap. 9.

Euag. li. 2. cap. 3.

Aug. ca. 73.

Reliquiæ ſanctorum venerandæ.

functi corpus deſiderauit in baſilicā martyris poni. Fuit ante mille
ducentos & amplius annos Euſtathius quidam hæreticus, qui lo-
ca ſanctorū martyrum, vel baſilicas contēneret, & oēs qui illuc cō-
uenirent & ſacramenta conficerent, reprehenderet. Contra eum in Gangr. ſyn.
Gangrenſi Synodo, quę fuit Nicęnę proxima, in hæc verba pro- cap. 20.
nunciatū eſt. Si quis per ſuperbiā, tanquàm perfectū ſe exiſtimans,
conuentus, qui per loca, & baſilicas ſanctorū martyrum fiunt, vel
accuſauerit, vel etiam oblationes, quę ibidem celebrātur, ſpernen-
das eſſe crediderit, memoriasq́; ſanctorū contemnendas, anathema
ſit. Hic quoq; dixêre patres, loca & baſilicas ſanctorū. Sozome- Li. 8. ca 24.
nus verò etiam ad honorem Stephani protomartyris, & in hono- Eccle. hiſt.
rem Thyrſi martyris, & aliorum, ædificatas Eccleſias ſcribere ve-
ritus non eſt. Non quòd neſciret ad honorem Dei conſtructas, qui
ſacrificijs in illis Eccleſijs colebatur, ſed quod ſuus quoq; honos
in eis Stephano & Thyrſo tribueretur, dum & res ab eis geſtę reci- Lib. 9. ca. 2.
tantur, & ad eorum imitationem homines accenduntur, & Deo
gratię aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia, quibus in hac vita
excelluerūt. Neq; verò Deo tantū precibus & ſacrificijs placando, *Templa et cœ-*
verùm & corporibus hominū ſepeliendis templa ſunt & cœme- *meteria etiam corporibus ho-*
teria conſecrata, quòd qui corpora ſua viuentes Deo templa dicaſ- *minum ſepeli-*
ſent, eos mortuos, non niſi in ſacris locis recondi, æquum eſt pu- *endis cõſecrata.*
tatum. Ac verùm quidem illud eſt, quod vbicunq; ſepeliamur, dñi Pſalm. 23.
eſt terra & plenitudo eius, quodq́; ſepultura optima eſt, optima
vita, ſicut à Ioanne Chryſoſtomo traditum legimus: ſed inte- Chryſ. omil.
reà tamen etiam antiquorum iuſtorum funera, officioſa pietate 84. in Ioan.
curata, exequias celebratas, ſepulturas prouiſas, ipſosq́; dum viue- Geneſ. 46.
rent de ſepeliendis, vel etiam transferendis corporibus, ſuis filijs & 50.
mandaſſe legimus: Et Tobias ſepeliendo mortuos, Deum pro- Tob. 2. & 12.
meruiſſe, teſte angelo, commendatur. Ipſe quoque dominus die Matth. 26.
tertio reſurrecturus, religioſæ mulieris bonum opus prædicat, præ
dicandumq́; cōmendat, quod vnguētum precioſum ſuper mem-
bra eius effuderit, atq; hoc ad eum ſepeliendum fecerit. Et lauda-
biliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce Ioan. 19.
acceptum, diligenter atque honorificè tegendum ſepeliendumq́;
curarunt. Ioannes quoque Chryſoſtomus cum laude quadam Chry tomo
commemorat, quòd Conſtantinopoli reges magnam gratiam 3. omi. quòd Chriſtus De-
putant, non ſi propè Apoſtolos, ſed ſi vel extra eorum veſtibula us eſt, aduer-
corpora ſua ſepeliantur, fiantq́; piſcatorum oſtiarij reges: neque ſus gentes.
hic in morte confunduntur, ſed honeſtantur, & ipſi, & eorum
nepotes, & pronepotes. Et in alia quadam omilia, cùm docuiſ- Idē omi. 66.
ſet, quomodo ipſe, qui purpuram indutus eſt Imperator, accedit ad pop. Ant.

ſeruo-

ſeruorũ crucifixi complexurus ſepulchra, & faſtu depoſito ſtat ſanctis ſupplicaturus, vt pro ſe apud Deum intercedant: & ſcenarum fabrum, & piſcatorẽ, etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Mox ſubiungit. Audebis igitur quæſo eorum dñm appellare mortuum, cuius ſerui vel mortui terrarum orbis ſunt protectores? Nec hoc tantũ Romę quis fieri viderit, verùm et Cõſtantinopoli. Nam et hic Conſtantinũ magnũ ipſius filius honore magno cẽſuit haberi, ſi pro foribus piſcatoris paternũ corpus collocaret: et quod in regijs ſunt ianitores regibus, hoc ſunt in monumento piſcatoribꝰ reges. Sozomenus quoq; non reprehendit mulierẽ quandam Euſebiã, quòd iuxta eum locum, in quo reliquię quadraginta militũ fuerunt conditæ, iuramenti religione obſtrictis monachis, ſe quoq; condi curauerit. A Paulino quoq; religioſa quędã vidua Flora petiuiſſe legitur, vt in beatiſsimi Felicis confeſſoris baſilica, defuncti filij eius corpus poneretur, qui cũ ea de re ad Auguſtinũ retuliſſet, hoc ab eo reſponſum tulit: Prouiſus ſepeliendis corporibus apud memoriã ſanctorum locus, bonę affectionis humanę eſt erga funera ſuorum: quoniam ſi nonnulla religio eſt, vt ſepeliantur, non poteſt nulla eſſe, quando vbi ſepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum ſolatia requiruntur, quibus eorum pius in ſuos animus appareat, non video quę ſunt adiumenta mortuorum, niſi ad hoc, vt dum recolunt, vbi ſunt poſita eorum quos diligunt corpora, eiſdem ſanctis illos, tanquã patronis ſuſceptos, apud dominũ adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere poſſent, etiamſi ſi talibus locis eos humare non poſſent. Sed nõ ob aliud vel memorię, vel monumenta dicuntur ea quę inſignita fiunt ſepulchra mortuorum, niſi quia eos, qui viuentium oculis morte ſubtracti ſunt, ne obliuione etiã cordibus ſubtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cùm itaq; recolit animus, vbi ſepultum ſit chariſsimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus chariſsimis exhibetur, eum prodeſſe non dubium eſt ijs, qui cum in corpore viuerent, talia ſibi poſt hanc vitam prodeſſe meruerunt. Nam quos peccata grauia deprimunt, non ad abſolutionem potiùs, quàm ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Eccleſijs poni, ſcribit Gregorius. Non enim eos ſacra loca liberant, ſed culpa magis temeritatis accuſat: id quod productis etiam exemplis planum facit. Et propterea ſacris canonibus cautum, & in Eccleſia videmus obſeruatum, quòd qui ſibi ipſi manus intulerunt,

Sozom li 9. cap. 2. Eccl. hiſt.

Aug. de cura pro mortuis cap. 1. & 4.

Sepulchra mortuorũ cur dicantur monumenta.

Eccleſiaſtica ſepultura qui arceantur.

Greg 4 dialo ca. 50. & aliquot alijs ſequentibus

qui

qui facultatibus alienis per fœnus expilatis rem ſuam auxerũt, qui ſine pœnitentia ex hac vita exceſſerunt, qui vel cùm graue ſcelus aliquod patraſſent, è cœtu piorum ſentẽtia iudicis eiecti, atq; à Chriſti corpore præciſi ſunt, vel qui ſeipſos vltrò præciderunt, quales ſunt ſchiſmatici & hæretici, eorum corpora in ſacris locis humari non permittuntur: quòd, quemadmodum ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopũ ſcribit verè magnus ille pontifex Leo, quibus viuentibus non cõmunicauimus, eis mortuis quoq; cõmunicare non poſſumus. Nõ eſt cum ijs ne mortuis quidem cõmune quicquam habendum, qui doctrinis varijs & peregrinis abducti, ſuo ipſorũ iudicio ſunt condemnati, dũ quod iudicis fuerant ſententia paſſuri, id vltrò ipſi fecerunt, ſeq; à Chriſti corpore preciderunt, & è cœtu fideliũ exterminarũt, atq; ab eorũ cõmunione ſepararũt. Sed hæc de ſepultura, deq; ſepulchris dicta ſufficiãt: Neq; enim omnia nobis perſequi propoſitum eſt, quę fuſius ab alijs tractata ſunt. Epiſt. 91. cap. 6.

DE CÆREMONIIS, QVÆ SVMVNTVR à tempore. Cap. XCI.

TEMPORVM in Eccleſia primitiua magis anxia fuit & diligẽs obſeruatio, quàm vel hoc noſtro ſeculo, vel ijs quæ proximè præceſſerunt. Documento eſt ingens & inſignis illa de tempore celebrandi feſti Paſchatis inter Orientis & Occidentis Eccleſias concertatio, quæ vſq; eo etiã progreſſa eſt, vt qui tũc fuit Romanus pontifex Victor, totius Aſiæ parœcias, vnà cum vicinis Eccleſijs, tanquam aliena ſentientes, à communionis vnitate pręciderit, quod, vt monitis eius de feſto Paſchatis eodem cum occidentis Eccleſijs die celebrando parerent, adduci non potuiſſent. Ac non defuerunt quidem graues viri, quibus hæc tanta Romani pontificis vehementia non probaretur, cum præſertim traditum ſibi per manus ab ipſis Apoſtolis morem obſeruare ſe Aſiæ Epiſcopi dicerent, neque tanti eſſe hæc feſti celebrandi diſcrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Eccleſia quenquam exiſtimarent. Verùm Leoni pontifici non leuiter delinqui viſum eſt, cùm de feſto Paſchatis tractaret, ſi in principio ſacramenti veritas & vnitas ab vniuerſa Eccleſia non teneretur. Sed & ante eũ celebri ſcriptori Epiphanio tam graue viſum eſt, in hac obſeruatione diei Paſchatis à more cæterarum orbis Eccleſiarum alios diſcrepare, vt non dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui quartadecima luna Paſcha celebraſſent: quos quidem Quartadecumanos

De Paſchate controuerſia.

Vide Euſebium lib. 5. cap. 25. Ecc. hiſt. Socrat. lib. 5 cap. 25. Nicephor. lib 4. cap. 36 & ſequẽtib.

Leo epiſt. 62

Epiph. hæreſi 51.

Epiph. hæreſi 20.

vocat. Ac inter alia multa, quæ præclarè geſta ſunt à Conſtantino Imperatore, hæc duo vel maxima laude omnium, prædicationeq; digna eſſe cenſet, quòd is congregato Nicæno concilio, & Arij dogma ſubuertendum, & diſceptationem ac diſcrepantiam hanc de celebrando Paſchatis die de medio tollendam curauit. Fuitq; Nicænum concilium non magis propter eos habitum, qui in Ægypto dogmatis gratia diſsidebant, quàm propter eos qui in oriente in celebrando Paſchate diſcrepabant, cōciliandos: quod etiam cum alibi tum in epiſtola quam ſcripſit ad epiſcopos Aphricanos Athanaſius indicat. Decretum itaq; fuit à trecentis decem & octo patribus, qui tum Nicææ conuenerant, vt vno eodemq; die ſanctiſsimi Paſchatis feriæ peragerentur: vtq; Orientis Eccleſiæ, quæ à Romana, & cæteris occidentis Eccleſijs diſsidere viſæ ſunt, eundem quem eæ, diem obſeruarent: idq; duplici de cauſa (ſicut ab Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptoribus memoriæ proditum eſt.) Primum quod minimè fas eſſet Chriſtianis Iudæorum ſequi conſuetudinem, qui poſteaquam conſceleratas manus ſuas nefaria Chriſti cæde contaminarūt, tanta ſunt animorū cæcitate percuſsi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neq; quòd rectū, quodq; ſalubre ſit, intelligant. Deinde quòd graue cumprimis & indecorum eſſe putaretur, quandoquidē vnum corpus, vnus ſpiritus ſumus omnes, vna vocationis noſtræ ſpes, vnus dominus noſter, vna fides, vnū baptiſma, vnus eſt Deus & pater omniū, non vno eodemq; tempore, anniuerſarium redemptionis noſtræ diem ab omnibus & ſingulis eiuſdem corporis membris celebrari: ſed per eoſdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare, & hos quidem feriari & conquieſcere, illos verò corporis afflictionibus macerari: quemadmodū in ſua quadā ad Epiſcopos, qui ad Synodum Nicænā venire non poterāt, & ad omnes vbiq; locorum Eccleſias, epiſtola fuſius ab Imperatore Conſtantino, & in eo libro, quem aduerſus hæreſes conſcripſit, ab Epiphanio proditū legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priſcis fuerit, vel obſeruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum. Vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paſchate, deq; ſabbato factum videmus, vel cum gentibus commune haberemus: quæ cùm ſextum hebdomadæ diem, tanquam Veneri ſacrum in ludis, epulis, & omnibus nequitijs conſumere ſolitæ eſſent, viſum eſt Chriſtianis, vt quem illi diem cumprimis lætum & hilarē ducebant, eū in mœrore & luctu traducerent: non ſolū acerbiſsimos cruciatus & mortē Chriſti turpiſsimā, verumetiā peccata ſua, quæ cauſam illis dederunt, deflentes. Altera, quòd ſicut à ſanctiſsimo

Paſcatis celebrandi vno eodemq; die cauſæ.

Euſ. lib. 3 de vita Conſtā.

Epheſ. 4.

Temporum ratio in eccleſia

Damaſo

Damaſo ſcriptum & à Leone repetitum legimus, non aliter vnus grex, & vnus paſtor ſumus, quàm ſi, quod iterum atque iterum monet Apoſtolus, idipſum dicamus omnes, ſi perfecti ſimus in eodem ſenſu, & in eadem ſententia: ſi eoſdem vno atq; eodẽ tempore ritus obſeruemus. Fuit & hoc à priſcis obſeruatũ, vt à feſto Paſchatis, vſque ad feſtum Pentecoſtes, non niſi ſtantes orarent, & vocabantur ij ſtationũ dies, de militari exemplo nomine ſumpto, ſicut à Tertulliano ſcriptum eſt. Quin & die dominico ieiunium, vt idem autor eſt, nefas ducebatur, neq; fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quoque concilij decretum interceſſit, quo cautum eſt, vt die Dominico & in diebus Pentecoſtes ne quiſquam genua flecteret, ſed ſtantes ad orationem vota domino cuncti redderent: cuius ritus etiam rationem vt explicaret, dignum duxit Baſilius. Obſeruabantur ab iiſdem vigiliæ nocturnæ, quibus & à vino & à carnibus abſtinebatur, & aqua ſola potum prębebat, obſonium vero fuit panis cum ſale & aqua. In ijs populus conſurgens, vt eſt apud Baſilium, antelucano tempore, domum precationis petebat, & curſitabatur ad ſepulchra martyrum à pueris, puellis, viris, fœminis, omniſq; generis ætatis & conditionis hominibus. Nunc & ſtationum, & vigiliarum nomen ſolum ſupereſt: Nam neque ſtantes oramus, neque nocturnas vigilias exercemus, quorum tamen vtrunque apud Græcos adhuc in vſu eſt: ieiunamus tantum pridianis maiorum feſtorum diebus. Deinde verò ſanos priſci non baptizabant, niſi in Paſcha & Pentecoſte, qua de re Synodi quoque Romanæ decretum ante mille trecentos annos interceſſit. Contra quod cùm ventum à nonnullis fuiſſet, grauiter à Syritio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo ſanctiſsimus non leuiter eos reprehendit, qui in die Epiphaniorum baptizaſſent: quòd ſola diceret eſſe legitima baptizandi tempora, Paſcha & Pentecoſten, ac nullos alios dies eis miſcere licitum eſſe putaret. Quod ad eundem quoque modum à Gelaſio Papa poſtea fuit conſtitutum. Nunc quouis tempore baptizare fas eſt. Vt vel ex eo perſpicuum eſſe cuiuis poſsit, obſeruantiores fuiſſe veteres temporum, quàm ſit hoc noſtrum & proxima ſuperiora ſecula. In ſolis ordinationibus vetus Eccleſiæ mos obſeruatur. Neque enim fiunt, niſi quo tempore fieri debere ſcripſit Gelaſius, quarti menſis ieiunio, & ſeptimi, & decimi, ſed etiam quadrageſimalis initij, ac mediana quadrageſimæ die ſabbati. Quartum menſem vocat Gelaſius Iunium, in quem ferè ſabbatum Pentecoſtes incidit (veteres enim annum à Martio auſpicabantur) ſeptimum Septembrem, decimum Decembrem, initium quadra-

1. Cor. 1.

Stationes dies.

Tert. in libello de oratione. De corona militis. Cap. 20.

Vigiliæ nocturnæ.

Baſil. de ſpiritu ſan. cap. 27. ad Amphil.

Euſeb. lib. 2. cap. 17. Eccleſ. hiſt.

Epiſt. 36.

Baptiſmus quo tempore à priſcis fiebat.

Syr. cap. 12. in epiſt. ad Imer.

Leo epiſt. 4.

Gel. cap. 12 in epiſt. ad vniuerſos epiſcopos per Lucaniam. Ibidẽ ca. 15.

Ordinationes quibus temporibus celebrentur.

geſimale, ſabbatum poſt Inuocauit: medianã, ſabbatum poſt Lætare, ac deinde ſabbatum ſanctum Paſchæ. Porrò quod ad Euchariſtiæ ſacramentum attinet, nullis id fuit, aut eſt vnq; temporum circulis circumſcriptũ, neq; eſt vllus dies anni, quo non ſit fas cuiuis volenti ſacramentũ Euchariſtiæ percipere, quòd qui fuerunt æquales Apoſtolorũ, aut eorũ temporibus proximi, quotidie feciſſe viſi ſunt. Nam cum quotidie mortẽ ſuis ceruicibus impendentem expectarẽt, quò paratiores eſſent ad eam pro Chriſti nomine fortiter oppetendã, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad ſacrã Synaxim accedebant. Fuerunt poſtea, qui ſolis id diebus Dominicis facerent. Refrigeſcente verò paulatim pietate, cùm rarius homines accederent, ante mille centum & amplius annos Agathẽſis concilij decretum interceſsit, quo cautum eſt, vt ſeculares qui in natali domini, Paſcha, & Penthecoſte, non communicaſſent, Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen prope ducentis antè annis, itidem à Fabiano pontifice ſancitũ, Burchardus epiſcopus Vormatienſis, Iuo epiſcopus Carnotenſis, Gratianus, in ſuos decretorũ libros retulerũt. Qui verò ſub iiſdem temporibus, quibus habitũ eſt Agathẽſe conciliũ, vixerunt, Ioannes Chryſoſtomus & Aurelius Auguſtinus, non obſcurè in ſuis ſcripturis indicant, quod ſuo quoq; ſeculo ſic refrigeratus erat feruor ille Chriſtianorũ, vt vix quo ſemel in anno vel etiã biennio cõmunicarent, adducerẽtur, idq; caſu magis & cõſuetudine, ſiue lege, quàm ex animo: Quos illi quidẽ hoc nomine grauiter obiurgãt. Cõmunionis tempus, inquit Chryſoſtomus, non eſt feſtum neq; celebritas, ſed cõſcientia pura, vitaq; à peccatis repurgata. Quẽadmodum enim, qui ſibi nullius mali conſcius eſt, hunc oportet ſingulis diebus accedere, ſic qui peccatis occupatus eſt, nec pœnitet, eum nec in feſtis quidem accedere tutum eſt. Neq; enim ſemel in anno accedere, liberat nos à peccatis, ſi indignè acceſſerimus: quin hoc ipſum potius auget damnationem, quòd cùm ſemel tantum accedamus, ne tum quidem purè accedimus. Ad eundem modum Auguſtinus quoq;: Si quotidianus eſt panis, inquit, cur poſt annum illũ ſumas? quemadmodũ Græci in oriente facere conſueuerunt. Accipe quotidie, quòd quotidie tibi proſit: ſic viue vt quotidie merearis accipere: qui non meretur quotidie accipere, non meretur poſt annum accipere. Quæ ſententia totidem verbis reperitur apud Ambroſium. Sic ſancti Patres, cùm viderent elanguiſſe pietatem hominum, hortabantur eos ad frequentandum Euchariſtiæ Sacramentum: non quòd reprehenderent, ſi quis id ſemel in anno feciſſet, ſed quòd vt crebrius fieret, ſatius eſſe ducerent.

Communionis ratio.

Cap. 18.

Bur lib. 5. cap. 17. Iuo lib. 1. Grat. de conſecrat. diſtin. 1. Etſi non.

Chry in ora de B. Philogo. Tom. 5.

Aug omi. 28 de ver. dom. ſecundũ Lucam.

Ambr. lib. 5. de ſacramẽ. cap. 4.

Quod

Quod illa quoq; Chryſoſtomi verba non obſcurè indicant, cùm in hunc modum loquitur: Hæc dico, non vno & annuo vos prohibens acceſſu, ſed vos ſemper ad ſancta accedere volens. Ac paulò ſuperius: Quos magis acceptabimus, inquit, eos ne qui ſemel, an qui ſæpius, an qui rarò accipiunt? Neque illos qui ſemel, neque qui ſæpius, neque qui rarò, ſed eos qui cùm munda conſcientia, qui cum mundo corde, cùm vita irreprehenſibili, iſti ſemper accedant: qui verò tales non ſunt, neque ſemel. Nec diſsimilia ſunt, quæ ſcribit hac eadem de re ad Ianuarium Auguſtinus: Optandum quidem foret, vt quoties tremendum illud ſacrificium peragit ſacerdos, toties non deeſſent, qui cum eo corpus & ſanguinem Chriſti ſacramentaliter quoque manducarent: Sed ſi deſunt ſæpè, (ſicut hoc ſeculo deeſſe ferè videmus) non propterea iuge ſacrificium hoc intermitti debet. Satis eſt, ſi qui præſentes adſunt, ſpiritualiter manducent, ſuo tempore ſacramentaliter quoque percepturi: ſatis eſt, ſi manducent corde, etiamſi non premant dente. Chryſoſtomi quoque ſeculo ſæpè quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod his etiam verbis ipſe teſtatur, non ſine quadam querimonia: Fruſtrà habetur quotidiana oblatio, fruſtrà ſtamus ad altare, nemo eſt qui ſimul participet. Planum etiam id fieri poteſt ex eo, quod in Agathenſi concilio, quod Chryſoſtomi ſeculo celebratum fuiſſe videtur, ſicut paulò antè meminimus, ter in anno vt communicarent ſeculares, ſancitum eſt. Cùm tamen iiſdem ibi præceptum ſit, vt die Dominica Miſſas audirent. Ad ſumendam Euchariſtiam ter tantum in anno, ad audiendam Miſſam ſingulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergò quoties audiebant Miſſam, ſacramentaliter Euchariſtiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem ſunt ſancti Patres ad crebram communionem populum, ſed neque cogendum quenquam, neque propterea ceſſandum à ſacrificio putabant, ſi nemo communicaſſet. Omnem Miſſam publicam eſſe dubium non eſt, cùm vnicuique volenti, modò ſit è cœtu fidelium, ei intereſſe, & cum ſacerdote celebrante Chriſti beneficia recolere, ac ſpirituale Deo ſacrificium offerre liceat. Sed ſi priuata Miſſa dicenda eſt, quæ in oratorio habetur, tales quoque habitas à mille & amplius annis in Eccleſiaſtica hiſtoria reperire licet. Mille propè anni interceſſerunt, cum Leontius epiſcopus Neapolis inſulæ Cypri, ſeptimæ ſynodi Nicænæ ſecundæ teſtimonio comprobatus, poſt Ioannem & Sophronium ſcripſit Græcè vitam Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter inſignē liberalitatem, qua vſus eſt in pauperes, vocatus eſt miſericors,

Chryſ. ſerm. 3. in epiſt. ad Epheſ.

Augu. epiſt. 118.

Miſſa ſine cōmunicātibus an celebrari debeat.

Miſſa omnis publica.

Miſſæ priuatæ.

ſiue eleemoſynarius. Narrat de hoc, quòd cũ ſacris operaretur, videretq; populum lecto Euangelio è templo exiuiſſe, ac ocioſis in cœmeterio fabulis vacare, exiuerit ipſe quoq;, & cum turba conſederit. Cũq; ſtupore affecti eſſent omnes, his verbis eos affatus ſit: Filioli, vbi oues, illic & paſtor, aut intrate intrò, & ingrediemur, aut manete hic, & ego quoq; manebo. Ego propter vos deſcendo in ſanctam Eccleſiam, nam poteram facere mihi Miſſas in Epiſcopio. Sed & qui ducentis eum annis præceſsit Gregorius Nazanzenus, eũ in paruo quodam oratorio ſacra celebraſſe, tripartita narrat hiſtoria. Gregorium verò ducentis alijs annis præceſsit Soter pontifex Romanus, eius quoq; decretum refertur à Gratiano, vt nullus presbyterorum Miſſarũ ſolennia celebrare præſumat, niſi duobus præſentibus, ſibiq; reſpondentibus: non dicit communicantibus, ſed præſentibus tantum. Ac ſi priuata Miſſa eſt, quæ duobus tantum præſentibus celebratur, ipſis etiam Apoſtolorum temporibus priuatæ Miſſæ vſus fuiſſe videtur. Sed mouentur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem conſecratione omnes communicent, qui nolunt Eccleſiaſticis carere liminibus: Sic enim & Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet Eccleſia. Vtinam autem valeret apud iſtos Anacleti authoritas, Miſſam eſſe ſacrificium non negarent: Sic enim loquitur Anacletus: Epiſcopus Deo ſacrificans, teſtes ſecum habeat, & plures quàm alius ſacerdos: In ſolennioribus quippe diebus, aut ſeptem, aut quinq;, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atq; reliquos miniſtros ſecum habeat, qui ſacris induti veſtimentis, in fronte & à tergo, & presbyteri è regione dextra leuaq; corde contrito & humiliato ſpiritu, ac prono ſtent vultu, cuſtodientes eum à maleuolis hominibus, & conſenſum eius prebeant ſacrificio. Ac deinde ſequuntur illa verba: Peracta conſecratione &c. Mira eſt iſtorũ hominum cæcitas. Quod apertè ſcriptum eſt ab Anacleto non vident, quod nos Miſſam vocamus, id ab illo dici ſacrificium: Vident id quod nunquam neq; ſcripſit, neq; ſenſit Anacletus. Neq; enim fuit vnquam hæc Anacleti ſententia, vt omnes præſentes cõmunicarent, ſed ij tantum omnes, qui miniſtrant Epiſcopo, atq; ij non niſi in ſolennioribus feſtis: quod ita certè fieri æquum eſt. Sed longè diuerſum eſt Satanæ miniſtrorum ſtudiũ, à ſanctorum patrum pia ſolicitudine. Nam ij, cùm iuge ſacrificium nullo vnquam die cenſerent intermittendum, vt Chriſti corpori & ſanguini frequentius communicarent, oratione ſua fideles inflammabant: Illi contra, cùm videant refrixiſſe pietatem, nec eos adduci facile poſſe, vt crebro cõmunicent, non hoc agũt, vt refrigeratã in illis pietatẽ accendant,

Lib. 9. cap. 8.

De conſecratione diſtinct. Hoc quoq;.

Epiſt. 1.

dant, verùm illud potius contendũt & elaborant, vt abolere poſſint omne ſacerdotium & ſacrificium: quod ita fieri commodè poſſe ſperant, ſi quod iuge debet eſſe ſacrificium, id vt eſſe iuge deſinat, ac paulatim in deſuetudinem quandam abeat, perfecerint. Sicut enim non vno loco ſcriptũ à nobis eſt antea, nihil eſt quod minus ferre poſsit Satanas, quàm tremendum hoc ſacrificium: in quo Chriſti beneficia ſimul vniuerſa grata quadam recordatione recoluntur, & ſub eorum oculos, qui præſentes adſunt ſubijciuntur, quæ ipſe modis omnibus obliterata, & ex omni hominum memoria prorſus cupit illa ſublata. Quamobrem nulla neceſsitate adiguntur, quoties ſacris operatur ſacerdos, hi qui præſentes adſunt, ſemper ſacramentaliter communicare, etiamſi crebrius id ab eis fieri expediret. Verùm illud neceſſarium iudicatum eſt in concilio Lateranenſi, in quo cùm alij complures Epiſcopi, ex varijs totius orbis Chriſtiani prouincijs, tum Hieroſolymitanus & Conſtantinopolitanus Patriarcha, præſentes adfuerunt: vt omnis vtriuſque ſexus fidelis poſtquam ad annos diſcretionis perueniſſet, omnia ſua peccata confiteretur fideliter, ſaltem ſemel in anno proprio ſacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam pro viribus ſtuderet adimplere, ſuſcipiens ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum: niſi fortè de conſilio proprij ſacerdotis, ob aliquam rationabilem cauſam ad tempus ab eius perceptione duceret abſtinendum: alioqui viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arceretur, & moriens Chriſtiana careret ſepultura. Non prohibetur iſta conſtitutione, quominus etiam quotidie, ſi quis velit, peccata ſua confiteatur, Euchariſtiæque ſacramentum percipiat: ſed quoniam reperire pleroſque licebat, qui vix ſemel in vita, ac ne ſemel quidem id facerent, pia quadam ſolicitudine, prouidendum eſſe ſancta Synodus in Domino congregata putauit, vt ſi crebrius non poſſent, aut nollent, ſemel tantum in anno fideles, & peccata ſua confiterentur, & Euchariſtiæ ſacramentum perciperent. Sed negant iſti quenquam ad bonum eſſe cogendum, neque enim placere Deo coacta ſeruitia. Vetus hæc eſt hæreticorum cantilena, & à Donatiſtis Auguſtini ſeculo multum vſurpata: quemadmodum ex ijs quæ ſcripſit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad Donatum, contra Creſconium, contra literas Petiliani, & contra ſecundam Gaudentij epiſtolam videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Diſplicet tibi quod traheris ad ſalutem, cùm tam multos noſtros ad perniciem traxeris. Neminem exiſtimas cogendum eſſe ad bonum. Attende quid Apoſtolus dixerit; Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus concupiſcit: &

Cap. 21.

Ad bonum an quiſquam cogendus ſit.

Auguſt. epi. 204.

1. Tim. 3.

tamen tam multi vt Epiſcopatum ſuſcipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt, donec eis adſit voluntas ſuſcipiendi operis boni: quanto magis vos ab errore pernicioſo, in quo nobis inimici eſtis, trahendi eſtis & perducendi ad veritatem vel cognoſcendam, vel eligendam, non ſolum vt honorem ſalubriter habeatis, ſed etiam ne peſsimè pereatis? Dicis Deum dediſſe liberum arbitrium: ideo non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergò illi, de quibus ſuprà dixi, coguntur ad bonum? Attende ergò quod conſiderare non vis. Ideò voluntas bona miſericorditer impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis neſciat, nec damnari hominem, niſi merito malæ voluntatis, nec liberari, niſi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diliguntur, malæ ſuæ voluntati impunè & crudeliter permittendi ſunt, ſed vbi poteſtas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam

In Exodo multis locis. ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare Iſraëlitę recuſantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promiſsionis compellebantur? Si vo-

Actor. 9. luntas mala ſuæ permittenda eſt libertati, quare Paulus non eſt permiſſus vti peſsima voluntate, qua perſequebatur Eccleſiam? ſed proſtratus eſt vt excæcaretur: & excæcatus eſt, vt mutaretur: mutatus eſt, vt mitteretur: miſſus vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare monetur pater in ſcripturis ſanctis, filium durum non ſolum verbis corripere, ſed etiam latera eius

Eccli. 30. Prouerb. 23 tundere, vt ad bonam diſciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde item dicit: Tu quidem percutis eum virga, animam autem eius liberas à morte. Si mala voluntas ſemper ſuæ permit-

Ezech. 34. tenda eſt libertati, quare corripiuntur negligentes paſtores, & dicitur eis, Errantem ouem non reuocaſtis, perditam non inquiſiſtis? Et vos oues Chriſti eſtis, characterem dominicum portatis in ſacramento quod accepiſtis, ſed erratis & peritis. Non ideò vobis diſpliceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos: Melius enim facimus voluntatem domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quam conſentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Ad bonifa-

Aug. epi. 50. cium verò ſcribens: Vbi eſt quod iſti clamare conſueuerunt, Liberum eſt credere, vel non credere. Cui vim Chriſtus intulit? quem coegit? Ecce habent Paulum Apoſtolum: agnoſcant in eo prius cogentem Chriſtum, & poſteà docentem: prius ferientem & poſtea conſolantem. Mirum eſt autem, quomodo ille, qui pœna

corporis

corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timorem. Cur ergò non cogeret Eccleſia perditos filios vt redirent, ſi perditi filij coëgerunt alios vt perirent? Quamuis etiam illos, quos non coëgerunt, ſed tantummodo ſeduxerunt, ſi per terribiles, ſed ſalubres leges in eius gremio reuocentur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multo amplius, quàm de his quos nunquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam paſtoralem, etiam illas oues, quæ non violenter ereptæ, ſed blandè leniterq; ſeductæ, à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint poſsideri, inuentas ad ouile dominicum, ſi reſiſtere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi verò ſcribit ad Vincentium: Suam quoque primitus fuiſſe dicit ſententiam, neminem ad vnitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea, non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota eſſet in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuerſa eſt, quam nunc videmus ita huius veſtræ animoſitatis perniciem deteſtari, vt in ea nunquam fuiſſe credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, vt ipſis rebus agnoſcerem etiam in hac cauſa rectè intelligi poſſe, quod ſcriptum eſt: Da ſapienti occaſionem, & ſapientior erit. Quàm multi enim, quod certò ſcimus, iam volebant eſſe catholici, manifeſtiſsima veritate commoti, & offenſionem ſuorum reuerendo, quotidie differebant: Quam multos non veritas (in qua nunq; præſumpſiſtis) ſed obduratę conſuetudinis graue vinculũ colligabat, vt in eis cõpleretur diuina illa ſententia: Verbis non emẽdabitur ſeruus durus: ſi enim & intellexerit, non obediet. Quã multi propterea putabant, veram Eccleſiam eſſe partem Donati, quia eos ad cognoſcendam catholicã veritatẽ ſecuritas torpidos, faſtidioſos, pigroſq; faciebat. Quam multi nihil intereſſe credentes, in qua quiſq; parte Chriſtianus ſit, ideò permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde diſcedere atq; ad catholicam nemo tranſire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges ſeruiunt domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant, Iam hoc volebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occaſionẽ præbuit, iamq; faciẽdi & dilationũ morulas amputauit. Alij dicant, Hoc eſſe verum iam ſciebamus,

Idem epi. 48
Prouerb. 9
Prouerb. 29

bamus, ſed neſcio qua conſuetudine tenebamur. Gratias domino, qui vincula noſtra dirupit, & nos ad pacis vinculum tranſtulit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil intereſſe, vbi fidem Chriſti teneremus: ſed gratias domino, qui nos à diuiſione collegit, & hoc vni Deo conguere, vt in vnitate colatur, oſtēdit. Sic Leo quoq; magnus cōmendare videtur principes, qui ſacrilegā amentiam Priſcilianiſtarū hæreticorum ita deteſtati ſunt, vt authorem eius ac pleroſq; diſcipulos legum publicarū enſe proſternerent, Et profuit, inquit, olim iſta diſtrictio Eccleſiaſticæ lenitati, quæ & ſi ſacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones, ſeueris tamen Eccleſiaſticorum principum conſtitutionibus adiuuatur, dum ad ſpirituale nonnunquā recurrunt remediū, qui timent corporale ſupplicium. Sic & Chryſoſtomus, dum reſciuit in vicis aliquot adhuc ſpirare Marcionis peſtem, ſcripſit eius loci paſtoribus, vt ex Cæſaris Arcadij edicto, qui Marcionis dogma ſequebantur, aut reſipiſcerent, aut in exiliū mitterentur. Contra literas verò Petiliani ſcribens Auguſtinus: cum ille dixiſſet: Quòd ſi cogi per legē aliquem vel ad bona licuiſſet, vos ipſi miſeri à nobis ad fidem puriſsimam cogi debuiſtis: Sed abſit à noſtra conſcientia vt ad noſtram fidem aliquem compellamus. Reſpondet his verbis: Ad fidem quidem nullus eſt cogendus inuitus, ſed per ſeueritatem, imò & per miſericordiam Dei tribulationum flagellis ſolet perfidia caſtigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideò mores peſsimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen malè viuendi vltrix diſciplina præpoſtera eſt, niſi cùm præcedens benè viuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduerſus vos conſtitutę ſunt, non eis benefacere cogimini, ſed malè facere prohibemini. Nam benefacere nemo poteſt niſi elegerit, niſi amauerit, quod eſt in libera voluntate. Timor autem pœnarum etſi nondum habet delectationem bonæ conſcientiæ, ſaltem inter clauſtra cogitationis coërcet malam cupiditatem. Contra Creſconium verò: Reges cùm in errore ſunt, pro ipſo errore leges contra veritatem ferunt: cùm in veritate ſunt, ſimiliter contra errorem pro ipſa veritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Et paulò poſt: Fruſtra dicis: Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidijs, & in ſtupris, & in quibuſcunque alijs facinoribus, & flagitijs libero te arbitrio dimittendum eſſe proclamas? Quæ tamen omnia iuſtis legibus comprimi, vtiliſsimum ac ſaluberrimum eſt. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, ſed nec bonam infructuoſam, nec malam voluit eſſe impunitam. Contra Gauden-

Leo epi. 93.

Lib. 10. ca. 3 hiſt. tripar.

Aug. lib. 2, cap. 83.

Aug. lib. 3, cap. 51.

Gaudentium vero ſcribens idem Auguſtinus. Quod autem vobis videtur, inuitos ad veritatem non eſſe cogẽdos, erratis neſcientes ſcripturas, neq; virtutem Dei: qui eos volentes facit, dum coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitentiam Niniuitæ inuiti egerunt, quia hoc rege ſuo compellente fecerunt? Iam enim Propheta iram Dei vniuerſæ ciuitati eam triduo perambulans, prænunciauerat. Quid igitur opus erat regis imperio, vt humiliter ſupplicaretur Deo, qui non intuetur ora, ſed corda? niſi quia erãt in eis quidam, qui nec curarent, nec crederẽt prædicta diuina, niſi territi poteſtate terrena. Iſta igitur iuſsione regiæ poteſtatis, contra quam voluntarius fit veſter occaſus, multis ad ſalutem quæ in Chriſto præſtatur occaſio: qui etſi violenter adducuntur ad cœnam tanti patrisfamiliâs, & compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vnde ſe lætentur intraſſe. Hæc nos ideò pluribus verbis ex Auguſtino transſcribenda duximus, vt cognoſceret lector, iam inde à mille ducentis annis eorum ſententiam eſſe refutatam, qui nec ad veritatem ab errore, nec ad vnitatem à ſchiſmate, metu reuocandum, nec ad bonum opus vllum, quenquam eſſe cogendum affirmabant. Eſt quidem ita, quòd, qui diligit hilarem datorem, non placent Deo coacta ſeruitia: Sed fit perſæpè beneficio Dei ſingulari, vt qui coguntur inuiti, poſtea volentes faciant: ſicut exemplo Pauli docet Auguſtinus: qui cum pœna corporis ad Euangelium recipiendum compulſus fuiſſet, plus omnibus poſtea qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit: quemq; maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timorem. Eſt enim timor quaſi ſeruus quidam charitatis, & locum illi perſæpè præparat. Cùm enim per timorem ſe continet aliquis, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſtè viuere, non quia timet pœnas, ſed quòd amat æternitatem: ac niſi timore Deum incipiat homo colere, non ferè peruenit ad amorem. Timor itaq; medicamentum, charitas eſt ipſa ſanitas. Pietas, inquit, Auguſtinus, timore inchoatur, charitate perficitur. Qui etiam alio loco: Sicut videmus, inquit, per ſetam introduci linum quando aliquid ſuitur, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primo mentem occupat, non autem ibi remanet timor, qui ideò intrauit, vt introduceret charitatem. Quamobrem non modò non audiendi, verùm etiã valde reprehendendi ſunt, qui volunt omnẽ diſciplinam, omnem coertionem ex Eccleſia ſublatam: quæ tamen ea tanquam indulgens mater, admodum vtitur moderatè. Siquidem in hoc ipſo decreto Lateranenſis concilij, quanto cum iudicio, quanta eſt

Idem lib. 1. cap. 17.
Marc. 12.
Ionæ 1.
Luc. 14.
2. Cor. 9.
Timor ſeruus charitatis.
Aug. de vera religione ca. 17.
Idẽ tract. 9. in epiſt. Ioã.

ta eſt adhibita moderatio? Neque enim coguntur omnes, verùm tantum qui peruenerunt ad annos diſcretionis, ac ne ij quidem quomodocunq; tandem affecti ad Euchariſtiæ perceptionem adiguntur, verùm hoc tantum pręcipitur, vt ne ſua voluntate, ſuoq; iudicio ſe abſtineant, ſed ſi iuſtã aliquã eſſe cauſam exiſtimauerint, quamobrem à communione ſibi putent abſtinendum, ad ſacerdotem prius ea de re referant, neque niſi de conſilio illius quicquam ſtatuant. Cæterum ſi durum hoc videtur, quòd qui ſemel in anno ſub feſtum Paſchatis Euchariſtiam non perceperit, is ab Eccleſiæ ingreſſu viuens, à Chriſtiana verò ſepultura mortuus arcetur, certè nihilo mitior videtur Elibertini, quod propè mille annis Lateranenſe præceſsit, quodq; non ita multò pòſt ſubſequutum eſt, Agathenſis concilij ſanctio, qua decretum eſt, eum inter catholicos non habendum, qui non ſemel, ſed ter in anno non communicaſſet. Quid eſt autem catholicum non haberi, quàm & ab ingreſſu Eccleſiæ viuum, & à Chriſtiana ſepultura mortuum arceri? Nam qui catholici non ſunt, eis ad catholicam Eccleſiam aditus patere non debet: quibus autem viuentibus non communicamus, eis neque mortuis eſſe communicandum, iam à ſancto Leone didicimus. Itaque non modo non reprehendenda, verùm etiam ſummis præconijs efferenda eſt ſalubris hæc Lateranenſis concilij ſanctio. Nam quod monet ſcriptura, Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuoſq; greges conſidera: ſemper id quidem à paſtoribus fieri, aut certè frequenter expediret, ſed quoniam homines ſumus etiam paſtores, datum hoc eſt infirmitati noſtræ, quod fieri ſemper à nobis oportebat, vt vel ſemel tantum in anno facere teneremur. Quomodo autem cognoſcet quiſq; vultum ſui pecoris? quomodo conſiderabit greges ſuos? Dominus eſt qui cor intuetur. Cæterum homo non poteſt videre, niſi ea quæ patent, quæ ſub aſpectum cadunt, quæ ſunt oculis mortalium ſubiecta. Quæ ſit & quanta fides hominis, ſoli Deo cognitum eſt: ſed ſunt interea quædã externa fidei ſigna, per quæ fideles, tanq̃; per teſſeras quaſdam, ab infidelibus diſcernuntur, atque ea præcipua ſunt ſacramenta, quemadmodum in ijs quæ ſcripta ſunt ſuperius, pluribus verbis docuimus. Quæ ſi quis habet deſpicatui, nec Deum & Eccleſiam eius audit eorum vſum præcipientem, quo nobis habendus eſt alio loco, quàm quo Chriſtus haberi præcepit eum qui non audit Eccleſiam? nimirum vt ſit nobis tanquam ethnicus & publicanus. Eſt aliquis qui communicare cum catholicis non vult, ne cenſeatur inter catholicos, nihil ei cum ſacris noſtris, nihil cum templis aut cœmeterijs Deo conſecratis vel viuo vel mortuo

De conſec. diſtinct. 2. omnis homo cap. 18.

Catholicũ non haberi quid ſit

Prouerb. 17

1. Reg. 16

Sacramenta ſunt ſigna fidei externa.

Matth. 18

tuo ſit commune. Quid habet iniquitatis hæc tam ſalubris Late-
ranenſis concilij ſanctio? quid non ſummę potiùs æquitatis? Ni-
ſi fortè non eſt hoc æquiſsimũ, vt qualis eſſe quiſq; vult, talis cen-
ſeatur: neque cõmune cum eo quicquã habeant catholici, qui cum
Eccleſia catholica communicare recuſat. Fuit aũt maiorũ noſtro- *Maiorum no-*
rum cumprimis laudatus ille mos, qui nunc à multis non perin- *ſtrorũ mos lau*
de diligenter obſeruatur, quo nõ modò paſtores, quos parœcos, *datiſsimus* *nunc plane in*
ſiue parochos vocamus, ſedulo vultum ſui pecoris agnoſcebãt, ve- *tercidit.*
rùm etiã paterfamilias quiſq; ſuis in ædibus, quos aleret, diligenti-
us explorabat, ac ſi qui vel à pœnitentię, vel ab Euchariſtię ſacra-
mento, præter ſui ſacerdotis conſilium, ſub feſto Paſchatis abſti-
nuiſſent, eos è ſuis ædibus exigebat, nec vel cibum cum eiuſmodi
ſumere dignabatur. Nunc quorſum res reciderit, quis eſt qui ſine
lachrymis cõmemorare queat? Adeò diſciplina omnis in Eccleſia
diſſoluta, adeò frena ſunt laxata, tanta permiſſa licentia dicẽdi quid
vis, & impura lingua Chriſtũ blaſphemandi, & cum alia quę cu-
iuſq; libido fert, blaterandi, tum ſanctiſsimi Chriſti corporis &
ſanguinis veritati detrahẽdi, mendacijq́; veritatem ipſam arguen-
di, vt periculum ſit, niſi nos Deus oculis miſericordię ſuę reſpexe-
rit, aliamq; mentẽ eccleſiæ præſidibus & eis qui rerum potiuntur
inſpirauerit, ne ex Chriſtianiſmo redeatur ad paganiſmum. Sed eo
vnde deflexit oratio reuertatur. Sicut Euchariſtię ſacramentũ quo-
uis tempore percipere fas eſt, ſic & orare quouis tẽpore fas eſt. Do- *Orare quouis* *tempore fas*
cemur à Chriſto, quòd oportet ſemper orare & non deficere: mo- *eſt.*
nemur & à Paulo, vt ſine intermiſsione oremus. Neq; defuerũt Lucæ 18. 1. Theſſ. 5.
qui Chriſti hæc & Pauli verba ita accipienda putarent, vt nullum
tempus à vocali oratione vacuum eſſe vellent: qui quidem pro- *Sine intermiſ-*
pter perpetuũ orandi vſum, Pſalliani ſiue Euchitę ſunt vocati: de *ſione orare,* *quomodo in-*
quibus & Epiphanius & Auguſtinus pleraq; ſcripſerunt. Cæte- *telligendum.*
rũ quis eſt qui poſsit ita ſemper orare, & ſine defectu vel intermiſ- Epiph. hæreſi. 18.
ſione precibus inſiſtere, vt nec alimẽtum ſumendi, aut dormiendi Aug. hęreſi.
tempus habeat? Quamobrem Auguſtinus, & eum ſequutus An- 57. Ibidem.
ſelmus, ſic hæc Chriſti & Apoſtoli verba accipienda putauerũt, vt Anſel. in e-
nullo die intermitterentur certa tempora orandi: quę ſi quotidie piſt. Pauli.
quiſquã obſeruaſſet, iam ſine intermiſsione orare diceretur. Pecu-
liarius tamen ad orandũ ſine intermiſsione adſtricti ſunt ſacerdo- *Sacerdotum*
tes & monachi, quorum propriũ eſt officium, iuge ſacrificium iu- *& monacho-* *rum officium.*
geſq; Deo preces offerre: non pro ſuis tantum, verùm etiam pro
populi peccatis, cuius peccata comedere dicuntur, quando ex eius Oſeæ 4.
viuunt eleemoſynis. Sunt hi tanq̃; publici quidam totius eccleſię
miniſtri, vt quod a ſingulis & vniuerſis præſtari ſemper non po-

teſt, eorum ſaltem expleatur miniſterio. Quid aũt? Nunquid non eadem infirmitate prædirus eſt ſacerdos, aut monachus, qua quiſquã alius ex ijs qui addicti ſeculo iudicantur? Eſt reuera. Et ille cibum quandoq; capiat, & ille ſomno, temporis nonnihil tribuat, & ille corporis ſui coram non prorſus abijciat, neceſſe eſt. Quam ob rem, & huius infirmitati proſpiciendum putauit pia mater ecclesia: certas horas conſtituit, quas Canonicas vocant, quibus nõ alij rei quàm precationi vacaret: has qui diligenter iuxta ritum Eccleſiaſticę traditionis obſeruaſſet, eum ſemper orare & non deficere, Beda venerabilis interpretatur: vt cum Propheta dicere poſsit: Benedicam dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Neq; tamen ex traditione magis Eccleſiaſtica, quàm è ſcripturis authoritaté habere videtur iſta certis temporibus orandi conſuetudo: quemadmodũ id pluribus verbis oſtendere conati ſunt Cyprianus, Baſilius, Hieronymus, et alij nonnulli, ad quos lectoré remittimus: Nam exactius hæc omnia perſequi nõ eſt pręſentis inſtituti. Nunc de ieiunio pauca diſſeramus, quo plurimum orationẽ adiuuari vel illa Chriſti verba documento ſunt, vbi genus quoddam eſſe dicit dæmoniorũ, quod non eijcitur, niſi per orationem & ieiunium. Ieiuniũ orationi deuotioné & fiduciã donat: ac ſicut frater adiuuans fratré, ambo conſolabuntur, ſic orationi ieiunium, ieiunio multum adfert adiumenti oratio. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, ieiuniũ gratiã promeretur orandi: ieiunium orationé roborat, oratio ieiuniũ ſanctificat, & dño repręſentat. Duas em̃ alas habet oratio, quibus ad cœlum facilè perfertur: ieiuniũ & eleemoſynã. Ac præceptũ quidem eſſe ieiunium in Euangelicis & Apoſtolicis literis, videre ſe ſcribit Auguſtinꝰ: quibus aũt diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto domini vel Apoſtolorũ non, inquit, inuenio definitũ. Itaque quod ad ſabbatum attinet, ab Ambroſio doctus, ad quamcunq; venerit Eccleſiã homo catholicus, eius morem obſeruare iubet, ſi nõ vult aut pati ſcandalum, aut facere. Die verò dominico ieiunare, ſcandalum eſſe magnũ putat: maximè poſtq̃; innotuit deteſtabilis, multumq; fidei catholicę ſcripturiſq; diuinis apertiſsimè cõtraria hæreſis Manichæorũ: qui ſuis auditoribus ad ieiunandum iſtum tanq̃; conſtituerunt legitimũ diem: per quod factum eſt, vt ieiunium diei dominicę horribilius haberetur. Ex quibus Auguſtini verbis colligimus, indifferens quondam ſabbati ieiuniũ fuiſſe: ſed poſteà tamé, quàm latè patet Eccleſia catholica, ſabbati ieiunium obſeruari cœptum eſt: Cuius cauſam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quod cum illo die ſepultus iacuerit

Horæ Canonicæ.

Beda in Lucam.

Pſalm. 33.

Cyp. in expoſitione Oratio. dom.

Baſ. in ſerm. Aſcetico & in Aſceticis, cap. 33.

Hier. ad Euſtachium, & in 6. cap. Danielis.

IEIVNIVM

Alæ orationis duæ.

Aug. epi. 80.

Sabbati et dominici ieiuniũ

Dominico die nõ ieiunandũ.

Ieiuniũ Sabbati quo tempore cœperit, eiuſq; inſtituti rationes.

Inno. in epi. ad Deceniũ.

cuerit redemptor noſter, rectè lugubris dies hic habeatur. Eſt & alia ratio, quod cùm præcipuè Iudæi ſabbatum habeant in honore, non eſt eccleſię viſum, vt quicquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam prætereà rationẽ ſabbati ieiuniũ, eandem nimirùm, quàm pridiani feſtorum dies, quas vigilias vocamus: quibus vt ieiunaremus propterea videtur inſtitutum, quod rectũ eſſe, decereq; cumprimis exiſtimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus & commemorationibus beneficiorũ ſummi Dei, quę plena manu per eum nobis collata ſunt, ad eum nos diem præcipuè caſtos & ſobrios accedere: vt exporrectiore & vigilantiore animo cogitemus, quantũ ipſe de nobis meritus ſit, quarum agendarũ & ferendarũ gratiarum illi ſumus debitores. Poteſt & hæc aſsignari cauſa, quòd cùm feſtos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mœſtos ducimus, vt ex eo documentum capiamus, ad æterna illa gaudia nõ niſi per multas tribulationes peruenire nos poſſe, ſociosq; nos fieri paſsionum oportere, ſi conſolationis & lætitię participes eſſe volumus. Sed ea de re Bernardi verba adſcribemus. Is in ſermone, quem habuit in vigilia ſancti Andreæ. Sanctorum, inquit, feſta, præcipua patrum ſanxit authoritas votiuis præuenienda ieiunijs: Vtiliter planè, et non ad inſipientiã nobis, ſi adfuerit qui aduertat. Multa ſiquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omnino eſt celebrandas ſuſcipere feſtiuitates ſacras, niſi prius abſtinentię purificatione præmiſſa: quò & digniores & capaciores inueniamur ſpiritualiũ gaudiorũ: Sic enim iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Ac paucis interiectis: Diſcimus ex hoc, quænam vera ſit via feſtiuitatis æternę. Quid eſt enim quòd ieiunijs ſolẽnia præuenimus, niſi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe ſolenni lætitia eſt, qui ſtatutã vigiliæ abſtinentiam nõ obſeruat. Planè, inquam, ſi renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure cenſeris requie & exultatione feſtiua. Eſt aũt vniuerſum præſentis pœnitentię tempus vigilia quædã ſolennitatis, magni & æterni ſabbati, quod præſtolamur. Ac iterũ poſt pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quã præſtolamur, ſolennitatis, & lætitiæ cauſa eſt beata paſsio Andreæ Apoſtoli. Dignũ eſt enim, vt ſi cum eo pendere non poſſumus, cum eo vel ieiunemus: nã & ipſum cum biduo penderet in cruce, etiã ieiunaſſe quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo cõmunicantes paſſioni eius: & ſi nõ ſimul affixi patibulo, ſimul afflicti ieiunio, vt miſerante Deo etiã coronę participes ſimus, & in præſenti quoq; ſpiritualiũ ſocij gaudiorũ. Cur aũt quartis & ſextis quoq; ferijs à

Vigiliæ feſtorum dierũ cur inſtitutæ.

Feriæ quartæ & ſextæ ieiunium. Aug. epi 68. Epiph. in cōpēdiaria doctrina fidei catholicæ. Matth, 2.

carnibus abſtineatur, iam ante docuimus ex Auguſtino: ante quem ab Epiphanio quoq; cauſa eadē eſt allata. Quarta, inquit, & proſabbato ieiuniū ſtatutum eſt. Nam illuceſcente quarta, traditus eſt dominus, & proſabbato, hoc eſt ſexta feria, crucifixus eſt: & tradiderunt Apoſtoli, vt in ijs diebus ieiuniū fieret: ita vt impleatur dictum hoc: Cùm ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et nō vt gratiam aut beneficium exhibeamus illi, qui pro nobis paſſus eſt, ieiunium conſtitutū eſt: ſed vt confiteamur, ad noſtram ſalutē factam eſſe domini paſsionē, quam pro nobis ipſe ſuſcepit: & vt pro peccatis noſtris ieiunia nobis apud Deum ſupputentur. Fuit itaq; longè vetuſtiſsimum hoc inſtitutū, quarta & ſexta feria ieiunandi, vt Apoſtolicū eſſe non dubitet Epiphanius: ad cuius opinionē confirmandam plurimū ea facere videntur, quę de hoc ipſo ieiunio ad Philippenſes ſcripſit Ignatius, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Epiſcopus, & poſt Ignatiū Origenes. Theophilactus quoq; propterea nos ieiunare ſcribit quartis ferijs, quod conciliū quarta feria cōuenit, quomodo per dolū cōprehenſus occidi Chriſtus poſſet. Origenes multis ſeculis anteà hoc ſcripſit his verbis in cōmentarijs in Marcum Euangeliſtam. Pridie, inquit, quàm pateretur dominus, conſiliū inierunt de capiendo Ieſu: quo factum eſt, vt & quartæ in hebdomade ieiunium ſeruemus, eo quod dies illa dominicæ paſsionis fuit initium.

Ignat. epi. 4. Orig. omil. 10. in Leuit. Theoph in 14. ca. Matt.

Cæterū quòd ieiuniū quatuor temporū vocatur, & ſi non videtur ab Apoſtolis inſtitutū, eſt tamen & ipſum vetuſtum cumprimis. Nam cùm aliquādo ter in anno celebratum fuiſſet, viſum eſt Calixto Papæ conuenientius, ante mille trecentos & amplius annos, vt per quatuor tempora obſeruaretur: vt ſicut annus per quatuor voluitur tempora, ſic & nos quaternū ſolenne ageremus ieiuniū per quatuor anni tempora: quæ quidem ſunt, ver, æſtas, autumnus, hyems: quę decere viſum eſt, vt à Dei immortalis honore auſpicaremur: ieiuniū vernū in quadrageſima: æſtiuū in Pentecoſte: autumnale in menſe ſeptimo: hyemale in decimo (Sic em̄ appellat Leo Septembrem & Decembrem.) Ideò autem ipſa continentiæ obſeruantia quatuor eſt aſsignata temporibus, quemadmodū ab eodem Leone ſcriptum legimus, qui complures de ieiunijs quatuor temporum ſermones conſcripſit, vt in id ipſum totius anni redeunte decurſu, cognoſceremus nos indeſinenter purificationibus indigere: ſemperq; eſſe nitendū, dum huius vitę varietate iactamur, vt peccatū, quod fragilitate carnis & cupiditatū pollutione contrahitur, ieiunijs atq; eleemoſynis deleatur. Exiſtimatū eſt præterea; Dei præceptū de perſoluendis Deo primitijs, hoc ieiunio

Quatuor temporū ieiuniū. Calixt. epiſt. 1. ad Bened.

Cur inſtitutū.

Leo ſermo. 9. de ieiunio ſeptimi menſis.

nio quadamtenus impleri. Nam cùm quatuor ſint anni tempora, & in quolibet tres menſes, nos in initio cuiuſque tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atque ita cuiuſlibet primitias Deo perſoluimus: quemadmodum hæc & alia pleraq; pluribus verbis ab Innocentio tertio ſunt pertractata. Porrò quadrageſimæ ieiunium non ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum, nec terrena cogitatione initiatum, ſed cœleſti maieſtate præceptum eſſe, tradidit, ante mille centum annos vir non doctrina magis, quàm vitæ ſanctimonia clarus, Maximus Taurinenſis Epiſcopus: (niſi quis Ambroſio ſermonem hunc adſcribere malit: nam ei quoque legitur inſcriptus.) Non tam ſacerdotum, inquit, hæc præcepta, quam Dei ſunt: atque ideò qui ea ſpernit, non ſacerdotem ſpernit, ſed Chriſtum, qui in ſuo loquitur ſacerdote. Hieronymus aduerſus errores Montani ſcribens, quadrageſimæ ieiuniũ traditionem eſſe vult Apoſtolorum, de quo itidem vt de quartæ & ſextæ ieiunio, vetuſtiſsimi meminerunt ſcriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat Apoſtolorum his verbis conſcriptus: Si quis Epiſcopus, aut presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, ſacram quadrageſimam Paſchæ, aut quartam feriam, aut Paraſceuen non ieiunauerit, deponitor, Pręterquã ſi imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus ſit, communione priuator. Tribus autem ex cauſis ieiunium hoc in Eccleſia celebratur, & propter trinũ exemplum, & propter diuinum præceptum, & propter numeri myſterium. Exemplum habemus Moyſis ante legem, Eliæ ſub lege, Chriſti poſt legem: quem nos qui ab illo nomen ducimus Chriſtianiq; vocamur, tanquam authorem & inſtitutorem huius ieiunij ſequimur. Præceptum autem nobis eſt, vt ex omnibus decimas pendamus: viſum eſt igitur, vt etiam anni temporis decimæ penderentur. Cùm enim annus conſtet trecentis ſexaginta quinque diebus, ſi quidem triginta ſex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam abſolutam in die Paſchatis cibum ſumpſerimus, iam totius anni dierum decimas perſoluimus: tot namq; ſunt dies quadrageſimæ, diebus Dominicis exceptis, ſi à prima Dominica numerare incipias: Nam qui primam Dominicam antecedũt dies quatuor, ad imitationem quadragenarij ieiunij, quod Chriſtus in ſolitudine continens & perpetuum ſeruaſſe legitur, inſtituti ſunt. Qua de re fuſius à Gregorio magno ſcriptum legimus. Ante quem etiam eandem materiã copioſe tractauit, ex Abbatis Theonæ ſententia, Caſsianus, Ioannis Chryſoſtomi diſcipulus. Deinde verò quadragenarium numerum hunc in triſtitia, & mœroribus, à ſcriptura ferè ſemper ad-

Quadrageſimæ ieiunium à quo inſtitutum.

Max ſerm. priori in die Cinerum.

Ambr. ſerm. 39.

Canon 68.

Cur inſtitutũ.

Exod. 24.

3. Reg. 19.

Matth. 4.

Exod. 22.

Greg. omil. 16. in Euan.

Caſſ. Collatione 21. ca. 25. & ſequẽ.

Hier li. 9 in Ezech. & Amos. hiberi videmus: itaque vocat eum Hieronymus numerum affli-
ctionis, pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuij qua-
Gen. 7. draginta diebus orbi naufragium intulerunt: ſic in deſerto popu-
Exod. 16. Num. 13. lus Iſraël annis quadraginta commoratus acerba multa tulit: ſic
nuncij Moyſis quadraginta diebus exploraſſe promiſſam terram
Ionæ 3. leguntur: ſic quadraginta dierum ſpacio, qui fuerunt Niniuitis
ad pœnitendum præſcripti, ſubuerſam iri Niniuen Ionas prædi-
cauit: ſic poſt finem quadraginta annorum congregatos iri qui di-
Ezech. 29. ſperſi fuerant, Ægyptios, Ezechiel prædixit: ſic ille totidem die-
Ezech. 4. rum ſomnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit: ſic
quadringentis, hoc eſt decies quadraginta annis populus in Ægy-
pto ſeruiuiſſe nunciatur, vt vel ex ijs antiquarum rerum exemplis
& monumentis facile appareat, hunc præcipuè numerum, com-
primendæ corporis carniſq; luxuriæ, diuino conſilio inprimis
quaſi conſecratum fuiſſe, vt iure is in ieiunium quadrageſimale
Quadrageſimæ in vernū tempus inſtitutæ ratio. relatus eſſe videatur. Neque ſine ratione factum eſt, vt hoc an-
ni tempore ieiunium hoc obſeruetur. Cum enim ſub hoc an-
ni tempus propter humorum abundantiam ad malum mem-
bra laxentur, viſum eſt opportunum, vt per ciborum abſtinen-
tiam a malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et ſicut
hoc tempore per eſum illiciti cibi Adam in mortem deſcendiſ-
ſe creditur, ita per abſtinentiam liciti cibi Chriſtianus ad vitam
aſcendat, cùm patienti Chriſto prius compaſſus fuerit: Oportet
Rom. 8. enim compati, ſi volumus conregnare. Sic ab Hilario ſcriptum
Hila. ca. 15, in Matth. legimus de his, qui iuxta morem in Eccleſia tum obſeruatum
in paſcha baptizabantur: Venturi ad baptiſmum prius confiten-
tur, credere ſe in Dei filium & in paſsione ac reſurrectione eius:
& huic profeſsioni ſacramento fides redditur: atque vt hanc ver-
borum ſponſionem quædam rerum ipſarum veritas conſequa-
tur, toto in ieiunijs paſsionis Dominicæ tempore demorantes,
quadam Domino compaſsionis ſocietate iunguntur. Igitur ſi-
ue ex ſponſionis ſacramento, ſiue ieiunio, omne illud paſsionis
Dominicæ cum Domino agunt tempus. Sic à Chryſoſtomo
Chryſ. ſer. de ieiunio. ſcriptum legimus: Eccleſia ſimul ob gratiam ieiunat, Ieſu opus
agnoſcens, vtpote cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum
domino, & cùm domino glorificetur, non vt dominū lugeamus.
Viuit enim viuentis filius, ſed diſpenſationis confiteamur benefi-
cium: & ſi lugemus, quòd crucifixerūt ipſum, non propter ipſum,
ſed propter audaciam eorum qui auſi fuerunt. Ac paucis inter-
iectis: Ieſus crucifixus eſt, immortalis Dei filius pepēdit corpore in
cruce: non propter ſeipſum, ſed propter te occiſus eſt à ligno: ieiu-

nauit

nauit in ligno, accepit quę non debuit, poſuit corpus pro eo, quod
accepiſti: Concupiſcentia victus es, fel bibit pro voluptate, ne ſis
alienus à regno: Noſti quòd crucifixus eſt, noſti quòd pro te mor-
tuus eſt, confitere quòd viuit, pro viuente: fac martyr ſis pro eo,
qui pro te martyr fuit: morere pro eo, qui pro te mortuus eſt. Si
autem ſic expoſcit mortem, paruũ eſt ieiuniũ: habes magna, largire
parua. Cum gaudio ad feſta, cum lætitia ad ieiuniũ veni. Delitiæ
ſint ieiunium. Hieronymus quoq;: Eccleſiæ conſuetudo, inquit, Hier. in Mat
ad paſsionem Domini & reſurrectionem per humilitatem carnis thæum ca. 9
venit, vt ſpirituali ſaginæ ieiunio corporis præparemur. Habemus
itaq; iam, qua ratione, quæ nunc obſeruat Eccleſia, ieiunia fue-
rint ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus inſtituta: quæ quidem
ex quo tempore Chriſtus terras reliquit, quàm latè patet nomen
Chriſtianum, tanto ſemper ſtudio ſunt ab omnibus obſeruata, *Quadrageſi-*
hoc præcipuè quadrageſimale, nulla vt fuerit orbis pars, in qua *mæ ieiunium*
prædicatum non fuerit. Non inſula, inquit Baſilius, non terra, *per vniuerſum*
non ciuitas, non gens, non denique locus vllus tam deſertus eſt, *orbem annun-*
vbi prædicatio de quadrageſima non fuerit audita: ſed & exerci- *ciatum.*
tus, & iter facientes terra mariq; mercatores quoque omnes ſi- Baſil. ſerm.
militer audiunt, libenterq; ſuſcipiunt. Quod igitur tot ſeculis, tan- poſteriore
to mortalium omnium conſenſu, quàm longè lateq; Chriſtia- de ieiunio.
nus orbis diffuſus eſt vniuerſus, prædicatum, receptum, ac tanta
cura diligentiaq; ſemper ab omnibus fuiſſe videmus obſeruatum,
id ad vnius aut alterius apoſtatæ nutum, qui nihil eſſe voluerunt,
quòd incæſtam eorum libidinem, cui nomen coniugij prætexunt,
retardare poſsit, reijciendum eſſe putabimus? Prius omnia no-
bis Deus eripiat, quàm vt in hanc nos à Satana mentem impel-
li patiatur. Sed quas tandem illi rationes adferunt, quamob- *Hæreticorum*
rem Apoſtolicas traditiones has à nobis reijci putent oportere? *rationes qui-*
Quas alias, quàm veteres illas cantilenas, quas ante mille propè *bus traditio-*
trecentos annos ab Aërio hæretico, cuius & Philaſter & Augu- *nes eccleſiæ*
ſtinus meminerunt, productas olim fuiſſe ſcribit Epiphanius: ſic *de ieiunio re-*
enim inducit Aërium loquentem. Quid eſt Paſcha quod apud *ijciunt.*
vos perficitur? Iudaicis fabulis rurſus addicti eſtis: Non enim o- Epiph. hæ-
portet Paſcha peragere: Paſcha etenim noſtrum immolatus eſt reſi. 75.
Chriſtus. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim 1. Cor. 5.
Iudaica ſunt, & ſub iugo ſeruitutis. Iuſto enim lex non eſt poſi- 1. Tim. 1.
ta, ſed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omnino volo
ieiunare, qualemcũq; eligam diem à meipſo, & ieiunabo propter
libertatem. Vnde apud ipſos ſtudium eſt, vt potius in die Domi-
nica ieiunent, quarta verò & proſabbato (hoc eſt, feria ſexta) edant.

Sæpè verò etiam quarta ieiunant, non ex ſtatuto, ſed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paſchatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, caſtitates, afflictiones, ſiccorũ eſus, preces, vigiliæ ac ieiunia, & omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones, ipſi à ſummo mane obſonantur, carneq; & vino venas ſuas explentes cachinnantur, ridentes ac ſubſannantes eos, qui ſanctum hunc cultum hebdomadis Paſchatis perficiunt. Vocat autem hebdomadam Paſchatis, ſanctam illam hebdomadam, quæ feſtum reſurrectionis Dominicæ præcedit. Idem de Manichæis quoque ſcribit Leo magnus: Dominicum, inquit, diem, quem nobis ſaluatoris noſtri reſurrectio conſecrauit, exigunt in mœrore ieiunij, ſoli reuerentiæ hanc continentiam deuouentes, vt per omnia ſint à noſtræ fidei vnitate diſcordes, & dies qui à nobis in læticia habentur, ab illis in afflictione ducantur. Nónne autem hæc ipſa et verba & facta audire & videre licet apud eos, qui noſtro hoc infelici æuo contra quam ab Apoſtolis traditum legimus, & temporum & ciborum diſcrimen omne tollere ſunt & abrogare conati? non vt perpetua quædam eſſet abſtinentia, ſed ne quid impedimento eſſet, quo minus abdomini ſemper ſeruire corporisq; voluptatibus perfrui liceret. Itaque bachanalium apud iſtos vſus durat nihilominus: cæterum qui perpetua vult eſſe bachanalia, quadrageſimæ ieiunium Satanas ferendum eſſe non putauit. Sed iam quas ab Aërio productas olim, noſtri quoque temporis adferunt hæretici, rationes excutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiunantes vel ciborum vel temporum delectum habemus. Ac quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: Dies obſeruatis & menſes & tempora & annos: timeo ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, ſi dies obſeruare non licet & menſes & tempora & annos, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati obſeruantes, & paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes læticiam, & pro varietate regionum diuerſa in honorem martyrum templa conſtituta. Ad quod qui ſimpliciter dicit, Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe quos noſtros: Nos enim non azimorum paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis: nec ſeptem iuxta morem Iſrael numeramus hebdomadas in pentecoſte, ſed ſpiritus ſancti veneramur aduentũ: Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Chriſto, propterea dies aliqui cõſtituti ſunt, vt in vnum pariter omnes veniremus: non quod celebrior ſit dies illa, qua conuenimus, ſed quòd

Siccorum eſus

Hebdomada paſchatis.

Epiſtola 93. cap. 4.

Lutherani bachanalia ſeruãt, ieiunia reijciunt.

Hæreticorũ rationes de ieiunio excutiũtur

Dies obſeruatis &c. Galat. 4.

quòd quacunq; die conueniendum ſit, ex conſpectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò propoſitæ quæſtioni acutius reſpondere conatur, affirmat illud: Omnes dies æquales eſſe, nec per paraſceuen tantum Chriſtum crucifigi, & die Dominico reſurgere, ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper eum carne veſci dominica: ieiunia autem & congregationes inter dies, propter eos, à viris prudentibus conſtitutos, qui magis ſeculo vacant quàm Deo, nec poſſunt, imò nolũt toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationũ ſuarum offerre ſacrificia. Quotus enim quiſque eſt, qui ſaltem hæc pauca quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi ſemper exerceat? Itaque ſicut nobis licet vel ieiunare ſemper, vel ſemper orare, & diem dominicam accepto domini corpore indeſinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudæis fas eſt omni tempore immolare agnum, pentecoſten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multo fuit Hieronymo poſterior, Leo magnus: Cùm vos, inquit, ad quædam quæ etiam in veteri teſtamento inſtituta ſunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obſeruantiæ iugo ſubdimus, nec conſuetudinem carnalis populi vobis indicimus. Excellit ſuper illorũ ieiunia continentia Chriſtiana, & ſi quid illis atque vobis commune eſt in temporibus, non cõcordat in moribus: Habeant illi nudipedalia ſua, & in triſtitia vultuum oſtendant ocioſa ieiunia: nos in nullo ad habitus noſtri honeſtatem diſsimiles, nec à iuſtis & neceſſarijs operibus abſtinentes, edendi licentiam ſimplici parcitate cohibemus, vt in vſu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuiq; noſtrum liberum ſit voluntarijs caſtigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nunc verò diſtrictus repugnantes ſpiritui carnales concupiſcentias edomare, quibuſdam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiunium: & tunc eſt efficacior ſanctiorq; deuotio, quando in operibus pietatis totius Eccleſiæ vnus animus, & vnus eſt ſenſus. Et alio loco: Debebatur quidem, inquit, tantis myſterijs ita inceſſabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conſpectu Dei, quales nos in ipſo paſchali feſto dignum eſt inueniri: Sed quia hæc fortitudo paucorum eſt, dum carnis fragilitate auſterior obſeruantia relaxatur, dumq́; per varias actiones vitæ huius ſolicitudo diſtenditur, neceſſe eſt de mundano puluere etiam religioſa corda ſordeſcere: magna diuinæ inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur,

Leo ſerm. 4. de ieiunio ſeptimi mẽſis.

Ciborum delectus quomodo obſeruandus.

Leo ſerm. 4. de Quadra.

deretur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia caſta decoquerent. Ex his & Hieronymi & Leonis magni verbis videre licet, quòd & ieiunandi & orandi certa tempora ſunt inſtituta, ad Iudaicas obſeruationes referri non poſſe: ſed cùm ſemper nobis ieiunandum, & ſine intermiſsione ſit orandum, datum eſſe hoc fragilitati noſtræ, vt quod ſemper facere non poſſumus, certis tamen temporibus faciamus: Quemadmodum ab eodem quoque Leone ſcriptũ eſt alibi: Quia ſemper, inquit, hanc intentionem neceſſariam non omnes habere poſſumus perpetuam, ſæpiuſq; per humanam fragilitatem à ſupernis in terrena recidimus, iſtis ſaltem diebus, qui nobis ad ſaluberrima ſunt remedia præſtituti, mundanis nos occupationibus ſubtrahamus, & aliquid temporis, quod proſit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Chriſtiano ſemper ieiunare, ſed qui ſemper non poſſunt, aut nolunt, ijs certa tamen tempora ſunt præſcripta. Neque dubium eſt, quin multo ſit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, quod ex Eccleſiæ præcepto ſimul celebratur ab omnibus, quàm ſi quis, quod noſtri temporis Aeriani faciendum cenſent hæretici, qualemcunque diem eligat à ſeipſo, & ieiunet propter libertatẽ: Si quidem publica, quemadmodũ ab eodẽ Leone ſcriptũ eſt, præferenda ſunt ꝓprijs: & ibi intelligenda eſt præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant, inquit, diligentiam ſuam obſeruantię ſingulorum, & contra nequitiæ ſpiritalis inſidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cœleſtia quiſque arma arripiat. Sed Eccleſiaſticus miles, etiam ſi ſpecialibus prælijs poſsit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, ſi contra hoſtem palàm in acie ſteterit: vbi non ſuis tantum viribus certamen ineat, ſed ſub inuicti regis imperio, fraternis conſociatus agminibus, bellum vniuerſale conficiat: Minore enim diſcrimine plures confligũt cum hoſte quàm ſinguli: nec facilè patet vulneri, quem, oppoſito ſcuto fidei, non ſua tantũ, ſed etiã aliorũ fortitudo defendit. Et in præcedenti ſermone: Diuinarum, inquit, reuerentia ſanctionum, inter quęlibet ſpontaneæ obſeruantiæ ſtudia, habet ſemper priuilegium ſuum, vt ſacratius ſit, quod publica lege celebratur, quàm quod priuata inſtitutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam ſibi quiſque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiuſdam pertinet portionis: Ieiunium verò, quod vniuerſa Eccleſia ſuſcipit, neminem à generali purificatione ſeiungit: et tunc fit potentiſsimus Dei populus, quando in vnitatem ſanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conueniunt, et in caſtris militiæ

Idem ſerm. 3. de ieiunio ſeptimi menſis.

Idem ſerm. 4. de ieiunio ſeptimi menſis.

Ieiunium generale præfertur priuato.

Chriſtia-

Chriſtianæ ſimilis ex omni parte præparatio, & eadem eſt vbique munitio. Ac paucis interiectis: Pleniſsima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quando totius Eccleſiæ vna eſt oratio, & vna cõfeſsio. Si enim duorum vel trium ſanctorũ pio conſenſui omnia quæ popoſcerint, dominus præſtanda promittit, quid negabitur Matth. 18.
multorum millium plebi vnam obſeruantiam pariter exequenti, & per vnum ſpiritum concorditer ſupplicanti? Magnum eſt in conſpectu domini, valdeque precioſum, cùm totus populus Chriſti eiſdem ſimul inſtat officijs, & in vtroque ſexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cùm in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & vna ſententia eſt: cùm in operibus ſeruorum ſuorum glorificatur Deus, & totius pietatis authori in multarum actione gratiarum benedicitur. Hinc videre licet, quid ſpectauerit Dei ſpiritus in certis temporibus præſcribendis, quibus & ieiunijs, & precibus, & quibuſcunque alijs pietatis operibus Deus propicius redderetur: hoc nimirùm, vt quicquid eiuſmodi fieret à catholicis, quod nomen etiam ipſum ſonare videtur, fieret ſimul ab vniuerſis, vno ore, vno animo, vno ſenſu & conſenſu: qui non poteſt Deo non eſſe gratus, non poteſt ad quiduis impetrandum non eſſe cumprimis efficax. Malè habet Satanam conſenſus hic, qui nihil aliud magis laborat, quàm vt ſegreget, vt ſpargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem à grege ſecernere, ſicut accipiter columbam ab agmine volantium ſeparare conatur: ſic ille, cùm ſibi non ſatis eſſe virium aduerſus omnes intelligat, circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum. Quominus res bona ſit ieiunium, non facilè mortalibus perſuaderi poſſe videt, cùm ab ipſo Chriſto Matt. 6. 17.
commendatum etiam eſſe legamus. Quid igitur? Vt ieiunes ferre poteſt: verùm vt fructuoſum, vt ſit efficax ieiunium tuum, ferre non poteſt. Erit autem efficax & fructuoſum, ſi cum vniuerſis: minus vtile, ſi ſolitarius ieiunes. Quamobrem vis, inquit Satanas, ieiunare? Ieiuna ſolitarius: elige tibi diem ipſe quem ieiunes: non ieiuna catholicè, non vniuerſe, non cùm alij pij ieiunant omnes. Ieiunant omnes per vniuerſum orbem feria ſexta, ieiuna tu (quod ſine offendiculo catholici fieri non poſſe putauerunt) die Dominico: Ieiunant omnes quadrageſimam, quòd hunc numerum in ſcripturis afflictioni tributum & pœnæ legimus, ieiuna tu quinquageſimam, qui numerus in ſcripturis hilaritati conſecratus eſt, animiq; remiſsioni. Illud cumprimis diligenter obſerua, ne quid ex humilitate, ne quid ex obedientia feciſſe, neue vlla in re cũ catholica conſenſiſſe videare: nõ illa tibi, tu

præſcri-

præſcribas illi: tuum iudiciũ illius iudicio præfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, præ te caudices fuiſſe puta, qui non intellexerint, ſe diebus & temporibus obſeruandis ad fabulas Iudaicas eſſe prolapſos. Videmus igitur, quòd ſancti ſpiritus in certis diebus præſcribendis, quod contrà, Satanæ conſilium fuerit in iiſdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quæſita eſt, & vnanimitas, vt quicquid eius fieret, concorditer ſimul ab omnibus in vnitate fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud quæritur, quàm diſsidium, quàm vt diſpergi poſsint, quos precioſo ſanguine ſuo Dei filius congregare dignatus eſt. Neque verò id in hac re tantum, verùmetiam in aliis plerisq; omnibus, ſicut de Euchariſtia quoq; cùm tractaremus, paucis à nobis commemoratum eſt, quemadmodum per membrum quoddam ſuum non ignobile Satanas aliquando dixerit: *Lutheri ſuperba verba.* Si quo caſu concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraq; ſpecie potiri, imò tunc primum in deſpectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri: & planè eos anathema habere, quicunq; authoritate talis concilij potirentur vtraq;. Non offendit Satanam alterius tantum ſpeciei vſus, ſed hoc offendit, quod ex obedientia fit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod vnanimiter fit ab omnibus. Quamobrem ſi pij & catholici omnes vtantur altera tantum, cenſebit vtendum vtraq;: ſi per catholicam ſit vſus vtriuſq; permiſſus, cenſebit altera tantum vtendum. Adeò ferre non poteſt, vt vniuerſe & catholicè fiat aliquid. Sed hæc de temporum diſcrimine dicta ſufficiant.

Ciborum delectus. Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudæis commune quicquam habemus: Nos enim ſicut dierum, ita ciborum quoque nullam, ſed ſobrietatis tantum ac temperantiæ noſtræ, & erga ſummum Deum honoris rationem ducimus: cum illa Iudæorum diſcrimina nihil ad ſanctam et ſpiritualem hanc abſtinentiam facere videantur. Leuit. 2. Quid enim aut ſolidis animantium vngulis, aut multifidis etiam? quid auibus rapacibus? quid ſquama non contectis piſcibus, cum ſpiritu, cum ſanctitate, cum abſtinentia negocij eſt? Quæ, ſi Iudæis vetita ſunt, vt in moribus illi erudirentur, humanam redolent philoſophiam, non diuinam. Si verò, quoniam inſalubria ſunt, idcirco fuerunt illis interdicta, quid aliud quam Ægyptiorum fuiſſe artibus Moyſem imbutum indicant? Sin autem, id quod verius eſt, ſimulachra quædam illæ res fuerunt, et velut argumenta Coloſſ. 2. quædam ac vmbræ, ſicut Paulus loquitur, futuræ veritatis, inducta iam veritate, ſimulachris et vmbris amplius non indigemus.

Iudæi

Iudæi ergò in differentijs ciborum & temporum inſiſtebant: nos ad Deum & ad ſpiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abſtinendi vel obſeruãdi genere ſequimur, quàm vt noſtrorũ laborum interualla diuinorũ beneficiorum cõmemorationi conſecremus, & ipſi nos domata carne noſtra, & ſub rationis imperiũ ſubiuncta, ad eadem illa Dei beneficia recolenda, vigilantiores ac paratiores per abſtinentiam reddamur. Sed magnũ illum Leonem hac de re differentem audiamus. Non ideò negligendũ eſt, inquit, quia de obſeruantia veteris legis aſſumptum eſt, tanq; hoc de illis ſit, quæ inter diſcretiones ciborũ, inter baptiſmatum differentias & auium pecudumq; hoſtias eſſe deſtiterunt: Illa enim quæ rerũ futurarum figuras gerebãt, impletis quæ ſignificauere, finita ſunt: ieiuniorum verò vtilitatem noui teſtamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atq; animæ ſemper profuturam pia obſeruatione ſuſcepit. Quia ſicut permanet apud intelligentiam Chriſtianam, Dominum Deũ tuũ adorabis & illi ſoli ſerujes: & diliges proximum tuum ſicut teipſum, & cætera talium mandatorũ: ita quod in ijſdem libris de ieiunorũ ſanctificatione & curatione præceptum eſt, nulla interpretatione vacuatur. Quæ verò alia loca ex Apoſtolo per noſtri tẽporis hæreticos proferuntur, ea cùm in Manichæos à catholicis olim torta fuiſſent, viciſsim à Manichęis in illos retorta fuiſſe legimus. Sic enim Fauſtũ loquentẽ inducit Auguſtinus: De vobis quid dicam, id eſt, de Chriſtianioribus apud vos, quorum nonnulli quidẽ porcina, pleriq; verò quadrupede omni, alij etiam cũcto animali penitus abſtinent, fertq; ob hoc in oculis eos omnis Eccleſia, & ſumma veneratione ſuſcipiens, ſolùm nõ deos exiſtimat: Nec videtis indociles, quia ſi hoc verũ, & ab Apoſtolo dictum teſtimoniũ eſt, dæmoniorũ & ipſi ſunt ludificati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod ſanè fruſtrari quis audeat, aut negare, cùm conſtet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarũ quotannis omni cũ ſtudio celebretur in conuentu catholico. Dico aũt quadrageſimam, quam qui inter vos ritè obſeruandam putauerit, abſtineat neceſſe eſt omnibus his, quæ capitulũ hoc à Deo ad percipiendũ nobis creata dicit, & dæmoniorũ inſuper doctrinã vocat abſtinentiã prædictorũ. Quid ergò & vos chariſsimi, ritúne tunc dæmoniorũ viuitis, cùm hæc à vobis paſsionis Chriſti celebrantur myſteria, & ſeductorij ſpiritus fraude decipimini, & in hypocriſi loquimini mendaciũ, & cauteriatam habetis conſcientiam veſtram? Ac rurſus: Vos verò, inquit, qua nũc excuſatione vtimini, Paulo clamante, nihil eſſe nõ mundũ, & doctrinas dæmoniorum appellante ciborũ abſtinentiã, & mente pollutos vocante, qui

Leo ſerm. 4. de ieiunio decimi menſis.

Matth. 4. Matth. 22.

Aug. lib. 20. contra Fauſtum cap. 3.

1. Tim. 4.

Idem lib. 31. cap. 2. Tit. 1. 1. Tim. 4.

aliquid putauerint inquinatũ. Non ſolùm abſtinetis, vt diximus, ſed etiã gloriã captatis exinde: & eo acceptiores vos creditis Chriſto, quò eritis abſtinentiores à cibis: id eſt, ſecundum hanc ſententiam, quò mẽtibus inquinati magis, & magis conſcientia polluti.

Lib 30. con. Fauſtũ, ca, 5. Quibus Fauſti verbis, ad hunc modum reſpondit Auguſtinus: Audi ergò quòd confiteris te non videre, qua mente & conſilio hoc aduerſum vos capitulum proferamus: nõ quòd à carnibus abſtineatis: nam & hoc primi patres noſtri fecerunt, ſicut commemoras: nõ tamen ea damnãdi, ſed ſignificãdi gratia, quod nõ intelligitis: & Chriſtiani nõ hæretici, ſed Catholici, edomãdi corporis cauſa, propter animã ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa eſſe immunda credãt, non ſolùm à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent: vel ſemper, ſicut pauci: vel certis diebus atq; temporibus, ſicut per quadrageſimã ferè omnes: Vos aũt ipſam creaturam negatis bonam, & im-

Cap. 6. mundã dicitis. Ac paulò pòſt: Si ad virginitatẽ ſic adhortaremini,

1. Cor. 7. quemadmodũ hortatur Apoſtolica doctrina: Qui dat nuptũ, bene facit, & qui non dat nuptum melius facit: vt bonum eſſe nuptias diceretis, ſed meliorem virginitatem: ſicut facit Eccleſia, quæ verè Chriſti eſt Eccleſia: non vos ſpiritus ſanctus ita prænunciaret, di-

1. Tim. 4. cens: prohibentes nubere: Ille enim prohibet, qui hoc malum eſſe

Cap. 4. dicit, nõ qui huic bono aliud melius anteponit. Et in proximè ſequenti libro: Omnia, inquit, mũda mundis, ſecundũ naturã in qua creata ſunt: non tamen omnia ſecundũ ſignificationẽ munda primo populo Iudæorũ: nec vobis omnia, vel propter ſalutem corporis, vel propter conſuetudinem humanę ſocietatis, apta ſunt: ſed cum ſua cuiq; redduntur, & naturalem ordinem ſeruant, omnia munda ſunt mundis, immundis autẽ & infidelibus (quales pręci-

Aug. lib. 5 con. Iulianũ ſub finem. puè vos eſtis) nihil eſt muudum. Eadem hac apoſtolica ſententia, qua notat hæreticos prohibentes nubere, à Iuliano quoq; Pelagij ſectatore ſe perſtrictum fuiſſe ſcribit Auguſtinus: quaſi dixerit poſt aduentum Chriſti turpia eſſe coniugia: cùm ipſe tamen nihil tale dixerit, neq; coniugium, ſed concupiſcentiæ malum, ſine quo con-

Cap. 14. iuges non copulantur, eſſe turpe ſcripſerit. Et contra Adimantum ſcribẽs, cùm eadem Apoſtoli verba produxiſſet: Hos, inquit, propriè deſignat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiſcentiam ſuam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: ſed quia ipſas carnes immundas putant, & earũ creatorem Deum eſſe negant. Nos aũt teneamus Apoſtolicam diſciplinam dicẽtem,

Tit. 1. quòd omnia mũda ſunt mũdis: ſeruata moderatione Euangelica, vt non grauentur corda noſtra cruditate & vinolentia. Docet his

verbis

Verbis Auguſtinus, quòd alia fuit cauſa cur abſtinerent Iudæi, alia
cur Chriſtani, alia cur hæretici Manichæi, Taciani, & quicũq; tan- *Abſtinentia Chriſtianorũ, Iudæorum, & hæreticorũ diuerſa.*
dem alij. Iudæi ſignificandi gratia: Chriſtiani domandi corporis
cauſa: Hæretici quòd ipſam creaturam bonã negarent, & immun
dam dicerent: quos notare videtur Apoſtolus, cùm dicit, Venturos
in nouiſsimis tẽporibus, qui prohibeant nubere, & abſtinere à ci-
bis quos Deus creauit ad percipiẽdũ cũ gratiarũ actione. Quod etiã
Hieronymus annotauit, dicens, cùm eadem Apoſtoli verba per Io Hiero lib. 2. contra Iouinian.
uinianum obijcerẽtur: Reprobat, inquit, Apoſtolus eos, qui pro-
hibebant nuptias, & iubebant cibis abſtinere, quos Deus creauit ad
vtendum cum gratiarum actione: ſed Marcionẽ deſignat & Tacia-
num, & cæteros hæreticos, qui abſtinentiam inducunt perpetuam
ad deſtruenda & contemnẽda & abominãda opera creatoris. Nos
autem & creaturã omnem laudamus Dei, & maciem ſaginæ, ab-
ſtinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus ſaturitati. Similiter quoq; Chryſ. omil. 12. in priorem ad Timoth epiſt.
Ioannes Chryſoſtomus, eundẽ Pauli locum enarrans: De Mani-
chæis, inquit, & Encratitis, & Marcioniſtis, omniq; illorũ officina
hic loquitur. Ambroſius quoq;, Marcioniſtas, Patricianos, & Ma
nichæos ijs verbis notari ſcribit. Theodoritus quoque in extrema Theod. Ca. de abſtinentia.
eius libelli parte, quem inſcripſit, Diuinorum decretorũ epitome,
A vino, inquit, & ab eſu carniũ, & ab alijs eiuſmodi abſtinentiam,
non ſimiliter vt hæretici amplectitur Eccleſia. Illi enim ab ijs tan-
quàm ab immundis abſtinendũ eſſe cenſent: Eccleſia autem nihil
horũ decreuit. Ac poſt quædam interiecta: Encratitarum ergò erro
rem diuinæ literæ pulchrè conuincunt, Dei autem Eccleſia aduer-
ſatur quidẽ fabulis hæreticorũ, diuina verò decreta ſequitur. Et qui
fuit vetuſtior his Cyrillus Hieroſolymitanus. Ieiunamus, inquit Catecheſi 4.
à vino & à carnibus abſtinẽtes, nõ quod oderimus hæc tanquam
abominationes aliquas, ſed quod mercedem expectamus: vt cum
ea quæ ſub ſenſum cadunt neglexerimus, fruamur ſpirituali men- *Biſantinorum religio in obſeruando quadrageſimæ ieiunio.*
ſa, quæ ſola poteſt mente comprehendi, & vt nunc ſeminantes in
lachrymis, in futuro ſeculo cum exultatione metamus. Ante mil-
le annos Iuſtinianũ imperatorẽ feciſſe tradit Nicephorus, cùm fa- Niceph lib. 17. Eccleſ. hiſt. cap. 32.
mes Biſantij increbuiſſet, vt ſecunda ſtatim ieiunij hebdomada car
nes in foro venales proponendas promulgaret: & hoc quidem ſic
per vim actũ: Populus autẽ, inquit, qui pietatẽ ſibi conſectandam
ſtatuiſſet, neq; eas emebat, neq; edebat, mortẽ ſibi potius adeun-
dã eſſe cenſens, quàm vt quicquam de patrijs moribus & traditio-
nibus mutaret. Ad Antiochenos aũt ſic loquitur Ioannes Chry- Chryſ. omil. 6. ad populum Antioc.
ſoſtomus: Quid difficilius, nõ iurare, vel per totũ diem inediã pa-
ti, & aquæ potu, & tenui victu ſiccari? Certum eſt, quòd hoc illo

grauius: ſed tamen conſuetudo res eſt tam facilis & expedita, quòd adueniente ieiunio, etiamſi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non conceſſum guſtare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimẽtum: & hoc cùm non inuitè nos circa menſam habeamus, tamen propter conſuetudinem ex conſcientia omnia generoſè ferimus laborãtes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia conſuetudo, ex qua ciuitate Chriſtianum nomen ſumpſit originem: nam ibi primum diſcipuli dicti ſunt Chriſtiani: neq; dubium eſt, quin eam ab Apoſtolis per manus traditam acceperint: Nam & Teleſphorus, qui ſextus fuit à Petro Romanus pontifex, iam ſuo tempore ſtatutum fuiſſe ſcribit, vt ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha omnes clerici in ſortem domini vocati à carne ieiunent. Neq; ſecus in Alexandria fuiſſe obſeruatum, teſtis eſt Theophilus eius vrbis Epiſcopus, Chryſoſtomi æqualis: qui grauiter eos inſectatur, qui clam vinum bibebant, & clauſis parietibus, carnibus diebus quadrageſimæ veſcebantur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo, ad eorum continentiam imitandam ſuos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiunorum tẽpore à vino & carnibus abſtineant. Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuiſſe Ioannem Chryſoſtomum, qui tum verbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuiſſe Theophilum Alexandrinum Epiſcopum? doctrinas dæmoniorũ docuiſſe reliquos omnes totius orbis Epiſcopos, iam inde ab ipſis Apoſtolorũ temporibus, qui conſuetudinẽ hanc à certis cibis certis temporibus abſtinendi, non modò non reprehenderunt, verumetiam ad mordicus eam obſeruandam, populum tam diligenter ſunt cohortati? Quid hoc eſſet aliud, quàm vniuerſam Eccleſiã catholicam Sataniſmi condemnare? cuius rectius arguuntur Sataniani noſtri temporis, quàm ſeculorum omniũ à Chriſto paſſo ad hæc vſq; noſtra tempora Chriſtiani. Qui non ignorabant omnia eſſe munda mundis, ac multo melius intelligebãt, quos notaret Paulus, cùm doctrinas dęmoniorũ appellauit, prohibẽtes abſtinere cibis, quos Deus creauit &c. quàm qui noſtro ſeculo ſibi cornicum oculos cõfixiſſe videntur. Sed nec illud eos interea fugiebat, quòd bonum eſſet etiã à licitis abſtinere, & cùm caſtigatius viuẽdum eſt, ita diſcernere cibos, vt vſus eorum ſemoueatur, nõ natura damnetur. Etiã ante Chryſoſtomum & Theophilum in Ancyrano concilio legimus conſtitutum, vt presbyteri & diaconi, qui à carnibus abſtinent, hoc eſt, ipſi ſibi à carnibus abſtinentiam indixerunt, non eas tanquã immundas cõtemnerent, verùm contingerent,

Act. 11.

Lib. 3. Paſchalis.

Cap. 13.

tingerent, & ita demùm ſi vellent, abſtinerent: quòd ſi intantum eas abominarentur, vt ſi quando cum oleribus carnes eſſent coctæ, ab ipſis etiam oleribus abſtinerent, ordine ſuo mouerentur. In Gangrenſi quoque concilio, ſi qui carnem edentem condemnaſſent, anathema ſunt pronunciati: in quo tamen ipſo cautum eſt: Si quis eorum, qui continentiæ ſtudent, abſque neceſsitate corporea, ieiunia communia totius Eccleſiæ putauerit contemnenda, perfectam in ſua ſcientia vindicans rationem, anathema ſit. Quod vtrunque contra eos, qui ſequebantur Euſtathium hæreticum, ſancitum videtur. Nam is & ieiunia quæ prædicantur in in Eccleſia contemnenda cenſuit, & nonnullos cibos carnium, tanquam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorum eſt obſeruantia comprobata, vt extra ieiunij tempus, carnium eſus illicitus non eſſe putaretur. In Bracarenſi primo concilio decretum eſt poſtea: Si quis immundos putaret cibos carnium, quas Deus in vſum hominum dedit, & non propter afflictionem ſui corporis, ſed quaſi immunditiam putans ita abſtineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, ſicut Manichæus & Priſcillianus docuerunt, anathema ſit. Ac ne quis putet priſcis tantum illis temporibus ita creditum & obſeruatum eſſe, etiam Bernardi ſeculo, qui vixit ante quadringentos viginti quatuor annos, quo tempore Euangelici volunt extinctam fuiſſe lucem Euangelij, fuerunt hæretici, qui doctrinas dæmoniorum docerent, prohibentes nubere & abſtinere à cibis, &c. quos ille grauiter inſectatur, dicens: Abſtinent, inquit, hi (vt prædixit ille) à cibis, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione. Hinc quoq; hæreticos ſe probantes: non ſanè quia abſtinent, ſed quia hæreticè abſtinent: Nam & ego interdum abſtineo, ſed abſtinentia mea ſatisfactio eſt pro peccatis, non ſuperſtitio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quòd caſtigat corpus ſuum & in ſeruitutē redigit? Abſtineo à vino, quia in vino luxuria eſt: aut ſi infirmus ſum, modico vtor: iuxta conſilium Pauli. Abſtineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, ſimul & carnis nutriant vitia. Hæreticus aliter: Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: poſtremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Chriſtianè, ſi non idcirco quia ex coitu, ſed ne ad coitum prouocent. Cæterum quid ſibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suſpitionem generat mihi abſtinentia iſta ciborum tam ſignanter expreſſa. Veruntamen ſi de regula medicorum hæc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit: ſi tamen non nimia fuerit. Si de diſci-

Cap. 2.
Cap. 19.
Cap. 14. 32.
Bern. omil. 66. in Cant.
Hæreticorum abſtinentia qualis.
1. Cor. 9.
Ephef. 5.
1. Tim. 5.

plina abſtinentium,id eſt,ſpiritualium medicorum ſchola, etiam virtutem approbamus,qua carnem domas,frenas libidinem. At ſi de inſania Manichæi præſcribis beneficentiæ Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus,ſed & cenſor temerarius immundum decernas, & tanquam à malo abſtineas, non planè abſtinentiam collaudabo,ſed execrabor malitiam, & blaſphemiam: te magis immundum dixerim,qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus æſtimator: quia nihil immundum niſi ei qui immundum quid putat:Immundis autem & infidelibus nihil eſt mundum,ſed polluta eſt eorum & mens & conſcientia. Væ qui reſpuitis cibos, quos Deus creauit, iudicantes immundos,& indignos,quos traijciatis in corpora veſtra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardũ præceſsit Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus, Agimnenſes hæreticos ſuo tempore feciſſe ſcribit,vt prohiberent nubere, & à cibis abſtinere iuberent. Quorſum autem attinet eos recenſere, qui poſtea ſequuti ſunt, Petrum Lombardum,Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrenſem,Hugonem Cardinalem,& multos alios,qui ſunt in Paulum commentati? quos omnes eundem ſenſum retinuiſſe conſtat: vt miranda ſit eorum impudentia, qui fingunt Eccleſiæ fuiſſe præceptum, vt à certis cibis tanquam immundis homines abſtinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore,quàm vt vllius confutationis indigeat,nihil eſt quòd ſimus longiores. Producunt & illud veteres ac noui Aëriani,quod à Paulo ſcriptum eſt: Iuſto lex non eſt poſita. Quin hoc digito Dei ſcriptum ſit,quis eſt qui negare audeat? verùm interea quis eſt ille, qui ſe iuſtum audeat profiteri? Nos certè qui à magiſtro noſtro docti ſumus orare: Dimitte nobis debita noſtra,non inuiti verba ſancti Ioannis vſurpamus: Si dixerimus,quoniam peccatum non habemus,nos ipſi ſeducimus, & veritas non eſt in nobis. Dixit Chriſtus: Non ſe veniſſe iuſtos ſaluos facere,ſed peccatores. Gloriẽtur hi de ſua iuſtitia,quorum cauſa Chriſtus non venit:nos peccatores & iniuſtos nos eſſe libenter agnoſcimus,atque ideò legem nobis eſſe propoſitam facile ferimus,qua & à peccatis prohiberi,& in officio contineri queamus. Sed eſt quædam tamen iuſtitia Chriſtiana, cui lex poſita non eſt: neque deſunt viri iuſti & boni, participes Chriſti facti, qui cùm ipſi ſibi ſint lex,ea quæ legis Chriſti ſunt, ſponte faciunt,& à lege coërceri opus non habent. Scripſit ad Timotheum Paulus: Iuſto lex non eſt poſita. Da mihi Timotheos omnes? Tantum

Marginal notes: 1.Tim.1. *Iuſto lex non eſt poſita.* — Matth. 6. — 1.Ioan.1. — Matth.9. — Rom.2.

abeſt

abeſt, vt eis abſtinentiæ legem aliquam Eccleſia ferendam eſſe pu-
tet, vt hortetur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam, ſed vti- 1. Tim. 5.
mini vino modico. Sed quid ſi quàm rariſsimi nunc Timothei,
magna autem ex parte ſunt omnes Epicurei? quorum Deus ven- Philip. 3.
ter eſt: qui vitam hanc ſibi vitalem eſſe non putant, niſi quoti-
die vino ſe ingurgitent, niſi quotidie ventrem ſuum carnibus far-
ciant: Qui, ſicut à Propheta ſcriptum eſt, manè conſurgunt ad Eſa. 5.
ebrietatem ſectandam, & potandum vſque ad veſperam, vt vi-
no æſtuent. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum
in conuiuijs eorum. Quid hoc ingenio præditis facere debuit ma-
ter Eccleſia? Nunquid ſineret eos ſuo arbitratu ferri, & ſua libi-
dine frui permitteret? Non potuerunt hoc ferre piæ matris noſtræ *Ieiuniorum in-*
viſcera, nullius rei præterquam ſalutis noſtræ auaræ: Quin illa, *ſtituendorum*
quos ita videbat epulis, vino, luxuriæ ſe dediſſe, quibuſcun- *cauſa.*
que potuit rationibus ad officium reducendos, & legibus ad ab-
ſtinentiam & ſobrietatem adigendos eſſe putauit: quo Dei no-
men omnipotentis, & vera noſtræ fidei ratio, quæ in ſpiritus li-
bertate, non quæ in carnis licentia poſita eſt, etiam ab inuitis quo-
quo modo coleretur. Quare ſi quis Apoſtolorum temporibus
nullam de ieiunijs deque ciborum habendo delectu legem latam
fuiſſe dixerit, cum eo nos non magnopere contendemus. Quid
enim ibi lege fuit opus, vbi charitas plus vltrò præſtabat, quàm
vlla potuiſſet lex imperare? Nō à carnibus modò, verùm etiam ab
omni animantium eſu ſibi tum homines temperabant. Teſtatur
Philo, qui fuit Apoſtolorum æqualis, tantam fuiſſe temporibus *Philo de vita*
illis abſtinentiam, vt nullus eſſet prandiorũ vſus, neq; priuſquam *contempl. ſiue*
ſol occidiſſet cibũ quiſq; caperet: tertio nonnulli, quidã quarto, alij *de ſupplicibus*
quinto, ſexto demùm die corpus alij cibo reficiebant: Erat aũt illis *Chriſtianorũ*
potus aqua ſola, obſoniũ panis cum ſale & hyſopo. Quamuis aũt *primorum ab-*
hæc de Eſſæis tradere videatur Philo, quaſi in laudẽ ſuæ gentis ſcri- *ſtinentia.*
bens, tamen non Euſebius modò, verùm & Hieronymus, & Sui- Euſ. lib. 2.
das, & Beda à Chriſtianis, atq; ijs Marci diſcipulis hæc ita obſerua cap. 17. Eccl. hiſt.
ta fuiſſe tradũt. Vbi igitur ſuũ quiſq; corpus cum Paulo caſtigabat, 1. Cor. 9.
& in ſeruitutẽ redigebat: vbi tota die mortificabãtur, & facti ſunt Rom. 8.
tanq; oues occiſionis: vbi tantũ carni detrahebant, vt in carne de-
gentes, extra carnẽ conſtituti, & nihil aliud quã ſpiritus eſſe facti vi-
derentur: quid ibi lege, quid fuit opus conſtitutione, quæ vel ieiu-
nij certũ tempus, vel ciborũ diſcrimẽ aliquod præſcriberet? Frenis
illi magis quã calcaribus indigebant, atq; vt remitterẽt aliquid de
rigore ſuo, vtq; corpori ſuo nonnihil indulgerẽt, admoneri neceſ-
ſe habebãt, ſicut à Paulo Timotheũ admonitũ eſſe iam cõmemo-

Euſ.li.5. Eccleſ.hiſt.ca.3 rauimus. Quod ab Attalo quoque martyre factum refert Euſebius: qui cùm vidiſſet Alcibiadem quendam eadem ex cauſa, qua ſe, nimirum quòd Chriſtum confiteretur in vincula coniectum, eodem vti ſqualido viuendi genere, quo cùm liber adhuc à vinculis fuiſſet vſus antea fuerat, nihil vt præter panem ederet, nihil præter aquam biberet: quoniam reuelatum illi fuerat, non rectè agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non vteretur, & alijs præterea offendiculi occaſionem relinqueret, perſuaſit Alcibiadi, vt intrepidè cuncta vſurparet, ſibiq; eum dicto audientem habuit. Hanc hiſtoriam recitat quidam ex hoſtibus veræ doctrinæ, ad ciborum delectum abrogandum. *Pſeudeuangelicorum ſycophantia.* Mirum autem qua fronte ſcribat inibi, cùm dehortatur Attalus Alcibiadem, ab hoc nimio plus auſtero viuendi genere, rationem hanc additam eſſe, quòd rudiores exiſtimarent hæc diſcrimina ciborum eſſe præſtantiorem cultum Dei, quem errorem taxari proſit non confirmari: cùm nihil horum apud Euſebium legatur: qui non aliud meminit, quàm quod offendiculi relinqueret occaſionem. Viſus eſt enim cæteris anſam dare ſuſpicandi, quòd propter eam cauſam abſtineret, quaſi reliquos cibos immundos eſſe iudicaret, qui præter panem & aquam nullo vel cibi vel potus genere vteretur. Sed eiuſmodi affingere, hoſtibus euangelicæ veritatis nouum non eſt. Neque verò ſolus tum Alcibiades, verùm omnes ferè, qui Chriſtiani cenſebantur vt plurimum à carnibus abſtinebant: quod illa verba Biblidis Gallicanæ martyris indicant, quæ cùm Cap.1. in eodem Euſebij libro ſcripta ſint, ſilentio tamen à veritatis hoſtibus prætereuntur. Conabantur eam impij tormentis adigere, vt confiteretur, cuius tum criminis Chriſtiani falſo inſimulabantur, infantes ab illis edi: illa verò quamuis tormentis victa, Chriſtum antea negauiſſet, in temporario tamen illo ſupplicio de pœna cogitans æterna, contra ſpem tortoribus contradicens: Quo modo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur. Quamobrem non magis Alcibiades carnibus tum abſtinebat, quàm vel Attalus ipſe, vel qui vixerunt ſeculo illo Chriſtiani magna ex parte omnes. Verum cùm Alcibiadis vita durior fuiſſet, qui ſolo pane & aqua contentus viuebat, non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, vt carnibus veſceretur, verùm vt ne nimia hac abſtinentia ſibi vitæ periculum accerſeret, neue quibus vti ſocios cibis videret eos auerſaretur. Verùm vt vnde deflexit redeat oratio. Da mihi Timotheos, da *Chriſtiana indulgentia.* Alcibiadas, da quales Apoſtolorum temporibus, quales Antiochiæ fuerunt, qui ne tormentis quidem adigi poterant, vt

contrà

contrà quàm eſſet moribus obſeruatum, cibũ aliquẽ aut potum ſumerẽt: da quales Conſtantinopoli fuiſſe cõ memorauimus, qui mortẽ ſubire potius erant parati, quã vt in quadrageſima carnium aliquid Imperatore cogente guſtarẽt: quandoquidẽ & ipſi ſibi fuerunt lex, & legis vim apud eos obtinuit conſuetudo: non modò non eſſe ducemus neceſſariũ legem eis aliquam poni, verumetiã ſi feruore nimio progreſsi longius fuerint, magis etiã abſtinẽdo quã eorũ valetudo ferre poſſe videbitur, vltrò monebimus, vt aliquid corpori tribuant: reprimendã, non autem prorſus opprimendam carnem eſſe meminerint. Sic Ioannẽ quoq; Gerſonẽ ad quẽdam incluſum in monte Valeriani ſcripſiſſe legimus: Non multũ refert ſi quodcũq; appoſitũ fuerit tibi comederis, ſeruata inſtitutione eccleſiæ, & tẽperantiæ modeſtia moderata qualiter expreſſa eſt. Qui verò continentiã iureiurando profeſsi cõtinere ſe poſſe negant, qui perpetua viuere volũt Bacchanalia, quales noſtro ſeculo, proh dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiã cõſtringi legum vinculis oporteret, vt pro perpetuis Bacchanalibus perpetuas agerent quadrageſimas: ſic enim (quoniam ſine Cerere & Baccho friget Venus) à licitis abſtinentes, facilius illicitis reſiſterent, nec impoſsibilitatem continendi cauſarẽtur. Quamobrem fieri poteſt, vt initio conſuetudo tantum fuerit, ieiunorum temporibus à carnibus abſtinendi, quæ cùm nihil ea de re generali concilio conſtitutũ eſſet, non eadẽ ab omnibus obſeruabatur: Sed poſteaquã in deterius prolapſi ſunt mores hominum, factum eſt, iuxta vetus verbum, vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cùm in Armenia ſabbatis tantum & dominicis diebus in quadrageſima veſcerentur ouis & butyro, ſexta ſynodus Cõſtantinopolitana ſub imperatore Iuſtiniano celebrata lege ſanxit: Si quis oua aut butyrũ ediſſet in quadrageſima, vt clericus deponeretur, laicus excommunicaretur. Sic cum horrenda quorundam ingluuies in quadrageſima ne à carnibus quidem abſtineret, non multò pòſt ſextam illam ſynodũ in prouinciali concilio Toletano octauo hæc eſt edita conſtitutio: Quiſquis ſine ineuitabili neceſsitate atq; fragilitate & euidenti languore, ſeu etiam impoſsibilitate ætatis, diebus quadrageſimæ eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolùm reus erit reſurrectionis Dominicæ, verumetiam alienus ab eiuſdem diei ſancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipſius anni tempore ab omni eſu carnium abſtineat gulam, quia ſacris diebus abſtinentiæ oblitus eſt diſciplinæ. Illi vero quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut neceſsitas arctat, non ante prohibita violare præſumant, quàm à ſacerdote permiſſum percipiant.

Ieiuniorum variæ conſuetudines & leges.

Cap. 9.

piant: Non eſt ergò lex iuſto poſita: Nam ſi omnes iuſti eſſemus, nihil pręſcripto legis opus haberemus, cũ ſibi quiſq; lex eſſet. Itaq; quod ſcripſit Paulus: Iuſto lex non eſt poſita, idẽ cum eo vult eſſe Clemens Alexandrinus, quod à Socrate dictũ fuit aliquando: Legem non eſſe factã propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cùm ſpiritus fructus enumeraſſet, charitatẽ gaudiũ, pacem, patientiam, benignitatẽ, bonitatem, longanimitatẽ, manſuetudinẽ, fidẽ, modeſtiã, continentiã, caſtitatẽ: Aduerſus huiuſmodi, inquit, non eſt lex. Non quod etiam qui ſunt ijs virtutibus prædıti, legi ſubiecti nõ ſint (nã ſi ſanctus ſanctorũ dominus noſter IESVS Christus fieri ſub lege dignatus eſt, quis erit tam ſanctus qui ſubiectus eſſe legi recuſet?) ſed quod qui iuſti ſunt, non terrore legis adacti, quod lege præſcriptũ eſt faciunt, ſed ipſius potius recti, quod lege præſcriptũ eſt amore, ſicut etiam à poeta quodã ſcriptum eſt: Oderunt peccare mali formidine pœnę, Oderunt peccare boni virtutis amore. Sic Philoſophum quendã, cùm ex eo percontaretur Dionyſius tyrannus, quid præ cæteris mortalibus eximium haberent Philoſophi? reſpondiſſe ferunt, vt etiã ſi omnes leges aboleantur, tamen æquabiliter victuri ſint. Vulgus enim à peccando legum præſcriptis arcetur, Philoſophus rationẽ habet pro legibus, non ideò quod rectũ eſt faciens quia lex iuſsit, nec ideò tẽperans à ſcelere, quia lex vetuit, ſed quia nouit illud per ſe rectum, hoc eſſe per ſe turpe. Atqui multo rectius hoc de Chriſtiana philoſophia dici poteſt, quã qui ſunt amplexi, non ideò Deum vnum colunt, non ideò ſibi cauent, ne nomẽ eius in uanum aſſumant, non ideò ſabbata ſanctificant, non ideò parentibus honorẽ habẽt, non ideò à cæde, ab adulterio, à furto, à falſo teſtimonio, ab vxoris, aut rei alienæ concupiſcentia abſtinẽt, quia lex hoc præcepit, quia graues pœnas Deus cõminatur, ſi ſecus aliquis faciat: verùm facit hoc in illis amor, quo feruntur erga Deum & erga proximum, vt etiam ſi nulla de rebus ijs lex interceſsiſſet, nihil tamẽ vnq; cõmiſſuri ſint, quo vel Deus vel proximus offendi queat. Quamobrẽ etſi conſilium legis fortaſſe non fuit ſanctos comprehendere, qui nullius præceptionis aut admonitionis indigẽt, cõprehenduntur ea tamen. Cùm enim lex in vniuerſum ponatur, nec fieri cõmodè poſsit iſta diſtinctio, ęquius eſt paucos ſanctos legi ſubijci, quã vniuerſos abſq; lege viuere. Tenentur itaq; legibus non diuinis magis quã humanis etiã ſancti, quamlibet illis præceptio legis eſſe ſuperuacanea videatur, neq; debet quiſquã quãtumuis iuſtificatus à mãdatorum obſeruatione ſe liberũ eſſe putare. Probis eñ & rectis nõ minus eſt neceſſaria virtutis exercitatio, quã lubricis & inconſtãtibus vitij interdictio. Tum autẽ pręclarum

Galat. 5. — *Clem. libr. 4. ſtromatum.* — *Galat. 5.* — *Galat. 4.* — *Philoſophiæ vtilitas.* — *Chriſtiana philoſophia.* — *Sancti ſubiecti legibus.*

darum eſt, ſi qui iuſtitia cæteros antecellũt, exẽplo ſuo parẽdo legibus eos in officio cõtineant: Neq; dubiũ eſt, quin qui ſpiritu Dei aguntur, quoniã non elatione animi & arrogantia, ſed humilitate ſunt ſobrietateq; ſapiẽtes, magna animorũ ſuorũ alacritate ſubiunɛturi ſe ſub legis imperiũ, atq; omnia prius & facere & pati parati ſint futuri, quàm vt cuiq; eſſe velint offendiculo. Neq; res ea quicquã euangelicæ libertati obſtabit, quandoquidẽ præclarè dictũ eſt ab Auguſtino, quod præceptũ liber facit, qui libens facit. Sanctus ille rex & propheta qui dixerat paulò antè: Viã mandatorũ tuorũ cucurri, cũ dilataſti cor meũ: ſtatim ſubiunxit: Legẽ pone mihi domine viã iuſtificationũ tuarũ. Adeò nõ dedignabatur ille, qui iam viã mandatorũ domini cucurrerat, cui præclarũ illud elogiũ à domino tributũ legimus: Inueni Dauid filiũ Ieſſe virũ ſecundum cor meũ: adeò nõ dedignabatur legi ſubijci, vt vltrò etiam ſibi legem poni peteret, quàm ſciret intelligẽdo, faceret diligẽdo: in latitudine amoris, non in anguſtijs timoris. Qua de re ſic ex Abbatis Theonæ ſententia ſcripſit aliquando Caſsianus: Iuſti quibus lex non eſt poſita, ſic probantur non eſſe ſub lege, vt iuſtitias legis non ſolùm implere, verùmetiam ſuperare contendãt: ſitq; deuotio eorũ legali maior imperio, quæ obſeruantiam cumulans præceptorũ, voluntaria addat ad debita. Sic Leo quoq; magnus: Iuſto dicitur lex nõ eſſe poſita, quia normã pręceptionis implet iudicio volũtatis, cùm verus recti amor in ſemetipſo habeat & apoſtolicas authoritates & canonicas ſanctiones. Et ante eum Auguſtinus. Iniuſtus legitime lege vtitur vt iuſtus fiat, quod cum factus fuerit, ea iam non vtatur tanquam vehiculo cum peruenerit, vel potius tanquã pædagogo, cum eruditus fuerit. Quomodo enim iuſto lex non eſt poſita, ſi & iuſto eſt neceſſaria, nõn qua iuſtus ad iuſtificantem gratiã perducatur, ſed qua legitime iam iuſtus vtatur? Sed libet Bernardi quoque verba adſcribere: Nec filij, inquit, ſunt ſine lege: niſi fortè aliquis aliter ſentiat, propter hoc quod ſcriptũ eſt: Iuſto nõ eſt lex poſita. Sed ſciendũ eſt quod alia lex eſt promulgata à ſpiritu ſeruitutis in timore, alia à ſpiritu libertatis data in ſuauitate: nec ſub illa cogũtur eſſe filij, nec ſine iſta patiũtur. Vis audire quia iuſtis nõ eſt lex poſita? Nõ accepiſtis, inquit, ſpiritũ ſeruitutis iterũ in timore: Vis audire quod tamẽ ſine lege charitatis nõ ſint? Sed accepiſtis, ait, ſpiritũ adoptionis filiorũ. Deniq; audi iuſtũ vtrũq; de ſe fatentẽ, & quòd nõ ſit ſub lege, nec tamen ſit ſine lege: Factus ſum, inquit, his qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſem, cùm ipſe nõ eſſem ſub lege: His qui ſine lege erãt, tãq; ſine lege eſſem, cùm ſine lege Dei nõ eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti. Vnde aptè nõ dicitur, iuſti non habent

Aug. de gratia Chriſti cõtra Pelag. li. 1. cap. 13.
Pſalm. 118.
Actor. 13
Caſ. coll 21. cap. 3. & 29.
Leo epi. 90.
De ſpiritu & litera ca. 10.
Bern. epi. 11
Rom. 8.
1. Cor. 9.

habent legem, aut iuſti ſunt ſine lege, ſed iuſtis non eſt lex poſita,
hoc eſt, nō tanquam inuitis impoſita, ſed voluntarijs eò liberaliter
Matth. 11. data, quò ſuauiter inſpirata. Vnde & pulchrè dominus: Tollite,
ait, iugū meū ſuper vos, Ac ſi diceret: nō impono inuitis, ſed vos
tollite ſi vultis, alioqui non requiē ſed laborem inuenietis anima-
Charitas implet legem. bus veſtris. Bona itaq; lex charitas & ſuauis, quæ non ſolùm leui-
ter ſuauiterq; portatur, ſed etiam ſeruorū ac mercenariorū leges por
tabiles ac leues reddit, quas vtiq; non deſtruit, ſed facit vt implean
Matth. 7. tur, dicente domino: Non veni legē ſoluere, ſed adimplere. Illam
temperat, iſtam ordinat, vtramq; leuigat. Nunq̃; erit charitas ſine
timore, ſed caſto: nunq̃; ſine cupiditate, ſed ordinata. Implet ergò
charitas legē ſerui, cùm infundit deuotionē, implet & mercenarij,
cùm ordinat cupiditatē. Porrò timori permixta deuotio ipſum nō
annullat ſed caſtificat, pœna tantū tollitur, ſine qua eſſe nō potuit,
Pſalm. 18. dū fuit ſeruilis, & timor manet in ſeculum ſeculi caſtus & filialis.
1. Ioan. 4. Nam quod legitur, Perfecta charitas foras mittit timorem, pœna
Timor qui pellatur à charitate. intelligenda eſt, quæ ſeruili, vt diximus, nunquam deeſt timori: il-
lo ſcilicet loquutionis genere quo ſemper cauſa ponitur pro effe-
ctu. Hactenus Bernardus. Ex cuius verbis colligere licet, iuſtos quo
que legibus etiam humanis eſſe ſubiectos: ac meritò in concilio
Viennenſi condemnatos fuiſſe Begardos & Beginas, qui eos qui
ſunt in gradu perfectionis & ſpiritu libertatis, non eſſe dicebant hu
manæ ſubiectos obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Eccleſiæ obli-
2. Cor. 3. gari, quòd vbi ſpiritus domini ibi ſit libertas. Ac rectè quidē Pau-
lus, ſed non de libertate carnis, verùm de ea libertate intelligebat,
Leo ſerm. 4 de ieiunio ſeptimi mēſis. quæ legē exequitur non timore ſed amore. Obedientia enim mol-
lit imperiū, nec dura ibi neceſſitate ſeruitur, vbi diligitur quod iube
Serm. 11. de quadrageſima. tur, ſicut à Leone dictū legimus. Qui etiam alio loco de obſeruan
tia ieiunij quadrageſimalis neminē vult excipi. Quia nemo, inquit,
tam ſanctus eſt, vt non ſanctior, nemo tam deuotus, vt nō debeat
eſſe deuotior. Nihil igitur allatum adhuc ab iſtis videmus, quam-
obrē tot ſeculis inueteratū in Eccleſia morē hunc à certis cibis, cer-
tis temporibus abſtinendi rectum ſit abrogari. Ac intelligunt hoc
ipſi quoque, quòd ficulnea ſunt planè præſidia quibus nituntur:
ſciunt nequicquam hæc à ſe produci, ſciunt conſuetudinem hanc
maiorum ſanctam & ſalutarē eſſe, recteq; cum fide & humilitate
cuſtodiri, quamobrem tolerari poſſe, quinetiā vtilia eſſe fatentur
Ieiunium an ſit cultus Dei. hæc exercitia, verùm ſuperſtitionem ferendam non eſſe, qua per-
Auguſt. li. 3. contra Fauſtum cap. 2. ſuaſum ſit hominibus, quòd ritus hi cultus quidam Dei ſunt, id
eſt opera quibus Deus iudicet ſe honore affici. Quid autem? nun-
quid & hoc à Fauſto Manichæo non fuit olim obiectum Catho-
licis?

ſicis? nunquid non hæc illius verba fuerũt à nobis paulò antè producta? Non ſolùm abſtinetis, inquit Fauſtus Manichæus, ſed etiã gloriã captatis exinde, & eo acceptiores vos creditis Chriſto, quò eritis abſtinentiores à cibis. Ac in proximo ſuperiore libro hæc illius verba recitat Auguſtinus: Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abſtinẽt omnis eccleſia, & ſumma veneratione ſuſcipiẽs, ſolùm non deos exiſtimat. Quid igitur adfertur à noſtri temporis hæreticis ad ciborũ delectum abrogandũ, quod non ab Aërio prius, à Iouiniano, à Fauſto Manichęo fuerit ad eundem prorſus modum productũ? Qui nõ in hoc ſolùm, ſed in alijs etiam ſuis dogmatibus nihil de ſuo deprompſerunt, ſed præteritorũ temporum erroribus aceruatis, vniuerſos repente in eccleſia Dei renouauerũt, & benè ſopitos ignes ſuſcitantes, quę totius orbis Chriſtiani conſenſu quodam admirabili pridem hæreſeos conuicta ſunt & damnata, ea pro veris vulgò perſuadere conantur. Et hoc eſt præclarum (ſic enim vocant) euangelium, quod cùm ſub ſcamno tot ſeculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per ſe, & in lucem productum eſſe gloriantur. Quid igitur? hoſtes Euangelij vocabimus Hieronymum, Auguſtinum, Ambroſium, Chryſoſtomũ, Baſilium, Theophilum Alexandrinũ, Epiphanium, & alios oẽs, quos tanq; clariſsima totius eccleſię lumina orbis vniuerſus Chriſtianus ſumma ſemper admiratione laudeq; proſequutus eſt? Cõtrà verò prædicatores euangelij dicemus Aërium, Iouinianũ, Fauſtum Manichęum, Vigilantium, Eunomiũ, & alia id genus hæreticorum portenta, quorum doctrinã iam inde à mille ducentis annis pugnare prorſus cum euangelio indicatum eſt? Nunc autem eandem illam à tot ſeculis damnatã, ipſiſsimum euãgelium, ipſiſſimum eſſe Dei verbum vulgò perſuadetur. Et tamen illi ipſi, qui veterum hæreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, veterumq; teſtimonijs vtendum eis eſt, nõ Aërij, non Iouiniani, nõ Vigilantij, quorũ dogmata tuentur, ſed Auguſtini, ſed Ambroſij, ſed Chryſoſtomi, ſed aliorum orthodoxorum patrum, quorum euangelium oppugnant, authoritate nituntur: et obtorto, quod aiunt, collo eorum ſæpè verba ad ſuam ſententiã confirmandã pertrahere conantur. Sic ſuo ipſi iudicio, quos authores ſequuntur, eos habẽt pro hæreticis, cum quorum verò doctrina pugnant, eos quamuis inuiti citandis eorum teſtimonijs catholicos eſſe cõfitentur: vtcunq; minimè ferendo ſupercilio, non de illorum ſcriptis modò, verumetiam de conciliorum decretis ſibi cenſuram arrogare non verentur: ſed ſi poſſent de ſuo ſupercilio nonnihil demere, ſuumq; iudicium eccleſiæ iu-

Cap. 31

Ieiunium cultus Dei.

dicio ſubmittere, hęretici eſſe nō poſſent. Verum vnde digreſſa eſt, eò redeat oratio. Doctrinā dęmoniorū eſſe iudicāt hoſtes euāgelij, ſi quis hoc decus tribuat vel ieiunijs, vel ritib⁹ alijs, quòd ſint cultus Dei, id eſt, opa quę Deus approbet, ita vt ſe per ea indicet honore affici.

De ieiunio veterum orthodoxorum ſententiæ.

Nunc nos, quę fuerit veterū orthodoxorū de ieiunio doctrina, videamus.

Ambr. de Eccleſia & ieiunio cap. 3. 8. & 9.

Dixit Ambroſius, quòd ieiuniū eſt culpę mors, excidiū delictorū, remediū ſalutis, radix gratię, norma virtutū, animę purificatio, ſacrificiū recōciliationis: et quod hoc ad Deū gradu citius peruenitur. Quid eſt aūt aliud culpę mors, excidiū delictorū, animę purificatio, q̄ remiſsio peccatorū? quid aliud ſacrificiū reconciliationis, q̄ cultus, quo nō tantū honore Deus afficitur, verùmetiā offenſus placatur?

Idem epi. 82

Eſa. 22.

Scribit idem ad Vercellenſem eccleſiā: Qui ſunt qui meritū excludant ieiunij? nónne gentiliū vox eſt, ita dicentiū: Manducemus & bibamus, cras em̄ moriemur? Quo loco ſuo quoq; tēpore fuiſſe demonſtrat, qui baptizatis nihil obeſſe diceret comeſſationes, nihil voluptatū affluentiā: inſipientes eos eſſe qui his careant: virgines oportere nubere, filios facere, ſimiliter & viduas iterare, quod ſemel malè virili admixtione expertę ſunt, etiam ſi ſe continere poſſent: errare eas quę nolunt iterare copulā. Atqui hoc eſt euangeliū quod hæretici noſtri quoq; tēporis è tenebris erutum per ſe, et in lucē eſſe reuocatum gloriantur. Quid aūt ad hæc Ambroſius? Placet, inquit, vt hominē exuētes induamus pecudē? & expoliantes Chriſtū, ſuperueſtiamur amictus diaboli? Quod iſti vocant libertatē euangelicā profiteri, hoc Ambroſius vocat exuere hominē, & induere pecudē: Expoliare Chriſtū, & veſtiri amictum diaboli.

4. Reg. 4.
Num. 8.

Ac nonnullis interiectis: O ſtultū, inquit, Eliſeum, qui ſylueſtribus ramis et amaris paſcebat prophetas: immemorē ſcripturarum Eſdram, qui memoria ſcripturas reddidit: inſipientem Paulum, qui gloriatur ieiunijs, ſi nihil proſunt ieiunia.

2. Cor. 11.
Aug. ſer. 60.

Nunquid autem ab Ambroſio diſcrepat Auguſtinus? cuius hæc verba ſunt: Nemo pro laude humana, ſed pro peccatorum indulgentia ieiunet.

Serm. 69.

Et alio loco: Quantò plures dies ſunt ieiunij, tantò maior eſt cauſa remedij: quantò prolixior abſtinentia, tantò redemptio copioſior eſt ſalutis.

Serm. 230.

Qui etiam alibi ieiunium & orationem, cum plena fide exercentur, pietatem vocat. Quid eſt autem aliud pietas niſi cultus Dei?

Hier. ad Demetriadem.
Daniel. 6.

Hieronymus verò cùm dixiſſet alicubi fundamentum omnium virtutum eſſe ieiunium: explicans illum Danielis locum, vbi rex miſſo Daniele in lacum, dormiuit incœnatus, & ſomnus receſsit ab eo. Si, inquit, rex neſciens Deum hoc facit pro altero, quem vult de diſcrimine liberari, quanto magis nos pro peccatis proprijs, inedia & vigilijs debemus Deum ad clementiam

mentiam

mentiam flectere. Et contra Iouinianum ſcribens, cùm inter alios multos, qui Deum offenſum ieiunio ſibi conciliaſſent, ciuitatem quoq; Niniue recenſeret, quę imminentē iram dñi miſeratione ieiuniorum detorſerat: hæc verba ſubiecit: Quam & Sodoma placaſſet & Gomorra, ſi voluiſſent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentię patrocinante conciliare ieiunio. Et qui pręceſsit hos oēs Cyprianus: Quotquot, inquit, viros virtutū vidimus, ſine ieiunio non legimus aſcendiſſe: nec aliquid magni moliti ſunt, niſi prius abſtinētia præceſsiſſet. Quoties aliquid obtinere à Deo conati ſunt, ieiunio incubuêre & lachrymis: nec defuit prouentus. Leo quoq; magnus: Magna, inquit, diuinę inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt, vt ad reparandā mentium puritatē quadraginta nobis dierum exercitatio moderetur: in quibus aliorū temporū culpas & pia opera redimerēt, et ieiunia caſta decoquerent. Et alio loco: Curandis lęſionibus triū maximè remediorū eſt adhibenda medicina, in orationis inſtantia, in caſtigatione ieiunij, in eleemoſynæ largitate. Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Porrò Bernardus, quē iſti quoties agit de remiſsione peccatorū, deq; iuſtificatione, ſuarū eſſe partiū gloriantur, Quid eſt, inquit, cōdonari cōmiſſa, niſi ieiunio breui ieiunia redimi ſempiterna? Gehennā enim meruimus, vbi nullus vnquàm cibus eſt, conſolatio nulla, terminus nullus, vbi guttā aquę diues poſtulat, & accipere non meretur. Bonum ergò & ſalutare ieiunium, quo redimuntur æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modò peccata. Non ſolùm autem abolitio eſt peccatorum, ſed extirpatio vitiorum: non ſolùm obtinet veniam, ſed & promeretur gratiam: non ſolùm delet peccata præterita, quę cōmiſimus, ſed & repellit futura, quę committere poteramus. Iam verò illa duo orientis lumina Ioannes Chryſoſtomus, & Baſilius magnus, quibus præconijs non affecerunt ieiunium & à cibis abſtinentiam? Quorum ille cum ieiunium vocat purificationē animę, cùm ſcribit crapulam poſt terrga ligare manus vitiorum, tyrannidi, velut cuidam prauæ dominę, ſeruos nos captiuosq; reddere: ieiunium verò, ſeruos exiſtentes nos atq; ligatos inueniens vincula remittere, & tyrannide liberare, priſtinamq; in libertatem reducere: Hic verò, cùm continentiam à cibis, dicit eſſe peccati ablationem, abalienationem carnalium affectuum, mortificationē corporis & ipſorū quoq; naturalium affectuum & deſideriorū, initium ſpiritualis vitæ, conciliationē æternorum bonorum: nunquid non eadem, quæ ſancti patres illi occidentis eccleſię dicunt? nunquid non iſtorū, qui Chriſtianę libertatis aſſertores videri volūt, inſanię palàm cōtradicunt?

Ionæ 3.
Cypr ſerm. de ieiunio & tentatione.
Leo ſerm. 4. de ieiunio decimi menſis.
Bern. de oratione & ieiunio, ſerm. 4.
Lucæ 16.
Chryſ omil. 31. in Ioan.
Baſil. de pœnitentia, omil. 1.

Sed quorſum attinet veterum ſententias omniũ proferre, quorum pleroſq; editis etiam ea de re ſermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tuliſſe legimus: cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in paradiſo, eiecti inde ſimus, ieiunandum eſſe dicerent, vt vnde ſumus eiecti, reuerti liceret. Potuerúntne maius aliquid ieiunio tribuere, quàm quòd per illud aditum ad cœlos patere docuerũt? Sic enim loquitur Athanaſius: Vt ob eſcam & inobedientiã proturbatus eſt Adam ex paradiſo, ita rurſum per ieiuniũ & obedientiã in paradiſum qui volet redibit. Age igitur, perfrica frontẽ Philippe, & hoſtes Euangelij fuiſſe, doctrinas dęmoniorũ docuiſſe dic, Ambroſium, Auguſtinũ, Hieronymum, Cyprianum, Leonem, Bernardũ, Athanaſiũ, Chryſoſtomũ, Baſilium, deniq; veteres om̃es orthodoxos, qui docuerunt ieiuniũ eſſe culpę mortem, excidium delictorũ, purificationẽ animę, redemptionẽ ſalutis, ſacrificiũ reconciliationis, peccati abolitionem, æternorũ bonorum conciliationem: ieiunandum eſſe pro peccatorũ indulgentia, ieiunio Deum eſſe placandum, ieiunio redimi æterna ſupplicia: te verò cum idolo tuo Iſlebienſi quod adoras, relicto Chriſto & corpore eiús eccleſia, nũc demum Euangelium, verumq; Dei verbum, tot ſeculis reconditũ, in lucem protuliſſe. Verùm vt ne quis erret, quæ fuerit hac de re ſanctorũ Eccleſiæ doctorum ſententia, quidq; ſibi voluerint, cùm tantũ ieiunio tribuerent, tantiſq; præconijs illud efferrent, mentes hominum ad abſtinentiã capeſſendã inflammantes, breuibus explicabimus. Neq; enim exiſtimandum eſt, quod iſti videre ſe putant, nõ vidiſſe ſanctos illos patres, qui vel ante mille annos vel trecentis his annis vixêre, quibus iſti extinctam Euangelij lucem fuiſſe volunt.

De virginitate.

Cultus Dei interior. Ioan. 4.

Iã antè docere nos meminim⁹, quod qui propriè dicitur Dei cultus, non conſtat niſi mente & ſpiritu: nam qui ſpiritus eſt Deus, ſpiritu coli, ſpiritu vult adorari. Cæterũ verus hic & proprius Dei cultus, qui conſtat ſpiritualibus exercitijs, fide, ſpe, & charitate, quanq̃; in ipſa mente reconditus eſt, & abſtruſus, fieri tamen non poteſt, quin per ſigna quædam & indicia ſe foras proferat, & ad ſpectantium oculos traducat. Verùm eſt quod ſuperius ab Auguſtino dictũ commemorauimus, quòd nõ colitur Deus niſi amando: ſed hic amor ocioſus non eſt: & quamuis in voluntate conſiſtat, externis tamen quibuſdam ſe prodit indicijs: quę quidẽ non perinde Deus attendit, atq; illam ipſam, vnde prodeunt indicia, voluntatẽ. Quamobrem nõ quid adferatur à nobis ad colendum Deum, ſed qua mente adferatur, attendit Deus. Affectus eſt qui precium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambroſius, nomẽ

Epiſt. 29.

Ambr. lib. 1.

impo-

imponit operi tuo: quomodo à te proficiſcitur, ſic æſtimatur. Et alio loco: Dominus non obſequiorum ſpeciem, ſed puritatem quærit affectus. Sic ab Idiota quoq; viro cumprimis pio ſcriptũ eſt: Quòd non ieiunium, oratio, eleemoſyna eſt via recta omnino, ſed amor & dilectio eſt via rectiſsima abſq; deuio, via breuis abſq; tedio. Cui ſubſcribens Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuum, ſed intentionis propoſitum culpas diſcernit & merita. Ante quem etiam in eandem ſententiam pleraque ſcribit Ionas Aurelianenſis Epiſcopus, vbi tractat de cultu imaginum. Quod adeò vulgo fuit etiam non ignoratum, vt in omnium ore paſsim fuerit verſiculus ille volutatus. de officijs, cap. 30. Idem libr. 7. in Lucam. Idem in contempl. de amore diuino cap. 17. Bern. epiſt. 69. Ionas li. 3.

Quicquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Quin & illa Chriſti verba: Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem oculus tuus nequam erit, totum corpus tuum tenebroſum erit: ſic qui ſunt poſterioris ætatis, Auguſtini, Gregorijq; ſequuti ſententiam, enarrauerunt pleriq; omnes, vt per oculum intentionem ſignificari dicerent, per corpus actionem cuiuſq;. Lucernam itaq; corporis eſſe oculum, hoc eſt, per intentionem indicari manifeſtumq; fieri, cuiuſmodi ſit actio cuiuſq;: Nam ſi bona eſt intentio, quod agitur bonum, ſi mala, quod agitur malum eſſe: cui tantum etiam tributum legimus, vt bonam voluntatem ſufficere dicerent ad meritum: actionem requiri ad exemplum. Quamobrem non fuit quiſquã adeò rerum imperitus, vt ieiunium per ſe conſideratum, hoc eſt abſtinentiam à cibis, Dei cultum eſſe, ſiue opus quod Deus approbet putauerit, per quod honore ſe iudicet affici, cui remiſsionem peccatorum tribuat. Quis enim neſcit, abſtinentiam eiuſmodi non modò ſine laude, verùmetiam non ſine reprehenſione quandoq; fieri: vt quod ex ſe reprehendendum non eſt, ſi male fiat, peccati rationem habeat. Sex eorum genera qui abſtinent, vno verſiculo viſum fuit ſuperiori ſeculo comprehendere. Matth. 6. Aug. in ſer. domini in monte lib. 2. Greg. lib. 28 mora. ca. 13. *Abſtinentiæ genera.*

Abſtinet æger, egens, cupidus, gula, ſimia, virtus.

Æger abſtinet, vel quòd faſtidit cibum omnem, adeò vt nec odorem illius aut aſpectũ ferre poſsit: vel quod ratio valetudinis eius poſtulat, vt per abſtinentiã illi medeatur. Hæc abſtinentia quoniã ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abſtinet egens, quia quod edat, nõ habet. Vtraq; abſtinentia, etſi vitio caret, laudẽ tamen apud Deũ non meretur. Abſtinet cupidus & auarus, vt ne quid in victũ impẽdere neceſſe habeat. Abſtinet guloſus, vt poſtridie tanto maiore cum apparatu, & maiore cum voluptate cibum ſumat: ſi præſertim ad conuiuiũ ſit aliquod delicatius inuitatus.

Abſtinet ſimia, hoc eſt, hypocrita, vt ab hominibus videatur. Hæc tria abſtinentię genera, tantum abeſt, vt Deo grata ſint, vt peccare etiã dicantur, qui ad hunc modũ abſtinent. Ex tot igitur generibus abſtinentię ſolũ hoc fieri cum virtute dicitur, ſi quis hoc ſolo nomine ieiunet, vt vel magis idoneũ ſe reddat ad ſeruiendũ Deo, vel

De ieiunio recentiorum ſententiæ.

pro peccatis ſuis ſatisfaciat. Sed iam ipſos monachos ea de re diſſerentes audiamus. Hos enim fuiſſe potiſsimum dicũt hoſtes veritatis, qui doctrinas dęmoniorũ docuerunt, ieiunijs & alijs id genus corporalib' exercitijs nimio plus tribuentes: ſi modò corpo-

Chryſ. omil. 12. in primã ad Tim.

ralis exercitatio ieiuniũ dici poteſt, quod negat Ioannes Chryſoſtomus: quandoquidẽ id macerat potius & extenuat corpus quã

Caſſ. colla. 1 cap. 7.

nutrit. Ac primũ quidem huius ipſius Ioannis Chryſoſtomi diſcipulus, Caſsianus monachus, alterius monachi vel Abbatis Moyſi viri cumprimis celebris hæc adfert verba: Ieiunia, vigiliæ, meditatio ſcripturarũ, ac priuatio omniũ facultatũ, non perfectio, ſed perfectionis inſtrumẽta ſunt: quia nõ in ijs conſiſtit diſciplinę illius finis, ſed per illa peruenitur ad finẽ. Ac paulò ſuperius: Ieiunia, vigilię, anachoreſis, meditatio ſcripturarum, propter principalem ſcopũ, hoc eſt, puritatẽ cordis, quę eſt charitas, nos cõuenit ex-

Caſ. colla. 21 cap. 14.

ercere. Et iterũ, ex Abbatis Theonæ ſententia, inter ea quæ mediæ ſunt numerat ieiuniũ, quòd ſicut non iuſtificat cuſtoditũ, ita non condemnat interruptũ: niſi fortè præcepti trãſgreſsio, magis quã eſcarũ perceptio puniatur. Ac paulò pòſt: Nequaq; ieiuniũ principale bonũ à dño iudicari dicit, eo quod nõ per ſeipſum, ſed per alia opera bonũ ac placidum Deo fiat: rurſum ex accidentibus cauſis,

Hier. 14.

non ſolum vanũ, verùmetiã odibile cenſeatur: dicente dño: Cum ieiunauerint non exaudiã preces eorũ. Sed hic vetuſtior videri poſſit, atq; ideò minus abſurdè de ijs quę foris ſiue externè geruntur, ſcripſiſſe. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anſelmus monachus, poſteà Cantuarienſis Archiepiſco-

Philip. 3.

pus, is explicans illũ Pauli locum, Quorũ deus venter eſt: eos perſtringi ſcribit ijs verbis, qui mortẽ Chriſti non ſufficere dicerent ad ſalutẽ, ſine carnalibus legis obſeruationibus: qui eſcas quę ventris ſunt, deum ſibi faciunt, dum dicũt eas homines iuſtificare, & ſalutem animę putant in eſcis. Neq; ſecus eadem illa verba, qui fuit non paulò poſterior, interpretatus eſt Thomas Aquinas. Ideò, inquit, hæc diſſeminãt legalia eſſe obſeruãda, propter lucrũ et gloriam propriã, vt ſatisfaciant ventri. Et paulò pòſt adfert hæc gloſ-

Hugo in ſermõibus ſer. 1. Domi 23. poſt trinit.

ſæ verba: Dei propriũ eſt iuſtificare: qui ergò in cibis iuſtificationẽ ponebant, dicebant deum ventrẽ. Quem in eiuſdem loci explicatione ſequitur eiuſdẽ ordinis monachus Hugo de Prato: Carna-

les,

les, inquit, obſeruantias inducunt, quales erant in lege veteri: Superfluam aſſerunt crucē Chriſti, cùm aliunde ſalutē expectant: Oīs aūt ſalus in cruce exiſtit. Nihil aūt eſt neceſſe aliorum etiā hac de re monachorū ſententias adſcribere, quos ab his nequaq̄; diſcrepaſſe certū eſt, qui non ab eſcis, verùm à cruce Chriſti ſalutē expectabāt. Sed quoniā clarius præ cæteris materiā hanc Bernardus tractauit, illius quoq; verba adſcribemus: Is quoniā fratres ſuos inſimulari cognouerat, quòd ordini Cluniacēſi, qui minus habebat auſteritatis, detraxiſſent, apologiā quandam conſcripſit ad Guilhelmū Abbatē, in qua ſic ſuos inducit loquentes: Quomodo, inquiunt, regulā tenent, qui pellicijs induuntur, ſani carnib⁹ veſcuntur, &c. Ac mox reſpondet: Regnū Dei intra vos eſt: hoceſt, nō in externis veſtimentis, aut alimentis corporis, ſed in virtutibus interioris hominis: Vnde Apoſtolus: Regnū Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſtitia et pax, et gaudiū in ſpiritu ſancto. Et rurſum: Regnū Dei non eſt in ſermone, ſed in virtute. De corporalibus itaque obſeruantijs fratribus calumniam ſtruitis, & quæ maiora ſunt regulæ, ſpiritualia ſcilicet inſtituta relinquitis: camelumq; glutientes, culicem liquatis. Magna abuſio. Maxima cura eſt, vt corpus regulariter induatur, & contra regulam ſuis veſtibus anima nuda deſeratur. Cùm tanto ſtudio tunica & cuculla corpori procurētur, quatenus, cui deerunt, monachus non putetur: cur ſimiliter ſpiritui pietas & humilitas, quę profecto ſpiritualia indumenta ſunt, non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quaſi non melior ſit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata ſuperbia: Repleti deinde ventrem faba, mentē ſuperbia, cibos damnamus ſaginatos: quaſi nō melius ſit exiguo ſagimine ad vſum veſci, quàm ventoſo legumine vſq; ad ructum exſaturari: & præcipuè cum Eſau non de carne, ſed de lente ſit reprehenſus: & de ligno Adam, non de carne damnatus: & Ionatas ex guſtu mellis, non carnis, morti adiudicatus ſit: econtrà verò Elias innoxiè carnem comederit: Abraham gratiſsimè carnibus angelos pauerit: et de ipſis ſua fieri ſacrificia Deus præceperit. Ac paucis interiectis: Quid ergò inquis? Siccine illa ſpiritualia perſuades, vt etiam hæc quæ ex regula habemus corporalia damnes? Nequaq̄: Sed illa oportet agere, & iſta nō omittere. Alioqui, cū aut iſta omitti neceſſe eſt, aut illa, iſta potius omittēda ſunt, quàm illa. Quāto em̄ ſpiritus corpore melior eſt, tanto ſpiritualis, quàm corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergò cùm de horum obſeruatione elatus, alijs eadem non obſeruantibus derogas, nónne te magis tranſgreſſorem regulæ iudicas? cuius licet minima quædā teneas, meliora deuitas? De quibus

Lucæ 17. Rom. 14. 1. Cor. 4. Matth. 23. Geneſ. 25. Geneſ. 3. 1. Reg. 14. 3. Reg. 17. Geneſ. 18. Exod. 29.

1. Cor. 12. Paulus: Æmulamini chariſmata meliora: Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipſum extollis, perdis humilitatẽ: in quo alios deprimis, charitatẽ: quę ſunt proculdubio chariſmata meliora. Ac iterũ poſt pauca: Nõ hoc dico, inquit, quia hæc exteriora negligenda ſint, aut qui ſe in illis non exercuerit, mox ideò ſpiritualis efficiatur, cũ potius ſpiritualia, quanq; meliora, niſi per iſta, aut vix, aut nullatenus, vel acquirantur, vel obtineãtur: ſicut ſcriptũ eſt: Non

1. Cor. 15. Genes. 29. prius quòd ſpirituale, ſed quòd animale, deinde quòd ſpirituale: Sicut nec Iacob, niſi prius cognita Lia, deſideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. Vnde rurſus in Pſalmo: Sumite Pſalmũ & date tympanũ: quod eſt dicere: Sumite ſpiritualia, ſed prius date corporalia. Optimus aũt ille, qui diſcretè & congruè hæc & illa operatur. Hactenus Bernardus. Quid aũt? An ille remiſsionẽ peccatorũ, an iuſtificationẽ carnalibus eſcarũ aut veſtium obſeruationibus tribuit? Tantũ ab eo abfuit, vt quę foris ſiue externè geruntur his aliquid eiuſmodi tribuendũ putauerit, vt de om̃ibus in genere operibꝰ diceret, quòd de ijs ſæpè incerta, & ob hoc periculoſa ſentẽtia fertur: cùm multoties minus iuſtitię habeant, qui magis operantur. Charitatẽ eſſe dicit cui debentur oĩa: de qua exclamans: O quanta eſt, inquit, fiducia charitatis, alius operatur non amans, & alius amat nihil operãs: ille quidẽ ſuũ opus perdit, illius verò charitas nunq; excidit. Quamobrẽ cùm idẽ dixit, veteres orthodoxos ſequutus, ieiunio redimi æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modò peccata: de eo ieiunio intellexit, quòd ex charitate ꝓcederet, & non aliũ, quã charitatis ſcopum ſibi propoſitũ haberet: huic em̃ peccatorũ remiſsio, nõ ei quod externè fit tribuitur. Sicut etiã apud

Psalm. 80.

Lucæ 7. *Mariæ Magdalenæ ſeruitus quomodo Chriſto grata.* Lucã legimus de Maria Magdalena, quę cùm ſtans retrò ſecus pedes Chriſti, lachrymis rigaſſet, capillis capitis ſui terſiſſet, oſculata fuiſſet, vnguentoq; pedes eius vnxiſſet: grata quidem Chriſto fuerunt hæc illius officia, quæ, quem erga Chriſtum gerebat, amoris eius non obſcura quædam erant indicia, veruntamen cùm ad Simonem, in cuius hæc domo gerebantur, dixiſſet: Quòd remittuntur ei peccata multa: cauſam proferens, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis ſui terſit, quia oſculata eſt, quia vnguento vnxit: ſed remittũtur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Adeò non quid fieret, ſed quo affectu fieret, conſiderandum eſſe putauit. Charitatem, per quam fides operata eſt, non opera ipſa remuneratus eſt, cùm ei remiſsionem tribuit peccatorũ: quæ aliunde etiam quàm à charitate proficiſci poterant. Ardor charitatis rubiginẽ in ea peccatorũ conſum-

Prouer. 10. 1. Pet. 4. pſit: Siquidẽ vniuerſa delicta multitudineq; peccatorũ operit charitas,

ritas. Quamobrem vt cæteræ om̃es carnales obſeruationes, ſic ieiunium quoq; medium quiddã eſt, cuius etſi labor ſit idem, non idem tamen fructus eſt, nec eadem retributio meritorum: quemadmodum à Chromatio memoriæ proditum legimus. Longè enim differt ille, inquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris compenſatio fit laudis humanæ: illi pro deuotione humilitatis, meritum gloriæ in futuro ſeruatur. Hoc de oratione, hoc de eleemoſyna, hoc de cæteris omnibus, quę fiunt externè, dici poteſt: Siquidem omnis pulchritudo filiæ regis intrinſecus: neq; quid foris fiat, ſed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobrem ſanctos alios patres ſequutus, monet Leo, vt prompta deuotione & alacri fide ſuſcipiamus ſolenne ieiunium, non in ſterili inedia, quam plerumq; & imbecillitas corporis, & auaritiæ morbus inducit, ſed in larga beneuolentia celebrandũ: vt ſcilicet ſimus de illis, de quibus ipſa veritas dicit: Beati qui eſuriũt, & ſitiunt iuſtitiã, quoniam ipſi ſaturabuntur. Ac in alio ſermone: Non in ſola, inquit, abſtinentia cibi ſtat noſtri ſumma ieiunij, aut fructuoſè corpori eſca ſubtrahitur, niſi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eundem modum Euſebius quoq; Emiſenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, ſic eſt, quomodo ſi aliquis extra vineam, aut circa vineam extirpet, & colat: vineã autem ipſam deſertam atq; incultam relinquat, vt ſpinas ac tribulos germinet, quæ inſiſtente cultore, iucundiſsimos fructus ex ſe proferre potuiſſet. Agnoſcite itaq; chariſsimi, quod ad ſalutẽ perpetuam conquirendam abſtinentia corporalis ſola non ſufficit, niſi animæ quoq; ieiuniũ per abſtinentiam vitiorum fuerit ſociatũ. Quid enim iuuat, ſi quiſpiam ſit corpore caſtus & mente pollutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracundiæ facibus exagitat, quẽ ſuperbia omni Dei gratia ſpoliat, quẽ mendacijs vel maledictis lingua cõmaculat, nónne ipſe ſe fallit? nõne ipſe ſe irridet et decipit, ſi credat ſe ſolo ieiunio ſanctificandũ? Et idcirco dilectiſsimi, ita corpus exerceamus ieiunijs, vt mentem purgemus à vitijs. Quid enim proderit, inquit Gregorius Niſenus, ore carnem non attingere, ſi maledicentia fratrem laceres? Quænam erit vtilitas, ſi dum tua non comedis, ea quę pauperis ſunt per iniuriam ſurripis? Quæ porrò pietas iſta, ſi aquá bibens ſtruas fraudem, conſuas dolos, & ex improbitate ſanguinẽ ſitias? Ac paucis interiectis. Quid confert ieiunium corporis, niſi mens pura mundaq; ſit? Nihil enim proſit currum validum ac ſtrenuis quadrigis inſtructum eſſe, ſi auriga inſaniat. Hæc ille. Neque tamen propterea non re-

Chrom. in 6 cap. Matth.

Pſalm. 44.

Leo ſerm. 2. de quadrag.
Ieiunium verum.

Matth. 5.
Idem ſerm. 4. de quadr.

Euſe. omil. 2
Ieiunium & vigilias non prodeſſe, niſi mores corrigantur.

In oratione de pauperibus amandis.

ctè

ctè dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remiſsionem peccatorum, quod propoſito magis tribuitur ieiunantis, quàm ipſi ieiunio: Alioqui dicere liceret eadem ratione, quòd non rectè
Lucæ 11. dixerit Chriſtus: Date eleemoſynā, & ecce omnia munda ſunt vo-
Eccleſ. 3. bis. Non rectè dixiſſet ſcriptura: Ignem ardentē extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis. Et rurſum: Eleemoſyna à morte libe-
Tobiæ 12. rat. Et iterū: Peccata tua eleemoſyna redime: quandoquidem non
Daniel. 4. quòd datur, ſed animū dantis reſpicit et remunerat Deus. Neq; ſicut quidā ſomniant, cùm hæc ita dicuntur, obſcuratur lux doctrinę de beneficijs Chriſti proprijs, & de fide, cùm non de infidelium, ſed de fidelium, omnem ſuam fiduciam in Chriſti cruce collocantium, ieiunijs, eleemoſynis, orationibus loquamur: Quæ ſi per ſe
Leo ſerm. 6. ſunt vilia, fides, inquit Leo, ea efficit precioſa, cùm ſi fuerint ab in-
de quadrag. fidelibus miniſtrata, etiamſi fiant magno ſumptu, omni tamē iuſtificatione ſint vacua. Non ergò excluditur fides, non excluditur mortis & paſsionis Chriſti meritū. Neq; ieiuniū, orationē, eleemoſynam ita ad mundationē & remiſsionem ſufficere putamus, vt non principaliter opus eſſe miſericordia Dei, & ſanguine Chriſti profiteamur, in quo peccatorū omnium redemptionē habemus, ſi modò dignos pœnitentiæ fructus fecerimus: quemadmodū ex
Baſil. in re- Baſilio nos docere anteà quoq; meminimus. Verùm iſti non in-
gulis contra telligentes, neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant, putant
ctiori reg. 27 nos de infidelium operibus dicere, quibus certū eſt remiſsionem
Num. 7. peccatorum non tribui. Tantum autem abeſt vt pròpria Chriſti beneficia per hanc doctrinā obſcurentur, magis ętiam vt illuſtrentur. Chriſti enim paſsionis & mortis beneficium eſt, vt ieiunia, vt orationes, vt eleemoſynæ, vt reliqua id genus pia opera noſtra Deo grata ſint & accepta: Omne meritum quod illis tribuitur, ex Chriſti beneficio, ex Chriſti pendet merito: quod vbi fuerit ſublatum, ſimul erit actionū noſtrarum meritum omne ſublatū. Mortem eñ ſuam & crucem Chriſtus non ocioſis & nihil agentibus, ſed ieiunantibus, ſed orantibus, ſed in omni pietatis genere nos exercentibus prodeſſe nobis voluit. Quòd verò negant iſti cultus eſſe Dei, qui non ſint à Deo mandati, & idololatriā eſſe, ſine verbo cultum inſtituere, iam anteà confutatum à nobis eſſe meminimus: quòd Abel, Noe, Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandatum haberent, tamen & altaribus ædificandis, & primogenitis, adipibus, holocauſtis, alijsq; ſacrificijs offerendis piè Deum coluerunt. Ac vt nihil dicamus de ijs, de quibus ſcribit
Hebr. 11. Paulus, quòd circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, in ſolitudinibus errantes, in montibus, in ſpeluncis, & in cauernis terræ,

quos

quos quamuis nullũ habuerint de hoc inſtituto viuendi Dei man datũ, niſi tamen fuiſſet illud Deo gratũ, nequaq; Paulus ita deſcri-pſiſſet: vt ſilentio prætereamus Rechabitas quoq;, quos non Dei immortalis, ſed patris ſui mortalis pręcepto, cùm ab alijs rebus nõ nullis, tùm à vino ſic abſtinuiſſe legimus, vt ne iuſsi quidem à Ie-remia propheta, vt vinum guſtarent, adduci potuerint: quos non modò cõmendandos hoc nomine, verùm etiã remunerandos eſſe Deus putauit: vt de Nazareis quoq; taceamus, qui cum nullo eſ-ſent diuino mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddã viuendi ſunt inſtitutũ ſectati, ac voluntario ſe voto obſtringentes, Deoq; conſecrantes: à vino & omni quod inebriare poteſt abſti-nebant: vt mittamus Eliam & Eliſeum et cæteros prophetas, qui nullo Dei mandato obſtricti, & cœlibẽ vitam agebant, et vigilijs, ieiunijs, laboribus, humi cubationibus, cæteroq; victu & habitu duriore præ cæteris corpus ſuum macerabant: quod non feciſſent, niſi Deo gratũ exiſtimaſſent. Quod ſpeciale mandatũ habuit Sa-muêl precibus Deũ in Maſphat placaturus, vt aquã effunderet in conſpectu Dei, dieq; illa cum Iſraëlitis omnibus ieiunaret? Quòd Dauid, vt ſeptẽ dierum ieiunio & fletu in terra decũbens, in cinere & cilicio ſe affligeret? Quòd Ezechias, vt ad impetrandã Dei miſe-ricordiã, obſeſſus ab Aſſyrijs, veſtimẽta ſua ſcinderet, ſaccoq; ope-riretur? Quòd Sara Raguelis filia, vt ſe triduano ieiunio affligeret? Quòd fuit ſpeciale mandatum de ieiunijs, quibus affligebat ſe po-pulus, cũ Hieroſolymis Nabuchodonoſor excidiũ per Holopher-nem minaretur? deq; eo, vt ſacerdotes cilicijs induerentur, & cinere caput aſpergerent? Sed quorſum attinet enumerando ſingulos re-cenſere, Iudith, Heſter, Danielem, Niniuitas, Machabæos, & cõ-plures alios, qui quoties offenſum ſuis, aut populi peccatis, Deũ propiciũ reddere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cilicia confugiebant. Et tamẽ in exterioribus & corporalibus his, quod anteà quoq; cõmemorauim⁹, propriũ eſſe Dei cultũ, nemo fuit etiã ex monachis qui diceret: Sed ſunt hæc indicia mentis à pec catis auerſæ, deteſtantis ea, deq; cõmiſsis illis vltionẽ ſumentis, ſin gularẽq; dolorẽ declarãtis, ſimul ad Deũ iuxta prophetę vocẽ con uerſę, dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu: qua mente ſic ad Deũ ꝑ amorẽ cõuerſa, propriè deus colitur: Quę verò fiũt externe, ſigna tantũ quædã ſunt & indicia cultus interio-ris. Atq; ideò haud ſcio an quiſq̃; vnq̃; monachorũ dixerit, ieiuniũ eſt cultus dei: cũ tribus ex cauſis ieiunari, memorię prodiderint: vel ad cõcupiſcẽtias carnis reprimẽdas, ſicut à Paulo dictũ legimus, in ieiunijs, in caſtitate, quòd per ieiunia caſtitas cõſeruatur: vel ad men tem

Ierem. 35. Numer. 6. 1. Reg. 10. 2. Reg. 12. Eſaiæ 38. Tob. 3. Iudith. 4. Heſter 14. Daniel. 10. Ionæ 3. 2. Mach. 13. Ioel. 2. *Ieiunandi cau ſæ tres.* 2. Cor. 8.

tem liberius ad ſublimiorum contemplationem eleuandam: ſicut Danielem legimus poſt ieiunium trium hebdomadarum, à Deo reuelationem accepiſſe: vel ad ſatis faciendum pro peccatis, quemadmodum per Iohelem admonet dominus, vt conuertamur in ieiunio ad ſe &c. Quamobrem non modò ieiunio vel ab ipſis etiam ſcholaſticis doctoribus aliquid eiuſmodi tributum non eſt, ſed nec ipſa quidem adoratio, nec oblatio, nec oratio, vociſq; prolatio, nec frontis vultuſq; demiſsio, ceruiciſq; flexus, vera eſt ab illis Dei ſeruitus exiſtimata, quod hæc omnia cõtraria animi voluntate ad ſimulationem fallaciamq; conuerti poſſunt: ſola credita eſt eſſe voluntas, quæ ſi totam ſe Deo dedidiſſet, verus illi cultus veraq; ſeruitus per hæc etiam externa præſtaretur. Itaq; pertinere magis ad Dei cultum ieiunium videtur, quàm quòd ipſe Dei cultus eſſe putetur. Neque tamen eſt inter ea ieiunium, de quibus nullum expreſſum mandatum haberi, verè dici queat. Nam & in propheticis & Apoſtolicis, & in Euangelicis literis præceptum eſſe legitur. Siquidem & Iohel, vt ieiunemus monet: & Paulus cùm à comeſſationibus & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quàm ad ieiunium inuitat? Chriſtus autem ieiunãdi modum etiam pręſcribit, ac ſicut orationem & eleemoſynam, ita ieiunium appellatione iuſtitiæ dignatur. Quòd ſi rectè iuſtitia Deus coli dicitur: quandoquidem iuſtitiæ nomen ieiunio Chriſtus tribuit, non rectè ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur. Verùm offendit iſtos neceſsitatis opinio, quodq; non mitis aliqua & moderata pœna adiecta eſt, vt prouidentia paſtorum, aut indulgentia lenitateq; parentum agi nobiſcum videatur, ſed perinde ac ſi iactura noſtrarum animarum parui momenti ſit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni cœleſtis, qui contrauenerit punitur, dum iræ Dei æternę reus pronunciatur. Nos verò quæ fuerit patrum hac de re ſententia videamus. Conſtat duriores hac in parte Græcos quàm Latinos fuiſſe, neque id hac noſtra modò, vel proxima ſuperiori ætate, verumetiam ante mille ducentos & amplius annos. Primum enim illi neminem prorſus mortalium ab obſeruatione ieiunij volebant exceptum: quod illa Baſilij verba teſtantur dicentis: Nemo ieiunantium numero ſeſe ſubducat, in quo & generationes cunctæ, ſexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per ſingulas ſunt Eccleſias, eos qui ieiunant deſcribentes. Vide quæſo ne ob breuem ciborum delectationem plectaris: neue te reum & deſertorem aciei angelo deſcribenti conſtituas: Minus ſanè periculum fuerit aliquem in acie ſcutum proijcere, quàm arma ieiunij detrectare. Deinde quàm graue periculũ eſſe putauerint ieiunium

Violare

Marginal notes:
Daniel. 10.
Ieiunium in ſacris literis præceptum. Ioel 2. Rom. 13. Matth. 9.
Ieiunij præceptum cur pœnale.
Ieiunio præcipiendo Græci Latinis duriores.
Baſil. ſerm. 2. de ieiunijs pridie diei Cineris.

violare, cùm ex illis Baſilij verbis, tùm ex ijs, quæ paulò antè produximus, Antiochenorum & Conſtantinopolitanorum exemplis, facile cuiuis liquere poteſt, qui nunquam extrema quæq; perferre parati prius fuiſſent, quàm vt cibos ieiunij lege prohibitos guſtarent, niſi guſtatis illis multo ſe grauioribus affectos iri ſupplicijs perſuaſum habuiſſent. Cæterùm Latini, maximè verò qui proximis ſuperioribus ſeculis vixerunt, minus hac in parte ſeueri, valdeq; moderati fuiſſe videntur: Siquidem hi non omnem ætatem, nec mortales omnes ieiuniorum legibus teneri voluerunt: excipiebant enim pueros, vel quòd indigent alimento multo propter caloris vim, quo facile cibus omnis conſumitur, humoris verò tenuitatem: vel quòd natura eſſent imbecilliores, quàm vt longioris temporis inediam ferre poſsint: ita vt cibo crebrius refici neceſſe haberent, qui non hoc tantum in illis operatur, vt nutriat, verumetiam vt augmentum præſtet. Quamobrem quamdiu eo ſtatu ſunt vt creſcant, quod fieri creditur vſq; ad finē tertij ſeptennij, non fuit viſum eos ieiuniorum legibus alligare: etiamſi conducere creditum eſt, vt intra hanc quoq; ætatem, ſi non omnibus, certis tamen quadrageſimæ diebus, quoad vires cuiuſq; ferre poſſent, in ieiunio & abſtinentia exercerentur. Idem cauerunt de prægnantibus mulieribus, quæ cùm cibo refici neceſſe habeant, non ſua tantum, verùm & fœtus nutriendi cauſa, exiſtimatum eſt ad hoc duplex alimenti genus minimè ſufficere, ſi ſemel in die cibum ſumpſiſſent. Deinde verò ſæpe inordinato quodam deſiderio, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt, atq; id tam ardenter, vt niſi deſiderio ſuo ſatisfecerint, de fœtu periclitari videantur. Itaq; nullum eſt illis ciborum genus interdictum: atq; adeò ieiuniorum legibus non tenentur, vt etiam peccare grauiter credantur, ſi nimis eas arctè obſeruantes, de ſalute fœtus quem in vtero geſtant, minus fuerint ſolicitæ. Ægri quoq; ſunt ad eundem modum legibus ieiuniorum ſoluti, non quòd non plurimum proſit abſtinentia his qui morbo aliquo conflictantur, ſed quòd eorum valetudini magis expedit, vt bis aut ter modico cibo, quàm ſemel tantum in die vtantur immodico. Eadem habita eſt ſenū quoq; ratio, quando ſenectus & ipſa morbus eſt, quam cùm naturalis calor plerumq; deficiat, ad eum fouendum ſenes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum oſtiatim eodem numero ſunt habiti, qui non quando & quantum velint, ſed cùm illis cibus à locupletioribus fuerit ſuppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neq; diſsimilis viſa eſt eſſe peregrè proficiſcentium ratio, qui cùm non ſemper eo tempore quo vellent, in locum deſtinatum perue-

A ieiunio exempti. *Pueri.* *Aetas ieiunādo obnoxia.* *Mulieres prægnantes.* *Aegri.* *Senes.* *Pauperes.* *Peregrini.*

nire queant, ieiunij tempus minimè tenentur obſeruare: quin & oblatis quandoq; cibis vti coguntur, ſiquidẽ eorũ quos eſuriales dies requirũt, poteſtas nõ datur. Idem exiſtimatũ eſt de ijs, qui grauibus premũntur laboribus, quos vt ſuſtinere facilius poſſent, quo minus bis in die cibum ſumerent, nulla viſum eſt lege prohiberi.

Agricolarum pietas maior quam ocioſorum.

Quamuis non alij nunc eſſe videãtur, qui quæ ſunt ab Eccleſia indicta ieiunia, diligẽtius obſeruent, quàm illi, quorum grauiſsimis laboribus fit, vt fames à cæteris mortalibus propellatur. Hinc videre licet, quàm clementer cum ſuis liberis egerit occidentalis Eccleſia, quæ materna quadam pietate, ætati cuiuſq;, valetudini, conditioni, & cuicunq; tandẽ neceſsitati diligenter prouideri curauit: atq; id quidem non tam priſcis illis ſeculis, quibus maiorẽ in hominibus duriciem & aſperitatem fuiſſe cõſtat, verùm trecentis his annis, quibus rerum nouandarũ ſtudioſi nimis duris legibus adſtrictos homines fuiſſe queruntur. Legat qui volet Vincentium Beluacenſem, & qui ſequuti ſunt eum, Thomam Aquinatem,

Rayn. in Pãtheol cap. 3. vbi tractat de ieiunio. Hugo de tẽpore hyemali ſerm. 33. Alex. Part. 4 quæſt. 102. Vinc. ſpeculi moral. parte 10. diſt. 26.

Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & complures alios (quis enim hæc monachorum non tractauit?) ita rem habere cõperiet. Quin & illud apud eoſdem inueniet, nunquã eorum fuiſſe ſententiã, vt ſtatim reus æternæ mortis pronunciaretur, ſi quis indictũ ab eccleſia ieiuniũ violaſſet. Sed ipſos potius ea de re diſſerentes audiamus. Viſum eſt autem eius verba potiſsimum adſcribere, qui cæteros ætate præceſsit Vincentij Beluacenſis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum. Docet is, quatenus inſtitutum eſt ab Eccleſia ieiunium, eſſe de iure poſitiuo: quo iure prohibentur, vel præcipiuntur illa, quæ poſſunt aliâs vel bene, vel malè fieri: Et ideò, inquit, legiſlatoris intentio nõ eſt, vel eſſe non debet, in condendo ius aliquod poſitiuum, obligare homines ad illius iuris obſeruantiam, habentes cauſam legitimam & rationabilem non obſeruandi. Præcepta enim quæ per modum ſtatuti communis proponuntur, non eodem modo omnes obligant, ſed ſecundum quod requiritur ad finem, quem legiſlator intendit: cuius authoritatem ſi quis tranſgrediendo ſtatutum contemnat, vel hoc modò tranſgrediatur, quòd impediatur finis, quem legiſlator intendit, talis tranſgreſſor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili cauſa quis præceptum non ſeruat, præcipuè in caſu, in quo ſi legiſlator adeſſet, non decerneret eſſe ſeruandum, talis tranſgreſsio non conſtituit mortale peccatum.

Thom. 22. quæſt. 147. ad tertiũ in 4 ſen. diſt. 15 quæ. 3. art. 1

Quæ totidem verbis repetit in ſumma ſua Thomas Aquinas: cuius etiam alio loco verba hæc ſunt: Præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione legiſlatoris, quàm ex ipſis verbis:

& ideò

& ideò tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quàm qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, ſecundum textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu vel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem non ſeruat. Qui verò in caſu, in quo probabiliter credi poſſet, ſi legislator adeſſet, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat: nec reputandus eſt ſtatuti tranſgreſſor. Et ideò non eſt neceſſarium, quod quicunque diem aliquem ab Eccleſia ſtatutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: poteſt enim hoc aliquando omnino ſine peccato contingere, aliquando ſine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali: & hoc ſecundum diuerſas occaſiones, quibus homo inducitur ad ieiunium frangẽdum. In eandem ſententiam & Abbas Panormitanus, & alij pleriq; ſcripſerunt. Ex quibus colligere licet, quòd non aliud in Eccleſia proximis ſuperioribus ſeculis etiam monachi docuerunt, quàm quòd magiſter Eccleſiæ Chriſtus ipſe docuit, cùm dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore, coinquinat hominem: quia omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur: quæ autem procedunt ex ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ &c. An non, alijs quidem verbis, hoc ipſum tamen dicere videntur, qui negant eum peccare, qui quoquo modò diem ab Eccleſia inſtitutum ieiunare omittat, ſed eum tandẽ capitalis criminis reum eſſe docent, qui contemptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putandi ſunt, quàm non coinquinat te cibus qui intrat per os, ſed quod procedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogantia tua, qua te ſolum ſapere, cæteros omnes deſipere perſuaſum habes: contemptus iſte tuus, quo fit, vt authoritatem Eccleſiæ, vt præcepta maiorum tuorum, quæ tanquam leges Apoſtolicas obſeruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas: ea demum ſunt quæ coinquinant te. Quamobrem ſicut Adam non cibus, ſed prohibitus cibus perdidit: ſicut Eſau nepotem ſancti Abrahæ, non eſca, ſed vſq; ad contemptũ ſacramenti quod in primatu ſuo habuit concupita eſca damnauit: Sic te non caro quam ſumis, ſed Apoſtolicarũ traditionum contemptus condemnat. Sic apud Abdiam quoq; dixiſſe Matthæus Apoſtolus legitur. Neq; verò manducare crimen eſt, ſed incongruè manducare peccatũ eſt & crimen. Deniq; ſi aliquis prius cibum carnalem accipiat, & poſtea ipſo die quo iam cibo naturali refectus eſt, cibum ſpiritualem præſumat, ex vtroque cibo reus criminis & inhoneſtatis & præſumptionis

Abb. ſuper 3 decretalium de obſeru. ieiunij.

Matth. 15.

Hiero. in epiſto ad Lucinium.

Geneſ. 3.

Geneſ. 24.

Li. 7. de vitis apoſtolorũ.

efficitur: non ideò quia manducauit, ſed quia contra ordinem, & contra iuſtitiam, & contra regulam dei cibo carnali primùm refectus eſt. Non ergò reum facit aliqua operatio hominũ, ſed irrationabilitas eius operis ſuũ damnat authorem. Quamobrẽ nihil eſt, quòd nobis obijciant iſti, qui tanto rerũ nouandarũ ſtudio tenentur, Spiridionis exemplũ: Quid enim ab eo nõ piè factum eſt? Sed Sozomenũ ipſum audiamus hiſtoriã ſcribentẽ. Venit, inquit, ad Spiridionem ex itinere quidam inſtante iam quadrageſima, qua ieiunium cum domeſticis ſuis cõtinuare, certoq; die cibũ guſtare, ac intermedijs diebus ieiunus perſiſtere ſolebat. Cùm autem peregrinum admodũ delaſſatũ cerneret: Age, inquit ad filiam, laua viro pedes, apponeq; quod edat: Reſpondente virgine, nec panẽ ſupereſſe, nec alphita, quod talia propter ieiuniũ parari non ſolerẽt: præmiſſa oratione petitaq; condonatione, iuſsit filiæ carnes porcinas, quas domi ſale cõditas habebat, coquere: coctis illis, peregrinũ vnà ſecum ad mẽſam ſedere fecit, appoſitisq; carnibus veſci cœpit: virumq; hortatus eſt, vt ſuo exemplo ederet & ipſe. Recuſanti, ac ſe Chriſtianum eſſe dicenti: Hoc minus, inquit, recuſare debes: Mundis enim omnia ſermo diuinus munda eſſe pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur, quod non ad confirmationem potius, ab ipſis Apoſtolis nobis traditæ ieiunij quadrageſimalis obſeruationis pertineat, quam vt ex eo contemnendã eſſe doceri poſsit? Nam quòd ieiuniũ cum domeſticis in quadrageſima continuare, quòd certo die cibum guſtare, quòd intermedijs diebus ieiunus perſiſtere ſolebat, quòd nec panis, nec alphita ſupererant, quoniã propter ieiuniũ talia non pararentur, nunquid hæc omnia clarè non indicant, Spiridionem Epiſcopũ ſanctè quadrageſimale ieiunium obſeruaſſe? Quòd verò coctas carnes apponi peregrino de via feſſo iuſſerit, id eum neceſsitate, quoniam aliud præ manibus non habebat, feciſſe, neq; ſolùm neceſsitate, verumetiam Chriſtiana quadam charitate, cui legum præſcripta cedunt: cùm indignũ putaret, itineris labore fatigatũ hoſpitem ad ſe venientẽ, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamen & ipſa in re illuſtris fuit eius pietas, qui nõ niſi præmiſſa oratione, petitaq; condonatione, carnes hoſpiti apponendas eſſe putauit. Quod Spiridioni licuit, licuit ſemper, licet, & licebit in eccleſia, ſi quis ardens erga proximũ charitate peregrè venientẽ longiq; itineris labore feſſum, aliũ cibũ quo reficere poſsit eſurientẽ, ad manũ non haberet. Vſq; adeò autẽ id licitũ eſt, vt vitiũ eſſe dicat Proſper Aquitanicus, ſi ſecus aliquis faciat. Qui cùm de abſtinentia multa ſcripſiſſet: Veruntamen, inquit, ſic abſtinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunãdi aut abſtinendi ne-

Spiridionis exemplum non eſt contra præceptum ieiunij quadrageſimalis.
Lib. 1. ca. 11 eccl. hiſt.

Proſ. de vit. contempl. li. 2. cap. vlt.

di ne-

di neceſsitati ſubdamus, ne iam non deuoti, ſed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermiſſo reficio, non ſoluo ieiuniū, ſed impleo charitatis officium: Cęterum ſi propter abſtinentiam ſpirituales fratres, quos noui mea remiſsione delectari, contriſto, abſtinentia mea non eſt virtus dicenda ſed vitium: quoniam quidem ipſa abſtinentiæ ac ieiunorū continuatio, niſi fuerit quando res exigit prætermiſſa, & me inflat, & fratrem meū cui charitas iubet ſeruire contriſtat, vel certè mihi nihil ineſſe charitatis fraternæ demōſtrat: cum ſine abſtinentia, quemlibet hominē catholicū charitas ſola perficiat, & omnes abſtinētia aut perdat ſine adinuentione charitatis, aut pereat. Ante trecentos annos Bracharenſem Archiepiſcopū retuliſſe legimus ad Innocentiū tertiū pontificem Romanū de quibuſdā, qui diebus quadrageſimalibus, cùm tantæ famis inedia ingrueret, quòd magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere coacti fuerint: quam illis pœnitentiā iniungendā cenſeret. Reſcripſit prudens & doctus pontifex: In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis domino & cū illis effundas, ne ipſis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentiū eſt ibi timere culpam, vbi culpa minimè reperitur. Nō ſubiacet ergò legi neceſsitas, ſed neq; charitas, modò ne in locū charitatis ingerat ſe carnalitas. Nunq; nefas eſt habitū etiā ob ſocietatē ieiuniū ſoluere, vel propter infirmum conſolandū, vel propter peregrinū reficiendū, vel propter ſimilem cauſam aliquam. Thomas Aquinas ne monachum quidē peccati mortalis reum eſſe vult, ſi comedat carnes, niſi per inobedientiā id faciat, aut ex contēptu. Narrat Ioannes Gerſon de fratre quodā, qui cùm ieiunaret, acceſsit domū quandam, cuius dominus cœnabat (libet autem verbis illius vti) Orauit, inquit, hunc dominus ob amorem Dei & charitatis, vt vellet cœnare. Sic fecit, & comedit optimè, plus quàm hoſpes voluiſſet: quia remāſit hoſpiti parua pars. In diſceſſu dixit hoſpes fratri, qui excuſabat ſe, dicens charitatem comediſſe: redeas aliâs, inquit, ſed noli ducere tecum charitatem, quia eſt guloſa nimis. Nihil eſt ergò neceſſe Spiridionis exemplū proferre, cùm etiam proximis ſuperioribus & noſtro hoc ſeculo licuerit ſemper, & liceat etiam his, qui præ cæteris videntur abſtinentiam profeſsi, cuius generis monachi ſunt, indictum ab Eccleſia ieiunium non obſeruare: non ſolùm ſi qua neceſsitas vrgeat, verumetiā ſi poſtulet id fraterna charitas: ex qua quicquid proficiſcitur, tantum abeſt, vt iniquitatis aliquid iuſtæq; reprehenſionis habeat, vt inter ea etiā, quæ cumprimis rectè facta ſunt numeretur. Contrà, quicquid ex arrogantia, quicquid

Inno. lib. 3. decreta conſtitut. 140.

Tho. quotlibeto 1 artic. 10.

Gerſ. tomo 4 in ſer. dominicæ 1. quadrageſ.

ex contẽptu proficiſcitur, id etiam ſi ſpeciẽ aliquã pietatis habere videatur, criminis tamẽ capitalis reum hominẽ conſtituit. Sic ieiunare, quod per ſe laudabile eſt, reprehenſione nõ caret, ſi fiat ex contemptu: quin & mortis æternę reum hominẽ facit. Hoc eſt quod ante
Cap. 18. mille ducẽtos & amplius annos in Gangrenſi concilio ſancitum eſſe legimus: Si quis tanquam hoc continentiæ conuenire iudicãs, die dominico ieiunauerit, aut in eiuſdem diei contemptũ, anathe-
Ign. epiſt. 4. ad Philip. ma ſit. Sed & multo antè quàm id concilium habitũ fuiſſet, Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiochenus epiſcopus, Si quis dominico die ieiunaſſet, eum Chriſti vocat interfectorem: Non quòd abſtinere die dominico tantum ſit nefas (cùm rectè ſcripſerit Ori-
Orig. omil. 10. in Lucã. genes, liberum eſſe Chriſtiano per omne tempus ieiunare, quod in diebus pentecoſtes, & die dominico Paulum apoſtolum & cum
Hier. ad Lucin. eo credentes feciſſe ſcribit Hieronymus) ſed cùm Manichæis, cum Aërianis, cum Lutheranis, & cum alijs id genus hæreticorũ portentis in contemptũ Eccleſiæ die dominico ieiunare, non minus flagitium ſit quàm Chriſtũ interficere. Adeò verum eſt, quod ait veritas: Nõ quod intrat in os, ſed quod procedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contemptus, faſtus, arrogantia, hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Itaq; & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoq; crimen eſt capitale, ſi vel hoc ex contemptu, vel
Tit. 1. illud fiat ex charitate vel neceſsitate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem nihil eſt mundum: ſed inquinatæ ſunt eorum &
Charitatem habenti omnia munda. mens & conſcientia. Qui charitatem habet, ei munda ſunt omnia: neq; peccat ſi ea vrgente non obſeruet indictum ab Eccleſia ieiunium. Qui charitatem non habet, ne ea quidem quæ munda vi-
Greg. libr. 2 cap. 4. in 1. Regum. dentur, ei munda ſunt. Sic à Gregorio ſcriptum legimus: Maioris enim eſt meriti charitatis iniuncta refectio, ieiunio propria deliberatione ſuſcepto. Qui enim iuſſus carnem reficit inuitus, ieiunij premium deuotione promeruit: & ampliorem mercedem obedientiæ manducando conquiſiuit. Quid igitur de ijs dicemus, qui non aliam ob cauſam in quadrageſima carnibus veſcuntur, quàm vt ea re ſanctorum patrum ſanctiones, & quicquid magno totius orbis Chriſtiani conſenſu tot ſeculis in Eccleſia Dei receptum, & ſingulari ſtudio fuit ſemper obſeruatũ, id ſe contemnere & pro nihilo ducere teſtatum omnibus faciant? Quid aliud quàm Satania-
1. Cor. 8. na eſſe huiuſmodi non Chriſtiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si eſca ſcandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnem in æternũ, ne fratrẽ meũ ſcandalizem: Iſti contrà: Quoniã eſca ſcandalizat fratrẽ meũ, manducabo carnem in æternũ, vt fratrẽ meum ſcandalizem. Nunquid hoc non eſt Satanam eſſe? Nunquid hoc

non

non eſt Chriſto, qui per Paulum loquitur aduerſari? Niſi fortè Chriſto non aduerſatur, qui quod ab eius corpore, quod ab vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia, iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, tanto ſtudio videtur fuiſſe ſemper obſeruatum, id ob hoc ipſum reijciendum cenſet, quia tanto conſenſu videt obſeruari. Vult catholica, nolo: Non vult catholica, volo: Citius diem Dominicũ ieiunauerim, ne cum catholica reſurgente Chriſto gaudeam, quàm vt cum catholica feria ſexta, ob illius crucifixi memoriam, ſignum aliquod luctus & mœroris oſtendam: Quid eſt, ſi hoc non eſt Satanam eſſe? Siquidem Satanam vocant Hebræi, quem aduerſarium Latini. Digna vox eſt Auguſtini quæ celebretur: Turpis eſt omnis pars, vniuerſo ſuo non congruens. Tu cùm te partem, cum Chriſti corporis membrum exiſtimari velis, quæ tamen ab hoc vniuerſo Chriſti corpore, quæ ab omnibus his, qui Chriſtiani, qui catholici, qui orthodoxi cenſentur, quamlibet magnis & locorum & temporum interuallis inter ſe diſiunctis, tam admirabili conſenſu obſeruari vides, vt neque temporum diuerſitas, neque linguarum varietas, neque locorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, ſed ſimiles lyræ ſint ſemperq; fuerint, quæ multas quidem & diuerſas habet chordas, vnam autem ſymphoniam & ſonorum concentum vnum emittit. Tu, inquam, cum hoc vniuerſo vſque eo non congruis, vt in deſpectum vniuerſi Chriſti corporis, contraria potius facias omnia. Quid eſſe poteſt turpius? quid indignius homine Chriſtiano? aut quæ poteſt eſſe nota illuſtrior, qua te non Chriſti colligentis, verùm Satanæ ſpargentis miniſtrum eſſe cuiuis conſtare queat? Si quis cum veſtem omnes in luctu mutaſſe videret, purpura ſolus indutus, oſtroq; conſpicuus in medium prodiret, nónne pro inſano haberetur? Atqui non diſsimiles huic ſunt, qui cùm videant vniuerſam Eccleſiam externo quodam abſtinentiæ ſigno mœrorem ſuum & dolorem indicare, quem de Chriſti cruciatibus, quibus peccata ſua cauſam dediſſe intelligunt, conceperunt, eo ipſo die, quo id tanto conſenſu fieri cernunt ab omnibus, ſibi crapulæ indulgendum, lætitiamq; præ ſe ferendam eſſe putant. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus, dicit per Paulum Dei ſpiritus. Vides homines diem hilarem ſumentes in memoriam Chriſti reſurgentis, gaude cum illis. Vides mœſtitiam præ ſe ferentes in memoriam eiuſdem paſsi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore Chriſti, fac & ipſe: neque velis cum vniuerſo non congruere. Quamobrem pro paterna ſolicitudine noſtra, qua liberorum noſtrorum ſaluti proſpe-

Satanas, aduerſarius. Aug. libr. 3. confeſ. ca. 8.

Rom. 8.

ctum ex animo cupimus, hortamur omnes & obteſtamur, vt mo dis omnibus eorum conſuetudinẽ defugiant, quos non aliam ob cauſam, vel quadrageſimæ diebus, vel ſextis ferijs, alijſue temporibus, quibus per vniuerſam Eccleſiam abſtinetur, carnibus veſcentes videre licet, quàm vt hoc ſigno ſe nihil habere cum catholica commune planum omnibus faciant, vt eos fugiant tanquam viperas & baſiliſcos: ac certò perſuaſum habeant, qui cum vniuerſo per contemptũ non congruunt, & indicta ab Eccleſia ieiunia violant, eos reos eſſe mortis æternæ, & ad Satanæ Synagogam, non ad Eccleſiam Chriſti pertinere. Si quis autem aliqua ex cauſa earum quas paulò antè commemorauimus, ieiunium non obſeruauerit: maximè verò ſi morbus quominus ieiunet in cauſa ſit: quandoquidem dominum habemus manſuetũ & miſericordem, & nihil ſuper vires noſtras à nobis exigentẽ: non eſt quòd ſe propterea criminis alicuius affinem eſſe putet, modò id de vtriuſque medici conſilio faciat. Deindè verò ſeruet illud, quod in ſermone quodam Auguſtino inſcripto legitur. Qui ieiunare non præualet, ſecretius ſibi ſoli, aut ſi eſt alius infirmus cum ipſo, in domo ſua præparet quod accipiat, & eos qui ieiunare præualẽt, ad prandium non inuitet: quia ſi hoc fecerit, non ſolum Deus, ſed etiam homines poſſunt intelligere, illum non pro infirmitate nõ poſſe, ſed pro gula ieiunare nõ velle. Sufficiat illi quòd ipſe ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & ſuſpirio & animi dolore manducet, pro eo quòd alijs ieiunantibus ille abſtinere non poteſt: Ac iuxta eiuſdem Auguſtini & Chryſoſtomi conſilium, Qui ieiunare nõ valet, largiorem det eleemoſynã, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquijs, in quibus corporis infirmitas nihil obſtare poteſt: inimicis reconcilietur, omne odiũ & vindictæ cupiditatem ex animo effuget. Quanquam quòd ad valetudinis tuendæ rationem attinet, verisſimum eſt illud quod à ſapiente ſcriptum eſt: Propter crapulam multi perierunt, qui autem abſtinens eſt, adijciet vitam. Hinc eſt quòd medici quoque matrem ſanitatis vocant abſtinentiam. Nam vnde pedum dolor? vnde vertigo capitis? vnde ſubitaneæ mortes? vnde cæteri morbi plerique contrahuntur, niſi ex crapula? In paradiſo non erat vinum, neque carnium eſus, ac nec extra paradiſum quidem ad ipſa vſque diluuij tempora: nihilominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur: vt qui ſeptingentos aut octingentos annos vixiſſet, immatura morte deceſsiſſe videretur: Poſteaquam vero carnibus veſci, vinumque bibere mortales ceperunt, facti ſunt dies annorum noſtrorum ſeptuaginta

Ieiunare qui non poteſt, quid facere debeat.

Aug. ſer. 62. de tempore.

Aug ibidem. Chryſ. omil. 10. in Gen.

Eccleſ. 37.

Abſtinentia mater ſanitatis.

ptuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor. Ægrè nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot centenarijs vixiſſe legimus, qui carnium vſum neſciebant. In deſerto fuit populus Iſraël quadraginta annis: donec manna tantum & aqua contenti fuerunt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur: Poſteaquã autem decarnium ollis, quibus alebantur in Ægypto, recordati, deſiderijsq; ſuis in Ægyptum reuerſi ſunt, à terra promiſsionis eos Deus excluſit. Petierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit ſcriptura? Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſmodi cibus, & ecce furor domini concitatus in populum, percuſsit eum plaga magna nimis: vocatusq; eſt ille locus ſepulchra concupiſcentiæ: ibi enim ſepeliuerunt populum qui deſiderauerat carnes. Neque verò tunc ſolùm id ita factum eſſe legimus. Vidimus etiam nos, qui præter neceſsitatem in quadrageſima carnibus veſcebantur, eos quoniam compati cum Chriſto noluerunt, ad reſurrectionis eiuſdem gaudia non perueniſſe, mortemq; prius cum vita commutaſſe, quàm lætus ille paſchatis dies illuxiſſet. Contrà verò de Daniele, deq; Anania, Azaria, Mizaële diuina refert hiſtoria, quòd cùm curæ cuiuſdam traditi fuiſſent, vt eos delicatioribus cibis, qui ſuperfuiſſent de menſa regia, paſceret, vltrò petiuerunt, vt in ſuos vſus quæ mittebantur à rege conuerteret, ipſos leguminibus tantum & palmulis aleret, ac ſi quid aliud præterea dare vellet inanime: nam ſe faſtiditis alijs, cibos appetere tales. Cumq; præfectus eorum, cupere ſe quidem illis gratificari, dixiſſet, ſed metuere ne ſi rex deprehendiſſet maciem, corporibus eorum extenuatis decoreq; vultus immutato, præcipuè ſi collati cum his eſſent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis diſcrimen veniret. Daniel ſimul ut in eo quod peteret concedendo minus eum fore difficilem animaduertit: fac, inquit, periculum per decem ſaltem dies: quòd ſi nihilo deterius affecta fuerint noſtra corpora, perge nos ijſdem pulmentis reficere. Sin autem de priſtino vultuum noſtrorum decore detractum erit aliquid, non recuſamus quin regis præcepto ſatisfacias. Fecit præfectus periculum: ac reipſa comperit, non modò nihil eos maciei contraxiſſe pulmentorum eſu, verumetiam habitiores multo factos & nitidiores his, qui delicatioribus carnibus de menſa regia miſsis veſcebantur. Sed quid opus eſt Danielem, tresúe pueros illos commemorare? Videre nunc quoq; licet, ex his præcipuè qui monaſticam vitam agunt, pleroſq;, cùm non tantum quadrageſimæ diebus, verumetiam per omne vitæ ſuæ tempus à carnibus abſti-

Pſalm. 89 | Numer. 11 | Pſalm. 77. | Daniel. 1

abſtinuerint, habitiores multo nitidioresq́;, quàm qui perpetuò carnium eſu, vinoq́; venas diſtenderunt. Quamobrem & priſcos illos monachos recenſere ſuperuacaneum ducimus, qui cum admirabili quadam fuiſſent abſtinentia, vt alij ne panem quidem totis annis octoginta guſtauerint, alij ſeptem integros dies ieiunando continuauerint, & fuerit eorum ingẽs multitudo, omnes ferè fuiſſe longæuos, ac cæteros in ſeculo degentes ætate longè ſuperaſſe in Eccleſiaſtica ſua hiſtoria narrat Theodoritus. Quorſum autem attinet externa proferre, cum eius rei domeſtica multa producere liceat exempla? Quàm religioſè noſtri maiores indicta ab Eccleſia ieiunia obſeruauerint, ex ijs qui paululum ætate proceſſerunt, quiue ſanctæ illius antiquitatis adhuc reliquias vident, ignorat nemo. Atqui multo fuit eorum vita productior, multo valetudo robuſtior, quàm ſit iſtorum, qui diabolica fraude decepti, niſi carnibus in quadrageſima veſcantur, ad paſchalium feſtorũ gaudia ſe pertingere non poſſe perſuaſum habent: plus in carnium eſu, quàm in Deo, qui ſolus ſeruare poteſt, fiduciæ collocantes. Qui primus ex clariſsima Iagellonum familia regnauit in Polonia regis huius noſtri proauus VVladislaus, cùm annis propè quinquaginta regni gubernacula tenuiſſet, paulòminus quàm centum annos vixiſſe memoratur. Atqui tanta regem hunc abſtinentia fuiſſe noſtris proditum eſt annalibus, vt aquæ ſolius potu contentus, nec vinum, nec ſiceram per omne vitæ ſuæ tempus guſtauerit vnquam. Sextis verò ferijs omnibus pane ſolo contentus fuerit. Tantum abeſt, vt is, quæ ſunt Eccleſiæ conſuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores vt ipſe ſibi ieiunãdi leges vltrò, quàm quæ præſcriptæ ſunt impoſuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus, noſtri regis auus, nihil præter aquam bibebat. Qui cum & ipſe non minus quam pater VVladislaus in obſeruandis Eccleſiæ ieiunijs religioſus fuiſſet, quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit interuallo: cùm ad regni gubernacula per annos quadraginta ſederit. Porrò Cazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habenas regni moderatur, vir cùm alijs virtutibus cumprimis illuſtris, tum inſigni pietate magnoq́ue animi robore, & in priſca religione, fideq́ue catholica tuenda & conſeruanda conſtantia ſingulari præditus: num & ipſe non admirabili quadam fuit abſtinentia? quem patris auiq́ue exemplo, nihil præter aquam potaſſe totis annis quadraginta, ac vix tandem affinis ſui Friderici Marchionis Brandemburgenſis, medicorumq́ue conſilijs adductum ſcimus, vt ſuæ valetudinis tuendæ cauſa, prandij ſaltem & cœnæ tempore, vino modico vteretur.

Theod. lib. 6. cap. 38.

Iagellonum regum Poloniæ pietas & abſtinentia. VVladislai.

Cazimiri.

Sigiſmundi primi.

Is ve-

Is verò quadrageſimam cæteraq; ab Eccleſia indicta ieiunia, præter ea, quæ ſibi ipſe imperauerat, tam ſanctè obſeruabat, vt priuſquã ad ætatem decrepitã veniſſet, ne medicis quidem vt obtemperaret perſuaderi ſibi facile paſſus fuerit, ſi quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum veſci iuberent: quòd ſolius Dei benignitate, ſi viſum hoc illi fuiſſet, abſque carnibus etiam, ſe priſtinam incolumitatem recuperare poſſe confidebat. Quid autem? nunquid hæc eum fefellit fiducia? nunquid per hanc tam arctam ieiuniorũ obſeruationem, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitæ curriculo detractũ fuit aliquid & diminutum? Adeò nihil eorum factum eſt, vt illud potius acciderit, quod de Daniele, deque tribus pueris paulò antè commemorauimus: quanto maior fuit regis abſtinentia, tanto & facies auguſtior nitidiorq;, & membra corporis robuſtiora, & ætas fuit prouectior. Regnauit annis propè quadraginta duobus, vixit ferè bis totidẽ: tot victorijs clarus, tot rebus à ſe domi foriſque feliciter geſtis illuſtris, vt earum laude vix vlli maiorum ſuorum, Poloniæ regum fuerit ſecundus. Hæc nos non altè petita, ſed eorum tantum regum exempla, quorum ſtirps adhuc ſupereſt, produximus: vt planum omnibus fieret, magis adeò ad augendum robur corporis, vitamq; longius producendam, eorum quæ indicta ſunt ab Eccleſia ieiunorum obſeruationem facere, quàm vt aliquid adferre detrimenti valetudini videantur. Neque verò id non iuxta promiſsionem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram. Nam ſicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus, patris & matris nomine non ij ſolùm accipiendi ſunt, ex quibus prognati ſecundum carnem ſumus, verumetiam cùm alij qui præſunt, tum hi præcipuè, de quibus Paulus admonet, dicens: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Quiſquis igitur debitum eis honorem non præſtat, quiſquis eorum dictis audiens non eſt, quiſquis in eorum contemptum vel ieiunia, vel quæcunque tandem alia ſunt, admirabili quodam totius Eccleſiæ præpoſitorum conſenſu conſtituta, ſub vno traditionum humanarum nomine, reijcienda putat, ad eum hæc promiſsio non pertinet, quæ ſolis illis rectè facta creditur, qui patrem & matrem honorant, qui Deo patri & Eccleſiæ matri dicto ſe filios præſtant audientes: quales fuerunt hi, quos iam cõmemorauimus, pientiſsimi reges noſtri: & qui ante eos regni gubernacula tenuerũt: Qualem etiam eſſe videmus ex illis prognatum Regem noſtrũ, Sigiſmundum Auguſtum, qui nihil à maiorum

Exod. 20.

Hebr. 13.

Sigiſmũdi Auguſti pietas.

maiorum ſuorũ pietate deflexit. Qui cùm honoret patrem ſuum, honoret matrem ſuam, ſeq; Dei patris & Eccleſiæ matris filium adeò præſtet obſequentem, vt nullis perſuaſionibus adduci ſe paſſus fuerit, quo vel interdicto carnium eſu, præter neceſsitatem, ſanctæ quadrageſimæ diebus vteretur, vel à quibuſcunq; tandem alijs Eccleſiæ matris noſtræ placitis diſcederet, ad eum quoque pertinere promiſsionem hanc minimè dubitamus, quòd erit longæuus ſuper terram, neq; minus quàm pater eius vitam aget felicem ac diuturnam. Quam ſpem noſtram vt ratam Deus eſſe velit, pro ſui nominis gloria, proq; regni totius & Eccleſię tranquillitate, ſedulò precamur. Quo minus ferendi ſunt, qui ne tam pij quidem regis exemplo mouẽtur, vt ſanctis maiorum ſuorum veſtigijs incedant, nec ea ſibi contemnenda putent, quæ ſumma ratione ſunt ab illis inſtituta: quorum etiam ſi cauſas ignorarent, tantã tamen apud filios Eccleſiæ matris authoritatem eſſe oportebat, vt ſemper decretis illius obediendum, non ſemper eorum quæ decreuiſſet, rationem eſſe flagitandam exiſtimarent. Verùm de corrupta Eccleſiæ diſciplina, deq; ſublata prorſus omni per audaces & ſibi placentes homines obedientia queri, non eſt præſentis inſtituti: eò vnde deflexit oratio noſtra reuertatur. Illud nobis demonſtrare propoſitum fuerat, qui matris Eccleſiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa inſtitutã, vel quadrageſimæ, vel quibuſcunq; tandem ſtatis alijs diebus ieiunaſſent, & ab interdicto carnium eſu ſibi temperaſſent, eos non modò nihil incommodæ valetudinis ex eo contraxiſſe, verùmetiam robuſtiores factos, in multo longiorem ætatem vitam ſuam produxiſſe, quàm quanta ſit eorũ ætas, qui quamlibet leuis tentatiuncula fuerit, non alia ratione, quàm carnibus ieiuniorum diebus edendis, illi ſe mederi poſſe perſuaſum habent. Ac non protulimus nos quidem exempla niſi regum, idque eorum tantum, qui ſunt ex Iagellonum familia prognati, cuius adhuc ſtirps ſupereſt, ac regno feliciter præeſt. Quòd ſi priuatorum, aut aliorum inferioris ſtatus exempla producenda putaſſemus, finis reperiri potuiſſet nullus. Vnum tamen commemorabimus. In oppido Srenſco, quod viri fuit inſigni pietate prædi-
Felix Srenſcius palat.
ti, Felicis à Srenſco Palatini & præfecti Plocenſis, qui non ita pridem in Chriſto obdormiuit, vita longiore dignus, cùm catholicæ & orthodoxæ fidei cumprimis tenax fuerit: In hoc igitur oppido, memorabili quodam opere ſepulchrum constructum videre licet, quòd is auo ſuo paterno poſuit: teſtatur hunc inſcriptio ſepulchri, centum quadraginta annos vixiſſe: Quem Eccleſię ieiunia religioſè obſeruaſſe, nec ea carnium eſu contaminaſſe dubium eſſe

debet

debet nemini, cùm non minor hac in parte maiorum noſtrorum religio fuerit, quàm vel Antiochenorum, de quibus meminit Ioannes Chryſoſtomus, cùm eſſet apud eos presbyter, vel regnante Iuſtiniano Imperatore Conſtantinopolitanorum. Id quod vel ex eo, quod noſtra factum eſt memoria, colligere licet. Cùm enim ante annos plus minus quadraginta Eraſmus Vitellius Plocenſis Epiſcopus ex vrbe rediens diploma pontificium attuliſſet, quo liberè omnibus poteſtas permittebatur ferijs quartis carnibus veſcendi, non eſt quiſquam in toto Poloniæ regno repertus, qui conceſſa ſibi poteſtate hac vti vellet. Tanta fuit etiam noſtræ ætatis hominum grauitas, tanta conſtantia, tanta religio in ijs mordicus retinendis, quæ à maioribus noſtris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc iſta de re iam dicta ſufficiant: Satis enim ex ijs demonſtraſſe videmur, quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, prodeſſe magis ad eam rem certis temporibus carnis abſtinentiam, quàm obeſſe. Cæterùm demus illud, ſi quis à carnibus per quadrageſimam abſtineat, de corporis viribus nonnihil detrahi. Verùm ſi Plato cum non eſſet neſcius, quàm grauem aduerſarium carnem noſtram habeamus, Academiam Athenis in loco peſtilenti elegit, vt nimiam corporis ferocitatem velut vitem palmite luxuriantem amputaret. Si fecit hoc ille, quò liberius ei ſapientiæ vacare liceret, quæ ſtultitia eſt apud Deum: quanto magis faciendum nobis eſt, vt eo præſertim anni tempore, quo plus in carne noſtra ferocitatis eſſe conſueuit, (cuiuſmodi vernum eſſe tempus creditur) non eis qui ſunt ſaluberrimi, quiq; maximè nutriũt, cibis vtamur: quo caro noſtra facilius in officio contineri, neque ſpiritũ impedire queat, quo minus, quæ ſola eſt vera Philoſophia, diuinis beneficijs contemplandis vacare totus poſsit. Teſtantur autem hoc etiam ipſi medicorum libri, bonam valetudinem quę in ſummo eſt, fallacem & periculoſam eſſe, quòd ſummis negatum eſt ſtare diu: vt qui inoffenſo valetudinis ſuę curſu ad virilem ætatem peruenerunt, eos poſteaquã aliquo non grauiſsimo morbo correpti fuerint, in extremum vitæ diſcrimen adductos, videre ſæpè licuerit non niſi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxij videntur, qui ſubinde cum leuioribus morbis conflictãtur: vt nõ omnino nolle debeamus, interpolata potius morbis, quam perpetua quadam incolumitate frui: quòd hæc plerunq; non ſolet eſſe diuturna. Sunt itaq; longioris æui, quibus athletica illa valetudo perpetua non eſt. Quanq; Chriſtianum hominem corporis quàm minimam habere rationem oportet: cùm quod illius incolumitati detrahitur, animi ſanitate penſetur. Cùm enim

Polonorum religio.

Platonis conſilium in eligẽdo loco Academiæ inſalubri.

1. Cor. 13.

Fff qui

2 Cor. 5. qui foris eſt, noſter homo corrumpitur, is qui intus eſt, ſicut à Paulo ſcriptum legimus, renouatur de die in diem. Eum qui foris eſt hominem, corpus noſtrum: eum, qui intus eſt, animum Paulus intelligi vult: vt quantum illi detractum fuerit, tantũ huic virium accedat. Quid autẽ aliud eſt corpus noſtrum, quàm carcer noſter: Pſalm.14. de quo educi animam ſuam Propheta petit? Quanto lautioribus & delicatioribus cibis curatum & ſaginatum à nobis corpus fuerit, tanto duriorem nobis carcerem præparamus. Non ſunt igitur omnia corpori tribuenda: non eſt nimis delicatè fouendus hoſtis noſter domeſticus, quo vix vllus vel periculoſior, vel nobis eſt infeſtior. Quin caſtigandum illud potiùs, & in ſeruitutem redigen- 1. Cor. 9. dum eſt: quemadmodum factitaſſe Paulum ſcimus, quominus rebellare ſpiritui queat. Verùm hæc de ieiunijs, deq; cæremonijs dicta ſufficiant. Quoniam verò ſub vno traditionũ humanarum nomine omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duci hoc infelici æuo noſtro videmus, operæprecium eſſe duximus, vt quid ſentiendum de illis ſit, breuibus explicemus.

DE TRADITIONIBVS HVMANIS,
Cap. XCII.

Status religionis tempore Baſilij. In epiſt. 17.

SVI temporis ſtatum deplorans magnus ille Baſilius: Vnum, inquit, iam crimẽ eſt, quod vehemẽter punitur, ſi paternas quis traditiones diligẽter obſeruet. Nõ impugnamur propter pecunias, nõ propter glorię ſplendorem, nõ propter aliud aliquid rerũ temporaliũ: ſed propter communẽ theſaurũ, propter hæreditatem paternam, propter ſanã fidem, in acie ac certamine ſtamus. Domus precationũ clauſæ ſunt, altaria cultu ſpiritali vacant: nulli amplius Chriſtianorum cœtus, nulla amplius doctorum pręſidentia: ceſſarunt doctrinæ ſalubres, ceſſarunt panegyres: hymnodię nocturnę non habentur, neq; ſupereſt beata illa exultatio, qua domino credentiũ animæ in ſynaxi & cõmunione ſpiritaliũ chariſmatum exhilarantur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non ſit neq; princeps, neq; Propheta, neq; præſes, neq; oblatio, neq; incenſum, neq; locus, in quo coram domino poſſit offerri ſacrificium & miſericordia acquiri. Quę ſint autem ex eo conſequuta, in ea quę proximè præcedit epiſtola, narrat idem dicẽs: Interea rident nos infideles, nutant qui modicæ ſunt fidei, fides ipſa in ambiguũ vocatur, ignorantia mentibus offunditur: propterea

quòd

quòd formam ac ſpeciem veritatis prætexunt, qui verſutè ſermonem adulterant. Silent enim piè docentium ora, reſoluta verò eſt quæuis blaſphema lingua, prophanata ſunt ſacra, domos orationum fugiunt, vtpotè in quibus impia docentur. In ſolitudinibus verò degentes, manus ſuas ad dominum de cœlis cum gemitibus & lachrymis extollunt. Ac rurſus in alia epiſtola. Spreta ſunt patrum decreta, traditiones apoſtolicæ nihili fiunt, recentiorum hominum adinuentiones ad gubernandas Eccleſias vſurpantur: ex artificio denique iam loquuntur homines non theologicè: Sapientia mundi primas obtinet neglecta crucis gloria: pelluntur paſtores, ſubintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Chriſti diſcerpentes: ædes oratoriæ concionibus Eccleſiaſticis deſtitutæ, ſolitudines refertæ ſunt plangentibus: ſeniores lamentantur, vetera præſentibus conferentes: iuniores hoc ſunt miſerabiliores, quòd quibus bonis priuati ſint, ignorant. Hæc ſunt & alia pleraq;, quæ ſcribens ad ſuos in Italia & Gallia comminiſtros, grauiter deplorat Baſilius. Cæterum ſi miſer tunc fuit & calamitoſus Eccleſiæ ſtatus, non minus certè nunc infelix eſt & calamitoſus: neque magis illis, quàm noſtris temporibus his hæc Baſilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculum viſum eſt Baſilio, quòd clauſæ tum fuêre domus orationum: at nunc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea & equorũ ſtabula cõmutatas, partim prorſus euerſas: & quod horrendũ eſt dictu, vix etiam apud poſteros credibile futurũ, crucem, in quã furti aut alicuius ſceleris alterius condemnati aguntur, in eo ipſo loco videre licuit collocatam, vbi crucis, qua redempti ſumus, & mortis Chriſti iugis repræſentatio recordatioq; fiebat. Altaria tum ſpiritali cultu vacabant: nunc diruta ſunt & confracta: vt in pleriſque locis ne veſtigium quidem illorum ſuperſit vllum. Quod autem ſpirituali cultu altaria tum vacabant, non ideo factum eſt, quòd eum improbandum quiſquam eſſe diceret: verùm ob eam potius cauſam, quòd in graui Sacerdotum orthodoxorum perſecutione non facile reperire licebat, qui ſpiritualem cultum hunc Deo præſtarent. At noſtro tempore, cultus ipſe ſpiritualis, quam propriè Deo debitam ſeruitutem vocat Auguſtinus, prorſus abrogatus in pleriſque locis eſſe videtur. Neque dubitant blaſphemi homines, tremendum illud miſſæ ſacrificium, (hoc enim per ſpiritualem cultum intelligi vult Baſilius) horrendam abominationem & idololatriam appellare. Ac quicunque tunc fuerit Eccleſiæ ſtatus, plangere tamen his qui agebant in ſolitudine, Deumq; ſuis precibus citra cuiuſquam interpellationem

[Margin notes: Baſil. epiſt. 6 — *Horrendum facinus.* — Li 20 cõtra Fauſtũ ca. 21]

placatum reddere licebat: nunc non alij ſunt qui perſequutionem patiuntur grauiorem, quiq; magis hominũ ludibrio ſunt expoſiti, quàm qui ſolitariam vitam degentes, Deo piè colendo ſe totos dicauerunt. Quòd ſi nunc Baſilius viueret, ſi, quod vix etiam immanes barbari facerent, in Chriſti crucifixi ſimulachra eos, qui Chriſtiani cenſeri volunt haud aliter ſęuire cerneret, quàm fuit olim à Iudæis in viuentem Chriſtum ſæuitum: ſi Chriſti corpus & ſanguinem in Euchariſtia conculcari: ſi horrenda alia patrari aſpiceret, quæ tandem illi lachrymæ? qui planctus? quæ lamentationes ad præſentem Eccleſiæ ſtatum deplorandum ſufficerent? Quod autem nobis quoq; nunc obijcitur crimen grauius, quàm quòd ille ſuo tempore pijs obiectũ eſſe queritur? Nunquid non hoc ſolo nomine rei pronunciamur grauiſsimi criminis idololatriæ, quòd paternas traditiones retinemus, quòd non temerè diſcedere nos ab eis oportere perſuaſum habemus? Nónne, quibus
Ezech. 20. verbis populum Iſraël per Prophetam dominus olim eſt horta-
Exod. 32. tus, vt ne in præceptis patrum ſuorũ incederet, quorum cor poſt idola gradiebatur, cùm ſibi quem adorarent, vitulum aureum in deſerto conflauiſſent, ea verba, obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deterrere conantur, quo maiores noſtri piè Deum ſunt proſequuti. Quorũ nomine ſi volunt eos intelligi qui ante ſexcentos annos in Polonia vixerunt, rectè illi ſanè: Nam in illorum præceptis abſit vt incedamus. Certò enĩ ſcimus, quòd illorum cor poſt idola gradiebatur, à quorum cultu grauique Diaboli ſeruitute, nos per Dei miſericordiam liberatos eſſe gaudemus, & eius hoc immenſum beneficium non ſine ſingulari quadam grati animi teſtificatione pleno, quod aiunt, ore libenter prædicamus: ſimul ſupplices clemẽtiam eius precamur,
2. Pet. 2. vt agnita ſemel veritate, ne nos retrorſum conuerti ab eo quod
Hebr. 13. nobis creditum eſt ſancto mandato, neúe doctrinis varijs & peregrinis abduci, & à quatuor Euangelijs, quæ vnum ſunt, in quintum aliud, quod ignorauit hactenus Eccleſia Chriſti, tranſ-
Patrum nomine qui intelligendi. ferri patiatur. Sin autem patrum nomine, vel Apoſtolos, vel eorum ſucceſſores ad hæc vſque noſtra tempora, quorum nos, qui
Rom. 9. iam non carnis, verùm promiſsionis filij ſumus, liberos eſſe gloriamur: ſi Hieronymum, Ambroſium, Auguſtinum, ſi Baſilium, Athanaſium, Gregorium Nazanzenum, ſi ſanctos martyres & epiſcopos noſtros Adalbertum & Staniſlaum, qui Euangelium Chriſti, per longum ſacerdotum & Epiſcoporum ſucceſſionem ſibi per manus traditum, ſanguine ſuo ſignatũ nobis reliquerunt, ſi hos patrum nomine volunt intelligi, da Chriſte, vt

in eorum ſemper præceptis incedamus, da vt ab eorum veſtigijs nunquam aberremus: da vt quorum cum admiratione quadam conuerſationis exitum intuemur, eorum fidem imitemur: ac prius lucis huius vſuram, prius ea nobis omnia, quæ ſunt chariſsima mortalibus, eripi velimus, quàm in hanc nos mentem impelli patiamur, vt in ſanctorum horum patrum noſtrorum præceptis non eſſe nobis incedendum exiſtimemus. Quam nos iſti docuerunt idololatriam, eam fac vt perpetuò retineamus. Verùm non eſt illa idololatria, ſed eſt pia cumprimis, & ſalutaris doctrina, quam illi, quos verè patres noſtros agnoſcimus, à ſuis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderunt. Ea verò eſt ipſiſsima idololatria, quam iſti tradunt impij, qui nos iubent ſequi deos alienos, hoc eſt, noua quædam & aliena ab Eccleſia dogmata, quæ ſi recepta ſemel fuerint, neceſſe eſt vt fides beatorum patrum noſtrorum aut tota, aut certè magna ex parte violetur: neceſſe eſt vt omnes omniũ ætatum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ & ſacerdotes, tot confeſſorum millia, tanti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot inſulæ, prouinciæ, reges, regna, gentes, nationes, totus poſtremò iam penè terrarum orbis Chriſto capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo ſeculorum tractu ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciſſe, & idola coluiſſe pronuncietur. Quæ eſt ſi non hæc eſt ipſiſsima idololatriæ propagatio: cùm tuum ipſe verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ venditas: cum tuarum opinionum commenta ſic incipis admirari, vt ea tanquam diuina quædam oracula velis ab omnibus adorari? cæteros omnes deſipere, te ſolum ſapere: cæteros omnes cæcos eſſe, te ſolum videre perſuaſum habes? Profert ſententiã ſuam Lutherus, quo faciliùs imponat imperitis, aliquot eam ſcripturę verbis in prauum ſenſum detortis, adſtruere conatur: vocat ſtatim Euangelium, vocat verbum Dei. Profert ſuam ad eundem modum Zuinglius, aut Caluinus, vocat eam & ipſe verbum Dei: Profert ſimiliter ſua ſomnia Balthazarus aut quicunq; tandem alius de grege Anabaptiſtarum, vocat verbũ Dei: Quid ſi (quod ne cogitare quidem vt in mentem veniat vnquam homini Chriſtiano prohibere dignetur Deus) nos Eccleſiæ catholicę tęderet, ſi ab ea ſegregati, ſententias iſtorum nobis amplectendas eſſe putaremus, nunquid non quot ſunt hæreticarum opinionũ commenta, tot verba Dei, quot hęreticos, tot ſequuti deos eſſe videremur? In quam fraudem qui miſeros mortales inducere conantur, quid aliud exiſtimandi ſunt dicere, quàm quòd à pſeudo-

Hebr. 12.

Idololatria quæ.

Dij alieni.

Verbi Dei prætextu ſe venditant hæretici.

Deut. 13. propheta dictum in Deuteromio legimus. Eamus & ſequamur deos alienos, quos ignoramus, & ſeruiamus eis. Nobis verò prius omnia Deus eripiat, quàm hanc mentem, qua ſemel nobis deliberatum eſt omnia prius & facere & pati, quàm vt ſequamur deos alienos, hoc eſt errores extraneos, nouos & inauditos, quos hactenus ignorabamus: vt ſeruiamus, hoc eſt, credamus eis. Quin Deo nos obtēperabimus potius dicenti: Non audies verba prophetę illius, qui iubet ſequi deos alienos: vnū Deum ſequemur, Hebr. 1. vni Deo ſeruiemus, vnius Dei verbo credemus: eius qui multifariam multisq; modis olim locutus in Prophetis, poſteà locutus in filio, locutus in Apoſtolis, locutus eſt deinceps ſemper & loquitur adhuc in vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia: Quicquid ab illa tanquam Dei verbum receptum eſt, ſiue ſcriptum id eſt, ſiue traditum, tanq̄; Dei verbum obuijs, quod aiunt, vlnis amplectemur, & qua ſumma poſſumus veneratione proſequemur. Neque audiemus iſtos, qui ſi quid in ſcripturis non reperitur, etiam ſi totius Eccleſiæ quodam admirabili cōſenſu receptum ſit & approbatū, ſub vno tamen traditionum humanarum nomine, ſtatim reijciendum eſſe cenſent: Verum Dei ſpiritum audiemus po- 2. Theſſ. 2. tius per Paulum loquentem: Itaq; fratres ſtate, & tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonē, ſiue per epiſtolā noſtrā. Audiemus eundē ſpiritū per Athanaſiū quoq; monentē: Qui ea quæ vltra ſuas vires indagat, in pręcipiti conſiſtit: qui verò traditionibus inhæret, extra periculum verſatur. Suadem⁹ igitur, inquit, vobis, quod & nobiſipſis ſuademus, vt traditam fidem retineatis, & auerſemini prophana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis, vt exhorreant tanti myſterij inquiſitionem. Sed videre libet, quid ab iſtis tandem adferatur, quamobrem traditiones humanas Ezech. 20. reijciendas putent. Certè quod adducunt ex Ezechiele: in præceptis maiorum veſtrorum nolite incedere, quid eò potuit proferri ineptius magisq́ue ridiculum, ad pios maiorum noſtrorum cultus euertendos? eorum dico quos ſexcentis his annis, quibus in Polonia Chriſti receptum eſt Euangelium, in fide & confeſsione Chriſti nominis ex hac vita migraſſe conſtat. Quę autem eſt iſtorum hominum cæcitas, qui non vident, ſi quis verbis velit vrgere, ſuis hoc, quos per quintum Euangelium genuerunt, liberis, multo dici poſſe rectius, In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. Nos enim non tam in patrum, quàm in auorum, proauorum, atauorum noſtrorum præceptis incedimus: qui mille iam & quingentis annis, eadem qua nos ratione Chriſtum coluerunt, eiusq; colendi rationem partim ſcripto, partim traditioni-

In principio 3. tomi de incarnatione verbi Dei.

In pręceptis patrum, &c.

tionibus ad nos tranſmiſerunt. At iſtorum liberi (niſi mentem
illis dederit Deus meliorem) in quorum aliorum, quàm in pa-
trum ſuorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc qui-
dem tempore numerare nullos poterunt. Niſi fortè non habet ſua
quoque præcepta, non habet ſuas quoque conſtitutiones iſta diſ-
gregata congregatio, & vndique diſſecta ſecta. Atqui præter a-
lios quoſdam ſcribit de horum conſtitutionibus, is, qui vitam
ſuam inter eos tranſegit, Eraſmus Roterodamus, his verbis: Ex- Eraſ.in epi.
cuſſum eſt iugum humanarum conſtitutionum, ſed vbi ſunt, qui cōt. pſeudo
ſubmiſerunt ceruicē ſuam ſuaui iugo Chriſti? Et interim conſti- euang.
tutiones humanæ conſtitutionibus humanis, imò parum huma-
nis mutantur. Titulus modò mutatus eſt: Vocantur enim verbū
Dei: cæterùm res adeò nihil eſt mitior, vt complures boni viri prę-
ferant vltroneum exilium iſti magnificæ decantatæ libertati. At-
que adeò proceres & anteſignani iſtius factionis, cùm nondum
ad Epiſcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, ta-
men eiuſmodi ſpecimen de ſe præbent, vt ego me malim in Epi-
ſcoporum, quàm in horum poteſtatem tradere, ſi detur optio:
malimque Cæſaris potentiſsimi ferre iugum, quàm quorun-
dam magiſtratuum Euangelicorum, quamuis humili ſorte. Sic
excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euangelio ſubmittunt
ceruices: magis vereor, ne plerique pro graui iugo hominum,
portent grauius iugum Diaboli. Excuſſa eſt obedientia Epiſco-
porum, ſed ita vt ne prophanis quidem magiſtratibus pareatur.
Hæc ille de conſtitutionibus eorum, qui nunc Euangelici vocari
malunt, quàm Chriſtiani, quiq; tanto conatu conſtitutiones hu-
manas euertere moliuntur: qui certè propheticum illud, In præ-
ceptis patrum veſtrorum nolite incedere, ſuis poſteris multò ve-
rius occinere poſſunt, quàm nobis, qui traditiones Apoſtolicas
retinemus. Cæterùm quæ certa, ſtabilis & fixa futura eſt religio,
ſi nunquam filijs in patrum ſuorum, qui catholicæ fuerint & or-
thodoxę fidei, præceptis incedere licebit? Niſi fortè hoc iſti volunt,
vt nunquam eandem quam patres religionem filij, nec eoſdem
ritus obſeruent: quo vel hac ratione ſe quiduis eſſe potius quàm
catholicos teſtatum faciant omnibus. Verùm aliud nos docet Deut. 32.
diuina ſcriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annuncia-
bit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio Eccleſ. 8.
ſeniorum, ipſi enim didicerunt à patribus ſuis, quoniam ab ipſis
diſces intellectum. Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos Prouer. 22.
poſuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter tranſgreditur, qui ſtatuta patrum poſtponit, atq; confundit: ſicut Alexander *Terminos antiquos tranſgredi quid ſit.*

quartus à Petro pontifex Romanus in prima ſua decretali ſcribit
Aug. libr. 3. Hyppognoſticon. epiſtola. Tunc aũt à nobis fidei limes defenditur, inquit Auguſtinus, quando termini quos poſuerunt ſancti patres nõ transferuntur à nobis, imò obſeruantur & defenſantur. Sed habent interim iſti alia quoque ſcripturę loca, quibus rectè perſuaderi putant hominibus, vt ne traditiones patrum obſeruent. Adferũt magno ſuorum applauſu, quòd olim ab Arianorũ Epiſcopo Maximino
Lib. 1. cont. Maximin. productum fuiſſe legimus, cùm aduerſus Auguſtinum differens, nihil ſe præter ſcripturas Canonicas recepturum eſſe diceret: Sine
Matth. 15. cauſa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne reſpondere quidem dignatus eſt Auguſtinus, quod nihil ad cauſam pertinere iudicaſſet. Quis enim ignorat de quo traditionum genere Chriſtus ibi loquatur? nimirum de eo, quod aut leue prorſus eſt ac inutile, nec ad Dei cultum quicquã facit: quale fuit, non lotis manibus manducare, qua de re tum ſermo fuerat: aut quòd præceptis Dei palam aduerſaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Chriſtus meminit: Quicunque dixerit patri aut matri, munus quodcunque eſt ex me tibi proderit &c. Quibus verbis hoc ſignificare velle videbantur, in templo munus offerre ſatius eſſe, quàm neceſsitati parentum ſubuenire: Quòd apertè fuit illi
Exod. 20. præcepto Dei contrarium: Honora patrem tuum & matrem tuam. Nihil aliud his verbis Chriſtus intelligi vult, quàm quod
Baſil. in Ethicis diffin. 12. adnotatum eſt à Baſilio, traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobandum, obſequendum non eſſe. Hoc illa ipſa Chri-
Matth. 7. ſti verba ſatis indicant, cùm dicit: Reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram, quam tradidiſtis. Atqui de quibus traditionibus paulò antè verba fecimus, tantum abeſt, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei ſint pugnantes, vt etiam ad cultum Dei promouendum facere plurimum videantur. Cuius
Enceniorum feſtum à Machabæis inſtitutum. generis traditiones non modò non reijciendas, aut etiam reprehendendas eſſe Chriſtus putauit, verùmetiam quas ipſe obſeruaret dignas iudicauit. Encæniorum feſtum non à Moyſe, qui
Deut. 5. 2. Macha. 8. Dei ſequeſter & interpres fuit, ſed à Machabæis inſtitutum eſſe legimus: & tamen quod recens adeò fuit inſtitutum, id ſua
Ioan. 10. præſentia Chriſtus honeſtare dignatus eſt. Vſque eo ne recentes quidem traditiones ſiue conſtitutiones contemnendas eſſe du-
Galat. 1. *Si quis euangelizauerit.* xit. Verum eſt & aliud quod producunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis euangelizauerit, præterquàm quod accepiſtis, ana-
Li. 1. diſt. 11. Anſ. li. 2 cõtrapoſitor. ca. 21. & 22. thema ſit. Quod cùm anteà productum à Græcis quoque, Petrus Lombardus author eſt, & ex ea diſputatione quam habuit Anſelmus Hauelsburgẽſis epiſcopus, ęqualis Petri Lombardi cum Ne-

chita

chita Archiepiſcopo Nicomediæ, manifeſtũ eſt: tum in concilio Florentino, quo tempore de proceſsione ſancti ſpiritus cõtrouertebatur, obiectum ab eiſdẽ fuiſſe, concilij eius acta teſtantur: fuitq́; planè, Græcis etiam ipſis poſteà fatentib⁹, ficulneũ in hac ſcriptura præſidium. Quoniã verò proprium ſemper in hoc fuit hæreticorum axioma, nihil eſſe recipiendum præter ſcripturas, dubiũ non eſt quin priſcis etiam ſeculis, ad probandũ illud, hæc Apoſtoli verba detorſerint. Quamobrẽ illum ex Euangelio locũ enarrans Auguſtinus: Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed nõ poteſtis portare modò: Admonitio, inquit, beatiſsimi Apoſtoli de veſtris cordibus nõ recedat: Si quis vobis euangelizauerit præterq̃; quod accepiſtis, anathema ſit. Nõ ait, plusq̃ accepiſtis, ſed præterq̃; quod accepiſtis: Nã ſi illud diceret, ſibi ipſi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Theſſalonicenſes, vt suppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui ſupplet, quod minus erat, addit, non, quod inerat, tollit: qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, ſed recedit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed nõ poteſtis portare modò: adijcienda illis fuerant, quę neſciebant, non quæ didicerant, euertenda. Quis nõ facilè perſpicit ex his Auguſtini verbis, non eam fuiſſe Pauli mentẽ, vt his quę per ſe tradita fuerant et annunciata, nihil adijciendum exiſtimaret, ſed hoc eum tantũ cauere voluiſſe, cùm hæc ſcriberet, ne quid contrariũ his reciperent, quæ prius à ſe tradita accepiſſent. Poſt hanc ad Galatas ſcriptam epiſtolam, ſcripſit præclarũ illud euangeliũ ſuũ Ioannes: nunquid quotquot illud receperunt, eos, vel authorem ipſum, anathema Paulus eſſe voluit? Quare vel cæco perſpicuũ eſſe poteſt, quàm ineptè colligere conẽtur iſti ex hoc loco, nihil ſcripturis adijciendũ, nihil pręter ſcripturas recipiendũ, nihil eſſe nouarum conſtitutionũ aut ſanctionum edendũ: In quo tamen, non præterq̃; quod ſcriptum eſt à nobis, ſed præterq̃; quod euangelizauimus vobis, præter id quod accepiſtis traditũ & annunciatũ à nobis, diſertis verbis expreſſum eſt, vt magis ad traditionem, quàm ad ſcripturam referri queat. Cumprimis abſurdũ eſſe Tertullianus exiſtimat, vt Diabolo ſemper operante, & adijciente quotidie ad iniquitatis opera, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtituerit: cùm propterea paracletũ miſerit dñs, vt quoniam humana mediocritas omnia ſemel capere nõ poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, et ad perfectũ perduceretur diſciplina, ab illo vicario dñi, ſpiritu ſancto. Adhuc, inquit, habeo multa loqui vobis, ſed nõdũ poteſtis ea baiulare. Quẽ ſecutus Vincẽtius Lyrinẽſis: Quis ille, inquit, eſt tã inuidus hominibus, tam exoſus Deo, vt nullũ in eccleſia Chriſti profectũ haberi velit

Aug. trac. 48 in Ioan. Ioan. 16.

1. Theſſ. 3.

Tert. de velan. Virginibus.

Ioan. 16.

velit religionis? Sit ſanè: verùm ita, vt verè profectus ſit ille fidei, non permutatio: ſiquidem ad profectum pertinet, vt in ſemetipſa vnaquæq; res amplificetur, ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud trãſuertatur. Creſcat igitur oportet, & multum vehementerq; proficiat tam ſingulorũ, quàm omniũ, tam vnius hominis, quàm totius eccleſię ætatum ac ſeculorũ gradibus, intelligentia, ſcientia, ſapientia, ſed in ſuo duntaxat genere: in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eademq; ſententia. Imitetur animarum religio ratioñe corporum, quę licet annorũ proceſſu numeros ſuos euoluant & explicent, eadem tamen, quæ erant permanent. Multum intereſt inter pueritiæ florem, & ſenectutis maturitatem: ſed ijdem ipſi fiunt ſenes, qui fuerant adoleſcentes: vt quamuis vnius eiuſdemq; hominis ſtatus habitusq; mutetur, vna tamen nihilominus eademq; natura, vna eademq; perſona ſit: parua lactẽtium membra, magna iuuenum, eadem ipſa ſunt tamen: quot paruulorum artus, tot virorum: & ſi qua illa ſunt, quæ æui maturioris ætate pariuntur, iã in ſeminis ratione proſerta ſunt, vt nihil nouum poſteà proferatur in ſenibus, quod non in pueris iam ante latitauerit. Anſelmus Hauelsburgeñ Epiſcopus in ea diſputatione, quam cum Nechita Archiepiſcopo Nicomediæ habuit, quem librum in bibliotheca caſtri Heilsbergenſis, necdum quod ſciamus typis mandatum, reperimus, adferẽs et ipſe hunc Euãgelij locum:

Ioan. 16. Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis ea portare modò: cùm autẽ venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnẽ veritatem: his verbis vtitur. Spiritus ſanctus procedẽs ab ore veritatis,

Anſ. li. 2. cõtra poſitorũ cap. 23. quæ Chriſtus eſt, Euangeliũ prius condidit: poſtea ſanctorũ patrũ concilijs auctor & doctor omnis veritatis, ſicut promiſſus fuerat, interfuit: fidem quã ipſe idem in Euangelio breuiter condiderat, in concilijs ſanctorũ patrum explanauit: & quæ filius adhuc dicere habuit, ipſe procedẽs à filio veraciter edidit, & pleniter docuit: vt quã tunc ſoli Apoſtoli non potuerunt portare, eam nunc ſimul tota portet eccleſia per vniuerſum mundũ diffuſa. Itaq; ſicut dixi, ſpiritus ſanctus, ſicut promiſſus fuerat, vt veniẽs doceret, tunc, et nunc, & ſemper oẽm veritatẽ, ſanctorũ patrũ concilijs interfuit, et tanq; doctor omnium præfuit: fidem ſanctę Trinitatis, quã tenemus inter impietatẽ Arij, qui diuinã ſubſtantiã ſeparauit, & impietatẽ Sabellij, qui perſonas cõfudit, docens paulatim omnẽ veritatẽ, tradidit: ſacramenta eccleſiaſtica inſtituit: formam baptiſmi, quẽ dominus inſtituerat, conuenienti moderamine ordinauit: & ritũ quẽ in conſecratione corporis & ſanguinis dñi tenet ſancta eccleſia, diſpoſuit: Patriarchas, Metropolites, Archiepiſcopos, presbyteros,

diaconos,

diaconos, & alios inferiores ordines eccleſiaſticos in miniſterium
diuinum,& ad decorē domus Dei inſtaurauit: chriſmales vnctio
nes,nec non ſacramentū pœnitentiæ,& impoſitionis manuū or-
dine ſacratiſsimo & bono diſtinxit: miſſarum ſolennia,& cætera
diuina officia in laudē Dei appoſuit:per catholicos doctores,quaſi
per organū ſuum,ſacras ſcripturas veteris & noui Teſtamenti no-
bis tanq; extrinſecus pluendo aperuit: arcana quoq; diuina ſub ſi-
gillo diuinarū ſcripturarum myſterialiter clauſa, familiari inſpira-
tione nobis inſinuando, tanq; intrinſecus rorādo innotuit:hære-
ſes paulatim ſuccreſcentes (quia virtus altiſsimi eſt)potenter diſsi-
pauit: leges eccleſiaſticas, ad conſeruandam religionem Chriſtia-
nā,per Apoſtolicos viros dictauit:& vt ſingula ſub breuitate col-
ligam,totam Eccleſiam in ſancta diſciplina eruditam omnē pau-
latim docens veritatem,lumine veræ ſcientiæ illuſtrauit, & adhuc
illuſtrat, & ſemper illuſtrabit. Ita quippe promiſit,qui non men-
titur Deus: Dabo vobis ſpiritū, vt maneat vobiſcū in æternum.
Et iterum: Ecce ego vobiſcū ſum omnibus diebus, vſq; ad con-
ſummationē ſeculi, videlicet per inhabitantē ſpiritus ſancti gra-
tiam. Sed nunquid(aiunt)lex Euangelij non eſt ſufficiens ad ſalu- *An euangeliū*
tem, vt humanis prætereà legibus opus habeamus? Eſt reuera lex *ſufficiat ad ſa*
Euangelij ſufficiens ad ſalutē: Verū eſt enim quod à Ioanne Chry *lutem.* Chryſ. omil.
ſoſtomo ſcriptum eſt: Omnia continet Euangeliū,& præſentia & 1. in epiſt. ad
futura,honorē,pietatem,fidem: ſimul omnia prædicationis ver- Titum.
bo concluſit. Verùm hæc ipſa lex Euangelij docet nos, vt Eccleſiā Matth. 18.
audiamus, vt parentes honoremus, vt præpoſitis obediamus, vt Exod. 20. Matth. 15.
quæ dicunt nobis in cathedra Moyſi, cui ſucceſsit cathedra Petri, Hebr. 13.
ſedentes,ea faciamus:etiamſi,quod fit nō rarò,nō faciant ipſi quę Matth. 23.
dicunt. Atq; hæc tam ſerio,tamq; graui cōminatione præcipit, vt Lucę 10.
qui non audierit eccleſiam, eum velit haberi tanq; ethnicū & pu-
blicanū: vt Chriſtū non audiri, Chriſtū ſperni dicat, ſi quis præ-
poſitum non audiat, vt apertis verbis affirmet, damnationē ac- Rom. 13.
quirere, ſi quis poteſtati reſiſtat. Quapropter ſcribens ad Magne- Igna. epiſt. 8.
ſianos Ignatius, qui Ioannis Euangeliſtæ diſcipulus, & tertius à
Petro fuit Antiochenus Epiſcopus: Dignum eſt,inquit, vos obe-
dire Epiſcopo veſtro, & in nullo ei contradicere: terribile eſt enim
tali contradicere. Non enim iſtum viſibilem quis ſpernit,ſed illū
inuiſibilem in eo contemnit,qui non poteſt à quoquam contem-
ni:hic enim non ab homine, ſed à Deo habet promotionem. Di-
cit enim Deus Samueli de contemptoribus eius: Non te ſpreuerunt 1. Reg. 8.
ſed me. Hęc Ignatius etiam in alijs epiſtolis ſubinde pluribus ver-
bis inculcat. Nam & ad Trallianos ſcribens: Epiſcopo, inquit, Epiſt. 1.
ſubiecti

Heb. 13. ſubiecti eſtote ſicut domino: ipſe enim vigilat pro animabus veſtris, tanquam rationem redditurus. Sicut domino, ſic Epiſcopo vult obediri. Quorſum autem vt obediatur illi, monet, ſi nullam habet Epiſcopus præcipiendi facultatem? aut cùm habeat, ſi nulla penes eos, qui recta præcipienti non obtemperauerint, culpa reſidebit? Continentur in Euangelio quæcunq; ſunt ad ſalutem neceſſaria pręcepta omnia, ſed tanquàm in ſemine: multoq; maxima pars Euangelij peruenit ad nos traditione, perexigua literis eſt mãdata. Quamobrem & Chryſoſtomus nihil hic de ſcriptura, verùm de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipſe cùm dicit: Omnia verbo prædicationis concluſit. Non quòd atramento ſcriptum, ſed quòd verbo prædicationis traditum eſt, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Chriſtum eſſe prædicata, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria? Quòd autem quæ prædicata ſunt, eadem ſcripta ſint omnia, quis eſt qui affirmare audeat? cùm in extrema Euangelij ſui parte contrarium Ioan. 20. Ioannes docere videatur. Quòd in Eccleſia docere mulieri fas non 1. Tim. 2. 1. Cor. 11. eſt: quòd vir nudo, velato capite mulier orare debet: quòd Epiſco- 1. Tim. 3. pum vnius vxoris eſſe virum oportet, vt qui duxerit alteram, ei iam Epiſcopo eſſe minimè liceat, etiamſi non totos tres dies cùm ea vixerit: vbi fit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen ſuorum præceptorum adeò nullam adfert rationem Paulus, 1. Cor. 11. vt ſi quis contradicere velit, ei ſolum hoc reſpondeat: Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus. Non ſcripturas contradicentibus, non rationem aliquam, ſed ſolam opponit conſuetudinem. Et tamen alio loco ſcribit: 1. Theſſ. 4. Qui hęc ſpernit, nõ hominem ſpernit, ſed Deum. Quòd ſi nemini fas eſt conſtituere quicquam, præter id quod in ſcripturis aut Euangelio continetur, cur Ioannes Baptiſta præſcripſit ſuis diſci- Lucæ 5. pulis certas preces, certaq; ieiunia? Cur Iacobus Hieroſolymorum Actor. 15. Epiſcopus decreuit de ſuffocato, ſanguine, & immolato ſimulachris, quod nulla ſcriptura gentibus præſcripſerat? Cur poſt hoc Tit. 1. decretũ auſus eſt dicere Paulus: Omnia munda mundis. Et: Omẽ 1. Cor. 10. quod in macello venit, comedite? Cur idem Paulus non dubita- 1. Cor. 11. uit quædam ſtatuere, quę dominus non vetuit? Cur adiecit poſteà quædam de ritu Euchariſtiæ? Quòd ſi verò penes ſolos Apoſtolos hanc conſtituendi poteſtatem fuiſſe volunt, cur illis ipſis authòribus, qui ſegregauerũt ſemetipſos, viri ac mulieres promiſcuè cantant in Eccleſia? Deniq; cuius hoc eſt Apoſtoli inſtitutum, vt cantarentur Pſalmi redacti in rythmos in fine concinentes, mutatis etiam, quod eſt neceſſe, multis verbis, cùm idipſimet ſcripturam

ram prohibere dicant, cùm ait: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios præterea nouos ritus excogitant, quos omnes enumerare longum foret? Scilicet ſibi fas eſſe nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres patrum traditiones retinere? Quamobrem nihil impedit, quominus quædam conſtituantur ab Epiſcopis, & præſertim ab Eccleſia vniuerſa, quę ſpiritu ſancto nunquam deſtituitur: etiamſi quæcunq; nobis neceſſaria ſunt ad ſalutem, ea plenè ſunt in Euangelio conſtituta. Scripſit Bernardus præclarum opus de præcepto & diſpenſatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare ſit neceſſe, tum quatenus ea mutare liceat & diſpenſare, & penes quos eius rei ſit poteſtas. In eo Eccleſiaſtica inſtituta inuenta eſſe dicit (loquitur autem præcipuè de monaſticis) non quòd aliter viuere non liceat, ſed quòd ita magis expediat: nec planè ad aliud, quàm ad lucrum & cuſtodiam charitatis. Quamdiu ergò charitati militāt, immobiliter fixa ſunt: At ſi ècontrario contraria fortè aliquando charitati viſa fuerint, his duntaxat quibus hoc poſſe videre datum eſt, & prouidere creditum eſt, nónne iuſtiſſimum eſſe liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerunt, pro charitate quoq; vbi expedire videtur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius commutentur? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, ſi ſtatuta pro ſola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergò fixam firmamq; immobilitatem, etiam apud prelatos, quæ ex ſtabili neceſſario ſunt, ſed quatenus charitati deſeruiunt. Præclara ſunt autem hac ipſa de re Petri Cluniacenſis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quæ libuit adſcribere. Diuina mandata, inquit, partim mobilia, partim ſunt immobilia. Diuina vero mandata diximus, non ſolum ea quæ per ſeipſam in carne diuinitas apparens hominibus tradidit: aut ea quæ per Apoſtolos teneri conſtituit: ſiue illa quæ ante ſuſceptam carnem per patriarchas vel prophetas mandauit: ſed etiam illa quæ poſt Apoſtolos apoſtolici viri apoſtolica veſtigia ſecuti, vnanimi multorum catholicorum conſenſu ſeruari præceperunt. Idem enim diuinus ſpiritus, qui priorum patrū cordibus ſe infundēs, humanæ ſaluti congruētia per eos dedit præcepta, per hos quoq; qui recentiores videntur, hominum ſalutem operari: ſalubria iubendo non deſtitit. Per diuerſos igitur præcones domini verba ædita veneramur: in diuerſis organis eiuſdem ſpiritus ſtatum agnoſcimus. Horū ergo præceptorum (vt diximus) quædam pro ratione cauſarum & temporum mutantur: quædam ſe mutari nulla ratione permittunt. Et vt ea quæ vltima diuidendo fecimus, (quia digniora ſunt) exponendo

Deut.4.12.

Epiſtola 28.

Præcepta diuina duplicia.

Præcepta diuina immobilia. nendo prima faciamus: de immobiliũ numero dicimus eſſe (nam cuncta non vacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei mandatum, ſecundum quoq; huic ſimile de proximi dilectione: ſed & humilitatis, caſtitatis & veritatis præcepta, quibus licet ſimilia multa ſint alia, hæc tamen ad elucidandum quod volumus nobis ſufficere credimus. Iſta nanq; nulla inueniuntur ratione, nulla vnquam diſpenſatione immutata. Quis enim catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligeretur, præcepit: vel parum quid mandato huic detraxit? Quis proximum non vt ſeipſum à ſe diligendum eſſe negauit? Quis vel in modico ſuperbire indulſit? quis fornicari, quis mentiri, quis furari, quis rem proximi concupiſcere vnquam permiſit? Patet ergo hæc & multa talia eſſe prorſus immobilia. Inter illa vero quæ moueri diſpenſatiue poſſunt: patrum authoritatẽ ſequentes, ea eſſe dicimus, quorum pleraq; in eccleſiaſticis canonibus inuenimus: quę ſicut pro cõmuni totius vel propria alicuius eccleſiæ vtilitate, cum non exiſterent inuenta ſunt: ſic rurſum pro cõmuni totius vel propria alicuius aut gentis, aut eccleſiæ ſalute, præuia in omnibus charitate, mutata ſunt. *Mobilia.* Et quia nec iſta omnia facile numerarari poſſunt, ſufficiant illa, quæ in ſuperiori huius opuſculi parte poſuimus. Quæ quoniam iam ſcripſimus, iterum ſcribere recuſamus. Nam qui noſſe voluerit, ibi ſcripta reperiet. Ad hoc autem nos iſta ponere legentes nouerint, vt oſtendamus ea regulæ decreta, quæ nos præuaricari dicitis, inter iſta quæ mobilia vocamus ponenda: atque ideo cum charitas præcipit, cui in omnibus obediendum eſt, abſq; vllius præuaricationis timore mouenda. *Nota de charitate.* Quid enim coegit regulam de non transferendis epiſcopis à præcedentibus patribus datam immutari, niſi melius prouidens eccleſijs charitas? Quid hæreticos & criminoſos poſt condignam de criminibus pœnitentiam, quod primi patres prohibuerant, eccleſijs Dei præfecit, niſi multorum ſaluti conſulens charitas? Quid presbyterorum filios epiſcopari, contra ſanctorum apoſtolicorum antiqua decreta aliquando iuſſit, niſi earundem perſonarum vtilitatem eccleſiæ vtilem eſſe iudicans charitas? Quid Anglis coniugia indulſit, à quibus cæteros inhibuit, niſi nouellæ eorum fidei timens charitas? Quid multa in hunc modum vetuſta præcepta mutauit, quid noua inſtituit, quid nunc iſta nunc illa mandauit, niſi pro moribus, tẽporibus, locis: nunc generaliter, nũc ſpecialiter, ſemper tamen humanæ ſaluti ſollicite inſeruiens charitas? Cum igitur ſub iure charitatis omnia canonica mandata, imo ſecundum domini ſententiam vniuerſa lex contineatur & prophetæ, quis veſtrum

ſtrum dicere audebit, beati Benedicti regulam charitatis dominio non ſubiacere? Quomodo charitati regula ſubdita non eſt, à qua per ſanctum illum condita eſt? Si enim ſine charitate condita eſt, ſine Deo condita eſt. Deum vero eſſe charitatem, Ioannes apoſtolus dicit. Deus charitas eſt. Sed etſi ſine Deo facta eſt, ſequitur quia iam nihil eſt. Nam Deus Chriſtus ait. Sine me nihil poteſtis facere. Quod ſi hoc credere errare eſt, ſequitur vt charitati velut doctrici regula cedat, ac ſe pro dominantis arbitrio regi permittat. Nam ſi præter eam quicquã ſibi vendicare voluerit, nihil iam ſe ſequentibus proderit. Sed forte adhuc ad priora recurritis, & dicitis. Quoniam beati Benedicti regulam vos ſeruare vouiſtis, oportet vt vota reddatis. Ad quod nos. Si millies iſtud iteraueritis, id millies à nobis reſponſi accipietis. Regulam vouimus, charitatem à voto non excluſimus. Si charitatem excluſimus, regula dici non poteſt quod vouimus. Si enim rectitudo regulæ deſit, regula iam conſtare non poterit. Rectitudo autem regulæ charitas eſt Si ergo charitas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, reſtat vt tortitudo ſequatur. Si tortitudo ſequitur, neceſſe eſt vt regula deſtruatur. Simul quippe rectum & diſtortum conſiſtere nequeunt. Iam regula deſtructa, quid vos ſequi profiteamini, iudicate. Aut enim regulam cum rectitudine, aut ſine rectitudine tortitudinem vos ſequi oportebit: id eſt, aut cum charitate regulam, aut ſine charitate nebulam retinere neceſſe erit. Sed ſicut nebulam impoſsibile eſt teneri, ſic ſine charitate patet regulam à nemine poſſe ſeruari. Vnde conſtat, quod quando non ficta charitate, quam Apoſtolus damnat, ſed vera, quam ipſe celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam abſq; vllo errore ſequimur, quoniam aliter de ea ſentire, nihil eſt aliud quam errare. Nec regulam igitur ſine charitate vouemus, nec eam ſine charitate, vt hac ratione probatur, tenemus. Et iterum poſt varia inſtituta monaſtica commemorata Sic, inquit, de ieiunijs, ſic de menſa abbatis cum hoſpitibus & peregrinis, ſic de ferramentis vel rebus monaſterij, ſic de vniuerſis, (vt cuncta breuiter explicemus, quę in ſuperioribus obiecta ſunt: quibus & tunc latius reſpondebimus) charitas per patres noſtros, prout temporibus & moribus ac locis cõgruere vidit, diſpenſauit: neq; in his voluntatibus vel voluptatibus hominum, ſed æternæ eorum ſaluti inſeruire ſtuduit. Hoc ſane vno ea quæ iuſta eſſe defendimus, iniuſta monſtrare poteſtis: hoc vno nos victos vobis victoribus cedere compelletis, ſi quæ lege charitatis nobis defendimus, ad charitatem non pertinere rationibus certis oſtenderitis. In his enim omnibus (vt ſæpe iam diximus) ea ſolum

1. Ioan. 4.

1. Cor. 13.

protectrice tuti, hoſtibus cunctis inexpugnabiles permanemus. Nam quia ſecundum dominum, hæc eſt, in qua vniuerſa lex pendet & prophetæ: & ſecundum Apoſtolum, plenitudo legis ac finis præcepti eſt: omnem legem plenam, omne præceptū finitum, hoc eſt perfectum ea diſpenſante exiſtere, quis catholico ſenſu audeat negare? Et iterum paucis interiectis. Vnum & ſolum charitatis, inquit, officium eſt, humanam ſalutem modis omnibus quærere. Hoc eius eſſe officium ipſe dominus, hoc Apoſtoli, hoc omnes ſancti eius clamant. Iuſtum eſſe quicquid illa præcipit, omnes (vt ſæpe iam diximus) diuini libri teſtantur. Et quod maius argumentum? In ipſa vniuerſa legem & prophetas pendere dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finem eſſe præcepti, Apoſtolus teſtificatur. De hac beatus Auguſtinus ait. Si hæc vna deſit, inania ſunt cuncta: ſi hæc ſola adſit, plena ſunt omnia. De hac & ipſe alibi. Fructus autem totus eſt charitas, ſine qua nihil eſt homo, quicquid aliud homo habuerit. Atq; alio in loco. Habe charitatem, & fac quid vis. Igitur vt ſaluti humanæ conſulat, facit quicquid vult. Quod ſi ei licet quicquid vult facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria ſancto facta dicenda eſt, quia non ab alio mutata eſt, ſed ab ea quæ diffuſa in corde eius per ſpiritum ſanctum, qui datus erat ei: ipſo in condendo regulam tanquam organo vſa eſt. Et quia nō æmulatur, non inflatur, nō eſt ambitioſa, nō quęrit quæ ſua ſunt, hi qui ea pleni ſunt nihil horum ſciunt. Et quia æmulatione, inflatione, ambitione carent, indignari neſciunt. Iniuria ergo ſancto facta non eſt, quia ſuam charitatis regulam pro temporis illius congruentia fecit, ac poſtquam vtile fore vidit, quod fecerat immutauit, quodque ſeruari decuit de eadem regula reſeruauit. Sicut ergo non eſſet conſequens dicere, iniuriam notario factam, ſi quod prius ſcripſerat vel ab ipſo, vel ab alio immutari dictator certa de cauſa faceret, quam cauſam forte ipſe ſolus noſſet: ſic nec ſequitur beato Benedicto factam iniuriam, ſi vel cuncta, vel aliqua eorum, quæ per eum charitas ſcripſerat, vel per ipſum ſi ſic voluiſſet, vel per alium quia ſic voluit, ratione præmiſſa mutauit. Sed nec indignum eſt ſancto, charitatis vocari notarium. Ioannes enim in epiſtola ſua Deum charitatem vocat. (1.Ioan.4.) Et Gregorius ſanctus in omilijs ait. Spiritus ſanctus amor eſt. Amor vero charitas eſt, ergo ſpiritus ſanctus charitas eſt. Non eſt igitur ei indignum, ſpiritus ſancti eſſe notarium. Nam & eius notarij prophetæ omnes fuerunt. Non dedecet autem eum ſimilem eſſe prophetis. Si igitur ſancto illi regula immutata ab immutantibus iniuria facta eſt, & prioribus quos ſupra memorauimus ſan-

ctis à ſubſequentibus & eorum decreta mutantibus iniuria facta eſt. Et vt maiora dicamus, legi ab Euangelio Moyſi à Chriſto iniuria facta eſt. Quod ſi iccirco nec Moyſi, nec legi, nec canonicis ſtatutis, nec alicui diuino mandato, nec his per quos ipſa mandata promulgata ſunt, aliqua eſt facta iniuria: quoniam per ſpiritum ſanctum, quem charitatem eſſe probauimus, quid ſaluti hominum per diuerſa tempora congrueret prouiſum eſt, & licet quædam in mandatis ſint mutata, & ipſa mandata per mutatos ſint data, ipſe tamen mutatus non eſt, quia incommutabilis eſt: patet quia regula ſancti Benedicti in quibuſdã ſuis capitulis, abſque ipſius iniuria, vobis quamuis inuitis concedentibus, mutata eſt. Per charitatem namque mutata eſt, per quam verbum caro factum eſt, vt ait Apoſtolus. Propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos Deus, filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata ſunt quædam in regula, charitas fecit: & quia abſque iniuria ſancti mutata ſunt, charitas fecit. Ex his itaque Bernardi & Petri Cluniacenſis verbis docemur, cum præcipuum ſit Chriſti præceptum charitas, ad quam reliqua referuntur omnia: inſtituta Eccleſiaſtica nihil aliud eſſe, quàm cuſtodes quoſdam & adminiſtros charitatis, & eatenus tandem eſſe fixa debere, quatenus ei, cuius cuſtodes & miniſtri ſunt, ſeruiunt charitati. Quiſquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille, quàm ipſam conatur exterminare charitatem? Neq; verò audiendi ſunt, qui per conſtitutiones Eccleſiaſticas, quæ ipſa per ſe nimis eſt anguſta porta, qua iter ad cœlum, eam anguſtiorem etiam, ac ingreſſu magis arduam ac difficilem factam eſſe contendunt. Quin ea multo potius redditur facilior & expeditior. Huc enim ſpectant traditiones pleræque omnes, nec in alium ſunt finem inſtitutæ, quàm vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ac expeditiores ad ea diligentius recolenda facti, viciſſim in amorem eius rapiamur, à quo nos tot & tantis beneficijs affectos cernimus. Ad hunc finem ſexti, ſeptimiq; ieiunium: ad hunc finem dierum feſtorum obſeruatio, piorum in templis Deo dicatis conuentus, hymnodiæ, ſacerdotum quando ſacris operantur veſtitus, ad hunc finem eorundem cœlibatus, tum & monaſtica quædam inſtituta referuntur: nimirum vt expeditius vacare ſoli Deo liceret. Intelligunt hoc iſti ipſi, qui perturbata volunt omnia, atq; ideò ipſa vi veritatis adacti, tantum abeſt, vt reprehendere audeant, vt non poſſint etiam pleraq; inſtituta eccleſiæ non laudare: verùm hoc in illis ferri negant oportere, quòd penes quos inſtituẽdi poteſtas eſt, hi ſtatim iræ Dei ſempiternæ reos faciũt, ac per-

Matth. 7.

Traditiones eccleſiæ expeditiorem viã reddunt ad ſalutem.

Pœnæ adiectæ traditionibus.

petuis gehennæ ſupplicijs condemnant eos, qui contra conſtitutiones eiuſmodi venerint. Cæterùm non poteſtas hoc facit Eccleſiaſtica, verùm hoc ipſi faciunt, qui poteſtatem non audiunt, vt aditu regni cœleſtis excluſi, quæ pœnæ contumacibus debentur, eas non effugiant. Nunquid quia mandat aliquid poteſtas, homo

Rom. 13. propterea mortis reus fit æternæ? Bonum fac, inquit Paulus, tantum abeſt vt fraudem tibi poteſtas aliquam inferat, habebis etiam

Magiſtratibus obediendũ laudem ex illa. Qui autem reſiſtunt poteſtati, non dicit cauſa condemnationis eſt eis poteſtas, ſed ipſi ſibi damnationem acquirunt. Non eſt igitur quòd in poteſtatem culpam conferas, quæ condendis legibus nihil aliud, quàm ſaluti tuæ proſpectum cupit: teipſum accuſa, qui rebellione tua, & contumacia, quaſi tuo tibi ipſe iumento mortem accerſiueris ſempiternam. Falluntur autem, qui cum audiunt Paulum dicentem: Qui reſiſtunt poteſtati, ipſi ſibi

Damnatio. damnationem acquirunt, eum de illa tantum damnatione dicere putant, qua temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos, non autem de æterna, qua ſontes punit Deus. Nam quòd Paulus de æterna loquatur, vel ea, quæ ſtatim ſequuntur verba planum faciunt, cùm ait: Subditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Quæ ſic enarrat Ambroſius: Rectè dicit ſubiectos eſſe debere non ſolum propter iram, id eſt vltionem præſentem, parit enim ira vindictam, ſed & propter futurum iudicium: quia ſi hic euaſerint, illic eos pœnæ expectant, vbi accuſante conſcientia ipſa punientur. Quapropter dubium eſſe debet nemini, quin legis humanæ præcepta ſubiectos legi, ſecundum præcipientis mentem, obligent omnes, etiam in foro, vt dicitur, conſcientiæ, ita vt eorum tranſgreſsio ſine cauſa rationabili, reum faciat mortis æternæ: ſi præſertim ex contemptu fiat: qui non tam in hominem præcipientem, quàm in ipſum Deum, à quo præcipiendi poteſtatem nactus eſt homo, rectè re-

1. Reg. 4. fertur. Sic Samueli dixit Deus: Non te abiecerunt ſed me, ne regnem

Luc. 10. ſuper eos. Et apud Lucā Chriſtus: Qui vos audit, me audit, & qui

Matth. 10. vos ſpernit, me ſpernit. Apud Matthæum vero: Quicunq; non receperit vos, neq; audiuerit ſermones veſtros, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuita-

Matth. 18. ti. Et apud eundem: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Quid poteſt eſſe hiſce ſcripturæ locis euidentius, ad oſtendendum capitalis criminis reos fieri, qui ſiue ſpiritualibus, ſiue ſecularibus magiſtratibus, modò iuſta præcipiant, dicto

Gerſ. de vita ſpirituali animæ, lectione 4. corol. 1. audientes non ſunt? Neque mouere quenquam debet illud, quod à Gerſone ſcriptum quidam proferunt: Nulla tranſgreſsio legis

naturalis

naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana, eſt de facto peccatum mortale: Nam ſi Gerſonis hæc ſententia ſane fuerit intellecta, minimè cum eo, quod à nobis dictum eſt, pugnare videtur. Neque enim ſine cauſa addit, vt naturalis & humana: quia, ſicut paulò pòſt ſubdit, eadem lex talis, ſæpè communicat cum diuina, quatenus iuſta eſt. Alio verò loco vocem legis dicit eſſe vocem Chriſti, paſtoris & Epiſcopi noſtri: Ac propriè quidem vocem Euangelicam, vocem eſſe Chriſti paſtoris noſtri, quæ ex ore altiſſimi prodijt, cuius eſt oues errantes regere, dirigere & formare: Sed eſſe nihilominus legem quoque canonicam, vocem Chriſti, per quandam analogiam & attributionem, quatenus vox eſt Chriſti vicarij, vox Chriſti corporis Eccleſiæ, vox eorum quibus dictum eſt: Qui vos audit, me audit. Quamobrem vt humana, certum eſt, quòd nos capitalis criminis reos non faciat: ſed quoniam communicat cum diuina, quę præcipit audiendam Eccleſiam, obediendum præpoſitis, ſublimioribus poteſtatibus eſſe ſubditos oportere, quibus qui reſiſtit, dei ordinationi reſiſtit, non purè humanam, ſed diuinam legem tranſgreditur, quiſquis iuſtam legem, quamuis ab homine latam, tranſgreditur: quæ ſi iuſta non ſit, neminem ligat: nam & lex eſſe non videtur, dicit Auguſtinus, quæ iuſta non fuerit. Si verò ſint opera aliqua per ſe licita, quæ nec præcepta nec prohibita ſunt lege diuina, ſimul vt lex aut præceptum eius acceſſerit, qui cum poteſtate verſatur, quæ præſtarentur nec ne, nihil prius intererat, ea poſteaquam iuſſa ſunt, ſine periculo non præſtari nequeunt. Verbi gratia: Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum cuſtodiat, aut ſi quid aliud eſt eiuſdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur: ſed hæc ipſa nihilominus, ſolo præcepto patris intercedente, veniunt in obligationem: vt ſi contumax filius eſſe voluerit, non iam contra mortalem patrem, ſed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros eſſe iuſsit. Sic Auguſtinus cùm ait: Aliud eſt grauare corda crapula & ebrietate, quę ſemper malum eſt, aliud autem eſt modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium, quod certè cùm fit die Dominico, reprehenſionem non habet. Nonne manifeſtè ſatis indicat, quod illicitum per ſe non eſt, modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium, hoc eſt, vel carnibus veſci, vel bis in die cibum ſumere, id ſi fiat his diebus, quibus per interdictum Eccleſię non licet, malum eſſe, iuſtaq; reprehenſione non carere. Hoc eſt quod à Bernardo dictum eſt: Licet ipſa per ſe iniuncti operis qualitas innoxia ſit, adiunctę tamen authoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumq; peccato facit

In collatiõe pro licentiatis in facultate decretorũ

Aug. epi. 86.

Ber. de precepto & diſpenſatione

obnoxium. Dicet hic aliquis: Quod ſi peccat, ſi quis etiam contra humanum præceptum venerit, quis ergò iam poterit ſaluus eſſe? nam etiam diuinæ legi ſatisfacere non poſſumus: ſi præterea tot acceſſerint humanæ, quid aliud quàm aditum nobis omnem ad
1.Reg.15. regnum cœlorum præcluſerint? cùm præſertim ſcriptum ſit: Quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Si reus eſt idololatriæ, qui non acquieſcit, quæ ſpes nobis erit ſalutis? qui etiam quò ad diuina præcepta attinet, in
Iacob 3. multis offendimus omnes. Cæterum ſi quis hæc ſcripturæ verba diligentius excutiat, facile perſpiciet, non quamuis inobedientiam eſſe capitalem. Neq; enim dicit ſcriptura: quaſi ſcelus idololatriæ eſt non acquieſcere, ſed nolle acquieſcere: vt non ſimplex ipſa iuſſionis tranſgreſsio, ſed ſuperba voluntatis contemptio, ſcelus idololatriæ reputetur. Non eſt enim idem nolle obedire, & non obedire: Hoc quippe nonnunquam erroris eſt, interdum & infirmitatis: illud autem odioſæ pertinaciæ, aut minimè ferendæ contumaciæ: quod & ipſum repugnare & reſiſtere eſt ſpiritui ſancto: & ſi ad
Matth. 18. mortem vſq; perdurauerit, eſt blaſphemia, nec in hoc, nec in futuro ſeculo remittenda. Non ergò qualiſcunq; mandati prætertio facit criminalem inobedientiam, ſed repugnare, ſed nolle obedire. Fortaſsis hoc Paulus quoq; voluit indicare, cùm diceret: Qui reſiſtunt,
Roma. 13. ipſi ſibi damnationem acquirunt. Non dixit, qui non obediunt, ſed qui reſiſtunt: hoc eſt, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui ſe contumaciter opponũt: ſicut ille qui dixit: Si quo
Lutherus. caſu concilium ſtatueret, in deſpectum concilij cõtrarium facerem. Hoc eſt nolle acquieſcere, hoc eſt reſiſtere, hoc eſt idololatriæ ſcelus committere, hoc eſt in ſpiritum ſanctum peccare. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginenſem epiſcopum ſcribens, teſtatur Damaſus, cùm ait: Violatores voluntarij canonum, grauiter à ſanctis patribus iudicantur, & à ſpiritu ſancto, cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnantur: quoniam blaſphemare ſpiritũ ſanctũ non incongruè videntur, qui contra eoſdem ſanctos canones, non neceſsitate compulſi, ſed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſponte conſentiunt: Talis enim præſumptio, manifeſtè vnũ eſt genus blaſphemiarũ in ſpiri-
Bern. in eodem libr. tum ſanctum. Quamobrẽ rectè Bernardus: Omnis quidem, inquit, inobedientia eſt inexcuſabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, niſi quam remedium pœnitentiæ non ſanat: nulla eſt letaliter criminalis, niſi quæ contemptum ſuperbiæ non euitat. Magna igitur ſecuritas filijs obediẽtiæ, & reuera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia ſola damnatur

Inobedientia non qualibet damnabilis.

Nolle obedire & non obedire differunt.

tur impœnitentia, quam neſcit qui diligit Deum: ſola vocatur in crimen ſuperbia, quā facile cauet qui timet gehennā. Non ipſa peccati ſpecies à Deo, ſed peccantis intentio ſpectatur. Sola volūtas eſt, quemadmodum antea nos ex eodem Bernardo docere meminimus, quæ retributionem meretur. Si quid igitur aut per ſurreptionem, aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, nō facit aliquem culpæ grauioris affinem: ſed ſi quis prudens & ſciens contra legem venit, etiam humanā: ſi contemnit & pro nihilo ducit, ob hoc ipſum, quod ab homine profecta videtur, & ex eo contemptu nō vult acquieſcere, ſed repugnat, reſiſtit, recalcitrat: is demum eſt, qui longè grauiſsimi criminis idololatriæ reus tenetur: qui ſi vſq; ad extremū vitæ ſuæ diem in hac ſua contumacia perſeuerauerit, peccatū in ſpiritum ſanctum, nec in hoc, nec in futuro ſeculo remittendū vnquā, rectè putatur admiſiſſe. Quamobrem obturemus aures noſtras ad peſtilentiſsimas eorum voces, qui contra manifeſtum Dei verbū docent eccleſiam non audire, poteſtati reſiſtere, parentibus non obtēperare, præpoſitis non obedire, quæ dicunt ſuper Moyſi cathedram ſedentes, vel ob hoc ipſum quià dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefariaq; doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre non Eccleſiaſticam tantum diſciplinam collapſam, ſed & ciuilium in multis locis magiſtratuum non maiorem rationem haberi: fitque iuſto Dei iudicio, quales ipſi ſe gerunt magiſtratus ciuitatum erga ſuos præpoſitos, vt viciſsim quibus ipſi præpoſiti ſunt, eos erga ſe non diſsimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab ijs obedientiā exigis, quam ipſe non præſtas his, quos tibi Deus præeſſe voluit, qui peruigilant pro anima tua, tanquā rationē reddituri Deo? Procul itaq; procul ab ijs doctrinis dæmoniorum, & aures & mentes noſtras auertamus, ac Paulum potius monentem audiamus: State & tenete traditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtrā. Et in eo, quod proximè ſequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundū traditionē, quā acceperūt à nobis. Qui ad Corinthios quoq; ſcribens: Laudo vos, inquit, fratres, quòd per omnia mei memores eſtis, &, ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Neq; verò cùm ſcriberet modò, verumetiam cùm pertranſiret ciuitates, tradebat eis Paulus cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus, qui erant Hieroſolymis. Nemo fuit veterum orthodoxorū, qui ſiue cùm hæretici refutandi forent, non vt ſcripturarum, ita traditionum vſus fuerit authoritate: ſiue quæ fuerunt à maioribus præcepta, ea non ſanctè putauerit obſeruanda.

2.Theſſ.2.
1.Cor. 11.
Actor.15.

In ſyno-

In ſynodo Ariminenſi congregati patres, ad Conſtantium imperatorē ſcribentes, his verbis vſi legūtur: Supplicamus tuę humanitati, vt benignis auribus & ſereno vultu noſtros legatos intuearis, neq; ad contumeliā mortuorū aliquid noui induci permittas: ſed nos ſinas in inſtitutis decretisq; maiorū permanere. Certè res nouæ quas iſti moliūtur, credentibus incredulitatē, incredulis crudelitatē inducunt. Quos laudās Athanaſius: Quis nō approbauerit, inquit, piā prudentiā horū epiſcoporū, qui tantū itineris laborē, tātaq; maris pericula ſuſtinuerūt, vt patrū traditiones integras conſeruarēt? Quiſq; eñ eorū ſibi perſuadebat, ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorū, occaſionē ſedaturū poſteris, vt quod egiſſent, ipſi reſcinderēt. Quis autē nō vituperaret temeritatē Eudoxij & Acacij, qui honorē patrum ſuorū Ariomanitarū ſtudio & gratiæ propināt & prodūt? Quæ eñ fides in eorū actis, ſi decreta maiorū ſuorū ſoluāt? aut quomodo eos quibus ſucceſſère, patres ſuos appellabūt, quorū ſentētias ipſi culpāt? quid docebūt populos ab ipſis inſtitutos? an patres ſuos lapſos eſſe? quomodo ipſi veri apud diſcipulos ſuos habebūtur, quibus perſuadēt pręceptoribus credendū nō eſſe? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta patrū ſuorū, quos ipſi hæreticos nominant? aut quo iure ipſi epiſcopi eſſe poterint, ſi ab hæreticis quos ipſi crimināt ur conſtituti ſunt? Quòd ſi illi malè ſenſerunt: & ſcriptis ſuis orbē terrarū ſeduxerūt, ceſſet omnino eorum memoria, & ſcripta eorū abijciātur. Ite ergò vos ipſi, & eruite eorū reliquias ex monumentis, vt ab omnibus intelligatur, & eos fuiſſe ſeductores, & vos paricidas eſſe. Certè beatus Apoſtolus laudat Corinthios, quòd vbiq; ſui memores eſſent, & quòd traditiones, quas tradidiſſet illis, retinerent. Iſti igitur cùm talia de ſuis anteceſſoribus cogitent, prorſus contraria ad populū nō verebuntur dicere: Nō laudamus vos quòd memores eſtis patrū, ſed eo nomine potius vos cōmendamus, quòd eorū traditiones non retinetis.

In epiſt. de ſynodis Arimini & Seleuciæ celebratis.

In concilio quoq; 12. Toletano ſic à patribus legimus eſſe dictum: Maiorū cōſtitutionibus auſu temerario cōtraire, & ſanctorū patrū decreta conuellere, & ſuperiorum ſuorū effrenata libidine cōtra ſanctiſsimā Apoſtoli doctrinā ſanctionibus eniti, quid aliud eſt, quā vinculū ſocietatis Chriſti abrūpere & vſurpatæ præſumptionis licentia ſtatū eccleſiæ diſsipare? Et in 7. ſynodo vniuerſali: Si quis traditionē eccleſiæ ſiue ſcripto ſiue cōſuetudine valentē nō curauerit, anathema. Grauiſsimus autor idē & epiſcopus & martyr Cyprianus: Non minus ratū eſt, inquit, quod dictāte ſpiritu ſancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe Chriſtus tradidit. Et eum, qui proximè per nos adductus eſt, locū enarrās Ioannes Chryſoſtomus:

Cap. 4.

Sept. Syn. actio 7.

Cypr. in ſer. de ablutione pedum.

mus: Hinc patet, inquit, quòd non omnia per epiſtolã tradiderit, ſed multa etiã ſine literis: eadẽ verò fide digna ſunt, tam illa, quàm iſta. Itaq; traditionẽ quoq; eccleſiæ dignã fide putamus. Traditio eſt, nihil quæras amplius. Origenes verò doctorũ omniũ iudicio ſemper habitus doctiſsimus, tantũ traditioni tribuit, vt etiam ſi quis Chriſto ſe credere profiteatur, ſi tamen aliud de veritate fidei Chriſtianæ credat, quam habet definitio traditionis Eccleſiaſticæ, eum hæreticũ pronunciare non dubitet. Sed quid nos Cyprianũ, Chryſoſtomũ, & Originẽ proferimus? Omnis orthodoxorũ ſcriptorum cœtus, iam indè à mille quingentis annis, eodẽ propè loco quo ſcripturas, traditiones habendas exiſtimauit, eas præſertim, quarum conſuetudo confirmatrix, vt Tertulliani verbis vtamur, & fides eſſet obſeruatrix. Contrà quotquot fuerunt hæretici, iam inde ab ipſis Apoſtolorũ temporibus, ad hæc vſq; noſtra, cùm de verbo Dei ſubinde gloriarentur, cùm ad ſcripturas nunquam non prouocarent, cùm ſibi ſolis earum intelligentiã vendicarent, cæteris omnibus detraherent, nihil maiore ſtudio, quàm traditiones oppugnare ſunt conati: Hos itaq; filios Belial, tanquã viperas & baſiliſcos fugiamus: illorum verò quos Dei filios fuiſſe dubium non eſt, ſancta veſtigia perſequentes, maiorũ decretis reuerenter pareamus, nec vel intentionem illorum diſcutiamus, vel ipſa præcepta diſcernamus. Sed Chryſoſtomũ dicentem audiamus: Traditio eſt, nihil quæras amplius. Hoc vnum bonum credamus, vt pręceptis obediamus. Nam rectè Gregoriũ ſequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmę voluntatis indiciũ eſſe ſcribit, ſeniorũ ſtatuta ſtudioſius diſcutere, hęrere ad ſingula, de quibuſq; rationẽ exigere, & malè de omni pręcepto ſuſpicari, cuius cauſa latuerit. Delicata ſatis, imò moleſta eſt huiuſmodi obedientia: diſputare hoc eſt, in aſtu cordis, nõ in auditu auris obedire. Quòd ſi nec vnius patris alicuius in monaſterio præcepta diſcutere fas illi eſſe putauerunt, quanto minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & pręceptis, tot ſeculis, tanto Chriſtiani totius orbis cõſenſu receptis ab omibus & approbatis? Nos verò quãto vetuſtiores traditiones videbimus, tanto maiore cura ſartas tectas, quod aiunt, eas perpetuò cõſeruare ſtudebimus. Hoc vt ita faciamus, ipſe nos per prophetam Deus admonet, dicens: State ſuper vias, & videte & interrogate de ſemitis antiquis, quę ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus veſtris. Quæ namq; ſunt alię ſemitę antiquę, quàm ſemitę patrum noſtrorum, quàm pręcepta in quibus ambulauerunt, quàm obſeruationes, quas nobis à ſuis maioribus acceptas per manus tradiderunt, pari qua illi obſeruauerunt

Chryſ. omil. 4. in 2 ad Theſſal.

Orig. in expla. 1. cap. epiſt. ad Tit. ſicut citatur à Pamphilo martyre in Apol. Origenis.

Tert. in lib. de corona milit.

Greg. lib. 2. cap. 4. in lib. Reg.

Ber. de præcepto & diſpenſatione.

Ierem. 6.

Semitæ antiquæ quæ ſint.

uerunt

uerunt diligentia non modò retinendas, verumetiam ad poſteros noſtros tranſmittendas? In his igitur ſtare nos iubet fixos & immobiles, vt ne varijs & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur: vt ne ſimus paruuli fluctuantes, ne circumferamur omni vento doctrinæ, ne præbeamus aures his, qui captant nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud ſimplices & imperitos admirationem ſui facere quærunt: ſed interrogemus de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, per quam tot ſeculis ambulauerunt patres noſtri, quam oſtenderunt, quam ſanguine ſuo ſignauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confeſſorum, in ea confidenter ambulemus. Quòd ſi dixerit nobis aliquis: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic: ecce in ſolitudine, non exeamus: ecce in penetralibus, non credamus: Ibi Chriſtus eſt, vbi corpus eius eſt Eccleſia. Præclare locum hunc Euangelij tractans Origenes: Dicet, inquit, qui ſeducere voluerit, & defendere contraria veritati: Ecce hic Chriſtus: demonſtrans verbi gratia hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris author dicet, Ecce hic Chriſtus, adferens, exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mendacij verbum, quod propoſuit vindicare: & ſic ex lege & prophetis & Apoſtolis profert vnuſquiſque, quæ mendacium illud defendere videntur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem canonicas proferunt ſcripturas, quibus omnis Chriſtianus conſentit, & credit, dicere videntur: Ecce in domibus eſt verbum veritatis: ſed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Eccleſiaſtica traditione: nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſsionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis. Et in prooemio Periarchon. Sicut multis apud Græcos & barbaros pollicentibus veritatem, deſueuimus apud omnes eam quærere, qui eam falſis opinionibus aſſerebant, poſteaquam credidimus filium Dei eſſe Chriſtum: ita cùm multi ſunt, qui ſe putent ſentire quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diuerſa à prioribus ſentiant, ſeruetur verò Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſsionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & vſq; ad præſens in eccleſijs permanens: illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione. Hanc igitur ſucceſsionem teneamus, ab hac nos auelli nunquam patiamur: quæcunque per eam nobis tradita ſunt & præcepta, firmiter obſeruemus: & quod contra Manichæum ſcribens dixit olim Auguſtinus, id contra eos qui noſtro hoc tempore ſegregauerunt ſemetipſos, dicere ne dubitet, quicunq; ſe catholicum & orthodoxum eſſe profitetur. Sic autem ille loquitur: In catholica Eccleſia, vt omittam ſynceriſsimam ſapientiam, ad cuius cognitionem pauci ſpirituales in hac vita perueniunt,

Hebr. 13. Theſſ. 4.

Matth. 24.

Orig. omil. 29. in Matt.

Aug. contra Manichæos epiſt. quàm vocant fundamẽti, ca. 4.

ueniunt, vt eam ex minima quidem parte, quia homines ſunt, ſed tamen ſine dubitatione cognoſcant: cæteram quippe turbam nõ intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſsimam facit. Vt ergò hanc omittam ſapientiam, quam in Eccleſia eſſe catholica non creditis: multa ſunt alia, quæ in eius gremio me iuſtiſsimè teneant: Tenet conſenſio populorum atq; gentium: tenet authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata: Tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſsio ſacerdotum: Tenet poſtremò ipſum catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter multas hæreſes ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullus hęreticorum vel Baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere. Iſta ergò tot & tanta Chriſtiani nominis chariſsima vincula rectè hominem tenent credentem in catholica Eccleſia: etiamſi propter noſtrę intelligentię tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum ſe apertiſsimè oſtendat. Apud vos autem, vbi nihil horum eſt quod me inuitet ac teneat, ſola perſonat veritatis pollicitatio, &c. Aurea ſunt hęc Auguſtini verba, digna quę non legantur modò, verùmetiam ediſcantur, & in ore ſemper à catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licet omnes hæretici, nihil eſt eo tamen certius, quod aſſerit Auguſtinus. In Eccleſia catholica ibi demum ſynceriſsimam eſſe ſapientiam: In ea eſt enim verbum Dei, quod iſti ſibi falſò arrogant. Nam extra eam eſſe ſcripturę poſſunt: Dei verbum, hoc eſt ſcripturarum omnium verus intellectus, eſſe non poteſt. Etenim nauis illa, in qua ſedit Chriſtus, non eſt alia, ſi quid Hilario credimus, quàm Eccleſia catholica: intra nauim hanc verbum vitæ Chriſtus poſuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per miniſtros ſuos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui ſunt, et arenę modò ſteriles atq; inutiles adiacent, nullam diuini ſermonis capere poſſunt intelligentiam. Ad huius itaq; ſapientiæ cognitionem pauci ſpirituales in hac vita perueniunt: in qua non licet eam videre, niſi per ſpeculũ & in ænigmate. Nam videre ſicut eſt, in illa tantum vita dabitur, qua cum ſpiritibus illis beatis frui licebit ſempiterna. Nunc autem viri ſpirituales ex parte tantum cognoſcunt, & quidem ex minima parte: Cætera verò turba, qui ſunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte ſynceriſsimam illam ſapientiam cognoſcat, tutam nihilominus, imò tutiſsimam illam facit, non intelligendi viuacitas, ſed credendi

Hilar. ca 13. in Matth.

1. Cor. 13.

Aug. epi. 120 ad Euodiũ. ſimplicitas. Præclarè idẽ Auguſtinus: Si propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt, quæ ad fidem pertinent, diſcernere, penè fruſtra in Eccleſia laboramus. Nam quòd initio quoq; libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita neceſſarium eſt ad ſalutem, omnem habere ſcientiã, omnia noſſe fidei myſteria, vt ſi quid eorum non penitus perſpectũ habuerint, ſtatim de ſalute ſua veniant in dubium. Non vocamur gnoſtici, non ſcientes, non ſapientes: vocamur fideles. Credendi ſimplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, ſaluos nos facit. Si nihil ſcire nos iudicemus, nihil aliud prædicemus, quam Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, qui traditus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationẽ noſtram, etiam ſi propter intelligentię noſtræ tarditatẽ cætera non aſſequamur, modò charitatẽ habeamus, de ſalute ſecuri ſumus. Charitas omnia credit: omnia quidem credit, ſed non omni homini credit. Scriptum eſt enim: Chariſsimi nolite omni ſpiritui credere. Cui ergò credendum eſt? Ecce docet nos aureis hiſce verbis Auguſtinus: credendum eſſe conſenſui, credendũ eſſe authoritati, credendũ ſucceſsioni, credendũ eſſe poſtremo Catholicæ. Dicit aliquid pars, ſiuę ſit ea Lutherana, ſiue Zuingliana, ſiue quocunq; tandem alio nomine cenſeatur: vel ob hoc ipſum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuerſę credas, catholicę credas. At quænam tandem eſt iſta catholica? nam & hæretici ſe catholicos dici volunt: Volunt quidem, ait Auguſtinus, verùm vſq; eo non eſt obſcura catholica, vt ſi quærat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad catholicã, ne ex ipſis quidem hæreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui baſilicã aut domũ ſuam audeat oſtendere. Neq; enĩ ignorant ſuas Eccleſias, heri, quod aiunt, & nudiuſtertius natas eſſe: Quæ cauſa etiam fuit noſtri temporis hæreſeon architecto, quod ex Apoſtolorũ ſymbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocem hanc ſuſtulit catholicã. De qua ſic Cyrillus Hieroſolymitanus. Catholica vocatur, inquit, quod per omnẽ diffuſa ſit orbẽ habitabilẽ, à finibus terrę vſq; ad fines terrę: quod catholicè ſiue generatim, aut vniuerſè pleneq; doceat abſq; vllo defectu omnia dogmata, quæcunq; in notitiã hominum peruenire debent, tam de viſibilibus, quã de inuiſibilibus: tam de cœleſtibus quã de terreſtribus: quod om̃e genus hominũ ſibi piè ſubiectũ habet: tam eorũ qui cum poteſtate verſantur, quã eorũ qui priuatam vitam agunt: quod catholicè ſiue generaliter & vniuerſè medetur omniũ peccatorum generibus, ſiue quæ per fidẽ, ſiue quę per corpus patrantur: quod in ea continetur omne genus virtutis, ſiue ſit ea in operibus poſita,

Margin notes: Rom. 4. — 1. Cor. 13. — 1. Ioan. 4. — *Catholica Eccleſia cur dicta.* — Cyril. in vltima catecheſi

poſita, ſiue in ſermonibus, ſiue in quibuſcunq; ſpiritualibus chariſmatibus. Et Auguſtinus: Catholicā dicit toto orbe diffuſam, quia diuerſorum hæreticorū Eccleſię ideò catholicę non dicuntur, quia per loca atq; per ſuas quaſq; prouincias continentur: hęc verò à ſolis ortu vſq; ad occaſum vnius fidei ſplēdore diffunditur. Nō eſt igitur obſcura catholica: Non poteſt abſcōdi ciuitas ſuper mōtem poſita: non poteſt ignorari mons, qui impleuit vniuerſam faciē terræ. Sed ſi tam clara, tam illuſtris, tam eſt omniū oculis expoſita catholica, qui fit vt de ea cōtrouertatur hodie, vt à nonnullis etiā ignorari videatur? Nolite mirari, dicit Auguſtinus, quia ignoratur ab ijs, qui oderūt fratres: quia in tenebris ambulant, & neſciūt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorū. Montē nō vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos nō habent? Quia tenebrę excæcauerūt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderunt. Qui aūt odit fratrē ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat: quia tenebrę excæcauerunt eum. Dicit hæc de Donatiſtis Auguſtinus, qui ex toto mūdo perijſſe, ac in ſola Aphrica, & ea quidē non tota, Eccleſiā remanſiſſe contendebant. Ac noſtro quoq; ſeculo repullulauit in multis Germanię locis hæc Donatiſtarum hęreſis: quàm qui ſequuntur, Græco nomine dicuntur Anabaptiſtę. Cæterùm non ſoli ſunt illi qui fratres oderunt, & proptereà in tenebris ambulant: nihilo minore flagrant erga fratres odio, qui cùm ſe primi noſtra memoria ſegregaſſent, tot ſectarum quot nunc videre licet, authores alijs fuerūt. Quid enim? Sectarū æui noſtri princeps, nunquid non ſpirat in ſcriptis ſuis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum præcipuè cuius opera fit, vt fratres eſſe perſeueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus, vt idipſum dicamus, idipſum ſentiamus, idem ſapiamus omnes: qui propterea vnus vniuerſæ præficitur Eccleſiæ, vt ipſius miniſterio fidei poſsit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, ſcommata, lœdorias, maledicta, quibus & hunc, & cæteros minores pontifices, omnemq; ſacerdotum & monachorum venerabilem cœtum incredibili quadam inſectatur petulantia, quantula tandem ſcriptorum eius pars ſupererit? Sed ipſum potius confitentem audiamus, quid maximè propoſitum habuerit, cùm in vulgus noua ſua dogmata ſpargeret. Scribens ad Argentoratenſes, ita loquitur: Hoc diffiteri nec poſſum, nec volo, quòd ſi Carolſtadius, aut alius quiſpiam ante quinquenniū mihi perſuadere potuiſſet, in ſacramento præter panē & vinū eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinxiſſet: Grauibus enim curis anxius, in hac excutiēda materia multū deſudabā, omni-

Aug. ſer. 131 de tempore. Matth. 5. Eſaiæ 5.

Catholica Eccleſia an ſit illuſtris.

Aug. omil. 1. in epi Ioan.

1. Ioan. 2.

Lutheri maledicentia.

Luth. propoſitum.

bus neruis extẽſis me obtricare & expedire conatus ſum: cùm probè perſpiciebã hac re Papatui valde me incõmodare poſſe. Vides quid ille ſecutus fuerit, peregrina ſua doctrina populo inculcãda? Certè nõ vt Chriſti gloriã propagaret, verũ vt eo qui vnus in Eccleſia iudex eſt ad tempus vice Chriſti, quibuſcunque fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atque ita ſciſſa vnitate, gubernatore ſublato, atrocius atq; violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſaretur: cum odio ipſe excæcatus, eodem odio cæteros inflammaſſet: effeciſſetq; vt in tenebris ambulantes, neſcirent quò irent, neq; ciuitatem iſtam ſuper montem poſitam, quę impleuit vniuerſam faciem terræ, cernere poſſent. Cuius itaque mens tanta fuit infuſcata maleuolentia, Chriſtum vt præſentem in Euchariſtia libenter fuerit negaturus, dum modò Papatui per hunc modum incommodare liceret, quomodo videret is Eccleſiam? quomodo Chriſti corpus agnoſceret, cuius ipſe membrum eſſe deſijſſet? Quare nihil eſt quòd miretur quiſpiam, ſi quorum oculos obcæcauerunt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, catholicam Eccleſiam videre non poſſunt: quę fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perſpicua, & manifeſta eſt, vt illorum, qui non vident, cæcitatem ſatis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perſtrinxit maleuolentia, nullum excæcauit odium, ſed charitate

1. Cor. 13. flagrant potiùs, quæ cùm patiens & benigna ſit, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet: et eſt ei mortis inſtar ſeparatio. Quamobrem ſuffert omnia potius, quàm vt ſegregare ſe velit: credit omnia, verùm vt diximus, non omni homini: credit catholicæ: quam ibi eſſe non dubitat, vbi eſt conſenſio tot populorum, vbi authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata, vbi ſucceſsio ſacerdotum, ab ipſa Petri ſede vſque ad præſentem Epiſcopatum: Has enim tres Eccleſiæ notas ponit Auguſtinus: quæ certè ita ſunt illius propriæ, vt eas nulla ſibi hæreſis poſsit vendicare. Ac quod ad primam notam attinet, quanta ſit apud nos non eorum tantum, qui nunc ſunt populorum in Chriſtum credentium, verùm etiam qui multis retro ſeculis fuerũt, vel in dogmatibus, vel in obſeruationibus conſenſio, quis eſt qui non videat & obſtupeſcat? In quamcunq; veneris orbis Chriſtiani partem, vbi in præceptis patrum noſtrorum inceditur, ſiue ſit ea princeps terrarum Italia, ſiue Gallia, ſiue Hiſpania, ſiue bona pars Germaniæ, quam nondum tot ſectarum noſtri temporis peſtiferum virus afflauit, ſiue quæ nuper eo vnde exciderat reuerſa Anglia, ſiue Hungaria, ſiue Scotia, ſiue noſtra Polonia, & quæcunq; ſunt illi nationes aliæ ſubiunctæ, tantam

Eccleſiæ tres notæ: Prima, conſenſio populorũ.

popülo-

populorum omnium conſenſionem videas licebit, vt non modò nullũ ſit in eis fidei religioniſq; diſsidiũ, verùm & ritus ijdem ex magna parte, eædẽ obſeruantur cæremonię, vna & eadẽ lingua ſacra peragantur om̃ia. Idem credunt omnes, ijſdem temporibus & ieiunant, et orant om̃es, eodem ritu ſacris operantur omnes: vt facilè quiuis perſpiciat, multitudinis credentiũ eſſe cor vnũ, et animã vnam. Actor. 4. Execratur enim vera confeſsio pietatis, iuxta diuerſitates temporũ variari, ſic vt nec ipſe variari veritatẽ admittit, de quo eſt ipſa vera confeſsio, qui dicit: Ego ſum, & non ſum mutatus: quẽadmodũ in epiſtola quadã ad Conſtantinũ, quæ actis ſextæ ſynodi Conſtantinopolitanę inſerta eſt, ſcribit Agatho. Malach. 3. Actio. 4. Nunc ad illos verte oculos, qui ſe à catholica ſegregarunt, quantũ inter eos & opinionũ & animorũ diſsidium? in quot miſeri ſectas ſunt diſſecti? quanto ardore pugnant et digladiantur ipſi inter ſe? *Hæreticorum ſecta.* Quod imprecatur talibus Propheta: Præcipita dñe & diuide linguas eorũ, quia vidi iniquitatem & contradictionẽ in ciuitate, nunquid iſtis non eueniſſe videtur? Pſalm 54. Per humiles Apoſtolos congregatę fuerunt linguę: per ſuperbos iſtos Pſeudoapoſtolos diuiſę ſunt linguę. Spiritus ſanctus cõgregauerat linguas: ſpiritus ſuperbię diſperiit linguas. Actor. 2. *Linguarum diſperſio & congregatio.* Cùm deſcendiſſet ſupra Apoſtolos Spiritus ſanctus, omniũ linguis loquuti ſunt, ab omnibus qui conuenerant ex diuerſis orbis terrarum partibus intellecti ſunt: & quæ diſperſæ linguæ fuerant cùm Babel ædificaretur, in vnum omnes congregatæ ſunt: nunc iſti ſe mutuò non intelligunt, & qui fuerant ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus per diuerſitatem linguarum multarum in vnitate fidei congregati, mirandum in modum linguas eorum diſperſas videmus, vt eos agitari Satanę ſpiritu dubitandum non ſit. Ac intereſt ſanę Eccleſiæ, vt eorum qui ſegregauerunt ſe, linguę ſint diuiſę. Volunt vnam linguam habere? dicit Auguſtinus, redeant ad Eccleſiam: quia & in diuerſitate linguarum carnis, vna eſt lingua in fide cordis. In Pſal. 54. Primus fuit noſtra memoria Martinus Lutherus, qui cùm à catholica ſemetipſum ſegregaſſet, dogma ſuũ rudi plebeculę pro puro puto Euangelio, proq; ipſiſſimo Dei verbo venditauit. *Lutheri hæreſeos ortus.* Fuit iuratus illi Carolſtadius: is nõ totos duos annos in eadem cum eo ſententia permanſit: diſceſſioneq; facta, ſic eſt alter in alterum debacchatus, vt vterque ſit alteri factus pluſquam hæreticus. Interea tamen vterq; ſibi gloriam hanc vendicat, quòd primus veritatem Euangelicã in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in epiſtola quadam ad Saxoniæ Ducem ſcripta, ſe primũ Euangelium in lucem produxiſſe, quòd ipſe alijs author fuerit, non verbo magis, quàm ex-

emplo, vt monachatũ relinquerent. Quaſi verò docere perfidiã, & vt violetur iuſiurandũ Deo præſtitum, hominibus perſuadere, id ſit Dei verbũ in lucem proferre. Potuítne dici quicq́; impudẽtius? Sequuti ſunt Zuinglius, & Oecolampadius, ipſi quidẽ ab inuicẽ in multis rebus diſsidentes, ſed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Euchariſtia ſententiã grauiter oppugnarunt, & qui fuerant Lutheranę factionis, eorum non paucos in ſuã hæreſim pertraxerunt. Exortus eſt poſteà Balthaſarus, cui fuit ingens cum Zuinglio certamen. Primus hic ætate noſtra veterẽ Donatiſtarum errorem retulit, ac nõ prodeſſe paruulis baptiſmũ docuit, atq; ideò rebaptizandos cenſuit. Extiterunt poſteà qui tollerent baptiſmũ, qui de templis imagines eijcerẽt, qui nudis corporibus incedentes primos parentes noſtros referre conarẽtur. Nati ſunt & Sabbatarij: ſubſecutũ eſt genus quoddã propheticum, vulgo Schuermeros vocant, qui reuelationibus niterentur. Quis aũt ſingulos enumerando recenſere queat? Quotidie noua dogmata, noua videmꝰ exiſtere diſſidia: nec intereà tamẽ quiſq́; eſt inter hos omes quãlibet dogmatibus diſcrepantes, qui ſibi Chriſti ſpiritũ non vendicet, qui ſe purum putum Euangeliũ aſſerere nõ glorietur: quod tamen ab orbe condito nunq́; impurius, nunq́; obſcurius, quàm ab iſtis factũ eſt, fuiſſe conſtat. Quanq́; ipſum quidẽ Euangeliũ nihilominus purũ in eccleſia catholica retinetur, cùm nihil eo ſit impurius, quòd extra catholicã docetur. Nam vbi tanta eſt diſſenſio, nequaq́; ibi catholica eſſe poteſt. Quis aũt ita fuerit excors, vt nõ rectius exiſtimet cũ Auguſtino conſentientẽ authoritatẽ eccleſię ſequi, quàm iſtos ita diſsidentes ab eccleſia, vt ipſi nihilo ſecius inter ſe grauiſsimis de rebus diſſentiãt? Fingamus aũt eſſe non neminẽ, qui dubitet vbi ſit catholica, quemq́; tędeat huius eccleſię, in qua pleraq; cernere licet, quibus non poſſunt multorũ oculi non offendi: cùm videat idem ex vna ſecta cõplures in dies naſci, nunquid nõ tutius fecerit, rationibusq́; ſuis melius proſpexerit, ſi dum inter ipſos prius conueniat ſectarios, expectauerit, quàm vt huic aut illi ſe addicat? cùm præſertim non ipſi modò inter ſe, ſed ne ſecum quidẽ ipſe eorum aliquis perſæpè conſentiat. Indicant hoc loci quorundã cõmunes, indicãt et cõmentarij, quos quotannis ferè nouos edũt, cùm prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tanta eſt in dogmatibus etiã vnius ſectę varietas & inconſtantia, vt crebrò dictitare ſolitum ferant illuſtrem olim principem Georgium Saxoniæ ducem, qui fuit ad extremum vſq; vitę ſuæ diem, catholicæ ſemper & orthodoxæ fidei tenaciſsimus: Scire ſe quidem quid hoc anno crederẽt vicini ſui Vitembergenſes, cæterum quid eſſent anno proximè

in

inſequenti crediturі, ſe neſcire. Neq; mirū: Sicut eñ ab eodẽ Agathone, cuius paulò antè meminimus, ſcriptum eſt, quod nulla veritate fundatū eſt, neceſſe eſt vt erroris inconſtantia varietur. Nam vera fides immutari non poterit, nec aliter nunc, aliter poſtmodum prædicari: Quia ſit ſermo veſter, vt Apoſtolus docet, Eſt eſt, non nō: quod plus eſt, à malo eſt: Sola eſt Eccleſia catholica, ſicut à Taraſio dictum in Synodo ſecūda Nicæna legimus, in qua quæ ſunt hactenus tradita, non ſunt, etiam & non: ſed etiam tantum ſunt in veritate, manētq; infracta, minimeq; ficulnea in æternum tempus. Quamobrẽ vbi tanta varietas eſt & inconſtātia, vbi ſubinde dogmata variari, ſubinde ritus nouari videmus, quî fieri poteſt, vt ibi catholica eſſe rectè credatur? Aliam quaſi notam Eccleſiæ catholicæ ponit Auguſt. authoritatẽ miraculis inchoatā, quæ dogmatibus fidem adſtrueret: qua parte adeò ſunt deſtituti, qui ſe veritatem Euangelicam, annis iam plus mille ſepultam, in lucem reuocaſſe gloriantur, vt ne claudum quidẽ equum eorum quiſq̄; adhuc ſanauerit. Econtrario quibus & quantis miraculis inchoata ſit authoritas Eccleſiæ noſtræ, non ex annalibus modò ſcriptis, verumetiā ex tabellis, & cereis quibuſdā ſimulachris ad ſepulchra martyrum noſtrorum appenſis, videre licet. Cæterùm iſti cùm nihil eiuſmodi proferre queant, eo ſunt audaciæ & amentiæ prolapſi, vt non dubitẽt affirmare, miracula ſanctorū nihil aliud quàm dæmonum præſtigias fuiſſe. De quibus ſic ſuperioribus ſeculis Guimundū Archiepiſcopum Auerſanū ſcripſiſſe legimus: Quòd ſi miracula non recipiunt, hoſtes Eccleſiæ ſe declarant. Eccleſia enim miraculis quàm maximè & propagata eſt, & adulta. Quid deniq; eſt aliud miracula caſſare, niſi Eccleſiam, quantum in ſe eſt, auferre? Tertiam commemorat ſucceſſionem ſacerdotum ab ipſa Petri ſede, vſq; ad præſentem Epiſcopatum. De qua & alio loco ſic ſcribit: Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumq; videamus, dubitabimus nos eius Eccleſiæ cōdere gremio, quæ vſq; ad confeſsionẽ generis humani, ab Apoſtolica ſede per ſucceſsiones Epiſcoporum, fruſtra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipſius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maieſtate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis arrogantiæ. Nam ſi nulla certa ad ſapientiam ſalutemq; animis via eſt, niſi cùm eos rationi præcolit fides, quid eſt aliud ingratum eſſe opi atq; auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ authoritati velle reſiſtere? Et ſi vna quæque diſciplina, quanquam vilis & facilis, vt percipi poſsit doctorem

Actione 1.

Secūda nota, authoritas miraculis inchoata.

Miracula apud hæreticos nulla.

Guim. lib 3. de veritate corporis & ſanguinis domini in Euchariſtia.

Tertia, ſucceſſio ſacerdotū.

Aug. de vtilitate credendi, cap. 17. & 46.

aut magiſtrũ requirit: quid temerariꝫ ſuperbiꝫ plenius, quàm diuinorũ ſacramentorũ libros, & ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere, & incognitos velle damnare? Hac iſti quoq; cùm careant, nihil eſt quod minus ferre poſsint, quàm vt ad ordinariã Epiſcoporum et ſacerdotum ſucceſsionẽ eccleſia dicatur alligata. Cõtrà verò non ſolùm Auguſtinus, verùm etiã Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Optatus, & alij pleriq; omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi, non aliam quàm hanc notam, qua catholicã agnoſcere liceret, illuſtriorẽ eſſe iudicauerunt: quemadmodũ vbi de Apoſtolica nobis Eccleſia ſermo fuit, pluribus verbis planum fecimus. Neq; verò nouum hoc eſt, quòd ordinẽ hunc ſucceſsionis impungnãt hæretici. Deſcribens Auguſtinus peſtilentiꝫ cathedrã, his verbis vtitur: Quoniã cathedram peſtilentiꝫ non eſſe de Dei ordinatione aſſeuerauimus, etiam eorum, qui extra eccleſiã, vel contrà eccleſiam ſedes ſibi inſtituerunt, cathedram peſtilentiæ dicimus. Qui enim inconceſſa præſumit, reus eſt, quanto magis ſi et corrumpat traditionẽ eius, cuius ſedem vſurpat? Nam & ordinem ab Apoſtolo Petro cœptum, & vſq; ad hoc tempus per traducem ſuccedentiũ Epiſcoporum ſeruatũ, perturbant, ordinem ſibi ſine origine vendicantes, hoc eſt, corpus ſine capite profitentes: vnde congruit etiã eorum ſedem cathedrã peſtilentiꝫ appellare. Nec enim ideò impunè erit, quia ſub Dei nomine hoc agunt: Conſtat enim, ſuas illos cauſas ſub Dei nomine agere: Nõ enim zelo Dei hoc agunt, ſed ſibi locum volentes defendere: Cùm ſciamus Core & ducentos quinquaginta viros per præſumptionem Deo offerentes, hiatu terrꝫ abſorptos eſſe: & Oziam regem cum Deo illicitè obtuliſſet, lepra in fronte percuſſum eſſe. Verùm hic iſti dicunt: Ergóne ad hominũ commenta vis alligatam Eccleſiam? nunquid non multo nos rectius, qui ad ſcripturam prouocamus? qui ad Dei verbum eccleſiam eſſe volumus alligatã? Atqui vnde ſcripturꝫ? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbũ? Nunquid non à nobis? nunquid non à patribus noſtris? in quorũ vos prꝫceptis incedere non oportere, falsò vobis perſuadetis: Quorũ ſi vos traditiones om̃es putabitis eſſe reſpuendas, etiam Euangelium neceſſario vobis erit reſpuendum. Cuius enim niſi patrum noſtrorum traditio eſt Euangelium? Quis illud incorruptũ tot ſeculis aſſeruauit & ad nos vſque tranſmiſit, pari fide per nos ad poſteros noſtros tranſmittendum? Nunquid non, à quibus vos ipſos priuata veſtra libidine magis quàm authoritate ſegregaſtis, patres noſtri? Quibus autẽ authoribus, hoc Matthꝫi, illud Marci, aliud Lucꝫ, Ioannis aliud Euangeliũ, aut hoc demum

Aug. In quæſtionibus veteris & noui teſtamenti. Queſt. 110.

Eccleſia ad quid alligata.

Euangeliũ patrũ noſtrorum traditione accepimus.

demũ quod ipſi ſcripſerũt, non aũt quod vel Thomas, vel Nico-
demus, vel Barnabas ſcripſiſſe putãtur, à ſpiritu ſancto profectum
eſſe cognouiſtis? an nõ illis ipſis, à quibus vos ſeparaſtis, patrib9 no
ſtris? Itaq; ſcriptura noſtra eſt, neq; vobis quicq̃; iuris in eam ven-
dicare poteſtis: niſi prius à quibus diſceſsiſtis, ad nos patresq; no-
ſtros redeatis. Quamobrẽ auferte iſta, verbũ Dei: verbũ Dei: E-
uangeliũ: Euangeliũ: Nõ eſt nobiscum verbo Dei, nõ eſt nobis
cũ Euangelio pugna, ſed cum interpretationib9 & aſſeuerationibus
veſtris. Nã quod olim de Donatiſtis dixit Auguſtinus, quòd cõ- Aug. epi. 61.
tra Chriſtũ portant ſignũ Chriſti, & contra Euangeliũ de ipſo E-
uangelio quod non intelligunt, gloriantur. Quodq; idem de Pela- In prologo Hyppognoſticon.
gianis quoq; cõmemorat, q̃d eorũ dogma, arma cõtra legẽ ſumit
ex lege: impugnat Euangeliũ ex Euangelio pugnans, et in ſui per-
niciem de veris mendacia fingẽs: hoc totidẽ verbis de vobis dicere
nobis licet. Verbũ Dei toto pectore veneramur & oſculamur: ſed
quod aſſeueratis vos, hoc eſſe verbũ Dei cõſtanter negamus: Et cũ
eodẽ Auguſtino dicimus, q̃d ab alijs anteà quoq; dictũ eſſe cõme- Idem tracta. 18. in Ioan.
morauimus, quod nõ aliunde natę ſunt hęreſes, & quędã dogma-
ta peruerſitatis, illaqueantia animas & in profundum præcipitan-
tia, niſi dum ſcripturæ bonæ, intelliguntur non benè, & quod in
eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter aſſeritur. Non *Scripturæ interpretatiões quæ ſint accipiendæ.*
pugnat ipſum ſecum Dei verbum, ſed hominum interpretatio
cum hominũ interpretatione colliditur: deq; eo inter nos agitur,
vtrum conſtantis animi ſit, deficere ab opinione, quam tot viri,
doctrina, ſanctimonia, miraculis celebres, tanto conſenſu tradide-
runt: deficere ab vniuerſæ Eccleſiæ decretis, & animam vnius ali-
cuius fidei committere, qui nuper cum paucis exortus eſt: cùm nec
ipſius congregationis proceres, vel ſecum, vel inter ipſos conſen-
tiant: imò cùm nec ipſi quidem ſecum perſæpè conſentiant, qui a-
liud plerunq; ſtantes, aliud ſedentes loquuntur. Nos qui per Dei
gratiam ſumus catholici, ſi minus omnes eruditè, ſaltem timidè
cumq; reuerentia ſacras literas tractamus: ac quo magis conſtare
poſsit omnibus, nos eſſe catholicos, à Sapiente moniti, non inni- Prouerb. 3.
timur prudentiæ noſtræ, non loquimur viſiones cordis noſtri,
non ſolitariam aut noſtram, aut vnius alicuius mortalis opinio-
nem ſequimur: memores illius, quod ab eodẽ Sapiente ſcriptum
eſt: Vidiſti hominem, qui ſibi ſapiens videtur? ſpes eſt de ſtulto, Prouer. 26.
quam de eo longè maior: ſed orthodoxorũ qui nos præceſſerunt,
veſtigijs inhærentes, in eorum interpretationibus acquieſcentes,
ab eius, quę columna eſt et firmamentum veritatis, Eccleſię decre-
tis recedere cũprimis religioſum ducimus: atq; ita quod vnanimi-
ter

ter viſum eſt vniuerſis, hoc dicere ſcripturam, hoc eſſe Dei verbũ credimus, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur: etiam ſi millies per membra ſua Satanas occinat, quod ipſum aliquando Chriſto ceciniſſe legimus: Scriptũ eſt enim. Vos contrà, violenter irrumptis, ac ſubmotis omnibus, quod vos vultis, quodq́ue veſtris dogmatibus commodum eſt, hoc ſentire ſcripturam contenditis: denique ſic rem geritis, quaſi non eſſe diſpenſatores, verùm domini ſacræ ſcripturæ poſtuletis. Hanc veſtram tyrannidem ferre non poſſumus: quodq́ue dixit aliquando Paulus obſtrepentibus, id à nobis quoque contrà vos rectè dici poſſe perſuaſum habemus: An à vobis verbum Dei proceſsit? aut in vos ſolos peruenit? Vſq; eo certè non proceſsit à vobis Dei verbum, vt quicquid eius habere vos exiſtimatis, à nobis traditum, à nobis tanta fide cuſtoditum habeatis, vt ne iota quidem aut apicem vnum in ſcriptura mutatum eſſe verè dicere poſsitis: à nobis, inquam, & à patribus noſtris, à quibus vosmetipſos temerè ſegregaſtis. Nam quod ſanctus Epiſcopus & martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Non nos ab illis, ſed illi à nobis receſſerunt: id nos non minus verè, quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere poſſumus: Non enim nos à vobis, ſed vos à nobis receſsiſtis: quod ipſi, velitis nolitis, fateri neceſſe habetis. A quo autem receſsiſtis, quando à nobis receſsiſtis? Receſsiſtis à noſtris & veſtris non ita pridem patribus: nondum enim quadraginta anni interceſſerunt, cùm eoſdem vtrique patres agnoſcebamus, in eorundẽ patrũ præceptis incedebamus: à quibus (ô filij deſertòres) vos certè, vos receſsiſtis. Receſsiſtis à tot millibus ſanctorũ martyrum, Epiſcoporũ, confeſſorum, ſacerdotum, qui quòd nobis Chriſti tradiderunt Euangelium, id nos conſtanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quàm vt ab eo nos in aliud Euangeliũ transferri permittamus. Receſsiſtis, vt vno verbo complectamur omnia, receſsiſtis à catholica. Cuius ergò niſi noſtrum proprium eſt Euangelium? cuius niſi noſtræ propriæ ſunt ſcripturæ? Nos enim patrum noſtrorum Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum vera ſoboles, nos eorum legitimi ſumus hæredes & ſucceſſores: ab illis noſtræ fidei traducem, ab illis noſtrę doctrinę ſemina mutuati ſumus: ab *illis* Euangelium, ab illis ſcripturas nobis traditas poſsidemus. Nos Eccleſiarum noſtrarum origines edere, nos Epiſcoporum noſtrorum ordinem euoluere poſſumus, ita per ſucceſsiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex viris Apoſtolicis, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit authorem.

Matth. 4.

1. Cor. 14.

Cypr. tracta. de ſimplicitate prælatorum.

thorem: ab ijs in poſſeſsionem ſcripturarum & Euangelij miſsi ſumus. Vos autem qui eſtis? quando & vnde veniſtis? quid in noſtro agitis non noſtri? quo iure ſyluam noſtram cæditis? qua licentia fontes noſtros tranſueritis? qua poteſtate limites noſtros commouetis? Noſtra eſt poſſeſsio: quid hic vos ad voluntatem veſtram ſeminatis & paſcitis? noſtra eſt poſſeſsio: Olim poſsidemus: priores poſsidemus: habemus origines firmas ab ipſis authoribus, quorum fuit res: Nos Apoſtolorũ ſumus hæredes: ſicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adiurarunt, ſicut per manus alijs tradiderunt, ſicut per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionem, ad nos vſque tranſmiſerunt, ſic ſic tenemus: vos certè exhæredauerunt ſemper & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos. Cæterùm, quod anteà quoque docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cùm ad ſcripturas prouocant, cùm eas ſibi tanquàm proprias vendicant, cùm earum poſſeſsione cæteros excludunt, cùm ſibi ſolis eas interpretandi ius arrogant: idq; nouo more, contra quam à patribus noſtris intellectæ fuerint. Verùm hoc illius ius per catholicos conceſſum fuit nunquàm: qui ſemper quidem ſcripturas tanquàm diuinitùs inſpiratas, reuerenter accipiebant, ſed vbi de ſenſu earum controuertebatur, ad patrum interpretationes prouocabant: quos iſti vſque eo aſpernantur & reſpuunt omnes, vt nihil ſe recipere dicant, niſi ſcripturas: ſed ſic, vt penes ſe ſolos certam eſſe velint authoritatem interpretandi. Quod interpretantur ipſi, hoc ſenſiſſe volunt ſpiritum ſanctum: quod adferunt alij, quamuis magni, quamuis multi, à ſpiritu Sathanæ & ab alienata mentem profectum eſſe blaſphemant. Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis, quod nonnunquam inter ſe variant: cùm inter iſtos paucos tanta ſit controuerſia de Prophetis, de imaginibus, de diſciplinis, de baptiſmo, de Euchariſtia, de iuſtificatione, deque cæteris ad religionem pertinentibus. Et volunt nihilominus credi ſuis dogmatibus, cùm ea tamen quotidie noua expectemus. Quòd ſi quæ fuiſſe videtur inter veteres diſſenſio, non de magnis ea, neque de neceſſarijs rebus, verùm de ijs fuit, quæ cùm non ita magni eſſent momenti, liceret vnicuique abundare in ſenſu ſuo: Stilo illi diuerſo, non fide diuerſa ſcripſerunt. Si quæ res arduæ fuerunt ad religionem noſtram pertinentes, adeò nulla fuit inter eos de illis controuerſia, vt cum ijſdem plerique temporibus vixerint, ac maximis locorum interuallis diſiuncti & diſtracti fuerint, haud aliter tamen ſcriptam ſuam de illis ſententiam ad poſteros tranſmiſerint, quam ſi vno in loco de ijſdem collatis

Hæretici ad ſcripturas prouocant.

tis ſententijs, vnum idemq; ſenſiſſe & quaſi conſpiraſſe viderentur. Quæ vel ſola res documento nobis eſſe poteſt, illos ab eo magiſtro, qui facit vnanimes in domo ſua habitare, quę ſcripſerunt excepiſſe, vt nulli ſit pio dubitandum, hoc ſenſiſſe ſpiritum ſanctum, quòd illos eſſe legimus interpretatos: præſertim quoties in vnam aliqua de re ſententiam conueniunt omnes. Nam vt labi ſinguli tanquàm homines potuerint, certè ſi quid à pluribus receptum, & vſu totius Eccleſię poſteà fuit approbatum, in eo labi potuiſſe credendũ nõ eſt. Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios quàm ad iſtos rectius prouocabimus, quorum iam inde à mille & amplius annis, in vniuerſa Eccleſia maxima ſemper fuit authoritas? quam illis non doctrina magis excellens, quàm admirabilis quędam vitę ſanctimonia comparauit. Sic enim in illis cum eruditione certabat integritas, neutra vt alteri concedere velle videretur. Si quibus cauſa eſt iudicio diſceptanda, nónne tales dari ſibi iudices optant, qui ſuę voluntatis non in hanc maiori quàm in alteram partem inclinatione propendeant: neq; vel odium aliquod, vel amorem erga alterutram prę ſe ferant? quòd affectiones iſtę plerunque in cauſa ſunt, vt illis mens hominis impedita, quid verum ſit haud facilè perſpiciat. Qui poſſunt autem alij reperiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quàm fuerunt ſancti patres noſtri: qui cùm ante tot ſecula mortalem hanc vitam cum beata illa & immortali commutauerint, literarum monumẽta reliquerunt, in quibus teſtatas et conſignatas animorũ ſuorum ſententias, de rebus hodie controuerſis ad nos tranſmiſerũt: nihil vel gratię, vel odio tribuentes. cùm tanto ſeculorum interuallo, inter quos hęc eſſet futura diſceptatio, ſcire tum nõ potuerint? Hos igitur ſi duces ſequemur, nunquàm aberrabimus: horum iudicio ſi cauſam noſtram permittemus, dictum ac factum, eam quam quęrimus, & pro qua pugnare videmur, & æquitatem & veritatem inueniemus. Fecerunt hoc (ſicut iam non vno in loco demonſtrauimus) hi, quorũ veſtigijs libenter incedimus patres noſtri, non minus Eccleſiaſticæ traditioni, quàm ſcripturis inhęrentes. Prę cęteris Auguſtinus contra Iulianum ſcribens, ad iſtos iudices prouocabat, tanquàm ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti patres, qui conuenerant Epheſi, quibus hoc catholiciſsimum, fideliſsimum, atque optimum factu viſum fuiſſe narrat Vincentius Lyrinenſis, vt in medium ſanctorum patrum ſententię proferrentur, quorum alios martyres, alios confeſſores, omnes verò catholicos ſacerdotes fuiſſe & permanſiſſe conſtaret: vt

Pſalm. 67.

Patrũ authoritas in cõtrouerſis dogmatibus.

Lib. 2.

ſcilicet

ſcilicet ritè atque ſolenniter ex eorum conſenſu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blaſphemia condemnaretur. Libet autem ex Eccleſiaſtica quoque hiſtoria exemplum eius rei proferre. Verum eſt enim quod dixit Sapiens: Nihil ſub ſole nouum, nec valet quiſquam dicere: ecce hoc recens eſt, iam enim præceſsit in ſeculis quæ fuerunt ante nos. Itaque nec hæreſes iſtæ, quæ nunc Eccleſiæ Dei tantum exhibent negocij, nouæ ſunt: cum eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec eſt ita deploratus noſtrorum temporum ſtatus, quin fuerit etiam olim deploratior, præcipuè quibus temporibus Ariana viguit impietas: quæ tam longè tamq; latè graſſata fuerat, vt non iam intra populares homines ſeſe contineret, ſed ipſos etiam Eccleſiarum antiſtites implacabilibus odijs committeret: nec ipſis etiam Imperatoribus, & eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum ſtatu, fuiſſe ſcribit Socrates catholicum Imperatorem Theodoſium, qui tota mente in eam curam incubuerat, vt motus in cauſa religionis concitati tranquillari, omneque non opinionum magis, quàm animorum diſsidium ex Eccleſia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas reſtitui poſſet. Quamobrem congregata ſynodo, Nectarium Epiſcopum accerſit: conſilium ab eo ſibi dari poſtulat, quemadmodum effici queat, vt ſedatis procellis & tempeſtatibus, quibus tum Eccleſiæ nauis vehementer iactabatur & agitabatur, ad optatum tandem aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri poſſe, quàm ſi quæſtiones & controuerſiæ, quæ motibus iſtis excitandis cauſam dediſſent, diligentius excuſſæ forent. Hæc poſteaquam audiuit ex Imperatore Nectarius, cumprimis anxius & ſolicitus, cum Agellio primum, deinde cum Siſinnio rem communicat. Erat Siſinnius egregia quadam dicendi facultate & minimè vulgari ſacrarum literarum cognitione præditus: Huc acceſſerat ingenium ſolers, & rerũ vſus, & experientia, quam fuerat non mediocrem conſequutus. Itaque facile perſpiciebat, diſputationes non modò nihil ad ſanandos motus iſtos momenti allaturas, verùm illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat conſilium, vt omni ope contendat & elaboret, ne diſputare ſit neceſſe: ſed priſcorum tantum interpretationes in medium producantur, quibus prolatis, quærat ex hæreſiarchis Imperator, quo loco, quóue numero doctores illos habeant, quorum nomina, quàm longè lateq; patet Chriſtianus orbis, cumprimis celebria ſemper fuerunt: nunquid ad Eccleſiam eos pertinere putent, an tanquam

Eccleſ. 1.

Arianæ hæreſis peſtis quã latè ſerpſerit.

Socr. li. 5. ca. 10. Eccl. hiſt.

Hæretici quomodo refellendi ſint.

Diſputationũ pernicies.

alienos à fide Chriſtiana reijciendos cenſeant? Quòd ſi, inquit, tanquam alienos reiecerint, audeant igitur eos anathemate damnare: Quòd ſi auſi fuerint, ſtatim à multitudine profligabuntur. Sin autem priſcos doctores minimè ſe reprobare teſtati fuerint, noſtrum erit libros eorum proferre, quorum teſtimonio doctrina noſtra confirmatur. Hoc Siſinnij conſilium Nectario probabatur. Itaque nihil cunctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit: Is cupidè rem amplexus, accitis hæreſiarchis, percunctatur ex illis: an aliquam eorum doctorum Eccleſiæ habeant rationem, qui præceſſerant ipſorum hæreſim: num probandos eos, an reijciendos cenſeant? Illi cùm quorſum iret Imperator neſcirent, non alio loco, quàm quo ſuos præceptores eos habere ſe reſponderunt. Quærit rurſus Imperator: Num eos tanquam fide dignos Chriſtiani dogmatis teſtes recipere velint? Tum primum olfecerunt illi, quid ſibi vellet hæc Imperatoris interrogatio: cumq; aliter alij erga veterum libros eſſent animati, ortum eſt inter eos diſsidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos eſſe cenſerent. Atque ita quorum hactenus vna tantum fuerat hæreſis, hi iam non à catholicis magis, à quibus diſceſſerant, quàm ipſi à ſeipſis diſſentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quàm veterum olim Gigantum lingua diſperſa, ſimul turris eorum improbitatis eſt euerſa. Vel ex hac hiſtoria videre licet, minimè nouum eſſe, vel quòd hæretici priſcorum patrum ſententias aſpernantur & reſpuunt, vel quòd ad eas catholici libenter prouocant. Eſt autem illud cùmprimis admiratione dignum, quòd eorum tantopere ſententias oppugnant noſtri temporis hæretici, quorum teſtimonijs, quoties ipſis commodum fuerit, libenter vtuntur. Contrà, quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti teſtimonijs erubeſcunt. Nam non deeſt illis quoque ſua ſucceſſio, verùm non à ſede Petri, neque continuata, ſed interrupta ſucceſsio. Poſſemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem ſopitis, ac nunc demum hoc noſtro ſeculo reſuſcitatis planum facere: verum vno tantum dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipſum eſſe perſuaſum habet, in præſentia contenti erimus, vt ſucceſsionem illius indicemus. Docet ille, noſtrum arbitrium non eſſe liberum ſed ſeruum: & abſoluta neceſsitate euenire omnia. Nunquid hoc à Simonis Petri ſede profectum eſt? & non à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduerſarius? Quem errorem, ſi quid Clementi credimus, ita Petrus Apoſtolus confutauit, vt in eo adſtruendo, niſi centum annis interiectis, nullum Si-

Hæreticorum ſucceſsio.

Lib. 3. recognitionum.

lum Simon habuerit ſucceſſorem. Nam poſt centum demum annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit hocipſum aſſerere. Sed exploſus eſt deinceps Marcion quoque, neque repertus eſt quiſquam intra centum alios & triginta annos, qui in falſo dogmate tuendo ſuccedere illi vellet: donec ad Manem ventum eſt, vnde Manichæi nomen traxerunt. Verùm & huius furorem ita compeſcuit Auguſtinus, vt octingentis & amplius annis, nullus hanc illius inſaniam ſequutus eſſe legatur. Primum ante quadringentos annos exortus eſt Petrus Adelhardus, qui pridem ſepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo ſic eſt conuictus, vt annis ducentis quadraginta, qui confirmaret hocipſum, repertus non fuerit. Poſt quod temporis interuallum, extitit Ioannes Vicleff, in Conſtantienſi & Baſilienſi Concilio condemnatus. Huic poſt annos centum quadraginta ſucceſsit Martinus Lutherus. Atque hæc eſt non continuata, ſed ſæpius interrupta ſucceſsio, quod attinet ad hunc articulum Eccleſiæ Lutheranæ, in quo ille ſummam eſſe cauſæ ſuæ ſcribit. Primus aſſertor fuit Simon Magus: Simoni poſt annos centum ſucceſsit Marcion: Marcioni centum alijs & triginta interiectis Manichæus: Manichæo poſt octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo poſt ducentos quadraginta, Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff poſt centum quadraginta annos, Martinus Lutherus: Cuius ſucceſsionis adeò pudet Lutherum, & ſectatores eius, vt in ſui erroris huius impij defenſionem, nullum ex his authorem citare audeat: Citius adeò, qui confutarunt hoc dogma, quoties illi commodum videtur, Auguſtini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliam quam ipſi ſcripſerunt, ſententiam detorto vſus fuerit teſtimonio: Sic ſuo ipſe tanquam ſorex perit indicio. Catholicos, velit nolit, fateatur neceſſe eſt, quorum ſententiam oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuiſſe negare non poteſt. Vnus eſt ex omnibus impij dogmatis huius aſſertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Eccleſiæ iudicio condemnatus: quem (tanta hominis eſt audacia & impudentia) ob hoc ipſum, quod ab Eccleſia eſt damnatus, in ſanctorum album referre non dubitat. Sed quorum ſanctorum? quos iam enumerauimus: Simonem Magum, Marcionem, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui ſi ſancti fuerunt, non fuit ergò ſanctus Petrus Apoſtolus, non alij multi, qui ſucceſſerunt ei, qui ſanguinem ſuum pro Chriſto fuderunt: non tot martyres, Epiſcopi, Doctores, qui à Petri ſede ſe nunquam auelli paſsi ſunt: qui omnes vſque ad hæc no-

ſtra tempora vno ore, liberum eſſe, non ſeruum arbitrium docuerunt. Atque hæc eſt ſucceſsio ſacerdotum & Epiſcoporum, quæ ſicut Auguſtinũ olim, ſic & nos in Eccleſiæ catholicæ gremio iuſtiſsimè tenet. Cuius quidem ſucceſsionis, vſque eò nos non pudet, vt quos iſti nunc errores ſuſcitarunt, ſiue dum abſoluta neceſſitate fieri docent omnia, ſiue dum & ſacerdotium & ſacrificium abrogare, & modò non Deum ipſum è medio tollere conantur, ſiue dum ſolam fidem ad ſalutem ſufficere docent, ſiue dum ſanctos inuocandos negant, dum cœlibatum ſacerdotũ oppugnant, dum orare pro mortuis, aut mediatoris offerre ſacrificium prohibent, dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierumq; diſcrimen habendum non eſſe putãt, dum imagines è templis eijciunt, dum Chriſti corporis & ſanguinis veritatem in Euchariſtia negant, dum ſemel baptizatos rebaptizandos eſſe cenſent: adeò nos non pudet ſucceſsionis huius, vt hos & quoſcunq; tandem errores alios, quos enumerando recenſere longum foret, vel hoc ipſo nomine tanto vehementius deteſtemur, quòd eos his ipſis authoribus de quorum ſucceſsione gloriamur, ante tot ſecula, Chriſtiani totius orbis applauſu, videmus eſſe condemnatos. Contrà verò, quæ didicimus, in ijs tanto & libentius, & fidentius permanemus: quod ab iſtis magiſtris didicimus, quorum tot ſeculis ſacroſancta ſemper in Eccleſia fuit memoria: quorum ſcripta publicitus leguntur in templis, & poſt diuinæ legis oracula primum locum obtinent: quæ vel ipſi hæretici adeo non ſunt auſi prorſus reijcere, vt quoties id ſuo commodo facere poſſe videntur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad ſuam ſententiam confirmandam ea pertrahere conentur: quòd ea re ſuis quoque ſcriptis permultum authoritatis acceſſurum eſſe perſuaſum habent. Adeò vel hoſtes etiam ipſi veritatis, quos eſſe præcones intelligunt veritatis, eorum teſtimonijs ad falſitatem ſuam adſtruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi ſit catholica? Scrupulum hunc eximent nobis

Matth. 28. Chriſti verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Corpus Eccleſiam eſſe docet nos Paulus: & quidem cor-

Epheſ. 1. pus Chriſti. Sic enim loquitur ad Epheſios: Deus dedit Chriſtum

Aquilæ in Euangelio qui intelligendi. caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Aquilas autem, quos eſſe dicemus alios, quàm, quorum iam fecimus mentionem, ſanctos illos Epiſcopos & doctores? quorum & excelſa virtus, & ſublime fuit ingenium, & doctrina ſingularis: quorum pleriq; fuſo ſanguine ſuo, veritatem eorum, quæ ſcripſerunt, comprobarunt. Quamobrem vbicunque videris illas aquilas congregatas, ibi Chriſti corpus, ibi catholicam Eccleſiam eſſe nõ dubitaueris:

ueris: Sicubi vnam aliquam in ſententiam conuolant, ex varijs & longo locorum interuallo diſiunctis totius orbis Chriſtiani partibus ſanctæ illæ aquilæ, Dionyſius Areopagita, Clemens, Ignatius, Athanaſius, Baſilius, Gregorius Nazanzenus, Ioãnes Chryſoſtomus, Theophilus Alexandrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius pontifex, Beda, Iſidorus, Bernardus, & qui ſunt eos ſequuti, quos omnes enumerare longum foret, quin hæc Eccleſiæ catholicæ ſententia ſit, nihil eſt quod ambigas. Verùm hic iſti contradicunt: Nunquid etiam hi quamlibet docti & ſancti viri, non aliquando ſpiritu Dei deſtitui potuerunt, vt ſuo pleraq;, hoc eſt humano ſpiritu ſcriberent? Potuit ſane ſeorſum eorum aliquis: at non in eo, in quo cum cæteris idem ſentit omnibus: non in eo, quòd eſt tot ſeculorum conſenſu comprobatum. Quoniam vero de ſpiritu mentionem fecimus, neque noſtra hac ætate ferè quiſquam eſt hæreticorum, qui ſibi Dei ſpiritum ita non vendicet, vt alijs detrahat omnibus, libet pro libri huius concluſione, quemadmodũ dinoſci ſpiritus oporteat, paucis demonſtrare. Præclarè monet Ioannes Apoſtolus & Euangeliſta: Chariſsimi, nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt. Cauſam cur ita moneat, addit dicens: Quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Reuera ſi fuit aliquando, nunc eſſe tempus illud videtur, quo probare ſpiritus cum primus eſt neceſſarium: qua vna re vix quicquam eſſe poteſt difficilius: vt inter alia, quæ Paulus enumerat, non minimum Dei donum ſit, diſcretio ſpirituũ. Sed explicet ille difficultatem hanc, qui nos vt ſpiritus probaremus admonuit: In hoc, inquit, cognoſcitur ſpiritus Dei: Omnis qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt: & omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt. Hæc verba Ioannis enarrans Auguſtinus, cuius interpretationem potiſsimum ſequi libet: Quaſi eriguntur, inquit, aures ad diſcernendos ſpiritus: & tale quiddam audiuimus, vnde nihilominus non diſcernamus. Quid enim ait? Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt. Ergò ſpiritus qui eſt apud hæreticos, ex Deo eſt: quia confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Quære ab Arianis, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe: Quære ab Eunomianis, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe: Quære à Macedonianis, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Interroga Cataphrygas, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Interroga Nouatianos, confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Omnes ergò iſtæ hæreſes ſpiritum Dei habent. Non ergò pſeudoprophetæ ſunt? Nulla eſt

1. Ioan. 4.

Spiritus quomodo probandi.

1. Cor. 12.

Aug. in primam Canonicam Ioan. tractatu 6.

ergò ibi deceptio, nulla ſeductio? Certè Antichriſti ſunt, qui ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Quid ergò facimus? Vnde diſcernimus? Audiuiſtis quia dictũ eſt: Qui negat Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, hic eſt Antichriſtus. Et ibi quæſiuimus, quis neget: quia nec nos negamus, nec illi negant: Et inuenimus quoſdam factis negare, & adhibuimus teſtimonium de Apoſtolo, qui ait: Confitentur ſe noſſe Deũ, factis autẽ negant. Quæramus igitur in factis, non in linguis. Quis eſt ſpiritus qui non eſt Deo? Qui negat Chriſtum in carne veniſſe. Et quis eſt ſpiritus, qui ex Deo eſt? Qui confitetur Ieſum Chriſtũ in carne veniſſe. Eia fratres, opera attendamus, non ſtrepitum linguæ. Quæramus quare venerit in carne Chriſtus: & inueniemus, qui eũ negãt in carne veniſſe. Nam ſi linguas attendas, multas hæreſes auditurus es, confitentes Chriſtum in carne veniſſe: ſed cõuincit illos veritas. Quare venit Chriſtus in carne? Venit vt traderetur gẽtibus, vt illuderetur, vt flagellaretur, vt cõſpueretur, vt occideretur: venit vt moreretur pro gente, & nõ tantum pro gẽte, ſed vt filios Dei, qui erãt diſperſi, cõgregaret in vnũ: Charitas illũ de cœlo detraxit: charitas carne veſtiuit: charitas, vt acerbã & ignominioſam crucis mortẽ oppeteret, impulit. Maiorem hac charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: poſuit ille pro inimicis. Quiſquis ergò non habet charitatem, negat Chriſtum in carne veniſſe. Nunc iam hæreticos omnes interroga: Chriſtus venit in carne? Venit: hoc credo, hoc profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? Audis quia hoc dico. Imò ego conuinco quia negas. Dicis voce, negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia ideò venit in carne Chriſtus, vt moreretur pro nobis. Ideò mortuus eſt pro nobis, quia charitatem multam habuit, per quam filios Dei, qui erant diſperſi congregauit in vnum. Tu non habes charitatem, quia non modò non congregas, verumetiam quæ precioſo Chriſti ſanguine congregata ſunt, ea diſpergis, & pro honore tuo diuidis vnitatem. Ergò hinc intelligite ſpiritum ex Deo, pulſate, tangite vaſa fictilia, ne fortè crepuerint & malè reſonent. Videte ſi integrè ſonant, videte ſi eſt ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis terrarum, diuidis eccleſiam per ſchiſmata, dilanias corpus Chriſti. Ille venit in carnem, ille mortuus eſt, vt filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in vnum: tu ideò clamas, vt congregatos diſpergas. Ergò ipſe eſt ſpiritus Dei, qui dicit Ieſum in carne veniſſe: qui dicit non lingua, ſed factis, qui dicit non ſonando, ſed amando. Ille autem non eſt ſpiritus Dei, qui negat Ieſum in carne veniſſe: negat & ipſe non lingua, ſed vita, non verbis, ſed factis

Marginal notes: 1. Ioan. 2. — Tit. 1. — Matth. 20. — Ioan. 11. — Ioan. 15.

factis. Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus: Soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis ſpargere: Quomodo non negas Chriſtum in carne veniſſe, qui diſrũpis eccleſiam, quam ille congregauit? Contra Chriſtum venis, Antichriſtus es. Hæc pluribus verbis ex Auguſtino tranſſcribere viſum eſt, vt qui ſit ex Deo, qui non ſit ex Deo ſpiritus, cognoſci poſsit. Qui etiam alibi eadem verba Ioannis explicans: Quid eſt, inquit, negare Chriſtum factis? Superbire & ſchiſmata facere: Ita factis negatur Chriſtus: vnitatem quippe amat Chriſtus. Quamobrem non omnis ille ſpiritus, qui confitetur Chriſtum in carne veniſſe, qui confitetur, quòd vnus ipſe mediator Dei ſit & hominum: quòd ſit propiciatio pro peccatis totius mundi: quòd non ſit aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat ſaluos fieri: non omnis, qui confitetur hæc, ſpiritus ex Deo ſtatim eſt: ſi voce tantum clamat non opere: ſi lingua confitetur, non factis: ſi non habet charitatem, per quam cum Chriſto congreget, ſed flagrans odio, quos congregauit Chriſtus, eos cum diabolo diſpergit: Habeat Chriſtum in ore quantum velit, glorietur de verbo Dei, iactet ſe de Euangelio: dicit Auguſtinus, quod eſt Antichriſtus. Verùm quid nos hæc Auguſtinum dicere dicimus? dicit hoc ipſa veritas: Qui non congregat mecum, ſpargit. Si congregat Chriſtus, tu quos ille ſanguine ſuo congregauit, ſpargis, quid hoc eſt aliud quàm Antichriſtum eſſe? Meminimus hoc quoque nos iam ex Auguſtino docuiſſe, quod ſicut à Paulo traditum accepimus, totus Chriſtus & caput eſt & corpus. Caput eſt vnigenitus Dei filius, corpus eius eſt eccleſia. Non ſatis eſt ſi de capite credas, quæcunq; de eo ſanctæ ſcripturæ nobis prodiderunt: ſi te ſegregas à corpore capitis huius, à ſancta catholica Eccleſia: ſi non cõmunicas eius vnitati, ſi contra eum, quem tot ſeculis illa recepit ſenſum, ſcripturas interpretaris, ſi tibi ſoli plus, quàm illi vniuerſæ credi vis, quid aliud, quàm quantum in te eſt, ſoluis Ieſum: atq; ita Antichriſtus es. Qui enim vel Eccleſiam à capite ſuo Chriſto, vel ſeipſum ab Eccleſia, vel Eccleſiam in ſeipſa ſeparat & diuidit, is verè Chriſtum ſoluit, & Antichriſtus verè dici meretur: quia ſcindit, quod Chriſtus vnitum eſſe vult. Habemus ergò iam, qui ſit ex Deo ſpiritus, qui non ſit ex Deo. Quicunq; ſoluit Ieſum, hoc eſt, qui diuidit corpus eius Eccleſiam, non eſt ex Deo, ſed eſt Antichriſtus: Non qui ſcientia, ſed qui charitate præſtat, is demum ex Deo ſpiritus eſt. Scientia enim inflat, charitas eſt quæ ædificat: nec eſt aliud quicquam æquè noxium, atq; remota charitate ſcientia. Quamobrem rectè monet Auguſtinus: Amate ſcientiam,

Aug. ſer. 31. de verbis Apoſtoli.

1. Tim. 2.

1. Ioan. 2.

Actor. 4.

Matth. 12.

Aug. de vnitate eccleſiæ cap. 4

Chriſtus et caput et corpus.

Soluere Ieſum quid ſit.

Scientia ſine charitate noxia.

1. Cor. 8.

Aug. ſer. 53.

de verbis domini. ſed anteponite charitatem. Scientia ſi ſola ſit, inflat: quia verò charitas ædificat, non permittit ſcientiam inflari: quam ſi ſcientiæ con
Max centuria 4. c. p. 59 iunxerimus, futurum eſt, ſicut ſcribit Maximus, vt careamus omni ſuperba inflatione, erimuſq; ſpirituales œconomi, cùm noſmetipſos, tum omnes qui nobis appropinquant ædificantes. Ibi ergò inflat ſcientia, vbi charitas non ædificat: vbi ædificat, ſolidata eſt. Non eſt ibi inflatio, vbi petra eſt fundamentum. Quando autem tentat inflatio, hoc eſt elatio? vtiq; quando charitas deeſt. Eſt igitur abſque charitate cumprimis noxia ſcientia, quæ ſuperbos red
Dæmon vnde. dit & inflatos, cuiuſmodi ſunt dæmones: qui non aliunde nomen apud Græcos, quàm à ſcientia traxiſſe credūtur: Qui ſicut ipſi
Luc 10. ſuperbi ſunt & arrogantes, ob quod etiam vitium tanquam fulgur de cœlo ceciderunt, ita quod ipſis ruinæ cauſa fuit, per id primis parentibus noſtris inſidias fecerunt, & vt ex paradiſo deturbarentur, in cauſa fuerunt. Quid enim promiſit illis dæmon, quò facilius perſuaderet, vt contra diuinum edictum de ligno ſcientiæ boni & mali manducarent? Eritis, inquit, ſicut dij ſcientes bonum & malum. Videte inflantem ſcientiam, vnde ad primos parentes noſtros, vnde ad nos etiam eorum poſteros innumeræ calamita-
Rom. 11. 12 tes & miſeriæ redundarunt. Quòd ſi, quod Paulus monet, noluiſſent illi altum ſapere, vel plus ſapere quàm oportet ſapere: ſi contenti fuiſſent ſapere ad ſobrietatem, ſi non eſſe Deo ſimiles inflante ſcientia contendiſſent, ſi quod eis liberaliter à Deo conceſſum fuerat, in eo acquieuiſſent: nec ipſi, nec nos eorum proles, ex illo tam felici ſtatu deturbati, in has tantas calamitates recidiſſe-
Pſalm 48 mus. Sed homo cùm in honore eſſet, non intellexit, & ideò comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Sic etiam qui deturbatus eſt de cœlo, non ex ordine Seraphin, ſed ex
Ezech. 28. ordine Cherubin fuiſſe dicitur. Sic enim loquitur Propheta: Peccaſti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ô Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum: & leuatum eſt cor tuum in decore tuo: perdidiſti ſapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te, ante faciem regum dedi te, vt cernerent te. Quod quidem carere myſterio non videtur. Significatur enim hac re, quòd lapſus eius incitamentum fuerit, non diuini amoris, verùm ſcientiæ ſuæ
Cherub. Seraph. excellentia Cherub enim plenus ſcientia, Seraph plenus amore interpretatur. Quid autem? qui nunc eccleſiam conturbant, qui Chriſti corpus dilaniat, qui pro honore ſuo diuidunt vnitatem, quanam alia reputamus eos ad id faciendum adduci, præterquam inflante ſine charitate ſcientia? Quid illis aliud ſuggerit diabolus, quàm quod ſuggeſsit olim parentibus noſtris, dicens: Eritis ſicut

dij ſcien-

dij ſcientes bonum & malum. Nunquid non ſe deos eſſe ſibi perſuadent, qui ſiue de ſanctorum patrum ſcriptis, ſiue de conciliorum decretis productum aliquid audiuerint, quod ſuis dogmatibus aduerſetur, illico tanquam hominum commentum reijciunt: tanquã homines & ipſi non ſint? Cuius aũt ea re ſe filios eſſe declarant, niſi Cherub eius qui dixit: In cœlum conſcendã, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendã ſuper altitudinem nubiũ, & ero ſimilis altiſsimo: qui poſtea in infernum detractus eſt, in profundum laci. Certè quicunq; ſunt hoc ingenio præditi, quamlibet glorientur ſe certos eſſe, quòd habent ſpiritum dei, certũ eſt quòd non dei, ſed ſatanæ ſpiritu aguntur: Nõ eſt ex dei ſpiritu quæ inflat ſcientia, ſed quæ per charitatem ædificat, ea demũ eſt ex Dei ſpiritu: Cæterum quæ charitate vacua eſt, haud aliter ſe habet, atque cibus ſine digeſtione. Sicut enim cibus indigeſtus, cùm non fuerit bene concoctus, generat malos humores, & corrumpit corpus, non nutrit: ſic & multa ſcientia ingeſta ſtomacho animæ, ſi charitatis igne decocta non fuerit, quid aliud quàm tumores parit & inflationes? Quamobrem rectè monet Apoſtolus, vbi de ſcientia meminit inflante: Qui ſe exiſtimat aliquid ſcire, nondum ſcit quomodo oporteat eum ſcire: neſcit enim quomodo vtendũ ſit ſcientia, quod præſcribit ea, quæ non inflatur charitas. Quiſquis igitur ad ædificationẽ, nõ ad deſtructionẽ habere vult ſcientiam, primũ ſeipſum ſcire ſtudeat: ſic enim futurũ eſt, vt faceſſat omnis tumor & arrogantia. Porrò ſpirituale ædificiũ ſtare non poteſt, niſi ſtabile iactum ſit humilitatis fundamentũ. Statuat itaq; ſe ante faciẽ ſuam homo, ſuam ſecum reputet imbecillitatem: mox illud conſequetur, vt ſit non inter alta ſapientes, ſed inter humilibus conſentientes. Nihil aget per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores ſe alios arbitrabitur: atque aliorum, præſertim verò maiorum, plus quàm ſuo ipſius iudicio tribuendum eſſe putabit: non modò non ſe præferet vlli, ſed ſibi potius cæteros anteponet. Siquidem ſicut qui per oſtium tranſit, cuius demiſſum nimis eſt limen, quanto ſe demiſerit magis, tanto facilius effugiet, ne impingat: quòd ſi vel tranſuerſo digiti ſpacio, ſe, quàm oſtij menſura patitur, altius erexerit, eueſtigio quaſſato capite collidetur: Ad eundem planè modum habet ſe mens hominis: quanto ſe demiſerit magis, tanto facilius cauebit, ne offendat: quod cauere non poterit, ſimul vt ſe vel paululum erexerit. Hoc eſt quod à Chriſto quoque dictum legimus: Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et in prouerbijs clamat ſapientia: Si quis

Eſaiæ 14.

1. Cor. 8.

Scientiam habere cupiens, primum ſeipſum ſcire ſtudeat.

Rom. 12.
Philip. 2.

Matth. 11.

Prouerb. 9.

Scientiæ comparãdæ ratio

quis eſt paruulus, veniat ad me. Quiſquis ergò ſcire vult, diſcat quemadmodum eum ſcire oporteat. Docebit autem eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit eſſe ſicut Deus, ne ſuper nubium altitudinem aſcendat, ne ſimilis eſſe contendat altiſsimo: ſed ſe cum ſui potius generis mortalibus comparet, ac non modò non ſe illis, verùm ſibi potius illos anteponat: Sic ſecum ipſe reputet: Homines fuerunt, quibus hunc aut illum ſenſum hæc habere ſcriptura viſa eſt: homo ſum & ego: non minus, ac fortaſſe magis etiam, quàm eorum aliquis errori obnoxius: Ac ſi forte illi peccatores fuēre, quanto ſunt maiores iniquitates meæ, quæ ſupergreſſæ caput meum, & ſicut onus graue, grauatæ ſunt ſuper me. Fieri poteſt vt halluciner, vt error ſit, quod mihi verum nūc eſſe videtur: quamobrem non committam, vt ab eo temerè diſcedam, quod tanto omnium conſenſu, tot ſeculis receptum, quod ab ijs etiam, qui ex vniuerſo orbe Chriſtiano, viri doctrina & pietate præ cæteris inſignes, vnum in locum hac ipſa de cauſa congregati fuerunt, vnanimi voluntate definitum eſſe video. Fortaſsis illi viderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc nō poſſum: Fortaſsis ſi præſens in eorum conſeſſu adfuiſſem, &, quibus illi rationibus hoc ita ſtatuerūt, audiuiſſem, idem quod illi ſenſiſſem. Hoc ſpiritu qui præditus eſt, nihil dubitet, quin is ex Deo ſit, qui reſiſtit ſuperbis, humilibus autem dat gratiam.

Pſal. 37.

1. Petr. 5.

PARÆNESIS CVM TOTIVS OPERIS peroratione.

Cap. XCIII.

HVNC ſpiritum dari ſibi poſtulent omnes, qui Chriſtiani & Orthodoxi cenſeri volunt, quos in extrema operis huius noſtri parte, viſum eſt nobis ijſdem verbis affari, quibus Philippenſes olim Paulum eſſe legimus alloquutum. Si qua, inquit ille, conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Scripſit hæc ad Philippenſes Paulus, à cuius ſanctitate quamuis ita longè nos remotos agnoſcamus, vt ne qui corrigiam quidem eius calciamenti ſoluamus, nos dignos ingenuè fateamur: quibus tamen alijs, quàm doctoris gētium, ex quibus nos originem duximus, verbis rectius alloqui poſſumus fideles omnes, quorum cura fidei noſtræ peculiariter

Philip. 2.

liariter eſt à Deo commiſſa: eos præſertim, quibus nihil quod receptum eſt placet, qui nouis quibuſdam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiſcum in Chriſti pace, in Eccleſiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, ſed ab orbe terrarum, quo Eccleſia catholica, ſecundum Prophetica & Euangelica promiſſa, diffunditur, ſe dirimentes, in parte eſſe, & pars dici, quàm à Catholica nomen ducere malunt: nec amant nobiſcum idipſum, ad quod nos toties hortatur Apoſtolus, cùm tamen eundem ſe dicant nobiſcum confiteri Chriſtum: quin altare contra altare erigere, cathedram contra cathedram conſtituere conantur. Hos itaque præ cæteris vt Paulinis verbis his admoneamus, cogit nos paterna cura & ſolicitudo noſtra, quam pro ſalute eorùm gerimus: Si qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Quatuor ſunt, per quæ Paulus Philippenſes obſecrat. Primo loco: Si qua, inquit, conſolatio eſt in Chriſto. Non cuiuſuis, verùm eius, quæ eſt in Chriſto conſolationis meminit: in Chriſto, qui pater eſt miſericordiarum, & Deus totius conſolationis: qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: Ipſe enim ſolus eſt, per quem abundat conſolatio noſtra: ipſe ſolus eſt qui dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus veſtris. Quærat qui volet ex auro & argento, quærat ex amplitudine poſſeſsionum, quærat aut ex doctrina excellenti, aut ex eloquentia ſingulari, quærat ex quacunq; tandem earum rerum conſolationem, quæ multitudinis imperitæ iudicio cumprimis eſſe videntur expetendæ, nos extra Chriſtum moleſtias multas, conſolationem ſcimus nullam. Solus Chriſtus eſt conſolatio noſtra, pax, quies & tranquillitas noſtra: ſic enim ipſum iamiam ex hoc mundo migraturum, ſuis dixiſſe legimus. In mundo preſſuram habebitis, in me verò pacem. Quamobrem ô filioli, quos iterum in Chriſto parturimus, ſi vultis in Chriſto pacem, ſi vultis in Chriſto conſolationem habere, quam ipſi cupitis obtinere, nobis eandem in Chriſto & propter Chriſtum conſolationem adferte. Conſolemini nos, qui pro Chriſto legatione fungimur apud vos, vt viciſsim Chriſtus conſoletur vos: Conſolemini nos: implete gaudium noſtrum. Dicit ſecundo loco Paulus: Si quod ſolatium charitatis. Nulla ex re maius eſſe poteſt, quàm ex charitate ſolatium: Siquidẽ vbi charitas eſt ibi Deus eſt: Deus eſt eñ charitas. Quapropter quod ex charitate, hoc ex Deo ſolatiũ eſt. Si quod igitur eſt ſolatiũ, quod habet fraterna charitas, quæ triſtia pariter & læta facit communia, implete gaudium

Hebr. 13.
Conſolatio noſtra Chriſtus.
2. Cor. 1.
Matth. 11.
Ioan. 16.
Galat. 4.
2. Cor. 5.
1. Ioan. 4.
Vbi charitas, ibi Deus.

Societas ſpiritus quæ ſit. gaudium noſtrum. Addit tertio loco: Si qua ſocietas ſpiritus. Societas ſpiritus aliud non eſt, quàm coniunctio fidelium, quam efficit ſpiritus ſanctus: per quam vnum corpus, vnus ſpiritus ſumus omnes. (Epheſ.4.) Hac ſocietate nulla eſſe poteſt neq; firmior, neq; iucundior: De hac ſocietate ſi eſſe vultis, ſi ad corpus Chriſti pertinere, ſi membra eius eſſe cupitis, implete gaudium noſtrū. Subdit quarto & poſtremo loco: Si qua viſcera miſerationis. Si nondum obriguerunt ſenſus veſtri, ſi pijs ducuntur adhuc affectionibus animi veſtri, implete gaudium noſtrū. (Matth.5) Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequētur. Capiat itaq; vos nunc noſtri miſericordia, ſi extremo illo die miſericordiam iudicem habere vultis: (Matth.7.) Nam qua menſura menſi fueritis, eadem remetietur vobis. Quare ſi quæ ſunt in vobis viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Inchoatum quidem fuit gaudium hoc, ante annos prope ſexcentos, & ad hæc vſq; noſtra tempora continuatum: ſed proh dolor, proximis his annis ſuperioribus, eſt non leui triſtitia contaminatum. (*Poloni conſtātes in religione à 600. annis.*) Quantam nos ex eo lætitiam accepiſſe putatis, quòd cū iam à ſexcētis annis prope Chriſti receperit Euangeliū Polonia, tantam in eo tuendo gentis noſtræ conſtantiam videre ſemper licuit, vt ab eo nunquam in aliud ſe cuiuſuis, quàm Chriſti potius Euangelium transferri paſſa ſit? Verum gaudium hoc noſtrum valde eſt imminutum, poſteaquam paucis his ſuperioribus annis, (2. Pet 2.) ab eo, quod nobis traditum eſt, ſancto Dei verbo pleroſq; receſſiſſe videmus: quibus melius erat non cognoſcere viam iuſtitiæ, (Galat. 5) quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti. Currebatis bene: quis vos faſcinauit non obedire veritati, quam ſemel amplexi fueratis? Quare ſi qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum: Date operam, vt quod magna cum laude fuit à maioribus veſtris inchoatum, & ab illis quidem conſtanter ad extremum vſque vitæ diem, à vobis autem aliquandiu continuatum, optato fine terminetis, & ſicut à maioribus accepiſtis, ad poſteros tranſmittatis. Quod ad nos attinet, qualeſcunque ſumus, indigni quidem, ſed miniſtri tamen Dei ſumus: pro Chriſto legatione fungentes, eorum loca tenemus, qui primi gentem hanc noſtram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non ignoratis Apoſtolos veſtros Adalbertum & Stanislaum, (*Apoſtoli Poloniæ.*) quorum admirabilis vitæ ſanctimonia toti eſt orbi teſtata. Quod *illi* nobis Euangelium ſanguine ſuo ſignatum reliquerunt, quod miraculis propagarunt, quod ipſi ab Apoſtolis, quod nos ab ipſis per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionem accepimus,

hoc, &

hoc, & nõ aliud annunciamus vobis. Quod ſi vita noſtra longè diſsidet ab eorum vita, agnoſcimus peccata noſtra, ſed certè doctrina noſtra ab illorũ doctrina non diſsidet. Nam quod ab illis creditum, non quod à nobis inuentum eſt, quod ab illis accepimus, non quòd ipſi excogitauimus, hoc vobis tradimus. Res eſt nõ ingenij, ſed doctrinę: non vſurpationis priuatę, ſed publicę traditionis: non à nobis prolata, ſed ad nos producta: quá ita vt producta eſt ad nos, adferimus ad vos: non inſtitutores ipſi ſed ſectatores: non ducentes, ſed ſequentes: non authores, ſed cuſtodes: memores illius, quòd verũ veri Dei cultorem Paulus admonet: Depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ: quam quidam promittentes à fide exciderunt. Quod apud nos ab his qui præceſſerunt nos ſanctis patribus fuit depoſitum, id iuxta Pauli monita, fideliter à nobis cuſtoditum, vobis nunc reddimus. Quamobrẽ ſi nullas ad vos prophanas vocum nouitates adferimus, ſi à Paulo docti, quòd à patribus depoſitũ fuit apud nos fidei talentum, id magna fide cuſtoditum vobis reddimus: iterum atq; iterum rogamus vos, & obſecramus, implete gaudiũ noſtrum. Sed vos iampridem noſſe proculdubio cupitis, quanam tandem ratione gaudiũ noſtrũ per vos impleri velimus. Non eſt cur anxio ſitis & ſolicito animo: nihil difficile, nihil durum & moleſtũ, nihil quod non cum voluptate potiùs, quàm cùm labore coniunctũ ſit, vobis præſcribemus: Neq; enim aliter nos à vobis, quam ſicut magiſter noſter Paulus olim à Philippenſibus, impleri gaudium noſtrum poſtulamus. Principio vt idem ſapiatis omnes: deinde vt eandẽ charitatẽ habeatis. Quid vobis videtur? Eſtne aliquid in hoc laboris & moleſtię? Nunquid non dulcè potius cumprimis & iucundum eſt, quod à vobis exigimus? Non vt maria traſmittatis, non vt partem aliquam terrarum orbis peruagemini, non vt aut opes abijciatis, aut ſanguinem veſtrum profundatis, aut aliquam corporibus veſtris moleſtiam adferatis, nihil horum aut ſimilium pręcipimus. Ac ſi quid tamen huius generis pro Chriſto legatione fungentes præciperemus, certè Chriſti cauſa non modò non detrectare, verùmetiam ſumma cum animorũ alacritate obire vos oporteret õmia. Nam ſi nullos nõ perfert labores & moleſtias agricola, nulla non adit pericula mercator, nullis non diſcriminibus vitam ſuam objicit miles, dum exiguo lucro potiri queant, quo tamẽ an ſint potituri, certũ adhuc non eſt: & ſi maximè potiti ſint, perſæpè tamen citius opinione ſua dimittãt neceſſe eſt: ſi mox perituri cõmodi cauſa perferũt iſti tã acerba multa, tam alacriter, vos non multo maiore alacritate

1.Tim.6.

 critate

critate eadẽ omnia laturi eſſetis, vt infinitũ, nec vllo vnq̃; tempore
Matth. 6. vobis periturũ theſaurum, ibi conſequi liceat, vbi neq; erugo, neq;
tinea demolitur, neq; fures effodiunt aut furantur: vbi qua ſemel
potiti fueritis vita beata, ea perpetuo frui licebit? Sed tamen nos
nullum vobis grauius onus imponemus. Mandatũ quod nos pro
Chriſto legatione fungentes præcipimus vobis hodie, non ſupra
Deuter. 20. vos eſt, neq; procul poſitũ, nec in cœlo ſitũ, vt poſitis dicere, quis
noſtrũ valet ad cœlum aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus
atq; opere cõpleamus? neq; trans mare poſitum, vt cauſemini
& dicatis: quis è nobis poterit transfretare, & illud ad nos vſque
deferre, vt poſsimus audire & facere quod præceptũ eſt? Sed iuxta
vos eſt ſermo valde in ore veſtro & in corde veſtro, vt faciatis illũ.
Breue verbũ eſt, & expeditũ. Hoc tantũ hortamur vos, oramus &
obſecramꝰ, vt idipſum credatis, vt eandẽ charitatẽ habeatis. Quid
eſt facilius, quàm credere? quid dulcius, quàm amare? Quid autem
vtroq; fructuoſius? Videtis quàm ſit expeditũ, quod à vobis poſtulamꝰ:
modò voluntas adſit, dictũ ac factum, gaudiũ noſtrũ per
vos erit impletũ: Neq; enim petentibus deerit eius auxiliũ, qui operatur
Philip. 2. in nobis & velle & perficere. Sed hic dicet veſtrum aliquis:
Quid hoc rei eſt? tanq̃; cũ infidelibus ita nobiſcũ agitis. Nunquid
Credere quomodo oporteat. non credimus? Nobis verò, quin credatis dubiũ non eſt: ſed minimè
ſufficere putamus, ſi quomodocũq; tandẽ vos credere profiteamini:
verùm ſicut iubet Paulus, ita vos credere velimus, vt idẽ credendo
ſapiatis. Non vt ſingularẽ ſiue ſolitariã quiſq; ſuam, nõ vt
Vitẽbergenſem, nõ vt Tigurinã, non vt Auguſtanã, nõ vt aliam
quancunq; (iam enĩ proh dolor luditur fidibus, non vna fides retinetur)
ſed vt catholicę fidei confeſsionẽ Chriſtianã vnanimiter
omnes amplectamini. Quæ malũ iſthęc eſt amẽtia, cùm olim vnũ
Deũ colentes, vno & eodẽ nomine Chriſtiani fuerimus appellati,
quòd nunc pleriq; tam præclarũ nomẽ hoc faſtidiũt, & Euãgelici
Euangeliũ extra Chriſtum eſſe non poteſt. q̃; Chriſtiani vocari malunt? Scilicet extra Chriſtũ, Euangeliũ eſſe
poteſt? Quid eſt Euangelium? læta annunciatio. Poteſt aũt extra
Chriſtũ læta eſſe vlla annũciatio? Sempiterni vę et æternę mortis
annunciatio extra Chriſtũ eſſe poteſt, lætę alicuius rei nuncius extra
Chriſtum eſſe nõ poteſt. Quamobrẽ vnde diſceſsiſtis, eo redeatis,
Philip. 2. neq; nomẽ illud faſtidite, quod eſt ſuper omne nomẽ: quod ſolũ
pręnobis ferre, de quo ſolo gloriari nos oportet. Nihil prædicari
de nobis poteſt glorioſius, quã ſi quemadmodũ qui pręceſſerũt
nos oẽs, ex quo tempore Chriſti ſemel Euangeliũ recepit Polonia,
Chriſtiani ſimus & vocemur omnes. Chriſtiani nõ ita pridẽ vocatis
eſtis, Chriſtianis parentibus prognati, à Chriſtianis maioribus
profecti,

profecti, Chriſtiani ſicut initio, ſic deinceps etiam ſemper & eſſe & dici velitis: neq; vos ab illis præcidatis, quos eſſe & fuiſſe Chriſtianos negare nõ poteſtis. Etiam atq; etiã obſecramus vos per nomẽ dñi noſtri Ieſu Chriſti, cuius nominis & ipſi cõmunicatione gaudemus, & vos nobiſcum vna maiorum noſtrorum exemplo gaudere cupimus, vt idipſum dicatis omnes: idipſum ſentiatis, idẽ ſapiatis, & non ſint in vobis ſchiſmata: ſitis aũt perfecti, in eodem ſenſu, & in eadẽ ſentẽtia. Memores libertatis, qua ſemel nos Chriſtus liberauit omnes, quotquot eſſe & dici Chriſtiani vultis, nolite iterũ iugo ſeruitutis contineri: nolite effici ſerui hominũ. Homo eſt Lutherus, homo eſt Philippus, homo eſt Caluinus, quorũ alicuius opinionẽ cùm ſequimini, quid aliud quàm hominis opinionem ſequimini? Atqui mendacẽ omnem hominẽ eſſe, digito Dei ſcriptũ eſt. Nolite ſic eorũ alicui vos addicere, vt præ eo, quod ipſi ſenſerunt, totius Eccleſię, quę firmamentũ eſt & columna veritatis, ſenſum & cõſenſum poſthabendũ eſſe putetis. Iã verò ſi verbi Dei appellatione, quod nunc (proh dolor) non raro fit à multis, verbũ hominis dignati fueritis, videte, nũquid nõ germana ſit hęc idololatria? Fugite idola per Deũ im̃ortalẽ. Nõ eſt deus Caluinus, nõ eſt deus Lutherus, nõ eſt deus Bucerus, aut quicũq; tandẽ alius ex illis, qui multo crudelius Chriſti corpꝰ ſanctiſsimũ tractauerũt, q̃; illi ipſi qui Chriſtũ in crucẽ egerunt. Tunc em̃ venerunt impij milites, & non fregerunt crura Chriſti: nunc venerunt iſti ſpeciem pietatis habentes, virtutẽ autẽ eius abnegantes, & diruperunt ac in multas partes conciderunt totũ corpus Chriſti: vnam, ſanctã, catholicã, Apoſtolicã eccleſiã. Integrum Chriſti corpus inter manus perſequutorũ in cruce permãſit: et inter manus Chriſtianorum nõ eſt iam integrum corpus eccleſię. Quamobrẽ eorum ſectatores eſſe nolite, per quos tam nefarium ſcelus patratum eſſe videtis: ſed ſpiritũ ſanctum ꝑ ſuum vas electum, vos vt idẽ ſapiatis monentẽ, audite. Nõ vt ſuã quiſq; propriã confeſsionẽ adferat, ſed vt qui vos eſſe Chriſtianos profitemini (libet em̃ receptum hoc nomẽ potiùs vobis tribuere, quo ſuperſtitibus etiã Apoſtolis Antiochię primũ eorũ vſi diſcipuli leguntur, quã nouum aliud heri, quod aiunt, & nudiuſtertius à nouarum rerum ſtudioſis vſurpari cœptum) vt idẽ ſapiatis quod veſtros vel cõmunes noſtros potius maiores, Chriſtianos citra dubitationẽ vllã, ſapuiſſe cernitis: qui nos præceſſerunt cum eodẽ ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis. Procul à vobis abſit hæc impietas, vt patres veſtros, auos, proauos, atauos idola coluiſſe, et nunc demũ Chriſtũ pręicari cęptũ eſſe, nũc demũ veſtris oculis Euãgelij lucẽ affulſiſſe, hoſtibus veritatis & inimicis

1. Cor. 1. — *Galat. 5.* — *Pſalm. 115.* — *Idololatria quæ.* — *1. Cor. 10.* — *Idololatræ hæretici.* — *Ioan. 19.* — *2. Tim. 3.* — *Actor. 11.*

Poloni quādo Christiani facti. crucis Chriſti credere animũ inducatis. Quingenti iam ſunt octoginta ſex anni, ſicut annalibus noſtris memoriæ proditum legimus, cùm per Chriſtum Deum noſtrum ab idolorum errore ſumus abducti, & ad veritatis agnitionem perducti: qui poſtquam ſemel nos ab idolorum cultu reuocauit, quæ nunquam ſatis eſt prædicanda bonitas illius & miſericordia, non permiſit deinceps vnquam ſanguine ſuo nos ablutos, eodem luti volutabro fœdari. Idē igitur ſapiatis quod parentes, quod aui, quod proaui, quod ataui veſtri, qui piè Chriſtum coluerunt, iam inde à ſexcentis annis propè ſapuerunt: quandoquidem & ipſi non diuerſum ab eo ſapuerunt, quod reliquus orbis Chriſtianus ab ipſis Apoſtolis receptum, & per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionē ad nos vſque perductum ſapuit ſemper, & ſapit etiam nunc, & ſapiet deinceps vniuerſus. *Fides catholica, non Polona, vel Germana.* Non eſt Polona fides, nō Lithuana, nō Germana, quam vt firmiter teneatis, vobis perſuadere conamur: Non eſt huius vel illius nationis aut prouinciæ, vt nationalis aut prouincialis dici queat: eſt & vocatur fides catholica, per vniuerſum terrarum orbem, quàm latè patet Chriſtianum nomen diffuſa: neq; triginta his aut quadraginta annis nata: ſed quæ ab ipſis primis parentibus noſtris ſimul vt orbis conditus eſt, initium habuerit. Fuit ante legem obſcurior: ſub lege figuris magis adumbrata, quàm illuſtrioribus aliquibus notis expreſſa: poſteaquam verò Tit. 2. apparuit gratia Dei ſaluatoris noſtri omnibus hominibus, facta eſt indies clarior & dilucidior: vt nihil iam ad eius perſpicuitatem deeſſe videatur. Hanc igitur fidei catholicæ confeſsionem Chriſtianam vobis commendamus, vt quod audiſtis ab initio, id in 1. Ioan. 2. vobis permaneat: quia ſi in vobis permanſerit quod audiſtis ab 1. Ioan. 1. initio, & vos in filio & patre manebitis, & ſocietatem habebitis nobiſcum: & ſocietas noſtra erit cum patre & cum filio eius Ieſu Chriſto. Hanc & Paulus vobis commendat, cum vt idem ſapiatis monet. *Idem ſapere quid ſit.* Quid enim eſt aliud idem ſapere, quàm catholicam fidem retinere? Qui catholicus eſt, idem ſapit. Qui ſchiſmaticus eſt Rom. 12. aut hæreticus, diuerſum ſapit. Hoc eſt idem ſapere, ſapere ad ſobrietatem: hoc eſt diuerſum ſapere, ſapere plus quàm oportet. Certè non oportet ſapere plus quàm omnes ſapiunt: nam ſic ſapere deſipere eſt: Rom 1. Sicut etiam dicit Paulus, Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. *Eccleſiam catholicam non credens, nihil credit.* Credere ſanctam Eccleſiam catholicam, hoc eſt idem ſapere. Quiſquis hanc non credit, etiam ſi cætera credat omnia, quæ in ſymbolo continentur, inanis eſt fides eius: quando non ſapit idem, ſicut Paulus admonet. Non eſt ita neceſſarium ad ſalutem habere Prophetiam, noſſe myſteria omnia, & omnem ſcientiam,

entiam, vt ſi quid alicui forte parum perſpectum ſit, de ſalute animæ ſuæ periclitetur. Vnum eſt neceſſarium dicit Chriſtus: Vnum eſt ad ſalutem neceſſariũ, quo ſi quis vno fuerit deſtitutus, nihil eſt, quòd ſe ſalutem conſequi poſſe, ſperet. Quid illud eſt? Subiungit mox Paulus dicens: Eandem charitatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominum aut Angelorũ, ſi charitatẽ non habuerit, factus eſt velut æs ſonãs, aut cymbalum tinniens. Habeat prophetiam, nouerit omnia myſteria, & omnem ſcientiam, habeat omnem fidem ita vt montes transferat, ſi charitatem non habuerit, nihil eſt. Diſtribuat in cibos pauperum omnes facultates ſuas, tradat corpus ſuum ita vt ardeat, ſi charitatem non habuerit, nihil ei prodeſt. Sola eſt charitas, quam qui habet, nihil ei deeſt eorũ quę ad bene beatęq; viuendum pertinẽt: quam qui non habet, fruſtra habet cætera omnia. Fratres ſumus, vnum Deum inuocamus, in vnum Chriſtum credimus, vnum Euangelium legimus, vnum Pſalterium recitamus, vnum Amen reſpondemus, vnum alleluia reſonamus, vnum Paſcha celebramus: quid cauſæ eſt, quòd vos foris eſtis, nos intus ſumus? Quid cauſæ eſt, quòd altare contra altare erigitis, quòd cathedram contra cathedram conſtituitis? Quid cauſæ eſt, quòd Paulum admonentem audire non vultis, vt idem nobiſcum, idem cum noſtris maioribus, idem cum vniuerſa Catholica Eccleſia ſapiatis: verùm ab orbe terrarum vos præciditis? Eadem ſacramenta nobiſcũ, eaſdem ſcripturas habetis: hoc ſolum minus habetis, quod minus habet, qui charitatem nõ habet. Adeſſet charitas, nulla eſſet præciſio: nihil eſſet quod impediret, quominus idem ſaperemus omẽs. Nulli ſchiſmata facerent, dicit Auguſtinus, ſi fraterno odio non excæcarentur. Ante quem Ambroſius quoq;: Nouitianus, inquit, & alij nõ paruę ſcientię fuerunt, ſed quia per zelum fœdera charitatis perdiderunt, in ſchiſma verſi ad perditionem ſui, hæreſes creauerunt. Si charitas adeſſet, quandoquidem non inflatur charitas, nunq̃; eo tumoris ventum eſſet à quibuſdam, totum vt orbem Chriſtianum deſipere, ſe verò ſolos ſapere, ſe ſolos videre ſibi perſuaderent. Si charitas adeſſet, quandoquidem nõ cogitat malum charitas, nunq̃; hanc de nobis opinionẽ nonnulli concepiſſent, quod ſecus quàm intelligimus ipſi, ſcripturas interpretemur: qua vna, nulla vel cogitari poteſt maior impietas. Si charitas adeſſet, cauſæ nihil eſſet, quamobrẽ idem nõ ſaperemus omnes. Obſecramus vos per Chriſtum, nunquid non eundẽ nobiſcum in cœlis patrem inuocatis? nunquid inuocantes non eadem ab eius filio nobis præſcripta formula vtimini, dicentes: Pater noſter qui es in cœlis? Atqui pater hic noſter, vnam tan-

Lucæ 10.
1. Cor 13.
Charitatis laus.
Charitatẽ hæretici non habent.
Aug. de baptiſmo paruulorum cõtra Donatiſtas, libr. 1. cap. 11.
Amb. in epiſtola ad Cor. cap. 3.
1. Cor. 13.
Matth. 6.

tum coniugẽ habere voluit. Qui patrem vnum agnoſcimus, quare matrem etiam vnam non agnoſcimus? Si primogenitus noſter frater diuiſus nõ eſt Chriſtus, cur ipſi diuidimur, cur ſegregamur,

1. Cor. 12. cur diſiungimur? Si membra ſumus vnius Chriſti corporis, cur ab eo vos præciditis? Iterum atq; iterum per Deum vos obteſtamur immortalẽ, implete gaudium noſtrũ: conſonate paci, cohærete vnitati, acquieſcite charitati, credite veritati, quo lætari queamus de concordia veſtra, & gratias agere Deo de ſalute veſtra,

Extra eccleſiam ſalus & charitas haberi non poteſt. quam non poteſtis habere, niſi in Eccleſia catholica. Extra Eccleſiam catholicam omnia poteſtis habere, præter ſalutem. Poteſtis habere honorem, poteſtis habere ſacramenta, poteſtis etiam cantare alleluia, poteſtis reſpondere Amen, poteſtis Euangelium tenere, poteſtis in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti fidem habere & prædicare, ſed nuſquã niſi in eccleſia catholica ſalutem poteſtis inuenire. Extra hanc haberi poſſunt omnia: ſola ea, quę ſola ſalutem adfert charitas, extra Eccleſiã haberi nõ poteſt: neq; enim diuidit vnitatem quiſquis habet charitatẽ. Hæc eſt quę facit vna-

Vnitatis Chriſtianæ laus. nimes, quales vt ſitis, cum Paulo vos hortamur: vt vno ſitis & eodem animo, quo ſumus nos, quo fuerunt olim & noſtri & veſtri maiores, qui piè Chriſtũ coluerunt: vt de vobis quoq; dici queat,

Actor. 4. quod de noſtris aliquando maioribus dictũ legiſtis. Multitudinis

Pſal. 132. credentiũ erat cor vnũ, & anima vna. Ecce quàm bonũ & quàm iucundũ, habitare fratres in vnũ. Quàm iucundũ accidit aurib⁹, &

Iudic. 20. ſuaue, cùm legitur: Egreſsi ſunt omnes filij Iſraël, & pariter cõgre-

Ibidem. gati, quaſi vir vnus. Stans omnis populus, quaſi vnius ſermone

Ibidem. reſpondit. Cõuenit vniuerſus Iſraël ad ciuitatẽ, quaſi homo vnus:

1. Eſdr. 3. eadem mente, vno conſilio. Congregatus eſt populus, quaſi vir

Lucæ 10. vnus in Ieruſalem. Vnum eſt neceſſariũ, vnum eſt ad ſalutem neceſſarium: Vnum hoc illa ipſa hora, qua iam traditurus erat ſemet-

Epheſ. 5. ipſum pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuaui

Ioan. 17. tatis, petiuit à patre Chriſtus dicẽs: Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnũ ſicut & nos. Et paulò pòſt: Non pro eis autẽ rogo tantũ, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbũ eorũ in me, vt om̃es vnum ſint: ſicut tu pater in me & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus: vt ſint confirmati in vnum. Neq; verò petiuit hæc à patre modò repetitis vicibus, verùmetiã hæc fuit cauſa potiſsima,

Ioan. 11. ſicut à Ioanne ſcriptum legimus, quamobrem turpiſsima morte condemnari voluit, vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnũ. Quæ cùm ita ſint, cùm ex hac vita migraturus ad patrem ſuum cœleſtem nihil aliud nobis teſtamento Chriſtus reliquerit

quàm

quàm pacem, cùm non aliud ſit patrem precatus diligentius, quã Ioan. 15.
vt vnum cum ipſo, vnum & inter nos eſſemus, cùm & mortis illius tam acerbæ tam etiam ignominioſæ, non alia cauſa fuerit, quàm vt diſperſos congregaret in vnum: cur vos, quod nobis teſtamento legatum eſt, id repudiatis? cur Chriſti precationem ex incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullum vobis fructum adferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficium, quantum ad vos pertinet, irritum & inane redditis? dum quod anteà diſperſum, poſtea ſanguine illius fuit precioſo congregatum, id vos iterum diſpergere conamini. Eſtne hoc Chriſtianos eſſe? eſtne hoc Euangeliũ Chriſti profiteri? Chriſtus ex duobus fecit vnum. (Fecit enim vtraque vnum dicit Apoſtolus) vos Epheſ. 2.
ex vno facitis duo, ac plura etiam quàm duo. Altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram conſtitutis. Obſecramus vos, quid eſt hoc aliud, quàm Antichriſtos eſſe? quàm non Chriſti Euangelium, ſed Satanæ cacangelium propagare? Sicut enim Chriſtus eſt, qui congregat, ita Satanas eſt, qui ſpargit. Nolite chariſsimi, nolite ſpargere cum Satana, ſed congregate potius cum Chriſto: vel ſaltem, quod ſemel eſt precioſo Chriſti ſanguine congregatum, id nec ipſi ſpargite, nec ab alijs diſpergi patiamini. Sitis vnanimes, vt quamuis corpora diuerſa ſint, eadem tamen in illis mens, idem animus, eadem voluntas, idem ſit ſenſus omnium. Nolite ſuam quiſq; propriã confeſsionem adferre, ſuam quiſque ſolitariam, aut vnius alicuius ex his opinionem ſequi, qui ſicut propria ſua temeritate ſegregauerunt ſemetipſos, ita iuſto Dei iudicio ſunt & ipſi à ſe inuicem ſegregati, & in tot ſectas diſſecti, vt earum vix iam etiam numerum inire liceat. Verùm non eſt niſi vnum. Hoc vnum retinete: ab omni ſectarum genere cauetote. Sitis, vt Paulus monet, vnanimes, & idipſum *Idipſum ſentientes.*
ſentientes. Nam hi demum ſunt vnanimes, qui ſentiunt idipſum. Sicubi verò ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus, ſicut (proh dolor) in hac noſtra prouincia fieri non ita pridem cœptum eſſe videmus, ibi vnanimitas eſſe non poteſt. Ni- Rom. 15.
hil eſt autem, quod vel ad Romanos, vel ad Corinthios, vel ad 1. Cor. 1. & 2. Cor. 13.
Philippenſes ſcribens tam frequenter inculcet Apoſtolus, quàm Philip. 4.
vnum hoc, vt idipſum dicamus, idipſum ſentiamus, idem ſapiamus omnes. Quod igitur ille, vel Deus potius per illum toties tam diligenter præcipit, nolite committere, vt in eo parum ipſi dicto audientes fuiſſe videamini. Vultis ædificare ciuitatem? Hieruſalem ædificate, non Babylonem. Siquidem de Hieruſalem Pſal. 121.
legitis, quòd ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipſum.

Geneſ. 11. In Babylone contrà, ſicut linguarũ, ita & ſenſuũ et rerum omniũ horrenda quædam fuit confuſio. Ciuitas Hieruſalem vnum corpus eſt, non quadam corporum confuſione permixtũ, vt inquit

In Pſal. 121 Hilarius, neq; ſingulis in indiſcretum aceruum, & informem cumulum vnitis, ſed per fidei vnitatem, per charitatis ſocietatem, per operum voluntatiſq; concordiam, per ſacramenti vnũ in omnibus donum efficimur omnes vna ciuitas Hieruſalem, efficimur vnus cœtus ſanctorum, efficimur vnum corp9 Chriſti: à quo diſſidentes, & ſe peccatis ſuis præcipitantibus ſeparãtes, participatio-

Pſalm. 67. nem ſanctæ huius domus non habent, in qua non facit habitare Deus, niſi vnanimes, cũ ſit participatio ciuitatis huius in idipſum. Quapropter vbi idem ſapiunt omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes, ibi ciuitas Hieruſalẽ, ibi domus Dei viui, ex viuis lapidibus ædificata, ibi eſt vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia, firmamentum & columna veritatis. Hanc itaq; ciuitatem ædificate chariſsimi, vel vt ipſi potiùs hæc eſſe ci-

Hier. 51. Eſaiæ 13. Hier. 50. 51 Pſal. 136. uitas queatis elaborate. Fugite verò, fugite de medio Babylonis, & ſaluet vnuſquiſq; animam ſuam. Neq; enim ignoratis, quàm horrenda per Prophetas ſuos Deus Babyloni comminetur. Quæ quidem non illi tantum, de qua propriè ſcripſerunt, verùmetiam

Lutherus Babylonem ædificauit in Germania. ei, quam illa ſignificauit eueniſſe videmus omnia. Ædificauit memoria noſtra Babylonẽ in Germania Martinus Lutherus, quid ſupereſt malorum ex his omnibus, quæ Prophetæ ventura prædixerunt, quod in ea iam nõ euenerit? Neq; tamen eorum adhuc finis apparet vllus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babylon, quæ iam per Dei gratiã ædificatur iterũ vt ciuitas, cuius participatio in idipſum: Quibus nõ fuit regnum illud iactatum procellis et tempeſtatibus? quę non pertulit naufragia? quibus non eſt mactatum infortunijs, quoad in ea Babylon ædificabatur? Agite ô fratres, quorum exitus perhorreſcitis, eorum imitari facta ne velitis. Nõ

Matth 12. Lucæ 11. poteſt eſſe falſum, quod dixit veritas: Omne regnum in ſeipſum diuiſum, deſolabitur. Sic ignis in ſtipites ſegregatus, extinguitur: domus in lapides diuiſa corruit: nauis in tabulas diſciſſa, demergitur. Quamobrem tanquam peſtem vnam omnium teterrimam fugite diuiſionẽ, fugite ſchiſmata, fugite hæreſes. Nolite vos diuidere à nobis, qui patres veſtri vocamur, & ſumus, ac pro paterna noſtra erga vos charitate nullius rei maiorem, quam veſtræ ſalutis curam & ſolicitudinem gerimus. Nolite vos diuidere à ſanctis veſtris, & ijſdem maioribus noſtris. Nolite vos diuidere ab vniuerſo terrarum orbe, quàm longè, quamq; latè patet in eo Chriſtiana religio, ſed implete gaudium noſtrum, vt idẽ ſapiatis,

piatis, eandem charitatẽ habentes, vnanimes, idipſum ſentientes. Cæterùm quò minus gaudium hoc noſtrum impleri poſsit, duo potiſsimum obſtare videntur, à quibus vt vobis diligenter caueatis, cum Paulo noſtro paternè vos hortamur & monemus: qui ſtatim ſubiungit: Nihil per contentionem, neq; per inanem gloriam. *Contentionis fructus.* Nihil eſt quod perinde obſtet, quominus homines idem ſapiãt, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes: atq; contentio. Hæc enim animos irritat, mentes perturbat, odia accendit, ac tantã perſæpè caliginẽ oculis mortaliũ offundit, vt cæca mens, quod rectum eſt videre non poſsit. Quamobrem etiam 1. Tim. 6. alio loco Paulus, pugnas legis, & verborũ vitare iubet, quòd ex his oriuntur inuidię, contentiones, blaſphemię, ſuſpiciones malæ, conflictationes hominũ mente corruptorũ, et qui veritate priuati ſunt. Et iterũ: His qui ſunt ex cõtentione, & qui non acquieſcunt Rom. 2. veritati, credunt aũt iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & anguſtia. Et ad Corinthios ſcribens: Si quis aũt videtur cõtentioſus 1. Cor. 11. eſſe, nos talem conſuetudinẽ non habemus, neq; eccleſia Dei. Ad eundẽ modũ & Iacobus, vbi zelus amarus habetur & contentiones in cordibus, negat eam ibi reperiri ſapientiã, quę deſurſum eſt, Iacob. 3. deſcendens à patre luminũ: ſed terrenã, animalẽ, diabolicam. Vbi enim zelus & cõtẽtio, ibi inconſtantia & om̃e opus prauũ. *Sapientia diabolica.* Quæ aũt deſurſum eſt, inquit, ſapientia, primũ quidẽ pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia & fructibus bonis. Sectemini chariſsimi, ſapientiã, quę deſurſum eſt à patre luminum. Hæc enim eſt pudica, quoniã caſtè intelligit: eſt pacifica, quoniã à proximorum ſocietate propter elationem ſe non diſiungit: eſt modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiẽs, quoniam nihil habet in ſe præfracti, ſed facilè cedit veritati. Contrà verò, terrenam illam, animalem, diabolicam ſapientiam, qua qui præditi ſunt, omnes alios prę ſe caudices eſſe putant, modis om̃ibus auerſemini: cùm ipſi veſtris oculis videatis, ac modò non manibus etiam contrectetis inconſtantiam & omne opus prauum, vbi zelus eſt & contentio. *Diſputationũ pernicies.* Quid enim apud illos conſtans, quid fixum & ſtabile cernere licet: apud quos altercationes iſtæ de fide vigent maximè? Satis iam à nobis eſt ſuperius indicatũ, quemadmodum ſubinde varient ſententijs, dogmata ſua mutent in annos, quin & aliud hodie nonnunquã, aliud cras affirmant. Suo quoq; tempore queritur Gregorius Nazanzenus, cùm feruerent maximè diſputationes, tum refrixiſſe maximè charitatem, refrixiſſe pietatem, Greg. Naz. libr 1. Theolog. quæ in credendo, in ſperando, in amando conſiſtit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quod ſicut ille dixit: Nimium

Veritas altercando amittitur. mium altercando veritas amittitur. Neq; em̃ vllum adferri poteſt maius impedimentum ad veritatẽ inueſtigandã, quam ſi ſupra quã ſcriptum eſt, vnus pro altero infletur aduerſus alterum. Præclarè Deum alloquens Auguſtinus, Veritas, inquit, tua, nec mea eſt, nec illius, aut illius, ſed omnium noſtrum: quos ad eius communionẽ publicè vocas, terribiliter admonẽs, vt nolimus eam habere priuatã, ne priuemur ea. Nam quiſquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, ſibi propriè vendicat, & ſuum vult eſſe, quod omnium eſt, à communi propellitur ad ſua: hoc eſt à veritate ad mendacium: Qui em̃ loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Obſecramus vos, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, diligenter vobiſcũ expendere velitis. Non eſt, inquit Auguſtinus, huius aut illius, ſed eſt omnium veritas: omnes ad eius communionẽ vocauit Deus publicè. Quod publicum eſt, nemo faciat priuatum, ne priuetur: quod omnium eſt per charitatẽ, nemo ſibi propriè vendicet, aut ſuum eſſe velit per contentionẽ. Nam qui de ſuo loquitur, mendacium loquitur, non veritatẽ, ſicut ipſa teſtatur veritas. Atq; hic eſt fructus cõtentionis, quod dum ſuã quiſq; vult eſſe veritatem, quę om̃ium eſt, amittitur veritas: quã non alibi, q̃; apud omnes, hoc eſt, in eccleſia catholica reperire licet. Qui loquitur alio quã omnium, quã eccleſiæ catholicæ ſenſu, de ſuo loquitur, mendacium loquitur. Contentio materia eſt iracundię. Eſt autẽ iræ proprium quòd facilè fallitur fallitq;, ita vt iracundiorum ferè neminẽ veracẽ eſſe ſcribat Philo. Quare fugite contentionẽ, quæ priuatum, quæ ſuum eſſe vult, quod publicum, quod cõmune eſt om̃ium. Cuius mater, ſicut ab eodẽ Auguſtino ſcriptum eſt, eſt ſuperbia et humanę laudis auiditas. Quamobrẽ fontem ipſum tanti mali cùm obruere vellet Apoſtolus, poſteaq̃; dixit, nihil per contentionẽ: adiunxit ſtatim, neq; per inanẽ gloriã. Tolle gloriam inanem, ſublata ſimul erit omnis contentio, cuius non alia ferè cauſa eſt, quàm quod quæritur ab hominibꝰ gloria: Verè namq; dictum eſt à Sapiente: Inter ſuperbos ſemper iurgia: Atqui ſuperbiæ filia eſt inanis gloria, quæ plerumq; facit è ſtultis inſanos. Ceſſabunt iurgia, faceſſent contentiones, ſimul vt faceſſet inanis gloria. Faceſſet autẽ inanis gloria, ſi fuerit illud obſeruatum, quod mox apud Paulum ſequitur. Sed in humilitate ſuperiores ſibi inuicẽ arbitrantes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis cõtentiones effugere? fugite gloriã inanem: ſuccedat in locum eius humilitas, quę ſtatim vt acceſſerit, faceſſat illa neceſſe eſt. Sicut mater hęreticorũ ſuperbia, ſic mater piorum om̃ium eſt humilitas. Vultis audire loquentẽ ſuperbiã? Deponite, inquit, quicquid armaturę ſuppeditãt orthodoxi veteres,

1. Cor. 14.

Aug. lib. 12. cõfeſſ. ca. 25

Veritas eſt omnium.

Ioan. 8.

Contentio materia iracundiæ.

Phil. li. 2. allegoriarum.

Epiſt. 60.

Inanis gloria filia ſuperbiæ.

Prouer. 13.

Superbia mater hæreticorum.

res, theologorũ ſcholę, authoritas conciliorũ & pontificũ, conſenſus tot ſeculorũ ac totius populi Chriſtiani: Nihil recipimus niſi ſcripturas: ſed ſic, vt penes nos ſolos ſit certa authoritas interpretandi: Quòd nos interpretamur hoc ſenſit ſpiritus ſanctus, quod adferunt alij quãuis magni, quãuis multi, à ſpiritu ſatanę & alienata mente profectũ eſt. Quòd orthodoxi docuerũt, quod authoritas Eccleſię tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, quod ſcholę defendunt, exitiabile venenũ eſt Satanæ: Quod ego doceo, ſpiritus eſt vitę. Credite in ſcripturis nihil prorſus eſſe obſcuritatis, vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio, Nam conſcius mihi ſum, me habere ſpiritũ Chriſti, quo poſſum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, ſed requiro obſequiũ: Neq; quenquã vel tantillũ moueat, multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas, eccleſię ſanctorũ: omnes perierunt ſi ſenſerũt, vt ſcripſerunt, niſi qui fortè reſipuerũt ante ſupremũ vitæ diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carẽt ſenſu communi, aut blaſphemiã cõmittunt in ſpiritum ſanctum, & ſubuertunt Chriſtianiſmũ. Hæc eſt ſuperbiæ vox. Nunquid autẽ hic hominem præ ſe quenquã iudicat? Tantum abeſt, vt ſe ſuperiorẽ alium arbitretur, vt cæteros omnes præ ſe fungos eſſe iudicet. Videtis autem, vt hic non omniũ, ſed ſuam priuatam eſſe vult veritatẽ: vt quod omnibus ad fruendũ Deus propoſuit, id ſibi propriè vendicet, & ſuum eſſe velit, quod eſt omnium. Itaq; à cõmuni propellitur ad ſua, à veritate ad mendacium: nam qui loquitur mendaciũ, de ſuo loquitur. At nihil tale humilitas, nihil priuatum, nihil vult habere ſuũ. Quod omnium eſt, quod catholicũ eſt, quod orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt, in eo libenter acquieſcit: id verùm, id rectũ, id amplectendum eſſe cenſet: etiamſi propter intelligentię tarditatẽ pleraq; non aſſequatur, ſe tamen non intelligendi viuacitate, ſed credendi ſimplicitate fore tutã perſuaſum habet: ac non modò ſe non præfert cęteris, verùm ſibi potius cæteros anteponit, ſe cęteros eſſe ſuperiores arbitratur: eos præſertim de quibus tot ſeculis tantam doctrinę, tantã & ſanctitatis opinionem fuiſſe videt. Nihil eſt quòd vel vnanimitati retinendę, vel veritati inueſtigandę ſit æquè noxium, atq; laudis humanę & inanis glorię cupiditas. Hanc enim qui aucupantur, quicquid omniũ, quicquid catholicum, quicquid commune cum multis eſt, id tanquã tritum iam ab alijs et vulgare, quodq; nullam admirationẽ effecturũ, nec aliquã excellentis alicuius ingenij vel doctrinę ſit opinionẽ allaturum, reijcit & aſpernatur: ſed ſingulares quoſdam exquirit intellectus, inſolitos & hactenus

Lutheri ſuperba verba.

Inanis gloriæ cupiditas veritati inimica.

ctenus inauditos excogitat ſenſus, nouas & ſolitarias profert opiniones, quò poſsit digito monſtrari & dicier hic eſt. Hic eſt ille, qui nobis Euangeliũ, quod ita multis ſeculis ſub ſcamno iacuit, ingenij ſui felicitate nunc tandẽ in lucẽ protulit: qui verũ illius & germanũ ſenſum aperuit: qui mentes noſtras poſt tantam, quæ iam diu noſtris oculis offuſa fuit, caliginẽ, nunc demũ luce veritatis illuſtrauit. Quod ita longo ſeculorum interuallo nemo vidit orthodoxorum, vnus hic vidit: vnus hic propè mille iam annis ignoratum orbi Chriſtiano Chriſtum clarè nobis demonſtrauit. Papè, quàm longo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic eſt ille, qui de cœlo deſcendit: qui nos iam tandem ab idolorum ſeruitute liberatos, Dei piè colendi rationem cognoſcere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infelix homuncio, dum quod Chriſti proprium eſt, id ſibi vendicare conatur, dum ſe pro Chriſto coli vult, minimè contentus eſt eo, ſi vna aliqua de re ſingularem intellectum, & ſolitariam ſuam opinionem proferat, ſed cùm in vno ſibi videt ſucceſsiſſe, mox alia ſimul peruertit omnia, quę totius orbis iudicio ſunt approbata, ac orbis iudicio ſuum anteponit: cum eo qui ſedet in throno, dicens: Ecce ego noua facio omnia. Videtis quãta ſit hæc peſtis inanis glorię. Hæc eſt, quę Cherub angelum, qui cæteris præſtare ſcientia viſus eſt, de cœlo deiecit: Hæc eſt, quę primos parẽtes noſtros de paradiſo deturbauit: Hæc eſt, quę nunc etiam non paucos de regno cœlorum, hoc eſt, de Eccleſia Dei, in qua ſola ſunt pauperes illi ſpiritu, quorũ eſt regnum cœlorum, pręcipitat: Hæc eſt, quę facit hæreticos: Hæc eſt, quę facit ſchiſmaticos: ac quos nunc ſeparat à cœtu piorum, hos poſteà ſeparabit ab eo, quod pijs promiſſum eſt, regno cœlorum. Sic enim hæreticum deſcribit Auguſtinus. Hæreticus eſt, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatusq; ſui gratia falſas & nouas opiniones vel gignit, vel ſequitur. Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus, & humilitatem amplecti iubet: qua qui præditus eſt, non modò ſe nulli, ſed ſibi potius anteponit omnes: nec adduci poteſt vlla ratione, ſic vt de ſe magnificè ſentiat, vt orbem Chriſtianum totum cæcutiuiſſe, Chriſtum tot ſeculis ignoraſſe, idola pro Deo coluiſſe credat, ſe verò ſolum videre, ſe ſolum ſapere, ſe ſolum veram veri Dei colendi rationem tenere perſuaſum habeat. Vbi tanta eſt arrogantia, ibi nulla poteſt eſſe veritatis agnitio. Verum eſt enim quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, eam quam non inuenerit humilem, veritas fugit mentem: Reſiſtit ſuperbis Deus, humilibus autem dat gratiam. Excelſus Dominus, & humilia reſpicit, & alta à longè

[Margin notes: Apocal. 21. — De vtilitat. cred. cap. 1. *Hæreticus quis.* — Aug. ſer. 213 de tempore. — Iacob. 4. — Pſalm. 137.]

longè cognoſcit. Ad quem reſpiciam, inquit, niſi ad humilem, & Eſaiæ 66.
quietum, & trementē ſermones meos? Vbi humilitas, ibi ſapien- Prouerb. 11
tia: Vbi tumor & inflatio, ibi ſtultitia. Dicētes em̄ ſe eſſe ſapientes, Rom. 1.
ſtulti facti ſunt. Abſcondit myſteria ſua Deus à ſapiētibus & pru- Matth. 11.
dētibus, & reuelauit ea paruulis. Vultis Dei myſteria cognoſcere? Vultis ad verā ſapientiā? vultis ad ſcripturarū intelligentiā perueni re? Sitis in oculis veſtris paruuli, ſitis non alta ſapientes, verùm
humilibus conſentiētes, ſitis cōualles potius, quàm mōtes. Nā in Pſalm. 103.
cōuallibus emittit Deus fontes gratiæ ſuæ. Nolite ſic de nobis, nolite ſic de veſtris & noſtris maioribus, nolite ſic de cunctis qui per orbē Chriſtianū ſunt diffuſi, & Chriſti fidē profitētur, exiſtimare: quòd aut fungi quidā & ſtipites ſint & fuerint omnes, aut ſi quod in eis lumē fuit intelligētiæ, tanta fuerit eorū & noſtra ſit improbitas, vt agnitā veritatē profiteri & præ nobis ferre nolimus, ac ſecus quàm intelligamus ipſi vos doceamus. Extremæ cuiuſdā arrogātiæ ne dicamus an dementiæ, an impietatis potius fuerit, hāc de pijs omnibus tā impiam opinionē concipere. Nunquid quia vos cati vobis & prudētes videmini, ideò ſtupidi, bardi, trunci ſunt omnes quotquot à vobis ipſis inter vos diſsidētibus diſſentiūt? Certè non ita vos Paulus docet, ſed in humilitate, inquit, ſuperiores inuicē arbitrantes. Non modò, inquit Paulus, nemo præ ſe ſtupidos, bardos, truncos alios iudicet: verùm præſtātiores arbitratus, ſe potius pleraq; non aſſequutū exiſtimet, atq; ideò minus pręfractè ſuā opinionem tueatur: ac ſicubi videt cōſenſum omniū, ſicubi videt vnanimiter aliquid ab Eccleſia Catholica definitum, tanto ſeculorū interuallo conſtanter ab omnibus obſeruatū, ne velit orbis totius iudicio priuatum ſuū anteponere: neq; ſic ſibi ſoli Dei ſpiritū vendicet, vt cui propriè promiſſus & miſſus eſt, eum Eccleſiæ detrahat vniuerſæ: Quin illi ſe ſubmittat potius, illius placitis obtēperet, in captiuitatē redigat intellectū ſuū, in obſequiū Chriſti & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit ſimul quod monet Paulus, quod nos à vobis tanto ſtudio petimus, vt idē ſapiāt omnes, eandē charitatē habentes, vnanimes, idipſum ſentiētes: Fieri aūt id alibi non poteſt, quàm vbi præſto adeſt humilitas, animiq; modeſtia. Hanc igitur Paulus præ cæteris diligēter cōmendare ſtudet omnibus: ac quominus quenquā illius pudere poſsit, Chriſti proponit exemplū, quò libētius illius veſtigijs incedamus, Hoc ſentite, *Hoc ſentite in*
inquit, in vobis, quod & in Chriſto Ieſu: qui cū in forma Dei eſ- *vobis, quod et in Chriſto Ie-*
ſet, nō rapinā arbitratus eſt eſſe ſe æqualē Deo: ſed ſemetipſum exi- *ſu &c.*
naniuit, formā ſerui accipiens, in ſimilitudinē hominū factus, & habitu inuētus vt homo. Humiliauit ſemetipſum, factus obediēs

vſq; ad mortẽ: mortem aũt crucis. Propter quod & Deus exaltauit illũ: & donauit illi nomẽ, quod eſt ſuper omne nomẽ: vt in nomi ne Ieſu omne genu flectatur, cœleſtiũ, terreſtriũ & infernorũ: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Vultis, inquit Paulus, ad verã vitã, vultis ad verã & eã

Chriſtus quomodo ſequendus.

ſempiternã gloriam peruenire? Chriſtũ ducẽ ſequamini: quam vobis ille viam præeũdo muniuit, eam ingrediamini. Quid enim ille? Cùm natura Deus eſſet, cùm ſe factis etiam ipſis Deũ eſſe declaraſſet, vt qui vel nutu mortuos vitæ reſtituebat, qui rerum elemẽta vertebat, qui verbo morbos quoslibet propulſabat, qui verbo tempeſtates quoq; ſedabat, qui dæmonibus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus apertè ſe Deũ eſſe demonſtrabat: Hic itaq; talis cùm eſſet, nunquid per contentionẽ, nunquid per inanẽ gloriam ſibi vendicauit, vt haberetur æqualis Deo? Nihil minus: quin humiliauit ac deiecit ſemetipſum apud homines, à patre gloriã expectans: vt non per ambitionem, ſed per humilitatem aditum ad eam eſſe demonſtraret. Vſq; eo aũt ſe deiecit cùm eſſet ſummus omnium, vt non modò velut homo verſatus inter homines eſuriret, ſitiret, laſſeſceret, inopia laboraret, ac omnibus iniurijs, quibus cæteri mortales oportunus fieret: verumetiã ſerui ſpeciẽ in ſe, qui dominus eſt omniũ, ſuſciperet: & quidem ſerui nocentis, cùm ipſa eſſet innocentia. Nã quod mali ſerui eſt, capi, alligari, flagris cædi, cõſpui: id ipſe ſuſcepit in ſe. Nec eo ſe demiſiſſe contẽtus fuit, verum etiã ad mortis vſq; ſuppliciũ ceu facinoroſus aliquis deſcendit, & quidẽ omniũ probroſiſsimę crucis mortis. Quid aũt ex eo pręmij conſequutus eſt? Quid aliud niſi quod ipſe dixit aliquando: Qui

Luc. 14.

ſe humiliat exaltabitur. Nihil ſibi ipſe quidẽ apud homines vſurpauit, nec ante tẽpus maieſtatem ſuã iactauit, ſed quo ſe magis ipſe deiecerat, hoc eũ euexit magis Deus pater in ſummã ſublimitatẽ: ac per humilitatẽ & ignominiam crucis illuſtrato, largitus eſt nomẽ quod excellit omnẽ humanã gloriam: nimirũ, vt iam ad illius Ieſu conſputi & crucifixi nomẽ, ſeſe flectat ac ſubmittat omne genu, nõ ſolùm eorũ, qui ſunt in terris, verumetiã eorũ, qui apud inferos, vel apud ſuperos degũt in cœlis: nec vlla ſit vſquã lingua, ſiue hominũ ſiue angelorũ ſiue dæmonũ, quæ non confiteatur Ieſum omniũ rerum principem ac dominũ à dextris aſsidere Deo pa

Hebr. 11.

tri, vt regni cõmunis gloriæq; omnis cõſortem. Quotquot igitur eiuſdẽ gloriæ participes eſſe cupitis, in hunc aſpiciatis authorem fidei & conſumatorem Ieſum: huius vobis exemplũ ad imitandum proponite: ſanctis huius veſtigijs incedite: per vitæ contemptũ ad vitam: per inanis gloriæ diſpicientiam, ad gloriam æternam: per

mortalia

mortalia diſpẽdia, ad immortalia compendia viam affectate. Vultis ſimiles eſſe Deo? Pium eſt & honeſtũ, quod cupitis: Nam propterea Deus factus eſt æqualis nobis, vt nos illũ in terris verſantẽ imitati, Deo viciſsim ſimiles eſſe poſsimus. Sed ad hanc ſimilitudinem ne velitis ea via graſſari, quam oſtendit ſerpens primis parentibus noſtris: nec ea, qua Cherub ingreſſus eſt, vt elatis animis pluſquam oportet ſcire & ſapere, ac ſuper nubium altitudinẽ aſcendere, ac ſic demum eſſe ſimiles altiſsimo contendatis. Non hæc eſt via, qua itur in cœlum: non hæc eſt via, qua peruenitur ad veram gloriam: ad præcipitiũ hoc iter eſt. Contritionem enim, inquit ſapiens, præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatur ſpiritus. Viam vobis oſtendit is, qui via noſtra fieri dignatus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus: humiliari ac deijci prius neceſſe eſt, vt ſic tandem liceat exaltari. Hoc eſt quod nos Petrus monet. Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis: Hoc eſt quod à ſancto Iob quoq; ſcriptum legimus. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, & qui inclinauerit oculos ſuos, ipſe ſaluabitur. Hoc & ſapiens docet, dicens: Antequã conteratur, exaltatur cor hominis, & antequam glorificetur, humiliatur. Et iterũ. Superbum ſequitur humilitas, & humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Nõ ſumus hi, qui vos quominus ſcire contendatis prohibere velimus: Verum quod Paulus in hac ipſa epiſtola ſcribit, cuius vos verbis ad idem ſapiendum nobiſcum inuitauimus, illud vehementer optamus, vt charitas magis ac magis abundet in omni ſcientia veſtra. Priore loco poſuit Paulus charitatem quam ſcientiã: illam abũdare vult in ſcientia. Nam qui ſe ſcire putat, ſi charitas in eius abundauerit ſcientia, ſublato per illam tumore, ſuperiorem ſe alium arbitratus, cum eũ recta præcipientem audiuerit, facile de ſuo ſenſu cedit. Cęterum qui vel à ſe verbũ dei proceſsiſſe, vel in ſe ſolũ perueniſſe perſuaſum habet, eiusq; poſſeſsione cæteros excludit, adeò ſibi ipſi plerunq; placet, vſq; eo ſui cordis viſiones admiratur, totum vt orbem Chriſtianũ erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet, neſciuiſſe, citius exiſtimauerit, quam vt ſibi parũ aliquid in ſcripturis intellectum eſſe credat. Quamobrẽ ſcientiã vobis non inuidemus, ſed vt nihil æque ſuſpectũ habeatis, atq; inflãtem ſcientiam, etiam atq; etiam diligẽter, & monemus vt filios, & hortamur vt fratres. Hæc eſt enim, quæ ſegregat, quæ diuidit, quę diſpergit, ſicut contra charitas eſt, quæ ædificat, quæ colligit, quæ congregat. Et ſicut ex multis lapidibus architectus vnam domũ, ſic hæc ex multis fidelibus vnam facit Eccleſiam. Charitas hæc ſicut non conſeruatur niſi in humilitate, ſic non tenetur, niſi in vnitate. Non illam habent

Prouerb. 16

1. Petr. 3.

Iob. 21.

Prouerb. 12

Prouerb. 20

Philip. 1.

Charitas præfertur ſcĩetiæ

Scientia inflans pernicioſa.

Charitas conſeruatur in humilitate, tenetur in vnitate

 bent

bent diuiſores ſicut dicit Iudas apoſtolus: Hi ſunt, qui ſeipſos ſegre
Aug ſerm. 6 dominica poſt aſcēſio- domini in fine 10. tomi. gant, animales, ſpiritũ non habentes. Qui ſeipſos ſegregant, quærit Auguſtinus. Quare ſegregant? Quia animales ſpiritũ non habentes. Ideò defluunt, quia coagulum non habent charitatis. Ipſa charitate plena eſt gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis
Matth. 23. humilians vocem ſuam, extendens alas ſuas. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos? Colligere, non diuidere. Quia habeo, in-
Ioan. 10. quit, alias oues, quę non ſunt ex hoc ouili: oportet me & ipſas adducere, vt ſit vnus grex & vnus paſtor. Merito nõ audiuit fratrem
Luc. 12. contra fratrem interpellantem & dicentẽ: Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatẽ. Domine, inquit, dic fratri meo: Quid? Diuidat mecum hæreditatem. Et dominus. Dic homo. Quare e-
1. Cor. 1. nim vis diuidere, niſi quia homo? Cùm enim dicit alius: Ego ſum Pauli, aulius autẽ, ego Apollo: nónne homines eſtis? Dic homo. Quis conſtituit me diuiſorem hæreditatis inter vos? Colligere ve-
Luc. 12. ni non diuidere. Ideò, inquit, dico vobis: Cauete ab omni cupiditate. Cupiditas enim cupit diuidere, ſicut charitas colligere. Quid eſt autem, cauete ab omni cupiditate, niſi impleamini charitate? Nos charitatem pro captu noſtro habentes, interpellamus dominũ contra fratrem, ſicut & ille contra fratrem: ſed non hac voce, non hac poſtulatione. Ille enim dixit, Domine, dic fratri meo diuidat mecum hæreditatẽ: Nos dicimus, Domine, dic fratri meo teneat me-
Diuiſio fugiẽda. cũ hæreditatem. Hæc rectè quidem ab Auguſtino contra Donatiſtas dicta ſunt: ſed à nobis quoq; non minus rectè poſſunt vſurpari contra vos, qui diuiſionem hæreditatis poſtulatis. Quamuis enim, ſicut illi quondam à patribus noſtris, ſic vos à nobis diuidi,
Fratres ſumus inuicem. & vnum nobiſcum caput Chriſtũ confitẽtes, ab eius corpore ſeparari cupiatis, fratres vos tamen noſtros agnoſcimus: velitis nolitis, fratres noſtri eſtis. Tunc eſſe deſinetis fratres noſtri, cùm dicere de-
Aug in Pſa. 32. Amb. in ca. 14. prioris ad Corin. ſinetis, Pater noſter. Adferens Prophetæ locũ illum Auguſtinus, quem ex Eſaia citat Ambroſius. Et eo vetuſtior Theophilus ad Autholicũ ſcribens: & hoc adhuc vetuſtior Iuſtinus philoſophus & martyr, qui videtur eum ex Eſaiæ capite 66. producere: His qui dicunt vobis, nõ eſtis fratres noſtri, dicite, fratres noſtri eſtis. Circũſpicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non. Neq; enim dicimus eos fratres noſtros ſecundũ ſcripturas, & Eccleſiaſticũ loquendi morem. Nunquid de Iudæis, qui in
Roman. 14. 1 Cor. 6 & 7 Chriſtũ non crediderũt? Legite Apoſtolum, & videte, quia fratres quando dicit Apoſtolus ſine aliquo additamento, non vult intelligere niſi Chriſtianos. Iſti ergò qui dicunt, non eſtis fratres noſtri: paganos nos dicunt. Ideò enim & rebaptizare nos volunt, dicẽtes

nos non habere quod dant. Vndeconſequens eſt error ipſorum, vt negent nos fratres ſuos eſſe. Vos etſi Donatiſtarũ exemplo rebaptizare nos non vultis, tamẽ ſicut illi patres noſtros ſic vos paganos & idololatras nos, à quibus verum veri Dei cultum acceperatis, appellatis. Nos nihilominus, quandoquidẽ eadem ſacramẽta celebratis, etſi non nobiſcum eadem: vnum Amẽ reſpondetis, etſi non nobiſcum vnum Amen: eundẽ Deum patrem inuocatis, etſi non nobiſcum eundem patrem: pro fratribus vos noſtris libẽter agnoſcimus: fratres vos noſtros appellamus: & veſtram tanquam fratrũ noſtrorum ſalutem quærimus. Quamobrem precamur & nos à domino, vt dicat vobis, quo teneatis nobiſcũ hæreditatem. Vos verò fratres noſtros adiuramus per ipſa viſcera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane ſolidamur, per Chriſtũ dominum noſtrum, per manſuetudinem eius adiuramus vos, vt ne petatis à domino, quo nos diuidere vobiſcum velit hæreditatẽ Etenim do minus Deus noſter non diuiſionis, non diſſenſionis Deus eſt, ſed pacis, ſed dilectionis. Sicut ipſe Chriſtus diuiſus non eſt, ſic hæredi tatẽ ſuam, Eccleſiam ſuã diuidi non vult. Vultis ſcire quis eſt, qui diuidit? Diabolus eſt, de quo dicit Ozeas, quòd ille inter fratres di uidit. Fugite per Deum immortalem, fugite diuiſorem iſtum: ad eum autem vos conuertite, qui quemadmodũ ſolicita gallina con gregat pullos ſuos, fouetq; ſub alis ſuis, ſic & ipſe quos precioſo ſanguine ſuo redemit, eos congregare conatur. Ipſe eſt pax noſtra: ipſe facit vtraq; vnum, non duo de vno. Nolite maceriam iterum interponere velle, quæ ſemel per ipſum pro nobis mortuum, eſt ſublata. Si ſcripturas cõmuniter poſsidemus, ſi de eodẽ euangelio gloriamur, quid cauſæ eſt, quamobrẽ & Chriſtũ & corpus eius, hæreditatem eius Eccleſiam non itidem cõmuniter poſsideamus? Quid cauſę eſt, quò minus idem ſapiamus omnes, eandem charitatẽ habentes, vnanimes, idipſum ſentientes? Verùm hæc his dicta ſufficiant, qui ſunt adeò diuiſionis & ſegregationis cupidi: pro qui bus Deum ſupplices precamur, vt charitatem in cordibus eorum diffundat, per quam ad eccleſiæ redire poſsint vnitatem. Qui verò nondum quidem diſceſsiſtis, verùm quòd vos pleraq; offendunt in eccleſia, ideò vacillatis animis, ac foras proſpectare videmi ni, oramus vos & obſecramus per viſcera miſericordię Dei, ne velitis eſſe paruuli fluctuantes, neúe circũferamini omni vento doctrinæ, quodq; ſemel à maioribus veſtris traditum accepiſtis, ab eo vos in aliud Euangeliũ transferri ne patiamini. Conſiſtite firmi in lapide angulari Chriſto, in quo ædificati ſumus in habitaculum Dei in ſpiritu ſancto. Cõtinete vos in arca, ne pereatis regnan

1.Cor. 14.
1.Cor. 4.
Quis diuidat.
Ozeæ 13.
Epheſ. 2.
Epheſ. 4.
Galat. 1.
Epheſ. 2.

te diluuio. Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos abſorbeant: perſeuerate in ouili eccleſiæ, ne fiatis prædæ lupis. Quod ad doctrinã attinet, quam ad vos afferimus, non eſt ea priuata noſtra: nihil de noſtro loquimur: quod omnium eſt, quod catholicũ eſt, quod orthodoxum eſt, quod Chriſtianum eſt, quod ab ipſis Apoſtolis, per longã Epiſcoporũ & ſacerdotum ſucceſsionem, per manus nobis traditũ eſt, id vobis offerimus, vt ſine vlla dubitatione recipere poſsitis. Si verò ſunt in moribus noſtris nonnulla quæ vos offendunt, ſi doctrinæ profeſsioniq; noſtræ vita non reſpondet, ita vt ſermones hominũ effugere non poſsimus, nihil ad vos aliena peccata pertinent, ſi modo diſpliceãt: neq; iuſtã propterea ſeparationis cauſam habetis. Sed quo maior ſit dictorum fides, nõ noſtris, ſed illius verbis vtendũ exiſtimamus, cuius non doctrina magis quàm vitæ ſanctimonia, in toto terrarũ orbe, quàm latè patet Chriſtiana religio, prædicatur ab omnibus: ſic enim ille loquitur, non temerè Chryſoſtomus appellatus. Sed longè, inquies, a dignitate Apoſtolorũ tu abes. Fateor, nec vnquam negabo, non ſolùm nõ illis, ſed ne vmbra quidẽ eorum me dignũ eſſe: ſed tamẽ, ſi noſtrũ officium vos conſeruabitis, nullã iacturam hinc facietis: imò magnã etiam vtilitatẽ conſequemini. Nam cùm vel erga indignos magna ſitis affecti charitate, cùm ſingularẽ præſtetis illis obedientiam, maiora tunc præmia maiorq; vobis debetur retributio. Nõ enim noſtra prædicamus, quoniã eſt nobis doctor in cœlis: ſed quæ recepimus, ea tradimus: & tradentes ea, nihil aliud à vobis flagitamus, quàm vt diligamur. Quòd ſi etiã diligi ſumus indigni, ſed nos dilectione ac charitate veſtra dignos cito facietis: quamuis mandatũ ſit nõ amicos ſolùm, verũetiam inimicos diligere. Quis ergò ſic durus atq; agreſtis eſt, vt cùm huiuſmodi mandata ſibi tradita ſint, nihilominus amicos auerſetur atq; oderit, etiam ſi mille vitijs mentem irretitam atq; oppreſſam habeãt? Communicamus eadem menſa ſpiritali: communicemus & ſpiritali charitate. Nam ſi latrones cùm alteri alteris ſale communicauerint, latrocinandi ferocitatem deponũt: quibus nos rationibus excuſabimus, domini còrpore communicantes, & latronũ conſuetudinẽ atrocitate ſuperantes? præſertim cum multis gentilibus, non quoniã vna menſa vterentur, ſed quoniam vnius eſſent ciuitatis, ſatis ad amicitiam fuerit: Nos autem, qui eiuſdẽ ſumus ciuitatis, vna nobis domus eſt, eadẽ menſa, eadem via, ianua, radix, vita, quibus idem caput eſt, idẽ paſtor, idem rex, vnus & idẽ magiſter, iudex, conditor, pater, quæ omnia nobis æquali quadam inſunt communitate: qua erimus ira digni, ſi mente diuiſi, alter alterum nõ diligimus? Quæ ſuis olim Conſtanti-

Propter improbam vitã alicuius, doctrina ſana nõ aſpernanda.

Omil. 33. in Matth.

ſtantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadem à nobis quoq; dicta vobis eſſe putate. Narrat ille, nō ſolùm Apoſtolis, ſed ne vmbra quidem illorū ſe dignū eſſe. Nos verò plus etiā fatemur, quòd multò longius ab huius viri ſanctiſsimi ſumus integritate remoti, quàm ille fuit ab Apoſtolorū dignitate diſiunctus: Sed nū propterea non audire nos, num propterea ſeparare vos à nobis debetis? Nihil eſt, quod minus eſſe faciendū exiſtimet Chryſoſtomus: Quin quāto nos minus digni, tāto maiorē in cœlis mercedem vobis eſſe poſitam affirmat, qui non in perſonarū acceptione fidem habeatis, neq; qui ſimus nos (eadem enim ſumus nos, qua eſtis vos infirmitate præditi) verùm quis & quātus ille ſit, pro quo legatione fungimur, dominus noſter Ieſus Chriſtus, attendendum, atq; illi in nobis indignis loquenti parendū eſſe putetis. Nihil eſt quod metuatis, modò ſitis ipſi boni, quicquā obfuturos præpoſitos malos. Nunquid obeſt palea frumentis? donec veniat dominus areæ, ferens ventilabrū in manu ſua, vt mundet aream ſuā, frumenta recondat in horreū ſuū, paleas verò comburat igni inextinguibili? Nūquid obfuit bonis tanta multitudo ſceleratorū, qui per Ezechiëlem Prophetā dicti ſunt, nimirū illis, qui gemebāt & mœrebant facinora populi, quæ fiebant in medio eorū? Ab ipſo etiam orbe condito, ſemper bonis mali permixti fuerunt: neq; tamen illis quicquā obfuerunt. Vbi erat Moyſes & Aaron, ibi murmuratores ſacrilegi, quos Deus à facie ſua ſemper ſe perditurū eſſe minabatur: Vbi erat Caiphas & Annas, ibi Zacharias & Simeon, & cæteri boni: Vbi Saul, ibi Dauid: vbi Eſaias, vbi Ieremias, vbi Daniel, vbi Ezechiel, ibi ſacerdotes mali & populi mali. Sed ſarcinam ſuam vnuſquiſque portabat: Vbicunque boni fuerint, nouit Dominus, qui ſunt eius, dicit Apoſtolus: & recedat ab iniuſtitia omnis, qui inuocat nomen Domini. Non dicit, recedat ab iniuſtorum & malorum communione, ſed recedat ab iniuſtitia, recedat à peccatis eorum: quibus ſi per conſenſionem non cōmunicauerit, etiāſi ſocietatem eorum corporaliter non deſeruerit, ſecurus eſt, nec ei quicquam aliena peccata præiudicabunt: Fugiat paleam, ne hoc ſit: nō fugiat aream, ne nihil ſit. Nihil itaq; vos moueāt peccata noſtra: vt propterea vobis vnitatem Eccleſiæ relinquendam eſſe putetis. Non enim propter malos boni deſerendi, ſed propter bonos mali tolerandi ſunt. Sicut tolerauerunt Prophetæ, contra quos tanta dicebant: nec ſacramentorū illius populi cōmunionem relinquebant. Sicut ipſe dominus tolerauit Iudam, diabolum, furem & venditorem ſuum vſq; ad condignum eius extium, & cum omnium nocentiſsimum ſacram cœnam cum innocentibus com

Iacob.2. Matth 3. Ezech.9. *Mali ſemper bonis permixti.* 2.Tim.2. *Mali propter bonos toleran di.*

municare, & precium noſtrum accipere promiſit. Sicut tolerarunt Apoſtoli eos, qui per inuidiam, quod ipſius diaboli vicium eſt, Chriſtũ annunciabant: Et inter ſua quęrentes, non quæ Ieſu Chriſti, Paulus non ſua quęrens, ſed quæ Ieſu Chriſti, cum ſumma tolerantiæ laude cõuerſatus eſt. Sicut tolerauit ſanctus Epiſcopus & martyr Cyprianus collegas ſuos Epiſcopos, de quibus plurimos, quos & ornamẽto oportebat eſſe cæteris & exemplo, diuina procuratione contẽpta, procuratores rerum ſecularium fieri queritur, derelicta cathedra, plebe deſerta, per alienas prouincias oberrantes, negociationis quæſtuoſæ nundinas aucupari: Eſurientibus in eccleſia fratribus habere argentũ largiter, velle fundos inſidioſis fraudibus rapere, vſuris multiplicantibus fœnus augere. Horum exẽplo tolerate nos quoq; peccatores: & ferte nos ſicut vultis, vt Chriſtus ferat vos. Peccatores ſumus: peccatores eſſe nos libenter agnoſcimus. Sed nunquid ſanctiores hi ſunt, qui diſceſſerũt à nobis? Nunquid minus in eorũ vita vitiorum & flagitiorũ cernere licet? Nunquid quorundã ex eis, quę vocant ipſi cõiugia, caſtiora ſunt, quàm noſtrorum ſacerdotum cœlibatus? Deinde verò: An non extremę cuiuſdam demẽtiæ fuerit, ſic ſacerdotes, Epiſcopos, & monachos odiſſe, vt ipſe te reddas illis deteriorẽ, nec illos tamen efficias meliores? Nullũ eſt enim vitium hæreſi vel ſchiſmate deterius. Congerantur in vnum ſacerdotem, luxus, libido, ambitio, auaritia, & quicquid præterea criminum eſt: omnẽ hãc vitiorum lernam, vna ſuperat hæreſis aut ſchiſma. Longè eñ ſunt grauiores trabes ſchiſmatis, quas in oculis gerunt, qui ſegregauerunt ſemetipſos, quàm qualiacunq; tandem peccata manentium in vnitate Eccleſiæ: quæ ſchiſmati comparata, ſicut feſtucæ in oculis fratrum eſſe vidẽtur, vt non immerito dixerit Auguſtinus, quòd cõſilia ſeparationis, & inania ſunt, & pernicioſa, atq; ſacrilega: quia & impia, & ſuperba fiunt: & plus perturbant infirmos bonos, quàm corriguntanimoſos malos. Qui, quanto ſit grauius ſchiſmatis crimen, vel ex eo cuiuis conſtare poſſe docet, quod cum prioris populi tẽporibus & idololatriæ ſacrilegiũ fuiſſe cõmiſſum, & à rege contẽptore librum propheticum incenſum eſſe legamus, vtroq; crimine malum hoc non puniretur atrocius, niſi grauius penderetur. Siquidem ſchiſmatis authores viuos dehiſcens terra ſorbuit: & eos qui conſenſerant, cœlo irruens ignis abſumpſit. Sic ne fabricatum & adoratum idolum, nec ſacer liber exuſtus meruit vindicari. Itaq; diuerſitate pœnarum, cuius diuerſitatem agnoſcere licet meritorum. Et alio quodam loco: Sacrilegium, inquit, ſchiſmatis omnia ſcelera ſupergreditur. Et libro 2. dicit, non eſſe quicquam grauius ſacrilegio

Phil. 1. & 2.

Serm. 5. de lapſis.

Schiſma grauius quam idolatriæ crimẽ

Lib. 3. cont. epiſt. Parmeniani, cap. 2 Epiſt. 162 & 172.

Lib. 1 contra epiſt. Parmeniani, cap. 4. Et li. 2 ca. 11

gio ſchiſmatis, quia præcidendæ vnitatis nulla eſt iuſta neceſsitas. Libet autem etiam quid ſchiſmaticus ipſe, vel ſchiſmaticorum & hæreticorũ princeps potius, Martinus Lutherus de conſilio ſeparationis eiuſmodi ſenſerit, paucis adſcribere. Nam qualisqualis ſit, digna tamen eſt vox hæc eius quæ celebretur, & quã omnes qui ſe catholicos profitentur, non in ore magis quàm in pectore ſemper habeant. Obiectum illi fuerat ab Eccio in diſputatione Lipſica, quòd eſſet fautor & patronus Bohemorum ſchiſmaticorum. Tum ille dicitur in hæc verba prorupiſſe. Nunquã mihi placuit, nec in æternum placebit quodcunq; ſchiſma. Iniquè faciunt Boemi, quòd ſe authoritate propria ſeparant à noſtra vnitate: etiam ſi ius diuinum pro illis ſtaret: cùm ſupremũ ius diuinum ſit charitas, & vnitas ſpiritus. Sed & illa Pauli verba explicans, Alter alterius onera portare. Hi ſanè peruertunt, inquit, hanc doctrinam, qui volunt ſua onera portari, & ſolùm commodis aliorum frui & vehi: vt qui indoctos, inutiles, iracundos, ineptos, difficiles, moroſos dedignantur habere ſocios vitæ: Sed quærunt humanos, ſuaues, benignos, quietos & ſanctos homines. Hoc eſt, volunt nõ in terra, ſed in paradiſo, non inter peccatores, ſed inter angelos, nõ in mundo ſed in cœlo viuere. Quibus quoq; timendũ eſt, ne & hic recipiant mercedẽ ſuam, & in hac vita ſuum regnum cœlorũ poſſederint. Nã cum ſponſa nolunt eſſe lilium inter ſpinas, nec cum Hieruſalem in medio gentiũ poſita, nec cum Chriſto dominari in medio inimicorum. Euacuãt enim crucẽ Chriſti in ſemetipſis, & ocioſam & ſtertentẽ, alijſq; humeris vectatam charitatem habent. Proinde qui fugiunt taliũ ſocietatẽ, vt boni fiant, nihil aliud faciũt, quàm vt peſſimi omniũ fiant, quod tamen non credunt: quia propter charitatem fugiũt germanum officiũ charitatis: propter ſalutem fugiunt verum cõpendium ſalutis. Eccleſia enim tunc ſemper fuit optima, quando agebat inter peſsimos. Horũ enim onerũ tolerantia, mirè rutilauit eius charitas. Sicut Pſalmus dicit: Poſteriora dorſi in pallore auri. Hoc eſt, tolerãtia columbæ Chriſtianæ, quæ per dorſi poſteriora ſignificatur, tota eſt rutilantiſsima in aurea charitate. Alioquin cur nõ Moyſes quoq; reliquit duræ ceruicis populum? Cur non Eliſeus & Prophetæ, reges Iſrael idololatras? Conſequẽs eſt quod Bohemorum diſsidium à Romana Eccleſia, nulla poſsit excuſatione defendi, quin ſit impium, & Chriſti omnibus legibus contrariũ. Quia contra charitatem, in qua omnes leges ſummantur perſtat. Nam hoc quod vnicè allegant, ſeſe timore Dei & conſcientiæ defeciſſe, ne inter malos ſacerdotes & pontifices viuerent, hoc eos maximè omnium accuſat. Et alio loco: Hæc ideò, inquit, commemo-

Lutheri contra ſe teſtimonium de ſchiſmate.

Pſalm. 67.

Boemorum diſſidiũ à Rom. eccleſia inexcuſabile.

In reſolutio. ſuper propoſitiones. 80.

commemoro, ne Pighardi noſtri vicini hæretici, infelix populus fœtore Romano gaudeant, ſicut phariſęus ſuper publicanum, non aũt compatitur. Ne, inquam, illi nos crederẽt neſcire vitia & labes noſtras, & immenſum aduerſus noſtrã miſeriã ſuperbirent, ſi nos iſta tacere & approbare videremur. Scimus heu noſtrũ caſum, & dolemus, non aũt ſicut hæretici fugimus, & ſemiuiuum tranſimus, tanquã alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Chriſtianis, & repũt ad ſeipſos in angulum. O blaſphematores Dei & proditores Chriſti: ſi Chriſtus feciſſet, ſicut vos facitis, quis vnquã ſaluatus eſſet? Et in declaratione quorundã articulorũ, ſic ait: Quòd Romana Eccleſia ſit à Deo præ alijs omnibus honorata, nõ eſt dubiũ. Ibi enim ſancti Petrus & Paulus, pontifices quadraginta ſex Romani, ac tot centena millia martyrũ, ſanguinẽ ſuum fuderunt, infernũ & mundũ vicerunt, vt vel palpari queat, quàm ſingularem habeat ad eam Eccleſiã reſpectum Deus. Quòd ſi nunc proh dolor res habet Romæ vt expediret habere melius, attamẽ neq; hæc, neq; alia cauſa vlla, tam grandis eſt, nec eſſe poteſt, vt ab Eccleſia illa ſeparatio aut diſceſsio vlla fieri debeat. Imò quò peius res ibi habet, tanto magis accurrendum & adhærendũ eſt. Per ſeparationem enim & contemptum, nõ fit melius: nec dimittendus eſt Deus propter diabolum, nec vitãdi reliqui boni propter turbã prauorũ. Imò propter nullum peccatum aut malum, quodcunq; excogitari aut nominari poteſt, debet reſcindi charitas, nec ſpiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia poteſt, & vnitati nihil nimium graue eſt. Modica enim charitas & vnitas eſt, quæ ſinit ſe propter aliena peccata diuidi. Et in epiſtola quadã ad duos Plebanos de Anabaptiſmo: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibuſdam vſurpari ex eo fundamento, vt in deſpectum Papæ faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichriſto habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij, propterea merum panem & vinum habere volunt in deſpectum Papæ: arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe papatum. Profecto friuolum eſt hoc fundamentũ, ſupra quod nihil boni ędificaturi ſunt: Hoc enim pacto negare eos oporteret totam quoq; ſcripturã ſacrã, & prædicandi officiũ: hoc enim totum à Papa nimirum habemus: Et nouã quoq; ſcripturam ſacram nos facere oporteret. Sic & vetus Teſtamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia eſt hoc totum: Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit phariſęorũ & ſcribarum abuſus, non tamẽ propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, ſub papatu plurimum eſſe boni Chriſtiani: imò omne bonum Chriſtianum: atq; etiã illinc ad nos

Eccleſia Romana à Deo præ alijs omnibus honorata

ad nos deueniſſe: Quippe fatemur in papatu veram eſſe ſcripturam
ſacrã, verum baptiſmũ, verum ſacramẽtum altaris, veras claues ad
remiſsionẽ peccatorum, verum prædicandi officium, verum cathe
chiſmum: vt ſunt, oratio dominica, decem præcepta, articuli fidei.
Dico inſuper, ſub papatu veram Chriſtianitatem, imò verum nu
cleum Chriſtianitatis eſſe. Videtis chariſsimi, quid de ſeparationis
cõſilijs ſenſerit ille ipſe, qui primus ætate noſtra ſeparationis ab Ec-
cleſia Dei conſilium eſt amplexus, qualem ipſe cõtra Pighardos, &
ſe ſuiq; ſimiles hæreticos, vi veritatis coactus ſententiam protulit.
Quamobrẽ fugite, fugite ſeparationis conſilia, & in vnitate Eccle-
ſiæ permanete. Qualesquales ſumus, quãdiu tamen catholici ſu-
mus, parata eſt ſemper in Eccleſia catholica remiſsio peccatorum, *In eccleſia catholica remiſſio peccatorũ.*
ſimul vt ex animo patratorũ criminũ pœnituerit. At in hæreſi vel
ſchiſmate malè viuunt, etiam qui bene viuunt: nec eſt, niſi prius vn
de diſceſſerit eo redeat, quòd quiſquam ſe peccatorũ ſuorum ve-
niã adipiſci poſſe ſperet. Quiſquis enim ab Eccleſia catholica fuerit
ſeparatus, quãtumlibet laudabiliter viuere ſe exiſtimet, hoc ſolo ſce
lere, quòd à Chriſti corporis vnitate diſiunctus eſt, non habebit vi-
tam, ait Auguſtinus: ſed ira Dei manet ſuper eum. Quiſquis autem Epiſt. 151.
in hac Eccleſia bene vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata: quia
vnuſquiſq; in ea proprium onus portabit, ſicut Apoſtolus dicit: Galat. 5.
Quamobrem nemo propter paleas ventilabro iudicis excutiendas,
relinquat aream domini: nemo propter zizania in meſſe combu- Matth. 3.
renda excedat agro: nemo propter piſces malos in littore, hoc eſt, Matth. 13.
in fine ſeculi ſeparandos, rumpat retia: nemo propter hœdos atq; Ibidem.
hircos in iudicis aduentu ſegregandos, deſerat gregem: nemo pro- Matth. 15.
pter vaſa in contumeliam facta, migret ex magna domo domi- 2. Tim. 2.
ni. Quin illud ſecum potius quiſque reputet: cùm in Euangelio Matth. 10.
dicat Dominus: nónne duo paſſeres aſſe veneunt, & vnus ex illis
non cadit ſuper terram ſine patris veſtri voluntate: Si paſſeres non
cadunt in terram abſque voluntate Dei, multo minus ſacerdotes *Præſides mali cur interdũ à Deo dantur.*
aut Epiſcopos dari terris, vel non ſciente, vel nõ permittẽte Deo:
Siquidem Deus in cuius manu cor eſt regis, & qui quocunq; vo- Prouerb. 21.
luerit inclinat illud, aliquando regnare permittit hominem hypo- Iob 34. Eſaiæ 24.
critam propter peccata populi: vt ſit ſicut populus, ita & ſacer-
dos. Hoc per Prophetam denunciat, dicens: Dabo tibi regem in Oſeæ 13.
furore meo. Dat quandoq; Deus improbis poteſtatem, vt & bo-
norum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Per
poteſtatem enim diabolo datam, & Iob probatus eſt, vt iuſtus Iob. 1.
appareret: & Petrus tentatus eſt, ne de ſe præſumeret: & Paulus Matth. 26. 2. Cor. 12.
colaphizatus eſt, ne ſe extolleret: & Iudas damnatus eſt, vt ſe ſu- Matth. 27.
ſpenderet.

ſpenderet. Vſq; eo aũt ſecundum merita ſubditorum tribui *ſcribit*
Lib 26. moral. cap. 20. Gregorius, perſonas regentiũ, vt ſæpe qui videntur boni, accepto
mox regimine, permutẽtur: ſicut ſcriptura ſacra de Saule dicit, quia
cor cũ dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus ſubditorũ diſponuntur
acta regentiũ, vt ſæpe pro malo gregis, etiam verè boni delinquat
vita paſtoris. Ille enim Deo atteſtante laudatus, ille ſupernorũ
2. Reg 24. myſteriorũ conſcius Dauid propheta, tumore repentinę elationis
inflatus, populũ numerando peccauit, & tamen vindictã populus
Dauid peccante ſuſcepit. Cur hoc? Quia videlicet ſecundum
merita plebiũ, diſponuntur corda regentiũ. Mutet igitur populus
Matth. 3. vitã ſuam, mutabit etiam Deus eorũ corda, qui præſident: Qui potens
eſt ex lapidibus filios Abrahę ſuſcitare: qui potuit ex perſequutore
1. Tim. 1. Matth. 9. Saulo Paulum Apoſtolũ: qui potuit ex Matthæo publicano
facere Euangeliſtã: poteſt is ex mercenarijs malisq; præſidibus bonos
facere paſtores. Non enim eſt abbreuiata manus domini, neq;
Eſaiæ 59. Pſalm. 30 aggrauata auris eius, vt non exaudiat: dummodo nos declinemus
à malo & faciamus bonum, vitaq; noſtra in melius commutata
vnanimiter omnes maieſtatẽ diuinã ſupplices deprecemur, vt ſuã
Epheſ 4. nobis gratiã impartiat, quo poſsimus vtriq; dignè ambulare vo-
Oues paſtores non iudicent. catione, qua vocati ſumus: vt & vos, oues vos eſſe recordati, minimè
vobis licere velitis, eos iudicare, & in eorum vitã anxiè nimis
inquirere, à quibus ipſi iudicãdi venitis: ſed etiã ſi aliquo fuerimus
Matth. 23. in delicto præoccupati, Chriſtum nihilominus audiatis præcipiẽtem:
Quæ dicunt facite, quæ aũt faciunt, facere nolite: & nos eius
muneris memores, ad quod arduũ nimis & periculoſum vocati
ſumus, ita vitã noſtrã inſtituamus, vt ne quod verbo ædificamus,
moribus noſtris deſtruere videamur. Quoniam verò homines vtriq;
ſumus, & hoc ipſo nomine peccatores, quia homines, ſi qua
Epheſ. 4. nos apprehenderit humana tentatio, ſicut Paulus monet, cum omni
humilitate & mãſuetudine, cũ patiẽtia ſupportemus inuicem
in charitate: ac ſi qui ſunt firmiores, imbecillitates infirmorũ ſuſtineant:
nec alia magis de re ſoliciti ſumus omnes, quàm vt ſeruare
Ioan. 15. Hebr. 12. poſsimus vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Hãc enim ad patrem
ſuum migraturus, teſtamento nobis reliquit Chriſtus. Hanc ſectari
nos iubet Paulus: quòd ſine ea nemo videbit Deũ. Quòd ſi monenti
obtẽperauerimus, futurũ eſt, vt ex hoc exilio ad manentẽ il-
Hieruſalem viſio pacis. lam ciuitatem cœleſtem Hieruſalem, quæ viſio pacis interpretatur,
peruenire mereamur: in qua videre licebit, ſicuti eſt, eum, qui eſt pax
noſtra, omnem intellectum noſtrum exuperans, Dominum noſtrum
Ieſum Chriſtum. Gratia & miſericordia eiuſdem Domini
noſtri Ieſu Chriſti: cui laus, honor & gloria in ſecula ſeculorum.

AMEN.

SCRIPTVRAE SACRAE LOCA SPARSIM IN HOC OPERE EXPLICATA.

GENESIS.

11 *Et idcirco vocatum eſt nomen eius Babel, quia ibi confuſum eſt labium vniuerſæ terræ.* 41. b. 335. b

EXODVS.

14 *Credidit populus Deo, & Moyſi ſeruo eius.* 171
20 *Non habebis deos alienos coram me.* 240. b
20 *Non concupiſces* 225

DEVTERONOMIVM.

6 *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* 238
13 *Si ſurrexerit in medio tui prophetes et prædixerit ſignum atq; portentum, &c.* 21. b. 241.

PRIMVS REGVM.

1 *Non eſt ſanctus vt eſt dominus.* 226
9 *Ecce quod remanſit pone ante te, & comede.* 114
10 *Mutaberis in virum alium.* 212. b
15 *Quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere* 314. b

III. ET IIII. REGVM.

8 *Conuertit rex Salomon faciem ſuã, & benedixit omni eccleſiæ.* 30
19 *Protegam ciuitatem hanc, propter me, & propter Dauid puerum meum.* 53
2 *Paralip. 26. Elatum eſt cor Oziæ.* 229. b

PSALTERIVM.

2 *Ne pereatis de via iuſta.* 232. b
7 *Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam.* 233
16 *Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras* 195
25 *Odiui eccleſiam malignantium.* 22. b
30 *In tua iuſtitia libera me.* 202. b. 222. b
30 *Statuiſti in loco ſpatioſo pedes meos* 195
31 *Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum* 210

44 *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij.* 33
45 *Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus* 244. b
50 *Amplius laua me ab iniquitate mea.* 118
54 *Præcipita domine, diuide linguas eorum, &c.* 319
75 *Vouete & reddite domino Deo veſtro.* 146
78 *Miſericordia eius præueniet me* 227
88 *Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, &c.* 116. b
99 *Iubilate Deo omnis terra.* 39. b
109 *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* 92
113 *Latum mandatum tuum nimis.* 194
113 *Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo domine* 208
113 *Non dominetur mei omnis iniuſtitia* 258
138 *Imperfectum meum viderunt oculi tui.* 237
142 *Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine.* 226. b

PROVERBIA.

1 *Audi fili mi diſciplinã patris tui, et ne dimittas legẽ matris tuæ* 248
22 *Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui.* 310
24 *Septies in die cadet iuſtus & reſurget* 232. b
31 *Mulierem fortem quis inueniet?* 185. b
Eccls. 10. *Si momorderit ſerpens in ſilentio, non eſt amplius habenti linguam.* 110. b
Eccli. 34. *Sacrificia impiorum execratio eſt domino.* 266
Cant. 1. *Filij matris meæ pugnauerunt contra me.* 13

ESAIAS.

2 *Repleta eſt terra idolis, opera manuũ ſuarũ adorauerunt, &c.* 241
28 *Coanguſtatum eſt ſtratum, ita vt alter decidat, &c.* 240. b
33 *De Sion exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem* 192

IEREMIAS.

2 *In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix.* 254
6 *State ſuper vias, & videte et interrogate deſemitis antiquis.* 318. b

EZECHIEL.

16 *Accepiſti veſtimenta varia, & operuiſti illa.* 238. b
16 *De auro & de argento meo feciſti tibi imagines* 241
20 *In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere.* 308

28 Peccaſti & eieci te de monte Dei, & perdidi te o Cherub. 328. b
36 Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, &c. 196

ABACVC.

2 Væ ei qui multiplicat non ſua, vſquequo aggrauat contra ſe denſum lutum. 254

MALACHIAS.

1 Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum: & munus non ſuſcipiam de manibus veſtris. 87

ZACHARIAS.

4 Exæquabit gratiam gratiæ. 227. b
6 Ab iſtis ſumes argentum & aurum, & facies coronas, &c. 219. b

MATTHAEVS.

3 Facite dignos fructus pœnitentiæ 116
5 Non periurabis: reddes autem domino iuramenta tua. 243
6 Pater noſter, qui es in cœlis, &c. 117
6 Lucerna corporis tui oculus tuus. 297
7 Intrate per anguſtam portam, &c. 194
10 Non enim vos eſtis qui loquimini, &c. 218
10 Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. 51. b
10 Quicunq; potū dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ, &c. 215. b
15 Quicunq; dixerit patri aut matri, munus quodcūq; eſt ex me, etc. 310
15 Sine cauſa colunt me, docentes doctrinas et præcepta hominū. 310 b
16 Tu es Petrus, & ſuper hanc petrā ædificabo eccleſiam meam. 43. b
16 Quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlo 112. b
19 Non omnes capiunt verbum hoc. 148. 253
19 Qui poteſt capere capiat. 253
19 Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. 153
23 Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi, &c. 139
24 Tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce hic eſt Chriſtus aut illic, etc. 318. b
24 Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ. 326. b
26 Hoc eſt corpus meum. 69. &c.

MARCVS.

6 Et egreſſi prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ægros. 122

16 *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* 75. b

LVCAS.

1 *Aue Maria, gratia plena, dominus tecum.* 185
6 *Perfectus autem erit, ſi ſit ſicut magiſter eius.* 235. b
10 *Neminem ſalutaueritis in via.* 162. b
12 *Domine, dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatem.* 338. b
14 *Vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris.* 226. b
21 *Cœlum & terra tranſibunt, verba aũt mea non tranſibunt.* 148. b

IOANNES.

1 *De plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia.* 227. b
3 *Niſi quis renatus fuerit ex aqua et ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* 57. b
4 *Venit tempus, quando veri adoratores adorabunt patrẽ, etc* 270. b
8 *Ille erat homicida ab initio.* 250
8 *Deus peccatores non exaudit.* 266. b
12 *Propterea non potuerunt credere, quia dixit Eſaias, &c.* 253. b
14 *Amen amen dico vobis, quia credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet.* 168
14 *Pater maior me eſt.* 19
15 *Iam vos mundi eſtis, propter ſermonem meum.* 56
16 *Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo* 311
20 *Sicut miſit me pater, ita & ego mitto vos.* 126. b

ACTVS APOSTOLORVM.

9 *Saule Saule, quid me perſequeris.* 120
15 *Conuenerunt Apoſtoli & ſeniores, videre de verbo hoc.* 30

AD ROMANOS.

3 *Arbitramur hominem iuſtificari ſine operibus legis.* 188. b
4 *Chriſtus traditus eſt propter delicta noſtra, et reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.* 6. b
5 *Propterea Deus miſit filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, vt quod legi præſtare fuit impoſſibile, poſteaquam de peccato damnauit peccatum in carne, &c.* 237. b
6 *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* 232. b
6 *Ne regnet peccatum in veſtro mortali corpore.* 257
7 *Video aliam legem in membris meis, repugnantẽ legi mentis meæ.* 235

7 *Velle adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio.* 236
10 *Ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti.* 203
13 *Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.* 315.b
13 *Qui diligit proximum, legem impleuit.* 239
13 *Induimini dominum Ieſum Chriſtum.* 59.b.205.b

PRIMA AD CORINTHIOS.

5 *Iudicaui eiuſmodi hominem tradere Satanæ in interitũ carnis.* 54.b
6 *Maledici regnum Dei non conſequentur.* 50
7 *Propter fornicationem autem, vnuſquiſq; habeat vxorem ſuam, et vnaquæq; virum ſuum.* 153
7 *Melius eſt nubere quam vri.* 157.b
7 *Si nupſerit virgo non peccat.* 157.b
11 *Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores eſtis, et ſicut tradidi vobis præcepta mea tenetis.* 317
11 *Oportet hæreſes eſſe.* 241.b
11 *Quod ſi nos ipſos iudicaremus, non vtiq; iudicaremur.* 12 117.b
11 *Cætera cum venero diſponam.* 45
12 *Si habuero omnem fidem, charitatem autem nõ habuero, nihil ſum.* 191
14 *Nam ſi orem lingua, ſpiritus meus orat, mens autem mea ſine fructu eſt.* 99.b
15 *Non ego autem, ſed gratia Dei mecum.* 195

SECVNDA AD CORINTHIOS.

4 *Cum enim qui foris eſt noſter homo corrumpitur, tum is qui intus eſt renouatur de die in diem.* 4
5 *Scimus autem quoniã ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, &c.* 176
5 *Pro Chriſto legatione fungimur.* 126.b
5 *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* 204

AD GALATAS.

1 *Miror quod tam cito transferimini ab eo, qui vos vocauit, &c.* 77
1 *Si quis vobis euangelizauerit, præterquam quod accepiſtis, &c.* 3
3 *Quicunq; baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* 60.205.b
4 *Dies obſeruatis & menſes & tempora, &c.* 9.286
5 *Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis.* 258
6 *Mihi aũt abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti.* 10.b

6 In Chriſto Ieſu neque circumciſio valet aliquid neq; præputium, ſed noua creatura. 202
2 Viuo autem iam non ego, viuit autē in me Chriſtus. 196.b.234.b

AD EPHESIOS.

2 Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis, &c. 188. b
4 Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios verò Euangeliſtas, &c. 142.b
4 Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt. 201. b
4 Qui furabatur, iam non furetur 115
5 Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, &c. 144

AD PHILIPPENSES.

2 Si qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, &c. 330
2 Hoc ſentite in vobis quod & in Chriſto Ieſu. 337
2 Omnes quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. 149.b
3 Ego me nondum exiſtimo comprehendiſſe. 235.b

AD COLOSSENSES.

1 Adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea. 120

PRIMA AD THESSALONIcenſes.

5 Sine intermiſſione orate. 283

SECVNDA AD THESSAlonicenſes.

2 State & tenete traditiones, quas didiciſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. 45

PRIMA AD TIMOTHEVM.

1 Finis præcepti eſt charitas, ex puro corde, & conſcientia bona, & fide non ficta. 201
1 Iuſto lex non eſt poſita. 291
2 Vnus eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. 171. b
2 Volo viros orare in omni loco. 270
3 Oportet Epiſcopum vnius vxoris eſſe virum. 156. b
5 Qui bene præſunt preſbyteri, duplici honore digni ſunt. 247

II. AD TIMOTHEVM.

2. *Nam ſi commortui ſumus & conuiuemus, &c.* 3.b
2 *Nouit dominus qui ſunt eius: & recedat ab iniuſtitia omnis qui inuocat nomen domini.* 340

AD TITVM.

3 *Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, &c.* 57.b

AD HEBREOS.

6 *Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, &c.* 75
10 *Vna oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos* 76
11 *Credere enim oportet accedentem ad Deum.* 1

IACOBI.

2 *Fides ſine operibus mortua eſt.* 191
2 *Dæmones credunt & contremiſcunt* 213
5 *Confitemini alterutrum peccata veſtra* 111.b
5 *Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros eccleſiæ.* 122

I. PETRI.

2 *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, &c.* 129

PRIMA IOANNIS.

3 *Chariſſimi, filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus.* 206
4 *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt.* 327
4 *Omnis qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt.* 327
4 *Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum odit, mendax eſt.* 239

APOCALYPSIS.

16 *Commanducauerunt linguas ſuas.* 42.b
22 *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc.* 206

Folio 27. pagina prima, linea vltima, poſt illa verba: ſingularis ferus depaſtus eſt eam. *Adde.* Quem locum enarrans Auguſtinus, Sinlaris, ait, quia ſuperbus. Hoc em̃ dicit omnis ſuperbus: Ego ſum, ego ſum, & nemo.

Auguſt. in Pſalm. 79.

Folio 37 pagina 3. linea 26. Poſt illa verba, Nicephorum ſcriptum reperimus. *Adde.* Auſus fuit & Leo imperator imagines demoliri, & ſanctorum venerationi detrahere, ſed aduerſus eum in hæc verba ſcripſit Ioannes Damaſcenus. Non approbo imperatorem, qui rapto & inuecta tyrãnide inuadit ſacerdotij dignitatem. Non imperatores poteſtatem acceperunt ligandi atq; ſoluendi. Ac paucis interiectis. Non cõſentio vt eccleſia paciſcatur ſe exequuturam imperialis edicti formulam: imo vt mordicus tueatur traditiones à patribus acceptas, ſiue ſcripto proditas, ſiue citra ſcripturam vſu eccleſiæ comprobatas.

Damaſcenus Lib. 2. aduerſus eos qui ſanctas imagines traducũt & criminantur.

Folio 91. pagina 2. lin. 27. poſt illa verba: quemadmodum anteà commemorauimus. *Adde.* Qui etiam illa verba Apoſtoli enarrans: Calix cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt. In veteri quidem teſtamento, inquit, cum imperfectiores eſſent, quem idolis offerebant ſanguinem, eum ipſe accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret, quod etiam inenarrabilis amoris ſignum erat: hic autem multo admirabilius & magnificentius ſacrificium præparauit, cum ſacrificium ipſum commutaret, & pro brutorum cæde ſeipſum offerendum præciperet.

Omil. 24. in epiſt. ad Corinth.

Folio 110. pagina 2. linea 23. poſt illa verba: procurandum eſt. *Adde* Quem ſecutus Pacianus: Rogo vos, inquit, fratres per illum dominum, quem occulta non fallunt, deſinite vulneratam tegere conſcientiam. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus, etiam ſecaturos, etiã peruſturos. Meminimus quoſdam, remota etiam & verecunda membrorum, non erubeſcentes, in ferro & cauterio, & grauiſsima illa pulueris mordacitate, duraſſe. Et quantum eſt illud quod homines præſtiterunt? Peccator timebit? peccator erubeſcet perpetuam vitam præſenti pudore mercari? & offerenti manus domino vulnera male tecta ſubducet? Et habet aliquid quod in illo erubeſcat, qui dominum læſit? An ſic illi melius eſt perire, ne tu pudore timidus ſine pudore moriaris, non faciens pudori locũ, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius eſt perire? Quod ſi fratrum oculos erubeſcitis, conſortes caſuum veſtrorum timere nolite,

In parænesi ad pœnitentiam.

INDEX OMNIVM, quæ in hoc libro obſeruatione ſunt digna, copioſus.

NVMERVS FOLIVM, B. VERO posteriorem paginæ faciem deſignat.

A

Aronis ſacerdotium & ſacrificiũ quale, et quando ceſſare debuit. 5, 86
Abelis ſacrificij & Cain diſcrimen. 182
Abraham quomodo diem domini viderit. 2
Abraham, Iſaac, Iacob, &c. Patriarcharum nomina ab hominibus inuocata ſunt. 173
Abrenunciatio baptiſmum præcedere debet. 65
Abrenunciatio antiquiſſimæ traditionis. ibidem
Abſolutio & confeſſio à Deo conſtituta. 111
Abſolutio quid ſit, & quomodo à quibuſdam intelligatur. 112
Abſolutio ſine peccatorum confeſſione, niſi certa quadam ratione, fieri nequit. ibidem
Abſolutio ignotorum peccatorum. Ibi.
Abſolutio eſt forma pœnitentiæ. 107.b
Abſolutio omnibus eſt neceſſaria 108.b 109
Abſolutionem confert ſacerdos. 107. & ſequentib.
Abſtinentia virtuoſa quæ. 292. *Mater ſanitatis.* 304.b
Abſtinentia hæreticorum qualis. 288
Abſtinentia Chriſtianorum, Iudæorum, & Hæreticorum diuerſa. 290
Abſtinentium ſex genera. 297
Acolithi, ceroferarij. 124.b. 134.b
Actuum humanorum regula, lex eſt charitatis diuinæ. 240
Adam veterem exuere, & nouum induere oportet. 59.b. 205.b
Adimplere quæ deſunt paſſionum Chriſti, quid ſit. 120
Adoratio angelis & hominibus facta Dei gloriã nunquam obſcurauit. 168
Adoratio quid, & quotuplex. Ibidem
Aduentus tempus cur inſtitutum, primaq; & ſecunda dominica aduentus, cuius rei nos admoneant. 3. 8
Adulterij & ſtupri pœna capitalis. 144.b. 250.b
Adulterij nomen quam late pateat. 251

Adulterij prohibitio non ſancit matrimonium. Ibidem
Adulterium ſpirituale grauius quam carnale. 252. *b*
Adulterium quomodo punitum olim, & eius noſtro æuo impunitas. 250
Æqualitas duplex. 217
Æquitas ſimulata, duplex iniquitas. 260. *b*
Aerij hæretici error. 119. *b*
Affectum Deus penſat, non effectum. 62
Affectus nomen operi imponit. 274. *b*. 297.
Agnus paſchalis figura Chriſti. 86. *b*
Agni paſchalis immolatio apud Iudæos quid repræſentabat. Ibidem
Agon mortis vnde dictus. 121. *b*
Agonis extremi pulchrum exemplum. 225
Agricolarum pietas maior quam ocioſorum. 301. *b*
Albati in primitiua eccleſia. 65. *b*
Albertus magnus præceptor Thomæ de Aquino. 221
Altaria Deo in memoriam martyrũ, nõ ipſis martyribus eriguntur. 174. *b*
Altaris ſacramentum. Vide infra de euchariſtia,
Altercando veritas amittitur. 83. 335. *b*
Ambroſij epiſcopi laus 38
Ambroſij morientis verba. 225. *b*
Amici cauſa frangitur ieiunium. 302. *b*
Amicis bene faciendum. 247
Amor ſui quam pernicioſus. 164. 332
Amor arguit cuius ciuitatis ſumus. 199
Amor Chriſti fortiſſimus. 195
Amor mundi laborioſus. Ibidem
Amoris cauſa viſio. 236. *b*
Anabaptiſtarum dogma de puerorum baptiſmo falſum 79
Anabaptiſtæ cur nolint pueros baptizari. Ibidem
Andreæ apoſtoli deſiderium pro Chriſto patiendi. 147
Angeli & Archangeli interſunt ſacrificio Miſſæ. 126. *b*
Angeli ſciunt vota noſtra 175. *b*
Angeli preces noſtras Deo offerunt. Ibidem
Angeli in templis habitant. 274
Anima corporis eccleſiæ, eſt ſpiritus ſanctus. 23
Animæ ſanctorum defunctorum conſpectu Dei fruuntur. 102. *b*
Animæ ſunt in purgatorio. 118. *b*. 119
Animæ vident facta noſtra, & ſciunt petitiones noſtras. 167. *b*. 175. *b*
Animarum à corpore abſtractarum perſpicacia. 102
Animalia occidere licet. 249. *b*
Animus rationalis, virtutis habitaculum eſt. 208. *b*

Anna typus eccleſiæ 178
Annunciari, id eſt, repræſentari 96. *b*
Annus cur in certa tempora diſtributus 2. *b*. 3. 13. *b*. 288
Anniuerſarij ſacrificij teſtimonium 247. *b*
Anomei hæretici quando fuerunt, & quæ eorum opinio. 188. *b*
Antiochenorum religio in obſeruando quadrageſimæ ieiunio 290
Apoſtoli, oculi dicti 33. *b*
Apoſtoli Poloniæ 97. *b*. 137. 330
Apoſtoli amanuenſes ſpiritus ſancti 190
Apoſtoli ſacerdotes à Chriſto in vltima cœna inſtituti 77. *b*
Apoſtoli authores ordinis monaſtici 262. *b*
Apoſtoli diuinis rebus intentiſſimi 234
Apoſtoli præ diuinarum rerum contemplatione quandoq; vix ſexto aut ſeptimo die cibum capiebant 292
Apoſtoli Chriſtum ſequentes reliquerunt vxores 252
Apoſtolica doctrina non ſcripto tantum, verũ et traditione conſtat 44. *b*
Apoſtolica Eccleſia quæ, & vnde dicta. Ibidem
Apoſtolicæ eccleſiæ authoritas 45. & *ſequentibus.*
Apoſtolici quales hæretici 51. *b*
Apoſtolorum inſtituta in dubium reuocare grande nefas 13
Apoſtolorum & Epiſcoporum principatus ſublimis 33. *b*
Apoſtolorum & martyrum deſiderium pro Chriſto patiendi 147
Applicatio ſacrificij 267
Aqua in baptiſmo quid efficiat 55. *b*. & 57. *b*
Aqua ſacramento baptiſmi cur adhibita 58. & *deinceps*
Aqua rerum omnium principium à philoſophis dicta 58
Aquæ furtiuæ, doctrinæ hæreticorum 255
Aquæ benedictæ vſus 268. *b*
Aquilæ in Euangelio qui intelligendi 326
Arcana fidei non ſtatim omnibus prodenda 88. *b*
Arca Noe, figura eccleſiæ 63. *b*
Arcæ virtus quanta fuerit apud Iudæos 274
Archiepiſcopi principes Epiſcoporum 12. *b*
Archiepiſcopo cur præferatur crux Ibidem
Archiepiſcoporum inſtituendorum ratio 138. *b*.
Arianæ hæreſis peſtis quam late ſerpſerit 325
Ariani vocem Homouſios non recipiebant 19. 45. 116.
Arij hæreſis de Chriſto 19. 171. *Extirpata* 34
Arrogantia vitium grauiſſimum 163. *b*
Arrogantia in recte factis vitanda 229. *b*
Aſcenſio Chriſti cur in quadrageſimum diem dilata à reſurrectione 7. *b*

Aſcenſionis Chriſti vtilitas Ibidem.
Aſcenſionis Chriſti memoriæ cur extremi iudicij mentionem eccleſia adiunxerit. Ibidem.
Articulus, credo ſanctam Eccleſiam catholicam, diſcernit catholicos & hæreticos 15. b
Auditores verbi Dei hodie multi, factores pauci: contra quã olim 271. b
Auguſtana confeſsio de Epiſcoporũ authoritate & poteſtate citata 39. b.
Auguſtana confeſsio ſecum pugnat Ibidem. (136
Auguſtinus Valerio Epiſcopo non ſucceſsit, ſed acceſsit 135. b
Auguſtini ſententia, an cogi quiſquam ad fidem debeat 280
Aulici Dei, pauperes 273
Aures & nares baptizandis cur liniantur 64. b
Aurium et linguarum pruritus in magiſtris & diſcipulis hoc tempore 211
Authoritas eccleſiæ facit vt Euangelio credamus 17. b
Authoritas eccleſiæ prior quam ſcripturæ Ibidem
Authoritas eccleſiæ mutare quædam interdũ contra mandatum Dei poteſt
Authoritas ſedis Apoſtolicæ quanta 44. b. & inde 312. (78. b

B

BAbylon ab hæreticis extruitur: et quid ſignificet 41. b. 134. b. 334. b
Balaam vt malediceret conductus, benedixit populum Dei 50
Balſamum cur chriſmati admiſcetur 67
Balthaſarus Anabaptiſta primus hoc æuo Donatiſtarum hæreſim reſuſcitauit 321
Baptiſmus fidei ſacramentum, & ianua ad vitam intrantium 57. 66. 83
Baptiſmus quorum nos admoneat 57
Baptiſmus Chriſtianæ iuſtificationis viſibile principium. Inter ſacramenta primum locum obtinet. Quid conferat. 57
Baptiſmus infirmitatem carnis non tollit, ſed ſolum iniquitatem 58. b
Baptiſmus quomodo remiſsionem peccatorum tribuit 58. 256. b
Baptiſmus cur in nomine, & non in nominibus tribuatur 57. b
Baptiſmus ianuam regni cœleſtis aperit 59. b
Baptiſmus quomodo à Cypriano definitus 60
Baptiſmus omnibus ad ſalutem conſequendam neceſſarius 61 b
Baptiſmus paruulorum 61. b
Baptiſmus aufert non radit peccata 58. b, 256. b
Baptiſmus triplex. 62. Extra eccleſiam non prodeſt 63. b
Baptiſmus apud veteres non porrigebatur niſi feſtis paſchæ & pentecoſtes. 65. b. 278
Baptiſmus Ioannis baptiſmo Iudæ inferior 63. b

Baptiſmus primum in ſolius Ieſu nomine conferebatur, poſtea in nomine Patris, & filij, & ſpiritus ſancti 79
Baptiſmus redemptionis noſtræ beneficium non obſcurat 91. b
Baptiſmus laborioſus pœnitentia 113. b
Baptiſmus & pœnitentia quomodo differant 118
Baptiſmus, ſacerdotium laici 130
Baptiſmi ſignum & forma 57
Baptiſmi ritus & cæremoniæ, an ſint neceſſariæ, & cur adhibeantur 64
Baptiſmi vicem implet paßio 61. b
Baptiſmi inſtrumentum vel miniſter ſacerdos eſt 63
Baptiſmi bonorum epilogus 61
Baptiſmi mira efficacia 205. b
In baptiſmo adultorum propria fides & pœnitentia eſt neceſſaria 62. b
In baptiſmo multa mutata ſunt 79
Inter baptiſmum & pœnitentiam diſcrimen 118
Baptizandi forma à Chriſto præſcripta, ab Apoſtolis immutata 79
Baptizandi poteſtas fœminis permiſſa 62
Baptizandi an immergantur vel perfundantur, nihil refert 57. b. 79. b
Baptizandus cur non mox ingrediatur templum 64
Baptizare quid ſit 79. b
Baptizare in neceßitate quilibet poteſt 63
Baptizatus Chriſtum induit 59. b. 60
Baptizati ab hæreticis non rebaptizandi 63. b
Baptizati cur ſint confirmandi 66. & dein.
Baptizatis remittuntur peccata, & omne gratiarum genus infunditur 57. b. 59.
Baſileenſe Concilium communionem vnius ſpeciei confirmauit 80. b
Baſilicæ cur ſanctorum nominibus vocentur 275. & dein.
Baſilij querela contra deprauatores veritatis 19. b. 307. b
Baſiliſci imperatoris circulares literæ 37. b
Benedictio cum impoſitione manuum quid ſignificet 65. b
Benedictio cur in ordinandis adhibetur 123
Benedictionis vis maior quam naturæ 71
Benedictionis vſus ab hoſtibus eccleſiæ irridetur 14. b
Benignitas diuina fide accipitur 79. b
Benignitas Dei maxima 43. b. 106. b. 182. b. 197
Benignitatis ratio 247
Berengarij dogma hæreticum de Euchariſtia 74. b
Bibite ex hoc omnes, ſolis Apoſtolis dictum 77. b. & inde per longum
Biſantinorum religio in obſeruando quadrageſimæ ieiunio. 290

Boemia & Morauia hæreſibus infecta 42
Boemi Huſſitæ errorem ſuum contra eccleſiam de Euchariſtia quomodo confirmare conati 79. b
Boemorum diſſidium à Romana eccleſia inexcuſabile 342
Bona opera quæ ſint 116
Bona mala fiunt, ſi non bene fiant 162. b
Boni ſoli ſunt in cœlo 23. b
Boni natura, omnibus ſe proponere 204
Bonis mali permixti nihil nocent. 340.
Bonitati diuinæ omnia aſcribenda 221
Bonum nullum Deus relinquit irremuneratum 119
Ad bonum cogi & à malo prohiberi ſanctum eſt 280
Bonus ſolus Deus, bonus tamen & homo 43
Bonus vt quis dici poſſit 226. b

C

CAcangelorum blaſphemia 211. b
Calicem plebi adimere an ſit contra inſtitutum Chriſti 77. b. per longum
Calicis vſus licet aliquando fuerit, nunquam tamen fuit vniuerſalis 78. b
Caluini error circa Euchariſtiam damnabilis 16. b. 19. 69. & dein.
Calumnia hæreticorum aduerſus pontifices 50
Calumnia ſacerdoti illata Chriſto infertur 137. b. 139. b. 285. 315. b
Canales beneficiorum Chriſti 91. b
Canon in Miſſa idem ſemper legitur 9
Canones Apoſtolorum ſeueri 29. b
Candela ardens cur baptizato adhibetur 65. b
Candidianus nomine Imperatoris Epheſinæ ſynodo ſubſcripſit 35
Cantilenas vulgares quaſdam canere eccleſia nunquam prohibuit 100. b
Canonici libri 21. b
Canonici cur inſtituti in cathedralibus eccleſijs 136. b. 138
Capillorum reſectio in ordinandis, quid ſignificet 124
Capitis vnius in eccleſia neceſſitas 43
Caput Eccleſiæ Chriſtus 23. b. 40. b. 164. b. 176. b. 247
Carcer purgatorium 119
Cardinalium collegium 49. b
Carnifices etiam apud noſtri ſeculi hæreticos prædicant, conſecrant, &c. (129. 134
Caro præceptum legis præſtare nequit 195. 232.
Caro frenanda, ne ſit ſpiritu rebellis 3. 4. 307. b
Carnem maximè refugit corpus Chriſti 153
Carnibus veſcentes in quadrageſima ex cõtemptu, ſatanæ mancipia 303. b

Carnis

Carnis opera 180. *b*
Carnis bellum cum ſpiritu implacabile 3. *b*.307
Carnis reſurrectionem cur in ſymbolo profitemur 165. *b*.166.
Carnis nomine quid intelligendum Ibidem
Carnium eſus conſideratio 290. 298
Carnium eſus quam noxius 304. *b*
Caroli V. Imperatoris catholici factum præclarum 37
Carolſtadius Luthero aduerſatus 321
Caſtitatem ſeruari poſſe 146
Caſuum reſeruatio vnde originem habeat, & quo referatur 133. *b*
Catechumenus quomodo fiat 64. *b*
Catenæ Pauli quanto in honore fuerint Chryſoſtomo 274. *b*
Cathedræ Romanæ ſanctitas non deſerenda propter culpatam vitam præſidis 49.*b*
Catholica eccleſia cur & vnde dicatur, quamq; latè pateat 25.39.319. *b*
Catholica eccleſia an ſit illuſtris 320
Catholica, dictio per Lutherum è ſymbolo ſublata 319. *b*
Catholicæ Eccleſiæ lux ſanæ intelligentiæ promiſſa 219. *b*
Catholicus & orthodoxus quis ſit 21. *b*. 26. 27. 286
Catholicus ab hæretico & ſchiſmatico quomodo poſſit dignoſci 15. *b*. 45
Cauſas fidei imperatores ne iudicent 37. *b*
Cauſæ grauiores ad Pontificem Rom. referuntur 134
Cazimiri regis Poloniæ abſtinentia 305. *b*
Cædes non omnis mala 249.*b*
Ceroferariorum officium 124. *b*
Cœlibatus ſacerdotum 261. *b*
Cœlibatus votum pium Deoq; gratum 146
Cœlibatus non eſt cultus Dei, ſed via ad ſeruiendum Deo expeditior 262
Cœlibes multi vitam ſuam exegerunt 251
Cœlum quomodo à nobis emi poſſit 230
Cœna dominica in priuatis ædibus celebranda non eſt 272
Cœnobiorum authores Apoſtoli 262.*b*
Cereorum vſus antiquiſſimus & probatiſſimus 268.*b*
Cerei accenſi cur Euangelij lectioni præferantur Ibidem
Cæremoniæ circa baptiſmum quæ, & cur fiant 64
Cæremoniæ natalis Domini quid ſignificent 3
Cæremoniæ Miſſæ in quem finem inſtitutæ 9.12. *b*
Cæremoniæ eccleſiæ & ritus quid indicent 13. *b*. 99
Cœremoniæ externæ quatenus vtiles & fructuoſæ 260. *b*. 264. *b*
Cur inſtitutæ, vnde ſumantur, & ad quid proſint Ibidem
Cæremoniarum inſtituendarum cauſa 261

Certamen Chriſtianorum cum diabolo 66.147.b
Chalcedonenſis Synodus quando celebrata eſt 34.b
Charitas eſt vita fidei 191
Charitas fidei & ſpei neceſſaria Ibidem
Charitas fortior morte 198.199
Charitas ſola nos vnit Deo Ibidem
Charitas via ad Deum, & Dei ad homines Ibidem
Charitas duplex 198.b
Charitas à charitate, ideſt Deo 198.331
Charitas extra Eccleſiam nulla 199.331
Charitas cum peccato mortali conſiſtere nequit 103.b
Charitas Dei & noſtra 199 b
Charitas iuſtificat & ſanctificat Ibidem
Charitas quæ ſit, cui perfectio tribuatur. 191.b. 201.b. & inde per longũ
Charitas finis præcepti 239.b (236.b, & deinceps
Charitas operit multitudinem peccatorum 292.b
Charitas excellentior fide & ſpe 83.198.199
Charitas eſt Chriſtianorum iuſtitia 201.b.236.b
Charitas ſalutis precium 230.b
Charitas conſeruatur in humilitate, tenetur in charitate 338
Vbi charitas ibi Deus 330
Charitas implet legem 294.b
Charitatem hæretici non habent 198.199.331
Charitatis alia ratio quam fidei 191
Charitatis voluntas maxima 197.b.213,214
Charitatis præceptum in hac vita expleri poteſt 232.b
Charitatis laus 240 331.
Charitatis radix plantari nequit, niſi eiecta prius cupiditatis radice 259
Charitatis præceptum vnum, ſed duo continet 237
Charitatis Chriſtianæ eſt non cogitare malum, &c. 150.b
Charitati omnia facilia 199
Cherub plenus ſcientia 328.b
Chriſmatis antiquitas, conſecratio, & materia. 67.68.b
Chriſti paßiones grauiores fuere quam totius mundi peccata 120
Chriſti perſecutionum nondum eſt finis Ibidem
Chriſti ſarcina leuis 146.b.194
Chriſti in nauicula dormientis allegoria 52.319
Chriſti hæreditas quæ 25.b
Chriſti nomen vnde ſit 65
Chriſti ineffabilis charitas in Euchariſtia declaratur. 68. & ſequentibus
Chriſti oratio pro nobis efficacißima 53

Chriſti mors, victoria Christianorum. 12
Chriſti reſurrectio, noſtra eſt iuſtificatio. 7
Chriſti morti contriſtari debemus. 5.b.6
Chriſti diuinitas & humanitas probatur. 7
Chriſti membra quomodo eſſe poſſimus. 82.b
Chriſti paſſionibus communicare qui dicatur. 3.b
Chriſti ſermo operatorius. 71
Chriſti paſſionis myſterium ſumma omnium credendorum. 9.b
Chriſti ſummum beneficium. 11.b.12
Chriſti auxilio omnia poſſumus 147.b
Chriſti corporis veritas aſtruitur. 69
Chriſti corpus manet poſt conſecrationem, etiam extra vſum 69
Chriſtiana indulgentia. 292.b
Chriſtiani prima vox, credo. 1
Chriſtiani à Chriſto dicti 188.285 332
Chriſtiani nominis origo vnde, & qui primo dicti ita ſint. 290.b.332
Chriſtiani filij Dei & fratres Chriſti. 43.b.224.244.b
Chriſtiani non omnes ſacerdotes 129
Chriſtiani, ſub malo paſtore officium. 52.140
Chriſtiani qua iuſtitia iuſti. 202. & inde per longum.
Chriſtiani ſponſæ Chriſti 165.252 b
Chriſtianiſmi finis 205
Chriſtianorum primorum abſtinentia 292
Chriſtiani fiunt, non naſcuntur. 205
Chriſtianis nihil cum Iudæis commune 9.79.277.b.286.b
Chriſtianiſmus quid. 205
Chriſtiano credendum, non diſputandum 27. & ſequentibus. 74
Chriſtianum eſſe quid 205
Chriſtianus tanto magis quiſq; eſt, quanto magis Chriſti particeps eſt. 205
Chriſto commori non ſufficit, ſed cum eo reſurgere oportet 3.b
Chriſtum induimus duobus modis 205.b
Chriſtus mediator Dei & hominum. 1.2.13.84
Chriſtus duplici modo ſeipſum obtulit 5
Chriſtus cur in mundum venerit 1.b.10.b.204.b.260.337.b
Chriſtus meretur in membris ſuis & quomodo 119.b
Chriſtus cur IESVS dictus 1.b.121.188
Chriſtus non tantum redemptor ſed & legislator 192
Chriſtus cur ligatus & mortuus 5.10.b.82,106.327
Chriſtus orare nos docuit 177
Chriſtus quod proprium ei erat ſacerdotibus communicauit 43.b
Chriſtus ſummus medicus 55.b.56

Chriſtus in nobis operatur, et nos in Chriſto 120. 218
Chriſtus carnis ſuæ mundiſſimæ tactu, aquis vim purgatiuã ac regenerati-(uã cõtulit 58
Chriſtus vſq; in finẽ ſeculi patitur in mẽbris ſuis 120.218.
Chriſtus finis legis 2. 86. 150
Chriſtus via conuerſationis ſanctæ, veritas doctrinæ diuinæ & vita beatitudinis ſempiternæ. 169. b. 205. 338
Chriſtus obedientia ſua nos patri reconciliauit 1. 10. b. 11. 337. b
Chriſtus Rex & ſacerdos 129. b
Chriſtus præter naturam ex virgine natus 71. b
Chriſtus ſub ſpecie panis, duobus diſcipulis in Emaus corpus & ſanguinem ſuum dedit poſt reſurrectionem 78
Chriſtus ſub qualibet ſpecie totus & integer 80. b. 82
Chriſtus frater noſter primogenitus, non eſt diuiſus 333. b
Chriſtus Sacerdos & ſacrificium 4. 43. 91. b
Chriſtus Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, & quando eo Sacerdotio perfunctus ſit. 5. 86. 88
Chriſtus verus agnus 12. b. 85.
Chriſtus in ara crucis oblatus abundè pro nobis ſatisfecit. 11. b. 59. 86. b
Chriſtus nobiſcum vſq; ad conſummationem ſeculi, quomodo. 96. b
Chriſtus ſacrificium Euchariſtiæ in vltima cœna inſtituit 86
Chriſtus præbet Sacramentis efficaciam 71. 95
Chriſtus quatenus imitandus. 139. 206. 337. b
Chriſtus cur homo factus. 10. 11. 327. b
Chriſtus nunquam fuit ignoratus 13. 91
Chriſtus & Eccleſia ſunt duo in carne vna 120
Chriſtus Sacerdos ſecundũ ordinem Aaron, cui ſacerdotio finem impoſuit. (5. 86
Chriſtus neq; ſcripſit neq; ſcribere præcepit, ſed prædicare 17.
Chriſtus qualis cauſa iuſtificationis noſtræ 205
Chriſtus per ſacerdotem omnia facit in miniſterijs eccleſiaſticis 127. b
Chriſtus in hunc mundũ venit etiã, vt ſe nobis imitandũ proponeret 204. b
Chriſtus quo prætio nos emerit, de quo Paulus 1. Cor. 6. ait. 252. b
Chriſtus quomodo à Paulo peccatum nominetur. 256
Chriſtus cur in mundum venerit. 260
Chriſtus non ex ſapientibus Iudæorum Apoſtolos elegit, ſed ex turba 99
Chriſtus noſtri cauſa eſurijt 4
Chriſtus quadrageſimam ieiunando ſacrauit Ibidem
Chriſtus vt caput, non deſtituit ſponſam 16. b
Chriſtus quomodo ſolus ſufficiat, & quomodo non. 186
Chriſtus ſponſus & ſponſa, quomodo 74
Chriſtus pro viuis & mortuis oblatus, &c. 167
Chriſtus fons viuus 83. 91. b. 207. b

Chriſtus quomodo in Miſſa dicatur immolari. 63.89.b.98
Chriſtus duplici modo oblatus. 5.89
Chriſtus inuiſibiliter ſub Sacramentis ſalutem confert. 82.b
Chriſtus corpus ſuum quomodo nobis manducandum dederit. 68.b
Chriſtus non naſcendo ſed moriendo à morte nos redemit. 3.b
Chriſtus ſcopus ad quem omnia referuntur. 13.b
Chriſtus dies & ſol dictus. 184
Chriſtus offert per Eccleſiam & Eccleſia per Chriſtum. 85
Chriſtus quibus modis eſt in Euchariſtia. 72
Chryſoſtomi laus. 339.b
Ciborum delectus quomodo obſeruandus. 287
Cibus mortis & cibus vitæ qui ſit. 102.b
Cicatrix peccati. 118
Ciborum delectus qualis nunc apud Chriſtianos & qualis olim apud Iudæos fuerit. 288.b.
Circumſtantiæ in dicendo ſpectandæ. 88
Circumciſio ſpiritualis. 54.b
Circumciſio quale ſignum. 55
Claues Eccleſiæ quæ ſint. 112.b.113
Clauis triplex. 113
Clauium poteſtas maior penes Epiſcopum quam Sacerdotem. 133.b
Clementia Dei ingens. 103.b.106.b
Clinicorum aſperſio efficax. 79.b
Coacta ſeruitia Deo non placent. 282
Coactio ad bonum ſalubris. 280
Cognitio Dei, homines à brutis diſcernit. In prooemio.
Cognatio ſpiritualis contrahitur in baptiſmo. 65.b
Collectæ Eccleſiæ docent nos fidem & omnem fiduciam in ſolum Chriſtum collocare. 172.b.223.b
Colluctatio carnis & ſpiritus. 180
Comitiorum auctoritas quam conciliorum maior eſſe non debet. 81.b
Commanducare linguas ſuas qui dicantur. 42.b
Communicare paſſionibus Chriſti quomodo poſſimus. 203.
Communio ſanctorum quæ. 52.b.& ſequentibus.
Communio bonorum in Eccleſia. 53
Communio vtriuſq; ſpeciei quando abrogata. 80
Communicandi vetus mos. 78.b
Communionis alterius ſpeciei vſus quando inoleuerit. 80
Communionis ratio. 278.b
Compunctio pœnitentibus neceſſaria, & quæ ſit eius vis. 108, & infra.
Concionem audire non ſufficit. 110.b.111

Concilio-

Conciliorum conſideratio. 27. b
Concilium Chalcedonenſe. 150. b
Concilia an poſsint errare. 29. 322.
Concilia legitima abſq; Romani Pontificis ſententia celebrari nequeunt. 48
Concilia Nicenum & Epheſinum proximam authoritatem poſt Euangelium habent. 79. b. 94
Concilia cur inſtituta. 30. & ſequentibus.
Concilia quatuor Gregorius & Chriſtiani omnes tanquam quatuor Euangelia recipiunt. 27. 48
Concilia Epiſcoporum quomodo à Gratiano dicantur inualida. 32
Concilia nationalia. 32
Concilia œcumenica octo, & quid in ijs actum. 34. b
Concilia Epiſcoporum ſunt. 30
Concilia repræſentant vniuerſam eccleſiam. 29. b
A concilijs definita non eſſe reuocanda in dubium. 27. b
In concilijs Imperatorum & Regum officium. 31
In concilijs an locum habeant laici docti. 32. b
In concilijs principes non iudicant. 34
In concilijs Imperatores interfuerunt. 35
In concilijs Iudices. 35. b
In concilijs ſubſcriptiones. 36
Concilio Tridentino proxime celebrato quales interfuerint. 33. b
Concionari verbum Dei ad quos pertineat. 132. 135.
Concordia in Sacramento Euchariſtiæ ſpectanda. 72
Concordiæ vis quanta. 14. 41
Concupiſcentia carnis eſt pœna peccati originalis. 58. b
Concupiſcentia prohibita quomodo. 257. 258
Concupiſcentia remanens poſt baptiſmum non eſt peccatum. 58. b. 256
Concupiſcentia carnis quomodo in baptiſmo dimittatur. 158
Concupiſcentia duos ſtimulos habet. 256. b
Non concupiſces quomodo intelligendum. 235
Concupiſcere & velle differunt. 256
Concupiſcere facere eſt. 258
Ex condigno merendi vitam æternam cauſæ octo. 221
Confeſsio & communio in ſacram paſsionis ſeptimanam cur ordinata. 4. b
Confeſsio ſoli Deo facta non ſufficit. 110. 111
Confeſsio inſtitutionis diuinæ. Ibidem
Confeſſor prudens eligendus. 110
Confirmatio ſacramentum eſt. 56. b. 66. 88
Confirmatio recte ſacramentum dicitur. 66
Confirmatio pertinet ad baptiſmi perfectionem. 67

Conformari Chriſto debemus, ſi cum illo regnare volumus 192. b
Confirmatio à Chriſto quando & quomodo inſtituta 67. b
Confirmatio neceſſaria Ibidem
Confirmatio perfecte tribuit ſpiritum ſanctum 66
Confirmationis miniſter Epiſcopus 67. b
Confuſio aliquando bona 108 b
Coniugalis copulatio latebras quærit 152
Coniugalis pudicitia etiam donum Dei eſt 148. b
Coniugibus caſtis Dei gratia præſto adeſt 148
Coniugium fuit inter Ioſeph & Mariam 154. b
Copulari matrimonio quid ſit. 155. b
Coniugatis quæ liceant. 245. b
Conſenſus apud hæreticos nullus 41. 252
Conſenſus Doctorum de ſacrificio Miſſæ 97
Conſcientia bona niſi aduigilemus, facilime ſuperbiam gignit. 229. b
Conſcientia pro ſpe à Paulo poſita 201
Conſolatio noſtra Chriſtus 330
Conſtantini Magni Imperatoris pietas & modeſtia. 36. 51. eius reuerentia erga ſacerdotes 52
Conſtantinopolitanæ ſynodi quando, & quot 34
Conſtantinus, primus Imperàtorum ſynodo ſubſcripſit 36
Conſtituere ſuam iuſtitiam quid 203
Conſuetudo obſeruanda 312. b
Conſtitutiones regni quæ dicantur 30
Contemptum ſui aut ſuorum Deus grauiſsime vlciſcitur 141. b
Continentiæ votum Deo gratum 146
Continentis voluptas maior quam incontinentis 149. 150
Contra præceptum Dei aliquando ab Eccleſia ventum eſt 79
Contentio materia iracundiæ 335. b
Continentia impoſsibilis non eſt 147. 148. & ſequentibus.
Continentia an poſsit ſeruari 251. an ſit contra naturam. Ibidem
Contritio quid, quomodo fieri debeat, eiuſq; præceptum 108
Controuerſia cum hæreticis non eſt de ſcriptura, ſed de intellectu. 168. 321 b
Chore, Datan & Abiron quomodo puniti 137. b. 164
Corpus & ſanguis Chriſti quomodo in Miſſa offeratur 263. b
Corpus Chriſti quomodo ſumendum 4. 105. 106
Corpus Chriſti in Euchariſtia quomodo nobis datur 68. b
Corpus Chriſti duplex 126
Corpus Chriſti in Euchariſtia tribus modis 72
Corpus Chriſti in Euchariſtia non figuratiuè ſed eſſentialiter 69. 70 & ſequentibus.

Corpus Chriſti veritas & figura 72. b
Corporis Chriſti veritas poſt benedictionem etiã extra vſum manet 69. 71
Corpus Chriſti poſt reſurrectionem non eſt corporale 73. b
Corpus noſtrum abluitur aqua in baptiſmo, ſpiritu ſancto intus operante 57. & *ſequentibus.*
Corpus noſtrum eſt carcer, & hoſtis domeſticus 307. b
Corporis ratio quam minima habenda Chriſtiano 307
Crapula multi pereunt 304. b
Credo, prima Chriſtianorum vox 1
Credo ſanctam Eccleſiam cur dicatur, & non: credo ſanctum Euangelium 248. b
Credo in ſanctam Catholicam eccleſiam recte dici poſſe 181
Credendum Chriſtiano non diſputandum 74. b. 171
Credere commune eſt & Chriſtianis & dæmonibus 213
Credere in ſanctos quomodo dicamur 181
Credere quid, & quomodo oporteat 2. 331
Credens in Ieſum Chriſtum eumq; crucifixum & reſuſcitatum, et eccleſiam Catholicam, cuncta ad ſalutem neceſſaria credit 15. b. 317. b
Credenti omnia poſsibilia 231
Cruce ſignandi mos antiquus & Apoſtolicus 10
In cruce ſalus omnis exiſtit 29
Crucem cur geſtant Epiſcopi 12. b
Crucem Chriſti euacuant, qui operibus Chriſtianorum derogant. 222. b
Ad crucem quæ pertinent hæreticorum oculi ferre non poſſunt 14. b
Per crucem in cœlum aſcendere debemus 192. b
Crucis & mortis Chriſti beneficium præ cæteris inſigne 3. b 310
Crucis ſigno ſurgentes & cubitũ eũtes cur Chriſtiani ſe munire debeãt 8. b
Crucis Chriſti efficacia maxima eaq; in omnibus actionibus adhibenda 10
Contemptus eccleſiæ mortale peccatum eſt 302
Crucis ſignum tribus digitis fieri debet & cur 10
Crucis ſigno omnia beneficia Chriſti exprimuntur 10. b
Crucis ſimulachrum grauibus de cauſis ab Eccleſia erectum 10. b. 11. 14
Crucis ſignum cur in baptiſmo fiat 64. 65
Crucis vſus in omnibus Sacramentis maximus 10
Crucis vexillo mors victa 10. b
Crucifixi imago mortuis cur oſtendatur 11. b
Cur facinoroſis præfertur Ibidem
Crux Archiepiſcopo cur præfertur 12. b
Crux Chriſti, noſtra gloriatio & meritum 3 b. 5. b. 10. b. 11. b
Crux Chriſti & Sacramentum & exemplum 205
Crux cur in ſupplicationibus, præferatur 10. b. 11

Crux via ad gloriam 11.b
Crux noſtra merito crucis Chriſti valet 14.b
Crucem Chriſti ferat qui cupit eius gloriam 3.b.5.b.10.b.11.b
Cruces quatuor in Miſſa quid deſignent 221
Cultus Dei quibus abſoluitur. In proœmio. 83.260.296.b
Cultu externo quomodo homo Deum colere debet Ibidem
Cultus præcipuus quem Deus requirit, & qui ei vel in primis debetur. 104.169.175.240.260.299.b
Cultus Dei ſine verbo Dei. 85.b
Cultus duplex 168.b
Cultus Dei triplex 169
Cultus diuinus ſanctis non tribuitur 104.b.105.168.b.175
Inter cultum qui Deo debetur, & qui ſanctis diſcrimen 104.105
Cupiditas malorum radix 181
Curæ huius ſeculi impediunt nos à meditatione cœleſtium 147
Cyprianus cur errarit 21
Eiuſdem locus excuſſus de virginibus lapſis 151
Cyrilli commendatio 204

D.

Da quod iubes, & iube quod vis 101.271.b
Damnatur nemo niſi merito malæ voluntatis 214.256
Damnandis in extremo iudicio non obijcietur quod non crediderunt, ſed quod pietatis opera non exercuerunt 190
Danielis & ſociorim eius abſtinentia 305
Danielis locus de iugo ſacrificio per antichriſtum abolendo 87.b
Dauid etiam mortuus ſuis profuit 53
Dauid rex ter vnctus, & quid deſignet 121.b
Dauid commiſſo adulterio non amiſit fidem 190.b
Dauidis peccatum cum translatum legatur, cur tam grauiter ſit punitum 117. & deinceps.
Debita noſtra cur dimitti nobis petamus 181
Debita noſtra peccata intelliguntur Ibidem
Debitum vxori aut marito reddere quid ſit 153.b
Decreta conciliorum non ſunt in dubium vocanda 317.b
De decretis maiorum non iudicandum 81.b
Defunctorum merita nobis adiumento ſunt 52.120.b.167.b
Defunctorum memoria cur fiat in Miſſa 104
Dei cognitio omnium virtutum caput In proœmio.
Dei ſingulare beneficium in euchariſtia erga homines 68.b
Dei diſciplina nunquam à lege eccleſiæ diſsidet 248.249
Deificatio quid 206.b

Deo triplex cultus debetur, & quomodo ſit præſtandus 236. b, 238. 243 & ſequentibus.
Deo per charitatem inhæremus, & ipſe nobis 199. 200
Deum ex toto corde quando diligimus 234
Deus nobis locutus eſt & loquitur per prophetas, angelos, & apoſtolos 18. 19 309. b
Deus omnia videt & nouit 177. b
Deus eſt ſpiritus 201. b
Deus laudatur & honoratur in ſanctis 169. 170. b
Deus pronior ad dandum, quam nos ad petendum 107, 147. b, 199. b.
Deus non præcepit impoſſibilia 193. b. 194. b.
Deus miſericors & iuſtus 189. 190
Deus quomodo nobiſcum vſq; ad conſumationem ſeculi 312
Deus quomodo operetur in nobis 195
Deus niſi deſeratur, deſerit nullum 197
Deus ſi nos deſerit, fit noſtra culpa Ibidem
Deus quomodo in fidelibus habitet 197. 199, 200
Deus vbiq; & quomodo 200
Deus vult & poteſt omnia 167
Deus quomodo clemens & bonus Ibidem
Deus non exigit quæ præſtare nequimus 198. 232. 245. 256
Deus perpetuo propicius per Ieſum 5. 167
Deus non curat quam diu, ſed quam bene ſibi ſeruiatur 214. 297
Deus eſt forma animæ ratione præditæ, & quomodo imprimatur 238. b
Deus in homine ſicut Rex in imagine honorari debet 239
Deus conſiderat non quid, ſed propter quid faciamus Ibidem
Deus non patitur ſibi quicquam anteponi 240. b
Deus tanquam pater audiendus: Eccleſia tanquam mater 248
Deus non locum ſed mentem requirit, quomodo intelligendum 269. b & inde per longum.
Deus & ſi ſit vbiq; non tamen vbiq; æqualiter operatur 274
Deus author pacis, non ſeditionis 33. b
Deus ſua beneficia per miniſtros nobis porrigit 127. b
Deus quomodo eſt in rebus creatis 200
Deus non eſt mali operator 195. b
Dij alieni qui 21. b. 174. 309
Diabolus etiam ſcripturam prætendit tentans 77
Diabolus vel ſolo auditu ſacræ ſcripturæ etiam non intellectæ, velut incantatur 99. b
Diabolus nihil aduerſus nos poteſt, niſi Deo permittente 182. b
Diabolus poſt baptiſmum vehementius quam antea oppugnat 66. 141. b

Diabolus ex ordine Cherubin deturbatus 327
Diabolus maxime hæreticos incitat contra Eccleſiæ caput, & cur. 47.49.81.130
Diaboli aſtus ad decipiendos homines ſub prætextu verbi Dei 16.69.b 70.75.83.b.98.b.129.168.b
Diaconi qui ſint, quodq; eorum officium 125.b
Diaconi ſacerdotibus ſacramenta non porrigant 94
Dies certi cur ab Eccleſia ad ſeruiendum Deo inſtituti 2.b.3.8.b.14.286.b
Dierum diſcrimen nullum nouit Eccleſia, quomodo 8.9.10
Difficultas que eſt in Paulinis epiſtolis, quomodo tolli poſsit 216
Differentia inter deos alienos & ſculptile 240
Dignitas Epiſcoporum æqualis, poteſtas verò inæqualis 133.b
Dilectio Chriſti erga nos nulli rei comparanda 4.68.b
Dilectio proximi quid requirat 239
Dilectionis præceptum non eſt ſeruatu difficile 232.247
Dilectionis genus aliquod in hac vita præſtari nequit 232.233.b
Diſciplina eccleſiaſtica & ciuilis ſimul collapſa 283
Diſcretio ſpirituum maximæ difficultatis 327
Diſpenſatio indulgentiarum ad quem pertineat 120.b
Diſputatio de ſacramento euchariſtiæ fugienda 70.b
Diſputationum pernicies 325.335
Diſtinctio ordinum in Eccleſia maxime neceſſaria 134.b
Diſtinctionum commoditas 264.b
Diſsimilitudo cauſa diſplicentiæ 106
Diues cur dicatur Chriſtus 44
Diuina ſeruitus ab humanis obſequijs vt diſcernatur 98.b
Diuinæ naturæ conſortes vt efficiamur 60
Diuini qui dicti 175.b
Diuortium inter coniuges non permittitur 144
Doctores veri vt dignoſcantur 42.b
Doctrina in ſacerdotibus non vita ſpectanda 51.61.135
Doctrina prædicatorum recipienda, non mala vita imitanda 139
Doctrina eccleſiæ de bonis operibus 216. per longum
Doctrinam ſanam hæretici non ſuſtinent 210.b
Dæmon à ſcientia dictus 175.328.b
Dæmones credunt ſed non ſaluantur 198.b
Domeſticorum ratio habenda, quiq; eo nomine intelligantur 247.b
Domi non tam bene oratur, quam in Eccleſia 101.b.270
Dominica prima & ſecunda Aduentus cuius nos admoneant 3.8
Dominica in albis vnde dicta 65.b
Dominicales proceſsiones quid deſignant 7

Dominicæ diei beneficia 7.244
Dominico die miſſam audire debent ſeculares 102. *b*. 246
Dominico die non ieiunandum 283. *b*. 288
Dominicus dies vnde dictus, & in quem finem inſtitutus 7, 244. *b*
Dona virtutum, & Dei ſunt, & noſtra ſunt 217. *b*
Donum Dei eſt quidquid à nobis recte geritur 148. *b*
Dubia fidei ad quem referenda 47. 134. & dein.
Dulia ſanctis debetur 104, *b*. 168. *b*. 175
Duo maxime fidelibus inculcat eccleſia 7
Duodecim apoſtoli tantum cum Chriſto diſcubuerunt in cæna 77

E.

EBrietas diaboli opus 150
Eccleſia multitudinis nomen eſt & concordiæ 21. *b*. 41. 52. *b*
Eccleſia quando cœperit 17. 25. 44. *b*
Eccleſia eſt mater noſtra 248. *b*
Eccleſia prior quam ſcriptura 16. *b*
Eccleſia vbi ſit 17. 46 137. *b*
Eccleſia mulieri parturienti comparata 5. *b*
Eccleſia cur in die paraſceues ſuos triſtari velit Ibidem
Eccleſia nullum dierum diſcrimen nouit 9. 286. *b*
Eccleſia omnia ex Chriſti præcepto facit 13. & ſequentibus
Eccleſia ſola habet veram intelligentiæ lucem 98. 317. 333
Eccleſia vna domus ex animabus conſtructa 5
Eccleſia non errat 15. 18. 27
Eccleſia antiquior quam vniuerſa noui & veteris teſtamenti ſcriptura 17. 319. *b*
Eccleſia ſuper Petrum ædificata 44
Eccleſia columna & firmamentum veritatis 16, 18. 97. 319.
Eccleſia nunquam docuit, vt nouatores calumniantur, opera bona extra Chriſtum mereri vitam æternam 219. *b*. & inde.
Eccleſia non eſt, vbi non eſt euangelium 248. *b*. 330
Eccleſia primitiua quomodo à ſcriptura originem habeat 17. *b*
Eccleſia quomodo ſancta 23, 24
Eccleſia comparatur areæ, vineæ, ſagenæ, agro, gregi, domui, virginibus decem 23
Eccleſia catholica partes non habet 39
Eccleſia corpus vnum 23. *b*, 40. *b*. 126. 164. 326 *b*
Eccleſia apoſtolica quæ 44. *b*
Eccleſia primitiua indifferenter ſacramentum ſumpſit: etiam infantes communicauit 78. *b*

Eccleſia terribilis vt caſtrorum acies ordinata 24. 74. b. 97. b. 129
Eccleſia non tantum paſsionem, ſed etiam fructum paſsionis fidelibus ſedulo commendat 5
Eccleſia aduerſitatibus creſcit 24. b
Eccleſia cœtus viſibilis 25. b. 41. 44. 52. b
Eccleſia paradiſo comparata 63. b
Eccleſia nomen multitudinis ac legitimæ congregationis 21. b
Eccleſia ſponſa Chriſti eſt 16. 164
Eccleſia triumphans qualis ſit 271
Eccleſia cathedralis in qualibet diœceſi eſſe debet 136. b. 141 b
Eccleſia cathedralis à cathedra dicta Ibidem
Eccleſia hic in terris eſt imago ſempiternæ gloriæ 271
Eccleſia catholica quæ, & vbi ſit 25. 39. b
Eccleſia cur annum ab Aduentu incipiat 3. 8
Eccleſia non eſt deſerta 24
Eccleſia vt pia mater omnia ad ſalutem filiorum dirigit 9. 11. 12
Eccleſia ſpiritu ſancto non deſtituitur 16. 309. b
Eccleſia non à maiori ſed à meliore ſui parte ſancta dicitur 23. 266
Eccleſia regnum cœlorum ſæpe à Chriſto vocatur Ibidem
Eccleſia habet poteſtatem cogendi hæreticos 280
Eccleſia malignantium eccleſiam Dei ſe mentitur 22 b
Eccleſia occidẽtalis et ſeptẽtrionalis ſacrificia latina lingua peragit. 41. 100
Eccleſia plus gratulatur de reſipiſcentibus, quam de illis qui nunquam ceciderunt 281
In eccleſia docendi ratio quæ 215. b
Eccleſiæ deſcriptio 22. b. 46. 52. b
Eccleſiæ authoritas à ſcriptura, et ſcripturæ rurſus ab eccleſia eſt. 17. b 18. b
Eccleſiæ veræ notæ quatuor, & quæ ſint 23. per longum
Eccleſiæ notæ tres ex Auguſtino 320. b
Eccleſiæ catholicæ patres & filij 33
Eccleſiæ perpetuo continuata fides de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia 44. b. 96. & ſequentibus.
Eccleſiæ teſtimonio an ſcripturæ magis ſit credendum 16. 101. & inde in diuerſis locis
Eccleſiæ doctrina de meritis operum 214. b. & ſequentibus.
Eccleſiæ ſtatus à Baſilio verè, qualis nunc eſt, deſcriptus 307
Eccleſiæ nomen & authoritatem hæretici ſibi quoq; vſurpant 22. 43 44. 318.
Eccleſiæ oratio quam efficax 271
Eccleſiæ authoritas pro ratione temporum aliqua etiam contra mandatum Dei mutauit, & mutare poteſt 79

14

Eccleſiæ initium 17.25.44.b
Eccleſiæ doctrina de præceptis decalogi 239. & deinceps.
Eccleſiæ contemptus ad Chriſtum redundat 248
Eccleſiæ bona non ſunt alienanda 55
Eccleſiæ multæ, vna Eccleſia 41
Eccleſiæ cur & vnde dictæ 271
Eccleſiæ pia ſolicitudo erga filios 4.7.9.40.41.79.100
Eccleſiæ principes qui, & quæ eorum poteſtas 32.33
Eccleſiæ ſenſus & conſenſus veritatem docet 14.21
Eccleſiæ querela contra calumniatores 14.97.b.219.b
Eccleſiæ vnanimitas ante ſectam Lutheri 14.41
Eccleſiæ fides 15.16.45
Eccleſiæ iudicio ſtandum 16.21.b
Eccleſiæ præcipua luminaria fuerunt olim Monachi 262
Eccleſiæ merita ſupplent, quod miniſtro deeſt 266
Eccleſiæ mos vetus in ſolis ordinibus adhuc ſeruatur 278
Eccleſiarum orientaliū et occidentalium altercatio de feſto Paſchatis. 277
Eccleſiam ſequentes in interpretandis ſcripturis, non hominis ſed Dei mentem ſequuntur 19.b.20
Eccleſiam calumniantes euacuant Chriſti gloriam 16.b.25
Eccleſiam deſerentes in varios errores cadunt 21.42.98.164.176.248
Eccleſiam viſibilem ſupra Petrum fundatam quomodo intelligendum 43. & deinceps.
Eccleſiam tanquam matrem deſerentes non poſſunt habere Deum patrem 248.b
Eccleſiam Romanam audiendā, Gratiam Imperatoris edicto cautum. 48.b
Elementum & verbum cur in ſacramentis concurrant 56
Elementa in ſacramentis materiæ vim obtinent, formæ autem verbum Dei 57
Eleemoſyna neceſſaria ad orationem 273. eſt vita ieiunij Ibidem
Eleemoſyna quæ fit ex rapina vel bonis pauperum Deo ingrata 254
Eleemoſynæ temporariam pœnam auertunt 116.b
Eleemoſynarum vis 183.b.115.b.273
Eleuatio euchariſtiæ 99.b
Eleuatio ſacrificiorum ex veteri lege Ibidem
Elizeus facta Gieſi abſens cognouit 175
Elizei cadauer prophetauit 175.b
Enceniorum feſtum à Machabæis inſtitutum 310.b
Epheſina ſynodus quando habita 34.b
Ephrem commendatio 109
Epiſcopi cur propendentem de collo crucem geſtant 12.b

Epiſcopi Poloniæ Concilijs Conſtantienſi & Baſileenſi interfuerunt 80
Epiſcopi ſunt oculi eccleſiæ 33. *b*
Epiſcopi vnde dicti. A quo conſtituti. Eorum munus 135. & 136.
Epiſcopi patrum locum in eccleſia tenent 29
Epiſcopi inſtitutio penes Romanum Pontificem 135
Epiſcopi primo in ſuas dioeceſes intrãtes cur obuios ſigno crucis ſalutẽt. 12. *b*
Epiſcopi contemptus hæreſim generat 137
Epiſcopi ſunt iudices fidei 38. 136
Epiſcopi iudicant de principibus in cauſis eccleſiaſticis 37. *b*
Epiſcopi, Archiepiſcopi, pontifices & ſacerdotes in quo differant 133. *b*
Epiſcopus qualis eſſe debeat 135. & *inde pluribus.*
Epiſcopus ſi erret, quid faciendum *Ibidem*
Epiſcopus eſt paſtor 12. 33. *b*
Epiſcopalis benedictio quid ſibi velit *Ibidem*
Epiſcopus cur maiorem ſoluendi poteſtatem habeat quam alij ſacerdotes. 133. *b*
Epiſcopus ſit vnius vxoris vir, quomodo intelligendum. 156. *b.* & *ſequen.*
Epiſcopus non eſt nomen ordinis ſed honoris 133. *Eius officia* *Ibidem*
Epiſcopum deſerens, Eccleſiam deſerit 138. 340
Epiſcopis honor & obedientia debetur 46
Epiſcopis ſolis permiſſum eſt confirmare 67. *b*
Epiſcoporum legitima ſucceſsio vbi ſit, ibi eſſe apoſtolicam eccleſiam 46
Epiſcoporum & ſacerdotum corrupti mores nos ab eis ſeparari non debent 138. *b.* 339.
Epiſcoporum iuriſdictio ſecundum proteſtantes 136
Epiſcoporum ordo ac ſeries in eccleſia catholica 40
Eraſmus Vitellius Epiſcopus Plocenſis 307
Epiſcopatum deſiderare olim, erat velle fieri martyrem 135. *b*
Error errorem parit 148. *b*
Error de vnica operatione Chriſti damnatus 34. *b*
Error vnius aut alterius non præiudicat Eccleſiæ 21. 322
Error principij tandem longe à recto abducit 42. *b*
Error execrabilis eorum, qui dicunt hominem in bono opere nihilo plus agere, quam agit ſecuris in manu fabri 135. *b*
Error vnius ex patribus in interpretatione ſcripturarum, reliquis non præiudicat 21
Errores Lutheranorum 320. & *ſequentibus.*
Errores circa ſacramentum Euchariſtiæ damnantur. à folio 68. *vſq;* 106
Erroris mater acceptio perſonarum 50
Errorum cauſæ 21
Eſſe ſempiternum, Dei ſemper eſt proprium 208

Eſt,

15

Eſt, pro ſignificat, exponi in verbis Chriſti nequit 71. *& ſequentibus.*
Eraſmus Roterodamus de vita & doctrina Lutheranorum 130. *b.* 158. *b* 211. 310
Ethnicum eſſe quid ſit 165
Euangelia quatuor habet Eccleſia 18. 45, 211. *b*
Euangelium in cordibus potius quam in chartis ſcribi debet 18
Euangelium omnia ad ſalutem neceſſaria quomodo contineat 312
Euangelium an ad ſalutem ſufficiat 312
Euangelium præcipit vt Eccleſiam audiamus *Ibidem*
Euangelium quid ſignificet 17. 331. *b*
Euangelium quomdo audiendum 271
Euangelium non tantum annunciat remiſſionem peccatorum, ſed & mandatorum obſeruationem 192. 193
Euangelium an extra Eccleſiam eſſe poſſit 63. 248. *b.* 331. *b*
Euangelium nunquam fuit obſcuratum 13. 97
Euangelium Nicodemi reijcit Eccleſia 17. 323. *b*
Euangelica præcepta qualia 177
Euangelica lex de monte Syon 192
Euangelij prædicatio prior quam ſcriptura 17. 311
Euangelij noui fructus 210. *& ſequentibus.* 275
Euangelij vox traditionis eſt non ſcripturarum 17. 311
Euangelio quare credamus 18
Euangelium Lutheri quintum, ſeditioſum 211. *b*
Euangelici qua intentione Euangelium prædicent 149. *b.*
Euangelici ordinem Eccleſiæ turbant 13. 80. 97. 309
Euangelici ex templis faciunt horrea, equorum et porcorũ ſtabula, 275. 308
Euangelici verum an falſum dicant, nihil ſua referre putant. 223. *b*
Euangelicorum cupiditas 249. *b*
Euangelicorum variæ ſectæ & dogmata varia 23. 211
Euangelicorum nouorum fructus 98 130. 211. 308
Euangelicorum miniſtri quales 129. 134
Euchariſtia charitatis eſt ſacramentum & vires reſumentum 70. 83
Euchariſtia ſymbolum eſt vnitatis 8
Euchariſtia non eſt in vſu tantum 69
Euchariſtia cibus eſt. 68. *b.* *quale corpus in Euchariſtia.* *Ibidem*
Euchariſtia quomodo rem ſacram in ſe contineat, & quomodo alia Sacramenta: 69
Euchariſtia Sacramentum ſacramentorum 83
Euchariſtia quid ſit 83. *b*
Euchariſtia quale ſignum 79
Euchariſtiæ Sacramentum recte ſacrificium dicitur 83. *&c.*

Euchariſtiæ

Euchariſtiæ appellationes Ibidem
Euchariſtiæ vtraq; ſpecies à Chriſto non eſt præcepta tanquam ſaluti neceſſaria 77. b
Euchariſtiæ alteram tantum ſpeciem laicis dandam, ſacerdotibus vtramque, figuræ veteris teſtamenti aperte præ ſe ferunt 78. &c.
Euchariſtiæ olim vſus quotidianus fuit 278. 279
Euchariſtiæ altera ſpecies ex inſtituto concilij Epheſini 69. b
Euchariſtiæ eleuatio cur ab antiquis inſtituta 99. b
Euchariſtiæ effectus qui 103. per longum
Euchariſtiæ ſumptio quomodo remittat peccata 103. b
Euchariſtiam participantes quomodo affectos eſſe deceat 103. 105. b
Euchitæ ſiue Pſalliani hæretici 283
Eutiches errauit in duabus naturis Chriſti 19
Excommunicatio quid ſit in Eccleſia 54
Excommunicati qui, & cur 40. 54
Excommunicati ab Eccleſia præciſi Ibidem
Exhortatio vtilis & neceſſaria ad pugnam contra carnem 147
Exomologeſis quid 109
Exorciſmus quid, & cur ab Eccleſia baptiſmo adhibetur 64
Exorciſtæ qui, & quo officio fungantur 124
Exorciſtæ quæſtuarij nihil ſuo nomine peragunt, ſed Chriſti 266
Extra Eccleſiam qui ſint 54
Extra Eccleſiam non eſt ſalus, neque intelligentia ſcripturarum 15. 319. 342.
Extremæ vnctionis conſideratio 121
Externa opera, ſigna ſunt interioris cultus 300

F.

Facere, pro offerre vſurpatur 86
Facinoroſi & hæretici extra Eccleſiam ſepeliendi 276. b
Feria quarta & ſexta cur ieiunijs dicata 7
Feriæ quintæ in hebdomada ſancta myſteria 4. 5.
Feriæ ſextæ abſtinentia à carnibus 248
Ferri in manibus ſuis an quis poßit 70
Feſta ſanctorum ieiunijs præuenienda 284
Felicis à Srenſco Palatini Plocenſis pietas 306. b
Feſtis an laborare liceat 246. b
Feſtorum dierum opera Ibidem
Fide, ſpe & charitate cultus Dei proprius abſoluitur In proœmio. 167. 201

16

Fideles defuncti ad corpus Eccleſiæ Chriſti pertinent 52.104.168
Fideles bonorum operum communionem habent 12.*b*
Fidere quomodo debeamus bonis operibus 220.& *ſequentibus.*
Fides fundamentum & initium Chriſtianæ religionis 1
Fides quæ hominibus neceſſaria 1.2.15
Fides Eccleſiæ omnia ad ſalutem neceſſaria includit 15.*b*
Fides ſaluatoris ante lapſum minime neceſſaria 1.*b*
Fides Catholica quæ 8.25.26.
Fides catholica, non Polona, Lituana, vel Germana 332
Fides ſola ad ſalutem non ſufficit 26.*b*
Fidem ſolam ſufficere vnde manarit *Ibidem*
Fides Romana, eſt catholica fides 48.*b*
Fides ſimplex magis ſaluat quã anxia diſputatio & arrogans ſcientia. 99
Fides Eccleſiæ non deſerenda propter præſides vitæ minus inculpatæ. 49.*b*.
Fides omnibus fidelibus primo datur virtute Eccleſiæ. 57
Fides aliena quomodo adulto proſit vel non 62.141.
Fides aliena quomodo paruulis infantibus baptizandis ſufficiat 62
Fides ad omnes pertinet, ergo catholica 25.32.324.*b*
Fides Petri nunquam defecit neq; deficiet 50.*b*
Fides cum ad omnes pertineat, num propterea etiam iudicium de fide ad omnes pertinet? 29.& *deinceps.* 82
Fides iuſtificans quæ ſit Paulo 189
Fides eſt in voluntate 62
Fides quolibet peccato mortali non amittitur 190
Fides & ſpes ineſſe poſſunt illis etiam qui non ſunt in gratia 191
Fides prodeſſe nequit, niſi iungatur illi ſpes & charitas 191.*b*.198
Fides vna 40
Fides de Chriſto mediatore antiquiſſima 2
Fides veteris Teſtamenti & noui, qua patres & nos ſalui ſimus, quæ 15
Fides ſub lege obſcurior fuit, ſed reuelata tempore Chriſti & clarior facta 1.26
Fides mediatoris quamdiu fuit, tamdiu etiam fuit Eccleſia. 17
Fide per charitatem operante, reparatur in nobis Dei imago 202
Fidei Chriſtianæ ſumma 1. *Gradus.* *Ibidem*
Fidei articuli omnes credendi 2.*b*
Fidei noſtræ compendium, ſigno crucis incluſum 10
Fidei maximum ſtipendium 15
Fidei noſtræ ſcopus quis ſit 13.*b*
Fidei ſigillum baptiſmus 57
Fidei, ſpei, & charitatis diuerſa ratio 191

Fidei obiectum 166
Fidei etiam profectus eſt in eccleſia 311. b
Fidei arcana non ſtatim omnibus prodenda 88. b
Fidei cauſæ maiores vbi & qualiter tractandæ 32. 134
Fidei & ſpei comparatio Ibidem
Fideles omnes olim ſancti vocati 52. b
Fidem Eccleſia & verbo & cæremonijs tradit 9. 10. 11
Fidem & fiduciam iactant hæretici 198. b
Fiducia Chriſtianorum perpetuo in Chriſtum locata 220. & deinceps.
Fiducia quorundam ſanctorum 225
Figuræ Sacramenti Euchariſtiæ in veteri teſtamento variæ 78
Figuræ Iudaicarum cæremoniarum ceſſant in Euangelio 244
Filius Dei cauſa meritoria eſt ſalutis noſtræ 58. & ſequentibus
Filius Dei patris Chriſtus eſt, & nos quoq; homines 43. b. 61. b
Filij Dei qui ſunt 60
Filij Dei nominamur & ſumus 209. b
Filij iræ fiunt per baptiſmum filij gratiæ 59. b
Filij hoc tempore parentes in religione inſtituunt 82
Filium Dei eſſe minorem patre, quomodo Eccleſia intelligat 19
Fœminis etiam in neceſſitatis articulo baptizare permiſſum 66
Fœminis ne loqui quidem in Eccleſia permiſſum 134
Fomes concupiſcentiæ nobis inditus, non eſt peccatum 58. 256. b
Fomes manet poſt baptiſmum 58. 118. 256. b
Fons baptiſmatis 58. b
Fons aquæ vitalis in latere Chriſti apertus in paſſione, & quomodo eius fructum percipiamus 90. 91
Foris eſſe qui dicantur 54
Forma Sacramentorum omnium, eſt verbum Dei 56. & inde
Forma pœnitentiæ verbum abſolutionis 107
Fornicatio minoris eſt culpæ quam arrogantia 163. b
Fornicatio quale crimen 251
Fornicatio vt caſtigetur 116
Fornicatio ſpiritualis 253
Fratres ſumus omnes homines 247
Fratres noſtri Chriſtiani 338
Fratris odium quam pernicioſum 182
Fratris oſor membrum Chriſti non eſt 106
Frons cur Chriſmate in ſigno crucis ſignetur 64. 65
Fructus Euchariſtiæ ſi digne ſumatur 103. & ſequentibus
Fructus pœnitentiæ digni, ſatisfactio eſt vera 113. & ſequentibus
Fructus digni pœnitentiæ qui 116. 273. b

17

Furti nomine quid intelligendum 254
Furtum non dimittitur, niſi ablatum reſtituatur Ibidem
Furtum pernicioſiſſimum Ibidem

G.

GAlea ſalutis, ſpes 167
Gaudium duplex in reſurrectione Chriſti 6. b. 7
Gaudio aſcenſionis Eccleſia miſcere voluit ſolicitudinem extremi iudicij 7. b
Gedeonis vellus Mariam deſignauit 185
Gehennæ addictis ſuffragia noſtra non proſunt 119
Gemitum peccatoris etiam extremum Deus non auerſatur 227. b
Generalis iudicij vſus 176. b
Georgij ducis catholici facete dictum de Vitembergenſium fide 41. b. 321. b
Generatio caſta & ſyncera fuiſſet, ſi non interceſſiſſet tranſgreſſio 152
Genus electum & regale ſacerdotium qui dicantur 129. b
Germaniæ interitus & Lutheraniſmo 36, b. 130
Germania quando Euangelium receperit 80
Germania quando inceperit colere vineas 80
Germaniæ bellum ruſticum vnde 130
Gladius ſpiritualis excommunicatio 54. b
Gladius flammeus ante paradiſum quid ſignificat 119. b
Gloria æterna, merces charitatis 219
Gloria inanis fugienda 335. b
Gloriatio Chriſtianorum in cruce Chriſti eſſe debet 3. b. 5. b. 10. b
Gloriam & honorem ſuum Deus nobiſcum communicat 168. 169
Gnoſtici hæretici 22. b
Gratia inuiſibilis abunde nobis in Sacramentis datur 57
Gratia quæ in Sacramento nobis confertur multiplex, item quo ordine nobis conferatur 58. 59, 60. & ſequentibus.
Gratia gratis data, quæ 227
Gratia renouationis an præcedat vel ſequatur remiſſionem culpæ, curioſe magis quam fructuoſe quæritur 212. b
Gratia quid 226. b. 227
Gratia ſancti ſpiritus nobis nunc collata, quomodo æqualis ſit gloriæ. 218
Gratia obtinet quod natura non poteſt 71 a
Gratia in aqua non eſt ex natura aquæ, ſed ex præſentia ſpiritus ſancti 58.
Gratiæ vaſa, Sacramenta dicuntur 56. 57

Gratiæ incrementum 222. b
Gratiam pro gratia quid 227
Gratiam triplicem diuinitus accipimus 227. b
Gratis qui boni ſint, admodum pauci 149. b
Gratiani ſententia de Epiſcoporum concilijs interpretatur 32
Gratiani locus de ſacerdotum matrimonio excuſſus 155. b. 161. b
Grauia peccata vt extinguantur 216. & deinceps
Græcorum conſuetudo in Epiſcoporum & ſacerdotum matrimonio. 156. b
Gubernatore ſublato ex Eccleſia, Satan facile graſſari poteſt 47. 49. b
Gregorius Romanus pontifex & monachus dire à Luthero proſcinditur 214
Gregorius Nazanzenus præceptor Hieronymi 148. b. 266. b
Gerſonis narratio de quodam fratre ieiunante 303

H.

Habere vxorem ſuam quid ſit 153 & deinceps
Habitus & geſtus orantis qualis eſſe debeat 177. b
Hebræorum pueri non intelligebant quid agerent, cum clamabant, oſanna filio Dauid 99
Hebdomada Paſchatis eſt ea quæ reſurrectionem Domini præcedit. 286. b
Hebdomada quot horas habeat 102. b
Hebdomadæ ſanctæ obſeruatio 4. 286. b
Henriciani hæretici 94. b. 119. b
Heredes Dei vt efficiamur 60
Hereditas Chriſti Eccleſia 25
Hæretici & Schiſmatici qua nota à Catholicis differant 15. b
Hæretici patrum interpretationes & Conciliorum decreta reijciunt, ſuaq; prudentia nituntur in ſcripturis 27. 45. 80. 89
Hæretici rebaptizandi non ſunt ſi ad Eccleſiam redeant 21. 63. b
Hæretici ſcripturarum intellectum ſibi falſo vendicant 19. 22.
Hæretici quomodo conuincendi 20. 325
Hæreſis nunquam fere ſola emergit 41. b
Hæreticorum dogmata non ſunt diuturna 24. b 253
Hæreticorum rationes quibus traditiones Eccleſiæ reijciunt 286
Hæreticus quis 336. b
Hæretici bachanalia ſeruant, reijcientes ieiunia 286. b
Hæretici in Eccleſia non ſepeliendi 276. b
Hæreſes decem de verbis Chriſti: Hoc eſt corpus meum 18. b
Hæretici ſcripturam & verbum Dei prætexunt ſuis dogmatib. 75. b

Hæretici inter ſe non conſentiunt, ſed diuerſis opinionibus diſſentiunt; præterquam cum contra Eccleſiam ſit pugnandum 14. 23. 41. 100. *b*. 134. *b*

Hæreſes vnde maxime obortæ 44. 163. *b*. 323

Hæretici quomodo ſcripturas recipiant 19. 22. 45. *b*. 322. *b*. 324

Hæretici ſuas origines ad Apoſtolos aut Catholicam Eccleſiam referre nequeunt 46. 322. 325. *b*

Hæretici in ſui dogmatis & ſchiſmatis defenſionem, mores et vitam Sacerdotum confictis criminationibus proſcindunt 47. *b* 51. 141

Hæreſis Huſsi qualis 70

Hæretici ſemetipſos ex Eccleſia præciderunt. 39. *b*, 40. 54. 98. 100. *b* 323. *b*

Hæretici corporis Chriſti veritatem in Euchariſtia negant 18. 69 82. *b*, 97. *b*

Hæretici ad ſcripturas prouocant 324

Hæretici ſcripturas torquent 19. 242. 323. 329

Hæretici quo meltoris vitæ eo deteſtabiliores 138. *b*

Hæretici moderni Deum authorem mali faciunt. 148. *b*. *ſcripta ſua ſcholæ Vitembergenſi ſubijciunt* 49

Hæretici non poſsident ſcripturam 255

Hæretici ab errore retrahendi 280

Hæreſum fons 15. *b*

Hæretici paucitate gloriantur 25. *b*

Hæretici obſcurant fidem & beneficia Chriſti 14

Hæreticorum abſtinentia qualis 291

Hæreticorum etiam in vna domo diſſenſiones 14. 43. *b*. 100. *b*. 134. *b*

Hæretici noſtri temporis cur ſe vocent Euangelicos 22. *b*.

Hæreticorum bellum, pax eſt Eccleſiæ 41. *b*

Hæretici periuri propter violatum votum 262. *b*

Hæretici charitatis inimici. 70. 259. *b*

Hæretici quales fures. 254. *b*

Hæretici militibus Ieſum crucifigentibus deteriores 40, *b*. 169. 252. *b* 332.

Hæretici omnes pias Eccleſiæ inſtitutiones contra 4. *præceptum conuellunt.* 247. *b*. 248, 249

Hæretici quomodo refellendi ſint 325

Hæretici diuinitatis nomen affectant 242

Hæreſes & errores quare patitur Deus 241

Hæretici eccleſiam ſuam pro catholica oſtendere non auſint 47. 319.

Hæretici criminatores 49. *b* *Idololatræ* 241. 242

Hæreticorum doctrinæ, aquæ furtiuæ 254. *b*. 236. *b*

Hæreſes

Hæreſes non ſunt nouæ quibus Eccleſia hodie vexatur 325
Hæretici patrum ſententias oppugnant, quorum tamen cum viſum fuerit, authoritatibus vtuntur, neglecto eorum teſtimonio quorum hæreſes tuentur 326
Hæreticorum optima vita illis nihil proderit ad ſalutem 342
Hæreticorum ſucceſsio 319. 324
Hæreticorum ſententia de Rom. Pont. authoritate 48. b
Hæreticorum rationes de ciborum vel temporum delectu excutiuntur 286. b.
Hæreticorum eccleſiæ 47. b.
Hæreticorum inter ſe diuiſio, fidem noſtram confirmat. 41. b. 42. b. 134. b.
Hæreticorum proprium nihil recipere quod in ſcripturis non eſt 116
Hæreticorum diſsidia 134. b
Hæreticorum malignitas 14. b
Hieruſalem quid ſignificet 41. b. 334. b. 341. b
Homines à pecoribus religione maxime dignoſcuntur In prooemio.
Homo quomodo ad imaginem Dei factus 201. 238
Homo eſt imago verbi Dei 201
Homo factus ad imaginem trinitatis 201. b
Homo in quo ſtatu ante & poſt lapſum Ibidem
Homo perfectus qui dicatur 238. b
Homo vnde dictus 247
Homo non eſt ſimplex ſed compoſitus 57. b
Homo homini conſultum vt velit maxime omnium ſecundum naturam eſt, & è conuerſo. 249. b
Homo habet duas radices 239. b.
Homo non eſt capax omnium virtutum 208
Homicida laudatus, miſericors punitus 161. 259
Homicida quis 249 b
Homicidium multiplex 249. b
Homicidium maximum ſi quis vita ſua contaminata corrumpat alios. 150. b.
Honeſta quædam prohibentur 162. b
Honoris æqualitas pacem turbat 167. 168
Honor & gloria quomodo Deo & quomodo hominibus detur 168
Honor ſanctis tributus Deo confertur. 170
Honos quid ſignificet. 247. b
Horæ Canonicæ cur inſtitutæ. 12. 283. b. *abrogatæ à Lutheranis* 14. b
Horæ Canonicæ à Daniele ſeruatæ. 183. *myſterium trinitatis ſignificant Ibidem per longum.*

Horæ Miſſæ in ſecularia & ridicula negocia inſumenda non ſunt 102. b
Hoſtiam Deo placentem offerre quid ſit 264
Hoſtia in ara crucis oblata, eadem eſt cum ea quæ in Miſſa offertur, differt tamen offerendi modo 89
Hoſtia quare immoletur 120. b
Hoſtia vna eſt Chriſtianorum, non multæ 76. b
Hoſtiæ omnes ceſſauerunt immolato agno Chriſto 121
Homouſij vocem Ariani reijciebant 116
Hugo ſuo ſæculo alter Auguſtinus dictus 216
Humana iuſtitia ad diuinam comparata eſt iniuſtitia 226
Humanæ conſtitutiones quatenus obligent 306. & inde
Humilitas mater piorum 335. b
Humilitas Deo gratiſſima 229. 272 b. 329. b
Humanitas vnde dicta 247
Humilitas & obedientia Chriſti maxima 1. 337
Hieronymus Gregorij Nazanzeni diſcipulus 173. b 268
Hunerici vandalorum regis edictum ſuperbum 32
Eius modeſtia in cauſa fidei 36. b

I.

IAcobi Apoſtoli epiſtolæ ſcribendæ occaſio 26. b
Ianitorum clericorum officium 124
Ianua cœli baptizatis aperitur 59
Iagellonum regum Poloniæ pietas & abſtinentia 305. b
Iconomachi hæretici 35
Idem ſapere quid ſit 332 b
Idiota religioſus præferendus blaſphemo ſophiſtæ 15. b
Idololatria quæ 175 309. 332
Idololatræ ſunt hæretici 175, 332
Idololatria duplex 140. b
Idola dogmata contraria rectæ fidei. 241
Idolatræ fuimus omnes 268. b
Ieiunium quadrageſimæ quo conſilio ab Eccleſia inſtitutum, & quis eius author 4
Ieiunia reijcientes Catholici non ſunt 4. 286. 287
Ieiunia obſeruamus non ſecundum Iudæorum obſeruationem Ibidem
Ieiunia ad ſatisfactionem pertinent Ibidem. & ſequentibus
Ieiunia temporariam pœnam auertunt 4. 5. 284
Ieiunia cur ordinationes ſacras præcedunt 123. b
Ieiunium quartæ & ſextæ feriæ cur inſtitutum 7, 248. 284. b

Ieiunium generale præfertur priuato 287.b
Ieiunium virtuoſum quod. 290,291.292,& inde.
Ieiunium à cibis tantum an ſit cultus Deo placens 292
Ieiunium non eſt corporalis exercitatio 297.b.
Ieiunium in propheticis Apoſtolicis et Euangelicis literis præceptum. 283.
Ieiunij tranſgreßio an ſit punienda 300.b (300 b
Ieiunium eſt cultus Dei 294.295.b
Ieiunio quomodo remißio peccatorum tribuatur 299
De ieiunio veterum Orthodoxorum ſententiæ 295. b
De ieiunio recentiorum ſententiæ 297.b
Ieiunium vniuerſale Deo gratum 300. b
Ieiunium quatuor temporum cur inſtitutum 284.b
Ieiunium Sabbati quo tempore cœperit eiuſq; inſtituti rationes 283.b
Ieiunium quadrageſimale tribus de cauſis in Eccleſia celebratur 285
Ieiunium & vigilias non prodeſſe, niſi mores corrigantur 299
Ieiunare qui non poteſt, quid facere debeat 304.b
Ieiunij præceptum cur pœnale 300.b
Ieiunio præcipiendo Græci Latinis duriores 300. b
Ieiunandi cauſæ tres 300
A ieiunio exempti 301
Ieiunando ætas obnoxia Ibidem
Ieiuniorum inſtituendorum cauſa 292
Ieiuniorum variæ coſuetudines & leges 293
Ieſus quare ita dictus 1.120.b.187
Ieſus cur Chriſtus dictus 20.b
Ieſu appellatio totius trinitatis eſt confeßio 79
Ignorantia fidelis præſtat temerariæ ſcientiæ 15.b.34
Ignorare pleraq; melius eſt 15
Ab ignotis etiam peccatis nonnunquam abſoluit ſacerdos 111
Imago Dei, verbum 201.b.& inde
Imago verbi, homo Ibidem
Imago Dei poſt lapſum in homine plane deformata 201.b.238.b
Imago Dei quomodo in homine reſtituatur 202.238.b
Imago Dei in anima 201.239
Imagines crucis & ſanctorum cur ab Eccleſijs erectæ, curq; eas demoliantur hæretici. 14.b
Imagines ſanctorum è templis non eijciendæ 26.b
Imitatio cultus Dei præcipuus 169.b
Imitandus Chriſtus & quatenus. 139.169.206.b.337.b
Imitandi ſancti quomodo 170
Immerſio terna in Baptiſmo quid ſignificet 65.79

Imperatorum & regum officium in concilijs. 31
Imperatores non poſſunt de Epiſcopis iudicare 38.*b*
*Impoſsibile nihil Chriſtianis præceptum.*193.*b.& inde per longum.*233.*b*
Inanis gloria filia ſuperbiæ 335.*b*
Inanis gloriæ cupiditas veritati inimica 336
Imputationis vox noua in ſenſu quo Lutherani vtuntur 209
Imputari quomodo à Dauide vſurpatum 210
Incarnationis Chriſti memoria quomodo & quanto cum gaudio à fidelibus celebretur. 3
Incontinentibus an poſt votum nubere liceat. 150.*b*
Inedia apoſtolorum præ contemplatione. 292
Indignitas miniſtrorum Sacramentis nihil derogat 265
Induere nouum hominem & Chriſtum quid ſit 59.*b*.205.*b*
Indulgentiæ vnde ortæ 119.120
Indulgentiarum vis quæ *Ibidem*
Indulgentiæ valent ad impetrandam remiſsionem peccatorum *Ibidem*
Infantes quomodo credant 62
Infantes baptizandi 61.67
Infantes cur aliena fide intercedente baptizentur 62.76
Infantibus cur ſal in os imponitur & aures nareſq; ſputo liniuntur 64.*b*
Infantes baptizati mox è vita migrantes ſaluantur 66.76.210.*b*
Infantibus data olim Euchariſtia 78.*b*
Infirmitas carnis cur poſt baptiſmum manet 58.256
Infirmis in extremis conſtitutis proponenda 225
Infidelitatis crimine omnia peccata continentur 165
Infirmitas non tollitur in baptiſmo 58.*b*
Iniquitatis pondus 194
Inſufflatio in baptiſmo quid ſignificet 64
In nomine Patris & Filij & Spiritusſancti, & non in nominibus cur baptizentur paruuli 57.*b*
Inimici crucis Chriſti iniuſte ſacrificium Miſſæ idololatriam vocant 85.*b.& deinceps.*
Inimici matris Eccleſiæ omnia rite inſtituta euertunt. 85.199.248.286
Iniquitas grauiſsimum onus 194
Inobedientia non quælibet damnabilis 316.*b*
Impænitentes Deus iudicat 12
In poteſtate & officio poſiti, reprehenſioni maxime obnoxij 47.49.81 (130
Inſcitia confidentiam parit 81.*b*
Inſtrumentalis cauſa noſtræ regenerationis eſt aqua 58
In Eccleſia eſſe quid 164 *b*
Intentio hæreticorum qualis 24

Intentio

Intentio dirigit actus 297
Intentionem in voto factam Deus attendit 146. & *ſequentibus ſæpe.*
Intentio Matrimonij qualis eſſe debeat 145
Interna Deus conſyderat eaq; vel punit vel coronat 256. 317
Interceſſio ſanctorum efficax 53. *b.* 167
Interpretationes patrum aſpernandæ non ſunt 19. *b*
Inuidiæ malum 163. *b*
Inuito etiam facilia ſunt difficilia 147
Inuocatio ſanctorum non eſt inuocatio mortuorum, neque derogat gloriæ Chriſti 171. 172. & *inde*
Inuocatio ſanctorum in ſcripturis roborata 168. 169. 173
Ioſias rex Iſrael, cur gentili gladio occiſus 117
Ioan. Gerſonis profeſſio fidei 223
Ioannes quando Euangelium ſcripſit 17. 304
Ioannis caput ſextum nullam neque calicis neque vini mentionem facit 77. *b.* 78
Ioannes Patriarcha Alexandrinus cur dictus Eleemoſynarius 279
Iræ proprium falli & fallere 335. *b*
Iracundus ferè nemo verax *Ibidem*
Iſrael ſecundum ſpiritum, & Iſrael ſecundum carnem. 93
Iteratio ſacramenti altaris quam cauſam habeat 95. *b*
Iudæi non omnes intelligebant quo tenderunt ritus ac cæremoniæ ſacrificiorum ſuorum 99
Iudæorum ſacerdotium vmbra erat 128. *b*
Iudicemus nos ipſi, ne Deus nos iudicet 12. 117. *b*
Iudæo & Chriſtiano nihil eſſe commune debet 79. 243. *b*
Iudæis quomodo aliqua animalia interdicta 288. *b*
Iudæorum ſacrificia qualia 85. 86
Iudæorum teſtimonia de ſacrificio noui teſtamenti 92. *b*
Iudicium extremum cur in die aſcenſionis recolatur 8
Iudicium extremum ad quid futurum ſit 109. 225. *b*
Iudicij generalis vſus 176. *b*
Iudicantes ſeipſos, à Deo non iudicantur 12
Iudicare nemo temere debet 140. *b*
Iudicare ſeipſum quid ſit 140
Iudicium de doctrina ad Epiſcopum pertinet 135. 136
Iugum mundi difficilius iugo Chriſti 194
Iulianus apoſtata in metu ad crucem Chriſti confugit 10
Iurare quatenus liceat 243
Iuſiurandum quale prohibitum *Ibidem*
Iuratio Dei, incredulorum eſt increpatio 93

Iuſiuran-

INDEX.

Iuſiurandum Dei de ſacrificio æterno Melchiſedech 92. 93
Iuge ſacrificium quid 87. b
Iuuenes de lege non diſputent 81. b
Iuſtificatio noſtra qualis eſſe debeat 6. b
Iuſtitiæ noſtræ omnes quaſi pannus menſtruatæ quatenus ex nobis. 213
Iuſtificatio in quo conſiſtat 6. b
Iuſtificari quid Paulo ſit & Eccleſiæ 7. 11. b. per longum. 189
Iuſtitia noſtra Deus eſt 200 & deinceps
Iuſtitia noſtra charitas eſt 199. 237. b
Iuſtitia abſoluta eſt in fide, ſpe & charitate 237
Iuſtitiam extra nos eſſe aſſerentes errant 213. b. 214
Iuſtitia Dei quare dicatur, & quomodo noſtra nominetur 207
Iuſtitia imputatiua 209
Iuſtitia Dei & creaturarum diuerſa 227
Iuſtitia Chriſti 60
Iuſtitia noſtra quæ 16, 99. 188. 199
Iuſti non naſcimur ſed fimus 61
Iuſtificatio hominis quæ ſecundum Auguſtinum & Græcos. 202. b. et dein.
Iuſtitia noſtra ex participatione cum Chriſto eſt 226
Iuſtum eſſe quid ſit, & quis dicatur iuſtus 204
Iuſtitia quomodo Dei, Chriſti, & noſtra dicatur 206 b
Iuſtitia Dei per filium in Spiritu ſancto tranſit ad omnes Ibidem
Iuſtificationis noſtræ cauſa meritoria quæ 204
Iuſtificationis noſtræ cauſa exemplaris Chriſti Ibidem
Iuſtitia abſoluta in quibus conſiſtat 200
Iuſti lapſus qualis 232
Iuſtitia legis vniuerſa eſt dilectio 236. b.
Iuſtitia Chriſti non tantum imputatione ſed realiter nobis inhærente iuſti ſumus 208. b. 231
Iuſtitia noſtra non tantum remiſſione ſed interna mentis renouatione fit 211. b
Iuſtitia noſtra fides eſt illa quæ per charitatem operatur 199. 200 & inde per longum.
Iuſtiniani imperatoris edictum de carnibus publice vendendis ac edendis in fame, à catholicis contemptum diebus quadrageſimæ 290
Iuſtitia duplex 204 205. 217. b
Iuſtitia noſtra perfecta & quomodo imperfecta 131. b. 134. b
Iuſti etiam legibus humanis ſunt ſubiecti 293. b.
Iuſtus / Iuſti quomodo Deus / nos 203. 205. 226
Iuſto non eſt lex poſita quomodo iutelligatur. 291 et inde

Iuſto

Iuſto quotidianus victus deeſſe non poteſt 181
Iuſtum ſe nemo iudicet 140. b

L.

Labor in iniquitate maior, quam in Dei præceptis 194
Laconum aut Cretenſium leges, velut à Deo ſancitæ Platoni 81.b
Lachrymarum vis in pœnitente 108.109.110.&c.
Laica communio vnde traxit nomen 79.b
Laici docti an in concilijs locum habeant 32. b
Laicorum oblationes 156
Laicis ſub vnane, an ſub vtraq; communicandum 77. b
Laici ad minus ter in anno communicent 277
Laicorum Sacerdotium, baptiſmus eſt 130
Laici neq; debent neq; poſſunt determinare de fide 31.32.33
Lapſus iuſti & peccatoris differunt 236
Latina lingua celebrantur ſacra in occidentali & Septentrionali eccleſia 41.100.
Latro in cruce credens propter fidem ſaluatus 61.b.110
Latus Chriſti apertum, fontem nobis ſaluificum effudit 90. b
Latria ſolius Dei eſt cultus 104.b.175.243.b
Laurentius fidei amore flammas non ſenſit 147
Laus infantium & lactentium Deo grata 99
Legati Chriſti qui ſint 126. & ſequentibus
Leges omnes ſacro ſanctæ 81
Lectores qui, & quod illorum officium 124.134.b
Legis iuſtitia dilectio Dei & proximi 237. b
Legis præcepta quomodo diuidantur 239. b
Legis præcepta, niſi per & ad charitatem impleri nequeunt 240
Leo Imperator propter hæreſim et Imperio et fideliũ cõmunione priuatus 27
Legum humanarum & diuinarum diſcrimen 256
Leo Pontifex max. quam patienter cum Luthero initio egerit 36.b. eius legatio ad Carolum Imperatorem Ibidem
Leuitarum ordo 125. b.
Legislator etiam noſter Chriſtus, non ſolum redemptor 192
Lex Euangelij an ad ſalutem ſufficiat. 305.306
Lex quibus poſita 240
Lex vniuerſa quomodo ex duobus præceptis pendeat 240.236.b & inde
Lex ſancta propter malos antiquanda non eſt 150
Liberum arbitrium quis primo negauerit, quiq; errorem hunc primum ſequuti ſunt 26.b.325.

Lex vetus & Euangelica quomodo differant 17
Legem apud Iudæos pauci intelligebant 99
Leges bene conſtitutas iuuenibus conuellere non licet. 81.*b*, *& ſequentibus.*
Liberum arbitrium eſt in nobis 288.*b*
Libertatis Euangelicorum fructus qui 130. 308
Libri Hæreticorum referti magis criminatione quam charitate 50. 130
Libros legis Dei combuſtos Eſdras reſtituit 249
Liberari nos à malo cur petamus 182
Linguæ detractricis malum 255
Lingua, locutio quæ lingua fit 256.*b*
Lingua etiam vernacula in templis cantari cantilenas ſuis locis & temporibus permittit eccleſia 100. *b*
Linguarum diſperſio & congregatio 41. *b*.321.
Liturgia quid 131
Litania quomodo ab Eccleſia cantatur 171
Litaniæ formula antiqua & vſitata, à patribus accepta 173.*b*
Loca Deus ſibi eligit 274
Locus & tempus vbiq; diligenter obſeruanda 88
Loquitur ſpiritus S. in ſanctis, loquuntur & ipſi 218
Lucianiſtarum error 80
Lutheri epiſtola ad Leonem X. pontificem max. 48
Lutherani, Euangelici quam Chriſtiani vocari malunt 22.*b*.23.79
Lutherani omnes baptizatos eſſe ſacerdotes falſo dicuut 128.129
Lutherani domini ſcripturæ eſſe volunt 323.
Lutheri ſententia de vtraq; ſpecie ſacramenti altaris ad Bohemos 78
Lutheri contra ſe teſtimonium de ſchiſmate 341
Lutheri & complicum ſuorum impudens temeritas in abrogandis ijs, quæ in Concilijs & à patribus conſtituta ſunt 13. 80. 97. 163. *b* 220. *b*. 248. 309.
Lutheri ſcripta inter ſe pugnant 41.*b*
Lutheri & vxoris eius incontinentia notata 81.146
Lutheranorum conſtitutiones quales 163.*b*.310
Lutherani qualem ſpiritum habent 19.*b*.49.*b*, 130. 295, 309, 329
Lutherani contra Imperatorem 130
Lutherus non liberum ſed ſeruum arbitrium docet 249. 325.*b*
Lutherani vix vnis ſimul ædibus conſentiunt 41. 252
Lutheranæ hæreſeos exortus 36.*b*.321
Lutherus Ioanni Vicleff in hæreſi ſucceſsit. Babylonem extruxit. 41.*b*. 164. 334.*b*
Princeps hæreticorum, & author Germanici interitus 35. 134 *b* 163.*b*, *Quid de conſilio ſeparationis ſenſerit* 341

Lutherana

Lutherana dogmata de operibus 219.b
Lutheri & Buceri conſilium 156
Lutheri ſuperba verba 249.336
Lutheri maledicentia 320
Lutheri propoſitum Ibidem
Lutheri dogmatum varietas 41. 78. 211. b. 321
Lutheri liber de ſeruo arbitrio omni impietate refertus 249
Lutheri succeßio 325.b
Lutheranorum rationes contra tradit. Apoſtolicas de ieiunio 286
Lutheranorum doctrinam non ferè niſi leuißimus quiſq; amplectitur 211
Lutheri doctrina homines fieri deteriores Ibidem
Lutherani bachanalia ſeruant, ieiunia reijciunt 286.b
Lux Chriſtus eſt, lux & Apoſtoli 43.b

M

Magiſter vnus 128.b.271.b
Magiſtri exorciſtæ ſunt 142.b
Magiſtratibus obediendum 315.b.
Magiſtratus ſi ſontes non punit homicida eſt 250
Magiſtratus prophanus presbyteros eligere nequit, nec debet 135
Magiſtratibus licet occidere 249.b
Maiora opera fecerunt Chriſti diſcipuli quam ipſe Chriſtus 168
Malachiæ prophetia de ſacrificio Eccleſiæ quomodo à patribus & quomodo ab hæreticis intelligatur 87
Malum nullum Deus impunitum relinquit 119
Mali bonis permixti nihil nocent 340
Malis præſidentibus quid agendum 52.342
Per malos quoq; agit & loquitur Deus 50
Manducatio & potio corporis & ſanguinis Domini duplex 78.
Manichei hæretici 326
Mane orandum, orandum & veſpere 184
Mandata omnia in vno charitatis mandato 239
Mandatorum Dei perfecta expletio quæ 238.
Manuum impoſitio 67.b
Manuum impoſitio cur ordinandis adhibetur 132.b.241
Martionis error 75.326
Maria ſignum magnum apud Ioannem 185
Maria Theothocos & non Chriſtothocos appellari cur debeat 244
Maria mediatrix optima apud Deum 186
Maria nou Eua, mater reuiuiſcentium 185

23

Maria à ſanctis patribus ſumme honorata 186
Maria quomodo benedicta 188
Maria multis indicijs & figuris præſignata 185
Maria ſpes, aduocata ab Ephrem appellata 186
Mariæ & Euæ collatio 186
Mariæ honeſte meminiſſe decet Ibidem
Mariæ Magdalenæ ſeruitus quomodo Chriſto grata 298.b
Marcus Euangeliſta quomodo & à quo Euangelium ſuum conſcripſit. 17
Maritum & ſacerdotem eſſe quomodo concedat Eccleſia 152.&c.
Martius olim erat principium anni 278
Martyrum ſolennia cur & quomodo celebrentur 104.b
Martyres pro nobis orant, ipſi verò noſtris orationibus non indigent. 104.
Martyrium interdum baptiſmi vicem ſupplet 61.b
Martianus Chalcedonenſi Synodo ſubſcripſit 35
Martyres quo cultu colant Catholici 175
Martyrij deſiderium in muliere Ediſſena 198
Materia omnium ſacramentorum, ſignum vel elementum 56
Materia baptiſmatis aqua 57.58
Materia ſacramenti Euchariſtiæ, panis & vinum aquæ mixtum 74.b
Materia ſacramenti confirmationis Chriſma 66. 67
Materia ſacramenti extremæ vnctionis eſt oleum 121
Materia duplex in pœnitentia 107
Matthæus octo annis poſt aſcenſionem Chriſti Euangelium ſcribere cæpit. 17
Matrimonium temperantiæ ſacramentum 143
Matrimonij myſtica ſignificatio Ibidem
Matrimonium ſacramentum magnum, myſterium magnum Ibidem
Matrimonium Chriſtianorum, ſacramenti nomen ferè ſolum obtinet: eius commoda 143
Matrimonium ſuſcipientes quomodo affectos eſſe oportet 145
Matrimonium & ordo quomodo conueniant, & in quo aduerſantur 155
Matrimonium contrahere quibus liceat 251.b
Matrimonium triplicis rei ſignum 143
Matrimonium quomodo violetur 252
Matrimonij inſtituti cauſæ 143,251
Matrimonij impedimenta 146. & deinceps
Matrimonij tria bona 144.b
Mediator vnus & verus Dei & hominum homo Ieſus Chriſtus. 1.2.& inde 13. 14. 84.
Mediatorem futurum quomodo oportuit credere in lege 2
Medicina animæ pœnitentia 108.109

Medicus animarum ſummus eſt Christus 55.56
Melchiſedech ſacrificium, figurauit ſacrificium Eccleſiæ 86.92
Melchiſedech ante Leui & Aaron ſacerdos fuit 88 *Eius oblatio*.87.*b*
Melchiſedech Chriſtiani ſacerdotij typus 87
Melchiſedech ſacerdos gentium erat 92
Memoria paſſionis Chriſti quam neceſſaria Chriſtiano 96
ea vt retineatur, ſignis opus habet *Ibidem*
Memoriæ humanæ labefactatio 201.*b*
Memoria defunctorum in Miſſa ex Apoſtolica traditione 104.105
Memoria redemptionis noſtræ in ſacrificio Miſſæ celebratur. 104.*et inde*
Memoriæ martyrum cur dicantur templa 257
Mendacium quale peccatum 255
Mendacium filia ſuperbiæ 335
Mendacij tria genera 256
Mendax filius diaboli *Ibidem*
Mendici apud templa cur aſsideant, & quorum nos admonere debeant 272.
Mendici vulnerum noſtrorum medici 273
Menſa myſtica 93.*b*. & *deinde*. *Terribilis* 102.103.*b*
Menſis ſeptimus September, decimus December olim 284.*b*
Merces bonorum operum gloria æterna 220
Mercuriales ſtatuæ cur antiquitus ad biuia poſitæ 11
Mercurialibus ſtatuis abrogatis, crux Chriſti ſuffecta *Ibidem*
Merita ſanctorum nobis ſuffragantur 52.120.&c.
Merita operum quomodo ſint in regeneratis 61.196
Merita alia paruuli, alia adulti 229
Merita noſtra nulla ſunt ante fidem 115.197
Merita duplicia 223
Merita operum 229.*b*
Meriti perfectio non tam operi quam voluntati adſcribitur 214.*b*
Meritis ſanctorum non eſt detrahendum 120.*b*
Meritis operum cœleſtia præmia deberi, duplici nomine dicitur 61.*b*
Merito mortis Chriſti iuſti ſumus 53.99.196
Meritorum ad præmium comparatio 214
Meritorum penuria periculoſa paupertas 228.*b*
Meritum Chriſti, qui eſt Eccleſiæ caput, in omnia ſua membra diffunditur. 60.*b*.99.104.196.
Meritum Chriſtianorum ex merito Chriſti 11.99.119.197.211
Meritum non tollit ſcriptura ſed præſumptionem 229
Meritum congrui & condigni quod 216.217
Meritum eſt in voluntate 214

24

Meritum & gratia pugnant inuicem 247
Meritum paſsionis Chriſti abundantius omnibus totius mundi flagitijs 120.
Michaelis imperatoris Conſtantinopolitani temeritas 31.*b*
Michaelis Epiſcopi Mersburgenſis conciones de Miſſa commendantur. 100
Migrantibus è vita grauiſsimum inſtat certamen 142.*b*
Milites Eccleſiæ qui dicantur 24
Miniſtri malicia non impedit bonum opus perſonæ 266
Miniſtrorum eccleſiæ differentia 142 *b*
Miniſtris etiam malis Deus vtitur 139. *b*
Miracula apud hæreticos nulla 322
Miracula in ſe facta vt teſtabantur olim antiqui 174.*b*
Miſſa Baſilij & Chryſoſtomi 105
Miſſa quam apte officium dicatur 131 *b*
Miſſa ab Euangelio non diſcrepat, ſed omnia Chriſti beneficia nobis ob oculos ponit. 9.96.97
Miſſa eſt ſacrificium 26.*b*.96.*& ſequentibus*
Miſſa cur in occidentalibus & Septentrionis Eccleſijs latinè fiat 41.100
Miſſa quid 86.*b* *Temere abrogatur* 14. *b*
Miſſa cur poſt concionem audienda 101
Miſſa mali ſacerdotis non eſt neglienda aut vituperanda 263.*b*
Miſſa ſine neceſsitate in locis profanis fieri non debet 272
Miſſa omnis publica 279
Miſſa an ſine communicantibus celebrari poſsit Ibidem
Miſſa omni die audienda, vel ad minus Dominica Ibidem
Miſſa quomodo proſit, à Bucero nondum hæretico, definitum 85
Miſſæ ſacrificium pro mortuis valet 267
Miſſæ ſacrificio adſtant angeli 102
In Miſſæ ſacrificio congregantur tam qui cum Chriſto triumphant, quam corporibus præſentes, & qui purgatione indigent 104
In Miſſæ ſacrificio quid vulgus agere, meditari ac precari debeat 99.*b*
Miſſæ tremenda myſteria 102
Miſſæ ſacrificium à Chriſto inſtitutum, & cur quotidie celebretur. 85
Miſſæ ad finem intermanendum ſtatuto Agathenſis & Aurelianenſis conciliorum cautum 102.*b*.246
Miſſæ priuatæ non nuper inuentæ, aut ſeruari cœptæ ſunt 279
Miſſam ex opere operato prodeſſe quomodo intelligendum 85.264.*b*
Miſſam audire vtilius ne ſit an concionem 100.*b*
Miſſam audire quomodo oporteat 100.102.242 263.*b*
Miſſam Baſilius & Chryſoſtomus propter excellentiam Liturgiam dixerunt 131

Miſſam celebraturus quid facere debeat 242.b,263.b
Miſſam exterminantes grauiſſimè contra primum præceptum peccant. 242
Miſericordiæ Domini neq; tempus neq; menſura præfinienda 109 110
Mœchiæ nomen quam late pateat 251
Mœchia ſpiritualis hæreticos in iſtas abſurditates abduxit Ibidem
Mons magnus apud Danielem Mariam præfigurauit 185. b
Montani error 75
Monachatus non eſt cultus Dei, ſed eſt via expeditior ad colendum Deum. 262
Monachatus in colendo Deo nihil à reliquis Chriſtianis difert Ibidem
Monachi fides non eſt alia quam coniugati Chriſtiani Ibidem
Monachatus non eſt idololatria Ibidem
Monachi priſci quam dediti fuerint diuinis contemplationibus 234. b
Monachi miræ abſtinentiæ 305.b
Monachatus ab Apoſtolis deriuatur Ibidem
Monaſteria honeſtatis et ſanctitatis loca, Semneia apud Euſebium dicta. 269.b
Mores optimos cur ſimulent hæretici 138.b
Morbi curatio quomodo fiat 56
Morientibus maxime inſidiatur diabolus 121.b
Mors Chriſti humanitatem eius declarauit 7
Mors Chriſti fidelibus lugubris eſſe debet 5.6.
Mors Chriſti cur potiſſimum recolenda 84. & ſequentibus
Mors domini quare potius memoranda, quam eius acta magnifica 96
Mors potius dicenda eſt vita noſtra, quam vita 167.b
Mortis Chriſti effectus 83.84
Mortis Chriſti memoria in Miſſæ ſacrificio & Sacramento nobis relicta. 83. & ſequentibus
Mortui fideles ad Chriſti corpus pertinent 104.167
Pro mortuis an orandum 26. b
Mortuorum memoria in ſacrificio 104
Mortuorum merita nobis ſuffragantur 52.b,167.b
Mos laudatiſſimus patrum noſtrorum nunc plane intercidit 4.283
Moyſes quot annis fuerit poſt primum hominem 17
Moyſes primus verbum Dei ſcribere cœpit 17
Moyſes fuit inter Deum & hominem mediator 172
Moyſes poſtquam prophetauit non amplius vxori coniunctus eſt 152
Moyſi diffidentia vt ſit punita 117
Moyſi rubus Mariam figurat 185.b
Multitudo ſeditionis mater 29.b
Mulier fortis apud Salomonem quæ 185
Mulieres in neceſſitate baptizare poſſunt 61

25

Mulieres hæreticæ quam procaces 134
Mulierum officium erga viros ſuos 143
Mutari in virum alium quid ſit 212.*b*
Multitudo ſeditionis mater 29.*b*
Multitudinis concordis oratio quam efficax ſit. 101.*b*.167
Myſteria vnde dicta 88.*b*. *Non omnibus manifeſtanda* *Ibidem*
Myſteria in ſilentio tradita 88.*b*
Myſterium græcè, ſacramentum latine 143

N.

Natalis Chriſti Cæremoniæ 3
Natiuitatis Chriſti vtilitas 58
Natura etiam ipſa benedictione mutatur 71
Naturæ reſiſtens Deum non tentat 146.147.*&* *inde*
Nauis in qua Chriſtus ſedit, typus eccleſiæ 52.319
Nazareorum vita & continentia 300
Neceſſitas quemlibet baptizare permittit 62.*b*
Neceſſitas legi non ſubiacet 270.296
Neſtorij error circa Euchariſtiam 79.*b*.*Damnatur* 34.79
Nero impuriſſimus neminem eſſe pudicum cenſebat 150.*b*
Negare Chriſtum factis quid ſit 328
Nicodemi Euangelium cur ab Eccleſia non ſit approbatum 17
Nicena Synodus Oecumenica quando celebrata 34. *Lege ibi de reliquis* (*latius*
Nocturnæ præces non ſunt negligendæ 184.
Nocentes plectendi 249
Nolle obedire, & non obedire differunt 316.*b*
Nomen Dei quomodo fruſtra vſurpatur 243
Nomen ſanctum ſine ſanctis moribus non prodeſt 205
Non poſſe, id eſt, nolle 253.*b*
Non eſt ſcriptum, hæretici frequenter occlamant 209
Non eſt ſcriptum, ergo approbandum non eſt, ineptus colligendi mos. 87.*b*.
Nota Eccleſiæ maxime propria quæ 41.42 (108.*b*
Notæ veræ eccleſiæ quæ, & quot ſint 23.*b*. *per longum.*
Nouati error circa Pauli verba de iterando baptiſmo 75.*b*
Noua creatura quid ſit 60
Noua vita inſtitui nequit niſi veteris prius pœniteat 62 *b*,108
Nouatores mandata Dei non tantum difficilia ſed & impoſſibilia faciunt. 195.*b*. (193
Nouatores Deum authorem malorum faciunt
Nouatores omnem ordinem rerum confundunt 195.*b*,248.286
Nouatores minuunt Chriſti gloriam 43.209
Nouitates vocum vitandæ 16.20

Nouitas doctrinæ indoctis grata 128.223.b.241
Nouatorum cæcitas 218.b
Noui Euangelici martyres delicati 147.b
Numiſma noſtrum charitas eſt 230.b
Nuptiæ quomodo bonæ & quomodo non 152
Nuptias vocat Hieronymus indulgentias 154.b
Nuptiarum munus in paradiſo conceſſum, et earum vſus extra paradiſum ſumpſit exordium 152

O

OBlatio duplex 89
Oblatio Eccleſiæ qualis 89.43.141
Oblatio munda in Eccleſia quæ 93.b
Oblationes Laicorum Ibidem.156.b
Oblationes ſoli Deo fiunt non martyribus 104 105
Oblationes variæ ſunt 156.b
Oblationis nomen diabolus ferre nequit 104
Obtulit ſe Chriſtus modo duplici, cruento & incruento 589
Obſeruatio dierum, rudium gratia inſtituta ab Eccleſia, nihil cum Iudæis commune habet. 2.b.9.13
Odium proximi, Dei amorem excludit 239
Oecolampadij error circa Euchariſtiam 18
Oecumenicum concilium repræſentat Eccleſiam 27
Offerendi vſus antiquiſsimus 156.b
Offertoria in Miſſa fieri ſolita vnde Ibidem
Officiantes etiam dicti ſacerdotes 131.b
Officium etiam apte vocatur ſacrificium Ibidem
Oleum in Chriſmate quid ſignificet 67.121
Olei commoditas 122
Olei vnctione multos ſanabant Apoſtoli 121.b
Omilia ſiue doctrina abſq; oratione nihil prodeſt 101.b
Omnia munda mundis vt intelligatur 289.b
Omnia poſſumus cum Chriſti gratia 197
Opera trinitatis inſeparabilia 8.b.57.b
Opera omnia æqualia non ſunt 26.b
Opera bona quatenus meritoria 228
Opera ſatisfactoria meritis Chriſti nihil derogant 114
Opera ſiue bona ſiue mala habebunt iudicium 190
Opera bona neceſſaria in Chriſtiano Ibidem 191
Opera noſtra opera Dei ſunt, & quomodo noſtra & quomodo Dei. 114.195
Opera renatorum & infidelium differunt 61 215

26

Opera bona quæ fidem præcedunt, diſpoſitiones ſunt ad gratiam 188 *b*.216
Opera Deus exigit non verba 242.*b*
Opera ſeruilia quare Sabbato prohibita, & quomodo licite fieri poſſint. 246.
Opera ſunt teſtimonia voluntatis internæ 256
Opera fidei & charitatis quomodo ad remiſſionem peccatorum ſufficiant. 188.*& ſequentibus*
Opera Dei in vno quam in alio loco terribiliora 274
Opere quomodo Deus colendus 242
Opera bona extra fidem an ſint 216 *b*
Quænam opera ſint meritoria 215.*b*
Operum bonorum communio eſt inter fideles 52
Operum noſtrorum reſpectu nobis donari remiſſionem peccatorum & vitam æternam Eccleſia nunquam docuit 219.*b*
Operum noſtrorum non fidei rationem reddituri ſumus 190
Operum dignitas ex dignitate paſſionis Chriſti 61.*b*.114.*b*.228.217.*b*
Operamur nos in Chriſto, & ipſe in nobis quomodo *Ibidem* 198.218
Opus bonum ante fidem nullum 57.*b*.61.188.215.218
Opus operans & opus operatum quid & quomodo differant. 85,264 *b*
Oportunitas vbiq; ſpectanda. 88
Orandi adorandiq; modus 178
Oratio multorum in Eccleſia efficax 101.*b*.270
Oratio concionem præcedere & ſubſequi debet 101.271.*b*
Oratio Eccleſiæ prodeſt fidelibus defunctis in purgatorio detentis 118 119.120
Oratio Sacerdotis plurimum prodeſt 101.*b*.167
Oratio Chriſtiana ſpe & fide firmata eſſe debet 167,168,169.283.*b*
Oratio priuata efficax 177.178
Oratio qualis eſſe debet 177.*b*
Oratio Dominica cur publica & communis 178
Oratio Dominica breuibus verbis collecta, ſed multis ſpiritualibus bonis referta 178.*b*
Oratio Chriſtiana continua eſſe debet 283
Oratio animum ab omnibus rebus abſtractum requirit 182.183
Oratio ieiunio plurimum adiuuatur. 183 *b*.273.*b*
Oratio cum operatione fit fructuoſa 183
Oratio duas alas habet, quibus ad cœlum perfertur 283.*b*
Orationis Dominicæ explicatio per Cyprianum facta eiuſq; efficacia quodque ea præ omnibus alijs Deus inuocari malit 177.*& inde*
Orationis tempora 184
Orationis anima eſt ieiunium 273.*b*

Orationi

Orationi quomodo mens præparanda 182
Sine intermiſsione orate, quomodo intelligendum 283
Orationi magis quam audiendo Euangelio templa dicata videntur 271
Orationem quomodo docuit Chriſtus 177
Orationes ſanctorum nobis patrocinantur 53.b.167
Orationes impediuntur vſu coniugij 261
Orationes Eccleſiæ omnes per Ieſum Chriſtum concluduntur & patri offeruntur. 172.b.223.b
Ordo in Eccleſia neceſſarius 122.134.b.136
Ordo ſeu ordinatio quid ſit, & vnde dicatur 122.124
Ordo Sacerdotalis Sacramentum eſt 122.b.123.136
Ordo in ſacerdotibus, Epiſcopis, & Pontificibus generalis eſt, ſed dignitas, authoritas & poteſtas ſpecialis atq; inæqualis 123.124.133
Ordo miniſtrorum inſtitutionis diuinæ 123.124
Ordinis Sacramentum non iterandum 123
Ordinis Sacramentum quatenus conſiſtat in matrimonio 152
Ordinis miniſter eſt Epiſcopus 133
Ordines cur certo temporis interuallo conferantur 124 b
Ordines poſt ieiunium cur conferantur 123.b.261.b
Ordinandis calix cur porrigatur 125
Ordinationes hæreticorum quales 134
Ordinationes quibus temporibus celebrentur 278
Ordinatio Sacerdotum præſente populo fieri debet, & cur 136
Ordinationi Dei reſiſtens, ipſi Deo reſiſtit 139
Ordinum ſacrorum conferendorum cæremoniæ 261
Origenes puer martyrium appetiuit 197.b
Origenis error vnde 21
Originalis peccati fomes 118
Oſtiarij qui, & quod eorum officium 124
Oues paſtoris ſui vita non debent offendi 140
Oues paſtores non paſcant nec iudicent 33.b.248 340.b
Ozias rex cur punitus 138

P.

Palpones 255.b
Panis & vinum vere transſubſtantiantur in Euchariſtia. 69.70.71 72
Panem & vinum cur Chriſtus voluerit retinere colorem & saporem ſuum 72. 73.
Panem noſtrum quotidianum cur petamus, & quomodo intelligendum 180.b.207.b.218,b

Papa

27

Papa vnde dictus 134
Papa de dubijs fidei diſcernere debet 47.48.134
Papatus nullo modo relinquendus 341.b
Papæ ſeu Pontificis max. eminentia 133.b
Papæ cur ſanctiſsimi dicantur 50.b
Partes in Eccleſia non ſunt 39.b
Paruuli in fide eccleſiæ (quia non habent propriè acquiſitam) baptizantur 61.62.76.
Paruuli abſq; baptiſmo non ſaluantur 62.76
Parentes cumprimis honorandi 247.b
Parentum nomine qui intelligendi 247.b
Paſsio Chriſti recte in die Paraſceues deploratur 4.b
Paſsio & mors Chriſti cum reſurrectione, cur ab Eccleſia coniunctim celebrentur. 6.b.7
Paſsio Chriſti ſacramentis omnibus virtutem & efficaciam præſtat 55. 90. 91.
Paſsio Chriſti cœli ianuam aperuit 59
Paſsio Chriſti fuit verum ſacrificium 88.89
Paſsio Chriſti abunde ſatisfecit 76.191.b
Paſsio Chriſti et crux nō impedit, quominus et nos aliquid patiamur 2.b.6
Paſsiones Chriſti, paſsiones noſtræ 218.b.
Paſsionis Chriſti memoriam Chriſtiani ſedulo habere debent 90
Paſsionis Chriſti fructum Eccleſia fidelibus ſedulo cur commendet, eiusq; vtilitas 5.
Paſcha noſtrum Chriſtus 85
Paſchæ nomine quid intelligendum Ibidem
Paſchæ cælebratio ab Apoſtolis 244
De paſchate controuerſia 277
Paſchatis celebrandi vno eodemq; die cauſæ 277.b
Paſtores ſuos & præſides deſerentes ab Eccleſia ſe ſeparant. 21.42.49.50
Paſtores & præſides propter malam vitam non deſerendi Ibidem
Paſtor Eccleſiæ totius, vnus eſſe debet, qui cæteris præſit. 42,b.43. et inde
Pater maior Chriſto, quomodo Eccleſia intelligit 19.65.b
Pater cauſa principalis efficiens ſalutis noſtræ 57.b
Pater ſpiritualis omnium eſt Deus, mater Eccleſia 248
Pater carnalis omnium, eſt Adam 247
Patibulum erectum vbi ſolebat fieri ſacrificium & crucis Chriſti recommemoratio 275.308
Patres docuerunt rectam fidem 13
Patroni Eccleſiarum quid iuris habeant 136
Patrum authoritas in controuerſis dogmatibus 324.b

Patres

Patres quomodo hæreticos confutarunt 20
Patrum errores quales fuerint 21,324
Patres ſtylo quidem diuerſo, non autem diuerſa fide ſcripſerunt 324
Patrum orthodoxorum interpretationes non ſunt reijciendæ. 18, 19. 20
Patriarcharum & Prophetarum voces, quibus Chriſtum mediatorem in mundum venire deſyderabant 2. 3
Patrum ſententiæ de ſacrificio Miſſæ. 91. *b*, 97. *& illorum vbiq; conſenſus* 267
Patrum authoritas in controuerſis dogmatibus 324
Patris & matris nomine qui intelligendi 147. *b*. 148. 308. *b*
Patrem cur appellamus Deum 178
Pati pro Chriſti nomine, ad æternitatis hæreditatem promerendam plurimum prodeſt 60
Paucitas magiſtra diſciplinæ 29. *b*
Paulus vt vicerit carnis ſtimulum 158
Pauli ſudaria & ſemicinctia pleroſq; à dæmonijs liberarunt 168
Paulus non reijcit bona opera 189. 192
Paulus præcepta Dei credentibus leuia eſſe aſſerit. 194. *b*. *& inde* 234
Paulus quomodo imperfectionem ſuam accuſet 235
Paulus ſub ſua perſona de quouis homine nonnunquam loquitur 235
Pauli amor in Chriſtum quam vehemens 234. *b*
Pauperes & calamitoſos à foribus templi arcere conantes, merito reprehendendi 273. *b*
Peccatum tegi, remitti, non imputari, differunt 210. *b*
Peccatum cum fide ſtare poteſt 190
Peccatum cur dicatur concupiſcentia 256. *b*
Pax noſtra mutua cum Deo, maximum ſacrificium 181. *b*
Peccatum infidelitatis, omnia reliqua includit 165
Peccant grauiſſime, qui Deum mendacij teſtem producunt 243
Peccata non niſi merito paſſionis Chriſti remittuntur 4. 11. *b*. 13
Peccata noſtra oſtium regni cœlorum claudunt 113
Peccantes non omnes iuſtitiam amittunt 232. *b*
Peccata noſtra cauſa fuerunt mortis Chriſti. 3. *b*. 4. 5. 6. 11. *b*. 12
Peccatum originale in baptiſmo remittitur, pœna manente 58. 118 156. *b*.
Peccata carnalia maioris ſunt infamiæ, ſed minoris culpæ, quam peccata ſpiritualia 163. *b*
Peccatum non imputari quomodo intelligendum 210. *b*
Peccato quolibet non amittitur fides 190. *b*
Peccatum animi morbus grauiſſimus 239

Peccata ſacerdoti manifeſtanda 110.b
Peccati primorum parentum quanta vis 108.208.b.
Peccatum grauiſsima ſeruitus 246.b
Peccatum nullum ſine voluntate 256.b
Peccantes contra primum præceptum qui. 242 contra ſecundum 243 & ſic ex ordine contra omnia
Pelagianorum error circa Baptiſmum paruulorum 61.b
Perfectio fidei quæ ſit 237
Perfectum & imperfectum vt ſe dixerit Paulus 235.b
Perfectus diſcipulus quis dicatur in euangelio Ibidem
Perfectio duplex 232
Perſonæ, tempus, & locus obſeruanda 88
Perſonarum acceptio erroris eſt mater 49
Perſona in ſacerdote non eſt ſpectanda 49.51
Periurij pœna in veteri Teſtamento qualis 255.b
Periurium grauiſsimum crimen 256
Peregrinationes Deo non ingratæ 27.274
Perſonarum reſpectus erroris mater 50
Perſonæ non ſuſcipiendæ ſed nomina 51.b
Petra Chriſtum, fidem, & Petrum Chriſtum cõfitentem ſignificat. 43 44
Petri vmbra ægros ſanauit 168 173
Petrus Chriſtum negans fidem non amiſit 191
Petrobruſiani hæretici 94.119.b
Petrus totius Eccleſiæ figuram geſſit 40
Petrus Lombardus pater ſcholaſticæ Theologiæ. 219. immerito reprehenditur. 231
Philippus Melanch: in articulo iuſtificationis quaterdecies variauit 212
Philippi Melanchtonis blaſphemia 148.b
Philoſophiæ vtilitas 293
Platonis conſilium in eligendo loco Academiæ inſalubri 307
Phinees homicidium cur Deo gratum 161.259
Pietas quid & vnde dicta In proœmio
Pietas magis ad ſalutem prodeſt quam intellectus vel ſcientia 15.b
Pietas Dei cultus eſt 260
Pighij ſententia de ſacerdotibus vxores ducentibus 159
Pighius immerito à Melanchtone reprehenſus 159
Piſcinæ probaticæ prærogatiua 274
Pœnæ timore cogendi quidam ad rectam fidem 280
Pœnitentia duplex 4
Pœnitentiæ ſacramentum à Chriſto inſtitutum, quæ illius materia & forma. 106.b.107

Pœnitentia cur metanæa dicta 108
Pœnitentia exterior index interioris 116
Pœnitentiæ fructus 108. 109
Pœnitentia publica cur die cœnæ Dominicæ habeatur 4 b
Pœna æterna ſatisfactione Chriſti in cruce aboletur, temporaria vero noſtra 113. 114
Pœnæ temporariæ pro æternis nonnunquam à Deo infliguntur 116.b
Pœnitentes ab oblationibus repellebantur 156
Pœnitentes fiunt participes omnium meritorum Chriſti 4. 108. & ſequentibus
Pœnitentia præuia ad ſumptionem corporis Chriſti opus eſt 4. b
Pœna non ſemper remittitur cum culpa 116.b
Pœnitentes verè etiam humano iudicio condemnati à Deo ſuſcipiuntur. 12
Pœnitentia tres actus, qui materiæ loco ſunt, habet 107. b. & inde
Pœnitentiæ materia duplex 107. b
Pœnitentiæ forma 107.b
Pœnitenti tria conſyderanda authoritate Gregorij 107.b
Pœnitentia Baptiſmus lachrymarum à Gregorio Nazanzeno dicitur. 109.
Pœnitentiæ nullum tempus incommodum 110
Pœnitentia laborioſus Baptiſmus 113.b
Per pœnitentiam non ſtatim penitus culpa aboletur 118
Polonia quamdiu Chriſtiana ſit 137
Poloniæ Apoſtoli qui 97.b.137.330.b
Poloni conſtantes in religione à 600. annis 330
Polonorum religio 307
Poloni quando Chriſtiani facti 80.332.b
Polonia ſemper habuit epiſcopos viros doctos 136 b
Polycarpi corpus quam venerabile habitum 174.b
Polygamiam approbantes hæretici 158
Pontificis decreto in rebus fidei aſſentiendum 47.48.183
Pontifex Romanus ab hæreticis proſcinditur 47.81.130
Pontifices calicis vſum non ademerunt 77.79. 80. b
Pontificum Catholicorum ſucceſſio veritatem Eccleſiæ teſtatur 40
Poſſe pro velle ſæpe in ſcripturis vſurpatum 253. b
Poſſibilia omnia ſunt credenti 232
Poteſtas duplex aduerſario contra nos datur, ad pœnam & ad gloriam 18. b.
Poteſtatis authoritas non contemnenda 315
Præcium quo redempti ſumus ſaguis Chriſti 252. b
Præceptum Chriſti de vtraq; ſpecie laicis danda nullum 77.78

Præceptum dilectionis expleri poteſt 246
Præcepto, Non concupiſces: non prohibetur inclinatio mala ſeu fomes, qui nobis inſitus eſt. 257
Præceptorum diuinorum qualia compendia nobis Deus dederit 237
Præcepta Dei impoſsibilia non ſunt 194. & inde 232
Præcepta diuina duplicia 313
Præcepta Dei mutata 79
Præcepta Dei quomodo & quibus grauia 194. 195. 232
Præceptum dilectionis vnum videtur, ſed duo continet 237. b
Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis tranſgredimur 240. b
Præceptorum trium ratio 240
Præceptum, Non occides, quatenus ſe extendat 249. b
Prædicationem externam cohibere Satanas nititur 83. b. 98
Prædicationem prohibent Schwermeri 128. b
Prædicationis munus olim ſolis Epiſcopis dabatur 132
Preces quæ fiunt in templo, ſunt Deo gratiores 270
Presbyteri vnde dicti, item cur hoc nomen præ ſacerdotum nomine Apoſtoli elegerint 130. b. 244
Presbyteri non in hoc ordinantur vt ſint miniſtri verbi 136
Præſides Eccleſiæ cur maxime Satanas oppugnet. 47. 49. b. 50
Præſides mali cur interdum à Deo dantur 5. 342
Priuati hominis intellectus in ſcripturis incertus & fallax 16. 19. b
Principes immites nimijs vectigalibus ſuos ſubditos exugentes rei fiunt ſeptimi præcepti 254. b
Principes executores decretorum Eccleſiaſticorum 37
Principibus duplex honos debetur 247. b
Patres priſci quomodo populum inſtituerunt 193. b
Priuilegium ſedis Romanæ quale 48. b. 49
Proceſsio ſingulis diebus dominicis quare ab Eccleſia peragatur 7
Prophetia quid 175. b
Proximus quis. 239. 247. quomodo recte diligatur Ibidem
Propheticus ſermo quam certus 71
Prophetis etiam malis vtitur Deus 140
Proximi odium, odium Dei 239. In proximo duo ſunt Ibidem
Proximis reconciliari debemus, ſi corpori Chriſti inſeri volumus. 106
Prudentiæ propriæ innitendum non eſſe 19. b
Pſaphonis cuiuſdam mira impoſtura 242
Pſeudoeuangelicorum ſycophantia 211. 292. b
Pſeudoapoſtoli multi ſicut olim Pſeudoprophetæ, qui tamen omnia ſub prætextu verbi Dei agunt 69. 70. 211

Pſalliani ſiue Euchitæ 283
Publica & communia præferenda ſunt priuatis 287.b
Pudenda patrum non detegenda 52
Pulcheriæ Auguſtæ ſanctitas 36.b
Purgatorium eſſe poſt hanc vitam 118.119

Q

QVadrageſimæ ieiunium à quo & cur inſtitutum 4.6.b.205
Quadrageſimæ ieiunium tribus de cauſis inſtitutum 285
Quadrageſimæ in uernum tempus inſtitutæ ratio 285.b.307
Quadrageſimæ tempus dies afflictionis, pœnæ, mœroris, &c. 285.b
Quadrageſimæ violatores grauiter peccant 303.b
Quadrageſimæ obſeruatæ exempla 4.285.b
Quadrageſimæ ieiunium per vniuerſum orbem annunciatum teſte Baſilio. 286
Quadrageſimæ vltima ſeptimana qua pietate à veteribus obſeruata 4
Quadraginta dies cur Chriſtus à reſurrectione cum diſcipulis ſuis conuerſatus. 7.b
Quatuor eſſe euangelia vnde conſtet 45.b
Quatuor temporum ieiunium cur inſtitutum 384.b
Quartadecumanorum hæreſis 277
Quæſtiones & pugnæ verborum fidelibus vitandæ 1.b
Qui reſiſtunt poteſtati ipſi ſibi damnationem acquirunt, quomodo intelligendum 315.b
Quintilianorum hæreſis quæ 26
Quinquaginta dies interiecti à Paſcha ad Pentecoſten, cur ieiunio liberi. 7.b
Quorum deus venter eſt, quomodo intelligatur 297.b
Quomodo, non quærendum Chriſtiano 71.74.b

R.

RAdices duæ contrariæ quas Deus attendit 239.257.b
Radicem non florem in homine Deus conſyderat 212.253
Rapina grauior quam furtum 254
Ratio probabilis quid 22
Rationis humanæ obtenebratio 201.b
Rationis ſigna in multis animantibus deprehenduntur. In procemio.
Rechabitæ vinum non biberunt etiam præcipiente Propheta Ieremia. 300
Reatus manet etiam in renatis remiſſa culpa 117
Reconciliationis miniſterium duplex 126.127

Recordatio mortis Chriſti in Euchariſtia nobis propoſita. 104. & inde
Reconciliatio quomodo contigerit nobis 106
Recordatio mortis Chriſti, Chriſtiano maxime neceſſaria 106
Redemptionis beneficium per crucem & mortem Chriſti quantum. 3. 4. 5. 10. 12. 13.
Reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo iuge ſacrificium offerendo, pugnantia ſunt 154. b
Regenerationis cauſa Spiritus ſanctus 57. b.
Regenerationis & purgationis vim aquis attulit Chriſti Baptiſmus. 57. b.
Reges & Imperatores cur concilijs & quomodo interdum interfuerint. 31.
Regnum cœleſte ac terreſtre 179
Regnum Dei in ſimplicitate non in contentione ſermonis 1. b
Regnum cœlorum quomodo venale 229 b. 230. &c.
Regnum Dei cur aduenire petimus 179
Regula omnium actuum humanorum lex eſt charitatis diuinæ 240
Religio vnde dicta In prooemio
Religio vna 40. 41. 43. 44
Religionem veram deſerens in varios errores ſeſe præcipitat 21. 42. 98
De religione adoleſcentes nunc temere iudicant 18. b
Reliquiæ ſanctorum venerandæ ex antiquiſſima inſtitutione 175
Remiſſio peccatorum extra Eccleſiam nulli confertur 165
Remedia fugiendæ libidinis 149. b, 158
Remiſſio peccatorum nobis crucis Chriſti beneficio contigit 12. b
Remiſſio peccatorum ſola non eſt iuſtitia noſtra 202
Remiſſio peccatorum in Euchariſtia quomodo datur 103. b
Remiſſio peccatorum & reconciliatio cum Deo patre, non ſola ad iuſtificationem ſufficit 6. b. 7. 204
Remittere proximis nolentes ab Eccleſia excommunicantur 4. b
Renati ad graue certamen vocantur 66
Renouatio noſtra quando incipiat 202
Renouari, quid ſit Ibidem. 200. b
Reparatio hominis lapſi per ſolum Chriſtum 13. b
Res omnis in ſe habet vnde exterminetur 229
Reſipiſcentiæ fructus qui 273. b
Reſtitutio quæ ſit 115
Reſurrectionem carnis non credens non eſt Chriſtianus 165. b
Reſurrectionis Chriſti duplex vtilitas 7. b
Reſurrectio Chriſti eſt iuſtificatio noſtra 6. b
Reſurrectio duplex, bonorum & malorum 166

Reſurrectionis noſtræ ſpes 7
Reſurrectio Chriſti diuinitatem eius declarauit 7
Reſurrectio ex mortuis fidei noſtræ baſis 166
Ritus noui in eccleſiam à priuato aliquo non inducendi 100.b
Romanorum epiſcoporum ſuceſſio Donatiſtam nullum habet 47
Romana Eccleſia omnium Eccleſiarum princeps 46.47.48.343
Romanæ Eccleſiæ fides ſemper firma, inuiolata & Catholica fuit. 48. b.
Romani pontificis authoritas 47. & dein. 136
Roma regaliſſima vrbium 174.b
Ruſticorum bellum in Germania vnde ortum 130

S.

SAbbati præceptum & ad cæremonias & ad mores pertinet 243.b
Sabbati Iudaici triplex ſignificatio 243.b
Sabbatum mutatum 24. Cur factum 243
Sabbatum æternum quando 4.243.b
Sabbatum ex Sabbato 243.b
Sabbati opera quæ præſtanda 246
Sabbatum ſanctificare quid Ibidem
Sabbati ieiunium quale 282
Sabbatum cur Dominicum diem vocitemus 244
Sabbatum violant apoſtatæ 246
Sacerdos futurus quid præ oculis habere debeat 262
Sacerdos prudens & doctus eligendus confitenti 110.b
Sacerdotibus ſolis ligandi ſoluendiq́; poteſtas conceſſa à Chriſto 111. 112
Sacerdotij dignitas 126
Sacerdotes Epiſcopi & præſides Eccleſiæ, Dei conſilio fiunt & ordinantur. 51.342
Sacerdotum proborum & dicta audienda & facta imitanda, malorum vero dicta audienda, facta vitanda 51.139 340
Sacerdos proprius ſacramenti baptiſmatis miniſter 61.b.165.b
Sacerdotium & ſacrificium tollunt, qui Euchariſtiam ſola ſumptione conſtare aſſerunt 70
Sacerdotio quando functus Chriſtus 5.86.88
Sacerdotium Chriſti duplex, ſecundum ordinem Melchiſedech, & ſecundum ordinem Aaron 5.86.per longum
Sacerdos non ſuum ſed Chriſti opus applicat in Miſſa 267.b
Sacerdotium & ſacrificium ex Eccleſia tolli nequeunt, vno ſublato alterum tollitur 70.128
Sacerdotes omnes baptizatos eſſe, falſum eſt 128.129

Sacerdos legatus Chriſti 126

Sacerdotis proprium eſt ſacrificare 125.136.263.b

Sacerdotis cuiuſdam pſeudeuangelici teſtimonium de ea ſecta 211

Sacerdotum & Epiſcoporum ordo idem, dignitas verò & poteſtas differt 133.134.b

Sacerdotes Euangelicorum ſunt laici, baiuli, zonarij &c. 129 134

Sacerdotis inſtitutio non eſt penes magiſtratum profanum ſed penes Epiſcopum 135

Sacerdotum honor vel criminatio, eſt ipſius Dei honor vel criminatio 136.b.139.b.312

Sacerdotum ſiue canonicorum collegia in cathedralibus Eccleſijs cur inſtituta. 136.b

Sacerdotum vita in miniſterio Eccleſiæ non eſt ſpectanda 61.264.b 265.339.

Sacerdotes vitæ malæ non temere à quouis iudicandi 138.139.339.340

Sacerdotes patres ſpirituales ſunt, itaq; amandi 29

Sacerdotes in omnibus officijs ſuis ſymbolum tantum implent, Deus vero omnia per illos operatur 127.b

Sacerdotum & monachorum proprium officium iuge ſacrificium, iugesq; preces Deo offerre 283

Sacerdotum dignitas vt ſacramentis Eccleſiæ nihil adfert, ſic nec indignitas quicquam derogat 51.61.b

Sacerdotem eſſe maritum quomodo concedat Eccleſia 152.153

Sacerdotium & ſacrificium Melchiſedech quale 86

Sacerdos miniſter reconciliationis 126.127.265

Sacerdos quomodo ſe ad Miſſam præparare debeat 263.b

Sacerdotibus nunquam licuit neq; rectè licebit vxores ducere 27.252.b (264. 156.157.

Sacerdos miniſter Chriſti capitis & Eccleſiæ corporis, quomodo. 25.126.

Sacerdos malus & ſi cum diabolo computetur, non tamen contaminatur donum Chriſti per eum 264.b

Sacerdotum officium 12.125.126.127.283

Sacerdotes quomodo peccata populi comedere dicantur 283

Vbi ſacerdotium ibi & ſacrificium & econuerſo 70.*& ſequentibus*

Sacra vaſa & ſacræ veſtes et huiuſmodi ad ſacrificium Miſſæ pertinentia, quo in honore habenda ſint 268.

Sacramenta Eccleſiæ communio ſunt fidelium 53.55

Sacramenta Eccleſiæ ſigilla ſunt ſiue ſigna quibus Chriſtiani à non Chriſtianis dignoſcuntur. 55.283.

Sacramentum corporis Chriſti ſiue paſſio admonet nos factæ reconciliationis. 4.b.70.71.72.*& inſequentibus prolixè*

Sacra-

Sacramenta ſigna viſibilia inuiſibilis gratiæ, & cur ſigna viſibilia ſacramentis adhibita ſint 55. & inde.
Sacramenta præteritorum, præſentium, futurorum nos admonent 55. 85.b.
Sacramentis vim præbet verbum Chriſti, & hoc ipſum ſacramentorum forma. 55.56
Sacramentorum veteris & noui Teſtamenti illorumq́; ſignorum diſcrimen 56.
Sacramenta quomodo vaſa gratiæ dicantur 55
Sacramentorum numerus ſeptenarius 56
Sacramenta quomodo ſanctificant 56
Sacramentorum omnium non eſt vis eadem 56. b
Sacramenta omnia tria ad perfectionem ſuam requirunt 56.b
Sacramenta quæ iterari, quæ non iterari queant 56 b
Sacramentum Euchariſtiæ ſacræ rei ſignum quomodo 68.b
Sacramentum Euchariſtiæ non in ſumptione aut vſu, ſed in verbis Chriſti vim ſuam habet 69
Sacramentum corporis Chriſti eſt Sacramentum pietatis, myſterium pacis ſignum vnitatis, vinculum charitatis 4.b, 82, 106
Sacramentum corporis Chriſti reliquis omnibus præſtat 83
Sacramenti cauſa eſt commemoratio Chriſti 95 b
Sacramentum Euchariſtiæ cur ſub ſpeciebus panis & vini dare voluit Chriſtus 68.82.103.b
Sacramentum corporis Chriſti & ſanguinis, eſt ſacrificium, diciturq́; Euchariſtia, Synaxis, Viaticum, &c. 68 83
Sacramentis & ſacrificijs cur in Eccleſia vtimur 89 90
Sacramenta Sacerdotibus à Diaconis porrigi nequeunt 94
Sacramentum Euchariſtiæ nos cum Chriſti corpore & capite Chriſto vnit 73.82.96.b.103
Sacramentis dignitas miniſtrorum nihil affert, neq; aliquid detrahit indignitas. 63.265
De ſacramento Euchariſtiæ diſputatio fugienda 70.b
Sacramenti extremæ vnctionis vis 121, 122
Sacramenta apud Hæreticos ludibrio ſunt 134
Sacramenta myſteria ſunt 143
Sacramentum Euchariſtiæ à reliquis Sacramentis quomodo differat. 69
Sacramentum Euchariſtiæ diuerſarum rerum admonet, ex quibus etiam diuerſas appellationes habet 83.b
Sacramenti ſpiritalis virtus 264.265
Sacramentum Euchariſtiæ quomodo fit ſacrificium 84
Sacramenta ad ſeptem genera accomodantur 56.b

Sacramentum corporis Chriſti ſacramentum ſacramentorum 83
Sacramentum corporis Chriſti vitam præſtat 103
Sacramentum corporis Chriſti ſumere omnibus diebus licitum 278.*b*
Sacrificia cur latine peragit Eccleſia 98.*b*.100
Sacrificium duplex 86
Sacramentorum anacephaleoſis 141.*b*
Sacrificium corporis & ſanguinis Chriſti frequenter in eccleſia celebrari debet, ad memoriam paſsionis Ieſu, &c. 9
Sacrificia ſine præcepto Dei 85.*b*.167.173.299.*b*
Sacrificium Eccleſiæ viſibile quod 84.*b*
Sacrificium eſt viſibile ſignum rerum inuiſibilium 263
Sacrificium vnum, purum, &c. 76.*b*.93.*b*
Sacrificij applicatio longe vetuſtiſsima 267
Sacrificij ratio 84
Sacrificio Miſſæ Deo perfecte adhæremus 263.*b*
Sacrificij inſtrumenta quæ, eadem honorabilia 266
In ſacrificio Miſſæ præſentes, quomodo affecti eſſe debeant 264
Sacrificium Miſſæ idem cum eo quod in ara crucis oblatum fuit, differt tamen offerendi modo 76.*b* 84.*b*.
Sacrificio quotidiano quid tribuat Eccleſia 90.*b*
Sacrificij vtriuſq; effectus Ibidem
Sacrificij & Sacramenti vſus 91
Sacrificium quotidianum Chriſtus inſtituit 84.85.179
Sacrificium legis Euangelicæ quod ſit 85
Sacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech, Eccleſia indies celebrat. 86 91 92.93.128.*b*
Sacrificium Aaronis ceſſare debuit 86.92. *& ſequentibus*
Sacrificium vetus & nouum quomodo differant. 84.*b*.92.93. *& deinceps.*
Sacrificium corporis Chriſti ſignum eſt & ſignatum 84.*b*
Sacrificij iugis Doctorum omnium perpetuus conſenſus. 91.92.97.266
Sacrificium externum abrogare Satanas conatur, curque idipſum faciat. 14.83.87.97.*b*.98.263.279.*b*
Sacrificium quotidianum quantum valeat 90.278.279
Sacrificium translatum non ſublatum docet Paulus, et eccleſia obſeruat. 89
Sacrificium cur interdum officium nominetur 131.*b* (128.*b*
Sacrificium Eccleſiæ habet teſtimonia ſcripturæ clara. 86.87
Sacrificium ſoli Deo fit 98.201.*b*.267
Sacrificium durabit vſq; ad finem mundi 87
Sacrificium nullo die intermittendum 279
Sacrificium Lutheranis eſt abominatio 83.87. *& dein.*
Sacrificium Chriſti in omni loco 93.*b*
Sacri-

Sacrificium temporibus Auguſtini oppugnatum 94.263.266
Sacrificia multa 263
Sacrificium verum quod 263
Sacrificiorum Chriſti, Eccleſiæ Chriſtianæ, & Iudæorum diſcrimen. 84.b
Sacrificium ſine bono motu non valet 254.b (& deinceps
Sacrificij & Sacramenti vſus 90.b
Inter ſacrificium quod quotidie in altari offertur, & quod ſemel in ara crucis oblatum fuit, diſcrimen. 86. & in præcedentibus, nonnihil & in ſequent:
Inter Sacramentum Euchariſtiæ, & alia Sacramenta, quæ ſenſibilem habent materiam, diſcrimen 69
Sacrificium propiciatorium in Miſſa applicatur 267
Sacrificium obtulit Chriſtus pro viuis & defunctis Ibidem. b
Sal cur infantium ori imponatur 64.b
Salis aſperſio quam efficax 269
Salus noſtra omnis in cruce Chriſti 10.11.12
Salus nulli vnquam contigit nec contingere poteſt, niſi per agni Chriſti immolationem 85
Salutatio apoſtolis à Chriſto in via cur ſit prohibita 163.b
Salutatio angelica Dominicæ orationi ſubiungi debet 184.b
Sancta cur dicatur Eccleſia 23 b
Sanctorum interceſſio & inuocatio 26.b.167.240 b
Sanctorum inuocatio non eſt mortuorum 167.b
Sancti quomodo dicantur caſtra Dei 24
Sanctorum communio quæ ſit 52. & ſequentibus.
Sanctorum merita quomodo valeant 53.119.120.b
Sancti quo cultu colantur 168.175
Sanctorum meritis nihil derogandum 120.b
Sanctorum interceſſio prodeſt multum 58.b.167
Sanctorum inuocatio non reſipit idololatriam 168.175.240.b
Sancti ſciunt petitiones noſtras 167.175
Sancti quomodo cognoſcant preces viuentium 175
Sanctos iam eſſe cum Chriſto 176
Sanctos quomodo inuocemus 167.168.241.b
Sancti quomodo imitandi, & cur nobis ad imitandum propoſiti 170.b
Sanctificari nomen Dei cur & quomodo petamus 179
Sanctitas duplex 50.b
Sanctitas hominis ab homine agnoſci nequit 50.51.b
Sancti fideles ſponte cruci ſubiecti 197
Sancti plus quam à Deo præceptum fuit præſtiterunt 197.b
Sanctus, dictio cur magis Deo ſpiritui tribuatur quam patri & filio. 199.b
Sancti viuunt 167.b

Sanctorum

Sanctorum inuocatio non prohibetur primo præcepto 240. 244.b.
Sancti patres ab omnibus humanis affectionibus remoti 324.b
Sancti quomodo Chriſtiani dicantur 60.207.b.221 b
In ſanctos quomodo credimus 171
Sanctorum inuocatio non obſcurat gloriam Chriſti 167.b. *Non eſt contra verbum Dei.* 168
Sanctum latinis quid ſit 23.b
Sancti operibus ſuis non plane diffiderunt ſub tempus mortis 224.b
Sancti peccantes non amittunt ſanctitatem 232.b
Sanctorum cultus ad Chriſtum pertinet 167.168
Sanctificatio à quo ſit 199.b.208
Sanctificationem, quæ eadem eſt & iuſtificatio, tribuit Rupertus charitati 199.b
Sanctus nemo eſt, ſicut Dominus 226
Sancti & peccatoris lapſus quomodo differant 232.b
Sancti inuocantur non vt largitores, ſed tanquam interceſſores 24.b
Sancti ſubiecti legibus 293
Sanæ intelligentiæ lux ſoli eccleſiæ promiſſa 219.b
Sapientia diabolica 335
Sarcina Chriſti leuis eſt 195
Satanas cur in caput Eccleſiæ maximè hæreticos commouet 47.49
Sataniſtæ falſa crimina confingunt aduerſus Pontifices Epiſcopos & Sacerdotes. 47. *& ſequentibus*
Satanas nihil tam odit quam euchariſtiæ ſacramentum 70.280
Satanæ aſtus ad decipiendos homines ſub prætextu verbi Dei. 16. 70.75.83.b.98.129.168.b.210
Satanas nullam poteſtatem in nos habet, niſi quatenus illi à Deo fuerit conceſſa. 181.b
Satanas non poteſt ferre vnitatem & conſenſum eccleſiæ 14.47.b 70.104.b.286
Satanas aduerſarius 304. *Inimicus crucis Chriſti* 14.b
Satisfacere quomodo oporteat 115
Satisfactionis Chriſti & noſtræ diſcrimen 114.116.b
Satisfactio quomodo fiat, & quare 113. *& dein.*
Satisfactio neceſſaria pro temporaria pœna auertenda *Ibidem*
Satisfactionem quomodo Lutherani reijciant 115.b
Satisfactio tertia pars pœnitentiæ 113
Satisfactio noſtra ſatisfactioni Chriſti non derogat 115.116
Saulis inobedientia, quam grauiter punita 161.258
Scientia ſine charitate noxia 328

Scientia inflat, charitas ædificat 15.333
Scientia diabolica 335
Scientiam habere cupiens primum ſeipſum ſcire ſtudeat 329
Scientia arrogans, peior proba ignoratione 15.*b*.34
Scire & neſcire Dei, quid ſit 51
Schiſma grauius quam idololatriæ crimen 164.340.*b*
Schiſmata vnde maxime oriantur 44.163.*b*.339.*b*
Schiſmatis crimen quam grauiter punitum olim 164.339.*b*
Schiſmaticus quomodo à catholico diſcerni poſsit 15.*b*.44.*b*
Scribere non præcepit Apoſtolis Chriſtus, ſed prædicare 17
Scriptura ante Moyſen nulla fuit 17
Scriptura ſacra nihil certius nec verius 18.*b*.19
Scriptura ſacra etiam non intellecta, vtiliſsima 99.*b*
Scriptura ſacra non omnia continet 129.*b*
Scripturarum poſſeſsio non competit hæreticis 255.309
Scripturas ſolas hæretici quomodo recipiunt, & quomodo eis vtantur 18.*b*.19.69.*b*.75.76 248
Scripturæ priuato ſenſu interpretari non debent, neq; poſſunt 16.19.*b*
Scripturæ non in legendo ſed in intelligendo conſiſtunt 16.20.75.248
Scripturæ authoritas dependet ab eccleſia 18
Scripturæ eo quo ſcriptæ ſunt ſpiritu debent intelligi 19.20
Scripturæ interpretationes quæ ſint accipiendæ 323
Seculum noſtrum corruptiſsimum 211.308
Semen arboris, gratiæ ſpiritus ſancti comparatum 218
Semina virtutum nobis innata 236.*b*
Semitæ antiquæ quæ ſint 318
Senſibilia nos in cognitionem inuiſibilium perducunt 55
Scholaſticorum doctrina de opere operato 264.*b*
Scholaſticorum theologorum ſententia de meritis bonorum operum 220.*b*
Scripta Lutheri referta calumnijs 320
Sectæ decem de tribus Chriſti verbis 18.*b*
Segregati ab eccleſia, in varios errores incidunt 21.42.98.164.267.248
Segregatio ab epiſcopo vel paſtore ſuo nemini conuenit 334.*b*.340
Septenarius numerus in literis ſacris frequens 56.*b*
Sepulturæ cura 276
Sepultura eccleſiaſtica qui arceantur 276.*b*
Sepultura optima, eſt optima vita 276
Sepulchra mortuorum cur dicantur monumenta 276.*b*
Seraph plenus amore 328.*b*
Sermo Chriſti efficax 71
Serui arbitrij primus author Simon Magus 26.325.*b*

34

Seruire Deo ſoli quid ſit 168. b
Seruitutis duæ ſpecies 275
Sextus hebdomadæ dies cur abſtinentiæ dicatus 277. b
Siccorum eſus 4 286. b
Sigiſmundi regis Poloniæ pietas & conſtantia, eiuſq; abſtinentia 37. 305 b
Sigiſmundi Auguſti regis Poloniæ pietas Ibidem
Signum crucis quare tribus digitis exprimendum 10
Signum quid 55
Signorum tria genera 143
Signa fidei externa, per quæ homo Chriſtianus tanquam per teſſeras agnoſcitur 55. 282. b
Siluerij papæ eiectio 50. b
Simulachrum crucis cum vexillis quare in proceſsionibus præfertur. 10. 11
Similitudo veritatem non tollit 72. b
Similitudo cauſa dilectionis 205. b
Societas ſpiritus quæ 330. b
Societas humana ſine vnitate retineri nequit 42. b
Societatis cauſa frangitur ieiunium 303
Sol, operationis ſpiritus ſancti imaginem gerit 206. b
Soluere Ieſum quid ſit 328
Soluere, non eſt ſolutum oſtendere 112. b
Sontes qui ſupplicijs tolluntur, quomodo adhortandi 11. b
Spes quid ſit 231
Spes galeæ & anchoræ comparata 166. b
Spes fidei comes, alteraq; ſine altera retineri nequit 166. b. 191
Spes Chriſtianorum qualis eſſe debet 191
Spes noſtra vt ne inanis ſit, quid agendum 192
Spei definitio à Petro Lombardo tradita, defenſa 231
Species ſacramenti non confert ſalutem, neq; damnationem 79
De ſpeciebus ſacramenti euchariſtiæ non contendendum 83
Spiridionis epiſcopi præclarum exemplum 302. b
Spiritus ſanctus cur quinquageſimo die poſt reſurrectionem datus 8
Spiritus S. eccleſiam congregauit, eamq; regit & gubernat 16. 82
Spiritus ſanctus anima corporis eccleſiæ 23
Spiritus ſanctus vbi requieſcat 16. b
Spiritus S. doctor veritatis 16. b *loquitur per os eccleſiæ* 16. b. 18. *Manet in eccleſia* 20
Spiritus S. etiam per malos interdum opus ſuum exercet 49. 50 138. 340.
Spiritus S. renatis nouam iuſtitiam infundit, & omnium virtutum augmentum tribuit 57. b. 59. b

Spiritus

Spiritus in nobis orat 99.b
Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram 66.b
Spiritus ſancti gratia tarda molimina neſcit 150.b.213
Spiritus ſancti miſsionem cur proponat fidelibus eccleſia 8
Spiritus S. in baptiſmo datur in remiſsionem peccatorum, in confirmatione in robur contra hoſtes 66.b
Spiritus S. cauſa efficiens vitæ æternæ 57.b
Spiritus S. quomodo & quando nobis dari dicatur 199.b
Spiritus S. quomodo in Apoſtolis loquutus 218
Spiritus ſanctus, vicarius Dei. 311. *Omnia in eccleſia inſtituit* 311.b
Spiritus ſanctorum etiam abſentium facta nouerunt 175.b
Spiritus quomodo probandi 327
Spirituum diſcretio maximæ difficultatis Ibidem
Spiritus vertiginis inter hæreticos 212
Sponſæ Chriſti, Chriſtiani 252.b
Sponſus & ſponſa Chriſtus, quomodo 74
Stationum dies vnde dicti 278
Stephani papæ verborum ſenſus de matrimonio 155.b
Stolæ binæ in iudicio dandæ quæ ſint 177
Subdiaconi qui, & quod illorum officium 125
Subdiaconis olim non permittebantur vxores 155
Succeſsio epiſcoporum in eccleſia 49.50,322
Succeſsio etiam hæreticorum quædam eſt 321
Succinctorium Adæ 116.b
Sumptio non facit ſacramentum, ſed Dei verbum 69.b
Superbia mater contentionis & inanis gloriæ 335.b
Superbia mater hæreticorum Ibidem
Superbia in recte factis cauenda 229.b
Superbiæ faſtus vt ponatur 272.b
Superbiam odit Deus 229.336.b
Surgentes è lecto & cubitum euntes, cruce ſe ſignare debent 8.b.
Suſcipientes baptiſmum qui, quales ſint vel eſſe debeant 61.b
Suſceptorum officium circa baptizatos 65.b
Symbolum quid 13
Synaxis ſeu communio 84
Synodi prouinciales cur inſtitutæ 138
Syrarum mulierum pudicitia 158.b
Surſum corda, dum cantatur à ſacerdote, quid meditandum 264
Suſurrones 255.b

35

T.

TAbulæ prioris tria præcepta quare 239
Templa memoriæ martyrum ab Auguſtino dicuntur 275
Templa noſtro ſæculo à nouatoribus in ſtabula conuerſa, 47.b.275.b.308
Templi prærogatiua 274
Templum domus Dei 269
Templorum antiquitas & vſus 269.b
In templis angeli habitant 274
In templis cur fiant orationes & ſacrificia Ibidem
Templa cur Eccleſiæ dicta 270
Templa magis orationi quam prædicationi extructa initio 270 271
Templa ſanctis non erigi 272
Templa & cœmeteria etiam corporibus hominũ ſepeliendis conſecrata. 276
Templa hæreticorum ſacrificio & ſacerdotio deſtituta 47.b
Temporum in eccleſia primitiua diligens obſeruatio 277.
Tempus de quo prædixit Paulus 2. Tim. 4. venit 210.b
Tempus hoc, vigilia magni illius feſti ſcilicet felicitatis æternæ 284
Temporis noſtri ſtatus vere calamitoſus à Baſilio deſcribitur 307.b
Tempora obſeruandi vel mutandi duplex cauſa 277.b
Temulentia vt caſtigetur 116
Tentatio Dei nuſquam maior quam in euchariſtiæ ſacramento 70.b
Tentatio Satanæ varia in Sacramento Euchariſtiæ. 69.b.70.71.83.b
Tentationes Chriſtianorum maiores poſt baptiſmum, quam ante 66.141
Terminos antiquos tranſgredi quid ſit 310
Teſtamentum vetus, patrem aperte, filium obſcure prædicauit 88
Teſtis falſi pœna 255.b
Theodoſius Conſtantinopolitanæ Synodo interfuit, & quomodo 35
Theodoſij ſtudium in pacando Eccleſiæ ſtatu 323
Theodoſij imperatoris obedientia erga Ambroſium epiſcopum, 39. *Eiuſdem pietas.* 174.b
Theologaſtrorum noſtri temporis arrogantia 81.b
Thomas Aquinas celebris inter Scholaſticos 220.b
Thomas Apoſtolus cui Eccleſiæ præfuerit 48 b
Timor qui pellatur à charitate 294.b
Timor etiam ſeruilis ad pietatem diſponit 176.281.b
Timor propter peccata ſpe miſericordiæ ſuſtentandus 166.b
Tonſura clericalis 124
Traditiones ad fidem, religionem, & cæremonias ſpectantes ab Apoſtolis originem ſumpſerunt, & nobis per manus traditæ ſunt. 45. & 308.b *per longum*

Traditionibus hæretici conuicti 45
Traditiones Apoſtolorum & patrum ſeruandæ 45.309
Traditiones Eccleſiaſticæ non reddunt viam aut portam ad ſalutem anguſtiorem ſed expeditiorem 315
Traditiones maiorum reijcere nihil aliud eſt, quam Eccleſiæ ſtatum velle diſsipare 310
Traditionibus pœnæ adiectæ 313.b
Traditionibus Eccleſiaſticis non acquieſcens ab Origene hæreticus pronunciatur. 308.b
Tranſmutatio ſeu tranſelementatio aut tranſubſtantiatio in ſacramento altaris. 69
Transformari in Deum vt poſsimus 237
Tranſgreſſores legis humanæ ex contemptu, grauiter peccant 315.b
Tria ad perfectionem Sacramentorum requiruntur 56.b
Tria ſunt quibus Deus rite colitur 83
Trinitatis operationum diſtinctio 57.b.199.b
Trinitas ſoli comparata 206.b
Trinitas in homine quæ, primi parentis vitio deformata, per Chriſtum reparata 201.b.238
Trinitatis feſtum cur mox poſt Spiritusſancti miſsionem ab Eccleſia celebretur. 8.b
Trinitas à Chriſtianis cur creditur 45
Trinitatis opera inſeparabilia 8.b.57.b
Trinitatis fides ſine Spiritusſancti dono haberi nequit 8.b
Trinitas ſola & integra ſalutem noſtram operata eſt 8
Turba in concilijs adhibita turbationem adfert. 29. & ſequentibus.
Tunica Chriſti inconſutilis vnitatem Eccleſiæ ſignificat 252.b

V.

Valentiniani iniqua lex de duabus vxoribus ducendis 146
Valentiniani temeritas 38.39
Valetudo athletica non omnino optima 307
Vaſa gratiæ ſunt ipſa Sacramenta 56
Vaſa ſacra quo in honore haberi debeant 268
Varietas doctrinæ inter hæreticos 212.335
Veneratio à vulgo vt paretur 269
Verbum Chriſti Sacramentis omnibus vim præbet 56.57
Verbum Dei quod vere cenſendum ſit 75.76
Verbum Dei an Miſſam audire ſit vtilius 100.101
Verbi Dei miniſterium ad Epiſcopos proprie pertinet 135.136

INDEX.

Verbi Dei prætextu ſe venditant hæretici 319.321
Veritas omnis à Spiritu ſancto 16.*b*
Verbo Dei in Sacramento credendum 18.*b*.69.*b*.
Veritas multiplex eſſe nequit 41.42
Veritas altercando amittitur 83.335.*b*
Veritas corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia.69.& *inde pluribus*
Veritas non eſt priuata 335.*b*
Veritatis vis quanta 136.*b*
Verbum Dei non nutat 19.*b*
Vernum tempus carnem plus excitat 307
Veritas credenda quæ 309.*b*
Veſtis candida quare baptizatis induitur 65.*b*
Veſtimenta varia quæ ſint 138.*b*
Veſperi cur orandum 184
Veſtigijs Chriſti baptizatos incedere decet 198
Veſtes & vaſa Eccleſiæ honoranda 268
Viaticum peregrinationis noſtræ eſt Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti. 68.83.84
Vicarius Chriſti cur maxime exoſus hæreticis 47.49.& *ſequentibus*
Via qua diſsidium religionis commodè tolli poſsit 325
Vigiliæ nocturnæ quomodò obſeruabantur olim à Chriſtianis 278
Vigiliæ feſtorum dierum cur inſtitutæ 284
Vigilij Papæ hyſtoria 50
Vigilantij error exploſus de interceſsione ſanctorum 167.*b*
Vini vſus Germaniæ olim incognitus 80
Virga Aaron Mariam figurauit 185
Viri erga vxorem officium 144.145.251.152
Virgines poſt votum nubentes fiunt adulteræ 152
Virginitatis meritum 26.*b*
Virtus & efficacia ſacramentorum ſolius Dei non ſacerdotum eſt 127
Virtutis ſimulatione diabolus ſimplices decipit 139
Vir vnde dictus 251
Vir dux mulieris 251
Virtus omnis abſq; Dei cognitione vana *In proœmio.*
Vis Sacramentorum quanta ſit exemplo illuſtratum 56
Viſus magis mouet homines quam auditus 96.*b*
Viſum D.Bernardi in exceſſu mentis, extremum iam ſpiritũ trahentis.225
Vita noſtra bona, Dei gratia 189
Vita rectorum qualis eſſe debet 58
Vita duplex, gratiæ & gloriæ 103
Vita culpata præſidum ab vnitate Eccleſiæ nos abſtrahere non debet.49.
50.51. & *deinceps.*

Vita

Vita æterna finis regenerationis Chriſtianæ 57
Vita Chriſtiana militia eſt ſuper terram 192
Vita æterna gratia ex gratia, quomodo 227. & inde.
Vita noſtra, veritas, & via, Chriſtus eſt 169.b.204.b
Viuere in Deo quid 196
Vltimus in regno Dei 223
Vnctio extrema Sacramentum perſeuerantiæ, & ex hac vita migrantium 121.
Vnctio baptizandis cur adhibetur 69
Vnctio Chriſmate in fronte quare cruce fit 67
Vnctio extrema rectè ſacramentum dicitur 121. *A Chriſto inſtituta: & qui conferat* Ibidem
Vnctio in ordinandis cur fit 132.133. *Eſt ex Apoſtolica traditione* Ibidem
Vnitatis Eccleſiaſticæ cauſa 43
Vnitas Eccleſiæ retineri nequit, niſi vnus præſit, cui pareant omnes. 42.b
Vnius interpretatio contra omnes non admittenda 16.19
Vnitas Eccleſiæ Chriſti inconſutili tunica ſignificata 252 b
Vnitas Eccleſiæ propter paſtores malos non deſerenda 43.44.49 48.333.
Vnitas ſola Eccleſiam conſeruat 42. b
Vnitatem rumpens membrum Chriſti non eſt, Chriſtumq; denuo crucifigit. 49. 51.
Vnitas in orando apud Deum multum valet 177.b.271
Vnitatem Deus in nobis requirit 41.43.333 b
Vnitas Diabolo inimica 334
Vnitatis Chriſtianæ laus 333.b
Voluntatem Deus ſpectat non opus 62.204.b
Voluntas à Deo iudicatur 256
Vocatio cuilibet expectanda 122.b
Voluntatem Dei fieri cur petimus & quæ ſit eius voluntas 179 b
Voluntas coronatur quæ non habet facultatem 62
Voluntas humana à Deo præparatur 196.217.b
Voluntas charitatis maxima 197.b. & *per longum in ſequentibus.*
Voluntas noſtra adſit oportet ad iuſtitiam Dei impetrandam 197.213 214. &c.
Voluntas magna charitas eſt 197.b.214 b.215
Voluntas mala ſuæ libertati permittenda non eſt 280.b
Voluntas ſiue bona ſiue mala meretur 214.b.256.317
Votum facere pium eſt, Chriſtianum & Deo gratum 146
Votum cœlibatus an ſit relaxandum 150

87

Vota quomodo fieri debeant 151
Votum cœlibatus diſpenſationem non admittit 151
Votum temere non eſt faciendum Ibidem
Vſus non facit Sacramentum Euchariſtiæ 69
Vtramq; ſpeciem Euchariſtiæ omnibus indifferenter porrigere, à Chriſto non eſt præceptum 77. 78
Vtriuſq; ſpeciei communio à Paulo tertio Pontifice max. nonnullis conceſſa 79.b
Vulgata deſpectui vulgo habentur 269. b
Vulpes hæreticos ſignificant 42
Vxores Sacerdotibus non ſunt ducendæ 27.152 156.157
Vxorem deſerens ſterilitatis gratia, & fœcundam ſuſcipiens, adulterium committit 144
Vxores qualiter habendæ 251.b
Vxor Epiſcopi electi in monaſterium ingrediatur 149.157 &c
Vladislai Iagellonis Regis Poloniæ abſtinentia 305.b

X.

Xenia cur noui anni auſpicio dentur 3
Xiſti ſententia de adulterio in matrimonio commiſſo 252

Z.

Zachæi publicani ſatisfactio 115
Zwinglij error circa Euchariſtiam ab Eccleſia conuictus 18,19
Zwinglius & Oecolampadius hæretici 321

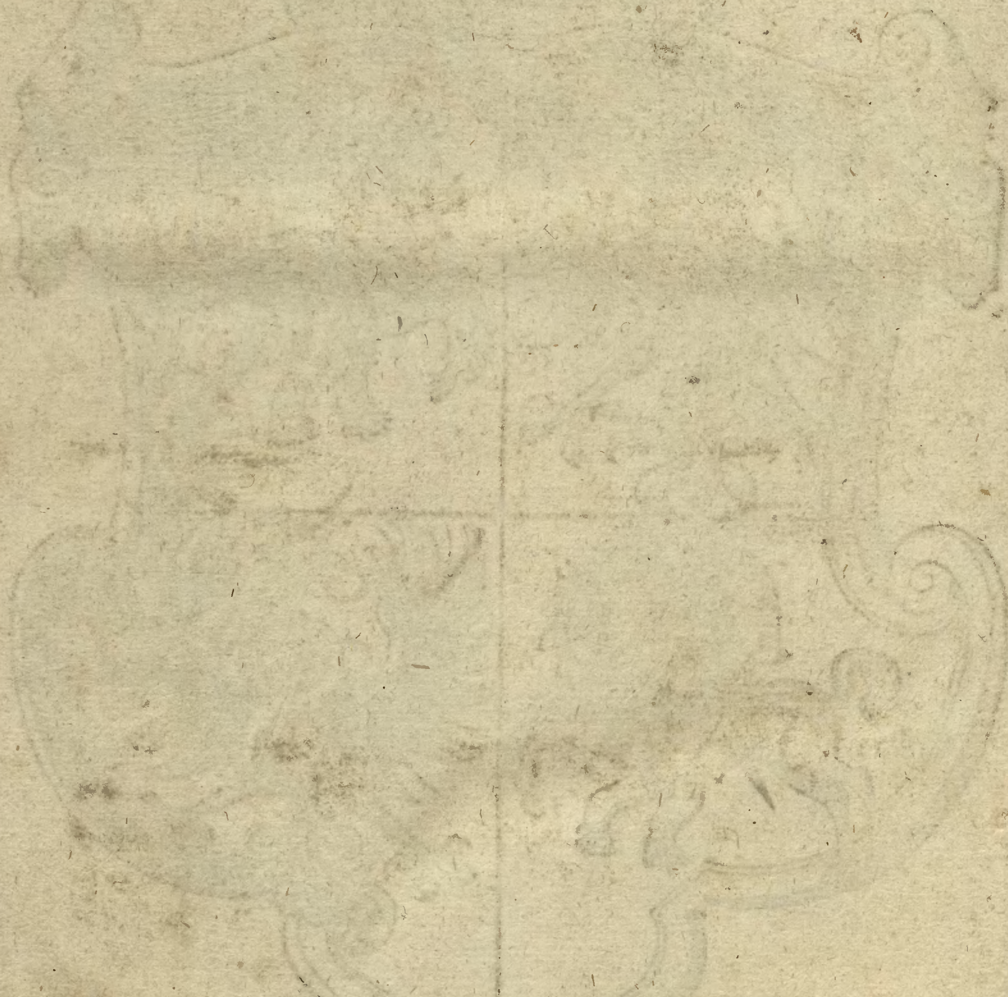
ERRATA

PRIOR NVMERVS FOLIVM, ALTER PAGINAM, tertius lineam indicat.

*. 3. linea 6. pro conſtituenda, lege, tuenda. In procemio pag. 2. linea 39. iam fere. 2. 2. 32. licet. 8. 1.24. perderet. 8. 2. 26. ſpiritum. 21. 1. 1. obſtrepunt. 25. 1. 6. & 8. pro altera, Secunda. 26. 2. 33. habendum. 34. 2. 25. pro aſſeuerabat: nugatus eſt. 42. 1. 1. ita & 37. ita vt cum. 48. 2. 26. viguit. 57. 1. 38. Ego te baptizo. Et pagina 2. linea 16. lege ſic. Cyrillus Alexandrinus, Gregorij Nazanzeni, & Cyrilli Hieroſolymitani (catecheſi 3.) ſententiam. 69. 2. 31. quicquid 76. 1. 9. ſuo. 78. 2. 26. abundabat. 79. 2. 28. Sic lege, Inde traxiſſe putatur à nonnullis nomen. Et linea 30. illud fuiſſe creditur propter 81. 1. 38. pro Econtra: lege, Et. 85. 1. 21. Hoc eſt etiam. 91. 1. 9. nos denuo promereri. 92. 2. 36. in hæc verba. 93. 2. 27. ſacrificij 104. 2. 22. exurgat ad acuendam charitatem. 105. 1. in margine, Chryſ. in epiſt. ad Philip. 154. 1. 5 reſpondebo. 160. 2. 2. quæ 181. 2. 29. blandientium. 184. 2. linea vltima, honoratiorem. 208. 1. 1. pro patres, fratres. 212. 2. 20. alter. 294. 2. 19. pro ſemper, ſæpe. 329. 1. 18. illis.

SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM in ſæcula. Amen.

39

CONFESSIO
HOSII.

1262/
/12

4
706
1936